BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 C
16

Digitized by Google

Digitized by Google

DE IVSTA REIPVB. CHRISTIANÆ IN RRGES IMPIOS ET HAEreticos authoritate:

Iuſtiſsimáque Catholicorum ad Henricum Nauarræum & quemcunque hæreticum à regno Galliæ repellendum confœderatione,

Guilelmo Rossel LIBER. Authore

Cuius particularia capita vide poſt præfationem.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA



PARISIIS,
Apud Guilielmum Bichonium, via Iacobæa ſub ſigno Hinnulei.

M. D. LXXXX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

FORTISSIMO NOBILISSIMOQVE PRINCIPI, CAROLO Duci Mayennenſi, Generali Coronæ & Status Gallicani, ſacræque Catholicorum contra hæreticos Vnionis atque fœderis præfecto & propugnatori.

M*IRABITVR fortaſſe aliquis (Magnanime Princeps et inuicte* DVX *Carole) aut reprehendet etiam inſtitutū hoc noſtrum, quòd iſto turbulentiſsimo tempore, quādo tympanorū ſonitu & tubarum clangoribus omnia vbique perſtrepūt, quādo nihil niſi vrbium oppugnationes & expugnationes, equeſtres & pedeſtres conflictus, cædes, victoriæ, omnibus in circulis & ſermonibus iactantur, cùm vbique volitant militares turmæ ad bellum ſeſe accingentes, & bellicum ex omni parte canentes: quòd in his mediis flagrantis belli tumultibus, tibi ſummo harum copiarum ductori & negotiorum moderatori, hos noſtros qualeſcunque labores offera-*

mus. Quid enim (inquiet) Marti cum Muſis? quid togæ cum ſago? quid ſcholæ, calamoque & libro, cum caſtris, cum gladiis, cum armis & tormentis bellicis? Et ſi aliquid de ſtudiis humanioribus guſtauit, occinet forſan illud Ennianũ ex Marco Tullio: Præliis promulgatis,

Cicer. orat. pro Murana.

Pellitur è medio ſapiẽtia, vi geritur res:
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur:
Veſtrum verò ſtudium literarum totũ iacet. *Hæc & his ſimilia vt populariter à nõnullis dici puto, & in quibuſdã bellis hominum ferorum & ſylueſtrium, Canibalum, Tartarorum, & Lapitharum, locum habere nõ nego; ita de bellis hominum prudentum & ciuilium, quales erant Romani & Græci, longè aliter ſentio: de Chriſtianorum verò præliis, his potiſsimum quæ pro repub. pro fide & eccleſia, pro Chriſto Chriſtíque honore, contra eius aduerſarios geruntur, qualia ſunt tua hæc (Princeps) Gallicana, vbi inprimis ſpectatur iuſtitia cauſæ, belli æquitas, conſcientiæ integritas, ex qua pendet militum in bello morientiũ ſempiterna corporis atque animæ fælicitas, planè impias eſſe omnes huiuſmodi voces non dubito. Neque verò aliàs tam viribus quàm ingenio, tam robore corporum quàm ſagacitate animorum, quàm prudentia, & conſiliis, & ſtrata-*

gematis, maxima bella confici ſolita, abũdantiſsimè demonſtrat tota Romanorum & Græcorum hiſtoria. Apud quos quicunque fuerunt Imperatores optimi & in bellis clariſsimi, ij ſemper fuerunt ſapientiæ laude inſignes; & vel ipſi in literarum ſtudiis egregiè verſati, vel hominum doctorum conſuetudine admodum delectati. Cuius rei teſtes ſunt Græcorum illi Themiſtocles, Epaminondæ, Pericles, Phociones, Alexandri Magni, Thucydides, Xenophõtes: Romanorũ Scipiones, Fabij Maximi, Pauli Æmilij, Luculli, Traiani, Cornelij Taciti, Iulij Cæſares: quorum alij viris doctiſsimis ita familiariter vſi ſunt, vt eos omnium ſuorũ præliorum & expeditionum habuerint comites, eorúmq; potiſsimũ conſilio res difficillimas ſuſceperint & cõfecerint; alij, per ſe ſumma eruditionis laude præſtantes, rerũ à ſe geſtarum memoriã doctiſsimè mãdarunt literis, & fideliter tradiderunt poſteris. Neque verò religioſiſsimus vir omniſque ſciẽtiæ & humanæ & diuinæ peritiſsimus, illud bellicoſiſsimi ducis ad ſe ſuúmq; in ſcribẽdo ſtylũ applicaſſet,

Literarum & armorũ conuenientia.

Hieronym. in epiſtol. 51. ad Domnio.

Et nos tela pater, ferrumque haud debile dextra
Spargimus, & noſtro ſequitur de vulnere ſanguis,

Virgil. Æneid. lib. 12.

Nec prudens Antiquitas tota, nõ ſolùm Mar-

Digitized by Google

Virgil. Æneid. lib. 11. *tem, ſed Mineruam quoque finxiſſent* belligeram, & armigeram, & Diuam armipotentem: *nunquam vt Martem, ſic Palladem quoque belli Deam præſidemque feciſſent, & huic nō minùs quàm illi ſuam aſsignaſſent,*

Idē lib. 8. Galeámque, haſtamque minacem,
Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma,

Niſi in ingenio, in ſapientia, in ſtudiis literarū, magnam ſenſiſſent ineſſe vim ad laceſſendos, ad debilitandos, ad frangendos aduerſarios; ad varios animorum motus, audaciam & formidinem, fiduciam & deſperationem ingenerandos, ad ſpiritus hominum accendendos & reſtinguēdos: niſi doctrinam plurimum valere exiſtimaſſent ad gerenda prælia, ad incitādos milites, ad inſtruendos duces, ad profligandos hoſtes, ad victorias conſequēdas, ad totam belli rationē ordine diſciplináque adminiſtrandam.

Quòd ſi fideles Hebræos Chriſtianoſque intueamur, eorumque reſpub. & actiones perpēdamus, tum verò perſpicuum erit, nō modò non repelli à bellis ſapientiam, doctrinam, pietatē; quaſi omnia in armis, in lacertis, in vi & robore militari ſint poſita: vt hîc potius primæ ſint partes iuſtitiæ, moderationis, religionis; poſteriori loco ſequantur & inſeruiant reliqua vniuerſa. Si enim verè & ſincerè credimus

Hebræorū in bellis religio.

quod Deus per Moyſem Hebræos edocuit, in iſtiuſmodi bellis omnibus, ſupremum exercitus imperium penes Deum eſſe, qui eſt Dominus Sabaoth, *& ſummus exercituum populi ſui ductor; hominem autem ſiue Ducem, ſiue Regem, ſiue Imperatorem, non eſſe niſi* illius vicariũ, & quaſi proimperatorem, *aut proregem, nimirum qui Dei vicaria & delegata poteſtate militibus illis præeſt, eiuſque nomine præcipit: ſi aduertimus eũdem Deum tanquam verum exercitus Ducem cuius propriũ eſt milites ad pugnam acuere & animare, illud officium ſibi aſſumere, proptereaque iubere vt appropinquante prælio, ſacerdos ſtans ante aciẽ ita alloquatur populum:* Audi Iſraël, *audite Chriſtiani milites,* vos hodie contra inimicos veſtros pugnam committitis. Non pertimeſcat cor veſtrum: nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios veſtros dimicabit vt eruat vos de periculo: *hoc modo ſi bella noſtra præpotentis Dei numine, auſpiciis, ductu & imperio gubernari ſentiamus: tum verò nunquam dubitabimus prudentiam, pietatem, religionem, conſcientiam, cauſæ bonitatẽ, reliquis eſſe omnibus anteponendã, quando ſupremus hic exer-*

Iſai. 1. 9.
Ierem. 11. 20.
Ioſeph Antiquit. lib. 4. *cap.* 8.
Deuteron. cap. 20. *v.* 2.

citus Imperator, milites omnes ſiue hæreticos
& ſchiſmaticos, ſiue etiam impios & ſacrile-
gos, à ſuis vexillis ita repellit, vt eorum adiun-
ctione totius reliqui exercitus vel fortiſſimi
virtutem corrumpi, vireſque debilitari, nec
poſſe eum præclaram aliquam victoriam de
Ioſue 7. hoſtibus comparare, quamdiu talium improbo-
2. Paralip. rum conſortio, tanquam peſte & lue pollutus
25.7. et 20. & cõtaminatus eſt, apertiſſimè in multis hiſto-
36. riæ ſacræ locis conteſtatur. Quique ita ſua bella
omnia geſſit & gerenda præcepit, vt illa, reli-
gione temperari, & ſacerdotali benedictione
ſanctificari populus aduerteret; vbi Ioſue for-
tiſſimus dux iubetur egredi & ingredi, hoc
Nume.27. eſt res grauiſſimas belli & pacis aggredi ad
21. verbum ſacerdotis Eleazari: vbi precibus
ſacerdotum victoriæ magis quàm fortitudini
militum attribuuntur, adeò vt etiamſi Ioſue
cum ſuis acerrimè præliatur contra Amale-
Exod.17. citas, non tamen vincunt Hebræi niſi cùm
Moyſes & Aaron ſacerdotes ad Deum
leuant manus, pro exercitus victoria de-
precantes, qui ſi paululum remittunt, ſu-
perantur Hebræi & ſuperant Amalecitæ:
1 Reg.14. vbi Ioſue, Dauid, aliique quamuis clariſſimi
18. & 30. 8. imperatores, non tamen niſi conſulto diuino
oraculo bella ſuſcipiunt, nec gerunt, nec obſi-
ſtentes hoſtes inuadunt, nec fugientes perſe-

quuntur, nec circumuentos interficiunt, nec victoriam vllam adipiſcuntur; vt ita nimirum edocerentur ex miſericordia, & ordinatione, & prouidētia Dei, bellorum nutus & momenta omnia, omnes expeditiones, certamina, proſperoſque vel aduerſos ſucceſſus pendere: quis neget in his prælijs Dei religionem, & conſciētiæ integritatem, reliquis omnibus præponderare? 4. Reg. 6.

Chriſtianorum in bellis religio.

Quem pium & religioſum belligerandi morem ita ab iſtis hauſerunt veteres Chriſtiani Imperij monarchæ, & inprimis Chriſtianiſſimi Galliarum reges; vt nuſquam maior eorum quàm in bellis inchoandis appareat integritas, nuſquam maior quàm in iiſdem perſequendis eluceat pietas, ideoque & nuſquam maior quàm in iiſdem conficiendis cernatur fælicitas. Ita Conſtātino Magno in more fuiſſe poſitum notant eccleſiaſtici ſcriptores, vt quotieſcūque bello cum hoſte decertaturus eſſet, crucis tabernaculum publicè erigeret, *in quo non ſolùm ipſe Deum orabat, ſed etiam alios virtutis & pietatis ſtudio inſignes viros, Epiſcopos & ſacerdotes ſibi adiungebat, qui in idem cum eo orandi ſtudium incumberent. Hacque potiſſimùm pietate deletis vbique tyrannis, vniuerſum Romanum Imperium ſibi ſubiugaſſe, ipſe verè Chriſtianéque profitetur.*

Euſebius de vita Cōſtātini, lib. 2. cap. 12. 14.

Ibi.cap.54 Tuo (*inquit*) impulſu (ſanĉte Deus) res ſalutares & aggreſſus ſum & cõfeci: tuoque vexillo vbique hoſtibus oppoſito, exercitum ab illis triumphantem duxi. Quinetiã ſi quando reipub. vſus poſtulat, illa ipſa tuæ virtutis & potẽtiæ inſignia ſequens, cõtra hoſtes audacter procedo. *Eadẽ bellandi pietate & religione fundarunt hoc Imperium Gallicanũ primi Chriſtiani reges, Clodouæus, eiuſque ſucceſſores. Eadem prorſus religione collapſum, & à Saracenis, Arianis, Afris, Mauris, variiſque domi & foris hoſtibus laceratum, partim inſtaurarunt, partim mirificè amplificarunt excellentes illi Principes, Lotharingicæ domus ſatores, Carolus Martellus, Pipinus, & Carolus Magnus; qui à degenerantibus Merouingiis, cum totius orbis Chriſtiani applauſu & congratulatione, maieſtatem non modò Regiam, ſed Imperatoriam quoque, in ſuam familiam traduxerunt: qui nunquam ſine epiſcoporum & ſacerdotum comitatu, eorumque ſpirituali panoplia ſuas ferratas acies & corporalẽ armaturam ſtipante deoque commendante, bellum aliquod, præſertim arduum & periculoſum aggreſſi ſunt. Cuius poſterioris, Caroli Magni eum fuiſſe morem hiſtorici prodiderunt, vbi præliũ aliquod anceps & difficile eſſet commiſſurus,*

Veterum Francorum in bellis religio.

Poſt. fol. 338. 339.

Ibid. fol. 341. 342.

Vt tum ille ſtatim coram exercitu, ſacra facienda excitatis altaribus curarit, & milites duceſque confeſſione & communione ſancta ſe ad bellum præpararint. *Qui quum hoc modo animoque dimicarent, victorias planè ſtupendas & admirabiles de hoſtibus ſuis retulerunt. Adeò vt diuinæ illæ promiſſiones*, Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. Perſequentur quinque de veſtris cẽtum alienos, & centum de vobis decem millia. Cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro: *nunquam euidẽtius completæ fuerint, quàm in glorioſiſſimis illis principibus, Martellis, Pipinis, Carolis Magnis, contra hoſtes Dei & Eccleſiæ, Saracenos, Arianos, Afros, Germanos, Longobardos depugnantibus.*

Poſt. fol. 348.

Leuit. 26. 8.

Poſt. fol. 343. 344. &c.

Neque verò proximi maiores & anteceſſores tui (Princeps) quicquam ab his veterum abauorum ſuorũ inſtitutis diſceſſerunt. E quibus vt auus tuus Claudius, Ioannis fratris Cardinalis Lotharingi, & pater Franciſcus, Caroli fratris Cardinalis, prudẽtia & pietate toto orbe Chriſtiano nobilitati conſilia in ſuis rebus bellicis ſequutus eſt, eorúmque ſacerdotali apud Deum interceſſione fœlices præliorum euentus potiſſimũ impetrari cenſuerunt: non aliter frater tuus Henricus (cuius vt aliàs, ita in hac po-

Claudius Dux Guiſius.

Iohannes Cardinalis.

Franciſcus Dux Guiſius.

Carolꝰ Cardinalis.

Ann.1587. ſtrema glorioſiſſima de Germanis et Hugonotis victoria, extraordinaria quædam pietas, & nocturnæ in precibus lucubrationes, multorum & teſtimoniis & libris celebrantur) fratris quoque ſui Ludouici Cardinalis ope, conſilio, & præſidiis ſpiritualibus vſus, multas bellorũ difficultates incredibili celeritate & fælicitate expediuit. Idemque de tua generoſa fortitudine (Carole Princeps) boni omnes confidũt, & certò ſibi pollicentur, qui etiamſi cum auo, patréque, & fratre, fratrem Cardinalem habere non potes bellorum tuorum auſpicem, adiutorem, conſultorem, & pro te apud Dei tribunal ſequeſtrem & deprecatorem, quo per immanis illius tyranni periuria & ſacrilegia orbatus es; eius tamen loco optimum conſtantiſſimumque Epiſcopum Agenenſem, omnium bonorum iudicio dignum, qui vt in fratris Cardinalis locum quoad oneris grauitatem ſucceſſit, ita in parem quoque locum quoad honoris amplitudinem aſcendat; tãquam alterum tibi fratrem adoptaſti: vt omnes intelligant te maiorum tuorum veſtigiis inſiſtere, te Ioſuam Eleazari pontificis ductum in bellis ſequi, te religionem Dei cum armis tuis coniungere, te eccleſiæ precibus, vt Chriſtianũ militem & imperatorem decet, inprimis confidere: & denique nullum à te moueri, nullũ à te probari bellũ

Henricus Dux Guiſius.

Ludouicus Cardinalis.

Carolus Dux Mayennenſis.

Epiſcopus Agenẽſis.

quod non idem cauſæ iuſtitia, cõſcientiæ æquitate, virorum ſanctorum iudicio, & (quod caput eſt) eccleſiæ Chriſti, eiuſque Epiſcoporum authoritate, ſententia, ſuffragatione, & pietate, apud Deum hominesque commendetur.

Id quod cùm præcipuè omnibus perſuaſum eſſe debet qui in his bellis militant; ne (quod rebellibus, & Hugonotis, & ſeditioſis vſu venit) in iniuſtis bellis, corporis atque animæ mortem ſempiternam adeant: tum hoc opere illud plenè demõſtratum arbitramur, vt nemo Chriſtianus ſub vexillis tuis militans, de iuſtiſsima ſua cauſa poſsit aliquo modo dubitare, non magis quàm ſi in bello contra Turcas aut Saracenos militem ſe tuum profiteretur. Nam partim ea de cauſa, partim vt hæreticorum quorũdam huius hæreſis grauitatem eleuantium fraudes detegeremus, poſtquam generaliter Reipub. Chriſtianæ iura & poteſtatem in regibus ſuis eligendis, deſignandis, frænandis, coërcendis, caſtigandis & deponendis explicauimus, & quando rex intra regiæ poteſtatis terminos manens honorandus eſt vt rex, quando eos limites perrumpens, deteſtandus eſt & abominandus vt tyrannus: oſtendimus hodiernam hæreſim, maximè Caluinianam quæ in Gallia ſerpit, eſſe Saracenismo vel Paganiſmo longè deteſtabiliorem: proptereáque longè magis eſſe Chriſtia-

Singulorũ huius libri capitũ ſumma.

Caput 1. & 2.

Caput 3.

Caput 4. & 5.

nis rationibus vtile, vt Paganus aliquis, vel Saracenus, vel Turca, quàm vt Caluiniſta Galliæ rex præficiatur. Examinamus deinde particulatim et ſpeciatim Hugonotarum cauſam; eoſque probamus nullo modo veros eſſe Francos, hoc eſt nullo modo eſſe antiquiſsimæ, & Chriſtianiſsimæ huius Francicæ monarchiæ membra: tum quia à veteri Gallorum religione Catholica ad Atheiſmum Caluinianū defecerunt; tum quia legibus & regibus Gallicanis obedientiam nullam, nullam reipub. & patriæ Gallicanæ naturalem pietatem præbuerunt, ſed eam hoſtilius quàm vlli vnquam Burgundi, aut Angli vaſtauerunt. Adeò vt ſi veteres Hebræi vno animo miſſa legatione ad fratres ſuos è Manaſsis & Rubenis tribu, qui in Iordanis ripa erecto altari, à Iudæorum religione ad vnicum altare in tabernaculo Teſtimonij alligata defeciſſe videbantur, propterea per Eleazarum ſupremum Pontificem denuntiauerint, ſi illi in incœpto obſtinatè perſiſterent, *nolle ſe eos pro fratribus, pro Hebræis, pro poſteris Iacobi habere, imò verò* nolle ſe pro legis Moſaïcæ defenſione laborem illum defugere, ſed ad eam ſimul & Dei honorem tuendū, tranſmiſſo flumine, eos pro Chananæis habitos, nō ſecus atque Chananæos exterminare:

Caput 6.

Ioſeph. Antiquit. lib. 5. cap. 1. Ioſue cap. 22.

Ioſeph.

quanto magis debent Chriſtiani pro defenſione Euangelij & teſtamenti æterni, quod non in ſanguine hirci aut *vituli, ſed* in ſanguine Hebr. 9. 12. &c.
Chriſti Ieſu *filij Dei conſecratum eſt, exardeſcere? & hos Hugonotas, non Hebræos ſed Chananæos, non Chriſtianos ſed Turcas, non Gallos ſed Gallicani nominis labes, maculas, peſtes, & hoſtes atrociſsimos exiſtimare? qui præter antiquiſsimam Galliæ cum toto orbe Chriſtiano communem religionem Catholicam ſpretam & repudiatam, etiam Gallicanis quoque legibus, & regibus, & reipub. toti magis intolerabiles iniurias intulerunt, quàm vlli vnquam non dico Angli aut Hiſpani, ſed vel Normanni, aut Vandali, aut Saraceni, aut Mauri, qui eaſdem quas Hugonotæ Galliæ regiones Languedocam, Gaſconiam, & Guiennam, minoribus quàm Hugonotæ vrbium templorumque ruinis, incendiis, & depopulationibus, hominũmque ſtragibus peruagati ſunt. Ex quo deinceps efficitur, talem hæreticum principem Coronæ Gallicanæ capeſſendæ, officioque regali ſuſcipiendo nullo modo eſſe idoneum.* Caput 7.
A quo per omnes leges diuinas & humanas, per omnes ſcripturas Teſtamenti veteris, Euangelicaſque & Apoſtolicas, per omnia Concilia generalia, patrumque Catholicorum conſentientes ſentẽtias repellitur. Qui

Caput 8. *etiamſi eſſet in ſolio Regali conſtitutus, generalique Francorum aſſenſu & approbatione rex admiſſus; ſi tamen in hæreſim incideret, eamque pertinaciter defenderet, vt in poteſtate eſt non modò Pontificis eccleſiæ ſummi, ſed etiam Gallicani regni epiſcoporum, eum deponere & Regia dignitate priuare; ita talis ec-*
Caput 9. *cleſiæ ſententia iuſtiſsimè armat non ſolùm reges exteros, ſed etiã ſuos ipſius domeſticos ſubiectos, vt ſana integraque conſcientia eum & poſsint & etiam debeant impugnare, eiuſque à ſe dominatum & iugum reiicere, nec vnquam ad talis hæretici regis obedientiam reuertere. Quantò magis Galli illud hoc tempore locoque contra Nauarræum præſtare tenentur, qui conſenſu & efflagitatione omnium Galliæ Ordinum, & ſæpe antea & nuper in vltimis Bleſarum Comitiis à Corona reiectus eſt, Caroluſque Borbonius Cardinalis eorundem Ordinum votis, ipſiuſque Henrici Valesij Regiis literis & codicillis Parlamentorũ ampliſsima authoritate roboratis, proximus regni hæres declaratus, & iam legitima ſucceſsione verus rex: etiamſi hic ingratiſsimus eius nepos poſt innumera beneficia in eum particulatim effuſa, illum ſuum in baptiſmo ſpiritualem patrem, natura & ſanguine auunculum, eccleſiaſtica lege Epiſcopum & Cardinalẽ, regni lege regem,*

diuina

diuina lege ab eius dominatu & iudicio liberum, in cuſtodia nequiter et flagitioſe detineat. *Poſt. fol. 273.*
Quo facto, quia valde propè ad tyrannorum naturam & deſcriptionem accedit, quorum *Caput 10.*
vitam eius miniſtri aliique Caluiniani tum præcones tum ſcriptores temerè & inconſideratè omnium gladiis ſicíſque expoſuerunt: hanc ob cauſam, partim vt vel ipſorum verorum tyrannorum ſaluti cõtra iſtos Satanæ Miniſtros conſuleremus, partim vt à talibus Miniſtris intentos optimorum Regum iugulis gladios vel ex eorum manibus excuteremus, vel à iuſtis regibus quos illi tyrannos vocant, in veros tyrannos auerteremus, explicauimus de tyrannis per priuatos occidendis quæ ſit vera ſententia, rationi, philoſophiæ, Græcorum, Romanorum, & Chriſtianorum quoque tum primitiuæ eccleſiæ tum poſteriorum temporum perpetuæ praxi, & veræ inprimis theologiæ conſentanea: nimirum vbi de vero tyranno conſtat; tyrannum eum non modò impunè, ſed etiã *Cicero Philippica 1. et 2.*
ſumma cũ interfectoris gloria poſſe interfici: *nec vllũ eſſe* factũ iſto vel per ſe pulchrius, operiſque ipſius naturâ, maius & illuſtrius, vel beneficio gratius, vel fama glorioſius, & hominum memoriæ commendatiùs ſempiternæ, *vt olim ex Senatus Romani ſententia loquutus eſt M. Tullius: &*

Euſeb. de vita Conſtantini, lib 2. cap. 3. *Vt poſtea cenſuit Conſtãtinus Magnus*, egregiũ eſſe pietatis & ſanctimoniæ officiũ, per vnius cædem, infinitam hominum multitudinẽ ſeruare incolumem. *Quod à Romanis, Gentilibus Chriſtianiſque ſumptum, ſuperiori ætate generatim Frãcis ſuis prædicauit perinſignis & clariſsimus Academiæ Pa-*

Poſt fol. 423. *riſienſis Cancellarius Gerſon, & nuperrimè in huius tyranni Valesij interfectione particulatim approbauit in honoratiſsimo ampliſsimorũ*

Orat. Sixti 5 habita in Cõſiſtor. 11. Septẽb. anno 1589. *Cardinalium conſeſſu prudentiſsimus doctiſsimúſque Eccleſiæ Catholicæ Pontifex* Sixtus Quintus. *Denique contra improbos quoſdam Caluiniſtas Catholicorum nomen ementientes,*

Caput 11. *& Nauarræum* hæreticũ *eſſe* relapſum *ſtolidè pernegantes; illud planè conuicimus, eique propterea quantauis iuramenta quantacunque vehementia, & diris, & deuotionibus, & execrationibus interponenti, tamen in publicis rebus, in negotio fidei, vbi de eccleſiæ diſcrimine & ſpoliatione, de ciuitatibus, de prouinciis, de regnis & regũ diadematis agitur, nũquam eſſe credendum: tum quia omnibus hæreticis principibus ludus iocuſque eſt fidẽ fallere & peierare, vbi cum Catholicis pacta conuenta tranſgrediendo aliquid poſſunt vel incommodare illis, vel commodare ſibi; tum quia ipſe Nauarræus iam olim in hoc genere nimis multa dedit*

falſæ & fallacis fidei argumẽta. Adeò vt om-
nes Galliæ nobiliſsimæ familiæ Ordinéſque Ca- Caput 12.
tholici qui vllam habẽt honoris ſui, vllam ma-
iorum ſuorũ, vllã Reipub. Gallicanæ, eccleſiæ
Chriſti, ipſiúſque Dei præpotentis curam, cuius
hîc potiſsimũ gloria religioque in diſcrimẽ vo-
catur; in hoc officiũ vno animo intẽdere & cõ-
ſpirare, in hoc ſacratiſsimum fœdus omnes ſuas
ſiue fortunæ, ſiue corporis, ſiue animæ faculta-
tes viréſque impendere teneantur, quò talẽ hæ-
reſiarcham ſupremi Pontificis cenſura iamdu-
dum à Chriſtianorum communione abſciſſum
& abiectum, à Reipub. Chriſtianæ gubernacu-
lis arceant. Hoc noſtrum eſt (Princeps) conſi-
lium & inſtitutum. Hic laborum noſtrorum
finis. Hæc libri ſumma. hic capitum ſingulorũ
& argumẽtorum effectus & ſcopus. Quæ vni-
uerſa quum eò pertineant, vt milites, præfecti, Totius libri ſumma.
duces, ſacerdotes & monachi, laici & eccleſia-
ſtici, omnes & ſinguli qui hæc caſtra ſequun- Exod cap.
tur, perſuaſiſsimum habeãt, hæc eſſe illa bella 17. v. 16.
Domini, quæ toties in ſacris literis prædicã- 1. Reg. 17.
tur, & quæ Dominus idcirco vt plurimùm co- 47. & 18. 17.
pioſis hoſtium ſuorum cladibus, manubiis ſpo-
liiſque fortunare ſolet, quia bella Domini 1. Paral. 5. 22.
ſunt; in his bellis labores & conatus ſuos ma-
ximè Deo probari; arma ſua in his bellis ſan- Iere. 6. 4.
ctificari; in his bellis manus ſuas ſanguine Ioel. 3. 9.

Nume. 12. 3. *Dei inimicorũ* (*vti* mitiſſimus *Dei propheta loquitur*) conſecrari: *& generaliter quicũque*
Exod. 32. 29. *hîc præliantur, ſub Dei auſpiciis pugnare, qui vincunt Dei ſingulari ope & præſidio hoſtes vincere, & qui moriũtur, à Deo certã laborum ſuorũ & vitæ eius cauſa profuſæ in cælo coronam recipere, vt ſiue cædant ſiue cadant, ſiue viuant ſiue vitam amittãt*, ſemper domini
Rom. 14. 8. ſint, Dominóq; viuãt, & Domino moriantur: *hæc cùm ſit totius huius argumẽti, totius diſputationis vis & cõcluſio, vt Chriſtiani omnes vera fide & cognitione, ſinceráque conſcientia ad hæc Chriſtianiſsima bella armẽtur, quæ pro vera Chriſti fide Catholicáque eccleſia contra hæreticos eius capitales hoſtes geruntur: cui tãdem aptius hoc opus dicari potuit aut debuit, quàm tibi (nobiliſsime Princeps Carole) quẽ & eccleſiæ & reipub. Gallicanæ generalis conſenſio horum Chriſtianorũ exercituum, horum armorum, horum bellorum & bellatorum cõtra tales Antichriſtianos aduerſarios ſupremum cõſtituit gubernatorẽ. Huc accedit quòd quum illuſtriſsimorum fratrum tuorũ* Hẽrici Ducis & Ludouici Cardinalis *volũtate & nutu, pro* ſacri fœderis *defenſione hoc inchoatum & abſolutum ſit: illis iam iniquiſsimi tyranni fraude ad meliorem vitam trãſlatis, magna ratione hoc illis debitũ tibi erat perſoluen-*

dum, ad quem eorum vt honor & gloria, ita & laborum operúmque ab illis cœptorum cõtinuatio & ſucceſsio hæreditario quodã iure et Gallicanæ reipub. deſignatione pertinet. Qui vt hoc honoratiſsimo ſed laborioſo munere dignè pro eius magnitudine perfungaris, vt prouinciam hanc tibi impoſitã peritè proſperéque modereris, vt fœdus hoc ſanctè piéque contractũ prudenter conſerues & largiter amplifices; & denique bellum hoc neceſſarium & ſanctiſsimũ, ſi quod fuit vnquam à primis Reipub. Gallicanæ initiis, contra iſtos maximè prophanos omnium ſæculorum hæreticos perſequaris ſtrenuè, & adminiſtres prouidè, & ad extremũ vſque ducas & dirigas ſagaciter, & pleniſsima de hoſtibus victoria cõcludas fœliciter; eóque modo familiæ tuæ honorem, Catholicis ſecuritatem, Gallicano populo iuſtum regem, Reipub. tranquillitatem, Eccleſiæ pacem, & à ſuis perditiſſimis turbulẽtiſsimiſque hoſtibus liberationem compares: & illi fratres, maioréſque tui, & Sancti in cælo omnes; & omnes viri boni in terra, perpetuis votis precibúſque à Deo Optimo Maximo comprecantur.

Tuæ Excellentiæ
addictiſſ.
G. G. R. A. Peregrin. Roman.

ARGVMENTA OMNIVM in hoc libro capitum breuiter comprehenſa: quæ ſingula ſuis locis magis articulatim diſtinctéque ponuntur, & fuſius per partes explicantur.

CAPVT 1.

DE origine reipub. eiuſque poteſtate. fol. 1.

CAPVT 2.

De finito regum Chriſtianorum iure: & quòd penes rempub. ſit regibus leges ponere, eóſque nequiter dominantes armis coërcere, caſtigare, & deponere. fol. 20.

CAPVT 3.

Quis ſit tyrannus. fol. 62.

CAPVT 4.

Quòd hodierna Proteſtantium hęreſis ſit veteri Paganiſmo deterior. fol. 103.

CAPVT 5.

Quòd Caluiniſmus ſit Paganiſmo, aut Turciſmo longè deteſtabilior. fol. 152.

CAPVT 6.

Caluiniſtas Galliæ, quos popularis loquendi conſuetudo Hugonotas vocat, nec Chriſtianè nec politicè veros eſſe Gallos. fol. 188.

CAPVT 7.

Rex Nauarræus cùm ſit hęreticus, maximè talis qualem ſuperiùs duobus proximis capiti-

bus deſcripſimus, non poteſt eſſe Chriſtianorum rex. fol. 237.

CAPVT 8.

Rex hæreticus per Pontifices excommunicari, & iure regio alioqui debito iuſtè priuari poteſt. fol. 287.

CAPVT 9.

Contra regem hæreticum, rectè piéque non modò à regibus Chriſtianis, ſed etiam à ſuis ipſius ſubditis bellum poteſt ſuſcipi. fol. 334.

CAPVT 10.

Contra furioſam Proteſtantium opinionem de regibus Chriſtianis euangelio ſuo aduerſantibus (quos tyrannos vocant) per priuatos homines quoſcunque iugulandis: & quemadmodum verus tyrannus iure & rectè ab homine priuato poteſt interfici. fol. 383.

CAPVT 11.

Nauarræum eſſe *hæreticum relapſum*, cui millies interpoſito iuramento Catholicis aliquid promittenti nunquam eſt credendum. fol. 430.

CAPVT 12.

Concluſio ad præcipuas quaſdam familias, & Ordines reipub. Gallicanæ. fol. 473.

SVMMA PRIVILEGII REGIS.

CONceſſum eſt Guilielmo Bichon bibliopolę iurato, imprimere, vel dare facultatem imprimendi, vendendi, & diſtribuendi librum inſcriptum *De iuſta reipub Chriſtianæ in reges impios & hæreticos authoritate, &c.* Simul prohibetur & interdicitur omnibus alijs librarijs aut impreſſoribus huius regni, quacunque ſint qualitate aut conditione, ne imprimant, aut imprimi faciant, vendant, aut diſtribuant, aut in linguam Gallicanam traducant librum illum abſque conſenſu prædicti Guil. Bichon, ſub pœna confiſcationis omnium librorum ſic impreſſorum, & mulctæ arbitrariæ, præter omnia damna & detrimenta, vſque ad terminum quatuor annorum complendum à tempore huius impreſſionis finitæ: quemadmodum latiùs continetur in priuilegio.

Datum à Concilio Regio, die 20. Nouembris anno 158.

Signatum

SENAVLT.

CAPVT PRIMVM.

De origine reipub. eiuſque poteſtate. in quo hęc tractantur.

1 *Quòd natura reſpub. & ciuiles ſocietates inſtituit.*
2 *Et magiſtratuum iuriſdictionem.*
3 *In reipub. poteſtate eſt formam regiminis, ſiue Regiã, ſiue Ariſtocraticã, ſiue Democraticam aßumere, & earum vnamquamque quibus velit imperandi, & parendi conditionibus circunſcribere.*
4 *Hac in re duo contraria paradoxa cauenda ſunt, alterum hæreticorum qui reges nimium ſubijciunt populari furori, vt ante aliquot annos Scoti, qui Mariam reginam ſuam e regno eiecerunt.*
5 *Alterum aliorum qui reges nimium efferunt ſuper reſpub. eaſque totas & ſingulorum ciuium fortunas nimis ſeruiliter ſubijciunt regibus. Horum ſententia ſtatuens regem nullas ob cauſas poße a repub. caſtigari, vel deponi, fuſè declaratur.*
6 *Etſi regia poteſtas ſit excellentißima, hæc tamen de regibus opinio eſt perabſurda & nimis aſſentatoria, & contra naturam atque inſtitutionem rerumpub. yſque longè pernicioſißima.*

NEMINEM arbitror aliquando conſideraſſe paulo diligentius hominis originẽ & conditionẽ qui non ſtatim aduerterit eum a natura ad ciuilem ſocietatem fuiſſe factum & ordinatum. Neque hoc vide- 1

runt ſolum excellentes illi Philoſophi, Platones, Ariſtoteles, Theophraſti, Cicerones, qui ingeniorum acumine & altitudine potuerunt in abdita naturæ myſteria penetrare, ſed alij etiam omnes quicunq; mediocri intelligentia prædi-ti res obuias & communi vitæ conſuetudine tritas voluerunt attendere. Facile enim fuit animaduertere reliquis animãtib⁹ a primo ortu naturam tam prouidè conſuluiſſe vt ipſis per ſe ſuppeteret, quicquid ad vitam tuendam erat neceſſariũ, vt non magnopere aliorum ſubſidijs indigerent. Alia enim roſtris, alia vnguibus, alia plumis inſtruxit. Tauri cornibus, apri dentibus, morſu leones ſe tuentur, quæ robore non valent ſolertia nituntur: & plæraq; non minus fuga & occultatione ſe defendunt, quàm velocitate & viribus: quorum tanta eſt & tam admirabilis varietas, vt multi Philoſophi in eorum indagatione ætatem ſuam totam contriuerint. Homo autem tanta cum miſeria & imbecillitate ex matris viſceribus effunditur, vt trunci inſtar immobilis iaceat, nec ſine alterius ope vel labra maternis vberibus poſſit admouere. Deinceps autem quò magis adoleſcit, eò magis aliorum operam requirit ſiue ad curandum corpus, ſiue ad formandum animum. Neque enim vlla eſt corporis pars, quæ non alicuius opifici labore & auxilio ad ſui conſeruationem egeat. neque mens aliqua ſcientia, vel liberali, vel mechanica excolitur, niſi magiſter quiſpiam in ea facultate capeſſenda præmonſtret viam. Vt veſtiamur, multorum operariorum induſtriæ neceſſariò

Ariſt. Plutarch.

Humana natura infirmitas.

antecedunt priuſquam lana aut quæcunque alia materia corpori noſtro tegẽdo veſtem prebeat: vt paſcamur, frumentum, & que ſunt alia terræ mariſque eſculenta, multorum manibus elaborantur, priuſquàm nobis paſcendis fiunt idonea. Vt interdiu in agro operemur, vel in officina, multorum opificum adiumento opus eſt, qui idonea nobis conficiant inſtrumenta, vt poſt quotidianos diei labores noctu quieſcam⁹, architectum requirimus qui domum cõſtruat, in qua laſſatũ corpus reficiamus. Animus autẽ quò eſt corpore ſublimior & auguſtior plureſque habet virtutes & diſciplinas quib⁹ inſtruatur, eò quoque pluribus indiget magiſtris, a quibus ad eas percipiendas formetur. Quamuis enim natura nobis igniculos quoſdam virtutis & doctrinæ indiderit, tamen niſi ad eoſdem fouendos præceptorum inſtitutio accederet, næ illi ſtatim in ipſis cunabulis extinguerẽtur. Neque verò vnquam quiſpiam, vel in Ethicis, vel in Philoſophicis, vel in Mathematicis, vel in Theologicis, vel in Medicina, vel in iuriſprudentia, vel in re bellica, vel in ciuili, vel vlla in virtute earum quæ mentem aut mores informant vir illuſtris euaſit, niſi qui alijs in ea ſcientia excellentibus, diligentem operam nauauit. Huc pertinet quæ ex omnibus animantibus ſoli homini conceſſa eſt loquendi, & intimos animi ſenſus communicandi facultas, quæ nulli rei vtilis eſt, ſi ciuilem vitæ ſocietatem abſtuleris. Huc pertinet præſtantiſſimum illud amicitiæ bonum, quod tale eſt, vt *nec aqua nec igni, nec ip-*

Cic. de amicit. ſo ſole (vt inquit ille) *pluribus in locis vtamur, quàm amicitia*, quod quum a narura non autem ab indigentia & commodorum perceptione ortum habeat: quum natura alios diligamus, & ijs quibus morum ſimilitudine coniungimur benefacere cupiamus, & ſi nunquam mutuam compenſationem ſperemus, planum eſt homines natura ad ciuilem communionem impelli, ſine qua omnis amicitiæ & aliis benefaciendi vſus intercidit. a qua ſi quis vnquam alienum ſe præbuerit, vt Timon ille Athenienſis, eum & Philoſophi & Chriſtiani, vel belluam, vel deum eſſe dixerunt: belluam quidem, quia hominũ cómunionem auerſatur cuius appetitũ natura humano generi, vel maximè ingenerauit: deum autem: quia ſeipſo contentus nulla re videtur indigere, quod eſt diuinitatis proprium. Neque verò princeps illa virtutum moralium iuſtitia aliquem locum habet in homine ciuilis ſocietatis experte. Nam quum eius munus ſit vt cõmuni vtilitati ſeruiat & ſuũ vnicuique tribuat, (proptereaque rectè a philoſopho *virtus popularis* dicitur) cætum hominum deſiderat, in quo ſplẽdorem & radios iſtius ſuæ popularis beneficentiæ emittat: nec niſi inter varia hominum genera atque ordines verſetur, poteſt erga domeſticos, erga magiſtratus, erga ſuperiores, erga pares, erga inferiores, erga ciues, erga eos quibuſcum negociatur æquabiliter ſe gerendo, vllã ſuę excellentię ſpeciẽ oſtẽdere aut partẽ muneris pręſtare. Iſtę igitur corporis atque animi neceſſitates, iſta virtutũ ſemina animis noſtris in

Ariſt. polit. lib 1. ca. 2.
Aug. de amicitia, tomo 4.

ſita homines diſperſos & diſſipatos in vnum locum contraxerunt. Hæ cauſæ ædificarunt vicos, conſtruxerunt ciuitates, fundarunt Academias, multorum agricolarum, artificum, fabrorum, architectorum, militum, mercatorum, doctorum atque indoctorum varietatem, tanquã totidem eiuſdem corporis membra vnitate & ſocietate ciuili copularunt: vt dum alij alijs quod opus erat ſuggererẽt, alij ab alijs quod ipſi deſiderabant ſumerent, omnes pariter in publicum quoddam corpus (quam Rempublicã vocamus) coaleſcerent; & mutuis auxilijs in generale corporis illius bonũ & ſalutem intenderẽt. Et quòd hic fuerit verus, primùm vicorum, & deinceps ciuitatum, & poſtea maiorum rerumpub. amplas in ſe regiones complectentium ortus; & antiquiſſima hiſtoriarum monumenta docent, & hodierna rerum experientia conuincit. Quemadmodum enim natura, corporum omniũ, hominũ, beſtiarum, arborum, ſtirpium, herbarum, fluminum granditatem a minimis principiis & ſeminibus inchoauit; non aliter maxima imperia, & ciuitates ampliſſimæ, vt olim Carthago in Africa, Roma in Italia, multòque poſt oẽs celebriores Germaniæ ciuitates: & ante mille annos Venetiæ in mari Adriatico a paucis paſtoribus, aut exulibus, aut piſcatoribus, aut militibus, aut colonis, aut ſimilib⁹: ſui tuendi cauſa in vnum locum confluentibus duxerunt originẽ, id quod optimi hiſtorici, Beroſus, Ioſephus, Liuius, Diodorus Siculus, Cornelius Tacitus, Coccius Sabellicus, Oſorius, & alij an-

notarunt. Noſtraque tempeſtate eadem ratio quoſdam in extremo occidente Americanos, olim beſtiarum ferè ritu viuentes, in magis ciuilem vitæ ſocietatem compulit. Quin etiam agreſtes in vltima Septẽtrione Tartari qui vnius imperio non continentur, neque verò ciuitatibus includuntur, neque certos habent ditionis terminos, ſed ſub papilionibus degunt, & tandiu vno in loco cũ vxoribus & gregibus agunt quoad terram circuniacentem depaſti fuerint, plurimumque ab aliorum hominum ciuili humanitate abſunt, non tamen ſinguli diſperſi, ſed tanta multitudine vagantur; quanta opus eſt & ad magnam ciuitatem complendam, & ad mutuam omnium defenſionem, & ad iniurias vndiquaque depellendas: quo prorſus modo olim vixiſſe Numidas Africæ, & Germanos & Sarmatas, & alios vniuerſos in illo longiſſimo Europæ atque Aſię tractu populos, fidelium hiſtoricorum monumenta prodiderunt. Eos autem in hanc vitæ communionem contraxit, non hominum eloquentiũ perſuaſio, a quibus erant penitus inanes, non regis alicuius authoritas, quæ adhuc nulla prorſus extitit; non denique artificioſa aliqua cauſa, qualem homines ignari quandoque comminiſcuntur, ſed ipſa naturæ communis indoles, a ſolitudinę abhorrens, & ad ſocietatem ciuilem propendẽs, ipſa ratio oſtendens hoc eſſe aptiſſimum vitæ & ſalutis tuendæ medium, ipſa mentis humanæ ſolertia & perſpicacitas, ipſum dico naturæ lumen, quo perçeptum eſt hunc viuendi modum

Ortellius in Theatro.

Cornel. Tacitus lib. 8. Pomponius Mela lib. 3. ca. 3. 4.

fuiſſe & corporibus vtilem,&animis ſalutarem, & poſteritati continuandæ neceſſarium, & tum ſingulorum commodis tum vniuerſorum rationibus maximè conuenienté. Natura ergo hominum cætus & cõmuniones induxit, natura ciuitates fabricauit, natura reſpub. inſtituit.

¶ 2 Neque verò huc vſque tantummodo profecit, vt homines diſperſos & palantes in vnum congregaret, ſed etiam vt eoſdem congregatos pacis & tranquillitatis obtinendæ opportunis vinculis conſtringeret. Quorſum enim innumeræ multitudinis intra vnius ciuitatis mœnia coitio, ſi ad prohibẽdas cædes, ad vitanda ſtupra, ad punienda latrocinia, ad coercendos robuſtiores ne infirmos opprimant, ſi ad ſuum cuique tribuendum, nulla ponatur regula, nulla ineatur via? Si cuique quod liceret idem liceret, ſi fas eſſet agere quod voluntas effrenata imperat, quò libido furioſa trahit ſi hominum cupiditates nulla legum aut magiſtratuum authoritas comprimeret, quemadmodum poſſent iſtiuſmodi cætus, vel ad breue tempus ſtatum ſuum conſeruare? Nimirum vti de Cadmæis fratribus fabulantur poætæ, qui eodem ipſo quo nati ſunt die mutuis vulneribꝰ conciderunt, ita huiuſmodi hominum ſocietatem nullo iure, nullis legibus, nullis magiſtratibus aſtrictam, neceſſe eſt ſtatim diſſolui & inteſtinis tumultibus diſſipari. Mult que ſatius eſt ſingulos in luſtris & latibulis more ferarum degere, quàm hoc modo in vnum confluere, vbi iniuriis accipiendis ſint expoſiti, ſi interim nullis remedijs ad iniurias

Neceſſitas magiſtratuum.

propulſandas ſint inſtructi.

Communis ergo ratio quæ prius illud ſuaſit, hoc etiam neceſſario adiunxit, vt ſingulæ ſocietates magiſtratus ſibi quoſdam crearent, quorum ſtudio & authoritate pacatè viuerent, & quietè bonis ſuis fruerentur. Id quod præterea ab eis expreſſit mundi totius (cuius homo pars eſt primaria) conſideratio. Quum enim omnes creaturæ ordine quodam dirigantur, quum cœlorum orbes ab vno motore circunferantur, quum in elementis ſit vnius ſupra alterum dignitas & excellentia, quum in beſtijs, in piſcibus, in metallis, gradus diuerſos, & perfectionum diſtinctiones reperiamus, quum in omnibus vniuerſè rebus, aliæ emineant, aliæ ſubſidant, aliæ ſuo quodam modo imperent, aliæ pareant, quám monſtroſum eſt, & humanæ naturæ dignitati aduerſarium, vt homo ſolus, cuius vſibus aliæ creaturæ omnes inſeruiunt, viuat inordinatè, nullam habeat honoris præcellentiam, nullum ſubiectionis ordinem, ſed in Babilonica quadam confuſione verſetur,
Iob.10.22. vel infernali potius, vbi iuxta literas ſacras, *Nullus ordo ſed ſempiternus horror & confuſio inhabitat.* Ergo quin eadem ratio quæ reſpub. finxit, ordinum etiam diſtinctiones, & magiſtratuum iuriſdictiones vnà inuexerit dubitari non poteſt. Et ſi vniuerſum terrarum orbem, mente & cogitatione perluſtremus, non ſolum vbi religio& diſciplinæ humaniores vigent, ſed etiam vbi ruſtica barbaries & immanitas, & turpiſſimus idolorum cultus graſſatur, vt in vltimis In-

diæ Orientalis & Occidentalis terminis: illic vbique expreſſa videre poſſumus naturæ magiſtratus & principes commendantis exempla. Nam & in Calecutio & Narſinga longiſſimiſque Africæ atque Aſiæ littoribus & remotiſſimis Indici maris inſulis ad Japponenſes & Chinas vſque, principes quidam dominantur; & in America ante Hiſpanorum in eas oras aduentum, alibi opimates, alibi Senatus, alibi reges, ſemper & vbique magiſtratus aliqui, longè lateque imperitabant. Neque aliter quàm in Europa noſtra alibi imperium vnius, alibi poteſtas multorum viget, alibi electi e populo rectores præſunt, quos varijs nominibus Imperatores, Reges, Senatum, Duces, Marchiones, Comites: Conſuleſque vocamus; ſic in illis quoque regionibus, eadem eluxit imperiorum differentia, vt vno loco regnum vel monarchia, hic mera, illic mixta, in alio Ariſtocratia, in alio democratia, gentium & populorum teneret gubernacula. Omnium autem populorum cõſenſum ipſius naturæ vocẽ eſſe rectè aſſeruit prudens ille Rom. reipub. moderaror. Cui ſuffragatur perſpicua dei omnipotentis ſententia, qui populum ſuum electum aliâs Iudicum, aliâs Regum, aliâs Sacerdotum imperio ſubiecit, vt ſingulas gubernationum formas ſibi probari oſtenderet. Hinc enim eſt quód etiamſi terrenum principatum omnem *humanam creaturam* vocet Apoſt. quia nimirum in certos homines popularibus hominum ſuffragijs confertur, tamen quia ea ipſa principum electio fluit à na-

Nouus Orbis. in nauigationib. Ioſephi Indi & Ludoui. patrit.

Cic. de nat. deorum lib. 1.

Lib. Iud.

Lib. Reg.

1. *Pet.* 2. *v.* 13.

tura quam Deus condidit, & à ratione quam Deus homini infudit, & quæ eſt tanquam exiguus quidã radius ab immẽſo diuinæ lucis fulgore hauſtus, idcirco diſertè pronũciat Apoſtolus alter, *Non eſſe poteſtatem niſi à Deo, & qui poteſtati reſiſtit, eum Deo ipſi reſiſtere*, & Deus iam ante per Salomonẽ dixerat, *per me reges regnãt & legum conditores iuſta decernunt.*

Rom. 13. Prouer. 8. v. 15.

3 ¶ 3 Vt autẽ hæc ſatis ſũt ex ſe perſpicua, ideoq̃ longa aut accurata probatione nõ egẽt, ita illud quoque non minus euidens eſt, quòd diuerſis populis diuerſæ fuerint parendi & imperandi formæ, quòd alij reges, alij dictatores, alij conſules ſibi præfecerunt, quòd alij annuos, alij perpetuos magiſtratus aſciuerunt, quòd qui reges habuerunt, eis alij laxiores, alij anguſtiores cancellos circundederunt, hoc totum à populorum voluntate & approbatione manaſſe. Neque enim loquor de gentibus bello ſubactis, non de regibus qui vi & ferro regiones inuaſerunt & populis nolentibus iugum impoſuerunt, quomodo olim Alexãder magnus Aſiam, & hodierno die Turcarum Imperator imperium Grecum dominatu ſuo tenet, ſed de illis principibus, qui a populo volente & conſentiente, ad regale faſtigium vel principatum quemcumque euecti ſunt. Quid enim cauſæ eſt cur Heluetij populari politia regantur, Veneti Ducem habeant, ſed multis legibus deuinctum, Brabanti & Saxones Duces quoque, ſed multo liberiores; Galli, Angli, Hiſpani, reges ſed longè diuerſis conditionibus imperantes, Da-

ni et Poloni, reges item, ſed ad certas regendi regulas quàm priores illi magis alligatos: vnde hæc diuerſitas niſi à liberis ſingulorum populorum ſtudijs, qui talem reipublicæ formam prætulerunt? Cur Anglia quę olim varijs regulis ſuberat, nunc vnum agnoſcit principē? Italia contra quæ olim vnius populi Romani imperio, poſtea Gothorum & Longobardorum regum tota continebatur, nunc inter varios principes eſt diſtributa? Si naturam conſulas, ea facile pateretur Heluetios non minus hodierno die Auſtriæ Ducibus parere, quám ante annos trecētos eiſdem Ducibus ſubijciebantur. Quòd ergo iam non Duces ſed populares magiſtratus habeāt, & pro vna republica quæ tum regionē eam omnē complectebatur, nunc in tredecim reſpub. diuidātur, non à natura, non à dei verbo aut præſcripto venit, quod eſt vnum & immutabile, ſed à populorum moribus, qui neceſſarijs tēporum cauſis & reipublicæ commodis adducti alias aſſumpſerunt parendi & imperandi formas. Quod autem de reliquis vniuerſè magiſtratibus dico, de regali quoque potentia intelligi certa ratio & nationum omnium inſtituta probant. Nec enim regius dominatus aliam habet quàm reliqui principatus originē, & qui reges ſibi crearunt, conſules aut duces ſibi creare potuerunt, & qui Regalem amplitudinem potius quàm Imperialem aut Ducalem ſelegerūt, in eadem reſtringenda tantam varietatem adhibuerunt, vt regis quoque non minus quàm aliorum principum vim atq;

maieſtatem è reipub.ordinãtis arbitratu pendere oſtenderint. Plurimum quidem poterant Romanorum reges,&à ſimplici monarchia parum aberat eorum poteſtas; neque tamen hæreditario iure a patre tranſibat ad liberos, ſed noua ſemper electio interceſſit, *Senatu Authore* & quaſi ſuadente quis erat regno gerendo idoneus, *Populo iubente* & decernente, quis in regio throno collocaretur. Vnde factum eſt vt e quatuor regibus Romulum ſequentibus tres, *Numa Pompilius*, *Tullus Hoſtilius*, & *Tarquinius Priſcus*, non è ſtirpe regia, non ſibi cognati aut agnati, ne Romani quidem, ſed peregrini, Senatus tamen *conſilio* & populi *iuſſu* Romanum diadema capeſſerent. Lacedæmonij reges habebant in ſpeciem quidem aliquanto inſigniores, regni enim ſucceſſio à patre deſcendebat ad filium, quod eſt præclarum regiæ celſitatis indicium; & tamen quòd regibus coercẽdis Ephori quinqne è plebe delecti (vt apud Romanos Conſulibus frẹnandis Tribuni plebis) adiungebantur, quòd iſti Ephori regibus imminebãt & corũ actiones obſeruabãt, & ſi quid offenderẽt eos aliquãdo aliis pœnis, aliquãdo etiã capitali ſupplicio mulctabant, quám immenſa erat hæc regum Lacedæmoniorum maieſtatis infra eam qua reges Romani potiebantur imminutio? Eſt inter Molucchas inſulas inſula Bornenſis reliquis ditior & excellentior, cuius incolæ moribus ſunt honeſtiſſimis, iuſtitiámque & pietatem imprimis colunt, pacemque amant, & bellum maximè deteſtantur, regemque ſuum *dum*

Liuius decad. 1. li. 1.

Reges Romani.

Lacedæmonij.

Ariſt. polit. lib. 2. ca. 8.

Molucch. Nouus orbis. Maximilianus

paci ſtudet, vt Deum quendam adorant, & raris admirandæ cuiuſdam venerationis officijs proſequuntur. & laceſſiti quidem regem ad bellum vadentem alacriter ſtipantes, manus cum hoſte fortiſſimè conſerunt. ſin verò rex belli mouendi appetentior, cauſam prębeat vt ipſis bellum inferatur, hoc in more habent, vt ſemper regem in prima acie collocent vbi maximum eſt periculum, neque ſtrenuè hoſtem inuadunt donec Regem occiſum intelligunt: *tum enim primum pro libertate & futuro rege* pugnare incipiunt, *adeo vt nullus vnquam fuerit apud eos rex belli conflandi author, quin is hoſtili manu conciſus interierit.* Prętereo mirabilem varietatem Aſiaticorum regum, quorum alij adeo effrænati ſunt tyranni vt impunè quiduis perpetrent, & pro libidine in omnium ſubditorum fortunas & ſanguinem graſſentur: alij adeo ſeruiliter quorundam procuratorum imperijs obnoxij viuunt, vt *quindecim ſimul reges* Goę in eandem arcem incluſos, oculis orbatos, è regio throno expulſos ab ijs qui ipſorum nomine regnũ adminiſtrabant, primo ſuo in Indiam appulſu Luſitani repererint. Alibi patribus ſuccedunt filij, quod multis in locis fit; alibi noua perpetuò eſt electio, quam etiam multi populi retinent. Aliàs in vſu eſt, nec electio, nec hæreditaria filiorum ſucceſſio, ſed poſt regum obitum excluſis perpetuo liberis, ad regimen aſſumuntur regum e ſororibus nepotes, quæ conſuetudo in ampliſſimo Calecutij regno & in Cochimenſi & alijs quibuſdam vicinis inoleuit. hæc

Tranſyluanus in epiſtola de Moluccis pa. 532.

Aſiatici reges.

Oſorius in hiſtoria Emanuel. Li. 10.

& quæ ſunt huius generis plurima, à ſola populorum voluntate moribus & inſtitutis manantia mittamus. Europam noſtram intueamur & regnorum iura expendamus, an non hic æquè magna occurat diſſimilitudo.

Poloni reges ſine certorum Palatinorum aſſenſu, nec bellum mouere, nec fœdera inire nec tributum indicere, nec quippiam magni alicuius momenti in republica facere aut conſtituere poſſunt. Daniæ rex de nullo viro nobiliore quem Baronē dicimus, vitæ & mortis ſententiam poteſt ferre; ſed ſi talis accuſatio cuiquam intendatur, ad pares ſuos, hoc eſt ad Barones pertinet ſuprema de vita & morte decernendi poteſtas. Id quod item Anglicani & Gallicani regni quoque iure & moribus a primis Hugonis Capeti temporibus fuit ſtabilitum. Quanquam hanc legem Dani nuper intra triginta annos regi ſuo dederunt: & iuſiurandum de hoc a rege Friderico cum coronaretur primum omnium exegerunt, quod in Anglia & Gallia diuturna multarum ætatum conſuetudine antea fuit receptum. Gallorum autem reges & ſi quoad alia imperant multo laxiùs, nec ita quemadmodum Poloni & Dani & Angli ad certorum hominum ſententias audiendas, & aſſenſum obtinendum deuinciuntur: tamen nec eorum infinita eſt authoritas, ſed ſuos etiam habent aliquos terminos quanquam valde amplos & latè admodum patentes. Germaniæ verò Imperatorem quis ignorat ita eſſe circunſcriptum, & quaſi vinculis & mani-

Bodinus de la repub. li. 1. ca. 9. Belforeſt in Annalibus lib. 3. c. 4. lib. 4. ca. 16. & Cominaus cōment. lib. 6. in fine.

An. 1559.

cis implicitum, multi vt Duces, multi Comites, multarum ciuitatum Democratici magiſtratus Imperatore Germanico regalius & ſolutius imperent, qui nec Turcæ quidem inuadenti Imperij copias ad reſiſtendum colligere poteſt, niſi prius a Cōuentu Imperiali facultatem impetrauerit, qui etiam talibus difficillimis temporibus duriſſimas aliquando conditiones Imperatori ſubſidium ad Turcam repellendum flagitanti impoſuerunt.

Neque verò minor eſt differentia & varietas in ijs qui ſunt ad hanc ſublimem imperandi celſitatem efferendi. Germani ſucceſſionem hæreditariam inprimis auerſantur, ideoque e præcipuis Imperij legibus in quas electus Imperator iurat, ea vna eſt, *Vt conſilium nullum ineat quo dignitatem imperij ſuæ familiæ peculiarem & hæreditariam faciat, ſed liberam & integram permittat Septemuiris eligendi facultatem, iuxta Caroli quarti legem & iuris pontificij præſcriptum.* Angli, Hiſpani, Galli, & ſi patribus defunctis filios hæredes, vel proximos agnatos ſemper ſurrogent, adeo vt hæc conſuetudo vim legis apud eos obtineat; non tamen ita ſimpliciter & vniuerſè hunc creandi reges modum ſequuntur vt quum euidens aliqua reipublicæ neceſſitas aut vtilitas requirat nefas putent eam immutari.

Sleida. lib. 8. an. 1538.

Sleidan. lib. 1.

Chronica Angliæ.

In Anglia enim poſt Henricum primum regem, cui Mathildis filia Germaniæ Imperatori nupta ſuperſtes fuerat, Angli vel praua ęmulatione legis Gallorum Salicę ne mulieri ſubijce-

rentur, vel iuſtis cauſis quia regno putabant fore conſultius, Stephanum regem coronarunt. Qui tamen poſtquam multos annos regnaſſet, ex optimatum conſilio filium ſuum Gulielmum magnæ ſpei iuuenem, nullum ob facinus, ſed tantum quietis publicæ gratia, regni ſucceſſione priuauit, & Henricum ducem Normanniæ Mathildis filium ſibi mortuo ſucceſſorem certis conditionibus cõſtituit, qui etiam regno proximè potitus eſt. Et poſt Richardum primum quamuis Arturo Duci Britániæ communi more ius regni deberetur (filius enim erat Galfridi maioris natu fratris) tamen quòd is infantulus eſſet & regni ſtatus virũ ætate matura requireret, Archiepiſcopus quoque Cantuarienſis & alij nobiles, vehementer pro Ioanne ſponderent eum ſumma cum iuſtitia regno præfuturum, is generali omnium Ordinum aſſenſu in regio throno cõſtitutus eſt. & licet facti ſui Archiepiſcopũ & alios pœnitentia cæperit cum poſtea regem effrænatè diuina & humana iura conculcantem viderent, tamen fuiſſe illud in eorum poteſtate ſitum, & generalis liberaque omnium Ordinum ſuffragatio, & ſimilia ſuperiorum temporum acta declarant. Nam poſt Gulielmum Normanum Angliæ regem, Henricus primus regnauit: cum tamen Robertus Henrici frater natu maior ſuum ius prætenderet, & ante Normanorum tempora Edouardo Seniore mortuo, filius primus Adelſtanus, & poſt Adelſtanum filius ſecundus Edmundus, & poſt Edmundũ tertius Eldredus ſucceſſit,

Filij patribus non ſemper ſucceduns in Anglia, Hiſpania, Gallia.

ceſſit, quanquam Edmundus reliquerat duos filios Eduuinum & Edgarum; quorum vterque poſt Eldredum ſuo tempore ad regium diadema eſt aſſumptus. Hiſpani quoque ſemper hæreditarium ius in regibus ſuis probarunt, ita tamen vt epiſcopi & proceres iudicarent vtrum is qui natura eſſet hæres, ingenio quoque & moribus eſſet regno procurando idoneus. Vnde decernunt. *Vt nullus apud eos præſumptione regnum arripiat, nullus excitet mutuas ſeditiones ciuium, nemo meditetur interitus regum, ſed defuncto in pace principe, primates gentis cum ſacerdotibus ſucceſſorem regni communi conſilio conſtituant, quòd ſi quis ad regiæ maieſtatis faſtigia aſpirat, quem nec electio omnium præficit, nec Gothicæ gentis nobilitas ad hunc honoris apicem trahit, ſit conſortio Catholicorum priuatus, & diuino anathemate condemnatus.* Neque Galli ita perpetuò fuerunt filijs natu maioribus affixi, vt ſemper eis regnum paternum tribuerint. Nemo fuit ſua ætate Carolo magno ad regnum Galliæ optimè moderãdum habilior; nec tamen regnum totum Carolo eſt traditum, ſed inter ipſum & fratrem Carolomãnũ diſpertitum. *Carolo maiori Nouiodunum, Carolomanno Sueßiones regiæ euenere. Transrhenanæ nationes Carolomanno parebant, Carolo Aquitania tribuebatur.* Et quanquam fratres iſti prius viuente patre à pontifice Romano Stephano in Gallias ventitante inuncti fuiſſent, quod erat ad regnum futurum magna prærogatiua: à Francis tamen ius regni non à pontifice, ſed à ſe pendere dicti-

Hollinſ. pa. 223. Stow. Polidor. Virg. Angli. Hiſtor. lib. 6

Cõcil. Tol. 4. ca 74

Cõcil. Tol. 5. cap. 3.

A li.

Belforeſt. lib. 2. c. 5 tantibus, reges non habebantur, *priuſquàm illi congregati ſuis ſuffragijs in eorũ dominatũ cõſenſerãt:* qui etiam *eos æqualiter* reges declararunt. Interijt paulo poſt Carolomãnus cùm tertium regnaret annum ſed relictis liberis, & tamen *proceres regni eius ad Carolum magnum vltro veniente, regem eum totius Galliæ ſalutarunt*: & ſic ea tota in vnius Caroli monarchiam naglecta Carolomanni poſteritate coaluit. (Æmil. Lib. 2.) Non defecerat in Gallia hæres regni maſculus cùm Ludouicus & Carolomãnus regnarent, vixit enim Carolus quanquam infans, legitimus tamen Ludouici Balbi filius; & tamen quod in Gallia tumultus quidam increbreſcerent, & è Germania tempeſtates quædam bellorum timerentur, (Belfor. Li. 2. c. 63.) *Galli vt Germanorum principum iugum à ſe depellerent, ad quod rege duce, non infante,* ſed viro opus erat a-
" lijſque grauisſimis cauſis permoti, duos alios
" Ludouici Balbi filios non legitimos, ſed natu-
" rales ad regnum extulerunt, eoſque pariter vn-
" xerunt & coronarunt, regnumque ita diuiſe-
" runt, vt maiori cederet Francia propriè dicta, minoris imperio Aquitania & Burgundia ſubijceretur. Denique quum nõ ſemel regnũ Gallicanum, non in duo tantum, ſed in quatuor etiam regna optimates diſtribuerint, illiſque ſingillatim totidem regis liberos ſupremos & abſolutos reges dederint, quorum nullus alium ſuperiorem agnoſceret (quorum regiæ ſedes, ciuitates *Pariſiorum, Sueſſionum, & Mediomatricum vel Rhemorum* frequentibus hiſtoricorum omnium monumentis celebrantur) hoc, ne a-

(Paulus Æmi. lib. 1 Gregor. Turonen. hiſtor. frãco. lib. 4. cap 22. Belfor. in Annal. lib. 1. ca. 12. 18.)

Ita conſecter, euidentiſſime docet quid reſpublica poſſit, ſi quis ſummam & abſolutam eius poteſtatem conſideret; & etiam quid ſoleat, quando ſingularis alicuius vtilitatis adeptio, vel magni periculi depulſio præſens remedium efflagitat. Quid illud? quòd in Hiſpaniæ, Angliæ, Scotiæque regnis, fæminæ ad regni ſucceſſionem admittuntur, in ſola Gallia vi legis Salicæ ſiue antiquę ſiue recentis, fæminę omnes etiam cum maſculis ſuis à tali ſucceſſione repelluntur. Annon magna eſt differentia & diſſimililitudo immenſa? Quis autem legem illam Salicam tulit? quis in ſola Gallia fæminas à regni gubernaculis ſemouit? Quis Poloniæ regem à Dano & Anglo, quis hos à Gallo aut Hiſpano tam multis in regno tractando differentijs ſeiunxit & ſeparauit? Certè nec Deus, nec natura quæ apud omnes iſtos vna eſt; ſed ipſorum populorũ voluntas, arbitrium, deſignatio, & libera quum reſpub. ſuas primò formarunt aut poſteà correxerunt inſtitutio. Sicuti enim ratio docuit rerumpub. rectores eadem ſcelera diſpari ſuppliciorum acerbitate comprimere, proût nimirum videbant reipub. paci, & perditorum hominum frænandæ nequitiæ fuiſſe vtiliſſimum, vnde fures alibi quadruplo aut quintuplo reddẽdo, alibi ſeruitute perpetua, alibi ad certũ tẽpꝰ, alibi mẽbri alicuiꝰ amputatione, alibi caſtratione apud alios ſuſpẽdio plectũtur: eadẽq; ratio ita diſpoſuit, vt in quibuſdã regnis ſoli nobiles militari diſciplinæ aſſueſcant, proptereaque à tributis ſint immunes, ruſtici autem terræ co-

Diuerſa ſuccedẽdi ratio.

Deut. cap. 22. v. 1.

Brocar. in deſcrip. terræ ſanctæ

lendæ tantummodo ſint addicti, & omnia tributa ſoluant, in alijs coloni non minus quàm nobiles ad militiam aſſumuntur, & vectigalia non minus à nobilibus quàm ignobilibus penduntur: ſic eadem ratio prudentes homines & in fundanda republica prouidos inſtruxit, vt regum ſuorum monarchiam partim Ariſtocratia, partim Democratia magis minuſue temperarent (quod in omnibus Europæ regnis factum fuiſſe manifeſtum eſt) prout generali totius reipublicæ bono, & ſingularum partium commodo videbant potiſſimum expedire. & ab eodem fonte publicæ authoritatis vel eorum hominum quibus reſpublica ſuam legum condendarum contulit facultatem, manauit lex *illa* Salica & ſi quas ſimiles leges de refutandis vel admittendis regum liberis, ſuis moribus maximè accommodatas, alia regna ſanciuerũt. Quòd ſi qui alio modo contra populi aſſenſum, vel iniuſta violentia quemadmodum in literis ſacris *Geneſ. 10.* Nemrodus ille, vel nefarijs artibus, proditionibus, inſidijs, corruptelis, nobilium hominum cædibus, vt apud Græcos Piſiſtratus, Nearchus, Dioniſius, Phalaris, Gelo, & permulti alij imperium vel in ſuos vel in alienos vſurparunt; tales vt crudeles tyrannos & potiùs prędones quàm reges, nullo iure, nulla æquitate nixos, respublic. ſemper horruerũt, philoſophi damnarunt, legùmque conditores, Licurgus, Numa, Solon, Romanorum & Gręcorum prudentisſimi, ad eos tanquam publicos hoſtes occidendos quemlibet ciuem magnis propoſitis

Vide poſt cap. 10.

honoribus & præmijs excitarunt. nec iniuria: quum enim naturale ius, & naturæ iuriſque illius conditor Deus, cuique populo plenam tribuerit, liberámque ſui gubernandi facultatem quam ſine certis ijſque horrendis, vel in Deum & naturā peccatis, vel in vicinos principes & populos iniuriis, nemo eripere poteſt, ſi quis ſc... ambitione, vel imperij ſui dilatandi cu... ne ductus, nulla populi electione, nulla maiorum ſucceſſione, nullo Dei mandato, nulla lege legitimáque cauſa, huic populo imperare volet, eúmque ſibi ſeruire cogat, longè ei grauiorem iniuriam facit, quàm ſi latro domum cuiuſpiam effringeret, & bona, opeſque domeſticas per vim extorqueret. adeò vt ſemper ſiue primas imperiorum origines inquirimus, ſiue diuerſos regendi modos non violentos & tyrannicos, ſed legitimos & regales attendimus, vtrobique ad reipublicæ populique authoritatē tanquam verum horum vtriuſque fontem recurrendum ſit.

¶ 4 Cæterùm hîc ex alto duplicem video eminentem ſcopulum, & vtrumq; valde periculoſū. *Alij enim his principijs innitētes.* ſuperbè regum diadematis inſultāt, & penes promiſcuam multitudinem eſſe volunt, vt reges è ſuis ſolijs deturbent atque in ordinem cogant. Alij in contrariam partem nimium vela curſumque ſuum flectentes, diuinitatem planè regibus affingunt, omnem penitus à repub. tollentes eos coercendi poteſtatem, etiam ſi non modò domi priuatis ſceleribus ſint turpiſſimi, nec modò ſi 4

priuatorum hominum iniuſtiſſimè bona expilant, & effundunt ſanguinem, ſed etiam ſi vniuerſę reipub. peſtem moliantur & perniciem. Vtriq; nimirũ à medio aberrant & ad extrema labuntur. Vtriq; partis alterutrius odio nimium indulgent ſibi, & nimis inimicè alijs aduerſantur; & vtrique dum nimia vehementia quod cõceperunt temerè, defendere volunt pertinaciter, communis reipublicæ hoſtes ſunt apertiſsimi: Illi dum ſeditiones concitando & armãdo ſubditos contra reges, ciuilium bellorum flãmas in reipub. viſcera immittunt: iſti dum ſub regum nomine tyrannos euehendo, illiſque interminatam licentiam patrandi fanda & infanda quæuis concedendo, rempub. ſui ſeruandi copia ſpoliant: hancque tyranno, non aliter, quàm ouem lupo tradunt mactandam & diripiendam. Et de prioribus, quando multa luctuoſiſsima extant poſt annos ſexaginta proximè elapſos, in omnibus Europæ regionibus exempla, vnicum Caluiniſtarũ in Scotia rebellium facinus perſtringere ſufficiat. Qui quum à regina ſua, tum in Galliis agente facultatem impetraſſent Comitia parlamentaria conuocandi, & in ijs *quod è repub. videretur* conſtituendi, primùm omnium Catholicam regionem è tota Scotia decreuerunt profligandam, quod nec regina vnquàm cogitauerat, & *è repub.* non erat, ſed contra rempub. eiuſque vulnus lætale & internecinum. Id quum ita feciſſent, traijcientem illuc è Galliis paulò poſt reginam ita excaperũt vt prius paſciſcerentur, *ne in ſtatu recepto religionis*

Hiſt. Scot. Buchana. lib. 16. pa. 582.

quicquam immutaret; ipſi tantum eiuſque familiæ vna permitteretur miſſa, eaque priuata Quis non obſtupeſcat homines prodigioſè impudentes & improbos, qui quũ ementito reginæ nomine per Scotiam cuique è fęce vulgi, quot vellet Geneuenſes Cõiones publicè fuiſſent largiti; reginę ſupremæ principi, *vnicam miſſam*, verum dei colẽdi toto orbe Chriſtiano ritum, idque *priuatim* vix ægrè permittunt. Cæterùm annuit huic eorum poſtulato regina. videbat enim preces eſſe armatas, ſeque in eorum manibus verſari, qui ſpecie tenus videbantur petere, reuera autem poterãt & volebant cogere. Ecce iam quàm facilè arripiunt eam funditus exauthorandi prætextum. Aduenerat Omnium Sanctorum dies in eccleſia Catholica maximè feſtus & ſolennis. Reginæ Sacellani pro more omnium Chriſtiani nominis Eccleſiarum, afferunt ornãdi altaris apparatum paulò quàm aliàs celebriorem. Indignantur Euangelici, fremunt miniſtri, & ſynodali decreto conſtituunt, propterea armis eſſe agendum, reginamque regali dignitate abdicandam. Sed præſtat ad poſteritatis memoriam audire quemadmodum ab ipſis actoribus, hiſtoriæ ſeries narratur. Neſcio, enim an aliàs quiſquam lector indifferens, propter incredibilem rei barbariem, & indignitatem tantam, quanta nec fando concipi poteſt, fidem ſit habiturus. Sic ergo illi. *Calendis Nouembris regina miſſam adhuc tenui & quotidiano cultu contentam omnem Papanæ faſtum adiecit. Id quum Euangelij miniſtri tuliſſent ægerrimè, & in pu-*

Ibidem pa. 584.

Regina Scotiæ quomodo & quam ob cauſam regno eiecta.

Buchã. ibi. pa. 590.

blicis cœtibus magnis querimonijs proſecuti fuiſſent, ac nobilitatem ſui officij commonuiſſent (vt in eam armis inſurgerent) *controuerſia in domo priuata inter paucos eſt agitata, poſſent ne idololatriam iamiam in omnium perniciem graſſaturam compeſcere, & ſummum magiſtratum intra legum præſcriptum per vim reducere. Eccleſiæ miniſtri conſenſerunt poſſe.* Sic illi. Notet hîc Chriſtian⁹ lector, aduertant Chriſtiani & proceres & principes omnes pluſquã ſatanicam iſtorum miniſtrorum ſuperbiam & tyrannidem, nec dubitent eundem ſpiritum qui in Scoticis miniſtris regnat, in alijs itidem miniſtris, vbi quod captant imperium conſequuti fuerint, viuere & flagrare. Nihil dico, de iniquitate eius decreti (quam *legem* vocant) à paucis rebellibus contra plurimorum procerum & optimorum ciuium voluntatem poſiti. Nihil dico quód *idololatriam* vocant dei cultum, toto orbe Chriſtiano vbique frequentatum; & in Scotia, à prima eius conuerſione huc vſque annis pluſquàm mille perpetuatũ. ſit illa *lex*, ſit hæc *idololatria*: tamen quando qui legem tulerant de miſſa per reliquam Scotiam abolenda, iidem ipſi cóceſſerunt reginæ vnam in ſua familia celebrandam, hanc vnam ea ſi vſitato Catholicorum ritu adminiſtrauit, an propterea fuerat ita fanaticorum hominum concionibus vexanda? ita ad populum traducenda? ita miniſtrorum ſynodalibus decretis damnanda? vt poſt eius caput illorum anathematis deuotũ, proceres ad eam bello domandam inflammarentur; Quid autem ex hoc ſequitur? regum diademata miniſtrorum

hoc eſt improbiſſimorum ganeonum libidini eſſe ſubiecta, & de eorum ſceptris & capitibus in *priuata* miniſtri alicuius *domo*, in taberna fortaſſe meritoria poſſe definiri; eoſque e regali faſtigio poſſe deturbari, non ſolum quum diuina & humana iura violant, non quum toti reipublicæ magnum aliquod damnum important, non quũ priuatis hominibus inſignes iniurias inferunt, non quum leges patrias ſuperbè & ex contẽptu tranſgrediuntur, ſed etiam tum quum leges quidem obſeruant, ſed tamen non tam exactè, accuratè, & tanquam mathematicè, quin minimum aliquod punctulum ab earum rigore in alteram partem deflectant. Atque hoc exemplum ſit eorum qui reges indigniſſimè in ſeruilis obedientiæ tanquam piſtrinum compingunt; de quibus quoniam poſteà nonnulla dicenda ſunt, hoc loco eos dimittamus.

¶ 5 Alij verò contra vſque eò attollunt regij nominis amplitudinem, vt quos miniſtri illi regibus, eos hij reipublicæ toti, idque longè miſeriores ſeruitutis extremæ compedes inijciant. Sic enim pro regibus declamant. *Non modò perſonæ omnium ſunt regibus obnoxiæ, & mancipio nexùque tenentur; verum etiam res omnes populorum atque fortunæ ita regum ſunt propriæ, vt vſu duntaxat & fructu ſingulorum eſſe videantur: regum omnia ſunt dominio, ſingulorum vſu: regum ſunt omnia proprietate, ſingulorum poſſeßione. Vnde quod vulgò dicitur, Nunquam mori regem, verum eſt, quum vni vita defuncto, mox alius non expectato vel*

5

Belloy in Apolog. catho par. te.1 § 7. Apolog. pro regibus. c. 6. & cap. 34. item c. 26. ibid. c. 6.

populi conſenſu vel procerum, ipſo iure ſuccedat, non vt patris hæres, ſed vt legitimus populi moderator ac regni tanquam alicuius latifundij, non optione ſed naſcendi conditione dominus. Si quæris quis fuit huius legis author, per quam familiæ aliquæ, verbi gratia Valeſia, Stuarda, vel Auſtriaca, Galliæ, Scotiæ, aut Hiſpaniæ regna obtinent? Reſpondent, idem qui regnorum *author Deus qui ſolus eam antiquare poteſt*. Quid ergo? Nunquid vt dominus latifundij fundum ſuum arare, colere, depaſcere, ſeruare ſibi, locare alijs; ſic rex rempublicam cui præeſt, vt velit, formare, commutare, leges figere & refigere, iuraque omnia infringere ſuo vnius arbitratu poteſt, vt nullus legum repagulis, regum poteſtas terminetur? Ita prorſus. *Nunquam enim reges acceperunt legem aliquam ſuæ ſupremæ poteſtatis atque ditionis moderatricem. Princeps enim animata lex eſt in terris, cuius poteſtas atque iuriſdictio, non alia lege, quàm ipſius voluntate in anguſtum cogi poteſt. & qui populi, voluntate numinis in regum poteſtatem conceſſerunt, nec ſibi parendi, nec regibus imperandi modum vllum lege præſcribere potuerunt, ſed vel ſponte ſua, vel inuiti in eorum verba iurare coacti, legum vinculis ſolutum eis imperium reliquere.* Cæterùm ex hac regis deſcriptione duo ſequuntur abſurda, ne plura commemorem, vtrumque grauiſſimum, & publicis rebus longè peſtilentiſſimum. *Si enim quis ſit regni tanquam latifundij alicuius non populorum voluntate ſed naſcendi conditione dominus*, quid ergo ſi regi alicui filius ſtolidus, quid ſi inſanus & emotæ mentis naſca-

Apolo. ca. tholiq par. 2. §. 8.

Ibidem & in Apolog. pro regib. c. 9.

tur? Nunquid inſanis & furioſis hominum ſanorum & prudentum vita, & fortunæ, imò rerumpublicarum hoc eſt hominum innumerabilium, quoad regimé, quoad legiſlationem, quoad vitam & mortem gubernacula committentur? Atqui hoc iſtis regum contra rempublicam defenſoribus minimè videtur abſurdum. *Neque enim (aiunt) vlla extat lex, cuius authoritate ſtolidi & inſani paterno regno ſpolientur. & quum in priuatis hæreditatibus familiæ herciſcundæ, iuditio fatui, mente capti, furioſi, nihilo ſint deteriore conditione quàm hæredes cæteri, quid eſt cur non idem in regnis quæ primogenituræ obueniunt lege obſeruetur?* Ex hoc concludunt. *Quum regna primogenituræ iure contingunt, quam rerum natura mutari non ſinit: & ſucceſſionis ius competat nihilominus hebeti, ſtolido, & inſano, quàm rectè intelligenti, quid erit cur hic illis in regno præferatur, quod non virtutis opinione ſed naſcendi ſorte contingit? Atque ita quidem ſorte contingit, ita generi cohæret agnationis iure, ita regiorum liberorum maximo debetur, vt propter corporis vitium aut animi morbum intemperijs agitati tolli nequeat.* *Apol. cathol. vbi ſupra. & Apolog. pro. regib. ca. 20.*

Eſto. Concedamus itaq; tantum naſcendi cõditioni, vt quos natura produxerit vel corpore monſtroſos, vel omnino mentis expertes & truncos potius quàm homines; eos omniũ hominũ ſummos & capita faciamus: & naturalem naſcendi miſeriam, corporumque & mentium deformitatem donata regij diadematis & ſplendoris magnificentia conſolemur. At quid ſi rex mẽte non ſit ſtupidus, ſed contrà acutus, & acer-

timus, verùm qui omnem ſolertiæ & intelligentiæ ſuæ vim conferat ad vaſtandum populum, ad trucidandam nobilitatem, ad extinguẽdam religionem, ad humana & diuina ſubuertenda, & (vt vno verbo complectar omnia) ad reipub. nauem cui regẽdæ præpoſitus eſt, perforandam, & in altisſimis Oceani fluctibus demergendã. num ſaltem talem Neronem, & Heliogabalum, ipſas belluas feritate & immanitate ſuperantem reſpublica frænare poteſt, eoq; in ordinem coacto, ſuæ incolumitati conſulere? Imò nec hoc ferunt homines iſti nimis peruicaciter in ſuis opinionibus defixi. ſic enim aiunt. *Etiamſi rex oblitus ſui degenerat in belluã, & cùm incurabili morum ac naturæ malignitate dominatur: etiamſi ſtabilimentum authoritatis ſuæ in ciuium infirmitate collocat, & regnum nõ procurationẽ à Deo creditam, ſed prædam ſibi oblatam putat, etiamſi poteſtatem cælitus acceptam ad bonorum exitium, legum euerſionem, patriæ ruinam conuertit, & quòd dicitur, nauem perforet, in qua ipſe nauiget;* nec curare Deum credit mortalia quenquam, *hic quanquam omnibus modis impius & nefarius eſt, tamen nobis ſacroſanctus eſſe debet, ac ſub eo viuendum eſt, ea lege, vt Deum qui honoris ei auctor fuit, pœnarum exactorem eſſe patiamur. à nemine enim iudicari poteſt, quia eſt in ſuo regno non ſolùm ſingulis ſuperior, verùm etiam vniuerſis: ſupremamq; ac ſolidam ſine prouocatione poteſtatem habet, nemini niſi ſuperis obnoxius.*

Apolog. cap. 29.

Infinita poteſtas regibus attributa.

Hactenus illi. quæ ego eam ob cauſam paulò fuſiùs deſcripſi vt intelligat lector, & quorſum dirigatur diſputatio mea, & quàm neceſſarium

ſit hac tempeſtate de legitima regum poteſtate monumenta librorum extare, quibus ſubditi inſtituantur ad eam quam debent & Deo, & reipub. & regi obedientiam. Neque enim mihi dubium eſt quin iſtiuſmodi inconſiderati ſermones (nec enim grauiore verbo vtar) & olim nequiſsimos illos Romanorum Imperatores, Caium Caligulam, Neronem, Domitianũ, & reliquos in tam nefariã hominũ deſpicientiam, & ſacrilegum deorum contemptum extulerint; & hodierno die illos poſteriores Anglorum reges Henricum octauum, filium Edouardum, filiamque Elizabetham, à moderato maiorum imperio, in efferatam & barbaricam tyrannidem transformauerint, vt poſt proiectas antiquas patriæ leges, poſt oppreſſum clerum, exinanitam plebem deſpoliatam fugatam & conciſam nobilitatem, ipſas etiam eccleſias auariſſimè partim expilauerint, partim euerterint; ſanctiſſimámque Dei religionem fœdiſſimè conculcauerint, eámque quoties libebat innouandi authoritatem ſibi inexplicabili blaſphemia arrogauerint. *Parlamenta Henrici Edouardi Elizabethæ.* Traditur de Teridate Parthorum regis fratre, quòd ſub Nerone Romam magno cum comitatu aduenięns, ſeque proſternens ad pedes Neronis ſic eũ affatus ſit. *Ego (domine) Arſaci nepos, Vologeſi & Pacori Parthorum regis frater, tuus ſeruus ſum, venique vt te deum meum, non ſecus ac Mithram (id eſt Solem) colerẽ. Equidem is ero, quem tu me fato quodam efficies. Tu enim fatum meum es & fortuna.* *Dion in Nerone.* Cui Nero ita reſpondit. *Tu quidem quòd huc veneris, rectè feciſti, vt præſens præſente me*

frueréris. Nam quæ neque pater tuus tibi reliquit, neque fratres ſeruauerunt, ea ego tibi nunc do, téque regem Armeniæ facio, vt tu atque illi ſimul intelligatis, in mea poteſtate eſſe regna dare & adimere. Hac ſtultiſsima adulatione Teridates ille regnum Parthorum adeptus eſt. Non aliter ſed multò flagitioſius iſti noſtri Chriſtianos reges alloquuntur. Perinde enim ac ſi reipub. Chriſtianæ totidem eſſent manubiæ victricibus regum armis acquiſitæ, quas propterea ſuo arbitratu poſſent diſtribuere, vel diſſipare; perinde acſi principes dij eſſent, ſubditiſque fata ſuo nutu diſpenſarent, ſubditi autem mera mancipia, in eum finem condita, vt regum vſibus inſeruirent: ita illis omnia, primas, ſecundas, tertias, largiuntur, reipub. ne quartas quidem, vel locum vllum relinquunt, niſi quatenus rex ex indulgẽtia eam pro ſuo commodo viuere permittit, hoc modo ſceleratiſſimè non rempublicam, ſed priuatam, non liberam hominum cõſociationem, ſed ſeruilem mancipiorum & remigum gregem; non eorum qui ſub iure & legibus viuunt, ſed eorum qui vnius libidini ſunt ſubiecti multitudinem deſcribentes.

6 ¶ 6 Quam pernicioſam ſententiam priuſquàm refuto, illud libenter profiteor, mihi nullum eſſe in quacunque reipublicæ forma nomen & officium, regali auguſtius aut honorificentius. Et ſi enim populares quoque magiſtratus & optimatum principatum à Deo datum non ambigo; tamen regium diadema, quemadmodũ à maioribus noſtris in Chriſtianas reſpu-

blicas introductum eſt, libenter prædico eſſe alio quocumque dominatu diuinius & præſtabilius, & hominum generi ſalutarius: contra quod qui ſeditioſè conſpirant, qui dignitatem eam imminuũt, qui armis laceſſere non verẽtur, eos ego vt diuinæ voluntatis hoſtes, vt humanę ſocietatis inimicos, vt publicæ pacis & quietis turbatores execror, & ferro flamâque perſequẽdos iudico. Reliqui enim principatus naturâ quidem conſtant, & Deo probantur, eiuſque authoritate ſanciuntur; ideoque nefarium facinus admittit, qui illis repugnat, at hîc multo expreſſius vnius Dei vniuerſo mundo præſidentis imaginem repræſentat, hic multo illuſtrius & ſolis reliqua ſydera ſua luce colluſtrantis, & mẽtis vnius omnia corporis membra atque officia moderãtis; & vnius ducis exercitũ, & vnius gubernatoris nauẽ, & vnius patrisfamilias domũ, & denique in ipſis animãtib⁹ vni⁹ arietis gregẽ ouium, & vnius regis examẽ apũ dirigẽtis figurã gerit. Quas ſimilitudines ad declarandam regis monarchiam naturæ maximè conſentaneam, antiqui poetæ & philoſophi, & deinde Chriſtiani patres adhibuerunt. ideoque & hanc maieſtatem lædere ſcelus eſt, illo priori certa proportione grauius & atrocius.

Regius principatus maximè naturalis.

Hierõ. li. 2 epiſt. 13. ad Ruſticum. Chryſoſt. ad Rom. hom. 23.

Cæterùm quemadmodum in alijs rebus, ſæpenumero fit, vt propter vicinitatem quam quædam vitia habent cum quibuſdam virtutibus, permulti improuidè ab hijs ad illa dilabuntur: eoque errore abducti, pro religione ſuperſtitionem, pro fortitudine audaciam, pro

liberalitate profuſionem, pro iuſtitia crudelitatem quaſi pro veris & caſtis vxoribus ſpurcas meretrices amplectuntur, ita quoniam hic quoque id ipſum poteſt contingere, cauendum eſt diligentiſſimè ne dum regiam poteſtatem debitis laudibus extollimus, ad vicinam illi tyrannidem immodicis præconijs celebrandam euagemur, & pro vero rege qui eſt excellens immortalis dei munus, totiúſque reipub. tanquam anima & vita, ſanguinarium tyrannum, Satanæ adminiſtrum, turbinem reipub. & venenum, iudicij errore aſciſcamus; & talem pro paſtore lupum, gregi hominum liberorum præficiamus. Quod ſi facimus, tantò magis mortiferum vulnus ciuili ſocietati infligimus, quantò inteſtinus & occultus proditor opibus noſtris munitus, & omnia ſalutis noſtræ præſidia & firmamenta, ſua manu tenens, externo & manifeſto hoſte, nobis armatis & ad eum profligandum vigilantibus eſt periculoſior.

Certè qui hoc modo regem ſolùm infinita poteſtate armant, rempub. autem ſui contra regẽ diuina atque humana iura proijcientem, & reipub. molientem interitum defendendi poteſtate deſpoliãt; non modò regibus ipſis infeſti ſũt, quos pro moderatis regibus, truculentos tyrannos efficiunt (vt ſuo loco demonſtrabitur) ſed ſimul in omnes Chriſtianos & Chriſtianorum reſpub. iniurioſi ſunt, Deoque ipſi & naturæ bellũ indicunt, quum ea bona hominibus eripiunt, quæ deus & natura ipſis inſeuit & impreſſit? imò dum reges videntur colere, hoc eſt

corporis

corporis partem quidem illuſtrem, ſed tamen partem tantummodo & ſine qua corpus politicum conſiſtere & florere poteſt, corpus vniuerſum vaſtant & interimũt, initiáque & media & fines, propter quos ea humana ſocietas inſtituta eſt, corrumpunt & peruertunt. Nam quæ eſt origo, que cauſa primaria iſtarum ſocietatum quas Reſpub. vocamus? Nimirum vt ab iniuriis ſimus tuti, vt cum liberis & vxoribus tranquillè viuamus, vt ſolitudine communionem commutemus, & cum bono priuato bonum publicum procuremus. Quæ ſunt media quibus hæc bona conſequimur? leges politicæ, magiſtratus inferiores, amor ciuium mutuus, concordia publica. Quis finis, quô tendit his mediis reſpub? *Vt gubernatori curſus ſecundus, medico ſalus, Imperatori victoria: ſic reipub. moderatoribus beata ciuium vita propoſita eſt; vt ea opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit.* At iſta infinita regis licentia tollit hæc ſimul omnia. iniurias enim ſine modo multiplicat, liberos & vxores parentibus maritiſque inuitis eripit, leges ciuiles violat, opulentiæ, gloriæ, & virtutis ſpem omnẽ ciuibus intercîdit, quũ rex ruinam patriȩ moliens, leges perfringens, in omnium bona vt ſuam prȩdam inuolans, ſubditorum vxores & filias vi conſtuprans, tolerãdus tamen ſit, nec de eo idoneis rationib. amouẽdo vel corrigẽdo vnquàm laborandum. At (inquis) in regem ius regendi vniuerſum à nobis ipſis transfudimus, ideóque quicquid de fortunis & capitibus noſtris ſtatuerit, id patienter eſt ſufferendum. At

Reipub. cõſtituendæ cauſa.

Cicero ad Atticum.

Obiectio.

Reſponſ. quis aliquando populus, quæ ciuitas, quis homo ſobrius & ſanę mentis, vel dixit vel cogitauit ita vniuerſè & ſine exceptione regi tradere ſui regẽdi potẽtiã, vt rex pro ſua libidine poſſet dare, auferre, diripere, ſpoliare, deglubere, mactare, & abſque contradictione de vita & nece omnium pro ſuo vnius nutu ſtatuere? Ecquis verò vſque adeo a vera ratione alienus eſt vt vnquam ſibi perſuadere poſſit Chriſtianos populos hoc animo ſibi reges præfeciſſe? verum quidem eſt poteſtatem & regimen publicum a populo ad reges eſſe delatum & penes reges manere, ſed ita vt rex regem agat non tyrannum, non carnificem: hoc eſt vt iuſtè, ciuiliter, politicèque regat non iniuſtè, immaniter, tyrannicè. ergo ſi quidem rex iuſtè, ſi ordine, ſi iuxta præſcriptas à natura & iure gentium conditiones, ſi regaliter, hoc eſt, ſi in bonum & vtilitatem publicam gubernet, etiamſi nonnunquam in officio delinquat, & tolerandum fateor & honore quoque afficiendum: ſin verò iniuſtè, ſi immaniter, ſi barbarè, ſi contra naturę regulã, & populorum omnium conſuetudinem, ſi nihil minus quam regis munere ad quod aſſumptus eſt fungatur, qui hunc pro rege honorandum ait quum nihil regiæ indolis præ ſe ferat, eum ego neſcio, an hominẽ humano ingenio prędıtum exiſtimare debeam. Eſt quidem rex (vt paulò ante ſignificauimus) tanquàm ægri medicus, tanquã vectorum gubernator, tanquam exercitus imperator, tanq̃ familiâs pater, tanquã ciuitatis cuſtos. Nũquid veró ſi æger ſibi à medico venenum temperari perſpexerit, quia à medico oblatum ebi-

bet? Si gubernator nauem cum vectoribus ad ſcopulos allidere voluerit, vectores eum non impedient? ſi imperator perfidioſè exercitum hoſtibus prodere voluerit, milites huic imperatori non poterunt reſiſtere? ſi paterfamiliâs famulis necem afferre conetur, his nefas erit ſe defendere? ſi ciuitatis cuſtos immiſſis facibus, vrbem ſuæ fidei commiſſam incendere ſtudeat; num ciuibus interdictum erit incendium extinguere, & cuſtode ſublato reliquos omnes ſeruare, potius quam pati, vt cum furioſo cuſtode ciues ſani & ſobrij & ciuitas vniuerſa ſimul deleatur? Et quemadmodum diſtinguimus inter mãcipia & ciues, inter alligatos ad tranſtra Turcarum remiges & Chriſtianorum proceres nobileſque, inter dominum imperioſè ſeruis mandantem, & regem legitimè ſubditos gubernantem, ſi ad hunc modum reges deſcribimus? Mãcipia enim quicquid ſunt domini ſunt, cuius inſtrumenta quauquàm ratione prædita dicuntur, quia quicquid laborant domino laborant, & quicquid acquirunt domino acquirunt. At ciues non regi ſoli, ſed ſibi etiam familiæque & liberis operas impendunt, & maximè publicis commodis inſeruiunt; nec regi aliter famulãtur, niſi quatenus is ad totius patriæ emolumentum ſingulorum incolarum opes & labores accommodat. Hoc qui tollit, eo ipſo ciuium & ciuitatis naturam deſtruit, & pro ciuibus mera mancipia inducit, quorum nec innumerabilis multitudo ciuitatẽ vel rempublicã poteſt efficere. Id quod ſolerter aduertit primus Rom. Im-

Differẽtia inter regẽ & tyrannum, populum liberum & mãcipia.

perator Octauianus: quo ludos aliquando ſpe-
Oroſius li. 6, c. 22. ctante, quum ab hiſtrione pronunciatum eſſet, *O dominum æquum & bonum*, populúſq; quaſi de Octauiano dictum approbaſſet, is ſtatim manu vultuq; indecoras adulationes repreſſit, & proximo die *grauiſſimo corripuit edicto, dominumque ſe vetuit appellari.* quo verbo pro libertate ſeruitutem Romanorum videbat inferri, & conſequẽter legitimæ reipublicæ formam deſtrui. Quam ſordidam & degenerem Romanorum indolem Tiberius licet perpaululum à manifeſto Tyranno diſcrepans, ita tamen indignabatur, vt ſæpiſſimè quum è curia egrederetur, probroſè ad Romanorum contumeliam ſolitus fuerit murmurare, *O homines ad ſeruitutem paratos!* qui ſi his noſtris temporibus vixiſſet, vidiſſetq; Chriſtianos iſtiuſmodi ſcriptis in ſempiternam, eámque miſerrimam ſeipſos ſeruitutem conijcere, quantò iuſtius exprobraſſet animos *ad ſeruitutem paratos*, quantò ſtomachoſiùs grauiſſimis ſuis edictis Octauianus iſtos corripuiſſet, & tanquam improbos adulatores caſtigaſſet, qui ſua nimium ſordida regum admiratione ea totis nationibus auferunt, quæ Deus & natura ſingulorum hominũ pectoribus altiſſimè ab ipſa natiuitate inſculpſit. Ecquid enim magis eſt homini cuique ingenitum, quàm ſeipſum ab iniurijs defendere? An aliquis poteſt ita à ſe ſalutis ſuæ curam abdicare, vt lupo ad ſe laniandum irruenti non poſſit reſiſtere, & latroni iugulum ſuum petenti non poſſit repugnare? Quod ergo ſingulis ho-

Cornel. Tacitus. lib. 3.

minibus ſic inuſtum & ingeneratum eſt vt deleri non poſſit, id iſti totis prouincijs, nobiliſſimis rebuſpub. eripiũt, eaſque ita inermes rabidi magiſtratus libidini proſtituunt, vt ſi is quouis lupo & leone immanior, aut latrone vias obſidente truculentior in omnium vitam & fortunas graſſetur, iugulum tamen præbere tenētur, nec excipiendo vulneri clypeum obijcere licet: adeò vt ſi Christiani principes eo eſſent ingenio quo monſtrum illud hominis Caius Caligula *qui optauit populo Romano vnam ceruicem, vt eam vno ictu poſſet abſcindere*, qui cognatos & ſenatores promiſcuè ſine vllo diſcrimine, aut vlla cauſa occidit; qui trucidaturus fratrem quem metu venenorum præmunitum medicamentis ſuſpicabatur iratè exclamauit, *etiam antidotum aduerſus Cæſarem*? hæc tamen omnia ſunt molliter & æquo animo ferenda. Nec enim aliter iſti tanquam à Caio Caligula inſtituti, reges etiam Caio illi pares (nequiores enim vix eſſe poſſe arbitror) omni poteſtate contra rempublicam armant: hac autem iniuſtiſſimam vim & iniuriam à ſe depellente, tanquam Iunonis œſtro perciti exclamant, *perduellionem*, & *Nũquid antidotum aduerſus regem*? nunquid defenſio aduerſus principem? quaſi verò reſpublica regem ad regalè faſtigium attollendo, ita à ſeipſa omnem defendendi ſe curam & cogitationem proijciat, vt nec extremis quidem temporibus poſſit nouis rationibus incolumitati ſuæ prouidere. Quid verò ſi principe in extremis agente, quando ei de republica cogitare nec vacat, nec

Sueton. in Calig. nu. 27. 29.

vacare poteſt, repentinus aliquis hoſtis rempub. inuadat, quod temporibus patrum noſtrorum Romæ contigit, quum Clemente Pontifice decumbente, & iam prope expirãte, Turcica claſſis Barbaruſſa duce Oſtiã appulſa eſt, totaque ciuitas Romana tremefacta derelictis mænibus ad proximos montes confugit. Quid ſi principes, corpore quidem ſatis valeant, ſed animo ita ſunt molles & effæminati, vt in rempublicam mentem ſuam nolint intendere: ſed eam patiantur foris ab hoſtibus inuadi, intus ab iniuſtis magiſtratibus diripi, quod in Gallia ſub prima regali Merouingiorũ ſtirpe, Chilperico, Theodorico, & Childerico regibus vſuveniſſe Gallorum annales teſtantur. Ecquis ita a communi ſenſu derelictus eſt, vt hoc temporum ſtatu tollat reipublicæ facultatẽ ſeſe defendẽdi, ſuamque ſalutem contra externos & inteſtinos hoſtes propugnãdi? At princeps ſanguinarius, crudelis, iniuſtus, valetudinario, ægro, moribũdo, longè eſt reipublicæ damnoſior; & otioſis illis atque voluptarijs Chilperico, Theodorico & Childerico, immanis & ad fundẽdũ ſanguinem negotioſus Caius aliquis, Nero, vel Heliogabalus infinitè eſt humanæ ſocietati funeſtior & peſtilentior. Quod ergo in illis minutis periculis licet, in his grandibus multò magis licet. Si fas eſt curare reduuiam, multo laudabilius eſt mederi brachio, & capiti; ſi vbi rex ignauus eſt vel nihil agit, reſpublica poteſt neglecto rege prouidere ſibi; vbi rex contra rempublicam dira perpetrat, quum patrias leges violat, quum

Guicciard. hiſtoriæ li. 20.

religionẽ Dei mortalis aſpernatur, quum liberis populis tanquam ſuis mancipijs abutitur; & honeſtum & glorioſum eſt reipublicæ regis amentiam cohibere, & vnius compreſſa audacia vniuerſorum ſecuritatem conſtituere. Neque enim reſpub. creatæ ſunt propter reges, ſed reges electi ſunt propter reſpub Neq; populi primò in vnum cætum confluxerunt, vt regum bonum procurarent; ſed multitudo conſociata reges elegit, qui multitudinis bono pręeſſent, & commodũ adiuuarent. Ergò primæ ſunt reipub. partes, ſecundæ regum. Nec vt ſeruet regem reſpub. debet ſe in certum interitus & vaſtationis periculum conijcere. neque vero hoc vnquám auditum eſt, aut ab homine ſano commẽdatum. At vt ſeruet rempub. regis eſt certiſſimæ mortis diſcrimen generoſo animo ſubire. Id quod a multis fortiſſimis ducibus regibuſque, & nominatim a Codro Athenienſium rege factũ, *Iuſti. lib. 2.* ad æternam nominis eorum gloriam hiſtorici monumentis prodiderunt.

CAPVT 2.

De finito regum Chriſtianorum iure, & poteſtate poteſtati reipub. ſubiecta. Quod per has partes explicatur.

1 *Secunda opinio paulò antè poſita regibus contra rempub. nimium tribuens vberius refellitur, & probatur pugnare cum inſtitutione regum paganorum, qui ſemper ad iuſtè regendum obligati fuerunt, & quum iniuſtè imperitarent, è regia fuerunt maieſtate deiecti.*

2 *Eſt contra omnem rationem & religionem Chriſtianam.*

3 *Eſt contra inſtitutionem regum & regnorum Chriſtianorum, Imperatoris Germanici, regis Gallicani, Angli, Poloni: qui ad regnandum non admittũtur, niſi ſub conditione & ſtipulatione quòd iuxta leges patriæ, iuſtè & iuxta fidem Chriſti & eccleſiæ catholicè ſuis populis ſint imperaturi.*

4 *Refellitur opinio nouorum Caluiniſtarum, qui ex ſola ſanguinis ſucceßione plenum regnandi ius proximo hæredi vendicant. contra quos probatur plenitudinem & perfectionem regiæ poteſtatis pendere ex conſenſu reipub. qui datur per ſolennem regis inaugurationem, quod patet ex praxi reipub. Gallicanæ, potiſsimùm in primis regibus ab Hugone Capeto deſcendentibus, Roberto, Henrico 1. Philippo 1. Ludouico & Hugone ipſo. Vbi agitur de poteſtate Archiepiſcopi Rhemenſis in rege approbando.*

5 *Sic itẽ antequam Imperium vt nunc in Germania*

ſtabilitum erat, Imperium vel regnum Germanicum defuncti regis hæredibus tradebatur per aſſenſum reipub. & maximè Epiſcoporum. Idem fiebat in Imperio Græco, ſicut & in Hiſpania; vbi in generalibus ſynodis decretum antiquitus fuit reges eſſe deponendos, niſi & ordine regium thronum aſcendant, & ordine rempub. ſibi commiſſam gubernent.

6 Iuramentum ſubditi non eum aſtringit ad obedientiam regis, niſi rex viciſſim legitimè & chriſtianè imperet. & reges aliter imperantes iuſtè à ſubditis depoſiti ſunt in Anglia, Hiſpania, & Gallia ſæpius, eáque ratione ius regium à Carolinis ad Hugonis Capeti ſtirpem traductum eſt. Hoc ipſum ſæpe factum eſt in Imperio Græco, & nuper Poloni ob ſolam à regno abſentiam, Henricum Valeſium regia poteſtate iuſtè exuerunt.

7 Ius omniū Europæ regum & regnorum hoc fundamēto nititur, quòd reſpub. poſſint ſuos reges deponere. Idipſum tota Eccleſia Chriſti approbauit in Imperio ab Oriente in Occidentem transferendo.

8 Multò magis reſpub. poteſt regi ignauo, vel malè gubernanti leges ponere, & ne eas tranſgrediatur, bello, vel alijs modis impedire.

9 Refellitur eorum abſurda ſententia, qui aiunt ſubditorum bona propriè pertinere ad regem: contra quos probatur manifeſta praxi reipub. Anglicanæ, & multo magis Gallicanæ, regem abſolutum eſſe dominum nec regalis ſui ærarij vel patrimonij, à quo nihil perpetuò poteſt alienare ſine Ordinum aſſenſu.

10 Reſpondetur vulgari eorum qui contrà ſentiunt obiectioni, qui ex Samuele Iudæis prædicente quid rex tyrannicè facturus erat, eliciunt omnia ſubdi-

torum bona ad reges iure regio pertinere.

XI *Concluſio, magnam eſſe poteſtatem regis, magnamque ei deberi obedientiam, ſed tamen multò maiorem reipub.*

I SED exeam' ex his ſpinoſis Philoſophicæ rationis dumetis, ad latiſsimos peruulgatæ rerumpub. cōſuetudinis & experiētię campos, & in prouinciis, vel Ethnicis vel maximè Chriſtianis, non quid populari tumultu & furore, ſed quid moribus, quid legibus, quid gentium omnium ipſorumque etiam regum conſenſu & approbatione geſtum ſit diſpiciamus. Neque enim quæſtio hæc adeò eſt obſcura aut implicata, quin ſi paulatim mētis aciem in ea examinanda defigamus, poſſumus eius veritatem liquidò & clarè intueri. Illud autem inprimis certò ſtatuere & poſſumus & debemus, neque prudentiſsimas Ethnicorum nationes, in temperandis Imperiis ſuis a rationis ductu deflexiſſe, & ſanctiſsimos Chriſtianorum populos, in regnorum mutationibus, etiam religionem & conſcientiam cum ratione & conſilio coniunxiſſe. Erant ergò antiquiſsimis temporibus, in plęriſque omnibus & Aſiæ & Græciæ ciuitatibus reges. Regia enim poteſtas, vt ſimplicior, & minus compoſita videtur reliquas Ariſtocraticas & Democraticas anteceſſiſſe. ad illas autem homines neceſsitate quadam poſtea deuolutos fuiſſe probabile eſt, quum reges non publicis

Ioſue 9.10. 11.12.

Regũ poteſtas antiquiſſima.

commodis ſed priuatis incumbendo, eligentium eos expectationem fefelliſſent. tum enim nouis additamentis legum, Magiſtratuum, Coſmorum, Ephororum, non definitá initio regum potentiam alibi coercebant, alibi penitus tollebant. Id quod de Gręcia conſtat, de qua ſic legimus apud Dioniſium Halicarnaſſæum, virum antiquitatis ſtudioſiſsimum, nec minus in politicis rebus verſatum. *Omnes Græciæ ciuitates* (inquit ille) *initio ſub regibus erant, ſed poſteàquam eorum nonnulli abuti poteſtate cæperunt, & in rebus adminiſtrandis non tam rationem, quàm ſuam libidinem conſectari, regni tædio magna pars ſtatum publicum mutauit, in leges ac Magiſtratus omni poteſtate ac dominandi ratione tranſcripta.* Dion Halicar. lib. 5.

Ergò penes rempub. eſt ſtatum ſuum mutare & reges non tam ratione, quam libidine rempub. gerentes, ab eius gubernaculis amouere. Quod autem Dioniſius de ſola Græcia aſſerit, hoc Cornelius Tacitus grauis amodum & ſyncerus author ad omnes nationes transfert. ſic enim ille. *Vetuſtiſsimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, ſine probo, ſine ſcelere, ideòque ſine pæna aut caſtigationibus agebant. At poſtquam pro modeſtia & pudore, vis & ambitio ingruebat, prouenere dominationes, multoſque apud populos æternùm manſerunt. Quidam ſtatim aut poſtquam regum pertæſum eſt, leges maluerunt. Hæ primò rudibus hominum animis ſimplices erant, maximèque fama celebrauit Cretenſium quas Minos, Spartanorum quas Lycurgus, ac mox Athenienſium quas Solon perſcripſit. Nobis Romulus, vt libitum erat im-* Cornel. Tacitus. lib. 3.

peritauit. Deinde Numa religionibus & diuino iure populum deuinxit, repertaque quædam à Tullo & Anco. ſed præcipuè Seruius Tullus ſanctor legum fuit, quibus etiam reges obtemperarent. pulſo Tarquinio aduerſus patrum factiones multa populus parauit ad tuendam libertatem & firmandam concordiam. Ita Tacitus. Primò ergò ciuiles hominum ſocietates, vnum aliquem virum bonum, qui ius ipſis diceret Regem eligebant. is quum temporis interuallo degeneraret, & non ſecundum rationem æquabiliter, ſed ex odio, amicitia, vindictæ cupidine, iniquè & factioſe ius adminiſtraret, eædem ſocietates legibus poſitis à quibus non recederet, eius potentiam aliquantiſper circuncidebant. Quum ne ſic quidem officio fungeretur, ſocietates aliæ eum nouis ſanctionum & regularum vinculis frenarunt; aliæ penitus tollentes, nouos magiſtratus eius loco ſurrogarunt. Quæ omnia Cicero pereleganter & perpaucis ita complexus eſt. *Iuſtitiæ fruendæ cauſa apud maiores noſtros, & in Aſia, & in Europa, bene morati reges olim ſunt conſtituti. Nam quum premeretur initio multitudo ab iis qui maiores opes habebant, ad vnum aliquem confugiebant virtute præſtantem, qui quum prohiberet iniuria tenuiores, æquitate conſtituenda ſummos cum infimis pari iure retinebat. At quia non ſemper ius æquabile ab vno viro conſequebantur, leges ſunt inuentæ, quæ cum omnibus ſemper vna atq; eadem voce loquerentur.* & alibi. *Omnes antiquæ gentes regibus quondam paruerunt, quod genus imperij primum ad homines iuſtiſſimos & ſapientiſſimos deferebatur, deinde etiam po-*

Cauſa regum inſtituendorũ.

Cic. offic. lib. 2.

Cic. lib. 3. de Legib.

ſteris eorum prodebatur, quod & in ijs etiam qui nunc regnant manet. Quibus autem regia poteſtas non placuit, ſed eam à ſe abiudicare voluerunt, non ij nemini, ſed non ſemper vni parere voluerunt. Ergò magiſtratui ſubeſſe neceſſarium eſt & naturale eſt, & vitari nulla ratione poteſt, quandiu viget hominum mutua communio, ciuileſque emendi, vẽdendi, conducendi, locandi, & alij politici contractus. at verò huic vel illi magiſtratuũ generi ſubeſſe, Monarchiæ meræ, aut mixtæ, aut regibus, aut dictatoribus, aut conſulibus, id totum liberum eſt, voluntarium eſt, & à populorum ſententia quod ſuis arbitrantur eſſe rationibus vtiliſſimum ſeligente proficiſcitur; quod prudentiſſima Romanorum reſpub. demonſtrat. vbi quum Romulus primò ſine legibus regnans abuſus poteſtate *pro vt libitum erat* (quemadmodum ait Tacitus) *imperitaret*, ideóque à ſenatoribus conciſus in fruſta, valde alienaſſet à regia poteſtate Romanorum animos, & ij tamen poſt alicuius temporis interregnum, multorum regnantium tædio ad nouum regem ſufficiendum propenderent, Romulóque ſex continuatè reges ſuffeciſſent, quum iam potentia regis in ciuitate Romana pluſquam ducentis annis inueteraſſet, in Tarquinio Superbo poſt vigeſimum quintum regni ſui annum, non propter malè adminiſtratam rempub. ſed propter arrogantiam, & non accitos ad conſultandum de rebus communibus quos reſpub. ei dediſſet conſiliarios, nomen regium è ciuitate Romana funditus profligarunt. ſic enim eſt apud Titum

Liu. lib. 1.

Vera cauſa cur authoritas & nomen regium è Roman. ciuitate eiectũ ſit.

Liu. ibid. Liuium. *Hic regum primus traditum a prioribus morem de omnibus Senatum conſulendi ſoluit, domeſticis conſilijs rempub. adminiſtrauit, bellum, pacem, fœdera, ſocietates per ſe ipſe cum quibus uoluit iniuſſu populi ac Senatus fecit diremitque. Latinorum ſibi maximè gentem conciliabat, Vt peregrinis quoque opibus tutior inter ciues eſſet, neque hoſpitia modò cum primoribus eorum, ſed affinitates quoque iungebat &c.* Hæc vera cauſa & radix fuit, cur Tarquinium regem cum liberis, Romana ciuitas ſempiterno exilio mulctauit, & aliam deinceps politiæ formam aſſumpſit. Nam ſtuprum Lucretiæ a filio priuato, non a patre rege illatum, nec a patre vlla ſignificatione probatum, ſed patre inſciente & fortaſſe vlciſci volente patratum, occaſio fuit potius exequendi quod priùs conceperant, quā vera & primaria cauſa, cur rege cum ſtirpe tota in exilium miſſo, regium imperium obliuione æterna delere proponerent. Atqui (dixerit aliquis) hoc temerè iniuſtèque factum eſt non æquitate & iudicio. imó præter particulares rationes grauiſſimas, eadem vis atq; poteſtas, quæ in omnibus liberis reſpub. naturæ ipſius digito inſcripta occultè inſidet, in vna autem magis quàm in alia illuſtribus ſignis eniteſcit, hoc Romanorum factum abunde præſtat. Semper enim illud retinuerunt Romani, vt nemo inter eos regnaret, niſi quem *regnare patres decernerent, populus iuberet.* Nec ſatis erat Lucio Tarquinio Priſci Tarquinij regis ſobolem fuiſſe, niſi præterea ad regium ei diadema conferendum, expreſſa Senatus, poqulique ſuffragia

accederent. & non inaniter Seruio Tullio obiectum eſt, quòd *non interregno (vt antea ſolebat) inito* quo de rege futuro deliberari poterat, *non Comitijs habitis, non per ſuffragium populi, non authoribus patribus, ſed dolo & fraude regnum occupaſſet.* quanquam quum annos iam quadraginta quatuor, populo permittente regnaſſet, & moderato imperio non mediocrem populi beneuolentiam collegiſſet, tacitum populi conſenſum habuiſſe quiſpiam non abſurdè poſſet interpretari. Quum ergò hæc ſempiterna populi authoritas ad illud alterum adiũcta fuerit, quód Tarquinius iſte pacta conuenta quibus ad regnum euectus eſt violabat, *quòd ſenatum contemnebat, quòd ſatellitum armatorum præſidio magis quã ciuium beneuolentia fidebat, quòd cognitiones rerum capitalium ſine conſilijs, per ſe ſolus exercebat, quòd ſine iuſta cauſa alios occidebat, alios agebat in exilium, alios mulctabat bonis, in quæ ipſe inuaderet*, firmiſſima ratione concluditur iure regno priuari potuiſſe, qui tam licenter conditiones quibus regnum acceperat tranſgrediebatur. Et quum populus aduerteret eum occultis cuniculis a regno legibus alligato ad abſolutam monarchiam & tyrãnidẽ moliri ſibi viam, nihil fecit niſi quod & ratio & natura ſuggerebat, quum oportunis remedijs intentatum gladium a capite ſuo auertit. Quæ omnia vt in iſtis Paganorũ reſpub. ſunt clariſsima, ſic inter Chriſtianos multo ſunt illuſtriora, & maximè perſpicuis probata rationib⁹, & nobiliſsimis demonſtrata omnium ſæculo-

Liui, lib. 1.

Liu. vbi ſupra.

rum experimentis.

2 ¶ 2 Eſt enim ratum & fixum Theologorum axioma, gratia non tolli naturam, ſed potius ea quæ primò ſunt nobis à ſummo naturæ conditore naturaliter collata dona, eadem ſuperueniente Chriſti diuino lumine magis augeri & roborari. Vnde in omnibus naturæ officiis, in diligendis liberis, in colẽdo principe, in ciuilib' mutuo dandi & accipiendi contractibus, multò rectius ſe gerit præter naturam, Chriſti gratia adiutus Chriſtianus, quàm ſola naturæ bonitate adductus paganus. Eadem ergò Chriſti gratia eundem hominem è pagano Chriſtianum incitabit ad generale reipub. bonum multo magis quàm anteà quum paganus eſſet vehementiſſimo ſtudio promouendum. Neque enim (vt impius ille Machiauellus ſceleratè garriebat) Chriſtiana religio in Chriſtianis indolem virtutis omnem debilitat, eorumque frangit ſpiritus, & à rebus politicis prudenter & excelſo animo ſuſcipiendis retardat: ſed contrà potius ita exacuit & perpoliuit, vt Chriſtiani hac in re, & Græcorum & Romanorum prudentiſſimos multum ſuperauerint, vti poſtea oſtendetur. Prætereà Chriſti Euangelium debitam antea principibus paganis obedientiam non ſuſtulit, quæ tamen aliquam pietati Chriſtianæ remoram & impedimentum obiecit: quantò ergò minus Chriſtianos populos naturali facultate ſui rectè ordinandi priuauit, qua veram pietatem in ſeipſis magis poterant accendere, & Chriſti ſanctiſſimum Euangelium longè fælicius & latius pro-

Machiauellus in Liuium lib. 2. cap. 2.

propagare? Et quis negauerit omnia regna eò eſſe fælicius & perfectius conſtituta, quò magis ſunt ad rationis, & diuinæ obediētiæ cultū confirmata? Si enim in eo conſiſtat hominis perfectio vt inferiores animæ vires rationi ratio ſūmo Deo obtēperet; & generales quoque hominū ſocietates ſunt id eſt reſpub. eò ſūt magis numeris ſuis abſolutæ, quo magis eæ a turpidine & ſcelerum fœditate ad virtutē & probitatem diriguntur. Pulcherime autem à principe philoſophorū ſcriptum eſt. *Qui legem imperare iubet, imperare iubet & Deum & legem, qui homini* (ſine lege) *mandat imperium, admouet & beſtiam. Nam cupiditas quædam veluti beſtia eſt, & ira peruertit eos qui præſunt, etiamſi optimi ſint viri. lex autem mens eſt, nullo perturbata affectu.* Chriſtianæ ergo reſpub. quæ ita certis legibus imperandi & obediendi ſunt aſtrictæ, vt reges niſi ſecundum pietatem & iuſtitiam imperare non poſſint, nec ſubditi obedire niſi in ijs quæ iuſta, pia & Chriſtianæ ſanctitati conſentanea ſunt, longè ſuperant reſpub. vel paganas, vel hæreticas, in quibus principi ſine vllis limitibus tributa eſt quidlibet pro arbitratu præcipiendi authoritas. Illæ enim quia ab homine reguntur ad rationis & iuſtitiæ normam imperante, reguntur non tam ab homine quàm a Deo; iſtæ quia flectuntur ad nutum hominis, ex legis voluntate ſua omnia reipub. iura commutantis, ſubijciuntur non tam homini quàm belluæ, quum hic rector nullam aliam legem quàm cupidinem ſuam in moderanda repub. ſequatur. Quorum vtriuſque no-

Reges quo magis legib' aſtricti, eo ſunt feliciores.

Ariſt. Polit. lib. 3. ca. 12.

tabile ſpectaculum præbet Chriſtianorum & Proteſtantium regionum noſtra hac ætate comparatio. Intueamur enim Hiſpanias, quo ſtatu ſunt, ſub principibus, ad legum antiquarum præſcriptum & Angliam; Germaniamque ſub principibus ad ſuum arbitratum eas adminiſtrantib⁹. Illic vbi regum poteſtas ita temperata eſt, vt ſecundum leges præſint nec antiqua patriæ iura poſſint euertere, & religio chriſtianorum antiquiſſima, vera regnorum conſeruatrix viget, & eccleſiaſticus ordo floret, & nobilitas eſt in honore, & populus in ſumma pace atque otio, & vtræque reſpub. Hiſpana atque Luſitanica in Oriente & Occidente rebus glorioſiſſimè geſtis ita imperium amplificarunt, vt nihil veterum Romanorum gloriæ concedant, & maximos Aſiæ monarchas, in Chriſtiani nominis admirationem commouerint, vt qui eas reſpub. iudicio & maturè conſiderauerit, facilè aduertat eas ab homine & lege, hoc eſt ab homine & ratione, ipſoque Deo gubernari.

Hiſpaniæ & Angliæ comparatio

At in illis alijs, potiſſimùm in Anglia, poſtquam rex Henricus excuſſa lege qua maiores eius omnes poſt regnum Chriſtiana fide imbutum præfuerunt, voluntatem ſuam in imperando ſequi voluit, reipub. facies ſic immutata eſt, vt nullum Publicæ rei veſtigium, in eo regno poteris deprehendere; Eccleſiæ plurimæ a fundamentis exciſæ, totus ordo eccleſiaſticus euerſus, vt ſine certiſſima morte, *nemo ſacerdos, diaconus, nulla omnino perſona eccleſiaſtica*, in ea prouincia poſſit comparere, nobilitas antiqua partim

Elizab. parlement. anno. 27. ca. 2.

interfecta, partim eiecta in exilium; quæ verò illic ſupereſt, publicis honoribus priuata, in ignobili otio, & ſordidis artibus contabeſcit, & paucis abiectis homũcionibus de lapide emptis & ad immeritos honores euectis, ſeruire atq; adulari cogitur: plebs verò ab eo tempore intolerandis tributis adeò exhauſta & exinanita eſt, vt vnus Henricus ille ſuo tempore plus ab eis exegerit, quàm omnes ſuperiores poſt Gulielmũ Normanum ducem, annis circiter quingentis, quemadmodum fidelibus publicarum tabularum rationibus conſtat. vniuerſus inquã populus ita ab eo ſupra modum expilatus eſt, vt vel inuitiſſimi, vno anno in diuerſis regni partibus quinquies ad arma magno numero maximóque regis periculo & regni detrimento conuolauerint. Religio verò quæ præcipua eſt reipub. baſis & ornamentum, ita turpiter Chameleótis inſtar facta eſt in omnes formas commutabilis, vt verè Atheiſmum ſubditi illi profiteantur, quum iuramento cogantur profiteri ſe eam fidem vti ſanctiſſimam ſuſcipere, quam princeps fidei & religionis caput ſuo tempore illis credendã impoſuerit. Quo item modo in Germania principes Proteſtantes alligant ſuos ſubditos ad fidem quæ cuique principi regionatim arridet amplectandã, & in Trãſiluania eodẽ iure fit, vt ſub dño Lutherano ſubditi ſint Lutherani, ſub Caluiniano Caluiniſtæ; ſub Ariano Trinitario vel Samoſateniano (nã hæ ſectę oẽs in ea regione publicè docentur & vigent) Chriſti Dei & beatiſſimæ Trinitatis hoſtes, quod

Polus de primatu lib. 3.

Chronic. Angliæ Anno 28. Henr. 8.

Angli proteſtantes Athei.

Literæ patris Poſſeuini ad Ducisſam Mantuæ. anno 1585.

perinde eſt, ac ſi manifeſtos Turcas & Iudæos diceres. Et quàm euidens eſt has iam non eſſe reſpub. ſed nefarias hominum impiorum congregationes; illáſque priores, ſi clariſſimum veritatis lumen ſequimur tantum ab iſtis alijs diſcrepare, quantum cœlum terræ, aurum ferro, ratio cupiditati, & (vt Ariſtot. ait) homo beſtiæ antecellit. Non auté aliũde naſcitur hęc differentia, quàm ab vna Chriſti religione quæ ſuis regibus neceſſaria pietatis & iuſtitiæ vincula circundat vt ea non poſſint perrumpere; quum illi alij tanquam *indomiti iuuenci* (vti loquitur propheta) ab effrænato mentis ſuæ impetu huc & illuc rapti omnes reipub. ordines effusè populentur, & in corpora animaſque & conſcientias imperium pluſquam tyrannicum vſurpent, & non ſolum humana iura ſed diuina quoque & æternam euangelij veritatem, ſuæ inconſtantiſſimę libidini ſubijciant, vt quod truculentus ille Romani imperij prædo cum ſtupore audientium ſemel cuidam ſupplicanti iactauit, *Memento mihi omnia & in omnes licere*, id iſti exleges regnatores, non ſemel, ſed perpetuò, ſi non verbis iactent; certè moribus & actionibus & tota dominandi praxi exercent. Quæ horribilis politiæ omnis perturbatio, nobilitatem Chriſtianam reſque publicas expergefacere debuit, vt dignitatis ſuæ, quàm & a natura, & a Chriſti diuiniſſima religione aſſecuti ſunt, recordentur, & ſi quidem anteà principibus ſuis leges non fuiſſent poſitæ, quibus eorum comprimeretur ad publicum excidium prorumpens audacia; nunc

Ierem. 31.

Sueton. in Caligula. ca. 29.

ſaltem his tam grauibus incommodis edoctæ eos ad certam regendi ex æquo & bono formam deuinciant; ne vnius hominis indomita libido, ad innumerabilium hominũ vagaretur exitium & inſignem diuinæ maieſtatis blaſphemiam.

At vero quũ leges iam olim a maioribus noſtris fixæ ſint, quum omnia regna Chriſtianorum eiſdem alligata ſint, quum nulla ſit reſpub. quæ regem alijs conditionibus admittat, quàm vt iuſtè & ſecundum mores patrios imperet, quum priores Chriſtiani patres noſtri, obedientiæ ſuę erga Deum, erga rempub. & erga reges obſeruatores religioſiſſimi, reges pacta conuenta tranſgreſſos, liberè officij ſui admonuerint, in errore pertinacibus obedire recuſauerint, & vim molientes armata manu cohibuerint; & ne ſic quidem ad ſanitatem redeũtes regio honore exuerint, alioſque eorum loco reges ſibi elegerint; hæcque fecerint Chriſtiano orbe toto conſentiente & approbante; ſordidi & ſeruilis animi eſt libertatẽ tam præclarè nobis traditam negligere: & paganæ impietatis eſt quum præſentem aliorum ruinam aſpicimus noſtram imminentem non præcauere, ſed tanquam oculis & mente cæcos in euidens corporis & æternum animæ exitium proruere.

¶ 3 Circumſpice enim mihi vllum Chriſtianum Europæ principem, regem, Imperatorem; 3
an vllus ad principatum euehitur, a quo non prius de rectè & legitimè gubernando ſolenne & accuratiſſimè præſcriptum iuſiurãdum exi-

gitur ab iis, quibus reſpub. vices ſuas regem admittendi & approbandi commiſit: Imperator quidém Germaniæ qui eſt ſummus orbis Chriſtiani magiſtratus, & cui reges Chriſtiani omnes ſingularem pręrogatiuam tribuunt, non ſemel, ſed iterum atque iterum, ad rectè moderandum iuramentis ſacroſanctis aſtringitur, priuſquàm reipub. adminiſtrandæ plena ei poteſtas conceditur. Electo enim Imperatori ſtatim à principibus electoribus hæ proponunrur conditiones: *Tueatur rempub. Chriſtianam, Pontificem, & Eccleſiam Romanam, cuius ſit aduocatus. ius æquabiliter dicat, & paci conſulat; leges omnes, iura & priuilegia Imperij confirmet, facultates Imperij neque diſtrahat nec oppigneret, neminem indicta cauſa proſcribat, ſed iuris ordinem in eo ſequatur, quod ſecus factũ erit, irritum habeatur. Hæc primò Imperatoris nomine legati eius iurant, & de iis ſeruandis cautionem interponunt, literaſque de ea ſcriptas & obſignatas ſingulis tradunt electoribus.* Accedit poſteà Imperator ipſe Aquiſgranum coronandus. an ſtatim arripit ſupremas Imperij moderandi habenas? Nihil minus. Primùm enim magna pompa in templum deducitur, & aliquantulũ in diuino Chriſtianorum ſacrificio progreſſus Archiepiſcopus Colonienſis, conuerſus ad Cęſarem coram infinita multitudine rogat, *An fidem Catholicam ſeruare, defendere Eccleſiam, adminiſtrare iuſtitiam, tueri viduas & pupillos, & an honorem debitum Romano Pontifice velit exhibere:* vbi ſpopondit, *ductus ad aram conceptis verbis iurat, pòſt ad ſolium regreditur,* nec adhuc Germa-

Mos eligẽdi & admittendi Imperatorem.

Sleidan li. 1. an. 1519.

Iuramentum Imperatoris.

Ibid. lib. 2.

niæ Imperatoris nomẽ & honorem aſſecutus. Deinde enim nomine totius Imperij, *principes præſentes Colonienſis Archiepiſcopus interrogat, an fidem & obſequium ei præſtare velint. quo promiſſo, inungitur*, & mox, *Moguntinus & Trevirenſis in ſacrarium abducunt, vbi diaconi more veſtitum in cathedra collocant; & poſt certas preces Colonienſis cum Archiepiſcopis collegis euaginatum ei gladium tradit, annulúmque inſerit eius digito, ac ſceptrum porrigit; diadema verò ſimul Archiepiſcopi tres eius capiti imponũt. & inde ad aram adductus iterum iurat ſe facturum boni principis officium*, & tum demũ, *ei in Imperatoria ſede collocato, Moguntinus ſe ſuoſque collegas & ordines Imperij, vt verò & legitimo Imperatori commendat*. Hæc verò tam magnifica & illuſtris actio, an muta tantùm eſt ceremonia ad ſtultæ plebeculæ oculos perſtringendos? & non potius viua repræſentatio ſtipulationis factæ inter Imperatorem & Imperium de eo rectè Chriſtianè, & ex legibus procurando?

Regũ verò ſucceſſio etiãſi quodãmodo eſt hæreditaria & perpetuata ferè ſerie à patribus ad filios deſcẽdit; tamẽ nec illa adeò libera eſt atque ſoluta, quin huius ipſius obligationis à repub. cum rege contractæ luculenta præferat indicia. Quemadmodum enim in Gallia, quemadmodum in Anglia, vel Polonia, vel vllo alio regno defuncti regis filius in patris ſolium aſſumitur? Non quaſi ſui fundi dominus, quo modo Turcarum princeps mortuo patre repentè ſine vllo inducente, imperium occupat vt bellico iure partum; ſed tanquam prædij alieni curator ab

epiſcopis & proceribus, & plebe, ad rempub. capeſſendam liberis votis petitus, & in defuncti patris locum ſurrogatus. Sic enim Galliæ rex in regnum inducitur; qui poſt alia quædam luculenta myſteria a ſuperioribus illis perparum diſcrepantia, ab Archiepiſcopo Rhemenſi, in eccleſia illa altari ſiſtitur & poſtulatur, *Vt epiſcopis & eccleſiis eorum conſeruet priuilegia canonica, ius & iuſtitiam debitam, epiſcopos omnes & ſingulos eccleſiaſque ita tueatur, quemadmodum officium eius requirit.* quę quum rex facturum ſe receperit & iureiurando firmauerit; tum deinceps epiſcopi duo *interrogant multitudinem populi circumfuſam, Vtrum hunc pro rege habere velint*, quumque populus conſenſum ſuum prębuerit, tum coram Archiepiſcopo rex *iuramento* quod *regni* dicitur (prius enim ſolos epiſcopos attingit) ad hunc modum ſe obſtringit. *In nomine Ieſu Chriſti, populo Chriſtiano mihi ſubiecto ea quæ ſequuntur ſpondeo. primùm quòd Eccleſia Dei in vera pace meo præſidio perpetuò conſeruabitur. Deinde, quòd prohibebo rapinas & iniuſtitias in omni hominum genere. Tertiò, præcipiam in omni iudicio exerceri æquitatem & miſericordiam, vt deus clemens & miſericors mihi miſericordiam ſuam impertiat. Denique bona fide laborabo pro virili meo, vt ex omnibus terris iuriſdictioni meæ traditis expellam omnes quos eccleſia hæreticos declarauit, quæ omnia iureiurando meo rata facio.* Quibus abſolutis poſt varias orationes Archiepiſcopus eum inungit, & ſceptrum ei tradit, & diadema regale capiti eius imponit, & denique in regalis throni poſſeſſione collocat: diſertè ad-

Le Sacre du Roy de France

Iuramentum regis Galliæ.

Nota ad quæ Rex Galliæ ex officio regali obligatur

dens: *Hæc omnia tibi tanquam vero & legitimo hæredi, authoritate omnipotentis Dei iam nunc traduntur, per nos qui hic adſumus epiſcopos & alios Dei famulos; memineriſque ſacerdotes tantò eſſe tibi magis honorandos & fouendos, quantò eos cernis magis ſacris altaribus appropinquare.*

Par la tradition que preſenmet &c.

Anglicani autem regis inſtitutio ita ad hanc Gallicanã quàm proximè accedit, vt vel vna ab altera fuiſſe expreſſa, vel vtraque ab iiſdem authoribus conſignata videatur. Angliæ ſiquidem rex ad ſummum eccleſiæ vveſtmonaſterienſis altare apponens manum ſacroſanctis euangelijs religioſè *iurat, ſe tota vita exhibiturum reuerentiam atque honorem omnipotenti Deo, eccleſiæ catholicæ, & miniſtris eius, ſe dicturum populo ius æquabile, & abrogaturum omnes iniquas leges & iniuſtas conſuetudines.* Quo facto, mox Archiepiſcopus Cantuarienſis cum vno & altero ex proceribus ad populum conuerſus, explicat illis regis iuſiurandum, quemadmodum iuſtè & legitimè ſe imperaturũ eſt profeſſus; *& tum a populo quærit vtrũ tali principi ſe velint ſubijcere eiuſque mandatis obedire*: quũque illi parere velle concordi acclamatione ſignificauerint, ita demum Archiepiſcopus eodem quo prius modo de Gallicanis regibus dicitur, gladium ei porrigit, & diadema ſceptrumque donat, & ad extremũ, *Sta* (inquit) *& retine amodo locum fidem & iuſiurandum tuũ*; & ſimul horribili cõminatione ex parte omnipotentis Dei *præcipit, hunc regalem locum ne aſcendat niſi fideliter apud ſe ſtatuerit plenè obſeruare, quæ adeo ſolemni iuramento ſe facturum recepit.*

Iuramentũ regis Anglicani. Hiſtor. Anglic. in Richard. 1. & 2.

Holinſ. Hiſtor. Angl pa. 476. & 1005.

Poloni quoq; regis coronatio eodē planè ritu perficitur, niſi quòd Archiepiſcop⁹ Gneſnēſis ad ſingula regni inſignia quæ regi tradit, breui ſēper oratiuncula explicatiùs eū officij ſui, & quid ea re ſignificetur commonefacit. Primò enim regis ad altare vt coronetur acceſſu ſic eum affatur: *Quum hodie optime princeps, per manus noſtras, qui Chriſti ſaluatoris vice hac in re fungimur licet indigni, ſacram vnctionem & regni inſignia ſis ſuſcepturus, bene eſt vt te de onere hoc ad quod deſtinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie ſuſcipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commiſſos curam ſumis, conſidera quod omnis poteſtas a domino Deo eſt, per quem reges regnant & legum conditores iuſta decernunt &c.* proximè poſt vnctionem quum gladium ei porrigit. *Accipe* (inquit) *gladium deſuper altari ſumptum per noſtras manus licet indignas, vice tamen & authoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratas, regáliter tibi conceſſum, noſtræque benedictionis officio in defenſionem ſanctæ Dei eccleſiæ diuinitus ordinatum, ad vindictam malefactórum, laudem verò bonorum &c. per quem ſanctam Dei eccleſiam, eiuſque fideles propugnes atque protegas.* Vbi corona regali caput, & ſceptro manus eius exornat, ad priorem, *Accipe* (inquit) *coronam regni, quæ epiſcoporum manibus capiti tuo imponitur, In nomine patris & filij & ſpirituſſancti, qua ſanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas ſignificari; & per hanc te participem fieri miniſterij noſtri non ignores, vt ſicut nos in interioribus paſtores animarum intelligimur, ita tu (exterius) contra omnes aduerſitates Eccleſiæ Chriſti, regnique tibi à Deo*

Alexāder Guagnin⁹ rerum polonicarum. tom. 1 pa. 276. &c. Orichoui⁹ in Chymera fol. 90.

Vs⁹ gladij regalis.

Rex particeps miniſterij ſacerdotalis.

dati defenſor exiſtas: ad poſterius, ſceptrum videlicet, *Accipe* (inquit) *virgam virtutis atque veritatis, qua intelligas officium tuum eſſe, mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapſis manum porrigere, diſperdere ſuperbos, & releuare humiles.* &c. denique auguſtam hanc coronationis ceremoniam concludens, quum regem in ſolio regali conſtituit, eodem modo Archiepiſcopus hic Gneſnenſis ſuum Polonum, quo Rhemenſis Gallum, & Cantuarienſis Anglum regem alloquens, *Sta* (inquit) *& amodò retine locum tibi delegatum per authoritatem omnipotentis Dei, & per præſentem traditionem noſtram, omnium ſcilicet epiſcoporum cæterorúmque Dei ſeruorum; ac quantò clerum ſacris altaribus propinquiorem perſpicis, tanto ei potētiorem in locis congruis honorem impendere memineris, quatenus mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus, te mediatorem cleri & plebis, in hoc regni ſolio confirmet.* Iuſiurandum autem regis iſtius prorſus conuenit cum illo ſuperiore Germani Imperatoris & aliorum regum. *Promittit enim coram Deo & angelis eius, legem, iuſtitiam & pacem eccleſiæ Dei, populóque ſibi ſubiecto, pro poſſe ſuo facere & ſeruare, eccleſiarum pontificibus condignum & canonicum honorem exhibere.* &c. in fine autem explicatè ponitur, *ſi (quod abſit) iuramentum meum violauero, nullā nobis incolæ regni obedientiam debebunt. ſic me Deus adiuuet & hæc ſancta Dei euangelia.* Illud verò ſilentio non eſt prætereundum, quod prius in aliorum coronatione annotauimus, hunc quoque regem primò iuramentum præſtare de iuſtitia (quemadmodū diximus) co-

Alexand. & Oricho. vbi ſup. pa. 288. & fo. 106.

Authoritas regia apud Chriſtianos conferur per epiſcopos.

Iuramentū regis Poloni.

Bodin. de la Repub. li. 2. c. 9.

Thenet Coſmogra vniuerſel. lib 20. cap. 4.

lenda, deinde verò *Mareſchallus regni alta voce a Senatu & Nobilitate rogat, vtrum huic tali principi ſe velint ſubmittere.* quibus ſe velle reſpondentibus, ita demum Epiſcopi reliquas ceremonias abſoluunt. Quæ facilè euincunt directam & perſpicuam eſſe ſtipulationem, conuentum, & pactum inter reges Chriſtianos & populos, primóque obſtringi fidem regum ad iuſte & Chriſtianè imperandum, deinceps ſequi obligationem populi ad legitimè obediendum. quibus ex iuramẽtis & regiæ poteſtati adiunctis cõditionibus, conſtat Chriſtianorum omnium regna, iuſtitiæ & æquitatis, potiſſimum autem religionis & fidei regulis ſic eſſe ſubiecta, vt quemadmodum propterea Rex a repub. potentia regali induitur, ita quando ea deficiunt, Rex verè & Chriſtianè Rex vocandus non eſt, niſi nominis tantum communione, quemadmodum pictum vel ex ære fuſum hominis ſimulachrum appellatur homo.

4 ¶ 4 Et hæc quidẽ clariſſima ſunt, ſi cum hominibus moderatis ageretur. Sed quoniã hoc tempore emergũt mõſtroſæ quędã creaturę veteribus Cẽtauris ſimiles *partim homines, partim beſtiæ*, nomen quidem Catholicorum præ ſe ferentes, ſed reuera præfracti & impudentes Caluiniſtæ, qui vt contra vniuerſalem omnium Chriſtianorum nationum morem, ſui generis Caluiniſtã hoc eſt profligatiſſimum hęreſiarcham Gallicani regni ſpoliis amplificent, iſta omnia que de regũ inauguratione diximus aſpernãtur; paulò diutius in hac re inſiſtendum eſt, & quid con-

cra hęc afferant paucis expendendum. Sic autem illi. *Sciendum eſt in regnis Chriſtianorum quæ ſucceſſione a patribus ad liberos veniunt, quale eſt inter alia Gallicanum, regem perpetuò viuere; ideoque ſucceſſor verus eſt & legitimus dominus, priuſquam coronatur. & coronatio nihil eſt aliud quam declaratio vel ſignificatio & nota honoris atque maieſtatis prius per naturam & legem acquiſitæ. ideoque fatendũ eſt regẽ ideò coronari quia eſt rex, nõ ideo eſſe regẽ quia coronatur. Neque verò aliqua lex regni huius impedit, quo minus rex Nauarræus diadimate Gallicano fruatur, etiamſi permaneat in ſua religione* Caluiniana. Hæc illi. vbi quòd dicunt hæreſim non impedire quòd minus quis Chriſtianorum hominum rex efficiatur; id quàm falſum eſt aliàs demonſtrabitur. quòd autem de coronatione dicitur, id quia huius eſt loci, idcircò hoc loco eſt examinandum. & quam eius quærimus vberiorem refutationẽ, quàm ipſam coronationis efficaciſſimam actionem? Quid enim Catholicus iſte Caluiniſta? Rex, verus eſt Rex priuſquam coronatur, & coronatio nihil eſt aliud quàm nota & inſigne eius, qui iam antea perfectus erat rex. quid autem ordo coronationis, hoc eſt generalis omnium Gallorum, imò omnium chriſtianorum, epiſcoporum, procerum & populi vox.? *Regia* (inquiunt ad regem) *poteſtas tibi non eſt a natura a generatione ſola, ſed nunc tibi traditur per epiſcopos omnipotentis dei authoritate.* Illi totum attribuunt ſanguini, vt ſi quis defunctum regem proxima ſanguinis cognatione attigerit, is ſtatim ſine controuerſia vlliſque

Apolog. Catholique par. 2. pa. 111. 112.

Cap. 4. 5. 6. 7.

Ius Regni ũno eſt poſitum in ſola ſanguinis proximi ſucceſſione.

Sup fol. 29.

populi ſuffragiis rex neceſſariò ſtatuatur. At quid reſpub. tota in hac auguſta inaugurationis ceremoniaquũ epiſcopi quærũt à multitudine aſtante quæ perſonam populi totius repræſentat, vtrum hunc talem *regem ſuum habere velit*, magnifeſtè ſignificat & ſi multùm inſit in ſanguinis coniunctione, populi tamen iudicium & voluntatem vnà intercedere; adeò vt ſi is qui proximus eſt genere, à defunctis parentibus, improbitate, nequitia, maximè autem perfidia, apoſtaſia, hæreſi, ſit alieniſſimus; tum eſſe in poteſtate populi, vt quemadmodum regio ſanguini proximos, eòſque regno gerendo idoneos, *reges ſuos habere velit*; ſic eoſdem propter infanda vitia hæreſimque turpiſſimam regno adminiſtrando ineptos, *reges ſuos habere nolit.* Quòd autem iſti ſeditiosè cauillantur, has regibus impoſitas ſponſiones & vincula, totámque coronandi ceremoniam, nuper eſſe introductam epiſcoporum fraudibus, antiquitus autem reges fuiſſe liberiores; in eo vt in reliquis Euangelij ſui capitibus labuntur imperitiſſimè. Si enim memoriam antiquitatis vltimam replicare volumus, poſtquàm a militaribus & tumultuoſis populi electionibus ad certum ordinem regum Chriſtianorum inſtitutio redacta eſt, nemo vnquã Rex factus eſt, a quo prius reſpub. & eccleſia hanc ſanctam profeſſionẽ, eámque firmiſſima iuris & religionis forma deuinctam non exegerit. Narrant Chronographi Galli ante annos quingentos tempore Henrici primi, fuiſſe in bibliotheca Bellouacenſi librum

Vbi ſupra in Apologia Cathol.

Mos antiquus ſacrandi reges Galliæ. ann. 1059. Theuet Coſmogra. vniuerſel. liu. 15. ca. 2.

continentem ritum antiquum ſacrandi reges Galliæ : qui ritus valuit vſque ad Philippum primum, poſt quem forma illa nonnihil eſt immutata. Antea verò rex ille ad regnum hoc modu admiſſus eſt. Poſt miſſam inceptam, Archiepiſcopus Rhemenſis *recenſere ſolebat, & explicare regi multa capita* partim quæ pertinebāt ad fidē catholicam, partim quæ attingebant myſteria ſuæ conſecrationis; quæ magna cum deuotione debebat recipere tanquā diuinitus ordinata; ſimúlque quærebat, vtrum iis fidem adiungeret, & vtrùm ſtatuiſſet apud ſe, in æternum defendere ac tueri fidem Catholicam, ſeque aduerſarium opponere hæreticis malè de eccleſia dei ſentietibus. Cui quum rex reſpondiſſet ſe velle mori omnéſque ſuas opes ac vires impendere ad cultum & defenſionem diuinorum myſteriorū, quæ reges ſui maiores crediderunt & tenuerūt, hoc totum quod Archiepiſcopus ei propoſuerat ſcripto eſt exceptum, & manu regia conſignatum, & mox iuſiurandum hac forma verborum adiunctum. *Ego N. Dei gratia mox ordinandus Rex Franciæ, polliceor hac die conſecrationis meæ coram deo & ſanctis eius; quod ſeruabo priuilegia canonica, iuſtitiāque & ius vnicuique prelato debitam, vóſque defendam deo iuuante quantum potero; quemadmodum Rex ex officio in ſuo regno defendere debet vnumquemque epiſcopum & eccleſiam; & adminiſtrabo populo iuſtitiam & leges, vt ius poſtulat.* Hoc deinceps iuramentum perſcriptum Rex tradit Archiepiſcopo Rhemenſi coram aliis Archiepiſcopis, Abbatibus, principibuſque & pro-

Belforeſt liu. 3. c. 20.

Prochain d'eſte ordonné Roy de France.

Ius Archiepiſcopi Rhemēſis in ſacrando Rege Frãcorum.

ceribus. Ad extremum Archiepiſcopus Rhemenſis in manus accipit crucem S. Remigij, & coram tota multitudine regi declarat, quod ad eum pertinet electio & conſecratio regum; in quarum vtriuſque poſeſſione fuerunt Rhemēſes Archiepiſcopi a tempore primi regis Chriſtiani Clodouæi; & quod ius illis nunc confirmatum erat per pōtificem ſummum Victorem; id quod Rex item agnoſcit, & rurſus confirmat. ſtatimque cum aſſenſu Henrici patris illic præſentis Archiepiſcopus Rhemenſis, *eligit Philippū filium in regem Gallorum.* deindè aſſenſerunt Archiepiſcopi, Epiſcopi, Abbates, poſteà Principes, Duces Marchiones, Comites, ad extremū clerus & populus vna voce clamant, *Nos hunc regem approbamus, nos eum volumus, fiat noſter Rex &c.* Hæc eſt antiqua Gallos reges ſacrandi & in regio ſolio conſtituendi forma, à primo Clodoueo vſque ad Philippum primum continuata: quæ etiamſi non ſemper aut quoad ciuitatē Rhemenſem, aut etiā quoad Archiepiſcopum obſeruata ſit, vel quia per externa aut inteſtina bella & varias Galliæ in diuerſa regna partitiones eiuſmodi iura intermiſſa ſunt, vel quia aliquando Romani Pontifices in Galliam venientes eo munere functi ſunt, vel quia Epiſcopo & ciuitate Rhemenſi excommunicata, nec locus, nec perſona erat ei officio peragēdo idonea, vel quia Epiſcopus in illa Eccleſia deerat, vel quia imminētes turbæ celerem regis coronationem requirebant, vel etiam quia varij motus & tumultus in repub. concitati ne Rhe-

Eſleut Philip. en & pour Roy de France

Nous l'approuuons, nous le voulons, ſoit fait noſtre Roy.

mos

mos ſecurè accedi poſſet impediuerunt, & vt alius quàm Rhemenſis Primas officium illud peragerei effecerunt; tamen illud fuiſſe ſemper ius Eccleſiæ Rheměſis, Ludouici (qui Philippi filius erat) hiſtoria demonſtrat. Quum enim Philippo patre mortuo, de ſucceſſore ſtatuendo æmulatio & contentio inter proceres inciperet exardeſcere (neque enim proxima cognatio ſine ordinum aſſenſu ad regiam ſedem obtinendam ſatis erat) *Ludouicus autem Philippi filius, quoniã in adoleſcentia eccleſiæ amicitiam liberali defenſione promeruerat, pauperum & orphanorum cauſam ſuſtentauerat, tyrannos potenti virtute perdomuerat, ad regni faſtigium à bonis expetebatur, ſicut mali & impij eũ excludere volebãt,* hanc ob cauſam conſulti proceres decreuerunt, potiſſimũ ita *ſuadente ſapientiſſimo Iuone Carnotenſi Epiſcopo*, vt ad tranquillitatẽ reipub. procurandam, & *refellendam impiorũ machinationem quàm citiſsimè, Aurelias conueniant, & Ludouicum regem coronare feſtinent.* Hoc enim controuerſiam omnẽ tollebat, & ei plenam gubernandi regni tradebat poteſtatem. Quare *Senonẽſis Archiepiſcopus cum aliis permultis* (ſed abſente Rheměſi) *ſacratiſsimæ vnctionis liquore delibutũ regẽ, abiecto ſæcularis militiæ gladio, eccleſiaſtico ad vindictã malefactorũ accingẽs diademate coronauit, nec nõ & ſceptrũ & virgã, & per hæc eccleſiarũ & pauperũ defẽſionẽ, approbãte clero & populo tradidit.* Quæ hiſtoria luculẽter docet, etiãſi in proximo ſanguine magna fuerit ad regnũ adipiſcẽdũ prærogatiua, tamẽ eã dignitatẽ propriè per Epiſcopos cũ cleri & ordinũ approbatione tũ demũ conferri,

Aimoinus de geſtis Frãcor. lib. 5. ca. 49.

Regis gladius eſt eccleſiaſtic⁹ quia ab eccleſia & ad eccleſiæ bonum atque defenſionẽ traditus.

quũ rex coronatur, id quod vt à primis regibus ad Philippũ hunc eiuſque filiũ durauit, ita deinceps etiam ad hodiernum diem, in regum coronatione elucet. *Cæteru* (vt in hiſtoria progrediamur) *necdu poſt celebrationem diuinorum rex ornamẽta ſolennia depoſuerat, quum nuncij à Rhemenſi eccleſia veniũt, authoritate Apoſtolica, ſi tempeſtiuè veniſſent, ne regia fieret vnctio interminantes. dicebant ſiquidem illud coronandi Regis officium ad ius eccleſiæ Rhemenſis pertinere, eamque a primo rege Francorum Clodouæo, (quem baptizauit S. Remigius) hanc prærogatiuã illibatam & inconuulſam tenere*, ideoque ſi Ludouicus ordine, ſi legitimè, ſi moribus eccleſiæ & reipub. Gallicanæ in regium thronum vellet aſcendere, attendẽdum eſſe Archiepiſcopi Rhemenſis aſſenſum, & accipiendam ab eo invnctionem. Quanquam autem & temporum anguſtiæ, magnæque neceſſitates, & ſanctorum virorum authoritas, qui quod agebant à Rhemenſi præſule ratum habendum confidebant, rem geſtam probabiliter excuſaret; tamen iuxta antiquos mores, aliter fieri debuiſſe, aliudque poſtulaſſe eccleſiæ Rhemenſis *prærogatiuam*; & Rhemenſium expoſtulatio, & regis tacita aſſenſio, *ſi quidem nuncij illi tempeſtiuè veniſſent*, ſatis clarè ſignificat. Quod quanquam Epiſcopi illic congregati non ſimpliciter admittunt, tamen neminem vnquam poſt Clodouæum Chriſtianum Gallorum regem ad regiam dignitatem aſcendiſſe, niſi qui per epiſcopos & Archiepiſcopos ſacratus fuiſſet & per populum approbatus, egregiè clariſſimiſque argumẽtis in ſua ad Rhemenſes reſpõſione oſtẽdunt, & cõtinuata regum poſterio-

Belforeſt lib. 3 ca. 35. Æmilius lib 5. in Ludouico rege 39. vide Iuonem epiſtola. 70.

rũ Capetiane ſtirpis hiſtoria euidẽtiſſimè declarat.Nã de ipſo Hugone Capeto cuiꝰ &perſonale ius totũ,&hęreditariũ quoque regnãdi ius quod ad poſteros trãſmiſit,ab epiſcoporũ procerũ plebiſque cõſenſu manauit,nemo poteſt ambigere. IdéqueCapetus nõ ignorãs quãta vis eſſet in ordinũ cõſenſu ad regẽ perficiẽdũ,ipſe viuẽs Robertũ filiũ regẽ cooptauit,eũque *ſe viuẽte ſacrãdũ curauit;ne in nõdũ firmato regno, ſi poſt ſua fata id differretur, exoriri poſſet in tãta mortaliũ cupiditate regni vel ſcelere, vel virtute petẽdi nouarũ rerũ moles.* Robertꝰ quoque ætate iã ingraueſcẽte,eadẽ qua pater ratione adductus,partim etiã quia videbat vxorẽ ſtudere,vt filiꝰ minor natu maiori in regni ſucceſſione anteferretur, generalẽ ordinũ cõuẽtũ indixit, *ſecutus laudabilẽ maiorũ ſuorũ cõſuetudinẽ quibus propoſuit ſe valdè cupere & deſiderare, vt ante quã ipſe ex hac vita migraret, filius eius Hẽricus Rex coronaretur. Cui regis deſiderio ordines regni authoritatẽ dederũt, atque ita viuẽte patre Roberto, Hẽricus 1. ſacratus eſt.* Optimꝰ quidẽ fuit iſte rex Hẽricus,&vt pater Robertus,iuſtè ſãctéque regnũ hoc gubernauit,nec vlla ſuberat cauſa cur ſuſpicaretur populũ minus fore filio quàm ſibi patrique &auo fuerat obſequentẽ. nec verò regiæ ſucceſſionis ius ignorabat,& tamẽ quũ iã ſeneſceret,conuocato Pariſiis ordinũ cõcilio,allato in cõſpectũ omniũ filio ſuo Philippo,ſic eos allocutus eſt. *Hactenus chariſſimi amici, ego vobis fui caput nobilitatis, & militiæ veſtræ, nũc verò ſentio me ætate & corpore ingraueſcere, vt diu in hac vita vobiſcũ nõ ſum futurus: ideoque vos oro ſi vnquã me amaſtis, eũ nũc in præſentia a-*

Æmilius lib.3.in Roberto rege, 36.

Belforeſt lib.3.ca.12. an.1027.

A quoy le conſeil des deputés dõna auctorité.

Gulielmus Nangiacus ann.1059. Belforeſt li.3.ca.20.

morem & charitatem mihi exhibete, conſentiendo vt hic meus quem præſentem videtis filius veſtimentis regalibus induatur, & vt poſt quàm Rex Galliæ coronatus eſt, vos ei fidelitatē iuretis & promittatis obedientiam atque ſubiectionē quãdiu vixerit. Quũque ſingulos ſeparatim interrogaſſet, ijq; promiſiſſent, tum demũ Rhemos ventum eſt; & ibi ceremonia coronationis peracta quemadmodum modò explicauimus. Hic autem Philippus rex propter infames cum Comitis Andegauenſis vxore, ſua ipſius ſuperſtite, nuptias multos annos excommunicatus eſt à pontifice Vrbano 2. Gallo, & diadema regium ei ablatum. Mortuo autem Vrbano, Belgici quidam epiſcopi rurſus Diadema capiti regis impoſuerunt, ſed moleſtiſſimè ferentibus Galliæ epiſcopis & conquerentibus de Belgarum impietate. *quaſi moriēte pontifice, iuſtitia quoq; ſententiæ contra eum data moreretur*; aut quaſi non æquum fuerit vt rex ille Gallicani regni careret diademate, quoad Chriſtianis legib⁹ ſe ſubmittendo, eccleſię paſtori & diſciplinę de tam nefando ſcelere & diuini iuris tranſgreſſione ſatisfeciſſet. quumque ad vitæ vſque finem iuxta pleroſque hiſtoricos, in hac impietate perſiſteret, filium regem non potuit viuens ſibi ſurrogare; ideóque eo mortuo & maiores erant in regno motus, maiuſque periculum ne Ludouicus filius à paterno regno excluderetur, quod tamen, vt iam oſtendimus, Epiſcoporum maximè diligentia, celeriter ab eis in ciuitate Aureliarum vnctus & coronatus obtinuit. Qui Epiſcopi quũ Eccleſiæ Rhemenſi quod eum regem Aureliis conſtituerant & inunxerãt conqueren-

Quando obedientia & fidelitas regi debetur.

Iuo epiſt. 81. apud Pau. Æmilium. vide Iuonē epiſt. 134.

Belforeſt lib. 3. cap. 43. Æmil. lib. 5. in Ludouico Iuniore rege 40 & in Philippo 2. rege 41.

ti, rationẽ facti ſui reddũt, *iure* (aiunt) *eum in regem fuiſſe conſecratum*, non tantum quod *iure hæreditario ei regnum competebat*, ſed etiam idque multo magis, quia *eum conſenſus epiſcoporum & procerum iampridem elegerat*. Ludouicus autem iſte ſuo periculo edoctus, filium hæredem Ludouicum Iuniorem antequam ipſe moreretur auorum exemplo curauit legitimè in eccleſia Rhemenſi vngendum. Quod item Ludouicus, erga filium ſuum Philippum 2. præſtitit. Quæ ſingula euidenter probant non eſſe verum & perfectũ in Gallia regẽ, quẽ reipub. vox & ſuffragatio in eo coronationis actu regem ſuum non admiſerit & probauerit. Non quòd putem reges Gallorum ſimpliciter iſtis ſuffragiis eligi, aut quòd negem eoſdem hæreditaria ſanguinis agnatione ſuccedere, ſed quòd aſſeram iuxta omnium Chriſtianorum & liberarum rerumpub. atque regnorum naturam & morem, proximos hæredes debere confirmari, approbari, plenamque poſſeſſionem & iuriſdictionem accipere à repub. ad quam ſemper ſpectat, ſi quis natura ſtultus aut inſanus, ſi vel corpore vel animo monſtrum, etiamſi idem generis neceſſitudine ſit proximus, eum tamen quia regere non poteſt, ſed tantum deſtruere, ab aſſumendo regis officio repellere. Idem nimirum ius habent Galli principes regni hæredes à natura, quod Imperatores Germanorum ab electione, idẽ quod ex ſponſalibus mariti ad vxores. Vt autẽ Imperator electus non ex electione, ſed ex coronatione ius Imperij regendi aſſequitur, & vir non

Iuo in epiſt. 70.

Quale eſt ius proximorum regni hæredum ante coronationem.

ex ſpõſalibus ſed ex matrimonio ſoléniter contracto verus coniunx efficitur; non aliter hæredem Galliæ, reipub. Gallicanæ ſponſum, in ſacro coronationis actu vbi expreſſe mutu' eſt vtriuſque partis cõſenſus, è ſponſo verũ tanquã maritũ, & cõiugẽ, & regẽ reipub. euadere, neceſſariò dicendum eſt; & quicũque aliter regnare vult, eſſe adulterũ non maritum, eſſe tyrannũ non regẽ, eſſe inuaſorẽ non ſucceſſorẽ, maximè ſi ab anteceſſorũ ſuorum fide & religione diſceſſerit. Nã in Chriſtianis vt epiſcopis ita regibus quoque illud Nazianzeni veriſſimum eſt: *Propriè ſucceſſor eſt qui non minus in fide, quã in throno ſuccedit. qui autẽ contrariã fidem amplectitur, aduerſarius quoque in throno cenſeri debet, & rem ipſam veritatẽque ſucceſſionis non habet, niſi fortaſſe quis ita ſucceſſorem dicat, quemadmodum morbũ ſanitati, tenebras luci, tempeſtatem trãquillitati, & dementiã prudentiæ*, & hodierno die in Imperio Græciæ Amurathem Turcã Conſtantino Chriſtiano, eadẽque in ciuitate ſũmũ Mahometanæ religionis præſulem Iohanni Chryſoſtomo, & in tota Aſia Africáq; Mahometiſmum Chriſtianiſmo *ſuccedere dicimus*. Neque enim vnquam aliter Nauarræus S. Ludouico aut Hugoni Capeto, vel rex quicũque Francus, ſine ſacro coronationis officio, quo eadem cum maioribus illis fide ſe imbutũ teſtatur, illis regibus antiquis ſuccedere poteſt.

Nauarræ' nunquam poteſt eſſe ſucceſſor veterum Galliæ regum.

Nazian. ora. in laudem Athanaſii.

5 ¶. 5 Quod autem in Gallia valet, idẽ quoque in Germania valuit, antequã Imperiũ vt nũc eſt, in ea natione fuiſſet ſtabilitũ. Eius enim Imperij originẽ qui faciunt antiquiſſimam, eam attribuunt Gregorio 5. Pontifici, à quo hæc Impera-

Ann. 995.

torum per Septemuiros electio fundata eſt, primuſque Otho 3. iuxta ordinem eum electus eſt Imperator. Antea verò num Imperatores ſuo nutu inuadebant imperium,&non potius accipiebant ab aliis traditũ, idque eum in finẽ vt eccleſiá ab hæreticis & prophanis hominibus defenderẽt? Imò hoc docent teſtes veritatis hiſtorici fideliſſimi. Henricus enim primus, *optimus & maximus* Germaniæ rex, quanquam *viuus Germaniæ regem deſignaſſet Ottonem filiũ, omniumque Francorum Imperio præfeciſſet, cui etiam reliquit magnũ latumque Imperiũ non a patrib⁹ ſibi relictum, ſed per ſemetipſum acquiſitum, & a ſolo Deo conceſſum,* tamen quum defuncto patre regni poſſeſsionem adire debebat, Aquiſgrani in baſilica rebus omnibus ad eius coronationẽ inſtructis, procedit in medium Archiepiſcopus Moguntinus vnà cum rege, & populum alloquens; En (inquit) *adduco vobis a deo electum, & a domino rerum Henrico olim deſignatum, nunc verò a cunctis principibus regem factũ Ottonem, ſi vobis iſta electio placet, dextris in cælum leuatis ſignificate.* Quũque populus dextras in excelſum attollẽs, *nouo Duci proſpera* omnia magna acclamatione fuiſſet precatus, mox ab epiſcopo ducitur ad altare, *ſuper quod inſignia regalia poſita erant, gladius cum balteo, chlamis cum armillis, baculus cum ſceptro & diademate. ſumenſque epiſcopus ab altari gladium cum balteo conuerſus ad regem, Accipe (inquit) hunc gladium quo eiicias omnes Chriſti aduerſarios, barbaros & malos Chriſtianos, authoritate diuina tibi(per epiſcopos) tradita, omni cum poteſtate totius Imperij Francorum ad firmiſſimam pacem*

Reges Germaniciante Imperium ibi cõſtitutum quemadmodũ ad regendum aſſumpti.

Vvitichindus geſtorũ Saxonicorũ lib. 1 in fine. ann. 936.

Ibid. lib. 2 in initio.

omnium Chriſtianorum, vtque breuis ſim (tota enim ceremonia perparum à vulgari regũ coronãdorũ more poſteà vſurpato diſcrepat) reliqua inſignia pari modo epiſcopus ab altari tanquã à Chriſto accipiens regi tradit, adiiciens explicationis gratia, regẽ illis ſingulis perpetuò admoneri aliàs *vt zelo fidei ferueat*, aliàs *vt paterna caſtigatione ſubiectos corripiat, primũque dei miniſtris, viduis ac pupillis, manum miſericordiæ porrigat*: Denique ad extremũ *rex perfuſus oleo ſancto, coronatur diademate aureo ab epiſcopis, & ab eiſdem ad ſolium regale ducitur, in eoque collocatur.*

Cõſtantin. Manaſſes in annalib⁹ in Irene. pag. 119.

Græci quoque Imperatores etiãſi hos inungẽdi ritus nõ haberẽt, eorũque electio multo magis erat cõfuſa & perturbata, vt qui ſæpè à militibus, ſæpè a populo, aliquando a ſenatu, aliquando factione paucorũ hominũ, nõnunquã à fęminis palatinis, nõnũquã à ſpadonibus & Eunuchis creabãtur, nec rarò mera tyrãnide Imperiũ inuadebant, ſemper tamẽ antiquitus Patriarchæ tantus honor tribuebatur, vt Imperatores ei de religione Catholica primo ſatisfacere debuerint, priuſquã legitimi Imperatores haberi poſſent. Ante annos pluſquã mille, quũ Zenone mortuo eius vidua Ariadne, ſũmoto fratre mariti Anaſtaſiũ Imperatorem deſignãdũ curaſſet, quoniam is Patriarchæ Euphemio de fide ſuſpectus erat, Patriarcha ei fortiter reſtitit, nec prius eũ coronare voluit, quã *Anaſtaſius graui iuramẽto in ſcriptis relato cõfirmaſſet, fidem Catholicã ſe inuiolatã ſeruaturũ, neque quicquã rei nouæ ſuo tẽpore in eccleſiã illaturũ, necnõ Chalcedonenſem ſynodũ ex animi ſententia tribus reliquis, Nicenæ, Conſtantinopolitanæ*

Poteſtas epiſcopi Cõſtantinopol. in admittendis Imperatoribus Græcis. anno 524. Nicephor. lib. 16. cap. 24. 25. Euagrius lib 3. ca 32

Epheſinæ additurũ. Magnæ enim fuerũt eo tẽpore multorũ cõtra illud recentius cõcilium, vt nunc cõtra Tridentinũ contentiones, à quorum ſententia Anaſtaſius putabatur non abhorrere, ideoque iſtud de eo concilio approbando maximè vrgebat epiſcopus. Anaſtaſius autem his *conditionibus conſenſit, eaſque in ſcriptum retulit.* atq; ita demum Euphemius, *chirographo accepto quo Anaſtaſius ſe amplecti eccleſiæ dogmata, & Chalcedonenſis concilij decreta omnia ſeruaturum eſſe profitebatur, coronat hominem.* Nec alio modo Imperator factus eſt Michael Curopalates, vel Rangabis; quem etiamſi Senatus & exercitus Imperatoré nominaſſet, patriarcha tamen Nicephorus admittere recuſauit, priuſquàm *chirographo ſuo promiſiſſet ſe nulla eccleſiæ ſtatuta violaturum; neque Chriſtianorum ſanguine manus contaminaturum.* Quoniam enim nuper defuncti Imperatoris tyrannici Nicephori filium Stauratium relicto Imperio ad monaſticam profeſſionem coegerant, non ſine cauſa timebatur, ne Michael multorum veteri regi fauentium ſanguine, nouum ſuum Imperium conſtabiliret. Multiſque poſt annis, valde iam patriarcharum poteſtate imminuta & regum tyrannide aucta, quum interfecto Nicephoro Phoca Imperatore, Ioannes Zimiſca eius locum occupaſſet, & ad eccleſiam pergeret diadema ſuſcepturus; Patriarcha Polieuctus *eum tanquam cæde pollutum eccleſiam non eſt paſſus ingredi.* Et quãquam Imperator obijceret, cædem ſuis manibus non fuiſſe patratam, neque vero mandato ſuo, ſed Auguſtæ potius;

Zonaras To 3. in Anaſtaſio Dicoro.

Ibid. in Michaele Rãgabe, anno 810.

Zonaras ibid. in Ioanne Zimiſca.

Glicas in Annalib. part. 4. pa. 433.

tamen patriarcha eum admittere noluit, niſi prius polliceretur velle ſe & *Theophanonem* Auguſtam prioris Imperatoris vxorem, quæ cum Ioanne in mariti ſui necem conſpirauerat, regia *pellere & relegare, & Nicephori percuſſores in exilium agere, & abrogare legem a Nicephoro latam,* qua ille ſanxerat; *Ne quis pontifex ſe inſcio deſignaretur, & denique pro cæde Nicephori pœnas patriarchæ iudicio infligendas ſubire. Quæ ille omnia facturum pollicitus; & reipſa ſtatim miſſis ſatellitib⁹ Theophanonem regia eduxit, legem antiquauit, Nicephori interfectores vrbe expulit, & quia ipſe cædis particeps fuerat, quas priuatus opes habebat ſe pauperibus diſtributurum promiſit, ita demum ſimul in eccleſiam admittitur & diademate ornatur.*

Anno 974.

Sed vt Græcos omittamus, & reueniamus ad Gallos & alios iis vicinos quorum indoles eſt Orientalibus populis generoſior, & natura a ferenda tyrannide multò alienior, ij nunquam vllo ſæculo reges habuerunt, niſi qui certis legibus, certis conditionibus imperarent, & quas non niſi cum ſtatus ſui periculo poſſent violare. Ita apud Cæſarem rex Eburonum fatetur *ſua eſſe eiuſmodi in ſubiectos Gallos imperia, vt non minus haberet in ſe iuris multitudo* (ſi pacta & conuenta regni infringeret) *quàm ipſe in multitudinem.* Idemque aúthor narrat Vercingetorigem Aruernum *qui totius Galliæ principatũ obtinuerat, eò quod regnũ appetebat*, ita nimirũ vt ſuo vnius nutu & voluntate omnia regeret, *a ciuitate ſua fuiſſe interfectum.* Ita paulò ante religionem Chriſtianam in Gallia receptam, *quod Childericus* Cldouęi primi

Cæſar. de bello Gall. lib. 5.

Ibid. lib. 7

Chriſtiani regis pater, *quum regnaret ſuper Francorum gentem, nimia erat in luxuria diſſolutus, & eorum cæpit filias ſtuproſè detrahere, Franci ob hoc indignantes, de regno eum eijciunt.* quē etiam interficere cogitabant, niſi is celeri in Turingiam fuga vitæ ſuæ conſuluiſſet. Et ex omnibus Annalibus ediſcimus eam fuiſſe antiquiſſimam Germanorum conſuetudinem (è quibus oriundi ſunt Franci) vt reges quidem ſemper haberent, eoſq; *ex nobilitate ſumerent, ſed eis nunquam infinitam aut liberam poteſtatem darent.* Et putabimus Chriſtianos in maiores ſe anguſtias obediendi quibuſuis perditis & nefarijs tyrannis conieciſſe, & minus quàm maiores eorum Paganos honeſtati & religioni prouidiſſe?

Gregorius Turon. in hiſtoria Francorū lib. 2. ca. 12.

Corn. Tacitus lib. de morib. Germanorum.

Certum eſt itaq; ſiue Paganorum ſiue Chriſtianorum iura conſideremus, Gallorum regem ſine ea quam inauguratus præſtat obligatione, legitimum regē non eſſe. Nec tamen (quod ſuprà admonui & iterū repeto) in ſanguinis gradu nihil eſſe dico. eſt quidem regis hæres proximus defuncto, princeps vel etiam rex ante coronationem; ſaltem ſi talis ſit, eiuſmodi moribus Chriſtianis præditus, vt poſſit regnum gubernandum ſuſcipere. eſt vt loquuntur hiſtorici peritiores Galli, rex *deſignatus*, cæterùm rex plenus & perfectus non eſt, regni poſſeſſionem non eſt adeptus, nec regio iure poteſt imperare. eſt tantummodo rex *deſignatus*, hoc eſt rex inchoatus, rex imperfectus, eſt rex hominum opinione & ſpe, re vera, actu & expletè, antequam populi totius libera ſuffragatio acceſſerit, rex dici non

Aimoinus. Belforeſt.

Rex abſque ſolenni coronatione regnum inuadēs, eſt potius tyrannus quàm rex.

poteſt. contra quam ſi regnum inuaſerit, tyrannus eſt non rex. & ille fortaſſis vnus eſt nec vltimus coronationis finis, vt legitimus rex à populo volente aſcitus, a nefario tyranno ſuopte nutu regnum inuadente diſtinguatur. Quod ſi mos iſte multo eſſet quàm eſt recentior, ſi per ſeptingentos, aut ſexcentos, aut quingentos, aut trecentos tantum annos in Gallia inoleuiſſet, quum tamen ſancto Ludouico Catholico & Chriſtianiſſimo (a quo iſti hæretici ſuo regi hæretico & chriſtiani nominis hoſti ius omne deriuāt) multò ſit antiquior, eum ita deuinctum & alligatum tenet, vt ſine eo rex Galliæ, iure nunquā haberi poſſit, niſi tamen alio iure quàm maiores eius regnum hoc voluerit occupare, quod certè aliud quàm tyrannicum eſſe non poteſt. Ipſe enim rex S. Ludouicus profitetur, non minimam partem regiæ poteſtatis ab hac conſecratione pendere, eamque legem (vt rex non niſi per eccleſiaſticum miniſterium ad regnum aſſumatur) eſſe lege hæreditariæ ſucceſſionis etiā ſi eam vel à primo vſque Hugone Capeto traduxeris, & multó antiquiorem, nec minus efficacem & firmam, regique perficiendo non minus neceſſariam.

Vide Belforeſt lib. 4. ca. 1.

Regibus autem Hiſpaniæ nemo ignorat, à primis reipub eius initijs poſt Romanos expulſos, hoc idem tum ſua voluntate, tum ipſa reipub. ordinatione fuiſſe impoſitum, vt iuſtitiæ & religioni fuerint ſubiecti; eoſque reges ſemper profeſſos, ſe ita reipub. illi imperaſſe, vt ſeruierint, etiam, & quum de vtriuſque & re-

gis & reipub. ſalute agitur, reipub. partes eſſe potiores, eiuſque in rege inſtituendo voluntatem quæ per epiſcopos in conſecrandi ritu declaratur ita requiri, vt abſque eo nefarium ſit de rege in Hiſpania diſputare. Ante annos nongẽtos & amplius in Synodo Toletana à ſeptuaginta & amplius Metropolitanis atque epiſcopis, ipſo rege ſuffragante definitum eſt: *Quicunque ex nobis, vel totius Hiſpaniæ populis, qualibet coniuratione vel ſtudio ſacramentum fidei ſuæ quod pro patriæ gentiſque Gotthorum ſtatu, vel conſeruatione regiæ ſalutis & poteſtatis pollicitus eſt temerauerit, aut præſumptione tyrannica regni faſtigium vſurpauerit, Anathema ſit in conſpectu Dei & angelorum atque Apoſtolorum, & ab eccleſia Catholica quã periurio profanauit efficiatur extraneus, & ab omni Chriſtianorũ cœtu alienus.* His de regis & regni totius incolumitate poſitis, ita deinceps regem ipſum affantur. *Te quoque præſentem regem ac futuros ætatum ſequentium principes humilitate qua debemus rogamus, vt moderati ac mites erga ſubiectos exiſtentes, cum iuſtitia & pietate populos vobis creditos regatis, nec quiſquam veſtrum ſolus in cauſis capitalium rerum ſententiam ferat, ſed conſenſu publico cum rectoribus, ex iudicio manifeſto delinquentium culpa pateſcat. Vt dum iuſtè & moderatè regitis, & reges in populis, & populi in regibus, & Deus in vtriſque lætetur.* Quam egregiam & excellentem regiæ poteſtatis deſcriptionem hoc terribili anathemate deuinciunt: *Sanè de futuris regibus hoc promulgamus, vt ſi quis ex eis contra reuerentiam legum, ſuperba dominatione, & faſtu regio in flagitijs & cupiditate crudeliſ-*

Hiſpaniæ reges.

Concil. Tolet. 4. ca. 74.

Rex Hiſpaniæ ſemper obligatus vt iuxta leges patrias regat, &

ſimam poteſtatem in populos exercuerit, anathematis ſententia à Chriſto domino condemnetur, & habeat à Deo ſeparationem atque iudicium, eo quòd præſumpſerit praua agere, & in perniciem (vel tyrannidem) regnum conuertere. Alibi quoque decernitur in Hiſpania non poſſe regni gubernacula ſuſcipere, niſi qui prius iurauerit ſe neminem niſi Catholicum in eo regno permiſſurum viuere. *Conſonam (inquiunt) promulgamus, Deoque placituram ſententiam, & cum regis ſuorumque optimatum & illuſtrium virorum conſenſu ſancimus, vt quiſquis deinceps regni ſortitus fuerit apicem, non antè conſcendat regiam ſedem, quàm inter reliquas conditiones, ſacramento pollicitus fuerit, quòd non ſinet in regno ſuo degere eum qui non ſit Catholicus. quod ſi rex ipſe temerator huius extiterit promiſſi, ſit anathema maranatha, in conſpectu æterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni, ſimiliter & Chriſtiani qui cum eo conſenſerunt.* ob quam cauſam multi ſuſpicati ſunt Iudæos a Ferdinando & Elizabetha ante annos centum ex Hiſpaniæ regionibus eiectos. Quod etſi omnino verum non ſit (nec enim vt arbitror neceſſe fuit canonem contra hæreticos ſcriptum ad noſtræ tempeſtatis Iudæos extendere) tamen hinc apparet Hiſpaniæ reges, ſuæ item poteſtatis aliquos habere limites quos liberè non poſſunt egredi: probéque à ſcriptoribus annotatur, magnam eſſe ſubditorum illorum erga regem ſuum obedientiam, *ita tamen ſi illis viciſſim rex ſuas antiquas leges & priuilegia conſeruet; quando aliter diu in pace non eſt regnaturus:* illudque regnum idcirco eſſe ampliſſimum & firmiſſimum, quia rex val-

Nullũ hæreticum in ſuo regno ferat.
Concil. Tolet. 6. ca. 3.

Theuet li. 15. ca. 4.
Bodin⁹ methed. hiſtor ca. 6.

è ad leges alligatur, & ex illorum præſcripto gubernare tenetur, *quod imperij bene conſtituti magnum eſt argumentum* Certè quoad regis ipſius in regno Hiſpaniæ approbationem, antiquiſſimis temporibus & ipſe rex luculenter conſtituit, neminem regem eſſe appellandum priuſquam per Archiepiſcopum ſolenniter eſſet vnctus & coronatus, & ampliſſimi concilij patres, plurimos de regno rectè gubernando articulos & conditiones regi futuro apponentes, quas ante initam regni adminiſtrationem *iureiurando firmaret*, ad extremum addunt: *Si quis huius ſit decreti atque legis præuaricator, ſiue is religioſus ſit ſiue laicus, cuiuſcunque ordinis, non ſolum eccleſiaſtica excommunicatione plectatur, verum & ſui ordinis dignitate priuetur.*

Cominæi hiſto. lib. 10.

Ioannes Magnus hiſtor. Gothic. lib. 16. ca. 22.

Concil. Tolet. 8. ca. 10.

§ 6 Poſſem hoc modo per reliqua omnia Europæ regna illuſtriora percurrere, Luſitaniam, Scotiam, Daniam, Bohemiam &c. & hanc eandem regij dominatus finitam potentiam ex illis omnibus conuincere. ſed prudenti lectori hæc pauca ſufficient, & ex horum natura cæterorum illis ſimilium affectionem & conditionem promptum eſt conijcere. Neque tamen volo hæc regna ſimpliciter conuenire & vniuſmodi eſſe omnia. Scio enim Poloniæ regnum non eſſe Anglico & Gallicano per omnia comparabile. Noui Gallos quòd muliebrem ſexum prorſus a regnãdo amouent, in eo à reliquis omnibus diſſentire. Noui Polonos non ita neceſſariò & exactè in rege creando, ad defuncti regis liberos alligari, quin poſſint ſi velint (quod tamen ra- 6

riſſimè fecerunt) alios rebus communibus præficere. Quam etiam hæreditariam vnius ſobolem proximo ſanguinis iure ſuperiores reges attingentem, nec Angli, nec Galli quidem ita vniuerſè & omnino ſequuntur, vt ſi magna appareat reipub. vtilitas, aut graue timeatur eiuſdem detrimentum, non poſſint aliunde reges ſibi aſciſcere, id quod vtroſque feciſſe, vtriuſque populi annales teſtantur. Cæterùm hactenus dico omnes pares eſſe, quod reges non ad ſeruos ſed ad liberos populos regendos libera eorumdem populorum voluntate efferuntur, quod regnum non occupant quaſi ſoli ſanguinis cognationi ſemper debitum, ſed illud adminiſtrant, manifeſta epiſcoporum, procerum, & populi *traditione* acceptum, quod imperandi terminos habent præſcriptos, quod ad honorem eccleſiæ, iuſtitiam populo tribuendam obligantur; quod religione iuramenti quo nullum eſt inter Chriſtianos vinculum rei cuiuſque præſtandæ arctius & efficacius aſtringuntur, quod ne ſic quidem poſtquam iuſiurandum ſolenne conceperint, ſtatim veniunt in regni poſſeſſionẽ, ſed prius à populo quæritur vtrùm is velit tali regi iuſtè & Chriſtianè eos regere pollicenti obedientiam promittere, quod ex hoc conſequitur reciprocam eſſe regis & populi obligationem, nec illum poſſe quid velit ſimpliciter præcipere, nec hunc teneri vt omnibus eius imperatis ſimpliciter obtemperet: ſed & illum ita quidem regem omnibus præeſſe; ſi ad iuſtitiam & religionem & generale regni

Supra fol. 9.

Heb. 6. v. 16.

Regis & populi obligatio eſt reciproca.

gni bonũ imperata ſua conferat; & hos ita eſſe ſubditos qui illi diuino humanóque iure obedientiam debent, quoad ille pacta, fœdera, conuenta, iuramenta, quibus ad tantum faſtigium elatus eſt non tranſgrediatur. hoc dico eſſe fundamentum & naturam omnium Chriſtianorum & regnorum & regum, & in hoc omnes vniuerſè conueniunt, etſi quoad particulares regnandi conditiones, vt cum alijs ducibus & Magiſtratibus, ſic quoque cum alijs principibus & regibus, alibi laxius, alibi reſtrictius agatur. Quod ſi iam rex quiſpiam hæc ipſa fundamentalia (vt ita dicam) regni capita violet, ſi ille idcirco rex effectus, vt iuſtè, Chriſtianè & ex æquo populum gubernet, iniuſtè, antichriſtianè, & ex ſola libidine dominetur; an quiſquam ita inſulſus eſt, vt populo putet neceſſitatem incũbere fidem regi promiſſam ſeruandi, quum rex prius fidem populo datam & ſanctiſſimè iuratam adeo ſceleratè contempſerit? At longe aliter ius gentium docet, & ratio communis loquitur. *fruſtrà enim* (inquit ius ciuile & canonicum) *fidem ſibi quis poſtulat ſeruari ab eo cui fidem a ſe præſtitam ſeruare recuſat. Nec obſtringitur quis iuramento ad implendum quod iurauit, ſi ab alia parte non impletur, cuius reſpectu præbuit iuramentum*, fruſtraque & ſtolidè is fidem violatam inclamat & de conditionibus fœderis cuiuſcunque ruptis expoſtulat, per cuius antecedentem perfidiam & periurium ſtetit quo minus fœdus quod mutuo percuſſerant, fixum permanſit & ratum. Si enim Titius cum Sempronio iter facturus, fidem mu-

Iuramentum populi nõ eum aſtringit ad obediẽdũ regi, niſi rex legitimè & Chriſtianè imperet.

In regulis iuris Decret. Gregor. lib. 2. tit. 24. cap. 2. & 29.

tuā det de fideli cōtra latrones auxilio, Titius autē in itinere latronibus Sempronium inuadētibus ſe adiungat, quā ſtupidum eſt Sempronium accuſare fractæ fidei, ſi is vt latrones, ſic Sempronium quoque hoſtiliter adoriatur. Vbi tam expreſſe ciuilis contractus intercedit, *do vt des, promitto ſi ſolueris*; ſubiectus tuus ſum, ſi iuſtè & Chriſtianè imperaueris; quàm clarum eſt hunc contractum eſſe irritum, ſi altera pars à promiſſo diſceſſerit. *Si tu me non habeas vt ſenatorem* (dicebat Conſuli Romano ſenator optimus & vir conſularis) *cur ego te habeam conſulem: non ego tractaui te vt conſulem, nec tu me vt conſularē*. Reſpublica obligatur quidem regi, ſed rex prior obligatur reipub. & ſi rex poſtulat vt à ſubditis honores regij ſibi deferantur, meminerit & præſtet quæ ex æquo & bono, & omnium Chriſtianorum more rex præſtare debet populo, nec certè aliter regios titulos & maieſtatem venditare poteſt. Quod ſi ad morem maiorum noſtrorum oculos conuerterimus, de hac reipub. poteſtate non multum hæſitabimus. Erat apud Anglos Richardus ſecundus legitimus rex, & longa à maiorib⁹ fortiſſimis regibus ducta generis ſucceſſione populo vniuerſo applaudente, regni eius diadema ſuſceperat, in eóque honore pluſquam viginti annos permanſerat. Quum tamen iniquiſſimè contra iuſiurandum ſuum regnaret, quum pro iure quod ſe redditurum cuique promiſerat, fortunis & corporibus ſubditorum atroces iniurias inferret: verbi gratia, Archiepiſcopum Cantuarienſem indicta cauſa, in exi-

Cice. in Orato. lib. 3. & 2. Phil.

Reges Angliæ depoſiti.

Chronica Angliæ Graſton. Hollinſ.

lium eijceret, ab epiſcopis magnum pecuniæ numerum extorqueret, regalis patrimonij poſſeſſiones hominibus indignis addiceret, ducem Gloceſtrēſem, ſine publica iudicij forma morte mulctaret, populo noua quotidie tributa imponeret &c. hæcque ei crimina in Parlamento fuiſſent obiecta & manifeſtè probata, ex generali conſenſu trium regni ordinum, ſententia lata eſt, *eum fuiſſe regno gubernando inutilem & indignum, quem propterea omnes regio honore cenſuerunt priuandum*, Henrico quarto in eius locum ſuffecto. Antea quidem ſemel & iterum armata manu effuſam eius licentiam & libidinem compreſſerant, antea remotis peſſimis conſiliarijs quibus delectabatur, viros bonos ei ad iuſtè regendum adiutores ſuaſoreſque futuros adiunxerant. & hæc rectè fuiſſe facta Parlamentum hoc eſt vniuerſi regni conuentus decreuerat: ſed quum nullis rationibus regis illius furor coërceri poterat, & iam multorum annorum experientia eum inſanabilem fuiſſe monſtraret, ad hoc extremum remedium deuentum eſt, vt eo deiecto alius in eius locum ſufficeretur, cui iudicio ipſe etiam Richardus aſſenſit. De Hiſpaniæ item rege quodam antiquitus legitur, quod quum multa in rempub. ſcelera patraſſet, iuſtamque propterea vltionem ſibi eſſe debitam intelligeret, vt publicam vindictam effugeret, ipſe ſe eodem ferè modo quo Richardus Anglus regia dignitate abdicauit. de quo ita in Concilio Toletano ſtatuitur. *de Semithalana verò qui propria ſcelera me-*

Parlamentum Rich. 2. anno 10. & 11.

Reges Hiſpaniæ depoſiti.

Concil. Tolet. 4. ca. 74.

tuens ſeipſum regno priuauit & poteſtatis faſcibus exuit, id cum gentis conſultu decreuimus, vt neque eum vel vxorem eius, propter mala quæ commiſerunt, neque filios eorum vnitati noſtræ vnquam conſociemus, nec eos ad honores a quibus ob iniquitatem deiecti ſunt aliquando promoueamus: quique etiam ſicuti faſtigio regni habentur extranei, ita a poſſeſſione rerum quas miſerorum ſumptibus auxerunt maneant alieni, præter id quod pietate piiſſimi principis noſtri fuerint conſecuti. In florẽtiſſimo quoque quõdam Galliarum regno non minus illuſtria ſuppetunt huius rei documenta. Quanquam enim illic reges permulti optimi & fortiſſimi præfuerint, Caroli, Ludouici, Philippi, qui propter ſingulares virtutes, Magni, Pij Auguſti, victores, ſapientes, patres patriæ, a deo dati, Sancti, cognominati ſunt, populuſq; ille adeò fuerit ad regum ſuorum obſequium promptus & paratus, vt propterea eos aliæ nationes ſuperſtitionis cuiſdam notauerint, quaſi Galli putarint *regibus ſuis diuinitatem quandam ineſſe*, tamen nec illi ita reges ſuos diuinos ſenſerunt, quin de repub. cogitarint diuinius, propter quam regum ſuorum voluntati non rarò ſeſe oppoſuerunt, ipſoſque etiam reges aliquando a gubernaculis repulerunt. Quid enim notius eſt, quàm quo modo Pipinus Caroli Magni pater regnum Gallorum aſſecutus eſt; Non erat Childericus tertius tyrannus, non oppreſſor populi, & legitimo ſanguinis iure in regnum a maioribus ſuis pluſquam trecentos annos poſſeſſum deuenerat. tantum quod erat Sardanapalus alter fœdis

Reges Galliæ depoſiti.

Sanſouino del gouerno de i regni. lib. 1

Guicciard. hiſtor. lib. 2

Childericus 3.

corporis voluptatibus deditus, & ad priuatas libidines intentus regni curam omnem a ſe reiecerat; populo Gallicano petente, nobilitate adiuuante, eccleſia Chriſtiana approbante, ſupremo Chriſtianorum paſtore & pontifice decernente, a regali faſtigio eſt ſubmotus. æternáque memoria dignum eſt, quod VVirſeburgenſis epiſcopus Burchardus, ad pontificem Zachariam Francorum omnium nomine perorauit. *fateor quidem* (inquit ille) *in verba Childerici iurarũt Franci: & ſi forti ſi experienti, ſi ei qui regno & eccleſiæ Chriſti eſt vtilis, quique impijs obſiſtere & bonos protegere poteſt iurarunt, pareant; eiuſque ductu auſpicioque religionem & rempub. tueantur: ſin eo duce neque conſeri pugna, neque quicquam præclarè geri poteſt, ſi Francorum nationi dedecus, reipublicæ detrimentum, & religioni periculum manifeſtum immineat, tutum eſt Francos illo iuriſiurandi vinculo ſoluere, teſtarique nulla eos quæ orbis terrarum ſaluti obſit conceptione verborum teneri.* Quod perinde eſt ac ſi diceret (quod eſt exploratiſſimè verum) iuramentum ciuilé, non ita ſimpliciter, & abſque exceptione iurantem ſemper obſtringere, vt nullo loco aut tempore ſit diſſolubile. ſi enim magnum aliquod bonum impediat ſi magnum aliquod incommodum, idque rebus communibus importet, ipſo iure & æquitate reſcinditur: nec vlla grauiſſima verborum pondera efficiunt vt quis ad id præſtandum teneatur, non magis quàm Herodes ad occidendum Ioannem, cuius caput puellæ ſaltatrici iureiurando deuouerat. Intrinſecus

Paulus Æmilius li.2.

Notã quãdo iuramẽtum ſubditorum ad obediendũ regi eos nõ alligat.

Mat. 14.

Ieremi 4. 2. enim latet & includitur in iuramenti veri natura, *iudicium, veritas, & iuſtitia*; *iudicium* vt cogitato & deliberatè ſuſcipiatur, *veritas* ne quid falſum aſſeueretur, *iuſtitia* ne quid propter iuramentum agatur, quod improbum, quod nefarium, quod illicitum eſt. ſin verò horum aliquod abfuerit, maximè ſi iuſtitia deſit, cuius præcipuum munus eſt vt patriam iuuemus, cui plus quàm amicis, plus quàm regibus, plus quàm vel patri, vel matri, vel liberis, aut quicquid eſt nobis in mundo chariſſimum debemus; hæc iuſtitia ſi cum iuramento noſtro pugnauerit, iuramentum illud vanum & inane eſt id quod & Pagani ratione, & Chriſtiani omnes religione ducti manifeſto confitentur. Sic enim inquiunt illi. *Ea quæ videntur digna iuſto homine ſæpe commutantur & fiunt contraria, vt non reddere depoſitum furioſo, nec facere promiſſum: quæque pertinent ad veritatem & fidem, ea negare interdum & non ſeruare iuſtum eſt, Referri enim decet ad fundamenta iuſtitiæ, primùm vt ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati ſeruiatur, quæ cum tempore commutantur & illa quoque promiſſa commutantur.* Chriſtiani autem & legiſlatores & Epiſcopi & ſanctiſſima Concilia, *In malis* (inquiunt) *promiſſis reſcinde fidem, in turpi voto muta decretum, quod incautè vouiſti ne facias. impia eſt promiſſio quæ ſcelere impletur, multoque melius eſt iurantem peierare, quàm ſeruare iuramentum operando malum: & ſi aliquid fortè incautius nos iuraſſe contigerit, quod obſeruatum in peiorẽ vergat exitum, illud ſalubriori conſilio mutandum noſte-*

D. Tho. 2. 2 q. 89. art. 3

Quil requiritur in quolibet iuramento vt quis eo teneatur.

Cic. de offic. lib. 1.

Sext. decreta. lib. 5 de regulis iuris lege 69.

Decret. pa. 2, cauſa 22 quæſt. 4 in malis. ibi. 5. Si aliquid vide ibi.

Actione,:

rimus, & magis inſtante neceſſitate peierandum nobis, quam pro facto iuramento in aliud crimen maius ruēdum. Et ſi *nihil valet iuramentũ præſtitum in præiudicium iuris ſuperioris*, quî poteſt vir Chriſtianus obligari iuramēto quod ſecũ manifeſtum trahit vel reipub. totius vel etiã Eccleſiæ Catholicæ & religionis diuinæ præiudicum & damnum? Neque verò dicenda eſt fides ſed perfidia, non iuſiurandum ſed periurium, quo ad peccatum aliquod admittendum impellimur. Id quod ita eſt & per ſe manifeſtum, & tam facilè perſuaſum fuit fortiſſimæ Francorum nationi, vt quum Romanus pontifex ſuum ea de re iudicium interpoſuiſſet, nemo vnus pro vero, ſed reipub. valde incommodo regē verbum fecit. *nec vllus motus excitus eſt, quales cum terrore & formidine, magnorum Imperiorum* facta ſine iuſtis cauſis, *mutatio afferre ſolet.* Sed eò vnde aberrauit redeat oratio. Non multis poſt Carolũ Magnum annis regnauit Ludouicus Ludouici 2. nepos, & de manifeſto eius quoad regiam ſtirpem iure nihil ſub-rat ſcrupuli, tamen quod adeò abiecto ſordidóque animo fuit vt regni munia negligens & ſolis voluptatibus inſeruiens contra reipub. Gallicanæ gloriam & vtilitatē, inito cum Normannis dedecoroſo fœdere penſionem annuam 12. millia librarũ illis pollicitus ſit; & præterea inceſtas regióq; nomine dignas nuptias cum quadã monacha contraxerat; & denique quoad functionē regiã ita ſe gereret vt populari eloquiò *Inutilis* vocaretur, proceres Galliæ cũ regno exutũ in monaſteriũ apud

Decret. Gregor. lib. 2. tit. 24. ca. 19. Vide ibi ca. 21.

Paulus Æmil. l. 2.

Ludouicus Inutilis.

Chronica. Franciæ.

Faineant.

Carolus Craſſus. S. Dionifium compulerunt, & Carolũ Craſſum Germanorum e ſanguine Caroli Magni Imperatorem ad Francorum regnum ſuſcipiendum euocarunt. Qui ita accerſitus in Galliam proficiſcitur, & initio Normannos ad Pariſienſem vſque ciuitatem prouectos, & omnia circumcirca ad ipſa vſque Lutetiæ mœnia fœda ſtrage vaſtantes ita repreſsit, vt vno prælio eorum exercitum quadraginta millia militum continentem ad internecionem vſque cæciderit, vix vno ſuperſtite. quin & alijs nonnullis prælijs eos non mediocriter attriuit. Poſteà tamen quoniam ſocors & ignauus euaſit, vt Normannis noua bella molientibus pro officio non obſtiterit, ſed regnũ imminui paſſus ſit, eámque Galliæ partem quæ hodie Normannia dicitur eis inhabitandam permiſerit, ab optimatibus ijſdem regno depoſitus eſt, & deinceps quamuis liber & ſolutus, tamen ad extremum vſque diem vitam priuatam idque in magna rerum neceſſariarum penuria vixit. Alia quædam ſuppetunt huius generis exempla, & ſub primis regibus qui a Pharamundo vel Meroueo traxerunt originem, & ſub ſecundis qui ad Carolum Magnum ſtirpis ſeriem retulerunt: ſed mihi nihil efficacius videtur ea hiſtoria qua ad tertiam Hugonis Capeti familiam regale diadema traductum eſt. qui non inſidijs, nec aperta vi, ſaltem vt ego cum viris doctiſsimis arbitror, ſed optimo iure, eodem videlicet quo primi & ſecundi illi regij ſanguinis Authores, hoc eſt legitima reipublicæ electione nouo Rege

Gottifred. Viterb. in chronico. par. 17. Munſter. Coſmog. Vniuerſ. lib. 3. pa. 293. Otho Friſingẽ lib. 6. ca. 9. & lib. 5. ca. 42. &c. Regino lib. 2. an. 887. & Sigebert. anno, 890.

Alciat. L. 15. cõment. de verbor. ſignificat.

deſignato multa publica mala declinantis & ſalutem omnium procurantis ad regiam dignitatem eſte vectus. *Carolus* cognomento *Balbus* moriens reliquit vxorem prǫgnantem, quæ peperit filium dictum poſteà *Carolum Simplicem.* In cuius tenera ætate, quum res Gallorum admodum eſſent turbulentæ, Caroliquè duo fratres ſpurij Ludouicus & Carolomannus occuparēt regnū, iique breui poſt ſpatio inuſitatis admodum caſibus interfecti nouis competitoribus ad regnū aſpirandi occaſionem præberent, Optimatum maior pars Eudonem Comitem Pariſienſem impuberis Caroli tutorem regem ſibi cōſtituerunt, eumque ſolenni regni more coronarunt. Arnulphus quidē Imperator, qui regii Frācorū ſanguinis erat, *Franciæ quoque regē ſe dictitabat*, ſed tamē *maxima procerū pars Eudonem regnare iubent* eumque epiſcopi inunxerunt. Poſt duos autem annos, partim procerum quorundam inconſtātia, maxime Eudonis ipſius facilitate & lentitudine, regnum Carolo Simplici reſtitutum eſt; ſed grauiter reclamante Roberto Eudonis fratre & proximo hærede. Non malè enim contēdebat fratrem non potuiſſe abalienare ius, quod non perſonæ fratris, ſed generi & familiæ Franci cōtuliſſent. fuiſſe cōmunibus Francorū ſuffragiis coronatum regem Eudonem, eo ſine liberis decedente, ad proximum ſanguinis ius regale fuiſſe deuolutum. Si Pipinus iure rex Gallorū factus eſſet, ſi poſt eum iure ſceptrum Gallicanum excepit Carolus Magnus, a quo pari iure ad poſteros Caroli tranſmiſſum eſt, iuſtum quo-

Ius Hugonis Capeti ad regnum Galliæ.

Hailan lib. 1. de l'eſtat de France. Æmilius lib 3. in Odone rege 29.

Æmil. ibid.

que regem fuiſſe Eudonem fratrem, & ab Eudone ius idem ad ſe fratrem ſuamque ſobolem deſcendere, præſertim quum Carolus iſte ſimplex non minus fuerit quàm Childericus ille ſtupidus & mente carens, & potius ſimulachrū regis quàm verus rex, nec ipſe Robertus vel frater Eudo ſcelus aliquod contra publicum bonū admiſerāt, cur adeò indignè ſponte procerum attributo iure fraudarentur. Neque verò cuiquam pauliſper rerum ſtatum intelligenti obſcurum erat fratrem de iure deceſſiſſe, partim minis compulſum, partim fraudibus circunuentum eorum qui Caroli Simplicis inertia & ſtupiditate ad ſuas priuatas opes amplificandas abuti cogitarent. Hæc & ſimilia quum in vulgus iactaret Robertus, & pleraque probabilia, multa veriſſima eſſe omnes cognoſcerent, non mediocris Gallorum multitudo ad eius partes ſe adiunxit, eúmque regem ſolenni ritu coronauit. ſed quum ad arma ventum eſſet, ipſe cæſus regnum reliquit Carolo Simplici, quod tamē nepos eius Hugo Capetus partim hoc aui iure, partim noua populi beneuolentia & publico etiam regni cōmodo ſubnixus recuperauit. Superſtites erant Lothario penultimo Gallorum è Carolina ſtirpe regi duo filij Ludouicus & Carolus, illi pater ex more regnum Gallicanum. huic eam Auſtraſiæ vel Lotharingiæ partem quæ erat in Gallorum ditione attribuit. Moritur deinde Lotharius & vterque filius hæreditatem ſuam adijt. Quum autem Lotharingia eſſet in limitibus Imperii Germanici & Gallicani & Otho 2. Imperator metuens Gallorum po-

Idiot & inſenſé.

Carolus legitimus regni Gallicani hæres à regno exclusus quod Germanis cōtra Gallos auxiliū tuliſſet.

tentiam, cuperet Carolum ſibi fidelem contra Gallorum inſultus reddere, quò eum ſibi inſigni beneficio deuinciret, alteram illam Lotharingiæ partem quæ ad imperium Germanicum pertinebat Carolo ſubiecit, illud ab eo poſtulás, quũ iam hac ratione Imperij membrũ effectus eſſet, Germanis contra Gallos operam ſuam ne negaret, id quod & Carolus præſtitit, ex quo factũ eſt vt Gallicũ regnũ fũditus amitteret. Quũ enim frater eius ſine liberis interiiſſet, Gallorũ ordines animaduertentes eum Germanis hoſtibus cõtra ſe auxiliaria arma ſubminiſtraſſe, tũ etiã quod magna acerbitate erga ſubditos ſuos vteretur, reuocarẽt etiã ad memoriã antiqua Roberti regis iura, communi conſenſu Hugonem Capetum excluſo Carolo regem crearũt, Caroloũq; in Galliam cum exercitu profectũ vt regnũ ſibi armis repeteret, fuſum fugatúmque ceperunt, quẽ Capetus Aureliis in cuſtodia cũ vxore ád extremũ vitæ diẽ aſſeruauit. Prõptũ eſt aliis clariſſimis tũ Gallorũ tũ aliarũ nationũ exẽplis, hoc inueteratũ & certũ rerũpub. ius in regibus cõtra publicũ ſtatũ delinquẽtib⁹ pleni⁹ arguere. Græcorũ certè Imperiũ vim quandã ſuppeditat nõ dico eorũ Imperatorũ qui ob manifeſtã tyrãnidẽ cæſi ſunt, quales ſunt Iuſtinian⁹ 2. Michaël Temulentus, Michaël quintus, Andronicus, & alii plurimi, ſed qui ob rẽpub. malè adminiſtratã per populũ & clerũ à gubernaculis deiecti ſunt, qualis erat Michaël Calaphates, qui quũ occultè hæretic⁹ eſſet & crucẽ pedibus alicubi cõculcaſſet, eâque fama in vulgus emanauerat, & mox Imperatricem Zoen quæ eum adoptauerat raſis

Haillan vbi ſupra.

Æmilius li. 3 in Lotario rege. 33.

Græci Imperatores depoſiti.

capillis in monaſteriũ incluſiſſet; dum populũ blanda oratione deliniret, factumque id excuſaret, eiſque ſi fideles permanerent multas gratias polliceretur; illi exclamarunt, *Nos proculcatore crucis Calaphate Imperatore amplius habere noluimus, ſed Zoen matrem noſtram & Imperij hæredem* & quamuis Imperator vi reſiſteret, & in vrbe Conſtantinopoli magnus tumultus, nec mediocris cædes eſſet conſecuta, ad extremum tamen ciues ſuperiores facti Zoen Imperatricem reſtituerunt, & Imperatorem raſum ad monaſticam profeſſionem compulerunt. Talis item erat Nicephorus Botoniates qui omnium votis expetitus eſt, & à Patriarcha Imperii inſignibus maximo ciuitatis plauſu decoratus. *Sed quoniam imperium nactus, propemodum quoſuis circumforaneos & ex infimæ plebis fæce delectos illuſtribus officiis præfecit, & ipſe conuerſus ad voluptates omnem de imperio curam & ſolicitudinem mancipiis ſuis commiſit*, omnes in eum inſurrexerunt, à quibus deinde licet inuitiſſimus monachus effectus eſt, & imperium Alexio Comneno traditum. Huiuſmodi exempla non pauca ex Græcorum hiſtoriis procliue eſſet depromere; ſed in re non valde dubia ſuperfluum exiſtimo nimis multis eiuſdem generis argumentis lectorem onerare. Neque enim video quid prætereà ad hoc adiungi poterit neruoſius, aut afferri clarius, aut oſtēdi ſolidius, quum hæc in ampliſſimis regnis ſint & ſumma cum ratione ad communis ſocietatis bonum geſta, & geſta ſint populo Chriſtiano & eccleſia quoque eiuſque pontificibus vniuerſè approbantibus.

Glicas in Annalibus parte 4. pa. 447.

Ibi. pa. 469.

Et quid ego diſputo ob regnum auarè, improbè, iniuſtè aut tyrannicè geſtum a repub. deponi poſſe reges, quãdo ſola regis à regno longior abſentia iuſtiſſima cauſa eſt cur ſubditi obedientiam regi alioquin non malo renuncient. Id quod in Polonico regno non ita pridem perſpicuè apparuit. Non erat *Henricus* iſte *Valeſius* qui nuper Gallicanæ Monarchiæ fundamenta ipſa cõcuſſit & euertit, eo tempore hoſtis manifeſtus Catholicæ religionis & iuſtitiæ publicæ. Nihil contra deum ſacrilegè, nihil contra rempub. proditoriè admiſerat, aut ſi fortaſſe tale quid ab eo factũ eſt, potius ignauia quadam & nimia remiſſione, quàm malitia & deſperata animi peruerſitate euênit. Quanquam enim plurima acciderunt quæ eum infauſtum regni Polonici euerſorem fore præſignificarent, quanquam in ipſo regni adeundi exordio omnis generis Caluiniſtis, Arianis, Trinitarijs, Samoſatenianis illic graſſantibus liberè vt ſuas hæreſes diſſeminare poſſent conceſſit, quanquam nefariorũ quorundam politicè Catholicorum factum qui illic in interregno cum Caluiniſtis illis eodem plane modo quo hic in Gallia Memorantius & Lãguedocenſes Catholici cum Nauarriſtis ſeſe fœderaſſent, approbauerat, ſuaque regia authoritate roborauerat; (quo exemplo acriter premebãt Henricum iſtum Condeus princeps & Caluiniſtæ; vt parem extorquerent libertatem, arguentes nec malè quòd *is qui eam Polonis permiſerat & iurauerat, multo magis Gallis antiquis & naturalibus ſubditis debebat eandem concedere*) quanquam ea

Hĕric⁹ Valeſius infælix Poloniæ corruptor & perditor.

In proteſtatio. contra Conuentũ Bleſenſem. Ann 1577. apud Popel. lib. 42.

Catholicæ fidei præuaricatione Epiſcopos Polonos *confœderationem illam vti diuinis pariter & Eccleſiaſticis legibus cõtrariam, ipſiſq; inuitis & reclamantibus factam improbantes* nõ mediocriter offẽderat; quanquam ſub eo rege, Moſchouiæ dux *Pernauiam* primarium Liuoniæ caſtrum & vrbẽ *aliaſq; prouinciæ eius arces* occupaſſet; eoq; conniuẽte adeoq; & prodẽte Turca Valacchiæ prĩcipẽ veterem Poloniæ regum clientem perfidioſiſſimè, Valacchia vniuerſa immaniter peruaſtata iugulauerat, eáque ex parte rem Chriſtianam & inprimis Poloniam valde debilitauerat, quanquam toto tempore quo illic Henricus iſte agebat, nullam reipub. illius curam præ ſe tulit; & tandem fuga ſe proripiens eam reliquit, *Domi foriſque multis incommodis affectam, planè periculis omnibus expoſitam, nullis fœderum & pactionum renouationibus cum Chriſtianis viciniſque principibus confirmatam*, quanquam è Polonia fugiens vniuerſos Poloniæ ordines fœdis mendaciis indigniſſimè luſerat, vt quod *Comitia magna regni*, quaſi de negotio Gallicano cum illis acturus indixerat, quum tamen ille nihil minus quàm de Comitiis habendis, nihil magis quàm de fuga ſua Comitiorum tempus præoccupatura cogitarit: vt quod literis ad eos ſcriptis ſignificarat ſe extremis patriæ admodum laborantis neceſſitatibus compulſum ita præcipitem abire, idque per mediam Germaniam breuiſſimo itinere & *incredibili celeritate*, propter Galliæ periculũ & *diſſimulato habitu propter ingenia Germanorum qui magno odio proſequuntur Catholicos homines*, quũ

Guagnin. rerum Polonicarum tomo 1. pag. 176.

Ibid pag. 234 in edicto regis Stephani

Ibid. to. 3. pag. 466. 467.

Ibid. to. 1. in literis nobilium Polonor. pa. 181. 184. 175. 179.

In literis Henrici Valeſii vbi ſuprà.

tamen ille lento itinere non per Germaniam, ſed Italiam vagaretur; nec incognitus ſed ſplendidiſſimè Venetiis, Ferrariæ, Cremonæ, Pedemonti, ab innumerabili populo acceptus perdiuque moratus & lautiſſimè epulatus; vt vix tãdem quarto poſt menſe primos Galliarum limites attingeret, hæc & iſtiuſmodi permulta quanquam ad alienandos ab eo Catholicorum & nobilium hominum animos nonnullam vim haberent, tamen Poloniæ Senatores prudentiſſimi, nobiliſſimique Palatini, nihil horum cauſantur: ſed eum regem eſſe ſuum humiliter & officioſè agnoſcunt ſummiſque votis expetunt, cui *libentiſsimè ſe vitam, ſalutem, iura, libertates & chariſsima quæque in patria ſua pignora credidiſſe & in poteſtatem tradidiſſe, & cui fidem ſuam, obſeruantiam ſuam, cultum ſuum, ſuam in proſperis & aduerſis conſtantiam ſacramento oblato obſtrinxiſſe fatentur, in eoque ſe propoſito firmos & immobiles velle perſiſtere*: ita tamen, *vt ad certum & præſtitutum diem in regnum illud reueniat, ſceptra ſemel data capiat, & gladium regalem quo eos ab hoſtibus defendat accipiat, & reliquas conditiones in conuentu electionis receptas & iuramento firmatas omneſque articulos & cõditiones ſacramento roboratas confirmet expleatq́;* & non verbis tantum, vt illi moris erat, ſed *reipſa præſtet, ac in poſterum rempub. Polonicam præſens ſemper gubernet* Quòd ſi hoc recuſet, ſi vel Galliæ amore accenſus, vel negotiorum magnitudine impeditus, vel quacunque cauſa ſiue vera ſiue ſimulata commotus ad Polonos remigrare vltra diem præſcriptum tardarit, tum

In literis ad Henricum vbi ſuprà pag. 178. 182.

12. Maij ann. 1575.

Poloni fidem & obedientiam Hērico V aleſio renūciant.

inquiunt eius regni proceres & Epiſcopi vniuerſi, *nunciatum tibi volumus, nos non poſſe amplius viuere ſine rege, neque velle nos cum magno noſtro malo te diutius expectare: conuerſiſque noſtris ãnimis ad deum (quod ad incolumitatem & ſalutem patriæ pertinere videmus) illam ab eo tempore ſi non veneris, ſalua tua gratia honoreque noſtro, obediētiam & fidem tibi datam renunciamus, & noui regis eligendi conuentum indiximus, ſtatuimus, promulgauimus; at que id quidem ita rectè, ita firmè, ſumma neceſſitate conſtricti apud nos ſtatuimus, vt nullis excuſationibus, nullis modis, nullis rationibus, ab inſtituto noſtro nos abduci patiamur.* Atque hoc quod ita candidè & ſincerè denunciarunt, prouidè fæliciterque præſtiterunt, fortiſſimo principe Stephano in locum huius mollis & effœminati Hērici ſuffecto. Ita nemo mortalium cõmuni ſenſu præditus dubitare debet, an propter manifeſta detrimenta rebus publicis illata rex flagitioſus poſſit regio honore priuari, quando longinquior à regno ſuo abſentia, iuſta poſſit eſſe cauſa cur populi à ſacramento fidelitatis quod veteri regi dederunt ſoluti, rectè piéque ad alterius noui ſeſe obedientiam conferant.

7 ¶7 Quòd verò nonnulli friuolè cauillãtur, hæc ad perturbationē quietis publicæ, & ſeditiones contra reges ciendas tendere, hocque maximè ſcribendi argumento eorum ſceptra labefieri, ſtultiſſimum eſt & vi ſua refellitur. Non enim qui reipub. poteſtatem explicat, populo furenti ad ſeditiones cauſam vllam ſuggerit: nec qui tyrannorum infœlices exitus enarrat, iuſtis

regibus

regibus formidinem ſui ſtatus vllam incutit, quum reipub. poteſtas non minus ad populares tumultus reſtinguendos valeat, quàm ad regum iniuſtum dominatum coërcendum: & quò magis tyrannorum franguntur vires, eò magis regum iuſta roboratur authoritas; non aliter quàm vitiis expulſis contrariæ virtutes abundãtiùs florent, & hæreſis deformi multiplicique capite inſtar Hydræ renaſcẽtis funditus reciſo, Catholicæ veritatis vnitas & maieſtas tantò reſplendet glorioſius. Qui verò hoc dicunt eſſe regum honori aduerſarium, non modò ſumma ignorantia labuntur, ſed ipſi quoque regum omnium & rerumpub. ſtatus (niſi eos imperitia excuſet) ſeditioſiſſimè confundunt. Niſi enim hoc ius populis quibuſcunque aſſerimus, non vnius aut alterius prouinciæ, nec vnius aut alterius ſæculi, ſed multorum & regionum & ſæculorum reges, iniuſtos fuiſſe & tyrannos, nec vllo iure regimẽ inuaſiſſe dicendum eſt. Carolus enim Magnus, Ludouicus Pius, & qui eos ſecuti ſunt, qua ſpecie, quo iuſtitiæ prætextu ſceptro Gallicano manus admouerunt, niſi in eccleſia populoque ſceptrũ illud à Merouei & Clodouei domo ad Carolinam transferendi plena fuerit poteſtas? Quid Capetus & eius poſteri eodem regno ad hunc vſque Henricum qui nuper iuſtiſſimè eiectus eſt, præſidentes? quo alio nomine quàm iniuſti regnatores & tyranni dicendi ſunt, niſi eadẽ ſemper reipub. cõtra futuras tempeſtates pręmuniendi ſe inſit & inhæreat authoritas? Quo iure Henricus octauus, & qui poſt eũ

Omnium Europæ regum ſceptra hoc iure nituntur, quòd rex tyrannice agens poteſt à Repub. deponi vt in Gallia.

Anglia.

Anglicani ſceptri habenas moderati ſunt liberi Edouardus, Maria, & Elizabetha illic regiū honorem adepti ſunt, niſi quia Henrico ſeptimo fas erat contra Richardum tertium vnctū & coronatum & in ſolio regali conſtitutum regē, ſed tamen crudeliter & tyrannicè imperantē bellū gerere, & ad eum regno pellēdum à vicinis Frācis auxilium petere, quorum ope regem illū bello fuſum interfecit, eiuſque diadema capiti ſuo impoſuit & a ſe ad filios ac nepotes tranſmiſit? quod Henrici factum ita approbarūt regni Ordines, vt non coacto ſed libero Parlamento eos proditores fuiſſe concluſerint, eorumque bona publico ærario addixerint, qui Richardo illi cōtra patriæ liberatores, copias & auxilia ſuppeditarunt. Nec aliter qui hodie regnum Sueciæ egregius princeps adminiſtrat ius aliquod in regno illo poteſt prætendere, niſi hoc ius gentium in nefariis regibus amouendis, ſacroſanctum & inuiolabile defendamus. Nam quum Henricus legitimus quidem rex, & poſt patrem Guſtauū iuxta regni illius conſuetudinem coronatus, cōtra leges patrias & reipub. commune bonū imperaret, *antiquos regni conſiliaris reiiceret, nefariis quibuſdam adulatoribus ſe totum regendum traderet, ciuitatum maritimarum Germaniæ legatos iniuria afficeret, Hiſpaniæ regis naues quaſdam iniuſtè detineret cum magno regni & mercatorum incommodo, aliquot proceres occideret, eorumque ſpoliis ſuos paraſitos locupletaret, & de fratre quem in carcerem iniuſtè coniecerat tollendo conſilium iniret, cum ſua quadam meretrice ignobilis ſtirpis ad regiæ maieſtatis probrum & cōtumeliā matrimoniu cōtraheret & c.* ob has cauſas

Hiſtor. Anglic.

Henrici 7. an. 1.

Suecia.

Hiſtoire de France. ann. 1568. Poplini. lib. 32.

populus contra eũ inſurgẽs liberatũ è carcere fratrẽ eius loco cõſtituit regẽ, & viciſſim regem fratris loco incluſit in carcerẽ. hocq́; reipub. illi9 factũ & Imperator Germaniæ Maximilianus & vicini Germaniæ principes vnà cũ danorũ rege cõprobarũt. Similis exitus paulò antea patrũ noſtrorũ memoria Chriſtierno danorũ regi, Caroli quinti Imperatoris ſororio obtigit. Is viuo patre Ioanne Daniæ rex eſt deſignatus, & poſt patris mortẽ in regni poſſeſſione collocatus. prędicãte Luthero defecit ab eccleſia, & illud euãgeliũ vt moribus ſuis aptiſſimũ arripuit. erat enim valde inhumanus & crudelis, proptereaq́; poſtquàm annos nouẽ regnaſſet, cũ liberis trib9 & vxore in exiliũ migrare coactus eſt, *& mox ordines regni coacto cõcilio, patruũ eius Fridericũ Holſatiæ principẽ creãt regẽ, & euulgatis deinceps ſcriptis ad Cæſarẽ, ad Pontificẽ, ad reliquos Imperij principes, facti ſui rationẽ reddũt, & illũ grauiſſimorũ criminũ accuſant, ſuoque merito exulare dicũt.* & quãquàm potẽtiſſimos cognatos haberet, Henricũ octauũ Angliæ regẽ, & Carolũ Imperatorẽ, nũquã tamẽ regnũ ſuum recuperauit; ſed partim in exilio, partim in carceribus, vitã miſerè trãſegit. Deniq́; (ne longior ſim) quiſquis regna & imperia iuſtis de cauſis tanſferri poſſe à veteribus dominis negat, quiſquis Chriſtianis prouinciis neceſſitatem iniicit obediendi ſemper iis quos ſemel rerum ſũmmæ præfecerunt; ille non ſolũ Chriſtianorum populorum & regum eſt hoſtis atque proditor, iuſtiſſiméque arguendus vt leſæ maieſtatis humanæ reus; ſed etiam vt apoſtata auerſandus & damnandus ad inferos

Dania.

Vide eius periuria & crudelitatẽ in Munſtero lib. 3. Coſmogra. in deſcrip. Daniæ.

Sleidan lib. 4.

Anno domini 1532.

tanquam totius Chriſtianiſmi & Chriſtianæ fidei inimicus, hoc eſt tanquam diuinam quoque maieſtatem offendens. Nam ſi hoc verum ſit, principibus, regibus & imperatorib. quos ſemel admiſimus ſemper et ſine exceptione eſſe obediẽdum, ſcelerate ergò fecit reipub. Chriſtiana quum Conſtantinopolitanis Imperatoribus officium ſuum negligentibus, Occidentis Imperium eorum iuriſdictioni ſubtraxit, illudque Carolo Magno qui Chriſtianam rempub. mirabiliter reſtaurauit attribuit. ſcelerate fecit poſteà eadem respub. Chriſtiana quum à maiorum virtutibus degenerante Caroli ſtirpe, nouum in Germania Imperatorem creauit, nouiſque legibus Imperium Germanicum firmauit. Hæc inquã improbè & nefariè ab orbe Chriſtiano geſta ſunt, & Chriſtiani omnes (iuxta politicorũ iſtorum Philoſophiam) vt prius effœminatis, vel hæreticis, vel tyrannicis Græcorum Imperatoribus, ita poſt Turcis Imperium illud occupantibus obedire debuerunt, & pro Turcarum Domino ſententiam ferre debemus qui hoc ipſo tituloOriẽtis & Occidẽtis ſe vocat Imperatorẽ ſeque iure ſuo fraudatũ queritur quod Italiæ & Germaniæ regna ſibi non ſint ſubiecta, quæ olim Conſtantinopolis Imperio continebantur. Hoc verò ſi perabſurdum ſit, deſinãt Chriſtiani ius hoc Chriſtianis prouincijs negare, quod illis ſumma ratione competere tam manifeſto demõſtratur. Sit hoc paradoxum Lutheranorum, & apoſtatarum proprium, qui ſoli vt Turcæ gratificentur (cui ſuam videntur locaſſe operã) & Chriſtianis regibus detrahant, quorũ

Imperium ab Oriente in Occidẽtem iure tranſlatũ.

Apologie Catholique.

ſunt iurati hoſtes, hanc imperij mutationem improbant, & in priſtino ſtatu manere debuiſſe contendunt, quo ita facillimus Turcæ ad hæc quoque Occidentis regna pateret aditus. *Magdeb. Cent. 8. ca. 1. & 7.*

¶ 8 Quòd ſi iam manifeſtum ſit poſſe reſpub. etiam ablatis regum ſuorum diadematis, illiſque penitus regnandi iure priuatis publicæ paci cõſulere, quantò manifeſtius eſt poſſe eas regibus immoderatè ſeſe efferentibus leges ponere, & eorum voluntati atque mandatis leniter obſiſtẽdo publicã tranquillitatem ſancire? Atqui hoc tamen contra iſtos qui regibus tanquam legum dominis omnia tribuunt, quos aiunt *nulla lege præterquã ſua ſola voluntate teneri*, breuiter non tã probationis quàm explicationis gratia attingẽdum eſt. Quid verò huic rei explicandæ aptius eſt, quàm perpetua maiorum praxis & conſuetudo? In Anglia quidem quãdiu illic aliqua reipub. ſpecies ſuperfuit, epiſcopi & proceres, adulatores improbos è regis aula, conſiliarios malos è ſenatu remouerunt, & viros bonos eorum loco ſubſtituerunt; publicè contributa pecuniæ ſubſidia non regis ærario, aut Theſaurario, ſed certis hominibus Parlamentari conuentu deſignatis perſoluerunt; regi veteres patriæ leges & libertates perfringenti heroicè reſtiterunt, & conſtanter eum contra æquum bonumque & iuſiurandum ſuum facere monuerunt quumque monitores cõtemneret, exercitus contraxerunt, & armis leges patriæ tutati ſunt. Quo in genere cõmemorabile eſt ad omnẽ poſteritatẽ exemplũ Iohãnis regis, à quo quũ proceres petiiſ- 8

Sup. fol. 13.

Reges iuſte armis in ordinem coacti.

Chronic. Angl in Richar. 2.

Anglorum virtus in frænando rege Iohãne.

Ann. 1216. ſent vt ſincerè confirmaret illis *antiquas patriæ leges & libertates* quemadmodum regno inauguratus iurauerat, iſque eas ad ſe trāſmiſſas accuratè & ſingulatim perlegens cum iracundia reſpondiſſet, *ſe non magis velle aut poſſe eas ratas habere quàm diadema regni ſui tradere*, proceresque contrà retuliſſent, ſeſe eum bello ſempiterno perſecuturos donec iis confirmandis iuramēto ſuo ſatisfeciſſet, emiſſiſque in omnes regni partes edictis belli huius cauſas veras expoſuiſſent; mox non ſolùm omnes per regnum magiſtratus qui regio nomine publica munia curabāt ab officiis ſuis exequendis deſtiterunt, ſed etiam omnes regis famuli domeſtici eū deſeruerūt & ad proceres aduolarūt, adeò vt ex toto comitatu ſeptē tātū equites eū aſſectarētur. quare perlibēter poſtulatis aſsēſit, eaſque interpoſuit fidei ſuæ præſtādæ cautiones quas ipſi proceres deſiderarunt.

Annal. Angl. in Iohanne.

In Francia vniuerſum regnum clamat contra hanc proditoriam ſentētiam, qua regni eius ſtatus vniuerſus ſurſum deorſum vertitùr. Nūquid enim reges Galli legibus ſunt ſuperiores, & quod illi pro regia authoritate fieri mandauerint, id eſt a ſubditis ſine exceptione exequēdum? Perduelles ergo fuerunt eorum maiores, omnes qui Caroli ſexti ſentētiæ omnibus cum circunſtātiis quæ ad eius pondus grauiſſimæ excogitari poterant latæ, & iuramento regis, & reginæ, multorumque procerum ſancitæ ſeſe oppoſuerunt, & bello etiam ad multos annos continuato eā tādē effecerunt irritam. Tradidit nimirū rex ille filiā ſuam Catharinā Henrico quinto Anglorū regi in vxorē, ea adiecta conditione vt Anglus ei de-

Galli legitimè reſiſtunt ſuo regi.

Carolus 6.

functo in regno Galliæ ſuccederet; id quod rex Carolus iuraméto ſuo ſanctiſſimè confirmauit, ſuiſque ſubditis Gallis vt idem facerent ſeueriſſime edixit. & prim⁹ Galliæ par *Dux Burgudiæ Philippus ad ſancta dei Euãgelia domino Hẽrico regi Angliæ Franciæque Regenti pro Galliæ rege iurauit, quod Henrico regi fideliter eſſet obediturus, nec alium quàm Henricum & eius hæredes pro ſupremo Franciæ rege habiturus aut regnare paſſurus.* Hæc rex Carolus & per ſe & per alios ſuo nomine iurauit, & firma atque inuiolata ſeruari præcepit. vnde fit vt Galli regis ſui voluntati ſeſe non ſubmittant? cur Elizabetham Angliæ ſuam principem non adorant? quia nimirum regi ſuperior fuit in eo regno vel lex vel conſuetudo, cui regis ipſius voluntas ſubiicienda erat, & contra quam nihilo magis poterat quicquam ſtatuere, quàm populis extra regnum Galliæ in Africa vel Aſia agentibus leges ſcribere. Vt enim populus quem obligant leges, in eius qui legem iubet debet eſſe iuriſdictione, ſic materia de qua fertur lex non debet poteſtatis eius qui legem condit terminos excedere. lex autem vel conſuetudo Salica quæ vocatur, etiamſi non ſit fortaſſe tantæ antiquitatis quam multi volunt, ſed longè recentior; tamen quia non parua temporis præſcriptione in mores ei⁹ regni inueterauerat, & publicis ordinũ Comitiis ſub Philippo Valeſio iã anteà ſtabilita fuerat, nõ erat in poteſtate regis eã reſcindere & ſi fuiſſet, probabile eſt & Philippum Lõgum, & Carolũ Pulchrũ, & Ludouicũ duodecimum qui ſolas filias habuerunt, voluiſſe filiabus re-

Chronica Angliæ in Henrico 5.

Belforeſt in annalib li. 5. ca. 80. an. 1420.

Hailan de l'eſtat de France lib. 2.

Belforeſt vbi ſuprà in Philip. Valeſio, li. 5 ca. 1. vide reſpõſum Gallorum ad Oratores Edouardi 3. Anglorũ regis apud Paulũ Æmil. lib. 8. in Carolo 4. Pulchro rege. 48.

gnum ſuum dotale relinquere. Graues aliquando inciderunt Gallis difficultates, vt quum rex bello fuiſſet captus, quod contigit Iohanni in bello Pictauienſi contra Anglos, à quibus in Angliam abductus eſt, vel quum rex decedens filios reliquit aut impuberes aut etiam poſthumos, quod aliquando vſuuenit; vel quum rex in grauiorem aliquam mentis vel corporis ægritudinẽ incidit, vt publicis muneribus non ſit idoneus. His difficillimis temporibus, quis clauum reipub. tractare poteſt, ſine Ordinum intercedẽte conſilio & iudicio, à quibus primò reipub. forma & deſcriptio originem ſuam traxit. Carolo quinto hæres fuit Carolus ſextus tredecim annos natus. ſtatim *regni optimates proceresſque Lutetiam conuenere, corúmque authoritate effectum eſt vt is rex ſacraretur, coronareturque, in eius verba iuraretur, res militares ciuileſque eius nomine adminiſtrarẽtur, eius ſigno literarum diplomatumque fides conſtaret. Dux Burgundiæ patruus ac Borbonius auunculus pupillos educandos curarent. Dux Andium patruorum maximus natu Rector Franciæ diceretur, maxima quaque de re ad ſanctius procerum concilium referret, ipſeque ſententias rogaret. Hac ratione & regi ſua dignitas ſeruari, & forma regni conſilio optimatum temperati inſtitui, & ſuprema ſapientis regis voluntas rata haberi viſa.* Non ergo ſolus rex aut qui eſt è ſanguine regio regi proximus, ſemper & omnibus tẽporibus; ſed generale reipub. Conciliũ de regno, & quemadmodum regnũ adminiſtrari debeat præſcribit. Incidit poſtea idem rex Carolus in phreneſim, vel neſcio quam mentis alienationem, vt regno ordinando non ſufficeret.

Paul. Æmil. li. 9.

Mox Lutetiæ conuentus de ſumma rerum adminiſtrãda habitus, vbi dux Aurelianenſis frater regni procurationem vt proximus gradu ſibi petebat. Æquiſſima poſtulatio, ſi è ſolius ſanguinis gradu proximo ſumma regni penderet. at quia meliori fundamento regnum nitebatur, *denegata eſt iuuentæ tanta rerum moles; patruis* ætate & prudentia maturioribus *arbitrium rerum demandatum.* & quanquam dux Aurelianenſis vrgeret ſe eſſe in regni ſucceſſione proximum, fratrémque regem quum ad ſaniorem mentem redierat ſibi regimen commiſiſſe, Optimates nihilo minus orarunt vt ne onus illud in ſe ſumeret, ſed alijs ad illud ferendum robuſtioribus permitteret. *quãquam enim fuerat is in regia ſtirpe princeps, ad quem rege ſine liberis decedẽte regium diadema deſcenderet; tamen quoad regni gubernationem, de ea rex quum eſſet emotæ mentis non poterat diſponere, ſed hoc in Ordinum voluntate & arbitrio erat poſitum.* Quare Aurelianenſi moleſtiſſimè ferente, regni procuratio Burgũdiæ & Biturigum Ducib⁹ eſt demandata. Carolo octauo impubere, mortuus eſt eius pater Ludouicus vndecimus, & quos videbatur tutores filij teſtamento ſuo deſignauerat. *Cæterum ſtatim frequentiſſimus liberque Turonibus conuentus habitus eſt*, quem ſuperior rex ita conuocare ſolebat, vt nemo intereſſet qui à regis ſententia diſſideret. *Huc vndique cõcurſum, ac voces ſolutæ metu fuere ac plenæ expoſtulationum. Nobilitas, plebs, ſacerdotiũ, ſuas quiſque miſerias ordo deplorabat, & quæ à ſuperiore rege contra inſtituta maiorum onera iniuncta fuiſſent. Quoad ſummam reipub.*

Idem lib. 10.

Belforeſt lib. 5. ca. 64. fol. 109

Carolus 8.

Paulus Æmil. lib. 10. in Carolo rege. 55 anno. 1485.

gubernandæ, in conuentu decretum, vt Anna ſoror regis curam corporis gereret. ſanctius Concilium ex delectis I·. conſtaret proceribus, de quorum ſententia omnia, ſed regis nomine præſcriptioneque gererentur. Ioannes dux Borbonij Magiſter equitum dictus. Sic conuentus Ordinũ; quanquàm Ludouicus pater teſtamento longè aliter diſpoſuerat. Nam quod Cominæus annotat, *principes ac reliquos ordines propter nimiam patris acerbitatem cogitaſſe filium Carolum regem non admittere, ſed alium regem conſtituere, vel ita ſaltem coercere illum vt ne regiam obtineret poteſtatem*, hoc quanquam indicat eos non putaſſe ſe adeo inuicta & inexorabili neceſſitate deuinctos ad defuncti regis hæredem, vt nulla occaſione poſſent alium publicæ rei commodiorem regem aſciſcere, tamen quia ipſi *Ordines mitigati tandem fidem & iuſiurandum ex more Carolo dederunt*, libens prætermitto. Neque hæc in eum finem dico, quaſi regnum vel Gallicanum vel Anglicanum, aut aliud quodcunque velim aut cenſeam eſſe Ariſtocraticum, multo minus Democraticum, quando ſupremam rerum poteſtatem a repub. ad regem tranſlatam eſſe non dubito. Sed tamen ſi quando per regis intolerabilem ignauiam, vel improbitatem, vel ſtultitiam, vel conſiliariorum nequitiam, reſpub. ruinam minatur, aut magnum aliquod ei detrimentum imminet, in his anguſtijs ipſam rempub. eiuſque ordines poſſe & debere rebus communibus proſpicere defendo, & quiſquis reipub. naturam rectè conſiderat, mecum non inuitus fatebitur. Ad quos enim magis ſpectat

Comineus. Commentar. lib. 10.

ciuitatis turbulentæ ordinatio, quàm ad eos à quibus fluxit eius prima inſtitutio? aut quos probabile eſt velle maiori ſolicitudine in eam curam incumbere, quàm quorũ vita vel mors, proſperitas vel vltima internecio in eius ruina vertitur? aut vbi prudentius de iſtis arduis negotijs poteſt deliberari, quàm vbi totius reipub. ſumma in vnam quaſi epitomen contracta eſt? Vbi membrorum omnium virtus, ad totius corporis ſanitatem ſeſe quàm maximè intendit; vbi acutiſsimi è populo indagant quid ſit futurum omnibus vtile, fortiſsimi è nobilitate exquirunt quid ſit tutum, honorificum, & glorioſum; vbi epiſcopi prouident, vt cum reipub. bono religio quoque chriſtiana promoueatur; omnes denique vno animo, & populi vtilitates, & procerum dignitatem, & epiſcoporum pacem, & religionis incrementum, & reipub. totius ſalutem, gloriam, tranquillitatem, acri ſtudio, & diligenti omnium conſiliorum comparatione expiſcantur. Pleni ſunt annales Galliæ, plenæ ſunt hiſtoriæ Anglicæ, Polonicæ, Germanicæque iſtiuſmodi pręclaris monumentis, neque ea quicquam regiæ maieſtatis amplitudini detrahunt, ſed contrà efficiunt vt is ſecurius & glorioſius regnet, eique promptius & propenſius à ſubditis obediatur.

¶ 9 Nam quod ab ijſdem regum immodicis præconibus initio ſumetur, *omnia regum eſſe dominio, ſubditorum vſu; regum omnia eſſe proprietate, ſubditorum poſſeſſione*, hoc tam peruerſum eſt & barbarum, vt neſcio quid dici poſsit publicis 9

Sup. fo. 13.

rebus perniciosius. Sanè ſi naturam, ſi ius gentium, ſi Chriſtianas reſpub. earúmque conſuetudines aduertimus, planè eſt abominandum & execrabile. Equidem priuatorum bona omnia eſſe aliquo modo reipub. eiuſque vſibus debere inſeruire, ad cuius ſalutem ſingulorum hominum vitam, ipſorúmque etiam principum par eſt impendere; hoc à ratione non abhorret. At verò regem eſſe omnium in ſuo regno proprietarium, poſſeſſorem, & dominum, neſcio an quis vnquam ſanæ mentis aſſeuerauit. perinde quidem eſt ac ſi Chriſtianas reſpub. ex ſolis mancipijs componeret, quod idem valet, ac ſi eas nihil à beſtijs diſtingueret. Eſt enim (vt inquit philoſophus) bos aut aſinus pauperi agricolæ pro ſeruo. & quanquam ſeruus rationis ſit compos beſtia expers, tamen quoad ciuilem ſocietatem, quum & mancipium & beſtia quicquid ſint domini ſint, quicquid operantur, operantur ad ſolius domini commodum, ipſis nihil cedit niſi quantum corporibus nutriendis ſufficit, nihil ſibi acquirunt dominio, nihil poſſeſsione, nihil proprietate; ſed tantùm vſu & fructu, in hoc vtriuſque & bouis & mancipij par eſt ratio; ideoque qui ita ciues in ciuitate deſcribit, eos à beſtijs nihil prorſus diſcriminat. Et quis ignorat quod vel prima rerũ omniũ parens natura, vel certè ius gentium ex ipſis naturæ principijs hauſtum rerum proprietatem induxit? Sic enim diſtribuuntur quoad dominium & proprietatem quæcunque ſunt, *vt alia ſint naturali iure cõmunia omnium, quædam publica,*

Rex perabſurdè dicitur rerum omnium in ſuo regno propriè dominus.

Vide Gerſonẽ in regulis mora lib. numero 24.

Ariſt. Polit. lib. 1, ca. 3.

Inſtitut. Iuſtinia. lib. 2. tit. 1.

quædam vniuerſitatis, quædam nullius, plæraque ſingulorum, quæ ex varijs cauſis cuique acquiruntur. At iſta effuſa regij ſplendoris exaggeratio naturale hoc ius euertit; & pro diuiſione rerum naturæ congruenti, confuſionem naturæ contrariam inducit, neque patitur alia eſſe *publica*, alia *vniuerſitatis*, quædam *nullius*, plæraque *ſingulorum*: ſed leoninam ſtatuens ſocietatem, quæ *publica*, quæ *vniuerſitatis*, quæ *nullius*, quæ *ſingulorum*, ea vniuerſa & ſingula ad regem dominum & poſſeſſorem *reuocat*. Et quàm iniquè à prophetis Dei accuſantur Iezabel & Achab, quòd à Nabotho vineam ſuam eripuerint, ſi Achab rex fuerit omnium Nabothi bonorum propriè dominus & poſſeſſor? Multo certè magis illius clementia & largitas erat prædicãda, qui quum optimo iure vineas, agros, fundos, domos, ipſamque domeſticam ſupellectilem potuerit auferre, quando eorum omnium dominium & proprietas penes regem Achabum erat, vna tamen vinea contentus reliqua omnia liberaliter ei vtenda fruenda conceſsit; Naboth autem capitale ſuppliciũ ter & amplius eſt promeritus, qui regi & domino negauit illud, cuius Achabus regio iure erat proprietarius & poſſeſſor. 3. *Reg.* 21

Sed vide mihi Chriſtiane lector, quàm incredibiliter politici iſti in Chriſtianorum politia aberrent, qui Chriſtianas reſpub. nec primoribus labris videntur attigiſſe, quas penitus inuertunt, & pro certa veritate perſpicuam falſitatem legentibus obtrudunt. Tantum enim abeſt à vero regem eſſe rerum omnium propriè domi-

Proceres magis ſuorum fũdorum domini quã rex patrimonij regalis.

num, populum autẽ & proceres vſufructuarios vt contrà potius veriſſimum ſit, illos eſſe rerum ſuarum dominos, quum rex regalium opum tantum ſit adminiſter & diſpenſator, ideoque & illi multo liberius ſua poſſunt vendere, diſtrahere, alienare, quàm rex patrimonium & theſaurum regiũ, eo quod vere iſtius nihil ſit quàm œconomus ad populi totius vtilitatem. vnde & quæ in Parlamentis, vel generalibus Comitijs Galliæ, Angliæ, Hiſpaniæ, pecuniæ regi tribuuntur aliquando, non imperantur ſed impetrantur, nec auferuntur tanquam iure dominij debitæ, ſed condonantur voluntate Ordinum liberè, ideoque & blandioribus vocabulis nuncupantur, Subſidij, Subuentionis, Auxiliorum, Muneris, Beneuolentiæ, ipſo nomine declarante fontem & cauſam ex qua manat eiuſmodi liberalitas. Et in Anglia quotieſcunque Eccleſiaſticus ordo in Parlamento tale aliquod ſubſidium regi Anglicano decernit, in ſolenni inſtrumento donationem eam conplectente verbatim perſcribunt, ſe *pro quibuſdam magnis arduis & vrgentibus cauſis, quoddam vltraneum, ſpontaneum, & voluntarium ſubſidium vnanimi aſſenſu & conſenſu, regiæ munificentiæ dare.* Et quoties in Anglicanis hiſtorijs occurrit regi vehementiſſimè flagitanti, ſubſidia huiuſmodi fuiſſe pernegata? Henricus tertius indicto Parlamento valde inſtabat vt ad reſarciendos maximos ſumptus, quos nuper fecerat, certa pecuniæ vis ei ab Ordinibus regni perſolueretur, at illi liberè notarunt eum *auaritia, ingrati-*

Rex propriè & ſua ſola authoritate in bona ſubditorum nihil habet iuris.

Anno 1248.

tudinis, & fractæ fidei, quod non ita pridem multa ab eis obtinuerat, & propterea multa quoque ei promiſerat, nec quicquam tamen ferè præſtiterat, & quod omnia penè regni bona in aulicos ſuos & eos ſæpenumero peregrinos effundebat. Rex quum nihil proficeret, manſuetiſſimè agens & ea errata ſe deinceps correcturum pollicitus, Parlamentum ad aliquot dies prorogat, putans tandem eos velle aliquid de ſeueritate remittere. Sed nec hic conatus quicquam ei profuit; Ordines enim eundem animum retinuerunt, atque ita ſine eo quem ſperauerat fructu Parlamentum diſſolutū eſt. Aliàs vbi in vulgus emiſiſſet, ſe in Iudæā contra Turcas cum exercitu profecturū, indixit Londini Parlamentum, & à magnifico conuiuio auſpicatus eſt; deinde vero ad pecuniarum ſubſidium flagitandum perrexit. At epiſcopi quibus iam olim innotuerant regis in effundenda pecunia mores, ſe nihil tribuere poſſe reſponderunt, & propter alias certas cauſas, & nominatim quòd Archiepiſcopus Cantuarienſis abeſſet, cuius in eiuſmodi ſubſidijs dandis vel negandis primariæ eſſent partes, & à quo reliquus eccleſiaſticorum ordo erat dirigendus. hac ſpe fruſtratus rex ſingulos epiſcopos ſeorſum prenſabat, eoſque ad ſuis neceſſitatibus ſuccurrendum hortabatur, a quibus quum nihil obtineret, eadem via proceres aggreſſus eſt, illiſque expoſuit in quantis anguſtijs eſſent res Gaſconiæ, quæ non niſi multis & copijs & pecunijs poſſent ſuſtineri &c. ſed nec ab illis quicquā magis quā ab epiſcopis potuit elicere.

Hollinſ. in hiſtor. Anglicana Henrici 3. pa. 719.

anno 1252 Vbi ſupra pag. 730.

Ibid. fo. 707. Aliàs quidem multo labore pecunias extorſit ab eis, ſed ea conditione, vt quatuor è nobilitate deſignati, pecunijs diſpenſandis præeſſent, nec ſine eorum præſentia & conſilio aliquid expenderetur, & ſi iſtorum quatuor aliquis interiret, alius à parlamento nominatus in eius locum ſuccederet. Et iſta quidem in hiſtorijs & parlamentis Anglicanis non ſunt rara, tum nimirum quum regis inconſiderata in ſumptibus faciendis profuſio procerib⁹ & epiſcopis fuit perſpecta. Quoad Hiſpaniam verò, & indigenis & exteris quoque notiſsimum eſt, quod & ſi *Hiſpani in omnibus honeſtis regi ſuo valdè obediant, tamen niſi fortaſſe ex mera gratuita beneuolentia, nihil pendunt præter ſubſidia & vectigalia antiquis temporibus præſcripta. Si tamen extraordinariæ pecuniæ vi opus ſit ad bellum gerendum contra Turcas, Mauros, hæreticos & ſimiles, ſponte tributa conferunt ipſi etiam Eccleſiaſtici*; at ex neceſsitate, tanquam ex officio & obligatione, nihil perſoluũt vel laici & ex infima fœce ruſtici In Gallijs idem eſſe ius eandem conſuetudinem, facilè confirmatur. In conuentu ſiquidem Turonenſi ſub Carolo octauo ordines perſpicuè regi teſtantur, *Vetuſtas regni Gallicani leges requirere vt reditus annui regi à repub. attributi, in regis & regni negotijs expediendis inſumantur, mulctæ pecuniariæ & aduenarum morientium bona tribuãtur eleemoſinis pauperum, ſubſidiæ collecta à populo conferantur ad militares & bellicos ſumptus*. Quod ſi pecuniæ aliter diſsipentur & a regibus effuſa liberalitate adulatoribus vel improbis hominibus (vti ſæpe fit) condonentur,

Theuet Coſmog. li. 13. ca. 4.

Anno 1485. Belforeſt. l. 5. ca. 151.

Regum donationes immodicæ reuocãtur & fiũt irritæ.

eas

eas largitiones irritas eſſe & reuocari debere Ordines illi decreuerunt. & quia Ludouicus 11. Caroli pater, princeps alioqui valdè prudens & callidus indignis hominibus eo in genere nimium indulſerat, *omnes eius donationes ſuperflua & regio patrimonio damnoſæ, reſciſſæ ſunt & applicatæ fiſco, & multi pecuniam quam receperant & conſumpſerant coacti ſunt reſtituere.* Ita quòd de Carolo ſexto regios theſauros nimis largiter profundente traditur, ærarij publici *præfectos, quum rationes pecuniariæ in fiſcum referentur, eas magna ex parte induxiſſe, tabellisq; quibus nomina muneraque ab eo data continebantur hæc verba ſubſcribere ſolitos,* IMMODICE DATVM, ET REPETATVR: id in hoc celebri conuentu omnes Galliæ ordines & dixerunt & præſtiterunt. Idemq; in Anglicano regno non ſemel factum eſt: nimirum vt caſtra, fundi, prædia, regali munificentia aulicis nihil tale promeritis donata, parlamentari authoritate eiſdẽ ablata, rurſũ regali Coronæ adiungerentur. Quæ omnia manifeſto conuincunt regẽ regalis patrimonii & ærarii eſſe procuratorẽ, diſpenſatorẽ, œconomum, nõ dominum, non poſſeſſorem, non proprietarium; falſiſſimũque eſſe quod ab iſtis pſeudopoliticis & politicorum nomine indignis vſurpatur, omnia quæ ſunt in regno, regum eſſe *proprietate & dominio.* Cuius rei probandæ varia & pulcherrima Annales Francici ſuppeditant exempla, ſed ego breuitatis cauſa vno & altero, quod non ita pridem geſtum eſt hoc totum definiam. Memoria patruum noſtrorum in bello Papienſi Frãciſcus

Ibid. & ca. 150.

Æmilius lib. 9.

Parlam. Henrici 6. an. 33.

eius nominis primus captus eſt ab exercitu Caroli quinti Imperatoris, ab eoque inter cæteras pacis conditiones adactus ad Burgundiæ Ducatum a Gallicani regni ſubiectione abſtractum Imperatori reſtituendum. Illum ſiquidem Ludouicus vndecimus ante non multos annos Mariæ Cæſaris auiæ eripuerat & cum totius regni conſenſu Gallicanæ Coronæ adiecerat. Fräciſcus quia alia conditione libertatem ſuam obtinere non potuit, aſſenſit & iurauit. Quis fuit non dicam Gallorum, ſed vel exterorum, qui non iudicaret pacem hac conditione factam, ſtatim irritam euaſuram? Quid ita? quia Franciſcus id ſe facturum receperat, quod in eius poteſtate non erat. Iſque quum liber ab Imperatore Baïonæ in Gallia ſiſteretur, tumque a miniſtris Imperatoris vrgeretur vt pacta & conuenta de quibus anteà Madritij in Hiſpania tranſegerant confirmaret, planè & quod verum erat reſpondit, *ſe Burgundiam ſine Burgundorum & Ordinum Galliæ aſſenſu Imperatori tribuere non poſſe, ſed quod aliquoties in Hiſpania Imperatori dixerat, & ipſe Imperator ſcire poterat, & quod alijs quoque regnis commune erat, id ſe nunc repetere, nempe minime in Galliæ regis poteſtate eſſe, abſque regni Ordinum conſenſu ſe obligare ad alienandum quicquam ex ijs quæ ad regni corpus & (vt dicitur) ad Coronam gallicanam ſpectabant. Iuramentum Rhemis quum reges tanta cum cæremonia, & cœleſti oleo conſecrantur datum, quo ſe regni patrimonium non imminuturos ſpondent, antiquius eſſe iuramento quod ipſe nuper Madritij fecerat*: ideoque

Omnia regis Galli iuramẽta sũt irrita, quæ primo iuramẽto quod in regno adeundo Rhemis ſuſcipit ſunt aliquo modo cõtraria

Guicciar. lib. 17. in initio. Belfor. hiſtor. lib. 6, ca. 36. Bellai. li. 3. comment.

hoc poſterius contra illud prius in quo ius regium fundatum erat nihil valere. Ita reſpondit Franciſcus primus Gallorum rex, eiuſque reſponſum cæteri Chriſtianæ reipublicæ principes, & ipſe quoque Romanus Pontifex comprobauit. Idemque Galli omnes denunciarunt Henrico quinto Angliæ regi poſtulanti a Galliæ rege inter alias pacis conditiones, vt Aquitania & Normannia quemadmodum olim à Galliæ Corona auulſæ regi Anglico addicerentur. Reſpondit enim *Galliæ Concilium, iura Coro-* *Belforeſt l.*
næ & nobilitatis Gallicanæ hoc non permittere. A *5. ca. 79.*
regno ſiquidem Gallicano rex prouincias eas nec debet, nec poteſt ſeparare ſine manifeſto periurio; vtpotè qui in regem vnctus & coronatus iurauit ea tueri & defendere. Præterea hoc eſt contra ius & libertatem ſubditorum, qui iurarunt obedientiam non regibus Angliæ ſed Galliæ. Nec ergo rex Galliæ nec alius quiſquam in quacunque republica Chriſtiana rex vel regalium fundorum, multo minus aliorum, nec prouinciarum quas maiores ipſius bello ſubegerunt propriè eſt dominus, nec vllam regni partem pro ſuo vnius arbitratu poteſt alienare. Cuius item rei hoc eſt alterum, nec minus euidens exemplum *Regalis pa-*
atque demonſtatio. Recentibus iſtis hugo- *trimonij*
notarum bellis attriti ſuperiores reges ma- *rex non eſt*
gnum æs alienum contraxerant. vt debitum *proprie do-*
illud diſſolueret qui nuper dominatus eſt *minus ſed*
populus.
Henricus Valeſius, volebat partem aliquam regalis patrimonij diuendere; idque vt ſibi liceret in primis Comitijs Bleſenſibus per

Hiſtoire de France par M. PIGVIER. lib. 13. cap. 16. & LA VAL Hiſtoire des troubles lib. 24. an. 1577.

per Secretarium enixè poſtulabat. At interceſſit populus, & *præfinitè ſententiā tulit nolle ſe vnquam conſententire, vt rex patrimonij illius particulā aliquam perpetuo alienaret.* Inſtabat Secretarius, & rationes varias cur id commodè fieret afferebat. At illi contrà opponebant, regem etiamſi maxime *cuperet non poſſe tamen id facere. pertinere ſiquidem ad regem patrimonij eius*, non ſimplicem poſſeſſionem & dominium, ſed *vſum fructum tantummodo; ideoque quicquid ex eius reditibus ordinarijs, regi eiuſque miniſtrorum conuenienti ſuſtentationi ſupereſſet, id totum in reipub. vſus eſſe conſeruandum. Primarium ſiquidem & intrinſecum patrimonij eius ius atque proprietatem in populo manere, eamque ob cauſam ipſi quidem qui à populo ad hunc conuentum delegati fuerant, ratam habere poterant perpetuam patrimonij eius alienationem, ſi quidem prouinciæ expreſſam eis facultatem ea de re contuliſſent. aliter enim nec ipſi quidem etiamſi populi vice adeſſent, eiuſque perſonam repræſentarent, poſſent hoc largiri.* Atqui iſtis non contentus regius procurator, *fatebatur quidem leges regni hoc velle, illiſque penitus interdictam fuiſſe talem venditionem; ſed tamen eiuſmodi leges omnes eſſe ex æquo & bono interpretandas, & neceſſitatem qualis iam ingruebat, eſſe legibus illis perpetuo ſuperiorem. quumque iam ageretur de populi ſalute & reipublicæ totius incolumitate, legibus alijs quibuſcunque anteponendam eſſe legem illā duodecim tabularū: SALVS POPVLI SVPREMA LEX ESTO, reliquas autem leges quæ ad Statum conſeruādum ſcriptæ ſunt ita cōmodè ſēper debere exponi, ne ad eius perniciē verterētur.* quum-

Fond & proprieté.

que hoc tempore pars vna venderetur vt reliquum ab hoſtili vaſtitate & direptione defēderetur, talis vēditio non tam vocanda erat alienatio partis quàm conſeruatio totius. Quam ob rem vehementer inſtabat vt vel ipſi regiæ voluntati aſſentirent, vel alias inirent rationes quibus bellum quod neceſſario ſuſcipiendum erat gereretur. Egregia quidem oratio, & in ſpeciem valde probabilis, ſuperflua tamen, imò contra regis maieſtatem, & ſimpliciter proditoria, ſi rex legibus omnibus ſolutus *ſuæ vnius voluntatis* lege teneretur; & valde iniurioſa, ſi non ſolùm fundi regij, ſed aliorum quoque & fundi & bona quæcunque, regum ſint *poſſeßione, proprietate, dominio*; & qui hoc in conuentu ſubmiſſus eſt regiæ cauſæ actor & propugnator, erat potius illi⁹ proditor & præuaricator; qui quum regiæ voluntatis optimè fuiſſet conſcius, in ea tamen fatetur non ſatis fuiſſe ad hoc conficiendum momenti & roboris, niſi expreſſa populi ſuffragatio accederet, maximè autem quùm adeo luculenter profiteatur quod eſt veriſſimum, in repub. gubernanda, non regis *ſed populi ſalutem ſupremam eſſe legem*, ad quam aliæ leges omnes ſunt referendæ, & ex qua aliæ leges omnes ſunt interpretandæ. Et quis non arbitraretur debuiſſe hoc legis poſtulatum à populo faciſlimè probari, quo veriſimile erat ipſos à Subſidijs & tributis fore multò magis deonerādos: Si enim rex quod requirebat, trecenta millia librarum annuarum auctionatus eſſet; quantum inde conflaſſet pecuniæ ad grauiſſimos domi foriſque ſumptus faciēdos? ex quo probabile erat magnū

Sup. fol. 13.

populi alleuamẽtum fuiſſe conſecuturum. Neque tamen his rationibus permotus eſt populus vt in regis ſententiam concederet, *ſed orabant procuratorem, vt rationibus quas ante propoſuerãt acquieſceret fuiſſe olim difficiliora reipub. tempora. quum Ioannes rex prælio Pictauienſi captus, in Angliam fuiſſet abductus: neque tamen vel tum ad hæc extrema remedia fuiſſe decurſum. Deinde eam venditionẽ (vti dictum eſt) legibus regni prohiberi. tertio alias ſuppetere pecuniæ comparandæ rationes, & ad extremum etiam ſi multo maior neceſsitas immineret; quũ tamen prouinciæ a quibus in hunc conuentum delegati fuerant, huius rei poteſtatem eis non feciſſent, quod neceſſarium erat, ſine eo ipſi nihil volebant nec poterant conſtituere.* Et hæc quidẽ deliberationis ſumma fuit; in eaque perſeueratum eſt; etiamſi tot ſuppeterent contrariæ rationes, etiamſi qui pro rege agebat vir ſanè prudẽtiſſimus omnes intenderet ingenij neruos vt regi ſuam probaret operam, & rex etiam quod tam æquabile poſtulatũ ipſi negatum fuiſſet, nõ mediocriter offenderetur. Mitto alia vt quod *nec duos aureorum milliones* (exiguam ex ampliſſimo Galliæ regno colligendam ſummam) ad ſuſtinendos præſentis belli ſumptus voluerunt concedere, eandem vrgẽtes ſui defenſionẽ; quia prouinciæ ea de re nihil ipſis præcepiſſent. quod ſi tamen extrema neceſſitas ingrueret, præſcribunt modum pecuniæ comparandæ. nimirum vt omnes Galliæ ciuitates & ſocietates, ſuorum redituum *certam partem ad publicos vſus penderent, ita tamen vt à viduarum & pupillarum bonis abſtineretur.* Quæ omnia clariſſime demonſtrant, perabſurde & nimis falſo dici

M. Belieure.

Ibi. ca. 14.

Cap. 16.

quod omnia ſubditorum bona, *proprietate & dominio* ad regem pertinēt, eoſque nefarie reipub. formã corrumpere, nimiumque de ea iudicare præpoſtere qui ita eam abijciunt & extenuant, regiſque potentiam ſupra omnem modum amplificant atque exaggerant, quod non eſt quidē magis reipub. quàm regibus pernitioſum, quorum hac confuſione plane vel omnino tollitur, vel plurimum eneruatur authoritas, quæ vt ſumma eſt & ſingularis quãdiu legitima eſt legumque norma dirigitur, ita vel nulla eſt vel certe perinfirma eſt, quum legum publicarum cancellos & præſcripta egreditur, a quibus ad reges vt populis imperent authoritas deriuatur.

¶ 10 Quòd vero aliqui refellere cogitant hæc omnia vnico Samuelis verbo quo propheta ille prænunciat *regis ius fore*, vt bona & poſſeſſiones ſubditorum pro ſua libidine auferat, id merè ſophiſticum eſt; & ex ipſo hiſtoriæ argumento ſerieque, & narrationis circunſtantijs, friuolum eſſe nullo negotio oſtenditur. Iudæi faſtidientes regimē quale Deus ipſis impoſuerat, & ſtulte ſplendorem regium mirantes regem poſtulant, *qualē habebant vniuerſæ nationes* finitimæ Ægiptij, Syri, Perſæ, quorum imperia fuiſſe verè tyrannica philoſophi ſapientiſſimi annotarunt. Deus iratus hoc eorum deſiderium acriter redarguit. *Neque enim* (inquit ad Samuelem) *te abiecerunt ſed me, ne regnem ſuper eos, iuxta reliqua opera quæ fecerunt a die liberationis eorum ex Egipto, & ſicut olim me dereliquerunt, ſic nunc etiam in eadem*

IO

1. Reg. 8. 9.

Obiectio de infinita Regni potentia ex verbis Samuelis.

Soluitur.

Ariſt politi. lib. 5. ca. 11.

amentia progrediuntur. Vt autem ab hac temeritate eos auerteret Deus, præcipit Samueli prænunciare eis quid ſub regum dominatu ſit eis euenturum, *& quantum malorum ſibi vltro aſciſcant*, Hoc (inquit) modo reges futuri, aliorum Ægipti, Perſiæ, Syriæque regum more vos tractabũt. *filios veſtros à vobis abſtrahent, eoſque alios aurigas ſibi facient, alios equites & ſatellites, curſores, agrorum ſuorum villicos, aratores, & vinearum foſſores. filias quoque veſtras facient ſibi vnguentarias, & culinarias, & ad alia miniſteria compellent. quæ omnia illæ neceſſariò verberum formidine obibunt. Poſſeßiones etiam veſtras, agros, vineas, & oliueta optima vobis ablata, eunuchis, & pecorum veſtrorum greges, ſatellitibus ſuis largientur. Et (vt breuiter dicam) ſeruietis vnà cum omnibus veſtris regi, non ſecus ac domeſtici eius famuli, nec quicquam eſt quod non compellent vos facere mancipiorum more quæ pecunia parantur.* Hoc enim eſt regibus iſtis vſitatum *ius*, hic *mos*, hæc *conſuetudo* (id enim ſignificat verbum prophetæ) ſic reges Ægypti populum ſuum ad inſanas illas Pyramidum ſubſtructiones compulerunt, vt illi laboribus perpetuis oppreſſi & pecunijs exhauſti, de libertate ſua nunquam cogitarent. ſic reges Perſarum & Medorum ſuis eunuchis & concubinis integras ciuitates donare conſueuerunt. Sic hodierno die Turcarum Imperator poſſeſſiones, liberos, vxores, vitam ſubditorum ad ſuam voluntatem eripit, & derepentè ampliſſimos Baſſas, ad extremam miſeriã & ſæpenumero ad mortẽ ſibi ipſis inferendam (vt nuper Cypri victorem Muſtaphã) cogit.

1. Reg. 8. Ioſeph. Antiq. li. 6. ca. 4.

משפט *Dispoſitio, mos, ſtatutum. vide Geneb. in Chronol. lib. 1. pa. 103. & Pagninum in radice* שפט

Surius anno. 1581.

Hæc vos patiemini, & tum pœnitentia adducti ſupplices Dei miſercordiam implorabitis vt vos à regibus cito liberet: ſed ille vos repellet & ſinet vos dare pœnas inconſultæ temeritatis. hæc propheta eis comminatur. & quid euidentius eſt quàm hæc omnia eſſe merè tyrannica? & quid puerilius eſt quàm in vnius verbi ambiguitate contra manifeſtam ſententiam inſiſtere? Nam quid aliud reprehendit propheta in Achabo vineam Nabothi tollente, quàm quod hic regis *ius* eſſe aſſeritur? Quod ſi verè & ſimpliciter *ius* eſſe defenditur, improbè ergo Naboth negauit Achabo vineam ſuam. nefariè & proditoriè Elias Achabum reprehendit, quod vineam eam occupauerit. Sin verò & Naboth rectè vineã ſuam regi negauit, & rex iniuſtè eam appetiuit, & propterea propheta ex ſpiritu Dei regem illum aliena appetentem coarguit, ergo *ſubditis vineas ſuas auferre*, & multò magis reliqua quæ hoc loco commemorantur, liberos, filios, filias, illiſque *tanquam ſeruis & mancipijs pecunia emptis* abuti, *ius* quidem malorum regum impropriè, hoc eſt mos, conſuetudo, praxis dicatur: at ius bonorum regum, quod ſcilicet iure, quod ratione, quod ex conſcientia, quod iuxta leges diuinas & humanas fiat, nunquam appelletur, nec certe vnquam appellari poterit. Atque huic tyrannico iuri, ius regale planè contrarium ipſe dominus iam prius conſtituerat, vbi præmonet Iudæos quòd regem habituri, talem eligerent *cui iuſtitia ſemper ſit cordi*, non qui aliorum bona vt hoc loco prædetur; *qui plus legibus & Deo quàm*

Ioſephus vbi ſuprà.

3. Reg. 21.

Deut. 17. Ioſeph. lib. 4. ca. 8.

ſuæ ſapiētiæ tribuat, quũ iſte nullis legib⁹ obtēperet niſi ſuæ vni⁹ libidini qui *nihil præter pōtificis & ſenat⁹ ſentētiā faciat, nec ſuperbia eleuetur ſuper fratres, nec pecuniis & equis plurimis gaudeat, quarũ rerũ copia, con ēptor legũ facilè poßit euadere.* in iſto autem quid ſimile? imò quid nō planè oppoſitũ & diſparatum? Denique in lege Moſis præcipitur diſertè Iudæis, quod ſi *rex talibus ſtudiis*, accumulādi equos, pecunias, agros, oliueta, quæ hîc recenſentur, *plus æquo fuerit deditus, obſtandum eſt ei ne potētior fiat quàm rebus veſtris expedit*, & in merā tyrannidē degeneret. Clarum eſt igitur hoc ius eſſe planè tyrannicum, & verba ſcripturæ continere non diuinam præſcriptionem quid reges legitimè facere poſſent, ſed propheticam prædictionem quid Saul & alii reges vt plurimum ſuis viribus & potentia facere volebant, & quid ad vindictam rebellium Iudæorum eos facere deus erat permiſſurus. Atque ita optimi eccleſiæ doctores ſemper ſunt interpretati verbi gratia, vt vnum è multis proferam D. Cyprianus, *Deus* (inquit ille) *excitauit eis Saulem qui eos iniuriis grauibus affligeret, & per omnes contumelias & pœnas ſuperbum populum vexaret & premeret, vt cōtemptus ſacerdos Samuel (cuius imperium detractabant) de ſuperbo populo vltione diuina vindicaretur.* ergo ius hoc D. Cypriano interprete, *ſumma & grauis eſt iniuria*, atque idipſum res ipſa loquitur. Neque qui vnquam habiti ſunt Græcorum & Romanorum tyranni atrociſſimi, aliud ferè quā hoc ius in corpora & facultates ſubditorum ſuorum vſurparunt.

Concil. Toletanum 8 In Decreto vniuerſali & lege ſequenti. Synod⁹ Moguntina ann. 888. ca 2. Cyprian epiſt. 65.

Vide ca. 3. & ca. 10.

¶ 11 Et hæc de regum origine & poteſtate dicta ſint, è quibus circumſcripta eſſe regum omnium Chriſtianorũ ſceptra confirmatur, eoſque ita ſingulis mẽbris & vniuerſæ quoque reipub. præeſſe, vt tamen eorum potentiam reſpub. dilatare, reſtringere, commutare, adeóq; & quũ in vniuerſorũ exitiũ aut detrimentũ tendit, penit⁹ abrogare, aliãque ſubſtituere poſſit. Quæ omnia viua naturæ voce, gentiũ prudentiſſimarũ moribus, Chriſtianorũ inſtitutis, ipſaque rerumpub. politia, regũ praxi, & tũ Conciliorum eccleſiaſticorũ canonibus, tũ conuẽtuum politicorũ ſtatutis, hoc eſt integris, & incorruptis, & grauiſſimis teſtibus probauimus. Quæ vt oſtendunt magnã eſſe obedientiam, quam ſubditi debent regibus, ita conuincunt maiorem eſſe obedientiam qua reges & ſubditi obligãtur vniuerſę reipub. & legibus, quum illa ſuperior ſit ipſis quoque regibus, ad cuius pacem & tranquillitatem primaria ſpectat regũ inſtitutio, & cuius damno auertendo applicari debet regis veri ſtudium omne & cogitatio; ipſa etiã vita, ſi in tale diſcrimen reſpub. veniat, vt niſi regis morte reipub. ſalus non poſſit repræſentari. Quemadmodum autem illi tanquam vlcera publici corporis lancinanda ſunt, qui nefariis ſeditionibus & populari iactatione potentiæ eius quam infimę plebi tribuunt, regum maieſtatem labefaciunt; ita non minus tanquam mortua membra, ſi corrigi non poſſunt, abſcindenda ſunt, qui exitioſa populis & regionib⁹ oĩb⁹ doctrina, reſpub. mutilãt legitima poteſtate quẽcũq; magiſtratum

11 *Concluſio.*

ſuũ,& quocũq; nomine cẽſeatur reprimendi & coërcendi, ſi is commiſſum ſibi à repub. gladiũ ad eam tuendam, ad caſtigandos malos, & fouendos bonos; in ipſius reipub. viſcera conuertat, eamque diſtringat ſolùm ad trucidandos bonos, & coroborandos improbos. medio autem curſu inter hæc extrema tanquam pleno maris alueo inter Scillam & Charibdim incedit Chriſtiani hominis erga regem obediẽtia, naturæ voce, & ipſius dei imperio conſtabilita; nimirum vt cõtra populares tumultus regi adhæreat ad eiuſque defenſionem cum repub. vires ſuas conferat: regem tamen impium, & reipub. euertendæ ſtudentem deſerat, & cum repub. ad regem iniuſtè ſceptro ſibi commiſſo abutentem deſtituendum, & ad meliorem eius loco ſufficiendum, cum repub. vires & fortunas coniungat, & in hac cauſa nullum etiam vitæ capitiſque periculum recuſet.

CAPVT 3.

Quis ſit tyrannus.

1 *Quia tyranni nomen eſt odioſum valde, & Proteſtantes ſeditioſiſsimè reges bonos & moderatos modò ſibi aduerſantes, vocant tyrannos; ideo quis ſit tyrannus diligenter aduertendum eſt.*

2 *Hoc autem ex reipub. natura & fine petendum eſt, quæ vult ſuos ciues in pace, ſua bona poſsidere, & effici bonos.*

3 *Inprimis autem vult deum debito cultu venerari, cuius partẽ neceſſariam fuiſſe ſacrificium, Ethnici natura magiſtra atque duce, ſemper & vbique ſenſerunt.*

4 *Chriſtus vt nec alia naturæ bona, ita nec inſitum à natura morẽ dei ſacrificio colendi & honorandi ſuſtulit, ſed correxit; eccleſiæque ſuæ perpetuò duraturæ duos Magiſtratus præfecit epiſcopos & reges: è quibus Epiſcopi ſpiritualia & interna, reges temporalia & externa curarent, & hij quoad ſpiritualia Epiſcopis eſſent ſubiecti.*

5 *Imperatores & reges Chriſtiani ſemper agnouerunt hoc ſuũ fuiſſe officiũ, vt quæ Epiſcopi in Cõciliis ſuis decreuiſſent, ea reges gladiis & legibus ſuis ſtabilirent, ſemper que leges ſuas ad Epiſcoporum Canones formarent; quarum exempla aliquot ponuntur: nec regi ſecus imperanti eſt obediendum.*

Qui reges hunc ordinem peruerterunt, euaſerunt infames tyranni: vt olim Conſtantius, Iulianus Apoſtata, Valens, Conſtantinus 5. & antè non multos annos in Anglia Henricus 8.

7 *Omnia Chriſtiana regna ita formata & ordinata ſunt, vt rex non poſsit nec debeat eccleſiaſtica tractare, ſed quoad talia Epiſcopis obedire.*

8 *Ordines Galliæ hoc regis officium regi ſuo Henrico ante 12. annos in conuentu Bleſenſi denunciarunt. Denique fides Chriſti reges Chriſtianos arctiori vinculo ſupra Paganos ad iuſtè piéque regẽdum obſtringit.*

9 *Ex his deducitur quis ſit tyrãnus, nimirum 1. qui vel leges contemnẽs rapaciter ſubditorum bona eripit, 2.*

vel qui libidinosè corporibus vim affert & publicã honeſtatem moreſque corrumpit, quorum exempla aliquot ponuntur. Valde autem in hac vtraque tyrannide eminuit Henricus Valeſius.

10. *3 Maximè autem tyrannus eſt qui fidem Chriſtianam violat & vaſtat, regiaque potentia ad hæreticam fidem ſubditis ſuis imponendã abutitur. Nũquam autem aut perdifficiliter vitari poteſt quin rex hæreticus, eo ipſo ſit tyrannus.*

11 *Exempla aliquot huius vltimi generis tyrannorum in Anglia & Græcia, & potiſſimum nuper in Gallia; vbi breuis eſt enumeratio rerum ab Henrico Valeſio contra eccleſiam & fidem geſtarum.*

12 *Omnes notæ tyrannidis à Bartolo & aliis poſitæ, ad hæc tria genera reducuntur. Tertius tyrannus eſt reliquis longè deteſtabilior.*

1 CÆTERVM iſta generaliter hactenus de regum poteſtate & officio dicta, contrahamus adhuc magis preſſe & directè ad Chriſtianum regem deſcribendum, eademque ratione ad tyranni ſimulachrum nobis ob oculos proponendum, & ita demum alterũ horum ab altero diſtinguendum. Hoc enim ſi quid aliud, plurimum conducet ad Chriſtianos erudiendos, quouſque ſe porrigat illa obedientia qua reges ſunt proſequendi, & quando iure vt perduelles regum ſunt plectendi niſi regibus obedierint; quando vt proditores patriæ exterminandi, niſi patrię contra reges opem auxiliumque tulerint. Nam quin tyrannis

ea ſubiectionis officia præſtanda non ſint, quę regibus debentur, non magis quàm lupo paſtoris locum inuadenti ouis tanquàm paſtori ſuo parere, & ciuis latronem bona omnium diripientem tanquam conciuem ſuũ diligere tenetur; hoc certa ratio, & tum Ethnicorum, tum Chriſtianorum diſciplina facillimè perſuadebit. *Nulla enim nobis cum tyrannis ſocietas eſt, ſed ſumma potius diſtractio*, inquit vir prudẽtiſſimus. verteribuſque Romanis & Latinis, quàm fuerint tyranni odioſi ex eorum variis decretis legibuſque & rebus contra Tarquinium Superbum fortiſſimè geſtis apparet. Græci quoque quamtopere tyrãnos abominati ſunt, facile eſt coniicere ex pręmiis quę tyrannorum interfectoribus propoſuerunt, & ſtatuis ornatiſſimis quibus eorum memoriam publicè honorarũt. Iudæi quoque & ſi crebrius immiſſos ſibi a deo tyrannos pertulerunt, ſępenumero tamen armata manu eis reſtiterunt, vt ex tota Machabæorum hiſtoria liquet: aliquando eos regali loco mouerunt, vt de Ozia notum eſt; aliquando etiam occiderunt, vt de Athalia, Iezabele, Iabino, Eglone, & nonnullis aliis cõſtat. & apud Chriſtianos ipſum tyranni nomen, adeo eſt odioſum & execrabile, vt omnes tacito naturæ & religionis inſtinctu, tyrannum tanquam publicam peſtem abominentur. Et is qui fortaſſe ſolus ab octingentis annis in Anglia perfectum & omnibus quaſi numeris exactum tyrannum egit *Henricus octauus* (Richardus enim tertius, quem vulgari nomine *Richardum tyran-*

Cic offic. 3.

Liuius lib. 1.

Vide poſt cap. 10.

Tyranni nomẽ odioſiſſimum.

num hiſtoriæ Anglicanæ vocant,vix vmbrā quādam iſtius tyrannidis expreſſit)ita tamen appellationem tyranni exhorruit, vt capitalem pœnā ei decerneret quicunque eum *tyrannum* diceret. Nec immeritò. eſt enim Tyrannus (vt ex omnibus hiſtoriis colligimus) non tam ſingulorum hominum quàm vniuerſarum prouinciarum, quàm naturæ humanæ, adeóque & ipſius humanitatis communis hoſtis. eſt vti dicebat Philoſophus quidam, inter animantia fera & agreſtia, maximè ſilueſtre & immane, eſt vera peſtis virorum bonorum, qui naturali quodam habitu & inſita peruerſitate

Parlamēt. Henrici 8. ann. 26. ca. 13.

Plutarch. de amico & adulatore.

Claudi. in inſtitut. principis.

Proculcat claros homines fortéſque trucidat,
Munitus gladiis viuit, ſeptusque venenis.

Denique vt elegāter ſcribit græcus quidam hiſtoricus, *eſt bellua ſanguinaria, ſubito in faciem tuā inuaſura & laceratura, eſt venenatus ſerpens, quem ſi amplectaris, lætale virus euomit; ſi in ſinu foueas, corpori tuo peſtiferos dentes infiget.*

Nicetas Choniata de Alexio Commeno lib. 1.

Quare quum tyrannus ſit huiuſmodi monſtrum, reipub. turbo, contemptor iuſtitiæ, optimorum hominum inimicus, perditiſſimorum fautor, ad omnia ſcelera & flagitia proiect⁹; operæpretium eſt ſigna & veſtigia omnia perſcrutari quibus ad accuratam tanti mali cognitionem penetremus, ne in officio noſtro temerè delinquamus; & (quod fieri poteſt, & noſtra hac tēpeſtate crebrò factum eſt) pro angelo Dei angelum Satanæ, & pro Chriſto aduerſarium eius Antichriſtum adoremus; quem in templo Dei ſeſſurum & falſo ſimulatæ religionis iuſtæque pote-

poteſtatis velo, Chriſti ſibi gloriam & honores vendicaturum Apoſtolicæ literæ prædicunt. In quod nobis tanto eſt ſtudioſius incumbendum, quanto magis videmus religionis Chriſtianæ hoſtes, vt confictam à ſe religionem ferro propagent, quam doctrina non poſſunt defendere, hæc ipſa tyrannorum & regum nomina confundere, & probatiſſimos reges teterrimo tyrannorum nomine infamare; vt deinceps tyrannos ſuos regum ſpolijs & nominibus cohoneſtent, atque ita tyrannide tanquam legitima regum potentia, execrabilem Atheiſmum ſubiugatis à ſe populis etiam inuitiſſimis imponant. Ecquis enim aliquando ad regnum Scotiæ vel pleniori iure peruenit, vel maiori lenitate & clementia populis illis præfuit, quàm Maria illuſtriſſima Scotorum regina? & tamen infandi proditores eam ſolemni miniſtrorum ſententia tanquam tyrannam è regia ſede expulerunt; vt veriſſimum tyrannum, ſpurium, apoſtotatam, regni munitiſſima Anglis antiquis regni illius hoſtibus prodentem, procerum Scotorum ſanguini aliàs quum vis deeſſet vafrè inſidiantem, aliàs quum vires ei ſuppeterent barbarè effundentem, totumque illud regnum vaſtitate, cæde & incendijs permiſcentem, ad regale culmen attollerent. Quis aliquando rex populis ſuis tumultuãtibus magis indulſit, quàm Flandris potentiſſimus Hiſpaniarum rex Philippus? qui illis priuilegia ſua quæcunque ſarta-tecta ſeruari flagitantibus conceſſit: Hiſpanos milites è prouincia illa ſemel & iterum euocari requi-

2. Theſſ. 2.

Maria Scotia regina.

Inſignis Philippi regis erga Flandros rebelles indulgentia & lenitas

rentibus aſſenſit: arces & munita loca omnia & ſingula, aliis fidelibus ſubditis erepta ſibi ſolis cuſtodienda tradi ſupplicantibus tradidit: qui pacificationem Gandauenſem contra ipſius ferè dignitatem ſceptrũq; initam, ratã habuit: illis armatis & omnia quæ cupiebant obtinentibus nobiliſſimum principem fratrem ſuum Iohannem Auſtriacum inermem, nullo alio præſidio quàm ipſorum fide nitentem, Gubernatorem vt iuxta antiquas prouinciæ conſuetudines & priuilegia præeſſet, quod ipſi petierant illis commendauit. Et tamen poſt hanc tãtam, & indignam penè regio nomine ſubmiſſionem, regem illum vt tyrannum impuriſſimis ſcriptis confixerunt. & quum eo pugnę genere aliquantiſper contra eum velitati fuiſſent, poſtea quaſi tota belli mole incũbẽtes, eum tyrannum clamarunt, regioque nomine & poteſtate priuarunt, æditoque maledico edicto, *declararunt eum propter tyrannidem cecidiſſe dominio & principatu prouinciarum Belgicarum: eodemque edicto prohibuerunt vſum eius in prouinciis illis inſignium, ſigilli, atque etiam nominis eius vſurpationem*, atque hęc patrarunt omnia, vt millies fœdifragum & periurum Aurangium, religionis vel Catholicę vel Proteſtanticæ expertẽ, manifeſtè Atheum, ſanguinarium tyrannum, qui vaſtatis eccleſiis, oppreſſa nobilitate, profligato clero, deſtructo populo, flumina malorum prouinciis illis infudiſſet, regem ſibi crearent, eiuſque præſidio viros bonos & pios, imò ipſam pietatem, iuſti-

Ann. 1581. Hiſtoria Belgica impreſſa Frãcoforti, anno 1583.

Princeps Aurangi⁹.

tiam & religionem in illis oris extinguerent; quod etiam magna ex parte conſecuti ſunt. Gallorum verò rebellium barbara facinora, cui tandem mortalium non tantum in Europa, ſed vel in Africa & Aſia, ad extremos vſque Orientis terminos ſunt ignota? qui quum reges ſuos optimos & clementiſſimos fratres, Franciſcum & Carolum continuatis bellis in magnum ſæpè regni, ſepè etiam vitæ amittendæ diſcrimen adduxiſſét, maritimos Galliæ port⁹ antiquis Galliæ hoſtibus & in regnum illud ius aliquod prætexentibus prodidiſſét, in mediterraneas ciuitates Germanorum copias induxiſſent, exterorũ hoſtium phalanges in patriam contra regem attraxiſſent, magnam procerũ, incredibilem plebis multitudinem regi fideliter ſeruientem occidiſſent, iniquiſſimas fœderis conditiones à rege extorſiſſent; nec iſtis omnibus ſatiati, præterea & è pulpitis, & in libris, & in ſynodis declamarunt reges hos tyrannos eſſe, nunq̃ eſſe cum illis pacificandum; hoc enim nihil eſſe aliud q̃ *cum Satana pacificari. ſperare ſe tandem deum, quod opus in Gallia cæperat, & magna ex parte perfecerat abſoluturum, tota illa priore hominum & principum generatione ſublata, Vt mundus Veluti de integro tota Gallia inſtauretur: contra illos eodem animo eſſe pugnandum quo Gedeon contrà Madianitas, quo Iudas Machabæus contra tyrannum Antiochum, Nicanorem & Paganos dimicauit.*

Rebelles Hugonoti.

Haure de Grace. Diepe. Ann. 1562.

Beza in epiſto. theol. 37. 40. & 41. Vide Iuſtitiam Britan. pa. 97.

Sic illi populum miſerum ſeduxerunt, turpiſſimis rebus pulcherrimos titulos, & contrà veris

virtutibus fœda vitiorum nomina tribuentes. Quo autem ſucceſſu hæc fecerunt, perdiuturna viginti annis totis reginæ Scotorum miſeria & captiuitas, & nuper luctuoſiſſima cædes, propagatum totidem annis inteſtinum & cruẽtiſſimum in Flandria bellum, & florentiſſimum ante hanc tempeſtatem Gallorum imperium, nunc ab hæreticis Heluetiorũ inſtar in varias partes dilaceratum, miſerabili bonis omnibus ſpectaculo teſtantur. Quàm ergo neceſſarium eſt ad verum regem à tyranno ſeparandum, mẽtis noſtræ aciem diligenter intendere, quando ex eius ignoratione tantus malorum Oceanus in regiones Chriſtianas inũdauit. Quòd ſi Chriſtiani rectè inſtituti veros iſtos tyrãnos, Iacobos Baſtardos, Dei contemptores Aurangios, Condęos, Colignios, & reliquos illos Galliæ incendiarios cauiſſent, & quam illis opem ad vaſtandam patriam ſubminiſtrarunt, eandem ſub iuſtis regibus ad Turcam ſubigẽdum applicaſſent, mihi ſanè dubium non eſt quin iam olim Turcam Conſtantinopoli expuliſſent; Græciam, Aſiam, Syriã, Chriſtianis principibus recuperaſſent, ipſumque Chriſti ſepulchrum & terrã Sãctã, Chriſtianoſque incolas oriẽtis totius, Saracenorũ impio dominatu liberaſſent, exciſiſque funditus ſacrilegi Mahometis in Arabia monumentis, abominandam illius ſuperſtitionem, ex orbe noſtro ad Garamantas & Indos reieciſſent. Multò enim minoribus ſumptibus & paucioribus exercitibus Alexander magnus O-

rientem perdomuit. Multò minoribus copiis Iulius Cæſar Romanum Imperium ſubegit, Carolus Magnus Europam ferè totam pacauit, ſibique tributariam reddidit. Multò minori apparatu & ſanguine, & Luſitani in Oriente, & Hiſpani in Occidente latiſſimas regiones regnáque potentiſſima imperio ſuo ſubiunxerunt.

¶ 2 Regis ergo & tyranni neceſſariam cognitionem, & luculentam vtriuſque imaginem vndè melius petemus, quàm ex accuratè ponderata reipub. & regum deſcriptione, quam iam anteà oculis lectorum ſubiecimus. Quum enim circa reſpub. verſetur & rex & tyrannus, non aliter quàm circa corpus humanum ſanitas & ægritudo, pulchritudo & deformitas, circa animum virtus & vitium, ſcientia & error; circa hominem totum vita & mors, gloria & ignominia, fœlicitas & miſeria; ſi reipub. vim & finem penitus comprehenſum teneamus, quæque ſint regis in ea iuuanda & gubernanda partes, eadem operâ ſtatim intelligemus quis ſit tyrannus, qui in eadem repub. deformanda, regi non aliter quàm latro ciui bono, & lupus paſtori, eſt aduerſarius. Diximus autem hominẽs quũ primò in ſocietates has quæ ciuitates & reſpub. efficiunt congregarentur, illud ſpectaſſe vt quietè ſua poſſiderent, ab iniuriis eſſent tuti, ſe familiámque ſuam, & ſimul totum illud politicæ ſocietatis corpus tuerentur atque augerent. Atque hoc ita ſe habere, ex ipſa ratione; &

2

Reipub. Paganæ fines.

Suprà ca. 1.

naturali indole viſceribus omnium impreſſa demonſtrauimus. ergo iuſtitia externa, ciuilis pax & tranquillitas, cum quieta bonorum iuſtè acquirendorum poſſeſſione, primum eſt quod antiquiſſimi mortales in communionem ciuitatis, & reipub. confluentes reſpexerunt. At quoniam hæc ſola conſideratio manca eſt; & longè humilior quàm pro humanę dignitatis altitudine, quum & beſtiolæ quædam gregatim viuentes, vt apes & oues, & leones etiam aliquando externam quandam iuſtitiam & ordinem ſeruent: idcircò eædem reſpub. eadem natura duce alium ſublimiorem finem ſibi propoſuerunt, nimirum vt præterea ciues boni eſſent, menteſque ſuas moralium virtutum ornamentis excolerent. Quemadmodum enim videbant ſe duabus partibus conſtare animo & corpore, & illum hoc longè eſſe præſtantiorem, quando ſine illo hoc inſtar immobilis ſaxi nihil agere nec ſe mouere poſſet; abſurdum putabant ita externa corporis emolumenta curare, vt internum animi decorem omnino negligerent. Sentiebant etiam in animis ſuis flagrare quaſdam virtutum ſcintillulas, quibus ad auaritiæ, crudelitatis, luxuriæ & reliquorum vitiorum fœditatem declinandam; liberalitatis autem, clementiæ, temperantiæ, & ſimilium virtutum pulchritudinem amandam ſua ſponte accendebantur. Neque enim ſola magiſtrorum inſtitutione, ſed natura quoque horrebant fœdifragos, periuros, mendaces, libi-

1. Bona corporis & fortuna.

2. Bona animi.

dinoſos; eadémque natura ſuadente ſine magiſtris diligebant fideles, ſynceros, veraces, continentes; vtque ſocietates ſuæ iſtis florerent virtutibus elaborabant. Hoc verò tam altè in omnium hominum pectoribus à Deo naturæ conditore infixum inhæſit, vt nemo vnquam Philoſophus de repub. ſcripſerit, nemo aliquando legiſlator rempub. formauerit, nemo vnquam Magiſtratus politicus ciuitatem rexerit, qui non ciues ſuos bonos efficere conatus ſit. Superfluum eſt nec omnino operæpretium percenſere quæ doctiſſimi viri Plato, Ariſtoteles, Plutarchus, & alij Græci Latinique de ea re ſcripſerunt, & ſunt in promptu, nec mediocriter eruditis ignota. friuolum eſt operoſè narrare veterum legiſlatorum Charondæ, Zaleuci, Minois, Lycurgi, Solonis, in ſuis rebuſpub. condendis inſtituta; qui niſi ad virtutem ciues inſtruxiſſent, ciuitates ſuas turbis & ſeditionibus funditus breui ſpacio diſſipaſſent. Quum verò illæ multis annorum centenariis floruerint, certiſſimum eſt legibus illis ciues ad iuſtitiam & virtutem fuiſſe conformatos. Vt enim particularia omnia & ſcriptorum & legiſlatorum & Magiſtratuum dicta factaque ſilentio præteream, vnicum illud & generale principium quo reſpublicæ omnes conſiſtunt, abundè conuincit nullam fuiſſe vnquam rempub. nullum legiſlatorem, qui non virtutem propoſuerit ſuis ciuibus ſtudioſè conſectandam. Ecqua e-

Omnes legum & ciuitatū cōditores voluerunt ciues ſuos efficere bonos.

nim fuit aliquando reſpub. ecquis legiſlator, qui leges condendo præmium & pœnam in leges & rēpub. non incluſerit? ecquis qui non ſupplicia improbis & præmia bonis ſtatuerit? vitia ergò ſupprimere, virtutes fouere, illa reſcindere, hæc augere, illa è ciuitate expellere, has introducere, illiſque penitus extinctis & radicitus euulſis, has conſerere & omnibus modis amplificare, ciuiumque ſuorum animos iis quàm maximè imbuere volebant, ad quod hæc duo potentiſſima & neceſſaria cuiuſque reipub. vincula maximè pertinebant, & cui efficiendo maximè erant efficacia. Neque verò reſpub. Rom. advindicandum ſtuprum Lucretiæ illatum tam facilè à Bruto fuiſſet excitata, nec Minoem propter ſummā iuſtitiam antiquitas in numerum deorum repoſuiſſet; neque Sparta Lycurgi legibus tēperata ſeptingentos annos tam gloriosè ſtetiſſet, nec Zaleuci lex adulteros oculorum effoſſione plectentis, ſeueritaſque adulterium à filio commiſſum (vt lex ſua inuiolata maneret) altero filij, altero ſui ipſius oculo eruto vindicantis, adeo in omnem poſteritatem fuiſſet memorabilis, niſi primi illi legiſlatores nō modò virtutem ſuis ciuibus commendaſſent, ſed etiam in ea ſuadenda & inculcanda ſtudioſi, diligentes atque acerrimi fuiſſent. Ergo certum eſt reſpub. omnes ſuis legibus atque inſtitutis eò contendiſſe, vt præter externam pacem, interius quoque virtutibus probitatis, temperantiæ, continentiæ, fortitudinis, ciuium ſuorum ani-

Liuius lib. 1.

Zaleuci ſeueritas.

mi imbuerentur.

¶ 3 Atqui nec his tantummodo finibus contentæ fuerunt, ſed tertius etiam & is eodem quoque naturæ ipſius inſtinctu mentes omnium occupauit. Dei enim cultus & religio ita per omnes mortales, omnes nationes, ſiue Græcos, ſiue Romanos, ſiuè Afros, ſiue Aſiaticos ſiue Americanos, ſiue Turcas, ſiue humanitate politos, ſiue immanitate barbaros & agreſtes peruaſit, vt nullus aliquando populus ciuitatis aut communionis politicæ formá vllam præ ſe tulerit, qui non vnà deos immortales coluerit, cultumque eum ſacris & ſacrificiis peregerit. *Nulla enim gens eſt tam fera, nulla tam immanis, cuius mentem non imbuerit deorum colendorum opinio*, inquit Tullius. & Ariſtoteles, vbi quæ ad ciuitatem ſuam maximè ſunt neceſſaria enumerat, & ſine quibus ciuitas eſſe non poteſt, *alimenta, artes, arma, pecuniam ad priuatos & publicos vſos; tum verò primum* (inquit) *eſt quod ad deorum cultum pertinet, quod ſacerdotum ſacrificiumque vocatur.* Græci in ſuis ciuitatibus tot habuerunt deos colendi ritus, tot hecatombas, tot victimas, tot alia ſacrificiorum genera, vt & illis fuerint ſacerdotes plurimi, nec apud eos templorum ſtructura quicquam ornatius aut magnificentius. Romæ autem ab eius conditore Romulo, cum primis ciuitatis fundamentis religio quoque ſtabilita eſt, & templa *Ioui Statori & Feretrio dedicata, & ſacra Dijs alijs Albano ritu, Græco Her-* 3

Déum colere idque ſacrificio, omnes mortales natura & recta ratio docuit.

Cicero Tuſcul. lib. 1. & de natura Deorum lib. 1.

Ariſt. poli. lib. 7. ca. 8.

Liuius lib. 1.

culi facta. ſub proximo autẽ rege Numa, ita ſtudioſè Deorum religioni ciuitas incumbebat, vt non ſolùm Romani ipſi à vi & armis conuerſi quum intereſſe humanis reb⁹ diuinum numen crederent, illud omni pietate venerarentur: ſed *etiam finitimi populi*, qui antea de ciuitate ea tanquam aliarum vicinarum omnium libertati imminente funditus excindenda conſilium ceperant, nunc *in eam verecundiam adducti fuerint, vt ciuitatem totam verſam in cultum Deorum violari ducerent nefas.* Quin etiam illic tam conſtans erat atque immota erga Deos pietas vt quũ fuſis ad Alliam legionibus ſuis terrore cõſternati, Gallis ad vrbem oppugnandam venientibus portas vrbis occludere Romani ciues obliuiſcerentur, vrbémque totam tanquam deſperatione victi hoſtibus proderent diripiendam & incendendam, ne tum quidem Deorum cultum deſeruerunt: ſed communi conſenſu *placuit flaminem ſacerdoteſque veſtales & ſacra publica, a cæde atque incendijs procul auferre, nec ante deſeri cultum Deorum quàm non ſupereſſet qui colerent.* Si Turcas intuemur illi iuxta Mahometis legem, ita Deum colunt, ita ſacrificijs placare ſatagunt, ita votis & ſeueriſſimo caſtiſſimoque viuendi genere in multis Monachorum ſuorum millibus, veterum prophetarum & primi Chriſtianiſmi Monachorum auſteritatem peruerſè imitantibus Dei miſericordiã promereri laborant, vt multis Chriſtianorum ſuam apoſtaſiam & fœdas libidines exprobrare videantur. Si ad Tartaros mi-

Liu. lib. 1.

Ibid.

Romanorũ etiam quũ Ethnici eſſent magna religio.

Liu. lib. 5.

Georgiuiz de moribus Turcarum

gremus, illi quanquam nec Chriſtianam fidem, nec Mahometanam ſcirent, religionis tamen omnis expertes viuere noluerunt. ſed etiamſi præ mentis hebetudine ad veram Dei cognitionem aſſurgere non poterant, tamen quod diuinam naturam eſſe qua regerentur certo perſpicerent, eamque hominibus benefacere colligerent, ipſique ex ſyderũ aſpectu maxima bona cõſequerẽtur, *propterea maiora ſydera & conſpicuas ſtellas pro Dijs adorabant, quarum obſeruatione in ea vaſtitate camporum certa itinera tenere dedicerant.* *Iouius li. 13.* Quod ſi ex noſtro orbe in nouum illum tranſmittere voluerim, rudes Americæ populos religionem quandam perpetuò habuiſſe intelligemus, & ſacrificijs quanquam ſanguinarijs & crudelibus, infinitis tamen Deos ſuos propitiaſſe; templorum verò & multitudine & magnificentia plurimum tum Aſiæ, tum Europæ populos omnes ſuperaſſe; quando in vna aliqua ciuitate magna quidem & ampla, multis tamen Italiæ, Galliæque ciuitatibus minori, quadringenta ſpecioſa & ſumptuoſa templa oculati teſtes numerauerunt. Denique vt prudentiſſimus philoſophus ait, Omnes legislatores, *& Licurgus Lacedemonios, & Numa Romanos, & Ion antiquos Athenieſes, & Deucaliõ Græcos ferè oẽs Dijs conſecrauerunt. Et ſi terras peragres, inuenire poteris vrbes muris, literis, regibus, domibus, opibus, numiſmate carẽtes, vrbẽ vero tẽplis Dijſque carentẽ, quæ precibus, quæ iureiurando nõ vtatur, quæ nõ bonorũ cauſa ſacrificet, quæ nõ ſacris mala auertere nitatur, nemo vnquã vidit.*

Ortelius in theatro.

Nouus orbis in narratio. Ferdinandi Corteſij. pa. 551.

Plutarchus aduerſus Colotem.

Quinimo vir doctiſſimus quum omnes non ſo-lùm populos & regiones, ſed etiam ſectas philoſophorum & ſcholas, Academicas, Stoicas, Platonis, Socratis, Arceſilæ, Ariſtotelis, Pithagoræ & aliorum diligenter animo perluſtraſſet, tum profitetur nullam à ſe repertam religionis & Deorum cultus inanem, præter vnam Epicuream, de qua ſola teſtatur, *quod iuſiurandum, preces, ſacrificia, venerationem Deorum verbo quidem relinquebant, ſimulando videlicet & nominando ea, quæ tamen ſuis principiis & decretis tollebant*: quia Deum humana non curare, nec hominum pietate & ſanctis ſceleratiſue operibus quicquã in alterutrã partem commoueri diſſerebant. hic ergo vnꝰ eſt, iſq; maximè neceſſariꝰ & primariꝰ rerũpub. finis, vt Deꝰ honoretur. Quũ enim iuſtitia quæ humanam vitam omnémque ſocietatem perfectè continet & moderatur, in eo ſit poſita vt ſuum cuique tribuatur; niſi Deo omnium cõditori eum quem par eſt honorem impendimus iniuſtiſſimi ſumus, etiamſi cuique hominum generi, & principibus, & parentibus, & vicinis, & reliquis, quod iuſtum eſt concedimus. Neque verò diu hæc inferiora officia conſiſtere poſſunt, ſi ſupremum illud quod eſt reliquorum fundamentum negligatur. Optimè enim philoſophus Paganus, *Pietate aduerſus Deos ſublata, fides etiam & ſocietas generis humani, & excellẽtiſſima illa virtus iuſtitia erga homines tollitur.* & ſemper qui neglecta Deorum religione magis habebantur impij, vt Annibal, Carthaginenſes, Afri; ij quoque ob contemptam erga homi-

Ibid.

Cicero de natura Deorum lib. 1.

Vera iuſtitia non eſt ſine religione & cultu Dei.

Cicero ibi.

nes fidem, & fœdera rupta, periuria, & iniuſtitiam, maximè erant infames. Cæterùm hic finis vt eſt reliquis antepoſitis diuinior & excellétior; ita propter humanæ mentis imbecillitatem & rationis caliginem, erat olim perturbatior & multis fædiſſimis erroribus magis implicatus. Quum enim populi omnes Deum eſſe, eumque ſacrificijs & debitis honoribus colendum, euidenti ratione comprehenderent; quis autem eſſet Deus ille, & quo cultu venerandus in profundis ignorantiæ tenebris demerſi non viderent, hinc effectum eſt, vt illi omnes quos enumeraui, in Dei natura concipienda, & in particularibus eius colendi ritibus turpiſſimè laberētur. hinc illa apud Romanos idololatrica Deorum multitudo. hinc apud Græcos homines ſceleribus inſignes cælitum numero aſcripti, Bacchus, Venus, & Mercurius ille, *quo non præſtantior alter*(vt ait poeta) *Et fraudare homines & fallere numina diuum*. hinc Turcæ ſuum Mahometem, & Tartari ſua maiora & minora ſydera, & Americani compoſita a ſe idola, hoſtiumque ſuorum ſanguine delibuta pro Dijs adorant. hinc in modo ſacrificandi tanta impietas, vt illi etiam literis & humanitate cultiſſimi Romani & Græci, non contenti beſtiarum ſacrificijs qualia in lege naturæ & Moſayca Deus requirebat, etiam hominum occiſorum corpora Dijs ſuis immolarent. Carthaginenſes autē Mauri, veteres Galli & alij populi Septentrionales, multò crebrius & crudelius huic generi ſacrificiorum indulgebant. Nuper autem in-

Paganorū error in modo Dei colendi.

Nouus orbis in narratio. 2. & 3. Corteſij. Alexander ab Alexādro lib. 6. ca. 27. Dion Rom. lib. 43 Cæſar de bello Gal. lib, 6.

Nouus orbis in literis Frãciſcanorum pag. 667.

uenti Americani, vſque eo modum omnem excedebant, vt vnica ciuitas Mexicana quotannis pluſquam viginti millia iuuenum vtriuſque ſexus ſolita fuerit occidere, & extracta eorũ corda Dijs ſuis ſacrificare. Ad quã inſaniã prorũpebãt aliquãdo etiã Iudæi quũ a Dei lege deficerẽt.

Pſal. 105. 37.

4

¶ 4. Chriſtus autem in mundum his erroribus occæcatum veniens, vt voluntatem hominum maiori ad rectè operandum quàm prius alacritate compleuit, demiſſóque ſancto Spiritu cultores ſuos in omnibus virtutibus adeò excellentes reddidit, vt temperantia, caſtitate, humilitate, vera animi fortitudine & mortis contemptione, inſignium monachorum & martyrũ plura eluxerint inter Chriſtianos millia, quàm inter Paganos his virtutibus nobilitati viri ſingulares: ſic inprimis religionem veram ita inſtituit, & legibus firmauit, & in æternitatem ſtabiliuit, vt nulla deinceps erroris macula Eccleſiam á ſe fundatam, & ſanctiſsimo ſuo ſpiritu gubernatam, eámque viſibilem futurã, & toto terrarum orbe diffundendam potuerit obfuſcare. id quod in varijs noui veteriſque Teſtamenti locis tam perſpicuè pollicetur, vt nihil ſit in fide Chriſtiana certius, nihil in ſymbolo Chriſtianorum firmius, quàm hanc Chriſti Eccleſiam Catholicam & Apoſtolicam, a veritatis regula per ipſum Chriſtũ tradita nũquã deflexurã. Quòd ergo homines natura duce externam iuſtitiam in communi vita ſequebantur, hoc Chriſti diſciplina multò magis ratũ habuit & adiectis maximis æternæ vitæ præmijs acri-

Chriſtus in Euangelio naturæ bona tũ de ciuili iuſtitia tũ de cultu Dei approbauit.

iuſtitiæ ſtudiũ in Chriſtianorũ pectorib' accendit. Quod virtutes morales appeterẽt illiſq; prędìti ad præclari' de amicis, de parẽtibus, de ciuibus, de toto reipub. ſtatu merendũ inſtruerẽtur, & hoc quoq; ſanctiſsima Chriſti religio confirmauit, & adiecta intrinſecus ſpiritus gratia mẽtes ſuorũ ſic illuſtrauit, vt multo quàm prius flagrãtiores in harũ virtutum ſtudiũ incumberẽt. 2
Quod etiam Deum eſſe, in eiuſque honorẽ ſacra quædã agenda eſſe perſuaſum haberent, nec hoc refutauit, quod ipſe nimirũ creator æterna naturæ lege homines creaturas ſuas edocuerat, & lege temporali per Moyſem lata Iudæis olim præſcripſerat. At quòd à recta Dei veri & vnius cognitione ad multos & falſos errarent, & propter ignorãtiã veri cultus ad idololatricos ritus deuoluerentur, hoc adeò efficaciter in eis correxit, vt & præſentes tum ignorãtiæ tenebras diſpelleret, & clariſsimam veritatis lucem inueheret, & quò ſemper in eadem veritate perſiſterẽt certam & cõſtantiſsimam eis regulam traderet. 3
Reipub. enim ſuę quam eccleſiam vocamus, & quam ipſe partim laboribus ſuis, partim Apoſtolorum ſuorum prædicationibus conſtruxit, & per vniuerſum mundum dilatauit, certos dedit moderatores, alios quidem magis neceſſarios, qui intrinſecã eius naturam curarent, puritatem dogmatum, articulos fidei, ſacramentorum doctrinã, diſciplinã eccleſiaſticã, & ſi quæ alia ad interiorẽ eius vitã & tanquã animã pertinẽt, quos epiſcopos vocam', quorũ officiũ quia circa ſublimiora & valde recõdita myſteria ver- 4

Eccleſia æterna.

Epiſcopi.

ſatur, ideóque perpetuo præſentem diuini numinis gratiam requirebat, idcirco ipſe promiſit *ſe illis affuturum omnibus diebus ad ſæculi vſque conſummationem, nec ab eis vnquam receſſurum ſpiritum veritatis qui eos in omnem veritatem duceret*, & prius futurum vt ſol & luna è mundo tollerentur, quàm vt hæc promiſſio ſua vi & effectu deſtitueretur. Principes autem & magiſtratum ciuilem quem prius in naturæ lege ordinauerat, ita iam gratiæ lege reformauit, vt tũ demũ perfectè munere ſuo fungerentur, quum miſtica regeneratione in eccleſiam inſiti, epiſcopis regenerantibus, vt filij patribus, vt oues paſtoribus, vt diſcipuli magiſtris, quemadmodum Chriſtus præceperat ſe ſubijcientes, politicum ſuum gladium dirigerent ad eam extrinſecam eccleſiæ pacem procurandam, cuius interna ſacramenta diximus epiſcoporũ fidei fuiſſe commiſſa. Hoc enim in teſtamento nouo futurum proprium regum officium, pulcherrime vaticinatus eſt diuinus propheta, quum ait, *futuros reges nutricios & reginas nutrices eccleſiæ*, quũ prædixit *gentẽ & regnũ quod non ſeruierit eccleſiæ periturũ*; quum in varijs locis pſalmorum reges colla ſceptraque ſua Chriſti iugo eſſe ſubmiſſuros regi' ille pſaltes canit: quum ad exemplar regiæ in nouo teſtamento obedientiæ Ioſue ſummus populi hebræi dux *ingredi & egredi*, hoc eſt res maiores adminiſtrare iubetur *iuxta mandatũ* põtificis Eleazari. quum generaliter in ea politia quæ vmbra erat eccleſiæ & reipub. Chriſtianæ, imperatur vt in controuerſijs de lege aſcenderent

Matt. 28. *Io.* 14. & 16. *Ierem.* 31. *Principes ſæculares quoad Eccleſiaſtica ſubiecti Epiſcopis.* *Ioan.* 21. *Hebr.* 13. *Eſa. ca.* 49. 23. & *ca.* 60. *Pſal.* 2. 71. &c. *Numer. ca.* 27. 21. 1. *Car.* 10. 11. *Deutero.* 179.

rent *ad ſacerdotes Leuitici generis* & ſine tergiuerſatione ſequerētur ſententiam eorum neque declinando ad dexteram neque ad ſiniſtram. quod omnes boni Chriſtianorum principes tempore Euangelij ſuum fuiſſe munus & officium, idq; ex diuina ordinatione, & verbis, & factis, & morib⁹, ſéper ſūt profeſsi, vti mox explicabitur. Et hanc totam regis poteſtatē quaſi eccleſiaſticam ſacramque functionem ſpiritus ſanctus Chriſtique Apoſtolus Petrus pereleganter ſignificauit quum appellauit ſtatum teſtamenti noui, *ſacerdotium regale & regnum ſacerdotale*, quia nimirum reges Chriſtianorum ita optimè regio ſe nomine dignos oſtendunt, ſi ſacerdotio Chriſti in eccleſia ſuſtinendo & ſacerdotum eccleſiaſticas leges corroborando ſuam regalem authoritatem impendunt, in quo propriè verti cardinem & medullam regij inter Chriſtianos ſplendoris omnes antiquiſſimi & ſanctiſſimi epiſcopi docuerunt, omnes fortiſſimi atque optimi Imperatores crediderunt. Sic enim qui primi Chriſtiani Imperatoris temporibus vixit Oſius Cordubenſis filium eius Conſtantium ab Arianis ſeductum, & eorum perſuaſione eccleſiaſticis negotijs ſe immiſcentem grauiter monet, *Ne te miſceas eccleſiaſticis, nec nobis epiſcopis, Imperator* (inquit ille) *in hoc genere rerum eccleſiaſticarum præcipe, ſed ea potius a nobis diſce. tibi Deus imperium commiſit nobis ea quæ ſunt eccleſiæ.* Eundéq; Imperatorem clariſſimi epiſcopi, Paulinus Treuirenſis, Lucifer Metropolitanus Sardiniæ, Dioniſi⁹ Mediolanenſis, alijque ſeriò monuerunt *ne eccleſiaſtica*

1. pet. 3. 9. Exod. 19.

Athanaſ. in epiſt. ad ſolitariam vitam agētes.

corrumperet, neue Romanorum Imperium eccleſiaſticis conſtitutionibus immiſceret. Quorum iudicium magnus ille Athanaſius comprobans, addit nihil cogitari poſſe in re Chriſtiana monſtroſius, quã regem eccleſiaſticas controuerſias velle iudicio ſuo definire. quod quoniam Conſtantius ille Arianus tentaret, *& præſidere vellet iudicijs eccleſiaſticis, ſéque in decernendo principem facere Epiſcoporum, quis (inquit Athanaſius) non dicat illum eam ipſam eſſe abominationem deſolationis, quæ à Daniele prædicta eſt? Nam in hoc, quod Antichriſti eſt facit, & quid Antichriſtus quũ venerit pl⁹ cõmittere poterit.* Quam etiam Antichriſtianam arrogantiam in eo Imperatore Leontius Tripolis Epiſcopus & inſignis martyr dixit ſe valde obſtupeſcere. Gregorius quoque Nazianzenus pro cõcione Imperatorem Theodoſium grauiſſimè affatur, *Te quoque (ô Imperator) imperio meo ac throno lex Chriſti ſubijcit. Imperium enim nos quoque epiſcopi gerimus, addo etiam præſtantius ac perfectius: Niſi verò æquum eſt ſpiritum carni faſces ſubmittere, & cæleſtia terrenis cedere. Sed non dubito quin hanc dicendi libertatem in optimam partem accepturus ſis, vt potè ſacri mei gregis ouis ſacra, magnique paſtoris alumna, rectéque iam olim à ſpiritu docta & inſtituta.* Et D. Chriſoſtom⁹, *Mane intra tuos terminos ô rex, alii ſunt termini regni, alii ſacerdotii, hoc regnum illo maius eſt. rex ea quæ ſunt in terris ſortitus eſt adminiſtranda, cæterum ius ſacerdotii è ſupernis deſcendit? regi corpora commiſſa ſunt, ſacerdoti animæ, maio rhic principatus, propterea rex caput ſubmittit manui ſacerdotis, & vbique in veteri ſcriptura ſacerdotes inungebant reges.* Quem-

Ibi.

Nazian. Orat. 17.

Chriſ. to. 1. de verbis Eſaiæ, homel. 4. Matt. 16.

admodum autem iſti in Oriente, ſic eorum item coëpiſcopi in Occidente hanc diſtinctionem pontificiæ & Imperatoriæ poteſtatis diligenter tradiderunt. Sic nimirum D. Ambroſius ad Imperatorē Valentinianū. *Noli te grauare Imperator vt putes te in ea quæ diuina ſunt imperiale aliquod ius habere, noli te extollere, ſed ſi vis diutius imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptum eſt, quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari; ad Imperatorem palatia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſiæ; publicorum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum.* Quibus limitibus coerceri poteſtatē imperatoriam, Imperatoribus ipſis maximè eſt glorioſum, vti ſanctiſſimus epiſcopus eodem loco inſigniter admonuit. *quid eſt enim honorificentius* (inquit ille) *quàm vt Imperator dicatur filius eccleſiæ? Imperator enim bonus intra eccleſiam, non ſupra eccleſiam eſt.* D. quoque Hilarius Pictauorum epiſcopus, inuictum Gallicarum eccleſiarum contra Arianos columen, vt in reliquis fidei capitibus cum his ſuis coëpiſcopis conuenit, ita nec in hoc de regiæ iuriſdictionis finibus quicquam diſſenſit. Sic enim ille cum Oſio, Athanaſio, Paulino, & reliquis Conſtantiū Imperatorem alloquitur. *Prouideat* (inquit) *& decernat clementia tua, vt omnes vbique iudices, quibus prouinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitudo publicorū negotiorum pertinere debet, a religioſis ſe negotijs abſtineant.* Denique in Sanctis, Baſilio, Hieronimo Lucifero, Auguſtino, nihil frequentius occurrit, quin regib⁹ palatia, epiſcopis eccleſias; illis corpora, his animas; illis externa reipub. ciuilis,

Amb. epiſt. 32.

Hil. in lib. ad Conſtā.

his interiora reipub. & eccleſiæ diuinæ; illis pacem & regimē politicū; his diſciplinā & regimē ſpirituale eſſe Chriſti præſcriptione mandatū.

Regia poteſtas in eccleſiaſticis rebus propriè ſubſeruit epiſcopali.

Euſebius de vita Conſtant. lib. 4. ca 24.

5 ¶ 5 Vt autem hanc doctrinam tanquam præcipuū pacis eccleſiæ & reipub. Chriſtianæ vinculum doctiſſimi epiſcopi in Oriente & Occidente, in libris, in concionibus, in concilijs ſtudioſè inculcarunt: ita eandem doctrinam optimi maximique illi Orientis & Occidentis Imperatores firmiter amplexi ſunt; ſuiſque in imperando legibus & moribus roborarunt. Conſtantinus enim Magnus dictitare ſolebat, *Vos ô Epiſcopi intra Eccleſiam, ego extra Eccleſiam à Deo epiſcopus conſtitutus ſum.* Theodoſius magnificum Comitem Candidianum ſuo nomine ad generale Concilium Epheſinum miſit, ſed expreſſè ei præcipiens, vt nullo modo ſe interponeret *in illis quæ de piis dogmatib⁹ erant cōtrouerſa.* quid ita? nimirum quia *illicitum eſt eum qui non ſit ex ordine ſanctiſsimorum epiſcoporum ſeſe eccleſiaſticis immiſcere tractatibus.* Imperator Martianus in Concilio Chalcedonenſi proteſtatur ſe veniſſe vt exemplo Conſtantini Magni, quæ Epiſcopi diuina authoritate ſacroſancta eſſe decernerent, ipſe imperiali authoritate populis ſeruanda ediceret, & Concilij decretis repugnantes legitimis ſupplicijs caſtigaret, non aliter quàm Conſtantinus damnatos à Concilio Nicæno in exilium eiecit, Arij libros cremauit, & ſi qui eos cælare deprehenderentur, capitali ſupplicio affecit. Neque vnquam pij & iuſti principes aliter ſe rebus eccleſiaſticis immiſcuerunt, niſi vt quæ

Concil. Chalced. actio. 1. & 6.

prius epiſcopi concluſiſſent, ea ipſi ſuis edictis firmarent, & ad ea ſeruanda pœnis ciuilibus adiectis populum efficerent propenſiorem. Cuius rei exemplis omnes hiſtoriæ, omnes annales, omnia ſcriptorum monumenta referta ſunt, id quod Iuſtinian⁹ Imperator apertiſſimè teſtatur. Si de perſonis hæreticorum ſynodus epiſcoporum aliquid ſtatuiſſet, *Quoties* (inquit ille) *ſacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutichen, Arium, Macedonium, Eunomium, & ſimiles; toties Imperium eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotum autkoritate fuit; ſicque diuina pariter & humana concurrentia, vnam conſonantiam rectis ſententiis fecere. ſicut nuper circa Anthymum factum eſt, qui deiectus eſt à ſede huius regiæ vrbis per glorioſæ memoriæ Agapetum ſanctiſſimum Rom. eccleſiæ pontificem.* Si de dogmatis fidei credendis epiſcopi in ſynodis ſuis ſtatuiſſent, Imperatores perpetuò eadem dogmata rata fecerunt; & vt ait idẽ princeps poſt commemoratos in quinta ſynodo generali, Nicæni Concilij canones ſub Conſtãtino Magno contra Arianam hæreſim, Cõſtantinopolitani ſub Theodoſio ſeniore contra Macedonium, Epheſini ſub Theodoſio Iuniore contra Neſtorium, Chalcedonenſis ſub Marciano contra Eutychen & Neſtorianos, *his omnibus per diuerſa tempora ſubſecutis, prædicti piæ recordationis noſtri patres & Imperatores, ea quæ in vnoquoque Concilio iudicata ſunt, legibus ſuis corroborauerunt & confirmauerũt: & hæreticos qui definitionib⁹ ſanctorum prædictorũ quatuor Conciliorũ reſiſtere & eccle-*

Concil. Cõſtantinop. 5. actio. 1.

Synodus 5i Conſtantinopol. actio 1.

ſtas conturbare conati ſunt, expulerunt. idémque ipſe Iuſtinianus ſe facturum pollicetur quoad ea quæ ab epiſcopis in hac quinta ſynodo eſſent definita.

Particulares vero horum Imperatorum leges ad ſempiternam & iſtorum memoriam atq; gloriam, & regũ qui poſtea ſecuturi erant imitationem atque exemplum in iure ciuili recenſentur, verbi gratia: Vt Conciliorum generalium inuiolata maneat authoritas; quod eſt Chriſtianæ pacis & eccleſiaſticæ vnitatis caput, ſic edicunt Theodoſius, Valentinianus & Marcianus: *Nemo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis, de fide Chriſtiana publicè tractare conetur in poſterum &c. Nam & iniuriam facit iudicio reuerendiſſimæ ſynodi, ſi quis ſemel iudicata ac recte diſpoſita reuoluere, & publicè diſputare cõtenderit, & cõtẽptoribus huius legis pœna nõ deerit.* Vt hæretici cuiuſque generis comprimãtur ita præcipiunt. *Sancimus vt omnes impia Neſtorii fidei æmuli aut nefariæ eius doctrinæ ſequaces, ſiquidem epiſcopi ſint aut clerici a ſacroſanctis eccleſiis eiiciantur: ſi vero Laici, anathematizentur, licentiam habentibus cunctis Orthodoxis, illos ſi voluerint omni metu & damno ceſſante, publicè denunciare, accuſare, reoſque peragere.* Quoad libros verò non modo hæreticè ſed vel ſuſpicioſè ſcriptos, ad hunc modum piè & Chriſtianè præſcribunt. *Quoniam peruenit ad noſtras aures quoſdam doctrinas conſcripſiſſe & emiſiſſe ambiguas, non exactè ac per omnia congruentes expoſita in Nicæna ſynodo fidei, & ab his qui in Epheſinam ſynodum con-*

Semel in Conciliis definita nũquam poſt in quæſtionem vocãda.

Codic. tit. 1. de ſumma Trinit. §. Nemo.

Ibidem §. Sancimus.

Ibid. Libri hæretici comburendi.

uenerunt ſanctis patribus; iubemus omnia iſtiuſmodi ſcripta incendi, ac perfectiſſimo interitui mancipari, ita vt in nullius lectionem veniant; ijs certè qui talia ſcripta vel libros habere & legere ſuſtinuerint, vltimum ſupplicium ſubituris. Conuenticula autem & conciones hæreticorum vſque adeò horrent, vt ſi quid vel ipſi Imperatores per errorem hæreticis largiti ſint, illud indultum irritum volunt eſſe & nullius momenti. *Nullus* (inquiunt) *hæreticis Miniſteriorum locus, nulla ad exercendam animi obſtinatioris dementiam pateat occaſio. Sciant omnes etiamſi quid ſpeciali quolibet reſcripto per fraudem elicito ab huiuſmodi hominum genere impetratum ſit, non valere. Arceantur cunctorum hæreticorum ab illicitis congregationibus turbæ. Vnius Dei nomen vbique celebretur, iuxta Nicænam fidem à maioribus traditam.* Denique vt alias leges permultas æterna memoria dignas præteream, illud Theodoſij & Valentiniani edictum de hæreticorum appellatione, non modò eſt perfectè Theologicum, ſed etiam ad noſtros hodierno die non minus quàm ad tempeſtatis eius hæreticos definiendos exactè accommodatum. ſic enim pronuntiant. *damnato portentoſæ ſuperſtitionis authore Neſtorio, nota congrui nominis eius inuratur gregalibus, nec Chriſtianorum appellatione abutantur. ſed quemadmodum Ariani ab Ario lege diuæ memoriæ Conſtantini ob ſimilitudinem impietatis, & Porphiriani à Porphirio nuncupantur, ſic vbique participes nefariæ ſectæ Neſtorij (Lutheri, Caluini) Neſtoriani (Lutherani, Caluiniſtæ) vocentur: vt cuius ſcelus ſunt in deferen-*

Ibi. §. Nullus.

Hæreticũ conciones & conuẽticula interdicta.

Ibidem tit. ſ. de hæreticis. §. Dãnato.

Hæretici quemadmodum appellandi.

do Deum imitati, eius vocabulum iure videantur eſſe ſortiti. Quæ lex ſi noſtris temporibus ita valeret vti meretur, multi perditi homunciones, qui à Catholica fide ad Lutherum, Bucerum, Caluinum, Bezam, & tales quiſquilias ſordeſque defecerunt, & tamen *Euangelici fratres, religioſi, fideles*, appellari volunt, quibus cum euangelio, religione & fide, nihil magis quàm Iudæo aut Turcæ cõmercij eſt; minus hac craſſa hipocriſi, ſimplici plebeculæ imponerent, quando ipſo nomine prædicarent ſe tales eſſe qui deſerto Deo vero & Chriſto eius, ad iſta luxuriæ & libidinis mancipia profugerunt.

Leges ciuiles & politicæ ad ſacros canones conformanda.

Atqui in iſtis maximis Imperatoribus potiſſimùm notandum & ſuſpiciendum eſt non tam quàm iſta iuſſerunt & decreuerunt, quam quòd eadem poſuerunt & præceperunt ab epiſcopis edocti, & à ſynodis inſtructi; quódq; epiſcoporum & ſynodorum canonibus ſuas conformarũt leges. Quã ipſam clauſulã Iuſtinian⁹ frequẽter ſuis edictis ſolet attexere. *Sancimus* (inquit ille) *ſacras ſequentes regulas de monaſteriis &c. Sancimus ſacras per omnia ſequentes regulas, ne quis bigamus ſacerdos ordinetur. Sancimus vt ſancti eccleſiaſtici canones qui à ſanctis quatuor Conciliis* (plura enim Iuſtiniani tempora non anteceſſerunt) *expoſiti & confirmati ſunt, vicem legum obtineant. prædictorum enim ſanctorum Conciliorum decreta, perinde vt ſacras ſcripturas ſuſcipimus, & canones vt leges cuſtodimus: ac propterea Sancimus vt ſecundum eorum definitiones ſanctiſſimus veteris Romæ Papa primus ſit omnium ſacerdotum &c. Ve-*

Conſtitu. 5. & 6.

Conſtit. 131.

terumque patrum decretis inhærendo, hæreticos (inquit) *illi dixerunt & nos dicimus, quicunque diuerſarum ſectarum ſunt Eutychiani, Acephali, Manichæi &c. & quicunque membrum ſanctæ Dei Catholicæ & Apoſtolicæ eccleſiæ nō ſunt, in qua & omnes ſanctiſſimi totius orbis habitati Patriarchæ, & omnes ſub iis conſtituti religioſiſſimi epiſcopi vno ore Apoſtolicam fidem & traditionem prædicant.* Quumque Rom. Pontifex Agapetus Conſtantinopolis patriarcham Anthymum, propter hæreſim ea ex eccleſia expuliſſet, *hanc* (inquit Iuſtinianus) *ſententiam tametſi per ſe ſatis valentem, multò tamen adhuc valentiorem reddit maieſtas Imperatoria, quæ regia hac vrbe ipſum expellit.* Quare autem adeò ſtudioſe eccleſiaſticas ſanctiones ciuilibus legibus confirmet, & (vt ipſe loquitur) *quæ ſummum Sacerdotium decreuit*, ea quoque *maieſtas Imperatoria corroboret*, pulcherrimam & maximè Chriſtianam affert rationem quamvis in promptu & tanquam ante pedes cuique homini Chriſtiano poſitam, Chriſtianis tamen principibus ſæpius atque iterum inculcandam. *Si enim* (inquit ille) *leges ciuiles quarum poteſtatem fidei noſtræ deus concredidit per omnia firmas ac ſtabiles conſeruari ad ſubditorum ſecuritatem ſtudemus, quantò plus ſtudij debemus circa ſacrarum regularum, & diuinarum legum obſeruationem ponere, quæ pro ſalute animarū noſtrarum definitæ & conſtitutæ ſunt?* Hoc modo in prima & puriſſima eccleſia, optimi iidémque potentiſſimi Imperatores, de ſua quanta quanta erat Imperatoria potentia crediderunt; hoc actionibus ſuis docuerunt

Cōſtit. 109. *Conſtit. 42.* *Ibid.* *Cōſtit. 123.*

hoc glorioſiſſimo exéplo poſteritati chriſtianæ regibuſque vniuerſis prædicarunt. Atque ita verè in lege Chriſti perfectum eſt quod nunc implendum, in lege Moſis olim adumbratum fuit, de omnibus hominibus ſi quando controuerſiæ emergerent, ad ſacerdotes Leuiticos confugientibus, & ſacerdotum iudicio acquieſcentibus. quod ſi qui præfractè cõtentioſos cõtra ſacerdotis ſententiam ſe præberent, eos brachiũ ſæculare frænaret, & (ſi quidem ita obſtinatio eorum mereretur) ſupplicio capitali afficeret.

Deuter.17.

Regi cõtra eccleſiã aliquid imperãti nõ eſt obediendũ.

Et in hoc quidem munere, quo reges ſuum gladium ad eccleſiaſticæ diſciplinæ defenſionem conferunt, & fidem Chriſtianam ab Epiſcopis traditam ſuis edictis corroborant, ita propriè conſiſtit vera Chriſtianorum regum authoritas, vt quum ſecus faciunt, cauſáſque eccleſiaſticas ad ſua tribunalia rapiunt, ordinem diuinitus & à Chriſto & à natura conſtitutum perturbant, hoc eſt vt ſuperiùs enumerati ſanctiſſimi Epiſcopi, Athanaſius, Oſius, Nazianzenus, Ambroſius, Chriſoſtomus, Hilarius & alij docẽt, carnẽ ſpiritui, oues paſtoribus, terram cœlo, peritura æternis, hominémque deo præferunt, & ſimul ſceptra ſua infirmant; ciuiliſque obedientiæ ipſos neruos incîdunt. Egregiè enim D. Auguſtinus. *poteſtates à Deo ordinatæ ſunt, & Poteſtatibus obediendum eſt, ſunt enim à deo. ſed hic ipſos humanarũ rerũ gradus aduertite. Si aliquid iuſſerit curator nonne faciendum eſt? Tamen ſi contra proconſul iubeat, non vtique contemnis poteſtatem, ſed eligis maiori ſeruire. Nec hinc debet minor iraſci, ſi*

Aug. ſer. 6. de verbis Domini ſecũdũ Matt.

maior prælata eſt. Rurſus ſi aliquid ipſe proconſul iubeat, aliud iubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto huic eſſe ſeruiendum? Ergò ſi aliud Imperator iubeat, aliud Deus, quid iudicatis? Manifeſtum nimirum eſt neglecto Imperatore, Deo eſſe ſine controuerſia obediendum à quo omnis eſt poteſtas, & cui omnis maieſtas ſeruire debet, & ad quem princeps & principatus qualiſcunque refertur. Id quod probè intelligentes illi quos dixi Imperatores antiqui, vt ſuis legibus optimè Imperii & Sacerdotii, & vtriuſque obedientiæ limites diſcreuerunt, ita quia nouerant nullam eſſe veram & Chriſtianam in ciuiibus obedientiam, quæ in fide eccleſiæ Catholicæ non eſſet fundata, hanc ob cauſam quécunque ſui Imperij Chriſtianũ hominem, ad aliquod munus publicum gerendum extulerunt, eum ſemper ad perpetuum fidei Catholicæ cultum ſanctiſſimo iureiurando, ſub hac forma arctè deuinxerunt. *Teſtor ego iurando omnipotentem deum & Vnigenitum filium eius Ieſum Chriſtum & ſpiritum ſanctum, ac glorioſam Dei genitricem & perpetuò Virginem Mariam, & quatuor Euangelia quæ hiſce manibus teneo, & ſanctos Archangelos Michaëlem & Gabrielem, quod occaſione conceſſi mihi officij puram conſcientiam & genuinum præſtiturus ſum ſeruitium &c. & quod cum ſanctiſsima Dei Catholica & Apoſtolica eccleſia communionem habeo, neque ei vlla vnquam in re aut modo aduerſabor, neque (quantum in me erit) alicui alij permittam &c. quod ſi hæc non obſeruauero, omnibus incommodis ero expoſitus; tam hîc quàm in futuro ſæculo in horrendo*

Iuramentum veterũ militiæ ducũ & præfectorũ Imperialiũ de Catholica fide perpetuò ſeruanda.

Nouel. Conſtit. 8.

iudicio magni domini Dei & ſeruatoris noſtri Chriſti Ieſu: habeboque partem cum Iuda, & lepram Giezi, & tremorem Cain, vltra hoc quod etiam pœnis lege Imperatorum cõprehenſis ero obnoxius. Sic illi, maximè de Catholica eorum fide ſoliciti, qui ciuile aliquod munus erant procuraturi, idque ſumma ratione. Tum enim & ſub regibus particularia officia rectè gerunt inferiores magiſtratus, & in generalem curam reipublicæ totius rectè intendunt reges atque Imperatores, quum eos ſibi cancellos poſitos norunt, vt à Catholicæ eccleſiæ fide non poſſint deflectere; quum ſciũt potentiam ſuam ſic à Chriſto deo inſtitutam, vt cum eccleſiaſtica poteſtate conſpiret, & ab ea non aliter quàm corpus ab anima dirigatur.

6 ¶ 6 Quem ordinem qui reges vllo vnquã tẽpore peruertere conati ſunt, & reſpublicas quibus præfuerunt miſerrimè afflixerũt, ſibique in hoc mundo nominis infamiam inſignem, & in altero damnationem ſempiternam conſciuerũt. Hinc Conſtantius Conſtantini Magni filius quum à paternis veſtigiis diſcederet, nec contentus illis imperandi finibus quos eum pater ſuus docuerat, eccleſiaſticum quoque regimen contra ius & fas inuaderet; à ſuæ ætatis epiſcopis & viris optimis, quia hæreticus erat Arianus, appellatus eſt, non modò *Antichriſtus, Apoſtata, canis, carnifex, filius peſtilentiæ & perditionis, bellua, membra & corpus tantum habens hominis animum verò ferinum, idololatra*, & reliqua iſtiuſmodi quæ ſunt generaliter quibuſuis hæreticis communia; verùm etiam quia Imperator erat

Hilarius in libro contra Conſtãtium Auguſtum. Lucifer lib. 1 et 2. pro S. Athanaſio.

Rex hæreticus omniũ mortaliũ nequiſſim⁹.

hæreticus, & propter Imperatoriam potentiam tantò nocentior, idcirco & flagrantiore zelo exagitatus eſt, *vt alter Achab, ſecundus Antiochus, & Herodes tyrannus, gurges omnium malorum, caput totius nequitiæ, fomes hæreticorum, radix amaritudinis, ſentina omnium blaſphemorum, deſtructor religionis, templum omnium Dæmonum, infinitè Iuda Iſcariote ſceleratior, quia Iudas illis dominum tradidit qui in eum nec dum crediderant, Conſtantius eos prouocauit ad negandam eius diuinitatem qui iam crediderant. Iudas nullis vim intulit vt ſecum periret, Conſtantius autem militari manu pugnabat aduerſus eos qui rectam in Chriſtum habebant fidem*, propter quam differentiam quum neminem mortalium ei parem ſcirent, concludebant, *ſolum diabolum ei eſſe in nequitia cõparabilem.* Et iſte vir poſtquam rempub. Chriſtianam in luctuoſas Arianorum diuerſi generis factiones conſcidiſſet, optimos epiſcopos in exilium eieciſſet, execrabiles Dei & Chriſti hoſtes fouiſſet, Mahometiſmi fundaméta poſito Arianiſmo ieciſſet, omnibúſque piis Chriſtianis eſſet odioſiſſim⁹, tandem vidẽs omnia in præceps ruere, *præ nimia ſolicitudine in apoplexiam delapſus repentè interiit.* Succedens autem Iulianus, operique quod Conſtantius inchoauerat extremam manum addens, eccleſiam Chriſtianam penitus abiecit, & Chriſti nomen immaniſſimè perſequens, veterémque Paganiſmum reſtituens, in expeditione contra Perſas diuinitus eſt interfectus; rempub. autem & exercitum Rom. in eas miſerias coniecit, vt niſi Iulianus occidiſſet, de Romanis copiis penitus

Cõſtantius Imperator Arianus.

Idem in li. de non parcẽdo in deũ delinquẽti.

Ibid lib. de regibus Apoſtaticis.

Socrat. lib. 2. cap. 37

fuiſſet actum, quas omnes ad internecionem Perſæ hoſtes deleuiſſent. Valens autem, qui paulò poſt Imperium gubernandum ſuſcepit, etiamſi ſe Chriſtianum fingeret & diceret; tamen quia potentiam ſuam diuinæ ordinationi non ſuppoſuit, ſed in illos alienæ iuriſdictionis terminos irrupit, vt cum Imperio eccleſiam quoque pro ſuo arbitratu voluerit regere, ita à ſana mente& ratione derelictus eſt, vt ipſos etiam paganos Imperatores infeſtiſſimos Chriſti hoſtes ſtupiditate & feritate ſuperauerit. Nam nec ipſe Turca, nec olim Diocletianus, Nero, Maximianus, aut quiſquis fuit religionis Chriſtianæ crudeliſſimus hoſtis, Chriſtianos Catholicos ſolùm afflixit, hæreticos autem fouit, & quaſcunque Atheorum ſectas contrarias, in Chriſtianæ religionis odium publicè tulit& approbauit. At Valens Imperator, nomine & profeſſione Chriſtianus, *impunitatem conceßit Gentilibus, Iudæis & aliis quibuſcunque* (hæreticis) *qui nomen Chriſtianorum aſſumentes, doctrinam Euangelio repugnantem prædicabant; tumque Pagani Dioniſia Bacchi & Cereris feſta non in occulto ſed per medium forum bacchantes peragebant. ſolis Apoſtolicæ doctrinæ propugnatoribus, tyrannus iſte hoſtem ſe præbuit.* Cuius impietatis meritas paulò poſt luit pœnas. Quum enim Barbari à deo ad eum caſtigandum exciti ad ipſa Conſtantinopolis mœnia perueniſſent, omniáque circumcirca cæde & incendiis vaſtaſſent, Valens contra eos cum exercitu progreſſus, leui certamine fuſus, & in obſcurum quoddam tugurium fugere com-

Valentis Imperatoris contra Catholicos immanitas.

Theodoret. lib. 4. cap 32. & lib. 2. cap. 20.

Sozom. lib. 5. cap. 40.

pulſus, ibi ab hoſtibus obſeſſus, *magna lignorum ſtrue comportata, iniecto igne, vnà cum domo & comitibus qui aderant*, incendio eſt conſumptus. Conſtantinus quoque quintus Græcorum Imperator, propter idem vitium ciuilis potentiæ cum eccleſiaſtica confuſæ, non tam à legitimo principe in tyrannum, quàm ab homine in portentum degenerauit. Sic enim hiſtorici omnes & Græci & Latini eum deſcribunt, dei, deiparæ virginis & Sanctorum omnium hoſtem, magicis maleficiis, & cruentis ſacrificiis & libidinibus, & Dæmonum inuocationibus delectatum tyrannicè Imperio abuſum, legum à patribus traditarum contemptorem, & vt Zonaras ait, *Nec Chriſtianum, nec Iudæum, nec Paganum, ſed colluuiem quandam impietatis inſtar ferarum Africæ, quæ ex diuerſi generis coitu multiformes confuſaque ſpecie & immanitate naſcuntur*, cuius hæc particularia ſcelera ab iiſdem hiſtoricis recenſentur, *quod reliquias Sanctorum conſpui iuſsit, & ne quis eorum interceſsionem imploraret edixit, nihil ipſos præſtare poſſe, nec ipſam ſanctiſsimam Dei matrem aſſerens, quod ſacras ædes magno ſtudio profanauit, quod religioſas picturas deleuit, earumque loco profanas ſubſtituit, quod etiam Monachos perſequebatur & tanquam agnos iugulabat &c.* qui tandem moriturus hoc ſolum verbum elocutus eſt, *propter inſaniam furorémque meum, viuus inextincto inferorum igni tradar.* Nec ab horum immaniſſima diritate multùm abfuit nuper Henricus octauus Angliæ rex, qui poſt Pontificalem eccleſię primatum arreptum & cum regio iure per-

Paulus Diaconus lib. 21.

Suidas Zonaras. tom. 3.

Conſtãtin' Copron. Hugonota.

Sigebertus, in Chronic. ann. 776. Glycas in annalib. par. 4. pa. 398.

Henricus 8. Angliæ horibilis tyrannus.

mixtum non aliter atque Conſtantinus iſte, nec Chriſtianus fuit, nec Proteſtans, ſed incertæ fidei hermaphrodit⁹, vt qui inſtar paganorũ principũ, Catholicos, Laicos, Monachos, & Epiſcopos quoque crudelius quàm Copronymus ille mactabat; & tamen hæreticos ſimul inſtar Catholici principis iuſtis ſuppliciis plectebat, religionem autem à ſe inuentam inuitiſſimis populis obtruſit: & quoad contemptas & exuſtas vel in flumina aut ſterquilinia proiectas Sanctorum reliquias, quoad vaſtatas ſacras ædes & funditus diſturbata Sanctorum templa, & alia plæraque, Conſtantinũ hunc longo interuallo anteceſſit. qui etiam omni Chriſtianorum generi maximè inuiſus infælicem animam exhalauit; quem Eccleſia Catholica vti *rebellem & ſchiſmaticum* damnauit, Catholici ſubditi alterum Diocletianum perpeſſi ſunt. Proteſtantes vt hoſtem Euangelij quoad fidem, in vaſtanda patria *terribilem aprum*, in vitæ ratione vt *luxurioſum monſtrum* ſcriptis ſuis proſciderũt. Cuius ſtatuta ipſe etiam filius *Edouardus tyrannica & ſanguinaria* vocauit, & vt bonis ſubditis intoleranda reſcidit; & filia Elizabetha ſuum illum patrem vt crudelem Chriſtianorum martyrum interfectorem traducit, quæ publicis faſtis & kalendariis eos inter cælites numerat, quos pater vt perditos hæreſiarchas incendio è vita ſuſtulit. Ita nihil eſt religioni Chriſtianæ damnoſi⁹, nihil rebuſpub. Chriſtianorum infeſtius; nihil ſubditis Chriſtianis quoad priuatas viuẽdi & credẽdi rationes turbulenti⁹, nihil denique regib⁹ ipſis turpius & dedecoro-

Fox. in act. & monumẽt.
Gylbius in admonitione ad Anglos ann. 1558.
Chronic. Angliæ in reſponſ regis ad Deuonienſes ann. 1549.

dedecoroſius, quàm nolle in eo loco quē Deus ei præfiniuit conſiſtere, ſed iniuſtè contra diuinas leges in aliorum fines irruere.

¶ 7 Quam horribilem rerum humanarum multo autem magis diuinarum conturbationē, ex hac priſcorum temporum experientia perpēdentes maiores noſtri, tum quum diſſipato Imperio Romano, in omnibus Europæ prouincijs noua regna emergerent, ſapientiſſimo concilio vſi, quàm optimè fieri poterat humana prouidentia præcauerunt, ne Chriſtiana regna iſtiuſmodi deinceps tempeſtatibus concuterentur. Ideoq; illi quibus regnorum huiuſmodi primà ordinatio credita fuit, defixis attentè oculis in catholicæ doctrinæ æternam & immobilem veritatem à Deo optimo maximo profectam, & ſimul ponderātes vetuſtiſſimorum patrum perpetuam de his regij dominatus finibus prædicationem, ipſorumq; Imperatorum Conſtantini, Theodoſij, Marciani, Iuſtiniani, &c. quorum gloria fuit in orbe Chriſtiano clariſſima, profeſſionem & conſuetudinem, vtque ſub illo diuino principum cum Epiſcopis nexu, eccleſia Dei ad ſalutem plurimorum valde aucta eſt, reſpub. Chriſtiana ſeditionibus caruit, moreſque hominum ſingulorum multo erant magis ad pietatem compoſiti, vnáque aduertentes quantopere illa contraria Conſtantij, Iuliani, Valentis, & ſimilium peruerſitas fuerit omni hominum generi exoſa & deteſtabilis, religioni autem Chriſti quam illi potiſſimum curabant inprimis pernicioſiſſima, hanc ob cauſá reges 7

Nota bene.

ſuos ita ſibi præfecerunt, vt cum philoſophis & vetuſtis legumlatoribus, ad naturalem reipub. cuiuſque finem, qui in externa iuſtitia & morum probitate poſitus eſt, eorũ regna dirigi voluerint; ſupernaturalem autẽ finem æternæ vitæ ad quam ſola fides Chriſtiana ducit, multo maiori ſolicitudine illis propoſuerunt conſectandum: ſumma cum ratione magiſtratum ciuilem ſpirituali ſubijcientes, ſi quando ciuilis præciperet aliquid a ſanctiſſima Chriſti religione diſſentaneũ. Quo facto, & reipub. vniuerſæ, & ſibijpſis particularim, & ipſis quoque principibus quàm optimè & diuiniſſimè conſulebant.

Verum fundamentum regiæ poteſtatis inter Chriſtianos.

Ita enim (vt in ſancto quodam Concilio traditur) *Imperator eſt vas miſericordiæ præparatũ ad gloriam, ſi vera cordis humilitate præditus, culmen regiæ dignitatis ſanctæ religioni ſubijciat, ſi magis in timore Deo ſeruire quàm in tumore populo dominari delectetur, ſi ornat benignitas poteſtatem, ſi iuſtitiam ſic teneat, vt miſericordiam non derelinquat.* cæterum *præ omnibus, ſi ita ſe ſanctæ matris eccleſiæ meminerit filium, vt eius paci atque tranquillitati* non in ſuo ſolius imperio (ſed ſi fieri poteſt) *per vniuerſum mundum prodeſſe ſuum faciat principatum.* Eſt enim certũ & Apollinis oraculo verius quod ibidem adiungitur, *magis Chriſtianum regi ac dilatari imperium, dum eccleſiaſtico ſtatui per omnẽ terram conſulitur, quàm quum in parte quacunque terrarum pro temporali ſecuritate pugnatur.* quo ſacroſancto canone Chriſtianorum regum officium & deſcriptio perfecte continetur, cuius illud primarium & principale caput eſt, vt regiũ

Concilium Maguntinum, ca. 2.

culmen chriſtianæ religioni ſubijciatur. Quum enim ciuilis ſtatus & eccleſiaſticus vnã efficiunt rēpub. non aliter quàm corpus & anima vnum hominem, homo & Deus vnum Chriſtum, elementa & corpora cæleſtia vnum mundum, æquum erat vt ſi quando inferior illa poteſtas diuiniorem in cæleſti beatitudine boniſq; æternis promouendis impediret, tum demũ ab illa corrigeretur; quemadmodum anima corporis perturbationes refrænat, deitas in Chriſto humanitatis affectiones moderata eſt, cæleſtia in mundo corpora terrenis dominantur. Neque verò vlla vnquam reſpub. fuiſſet eccleſia Chriſtianorum miſerior, ſi reges per baptiſmũ eius membra effecti, ita ſtatim aſſequerentur interminatam quiduis agendi potentiam, vt etiamſi ea molirentur quæ eſſent eccleſiæ & fidei Chriſti nocentiſſima, & moniti vellent nihilominus in incæpta amentia progredi, non poſſent tamen eccleſiaſticis cenſuris in ordinem cogi. Nulla vnquam Paganorũ reſpub. fuit adeo ineptè conſtituta. Longè prudentiùs Ariſtoteles, Plato, Lycurgus, Numa, Mahometes, reſpub. a ſe conditas temperauerunt. Mahometes enim ipſe ſiue naturalis luminis ductum ſecutus, ſiue principium illud ex Chriſtiana fide in ſuum Alcoranũ transferens, Califas ſuos, hoc eſt pontifices omnibus Imperatoribus Mahometanis quoad ſacra fecit ſuperiores; & hodierno die apud ipſũ Turcarum Imperatorem, illud non minus ſacroſanctũ quàm aliquod fidei caput habetur, vt quoties Monarcha ille quippiam ſtatuerit, non

Comparatio ciuilis & eccleſiaſtici ſtat⁹.

Chronicon Saracenorum adiũctum Alcorano.

Haithonus de Tartaris ca. 15.

Geor. de moribus Turcarũ. aliter firmum ſit, niſi ſummus legis eius pontifex cenſuerit illud Mahometis legi non eſſe aduerſarium. aliter *Supremi Domini edictum* eſt vi ſua irritum nec ſubditos ad obediendum aſtringit. Ita quoq; antiquitus Chriſtiani pontifices ſuos Imperatores grauiter contra eccleſiæ bonum offendentes liberè reprehenderunt; & aliquando etiam ex eccleſia eiecerunt, vt D. Ambroſius Theodoſium, D. Innocentius Arcadium: eo facto manifeſtè prædicãtes eos indignos fuiſſe qui Chriſtianis hominibus imperarent, aut in eccleſia locum vllum tenerẽt, qui potentiam ſibi a Chriſto cõcreditam, ad magnum aliquod eccleſiæ Chriſti detrimentum inuerterent. Ergo ad hunc duplicem finem naturæ & gratiæ, honeſtatis & fidei, vitæ præſentis & futuræ, temporalis & æternæ, potiſſimũ vero ad illũ diuinio rẽ gratiæ, fidei, vitæ futuræ, fælicitatis æternæ finẽ. omnis regũ & Imperatorũ poteſtas reuocãda eſt. ob hunc finẽ rerũ publicarũ regimẽ eſt illis traditum; hac cõditione in Chriſtianos ſuſcipiũt principatum, maximéque illud ſpectare debent vt in fide Catholica populos conſeruent, quò æternæ animarum ſaluti conſulatur, quicquid interim corpori & externis fortunæ bonis accidat. Et quanquam ſi antiquis moribus viueretur in nudo regis verbo ſatis eſſet ad eos obligandos momenti, tamen quia eorũ quos nominaui Imperatorum tanta extitit perfidia, hypocriſis, & diſſimulatio, propterea hæc tot alia vincula ſtipulationum, contractuum & iuramentorum quæ in ſolenni illa coronandi cæremonia vſurpantur adiuncta ſunt. hinc fit vt nuſquam niſi in

Theodoret. lib 5. ca. 17. Niceph. lib. 13. ca. 34.

eccleſijs & ad altare, & dum ſacroſanctũ Chriſtianorum myſterium peragitur, regendi poteſtas illis tradatur. Hinc fit vt epiſcopi ſceptrum & diadema illis conferant. hinc anathemata & execrationes illis imponuntur, ſi fidem datam fefellerint. hinc iuſiurandum ab illis omnibus exigitur de fide Catholica conſtanter tuenda & Eccleſiæ Catholicæ ſacerdotibus honorandis. hinc ſacerdotum inſtar ſacris veſtibus induuntur & inũgũtur, vt in ſacerdotalis myniſterij partem ſe aſſumptos reminiſcantur, ſeque exterius epiſcopos quodammodo effectos, externam eccleſię pacem & diſciplinam debere defendere; quemadmodum interius eccleſiæ myſterijs Epiſcopi verè præſunt, quod olim ſuum eſſe officium Conſtantinus, & qui eum ſecuti ſunt Imperatores fatebantur. Hinc omnibus expreſſè dicitur ſe tum *per illam epiſcoporum traditionem* recipere dignitatem regiam. Hinc eodem tempore à multitudine Chriſtianorũ aſtantium quæritur, Vtrum principi tot modis pollicito ſe regni leges, & in primis Chriſti fidem Catholicã contra omnes hęreticos ſartam tectam ſeruaturum velint obtẽperare. hinc denique illa extrema clauſula, *ſi (quod abſit) iuramentũ meũ violauero nullã nobis incolæ regni obediẽtiã debebunt*, quæ alibi expreſſè & verbatim adiecta eſt, in omnibus autẽ iſtis regum iuramentis tacitè incluſa & ex ipſa cõtractus & obligationis vi certiſſimò, neceſſarioq; deducitur, vt omnes iuriſperiti fatentur.

Suprà fol. 27. 28. 29.

Quot modis reges obligantur ad fidei Catholicæ defenſionẽ.

L. Sic. C. de act. & obl. Decius cõſil. 189. Bald. in C. de natura feu. Bartol. & & alij in L. digna vox C. de le. Bald. in L. fin. C. de trãſact. & L. ex imperfecto Iaſon in L. ciuitas & alij omnes.

¶ 8. Id quod non obſcurè in celebri illo Bleſenſi conuentu ante annos duodecim Henrico ter- 8

tio tum Gallorum regi, ordines regni palam declararunt. Vbi quum is qui pro plebeis orauit aduocatus Pariſienſis huic inſiſtens regis iuraméto de exterminandis hæreticis, vnaq; & ſola religione catholica in regno Galliarum ferenda, hanc vnitatem à rege poſtulaſſet; & qui pro Nobilitate verba fecit illuſtris Baro Baufremontius idẽ vehemẽter preſſiſſet, qui tertio loco pro Clero orationẽ habuit egregius & excellẽs vir Archiepiſcopus Lugdunẽſis rem omnẽ efficaciter his verbis concluſit. *Nos* (inquit ille) *inuictiſſime rex, nequaquam arbitramur te obliuioni adhuc mãdaſſe magnum illud & ſolenne iuſiurandum quod quum regno huic es inauguratus ſuſcepiſti, te ſolam religionem Catholicam Chriſtianam velle defendere, eãque pro tua virili augere, nec tolerare in hoc regno aliam quamcunque. Quod ſi vllo vnquàm iuramento princeps aliquis arctè deuinctus & obligatus eſt, hoc ſanè ita te aſtringit ad huius religionis tutelam, vt aliam ferre non poteris, niſi vnà & conſcientiam tuam violes, & fortaſſis in quæſtionẽ etiam voces ius illud quod ad regni huius poſſeſſionem obtines.* Sic ille verè epiſcopali conſtãtia & magnitudine animi diſſeruit, nec rex ille quamuis alioqui regiæ ſuæ potentiæ nimius admirator & amator, epiſcopũ liberè ſed verè tamen hæc exponentẽ moleſtè tulit, aut dicto factóue improbauit, ne tum quidem quum acrius huius eũ officij admoneret. Sic enim pergit iuramenti regij grauitatem & regno adeundo adiunctas conditiones vrgere: *Non ignoras certè te contraxiſſe & pepigiſſe cũ Chriſto Ieſu, eaque cõditione ſceptrũ hoc accepiſſe vt eſſes religionis catholicæ propugnator: ad cuius iuramẽti maiorẽ firmitatem, pignus & ar-*

Supra fol. 28.

Hiſtoire de M. Piguer, lib. 13 ca. 13.

Libera Archiepiſcopi Lugdunenſis ad regem de ſuo officio præſtando admonitio.

rbam accepiſti pretioſũ Chriſti corpus & ſanguinem. Et non aduertis quod ſceptrũ a Deo tibi iſtis cum conditionibus datũ, idem Deus minatur a te erepturum ſi fidem negligas tam ſolenniter, & tanta cum religione iuratã? Quemadmodum autem Deus requirit præſtari a te fidẽ quam ei dediſti, ſic ſubditi quoque per eandem fidem a te quàm acerrime flagitant, vt illis ſerues cõditiones cũ quibus eorũ rex deſignatus es, & quas non potes infringere, iuſiurandũ illud rumpendo, niſi ſimul Chriſtianiſſimi regis titulũ velis amittere. hæc ille & in hanc ſẽtentiam alia permulta; quæ demonſtrant mutuũ illud atq; reciprocum regis & ſubditorum officium; reges non aliter eſſe reges, niſi certis cõditionibus regant, nec ſubditos teneri eorũ imperijs, ſi rex conditiones eas ſpernat ex quibus primò manauit ſubditorũ obligatio ad obediẽdum. Adeò vt ſi reges Chriſtianos ſub euãgelio Chriſti cum Paganis in lege naturę comparem9 hoc ſolũ diſcriminis inter eos reperturi ſumus, quod Chriſtiani ad iuſtè piéque imperandum multo ſunt quã illi arctius obligati. Illi a repub. ob publicum commodum eligebantur, eliguntur & iſti, illi legum cuſtodes erant, quibus ipſi quoq; ſubijciebantur; eademquoque eſt Chriſtianorum regum ſubiectio. reges eos neglecto bono publico ad priuatũ cõmodũ omnia referentes deponebãt reſpub. Græca & Romana: & idẽ quoq; fecerũt apud Chriſtianos reſpub. Gallicana, Anglicana, germanica, Polonica, Hiſpanica & aliæ oẽs. Si quis reliqua ſigillatĩ percurrerę velit regum iura, ratio & natura cõmunis omniũ parens nihil Chriſtianis regibus indulſit ſupra

Rex iuramentum ſuum de fide Catholica ſeruanda frangẽs vnà ſuum de regnãdo ius infringit.

Regum Chriſtianorum cum Paganis comparatio

veteres Romanos & Græcos ſingulare, ſi ſolá naturæ & rationis legẽ intueamur, & primas regũ origines conſideremus. Sin verò nos ad euangelij legẽ cõuertam⁹, vbi tot ſũt præcepta diuinit⁹ ædita de iuſtitia, de pietate de fide, de vita beata, de ſupplicijs æternis; vbi regia dignitas erroribus paganis liberata, ad vnicam chriſtianæ diſciplinæ veritatẽ inſtruitur, & ad cæleſtem beatitudinem refertur, vbi nulla eſt alia eius fælicitatis adipiſcendæ via niſi per eccleſiam catholicam; ideoque & regia authoritas inprimis debet eccleſiæ bonum intendere, eccleſiæ ſtatum tueri, eccleſiæ canones promulgare, eccleſiæ aduerſarios expellere, eccleſiæ ſeruandæ, propagandæ, amplificandæ, omnibus modis ſtudere, vbi tot ſunt vincula, obligationes, conditiones, iuramenta, de hac eccleſia protegẽda, eiuſque catholica fide ad extremum vitæ ſpiritum etiam cum ſanguinis & fortunarum omniũ diſpendio conſeruanda: clarum eſt Chriſtianis regibus tanto maiorem impoſitam eſſe iuſtè pieq; regnandi neceſſitatem, quanto chriſtianæ religionis ſacra, vota, iuramenta, quanto Chriſtus Deus, vera fides diuinit⁹ infuſa, fęlicitas ſẽpiterna, magis cõſcientias regũ chriſtianorũ obligant.

9 ¶ 9 Quæ quum ita ſint, non eſt iam arduum poſita hac regum deſcriptione, tyrannum a rege internoſcere. & tyrannũ quum dico ſecludi volo ab hac diſputatione, illa grãmatica tyrãni ſignificata, iuxta quæ veteres ſcriptores aliquãdo reges, aliquando Monarchas abſolutè nõ tamen immaniter imperantes ſub tyrãni nomine complectuntur eumque tantummodo tyrãnum

intelligo, quem vulgata Græcorum & Romanorum & Chriſtianorum quoque ſcripta, & ipſa apud Chriſtianos communis loquendi conſuetudo tyranni nomen deſignat, quæ quemadmodum hoc nomen interpretetur, iam olim in celebri Epiſcoporum concilio ſic explicauit. *Rex à rectè regendo vocatur. ſi enim iuſtè & piè & miſericorditer regit, merito rex appellatur. ſi his caruerit, non Rex, ſed tyrannus eſt. Antiqui autem omnes reges tyrannos vocabant, ſed poſteà piè, iuſtè & miſericorditer regentes regis nomen adepti ſunt, impiè verò, iniuſtè & crudeliter principantibus, non regis ſed tyranni aptatum eſt nomen.* Talem (inquam) tyrannum, ſi ea quæ modò de reipub. finibus & regũ officiis dicta ſunt rectè perpendimus, animóque comprehenſa tenemus, non magni erit negotii agnoſcere & perſpicuis notis à legitimo rege diſcriminare. Ciuitates ſiquidem omnes iuſtitiam publicam, & publicum vniuerſitatis bonum ſibi primò omnium naturæ inſtinctu proponunt, & ad hoc rectius aſſequendum, reges ſibi præpoſuerunt. ergò qui iuſtitiam publicam peruertit, qui quos vult iniuſtiſſimè vexat & ſpoliat, qui bonum non publicum ſed priuatum conſectatur, qui alienis vt ſuis, cõmunibus vt priuatis vtitur, & ex ruinis publicis priuatas opes accumulat, is tanquam ex diametro, reipub. ſcopo & regum inſtitutioni aduerſatur; contrarióque tyranni nomine vocatur. Atque ita tyrannidem definiuit Ariſtoteles, *Vnius nimirum Dominatum ad ſuum commodum omnia referentis.* Tales fuerunt antiquitus illi Siculorũ

Cõcil. Mogũtinũ ſub Arnulpho cap. 2.

Primum genus tyrãnorum.

Ariſt. Polit. lib. 2. cap. 5.

tyranni Dioniſij, Gelones, Spartanorum Nabis, Romanorum Commodus, qui dum nimium licentioſè in omnium fortunas graſſatur, à ſuis domeſticis interfectus eſt. Ab hac tyrannide optimus ille Gallorum rex Ludouicus 9. cognomine Sãctus paulò ante mortem, filium ſuum Philippum deterruit, vti in conuentu Bleſenſi Status regni Henrico nuper Gallorum regi commemorarunt. *Obſerua* (dicebat ille) *bonas regni tui leges & conſuetudines, nec exigas à populo ſubſidia & vectigalia, niſi magna neceſsitas & euidens vtilitas eò te compulerit. Alioqui enim non rex ſed tyrannus æſtimaberis.* Diximus deinde reſpub. ad eum ſcopum collineare, vt ciues boni & virtutibus moralibus exculti reddantur; quò item pertinent legum lationes. & hæc non poſtrema fuit regum creandorum occaſio, vt leges tales regum diligentia ſuum obtinerent robur, nec a flagitioſis hominibus impunè contemnerentur. Vnde piè admodum dixit prudens ille legum condendarum & reipub. formandæ magiſter, *Vt populo magiſtratus, ita Magiſtratui præſunt leges; vereque dici poteſt Magiſtratum legem eſſe loquentem, legem autem mutum magiſtratum*; recteque principes *legum cuſtodes* appellantur a Platone, omniumque prædicatione celebratur illud Theodoſij & Valentiniani, *Digna* (inquiũt) *vox eſt maieſtate regnantis, legibus ſe alligatum principem fateri, adeò de authoritate iuris noſtra pendet authoritas.* & rurſus, *reuera maius eſt imperio, ſubmittere legibus principatum.* Idem præ ſe tulit Traianus quũ Prætori vrbis Rom. gladium poteſtatis

La Val. li 3.

Cic. 3. de legib. 31.

Cod. li. 1. tit. 14. §. Digna.

inſigne tradens, *hoc* (inquit) *ſi bene & iuſte impero, pro me; ſin iniuſtè & male, cõtra me vtitor.* Idem ſenſerunt Antonij, Gordiani, & quicunque olim bonorũ principũ vel mediocrẽ opinionẽ adepti ſunt, etiam quũ imperiũ gererent illis fidei & iuramẽtorũ vinculis ſoluti, quibus Chriſtiani principes implicantur. Quãtò ergo magis Chriſtiani reges legibus ſe fateri debẽt alligatos, qui nũquam ad regale faſtigium aſſurgunt, niſi prius ſuam legibus obedientiam iurent? Nihil verò fingi poteſt magis abſurdum aut barbarũ inter Chriſtianos, quàm prędicare regem ſuperiorem eſſe legibus omnibus, nec vlla teneri niſi ſua ſola voluntate. Quare nihil miror ſi ea vox Cãcellario regis Gallorum in penultimo conuentu Aurelianenſi ſub Franciſco 2. elapſa, fremitu & indignatione multitudinis fuerit excepta. Quum enim ille forte fortuna ennũtiaſſet, omnes pręter regẽ ſub legibus viuere, ſolũ autẽ regẽ omni lege ſolutũ eſſe, qui aderant *permoleſtè hoc dictum ferebant* & rationẽ afferebãt, *quia rex regnum adiẽs, in ſolenni coronationis ſacro iurat & promittit leges ſibi fore ſacroſanctas atque inuiolatas. neque verò quicquã (aiebãt) cogitari poteſt regi ipſi, vel quoad propriã ſalutem, vel quoad regni diuturnitatem periculoſius, quàm ſi putet ſe nulli legi eſſe ſubiectum niſi ſuæ ipſius voluntati, quum contrà veriſsimum ſit ſupra leges nullam ei ſuppetere poteſtatem iuſtam, ſed tãtum vim & violentiam tyrannicam, quam adulatores regibus perſuadere conantur.* Eademque eſt reliquorũ regũ Hiſpanię, Anglię, Danię, Polonię, Imperatoris Germaniæ, in ſuis Chriſtianis regnis & Imperiis conditio. Quare quum regum ſit iuxta

Zonaras tom. 2. in Traiano.
Plinius.
Reges ſubiecti legib⁹.
Hiſtoire de La Val. li. 2 fol. 88.

leges regere, & per bonas leges vt ſubditi quoque boni reddantur elaborare, tyrannus eſt qui leges pro libidine cõculcat, & flagitioſa vita nefarioque legum contemptu, ſubditos ad parem turpitudinem inuitat. Quales tyranni fuerunt Tiberius, Nero, & poſt eos Maxentius Romæ, & Gildo in Africa, quorum iſte regioni Africanę quam occupauerat, ita dirè imperabat, vt ea fuerit tota *Vnius prædonis ager*; & qui *quodcunque profunda*

Secundum genus tyrannorum.

Gildo.

Claudiã. de bello Gildõ.

Traxit auaritia, luxu peiore refudit.

quod tamen ad prius tyrannorum genus pertinet. illud verò quod ſequitur ad hoc ſecundum.

Henrici 8. Anglorum tyranni deſcriptio.

Inſtat terribilis viuis, morientibus hæres,
Virginibus raptor, thalamis obſcænus adulter.
Nulla quies, oritur præda ceſſante libido,
Diuitibuſque dies, & nox metuenda maritis.

Oroſius li. 7. cap. 36.

quumque aliquot annos ad hunc modum perbacchatus fuiſſet, a fratre oppugnatus, poſt exercitum ſuum ſeptuaginta millia militum cõplectentem, à quinque millibus, cum vnius morte mirabiliter fuſum, ipſe fracta ab eodem fratre ſuo gula expirauit. Illi verò tres in ciuitate Rom. eaſdem omnino ſordes & ſpurciſſimam impuritatem publicè profeſſi ſunt, inter puerorum & puellarum greges monſtroſos concubitus excogitarunt, multa quæſierunt medicamina, quibus deficientes libidines excitarent, cum Veſtalibus virginibus inceſtè concubuerunt, epulas à media die ad mediam noctem protrahebant, diuitiarum nullum alium fructum putabant quàm profuſionem, citharædos & mirmillones

Tiberius. Nero. Maxenti⁹.

Sueton. in Tiberio, & Neronẹ. nu. 30.

Euſ. de vita Cõſtãt. lib. 1. cap. 27.

triumphalium virorum patrimoniis ædibuſque donarnut, mimos & adulatores regiis opibus locupletarunt, coniuges etiam ampliſſimorum ſenatorum à viris abſtraxerunt, eaſque libidinoſè oppreſſas violataſque ad viros remiſerunt; & hac vitæ improbiſſimæ fœditate non modò ſeipſos belluino prorſus more polluerunt, ſed etiam in Imperij Romani primaria ciuitate nefandæ turpitudinis ſcholam quandam aperuerùnt, nec prius à repub. tota corrumpenda deſtiterũt quam violentis mortibus extincti ſunt. prior enim à quibuſdam veneno, à quibuſdam puluino ori obiecto interemptus dicitur. Nero quum audiuit iudicium à Senatu de ſe factum, *Vt nudus per publicum tractus inſerta furcæ ceruice, virgis ad necem cæderetur*, adiutus a ſeruulo, ipſe iugulo ſuo ferrum adegit. Maxentius autem a Cõſtantino victus & in Tyberi ita ſubmerſus eſt, vt Chriſtianiſſimus princeps talis tyranni cædẽ inter præcipua ſua trophęa numerauerit, erectaque columna in loco Romæ celeberrimo, in ea ad æternam rei memoriam incîdi fecit, Cæſo Maxentio tyranno, *Vrbem veſtram tyrannidis iugo liberaui & S.P.Q.R. in libertatem vindicãs priſtinæ amplitudini & ſplendori reſtitui.*

Sueton. vbi ſuprà.

Euſeb. de vita Conſtant. lib. 1. cap. 33.

Vtque antiquis iſtis vnũ noſtræ memoriæ & ætatis recentiſſimum & ſingulare tyrãnidis exemplũ adiungam, nihil in horum veterum tyrannorũ profligatiſſimo quouis tyrannicum apparuit, quod non in *Henrico Valeſio* huius tempeſtatis tyranno Gallico excellenter eminuit. qui ampliſſimum & locupletiſſimum Galliæ regnum ita

Hērici Valeſij immēſa auaritia.

immaniter depeculatus eſt, vt nunquam Verres Siciliæ inſulam magis auarè & ſordidè expilauerit quam Henricus iſte Galliam, qui tam grauia, noua, inuſitata, eáq; tamen quotidiana tributa excogitauit, vt quod antiquis vix poſſibile videbatur, & ꝓpter turpiſſimā rei indignitatē in prouerbiū abiit, id iſte per vniuerſum hoc regnum exercere voluerit, & vt legis perpetuò duraturæ vim haberet, omni imperio, fraude atque importunitate elaborauit. Nam poſt populum infinitis exactionum generibus ita vexatum, fractum, & exhauſtum, vt innumerabiles in extrema mendicitate & deſperatione vitam ipſa morte triſtiorem agere coacti ſiunt, poſt veteres regij ærarij theſauros effuſos, poſt ſubſidia ordinaria & extraordinaria nequiter conſumpta, poſt immenſos regalis patrimonij reditus fundoſque ipſos præſenti pecunia venditos & alienatos, poſt ſacras eccleſiarum poſſeſſiones & agros ereptos, & ex eorum item venditione multos aureorū milliones in ſuum fiſcum redactos, & in ventris Veneriſque cultum diſſipatos, poſt multa opulentiſſima monaſteria vaſtata & direpta, & penè à fundamentis euerſa, poſt omnia iuſtitiæ dicendæ officia auctioni ſubiecta, & quaſi ſub haſta, viris non melioribus & conſcientię ſinceriotis, ſed ditioribus & magis largientibus, qualiſunque interim conſcientia vel honeſtate præditis expoſita, poſt iſta & iſtiuſmodi infinita, quum iam toto regno, per omnes hominum ordines, omnia loca ſacra & prophana, omnes angulos &

A mortuo tributum exigere.

Abbaye du Val.

ſeceſſus ita peruagatus eſſet, vt nihil vlterius videretur quò eius acerrima & perſpicaciſſima rapacitas poſſet peruadere; in ipſa hominum mortuorum ſepulchra penetrauit, & ab ipſis infantibus vixdum natis & in lucem æditis, pro vita & ſpiritu quem ducerent tributum poſtulare non erubuit. Nam & pro mortuis omnibus quorum cadauera ſepulchro erant inferenda, & pro infantibus maſculis femelliſque vt primum lucem aſpicerent, natiuitatis vectigal nec illud mediocre efflagitauit. Neque tamen huius tantæ pecuniæ corradendæ modus magis erat crudelis & odioſus, quàm eius collocandæ ratio flagitioſa & infamis. Vt enim primus ille Romanorum Nero quem modo attigi, *diuitiarum nullum alium putabat fructum quàm profuſionem, ideoque citharædos, & mirmillones, & mimos, & adulatores regiis opibus locupletabat*, nō aliter ſecundus iſte Gallorum Nero quaſi diuitiarum ſuarum nullum ſibi finem alium proponeret quàm ſimilem profuſionem; ita in aulicos, lenones, adulatores, & turpiſsimarum voluptatum miniſtros infinitum pecuniæ numerum accumulauit. *Nogaretũ* & ſimiles quiſquilias opibus planè regiis adauxit; *Nogaretum & Nogareti* perdiriſſimos cōuenas ad ampliſsimos honores & præcipuas regni præfecturas extulit; ad omnem turpitudinem, luxum, & laſciuiam, ærarium ſuum, vel potius non ſuum ſed reipub. *Nogareti* ſectatoribus aperuit, è quibus vnus vna nocte breuiſſimo ſpatio alea ludens, multas aureorum myriades prodegit, & qui maiorum ſuorum fra-

Henrici Valeſij infinita profuſio.

80000. aureos.

trûmque Galliæ regum cineres abſque vlla ſepulchrorũ magnificentia inglorios iacere paſſus eſt, abiectis, ſordidis, & blaſphemis lenonibus admodum ſuberba & ſumptuoſa ex Pario marmore ſepulchra in ſacratiſſimis eccleſiarum adytis extruxit. Denique in hoc totus incubuit vt quicquid ex populi ſanguine & viſceribus poterat exugere, quicquid ex eccleſiarum prædis & direptionibus cogere, quicquid ex iuſtitiæ, fiſci, & patrimonij regalis auctionibus corradere cum inexplicabili populi, eccleſiæ, reipub. vaſtitate, hoc totum ſuis quibuſdã paraſitis & Harpyis afferret deuorandum, funditus abiecta iuris & honeſtatis ciuilis cura, ſummáque cũ corruptione omnium quæ ad publicam pacem, vtilitatem & honorem pertinebant. Quod totũ vnica hiſtoriola ærarii ſui anno 1584. prudẽtiſſimè (ſi diis placet) adminiſtrati perſpicuè dedeclarat. Quo tempore quum bonus iſte rex equitum peditumque nubes iactaret, quas contra amiciſſimum ſuum Nauarræum & Hugonotas miſſurus erat, quum quatuor exercitus diuerſos contra eos in procinctu ſtare Catholicis aſſeruiſſet, hoc tempore quo ſi aliquid haberet mentis humanæ, ſuperfluos ſumptus debebat amputare, niſi ſubditos ſuos oẽs vt prorſus ſtupidos & ſtipites deſpiceret, hoc ipſo anno in ſuos amaſios & Gnatones quinquageſies centena millia aureorum diſsipauit. Ita quod hiſtorici memorię mandarunt tanquam egregium argumentum magnæ tum potentiæ tum opulentiæ Venetorum, nimirum quòd à Pontifice

Les dons de l'ãnee 1584 ſe montẽt à 5000000. eſcus. Remonſtrã ce pa.41.

tifice Rom. Iulio 2. à Maximiliano Cæſare, à Ludouico 12. Galliæ, Ferdinando Hiſpaniæ & Neapolis regibus aliiſque nonnullis Italiæ principibus oppugnati & omnibus oppidis caſtriſque & tota penitus ditione exuti quicquid in continēte Italiæ poſſidebant, continuato nouem annorum bello, in eoque conſumptis tot aureorum millibus id totum contra tam potentes hoſtes recuperarunt: eundem ipſum aureorum numerum Sardanapalus iſte inter ſuos paraſitos diſtraxit, quum interim nullum reipub. Gallicanæ viculum, ſed tantum ſibi & ſuis infamiam ſempiternam acquireret. 5000000. *Bembus in hiſtoria Veneta. Müſter in Coſmograp. li. 2.*

Quòd ſi has ob cauſas iuſtiſſimè ad primum tyrannorum genus cum Siculis illis Dioniſiis & Gelonibus aggregari mereretur, non minus iuſtè propter flagitioſam vitæ turpitudinem populúque ſuo exemplo ad omnem nequitiam cum aperta religionis numiniſq; diuini deſpicientia incitatū, ſecundis illis tyrānis, Tyberiis, Neronibus, & Maxētiis exæquādus eſt. Quid enim aliud a multis annis erat eius vita & Curia, quá publica quædam totius iniuſtitiæ, Simoniæ, luxuriæ, & blaſphemiæ officina? vbi Epiſcopatus & Abbatiæ non minus liberè vendebantur quàm in medio foro oues & boues. vbi horribilibus periurijs & execrationibus in ipſius præſentia omnia perſonabant; vbi à nullo genere intemperantiſſimarum libidinum, quas & aures & animus commemorare horret abſtinebatur. Nam quid attinet ſilentio ſuperſtitioſè velle occulere ea quæ non ſolùm lippi & tonſores, *Flagitioſiſſima Henrici vita.*

ſed etiã plateæ & valuæ, ipſa compita, parietes & fora clamant & vociferantur. Quid enim notius eſt quàm Palatinarum mulierum proſtituta pudicitia? quàm ereptos Epiſcopis aliquando, Abbatibus ſæpe, ſuos Chriſto ſacratos reditus, iſtiuſmodi meretriculis in præmium nauatæ Veneri operæ fuiſſe addictos. virorum proborum vxores aureorum millibus, cathenis aureis, &
Lugduni gemmis pretioſis ad adulterium illectas, ipſas
ann 1582. ſacras ſummoque Deo dicatas virgines infando ſcelere conſtupratas: & quod omnem ſpurcitiẽ & cogitationem ſuperat, hoc ſæpenumero factum in ipſius tyranni præſentia, quò magis tali ſpectaculo eius ſemimortuæ libidines accẽderentur. Quis ignorat ampliſſimos Epiſcopatus, pueris, cæcis, ſurdis, improbis, omnium bonarum artium imperitiſſimis, vniuerſo licet populo fremente & indignante attributos, idirco quod taliũ Epiſcoporum ſorores nouo & inaudito ante hæc tempora precio huiuſmodi præmium meruiſſent? Quã eſt euidens, & omnium non ſolum ſermonibus ſed etiam ſcriptis contritum *carnem alteram*, vt loquitur Apoſtolus,
Iudas 7. execrandas contra naturam libidines, quas flã-
Geneſis 19. ma cælitus dimiſſa olim vindicauit deus, talibus ſacrarum opum & Eccleſiarum ſpoliis fuiſſe remuneratas. Quo tandem modo poterat populus ſub eo Domino non omnem improbitatem &
Henrici ſtudiũ ad regnũ Galliæ Atheiſmo inficiendũ. ſcelus imbibere, cuius intimi amici ne ſimulabant quidem honeſtatem, cuius cõſiliarii manifeſtè profitebantur fraudes, periuria, Atheiſmũ: cuius conducti Gnatones, Belloy & ſimiles Ma-

chiauelici, quotidie tyranni auribus inſuſurrabant, & palam libris ęditis profitebantur, oēs bonos ſubditos debere *primum omniū ſibi ob oculos proponere honorem & obedientiam (non Dei) ſed regis, primum curam habendam eſſe ſtatus politici, poſtea religionis, hancque illi penitus ſubiectam eſſe, & vbi ille conſtitutus fuerit, tum demum à populo aſſumendam eſſe fidem & religionem qualemcunque rex imperauerit, regem eſſe ſupremum omnium, ad cuius voluntatem & imperium omnes ſubditorum actiones conformandæ ſunt: in rege eſſe ſupremum ius & authoritatem in regno ſuo præſcribendi quæcunque pertinent non tā-tum ad ciuilem ſtatum, verùm etiam ad fidem & religionem; & quicquid rex præceperit* tam in rebus ciuilibus quàm ſacris, id totum eſſe ius inuiolabile: *regi plenam eſſe poteſtatem in bona omnium ſubditorum, ſiue ſint laici ſiue eccleſiaſtici; ideoque & rectè poſſe eum tum Abbatias, tum Epiſcopatus donare ſuis aulicis & militibus: regem nunquam peccare, neque verò peccare poſſe quicquid præſcripſerit ſubditis ex ſententia ſuorū cōſiliariorum: regi fas eſſe edicta promulgare & populo ſuo palam ſeruanda imperare, eorumque perpetuam conſeruationem iurare, & tamen clanculum iubere contrarium; neque verò vbi de ſtatu agitur & regno, peccatum eſſe in rege fidem fallere, peierare, præuaricari, violare quæuis pacta & promiſſa, etiam iuramentis maximè ſolennibus ſancita & conſtabilita, Exemplo magni Turcæ debere item regem Franciæ quaſcunque religiones vel maximè contrarias in regno ſuo permittere liberas, hocque inprimis ad Reipublicæ bonum & tranquillitatem facere.* Qui huius generis Atheis adulatoribus obſidebatur,

Propoſitiones paſſim inculcatæ in Belloy, Auguſt. & ſimilib.

4 *Theologia aulica Henrici Valēſij.*

5

6

7

8

9

10

11

& obſideri volebat, qui horum rabularum de- Belloy. fenſionem contra Parlamentorum iuſtiſſimas querelas ſuſcepit, qui principes Catholicos viroſque bonos à ſua aula præſentiaque longiſſime remouebat, vt his paraſitis pleniſſimè frueretur, qui iſtiuſmodi libellos toto regno curabat diſſeminandos, & interim acerrimis ſuppliciis caſtigabat eos qui contrà aliquid ſcriberent aut mutirent, qui denique in ſupremis Parlamentorum tribunalibus huiuſmodi Diagoras primos fecit Præſidentes, qui ſanctiſſimas eccleſiarum Cathedras & Abbatias magna ex parte his talibus *ſuis* (vti vocabat) *creaturis* complebat, qui ciuitatibus & prouinciis tales rectores præficiebat, qui vniuerſum ferè populum & rempub. Gallicanam per huiuſmodi magiſtratus gubernabat, & vt ad libidinem ſuam gubernare poſſet, omnia ciuitatum, prouinciarum, Parlamentorum, eccleſiarum iura & priuilegia impudentiſſimè perfringebat; quonam modo poſſibile erat vt non populi mores vitámque infanda quadam impuritatis contagione pollueret? Tyrannus ergo iuſtiſſimè habendus eſt Henricus iſte, ſi ſecundam illam tyranni deſcriptionem attendimus; eóque magis quod non tantum ipſe ignauia & animi ſui ſordidi remiſsione ad hanc fœditatem & nequitiam prolapſus eſt, eámque intra priuatos Palatij ſui parietes cohibuit, ſed prætereа (quod tyrannidis grauitatem & magnitudinem valde amplificat) inſigni fraude, & incredibili perfidia, & manifeſta violentia, totiuſque pote-

ſtatis ſuæ viribus, etiam nefaria bonorum hominum contumelia, & ſpoliatione, & ſanguine, & cæde, ad hanc diram improbatem atque impietatem toto regno propagandam connixus eſt. Hoc autem ſecundum genus tyrannorum qui publicam honeſtatem & pudorem impugnant, priore illo quod opes prædatur tanto eſt ſceleratius, quanto bona animi, bonis fortunæ, quanto corpora noſtra & liberorum & coniugum, externis opibus ſunt præferenda.

¶ 10 Cæterùm præter iſtos duos, quoniam tertius finis Chriſtianis omnibus propoſitus eſt, vt non ſolùm cum Paganis iuſtè & honeſtè, ſed cũ omnium ætatum Chriſtianis piè & religiosè viuãt, vt nõ ſolùm in hoc mũdo vita fruãtur quieta & ab iniuriis libera, ſed in altero quoque mundo vitã aſſequi poſſint beatã & æternã, ad quam neceſſarium eſt vt in hac vita fidem colant ſynceiã, nulla hæreſum contagione inquinatam, & hic finis apud Chriſtianos homines reliquis illis infinitè præponderat, idcirco ad hunc Chriſtianæ reſpub. potiſſimũ leges, & reges, & facta dictaq; & cogitata quoque omnia dirigunt. Nam quanquam ciuitatis alicuius ſtatus turbulentiſſimus ſit & perpetuis bellorũ & iniuriarũ tẽpeſtatibus agitetur, ſi tamẽ ad hunc finẽ pertingat, nõ male cũ ea agitur. Sin verò optatiſſimã pacẽ & quietem, vt in aureo quondam ſæculo obtineat, rerũque omnium copia circũfluat, ſi ciues omnes in ſpeciẽ viuant honeſtiſsimè, hic autẽ finis ex hac vita caduca ad æternam illã tranſeundi illis præcludatur, ſi à catholica fide ad hęreſes abducãtur 10

Catholica fides præcipuum locum habet in repub. Christiana

vnde ante mortẽ corporis, de ſempiterna corporis atq; animæ dãnatione illis cõſtat, ſeq; ab hac vita ad cruciatꝰ in inferno nũquãfiniẽdos deſcẽdere, quid illis miſerius? quid calamitoſius? Quũ ergo ad hunc finẽ multò magis quã ad alios in Chriſtiana repub. reges aſtringãtur. huc cuiuſque rei pub. Chriſtianæ iura præcipua & antiquiſſima, prima eius principia & tãquã lineamẽta pertineant, omnia iudicũ tribunalia hãc fidẽ inſonẽt omniũ, regũ chriſtianorũ electiones, & quæ ſigillatim percurrimꝰ iuramẽta, pacta, vota, cõtractus, ipſa diadematũ regiorũ faſtigia cruce Chriſti inſignita ad demõſtrandã Chriſtianæ religionis ſupra alia quæcũque in regibus eminẽtiã hãc fidẽ prædicẽt, tot bella regũ chriſtianorũ pro hac fide in Oriẽte, in Occidẽte, in Aſia, in Iudæa, in Africa, in Hiſpania, in Gallia, cõtra Soldanos, Mamaluchos, Turcas, Afros, Saracenos, Albigẽſes, alioſque hæreticos geſta, probẽt hãc vnã eſſe Chriſtianorũ fidẽ, quæ in bello & pace ſupremũ obtinet locũ; denique vt paucis complectar omnia, quũ ipſa reipub. Chriſtianæ cuiuſque in plebẽ, nobilitatẽ, & epiſcopos ſub rege diſtributio, ipſa ciuitatũ maximarũ cũ eccleſiis & monaſteriis fabrica atque extructio, ipſa tot ordinũ equeſtris militiæ in Gallia, Hiſpania, Luſitania, Germania, Italia, in Anglia quoq; & Scotia (quũ illæ Chriſtianæ eſſẽt cõmunionis) ad hãc fidẽ cõtra Turcas & Infideles defendendã inſtitutio, demõſtret hãc fidẽ in viſceribus reipub. Chriſtianę tã alte inſidere, vt eã nemo extrahere poſſit, qui nõ vnà tãquã cor & pulmones Chriſtianiſmi, ipſa

Ad Titũ 3.

dico principia vitæ chriſtianæ euellat, & à Chriſtianiſmo ad infidelitatē ipſo Turciſmo aut Iudaiſmo nihilo meliorē, imo multò deteriorē prolabatur; huic fidei catholicæ propagandæ quum quæcūque eſt in repub. chriſtianorū authoritas ſiue regia ſiue imperatoria potiſſimū inſeruiat, tū illi inprimis ſunt tyrāni Chriſtianis maximè execrabiles, qui regiā potētiā applicāt ad hāc fidē deſtruendā, & hæreſes eius loco in rēpub. inducēdas: & tyrāni ſunt paganis illis tātò nequiores, quātò fides Chriſti fidei paganæ antecellit; tanto nequiores, quanto volentes & ſcientes rē omniū pretioſiſſimā quod Pagani ignorauerāt, ab ipſo deo æterni dei filio cōmēdatam incredibili improbitate proiiciūt; tāto nequiores, quātò iuxta ſacras literas maius peccatū eſt a via veritatis quā ingreſſus es, *ad priſtinū perfidiæ vomitū reuerti* quàm veritatis *viā nūquā fuiſſe ingreſſū*; tanto nequiores, quāto hæretica infidelitas magis quàm paganica, ipſarū etiā moraliū virtutū ſemina in hæreticorū mētibus corrūpit (nec enim vlla vnquam hæreticorū reſpub. tot protulit hæreticos aliqua moralium virtutum mediocritate laudabiles, quot aliqua Paganorum reſpub. Argos, Arcadia, Syciō, aut quęcūq; reliquarū fuit minima & obſcuriſsima, ethnicos peperit illis virtutib⁹ perilluſtres) tātò deniq; nequiores & ſceleratiores, quāto pluribus quā Pagani reges vinculis obligati ſunt ad fidē eā etiā cum vitæ diſcrimine reipub. Chriſtianæ cōſeruandā; ideoque tātò nequiores, quantò multiplex blaſphemia, & diuini numinis contēptus, & affectata perfidia ſimplici

Tertium genus tyrannorum aliis execrabilius.

Heb. 6.

2. Pet. 2.

mendacio, vel ignorantia eſt flagitioſior.

Iniuſta autem ſubditorum cæde, aliquam tyranni ſpeciem non diſtinguo, quia illa his omnibus communis eſt. Nam & tyrannus qui in fortunas primo modo, & qui in corpora ſecundo, & qui in fidem tertio modo graſſatur, & rẽpub. tum malis moribus, tum hęretica fide polluere laborat, omnes hac ſubditorum ſibi aduerſantiũ cędе tanquam medio vtuntur ad illud ſuũ propoſitum cuiuſcunque generis conſequendum. Quare hoc omiſſo, illud vnum hîc adiectũ volo & animaduerti cupio, quod eſt perſpicuè verum & ex iſtis antepoſitis cõſequens, vix aut potius nũquam fieri poſſe, vt rex aliquis Catholicè Chriſtianus, è Chriſtiano tali euadat hæreticus, quin eo ipſo momento eademque operâ, è rege euadat tyrannus. Nam quandiu animum habet quacunque hæreſi, Lutherana, Caluiniana, Ariana, Libertina infectũ, tamdiu neceſſe eſt vt eam hæreſim tanquam veram Chriſti fidem, eiuſque hæreſis ſtudioſos vt veros Chriſti ſeruos cultoreſque omnibus ſuis opibus potentiaque & gratia regali propugnet & amplificet; eique aduerſantes omnes, id eſt omnes verè Chriſtianos & fideles ſuccîdat & opprimat. Hoc autẽ æquè immane & barbarum perfectéque eſt tyrãnicũ in repub. Chriſtiana, quàm aliquid eorum quæ flagitioſiſsimi quique tyrãni admiſerunt in repub. ciuili. Hinc factum eſt, vt maiores noſtri patres ſcriptoreſque moderatiſsimi, Imperatores Chriſtianos vt primùm hæreſim amplexi ſunt, ſtatim habuerint pro tyrannis, etiamſi fortaſsis magna aliqua crudelitate non fuerunt

Omnis rex hæreticus eſt ſimul tyrannus.

alioqui notabiles. Celebratur nimirum à multis Iuſtiniani Imperatoris prudentia & clementia: & tamen quod in hæreſim Eutichianam fuiſſet lapſus, eumque aggreſſus Agapetus Rom. pontifex, in hæreſi defendenda pertinaciorem comperiſſet, iuſtè commotus ſanctiſſimus pontifex, *ego* inquit *ad Iuſtinianũ Imperatorem Chriſtianiſſimum venire putui, ſed Diocletianũ* (immanem tyrannum) *inueni.* Quumque D. Ambroſius ſeniorem Theodoſiũ excommunicaſſet, & Ruffinus aulicus Imperatori gratioſiſſimus, quaſi minis apud Epiſcopum ageret vt abſolueretur, quanquam hoc non tenderet ad hæreſim ſed tantum ad ſchiſmaticam quandam legum eccleſiaſticarum violationem, tamen doctiſſimus Epiſcopus: *Ego* inquit *prædico tibi Ruffine me eum* (*Imperatorẽ*) *ab introitu ſacri veſtibuli prohibiturum*, in quo mihi ab eo mos gerendus eſt ſiquidem Chriſtianus Imperator eſt & haberi velit. *quod ſi vero is imperium mutare volet in tyrannidem, cædem lubens equidem excipiam.* & quum mox ipſe Imperator adueniſſet quaſi eccleſiam ingreſſurus, quum nõdum à vinculo excommunicationis fuiſſet abſolutus, D. Ambroſiꝰ *eius aduentum tyrannicum eſſe dixit, eumque contra Deum inſanire, eiuſque leges proterere.* Ergo quamuis eſſet Imperator iſte vir alioqui valde bonus, tamen ſi pergeret eccleſiæ leges comtemnere cui non minus ſubiectus erat quam alius quicunque priuatus homo legibus regni in quo viuit, eum verè fuiſſe tyrannum non dubitat præſtantiſſimus iſte Eccleſiæ Catholicæ doctor. eademque eſt generalis reliquorum omnium ſententia &

Paulus Diaconus lib. 17.

Theodor. hiſt. lib. 5. cap. 17.

iudicium. Et ſi quidem reipub. Chriſtianæ finis ad Chriſtianæ religionis defenſionem directus cum ciuilis reipub. fine ciuium quietam & honeſtam vitam continente cõferatur, ſtatim perſpicietur hæreſis cuiuſcunq; defenſionem cum eo pugnare non minus,quàm eſt contra reipub. ciuilis naturam ortum & originem,vt rex viros bonos fortitudine prudentiaque excellentes ſibi proponat perſequendos & interimendos; ſoloſque improbos,ſicarios,lenones& latrones ad ſummas dignitates euehat. facile(inquam) conſtabit eum regem qui pro Chriſtiana veritate, quancunque tuetur hæreſim,apud Chriſtianos non minus propriè perfectéque & neceſſario tyrannum effici,quàm apud philoſophos tyrannus habetur,qui ſubditorum ſuorum conſeruatione ſpreta,omnia in repub. iniurijs,rapinis, ſtupris, & cædibus hominum innocentiſſimorum complet.

Vide ſupra 67.

II ¶ 11 Et priores illi tyranni in regnis Chriſtianis maximè Occidentis, poſt diuiſum Orientis & Occidentis Imperiũ admodũ rari, poſteriores verò rariſſimi, & vt opinor, ante noſtra tempora planè nulli fuerũt. Græcorum quidem Imperiũ habuit præter Conſtantinum quem modo dixi, eius item filium Leonem quintum, & patrem Leonem quartum Iſaurum, alioſq; nonnullos. Talemque noſtro tempore pertulit Anglia Henricum illum 8.quibuſcunque immaniſſimis omnium ſæculorum tyrannis æqualem, qui quamuis Romanis illis quos proximè recéſui, Neroni,Tiberio, & Maxentio,Gildonique

Exempla tertij generis tyrannorum.

Henricus 8.

Afro fuerit ſimillimus & quaſi geminus frater. tamen cum ea iuſtitiæ morumque corruptela, & reipub. vaſtitate, & eccleſiarum ſpolijs, fidei quoque ipſius interitum atque excidium coniunxit, quando ſeipſum caput eccleſiæ conſtituens, & ſtatuto Parlamentari eam ſibi poteſtatem vendicans vt in omnibus controuerſijs ea *a ſuis ſubditis crederetur fides Chriſtiana quam ipſe diplomatis regijs credendã imperaret*, hoc vno decreto fidei naturã fœdiꝰ peruertit, maioreſq; eiꝰ ruinas ędidit, q̃ quiſquis vnquam certã aliquã hæreſim ſiue Arianam contra Chriſtum, ſiue Macedonianam contra Spiritumſanctũ amplexus eſt. In eo enim vno radix eſt & fons omniũ hæreſum, ad quas rex quiuis quocunque tempore propendebit; eoque vno poſito, nihil eſt adeo Arianum, aut Mahometanum, vel etiam Satanicum, quod reges ſuis ſubditis non poſſũt credẽdum præſcribere: regnumque Angliæ ſub illo tyranno ſemicatholicũ, ſub Edouardo filio Zuingliano Zuinglianè hæreticũ, ſub filia Elizabetha nullam certam fidem curante, partim Lutheranum, partim Zuinglianum & Caluinianum, & Anabaptiſticum vt plurimum; Epicuręum & Atheum, (vt ipſorum Superintendentes aiunt) quanta ſit legis illius impietas demõſtrat. Leo autem Iſaurus à ſcriptoribus *Iconomachus & Theomachus* dictus, humili loco natus & ſordidè educatus, quũ in pueritia a Iudęis duobus magicæ artis peritis accepiſſet futurum ſe aliquando imperatorẽ, iſque viciſſim promiſiſſet tum ſe magno aliquo beneficio Iudæos illos

Henricꝰ 8. anno 31. Parlamẽt. ca. 14.

Regẽ fieri ſupremũ Eccleſiæ caput, eſt omnium hæreſum ſeges.

Vvhitgift. cõtra Cart. defenſio tract. 3. ca. 6.

Leo Iſaurꝰ.

Cuſpinianus in Leone Iſauro. & zonar. tom. 3. in eodem.

proſecuturum, ad Imperiale culmen elatus, in Iudæorũ gratiã, Chriſti & Matris eius Sanctorumque imagines per Imperium Græcum aboleuit: Magnum illum quem Græci vocant Conſtantinopolis patriarcham Germanum ſeſe impietati eius opponentem, è ſede ſua eiecit. contiguam S. Sophiæ bibliothecã inſtructiſſimam, triginta tria (vt quidam aiunt) triginta ſex vt alij, librorum millia continentem ſuccendit, in eaque ſimul flammis abſũpſit ſuæ opinioni aduerſantem bibliothecæ præfectum, alioſque duodecim loci eius cuſtodes admirabili virtute & rerum cognitione præſtantes, quorum ob virtutem tanta erat celebritas, vt nec ipſi Imperatores aliquid iis inconſultis agerẽt. Deinceps (vt hæreſis ſemper eſt fæcũda & vna aliam parturit) Chriſti diuinitatem cum Arianis oppugnauit, haecque multiplici impietate cauſam dedit, vt Itali omnes tum primum de nouo Imperatore deligendo cogitarent, nec vſitata vectigalia vt prius Conſtantinopolitano vellent perſoluere. Poſt hunc Leonem mortuum, eiuſque filium Conſtantinũ 5. de quo prius, quem Græci hiſtorici vocant *ex radice mali ſucci fructum acerbiorem, ex aſpide viperam, ex elleboro cicutam, ex ſcorpio draconem, ex Nabugodonoſor Baltazarum, ex Dan Antichriſtum*, ſucceſſit Conſtantini huius filius Leo quartus *ſacrilegus paternæ tum dignitatis, tum impietatis hæres.* qui licet paucis annis regnãs, magnam aliquam ſtragem rebus chriſtianis non potuerit afferre, tamen quo eſſet in religionem animo demonſtrauit, quum inchoatam à patre

Glicas in annalibus par. 4. pa. 392.

Platina in Gregor. 2.

Conſtantinus Manaſſes in annalibus pa. 114

Cuſpin. in Leone 4.

Suidas.

contra religioſos perſecutionem non intermiſit, & addito crudelitati ſacrilegio, coronam a Mauricio principe DEO dicatam, captus gemmarum & auri ſplendore, ex eccleſia rapuit; ſuoque capiti impoſuit. Sed diuina iuſtitia non diu facinus illud reliquit inultum. breui enim poſt, impium caput quod gemmas tam ardẽter amauit, carbunculi apoſtemate intumuit, ſicque miſerrimè infælicem animam emiſit.

Baptiſta Egnatius Rom. princip. lib. 2. Zonaras tom. 3.

Et huic item tyrannorum maximè execrabilium catalogo quin *Henricus* iſte *Valeſius* aſcribi debeat, nemini ſanæ mentis poteſt eſſe dubiũ, vt qui præter ſuperius enumeratas reipub. Gallicanæ miſerrimas expilationes, præter illa portentoſa vitæ morúmque dedecora, præter adulteria, ſtupra, ſacrilegia, inceſtus, libidines pluſquã belluinas, præter virorum optimorum & reipub. vtiliſſimorum indigniſsimas iniurias, cædes, venena: præter hæc (inquam) omnia; ad fidem Catholicam è Gallia exterminãdam non minus quàm Henric⁹ ille Anglus vel Copronymus, vel Theomachus Græcus, regiæ ſuæ poteſtatis neruos intendit; & reliqua illa flagitia penè omnia & ſingula, tanquam media ad eam Chriſtianam fidem deſtruendam cõtulit. in eo autem & Henricum Anglum & Theomachum, Copronymumq; Græcum ſuperauit, quòd longè maiore hypocriſi & inſigniori periurio ad hoc conficiendum quàm illorũ quiſpiam vſus eſt, & hanc ob cauſam nimis ſordidè excellentem maieſtatis ſuæ regiæ altitudinem ad infimam turpiſſimæ ſimulationis vilitatem abiecit;

Epitome operum Henrici Valeſij cōtra fidem Catholicā ex impreſſis hiſtorijs Gallicanis & latinis collecta.

imò ſacratiſſimas omnipotentis Dei religiones ad vnam Chriſti fidem ſtirpitus excindendam cucullatus hypocrita applicuit. Cuius abominandæ fraudis & perfidiæ deinceps continuandæ fundamenta iecit extremis fratris Caroli (eius opera vt multi aſſerunt, veneno extincti) temporibus, quando Rochellenſes vi belli acerrimi fractos & ad extremas anguſtias redactos, & iam nūc in Chriſtianiſſimi regis Caroli poteſtatem ſe daturos, iſte proditor pecunia corruptus amoto exercitu liberauit; & vt prius, hæreticè viuendi copiam fecit. Hoc idem opus conſtruere & coagmentare perrexit, quando reuerſus ex Polonia, hæreticos tum admodum attritos & conſumptos, & ægrè extremum ſpiritum ducentes, iſte bonus vir ampliſſima poteſtate armauit, vt rurſ9 ſe poſſent colligere, hæreſes ſuas prædicare, & ciuitates pro Caluiniſmi ſui defēſione munire; quum in ipſo huius licentiæ conceſſæ articulo, veneno ſublatus eſſet prudentiſſimus Cardinalis Lotharingus acerrimus tam execrandæ pactionis aduerſarius. Poſtquam autem in regio throno collocatus, ſacroſancto illo regum Chriſtianorum iuramento in Rhemenſi eccleſia ad ſacrum Dei altare, innumerabili populi, procerum, & Epiſcoporum præſente & teſtante multitudine, *ad Vnicam fidem Catholicam tuendam hæreticoſque omnes cuiuſcunque generis è Galliæ regno exterminandos* ſe deuinxerat, tū verò multo pernicioſi9 in inſtituto ſuo progreſſ9 eſt, Ab eo enim tempore, quaſi planè hoc ipſo actu non Caluinianæ ſed Catholicæ fidei perſequen-

Vide ſupra fol. 28. 83. 84.

dæ & deſtruendæ ſe deuouiſſet, ita ſtatim eam viam ingreſſus eſt, qua nulla ad eccleſiam Chriſti vaſtandam exitialior cogitari poterat. Statim *Pacificatio anno 1576.* enim nulla neceſsitate compulſus, liberrima ſua voluntate hæreticã illam anni 1576 cum hæreticis pacificationem fecit; & vt perditiſſimus hęreticus hęreſes omnes in hoc regno volitare fecit erectas & alacres, tum quum totum Caluiniſmum vnà cum ſuis congregationibus, conſiſtorijs, Miniſtris, & ducibus Caluinianis approbauit, illiſq; ſuę fouẽdæ & propagãdæ infidelitati, nõ minꝰ quã catholicis catholicæ religioni conſeruandæ vniuerſum regnum ſuum, omnes regni ciuitates, oppida, domoſque aperuit: tum (inquam) quum edicto *perpetuo & irreuocabili* cõceſſit vt Euangelium *Caluinianum per omnia ge-* *Art. 4.*
neraliter loca regni huius ſine vlla temporis vel perſonarum exceptione, liberè & publicè exerceretur: vbiq; fieri & haberi poſſent eorũ prædicationes, cænæ, baptiſmi, pſalmi, lectiones publicæ, ſcholæ; conſiſtoria, ſynodi prouinciales & generales. nulla vota impedirent preſ- *Art. 9.*
biteros, monachos, ſanctimoniales, quo minus eorum matrimonia eſſent rata, & filij ex eis ſuſcepti legitimi.
Caluiniſtæ non minus quàm Catholici admitterentur 11.
in Academijs, collegiis, ſcholis, hoſpitalibus. Omnia per Galliam ſuprema Parlamentorum tribunalia, Pa- 18. 20.
riſijs, Toloſæ, Gratianopoli, Burdegalis, Aquis, Digeoni, Rotomagi, Rennis in Britãnia ita diuiderentur, vt præ- 7.
ſidum & Conſiliariorum media pars eſſent Catholici; altera Caluiniſtæ. In cœmiteriis Catholicorum, & nominatim in illo ſanctiſsimæ Trinitatis Pariſijs ſepeli- 6
rentur Caluiniſtæ, qui omnes ita eſſent a Catholica reli- 7

gione ſoluti & liberi, vt etiam ſi fortè per promiſſa, iuramenta, obligationes, vel abiurationes ad eam eſſet aſtricti, hæc tamen omnia nullius eſſent momenti ad eos à Caluiniſmo reſtringendos. in quo edicto ita tulit rebellium Hugonotarum vicem qui in *iuſtitia Bartholomæana*, vel in ſuperioribus bellis à
32 36. fratre rege ob notiſsimas proditiones, & innumerabilia contra regem, patriam, rempublicam Chriſtianam totam, ipſumque Deum patrata ſcelera cæſi fuerunt, vt manifeſtè profiteretur eorum mortem ſibi fuiſſe moleſtiſsimam. pro-
33. 36. ptereáque interdicit Catholicis omnes preces publicas & ſolénes proceſsiones quæ propterea ad reddendas Deo gratias, regia ſimul & parlamentari authoritate fuerant inſtitutæ; ex publicis regiſtris omnes ſententias & condemnationes contra aliquem Hugonotam latas præcipit euelli & aboleri. Principem Condæum, Admi-
34.35.49. ralium Colignium, & Montgomerium (qui ip-
50.51 ſius patrem Henricum interfecerat, factumque illud innumeris ſacrilegijs, Catholicorum ſtragibus, templorum incendijs, & adductis in Galliam pro Caluiniſmo ſtabiliendo Anglorum & Germanorum millib⁹ cumulauerat) ſuos fuiſſe fideles ſeruos, hæcque ab eis omnia ſuo nutu & ad ſuam voluntatem geſta pronunciat, ideoque eorũ liberis, vxoribus, adiutoribus, ſatellitibus,
32. miniſtris & ſicarijs in tali militia cæſis paterna bona, hæreditates, honores, & (ad ſingularis cuiuſdam beneuolentiæ indicium) immunitatem ſupra omnes Catholicos adiudicat. Ad hunc modum vbi ſtabilem & fixam ſedem hære-

ſi

reſi Caluinianæ in ſuo regno poſuiſſet, mox ad maiorē ei' ſecuritatē & honorē, Geneuenſis ſētinæ defenſionē contra optimum Ducem eorūque legitimum Principem, Principem Sabaudiæ ſuſcepit. Deinceps cum *Ieſabele* illa Anglicana, & *Aurangio* & *Caſimiro*, & ſimilis farinæ hæreſiarchis, ad Catholicorum depreſſionem & ruinā nefaria fœdera percuſſit. Tum Nauarræo multas Catholicorum ciuitates, improba diſſimulatione, & immenſam pecuniæ vim aperta ſæpenumero pactione tradidit, quò ille ad Catholicos opprimendos & Caluiniſtas confirmandos tantò eſſet potentior. Hunc in finem Pontificem ſummum Satanico planè religionis defendendæ mendacio circumuenit, vt ſibi poteſtas fieret diuēditis maximi pretij eccleſiarum fundis, pecuniam ingentem coaceruandi, quam ille perfidioſiſſimus Iudas ad Nauarræi factionem roborandā & Catholicorum vires frangendas impendit. Hunc in finem toties renouauit hęreticis illam ſui Sataniſmi liberè prædicandi facultatem. Hunc in finem Epiſcopatus, & Abbatias plurimas multis politicis, Atheis, hæreticis, medicis, mulierculis & meretricibus addixit, vt quum hæretici furioſè inuaderent, & ſanctiſſimam Chriſtianorum fidem blaſphemarēt, pauciſſimi præſtò eſſent viri docti & zelo diuino præditi, qui poſſent blaſphemantium ora retundere & putidam eorum impudentiam inanemq; garrulitatē comprimere. Et vt breuis ſim, quid vnquam factum eſt ab iſto Sardanapalo, quod non perſpicuè ad Eccleſiæ

Chriſti ruinam & euerſionem tẽderet; Rebelles & omniũ hæreſũ colluuione turpificati Holandi & Zelandi & reliqui Aurangiani perpetuis ab eo ſubſidijs adiuti, contra Catholicum regem fratremque ipſius chariſsimum, qui difficillimis temporibus iſti hipocritæ fratrique eius Carolo cõtra Hugonotas ampliſsima equitum peditumque ſubſidia fraternè admodum & regaliter ſubminiſtrauerat, & quo maiori ſpecie res hæreticorũ niterentur, miſſus eſt in Angliam vnicus eius frater qui cum illa Ieſabele neſcio quas ſimulatas & adulterinas nuptias cõtraheret, vt ita Angliæ ſimul & Franciæ vires ad hæreticorum ſtatum ſuſtinendum coniunctæ, Catholicis eſſẽt terribiliores. Colonienſis Apoſtata huic Capucino inprimis confiſus, Catholicorum religionem tam immaniter perſequutus eſt, & in totam Colonienſem ditionẽ quantum in ipſo erat, hæreſim Lutheranam & Caluinianã inuexit. Anglicana illa Ieſabel huius potiſsimùm tyranni approbatione & fauore ſubnixa, excellentiſsimæ & innocentiſsimæ Scotiæ Galliæque reginæ & hæredi Angliæ per barbarum carnificem caput amputauit, vt ita Angliæ Scotiæque de recuperanda vnquam fide Catholica ſpes omnis eſſet interciſa. Vtque foris plurimum pro hæreſi propaganda laborauit, ita domi multò magis ſategit vt expulſis Catholicis Caluiniſtæ rerum ſummam obtinerent. Quare a Catholicis vel pretio & pecunia præſenti, vel potentia & minis regijs omnes quas poterat caſtrorum, ciuitatum, & regionum præfecturas

extorſit, quas ſtatim Politicis & Caluinianis attribuit. Caluiniſtis permiſit vt & cum extraneis hæreticis & domeſticis pro Caluiniſmo fœdera iungerent, qui tamē in Catholicis omnē etiá cũ ſuis domeſticis & eiuſdē reipub. mēbris pro Catholica religione conſociationē implacabili odio proſequutus eſt. & qui Caluiniſtis ad inuadendas vrbes Catholicorum nihil non indulgebat, adeo vt eius temporibus ſupra ducentas vrbes & munita caſtra Catholicis erepta occupauerint, is Catholicos tale quippiam contra Caluiniſtas moliri nunquam eſt paſſus, imò in Catholicis principib⁹ quod ſuæ iuriſdictionis vrbibus, Catholica præſidia ad obſtruendum hugonotarum impetum & præcauendas inſidias imponerent, crimen læſæ maieſtatis & rebellionem interpretatus eſt. Cardinali Borbonio primo Galliæ principi & præcipuo Borbonij ſanguinis ornamento, quòd in Comitijs S. Germani pro vnica religione Catholica cōtra Caluiniſmum paululum quiddá eloquutus fuiſſet, *anno* 1583. tyrannicè ſilentium indixit, perſpicuè proteſtatus ſe permoleſte ferre quod aliquis de Caluiniſtis ſupprimendis mentionem faceret. Et vt media plurima ab hoc argumento paulo alieniora omittamus, ne nimis ſerò veniamus ad extrema, vt quod Dijs inferis cũ Iuliano Apoſtata ſacrificarit, ab illiſque rerum futurarum euēta exquiſierit, & fælices rerum ſucceſſus ſibi orauerit; vt ꝙ magno Turcæ cōpater (vt vocamus) in filij ſui Muſtaphę circũciſione fuerit, in quo geninũ ſe Turcam profeſſus eſt, & renunciás Chriſto

Alcorani & Mahometis diſcipulum ſe oſtendit; vt quod vino epuliſque ſaturatus ita demum diuiniſsimo Chriſtianorum ſacramento quaſi ad manifeſtum Chriſti & eccleſiæ ludibrium communicauit, eoque ſumpto tanquam pro gratiarum actione mox eadẽ hora ad conſuetos iocos & luſus cum ſua Dalila redierit; qua item mirifica animi pietate cædem Cardinalis Guiſij ſuis ſtigmaticis Gaſconibus iniunxit, dũ interim ipſe miſſæ ſacrificio intereſſet; moxque poſt ſacroſanctæ hoſtiæ eleuationẽ à ſuis quæſiuit an rem eam confeciſſẽt, proximoque die nouus Iudas euchariſtiam hilari & renidenti vultu cum catulis iuxta tritã illi cõſuetudinẽ ludens ſuſcepit; vt quod confeſſionẽ Chriſtianorũ adiens vel adire ſimulans, Confeſſario ſuo in genua ante ipſum proſtrato ipſe ſtans vel cubito ad fulcrum aliquod innixus verba facere ſolebat, ita tamen vt eidem Confeſſario primum omnium ſeuerè præciperet, ne de Statu rebuſque ad ciuilem ſtatum pertinentibus verbum vllũ emitteret; imò generatim iniungebat ne quicquam penitus de vllo peccato interrogaret, ſed ea tãtũ acciperet, quæ Iuliano iſti pro ſua regia maieſtate placeret enunciare; vt quod Pariſijs, proximo die poſtquam ſpe ſua de Catholica illa ciuitate opprimenda & trucidandis Catholicis fœderatis decidit, illinc abiturus in ipſo egreſſu, horribili cum execratione iurauit ſe eius diei memoriam nunquam depoſiturum, ſed aliquãdo vindicaturum, *etiamſi propterea ipſos diabolos ex inferis eſſet exciturus*, paulóque poſt conſiſtens, & ci-

anno 1588. 13. Maij.

uitatem reſpectans, iterum cõteſtatus eſt ſe eam ita funditus euerſurum, vt nec veſtigium quidẽ eius ſupereſſet: vt quòd iſtorum Bleſenſium Comitiorum tempore ad menſam ſuam crebris ſermonibus prædicare ſolebat regimen Turcicum, politiam Turcicam, & mores Turcicos, quos ita amabat, vt Turbantum (tegumẽtum capitis) Turcicum ipſe in ſuos vſus aſſumere populoque Gallicano ad eius habitus vſurpationẽ exemplo ſuo anteire voluerit (quaſi ita gratificaturus magno Turcæ, qui per ſupremum ſuum Baſſam Mahometum tantum illi opis attulit ad diadema Polonicum adipiſcendũ) niſi quidam ex eius Politicis conſiliarijs diſſuaſiſſent, admonentes nihil ſuis ſubditis odioſius, aut ſplendori nominis eius fœdius, aut inimicis eius gratius accidere potuiſſe, quàm ſi is qui ſe primogenitum eccleſiæ diceret & tantam obtineret ſingularis ſanctimoniæ opinionem, eo indicio ſe ab eccleſia auerſum, & hoſtibus eccleſię coniunctiſſimum oſtenderet; hæc & huius generis infinita vt prætermittã, & extremum actum tragici huius regni attingam; poſt quam fœdus illud Catholicorum ſupremi Pontificis Gregorij 13. authoritate conceptum pro Catholicæ fidei *anno 1585.* defenſione apparuit, nuſquam deſtitit Capucinus iſte noctes dieſque in omnes ſe formas vertere, omnibus fraudibus, mendacijs, & periurijs Catholicorum ora oblinere, varia cum ſuo Nogareto & dæmonibus Nogareti familiaribus conſilia captare, vt aliquo tandem modo de Catholicis qui fœderi illi contra Caluiniſtas ma-

iorem opem attuliſſent, vel allaturi videbantur vltionem ſumeret. Hinc primo malefidum Niuernenſem, & alios aliquot clari nominis viros ab eorum ſocietate diſiunxit. Hinc deinde Caroli celeberrimi Ducis Maiennenſis in Guienna contra Nauarræum conatus ſubtractis clam militibus, & non ſubminiſtratis pecunijs inanes reddidit. Hinc Dux nobiliſſimus Ioieuſe cum alijs multis viris inſignibus, proditoriè in manus Nauarræo datus, & miſerè cum ſuis contrucidatus. Hinc illis pecunijs quas ex Eccleſiæ bonis venditis coegerat, immenſæ illa Germanorum copiæ conductæ, & per perfidioſiſſimi iſtius tyranni miniſtros in Galliam inductæ, quę Catholicorum ſtrages æderent, & eorum eccleſias incenderent, & Nauarræum Catholicis dominum & proximum regni hæredem imponerent. Hinc poſt illos glorioſiſſimi Ducis Guiſij diuina fortitudine fuſos fugatoſque, Heluetiorum & Gallorum tot phalanges in ciuitatem Pariſienſem introductæ, ſpecie vt Hugonotas illic latitantes eruerent, re vera vt optimis Catholicis laqueum, & florentiſſimæ pientiſsimæque ciuitati vltimum excidium & ſpoliationem inferrent. Hinc denique funeſtiſsima Comitia Bleſenſia, vbi ſupremum quaſi faſtigium alijs ſuis omnibus Diabolicis operibus adiecit, vbi quo magis Catholicos principes ineſcaret, lege lata, vel potius renouata, quam etiam *regni legem fundamentalem* vt erat, & in quam

regibus ipſis nulla eſt authoritas haberi voluit, 1
hæreticum quécunque à regni ſucceſsione exclufit. De cuius firmitate immutabili : ne quis ambigeret, infidelis Turca ſeipſum ad eam perpetuo ſeruandam ita aſtringebat, vt ipſe ſeipſum à regali ſolio deijciendum populumque vniuerſum à ſua obedientia 2
liberum eſſe decerneret, ſi quando in eius legis præiudicium quicquam admitteret. Eadem ſingularis animi ſinceri & aperti ſpecie ſuam cum Duce Guiſio Principibusque Catholicis in beneuolentiam proteſtatus, auguſtiſsimo fidei Chriſtianæ ſacramento in ampliſsimo Procerum Conuentu communicans, hæc duo capita religioſiſsimè quaſi obſignaguauit, omnes ſibiipſi diras & execrationes imprecatus; ſi quando contra horum alterum quicquam tentaret. Et tamen non multę horæ interuenerunt, quum flos ille & columen Gallicani Imperij Dux Guiſius, in ipſo tyranni cubiculo à ſuis ſicarijs contra tot promiſſorum, ſacramentorum, iuramentorum obligationes & vincula, in Comitijs publicis, contra ius gentium, contra publicam fidem, in oculis omnium Franciæ Ordinum, & cum intoleranda ſingulorum verè Francorum iniuria interfectus eſt. Alteroque poſt die illuſtriſsimus Cardinalis Guiſius, Rhemenſis Archiepiſcopus, primus Franciæ Par, & Apoſtolicæ ſedis cõmunione, & ſacerdotalis ſacramẽti & myſterio, & Archiepiſcopalis dignitatis pr̨

Duo præcipua acta Comitiorũ Bleſenſium

In oratione quam habuit Bleſis in initio Comitiorũ.

Dux Guiſius.

Cardinalis Guiſius.

rogatiua ter ſacratus, & regis Franciæ pater ſpiritualis, à quo tanquam Chriſti vicario delatum regni diadema accipit; ipſa natiuitatis Chriſti Vigilia, abſque vlla iuris vel iuſtitiæ ſpecie, barbarè ab eiuſdem tyranni carnificibus eſt iugulatus. ſubitóque amandati in alias regni Prouincias percuſſores, qui Duces Maiennenſé, Mercurium, & Domalium, dominumq; Chaſtrenſem, hoc eſt, fortiſſimos & penè ſolos Eccleſiæ Catholicæ defenſores paribus inſidijs è medio tollerent. moxque Cardinalis Borboni⁹, Archiepiſcopus Lugdunenſis, dux Nemoroſius, Ellebeufus, & princeps Ioinuellenſis, alijq; excellentes viri Catholici capti & in vincula coniecti. Et ne quid ad vltimã Catholicorum perniciem & internecionem deeſſet, eodem tempore exercitus qui ex omnium regni Ordinum aſſenſu & flagitatione contra hæreticos erant progreſſi, repentè ad Catholicas ciuitates obſidendas ſunt reuocati; & viciſſim fortiſſimæ Catholicorum ciuitates Nauarræo & hæreticis in poſſeſsionem & prædam traditæ. adeo vt iam firmiſsimam ſpem monſtrum illud hominis conciperet, tum Catholicos hac tam admirabili rerum metamorphôſi attonitos debellatoſque, ſtatim pedibus ſuis ſuique Nauarræi capita ſua ſubmiſſuros; & eodem momento hæreſiarcham illum cum ſuo Caluiniſmo leges toti Monarchiæ Gallicanæ impoſiturum. Ita perfidioſiſsimus Apoſtata, impuriſsimus hypocrita, alter Mezenti⁹ dei contẽptor, millies ipſó

Aurelia. *Niort.* *Sanſerre.*

Mahomete vel Theomacho Græco nequior & ſceleratior, vt ab horrẽdo periurio & inſigni diuini numinis cõtumelia regnum ſuũ auſpicatus eſt, in eodem periurio perrexit, eodẽ periurio, hypocriſi, & religionum variarum ſimulatione populum ſuum continenter circunuênit, eodẽ periurio, & Punica fraude, ſordidáque hypocriſi, toto regni ſui decurſu ad fidem Catholicam extirpandam eſt vſus; ita demum cum eadem hypocriſi & periurio, ſed cæde, ſacrilegio, legum humanarum & diuinarum violatione, blaſphemia, aperta Dei irriſione, multiſque aliis indigniſſimis flagitiis amplificato, iiſque omnibus ad Catholicæ fidei exciſionem relatis regnare deſiit. Neque enim iam amplius rex appellandus erat, ſed tyrannus, & tyrannus talis, tam infamis, tam perfidus, tam abominandus, talis propter ſacrilegam hypocriſim Iulianus Apoſtata, propter ſanguinariam crudelitatem Caius Caligula, propter ſpurciſſimas libidines Varius Heliogabalus, propter ſacrilegum Dei contemptum Dionyſius Siculus, propter omnis generis vitiorum & impietatum ſordes in putridum illud & exeſum corpus tanquam in cloacã quandam congeſtas Conſtantinus Copronymus, vt à mundo cõdito nullæ nationes, nullæ ciuitates aut reſpub. ſimilem tyrannum pertulerint. Horum enim quamuis teterrimorum tyrannorum vitam & res tyrannicè geſtas quicũque maturè perpendere, & deinde cum iſtius animalis moribus componere velit, certò certius comperiet iſtum Henricum Valeſium in iis quæ per-

cẽſui ſceleribus, nominatim in periuriis, ſacrilegiis & ſacrilegis libidinibus, in mẽdaciis, hypocriſi, & diuina religione contaminanda, in populi ſui expilatione, in pecuniarum luxurioſa profuſione, in perfidia, immanitate, contemptu Dei, odio veræ fidei, ipſoque Atheiſmo ita excellere vt eos ſimul omnes ſit longè ſuperaturus.

12 ¶ 12 Atque hæc pauca ſufficiant homini mediocriter intelligenti, vt quis ſit rex, quis tyrannus aduertat; & non magno negotio tyrannum a rege diſcriminet. & illos quidẽ vltimos, vniuerſos intelligo huius tertii generis tyrannos eſſe maximè, perfectè & abſolutè in ſummo gradu, non modo Neronibus, Deciis, Diocletianis, ſed etiam Achabis, Antiochis & reliquis famoſis vel ſacrilegis, vel perſecutoribus pares aut etiam deteriores, & perſpicua ratio docet, & vberius ſuo loco integerrimis teſtibus S. Chriſoſtomo, Hilario, Athanaſio, Nazianzeno aliiſque patribus & Conciliis eccleſiaſticis ipſiſque ſcripturis ſacris demõſtrabitur. Alii multas alias tyranni cognoſcendi notas præſtituunt, vt quod inſignes & illuſtres viros è medio tollit, ſapientes & bonos vexat atque opprimit, literarum ſtudia extinguit, cœtus & conuentus reipub. licitos & vſitatos prohibet, exploratores & emiſſarios paſſim alit, diſſidia & partes in repub. fouet quo alij alios metuant, & neutri cõtra eum conſpirent, ſubditos item perpetuis tributis & vectigalibus exhaurit, ne de ſe familiaque ſuſtinenda ſoliciti nihil cõtra ſtatum ſuum machinentur, denique externis

Vide ca.8. &c.

Omnes aliæ tyrannidis notæ ad hæc tria genera reducuntur.

Bartolus de tyrannide.

Ariſt polit. li.5. ca.11.

magis quàm ciuibus & popularibus fidit. Hæc illi ſigna tyrannidis ponunt, exemplíſque veterum tyrãnorum, & inprimis Tarquinij Superbi illuſtrant, & ferè quidem ſemper hæc vel omnia vel pleraque in tyrannis quibuſcunque inſunt, Sed hæc & ſi in noſtros quoque tyrannos conueniunt, tamen propriè ad politicum tantùm tyrannum, Cõmodum, Tiberium, Tarquinium deſcribendum referuntur, & ad hæc quæ à nobis notata ſunt capita reuocari poſſunt illiſque rectè animaduerſis, ex iiſdem & hæc & alia plurima, tanquam ex trunco arboris rami, aut ex fonte riuuli poſſunt nullo negotio deduci. Si enim regum eſt iuſtè ex legibus imperare & ad commune reipub. bonum, quod eſt certiſſimum, & omnium iudicio manifeſtum; ergò leges violare, cætus legibus præſcriptos interdicere, viros illuſtres interficere, populum tributis opprimere, diſſidia inter ſubditos ſerere, publicos theſauros in adulatores & mimos effundere, & ſimilia admittere quæ cum iuſtitia & legibus pugnant, & ad ſuum vnius bonum cum detrimento publico referuntur, quis non ſtatim deprehendit eſſe tyrannicum? Rurſus ſi regum eſt ſtudio & labore ſuo eniti vt ſubditi boni efficiantur, ergo perſpicuum eſt, nec arduum eſt homini vulgari concludere, tyrannicum eſſe ſi quis viros bonos plebi ad virtutẽ imitandam, exemplo ſuo prælucentes occidat, vel in exilium eiiciat, ſi bonas literas exterminet, ſcholas & Academias deſtruat, artes honeſtas & liberis hominibus dignas interdicat, ſubditoſque ſordidis

Supra fol. 23.24.

artificiis aſſuefaciat, quemadmodum Cyrus quũ rebelles ſibi Lydos penitus domare vellet, *arma & equos ademit, iuſsitque cauponas & ludicras artes & lenocinia exercere. eoque modo gens illa induſtria quondam potens & manu ſtrenua, effæminata mollitie luxuriaque, virtutem priſtinam perdidit.* Sed tertium illud tyrannorum genus Chriſtianis omnibus tantò magis debet eſſe horrori & odio, quò religionem Chriſti, fidem eius, æternámque in cælo beatitudinem terrenis omnibus fortunę corporiſque bonis ſciunt eſſe anteferendam. Ergò qui fidem hanc contaminat, & inuectis hæreſibus quaſi obiectis molibus, viam ad cœlum Chriſtianis ſubditis intercludit, hic reliquorum omnium tyrannus eſt atrociſſimus, non modò quia nulli ferè ad hoc genus tyrannidis ruunt, qui non ſimul illis prioribus modis tyrãni ſimul euadunt, obſiſtentes ſibi ſubditos nobiles & ignobiles promiſcuè trucidant, eorum bona diripiunt, viros ſanctiſſimos carceribus, exilio, morte afficiunt; nequiſſimos ganeones in ciuitatum & eccleſiarum tribunalia attollunt, iniuſtitiam publicam exercent, & Lerna ſcelerum rempub. ſuam complent, ideóque hac flagitiorũ licentia Commodos & Nerones exæquant, quod de Valentibus, Iulianis, Henricis, & reliquis illis euidẽtiſſime conſtat: ſed propriè quia hic tyrannus iuriſdictionem ſibi nullo modo conuenientem, & quam nec reſpub. tradere poteſt inuadit, quia in conſcientias & animas ſubditorum tyrannidem exercet, quia religionem Dei immortalis ſuæ libidini ſubiicit, quia

Iuſtinus lib. 2.

Tyrannus contra eccleſiam & fidem eſt reliquis lõgè deteſtabilior.

in deum eſt blaſphemus & in vniuerſam ſimul Chriſtianorum rempub. iniurioſus: in deum quidem, quia ordinem ab eo poſitum tranſgreditur, & quæ myſteria deus commiſit ſacerdotibus ſolis & Apoſtolis diſpenſanda, ea iſte laicus homo inuolat, & tanquam profana aulæ ſuæ negotia ſurſum deorſum verſat. Quã principũ audacem impietatem deus in veteri teſtamento tam multis interdictis coërcuit, tam multis ſupplicijs vindicauit. Vniuerſam autem chriſtianã rempub. intolerabili iniuria afficit, quando eam fidem quæ vna eſt omnium vniuerſè communis quia catholica, & ſine qua nemo ſalutem poteſt adipiſci, eã iſte in vno chriſtiani orbis angulo, verbi gratia, Henricus Londini, Nauarræa regina Biernæ, immutare, variare, reſtringere & dilatare non reformidat. quod eſt alios chriſtianos omnes ignorantiæ, ſtultitiæ, & ſtupiditatis coarguere, qui perpetuò à maioribus ducta credendi regula, alia contraria fide vitam ſe æternam conſecuturos crediderunt, quam iſte iam homuncio vel muliercula cum quibuſdam ſuæ farinæ conuenis definit eſſe impiam & ſuperſtitioſam, ſuóſque cultores rectà ad infernum impellere. Hæc (inquam) tyrannis aliorũ omnium teterrima eſt & impuriſſima; & quanto Chriſtianus rex bonus propter veras virtutes & ſyncerã pietatem, Pagano quouis rege apud deum hominesque eſt laudabilior, tantò tyrannus iſte Pagano quouis tyranno eſt Deo hominibuſque odioſior, & reipub. chriſtianæ ſubditiſq; quos regit, & quoad corpora & quoad animas hoſtis longè capitalior & infeſtior.

Num. 16.
1. Reg. 13.
2. Paral. 26.

CAPVT 4.

Proteſtantium hæreſis eſt Paganiſmo deterior.

§.0 *Vt quod de tertio tyrãnorum genere dicitur clarius appareat, oſtenditur quã horribile Chriſtianis maliũ ſit hæreſis quæcunque; & primò ex generali conſenſu Eccleſiæ primitiuæ probatur hæreſim eſſe Paganiſmo deteriorem.*

§.1 *Idem probatur ſigillatim de hodierna Proteſtantium hæreſi. primò, quòd Pagani prædicabant ſe accepiſſe ſuas religiones a diis immortalibus. Lutherus autem & Zuinglius noui Euangeliſmi ſatores fatentur ſuam doctrinam veniſſe à Diabolo. quorum etiam vita fuit fædior & flagitioſior, quã cuiuſcunque Paganorum legiſlatoris.*

2 *Pagani olim, vt hodie Turcæ habebant in ſuis religionibus aliquã profeſsionem caſtitatis. Hæretici autem iſti docent neminem poſſe viuere caſtè, & profeſsionem caſtitatis non ferunt; ſuoſque ſectarios ipſa doctrinæ ſuæ vi ad libidines impellunt: quorum vita propterea eſt longè turpiſsima.*

3 *Proteſtantes multo magis inter ſe de ſua Euangelica fide diſsentiũt, quã Gentiles de ſua religione Ethnica.*

4 *Gentiles cum fidelibus ſiuæ Iudæis ſiue Chriſtianis omnium ætatum conueniunt, quòd deum ſacrificio colunt (quod etiam defunctis profuiſſe Chriſtiani ſemper & vbique crediderunt) quem Dei colendi ritum ipſa natura Paganos omnes docuit. In quo multum antecellunt Proteſtantibus qui ſoli omnium ſub*

cælo nationum ſacrificio carent.

Pagani, vt & Turcæ, cum Hebræis & Chriſtianis, orarunt pro defunctis, quod Proteſtantes reſpuunt.

6 Pagani idcirco orarunt, & quia credebant Deum iuſtum iudicem opera hominum mala poſt hanc vitam ſupplicijs caſtigare, & quia credebant animas eſſe immortales. Proteſtantes non orant, idcirco quia credunt deum opera non curare (de quo poſtea §. 10 & 11) & quia credunt animas eſſe mortales, nec vllam eſſe reſurrectionem.

7 Proteſtantes multò ſuperbius contemnunt primarios religionis Chriſtianæ Epiſcopos & eccleſiã primitiuam, quã Pagani ſuos primos doctores & Magiſtros.

8 Proteſtantes infinitè impudentius quã Pagani in ſuis tuẽndis mentiuntur; potiſſimùm recentes ſcriptores Hugonotæ qui de hodierno Angliæ ſtatu & martyribus eius nimis effricta fronte mendacia fundunt. Vbi narratur vera cauſa cur Henricus 8. ab eccleſia defecerit; quia nimirum eius permiſſu, legitima vxore viuente, inceſtas nuptias cum alia contrahere non potuit. Quædam item narrantur de tyrannicis legibus ab eius filia hodierna Angliæ regina cõtra religionem latis.

9 Synagoga Proteſtantium quoad regimen eccleſiaſticum turpius ordinata quàm Paganorum.

10 Proteſtantes de operibus bonis, item de Deo malorũ operũ vel bonorum remuneratore, nequius & ſceleratius docent quã Pagani, qui comparati cum Proteſtantibus (quorum doctrina quoad hoc eſt merè belluina, Epicuræa, & Atheiſmi plena) videntur ſentire Chriſtianè, & ſcribere Apoſtolicè. Et tamen Proteſtantes quamuis omnib⁹ ſceleribus cooperti, per

ſuam ſolam fidem *putant ſe in cœlis fore ipſis Chriſti Apſtolis pares.*

11 *Vt taceantur multæ antiquæ hæreſes a Proteſtantibus receptæ, eorum doctrina de ſola fide, directè negat iudicium extremum, & Chriſtum iudicem redarguit iniuſtitiæ, eſtque magis blaſphema quàm Alcoranus Mahometis.*

12 *Concluſio breuiter repetens argumenta antea explicata fuſius.*

SED quoniam hæc oratio omnis eò tendit, vt Chriſtiani officium ſuum quod Chriſto, eccleſiæ, reipublicæ, regibúſque debẽt, pleniùs intelligãt, ſimulque animaduertant quàm horribilis peccati cõtra diuinam maieſtatem rémque publicam Chriſtianam ſe reos faciant, qui hæreticum hominem in corporis chriſtiani vix extremo pede hærẽtem, reipublicæ chriſtianæ regem, hoc eſt totius corporis ſupremum caput efficiunt, ad quam dignitatem multò minus idoneus eſt quàm Nero, quàm Maxentius, quàm Paganus quiſpiam aut Turca: partim etiam quia multi nec poſt tam ſanguinariam tot annorum experientiam, quàm cruenta beſtia ſit iſta noſtræ tempeſtatis ſecta expendunt: & quidam hodierno die hæreſiarchæ improbiſſimi Catholicorum nomen impudenter ementientes, tanquam ſtupendum paradoxum admirãtur *& homine catholico indignum* clamitãt, *quòd Hugonotam Iudæo aut Mahometano comparamus*; nec erubeſcunt garrire Hugonotas cum Catholicis

Apolog. Catholic. par. 2. pag. 119. 120.

Catholicis *conuenire quoad fidem, diſſentire autem tantùmodo quoad externas cæremonias quæ extra ſcripturas ab Eccleſia ſunt inuentæ*; hanc partem examinemus paulò diligentius, & non rhetoricè vel accuſatoriè, ſed ſimpliciter & ſyncerè hæreſis hodiernæ deformitatem exponamus, & cũ vel abſurdiſſimo gentium barbararum Paganiſmo conferamus. Neque verò aliquid proferemus abditum aut reconditum, neque minutè perſcrutabimur opiniones certorum hominum ſingulares, ſed tantùm ex multis pauca libabimus dogmata toti mundo notiſſima, in media luce & clariſſimo ſole à primariis hæreticorum ducibus prædicata, fratrum congregatione & Miniſtrorum cœtu probante & applaudente: adeo vt ex ipſis hæreſis iſtius quam *Euangelium* vocant principiis & fontibus ea fluxiſſe, nemini mortalium poſſit eſſe obſcurum.

§. o Primùm autem generaliter omnem hæreſim eſſe Pagnaniſmum, & vnumquemque hæreticum verè Paganum eſſe potius quàm Chriſtianum, Chriſtiano homini paradoxum videri non debet, ſi vel Chriſti Euangelium, vel primitiuæ & Apoſtolicæ eccleſiæ doctrinam vt par eſt, perceptã cognitamque habeat. Chriſtus enim quum eccleſiæ voci & præcepto non obtẽperantem habendum *pro Ethnico & publicano* denuntiat, non modò hæreticum, ſed etiam ſchiſmaticum Ethnicis annumerat. ſanctiſſimique patres Chriſti verbis inhærẽtes, hæreticum a Pagano nihil penitus differre docuerunt, niſi quòd hæreticus diuinam maieſtatem lædit atro-

O *Omnis hæreticus magis Paganus quàm Chriſtianus.*

Math. 18.

O

cius, ideoque hæreticum quam paganum terribilius excipiet iudicium atque damnatio. Hoc Tertullianus tanquam maximè exploratum ſumit, *ſi hæretici ſunt, Chriſtiani eſſe non poſſunt.* Et D. Hieronimus de Pelagianis acturus, initio ſtatuit *de hæretico tanquam de Gentili* loquẽdum eſſe, & D. Ciprianus. *hæreticus ſic ſe Chriſtianum profitetur, quomodo & Chriſtum diabolus ſæpe mentitur. ſicut autem ille Chriſtus non eſt licet fallat in nomine Chriſti, ita nec hic Chriſtianus eſt.* adeo vt D. Cipriano tã inſigni epiſcopo & martyri, hæreticus non magis ſit Chriſtianus quam diabolus eſt Chriſtus, nec ille min⁹ peſtilens eſt veri Chriſtianiſmi aduerſarius & ſi ſe Chriſtianum nominet, quàm hic æternus eſt Chriſti hoſtis, & ſi eius aliquando nomen & figuram induat. Clariſſimum ergo eſt hęreticos nullo modo eſſe Chriſtianos & ſi magna arrogantia & hypocriſi ſe puriſſimè *Chriſtianos* & *Euangelicos* & *Fideles* millies vociferentur.

Tertul. de præſcrip. Hieron. in princip. dialog. cõtra lucif. Cipri. de vnit. eccleſ.

Aëtius olim quod veteres patres diuinarum literarũ interpretes ſuperbè reiiceret, *Atheus* cõmuni Chriſtianorũ ſententia dictus eſt quo nomine Ariũ vocat D. Athanaſi⁹, & Eunomiũ D. Hieronim⁹. paulò vlteri⁹ progreditur D. Chriſoſtomus cũ ita cõcludit *Arian⁹ eſt, ergo diabol⁹ eſt.* nec vnquã hæſitaſſet ille hæreticũ eſſe Paganũ & Pagano nequiorem, quem pro pter infinitam veritatis corrumpẽdæ malitiam ex homine factum putauit quodammodo diabolum. Sed de Paganiſmo nemo vnquam veterum patrum dubitauit, & eſt legib⁹ imperatoriis definitũ. Lucifer quidem vetuſtus ille & conſta ntiſſimus Sar-

Socra hiſt. lib 2. c. 28 Atha. ſer. 2. cont. Arian. Hieron. ad Pãma Chriſoſt. contra Aria. Lucif lib. 1. pro S Athan. pag 65.

diniæ Archiepiſcopus non ſolùm vniuerſe probat Arianos *non poſſe dici Chriſtianos quia ſunt Ariani*, verùm etiam nominatim imperatorem Conſtantium affatus, *Tu (inquit) cum negas Dei filium, Gentilis aut Iudæus nobis es, teque cum ſuis Arianis quales & Ethnicos iudicamus cultores omnium dæmonum, & abominamur quomodo Iudæos qui ſunt ſine Deo, ex quo vnicum negauerunt filium Dei.* & D. Ambroſius disertè, *hæreticos* ait *eſſe deteſtabiliores ipſis Iudæis qui carnem Chriſti crucifixerunt.* Magnus autem Athanaſius eos *nec Ethnicorum nomine* qui certam & conſtantem religionem habuere, dignatur, *tantū (inquit) abeſt vt eos Chriſtianos appellare velim.* Quod ſi quis pertinaciter negare velit, illud ſaltem neminem chriſtianum ignorare putat *eos quiduis potius quam chriſtianos eſſe.* & veteres Chriſtiani Imperatores *de Paganis, Iudæis, & hæreticis*, eodem prorſus modo loquũtur, niſi quod hæreticos ſuis legibus magis quàm *Iudæos & Paganos, infames & inteſtabiles* eſſe decernunt, & grauioribus ſuppliciis caſtigant. Hæreticos ſi quidē Iudęis & Paganis impuriores ſemper exiſtimarũt idque magna & euidenti ratione permoti, quam elegāter perſtringit Tertullianus, cùm hoc inter Ethnicos & hæreticos diſtare tradit, *quod Ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo non credunt:* quibus verbis ſignificat Ethnicos & ſi verè non credant quia fide chriſtiana ſunt deſtituti, aliquid tamen credere quia ea credunt quæ humana natura lumine rationis à deo illuſtrata de deo credēda eſſe collegit, hæreticos autē qui ſe credētes & fideles Chriſtianos ſimulant, cum ea non

Ibidem lib. 2. pag. 149. idem lib. de nō cōmunicando cum hær. pag. 192.

Ambr. de fide. lib. 3. cap 3.

Atha. in epiſ. ad ſolit. vitā agētes.

Cod. lib. 1. tit. 5. 6. Quoniam & tit. 7.

Tertull. li. de patient.

iorem opem attuliſſent, vel allaturi videbantur vltionem ſumeret. Hinc primò maleſidum Niuernenſem, & alios aliquot clari nominis viros ab eorum ſocietate diſiunxit. Hinc deinde Caroli celeberrimi Ducis Maiennenſis in Guienna contra Nauarræum conatus ſubtractis clam militibus, & non ſubminiſtratis pecunijs inanes reddidit. Hinc Dux nobiliſſimus Ioieuſe cum alijs multis viris inſignibus, proditoriè in manus Nauarræo datus, & miſerè cum ſuis contrucidatus. Hinc illis pecunijs quas ex Eccleſiæ bonis venditis coegerat, immenſæ illa Germanorum copiæ conductæ, & per perfidioſiſſimi iſtius tyranni miniſtros in Galliam inductæ, quę Catholicorum ſtrages ęderent, & eorum eccleſias incenderent, & Nauarræum Catholicis dominum & proximum regni hæredem imponerent. Hinc poſt illos glorioſiſſimi Ducis Guiſij diuina fortitudine fuſos fugatoſque, Heluetiorum & Gallorum tot phalanges in ciuitatem Pariſienſem introductæ, ſpecie vt Hugonotas illic latitantes eruerent, re vera vt optimis Catholicis laqueum, & florentiſſimæ pientiſsimæque ciuitati vltimum excidium & ſpoliationem inferrent. Hinc denique funeſtiſsima Comitia Bleſenſia, vbi ſupremum quaſi faſtigium alijs ſuis omnibus Diabolicis operibus adiecit. vbi quo magis Catholicos principes ineſcaret, lege lata, vel potius renouata, quam etiam *regni legem fundamentalem* vt erat, & in quam

regibus ipſis nulla eſt authoritas haberi voluit, 1
hæreticum quécunque à regni ſucceſsione exclufit. De cuius firmitate immutabili ne quis ambigeret, infidelis Turca ſeipſum ad eam perpetuo ſeruandam ita aſtringebat, vt ipſe ſeipſum à regali ſolio deijciendum populumque vniuerſum a ſua obedientia liberum eſſe decerneret, ſi quando in eius legis præiudicium quicquam admitteret. Eadem ſingularis animi ſinceri & aperti ſpecie ſuam cum Duce Guiſio Principibuſque Catholicis in beneuolentiam proteſtatus, auguſtiſsimo fidei Chriſtianæ ſacramento in ampliſsimo Procerum Conuentu communicans, hæc duo capita religioſiſsimè quaſi obſignagnauit, omnes ſibiipſi diras & execrationes imprecatus; ſi quando contra horum alterum quicquam tentaret. Et tamen non multę horæ interuenerunt, quum flos ille & columen Gallicani Imperij Dux Guiſius, in ipſo tyranni cubiculo à ſuis ſicarijs contra tot promiſſorum, ſacramentorum, iuramentorum obligationes & vincula, in Comitijs publicis, contra ius gentium, contra publicam fidem, in oculis omnium Francię Ordinum, & cum intoleranda ſingulorum verè Francorum iniuria interfectus eſt. Alteroque poſt die illuſtriſsimus Cardinalis Guiſius, Rhemenſis Archiepiſcopus, primus Franciæ Par, & Apoſtolicę ſedis cōmunione, & ſacerdotalis ſacramēti & myſterio, & Archiepiſcopalis dignitatis pręrogatiua

Duo præcipua acta Comitiorū Bleſenſium

2 *In oratione quam habuit Bleſis in initio Comitiorū.*

Dux Guiſius.

Cardinalis Guiſius.

rogatiua ter ſacratus, & regis Franciæ pater ſpiritualis, à quo tanquam Chriſti vicario delatum regni diadema accipit; ipſa natiuitatis Chriſti Vigilia, abſque vlla iuris vel iuſtitiæ ſpecie, barbarè ab eiuſdem tyranni carnificibus eſt iugulatus. ſubitóque amandati in alias regni Prouincias percuſſores, qui Duces Maiennenſé, Mercurium, & Domalium, dominumq; Chaſtrenſem, hoc eſt, fortiſſimos & penè ſolos Eccleſiæ Catholicæ defenſores paribus inſidijs è medio tollerent. moxque Cardinalis Borboni⁹, Archiepiſcopus Lugdunenſis, dux Nemoroſius, Ellebeufus, & princeps Ioinuellenſis, alijq; excellentes viri Catholici capti & in vincula coniecti. Et ne quid ad vltimã Catholicorum perniciem & internecionem deeſſet, eodem tempore exercitus qui ex omnium regni Ordinum aſſenſu & flagitatione contra hæreticos erant progreſſi, repentè ad Catholicas ciuitates obſidendas ſunt reuocati; & viciſſim fortiſſimæ Catholicorum ciuitates Nauarræo & hæreticis in poſſeſsionem & prædam traditæ. adeò vt iam firmiſsimam ſpem monſtrum illud hominis conciperet, tum Catholicos hac tam admirabili rerum metamorphôſi attonitos debellatoſque, ſtatim pedibus ſuis ſuique Nauarræi capita ſua ſubmiſſuros; & eodem momento hæreſiarcham illum cum ſuo Caluiniſmo leges toti Monarchiæ Gallicanæ impoſiturum. Ita perfidioſiſsimus Apoſtata, impuriſsimus hypocrita, alter Mezenti⁹ dei contẽptor, millies ipſo

Aurelia. *Niort.* *Sanſerre.*

Mahomete vel Theomacho Græco nequior & ſceleratior, vt ab horrẽdo periurio & inſigni diuini numinis cõtumelia regnum ſuũ auſpicatus eſt, in eodem periurio perrexit, eodẽ periurio, hypocriſi, & religionum variarum ſimulatione populum ſuum continenter circunuênit, eodẽ periurio, & Punica fraude, ſordidáque hypocriſi, toto regni ſui decurſu ad fidem Catholicam extirpandam eſt vſus; ita demum cum eadem hypocriſi & periurio, ſed cæde, ſacrilegio, legum humanarum & diuinarum violatione, blaſphemia, aperta Dei irriſione, multiſque aliis indigniſſimis flagitiis amplificato, iiſque omnibus ad Catholicæ fidei exciſionem relatis regnare deſiit. Neque enim iam amplius rex appellandus erat, ſed tyrannus, & tyrannus talis, tam infamis, tam perfidus, tam abominandus, talis propter ſacrilegam hypocriſim Iulianus Apoſtata, propter ſanguinariam crudelitatem Caius Caligula, propter ſpurciſſimas libidines Varius Heliogabalus, propter ſacrilegum Dei contemptum Dionyſius Siculus, propter omnis generis vitiorum & impietatum ſordes in putridum illud & exeſum corpus tanquam in cloacã quandam congeſtas Conſtantinus Copronymus, vt à mundo cõdito nullæ nationes, nullæ ciuitates aut reſpub. ſimilem tyrannum pertulerint. Horum enim quamuis teterrimorum tyrannorum vitam & res tyrannicè geſtas quicũque maturè perpendere, & deinde cum iſtius animalis moribus componere velit, certò certius comperiet iſtum Henricum Valeſium in iis quæ per-

cēſui ſcelerībus, nō ſigillatim in periuriis, ſacrilegiis & ſacrilegis libidinib⁹, in mēdaciis, hypocriſi, & diuina religione contaminanda, in populi ſui expilatione, in pecuniarum luxurioſa profuſione, in perfidia, immanitate, contemptu Dei, odio veræ fidei, ipſoque Atheiſmo ita excellere vt eos ſimul omnes ſit longè ſuperaturus.

12 ¶ 12 Atque hæc pauca ſufficiant homini mediocriter intelligenti, vt quis ſit rex, quis tyrannus aduertat, & non magno negotio tyrannum a rege diſcriminet. & illos quidē vltimos, vniuerſos intelligo huius tertii generis tyrannos eſſe maximè, perfectè & abſolutè in ſummo gradu, non modo Neronibus, Deciis, Diocletianis, ſed etiam Achabis, Antiochis & reliquis famoſis vel ſacrilegis, vel perſecutoribus pares aut etiam deteriores; & perſpicua ratio docet, & vberius ſuo loco integerrimis teſtibus S. Chriſoſtomo, Hilario, Athanaſio, Nazianzeno aliiſque patribus & Conciliis eccleſiaſticis ipſiſque ſcripturis ſacris demonſtrabitur. Alii multas alias tyranni cognoſcendi notas præſtituunt; vt quod inſignes & illuſtres viros è medio tollit, ſapientes & bonos vexat atque opprimit, literarum ſtudia extinguit, cœtus & conuentus reipub. licitos & vſitatos prohibet, exploratores & emiſſarios paſſim alit, diffidia & partes in repub. fouet quo alij alios mutuant, & neutri cōtra eum conſpirent, ſubditos item perpetuis tributis & vectigalibus exhaurit, ne de ſe familiaque ſuſtinenda ſoliciti nihil cōtra ſtatum ſuum machinentur, denique externis

Vide ca. 8. &c.

Omnes aliæ tyrannidis notæ ad hæc tria gēnera reducuntur.

Bartolus de tyrannide.

Ariſt polit. li. 5. ca. 11.

magis quàm ciuibus & popularibus fidit. Hæc illi ſigna tyrannidis ponunt, exemplisque veterum tyrãnorum, & inprimis Tarquinij Superbi illuſtrant, & ferè quidem ſemper hæc vel omnia vel pleraque in tyrannis quibuſcunque inſunt, Sed hæc & ſi in noſtros quoque tyrannos conueniunt, tamen propriè ad politicum tantùm tyrannum, Cõmodum, Tiberium, Tarquinium deſcribendum referuntur, & ad hæc quæ à nobis notata ſunt capita reuocari poſſunt illiſque rectè animaduerſis, ex iiſdem & hæc & alia plurima, tanquam ex trunco arboris rami, aut ex fonte riuuli poſſunt nullo negotio deduci. Si enim regum eſt iuſtè ex legibus imperare & ad commune reipub. bonum, quod eſt certiſſimum, & omnium iudicio manifeſtum; ergò leges violare, cætus legibus præſcriptos interdicere, viros illuſtres interficere, populum tributis opprimere, diſſidia inter ſubditos ſerere, publicos theſauros in adulatores & mimos effundere, & ſimilia admittere quæ cum iuſtitia & legibus pugnant, & ad ſuum vnius bonum cum detrimento publico referuntur, quis non ſtatim deprehendit eſſe tyrannicum? Rurſus ſi regum eſt ſtudio & labore ſuo eniti vt ſubditi boni efficiantur, ergo perſpicuum eſt, nec arduum eſt homini vulgari concludere, tyrannicum eſſe ſi quis viros bonos plebi ad virtutẽ imitandam exemplo ſuo prælucentes occidat, vel in exilium eiiciat, ſi bonas literas exterminet, ſcholas & Academias deſtruat, artes honeſtas & liberis hominibus dignas interdicat, ſubditoſque ſordidis

Supra fol. 23.24.

artificiis aſſuefaciat, quemadmodum Cyrus quū rebelles ſibi Lydos penitus domare vellet, *arma & equos ademit, iuſſitque cauponas & ludicras artes & lenocinia exercere. eoque modo gens illa induſtria quondam potens & manu ſtrenua, effæminata mollitie luxuriaque, virtutem priſtinam perdidit.* Sed tertium illud tyrannorum genus Chriſtianis omnibus tantò magis debet eſſe horrori & odio, quò religionem Chriſti, fidem eius, æternámque in cælo beatitudinem terrenis omnibus fortunę corporiſque bonis ſciunt eſſe anteferendam. Ergò qui fidem hanc contaminat, & inuectis hæreſibus quaſi obiectis molibus, viam ad cœlum Chriſtianis ſubditis intercludit, hic reliquorum omnium tyrannus eſt atrociſſimus, non modò quia nulli ferè ad hoc genus tyrannidis ruunt, qui non ſimul illis prioribus modis tyrãni ſimul euadunt, obſiſtentes ſibi ſubditos nobiles & ignobiles promiſcuè trucidant, eorum bona diripiunt, viros ſanctiſſimos carceribus, exilio, morte afficiunt; nequiſſimos ganeones in ciuitatum & eccleſiarum tribunalia attollunt, iniuſtitiam publicam exercent, & Lerna ſcelerum rempub. ſuam complent, ideóque hac flagitiorũ licentia Commodos & Nerones exæquant, quod de Valentibus, Iulianis, Henricis, & reliquis illis euidẽtiſſime conſtat: ſed propriè quia hic tyrannus iuriſdictionem ſibi nullo modo conuenientem, & quam nec reſpub. tradere poteſt inuadit, quia in conſcientias & animas ſubditorum tyrannidem exercet, quia religionem Dei immortalis ſuæ libidini ſubiicit, quia

Iuſtinus lib. 2.

Tyrannus contra eccleſiam & fidem eſt reliquis lõgè deteſtabilior.

in deum eſt blaſphemus & in vniuerſam ſimul Chriſtianorum rempub. iniurioſus : in deum quidem, quia ordinem ab eo poſitum tranſgreditur, & quæ myſteria deus commiſit ſacerdotibus ſolis & Apoſtolis diſpenſanda, ea iſte laicus homo inuolat, & tanquam profana aulæ ſuæ negotia ſurſum deorſum verſat. Quã principũ audacem impietatem deus in veteri teſtamento tam multis interdictis coërcuit, tam multis ſupplicijs vindicauit. Vniuerſam autem chriſtianã rempub. intolerabili iniuria afficit, quando eam fidem quæ vna eſt omnium vniuerſè communis quia catholica, & ſine qua nemo ſalutem poteſt adipiſci, eã iſte in vno chriſtiani orbis angulo, verbi gratia, Henricus Londini, Nauarræa regina Biernæ, immutare, variare, reſtringere & dilatare non reformidat. quod eſt alios chriſtianos omnes ignorantiæ, ſtultitiæ, & ſtupiditatis coarguere, qui perpetuò à maioribus ducta credendi regula, alia contraria fide vitam ſe æternam conſecuturos crediderunt, quam iſte iam homuncio vel muliercula cum quibuſdam ſuæ farinæ conuenis definit eſſe impiam & ſuperſtitioſam, ſuóſque cultores rectà ad infernum impellere. Hæc (inquam) tyrannis aliorũ omnium teterrima eſt & impuriſſima; & quanto Chriſtianus rex bonus propter veras virtutes & ſyncerã pietatem, Pagano quouis rege apud deum homineſque eſt laudabilior, tantò tyrannus iſte Pagano quouis tyranno eſt Deo hominibuſque odioſior, & reipub. chriſtianæ ſubditiſq; quos regit, & quoad corpora & quoad animas hoſtis longè capitalior & infeſtior.

Num. 16. 1. *Reg. 15.* 2. *Paral.* 26.

CAPVT 4.

Proteſtantium hæreſis eſt Paganiſmo deterior.

§.0 *Vt quod de tertio tyrānorum genere dicitur clarius appareat, oſtenditur quā horribile Chriſtianis maliū ſit hæreſis quæcunque; & primò ex generali conſenſu Eccleſiæ primitiuæ probatur hæreſim eſſe Paganiſmo deteriorem.*

§.1 *Idem probatur ſigillatim de hodierna Proteſtantium hæreſi. primò, quòd Pagani prædicabant ſe accepiſſe ſuas religiones a diis immortalibus. Lutherus autem & Zuinglius noui Euangeliſmi ſatores fatentur ſuam doctrinam veniſſe à Diabolo. quorum etiam vita fuit fædior & flagitioſior, quā cuiuſcunque Paganorum legiſlatoris.*

2 *Pagani olim, vt hodie Turcæ habebant in ſuis religionibus aliquā profeſſionem caſtitatis. Hæretici autem iſti docent neminem poſſe viuere caſtè, & profeſſionem caſtitatis non ferunt; ſuoſque ſectarios ipſa doctrinæ ſuæ vi ad libidines impellunt: quorum vita propterea eſt longe turpiſſima.*

3 *Proteſtantes multo magis inter ſe de ſua Euangelica fide diſſentiūt, quā Gentiles de ſua religione Ethnica.*

4 *Gentiles cum fidelibus ſiue Iudæis ſiue Chriſtianis omnium ætatum conueniunt, quòd deum ſacrificio colunt (quod etiam defunctis profuiſſe Chriſtiani ſemper & vbique crediderunt) quem Dei colendi ritum ipſa natura Paganos omnes docuit. In quo multum antecellunt Proteſtantibus qui ſoli omnium ſub*

cælo nationum ſacrificio carent.

Pagani, vt & Turcæ, cum Hebræis & Chriſtianis, orarunt pro defunctis, quod Proteſtantes reſpuunt.

6 *Pagani idcirco orarunt, & quia credebant Deum iuſtum iudicem opera hominum mala poſt hanc vitam ſuppliciis caſtigare, & quia credebant animas eſſe immortales. Proteſtantes non orant, idcirco quia credunt deum opera non curare (de quo poſtea §. 10 & 11) & quia credunt animas eſſe mortales, nec vllam eſſe reſurrectionem.*

7 *Proteſtantes multò ſuperbius contemnunt primarios religionis Chriſtianæ Epiſcopos & eccleſiã primitiuam, quã Pagani ſuos primos doctores & Magiſtros.*

8. *Proteſtantes infinitè impudentius quã Pagani in ſuis tuendis mentiuntur; potiſſimùm recentes ſcriptores Hugonotæ qui de hodierno Angliæ ſtatu & martyribus eius nimis effricta fronte mendacia fundunt. Vbi narratur vera cauſa cur Henricus 8. ab eccleſia defecerit; quia nimirum eius permiſſu, legitima vxore viuente, inceſtas nuptias cum alia contrahere non potuit. Quædam item narrantur de tyrannicis legibus ab eius filia hodierna Angliæ regina cõtra religionem latis.*

9 *Synagoga Proteſtantium quoad regimen eccleſiaſticum turpius ordinata quam Paganorum.*

10 *Proteſtantes de operibus bonis, item de Deo malorũ operũ vel bonorum remuneratore, nequius & ſceleratius docent quã Pagani, qui comparati cum Proteſtantibus (quorum doctrina quoad hoc eſt merè belluina, Epicuræa, & Atheiſmi plena) videntur ſentire Chriſtianè, & ſcribere Apoſtolicè. Et tamen Proteſtantes quamuis omnib⁹ ſceleribus cooperti, per*

ſuam ſolam fidem *putant ſe in cœlis fore ipſis Chriſti Apſtolis pares.*

21 *Vt taceantur multæ antiquæ hæreſes a Proteſtantibus receptæ, eorum doctrina de ſola fide, directè negat iudicium extremum, & Chriſtum iudicem redarguit iniuſtitiæ, eſtque magis blaſphema quàm Alcoranus Mahometis.*

22 *Concluſio breuiter repetens argumenta antea explicata fuſius.*

SED quoniam hæc oratio omnis eò tendit, vt Chriſtiani officium ſuum quod Chriſto, eccleſiæ, reipublicæ, regibúſque debẽt, pleniùs intelligãt, ſimulque animaduertant quàm horribilis peccati cõtra diuinam maieſtatem rémque publicam Chriſtianam ſe reos faciant, qui hæreticum hominem in corporis chriſtiani vix extremo pede hærẽtem, reipublicæ chriſtianæ regem, hoc eſt totius corporis ſupremum caput efficiunt, ad quam dignitatem multò minus idoneus eſt quàm Nero, quàm Maxentius, quàm Paganus quiſpiam aut Turca: partim etiam quia multi nec poſt tam ſanguinariam tot annorum experientiam, quàm cruenta beſtia ſit iſta noſtræ tempeſtatis ſecta expendunt: & quidam hodierno die hæreſiarchæ improbiſſimi Catholicorum nomen impudenter ementientes, tanquam ſtupendum paradoxum admirãtur *& homine catholico indignum* clamitãt, *quòd Hugonotam Iudæo aut Mahometano comparamus*; nec erubeſcunt garrire Hugonotas cum

Apolog. Catholic. par. 2. pag. 119. 120.

Catholicis

Catholicis *conuenire quoad fidem, diſſentire autem tantùmodo quoad externas cæremonias quæ extra ſcripturas ab Eccleſia ſunt inuentæ*; hanc partem examinemus paulò diligentius, & non rhetoricè vel accuſatoriè, ſed ſimpliciter & ſyncerè hæreſis hodiernæ deformitatem exponamus, & cũ vel abſurdiſſimo gentium barbararum Paganiſmo conferamus. Neque verò aliquid proferemus abditum aut reconditum, neque minutè perſcrutabimur opiniones certorum hominum ſingulares, ſed tantùm ex multis pauca libabimus dogmata toti mundo notiſſima, in media luce & clariſſimo ſole à primariis hæreticorum ducibus prædicata, fratrum congregatione & Miniſtrorum cœtu probante & applaudente: adeo vt ex ipſis hæreſis iſtius quam *Euangelium* vocant principiis & fontibus ea fluxiſſe, nemini mortalium poſſit eſſe obſcurum.

§. o Primùm autem generaliter omnem hæreſim eſſe Pagnaniſmum, & vnumquemque hæreticum verè Paganum eſſe potius quàm Chriſtianum, Chriſtiano homini paradoxum videri non debet, ſi vel Chriſti Euangelium, vel primitiuæ & Apoſtolicæ eccleſiæ doctrinam vt par eſt, perceptã cognitamque habeat. Chriſtus enim quum eccleſiæ voci & præcepto non obtéperantem habendum *pro Ethnico & publicano* denuntiat, non modò hæreticum, ſed etiam ſchiſmaticum Ethnicis annumerat. ſanctiſſimique patres Chriſti verbis in hærétes, hæreticum a Pagano nihil penitus differre docuerunt, niſi quòd hæreticus diuinam maieſtatem lædit atro-

O *Omnis hæreticus magis Paganus quàm Chriſtianus.*

Math. 18.

cius, ideoque hæreticum quam paganum terribilius excipiet iudicium atque damnatio. Hoc Tertullianus tanquam maximè exploratum ſumit, *ſi hæretici ſunt, Chriſtiani eſſe non poſſunt.* Et D. Hieronimus de Pelagianis acturus, initio ſtatuit *de hæretico tanquam de Gentili* loquēdum eſſe, & D. Ciprianus. *hæreticus ſic ſi Chriſtianum profitetur, quomodo & Chriſtum diabolus ſæpe mentitur. ſicut autem ille Chriſtus non eſt licet fallat in nomine Chriſti, ita nec hic Chriſtianus eſt.* adeo vt D. Cipriano tā inſigni epiſcopo & martyri, hæreticus non magis ſit Chriſtianus quam diabolus eſt Chriſtus, nec ille min⁹ peſtilens eſt veri Chriſtianiſmi aduerſarius & ſi ſe Chriſtianum nominet, quàm hic æternus eſt Chriſti hoſtis, & ſi eius aliquando nomen & figuram induat. Clariſſimum ergo eſt hęreticos nullo modo eſſe Chriſtianos & ſi magna arrogantia & hypocriſi ſe puriſſimè *Chriſtianos* & *Euangelicos* & *Fideles* millies vociferentur. Aëtius olim quod veteres patres diuinarum literarū interpretes ſuperbè reiiceret, *Atheus* cōmuni Chriſtianorū ſententia dictus eſt quo nomine Ariū vocat D. Athanaſi⁹, & Eunomiū D. Hieronim⁹. paulò vlteri⁹ progreditur D. Chriſoſtomus cū ita cōcludit *Arian⁹ eſt, ergo diabol⁹ eſt.* nec vnquā hæſitaſſet ille hæreticū eſſe Paganū & Pagano nequiorem, quem propter infinitam veritatis corrumpēdæ malitiam ex homine factum putauit quodammodo diabolum. Sed de Paganiſmo nemo vnquam veterum patrum dubitauit, & eſt legib⁹ imperatoriis definitū. Lucifer quidem vetuſtus ille & conſtantiſſimus Sar-

Tertul de preſcrip.
Hieron. in princip. dialog cō tra lucif
Cipri. de vnit. eccleſ.
Socra hiſt. lib 2. c. 28
Atha. ſer. 2. cont. Arian.
Hieron. ad Pāma.
Chriſoſt. contra Aria.
Lucif lib. 1 pro S Athan. pag 65.

diniæ Archiepiſcopus non ſolùm vniuerſe probat Arianos *non poſſe dici Chriſtianos quia ſunt Ariani*, verùm etiam nominatim imperatorem Conſtantium affatus, *Tu (inquit) cum negas Dei filium, Gentilis aut Iudæus nobis es, teque cum ſuis Arianis quales & Ethnicos iudicamus cultores omniū dæmonum, & abominamur quomodo Iudæos qui ſunt ſine Deo, ex quo Vnicum negauerunt filium Dei.* & D. Ambroſius diſertè, *hæreticos* ait *eſſe deteſtabiliores ipſis Iudæis qui carnem Chriſti crucifixerunt.* Magnus autem Athanaſius eos *nec Ethnicorum nomine* qui certam & conſtantem religionem habuere, dignatur, *tantū (inquit) abeſt Vt eos Chriſtianos appellare Velim.* Quod ſi quis pertinaciter negare velit, illud ſaltem neminem chriſtianum ignorare putat *eos quiduis potius quam chriſtianos eſſe*. & veteres Chriſtiani Imperatores *de Paganis, Iudæis, & hæreticis*, eodem prorſus modo loquũtur, niſi quod hæreticos ſuis legibus magis quàm *Iudæos & Paganos, infames & inteſtabiles* eſſe decernunt, & grauioribus ſuppliciis caſtigant. Hæreticos ſi quidē Iudęis & Paganis impuriores ſemper exiſtimarũt idque magna & euidenti ratione permoti, quam elegãter perſtringit Tertullianus, cùm hoc inter *Ethnicos & hæreticos diſtare* tradit, *quod Ethnici non credendo credunt, at hæretici credendo non credunt:* quibus verbis ſignificat Ethnicos & ſi verè non credant quia fide chriſtiana ſunt deſtituti, aliquid tamen credere quia ea credunt quæ humana natura lumine rationis à deo illuſtrata de deo credēda eſſe collegit, hæreticos autē qui ſe credētes & fideles Chriſtianos ſimulant, cum ea non

Ibidem lib. 2. pag. 149. idem lib. de nō cōmunicando cum hær. pag. 192.

Ambr. de fide. lib. 3. cap 3.

Atha. in epiſ. ad ſolit. vitā agētes.

Cod. lib. 1. tit. 5. §. Quoniam & tit. 7.

Tertull. li. de patient.

credant quæ Chriſtus & ſpiritus ſanctus credere præcepit, nihil omnino credere, ſed ita prorſus fide vacuos eſſe, vt ipſis Ethnicis aliquid credẽtibus euadant infideliores. id quod D. D. Chriſoſtomus & Auguſtinus (ne plures commemorem) & manifeſtò aſſerunt, & ſolida ratione confirmant, è quibus ſic ille. *Spiritus immundus eijcitur è gentilibus cum fiunt Chriſtiani; ſed redit, quum ex Chriſtianis fiunt hæretici, & tum nouiſsima eorum peiora ſunt prioribus. Nam hæreticos Gẽtilibus eſſe peiores nemo dubitat. Gentiles enim per ignorãtiam deum blaſphemant, hæretici autem ſcientes laniant veritatem.* Alter autem, *intolerabile* (inquit) *eſt, & à ſana fide deuium, hæreticorum quia Catholica eccleſia exeunt meliorem eſſe cauſam quàm Paganorum qui nunquam fuerunt Catholici. cum peior vtique ſit deſertor fidei & ex deſertore oppugnator eius effectus, quàm ille qui non deſeruit quod nunquam tenuit.* Quanto ergo nequior eſt qui ex deſtinata malitia veritatem impugnat quàm qui ex ignoratione, quanto inteſtinus in ciuitate proditor & perduellis externo & legitimo eius hoſte eſt pernicioſior, tantò hæretici quàm Pagani nomen, chriſtianis omnibus debet eſſe odioſius: atque huic excellentiſſimo eccleſiæ doctori mirũ videtur ſi quis chriſtianus aliam vnquam opinionem concipiat. Ita quod iſte Pſeudocatholicus & verus Caluiniſta *homine Chriſtiano indignũ* clamitat, vt catholicus quiſpiam caluiniſtas fratres ſuos Iudæis & Paganis comparet, id D. Auguſtinus ita verum eſſe ſtatuit, vt *intolerabile* putet, eumque non obſcurè hæreticum & vix ſanæ mentis compotem du-

Chriſ. in Mat. cap. 12. hom 13.

Nota.

Aug. de ciuit. dei li. 21 c. 25.

Hæreticũ eſſe Pagano deteriorem omnes patres conſentiunt.

cat qui non peius de hæretico quã de Pagano aut Iudæo exiſtimet. Quod ſi quis vtriuſque cauſas efficientes & effectus ponderare voluerit, multa ſine dubio cóperiet cur Paganiſmũ hæreſi anteponat. hæreſis enim plærũq; ex turpiorib⁹ cauſis oritur, ex malitia, odio, cupiditate vindictæ, libidine; quum Paganiſmus ex naturali quadam cæcitate & inſcientia innaſcatur. Et hæreſis multo magis quàm Ethnciſmus virtutes in hominibus morales extinguit, multò magis reſpub. deformat, multò magis ſeditiones concitat, multò magis fratres à fratribus & amicos chariſſimos inuicem à ſeſe capitali maleuolẽtia diſtrahit atque in mutuam perniciem armat, multò denique pertinacius Chriſtianam fidem inuadit & diſſipat, & vbi ſemel inhæſerit, cancer eſt ethnicorum morbo incurabilior; vt valde ſit in fide Chriſtianorum ſtabilis & optimis rationibus fundata illa theologorum concluſio, infidelitatem hæreticorum infidelitate Iudæorũ & Gentilium peccatum eſſe coram Deo grauius & atrocioribus in inferno ſuppliciis vindicandum. & hæc quidem de omni hæreſi generaliter dicuntur & de ſingulis ſunt veriſſima. Cæterùm huius hæreſis quæ tempeſtate noſtra autoribus Luthero & *Zuinglio* percrebuit, quæque poſtea a Caluino & ſimilibus hæreſiarchis aucta eſt, peculiaris eſt ratio, plurimæque ſuppetunt propriæ cauſæ, cur ea & antiquis hæreſibus, & quouis genere Paganiſmi longè haberi debet fœdior & inquinatior. Ex quibus ego per-

1. Timoth. 2.

D.Tho 2. 2.q.10.ar. 6.

1 paucas & eas valde perſpicuas attingam.

Pagani aſſeruerunt religiones ſuas veniſſe a diis immortalib.

¶ 1 Vtque ab ipſo capite & fundamento religionis ſumamus exordium; ſi ex omnium Annalium memoria primos cuiuſcũque reipub. & religionis conditores perueſtigemus, neminem vnum reperiemus qui nõ ab honeſtiore initio & ſanctiore authoritate ſuam quamcunq; ſuperſtitionẽ duxerit, quàm noſtri hæreſiarchæ iſtud quod appellãt *Euangelium* ſuum. Nam quia religio circa Dei colendi ritũ verſatur, nec quomodo Deus ritè coli debeat ab homine mortali ſciri poſſe niſi Deus ipſe diuinitus eius rei cognitionem impartiret ſemper nec abſurdè exiſtimatum eſt, hanc ob cauſam quicũque Deorum colẽdorum cæremonias tradere cœperunt, ſimul etiam à Deo eam ſe hauſiſſe cognitionem populis à ſe inſtituendis perſuaſerunt. Lycurgus eorum quæ Lacedæmonios docuit, *auctore Apolline Delphicum finxit, & inde ſe ea ex præcepto numinis detuliſſe.* Cùm poſtea quędam ſibi mutanda viderentur, nolebat ſtatim ſuo arbitratu corrigere, ſed in vulgus ſparſit velle ſe ad oraculum Delphicum proficiſci, vt illic à legum ſuarum authore Deo ediſceret, ſi quid eſſet addendum vel detrahendum. Numa Pompilius quum religione ciuitatem Romanam informare vellet, eandem cum *Lycurgo* viam ingreſſus eſt. *ſimulauit* nimirum *ſibi cum Ægeria Dea nocturnos congreſſus eſſe. eius ſe monitu quæ acceptiſſima Diis ſacra eſſent inſtituere, & ſacerdotes ſuos ſacris Deorum præficere.* Sic Minos rempublicam Cretenſem ordinaturus, *in ſpecus prealtum & vetuſta religione*

Lycurgus.
Iu... nus li. 3.

Numa.
Liuius li. 1.

Minos.
Valer.
Plutar.

conſecratum ſolitus eſt ſecedere, & illic à patre Ioue doceri quę populo ad pietatem traducendo erant vtilia. Non aliter Zaleucus Locrenſium legiſlator Mineruam iactauit ſuam fuiſſe præceptricem, cuius item numine ſuas Athenienſibus leges commendauit Solon, & denique ſi antiquos omnes percenſere ſingulatim voluerimus qui ciuitatibus primas leges ſcribere, maximè qui religionis cæremonias tradere moliti ſunt, manifeſto conſtabit neminem ſine ſimulato diuini numinis afflatu eam in ſe prouinciam ſuſcepiſſe. Poſt Chriſti tempora duo viri nouis religionibus excogitatis maximè terrarum orbem commouerunt: Mahometes ante annos mille, & nuper Hiſmaël Perſa memoria auorum noſtrorum, eodem ferè tempore quo Lutherus Euangelium ſuum auſpicatus eſt. Mahometes autem non ſolum verbo conſtantiſſimè aſſeruit legem Alcorani ſui per Dei optimi maximi nuntium Gabrielem cælitus delatam, ſibique ab eodem Archangelo iniunctum, vt eam populis omnibus imponeret, ſed etiam variis oſtentis & prodigiis in ſpeciem certè ad oculos multitudinis præſtringendos nimium efficacibus, eàm legem diuina authoritate niti oſtendit. Nec Hiſmaëlis actor & propheta Techellis ſpiritu Dei ſe afflatum dixit tantummodo, ſed etiam mirábili vita diuinam de ſe exiſtimationem auditorum animis inſeuit. Segregans enim ſeipſum à mortalium conſortio, in altiſſimis Antitauri rupibus conſedit, ibique

Mahometes.

Cælius Curio in hiſt. Saracen. lib. 1.

Iovi' li.13. cœleſtia cōtemplans *per aliquot annos duriſsimam vitam egit contentus iis quæ ſponte terræ atque ipſius naturæ benignitate naſcebantur*, adeo vt gliſcente in immenſum diuinitatis eius opinione, a populis penè inuitus in oppida ſit pertractus, quibus nouam ſuam religionem prædicauit. Hiſmaël quoque propter egregiam virtutis indolem & ſapientiam tanta ſui admiratione omnes compleuit, vt generali prouincialiũ ſermone *Sophus*, hoc eſt Deorũ interpres diceretur; breuique inuenta à ſe ſacra & Alcorani reformati regulas abrogata veteri ſuperſtitione per totum Perſarum imperium propagauit. Iſti autem omnes etſi falſa dogmata hac ſimulatione in reſpub. ſuas inuexerũt, tamẽ eam ſaltem formã inuentis ſuis prætexuerunt, quæ erat probabilis, honeſta, & ad veram pietatem commendandam idonea, quæ ſemper à diuini numinis inſtinctu proficiſcitur. Nec dubium eſt quin vti verus Dei Propheta Moyſes quadraginta dies in monte Oreb commoratus, accepit legem ſuam & ſacrificia Leuitica quibus ad Meſſiæ tempora populus Hebræorum Deum erat culturus; ſic iſti alii legum & ſacrorum conditores peruerſa Moyſis æmulatione ducti, quam iſte cum vero Deo habebat conſuetudinẽ, & quã ab eo hauſit populi gubernãdi viam & rationẽ, eam illi a ſuis falſis Diis ſe accipere iactitabant. vt mirum non ſit ſi nationes amplas habuerint ſibi facilè obſequentes, qui argumentis ad perſuadẽdũ tam accommodatis vtebãtur, & quæ promiſcua mul-

Hiſmael Perſa.

Exod. 24.

titudo à veritate ſummique Dei authoritate nō poterat diſtinguere.

At verò duo illi Apoſtatæ *Lutherus* & *Zuinglius* qui noſtro hoc ſæculo Chriſtianum orbem ab antiqua veterum Chriſtianorum Catholica fide ad hæreſim quiſq; ſuam auerterunt, quid ſimile Licurgo, quid Mahometi, vel alicui vnquam legiſlatori præ ſe tulerunt? tantum enim abeſt eos à Deo Euangelium ſuum ſumpſiſſe, vt ipſi planè hoc inficientur. Imò apertiſſimè profitentur non Deum vt Moyſi, non Gabrielem vt Mahometi, non aliquem communi hominum opinione ſanctum vt alijs, Euangelij huius noui fuiſſe authorem, ſed ipſum Satanam diabolorum principem, principem fuiſſe à quo ſunt edocti, à quo inſtructi, à quo argumenta ea primò didicerunt quibus poſtea Catholicam religionem labefactarunt, & quibus iam omnium miniſtrorum conciones & pulpita circūnſonant. Neque enim negari poteſt, quod Lutherus ipſe libris impreſſis vniuerſo orbi patefecit, quod Melanthon poſt Lutheri mortem in noua Lutheri operum æditione fatetur, quod Zuinghani ſcriptores Theologi Hiſtoricique narrāt, & reformatæ Zuinglianorum Eccleſiæ Luthero ſæpenumero obijciunt. Lutheri enim perſpicua verba nemini qui latinè intelligit & locum inſpicere voluerit ignota poſſunt eſſe, qui in ſeptimo operum ſuorum Tomo Vvittēbergæ impreſſo deſcribit fusè hiſtoriam Satanæ intempeſta nocte ſibi apparentis, & varijs argumentis diſtin-

Lutherus & Zuinglius fatētur ſuum euangeliū veniſſe à Satana

Luth. to 7. f. 228. 229 230. lib. de miſſa priuata & vnctione ſacerdotū.

ctè ordineque miſſæ ſacrificium oppugnantis: vnàque narrat infidelitatem ipſius Lutheri poſt leuem & proditoriam reſiſtendi ſpeciem in Sathanæ perſuaſionem concedentis, & ſe à Sathana victum nefariè confitentis. Cúmque Lutherus ad quædam mediocriter reſpondiſſet, *At Sathan* (inquit ille) *contrà fortius & vehementius ſic inſtabat, prome vbi ſcriptum eſt.* & deniq; poſtquã omnia vltro citroque dicta ſigillatim enarraſſet, *hæc(inquit) ferè erat diſputationis ſumma.* & mox argumentis Satanæ ſuum calculum addens, *In his (inquit) bone frater, Domine Papiſta, non mentitur Sathan.* Lauatherus quoque euangelicus in *Hiſtoria ſacramentaria* hoc totum vt rem verè hiſtoricéque geſtam & ſine quæſtione certam notiſſimamque perſcribit. Et Heluetici Zuingliani in *Orthodoxa* (quam vocant) *fidei ſuæ confeſſione* eandem hiſtoriam prolixè recenſent, & quum maledicentiam Lutheri nimis vt ipſis videtur acerbè eos inſectantis retundere volunt, *hoc (inquiunt) videtur Lutherus ſcripſiſſe Sathanæ impulſu, cum quo diſputationem inſtituit, & qui (vt videtur) Lutherum diſputando ſuperauit.* Zuinglius quoque non minus euidenter ſcriptum reliquit, quod cum fidem ſuam Sacramentariam moliretur, & fidem veterem Catholicam in ciuitate Tigurina labefacere valde cuperet, nec quicquam tamen proficeret propter hominẽ quendam doctiſſimum qui tum in eo ſenatu multũ poterat, ſe noctu in ſomno à ſpiritu quodam fuiſſe admonitum quemadmodum aduerſarium illum deuinceret, ſpirituſque illius opera & argumen-

Lauath. in hiſtor ſacrament. ann. 1524.

Orthodoxa Confeſſio eccleſ. Tigurin. tractat 1. fol. 25. 26.

Ibid. fol. 23

tis auxiliarijs confirmatum victoriam de aduerſario reportaſſe. & licet ipſe hiſtoriam commemorans adijciat *ſe quidem ignoraſſe vtrum ſpiritus ille albus an ater fuerit* (ſic enim verbatim loquitur) tamen atrum fuiſſe, & ſine controuerſia eundem qui collegam ſuum Lutherum afflauit atq; inſtruxit, & ipſa narrationis circunſtantia, & tragicum ſchiſma inde ſequutum, totámque Europam cum innumeris rebellionibus & ſtragibus, maximaque fidei vniuerſæ vaſtitate peruagatum, perſpicuè demonſtrat. Et cui alteri quā Sathanæ ſpiritui recipiendo erat Zuinglius hoc tempore idoneus, quo inſtar equi admiſſarij nihil ſe aliud cogitaſſe aut ſtuduiſſe prædicat quàm quomodo fœminis adhinniret, & carni ſuæ ad Venerem furenti, libidinoſè ſatisfaceret. Sic enim caſtiſſim⁹ Euangeliſta de ſeipſo memoriæ prodidit, idque in literis ad omnes Heluetiсæ reipub. ciuitates ſcriptis: ſe nimirum *æſtu libidinis & carnis cupiditatibus ſic fuiſſe accenſum, vt carnis libidinoſæ ſtudia animo ſuo verſarit, in his ſolis omnes cogitationes ſuas inſumpſerit, hoc meditatus ſit, totuſque in eo fuerit, vt carnis furori ſatisfaceret*. Quinimo impuriſſimus ganeo pluſquam meretricia fronte iactat *carnis ad libidinem calentis æſtum ſic in ſuo corpore feruere, vt huius opera eum coram eccleſia infamem reddiderint, vt turpem publicàmque infamiæ notam nimis impudenter hactenus ſuſtinuerit*. Ita Zuinglius. Non aliter quàm collega eius Lutherus ſæpenumero & in epiſtolis, & in concionibus de ſe prædicat, *vt non eſt in meis viribus ſitum vt vir non ſim, tam non eſt etiam mei iuris vt abſque*

Zuinglius tom. 2. in ſubſidio de euchariſtia

Zuing. to. 1 in paræneſi ad cõmunem helue. ciuitatem f. 115.

Ibidem fol. 118.

Luther. tom. 5. ſer. Viten. fo. 119. & to. 2 aduerſus falſo nominatum epiſcop. ordinẽ fol 326. & alibi ſæpe.

mulier eſſim, & fæminæ ſociari tam eſt neceſſariũ quàm edere, bibere &c. Et quã illuſtris eſt hæc Alcorani ſupra Euangelium nouum, Paganiſmi ſupra Lutheraniſmũ & Zuinglianiſmũ, intelligo hodiernę hæreſis corpus vniuerſũ prærogatiua? Illius principes Dijs immortalibus cõſtanter religionis ſuę origines & principia aſcripſerunt. at huius inuentores & ſi aliquando ſine fronte idem ſuis placitis arrogarent, tamen ipſi ſeipſos mendacij craſſiſſimi redarguerunt, & non Deum ſed Satanam Euangeliſmi ſui ſatorem & parentem fuiſſe, ſcriptis luce meridiana clarius prodiderunt. Qui Mahometanam in Perſia perfidiam ſequuti ſunt, ab homine propter vitæ caſtiſſimæ puritatem cælitibus magis quàm mortalibus comparando perſuaſi, eũ errorem arripuerunt. at Euangelici non perſuaſi ſed vix appellati a duobus Veneris & ventris mancipijs, propter furioſas libidines, equos & mulos magis quàm homines ſobrios & ſiccos referentibus, abducti ſunt in hanc Apoſtaſiam, cuius comparatione Mahometis ipſius Alcoranus (vt mox patebit) cæleſtis & diuina veritas exiſtimari poſsit.

2 ¶ 2 Atq; ex hoc, altera oritur Paganiſmi & Turciſmi ſupra hũc Euãgeliſmũ, eaq; perilluſtris excellentia. Prudenter annotauit in legibus ſuis M. Tullius, fuiſſe Romanis ſactas Veſtales illas virgines, & propter alia quædã, *vt ſentiant mulieres in natura fæminarum omnium poſſe caſtitatem exiſtere.* Hinc factum eſt, vt Veſtales illę ſolẽni voto virginitatem ſuam ſacris Deorum cære-

Cic. de leg. lib. 2.

Veſtales virgines Rom.

monijs conſecrarẽt,& ſi aliqua earũ adulterata fuiſſet(quod eſt in Romana ciuitate rariſsimè auditum) illud Romani tanquam portentum aliquod interpretabantur, perinde ac ſi bos fuiſſet loquutus, lapides pluiſſet, flumina manaſſent ſanguine, aut tale aliquod prodigium natura ædidiſſet; quique vir ſtuprum illud admiſerat, in comitio tota populi Romani multitudine ſpectante & cohorrente, vſque eo virgis cędebatur donec expiraret. Virgines autem ſic violatę viuæ ſub terram defoſſæ non minus horribili mortis genere extinguebantur. Hoc nimirum ſupplicio eos plectendos cenſuerunt, primùm quod fidem Dijs immortalibus datam fregiſſent, ideoque hominibus in communi vita ad ſimilem infidelitatem fœdiſsimo exemplo præiuiſſent(qui enim erga Deum immortalem periurus eſt, is fidem homini factam audacter & impudenter contemnet) tum etiam quia eadem ratione matronis & virginibus alijs ad polluendos maritales thoros & proſtituendam virginitatem ſua incontinentia valde nocerent. Probabile enim fuit non potuiſſe ab eo ſexu caſtè viui, quum Veſtales virgines tam ſanctis religionibus ad caſtitatem deuinctæ, fuiſſent tamen adulteratæ,& quemadmodum ſuperius annotauimus, *fide erga Deos ſublata, ſtatim fides erga homines ſua ſponte concidit*. In Turciſmo autem multi ſunt greges & ij valde copioſi Monachorum caſtè viuentium nõ modo eorum qui verè Chriſtiani ſunt & ex D. Baſilij inſtitutis ſanctiſſimam vitam agunt, quales ſunt in Græcia &

Liuius decad.3. li.2.

Sup.fo.70

Georg. in lib. de moribus Turcarum.

Munſter. Coſm.lib. 4.

Cælibatus monachorũ in Turcia.

Aſia, & Arabia, ad mõtem vſque Sinai permulti, ſed qui Turcicum Alcoranum profeſſi, vt plenius & expeditius Deo iuxta Mahometis ritus colendo vacent & rebus diuinis intentius incũbant, totam vitam agunt à complexibus Venereis alienam. Quorum exemplo fit vt multo rariora ſint in Turcia virorum aut mulierum adulteria. Quid autem Euangelici? num D. Baſilij aut Benedicti monachos Turcica humanitate in ſuis regionibus ferunt? imò eorum domos ipſas à fundamentis euertunt. Num alios monachos caſtè viuentes ipſi inſtituunt, qui fratribus & ſororibus Euangelicis exemplo ſint ad caſtitatem? imò profeſſionem ipſam caſtitatis è ſuis prouincijs & ſynagogis exterminant. Saltem (quod naturalis eſt iuris & honeſtatis) num eos qui ſemel Deo continentiam ſuam vouerunt vt eum purius colãt, & deinde á libidine victi inceſta Venere ſeſe polluerunt, tanquam periuros & Dei maieſtatem offendentes more Romanorum debitis ſupplicijs caſtigant? quin potius hoc fœdiſſimum periurium, hæc ſtupra, hos inceſtus quos Pagani illi natura duce horruerunt, eos Euangelici noſtri vt ſancta matrimonia cum turpiſſima veri matrimonij contumelia extollunt. & iſtiuſmodi impuros balatrones atque cinædos quos Pagani vita putabant indignos, & flagris ad mortem vſque concîdere voluiſſent, eos iſti vt mirabiles prophetas, Paulo, Petroque pares, Euangeliſtas ſuos vocant, eoſque ſuarum congregationum principes & Su-

perintendentes faciunt. Tales enim inceſtuoſi adulteri fuerũt Luther⁹ & zuingli⁹ quos iſti Apoſtolis Chriſti blaſphemè exæquant. Tales, Caluinus, Bucerus, Cranmerus, Petrus Martyr qui in Gallia Angliaque prima huius funeſtæ hæreſis iecerunt fundamenta. Ex hac autem doctrina quantum ad omnem rempub. fluat nequitiæ & turpitudinis facile poteſt concipi. Vbi enim Miniſtri à talibus Euangeliſtis inſtructi, vulgi auribus inſonant *non magis à Venere abſtineri poſſe quàm à cibo potuque*, quàm neceſſe eſt hoc ſemel euangelij aculeo ad naturæ propenſionem adiuncto, omnia loca ſtupris, libidinibus, adulterijs redundare. In Scotia quidem vbi conciones ad hanc Lutheri normam de hoc neceſſario Veneris vſu creberrimæ ſunt, fideliſſimi Scoti teſtantur, homines quaſi lege deuinctos ad Venerem exercendam iuere, *Vt nec ſenex octogenarius ea carere poſſit, & Miniſtrorum ferè neminem eſſe, qui ab aliorum Vel Vxoribus Vel ancillis ſibi temperet.* In Anglia item creberrima eſſe repudia, diuortia, adulteria, vbique ab ipſis Archiepiſcopalibus palatijs ad miſerrima Miniſtrorum tuguria deſcendendo, & laicum ordinẽ (vti neceſſe eſt) a ſuis doctoribus & Miniſtris eandem impuritatis fœcem & colluuiem trahere, ipſa iudicum ſubſellia & infames Superintendentium hiſtoriæ, & quotidianæ de diuortijs & nouis nuptijs lites nimis luculenter probant. In Germania quoque qui Lutheranæ ſectę val-

Apolog. Anglic.

Immenſa Proteſtantium libido.

Archib. Hameston in Caluin. confuſio. demonſtratione lib. 2. ca. 29.

de ſunt addicti, & hodie eam ſoli ferè ſcriptis ſuis ſuſtinent, iidem quum de moribus ſuorum laxis & diſſolutis loquuntur, quanquam inuiti, concedunt tamen *ſcortationes, ebrietates, multo magis quàm vnquam antea in Germania inualeſcere, quia maiorem quàm alias vnquam creſcendi habent libertatem; & luxuria* (inquiunt illi) *iam omnes verecundiæ fines perrupit atque exceßit, & iuuent⁹ indies fit deterior & intractabilior, eaque vitia audet perpetrare, quibus olim adulti vix erant obnoxii. Triſtes paßim querelæ reſonant de iuuentutis petulantia & malitia quæ incorrigibilis planè videtur.* Huic adiungatur vniuerſalis quædam vitæ morumque corruptio quæ ſtatim huius Euangeliſmi prædicationem excepit. A qua inchoata vix quinquennium in Saxonia præterierat, quum Lutherus *coactus eſt viſitatores mittere, qui populum in omnem licentiam ruentem cohiberent, imò qui eos à Paganiſmo reuocarent.* idemque liberè profeſſus eſt, *malle ſe priſtinum Papæ ac monachorum regnum quàm hoc hominum genus ſub euangelii prætextu in Sogdianorum vitam ſeſe proripientium. Idem in ſuis ad me literis* (inquit Eraſmus) *deplorauit Melancthon, idem in colloquio faſſus eſt Oecolampadius.* ſic item Lutherus ipſe de ſuis ſectarijs. *volunt* (inquit) *pluſquam Chriſtus ipſe videri Euangelici, & dicunt Domine, Domine, ſequar, ſequar, quocunque, quo cunque: & de Euangelio loquuntur quaſi ſint Angeli, ſed ſi opera ſpectes, ſunt meri diaboli.* Imò vero vt videas mirabile incrementum huius Euangelij omnia hominum genera ſuo contagio incredibiliter vaſtantis, non ſolum (inquit) ille magni viri, no-

biles

Vvigand. de bonis & malis Germaniæ apud Surium pa. 664. 669. 670.

Eraſmus in epiſtola ad fratres inferioris Germaniæ.

Luther. to. 5. in Mat. ca. 8.

biles & mercatores, ſed *ipſi etiam ruſtici qui alias ſimplices & ſinceri ſolebant eſſe, Thraſonicè iactare audent ſibi iam nullo prædicatore opus eſſe.* quid ita? an quia paucis annis prædicatum à Luthero Euangelium nouum ita eos reddidit vel in omnibus fidei myſterijs peritos, vel excellenti vitæ ſanctimonia præſtantes? nihil minus. ſed quia homines mira pernicitate ad extremum huius Euangeliſmi finem & ſcopum proficiebant: quia (vt ipſe ait Lutherus) *futuræ vitæ rationem habent nullam, ſed ſicut credunt ita viuunt. ſunt & manent ſues, credunt ſicut ſues, & ſicut ſues moriuntur.* Neque diſſimile eſt Caluini de ſui Euangelij ſectatoribus iudicium. *Vix enim* (inquit) *eorum decimus quiſque eſt qui fidei puritatem ad extremum vſque retinet. omnes ferè ad corruptelas degenerant, & à magiſtris licentiæ deluſi prophaneſcunt,* hoc eſt euadunt Athei. & *quamuis præclarum Euangelij Zelum ſimulant, ſi tamen intus excutias, reperies plenos perfidia, fraudibus, & dolis.* Iniuriam ergo Paganis & magiſtris & diſcipulis faceret qui eos Caluinianis & Lutheranis vel miniſtris vel diſcipulis pares diceret, quando eorum tum in magiſtris doctrina multo caſtior atque diuinior horum fœdam & pluſquam Epicuræam omnis veritatis expertem garrulitatem, tum in auditoribus honeſti mores & moderata vita horum profligatiſſimam nequitiam & ipſis ſuis Euangeliſtis, etiamſi fuerint diſſoluti Apoſtatæ intolerabilem; manifeſtè damnent & coarguant. Id certè quidem quod propoſui, ex hijs clarè & perſpicuè concludi, nemo vt opinor

Ibi Enarrat. in 1. Corinth. ca. 15.

Caluin. in 2. epiſtolã Petri, ca. 2. v. 2.

Idem prælect. in Daniel. ca. 11. fol. 157.

ſobrius negabit Turcas & Paganos qui virginitatem ita coluerũt, qui inceſtas votariorũ nuptias ita exhorruerunt, Euangelicis qui caſtè viui non poſſe docent, qui periuros & libidinoſos apoſtatas vt ſpirituales ſuos patres atq; Apoſtolos adorãt, qui tam fœda doctrina & luxurioſis moribus totam rempub. vitamq; humanam contaminant, qui Scotiã, Angliam, Germaniam, Galliamq; à Turcarum veterumq; Romanorũ grauitate ſublatis omnibus caſtitatis exẽplis, & diſturbatis ædibus in quib⁹ caſtitatis profeſſio vigebat (quod Turcæ nõ faciũt, nec fecerũt pagani) ad effusã vitæ morũq; licẽtiã auerterũt, Turcis & Paganis hac ex parte multo eſſe impuriores.

3 ¶ 3 Proximè argumentum illud quo veteres Chriſtiani Paganorum ſuperſtitionem oppugnabant ad hunc Euangeliſmũ euertendũ multo eſt firmius, & efficacius. Iuſtinus Martyr, & poſt eum Lactantius ex hoc refellunt Paganos, quod eorũ præſtantiſſimi, ipſe Plato & Ariſtoteles inter ſe diſcordes deprehenderẽtur. *& quomodo poſſibile eſt* (dicebant illi) *ſic inter ſe diſſentientes de religione, vera & credibilia præcipere?* quo itẽ argumẽto & Arnobius & Tertullianus & D. Cyprianus maximè nitũtur. eodem & Paulus Oroſius, adeoq; & ipſe Cicero Deos Paganorum futiles eſſe cõuincit, eò quód & in bello Troiano & in prælio Turni & Æneæ contrarij & contrarijs factionibus dediti deſcribantur. At quãto fortius hoc argumento totus iſte Euangeliſmus radicitus euertitur, a cuius prima infantia ſatores eius Lutherus & Zuinglius tã hoſtiliter

Iuſtinus. Lactanti⁹. Arnob. cõtra gentes. Tertul. in Apolog. Cyp. ad Demetrian. Oroſius hiſt. lib. 1. Homer. Virgil.

inter ſe diſſenſerunt, idque de Deo, de Chriſti paſſione, de morte, de ſacramentis, de Euchariſtia, de baptiſmo, de confeſſion, & tã virulentis conuitijs ſeſe mutuo proſciderunt, vt alij alios non ſchiſmaticos, nõ hęreticos, *ſed Iudæos, Turcas, ipſiſſimos diabolos, & diabolis deteriores* inclamẽt. Lutherus ſuis mandat vt eorũ nemo Zuinglium aut Zuinglianæ ſectæ miniſtrũ *audiat, nemo librum ab ea ſecta aditum legat*, vnuſquiſq; eos *vt ipſiſſimos diabolos vitet, vt potè qui venenatam doctrinam eccleſijs proponant, & nec vnum quidẽ Chriſtianæ fidei articulum verè credant*: qui denique omnes ipſis credẽtes recta ad infernum præcipitẽt. Zuinglius viciſſim in Lutherum inuehitur tanquam *pſeudopropbetam impudenter aſſerentem quicquid in buccam venit, cinædum, effrictæ frontis ſcurrã, de rebus ſacris & theologicis ſtolide & fœde inſtar impuri porci grunniẽtem, incorrigibilem hæreticum, ſeductorem, impoſtorem, & Chriſti negatorẽ, ipſo Marcione deteriorem, Antichriſtum* deniq; cuius *integri libri nihil aliud continent quàm manifeſtam calumniam & puriſſimæ veritatis, Euangelicæq; lucis obſcurationẽ & oppreſſionẽ*. His alijſq; ſimilibus inuectiuis & ipſi patres in principio euangelij ſeſe mutuo lacerarũt, & eorum filij a paterna indole nihil degenerantes, plauſtra contrariorum librorum alij in alios emiſerunt, quorum vel ſolis nominibus Vveſtphali cõtra Caluinũ, Bezę contra Heſhuſium, Heſhuſij cõtra Caluinum & Bezam & Illiricum, Illirici contra eos & Vvittembergenſes, Brentij cõtra Petrũ Martyrẽ & Bullingerũ, Polonorũ contra Geneuẽſes, & Stancari cõtra

Immenſa diſſenſio Lutheri & Zuinglij.

Orthod. Confeſſio eccleſiæ Tigurinæ tract. 3 fol. 105. 106. Ibi. tract. 1 fol. 5.

Zuingl. to. 2 in reſpo. ad Lutheri lib. de ſacramento & ad confeſſionem. fol. 415.

Sectæ proteſtantium pluſquam ducentæ.

Tigurinos, & aliorum ſine numero, nimis facile eſt vel patiētis admodum lectoris aures obtundere. Viri quidam doctiſſimi non modò Catholici, ſed etiam Euangelici annotauerunt, in hoc non adeo magno ſeptuaginta circiter annorum ſpatio, ex illis duobus Lutheri & Zuinglij truncis, contrarias ſectas pluſquam ducentas erupiſſe. Neque dubito quin iam nunc in herba ſint permultæ ſectulæ magnis illis viris incognitæ. Sed vt de certo numero nolim fruſtrà contendere, ita numerū eſſe vaſtum & immenſum experientia loquitur, & oculi aureſq; omnium teſtantur; ideoq; ne in re ſatis euidenti nimis multus ſim vnius viri indifferentis & Proteſtantibus non iniqui teſtimonio comparationem hanc tranſigam. ſic ille de euangelij Proteſtātium initio & progreſſu ſcribit. *Si Germani in ſuſcepta religione conſtanter acquieuiſſent, multò faciliùs reliquos in ſuam ſententiam pertraxiſſent. ſed paruo momento huc illuc diſtracti, infinitam opinionum varietatem ſuſceperunt. Neque enim Martini Lutheri tantùm, ſed mox etiam Anabaptiſtarum, Leidani, Zuinglij, Seleſtadii, Oſiandri, VVeſtphali, Dauidis, Stancari, Adamitarum, VValdenſium, Interimiſtarum, & aliorum penè innumerabilium ſectas ſubinde combiberunt.* Quare ſectæ Proteſtantium quā Paganorū & numero ſūt plures, & ea de quibus diſſentiūt ſunt longè grauiora, & peccatum Chriſtianorū quam Paganorum in diſſētiendo eſt infinitè cōtra Deum magis atrox & blaſphemū. Illi enim pugnabāt idque leuiter & ſcholaſticè, de ijs quæ ipſi de rebus diuinis obſcuro ra-

Lauather' in hiſtoria Sacramēt. Genebrar. in Chronol in initio l. 4 Vide Prateolum in Elencho Alphabetico.

Bodinus in Methodo hiſtoriarū, ca. 5.

tionis ſuæ lumine inueſtigauerāt: iſti digladiātur hoſtiliter de ſāctiſſima Trinitate, de Chriſto Deo, de Spiritu ſācto, de perſona Chriſti & paſſione, de omnibus Chriſtianæ fidei capitib⁹, de dogmatis (inquam) & capitibus illis quæ Apoſtoli Chriſti diuino Spirit⁹ ſācti lumine cœlitus illuſtrati Eccleſiæ Catholicæ tradiderunt, quæ Chriſtianæ omnes per orbem terrarum eccleſiæ tot ſæculis tanquā ſacroſanctam Dei veritatē tenuerūt, & quæ præſtantiſſimi Martyrū & Epiſcoporum exercitus, & ſcriptis & ſanguinis ſui effuſione contra tyrannos ſemper heroica fortitudine defenderunt.

¶ 4 Progrediamur verò ad contēplandam ipſam religionis formā & generalem naturā qualē nobis omnia vel Iudæorū, vel Ethnicorū, vel Chriſtianorū, vel etiā Barbarorū hominū monumēta & ſcripta depingūt. Ecqua fuit vnquā natio quæ ſine ſacrificio Deū coluit? Quære ab Hebræis in lege naturæ? Abel, & Noë & Abrahā & Patriarchæ reſpōdēt ſe ſacrificaſſe oues & agnos & fructus terræ quib⁹ ſe Deo honorē impēdere profi:ebantur. Quære ab ijſdem in lege Moyſis? totos libros ſacrarum literarum tibi cōmonſtrabunt in quibus varia ſacrificia & multiplices ſacrificiorum ritus à Deo ipſo præſcripti ſingulatim deſcribūtur. Quære a Græcis & Romanis? eorum omnes ciuitates templis atque delubris, ea autem altaribus referta & hoſtijs victimiſq; in dies ſingulos cruentata, oſtendunt eos nullā crediſſe religionem quæ ſacrificijs careret. qui etiam nullam rem aggrediebantur factu

4 — *Geneſis 4. & 7.* — *Leuit. Exod.* — *ſupra fol. 70.*

Omnes nationes ſacrificarunt in honorem Dei.

difficiliorē, nuſquā conſules Romani cū hoſte pugnabant, nuſquā colonias ducebant, nūquam de arduis negotijs conſultabant, niſi primò ſacrificijs immolatis Deos ſibi propitiaſſēt. Quære a philoſophis qui mente & intellectu prima ciuitatum initia formāt & communionem hominum ciuilem deſcribunt. Magis neceſſarium putant ſacerdotium & ſacrificium quam leges, quam Magiſtratum, quæ tamen ita intrinſecam cuiuſque reipub. naturam attingunt vt ſine ijs reſpub. ne cogitari quidē poſſit. Idem cum iſtis politis & humanioribus populis rudes & efferati Tartari & Americani clamant. Quid Chriſtiani omnium ætatum & nationum? Clariſſimum eſt, ipſis etiam Euangelicis fatentibus, eos perpetuò ſacrificium tanquam Chriſtianæ religionis medullam ſuſpexiſſe. & a mille annis poſt D. Gregorij primi pontificis Romani tempora eccleſiam totam Latinam Gręcamque ita crediſſe, nemo niſi & Catholicæ & Proteſtanticæ fidei imperitiſſimus ignorat. Nam D. Gregorij ſcripta ſuſceptuſque ab eo in officijs eccleſiaſticis ordinandis labor, & hiſtoriæ fideliſſimæ, & præterea Proteſtantium in eum inuectiuæ quaſi ſacrificandi ritum ille vel inuexerit, vel certè valde confirmauerit, ſatis luculenter oſtendunt quę fuerit Chriſtianæ eccleſię poſt D. Gregorij tempora de ſacrificio fides. At prior ætas primitiuæ eccleſiæ eiuſmodi ſacrificium nullum agnouit? Ita quidem Euangelicorum nonnulli iactitant, ſed qui vel præ ignorantia nihil prorſus ſciunt homines ſtupidi & inſulſi, vel præ

Chriſtiani omnium temporum ſacrificium habuerunt.

Magdeb Centuria 6. cap 10 in vita Gregorij

Melanchthon in Chronico.

impudentia quod ſciunt pernegant homines duriſſimi oris & effrictæ frontis. Longè aliter Huldericus Zuinglius qui aduerſario cuidã longo & laborioſo volumine hanc fuiſſe de orando & ſacrificando non ſolùm pro viuis ſed etiam defunctis primitiuæ eccleſiæ fidem probare ſatagenti, breuiter & laconicè reſpondet, *Multum laborando exempla patrum & doctorum recenſes. cogita quæſo quinam iſti doctores fuerint, ſacerdotes nimirum, vel papiſtæ. Doctores ego non multum moror. nec enim mihi otium eſt vt illos euoluam.* Et rurſus. *Orandi & ſacrificandi pro defunctis morem Chryſoſtomus & Auguſtinus tradiderunt ab Apoſtolis vſque ad ſe manaſſe: quod ego vehementer admiror. & ſi verum eſt, non puto Apoſtolos alia de cauſa quàm indulgentia infirmitatis hoc quibuſdã, permiſiſſe.* Lõgè aliter Iohannes Caluinus qui de his precibus & oblationibus agens, *Non nego (inquit) fuiſſe vetuſtiſſimam conſuetudinem. & quoniam magna vis eſt conſuetudinis vel potius regnum, ideo eandem Chryſoſtomo, Auguſtino, Epiphanio, & ſimilibus probatam fuiſſe quaſi a maiorib⁹ fuiſſet tradita.* & mox. *Traditionem apoſtolicam vocat Dionifius quem Areopagitã vocát, ſed is nõ eſt adeò antiquus ſcriptor, at Chryſoſtomus Apoſtolis fert acceptum. nempe vt alia permulta quæ tum vulgò recepta eſſent; tamẽ ignotæ erant originis. Damaſcenum qui legerunt* (iſta affirmantẽ & probantem ſimiliter manifeſtis Athanaſij, Baſilij, Nazianzeni, Chriſoſtomi, Gregorij teſtimonijs, & cum illis *ad diuinarum rerum præcones Apoſtolos & ſpiritu sãcto inſpiratos patres hæc ſacrificia referẽtẽ, a quib⁹ ad eccleſiã Catholicã & Apoſt. tra-*

Zuinglius tom. 1. in reſponſ. ad Valentinũ Comparẽ.

Ibid. in Epicher. de Canone Miſſæ.

Caluinus lib. de vera eccleſ. reformandæ ratione.

Damaſcen. in oratio. de fidelibus defunctis.

ducta, ad hunc vſque diem ab ortu ſolis ad occaſum & Septentrionem & Meridiem ad Dei laudem & defũ-ctorum beneficium fiunt) ſi vnciam habent ſani iudicij (ad Caluini regulas formati) *non multum eius authoritati deferent.* Atqui non iſti modò ſed reliqui etiam vetuſtiſſimi, Irenæus, Arnobius, Lactantius, præter Athanaſium, Ambroſium & Auguſtinum, Caluino quoq; fatente hanc generalẽ eccleſiæ conſuetudinẽ de ſacrificio probant, & de ſacrificio locos quoſdã propheticos interpretantur, & in lege euangelica ſacrificiũ neceſſariũ fuiſſe, prophetarũ oraculis commõſtrant. Verũ reſpondet idẽ Caluinus, patres eos propheticũ ſenſum ſuis Cõmẽtarijs corrũpere, ideoque *magis ignoſcẽdum eſſe eorũ inſcitiæ & ſepeliendũ dedecus* quàm nitendum authoritate vt ſacrificium inde euincamus. Quod vt verũ ſit, vt demus (inquã) Caluinũ plus in ſcriptis propheticis videre quã Sanctos, Auguſtinum, Ambroſium, Chriſoſtomum, Epiphaniũ, Athanaſiũ, & reliquum illum diuiniſſimũ veterum patrum & Epiſcoporum chorum (quod iudiciũ in primis decet Geneuenſis ſcholæ diſcipulum) hinc ſaltem illud clariſſimè conficitur, vniuerſam Chriſtianorum Eccleſiam primitiuam conſenſiſſe de Deo colendo ſacrificijs, eáq; iuxta eorum fidem non viuis modò ſed mortuis quoq; profuiſſe. Horum enim vtrumque animaduerti à lectore velim, antiquiſſimos Chriſtianos credidiſſe & Deum ſacrificio honorari, eodémque ſacrificio erga defunctos propitiari, & ad hunc duplicem finem illos ſacrificaſſe, tum vt ex ſacrificio

Chriſtiani ſemper ſacrificarunt pro defunctis.

Caluin. Inſtit lib. 4. ca. 17. §. 15.

ſuus Deo tribueretur honos, tū vt inde aliquod defūctis accederet ſubſidiū & pænarū alleuiatio quorum ego vtrumque breuitatis cauſa coniungo & ex iſtis teſtibus Zuinglio & Caluino euinco, quibus duobus Henricum Bullingerum adiiciam, vt hoc perfecto ternario teſtium iſtiuſmodi numero conſtet huius rei abſque vlla dubitatione veritas. *Verum eſt* (inquit Bullingerus) *quod papiſtæ aiunt, veteres oraſſe & ſacrificaſſe pro defunctis. Scio quid doctor eccleſiæ inſignis Auguſtinus, quid eloquentiſſimus Chryſoſtomus, alijque viri vetuſti ac clari hac de re ſcriptum reliquerunt. ſed quæro num hic rectè fecerunt quod fecerunt. Scio damnatum fuiſſe Aerium quod huiuſmodi orationes & oblationes improbaret, ſed immerito. Afferunt illi ſecundum Machabæorum librum, ſed is nihil probat cum non ſit Canonicus. Adiiciunt eſſe traditionen Apoſtolorum: ſed mihi id non videtur credibile, nec illi vnquam in ſcriptis ita præcipiunt, quanquam diſſimulare non poſſum Auguſtinum nuncupare traditionem patrum ab eccleſia receptam. ſermo. 32. de verbis Apoſtoli. Hoc a patribus traditum vniuerſa (inquit ille) obſeruat eccleſia vt pro orthodoxis ſacrificium corporis & ſanguinis Chriſti offeratur.* Hæc Bullingerus tam enucleatè vt quin vniuerſa primorum Chriſtianorum eccleſia Græca & Latina ſacrificium obtulerit, eumque gratiſſimum deo cultum fuiſſe & cum ſacris etiam literis congruente crediderit, nemo ſanæ mētis poſſit in quæſtionem vocare. Chriſtiani autem extremi Orientis qui in vltimis Indiæ oris tanto terræ ma-

Bullinger. Decade 4. ſermo. 10.

riſque tractu a Latina Græcaque eccleſia diſcluſi, ante hæc noſtra tempora neutris nec Gręcis nec Latinis innotuerunt, vt item Africani illi qui vltra Lunæ montes ſub Abiſſinorū Imperatore degunt, Chriſti tamen nomen & religionem obſeruant, ij etiamſi alia quædam habuerunt corrupta tamen quoad ſacrificij, & naturam & vim nihil penitus vel a priſca Chriſtianorum, vel ab hodierna Græcorum & Latinorum eccleſia diſcreparunt. Ita vniuerſè apud omnes populos communi ratione præditos illud verum eſſe perſpicimus quod ſuprà ex Pagano Philoſopho homini naturaliter inſitum eſſe docuimus, vt ſi deum crederet eundē deum ſacrificio propitiandum eſſe cognoſceret, *& ſi terras vniuerſas peragraueris, inuenire poteris vrbes muris, literis, regibus, domibus opibuſque carentes. vrbem verò templi expertem, quæ bonorum cauſa non ſacrificet quæ non ſacris mala auertere nitatur, nemo vnquā vidit*, ante hoc funeſtiſſimum ſæculum quo Euangelici fratres quod hactenus a condito mundo *nemo vnquam vidit*, id ſua prodigioſa doctrina vulgare iam & familiare effecerunt. Quod enim Hebræos ante legem ſcriptam naturæ lex docuit, quod eiſdem ſub lege lex Moſaica & deus ipſe præcepit, quod Chriſtiani omnes omnibus & ætatibus & in diſiunctiſſimis terrarum orbis partibus à ſuis primis Chriſtianæ fidei magiſtris hauſerūt & tenuerūt, quod Græci Latinique patres ita aſſeruerunt vt cōtrariam ſententiam tanquam hæreticam anathe-

Oſorius in hiſtoria Emanuelis li.3.

Ibi. lib.9.

Plutarch. ſupra fol. 70.

Proteſtātes ſoli omnium natio nū ſub cælo carēt ſacrificio.

mate damnarint, quod Græci & Romani ethnici à Philoſophia inſtructi cognouerunt, quod Tartari & Americani maximè barbari atque immanes omniumque literarũ inſcientes ſolo naturæ impetu ſeruarunt, nimirum vt deum ſacrificiis colerent, & in ſignum fidei vel perſuaſionis qua eum dominum & creatorem ſuum, ſeque eius numine regi & gubernari faterentur hunc ei honorem impēderent, hoc & Chriſtianum & naturale officium, iſti Antichriſtiani & *naturalis affectionis expertes* Euangelici proiecerũt, ipſique rationi nefarium bellum indicentes, Euangeliſmum ſuum ſacrificij inanẽ fabricarunt, quo vno argumento ſe non homines hæreticos, ſed prorſus Atheos & Apoſtatas, imò (ſi ſimpliciter quod verum eſt effari debeamus) non tam hommines quàm beſtias humana ſpécice indutas comprobarunt, quando homines ſemper hunc colendi Dei ritum exercuerunt, ſolæ beſtiæ quia ratione carentes diuinitatem non poſſunt concipere, idcirco nec ei debitum honorem nouerunt impendere. Quamuis ipſæ etiam beſtiæ quæ naturam ſequuntur ducem, ideoque & deum reuerentur quantum naturalis inclinatio exigit (vt Gryllus ille apud Plutarchum cum Vliſſe diſputat) multo magis deum glorificat quã iſti Athei qui naturæ rationique ad deum hoc modo venerãdum impellenti obſiſtunt, & hunc naturalem cultum radicitus extractum ex animis ſuis & ſuorũ ſectariorum expulerunt. Qua-

1. Tim. 3.

Plutarch. in Dialogo quod beſtiæ vtantur ratione.

re in hoc quoque in quo præcipua religionis vis & medulla poſita eſt Paganiſmum Euangeliſmo huic præſtare manifeſtè conſtat. Ille enim cum ſacris literis, cum Patriarchis, cum Prophetis, cũ Chriſtianis omnium ætatum quoad generalem ſacrificandi rationem concordat. Euangeliſmus autem merus Atheiſmus, & (vt planè dicam) verus Sathaniſmus eſt nihil cum ſacris literis aut hominibus in vllo naturæ legis vel gratiæ ſtatu commune habens. Quumque in hac impietate nullum Dei populum, nullam orbis nationem, ſiue ciuilem, ſiue barbaram, ducem habeat cuius exemplo ad hunc Atheiſmum fuerit inſtitutꝰ, à quo niſi ab ipſo Sathana Lutheri præceptore hunc Dei cõtemptum manaſſe credibile eſt? qui ſuam cum Luthero diſputationem eò totam contulit vt fidem de ſacrificio penitus eximeret, & (quod erat conſequens) diſcipulos ſuos ſimpliciter Chriſti deique expertes redderet.

Athei. Achriſti. 5

¶ 5 Atque vt anſa anſam trahit, & vna hæreſis alterius ſemper eſt parens, ita hæc ſacrificij è mundo auferendi impietas illam ſibi iunctam habuit barbariem Paganiſmo deteriorem, vt nec pro defunctis preces & ſacrificia fierent. ex quo illa in Euãgelicorum mores & profeſſionem perfidia inueterauit, vt hominum animas cum corporibus interire, & homines a brutis pecoribus nihil differre, Euangelicorum infinita millia non minus firmiter credant, quàm reliqua Euangelij noui capita quæ ex Caluini & Lutheri diſciplina imbiberunt. Nam Turcis, &

Iudæis, & Paganis, Euangelicos in hoc eſſe impuriores quòd preces & ſacrificia pro defunctis irrideāt, quæ Turcæ ipſi à Iudæis & Chriſtianis & Iudæi à lege Moſaica, & Pagani a ratione atque ipſa animæ immortalitate deique iuſtitia ſcelera hominum poſt hanc vitā inferni pœnis vlciſcente perſuaſi ſemper vſurparunt, hoc non magno negotio confirmabitur. Et de Turcarum fide vt certiores ſimus ſatis eſt vel ipſius Conſtantinopolis auguſta quædam templa & Xenodochia contueri. illic enim à Mahomete qui vrbem eam expugnauit, & Solymanno poſtremo, eiuſque filio Selymo templa quædam valde magnifica extructa ſunt, illiſque adiuncta excipiendis peregrinis hoſpitalia, in quorum vno ſolo gratis & commodè ſingulis ferè diebus hoſpitaliter aluntur octingenti aut etiam mille pauperes & peregrini, à quibus ingredientibus illud vnum requiritur vt petant admitti *ob honorem Dei & ad ſalutem animæ Mahometis*, qui in tales vſus, vt animæ nimirum ſuæ benefaceret, ædes eas ædificauit. Principes autem viri, Baſſæ, & Sangiacchi, hoc eſt conſiliarij & militiæ præfecti qui ſtipendia larga habent, & tamen prædia aut caſtella aut poſſeſſiones quaſcunque non poſſunt coëmere, in illum maximè vſum pecunias inſumunt vt quod eſt lege Mahometis & Turcici Imperii licitum, ſacellum quoddam extruant vbi ſepeliantur, & reditus certos comparent quibus ſacerdotes alantur qui perpetuas pro anima eius qui domum eam conſtruxit

Turcæ orāt & ſacrificant pro defunctis.

Theuet Coſmograph. vniuer. li 7. ca. 14. & lib. 11. ca. 1. & lib. 15. ca. 16.

Munſter Coſmogra. lib. 4. in fine, & Georg. lib. de moribus Turcarū.

preces ad deum fundant. Neque verò quiſquam vel mendiciſſimus ex Turcico populo decedit, qui non à ſacerdotibus pro anima preces ordinarias facientibus ad ſepulchrum honeſto cum comitatu deducitur, & ad cuius ſalutem, ſacrificia, vota, eleemoſinæ, & ſimilia pietatis opera ab amicis & vicinis non peraguntur. Hoc autem Turcas vel a Chriſtianis vel a Iudæis, à quibus legem ferè totam mutuati ſunt traduxiſſe, qui Turcarum originem deſcribunt, ſcriptores annotarunt. Nam Chriſtianos perpetuò ab ipſis Apoſtolorum temporibus orandi & ſacrificandi pro defunctis morem retinuiſſe, perſpicuè oſtendimus; eamque fuiſſe & eſſe Iudæorum fidem, percelebrata illa Iudæ Machabæi hiſtoria docet, ſi quid Iudæi veteres ſenſerint inquirimus, & hodierna Iudæorum in mortuis ſepeliendis conſuetudo declarat, quid hac tempeſtate credant, ſi quis ab iſtis Iudæis ediſcere voluerit quæ fuerit maiorum ſuorum hac in re fides. hos autem à maioribus ſuis hac in re non diſceſſiſſe valde probabiliter conuincit eorum ad maiores ſuos in aliis opinionibus vniuerſis tam pertinax adhæſio. Quanquam autem quidam contentioſi illum Machabæorum librum pugnent non eſſe Canonicum, ideoque nec aliquid rectè factum concludi quia ab illo commendatur, tamen ſi concedant eum eſſe veracem hiſtoricum quemadmodum de Liuio aut Zenophonte exiſtimant, certè non negabunt quin

2. Macha. 12.

Veteres Iudæi preces & ſacrificia faciebant pro defunctis.

Iudæi tum temporis pro mortuis & orauerint & ſacrificauerint, quod mihi hoc in loco ſatis eſt. Neque enim diſputo vtrum Iudæi vel Chriſtiani rectè ſic crediderint nec ne, ſed tantummodo vtrum hoc ſimpliciter & hiſtoricè fuerit perpetua Chriſtianorum vel Iudæorum fides. Nam deinceps ſi quis adeo excors & ſtupidus ſit vt quum videat primum Iudæos omnium ſæculorum, deinceps omnium item ætatum & regionum Chriſtianos, & tertio loco Paganos quoque tum doctos tum indoctos & ciuiles & barbaros, ex vna parte conſiſtere, & hanc fidem defendere; & poſtea conſideret ſolos iſtos Euangelicos homines planè atheos & impuriſſimos, a communi ſenſu derelictos, a ſeſe inuicem infinitis opinionum monſtris diſtractos, à diabolorum principe edoctos & inflatos contra opinari, & tamen dubitet ad vtram ſententiam ipſe debeat accedere, eum ego hominem tanquam deploratum & perditum nihil humanæ mentis aut intelligentiæ habentem dimittendum cenſeo. Quare vt ad propoſitum reuertar, antiquos Iudęos eo quem dixi modo, ſacrificando nimirum & orando defunctorũ ſaluti conſuluiſſe, vt Iudas Machabęus fide dignos teſtis eſt, ſic illud cum Iuda non minus clarè teſtãtur Iudęorum hiſtorici. Huius autẽ temporis Iudęi & ſi ſacrificare nõ poſſunt (quod nuſquam niſi Hieroſolimis in templo Salomonis iuxta legem Moyſis legitimè fit)

tamẽ quod pro mortuis orent idque crebrò, ex vulgari ſynagogæ cõſuetudine, et officio eorum eccleſiaſtico (vt ita loquar) manifeſtè demonſtratur. Illic enim diſertè precantur *Vt anima defuncti N. requieſcat in pace.* inuocant *patres ſæculi qui dormiunt in Hebron Vt portas horti Eden illi aperiant*, inuocant *angelos pacis Vt portas paradiſi Voluptatis reſerent illi.* Imo verò miniſter cum tota Synagoga dum mortuus ſepelitur, ſolenni ritu pronunciat: *Certè tribus rebus fundamenta mũdi firmantur, lege (Moyſis) cultu (Dei) & pietate erga mortuos. Benedictus qui præmium rependit Vacantibus pietati.* Nihil ergo Iudæi duxerunt maius aut diuinius quàm defunctorum piam curam agere, quando cum *lege Moyſis*, & *Dei* in terris *cultu*, eam tertiam faciunt columnam qua *terrarum orbis ſuſtinetur.* Gentiles verò quàm fuerint in hoc officio aſſidui, eorum plurimæ litationes, parentationes, iuſta funebria, ſacra nouendialia, ipſe denique menſis Februarius argumento eſt, qui primũ huic operi totus eſt dedicatus, vt in eo manibus defunctorum parẽtaretur. ſiquidem

Symbolũ fidei Iudæorum ex R. Moyſe impreſ. Pariſiis anno 1569.

Liui. lib. 1. Virg. Æneid. lib. 5. Plutarch. in Numa Pomp.

Februa Romani dixere piamina patres.

tumque potiſſimum

Mos erat & tumulis animas placare paternas,

Paruaque in extructas munera ferre pyras.

Ouid. Faſtorum. 2.

Ergo & hæc non leuis eſt Paganorum ſupra Euangelicos excellentia, quod Pagani in hac erga defunctos pietate cum populo Dei Hebræo, & Chriſtiano cõueniũt; impij verò & prophani Euãgelici perinde acſi cũ corpore & anima quoque interiret, nec vlla deinceps eſſet vel ſcelerũ

pœna,

pœna, vel benefactorum remuneratio, ita poſt corporis ſepulturam animæ curam & memoriã omnem a ſe remouent.

¶ 6 Et certè præter Paganorũ & Euangelicorum diuerſum morem quem dixi, vera cauſa vtroſque impellens vt modo adeo contrario ſeſe circa defunctos gerant, tam eſt ſingulari obſeruatione digna, vt vel ea ſola probet Paganiſmũ Euangeliſmo eſſe infinitis gradibus excellentiorem. Illi enim hoc officio teſtabantur ſe credere, iudicio dei certa certis hominum peccatis ſupplicia fuiſſe conſtituta, quæ tamen pietate viuorum diuina bonitas conceſſerit alleuiari. Deinde eadem etiã pietate liquidò teſtabantur ſeſe inmortalitatẽ animorum credere, id quod homines ad præclara fortitudinis & pietatis opera mirabiliter extimulabat. de priore, ita Chriſtianè Socrates. *Duplices* (inquit) *ſunt curſus animorum è corpore excedentium. nam qui ſe humanis vitijs contaminauerunt, ijs deuium quoddam iter eſt ſeclusum a Cõcilio deorum. Qui autem ſe integros caſtoſque ſeruauerũt, quibuſque fuit minima cum corporibus contagio, ſuntque in corporibus humanis vitam imitati deorum, his ad illos a quibus ſunt profecti facilis patet reditus.* Et Scipio Africanus. *Eorum animi qui ſe corporis voluptatibus dediderunt, earumque ſe quaſi miniſtros præbuerũt, impulſuque libidinum voluptatibus obedientes, deorum & hominum iura violarunt, ij corporibus excedentes in hunc cæleſtẽ locum niſi multis exagitati ſæculis non reuertuntur.* Iuſtitia ſiquidẽ diuina ſingulis æquas pœnas & præmia rependens, vt homines in ſcelere obfirmatos æternis

Duæ cauſæ orandi pro defunctis apud Paganos & Chriſtianos.

Apud Ciceronem Tuſcul. lib. 1.

In ſomnio Scipionis.

ſupplicijs addicit, & ecõtra optimos mox æternis præmijs coronat;ita medium illud hominũ genus quod in mediocritate quadam officiorũ viuit, iuſtè quoque ſed cum miſericordia caſtigat,vt neque cum primis ad æternos cruciatus damnet, nec cum ſecundis ſubitò ad æternam fœlicitatem euehat. de quo genere D. Auguſtinus. *Non negandum eſt defunctorum animas pietate ſuorum viuentium releuari quum pro illis ſacrificium offertur,vel eleemoſinæ fiunt. Eſt enim quidam viuẽdi modus nec tam bonus vt non requirat iſta poſt mortem,nec tam malus, vt ei non proſint iſta poſt mortem.* Ex hac fide ducitur argumentum illud quo fortiſſimus dux Ioſephus Iudæos milites ſuos a mutuis cædibus dehortatur. Quum enim expugnata per vim à Romano exercitu Iorpata Galilææ ciuitate,præfectus eius Ioſephus cum quibuſdã in ſubterraneum ſpecum cõfugiſſet, reliquique Iudæi inſtarent vehementer vt à Romanorum captiuitate ſe vindicarẽt voluntaria morte quã ſinguli ſingulis inferrent,Ioſephus eos hac perſuaſione ab eo furore conatur auertere,quòd ex piãdis hominib⁹ ita morientibus nulla ſacrificia, nullas preces lex diuina conſtituiſſet, quũ aliter moriẽtes ſacrificijs legalib⁹ poſſẽt adiuuari. *Ignoro* (inquit ille) *milites quæ ſit propitiatio animæ hominis qui ſeipſum interficit. quis intercedat pro nobis ad deum ſi ſic peccauerimus, & quiſque proximum ſuum interficiat? quomodo amouebimus opprobrium hoc?* Nulla ſacrificia nobis ita peccãtibus deum reddent propitium & placatum. fruſtrà ſacerdotes inuocabunt *Patriarchas* generis noſtri ſatores

Auguſt in Enchiri. ad Laurẽtium cap. 110.

Ioſephus Bẽ-Goriõ cap. 9.

qui dormiunt in Hebron vt portas horti Eden nobis aperiant. fruſtrà implorabunt *angelos pacis, vt portas paradiſi voluptatis nobis reſerant,* quas ipſi nobis hac impietate in æternum occludimus. Hæc ergo vna cauſa eſt quare Chriſtiani, Iudæi, Paganique ſemper preces pro defunctis adhibuerunt. Altera verò illa quæ ad immortalitatẽ animæ refertur, & quæ virtutum omnium tam eſt egregia parẽs & altrix, à M. Tullio ad hunc modum religioſè explicatur. *Antiqui philoſophi qui quò propius aberant ab ortu & diuina progenie, hoc melius fortaſſe quæ erant vera cernebant, docuerunt non ſic exceſſu vitæ deleri hominem vt funditus interiret; idque cùm multis alijs rebus, tum è pontificio iure & cæremonijs ſepulchrorum intelligi licet; quas maximis ingenijs præditi, nec tanta cura coluiſſent, nec violatas tam inexpiabili religione ſanxiſſent, niſi hæſiſſet in eorum mẽtibus mortem non interitum eſſe omnia tollentem, ſed quandam quaſi migrationem & commutationẽ vitæ quæ claris viris dux in cælum ſoleret eſſe.* Hæc erat veterum philoſophorum de æternitate animorum & altera vita hanc breuem ſequutura opinio, cui fouendæ ſeruiebant cæremoniæ & ſacrificia pro mortuis, de quibus Romani in iure ſuo admodum minutè & diligenter cauebant, adeo vt *qua hoſtia parentandum eſſet, quot diebus lugendum,* exactè pręſcriberent, & deinde cũ Athenienſibus certam pœnã decernerent, *ſi quis buſtum, aut monumentum, aut columnã violaret, deijceret, frãgeret.* ex Platone autẽ ſtudioſe inculcabant illa diuina & ſingularia *de immortalitate animorum & reliqua poſt mortẽ trãquillita-*

Supra fol. 120.

2

Cic. Tuſc. lib. 1.

Cicer. de leg. lib. 2.

Ibi.

te bonorum, & pœnis impiorum. De Iudęis autem & Chriſtianis quin multo firmiùs animorum immortalitatem crediderint, ideoque maiorem de ijs tanquam vitam hac mortali veriorem a gentibus ſolicitudinē habuerint, quia lippis & tonſoribus notiſſimum eſt, nolo in eo probando inanem laborem ſuſcipere.

Quum igitur has veras cauſas teneamus cur & Gentiles, & Turcæ, & Iudæi, & Chriſtiani pro defunctis orauerint; quòd Euãgelici è ſuis Synagogis eum ſanctiſſimum morem eijciant, quænam alia cauſa confingi aut cogitari poteſt, niſi quia planè contraria perfidia ſunt imbuti, & nihil de diuinis poſt hanc vitam iudicijs, nihil de pœnis hominum flagitia excepturis credant, ſed animas cum corporibus brutorum inſtar extingui exiſtimant? Vbi enim tam diſparatos effectus perſpicim⁹, quid ni contrarias eſſe cauſas iudicemus? ex *eodem foramine* (inquit Apoſtolus) *aqua ſalſa & dulcis* quemadmodum poteſt manare? Si Euangelici cum Chriſtianis & Gentilibus animos æternum viuere, & pro bonorum malorumque operum diſcrimine pœnis præmijſque afficiendos putarent, in hac naturali & theologica pro mortuis cura quî poterant ſeſe tam longè à reliquorũ omnium mortalium fide & communione diſiungere? Sed non opus eſt ſuſpicionibus & coniecturis eorũ perfidiam expiſcari quam ipſi euidentiſſimè orbi Chriſtiano patefaciunt. Qui enim hanc barbaram & immanẽ opinionem inuexerunt, eo potiſſimum argumẽto eandem defenderunt, quia

Iacobi 3.

Negare preces pro defunctis eſt via recta ad negandam immortalitatem animæ.

hominés morituros nulla pro ſceleribus excipit pæna, nullum pro benefactis manet præmium, ſed animæ Endymionis ſomno cum corporibus conſepultæ, ſaltē ad extremum vſque diē nullis fruuntur gaudijs, nullis à deo puniuntur cruciatibus: & ob hanc cauſam inane & ſuperſtitioſum eſt pro illis orare, ad quos non magis quā ad ſtipites aut beſtias vlla ex precibus noſtris redit vtilitas. Et Lutherum hac fide ſuos imbuiſſe Germanos optim' teſtis eſt eius encomiaſtes Iohannes Sleidanus, qui de purgatorio & ſacrificijs agens, dicit ante Lutherum iſta ſummā habuiſſe authoritatem, *ſed poſtquam innotuit & aliquid roboris aſſumpſit Lutheri doctrina, paulatim euanuerunt.* Quemadmodū quæſo, & quibus arietibus ea diſiecit Lutherus quæ à condito mundo omnes nationes tam ſolidè vt diuinis teſtimonijs & ipſo naturæ lumine ſtabilita credidere? *Docet enim Lutherus è ſacris literis* (ſi Sleidano fidē habemus) *mortuorū animas quieſcere, & iudicij diē ſupremum expectare*, ideoq; inaniter collocari laborē omnē qui ad eos iuuādos inſumitur. Illud certè quidem veriſſimum eſt, Lutherum in cōmentarijs ſuis omnes conſectari verborum & ſyllabarum argutias quibus poſt mortē animas cum corporibus dormire & ſepeliri probet, atque ita cum corpore, omni vt gaudio, ſic pœna etiam carere. Exēpli gratia, ſic ille in Eccleſiaſtē. *Ex hoc* (inquit) *loco patet mortuos ſic dormire vt prorſus nihil ſciant, & eſt fortiſſimus locus pro mortuis nihil intelligentibus rerum noſtrarum, contra Sanctorum inuocationem & purgatorij fictionem.*

Sleidā. lib. 9.

Ibi.

Lutherus docuit mortem nō minus animā quā corporis, ſalt'm vſque ad iudicij extremi diem

Luther. To. 5. in Eccleſiaſtē, ca. 9. v. 5.

Ibi. v. 10. Rurſus in eodẽ capite. *hic alius locus eſt quòd mortui nihil ſentiant. nulla eſt* (inquit) *in inferno cogitatio, ars, cognitio, ſcientia. ſenſit ergo Salomon mortuos omnino dormire & nihil prorſus ſentire.* Vbi vt prætermittã manifeſtam vim ſcripturæ & ſenſui & verbis illatam, maximè ſi *inferni* vox ſepulchrum ſignificet, vt in eadem prorſus ſententia Lutherus docet, illud ſolum animaduertat Chriſtianus lector quàm curioſè & acriter nefarius impoſtor omnes captat vmbras vt ſuam illam peſtiferam de animarum dormitione hæreſim perſuadeat. Atque in hunc ſcopum (ne plurimis locis coaceruandis prolixior ſim) perditiſſimus ille quæcũque poteſt obſcura ſcripturarum membra & incîſa interpretatur, ſemperque illud inculcat, *ego ſequor ſcripturam, quæ dicit mortuos dormire. Ego puto eos ſic ineffabili & miro ſomno conſopitos, vt minus ſentiant aut videant quàm hi qui aliâs dormiunt.* Quis autem fructus ex hac doctrina per vniuerſam Germaniã perſuaſerit, quàm impudenter homines in omnem ſe luxuriam & libidinem effundãt, quàm effrenatè públicas vias obſideãt & quorũcunque bona deprædentur, vt fœdiſſimis peccatis nullum ſtatuant finem nec modum, hac diabolica confidentia ſubnixi quia poſt hanc vitam alia nulla eſt attendenda, nullum dei iudicium, nulla in cœlo præmia, nulla in inferno cruciamenta, ſed morte corporis omnia determinentur anima ſimul cum corpore in ſepulchrum incluſa; hoc partim ſuprà attigimus, partim deinceps oſtendetur. Interim ex Brentio (quo quem

Idem To. 4 in Ionam ca. 2.

Proteſtãtes negant immortalitatem animæ & vitam æternam.

quærimus teſtem fide digniorem?) promptum eſt colligere hãc eſſe generalem Proteſtantium fidem & ſententiam. *Etſi*, inquit Brentius, *nulla ſit inter nos publica profeſsio quod anima ſimul cum corpore intereat, & quod non ſit mortuorum reſurrectio, tamen impuriſsima & prophaniſsima illa vita quam maxima pars hominum ſectatur, perſpicue indicat quòd non ſentiant eſſe vitam poſt hanc. Nonnullis etiam tales voces tam ebriis inter pocula, quàm ſobrijs in familiaribus colloquijs excidunt.* Hæc Brentius. qui quod de *impuriſsima & prophaniſsima* fratrum ſuorum vita, idque in ipſo euangelij flore conqueritur, tam eſt euidens vt innumeris Muſculi, Lutheri, Buceri, & Caluini teſtimonijs comprobari poſſet. Lutheri certe de ſuis ſectarijs euidens & perpetua recordatione digniſſimum eſt iudicium, *eos futuræ vitæ rationem nullam habere.* qui item *ſicut credunt ita viuunt. viuunt & credunt ſicut ſues, & ſicut ſues moriuntur.* Quòd verò Brẽtius ait nullam eſſe publicam inter eos profeſſionem de anima intereunte cum corpore, & negata mortuorum reſurrectione, etſi mirandum non eſt (neque enim tenera Euangelij arbor niſi planè prodigioſæ eſſet fœcunditatis in ſua infantia tales fructus ædere potuiſſet, & hæreticis omnibus inſitum eſt multis inuolucris virus ſuum obtegere, nec niſi ex inſidijs & occultiſſimè quò plures interimat, & pernicioſius ſerpat illud diſpergere) tamen ad hunc Sadducæorum fructum fundendum adeo præcox erat hic Euangeliſmus, vt in ipſis penè cunabulis ſuis pepererit copioſiſſimam ſobolẽ huic

Brentius in Lucam ca.20. homel. 35.

vide ſupra fo. 113.

Duo genera Euangelicorum qui negant animam eſſe immortalem.

deteſtabili impietati ſeminandæ ſedulò incumbentem. Diſtinguit autem Caluinus hoc genus Euangelicorum in duas ſectas, ſed eas adeo latè patentes, vt ſub earum altera, lõge maxima Proteſtantium in Europa pars comprehendatur. ſic enim ille. *Hominis animam alij a morte ad iudicij vſque diem quo à ſomno ſuo expergefiet, ſine memoria, ſine intelligentia, ſine ſenſu dormire putant. Alij nihil minus quàm ſubſtantiam eſſe volunt, ſed vim duntaxat vitæ quæ ex ſpiritu arteriæ aut pulmonum agitatione ducitur, & ideo cum corpore interire & euaneſcere fingũt, donec tot⁹ homo ſuſcitetur.* Vtroſque autem ad hanc opinionem quàm latiſſime diſſeminãdam ſummo ſtudio elaboraſſe, eã ob cauſam *vt cum Luthero pontificiam de purgatorio & Sanctorum inuocatione doctrinam à fundamentis conuellerent*, idẽ Caluinus eodẽ in loco teſtatur, qui etiã rectè monet hos etſi verborũ forma multũ videantur diſcrepare, tamẽ & priores qui animã viuere verbo quidẽ largiuntur, omni autem ſenſu & intelligentia priuant, re nõ minus quã poſteriores eandẽ interficere & extinguere, quũ ſenſũ & intelligentiã eripiunt in qua poſita eſt animæ vis tota & energia. hæc enim ſi ſuſtuleris anima nõ magis eo nomine vocãda eſt, quã corpus organicum quod mortuum eſt & in cineres diſſolutũ, vel pictus homo hominis naturã, aut homo cæcus ſurduſque oculorũ & auriũ ſenſus ſibi poteſt vindicare. Quemadmodũ autẽ prior ſententia Lutheranorum, in Germania quæ Lutheri Euangelio addicta eſt latè regnat & dominatur, ita alterã illã quæ nõ per circuitiones, ſed

Calvinus de Pſychopannichia, pa. 2.

pingui & rudi Minerua animam non minus quã corpus mortalem eſſe docet, in *Gallia, in Flãdria, in Holãdia, in Brabantia cæteriſque Germaniæ inferioris regionibus tam longe latequè ſparſam* Caluinus aſſerit, *Vt horribile ſit auditu quàm illic infecta ſint omnia.* Quanquam autem Caluinus aliquid laboris inſumat vt eorum errorẽ refutet, & ſcripturæ locos à genuino ſenſu ad infandam hæreſim colorandã ab eis detortos oſtendat, tamen quum leuiter & extremo quaſi digito extruere illud conetur quod totis lacertorum & laterum viribus euertere allaborat, omnem cum illis Sadducæis eccleſiæ politiã ordinéque, & certã ſcripturas interpretandi normã auferẽdo, deũ peccatorũ authorẽ conſtituẽdo, homini liberũ arbitrium detrahẽdo, bonorũ operũ vim, meritum, præmiũque pernegando, & (quod neceſſariò cõſequẽs eſt) futurũ iudicium, cęleſtẽq; beatitudinẽ, æternáque apud inferos dãnationem penitus à ſuorum mẽtibus ſummouẽdo; certum eſt lõgè plura Euangelicorũ millia hac generali doctrina tanquam pleno fluminis impetu ad Sadducæiſmum ferri, quã ſingulos fratres illo particulari libello quaſi aduerſo flumine ad ſanitatẽ reduci. Quod enim in Gallia, in Germania, in Flandria, totoque Belgio tanquã ipſa Euangeliſimi huius medulla & nucleus tam operoſe ſatum eſt, id ipſum in vicina quoque Anglia ita ſuccreuit & maturuit, vt illic in *plurimus locis eorum ſtudioſè terantur libri*, perſonent conciones, multiplicentur diaconi & ſeniores, celebrentur cœnæ & congregationes, prædicetur ſym-

Caluinus inſtruct. aduerſus Libertinos ca. 4.

Vniuerſa Proteſtantiũ doctrina tẽdit ad Sadducaiſmum.

Vide ſequens cap.

Deſcriptio Familiæ amoris Londini, anno 1578.

Art, 21. bolũ, quorũ ſymboli hic vnus iſque primarius eſt articulus *Chriſtianũ hominẽ a beſtia nihil penitus differre, neq; ab eo reddendam eſſe vnquã operum ſuorum rationem, ſed inſtar bruti animalis moriturum, nec vnquam vel corpore vel anima reſurrecturum.* Quod enim illi ſuperiores à Caluino deſcripti animam mori cum corpore volunt, ſed tamen in fine ſæculi cum corpore reſuſcitari vt iudicio ſiſtatur; illa rancida iam & vulgatiſſima Euangelicorum omnium hypocriſis eſt, vt nimirum quum vnam hæreſim ſuadere velint, ei ornandæ particulam aliquam Catholicæ fidei tanquam paululum mellis venenatæ potioni quò ſecurius ebibatur admiſceant; qui ſi de hæreſi ſtabiliẽda quod volunt obtinuerint, adiunctam fidei Catholicæ appendicem nullo negotio mox auellunt & abiiciunt; quod in iſtis maximè verum eſſe experientia liquidò confirmat. Vt enim plurimi animam mortalem eſſe ſumma contentione vrgent, & ea fide innumeros Euangelicorum greges inficiunt, vnà tamen ad tempus breue addunt, eandem animam cum corpore olim reſuſcitandam vt extremo iudicio ſiſtatur: ita plurimi rurſus totam eam Catholicorum de reſurrectione fidem ridiculam & Papiſticam eſſe concionantur, nec quicquam tale vnquam expectandum: figuriſque & metaphoris ſolito Proteſtantium more ludentes, illas ipſas ſuorum cateruas ad explodendam penitus reſurrectionis fidem promouent, id quod ingenuè fatetur Petrus Martyr. *Hodie* (inquit) *emerſerunt Libertini* (& præter Libertinos ſectæ complures)

Petrus Martyr in 1. Corin. cap. 15.

qui corporis reſurrectionem deri dent, & ſcripturas conãtur eludere quaſi loquantur de reſurrectione animorum, qui quum mortui eſſent peccato, per Chriſtum & fidem in eum, vitæ reſtituuntur. Neque dici poteſt quam facile inhæreant hi ſermones in auribus infirmiorum fratrum. & tamen reſurrectionis articulo ſublato cuncta noſtræ fidei myſteria funditus euertuntur. Quum itaque tota Euangeliſmi huius indoles & impetus huc propendeat, quum generalia Proteſtantium axiomata ſingulis liberam ſcripturas interpretandi facultatem, ſingulis promiſcuè ſpiritus afflatum, ſingulis ſupremum de rebus controuerſis iudicium tribuentia eodem inclinent, quum totæ nationes, & *miniſtrorum, ſcriptorumque examina* (vt Caluinus ait) eodem ferantur, quum principes Euangeliſtæ ad eum ſcopum ſuas ſcripturæ interpretationes dirigant, quum ex communibus Euangelicorum placitis de animarum dormitione, de nullo purgatorio, nullo bonis operibus præmio, nullo peccatis ſupplicio inferendo, certa & ineuitabili neceſſitate cõſequatur animã eſſe mortalem: Caluinus ſi non (vt veriſimile eſt) fallacem præuaricatorem, ſed ſerium hoſtem iſtis fratribus ſe opponeret non magis tamen ad cohibendum ab Euangelicis eccleſiis hunc ingruentem Sadducæiſmum valeret, quàm vnus aliquis Germanus haſta gladioque armatus idoneus eſt repellendo Turcarum Imperatori à Germanis primoribus euocato, & cum quadringentis equitũ peditũque millibus in Germaniam irrumpenti. Quare ſi

Caluin. Inſtructio. cõtra Libertinos, cap. 4.

Sleidanus li. 17. 18.

cætera antegreſſa ſilentio prætereantur, hoc autem poſtremum ſolum de animarum mortalitate & reliquis monſtris opinionum atque portentis ad illud neceſſariò adhærentibus in contentionem veniat, vel hoc vnicum vſque eò Paganos Turcaſque ad cælum efferet, Euangelicos autem ad ipſos inferos deprimet, vt illi viri boni & Chriſtiani non abſurdè poſſint appellari, iſti verè ex hominum communione eiecti ad ipſum diabolorum gregem merito videantur amandandi.

7 ¶ 7 Nullum reperirem orationis exitum, & nimia longitudine lectori eſſem permoleſtus, ſi quo cœpi ordine eodem ad extremum vſque progrederer, & ſigillatim diſtinctéque ſingulas Euangeliſmi hæreſes ſingulis Paganiſmi opinionibus componerem. Vaſtum enim blaſphemiarum pelagus eſt, & quo longius in eo quis fuerit prouectus, eo maiorem Atheiſmi altitudinẽ & abyſſum deprehendet: eo magis à terra, hoc eſt à certa aliqua & conſtanti religionis forma abducetur. Neque verò erubeſcũt iſti intra pauciſſimos annos vt in Germania ſuperiore, in Palatinatu Rheni, in Flandria, ab vno Euangelio ad aliud, à Lutheraniſmo ad Zuinglianiſmũ, & ab hoc ad Anabaptiſmum, & deinceps ad Arianiſmum & Sabellianiſmum deſilire, quum Pagani multis annorum centenariis in vna religione à maioribus tradita perſiſterent. & rariſſimũ quidẽ erat in vlla Paganorũ repub. vt Romana Græca, Macedonica, exiſtere quẽquã adeo ſuperbũ, vt religiones repub. tota cõprobãte à maio-

ribus ſuſceptas impugnaret, hac ſola ratione Paganos illos refrænãte, *quoniã Antiquitas proximè accedebat ad Deos, idcirco maiorũ religionem ſeruando quaſi a Dijs traditam religionem* ſe tueri putabant. At Euangelici quibus perſuaſiſſimum eſſe debebat primitiuam eccleſiam quia Chriſto & Apoſtolis proximã ſãctiſſima veriſſimaque fide fuiſſe prædicam, Luciferiana ſuperbia eam aſpernantur, & ſinguli hæretici (Caluinus cum ſuis potiſſimum) in quibus primitiua eccleſia ab eorum placitis diſcedit, in ijs primitiuam eccleſiam totam ignorantiæ & ſtupiditatis damnare non verentur. Si quis eos premat authoritate non vnius ſed omnium ſimpliciter eccleſiæ primitiuæ patrum, vt probet purgatorium & preces pro defunctis; *Scimus* (inquiũt) *fuiſſe vetuſtiſſimam eccleſiæ conſuetudinem eamque patres apoſtolis tradentibus aſcribere, ſed quærimus num in eo rectè fecerunt.* Aërium contrà ſentientem *hæreticum iudicarunt, ſed immerito.* Si dicas, ijdẽ approbarunt ſacrificium, & prophetarum oraculis eundem Chriſtianæ fidei articulum aſtruxerunt. Ita quidem eſt aiunt, ſed tamen in *ea magis ignoſcendum eſt eorum inſcitiæ & ſepeliendũ dedecus*, quàm prædicanda authoritas, aut ea confidendum. Si ad pœnitentiam pro peccatis agendam & dignos ſatisfactionis fructus ędendos eiuſdem eccleſiæ exemplo & doctrina aliquẽ voluptariũ ex hoc grege diſcipulũ adhortaris: reſpondet (vt a magiſtro ſuo inſtituitur) *Parum me mouent quæ in veterũ ſcriptis de ſatisfactione paſſim occurrunt. Video quidem eorum nonnullos (dicam ſimpliciter) omnes ferè*

Cicero de legib. lib. 2.

Proteſtantes impudẽter cõtemnunt patres omnes primitiuæ eccleſiæ.

Supra fol. 4. §. 117.

Ibi.

Caluin. Inſtit. lib. 3. ca. 4. § 38.

Ibi. lib. 4. ca. 12. § 8.

quorum libri extant, aut hac in parte lapſos eſſe, aut nimium aſperè & durè loquutos. Neque vero excuſari vllo modo poteſt immodica veterũ auſteritas. Si Quadrageſimæ ſaltem paucis ſeptimanis acriori ieiunio corporis laſciuiam reprimẽdam eſſe, ſi ſacerdotibus a coniugio abſtinendum quo pleniꝰ Dei cultui precibuſque incumbant diſputas, tota primitiua eccleſia vtriq; horum ſuffragante;

Ibi. lib. 4. ca. 12. 20.

fatemur (inquiunt) *tunc inualuiſſe ſuperſtitioſã Quadrageſimæ obſeruationem, qua & vulgus eximium aliquod ſe præſtare Deo exiſtimabat, & paſtores eam commendabant pro ſancta Dei imitatione.* ſed fuit mera κακοζηλία *& ſuperſtitionis plena.*

Ibid. 23.

Illud vero alterum, *de cõiugio ſacerdotibus interdicto, factum eſt mera tyrannide, & fanatici homines erãt* illi Concilij Nicæni patres qui cælibatum ſacerdotibus imponere volebant.

Idem in li. de vera eccleſiæ reformandæ ratione.

His maiorum ſuorum exemplis edocti puriores euangelici qui magis ad viuum euangelij veritatem reſecant, & Chriſtũ non Deũ, imò nihilo vulgaribus prophetis præſtantiorem docent, quum primitiuæ eccleſiæ teſtimonijs vrgentur, *ab illis ad ſcripturas prouocant, & patres omnes ſine exceptione reiiciunt, Irenæum, Iuſtinum, Ignatium, & reliquos vetuſtiſſimos ſcriptores falſiloquos & Antichriſtos vocant, & tum Athanaſius tum reliqui illi Nicenæ ſynodi patres fuerunt cæci ſophiſtæ, Miniſtri beſtiæ, mancipia Antichriſti, eiuſque præſtigiis faſcinati.*

Ioſias Simlerus de æterno Dei filio li. 1. cap. 2.

Caluin in defenſ. orthodoxæ fidei contra Seruetum pa. 181.

Ecquis vero vnquam fuit inter Iudæos, aut Turcas, aut Paganos, qui primos reipub. aut religionis ſuæ patres tam immenſa ſuperbia contẽneret, tam contumelioſè laceraret?

I.

¶ 9 Quid quum Lutherus, Caluinus, Velenus, Molinæus, Balæus, & alij contra omnem antiquitatem, cõtra omnes hiſtorias aſſeuerant Petrum nunquam fuiſſe Romæ; ecquis aliquando inter Paganos fuit adeo proiecta ad impudentiſſime mentiendum audacia? Quũ ſemper hactenus iactauerint ſe ad expreſſam primitiuæ eccleſiæ formam ſuas congregationes reformare, ij qui ex diametro eccleſiæ primitiuæ ſunt oppoſiti, & aduerſis quaſi frontibus in primitiuæ eccleſiæ patres atque Epiſcopos incurrunt; ecqua vnquam Paganorũ ſecta cum iſtis potuit quoad altiſſimè impreſſum mentiendi habitum contendere? Quum Theodorus Beza negat inter *Lutheranos & Caluiniſtas* quos ille euangelicos Auguſtanę & Gallicanæ Confeſſionis nominat *aliquas eſſe diſſenſiones*, quum Apologia Anglicana *bos eſſe fratres, nec eos de aliqua re graui* diſſidere aſſerit, ſed (vt inquit ille quẽ initio memorauimus Gallicanus ſcriptor) de *leuibus cæremonijs extra Verbũ Dei ab eccleſia inuẽtis*, an ipſa impudẽtia poterat durioti fronte de rebus vulgo notiſſimis mentiri? Nonne ipſa nomina Lutheranum, Caluinianum & Zuinglianum, nonne Lutheri & Zuinglij horrẽdæ bacchationes quas modo perſtrinximus, conuincunt iſtos homines omnem perdidiſſe frontem, pudorem & honeſtatem? Cæterùm qui hoc tempore in Gallia pro Caluiniſmo ſcribunt, in hoc mẽtiendi genere excellunt, boniq; filij & diſcipuli ipſos magiſtros patreſq; ſuos exuperant. Neque vero horum quiſquam ferè eſt qui non ipſa libri ſui inſcriptione apertiſſimè mendacem agat apoſtatam, & fidẽ quam 9

Proteſtantes incredibiliter & impudentiſſimè mendaces.

Beza in epiſtolis theolog. epiſt 1.

Apolog. Anglican.

Apolog. catholiqye.

Lettre d'vn gentil homme Catholique &c. intrinſecus tenet externè neget claréq; repudiet. Vnus manifeſtè *hæreticus* ſeſe vocat *Catholicum*: alter non minus apertè *Caluiniſta*, libellum ſuum inſcribit *Apologiam Catholicam*, & ſubinde ſeſe Catholicum nō Euangelicum eſſe iterum atque iterum inculcat. Tertius cuius ſcriptio nihil eſt aliud quàm virulenta inuectiua contra Pontificem Romanum & Concilium Tridētinum, nō modo Catholicum ſeſe nuncupat, ſed ad euidētiorem ſui notationē adijcit *Apoſtolicum* & *Romanum*; & alij hoc modo Caluiniſtæ non aliter quā publicæ meretrices hijs nominib⁹ tāquam fucis & pigmētis deformitatē ſuam tegere collaborant. Et nonne hoc eſt expreſſè negare Caluinianum Euangelium cuius ſe defēſores totis deinceps libellis præſtant? Si quiſquam in Italia *Iudæus* ſe *Chriſtianum* dicat, nonne ſe Iudæum eadem opera inficiatur? Si Mahometanus ſe Iudæū profitetur, nōne ea profeſſione luculēter ab Alcorano Mahometis deficit? Quum itaque vulgaris populi Gallicani ſermo, libri, hiſtoriæ etiam hugonoticæ ita loquantur vt alios *Catholicos*, alios *Euangelicos* appellēt, iſti hipocritæ qui peruerſè ſibi *Caluiniſtis* & ad Geneuenſem ritum *Euangelicis*, *Catholicorum* & *Romanorum* nomen vendicant, nō minus ſtupidè mentiuntur, quàm ſi quis Anglus Gallum, aut Iudæus Chriſtianum ſe fingeret & appellaret. atque ita ex ipſo libri titulo ſignificant congeriem eſſe mendaciorum quicquid deinceps in toto libro coaceruatur.

Apologie Catholique &c.

Moyens d'abus par vn Catholique apoſtolique Romain, &c. ann. 1586.

Pantaleon de viris illuſtribus Germaniæ, Hiſtor. Popellin.

Quod quā verè dicitur vt Chriſtianus lector diſpiciat, omiſſis alijs vnicū ſolūmodo exemplū noſtro

noſtro propoſito & his temporibus accommodatum proferam, ex illo potiſſimum homine depromptum qui ſupra reliquos perinſignem ſibi de rebus quas tractat cognitionem venditat, de quibus tamen ita vel imperitè vel mendaciter ſcribit, vt magis de repub. Canibalum aut intermundijs Epicuri ſcire videatur, quàm de regno eo in cuius hiſtoria iactat ſe aliorum omnium peritiſſimũ. Agens enim de Catholicorum in Anglia ſacerdotũ & laicorum cæde, & Pontificatu Henrici 8. qui deinde ad filiam Elizabetham vnà cum regni ſucceſſione deſcẽdit, ita ſcribit. *Nos* (inquit ille) *Angliæ ſtatum melius nouimus quàm iſte qui admonitionem ſcripſit*, cauſasque nouimus propter quas Henricus octauus a Romani pontificis obedientia ſe ſubtraxit. & ſunt iſtæ. *Quia Henricus octauus nolebat agnoſcere põtificem Romanum* 1 *ſupremum Angliæ dominum, & ſeipſum pontificis vaſallum* 2 hanc ob cauſam excommunicatus eſt. quumque *rex ille Parlamento decreuiſſet* 3 *ſe non eſſe vaſallum pontificis, &* 4 *quidã ſuperſtitioſi*; Cancellarius regni Morus, epiſcopus Roffenſis, Carthuſiani & alij plurimi Abbates, Religioſi, & laici *eidem decreto aduerſarentur capitali ſupplicio affecti ſuut*, 5 *non propter cauſam aliquã religionis* 6 *ſed propter crimen maieſtatis læſæ. & nuper Ieſuitæ quia* 7 *prædicarunt reginam non eſſe legitimam Angliæ principẽ, ſed* 8 *ius illud eſſe Romani pontificis quia in dies ſingulos* 9 *noua cõmittebant perduellionis*; *crimina* 10 *quod eſt euidẽs* 11. *& omnib⁹ principib⁹ notiſſimũ, factũ eſt vt hinc nuper illic tã multi fuerint obtrũcati, eorũq; capita ad pontẽ Londinenſẽ contis affixa,*

Scriptoris Hugenotici quam impudenter mentiãtur de rebus Anglicanis.

Lettre d'vn gentil-hõme Catholique françois contenant reſpõſe a vn pretendu Anglois pag. 23. 24.

Vis mendaciorum.

non ſunt 12. membra martyrum, ſed 13. rebellium, homicidarũ, perduelliũ. Sic ille. quaſi de palma quadam ob mentiẽdi artificiũ, & crebritatẽ, & impudentiã, cum Luciano aliquo contenderet, ita flumẽ mẽdaciorũ breui narratione fundit multò certè plura mẽdacia quàm lineas continente.

Vera cauſa cur Hẽricus 8. abiecto pontifice Rom. ſeipſum fecit ſupremũ eccleſiæ Anglicanæ caput.

Quæ ego omnia ad duo capita reuocabo, & in ijs duobus alia refutabo vniuerſa. Henricus (inquit Catholic⁹ iſte Caluiniſta apprimè Anglicarũ rerum peritus) non propter religionem ſed propter regiũ ius ſe ab eccleſia Romana ſeparauit. Et quis aliquãdo ante hunc hiſtoriographum ita vel ſcripſit vel sõniauit? Quis ignorat veram cauſã illius ſchiſmaticæ diſceſsionis fuiſſe, quod quum rex ille legitimam haberet vxorẽ Catarinã Ferdinandi Hiſpaniarum regis filiam cũ qua viginti annos totos in cõiugali ſocietate vixerat, ea autẽ viuente & valente Annam Bolenam ſuam ipſius naturalẽ filiam (cum cuius etiam ſorore Maria Bolena antea perdiu ſtupri conſuetudinem habuerat, quod ex ipſius regis chirographo cõuincitur) deperiret, eamq; a Põtifice coniugẽ ſibi permitti requireret nec impetraret (erat enim expreſſè contra ius diuinum) hanc ob causã impotentis libidinis œſtro percitum regẽ illũ ſimul cũ eccleſia Chriſti Catholica, & vera caſtiſſimaq; ipſius coniuge Catarina diuortiũ feciſſe. Quis hũc hominem dixerit, & nõ brutũ aliquod animal cõmunis ſenſus atq; rationis expers, ſi hoc neſciat ꝙ nemo opinor in Gallia, vel bubulcus vel baiulus ignorat? Ecquid bonus iſte vir qui in rebus Anglicanis adeò ſtudioſè verſatus eſt linguam Anglicanam in-

Card. Pol⁹ de primatu lib. 3. De ſchiſmate Anglicano lib. 1. in principio.

telligit? legat ergo Parlamentum Anglicanum Henrici illius, & perſpiciet hunc Veneris cœſtum, & non ius aliquod pontificale in regnum Angliæ fuiſſe ſchiſmatis illius cauſam: perſpiciet regem eiecto Papa non quod regni rex, ſed quod eccleſiæ Catholicæ, & ex conſequenti Anglicanæ, ſupremus epiſcopus a Catholicis diceretur, ſeipſum contra Papam feciſſe *ſupremum eiuſdem Eccleſiæ Anglicanæ caput.* Perlegat omnes Hiſtoricos Anglicanos, ſiue Catholicos ſiue hæreticos, & cõperiet neminẽ tã durioris qui hoc inficietur. At ſi Anglicè neſciat, ſciat autẽ Gallicè, euoluat hiſtoriã nobiliſsimi & politiſsimi viri Martini Bellaij, eiuſq; fratris Gulielmi cuius in tota ea tragędia præcipuæ erant partes, legat hiſtoriã Fõtani Theologi Pariſienſis, legat annales Belle-foreſtij, legat chronographiam Andreæ Theueti, & deprehendet de regio illo iure per pontificem vendicato ne gry quidem, totius autem controuerſiæ cardinem poſitum fuiſſe in illis inceſtis nuptijs quas quũ pontifex ratas facere nollet, neque verò poſſet, ipſe rex *conſtituens ſeipſum proximè ſub Chriſto eccleſiæ Anglicanæ caput* (inquit Bellaius) veras & legitimas eſſe definiuit. Si cupiat hiſtorias latinas legat Polidorũ Virgilium, legat Paulum Iouiũ, legat Franciſcum Guicciardinum, legat Genebrardũ, legat Paradinũ, legat appẽdicẽ Naucleri legat Suriũ, legat Onuphrium, legat Platinã, legat Georgium Lilium, legat illuſtriſſimũ Car-

Parlamẽtum Henrici 8. ann. 25 cap. 22. & an. 26. cap. 1. 2.

Fox. Grafton. Stow. Hall. Holinſh.

Memoires de Bellay. anno 1533. a fol. 146.

Hiſtoire Catholique de Simon Fontaine lib 14.

Belforeſt lib 6. cap. 44. & 47.

Theuet Coſmogr. lib. 16. c. 5.

Se faiſant immediatement apres Dieu chef de l'egliſe Anglicane Bellay.

Pol. Virgil. hiſt. lib. 27. Iouius, hiſt li 31.

Guicciard. lib. 18. Genebrard. Nauclerus. Surius in Cõmentariis, ann. 1533. Onuphrius in Chronic. anno 1533. Platina in vita Pauli 3. Georgius Lilius in Chron. ¡Polus vbi ſuprà.

Paradin memoria lib. 3.

dinalem Polum, legat vniuerſos Hiſpanos, Germanos, Italos, Gallos, Anglos, excutiat omnes angulos, perueſtiget quoſcunq; velit, neminem opinor nec vnum expiſcabitur adeo effrontem qui hoc inficietur. Quod ſi vir iſte non Catholicos, ſed hæreticos ſui ſimiles audire malit, Iohannes Sleidanus quanquam aliàs mendaciſſimus, in hac tamen hiſtoria quia trita & toti Europæ peruulgatiſſima, idem quod alij omnes breuiter his verbis enarrat. *Henricus, inquit ille, poſtquam complures annos Catharinam vxorẽ habuiſſet, de ea repudianda conſilium cepit, Annam Boleniã eximia pulchritudine è gynecæo reginæ adamans quam expetebat ſibi coniugem.* Cõtrouerſia ad Pontificis iudicium delata, ille ſecundum Catharinã pronunciat. *Vbi rex ſententiam contra ſe latam eſſe cognouit, grauiſſimum odium in Pontificem concepit, & continuo decretum facit quo ſe per Angliam eccleſiæ caput proximum a Chriſto pronunciat, & capitis pœnam conſtituit, ſi quis epiſcopo Romano ſupremam in ſpiritualibus poteſtatem attribuat.* Quæ ratio profligandi pontificatus, eumque ſibi & ſuis hæredibus pueris & puellis attribuens, ipſis Miniſtris Anglicanis tam ſpurca & lutulenta viſa eſt, vt hunc regem ſui Euangeliſmi in Angliam inducendi primum authorem, quia tam fœda occaſione prouocatus eum induxit, æditis vulgari Anglorum lingua theologicis libris appellent *tyrannum, libidinoſum monſtrum, belluinum hominẽ, inceſtum & adulterum, monſtroſum aprum, qui Chriſti locum inuaſit & eccleſiæ Anglicanæ caput dici voluit, quum tamẽ omnis religionis eſſet funditus expers,*

Sleidan. l. 9 anno 1534.

Henricus 8. quam pulchre depingatur ab Euãgelicis

Gilbius in admonit. ad Anglos impreſſa Geneuæ anno 1558.

&qui (vt inquit Buchanan' Caluiniſta Scotus) *tota vita nullã ſtabilem de doctrina Chriſtiana perſuaſionẽ habuit.* magis autẽ ad viuũ Caluin' ipſe Hugonotarũ Deus: *Hẽricus (inquit) 8. quũ videret ſe nõ poſſe aliter excutere iugum pontificis Romani quã aliquo fuco, præ ſe tulit ad tẽpus aliquem Zelum Euangelij, ſed poſtea crudeliter ſæuijt aduerſus omnes pios, & duplicauit tyrannidẽ Romani pontificis.* & mox. *ille homo belluinus oſtendit ſe prorſus vacuum omni timore Dei; & fuit deterior omnibus mancipijs Antichriſti.* denique quamuis communi apoſtatarum monachorum & ſacerdotum more, qui *ſubantes ad venerem* (vt loquitur D. Hieronimus) Euaugelicam libertatẽ ſuæ ſalacitati prætexunt, ſic Henricus ille meretricis amore pruriens Euangeliſmi amorẽ cõmune omnis obſcœnitatis operculum (vt nuper in Colonienſi apoſtata) ſuo inceſto obduceret; tamen æſtum libidinis quo erga Annam Bolenã (naturalem ſuam filiam) deflagrabat, & horrendum planèque Satanicũ matrimonium inde ſequutum veram fuiſſe eius ſchiſmatis & cruentiſsimæ erga viros ſanctos tyrãnidis causã, præter ſuperiores, permulti alij vel dubij vel planè hæretici ſcriptores, Iohãnes Carion, Anſelmus Rid, Philipphus Melancthon apertè teſtificantur. Hæc ſi Caluiniſta iſte non intelligit, quid eo imperitius? quid impudentius? imperitiſsimus enim eſt qui iſta vulgaria & in circolis trita non nouit; impudẽtiſsimus ſi horum vulgatiſsimorum neſciens, tantam ſibi de rebus Anglicanis cognitionem arrogat. Sin verò nouit, iterum eſt ter & amplius impudens qui fronte hugono-

Buchan. Hiſtor. Scot lib. 13.

Caluin. in ca. 1. Oſeæ. fol. 7.

Hieron. contra Vigilantium.

Michael Iſſelius lib. 1. de bello Colonienſi pa. 13. 14. 15. 16. 79. 80.

tica, id eſt planè ferrea, tam euidentia & teſtata ſibique ipſi cognita tam faſtuoſè negat.

Et ex hoc mẽdacio refutato refutãtur alia quæ ex eo manant pleraq;. Sequitur enim eos quos tyrannus ille propter hãc causã occidit fuiſſe non ſuperſtitioſos ſed pios, vt eos ipſe etiã Caluinus vocat. ſequitur eos cæſos fuiſſe ob religionẽ, non ob crimẽ aliquod læſæ maieſtatis; niſi forte credere Euãgelio Chriſti lædat maieſtatẽ regis. Sequitur quoq; ex eodẽ fundamẽto mendacia eſſe reliqua quæ contra Ieſuitas ſpurco ore euomũtur. Vbi enim & vnde didicit Ieſuitas ob rebellionem & perduellionẽ fuiſſe iugulatos? vbi audiuit eos negaſſe eã quæ hodie in Anglia dominatur fuiſſe legitimam regni eius principẽ? Antequã a perſecutoribus capti erant, dum in priuatis domibus verbũ Chriſti annunciarent, nulla eorũ ſeditioſa vox audita eſt. poſtquã capti ſũt & a Iudicibus examinati; nullum huiuſcemodi verbulũ protulerunt. Quũ hactenus de eorũ innocentia conſtaret, ad tormẽta & eculeos adducti illic miſerrimè excarnificãtur, & in carnificina poſiti interrogãtur, nõ quid dixiſſẽt aut feciſſẽt hacten᷒ cõtra reginã, ſed quid facturi fuiſſent ſi Papa rurſus reginã excõmunicaret & exercitum in Angliã immitteret; quid de poteſtate Papæ in principibus excõmunicãdis ſentiãt &c. ad quæ & ſi nihil reſponderẽt, quod nõ & valde humiles ſubditos & verè Chriſtianos deceret, pertracti tamẽ ad furcas, illic quoq; iam animã Deo reddituri, ſuam innocentiã & Dei adiurato nomine aſſerẽtes, & ꝓ regina vt ſua principe iam tum diuinam bonitatem precantes, pereui-

Innocentia Martyrũ Anglicorũ.

Vide Concertationẽ eccleſiæ catholicæ in Anglia, impreſſam Treuiris. ann. 1583 & reſponſ. ad iuſtitiã Britannicam. cap 4. pag. 75. 82. 83 & Surium in cõmentar. ann. 1582.

denter infinitæ multitudini probarunt: vſq; eo vt populus generaliter vniuerſus eos ab omni proditionis ſuſpicione liberaret, eoſque innocentes eſſe non obſcurè muſſitaret: quos rumores tyrannici perſecutores vt comprimerent, edictũ reginæ nomine peruulgant, in quo eos *papiſtas* quod certũ erat, & *proditores* (quod Caluinianum & luculentũ mendaciũ erat) proclamant, & toti populo ſic loqui & sẽtire præcipiunt. Nõ inſiſtã in eo quod verè reſpõdere poterant abſq; perduellionis crimine (niſi fortaſſe veritatis cõfeſſio ſit perduellio) & quod ex antecedentibus certò & perſpicuè efficitur, non potuiſſe eſſe legitimam regni (ſaltem iure ſanguinis & ſucceſſionis) principẽ quæ legitima regis non fuit filia, vt quæ legitima viuente vxore ex nefando meretricis concubitu ſit progenita. Non dicam ipſum patrẽ qui paulò poſt facti ſui pœnitentia ductus nuptias eas inceſtꝰ dãnauit, & Bolenam matrem vt execrabile ſcortum mulctauit capite, hanc quoq; filiam repudiaſſe vt *ſpuriam & baſtardam*, omneſq; regni Ordines generali Parlamento, regis (qui optimè natales filiæ ſuæ nouerat) iudiciũ cõprobaſſe; Dudlæũq; Duce, Edouardi regis impuberis Protectorẽ, Comitis Leceſtrẽſis (eius qui nuper in ea inſula huius reginæ Protectorem egit) patrem, multis poſt annis regio edicto idem omnibus regni ſubditis denunciaſſe. Mitto quod præter pontificem Romanum, Lutherani Theologi nuptias eas vt impias, & prolẽ ex eis ſuſceptã vel ſuſcipiendam vt ſpuriam, idque iuxta literas

Elizabet. Angliæ regina per patrem ſuũ ſpuria declaratur in publicis regni Comitiis.

Parlamen. Henrici 8. anno 28. cap. 7.

ann. 1553.

ſacras cenſuerũt. Nam quũ rex Henricus multo auro a Vvittembergenſibus theologis,& nominatim a Luthero & Melancthone qui Cæſari erant infẽſiſsimi elicere conaretur *approbationem repudij* quod cum Catharina Cæſaris matertera fecerat, & matrimonij quod cum Anna Bolena contraxerat, *id theologio Vvittembergenſes concedere omnino recuſarunt, literarum videlicet ſacrarum authoritate adducti.* Et quanquã regij legati magnifica quædã Germanis pollicerẽtur,totãque hyemem Vvittembergæ trãſigerent,& regem valde cupere firmiſsimo fœdere cũ duce Saxoniæ cõiungi aſſererent (inter fœderis autem capita, *inprimis ſolicitabant vt diuortium regis Theologi Vvittembergenſes probarent*) illi tamẽ perpetuo reſtiterunt, ſeſe ita facere *non poſſe per ſcripturam dicentes.* Quod verò iſte homo male ſanus de iure pontificis in regnum Anglicanum ructat, videtur hominis phreneti & vinolenti delyrij, nunquã opinor noſtra memoria cuiquam ſobrio in cogitationem venit. Nam ſi quod eiuſmodi vetus & obſoletum ſiue verum ſiue imaginarium ius ſit Romanæ eccleſiæ in regnum Angliæ, id non ab Ina ſed a Iohanne rege petendum eſt, cuius hiſtoriam & ſi valde popularem, & in communibus tum Angliæ tum Galliæ annalibus & Anglicè & Gallicè & Latinè perſcriptam, tamen magnus iſte Angliæ Chronologus non intelligit. ita vbique obtuſus & hebes Galloque diſsimilis eſt, vt nõ in ſubtili Gallorũ ſed potius *Bœotũ craſſo iurares aere natũ.* Verũ hæc & ſi quæ alia sũt hui⁹ generis (vt sũt innumerabilia) libẽs

Iohannes Criſpinus in actis Martyrũ. lib.2. fol. 67.

Sleidan. lib 10. an. 1536.

Horatius.

prætereo. Neq; verò iſta hoc in loco attigiſſē, niſi & iuſta martyrū defenſio, & ſimplex veritas, & ſcriptoris hui⁹ inſulſa ſtupiditas id exegiſſet, & hæc quoque fuiſſent iam omnium ſermonibus contrita. Quum verò nemo ferè mortalium in his regionibus adeo rudis & agreſtis ſit quin iſta norit, quum ipſi pueri hæc in plateis cantillent; quum ipſę templorum valuæ & plateæ atque angiportus Pariſienſes clament

Iuno Iouis ſoror atque vxor, verum Anna Bolena
Et ſpuria Henrici filia, & vxor erat. &
Cauſa necis ſancto fuit iniuſtiſsima Moro,
Quòd Caput eccleſiæ regem, iuſtæque repulſam
Coniugis, impuroſque noua meretricis amores
Improbat. &c.

Carmina in exequiis reginæ Scotia Pariſ. anno 1587.

quumque hoc verum eſſe ex omnibus ætatis noſtræ hiſtoricis vel Anglicanis, vel Gallicis, vel Italicis, vel Germanis, vel Hiſpanis liquet, deſinant iſti ſtultiſſimi & mendaciſſimi nugones ea ſanctiſſimis & verè Apoſtolicis Anglorum martyribus exprobrare quæ illi nunquā vel facto vel dicto admiſerunt, & quorum tractatione quia Politica erant non Theologica, nunquā volebant ſeipſos diſtinere, non magis quàm Apoſtoli in Neronis aut Domitiani tyrannidē inquirere, & cuius accuſationis nec vmbrā aliquā aut veſtigiū, capitales nimium & malitioſi eorum aduerſarij poterant ipſis affingere, & quod tamen ſi martyres illi aſſeruiſſent, videt Chriſtian⁹ lector quale fuiſſet perduellionis crimen, illis certè cum Henrico patre, cum Edouardo fratre, cum Dudleio Duce, cum tota re-

pub. Anglicana, cum Catholicis, cum Lutheranis, breuiter cum tota ferè Europa commune. Ita in hoc vno, poſtrema ſeptem mendacia perſpicuè refelluntur.

Crimina perduellionis propter quæ ſacerdotes & viri nobiles in Anglia mactātur.

Et tamen ne quis arbitretur nihil ſubeſſe cauſæ cur illi glorioſi martyres interfecti ſint, aut nullum fuiſſe ignem, ex quo iſte ſuique ſimiles Apoſtatæ tātum fumum excitāt, fateor crimina perduellionis fuiſſe illis martyrib' vt olim Chriſto & Apoſtolis obiecta, eoſque talium criminum partim fuiſſe reos. Legibus enim Anglicanis iam definitum eſt reos eſſe maieſtatis læſæ qui credunt ſymbolo Apoſtolorum, qui *credunt eccleſiæ Catholicæ*, qui credūt in eccleſia Catholica eſſe remiſſionē peccatorum, qui credunt Chriſto dicenti Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, *quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt*; qui credunt Chriſtum dediſſe Petro & Pontificibus *claues regni cælorum*, quas iam Euangelici Anglicani Petro ereptas reginæ maieſtati & *naturali eius ſoboli* (ſic enim in Parlamento, hoc eſt in Euangelio Anglicano loquuntur) Parlamentari authoritate condonant.

Ioan 20. Matt. 16.

Parlamentum Elizabethæ ann. 13. cap. 1.

Ex his fundamentis naſcuntur illi iſtorum Parlamentares Canones.

Parlamentum ann. 1. Elizabet. cap. 1.

Si quis negauerit omnem Pontificiam authoritatem ſpiritualem & eccleſiaſticam reginæ competere, reus eſto læſæ maieſtatis.

Parlam. ann. 5. ca. 1.

Si quis poſtulatus vt abiuret poteſtatem eccleſiaſticam Rom. pontificis recuſauerit, reus eſto læſæ maieſtatis.

Siquis reginam dixerit hæreticam vel ſchiſmaticam, reus eſt læſæ maieſtatis. *Parlam. ann. 13. cap. 1.*

Siquis dixerit EliZabetham non debere æſtimare & vocari reginam Franciæ, reus eſt læſæ maieſtatis. *Ibidem.*

Si quis quemuis Anglum ab Anglicana religione ad Romanam perſuadendo auertere conabitur, reus eſt læſæ maieſtais. *Parlamentum ann. 23. cap. 1.*

Et quid ego particulares Parlamentorum canones recenſeo, quum omnia quæ religionem ſapiunt, Miſſæ, confeſſiones, coronæ precatoriæ, picturæ ſacratæ, cruces & reliqua Chriſtiana, ſint proditoria: quum eſſe ſacerdotem ſit crimē maieſtatis læſæ, ſic enim non ita pridē in Parlamento decernitur *Si quis Ieſuita, ſacerdos, diaconus, religioſus, vel quæcunque perſona eccleſiaſtica in hoc regnum deinceps venerit, cenſebitur reus læſæ maieſtatis, mortemque ſubibit vt ſolent perduelles: & ſi quis laicus eum receperit, vel quocunque modo iuuerit, damnabitur ad mortem & bonorum omnium iacturam, perinde atque fur aut homicida.* *Parlam. anno. Elizab. 27. cap. 2.* Hæc ſunt homicidia, hæ proditiones, hæ rebelliones propter quas Catholici vel ſacerdotes vel laici in Anglia vinciuntur, ſpoliantur, ſuſpenduntur, diſſecantur, laniantur. Hæc ſunt Caluiniani Euangelij myſteria, quæ Caluiniſtæ ita prædicando, demonſtrant ſe in Galliam introducturos, & ad eandem fidei profeſſionem, Gallicanam & Nobilitatem & Clerum & populum vi pertracturos, ſi vnquam rerum in Gallia potiuntur. Et qui vnquam veterum Paganorum legiſlatores, qui Turcæ aut Mahometani talibus mendaciis ſuam religionem

propagarunt? quis non aduertat hinc manifeſtum eſſe, quod ipſa iſtorum Proteſtantium conſcientia quam non dum prorſus extinxerunt, eos doceat fœdum & flagitioſum eſſe Catholicos ob Catholicam fidem perſequi, qui tamen quum Satana eos ad crudelitatem impellente à perſequendo deſiſtere non poſſunt, immane ſuum odium cōtra fidem Chriſti, iſtis homicidiorum, proditionum & rebellionum nominibus ſtultiſſimè obuelant. Ita nimirum olim Apoſtata Iulianus quem propterea ſæpe ait D. Chriſoſtomus *omnes perſecutores immanitate ſuperaſſe*, quia veris Chriſti martyribus martyrum honorem inuidebat, *fraudes & verſutias* (vt egregiè deſcribit Nazianzenus) *perſecutioni contra Chriſtianos obduxit, omnique artificio moliebatur vt qui Chriſti cauſa patiebantur tanquam ſontes & facinoroſi plecterentur.* & rurſus. *furebat aduerſus nos infandus Imperator, non quidem cæterorum Chriſti hoſtium in modum magno animo impietatem profitens, ſed callidè & veteratoriè agens. Vnde ſatagebat vt ipſe quidem vim afferat, & interim non afferre videatur, nos contrà & ſupplicia perferamus, & eo interim honore qui pro Chriſti nomine patientibus haberi ſolet careamus.* Hic Iuliani ſordidus & abiectus mentiendi & diſſimulandi ſpiritus in Anglos perſecutores & Gallos hugonotas Anglorum defenſores immigrauit. propter quod vt Iulianus olim, ſic iſti nunc omnibus perſecutoribus rectè cenſeantur immaniores, & ex quo efficitur iſtos magis ſui Euangeliſmi quàm Paganos ſui Paganiſmi aut Turcas ſui Turciſmi pudere, quum ad il-

Angli perſecutores in perſequendo Chriſtianos Iuliano Apoſtatæ ſimillimi.

Chriſoſt. *orat. 2. contra Iudæos in fine, & hom. 4. in Matthæū.*

Nazian *oratio in laudē Cæſarij fratris, & orat. 2. in Iulian.*

lius turpitudinem honeſtandam craſſioribus quàm vlli vnquã Pagani aut Turcæ, aut alij perſecutores quicunque præter Apoſtatam illum Iulianum mendaciis abutantur, qui quidem eſt & fuit ab Euangeliſmi huius initio ſcriptoribus iſtis Euãgelicis character ſcribendi ordinarius. Perpetuò enim déſiſſimis mendaciis ſua ſcripta omnia & ſcripturæ peruerſiones referſerunt. & quanquam *vir doctiſsimus & integerrimus qui hiſtoriam ſcripſit de vndecim millibus mendaciorum Iohannis Sleidani*, numerum ipſum non exactè & mathematicè fortaſſis attigit, tamen vaſtam eſſe molem medaciorum eius, & Catholici & Euangelici quoque fatentur. Quod ſi hiſtorici iſtorũ ita ſint affecti, à Theologis hæreticis quorum maximè proprium & inſitum eſt mẽtiri, quid aliud quàm infinitam & perpetuam mendaciorum ſeriem expectabimus? *Apud Nauclerũ to. 1. in præfatione Surij.*

¶ 9 Vt ergo quoad hoc Euangelici noſtri Paganis ſunt longè deteriores, ſic in illo item quod Pagani viros ſolos, nunquam fœminas, pontifices maximos, non reges quanquam potentiſsimos, multo minus plebeios ruſticos & bubulcos fecerunt ſuarum de religione ſanctionũ authores, interpretes & iudices. At in Anglia Euangelicam religionẽ aliàs ad viri, aliàs ad pueri, hodie ad fœminæ inconſtantem voluntatem ſuſpendunt, & fœminam (o incredibilem poſteris, illius eccleſiæ infamiam & turpitudinem) eccleſiæ caput adorant, quod ipſe Caluinus vt *blaſphemiam* & *ſacrilegium* abominatur. Ecqua Paganorum reſpub. adeo ridiculè & impiè reli- 9 *Caluin. in Amos. ca. 7. v. 13.*

gionem ſuam omnibus ridendam proſtituit? Quòd iſti ſacratiſſima dei myſteria omnibus promiſcuè peruulgant, quod ſacras literas interpretādi non minus bubulcis & ſuariis quā epiſcopis & ſacerdotibus poteſtatem faciūt, quod ſpiritum Dei ad hoc efficiendum illis non minus quā iſtis attribuunt, imò quod initio magis ignaris quā eruditis, magis ouibus quā paſtoribus, potius infimis illis opificibus quàm doctoribus qui totam ætatem in theologiæ ſtudio contriuiſſent, hanc gratiam impartiebant, ecquid magis bardum & barbarum dici potuit?

Laicus epiſcoporum, omnis paſtorum, in proteſtantium Synagoga iudex.

Sic autem Lutherus docet in libro quem integrum de eo argumento conſcripſit: *Chriſtus adimit epiſcopis, doctoribus, & Conciliis, tum ius tum poteſtatem iudicandi de doctrina, ac tradit illa omnibus Chriſtianis in genere. Iohannis* 10. *oues meæ vocem meam audiunt. Papa, epiſcopi, doctores, alij paſtores ouium Chriſti habent quidem poteſtatem docendi, ſed oues debent ferre iudicium vtrum illi vocem Chriſti vel aliorum proponant*. & rurſus. *Quapropter patres, Concilia, Epiſcopi, Pontifices, conſtituant, decernant, ordinent pro libito & arbitrio quid velint, non impediemus: ſed penes nos qui oues Chriſti ſumus erit iudicium vtrum vera & conſentanea voci paſtoris proponant vel non, & ipſi nobis cedere, noſtræ cenſuræ & ſententiæ ſubſcribere debent &c.* quòd hoc modo inſanierunt, hoc modo confuderunt omnia, & ex hac populari cōfuſione in eccleſiæ cathedras & pulpita irruperunt; an Paganis, an Turcis ſunt grauitate, prudentia, moderatione, vllo modo comparandi? an Pagani olim, aut hodie Turcæ

Luther to. 2. lib. rationes iudicii eccleſiæ de quauis doctrina.

myſteria ſua tam prophanè tractant? Num Romani libros Sibyllinos vel ritus a Numa receptos popularium libidini ſubmiſerunt? aut vlli vnquam Ethnici iſtiuſmodi inconditæ multitudinis furore & tumultu eccleſias ſibi formauerunt? Multa ſunt huius generis in Euangelicorum cœtibus, omnia barbara, omnia prodigioſa, omnia Ethnicorum moribus agreſtiora. Neque illud homini prudenti maturè & conſideratè Proteſtantica reliqua cũ Paganicis cõferenti obſcurũ eſſe poteſt, illudque certò polliceri auſim quæcũque ſunt propriè Proteſtãtica, hoc eſt quæcũque ſic in eorũ eccleſiis ſunt recepta vt ab ipſorũ magiſtris & Euangeliſtis ſint inuenta nõ autem à Catholicis traducta, ea eſſe ſimpliciter vniuerſa Paganorum ritibus deformiora.

¶ 10 Sed quoniã ſi ſingula perſequi velĩ orationẽ meã in immẽſũ excreſcere neceſſe eſt, caput hoc articulo proteſtãtibus omnib' maximè cõmuni & plauſibili definiã. Suã illã ſoli' fidei iuſtitiã excluſis operibus quãtopere extulerint & de eo inuẽto quãtopere gloriati ſint, norũt eruditi oẽs. *Soli' fidei iuſtificationẽ* Caluin. vocat *præcipuũ Euãgelicæ religionis ſuſtinẽdæ cardinẽ. Sũma diligentia* (inquit Lutherus) *illuſtrare debemus articulũ iuſtificationis per ſolã fidẽ, vt hic velut clariſſim' ſol è tenebris in lucem protrahatur. qui enim iuſtificationẽ nõ ex fide ſola, ſed ex fide & operib' quærũt, illi ex Euãgelio faciũt legẽ, ex Chriſto Moyſem, imò ex Saluatore crudelẽ tyrãnũ. hunc articulum qui non tenet idololatra eſt, & perinde eſt ſiue ſit monachus, ſiue Iudæus, ſiue Turca, ſiue Anabaptiſta. hoc ſiquidem ſublato nihil remanet niſi mera hypocriſis, impietas, idololatria.* Hanc ſolius fi-

10

Caluin. inſtit. lib 3. c. 11. §. 1.

Luther to. 2. ca. 2. ad Galat.

Ibi cap. 4.

dei doctrinam à Caluino eccleſiaque Geneuenſi,& Germanica Lutheri hauſtam ſuis item fidelibus impoſuerunt Parlamentari ſtatuto Angli, & ſeueriſſima lege ſanxerunt, neminem Miniſtrum cuicunque eccleſiæ per regnum illud eſſe præficiendum,qui non inter reliqua Anglicanæ religionis capita *ſolam fidem ſine operibus* iuſtificãtem agnoſcat. nullum vt dogma ſit in iſtorum eccleſiis latiùs ſparſum & receptum generalius,quàm eſt hoc de ſola fide ſine operibus Euangelicos iuſtificante. Quamuis enim plurimi Germani ſcriptores longiùs prouecti, opera ad ſalutem æternam obtinendam non modò non neceſſaria quia fidei maieſtatẽ & omnipotentiã minuunt, ſed etiam *pernicioſa eſſe* contendunt, ideoque & diſcipulos ab eis ſtudioſiſſimè auertunt, quoniam ea ſequitur ſuperbia & inanis gloriatio, & huc torquent illud Apoſtolicum, *maledicti ſunt qui ſub operibus legis ſunt*, ſub quibus *operibus legis* illi præter fidem opera omnia charitatis & pietatis quæ lex iubet comprehendunt, tamen quoniam non extremas ſingularum ſectarum opiniones exagitandas inquiro, ſed maximè publicam omnium fidem æquabili lance ponderare cupio, eam permultorum inſaniam diſſimulo, & in hac generali omnium hæreſi inſiſtam. At quæ ratio eſt cur ita opera a iuſtitia Chriſtiana excludunt, eamque ſola fide metiuntur? Duplex & vtraque in iſtorum Euangelio valde efficax,prior quia deus in iudicãdo, homines non ex operibus, ſed ex ſola fide æſtimat;altera quia homines etiam ſanctiſſimi

Parlam. anno Elizab. 13. cap. 12.

Colloquium Altenburgenſe à fol. 134. ad. 138

Nicolaus Gallus & Amſdorfius ibid.

Galat. 3. 10.

ctiſſimi, quum optimè & ex ſácti ſpiritus grátia operantur etiã tum perpetuò peccãt; & illa quæ putantur opera perfectiſſima, tum propter inſitam naturæ noſtræ concupiſcentiã originalẽ quæ opera talia ſuis ſordibus contaminat, tum propter noſtram in operando imbecillitatem & imperfectionem verè peccata ſunt mortalia, & iram dei damnationémque æternam promerentur. De poſteriore perſpicuum eſt illud tritũ axioma Lutheri, *iuſtus in omni opere bono peccat.* & Theodorus Beza in Geneuenſis fidei cõfeſſione, *Ipſa quoque præſtantiſſima hominũ opera, ſi ſummo iure in eo inquiratur nihil aliud ſunt quàm meræ donorum dei pollutiones, quẽadmodum ſæpe accidit vt riuus alioqui clarus & limpidus inficitur cloacæ ſordibus.* & Caluinus. *quidquid optimum ab optimo viro proferri poteſt, aliqua ſemper carnis impuritate reſperſum & corruptum eſt. vt nec vnum a ſanctis exeat opus quod non mereatur iuſtam opprobrii mercedem.* Id quod Bucerus quem Caluinus præceptorẽ ſuum vocat, & reliqui Proteſtãtes in colloquio Ratiſbonenſi, Brentius, & Georgius Maior táquàm certiſſimam veritatem contra Catholicos defenderunt. *Opera* inquiunt *noſtra quantumcunque bona ſunt, à deo nihil merentur per ſe quàm pœnã: propterea quòd [quod ſæpius dictum eſt & ſæpius repetendũ eſt] ſub maledicto legis & ipſa manent, & facientes relinquunt, etiam tum quum conſiderantur quatenus à nobis per gratiã Chriſti perficiuntur. adeo enim legi nõ ſatisfaciunt, vt hæ noſtræ iuſtitiæ omnes, ſint in conſpectu dei inſtar pãni menſtruati. Sunt (inquam) inſtar pãni menſtruati omnes iuſtitiæ hominis etiam iuſtificati,*

Optima bonorum hominum opera ſunt peccata in Euangelio Proteſtantium.

Luther. to. 2. in artic. a Leone dãnatis artic. 31.

Beza confeſſ. Gene. ca. 4 §. 19.

Calu. inſti. lib. 3 ca. 9a. §. 9.

Colloq. Ratisbon. pa. 366.

Luther. to 2. lib. de captiuit. Babylon. fol. 78.

Hoc autem poſito quod omnia hominum optimorũ peccata ſunt adeò fœda, ſordida, polluta & per ſe infernalibus flammis vindicanda, prius illud ex ſola fide homines eſſe iudicandos & ſaluandos (ſi quidem vlli ſalutem adepturi ſunt) ſua vi conſequitur. Et illud inter alios Lutherus perſtudioſè inculcat. *Opera quantumlibet ſacra & ardua* (inquit ille) *religioſorum & ſacerdotum, in oculis Dei prorſus nihil diſtãt ab operibus ruſtici in agro laborantis, aut mulieris in domo ſua curantis, ſed ſola fide apud eum omnia menſurantur, ſicut Hiremiæ 5. dicitur, domine oculi tui reſpiciũt fidem.* & rurſus. *Chriſtus ſic ordinauit vt nullum eſſet peccatum niſi incredulitas, nulla iuſtitia niſi fides, ſicut Ioannis 16. non enim perſonam bonam facit niſi fides, nec malam niſi incredulitas.* Hoc ille in cõcionib⁹, hoc in ſcholis, hoc in totis voluminibus adeò ſolicitè docere & ſtabilire conatur, hoc denique per ſe ex priore fonte de viris ſanctis in omni opere bono peccantibus ita fluit, vt ſuperfluum ſit multis locis vndiquaque collectis id velle colluſtrare; quod eſt nihil aliud quàm ſole meridiano fulgente, ad clarius perſpiciendum lucernam velle accendere. Quare in vnica Lutheri concluſione quoad hanc materiam acquieſcam. *Summa*, inquit ille, *ſummarum. Opera & vota nec perſuaderi nec doceri poſſunt, niſi ea ſalutaria & vtilia dicas ad ſalutem. quid enim eſt docere opera & vota nõ eſſe ſalutaria nec neceſſaria? quis audiet? quis amplectetur? quis ſi ſciret non eſſe neceſſaria in vanum laborare vellet, maximè tanto totius vitæ tempore? Quare certum eſt eos putare opera ſua eſſe vtilia & ſalutaria. At docere ea ſalutaria eſſe, eſt dæmoniacũ & apoſtaticũ à fide, quum*

Ibi in reſp ad Catharin fol 157

Ibid. de libertate Chriſtiana fol. 8.

Deus nihil æſtimat hominũ opera, ſed ſolam fidem.

Luther. to. 2. de votis monaſticis parte 2 fo. 276. 278.

ſola fides ſit neceſſaria & ſalutaris. Quare vota & opera aut ſeriò doceri & diſci nō poſſunt, aut apoſtatare à Chriſto & excidere à gratia oportet tā docentes quā attēdētes. ſunt enim doctrinæ dæmoniorū & mēdacia, à quibus niſi in fine reſilias, cum D. Bernardo in æternum peribis. Hæc eſt ſumma doctrinæ Proteſtanticæ de ſola fide iuſtificante & non neceſſaria operū adiunctione, quæ etſi à ſuis diſcipulis fieri multi ægrè patiuntur, alij æquiori animo tolerant; neceſſitatem tamen aliquam imponi, aut vniuerſè omnes, aut certè plęrique omnes nullo modo cenſent ferendum: eamque neceſſitatem multis libris & cōmētariis refutauit Illyricus, & Nicolaus Gallus, & Amſdorfius, qui etiam in libro quem ſcripſit & inſcripſit *bona opera nocere ſaluti*, teſtatur & probat multis exēplis, Lutherū ſemper horruiſſe illas propoſitiones, *Chriſtiani debent bona opera facere, &, Oportet illos bene operari,* quia fides ſola abſque operibus ſatis ſuperque ſufficit ad eos ęterna fælicitate beādos. Quorum iudicium in ſuis ſectatoribus ab operum neceſſitate liberandis, ſequuntur miniſtri eccleſiæ Saxonicæ, Lubecenſis, Hamburgenſis, Luneburgenſis, Magdeburgēſis, quibus item ſubſcripſerunt Eccleſia Brunſuicana, Prutenica, Vviſmarienſis, Mansfeildenſis, Turingicæ, Ratisbonēſis, Bipontina, vt ex libris æditis apparet, & in peculiari Lutheranorū Synodo traditur, & ipſi ſolifidiani miniſtri contra Maioriſtas papiſticos (vti vocant) operum pręcones gloriantur.

Colloq Altemburg. vbi ſupra.

Ibi fol 169.

Et hæc quidem hactenus plana ſunt, & quoad hanc vitā omnia sūt facilia & expedita. Omnib⁹

enim per fratres, obedientiæ, caſtitatis, & honeſtatis vinculis; & perpotare, & pergræcari, & deliciari liberum eſt, atque ita ſumma quidem cum iucunditate & otio hanc vitam tranſmittere. Verũ de altera vita & iudicio futuro ſcrupulus aliquis hæret. Deus enim ſæpenumero in literis ſacris pronunciat ſe iuxta cuiuſuis opera iudicaturum. Quum ergo fratres & ſorores Euangelicæ genio ſuo liberè in hoc ſæculo indulgentes fide ſolum Euãgelica præditi ad illud tribunal ſiſtentur operum bonorum inanes, qua diſtinctione terribilem illam gehennæ ignis in æternũ ſuſtinendi ſententiã declinabũt? Hæc nimirũ difficultas multos è doctoribus valde torſit, qui itẽ vt ea ſublata diſcipulos ſuos ſecuros redderẽt & in vtramque aurẽ dormientes valde laborarunt: at quàm vtiliter poſtea explicabitur. Primùm verò quàm hæc doctrina ſit vitæ communi peſtifera, quantum grauitate, modeſtia, ſobrietate, Paganiſmus eã ſuperet, id vero quàm fieri poteſt, breuiter oſtendendum eſt. Diximus ſuprà ex omnibus Paganorum ſectis, ſolã Epicuręam ſacrificia è religione tollere, cũ quibus in eo noſtris Euangelicis apprimè cõuenit. In hoc viciſſim tam eſt eorum fraterna concordia, vt non aliter quàm gemelli illi Caſtor & Pollux, eodem ouo prognati eſſe videantur. Epicuræi enim quum ſuas inſtituerent reſpub. Dei prouidentiam & religionem alto ſilẽtio ſepelientes, ad legum & Magiſtratuum laudationem linguas calamoſque vertebant, & *qui leges compoſuerunt, & vrbes Magiſtratuum imperio pa-*

Plutarch. aduerſus Colotem.

rere inſtituerunt, *ij* ſecundum Epicuræos *in tranquillo admodum ſtatu nos collocauerunt*, *quæ ſi quis aboleret*, *ferarum vitam victuri eſſemus*. Hæc quanquam ſuo loco verè, quia tamen contra religionem intẽpeſtiuè dicebãtur, ſaniores philoſophi vt falſa & impia exploſerunt. *hæc enim*, aiũt iſti, *neque iuſtè neque verè dicuntur. nam ſi quis humanis legibus ſublatis Socratica & Platonica nobis relinquat decreta, longè profectò abfuturi ſumus à vita belluina. Metuemus enim turpia, & honeſti gratia venerabimur iuſtitiam, Deos, bonos Magiſtratus; quum genios vitæ noſtræ cuſtodes nos habere ſentientes, tum omne aurum quod ſupra infraque terram eſt pretium virtutis non æquare cenſentes.* digna Socrate, digna Platone, imò digniſſima homine & Theologo Chriſtiano oratio, quæ virtutem ſui gratia perſequendam docet, quæ angelos hominibus cuſtodes & tanquam vigiles à Deo poſitos tradit, quæ homines Dei metu & reuerentia ad honeſtatem incitat, quę virtutes non *pannos menſtruatos*, non *ſordes*, nõ *cloacas*, quibus nominibus iſta ſordida & lutulenta animalia vtuntur ad homines ab eorum ſtudio auertendos, ſed aurum potius vocant, & auro genijſque infra & ſupra terram pretioſiſſimis anteponunt, vt homines ad eorum amorem flagrantiores reddant, non aliter quàm Apoſtolus Paulus opera bona *aurum argentum*, *lapideſque pretioſos*, idem quoque Apoſtolus, & ipſe vnà Saluator *theſaurum in cælo repoſitum* ex quo immortalitatis corona conficitur, appellauit.

Plutar. ibid.

Pagani de operib^o bonis multò diminius ſentiunt & loquuntur quàm Proteſtantes.

1. Corinth. 3. 12.
1. Timo. 6. 19.
Mat. 6. 20.
Mar. 10. 21.
Luc. 18. 22.

Sed audiamus reliqua Paganorum illorum

vt deinceps exactius noſtros Euangelicos cum illis conferamus. ſic illi pergunt. *Quando ergo erit vita noſtra fera & belluina? Tum quum ſublatis è medio ſapientum documentis manebit ad voluptates exhortans doctrina*, qualis erat Epicuri, *quum prouidentia Deorum negabitur, quum ridebuntur iſta:*

Eſt oculus omnia cernens iuſtitiæ, &
Stans in propinquo cominus videt Deus.

Deus ſiquidem vt & antiquitus traditum eſt, principium, medium, & finem tenet omnium rerum, quem ſequitur iuſtitia vindex eorum qui à diuina deſciſcunt lege Hæc qui tanquam fabulas cōtemnunt, vt Epicuræi, & ventre, corporeiſque voluptatibus fœlicitatem metiuntur, iis lege & verbere opus eſt, & talis brutorum vita eſt.

Conſideremus iam vtrum hæc Ethnica fides illa Euangelica fœditate (quo enim digno nomine appellanda ſit prorſus ignoro) non ſit multò præſtantior; imò conſideremus vtrum illa ipſam Dei notitiam ex animis noſtris non extrahat quam natura ingenerauit, & ad eam flagitiorum impuritatem non extimulet, quam ipſi Ethnici natura duce horruerunt, à quorum vtroque Pagani philoſophi ſua diſciplina Paganos ſuos auocarunt. Neque hic ſecreta aut recondita aliqua Theologia, non magna aliqua ingenij ſolertia & perſpicacitate ad iudicandum opus eſt, ſed vir quivis ratione & honeſtate cōmuni imbutus, quem non Circæum huius Euangeliſmi poculum tanquam ex homine in

beſtiam transformauit, idoneus iudex eſſe poterit. *Hoc a principio perſuaſum eſto omnibus hominibus, dicebant illi, Deos optimè de hominum genere mereri; & qualis quiſque ſit, quid agat, quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate colat religionem intueri; piorumque & impiorum habere rationem.* At iſti e contra perſuadere volunt Deum *non quid ſis, non quid agas*, non quid admittas, ſed quid credas, quid imagineris curare, nec *operum piorum & impiorum habere rationem, ſed ſola fide metiri omnia.* Ecquid dici poteſt aut ad Dei prouidentiam tollendam ſceleſtius, aut ad hominum vitam corrumpendam flagitioſius? Si enim Deus facta non conſiderat, ſi officium fœminæ in agro mulgentis vaccas, & conſtantiam martyris ad tribunal tyranni pro Chiſti nomine effundentis ſanguinem, non in hac vita ſolùm ſed in futura quoque pari lance ponderat, nec alterum alteri præfert; reliquas ergo hominum actiones, & mundi totius opera non curat, non æſtimat; ſed (vt inquit apud Sanctum Iobum prophanus homo) *circa cardines cæli perãbulat, & noſtra non conſiderat.* Nam ſi huius virtutis actum maximum & præſtantiſsimum nullo numero habet, certiſsimum eſt alia minora quæuis ab eodem prorſus contemni & negligi. & quid aliud garriebat Epicurus, quum Deum negaret gratia & odio erga bonos impioſque moueri? ex quo inferebant & recte philoſophi, Epicuri Deũ penitus nõ eſſe. eſt enim Dei maximè proprium tota ſcriptura ſacra probante,

Cicer. de legib. lib. 1.

Proteſtãtiũ doctrina manifeſtè tollit Dei prouidentiam, ipſumque Deum.

Iob. ca. 22. 14.

Ci... .. 3. de natura Deorum: Lactanti⁹ de ira Dei cap 8.

impiorum ſcelera vlciſci & bonorũ benefactis præmia rependere, ideóque verè dixit Tullius ab Epicuro ſic opinante *re tolli, oratione tantum reliqui Deum: qui ſi maximè talis ſit vt nulla hominum bonorum gratia, nulla charitate teneatur, valeat: quid enim dicam propitius ſit?* quorſum enim propitium nobis optemus qui Stoicorum inſtar omnia ducit eſſe paria, & iuxta hãc theologiam profitetur ſe hominibus otioſis non minus quã actuoſis, & ad omnia virtutum genera ſolicitè incumbentibus beneuolũ fore & propitium. Ad humanam autem vitã horrendis flagitijs inquinãdam, quodnã poteſt excogitari calcar acrius? Quũ enim ea ſit perfectiſſima hominis vita quæ ad diuinam iuſtitiã maximè conformatur, quẽadmodum eò eſt perfectior apud homines lex quæuis, quo legi æternæ & diuinæ magis aptè cõgruit & conſentit, quid aliud ex hoc ſequitur quã reſpub. & Magiſtratus eodẽ loco æſtimare debere omnes ciuiũ ſuorũ actiones: nec qui capitis ſui periculo hoſtem à mœnibus ſubmouet maiori præmio ornare, quã qui in taberna cum amicis hilariter æqualibus poculis exhauriendis certat. Valeãt ergo præmia apud homines, tollantur ciuicæ coronæ Romanorum, extermine-tur è rebuſpub. iuſtitia illa diſtributiua qua aliter remunerãtur Duces, aliter milites, aliter Principes, aliter agricolæ, aliter plebei ſuis lucris intenti, aliter Imperatores in reipub. ſalutem excubantes; omnes quidem tranquillè vitam agentes, ſed alij ſupra alios pro laborum magnitudine maioribus honoribus aucti: hoc

Proteſtantium doctrina de operibus eſt euerſio rerumpub.

(inquã) quo vno Philoſophi probant reipub. naturã & vitã cõtineri, prorſus inuertẽdũ eſt, & omnes ſine diſtinctione pares habendi exemplo diuini tribunalis, ad quod Christianorum hominum iuſtitia dirigenda eſt. Et quale deinceps poterit exiſtere inter homines virtutis ſtudium ſi hoc Euangelicorum axioma ponatur? Si enim deus diuerſa virtutum genera diuerſis præmiis non coronat, ergo nec diuerſa peccatorum genera diſparibus ſuppliciis afficit. Neceſſe (inquam) eſt, ſi opera pia ſuis deſtituantur præmiis, vt & opera quoque nefaria nullis caſtigentur ſuppliciis, quod & Lactantius vrget, & D. Hieronymus probat, & tota ſcripturarũ ſeries, certaque ratio conuincit. Quis ergo deinceps arduum & laborioſum virtutis callẽ ingredietur? quis libidinem, quis iram, quis reliquas animi corporiſque perturbationes frænare conabitur? quis non illis vniuerſis effuſas laxabit habenas, quando deum ipſum habet omnis licentiæ ſuæ authorem, ſaltem nunquam cenſurus eſt vltorem & vindicem. Et quiſquam tamẽ Christiani nominis adeo excors & amens eſt, vt iſtos magiſtros Paganis Philoſophis audeat æquare? ecquis illorum ſordes & lutum horum gemmis & auro puriſſimo componere? aut vero magna aliqua ſolertia & ingenij acumine opus eſt ad illa tam fœda & horribilia ab iſtis optimis ſanctiſſimiſque internoſcendum? quando vt Hieronymus de hæreſibus ait *eorum prima initia narrare ſolum eſt refutare*, non aliter hæc portentoſa paradoxa recenſere eſt abundanter apud hominem

Ariſt. Ethic. 5.

Lactant de ira dei. cap 3.

Hieron. li. 2. in Ionin. cap. 2.

Hieron.

ſanum refellere, & illas aureas Paganorum ſententias repetere, eſt Chriſtianum quéuis in eorum admirationem rapere: ideoque & ſine adiuncta aliqua refutatione ſatis eſt Paganorum & Euangelicorum fidem lectori nudè ſpectandam exhibere. Attendamus enim Euangelicos cõcionantes. Sola, inquiũt illi, fides eſt ad æternam gloriam tribuendam neceſſaria & vtilis, opera quæcunque etiamſi a gratia Chriſti & copioſiſſimo ſancti ſpiritus afflatu profluant, ad illud obtinendum nihil quicquam valent, nullius ſunt ponderis; & ſi quid quocunque modo vel ad proximos iuuandos, vel ad rempub. ornandam, vel deum honorandum, ex flagranti charitate effeceris, nullius eſt apud deum æſtimationis. Quid cõtrà Pagani? *Omnibus* [inquiũt] *qui patriã conſeruauerint, adiuuerint, auxerint* [multo magis qui ad Dei gloriam propagandã incubuerint] *certus eſt in cœlo ac definitus locus vbi beati æuo fruãtur ſempiterno?* Ecquis vir honeſtus ambigit vtra harũ opinionũ ſit melior, ſanior, & vitæ humanæ rebuſque publicis ſalutarior? deus ſolã in hominibus infidelitatem reſpicit, opera autem mala nihil pendit, nec vllis in altera vita cruciamentis vlciſcitur ſi qui eius legem tranſgrediuntur modò fidẽ teneant. imò verò nemo eſt vel optimus qui nõ ſingulis actionibus ſuis legem eam violat, quando omnia hominum optimorum opera ſunt peccata, ſordida & pannis menſtruatis ſimilia, & tamen illi ipſi homines propter fidem tam ſunt de vindicta ſupplicioque declinando ſecuri, vt nec ipſa beatiſſi-

Comparatio doctrinæ Proteſtantium & Paganorũ de operibꝰ.

Cicer. in ſomnio Scipionis.

Proteſtantium quamuis impuriſſimorũ, immẽſa eſt ſuperbia & præſũptio de ſua ſola fide.

ma dei mater, nec ipſe Chriſtus Ieſus (o monſtra hominum] ſit de dei patris beneuolentia ſecurior quàm iſta ſordida & monſtroſa animalia. Hoc enim eſt in iſtorum omnium theologia certum & decantatum axiôma. Nam & Caluinus, *fidelis* (inquit) *non eſt niſi qui diuinæ erga ſe beneuolentiæ promiſsionibus fretus, indubitatam ſalutis expectationem præſumit. fidelis (inquam] non eſt niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus, diabolo & morti confidenter inſultat.* & iuxta Bezam eccleſiáque Geneuenſẽ, *ſi vel ſolam fidei ſcintillam, aut minimũ fidei effectum tota vita ſemel ſenſerimus, de æterna ſalute ſecuri debemus eſſe.* & Lutherus. *quia fide renati ſumus filij atque hæredes dei, pares ſumus in honore & dignitate D. Petro & Paulo, S. Deiparæ virgini, ac diuis omnibus. habemus enim eundem theſaurum a deo bonaque omnia tam largiter quàm ipſi.* Zuinglius autem qui opera ſua quæcunque non minus quàm Lutherus & Caluinus polluta credidit, quia Euangelicam fidem Lutherana diuiniorem excogitaſſe ſe putabat, ideo & is multis gradibus Lutherum ſupergreſſus, ſuis diſcipulis omnibus quanquam flagitioſiſſimis, iuxta Euangelium tamen ab illo inuentum *fidelibus, deus*, inquit, *pater non minus fauet nec minus propitius eſt, quàm Chriſto filio ſuo proprio: fidelem huiuſmodi non minus quàm filium ſuum tuebitur, nec minus quàm filiũ ſuum ab æterna morte eundẽ liberabit. non minus cælũ illi patere faciet quã filio ſuo vnigenito.* hęc ille. Ergo iſti quũ omniũ mortaliũ ſint maximè inquinati omniũq; flagitiorũ maculis notatiſſimi, quũ fateantur ſe nihil aliud poſſe quàm peccare & lęgẽ

Caluin. Inſtit. lib. 3. ca. 2. §. 16.

Confeſſio Chriſtiana fidei Gen. ca. 4. § 20.

Luther. Tom. 5. Enarratio in 1. Petri ca. 1. fol. 442.

Zuingl. Tom. 1. in actis diſputationis Tigurinæ. fo. 628.

diuinam tranſgredi, deique maieſtatem offendere; tamen deſperatiſſima ſua confidentia & fiducia [quam fidem mendaciter vocant] non modò impunitatem ſibi pollicentur, ſed eandem etiam cum Sanctis omnibus, cum beatiſſima virgine, ipſoque etiam Chriſto. Dei gratiam & fœlicitaté. Quanta eſt hæc impudétia? quàm Sathanica ſuperbia? quàm prophana Dei irriſio & deſpicientia? vt quum eum à te ſummo ſcelere lædi dicas, eum tum maximè tibi beneuolum glorieris, & non modò nullam nequitiæ & impudentiæ tuæ pœnam verearis, ſed etiam ampliſſimas in cœlo coronas tibi debitas iactes. Qualia ſunt hęc non hominũ ſanorum dictata, ſed furioſorum & phreneticorum blaſphemiæ! quãto magis propheticè & Apoſtolicè Pagania

Supra. *Eſt oculus omnia cernens iuſtitiæ, &*

Stans in propinquo cominus videt deus,

quem ſequitur iuſtitia vindex eorum, qui à diuina deſciſcunt lege. Quis eſt mortalium humana forma prẹditus qui ſolo naturæ lumine non videat illa Euangelicorum eſſe belluina non humana, hæc Paganorum eſſe honeſta, & tum diuinæ maieſtatis altitudini, tum humanę indolis dignitati conſentanea. Denique nihil certius & exploratius eſſe poteſt quàm illud Paganum, tum fore vitam *noſtram belluinam, quum ſapientum virorum documentis ſublatis, manebit ad voluptates exhortans doctrina*, qualem ſublato deorum timore Epicurei prædicabãt. quam doctrinam quoniam ſuppreſſo Epicuri nomine iſti Euangelici induxerunt, *ſapientum virorum documenta* quotquot

eccleſiæ Catholicę annis mille quingentis prę-fuerunt *aſpernantes*, opera quia carni moleſta, ſatisfactionem quia voluptatibus aduerſariam, eccleſię diſciplinam de Quadrageſimæ ieiuniis, de caſtitate, de votis, de vigiliis, tanquam licentiæ Euangelicæ repugnantem funditus profligantes; verum eſt eorũ vitã qui illis adhæreſcũt eſſe belluinam; & tum Dei timoris, tum ciuilis honeſtatis inanem. Deum enim timere non poſſunt quorum primarium caput ex quo ſolius fidei iuſtificatio pendet, eſt deum nõ timere. Sic enim fidem ſuam definiunt vt ſit *diuinæ ergo eos beneuolentiæ firma certaque cognitio, plena qualis de rebus compertis & probatis eſſe ſolet, quæ eos fiducia & audacia compleat vt tranquillis animis audeant ſe in conſpectum Dei ſiſtere*, quæ omnem timorem longiſſimè excludit. ex quo deinde conſequens eſt eos deum omnino non credere. Veriſſimum eſt enim illud Tertulliani & Lactantij. *Vbi deus nõ timetur, niſi vbi non eſt? Nam vbi deus, ibi metus erga deum qui eſt initium ſapientiæ*, atque ita deus ipſe per prophetam docet. *ſi ego dominus ſum vbi eſt timor meus*. Ergo quum timorem dei; & [quod neceſſariò ſequitur] deum ipſum iſti boni Euangelici ex ſuis eccleſiis auferunt, ſuorum ſectariorum vitam verè belluinam efficiunt. & deinde quum ex eodem principio non minùs euidenter fluat quanta cogitari poteſt maxima in vitam communem morum impuritas, quando dei timor potentiſſimum eſt ad homines in officio & honeſtate ciuili coërcendos vinculum, eodem argumento efficitur belluinam vitam

Proteſtantes non timẽt deum, neque iuxta ſuam doctrinã timere poſſunt.

Caluin. inſtit. li. 3. ca. 2. §. 7. 15.

Tertul. de praſcrip. Lactant. de ira dei cap. 8.

Malac. 1. 6.

Proteſtantes ſine Deo.

induci ab iſtis Euangelij præconibus, qui ablato dei timore & iuſtitia ſcelerum vindice, ſecuram ſibi ſuiſque arrogant diuinæ beneuolentiæ certitudinem, qua ſe non magis quàm beatiſſimam Virginem, ipſumque adeo Chriſtum, à deo damnari poſſe ſuperbiſſimè iactitant. Longè autem alio modo Pagani magiſtri tum quoad honeſtè viuendum, tum quoad religioſe de deo & humiliter de ſeipſis ſentiendum, diſcipulos ſuos inſtituerunt. In quo quiſquis horum Euangelicorum nouos Apoſtolos Paganis Philoſophis; illorum Lutheros, Caluinos, Zuinglios, horum Platonibus, Ciceronibus, & Plutarchis cõparat, is nunquã quemadmodum horũ vera Philoſophia ſapit, vel primoribus labris deguſtauit.

II ¶ 11 Et hæc quidem ex plurimis pauca, ſed ea euidentiſſima & toti Euangeliſmo omnibuſque eius ſectis cõmunia diſcrimina non obſcurè demõſtrant veterem Paganiſmũ qualis ante Chriſtũ terrarum orbem obtinuit, iſta Euangelicorũ apoſtaſia multo eſſe ſanctiorẽ, ſiue ciuilem hominum vitam, ſiue generalem rerumpub. ſtatũ, ſiue ipſius dei gloriam & honorẽ reſpicias. Alia quidem plurima ſuppetũt, omniaque clariſſima huius probandi argumẽta. Ita enim ferax & fructuoſum eſt in hoc genere iſtud Euangelium, ita eſt omniũ veterum hæreſum lerna quædam & chaos, ita turpiſſima quæque 1 ab Ario & Eunomio ſolas ſcripturas recipientibus & traditiones oẽs reſpuentibus, 2 a Simone Mago & Manichæo negantibus liberum arbitrium, 3 ab eodẽ Simone & Florino ponentibus deum ſcelerum

1. Epiph. hær. 73. 69. Athã. de ſynod Arim. & Seleuciæ.
2. Clemens li. 3. recog. Auguſt. de hær.
3. Tertul. de præſcrip. Euſeb. li 5. cap. 19. Vincen. Lirinen.

ãuthorem 4 ab Arianis principem ciuilem eccleſiæ caput ſtatuentibus, 5 a Pepuzianis hunc honorem etiam ad fœminas trãsferẽtibus 6 ab Aërio & Arianis preces & ſacrificia pro defunctis reiicientibus, 7 a pſeudapoſtolis ſolam fidem ſaluti neceſſariam prædicantibus, 8 a Pelagianis tollentibus originale peccatũ, 9 à Circumcellionibus & Donatiſtis negantibus eccleſiam Catholicam toto orbe diffuſam, ſuffodientibus altaria, ſpoliantibus eccleſias, graſſantibus in Catholicos ferro & flamma, perpetuaque maledicentia eccleſiam Romanam vt Apoſtaticam & Antichriſtianã lacerantibus, ita (inquam) hæc & alia huiuſmodi ab omnibus primitiuæ eccleſiæ hæreſiarchis mutuò ſumpta in hoc Euãgeliũ nouum tanquam in ſentinam & cloacam quãdam congeſta ſunt, vt quæ antiquiſſimi doctiſſimique patres, Tertullian⁹, Epiphanius, Athanaſius, Auguſtinus, Ambroſius, afferunt ad ſingulares illos hæreticos Paganiſmi arguendos, ea multò plenius & cumulatius in hoc Euangelium ex illis vetuſtis hæreſibus, multiſque nouis nuper inuentis coagmentatum conueniant. Sed quando hoc ſatis vti ſpero euidenter demõſtrauimus, ſuperfluum eſt in re non dubia probationibus vti non neceſſarijs. Verũ ſiquidem eſt illud Tullij, *perſpicuitatem argumentatione eleuari.* Quum enim quippiam & ratione & experientia conſtat, vt ignem calefacere, ſolem lucere, qui hoc deinceps nouis argumentis ex intima Philoſophia petitis amplius comprobare velit, neceſſe eſt vt & ſeipſũ in multas difficultates cõii-

4 Athanaſ. ſupra. 5. Aug. de hæreſ. 27. 6. Aug. li. 53 Epiphan. hæreſ. 75. 7. Aug. de fide & operibus ca 14 & de hæreſib. 54. 8 Aug. de hæreſ. 88. 9. Auguſt. Ibid 69 & Optatus lib. 2.

Vide ſupra §. 0.

ciat,& auditorẽ etiã non mediocriter obturbet. Quumque hoc quod de iſta pluſquam Ethnica Euangelicorum noſtræ tẽpeſtatis apoſtaſia probare velim,& rationibus ex ipſo Euangelio ductis,& certis experimẽtis,& luculentis ipſorum Euangeliſtarum confeſſionibus patuerit,operæ pretium non eſt iugulare mortuos, & fœtentẽ hãc in omnium Chriſtianorum naribus Camarinam amplius mouere.

Vnicam tamen appendicem à me vel inuito ipſa orationis ſeries atque ordo extorquet, ſine qua mancum quodammodo & imperfectum eſt quod proximè de ſola fide diximus; cuius horrenda impietas, non ſolùm ad deprauãdam humanam vitam, nec ſolum ad auferendam Dei in hoc mundo prouidentiam, miſericordiam, iuſtitiam, ſed multò magis; magiſque directè ad delendam reſurrectionis, iudiciique futuri, & inferni, & cæli fidem pertinet: ideóque neceſſe eſt pauca de hoc ſublimi religionis Chriſtianæ myſterio apponere, ex quo tota pendet Chriſti incarnatio, & vita, & mors, & paſſio, & reſurrectio; tota denique Chriſtianorũ religio, & quicquid in Teſtamento vel nouo vel veteri continetur. Expediam autem quàm potero breuiſſimè, neque enim res obſcura eſt vt accuratã aut prolixam aliquã orationem deſideret. Quin ergo reſurrectio, iudiciumque futurum ſumma ſit religionis noſtræ, eoque ſublato omnia diuina & humana confundantur, nemo Chriſtia-
1.Cor. 15. nus ambigit, & Apoſtolus Paulus ſolidè oſtendit. Non eſt futurum iudicium, non eſt reſur-

rectio

rectio? ergo , inquit ille, *Chriſtus non reſurrexit, ergo ridicula eſt fides Chriſtianorum , ergo inanis eſt prædicatio Apoſtolorum, ergo edamus & bibamus,* nec ab vlla luxuria, libidine, ebrietate, à nullo peccato, quod vel animo iucundum eſt vel corpori, abſtineamus. At abſit (inquit Apoſtolus) vt vel huiuſmodi cogitatio in animum hominis verè Chriſtiani illabatur. eſt ergo certiſſimò futurum iudicium, quando ad ſeueriſſimum & iuſtiſſimum Dei tribunal mortales omnes ſiſtentur.

1.Cor.15.

Atque hoc poſt Chriſti reſurrectionem adeò fuit in omnium pectoribus radicitus infixum qui Chriſti nomen audierunt, vt ipſi quoque Turcæ in ſuo Alcorano reſurrectionem & iudicium vniuerſale ſequuturũ firmiſſimè credant.

Alcoran. Azoara 2. 10. 32. 33. 46. & paſſim.

At quem in finem iudicium illud expectamus? quid (inquam) eſt in eo iudicio peragẽdũ? Nihil eſt in tota ſcriptura crebriùs & manifeſtiùs vel ab Apoſtolis Chriſti vel ab ipſo Chriſto Iudice explicatum.

In iudicio extremo opera examinanda.

Omnes nos (inquit Apoſtolus Paulus) *manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vniuſquiſque propria corporis prout geſſit ſiue bonum ſiue malum: vnuſquiſque enim quodcunque fecerit bonum hoc recipiet à Domino,* idque *ſine vlla exceptione perſonarum ſecundum vniuſcuiuſque opus.*

2.Cor.5.10. Epheſ.6.8. 1. Petri 1. 16.

Et quemadmodum in humanorum iudiciorum actionibus, qui integrè & incorruptè iudicant ab omni alia circunſtantia oculos auertunt, & rem de qua agitur directè examinant, & de perſonæ iudicandæ innocentia vel damnatione ſecundum allegata & probata ſententiam ferunt, non aliter euangeliſta Chriſti illuſtri imagine

ab humanis iudicijs ſumpta vbi libri ſingulorum reorum facta bona & mala complectentes proferuntur, diuini iudicij formam nobis repræſentat. *Vidi* (inquit diuinus euangeliſta) *mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni. & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt qui eſt vitæ; & iudicati ſunt mortui ex hijs quæ ſcripta erant in libris.* Quid verò illic continebatur? aliorum ſola fides, aliorum ſola infidelitas? vt ex hac diſpari perſuaſione diſſimilem iudicij ſententiam acciperent? Nihil minus, ſed *iudicati ſunt ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundum opera ipſorũ.* Quod ne quis fortè fortuitò elapſum exiſtimet, mox repetit & ſeuerius vrget, *iudicatum eſt* inquit *de ſingulis* & bonis & malis, & fidelibus & infidelibus, *ſecundum opera ipſorum.* Quod totum efficaciſſimè impreſsit ſuorum mentibus Saluator ipſe, quum denunciauit filium hominis venturum in gloria patris ſui, *& tunc redditurum vnicuique ſecundum opera ſua. Procedent* vtique *qui bona fecerunt in reſurrectionem vitæ* & gloriæ, *qui verò mala egerunt in reſurrectionem iudicij* & damnationis, iſti pro malis operibus in inferno, illi pro bonis in *cælo mercedem copioſam* percepturi. Hæc quum ſit certiſsima Apoſtolorum & Chriſtianorum qui vllis vnquam ſæculis extiterunt fides, quum hoc ipſa iudicij notio & ſignificatio requirat, adeò vt & Turcæ qui à Chriſtianis iudicium hoc extremum hauſerunt, vnà ab ijſdem Chriſtianis hunc iudicij ſenſum & ſententiam arripuerint, apertiſſimè fatẽtes Deũ omniũ act⁹ libros ſcriptos reuelaturũ & ſtatẽra libraturum,

Apocal. 20. 12.

Ibi. v. 13.

Matt. 16. 27.

Ioã. 5. 29.

Mat 5. 12.

Alcoran Azoara. 46.

& deinde viros bonos locaturum in paradiſo, malos abiecturum in inferos, Euangelici de hoc ſummo & ſupremo myſterio quàm pręposterè & flagitioſè ſentiant, ea quæ ſuperius expoſuimus abundè docent. Ex diametro enim pugnãt cum hac Chriſti de operibus bonis prædicatione, eorum contra opera bona inuectiuæ & quã ſemper in ore habent operum bonorũ cum ſordibus & pannis inquinatis comparatio. Si *opera piorum non merẽtur laudem ſed opprobrium* vt inquit Caluinus, ſi *meræ ſunt donorum Dei pollutiones* vt vult Beza cum eccleſia Geneuenſi, ſi ſub *maledicto legis & ipſa manent & facientes relinquunt, vt ſæpius dicunt & ſæpius repetendum affirmant* Bucerus, Brentius, & reliqui illi in Colloquio Ratisbonenſi actores; nunquam certè iuſtus iudex qui *ſecundum cuiuſque opus* ſententiam laturus eſt, his operibus vitam æternam largietur. Et ſi verum ſit illud Lutheri, *ſacra & ardua præſtantiſſimorum hominum* ipſorum ſi placet Apoſtolorũ & Prophetarum *opera in oculis Dei prorſus nihil diſtare ab operibus ruſtici in agro laborantis, aut fœminæ interim in domo marito ſuo prandium apparantis, quia ſola fide apud Deum omnia menſurantur, qui ſic ordinauit vt nullum eſſet peccatum niſi incredulitas, nulla iuſtitia niſi fides*; falſiſſima eſt ergo illa iudicij extremi deſcriptio quam oculis noſtris in Euangelio ipſe Chriſtus Ieſus ſubiecit: *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum paratum vobis.* quam ob cauſam? *eſuriui enim & dediſtis mihi manducare, ſitiui & dediſtis mihi bibere, hoſpes eram & collegiſtis me*, & reliqua

Proteſtantium doctrina de ſola fide directe tollit iudiciũ extremum.

Supra fol. 137.

I. Petri 1. 17.

Supra fol. 137.

Mat. 25. 34.

miſericordiæ opera mihi fratribuſque meis præſtitiſtis. Et ex altera quoque parte, *diſcedite maledicti in ignem æternum.* quam ob offenſam & peccatum veſtrum? *quia eſuriui & non dediſtis mihi manducare, ſitiui & non dediſtis mihi potum, hoſpes eram & non collegiſtis me*, nec reliqua charitatis opera exercuiſtis quæ ego lege euangelij præſcripſeram, & quibus ampliſſimam hoc tẽpore mercedem promiſeram. Et vide mihi chriſtiane lector, an non iſti immanes apoſtatæ, perinde vt priſci illi Gigantes ſingulari monomachia tanquã conſertis manibus cum Chriſto dimicent, & quaſi aggeſtis in vnum altiſſimis mõtibus non aliter quàm illi Enceladi & Briarei in cœlum conſcendere nitantur, vt eum è ſolio ſuo iudiciario deturbent. Quid enim Chriſtus? opera miſericordiæ & pietatis magnã habent vim in conſpectu patris mei, & ex illis in extremo iudicij die pronũciandum eſt, vſque eó vt ſi quis vel *calicem aquæ frigidæ dederit alicui in nomine meo, propterea mercedem ſuam ſit habiturus.* Quid autem Euangelici? hoc longe ſecus eſt, nec enim iſta parua tantummodo, ſed illa magna etiam, illa ardua vel martyrum opera contemnit Deus, neque magis æſtimat quàm ſi quis cum amicis conuiuetur, & pleno ventre ſatur in vtramque aurem dormiat. Chriſtus & bonis & malis pro bonorum & malorum operum ratione æternam vitã mortemq; denunciat: at iſti, hoc (inquiunt) papiſticum & falſum eſt. nec enim operibus vel bonis vel malis, ſed ſola fide omnia apud Deum menſurantur. Chriſtus ſe damnaturum

Proteſtantes quàm directè ſe opponunt Chriſto.

Matt.10. 42.

homines pronunciat qui omittendo charitatis officia peccauerunt; hij illud Chriſti iudicium corruptum eſſe clamitant, & iudicio Dei patris contrarium, qui *ſic ordinauit vt nullum eſſet peccatum niſi incredulitas.* Religio eſt mihi Chriſtiane lector in iſtis craſſiſſimis blaſphemijs immorari. neque certe aliud cogito quàm digitum ad fontem intendere, & commonſtrare viam qua tu ingrediens copioſius iſtorum impuritatē detegas, eamque cùm aduerteris flagrātiore zelo perhorreſcas. Quū enim de hac materia agunt, ſingulæ eorum ſententiæ & ſententiarum particulæ, totidem ſunt blaſphemiæ, doctrinæ & iudicio Chriſti rectis quaſi lineis oppoſitæ, non aliter quàm aqua & ignis, ſupera & infera, Chriſt⁹ & diabolus; adeò vt quæ Chriſtus affirmat, ea iſti negant, quæ ille extruit, iſti diruunt. & quos vel fide ſua præditos Chriſtus ob opera nefaria æternis ignibus addicit, eos iſti quamuis omnibus ſceleribus Sodoma & Gomorra tetrioribus coopertos modò noua Lutheri euangelica fide imbutos ex inferni ſedibus eripiunt, & in cœleſti gloria vel inuito Chriſto collocant, & illic beatiſſimæ Virgini, ipſique Chriſto pares faciunt. Quæ omnia adeò ſtupida ſunt & horrenda, & tamen adeò plana atque in oculos hominum vel ſimpliciſſimorum incurrentia, vt nonnulli poſteriores Euangelici hos adeo aſininos magiſtrorum ſuorum lapſus emendare ſtuduerint. Quare & alteram fidei ſuæ partem corrigentes, fatentur quidem homines infideles ob peccata

Matt.7. 23.

Proteſtã-tes quàm miſere & impudenter torquent perſpicua Chriſti verba.

ſua damnari, ideoque in illis ſolam incredulitatem non eſſe damnationis cauſam; ſed quoad fideles, ne *ſoli fidei* quicquam derogent, ſuum illud antiquum mordicus premunt; & Chriſti atque Apoſtolorũ verba de operibus bonis incredibili impudentia cauillantur, modò nugantes Chriſtum *impropriè* loqui, modò *legaliter* non euangelicè, vt decebat Moſem non vt conueniebat Chriſto; modò quod *impoßibilem iuſtè viuendi conditionem apponat, quo homines agnoſcant ſuam impotentiam.* Sed tandem quum in omnes ſe formas & figuras verterint, ad illam ſacram anchoram decurrunt, vt ea verba de incredulis vera dicant *ſimpliciter; de credentibus tamen* intelligi volunt *ſalua diſpenſatione Euangelij noui ſecundum quàm etiam peccatores modò credant, vitam* aſſequũtur æternam, non propter opera ſua quæ ſunt immundiſſima, ſed propter opera & iuſtitiam *Chriſti gratis per fidem illis imputatam.* Quo extremo refugio præterquam quod verbis Chriſti nimium prophanè illudunt, præterquam quod multo maiorem oſtendunt reuerentiam erga inſana Magiſtrorum ſuorum placita quàm erga ſacroſancta Chriſti & Apoſtolorum oracula, quum ad illorum nequitiam defendendam hæc planè & dilucidè poſita tam improbè diſtorqueant, & tot flexiones atque diuerticula quærant, præterquam quod formam iudicij à Deo poſitam prorſus abolent & nouam à ſe inuentam inducunt, opera quæ Deus examinanda dicit à iudicio hoc remouentes, & ſolam fidem requirendam ſupponentes; præter-

Illyricus gloſſa in Matt. 25. ad Rom. 2.

Idem gloſſa in Mat. ca. 17.

quam quod abſurdum cui mederi volunt ex vna tantùm parte declinant[Chriſtum enim quum in iudicio illo incredulis ob mala opera æternam mortem denunciat, fatentur eſſe veracem, quum verò is eodem tenore & forma verborum credentibus ob bona opera vitam æternam adiudicandam pollicetur, hoc loco quæſtiones nectunt,& tergiuerſationes quærunt, & denique ad extremum directè negant eſſe verum, nec poſſe id tribui *operibus quæ ſunt immundiſſima*) pręterquam quod expreſſè ſeipſos faciunt Chriſto ſuperiores, ſuoſque Magiſtros iudices præponunt Chriſto ipſi, cuius in iudicando verba reſtringi volunt iuxta *diſpenſationem Euangelij noui* quod iſtorum Mahometes Lutherus fabricauit, vt non aliter quàm Mahometes ſuo Alcorano, ſic iſti ſuo Euangeliſmo euangelium Chriſti corrigant & emendent: præter hæc & huiuſmodi abſurda atrociſſima, vt ſuos ſectatores in effuſa ſcelerum omnium licentia & impuritate obfirment, qui etiamſi in teterrimis flagitijs immerſi viuant & moriantur(modò fidem tamen Euangeliſmi huius teneant, ſeque ſaluos fore ſine controuerſia confidant & præſumant) de vita æterna adipiſcenda certi ſint & ſecuri; hanc ob cauſam, tribunal hoc Chriſti faciunt reliquorum omnium corruptiſſimum, & quale Deus ipſe in lege ſua cum primis abominatur. Nam quum iudicium hoc eò pertineat, vt æquiſſima lance Chriſtianis bonis

Iudicium Chriſti extremum iuxta Proteſtantium doctrinam eſt longè iniquiſſimũ.

maliſque pro ratione operum ſupplicia decernantur vel præmia, & iuxta ſuam ipſorum confeſſionem Euangelici grauiſſimis flagitiorum maculis inuſti coram Chriſto compareant non minus quàm reliqui Chriſtiani, hic tamen vbi ſine acceptione perſonarum omnia tranſigi debebant, Chriſtiani alij propter peccata ad inferos abripiuntur, Euangelici autem qui ſua pari improbitate, & maiori fortaſſe in peccatis accumulandis impudentia grauiorem damnationem promeruerant, æternas beatorum ſedes conſequuntur. Quæ eſt hæc forma iudicij? quæ iuſtitiæ tenuiſſima ſpecies vel vmbra? Si quod ipſi ponunt vtrique impij ſunt, vtrique peccatores, vtrique æternis ſupplicijs digni, ſi item quod Chriſtus & Apoſtoli planiſſimè ſtatuunt, hoc eſt tribunal iuſtitiæ, *vbi iuſtè ſecundum cuiuſque opus* iudicandum eſt, ergo operibus paribus æquum erat vt par quoque ſupplicium rependeretur. Id enim poſtulat iuſtitia, id requirit officium incorrupti iudicis, id ſcripturæ ſacræ fieri debere vbique teſtificantur in omni iudicio vbi iuſtitia & æquitas vigent ſuámque vim obtinent. At verò quum iuxta Proteſtantes hic longè ſecus fiat, quum de operibus paribus tam diſpar pronunciatur ſententia, vt ex reis duobus qui eadem omnino crimina admiſerunt, alter æternis adiudicetur gaudijs, alter æternis addicatur tormentis; negari nunquã certè poteſt hoc iudiciũ eſſe ter & amplius iniquiſſimũ, quale iuſtitia vera

condēnat, recta ratio abhorret, integra bonorum hominum tribunalia reiiciunt, & deus ipſe in ſacris literis pronunciat execrabile. Vbi enim de iuſtitia agitur, vbi iuſtè & æquabiliter *ex operibus & iuxta opera*, vt hoc in loco iudicii ſentétia feréda eſt, vt is *qui condemnat* & pœnis addicit virum *iuſtum*, ſic is quoque qui *iuſtificat* & præmio afficit *impium*, *vterque abominabilis eſt apud deum*, ideoque & iſti impuriſſimi Epicuri qui hanc inæqualitatem Chriſto iudici affingunt vt ſeipſos à neceſſitate bene operandi liberent, magis intolerabilem ei iniuriam faciũt quàm ipſe Mahometes & Saraceni, qui *Chriſtum in extremo illo iudicio iudicē fore negant, ſed tantum teſtē faciũt vt & prophetas reliquos.* Lõgè enim præſtat iudicem omnino non eſſe, quàm quum iudicis officium ſuſceperis, iniquè & iniuſtè ſuſceptum adminiſtrare; quemadmodum multò eſt vtilius ſacerdotem perpetuò eſſe mutum, & è ſuggeſto nũquam vocē emittere, quàm falſas inde opiniones ad auditores inficiendos ſpargere.

Prouerb. 17.15. Deut 2.51. & Exod. cap. 23.

Azoar. 49.

¶ 12 Et hactenus Euangeliſmum (quem vocant) huius temporis veteri Paganiſmo longè eſſe nequiorem & infideliorem, & honeſtati, naturæque humanæ & principiis religionis àdeo omnium creatore primò cum rerum creatione homini inſitis magis hoſtiliter aduerſantem, ſatis illuſtribus vti ſpero argumentis euicimus, non tantũ iis quæ ſunt ex generali patrum primitiuæ eccleſiæ deducta, qui ſemper omnem hæreſim Paganiſmo nequiorem exiſtimarunt: 12

Summa huius capitis.

1

ſed etiam ex propriis & particularibus huius
hęreſis initiis, cauſis, effectis & doctrinis. Nam
& originem habuit à Satana, vti architecti ipſi
1 Lutherus & Zuinglius proclamant, quo quid
fingi poteſt magis horribile? & magiſtri eius nec
ſimularunt quidem honeſtatem; ſed incredibili
impudentia ſua publicarunt periuria, & apoſta-
2 ſiam, & vota rupta, fractamque deo fidem, &
libidines ſpurcas, & animos totos in carnis Ve-
nerisque ſordibus demerſos, vt nihil inter eos
& ſues, aut tauros, aut equos admiſſarios fuerit
diſcriminis: ſuoſque ſectariorum greges eodem
libidinis ſpiritu impleuerunt, vt a rebus Vene-
reis non magis quàm à cibo potuque ſe poſſe ab-
ſtinere prædicẽt. Turcæ autem & Pagani legiſla-
tores à diis immortalibus leges ſuas fuiſſe tradi-
tas conſtanter aſſeruerunt, & ipſi longe alià gra-
uitate morum & honeſtate fuerũt præditi; ſuoſ-
que Turcas & Paganos ad longè aliam probi-
3 tatem magiſque virilem continentiam inſtitue-
runt. Iam quum diuiſio inuictum ſit falſitatis
argumentum, vnitas autem probabile (quamuis
non neceſſariũ) veritatis indiciũ, Euãgelici vna
ætate in plures infeſtiſſimè digladiantes mutuò
ſectas diſtracti ſunt, quàm vel Græci vel Romani
ante Chriſtum à primis rerumpub. ſuarum in-
itiis, vel Turcæ & Saraceni poſt Chriſtum an-
nis pluſquam nongentis. Et quemadmodũ natu-
ra quibuſdam animantibus naturales ingenera-
uit inimicitias, vt leoni cum dracone, elephan-
ti cum rhinocerote, non aliter deus vt omnibus
declararet iſti⁹ hæreſis authores fuiſſe ſuperbiſ-

ſimos & Satanæ ſpiritu inflatos, *inter quos ſemper* *Prouer. 13. 10.*
ſunt iurgia, ita eos inter ſe commiſit, vt à primo *Lutherus.*
vtriuſque Euangelii exortu vſque ad extremum *Zuinglius.*
vitæ diem, alter alterum *hæreſiarcham*, *impoſto-* *Suprà fol. 114.*
rem, ſcurram, cinædum, & perditum ſacrarum lite-
rarum corruptorem, inclamauerit, & totis vo-
luminibus emiſſis alter alterius impietatem de-
texerit, qualis repugnantia vel in Alcorani vel
in Paganarum ſuperſtitionum authoribus nun-
quam aliquando apparuit. Quòd ſi formam re-
ligionis ab iſtis introductæ intueris, nec prima 4
illic reperies religionis cuiuſcunque lineamen-
ta. Quod enim omnes nationes à mundo con-
dito admiſerunt, vt in honorem & agnitionem
Dei creatoris ſacrificiũ eidẽ deo immolaretur,
quod in lege naturæ, & lege Moyſis, & lege Chri-
ſtiana vſitatum erat, quod Hebræi, quod Chri-
ſtiani in omnibus mundi regionibus, quod aliæ
Paganorum gentes vniuerſæ ſine exceptione
approbarunt, quòd ita eſt cum cultu vero Dei
implicitum & copulatum, vt ſine eo cultus ve-
rus nunquam extiterit, neque verò exiſtere
poterit, hæc iſti ſoli omnium populorum Athei
Euangelici à ſuis ſynagogis repulerunt. Neque 5
vel ſacrificia, vel preces vllas, vel vllam memo-
riam aut vlla pietatis opera defunctis applicant,
in quo à Chriſtianis, & Iudæis, & Paganis,
tanquam bruti homines & hominum nomi-
ne indigni, vt potè humanæ pietatis & affectio-
nis expertes damnantur. Ratioque qua ad
hoc officium negligendum mouentur, nimi-
rum quòd animam vt corpus mortalem eſſe &

6 cum corpore interire exiſtimant, multò magis
eos non hominibus doctis & elegãtibus quales
Pagani erant, & qui contrarium ſemper firmiſ-
ſimè tenuerunt, ſed ipſis pecudibus, ipſis *equis*
Pſal. 31. *& mulis in quibus non eſt mens & intellectus* annu-
merandos eſſe conuincit. Denique vt prætereã
7 iſtorum immẽſam in antiquis patribus, epiſco-
pis, Conciliis vniuerſalibus, in tota primitiua
8 & Apoſtolica eccleſia contẽnenda ſuperbiam,
præfractam in mentiendo audaciam, in eccleſiæ
ordinem peruertendo, fœminas eius capita
9 efficiendo, oues paſtoribus præponendo, iudi-
ciorum formam immutando, & omnia deni-
10 que ſurſum deorſum iactando indomitum fu-
rorem; *ſola fides* qua maximè ſe gloriantur di-
uini honoris vindices, ita eos probat eſſe diui-
ni nominis & ciuilis honeſtatis iuratos hoſtes,
vt ſi reliqua eſſent paria, hæc tamen *fides ſola* vt
ab iſtis prędicatur probat eos eſſe Paganis qui
vnquam fuerunt teterrimis & inquinatiſſimis
inquinatiores. Quis enim aliquando Sardana-
palus, quis Nero, quæ Thais inter ſcortorum &
gladiatorum greges quum maximè libidinem
incendere vellet, acriùs poſſet extimulare, quàm
ſi inuictam cum fœminis concumbendi neceſ-
ſitatem vrgeret, nec poſſe hominem quemcun-
que eo magis carere quàm cibo aut ſomno; ma-
ximè verò ſi adiiciat, quod iſti inculcare nõ deſie-
runt, deo non minus placere qui rebus Venereis
ſtrenuam operam nauat, quàm qui rebus diui-
nis, qui caſtitati, qui precibus & pietatis glo-
rioſiſſimis quæ vulgus putat operibus parem di-

ligentiam impendit. Deo enim quid agas, quid opereris, ſuſque deque eſt, modò perſuadeas abſque vlla dubitatione te fore glorificandum in cœlo. Hoc enim poſito, hanc fiduciam & cõfidentiam ſi tibi elabi non patiaris, in portu nauigas, & in cæleſti gloria Petro Pauloque æquaberis, etiamſi in hac vita quoad mores ſpurciſſimos quouis lenone ſis impurior, quouis capro ſalacior, quouis ſue lutulentior. Ex qua doctrina effectum eſt, vt iſtorum diſcipuli in vita & moribus ſordidiores euaſerint quàm vlli à mundo condito Pagani quàm vlli Turcæ. *prophaniſsimè viuunt*, fatente Brentio; *viuunt vt ſues & moriuntur vt ſues*, iuxta Lutherum. & vt inquit Caluinus *honeſtum euertunt omne quod etiam apud Gẽtes ſemper inuiolabile fuit, & in omni libidinũ etiã bellu inarum genere volutantur.* Ne autẽ iudicij extremi metus aliquam his Veneris & Priapi Miniſtris remoram iniiciat, & à cupiditatibus quibuſcunque effrænato impetu perſequendis retardet, illud magiſtri ita transformarunt, vt quum Chriſtiani perpetuò poſt Chriſti & Apoſtolorum prædicationem tenuerunt opera ſua illic fore examinanda, & pro operum cnoditione vel præmia vel ſupplicia eſſe recipienda, illi contrà ſuis miſerrimis diſcipulis perſuaſerunt operum nullam habendam eſſe rationem ſed ex ſola confidentia & præſumptione (quam illi fidem vocant) de æterna vel morte vel vita ferendam eſſe ſententiam, quò ita Euangelicos ſuos excuſſo iudicij illius timore in hoc ſæculo ad vitam profligatam & licentioſam incitent

Supra fol. 112. 113.

Caluin inſtructio ad uerſus Libertinos. cap. 18.

II

atque obfirmẽt,& quod cõſequẽs eſt,in altero ad æternã damnationẽ præcipites gregatim impellant. Et hæc ſunt ex innumeris perpauca, tanquam ex vaſto flumine quædam guttæ, ex pleno aceruo aliquot grana, non vni ſectæ vt Lutheranæ, Zuinglianæ, Caluinianæ. Trinitariæ, Puritanæ propria, ſed toti corpori noſtræ tempeſtatis Euangelicorum communia Hoc eſt Proteſtantium ſymbolum, quo eos non modò à Catholicis, ſed etiam à Paganis ipſis promptum eſt internoſcere. Hæc ſunt generalia omnium Euangelicorum cuiuſque ſectæ axiômata, ſi tamen vnicum illud Anglicanum de fœmineo Pontificatu excipias. Hæc Superintendentes & Miniſtri docent è pulpitis, hæc ſeminant in libris, hæc populus diſcit in ſynagogis, hæc exercet in priuatis ædibus. Alii quidem ſingulatim & regionatim alia particularia dogmata ſpargunt, vt ſcripturas nihil valere & eſſe meras fabulas, in Sileſia & Morauia Suinkfeldiani; Chriſtum non eſſe deum patri æqualem, in Polonia & Tranſyluania Ariani; Chriſtum nulla ratione eſſe deum ſed merum hominem, in Hũgaria Caluiniſtæ; Chriſtum non eſſe è ſubſtantia patris genitum, Puritani in Anglia, & Caluiniſtę in Francia; Trinitatem nihil eſſe, ſed merum idolum, Familiani in Anglia, & Trinitarij in Polonia, & Miniſtri quidã in Morauia. Et ad hunc modum ſinguli Euangelici, & Magiſtratus & Miniſtri, & populi, ſingulas quaſdam hęreſes tanquam puriſſima Euangelia in ſuis ſeparatim prouinciis amplectuntur & de-

II articuli ſymboli Proteſtantium.

Certarum regionum Euangelicæ veritates.

fendunt. Sed iſtæ ſunt generales baſes & columi-na quibus illę etiam ſingulæ ſuſtinentur; quę quum per vniuerſum huius noui Euangelii cor-pus manent & diffundantur, ſintque [quod iam oſtendimus] adeò & hominum moribus dam-noſa, & humanę dignitati atque indoli aduerſa, & virtuti infeſta, & religioni ſiue Chriſtianæ, ſiue etiam Paganæ, quæ naturalia quædam ha-bet Dei ritè colendi principia maximè contra-ria, & denique in Chriſti ipſius ſummique Dei maieſtatem nimium iniurioſa & blaſphema, vt Paganos & multò honeſtius vixiſſe, & multò ca-ſtius prædicaſſe, & infinitè religioſius deum co-luiſſe manifeſtis exemplis & documentis pateat; poſitum ſit ergo & fixum, veterem Paganiſmũ nouo hoc Euangeliſmo multò eſſe diuiniorem, & veterem Paganum eſſe nouo Euangelico Pro-teſtanti præferendum: & ſi quando de magiſtra-tu Pagano vel Euangelico à Chriſtianis eligen-do incidat contentio, longè fore rebus Chriſtia-nis conſultius, vt Paganus potius quàm Euan-gelicus aſſumatur, ſiue vt in eccleſia populum Chriſtianum doceat, ſiue vt in repub. populi Chriſtiani gubernacula ſuſcipiat. *Concluſio.*

CAPVT 5.

Caluiniſmus Paganiſmo longè deteſtabilior.

1 *Quod de noſtræ tempeſtatis hæreſi generaliter dictum eſt eam eſſe Paganiſmo deteriorem; hoc de Caluiniſmo longè eſt verius, qui ita nuper Poloniam corrupit, vt ea quoad ciuilem ſtatum fuerit in ſummo vltimæ euerſionis periculo: & quoad religionem, parum abfuerit à Chriſto publicè reiciẽdo & profitendo Alcorano Mahometis.*

2 *Prima ratio quare Secta Caluiniſtarum ſit reliquarum deterrima, ea eſt, quia de Dei natura & Trinitate horribilius quàm cæteræ Sectæ blaſphemant. Et quoad hoc Caluiniſtæ qui optimè ſentiunt ſunt meri Ariani. Qua hæreſi, vel aliqua alia nequiore omnes Europæ prouintias infecerũt in quib⁹ Euãgelii ſui prædicandi poteſtatem nacti ſunt.*

3 *Alia ratio eſt, quia faciunt Deum omnium in homine peccatorum authorem & effectorem, idque magis propriè & actuosè quàm vel diabolum vel hominem ipſum. Quæ Caluiniſtarũ opinio generalis, ex ipſo Caluino in certas propoſitiones perſpicuitatis gratia contrahitur.*

4 *Tertiò, quia ab homine auferunt liberum in agendo arbitrium, ex quo ad priorem articulum adiuncto, ſequitur deum eſſe iniuſtiſſimum iudicem qui hominem in extremo iudicio damnabit ob ea peccata quæ ipſe in homine eſt operatus.*

5 Cal-

5 *Caluiniſtæ ſua Dei deſcriptione, qua Deum ſuum peccati cauſam & authorem faciunt, Satanam ſibi Deum formant: id quod & ex ſcripturis ſacris, & ipſorum Caluiniſtarum, adeòque & Caluini confeſſione manifeſtè oſtenditur.*

6 *Duæ regulæ quas Caluiniſtæ ex hac doctrina deducunt ad Sectarios ſuos in peccatis obfirmandos. 1 neminem debere reſiſtere cupiditati aut libidini, quia nimirum eſt à Deo cui ſemper & in omnibus eſt obſequendum. 2 Debere neminem habere pudorem aut ſcrupulum vel conſcientiam vllius peccati: quia actionum & motionum diuinarum neminem pudere debet.*

7 *Non magis de Deo blaſphemè, quàm de Chriſto incarnato nefariè ſentiunt, quem manifeſtè docent in morte ſua peccaſſe, plenéque deſperaſſe & damnatum fuiſſe vt damnati in inferno ſpiritus. Sine qua*
10 *deſperatione & damnatione, aiunt mortem Chriſti corpoream nihil humano generi profuiſſe, quo vno omnem fidem Chriſtianam proſus abolent & exterminant.*

8 *Impudentia fictorum Caluiniſtarum qui hodie in Gallia ſcribunt Catholicos & Caluiniſtas nō diſcrepare niſi in leuibus cæremonijs, eoſque eſſe eiuſdem eccleſiæ membra. Item qui negant regem Nauarræum & Caluiniſtas eſſe hæreticos, qui hæretici ſunt omnium qui vnquam extiterunt profligatiſſimi, ab omnibus omnium ſæculorum Conciliis generalibus & non à ſolo Tridentino condemnati.*

9 *Non minus impudenter & ſtultè iidem ſcriptores vt Caluiniſtas probent eſſe verè Chriſtianos, remittunt lectorem ad Caluiniſtarum Confeſſiones, quæ*

ita ſunt variæ atque mutabiles, more veterum hæreticorum, vt quid Caluiniſta credat, certò a nemine cognoſci poſsit. Scriptoreſque iidem nimium impudenter & ſtupidè aiunt Caluiniſtas cum Catholicis eiuſdem eſſe communionis & eccleſiæ, quando eos vti hæreticos blaſphemos in Chriſtum ipſi Lutherani a ſua communione reijciunt.

10 *Quoad externam religionis formam minus eſt religionis in ſynagogis Caluiniſtarum quàm in fanis Turcarum & Saracenorum. Caluiniſtæ nulla omnino habent ſacramenta; quorum vt baptiſmus Iudaicis lotionibus ipſorum opinione nihil præſtat, ita & Eucharistica eorum cœna a prophanis cœnis & ientaculis nihil differt.*

11 *Nequiſsima veterum Paganorum idololatria cum vero Chriſtianiſmo magis conueniebat, quàm Caluiniſtarum Euangelium: id quod illuſtri exemplo & perſpicua vtriuſque comparatione demonſtratur.*

12 *Lutheraniſmus melior eſt Caluiniſmo.*

13 *Concluſio, quòd Caluiniſtæ ſint verè a Diabolo poſſeſsi, ſintque in religione Chriſtiana vera monſtra atque portenta.*

Cæterùm ſi hæc generaliter vera ſint de ſectis omnibus noſtri temporis, de Caluiniſmo qui in Anglia, in Germania inferiore, & in Francia graſſatur, quanto ſunt veriora? & quum facile probatu eſt hanc ſectam eſſe vel Paganiſmo vel Turciſmo longè & per ſe nequiorem, & ciuilibus hominum Chriſtia-

norum ſocietatibus infinitè magis peſtiferam & capitalem! Caluiniſmum autem intelligo doctrinam illam quæ nuper memoria noſtra e Geneuenſi Schola, Caluini inprimis & Theodori Bezæ, tum etiam reliquorũ in ea ſynagoga Miniſtrorum ſtudijs in multas Europæ prouincias effluxit, & vicinas quidem prouincias horribilẽ in modum vaſtauit, remotas etiam eius contagione afflatas vehementer afflixit & in maximũ periculum adduxit. Quemadmodum enim venena quidem omnia ſunt humanæ vitæ mortifera, ſed alia lentius operantur, alia celerius, plęraque autem vim interimendi non habent niſi imbibãtur, quomodo Hannibal & Mithridates obierunt, & Socrates iuſſu Athenienſium hauſta cicûta interijt: alia tamen tantam habẽt vim vt etiam extrinſecus humano corpori appoſita ſtatim interficiant, quemadmodum de tyranno quodam Cambaiæ in India memoriæ proditum eſt eum ab infantia ſua fortiſſimis venenis ita fuiſſe aſſuetum, vt ipſi quidem venena non nocerent, ſed quum aliquem maieſtatis læſę reum occidere voluit, fructus quoſdã venenoſos maſticare, reoque ad ſe adducto in eius faciem expuere ſolitum; quo facto intra perbreue ſpatium ingenti cruciatu miſer homuncio expirauit: non aliter quum omnes hæreſes Chriſtianæ fidei læthalia ſint venena, eamque tandem extinguant, ſed aliæ tardius aliæ velocius; tum Caluiniana eſt reliquis multo violentior, & non tantum ſi intra medullas & viſcera admittatur, verum etiam ſi vel exterius cor-

Caluiniſmus.

Ludouicus Patritius Romanus Nauigatio lib. 4 ca. 2.

pori adhęreat & adiungatur, ineuitabilem affert peſtem & internecionem.

Turciſmus per Caluiniſtas in Poloniã introductus.

Cuius rei illuſtriſſimum Poloniæ regnum nuper Chriſtianis omnibus regibus & populis ſingulare præbuit exemplum. Ad illud enim à Catholica fide auertendum & Caluiniana hæreſi imbuendum quum ſuos quoſdam diſcipulos emiſiſſent è Tiguro & Geneua Bullingerus, Caluinus & Beza, ijque poſt promulgata vulgaria illa magiſtrorum placita contra Papam, Miſſæ ſacrificiũ, bonorum operum neceſſitatem, preces pro defunctis, purgatorium &c. ad alia magis recondita progrederentur, *non eſſe Trinitatem, Chriſtum non eſſe Deum ſed merum hominem, non redemptorem ſed philoſophum, datum nobis in hunc duntaxat finem vt eſſet rectè viuendi exemplũ ad imitationem propoſitum, ſpiritum ſanctum non eſſe Deum nec habere hypoſtaſim* &c. breui ſpatio decẽ aut duodecim annorũ, in eum ſtatũ regnum illud olim Chriſtianiſſimũ redegerunt, vt multi etiam Proteſtantes valde dubitarent ne excuſſo Chriſti nomine & fide, apertam facerent Mahometis & Alcorani Turcici profeſſionem. Illud enim (ne cuipiam calumniari, aut rem alioqui minutam verbis exaggerare videar) ipſi primarij Euangelici memoriæ mandarunt. *Magno* (inquit Ioſias Simlerus Tigurinæ eccleſiæ archiminiſter) *in diſcrimine verſantur eccleſiæ Polonicæ, quum illic Samoſateni hæreſis* (aſſerens vnam eſſe in Trinitate perſonam) publicè *doceatur. Quò autem regnum hoc vicinius & coniunctius eſt Mahometano imperio, eò plus ſoliciti ſunt omnes boni, ne Samo-*

Simlerus in lib. de æterno Dei filio in præfation.

Ibi.

ſateniana doctrina Mahometanæ aditus paretur, quũ tanta ſit vtriuſque affinitas. Idem de Polonis & Tranſiluanis tradit Theodorus Beza, *eoſque in eam conditionẽ redactos* ſcribit, *quam ego* [inquit Beza) *ipſo Mahometiſmo nihilo minus miſerabilem iudico.* Et ſi quis Catechiſmos eorum, publica authoritate non quidem regis & vniuerſi populi, ſed particularium Palatinorum, & eccleſiarum Caluiniſticarũ emiſſos euoluat, in quibus ſymbola Nicæni & Conſtantinopolitani Concilij reijciebant, Athanaſium & illos omnes veterũ Conciliorum patres *vti ſophiſtas* contẽnebant, illa omnia decreta de *conſubſtantiali, homouſio, eſſentia, hypoſtaſi, vti ſophiſtica & ab hominibus extra ſcripturas inuenta* repudiabant, & denique perſpicuè verbatimque, vnam cum Mahomete in diuinis perſonam profitebantur, is nunquam dubitabit quin perpaululum ab ipſo Mahometis Alcorano ſuſcipiendo abfuerint. Et quinam huius in Polonia Mahometiſmi principes & Apoſtoli fuerunt? Bernardinus Ochinus, Valentinus Gentilis, Paulus Alciatus, Georgius Blandrata, & Petrus Statorius, quem quia ſuum aliquando diſcipulum Beza vocat *iuuenem bono ingenio & doctrina non contemnenda præditum.* Horum alij erant Galli, alij Itali, omnes & ſinguli Caluiniſtæ & in Caluini ſchola enutriti, & è Geneua Tiguroque in Poloniam profecti, & Caluinianæ doctrinæ ad vnguem peritiſsimi. Et hos peregrinos in Poloniam ventitantes quis recepit? quis fouit? quis ſumptus neceſſarios ſup-

Beza in theolog. epiſt. 1.

Ibid. epiſt. 81.

Ibid.

Simlerus vbi ſupra.

peditauit? aut talibus hoſpitium præbere auſus eſt? quum & rex Sigiſmundus eſſet valde Catholicus, & in tota republica nulla palam alia quàm Catholica vigeret religio. *Præbuit his hoſpitium* (inquit Ioſias Simlerus) *Franciſcus Liſmaninus monachus*, vir magnæ in aula potentiæ & authoritatis, vt qui *paulò antè reginæ a confeſsionibus erat. ſed qui iam abiecta cuculla noſtris ſe eccleſiis adiunxerat.* ſic ille. Ergo Caluiniſtæ tantulo tempore ita infirmarant & corruperant potentiſsimum antea regnum Poloniæ, vt quoad ciuilia, omnes vicini principes ei imminerent, illudque diuiſuros inter ſe breui ominarentur. Moſcouita quidem manifeſtè ei inhiabat, & de Pruſsia adimenda magnam ſpem conceperat, Suecus laceſſebat, ciuitates maritimæ ab eius ſe imperio ſubtrahebant, Turca certó confidebat proximas prouincias vel propter timorem potentiæ, vel propter amorem Alcorani illi in prædam ceſſuras; adeò vt rectè regi Sigiſmundo a viro ſapiente prędictum ſit, *regnum eius trium dierum fore*, niſi maturè Caluiniſtarum illorum furoribus occurreret. fieri enim non poſſe *quin labaretur ſedes eius, laceraretur corona, & infringeretur ſceptrum* (maximè quum Moſcouitæ & Turcæ ad omnes occaſiones arripiendas adeo eſſent parati) ſi hęretici impunè & liberè vt prius ſinerentur ſua miſcere incendia, & Nobilitatem regni in tot ſectas diſtrahere. Et quid aliud poterat expectari, niſi vt ad primam cauſam

Simlerus ibid.

VVarſiuicius in oratio. ad Stephanũ regem an. 1582.

Genebrard in Chronol. lib. 4. pag. 747.
Surius an. 1578. pa. 945.
Stanislaus Orichoui⁹ in chymera fol. 121.

vndecunque oblatam multiplices factiones erumperent, quum tot eſſent Ariani, tot Tritheitæ, tot Trinitarij, plurimi Samoſateniani, qui ſinguli ſuam fidem vt puriſsimam cupiebant in eo regno cum alterius partis ruina conſtabilire; & qui ab illis impuriſſimis ſeditionum flabellis Miniſtris vſque adeò erant corrupti, vt quum Henricus Valeſius, eorum rex inungeretur, & nimis humaniter promitteret ſe eos qui fidem Catholicam deſeruerant *in pace conſeruaturum*, illi nihilominus eo non contenti in ipſo auguſto coronationis myſterio tumultuabantur, & minaces voces emittebant, & de ſua ſecuritate alias neſcio quas præter regiam fidem cautiones poſcebant. Qui autem in regem adeo ipſis hæreticiſque omnibus patrocinantem, tam inſolentes, præfracti & contumelioſi erant, ij ſi rex ille edictis ſuis Arianiſmum aut Turciſmum ita ſerpentem cohibere voluiſſet, quas non erant tragædias excitaturi? & quem erant vel Moſcouitam vel Turcam pro defendenda religione quam putabant puriſſimè euangelicam, auxiliares illis copias offerentem recuſaturi? Quoad temporalem ergo ſtatum conſtat paucorum annorum ſpatio in miſeras anguſtias à Caluiniſtis redactum fuiſſe ampliſsimum illud regnum. Quoad ſpiritualem verò & Eccleſiaſticum ſtatum, multò grandior & euidentior fuit eius infœlicitas. Si enim ipſi Euangelici quorum

Maximũ periculum Poloniæ à Caluiniſtis

Thenet in Coſmogra. lib.20. ca. 4.

noſtro ſæculo totum feè ſtudium in eo verſatum eſt vt orbem Chriſtianum ciuilium bellorum facibus inflammarent, qui in Germania, in Flādria, in Sabaudia, in Scotia, in Gallia, flumina Chriſtiani ſanguinis effuderunt, qui in Germaniam Turcas contra Carolum 5. euocarunt, qui nuper in Galliam Turcam contra regem ſuum Carolum 9. ſolicitarūt, qui poſtea principem Condæum ad æternum clariſſimi quondā nominis Borbonij dedecus flagitioſiſſimis illis Turcæ Satanæque Miniſtris ſeruientem hortati ſunt vt Turcarum Imperatori ſe ſubmitteret, & Turcicis auxilijs bellū in Gallia contra Catholicos & Chriſtianiſſimum regem perpetuaret, ſi iſti Miniſtri Poloniæ ruinam cuius ipſi ſunt authores deplorant, ſi Theodorus Beza, ille Chriſtianæ reipub. turbo & fax, Poloniæ in varias Euangelicorum factiones diſcerptæ *conditionem ipſo Mahometiſmo nihilominus miſerabilem iudicat*; tum certè Polonia verè fuit deploranda, tum in extremo diſcrimine conſtitutam fuiſſe eccleſiam Polonicam nemo Chriſtianus ambigat. Sed quantum Caluiniſtarum impietas nimia Sigiſmundi regis lenitate & Hērici indulgentia rempub. Polonicam labefecit, tantum excellentiſſimi regis Stephani diligentia, iuſtitia & fortitudo eandem erexit & inſtaurauit, qui prophanas illas hæreticorum ſectas quā poterat ſtudioſiſſimè recîdens, & vnam Catholicam religionē reſtaurans atq; amplificans, ſimul regni ſui fines, & vnà Catholicæ

Vide Surium anno 1548.

Matth. de Launay en la replique Chreſtien. li. 2. Chap. 15. §. 13.

Supra fol. 155.

religionis pomœria fœliciter & glorioſe dilatàuit, maritimas vrbes & in iis ditiſſimũ emporiũ Dantiſcum recuperauit, Liuoniæ maiorẽ partẽ ſubegit, in Ruſſia & Lithuania, magnas regiones Moſcouiæ Magno Duci ademit Poloniæque regno adiunxit, & in iis locis extirpata partim Lutheranorum, partim Caluiniſtarum, partim Arianorum, partim Græcorum impietate, Catholicam religionẽ reſtituit, deo etiam mirabiliter & regis optimi & ſeruorum ſuorum laboribus benedicẽte. Ita Polonia & miſerabile ſuppeditat exemplum regni à Caluiniſmo illud inuadente lacerati vexati & deſtructi; eademque Polonia glorioſum continet documẽtum regni poſt eiectos Caluiniſtas ad veterem ſplendorem & amplitudinem mira fœlicitate aſſurgentis.

Vide litteras patris Poſſeuini ad Duciſſã Mantuæ impreſſas Pariſiis anno 1584. Gallice.

¶ 2 Quare autem Caluiniſmus potius quàm reliquæ ſectæ adeo ſit publicis rebus peſtifer & exitioſus, illud verò quum omnibus Chriſtianis qui ſalutem ſuam charam habent, tum principibus potiſſimùm quibus multorum cuſtodia diuinitus eſt commiſſa, ſummo ſtudio & attentione eſt conſiderandum, vt intelligant quum Caluiniſmo in ſuas vel priuatas domos vel ciuitates aditum aperiant, quàm cruentam beſtiam, quàm horrendam furiam, quàm immanem Hydram in eaſdem domos ciuitateſque admittãt. Et ſi quidem hoc ipſum de quo iam loquutus ſum quod nimirum de tremenda Dei eſſentia, de beatiſſima Trinitate adeò diabolicè ſentiãt, inter primas cauſas numerarem, cur deus in tantæ impietatis vltionem magis eos quàm reliquos 2

Quare Caluiniſmus ſit aliis ſectis peſtilentior.

Sectarios a Satana poſſideri, & ab eodem magiſtro in ſcelera maximè horribilia impelli permittat, neſcio an aliquid afferri poſſet probabilius; quam certè rationem Apoſtolus Paulus maximè confirmat. Qui enim perdiu in religione Chriſtiana edocti *cognouerunt deum, non tamen vt deum glorificauerunt, nec gratias egerunt, ſed euanuerunt in cogitationibus ſuis, & putantes ſe ſapientes, ſtultiſsimi facti ſunt, & mutauerunt* vnitatem dei Chriſtianorũ in pluralitatem deorum Paganorum, qui ſanctiſſimam Trinitatem quam Chriſtus, & Apoſtoli, & omnis eccleſia Catholica à primis Euangelii initiis conſtanter credidit, deſeruerunt pro deo Samoſateni & Arij & quem Mahometes ab illis didicit, & a Mahomete Turcarum congregatio admiſit; qui in quacunque orbis Chriſtiani regione pedem ponunt etiamſi nequiſſimas opiniones de deo ſeminent nihil prorſus laborant; modò tamen Catholicam de eo fidem extrahant & hæreticam cuiuſcunque generis ſpargant; quid mirum ſi iſtos qui ita *commutant veritatem dei in mẽdacium*, deus viciſſim propter *mercedem iniquitatis tradat in reprobum ſenſum, vt faciant ea quæ non conueniunt, repletos omni iniquitate, malicia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, incompoſitos, inſipiẽtes, ſine affectione: fœdifragos, abſque miſericordia*; omnibuſque vniuersè flagitiorũ teterrimorum ſordibus immerſos quæ humana inprobitas po-

Rom. 1.

Caluiniſtæ quales.

Ibid.

teſt concipere, vel diaboli malitia in hominem à deo derelictũ poteſt immittere. Certè ſi (quod Apoſtolus clarè teſtatur) talis ſit illius cauſæ antecedentis effectus, ſi qui de deo abſurdiſſimè ſentiant, illi deo vltore & vindice omnium mortalium euadũt ſceleratiſſimi, conſequens eſt Caluiniſtas eſſe omnium ſectariorũ impuriſſimos, quorum doctrina de deo maximè eſt prophana, Ethnica, mutabilis, maximè tum ſibi ipſi, tum Catholicæ veritati contraria.

Quæ enim Europæ prouincia Caluinianã hęreſim ſuſcepit, quę nõ vna execrabilem de diuina eſſentia impietatẽ admiſit? De Polonia iam dictum eſt, quæ tamen non magis Turcarum de vnitate perſonæ in diuinis ſententiã hauſit, quã oppoſitam Paganorum de pluralitate deorũ opinionẽ amplexa eſt. Sic enim ipſe Beza narrat, *ſciſſas fuiſſe in ipſo initio Polonicas eccleſias, vt aliæ vnã dei patris perſonam aſſererent, Chriſti autem & ſpiritus ſancti perſonas & diuinitatẽ negarent; aliæ contrà tres natura diſtinctos deos ponerẽt, & Tritheiſmũ defenderent.* Quid iidem Caluiniſtæ in Gallia? Eadem nimirum contra Catholicam de Trinitate doctrinam venena ſpargunt, pertinaciter vrgẽtes Chriſtum nõ à patre naturam ſuam habere, nec item Spiritum ſanctum, ſed iſtis ſingulatim eam eſſe a ſe non aliter quã patri, ſynodumque Nicænã de filio prædicãtẽ, quòd ſit *deus de deo, lumẽ de lumine* ſuperbè reprehẽdũt, & à Catholicis admoniti, in hac ethnica deorũ multitudine inducẽda progredi non deſiſtũt: quæ omnia & ipſorum Miniſtri in ſuis confeſſionib⁹ oſtendũt, & Catholici multis

Caluiniſtarum doctrina cõtra B. Trinitatẽ deique eſſẽtiam valde blaſphema.

Beza epiſt. theolog. 28.

Launay en la replique Chreſtien. lib. 2. ca. 4. §. 8.

Roſier in confeſſione fidei.

Danæus cõtra Genebrard m.

Vide Iordanum cõtra Danæum.

VVhitaKer contra Campianũ pa. 153. nuper libris refutarunt. Quid Caluiniſtæ in Anglia? Alii in Academiis doctiores ad eundem cum Polonis & Gallis ſcopulum adhæreſcunt, ſolicitè auditoribus inculcantes, *etiamſi Nicæni patres dixerunt Chriſtum eſſe deum de deo, tamen firmiſsimè tenendum eſſe cum Caluino, Chriſtum non à patre ſed ex ſe & per ſe deum eſſe.* Alii verò in pagis & compitis rudiores priorem Samoſateni ſectã *Artic. 26. Familiæ Amoris vbi ſuprà.* præferentes, ſimpliciter *Trinitatem negant, & irrident eos qui appellant patrem deum, filium deum, & Spiritum ſanctum deum, eò quod hac ratione*, (iuxta horum theologiam) *tres deos ponant.* Nam Flandricas eccleſias multò longius progreſſas fuiſſe quiuis facilè exiſtimet. Qui enim ante triginta annos vſque eò profecerant vt Chriſtum pro nobis mortem in cruce non pertuliſſe, omnino (inquam) in cruce mortuũ non fuiſſe aſſererent, qui pro hac fide ſanguinẽ ſuum profuderunt, & in mediis ignib' animas alacriter diabolo reddiderunt (quod de illis Caluinus ipſe memoriæ *Calu. in inſtruct. contrà Libertinos ca. 14. 17.* prodidit) qui vſque eò Trinitati abolendæ incubuerunt vt plurimos libros eò pertinentes à Flãdris ſcriptos & è Flandrico idiomate in Anglicanum traductos Angli ipſi fateãtur, qui Dauidem Georgium Hollandum, verum (vt illi prædicabant) Meſſiam, & ſpiritum Dei, idcirco à *E. R. lib. de Familia Amoris impreſſ. Londini ann. 1578.* deo miſſum vt imperfectã Chriſti & Apoſtolorum doctrinam corrigeret produxerunt, & fidem de illo Meſſia multis laboribus & periculis *Prateol. de hæreſ. lib. 4. ca. 3.* auxerunt, qui Ioannem Leydenſem Hollandũ item ſartorem, Monaſterii regem conſtituerunt, *Sleidan. lib. 10.* & Flandricis Hollandiciſque ſatellitibus ſtipa-

runt, nouámque ab eo rege religionem & Moyſi & Chriſto cõtrariam mũdo militaribus armis imponendam cenſuerunt; & denique qui per Anabaptiſtas [quorum gregibus totus Hollandiæ tractus redundat] iam diu diſſeminarunt Chriſtum ex Virgine Maria carnem non ſumpſiſſe, eoque modo totũ incarnationis myſteriũ euertunt, iſti homines quid ſani de Chriſto, quid de Deo, quid de religione Chriſtiana teneant, non difficulter iudicari poteſt. Breuiter ne per ſingulas eccleſias ſeparatim peruagando, ſtudioſo lectori nimis ſim moleſtus, quod omnes planè eccleſiæ Caluinianæ factionis de Chriſto & Trinitate impiè credant, quem meliorem teſtẽ quærimus quam Caluiniſtam, & illum in his turbis Euangelij noui negotioſum actorem, ſed qui quoad cętera omnia, Caluinianę fidei, in hac tam en contra deum perfidia à Caluino diſceſſit. Sic autem ille ſcribit ad Caluinum & Tigurinos qui eum authoritate Polonicarum eccleſiarum & aliarum Euangelicarum premebant. *Multi tã in Germania, quàm in Hungaria, Tranſyluania, & Polonia minori, multas ſynodos celebrauerunt contra fidem Catholicam de Trinitate, & multos libellos plenos blaſphemiis Arianis & Eutychianis, & horrendis conuitiis emiſerunt.* & mox, *omnes eccleſiæ quas vos appellatis reformatas per Euangelium filij Dei, Arianæ & Eutychianæ ſunt, nec hoc negari poteſt, vt ſupra demonſtratiuè probaui.* Et poſt, quum idem de doctrina Caluini ex ſcriptis eius ſpeciatim & luculenter probaſſet, *Concluſum eſt itaque* [inquit] *O Caluine doctrinam tuam de filio dei eſſe planè Aria-*

Stancarus contra miniſtros Geneuenſ. & Tigurinos. fol. 94. 95.

Ibid. fol. 118. & 123.

nam, à qua reſilias quam primum te oro atque obſecro, & has hæreſes quàm citius fieri poteſt retractes in gloriam dei Trinitatis, & liberes dei eccleſiam ab iſtis blaſphemijs quibus eam contaminaſti, nec contemnas hanc fraternam admonitionem. Quare quum Caluiniana hæreſis tetriores contra dei eſſentiam fundat blaſphemias quàm alia quæuis vulgata huius tẽpeſtatis ſecta, ex eoque ſequatur vt homines à deo quem deſeruerunt magis, magis quoque Satanæ in ſeruitutẽ tradãtur, ex quo efficitur vt oẽs veri Caluiniſtæ totidẽ ſint vera Satanę mãcipia,

1. Tim. 2. 26. à quo vt ait Apoſtolꝰ *captiui tenẽtur ad ipſius volũtatẽ*, merito Chriſtianus quiſque hãc ſectã inprimis debet exhorreſcere tanquam reipub. Chriſtianæ virus exitiale, quæ ita eſt & in ſummam dei maieſtatem, & in cõmunem omnium Chriſtianorum fidem atque vitam iniurioſa & blaſphema.

3 ¶ 3 Verùm etiamſi hæc de deo blaſphema varietas probet eos ſeriò deum omnino nullum credere, tamen neſcio an non præſtaret eos eſſe ſimpliciter Atheos & deum è mũdo prorſus tollere, quàm deum qualem ipſi ſtatuunt, impium, iniuſtum, & ſcelerum effectorem cõcipere. Nã quum dicunt aliàs eſſe tres diſtinctos deos, aliàs vnam tantùm perſonam, Chriſtum eſſe creaturam, Spiritum ſanctum autem nihil eſſe penitus; hæc quidem quin æternas mereantur inferorum flammas negari non poteſt, quum in altiſſimis fidei myſteriis, perinde acſi de crepundiis puerilibus ageretur, ita leuiter & improbè ludant. Sed tamen ſi doctrinam ipſam per ſe

Caluiniſtæ docent deũ eſſe propriè peccati omnis authorem.

directè conſideramus, hoc longè eſt in deum contumelioſius quum omnia quæ in mundo perpetrantur ſcelera, ad eum fontem & authorem reuocantur. Hoc autem adeò eſt in omnibus Caluini & Theodori Bezæ libris, diſputationibus, inſtitutionibus tritum, vt verear ne ſtudioſus lector cramben ſæpius recoctam ſibi apponi clamet, ſi id multis probare coner, quod eſt omnibus ferè mediocriter eruditis notiſſimum. Quare ſtrictim Caluinianam hac de re ſententiam libabo, ad plurimos Caluini libros eum remittens, ſi quis copioſius hanc eius hæreſim explicatam videre deſiderat. Reliquorum autem librorum ſummam, in Inſtitutiones vbique nimium vulgares ad hunc modum contraxit. *Quòd nihil efficiunt homines niſi arcano dei nutu, nec quicquam deliberando agitant niſi quod ipſe iam apud ſe decreuit & arcana ſua directione conſtituit, innumeris & claris teſtimoniis probatur. Abſalon inceſto coitu patris thorum polluens deteſtabile ſcelus perpetrat, deus tamen hoc opus ſuum eſſe pronunciat Quicquid ſæuitiæ exercēt Chaldæi in Iudæa, opus dei eſſe pronunciat Ieremias &c. Horū omniū author eſt deus, eoque volente fiunt.* *Caluin. inſtit. lib. 1. ca. 18. §. 1.* Quoniam autem aduerſarij multa loca quæ deo videntur tribuere peccatorum operationem, declinabant antiqua D. Auguſtini & aliorum patrum diſtinctione, deum quidem multorum malorum authorem dici eò quòd ea permitteret, non quod voluntate actuoſa efficeret, contra hoc Caluinus, *Tergiuerſando* (inquit) *effugiunt dei tantum permiſſu non etiam*

voluntate hæc fieri; ipſe verò palam ſe hoc facere pronuncians, effugium illud renunciat. Quicquid igitur nefarium vel externe ab hominibus perditiſſimis geritur, vel intus in animis concipitur, id totum ita propriè deo authori tribuēdum eſt, vt ille magis quàm vel homo ipſe vel diabolus eorum impiorum conſiliorum & cogitationum author cenſeri debeat. *Quod enim* [inquit Caluinus] *ad arcanos motus ſpectat, quicquid animis cōcipimus, arcana Dei inſpiratione ad ſuum finem dirigitur. Et certè niſi intus operaretur in mētibus hominum, non rectè dictum eſſet auferre labium à veracibus & à ſenibus prudentiam, auferre cor principibus terræ vt errēt per deuia. Et ſæpenumero pronūciatur eum excæcare hominum mentes ac vertigine percutere, ſpiritu ſoporis inebriare, incutere amentiam, obdurare corda; quæ omnia permulti ad permiſſionem reiiciunt ac ſi deſerendo reprobos à Satana excæcari ſineret, ſed nimis friuola eſt ea ſolutio.* Id ergo vult, id laborat, id omni contentione pugnat, ſcelera omnia in homine à deo non tantum deſerente, & permittēte, & Satanæ tradente, ſed propriè operante, & inſpirante, & excæcante, & inebriante, & obdurante proficiſci; adeò vt (quod eodem in loco expreſſe ſcribit) in flagitiorum omnium actione primæ partes deo, ſecundæ tantum diabolo ſint tribuendæ. ſic enim pergit. *Apud Ieſaiam contra gentem fallacē miſſurum ſe Aſſyrios pronunciat deus, & præcepta daturum vt auferant ſpolia, non quia impios ac præfractos homines ducere velit ad ſpontè parendum, ſed quia flexurus ſit ad exequenda ſua iudicia, perinde ac ſi iuſſa eius animis inſculpta geſtarent. Vnde apparet certa de-*

Ibid §.2. (margin, beside "nus] ad arcanos motus")

Ibid. (margin, beside "enim pergit")

ſtinatione Dei fuiſſe impulſos. Fateor quidem interpoſita Satanæ operâ ſæpe Deum agere in reprobos, ſed vt Dei impulſu Satan ipſe ſuas partes agat & proficiat quatenus datum eſt. Dicitur quidem Satan excæcare infidelium mentes, ſed vnde hoc niſi quia à Deo ipſo manat efficacia erroris. & Deus ipſe dat homines in reprobum ſenſum, proycitque in fœdas cupiditates, quia iuſtæ ſuæ vindictæ præcipuus eſt author, Satan verò tantum miniſter. Denique poſt multa in hanc ſententiam ex ſcripturis Teſtamenti veteris & noui, ex prophetis & Apoſtolis coaceruata, & miſerè detorta, hoc eſt ad extremum Caluini de Deo ſcelerũ cauſa effectrice cõcluſio. *Sũma (inquit) hæc ſit, quũ Dei voluntas dicitur rerum omnium eſſe cauſa, prouidentiam eius ſtatui moderatricem in cunctis hominum conſiliis & operibus, vt non tantum vim ſuã exerat in electis qui ſpiritu ſancto reguntur, ſed etiam reprobos in obſequium cogat.* Sic ille. *Ibidem.*

Quam Caluini & Caluinianæ ſectæ fidem certis propoſitionibus complectamur, quo plenius à lectore percipiatur, & fidelius mandetur memoriæ; & demum perfectius intelligatur nõ modò quid ex eo tanquam abſurdiſſimum inferant Catholici, ſed etiam quid tanquam Deo placens & gratum eliciant Euangelici totaque vita ſua exprimant, & quid per ciuitates & regiones in quibus graſſantur, hoc prætextu audacter & ſolutè perpetrent. *Summa doctrinæ Caluinianæ de Deo peccati authore.* Prima eſt, Deo non ſolùm permittente & tolerante, ſed volente etiam & operante, ſcelera omnia fieri, omniúmque flagitiorum Deum eſſe propriè authorem. 1
Altera; Deus inſpirat arcanos motus peccato- 2

rum, adulteriorum, libidinum; nec quicquam nefarium molimur niſi eo excæcante, vertiginem incutiente, auferente nobis cor, & denique quicquid ſceleſtum intendimus, id à nobis primum eius interna operatione concipitur, & ad finem, eius inſpiratione dirigitur, adeò vt & initium, & medium, & finis peccati ad Deum vt causā efficiētē referatur, qui aliquādo per ſe, aliquādo per Satanā *reproborū & conſilia deſtinat quò viſum eſt, & volūtates excitat, & conatus firmat*, adeò vt homines malefici Deo voluntatem excitante malefacere incipiant, & Deo conatus firmante in incæpta impietate pergāt. Deinde in actione peccandi agit quidem diabolus & agit Deus, ſed imbecillius agit diabolus, potentius operatur Deus, qui ſi diaboli operâ ad huiuſmodi peccata vtatur (quod aliquando facit non ſemper) ita diabolum vi & energîa peccati efficiendi ſuperat, vt Satan niſi Deo incitante & impellente ignauus ſit & debilis, nec in reprobos ſuas partes agat niſi Dei motu & impulſu. Neque ſolū Deus magis eſt in peccato quàm diabol⁹ actuoſus & efficax, ſed magis etiam quàm homo ipſe, a quo ſi exactè iuxta Theologiæ normam loquamur, propriè venit quicquid in peccato peccati naturam habet, vt potè à quo ſolo pendet voluntatis ad peccatum obiectum inclinatio & aſſenſus. At Caluinus hanc etiam voluntatis actionem Deo magis quàm homini tribuit. Deus enim *corda vertit, inclinat, roborat, deſtinat, inflectit, impellit*; Deus vt in electis, ſic item in reprobis

Inſtit. li. 2. ca. 4. §. 3.

3

De⁹ magis propriè cauſa peccati, quàm vel diabol⁹ vel homo.

4

Inſti. lib. 2. ca. 4 §. 4.

agit: imò violentius in his quàm in illis operatur, quum hos etiam *cogat in obſequium*: nec tantum vt illos *ducit ad ſponte parendum, ſed flectit etiam & impellit*: & vt ait magnus in Caluiniſmo magiſter & Anglorum Apoſtolus, *abutitur Deus hominum malitia velint nolint, ad eos fines quos ſibi propoſuit, & mirabiliter inclinat corda ad malum.* vtque Caluinus ipſe loquitur, *excitando voluntates & firmando conatus proijcit in fœdas cupiditates:* & vt alibi concludit cōtra Albertū Pighium, *perſpicuum eſt nō minus interiores affectus regere Dei manu quàm externis actionibus præeſſe; neque Deus quæ decreuit hominum manu perficeret, niſi in eorum cordibus operaretur ipſum velle* (in quo eſt ipſiſſima & intrinſeca peccati eſſentia) *quod operis effectū præcedit. ſicque opus ſuum in reprobis adimplet, vt videas efficaciam agendi penes ipſum fuiſſe, illos miniſterium duntaxat præbuiſſe.* Ad extremum quum Deus hoc modo homines ad turpiſſima quæq; peccata præcipites in hoc ſæculo adegerit, tum propter eadē peccata ad ęternos inferorū ignes in altero ſæculo damnat. Et ſi quis causā rogat cur homines nequiſſimi (verbi gratia) Iudas Iſcariotes & Sodomitæ perpetuis illis inferorum ignibus torqueantur, ſi Caluinianè reſpondere velis, cauſa non ab eorum peccatis (quæ magis Dei fuiſſe conſtat quàm illorum) ſed à ſola Dei voluntate & decreto petenda eſt. Sic enim Caluinus ait, nec Adami lapſus, nec poſterorum eius infœlicitatis, nec Angelorum defectionis, *aliam cauſam adduci poſſe quàm reprobationem quæ in arcano Dei conſilio abſcondita eſt.*

Martyr Cōmentar. ad Rom. ca 9.

Caluin. in lib. de æterna Dei prædeſtinatione.

5

Calu. Inſti. lib. 3. ca. 23. §. 4.

Hancque ipſe ſibi obiectionem opponens, *Cur*
Ibid.§ 6. *ea Deus imputaret hominibus quorum neceſsitatem ſua prædeſtinatione impoſuit, quid enim faciant? an cum decretis eius luctentur? at fruſtra id facturi ſint, quum omnino id facere non poſſunt. non ergo iure ob ea puniuntur (in inferno) quorum præcipua in Dei prædeſtinatione cauſa eſt*: hunc nodum non diſſoluit, ſed ſtringit fortius. Apertiſsime enim ſtatuit, *quum penes Deum reſideat ſalutis ac mortis arbitrium, conſilio nutuque ſuo ita ordinat, vt inter homines naſcantur ab vtero certæ morti deuoti, qui ſuo exitio ipſius nomen glorificent.* Moxque refutans ſcriptorum eccleſiaſticorum reſponſionem, quòd Deus præſciat nō prædeſtinet homines vel ad peccatum vel ad damnationem, quæ præſcientia nullam rebus imponit neceſſitatem, ille contrà vrget, *vitam & mortem magis diuinæ voluntatis actiones eſſe quā*
Ibid.§.6. *præſcientiæ*, ex eoque infert, *Si hominum euēta præuideret Deus duntaxat, non etiam ſuo arbitrio diſponeret ac ordinaret, tū non abs re agitaretur quæſtio, ecquid ad eorum neceſsitatem valeat ipſius prouidentia. ſed quum non alia ratione quæ futura ſint prouideat, niſi quia ita vt fierent decreuit, fruſtrà de præſcientia lis mouetur, vbi conſtat ordinatione & nutu potius omnia euenire.* Denique non ſemel, ſed ſæpius, iterum atque iterum Caluinus repetit, *reprobos euadere non poſſe peccandi neceſsitatem, præſertim quum ex Dei*
Ibid.§.9. & 7. *ordinatione ſibi injeciatur huiuſmodi neceſsitas. Adami lapſum Deus decreto ſuo ordinauit, poſterorum ruinam non modò præuidit, ſed arbitrio quoque ſuo diſpen-*
§ 8. *ſauit. Deus ita voluit, Dei autem voluntas eſt rerum neceſsitas, atque id neceſſariò futurum eſt quod ille vo-*

luit, quemadmodum ea verè futura ſunt quæ prauidit. Hanc Caluini doctrinam totis libris contra Catholicos & alios eius impugnatores defendit Beza, hanc in ſuis Commentarijs vbique tradit Petrus Martyr, eandem apud ſuos Tigurinos ſedulò prædicauit Huldericus Zuinglius, apud quem illud crebrò occurrit, *Deo authore & impulſore, furta, homicidia, & omnia genera ſcelerum fiunt: & non modò facta & opera, ſed cogitatus quoque & conſilia noſtra à domino ſuggeruntur & mouentur ſiue bona ſiue mala ſint.* *Zuinglius tom. 1 lib. de prouid. fol. 365. 366. 375 & in epiſt. lib. 1. pa. 29.*

¶ 4 Iam vero priuſquam vlterius progrediar, vt oſtendam qualem vaſtitatem & in religione & in rebuſpubl. hæc doctrina efficiat, illud vnico verbo admonendus eſt lector, liberum in homine arbitrium à Caluino & Caluinianis ſcriptoribus ſemper tolli; & ſi eorum nullus verbulo vno contra illud diſputaret, huius tamen doctrinæ neceſſaria cõſequẽtia cõſtat illud ſua ſpõte euaneſcere. Si enim impios De⁹ *flectat, impellat, & cogat ad peccatum, ſi decreto ſuo ordinet & ordinatione inijciat peccandi neceſſitatem, ſi vult hominem peccare, Deiq; voluntas ſit rerum neceſſitas, ſi improbi euadere non poſſunt peccandi neceſſitatem, ſi Deus intus in cordibus operetur ipſum velle, ſi voluntatem excitat, & ad peccandum firmat, ſi penes Deum ſit efficacia agendi, penes homines verò miniſterium duntaxat,* & (vt alibi dicit) homo ſe habeat tantùm *paſſiuè* quum tota actio ſit in Deo, quodnam eſt in homine liberum benè vel malè agendi arbitrium? quum ad malas etiam actiones libertate careamus, & ad eas quoque neceſſitate impellamur. 4 *Caluiniſtæ tollunt ab homine liberum arbitrium.* *Calu. inſtit. lib. 2 cap. 5. §. 11.*

Vbi tot ſunt pluſquam Stoica & fatalia neceſſariò agendi vincula, quiſnam ſupereſt liberæ & ſpontaneæ actioni locus? Atque ita ex hac doctrina deducit Huldericus Zuinglius alter è primarijs huius Euangeliſmi Apoſtolis. *Prouidentia Dei (inquit ille) ſimul tolluntur & liberum arbitrium & meritum. nam Deo omnia diſponente, quæ ſunt partes noſtræ?* Reſpondenſque argumento illi quod nonnulli obijciebant, latrones videlicet non eſſe plectendos ſi Deo impulſore viatorem occidebant, ita quęſtionem diſſoluit, vt perſpicuè non ad libertatem, ſed ad fatalem neceſſitatē, & illius mortē & huius ſuſpēndium referat. *Latro (inquit ille) viatorē Deo impulſore occidit, & ad ſic peccandum coactus eſt. fateor: ſed in hoc, vt alter in cælum transferretur, alter ſuſpenderetur. Sed hic allucinantur libri arbitrij defenſores & prouidentiæ aduerſarij. Conſiſtunt enim poſtquam dixerunt, ſi impulſore Deo trucidauit latro, ergo iniuria plectitur: quum ſemper debent pergere quemadmodum prouidentia ipſa non ceſſat. Non enim ſolùm mouit & impellit dum ille occiſus eſt, ſed iudicem etiam legibus cogit latronem in crucem tollere.* Concludit denique, *ſic ergo prouidentiam agnoſcimus omnia furta homicidiaque curantem & gerentem, vt in homine prorſus nullum ſit liberum arbitrium.* Facile quidem eſt iſta omnia ex poſterioribus Zuinglianis & Caluiniſtis oſtendere, ſed quum iſtorum magnos Duces & Imperatores Euangelij capita habeamus communem Euangelij ab ipſis inuenti ſenſum exponentes, minores ſatellites & latrunculos quid opus eſt adire?

Zuingl. to. 2. Commentar. de vera & falſa religione cap. de Merito.

Idem in to. 1. cap de prouidentia fo. 365.

Quid verò dicet aliquis, ex his omnibus abſurdi tandē cōſequitur? aut quale tandē vel religioni vel reipub. ex his antepoſitis detrimētum fertur? Tale, vt his duob' de Deo peccati authore, & hominē libero arbitrio ſpoliatum ad peccandū neceſſariò impellēte cōceſſis, ſimul nō vn' aut alter, ſed omnes Chriſtianæ religionis articuli ruāt, totū Chriſtianorū ſymbolū falsū eſt & mēdax, quicquid Chriſt', quicquid Apoſtoli, quicquid patriarchę, & prophetæ, & doctores a cōdito mundo ad noſtrā vſque ætatē docuerunt, omnia ſunt ſtulta, inepta, barbara, & vnà cū authoribus ſuis æterno ſilentio ſepelienda. quoad humanā autem vitam & reſpub. omnia sūt ſurſum deorſum iactanda, & legibus contra flagitia, libidines, ſtupra, latrocinia, blaſphemias abrogatis, flagitia liberè ſuſcipienda, ad libidinem explendam effrænato impetu ruendum, in ſtuprando, latrocinando, blaſphemando, excuſſo pudore & metu ſiue hominis ſiue Dei, effuſè noctes dieſq; verſandū & volutandū, & de iſtis tanquā præclaris facinorib' gloriandū. Hęc & huiusmodi quæ cogitare horret anim' & exprimere reformidat oratio, non ſolū abſq; metu ſupplicij, verū etiam cū expectatione præmij agēda sūt, ſi quidē hæc duo, vel etiā vnū illud verū ſit de deo ſcelerum authore, impulſore, & cauſa efficiēte. Neq; verò poſtulo vt mihi hæc inferēti credatur, niſi & euidētiſsima ratio vel ipſis cæcis perſpicua idē cōuincat; idēq; ipſorū Proteſtātiū cōfeſſiones luculēter confirmēt. Primū autē illud vnico verbo perſtringere nō erit ſuperfluū

Horrenda abſurda quæ ex 2. antepoſitis Caluiniana doctrinæ articulis ſequuntur.

Suprà fol. 146. 174 &c.

quæ ſuperius à Chriſto in extremo iudicio contra homines impios proferuntur, eodemque loco a reliquis Proteſtantibus per ſolius fidei omnipotentiam refutata narrantur, hoc Caluiniſtarum Euangelio refelli multò copioſius. Chriſtus enim cur impij damnentur cauſam reddit, quia charitatis opera non fecerunt, non operuerunt nudos, non refecerunt famelicos, nihil in pauperum & indigentium vſus impenderunt, ſed miſericordiæ viſcera illis crudeliter occluſerunt. At Caluinus & hominum damnationis & angelorum defectionis vnicam vult eſſe cauſam *Dei voluntatem, quæ rerum eſt omnium* certa & ineuitabilis *neceſſitas*. Chriſtus eos idcirco iuſtè dānatos pronunciat, quia libera voluntate in ea ſe peccata dederūt quæ ipſe ſua lege ſub æternæ mortis comminatione prohibuerat. At Caluinus ideo iniuſtè dānatos concludit, quia non ſua ſed Dei voluntate, non ſua libertate, ſed impoſita eis à Deo neceſſitate ad peccatū impellebātur, cuius imperio nō poterant reluctari, & qui eos *in ſui obſequiū cogebat*. An verò quis audiuit vllū inter mortales iudiciū tam iniuſtū? vllū aliquādo tribunal adeo tyrānicū? an vll' extitit aliquādo tyrānus adeò truculentus & ſanguinarius, qui ſubdito ſuo poplites primò ſuccîderet, & poſtea ꝙ in ſtadio alacriter nō decurreret nouo ſupplicio vindicaret? qui Sempronium funibus & catenis vinctū in obſcuro ergaſtulo concluderet, & deinde quod ipſi peregrè in militiam proficiſcenti pręſto non adeſſet, ſolenni ſententia in crucē tollendum decerneret?

Extremum iudicium Chriſti, ſumma iniuſtitia condemnat.

Scribitur quidem de Tiberio tyranno nequiſſimo quòd quum ciuitatis Romanæ legibus, omnes ſceleris cuiuſdam rei morte eſſent plectendi, ſi qua tamen virgo crimen illud admiſerat, ob virginitatis honorem, ſemel primo ni-mirum tempore conſtitutam a lege mortem euaderet; & virgines quædam tale crimen ſuſceperant & more patrio beneficium legis & priuilegium virginitatis ſuæ poſcerent, tyrannus ſanguinis ſorbendi cupidus quò eas iuxta legis tenorem trucidandi cauſam iuſtam prætẽderet, immiſit in carcerem impuros laniſtas qui eas vi conſtuprarent, & deinceps non iam virgines laqueo ſuſpendit, qua feritate *puellas etiam immaturas prius vitiatas*, deinceps iuſſi ſtrãgulari. Quis hunc tyrannum vt monſtrum & prodigiũ non exhorreat? quis hanc peruerſiſſimam iniuſtitiam non intimis viſceribus deteſtetur? At Chriſti iudicium iuxta hos theologos infinitè eſt iniuſtius & immanius. Quum enim flectat, impellat, cogat homines ad peccandum, eamque imponat neceſſitatem quam nullo modo vitare poſſunt; quum ipſe magis principalis & operoſa ſit peccatorum cauſa quàm vel Satanas vel homo, eorum tamen peccatorum quorum ipſe tam potenter & actuosè author eſt & effector, ſupplicium à miſero homine exigit; & cruciamentis in omnem æternitatem duraturis propter hanc miſerabilem peccãdi vim Dei potentia (cui quis reſiſtere poteſt?) impoſitam affligit. Quis Chriſtianus ad hæc portenta totis artubus nõ contremiſcat? Quis iſtos Caluiniſtas

Suetonius in Tiberio Cæſare ca. 61.

hæreticos & Apoſtatas vel potius feras & belluas, imò diabolos humanæ ſpecie indutos non credat? quando nec ipſe diabolus poterit atrociùs contra diuinam iuſtitiam blaſphemare.

5 ¶ 5 Sed imprudenter & temerè ob hoc vnicũ commoueor, quum contra ſingula Chriſtianæ fidei capita ex hoc vno paradoxo plurima nihilo minora monſtra erũpant, quorum ſi quis ſingulatim velit craſſam & nefariam impietatem exponere, nullum facturus eſt exclamandi finem. Neque enim vllius eſt tantum flumen orationis, non ſi ferream vocem haberet & mille linguas, vt fingunt poëtæ, vel *ſi linguis hominum loqueretur & angelorum*, vt ſanctiſſimus imaginatur Apoſtolus, qui poſſit vel exiguam partem earum blaſphemiarum quæ directè ex hac vna quaſi Stygia palude contra deum & cælites omnes emanant pro earum merito & atrocitate conſequi. Quid enim? an non tota Chriſtianorum & Iudæorum & Patriarcharum & Apoſtolorum fides in hoc vnico principio poſita eſt quo *credimus in deum*? At ex iſtius nouæ Theologiæ myſteriis manifeſtò docemur reiecto deo *credere in Satanam*. Neque enim Deus quem iſti Satanę miniſtri nobis deſcribunt, alius eſt quàm ille princeps diabolorum Satanas, cuius deitati per mundum perſuadendæ & propagandæ, iſtorum Caluiniſtarum libri, opera, ſtudia & cogitationes maximè inſeruiunt. Perluſtremus enim ſcripturas diuinas & omnem eccleſiæ Chriſtianæ antiquitatem, nuſquam reperiemus diabolum aliis coloribus depictum, quàm quibus iſti

1. Cor. 13.

Caluiniſtæ pro deo diabolum colunt.

Diaboli ex ſcripturis deſcriptio.

Euangelici ſuum nobis deum deſcribunt. Scripturæ enim ſacræ ita diabolos deſcribunt quod ſæpenumero quidem corporibus hominum nocẽt, quòd eos oppreſſos ſua ſeruitute modò proiiciãt in aquam modò in ignem, ſæpe variis modis corpora vexent & torqueant; ſed maximã eorum poteſtatem & proprietatem in hominibus ad peccatũ ſolicitandis poſitam eſſe à Saluatore demonſtratur, quum ait dæmonem in agro ſuo *superſeminare hæreſes* & *Zizania*, & quod Deus verbum bonũ in hominũ cordibus ſeminauit, hoc à diabolo furtim ſurripi. Dumque Chriſtum Chriſtianorum hominum caput ad idololatriã, ad gulã, ad ſuperbiã ſolicitaſſe narratur, vnà ſignificatur in eo maximè eius vim & facultatem exiſtere, vt Chriſtianos Chriſti mẽbra ad hæreſes, ad improbitatem, ad omnia peccata prouocet. Dum in Petro Chriſtum à paſſione pro humano genere ſufferenda dehortatur, Petrumque increpans Chriſtus repellit illis verbis, *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi*, oſtendit Satanicum eſſe diſſuadere operationes ſanctas, & homines à bonis actionibus auertere. Nec ex aliis effectis Apoſtolus diabolũ nobis deſcribit. *Ambulaſtis* (inquit) *aliquando in peccatis ſecundum principẽ poteſtatis aẽris huius, ſpiritus qui nũc operatur in filios diffidentiæ*: & rurſus. *Opertum eſt Euangeliũ iis qui pereunt, in quibus Deus huius ſæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat eis illuminatio euangelii gloriæ Chriſti*. Denique vt ex operatione peccati Deũ & diabolum, ita ex effectis peccati filios dei & diaboli perpetuò diſtingunt ſcriptu-

Matt. 8. 28.
Luc. 11. 14.
Marc. 9. 22.
Matt. 13. 25. 39.
Matt. 4.
Matt. 16. 23.
Epheſ. 2. 2.
2. Cor. 4. 3.

ræ ſacræ. Ita Chriſtus ad Iudæos, *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio & in veritate non ſtetit, ille mendax eſt & pater eius. Qui autem ex deo eſt verba dei audit, propterea vos non auditis quia ex deo non eſtis.* Vbi Saluator noſter diabolum, authorem & patrem homicidiorum & ſimilium ſcelerum definit, & à quo ad diaboli ſeruos eadem deriuatur peccatorum affinitas & communicatio, quemadmodum deus contrariarum virtutum fons eſt & parens, & à quo eædem virtutes ad filios ſuo ſpiritu ſancto regeneratos traducuntur. Sic item amantiſſimus Chriſti diſcipulus Ioannes, *Nemo vos ſeducat, qui facit iuſtitiam iuſtus eſt, ſicut & ille (deus) iuſtus eſt. qui facit peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat. Omnis qui natus eſt ex deo peccatum non facit, quoniam ſemen dei in eo manet. in hoc manifeſti ſunt filii dei & filii diaboli.* His aliiſq; multis quæ fuse diuinéque de eodem argumẽto diſputat ſanctiſſimus Euangeliſta, manifeſtè diabolum à deo, & filios diaboli à filiis dei diſtinguit, quòd diabolus cauſa eſt peccati, deus non item, ille filios ſuos ad peccata prouocat & impellit, quod de deo vel cogitare eſt nefas. *Venit enim Chriſtus vt diſſolueret opera diaboli*, & peccati regnum excinderet. Quumque filij diaboli ab immundo ſpiritu patris ſui obſeſſi in omni turpitudine belluarum inſtar volutentur, è contra *filij dei ſanctificant ſe ſicut ille ſanctus eſt: faciunt iuſtitiam & non peccant, quia ſemen dei in eis manet.* Quare quum iſti Euangelici publicè fateãtur ſe perpetuò pec-

Ioan. ca. 8. 44. — 1. Ioan. 3. 7. 8. — Ibib. v. 8 — Ibid. v. 3. 7

care, omnia ſua opera eſſe ſordida, inquinata, pollutiones donorum dei, mereri dei maledictionem & mortem æternam, nec ſe aliud poſſe quàm peccare, ſequitur eos eſſe filios diaboli nō Dei. Quum autem prętereа addūt hanc peccandi neceſſitatem à deo ſuo illis eſſe iniectam, deūque ſuū eos ad ſcelera, ad libidines, ad nefāda & horribilia quæque prouocare, mouere, impellere adigere: certo certius eſt, & luce meridiana clari⁹ eſt, & literis Euangelicis Apoſtolicíſque paſſim cōuincitur hūc eorum deum eſſe ipſum Beelzebub diabolorum principem, qui iuxta Apoſtolū huiuſmodi *peccata operatur in filios diffidētiæ*. Aptiſſiméque in eos ſingulos dici poteſt quod in quēdam eorum fratrem gemellum detonauit olim Paulus Apoſtolus, *O pleni omni dolo & omni fallacia, filii diaboli, inimici omnis iuſtitiæ, non deſinetis ſubuertere vias domini rectas*? Non deſinetis deum verum è cæleſti ſolio (quātū in vobis eſt) deiicere, & inferorum principem Satanam in eius locum attollere? aut ſi illis vinculis mentes veſtras diabolus conſtrictas & illigatas tenet vt neceſſitate adducti ſic ſentiatis, nec ingeneratam vobis à deo veſtro malitiam excutere poſſitis, ſi nō maior eſt in *cordibus veſtris propenſio ad recti obediētiam quàm eſt in lapide mollities & teneritudo ad flexum quemlibet recipiendum*, ſi verum eſt quod Lutherus protoplaſtus veſter de Zuinglianis & Caluiniſtis omnibus generaliter pronunciat *blaſphemum eos cor & mendax os habere, in quo, ſuper quod, & per quod, diabolus diffuſus eſt & regnat*, quaſi toti ſint à diabolo poſſeſſi; vſque adeò ta-

Suprà fol. 137.

Diabolus eſt Caluiniſtarum deus.

Epheſ. 2. 2.

Act. 13. 10.

Caluin. inſtit. lib. 2. ca. 3. §. 6.

Luther cōtra confeſſ. Tigurin. parte 3. fol. 127.

mẽ proximè ad patris veſtri ſimilitudinẽ accedere laboratis vt quẽadmodũ ille è cęleſti gloria ad inferos expulſus, nũq̃ cõquieuit donec hominẽ in ſocietatẽ ſuã & ruinã ſimilẽ illexiſſet, ita vos cõquieſcere nõ poteſtis, niſi Chriſtianos etiã in cæleſti eccleſiæ Catholicæ paradiſo manẽtes, ad eandem vobiſcũ apoſtaſiam & dei optimi maximi blaſphemiã pertrahatis? Cæterũ vt vos iudicio dei relinquã; Chriſtianos à veſtra cõmunione quũ alia multa, & ipſa inprimis flagitioſiſſimæ opinionis impuritas cohibere & poſſint & debeant, tũ inter alia illud nõ parui momẽti eſt, quod è Caluini diſcipulis multi iique aliorũ doctiſſimi, hui⁹ doctrinæ intolerabili horrore obſtupefacti, Caluini ſcholã propterea deſeruerũt, nõ quidem vt ad eccleſiã Catholicã reuerterẽt, ſed quoad alia, Caluiniſtæ vt antea perſeuerarẽt; in hoc tamen infando contra deitatem dogmate ei nuncium remiſerunt, eò quod nimium perſpicuè diabolum à Caluino pro deo vero adorati perſpicerent. Quorum è multis vnus eſt elegans & politus ille Caſtalio, cuius pro Euãgelio Caluiniano tot extant volumina, quemque tam immẽſis præconiis in cœlum vſque tollunt Euãgelici ſcriptores. Ille autem ingenuè profeſſus ſe fauiſſe perdiu Caluini doctrinæ, eiuſque fuiſſe diſcipulum, & ſub eo plurimũ in Euangelio profeciſſe, hanc tamen vnam maculam ait adeò eſſe inſignem, tamque fidei veræ capitalem, vt neceſſe ei fuerit propterea à Caluino diſcedere nec ei potuerit deinceps ſine certa damnatione adhæreſcere, vt pote qui deũ nouum deo veteri à Prophetis Patriarchis Apoſtoliſq; & Chriſtia-

Vide Cõradum Geſnerum in bibliotheca in Seba. Caſtalione.

Confeſsio Caſtalio. de nouo deo Calu.

nis prædicato planè contrariũ induxit. Sic enim illeex Caluini doctrina colligit, & cõtra Caluini deũ diſputat. *Duo sũt dij, alter ver⁹ Chriſtianorũ, alter falſus Caluiniſtarum. falſus Deus eſt tard⁹ ad miſericordiã, propenſus ad irã, qui maximã mũdi partẽ creauit ad perniciẽ, eoſque nõ ſolũ ad dãnationẽ, ſed etiã ad cauſam dãnationis prædeſtinauit. Itaque decreuit ab æterno, & vult efficitque vt peccẽt neceſſariò, ita vt nec furta, nec homicidia, nec adulteria cõmittãtur niſi eius volũtate atque impulſu. ſuggerit enim hominibus prauos affect⁹ atque inhoneſtos, nõ ſolũ permiſsiuè ſed efficaciter, eoſque indurat ita vt dũ impiè agũt, potius opus Dei quã ſuum faciãt. Satanã facit eſſe mẽdacẽ, ita vt nõ iã Satan, ſed De⁹ Caluini ſit pater mẽdacii, quippe qui ſæpe aliud in ore, aliud in pectore gerat. At Deus ille quẽ ſacræ literæ docent, eſt huic plane contrarius. Vult is omnes ſaluos fieri &c. Et hic Deus venit vt deſtrueret illius Caluiniani Dei opera.* Hæc Caſtalio. Quæ tota Dei deſcriptio verbatim ſumpta eſt ex Caluino, & ex iis quæ ſuperius à nobis poſita ſunt membratim colligi poteſt, præter illud extremum quod Caluini Deus *Aliud in ore, aliud in pectore gerat*, quod tamen ex antegreſſis illis liquidò efficitur, & à Caluino manifeſtò ponitur. Quũ enim in ſcripturis vbique dicatur Deũ nolle iniquitaté, eum prohibere flagitia, & odiſſe ſcelera quæcũq;, & tamẽ occulta volũtate ſua hoiẽs ad iſta patrãda extimulet & impellat, perſpicuũ eſt eũ exterius in literis ſacris vnum præcipere, interius verò ſpiritus ſui actione ad aliud impellere, illic ſimulare pietatem & honeſtatem, hic ſuadere atque efficere impietatẽ & turpitudinem. & hoc expreſſè aſſerit Caluinus deũ nimirũ *fieri velle, quod facere*

Caſtalio in lib. contra Caluinum de prædeſtinatione.

Caluiniani Dei Satanica hypocriſis.

Calu. inſt. lib. 1. cap. 18. §3.

vetat, atque ita præcepto dei externo internam dei voluntatem directè eſſe oppoſitam. quam hypocriſim in homine homines omnes boni iure meritóque abominantur, is ergo quale portentum eſt qui eam deo attribuere non veretur? Quemadmodum autem iuxta Saluatoré noſtrũ neceſſe eſt ex radicibus cõtrariis cõtrarios fructus efflоreſcere, nec *poteſt arbor mala fructus bonos facere*, nec é diuerſo bona fructus malos producere, ſic iſti duo dii ſuos in hoc mundo cultores valde diuerſis moribus imbuũt & informãt, id quod apta & vera diſtributione idem Caſtalio perſequitur ad hunc modum. *Verus deus venit vt deſtrueret illius Caluiniani dei opera. & hi duo dii vt ſunt natura inter ſe contrarii, ſic gignũt filios etiã inter ſe cõtrarios, videlicet Caluinianꝰ deus immiſericordes, ſuperbos, immites, inuidos, ſanguinarios, calũniatores, fictos, aliud in corde aliud in ore gerentes, impatientes, malitioſos, ſeditioſos, contentioſos, ambitioſos, auaros, voluptatis magis quàm dei amantes, omnibus prauis & inhoneſtis affectibus plenos, quos eis ipſorum pater ſuggerit. At alter deus miſericordes gignit, humiles, manſuetos &c.*

Matt. 7. 18.

Caſtalio vbi ſuprà.

Caluiniſta quales.

Hactenus ergo & ratione non dubia, & ipſorum Caluiniſtarum confeſſione luculenta, conſtat eiecto ex Chriſtianorum ſymbolo deo patre Chriſti & rerum omnium conditore, eius in ſolio collocari Satanã inferni principem & ſcelerum omnium machinatorem. Quòd ſi quis Caſtalionis teſtimonio vt parum idoneo non commoueatur, eò quòd propter hanc cauſam ex caſtris Caluini ad aliorum Euangelicorum papiliones

liones transfugit, ſaltem ipſius Caluini ſuffragio quod eſt inſtar mille teſtium, ſcrupulus omnis eximatur, nec de Deo Caluini vlla ſuperſit dubitatio, poſtquam Caluinus ipſe ſuam de eo ſentẽtiam toti mundo peruulgauerit, de qua nemo poterit ambigere modò illud vnum recordetur, quod Caluinus adeo mordicus tenet, & pugnaciter vrget *Deum eſſe malorum omnium authorem*, nec ea permittere tantùm ſed etiam efficere, vt ipſe arroganter Catholicis aduerſarijs inſultans ſe demonſtraſſe iactat; *Iam* (inquit) *ſatis aperte oſtendi Deum vocari eorum omnium authorem, quæ iſti cenſores volunt otioſo tantum eius permiſſu contingere*. Poſt hoc Euangelij caput in Gallia aliquot annis ſatum, pullularunt fratres, ſpecie quidem valde ſpirituales & religioſi, ſed qui poſteà reliquorum fratrum more in carnẽ & eã quoq; inquinatiſſimã & vel auditu horribilẽ deſierunt. Initio autem nihil aliud in eorum labris ſonabat, quã hoc euãgelicũ quod Caluinus illis dictitauerat & tam denſis ſcripturarũ veteris & noui teſtamẽti copijs cõmuniuerat, *Deũ eſſe omniũ ſcelerũ authorem*, quod generale pronunciatũ, quũ opus eſſet ad particularia facta applicabant, in quo nullus ſana mente præditus poterat illis obſiſtere. quãquam illi nec in particulari aliquid affirmabãt quod non à Caluino didicerãt. *Quum adulterium fit, à Deo fieri aiebant, quũ homicidium*, eidem authori aſcribebãt. atq; ita quod erat euidentiſſimũ & cuiq; vel infanti promptum, illum vniuerſalem Caluini truncũ, quod *Deus eſſet malorum & flagitiorum omnium author*, in multas

Inſtit. lib. 1. cap. 18. § 3.

Calu. Inſtructio. aduerſus Libertin. cap. 13.

minutas particulas concidebant. Ecquid verò in hoc abſurdi latet? ecquid Deo aut religioni contumelioſum? Audiamus Caluinũ ipſum explicantem. *Temulenti* (inquit) *iſti a Deo fieri omnia*
Ibid.ca.14. *perſtrepẽtes, eũ mali authorẽ conſtituunt.* id quod verbatim & ſyllabatim a Caluino magiſtro didicerunt. *In quo (inquit Caluinus) atrociore & ſceleratiore contumelia Deum afficiunt, quàm ſi iuſtitiam aut poteſtatem eius aliò transferrent. Quum enim Deo nihil magis proprium ſit quàm ſua bonitas, ipſum a ſe abnegari oporteret & in diabolum transformari vt malum efficeret quod ei ab iſtis tribuitur.* Nemo ergo Caluinianus offendatur quum dico Satanam eſſe eius Deum, Satanã ab eo tanquam Deum adorari, & Caluini Deo cum vero Chriſtianorũ Deo nihil intercedere cõmunionis. Quãdiu enim magiſtri ſui Caluini, aut Zuinglij, aut Bezæ, aut Martyris, aut alicuius iſtorũ Geneuẽſium apoſtatarum doctrinam ſectatur, quãdiu Deum cũ illis *peccati authorẽ* aſſerit, tamdiu *atrociore Deum cõtumelia afficit, quàm ſi iuſtitiã & poteſtatẽ ei eriperet,* eumque imbecillum & iniuſtũ aſſereret, tamdiu *Deum verũ abnegat, & in diabolũ transformat.* vtque eodem in loco nõ minus ſtomachoſè quàm verè idẽ affirmat Caluinus, ille Deus *qui mali author & effector prædicatur, idolum eſt quod nobis execrabilius eſſe debet omnibus gentiũ idolis.* Gẽtiũ enim idola, ſiue ſimulachra ipſa interpreteris, ſiue dæmonia quæ ſimulachris inerãt & in illis colebãtur, homines ad peccatũ *cogere* nõ poterãt, nõ poterãt *inflectere* aut *impellere* volũtatẽ, nõ poterãt vllã partẽ eorũ flagitiorũ efficere quæ per homines De⁹ iſte caluini efficit, & quorũ perpetrãdorum neceſſitate

Luculenta Caluini de Deo ſuo Satana cõfeſſio.

Ibid.

homines deuinctos & implicatos opprimit; & tũ (quod eſt maximæ iniuſtitiæ & tyrannidis caput) miſeros peccatores propter eadẽ admiſſa, ſempiternis in inferno cruciamentis mactat.

Atq; hic, Chriſtiane lector, ille Deus eſt quẽ Caluiniſtæ iſti excluſa ſanctiſſima Trinitate, tot ſuis laboribus, & libris, & cõmẽtarijs, in rẽpub. Chriſtianã inducere ſatagunt. Hic ille Deus eſt propter cuius deitatẽ ſtabiliendã tot in Polonia ſectas, factiones & tumultus cõcitarũt, propter cui⁹ maieſtatẽ tot in Gallia ciuilia bella geſſerũt, tot Germanorũ exercitus cõduxerunt, tot Gallorum millia trucidarunt, de hæreticis Anglis, Flandris, Caſimirianis, ipſis denique Turcis in Galliã introducẽdis cõſilia plena ſceleris & proditionis inierunt. Hoc denique illud euangeliũ eſt cuius ſe eſſe reſtauratores gloriãtur, & de quo per Galliã, Angliã, Flandriã, & Germaniã plantando etiã adhuc cõſilia cõmunicant, omnes rationes captant, & occultis fraudibus, & apertis viribus, & ſolicitãdis amicis, & ſubmittẽdis legatis, & cõducẽdis militib⁹, & hypocriſi, & periurijs, & quibuſcũque poſſũt machinamẽtis, quã diligẽtiſsimè elaborãt, vt aliquãdo expulſo euãgelio Chriſti & Chriſtianorũ, hoc Satanę & Sataniſtarum Euãgeliũ in iſtis regionibus floreat & dominetur. Et tamẽ adhuc Chriſtiani principes dormiũt? & hãc tantã peſtẽ nõ occultè, nõ inſidioſè ſerpẽtẽ, ſed apertè & impudẽter graſſãtẽ, & in oculos, aureſq; & ſẽſus omniũ incurrẽtẽ nõ aduertũt? aut ſi aduertũt de ea reprimenda nihil cogitant? Quumq; reſp. & ciuitates ſibi a

chriſto cõcreditas in veterẽ Paganiſmũ nõ tacitẽ & ſenſim labentes, ſed palã toto impetu ruentes vident, molliter & æquo animo ferre poſſunt? & Catholicos ſe putant qui in ſuis regnis talem Mahometiſmum patiuntur ingraueſcere; aut Chriſtiani cenſeri volunt qui hunc Turciſmum & Iudaiſmum non moleſtè ferunt in ſuis prouincijs radices agere? Quanquam & Paganis & Iudæis & Turcis iniquus ſum & iniuriam facio, quando eorum religioni hunc Caluiniſmum comparo. Iudæi enim & Mahometani Deum verum & vnicum creatorem cœli & terræ aliquo modo colunt. Iſti vero qui ſe non Christianos, ſed puriſſimè euangelicos dici volunt, poſtquam Deum Chriſtianorum reiecerunt, hoc eſt Deum patrem & filium & ſpiritum ſanctum, tres perſonas in vnitate naturæ, deinceps nec Deum Iudæorum, nec Deum Turcarum admiſerunt, nec Iouem, aut Mercurium, aut Bacchum, aut Venerem Paganorum, quanquam aliquo modo *Deus illis venter eſt*; & Bacchum Veneremque quibus & corpora, & animas ſuas deuouerunt maximè colũt, ſed iſtis & Chriſtianorum, & Iudæorum, & Turcarum, & Paganorum Dijs omnibus repudiatis, Deum ſibi ſelegerunt, *mali authorem & peccati effectorem* diabolum. Deum ſibi præfecerunt, non otioſum aliquod idolum, qualia erant Paganorum plæraque, ſed idolum in flagitijs procurãdis operoſũ & negotioſũ, quod *Chriſtianis execrabilius eſſe debet omnibus gẽtium idolis*. Quod ſi verũ eſt, vt eſt veriſſimũ, an nõ par eſt & cõſequẽs, vt Calui-

Caluiniſtarũ De⁹.

Philip. 3. 19.

Supra fol. 110.

niſmus huius tã abominãdi Dei inuẽtor, Chriſtianis *itẽ execrabilior ſit quauis gentium idololatria?* vt nec Græcorũ impietatem qui Saturnũ & Iouem, nec Romanorũ qui Faunos & Satyros, nec Tartarorũ qui ſtellas & arbores, nec veterũ Ægyptiorũ qui boues, & feles, & crocodilos, & cercopithecos pro dijs honorarũt, magis quã Satanicũ hoc caluini euãgeliũ exhorreſcere debeam?

¶ 6 Sed mittamus Deum, veniamus ad homines, & breuiter oſtendamus quẽadmodum hoc vnum euãgelij Caluiniani caput nõ magis fidem Chriſtianã quàm vitam Chriſtianorũ contaminauit. Dixerit forſã aliquis hoc explicatione nõ egere. Si enim Deus peccata vult, & ſi eius voluntas ſit rerũ neceſſitas, quemadmodũ iam edocti ſumus, ſi ab eo ad peccãdum cogimur & impellimur, neceſſe eſt omnia peccatis & flagitijs redundare, quẽadmodum modò ex Caſtalionis demonſtratione patuit. Ita quidem eſt. ſed tamẽ quum ad hæc antecedẽtia inſtitutio quoq; atq; diſciplina quædã peccandi acceſſerit, neceſſe eſt peccati regnum augeri, vireſque multo magis roborari. *Ars enim adiuuat naturam, & duo vincula fortius legant.* Ex hoc igitur vniuerſali principio quod Deus ſit author peccati, ad vitã hominum deformãdam duas regulas eliciũt Caluini diſcipuli; prima eſt, *Quum omnia ſint opera Dei, licet hominibus velut laxis habenis quicquid in mentem venerit agere, nõ ſolũ quia ſumus extra periculũ peccãdi, ſed etiam quia deſideriũ aliquod cohibere eſt impedire Deũ. Ita ſcortationes & rapinæ Deo probabantur cuius ſunt opera, ita nõ eſt curandũ vt rapta reſtituãtur, quia*

6

Duæ peccandi regulæ ex priore articulo de Deo peccati authore, per Caluiniſtas deductæ.

Prima regula.

Calu. Inſtruct. contra Libert. cap. 13.

Y iij

nõ eſt cõueniens vt Deus corrigatur. Hæc regula quale ſit in vita humana Chaos & lerna flagitiorũ, quis non perſpicit? & tamẽ quã directè fluat ex priore illo principio de Deo ſcelera volente & efficiente, quis adeo hebes eſt & ſtupidus vt non intelligat? Quum enim Dei voluntas æterna ſit & ſuprema lex ad quã omnia debent dirigi, omniaque eo ſunt meliora quo magis huic æternæ legi conſentiunt: ſi Deo mouente, & volente adulteria & inceſtus fiunt, glorioſum eſt adulterari, laudabile eſt ſtupra, inceſtus, & homicidia committere, & qui ebullientem in ſe ad hęc patranda cupiditatem reprimere velit, ille maieſtatem diuinam nequiter offendit, cuius voluntati & legi ſuperbè ſe opponit. Quid enim in
Geneſ. 22. ſcripturis diuinis magis celebratur quã factum Abrahæ, qui filium ſuum vnicum voluit interficere. quid ita? quia Deo iubente illud opus eſt aggreſſus, quam obedientiã Deus magis probat quàm ſacrificium. *Nunquid enim dominus vult*
1. Reg. 15. 22. *holocauſta & victimas, & nõ potius vt obediatur voci domini? melior eſt obedientia quàm victima, & auſcultare, magis quàm offerre adipem arietum,* quod tamen in veteri teſtamento erat opus præclariſſimum & inter alia omnia Deo maximè gratum. Quare quum Deum ſtupra velle Caluino docẽte didicerimus; vt in Abrahamo, filij vnici interfectio, ſic in alijs omnibus ſtuprorum & ſcelerum quorumcunq; perpetratio, eadẽ prorſus ratione, Deo nimirũ ea cohoneſtãte, in sãctiſſimis operibus numerabitur, & e cõtrà facinus eſt ſupra quàm dici poteſt horribile, Deo cuius volũtas nobis tam certo innoteſcit, velle obſiſtere.

Vt enim in eodẽ loco ſanctiſſimus inquit propheta, Deo aliquid iubente & volẽte etiamſi rationi noſtræ videatur abſurdũ, tamen *quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.* Atque hæc prima regula eſt, qua non ſolũ flagitia omnia liberè fiunt, ſed ita quoq; fiunt, vt ea nõ facere ſit peccatũ; ea autem impudenter & proiecta cum audacia admittere, prædicabile ſit & gloriandum. Secundã regulam quanquã perparum ab hac differentẽ, tamẽ quia Caluinus eã diſtinctè ponit, nec ego grauabor illius verbis deſcribere. Altera regula eſt, ne *quis vllius rei conſciẽtia moueatur. Nec hoc ſolum (inquit ille) ex ſuperius poſitis conſequitur, ſed id ipſũ illi confitẽtur: atque adeo id præcipue ſibi proponunt, vt ſopiãt conſcientias, quò omni ſolitudine vacui homines perpetrẽt quicquid ſeſe offerat, quicquid appetierint.* In hac regula declarãda nõ immorabor. Vt enim eſt cũ priori maximè cõiũcta, ita eſt per ſe maximè facilis & expedita. Quis enim ſine ſcrupulo cõſcientiæ, quicquid genius & libido iubet nõ expetat & perſequatur, qui pſuaſiſſimũ habet id deũ velle, id deũ præcipere & ad faciẽdũ pertrahere? Alias iſtorũ ad vitã humanã inſtruẽdam vel destruẽdã poti⁹ regulas, quia breuitati ſtudeo, data opera prætereo: vt itẽ quãta ſit Caluini & aliorũ in hoc euãgelio diſſeminando fraus & hypocriſis quia ſuprà admonui hic nõ attingo. Illud tãtũ velim ad memoriã reuocet Chriſtianus lector, in ſola Gallia examina eſſe doctorum qui huic Epicuriſmo ſeminando diligentem operã nauant, diſcipulorum tantã eſſe multitudinẽ vt

1. Reg. 15. 23.

Secunda regula.

Caiu vbi ſuprà contra Libert. cap. 15.

ipſe Caluinus admiretur. In Flandria autem, Brabantia, Hollandia, & inferiore Germania ita inualuit, & ab hoc euangelio reliqua euangeliola tanquam minora animalia a maioribus beſtijs aut draconibus ita ſunt conſumpta, vt eodem Caluino teſte, *horribile ſit auditu*. In Anglia quoque clarũ eſt nõ minus latè illud vagari, & nõ minus efficaciter alias ſectas in ſe conuertere, cui plurimos euangelij Anglicani præcones & Miniſtros, imo & multos etiam e Reginæ ſupremi eccleſiæ illius capitis Aula adhæreſcere & fauere, miniſtri Anglicani queruntur: & denique illud noſtrorum temporũ perpetua experientia monſtrauit, hunc ſiue Epicuriſmum ſiue Sataniſmum (neſcio enim quo nomine appellare debeam) Caluiniſmi perpetuum eſſe comitem, non aliter quàm vmbram corporis, imo vero non minus naturali vinculo alterum alteri adhæreſcere, quàm grauitas ineſt terræ, humor aquæ, leuitas aëri, & calor igni. Neque certè vel mente & cogitatione concipere poſſumus Caluinum illa priora de Deo ſuo prædicãtem, quin ſtatim neceſſario iſta poſteriora de diabolo in Dei locum elato, & de ſecuritate atque licentia peccandi ſua vi conſequantur. Quæ omnia ſi propter horrorem & fœditatem ſuam reliquæ ſectæ defugiant, ſi Turcæ, ſi Iudæi, ſi Pagani, ſi nullæ gẽtes talẽ aliquando impietatẽ approbarunt, ſi homines natura duce (niſi quorũ natura ab hac peſtilenti ſecta, planè alia facta eſt) eam odio habeãt & auerſentur, cõſtat Caluinũ & Caluiniſtas qui eam aſſerunt & ſcripturarum locis,

E.R. cõtrà Familiam amoris &c Londini an. 1578. f. 6.

ſententijs, & ſententiarum incîſis miſerrime laceratis & detortis defendere conantur, eſſe omnium mortalium quos vnquam ſol vidit impuriſſimos.

¶ 7 Neque verò de deo incarnato honeſtius loquuntur aut ſentiunt. Quæ de eius natiuitate blaterant, quòd cruentus ex maternis viſceribus effuſus ſit, eiuſque virginitatem communi aliorum animalium more violauerit, ſpurca ſunt & Chriſtianis auribus indigna. In concionibus & doctrina Chriſti, quàm multa vt impropria, vt præpoſtera, & ieiuna reprehendit vbique in ſua Harmonia Caluinus? In morte verò ita omnem modeſtiam & pietatem exuerunt, vt non minus antea contra Deum in cœlis immenſum & immortalem, quàm hoc loco contra Deum in terris humana mortalitate ad homines liberandos veſtitum furiosè debacchentur. Quod enim Chriſtum in cruce deſperaſſe Caluinus primo ructare auſus eſt, id ita diſcipuli excepe-runt, vt quò magis prodigioſam illam magiſtri blaſphemiā excuſare moliti ſint, eò magis ipſi in eundem ſcopulum impegerint, non aliter quàm aues quæ in viſcoſum rete inciderũt, quò vehementius alas commouent vt ſe extrîcent, eò magis implicantur & conſtringuntur arctius. Primum enim quod verbatim ſcribit Caluinus *elapſam Chriſto deſperationis vocem*, eo ipſo Chriſtum grauiter peccaſſe teſtatur. Et ſi enim addit Chriſtũ ſe mox correxiſſe & non amiſiſſe fidem, quum tamen Chriſtus temerè & inconſiderate hanc *vocem* effuderit (id enim phraſis 7

De Chriſti in cruce deſperatione.

Calu harmon. in Matt. 27.

Ibid. v. 46. Une voix de deſeſpoir eſt eſchappee à Chriſt In Harm. Gallic.

Elapſa, eſchappeé.

Caluini & modus loquendi per ſe euidenter ſignificat) & ad breuiſſimum aliquod tempus in deſperatione fuerit; in illa certè *voce* eoque quãtulocunque tempore peccator fuit, ideoque nec vllo tempore perſonam Saluatoris ſuſtinere potuit: qui iuxta Apoſtolum debuit ſemper *eſſe ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus & a peccato omni.* Deinde quum ad explicandã hãc deſperationem & deſperationis cauſam aggrediũtur, multò ſceleratius Chriſti dignitatem imminuunt. Quemadmodum enim hominibus vſuuenit vt aliquando doloris magnitudine attoniti obliuiſcantur rei eius quã agere debebãt, menſque aliò præceps & trãſuerſa ab officio cogitando abripiatur; non aliter Chriſtum aiunt oblitum officij mediatoris quod à patre impoſitum ſuſceperat, eo crucifixionis tempore à dolore acertimo ſuperatum, has inconſideratè voces emiſiſſe. Sic Caluinus, nec aliter Beza rem narrat. *Quum Chriſtus ait, pater quid dicam? cogitemus animum in illam iræ infinitæ cogitationem ita defixum, vt ſingulæ facultates animæ per ſe nihil decernerent, ſed fluctuarent. Deinde quũ petit liberari ex hac hora, quũ rogat vt diſcedat calix iſte, ſciam⁹ animũ loqui in illa eadem cogitatione ita occupatum, vt in vnã partem totus vergens penè ſibi perſuadeat de ſe actum eſſe, nec fieri poſſe vt tantum pondus ſuſtineat.* Hîc iam Chriſtus de ſalute ſua dubitat & deſperationi proximus eſt, ab eaque perparum abeſt. Stat enim quaſi in margine fluminis iam nunc derepentè in illud præcipitandus. Aduertamus iam quemadmodum præceps ab iſtis in ipſum deſ-

Hebr. 7. 26

Cal. Harmo. vbi ſuprà.

Beza in Hebræ. ca. 5. v. 7.

perationis gurgitem penitus immergatur. ſic enim pergunt. *Poſtremò quum ſe iam derelictum vociferatur, cogitemus animum*, non iam vt prius penè deſperantem, *& in cogitatione metuque impẽdentis mali prorſus occupatum, ſed in profundo ſummæ calamitatis gurgite ſepultum, qui ad emergendum maxima cum difficultate luctetur.* Hæc Beza. Ex quo duo contra Chriſtum planiſſimè concluduntur. alterum, vnumquemque ex iſtius Euangelici gregis fratribus & miniſtrellis eſſe Chriſto longè perfectiorem; alterum, Chriſtum non nobis vitam ſed ſibi mortem hac animi fracti & deſperantis imbecillitate promeritum. Quoad primum, quum iſti definiunt *fidelem non eſſe, niſi qui diuinæ erga ſe beneuolentiæ promiſsionibus fretus indubitatam ſalutis expectationem præſumit*; quum hoc iterum atque iterum repetunt, & tanquam certiſſimum Apollinis oraculum vrgẽt, *fidelem neminem eſſe, niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus diabolo confidenter inſultat*, & ad hanc ſecuritatem atque confidentiam vel *vnam fidei ſcintillam ſufficere* volunt, quum hac fide ſe iuſtificari aiunt, hacque potiſſimùm differentia ſe a Catholicis diſtingunt; Chriſtum autem in his quos dixi dubitationum fluctibus ſepeliunt; manifeſtò eum faciunt infidelem; & ſuorum Miniſtrorum quemcunque, Chriſto longè gratiorem coram deo, apud quem *fide omnia ponderantur*, & quem certa & ſtabili fide aiunt potiſſimũ honorari. Nec quicquã huic monſtroſo abſurdo ſatisfacit, quod Caluinus eodem loco

Ibidem.

Calu. diſcipulos ſuos anteponit Chriſto.

Suprà fol. 142.

Suprà fol. 137.

ſcribit, *fixam in corde Chriſti ſtetiſſe fidem* : id enim
Inſtitut. li. 2. cap. 16. §. 12. etiamſi propter aliam item rationem, impiè, imperitè, & blaſphemè dicitur, tamen ab ipſo etiam Caluino neruosè refellitur, qui fidem non
Inſtit. li. 3. ca. 2. §. 7. 14. 15. agnoſcit niſi *vbi eſt certa & firma diuinæ erga nos beneuolentiæ cognitio, perſuaſionis certitudo, & conſtantia* : *certitudo* (inquam) *plena & fixa, qualis de rebus compertis & probatis eſſe ſolet*. Chriſtus autem hæſitat & fluctuat, & (vt ait Beza) in *ſumma luctatur anguſtia, & præ mærore concidit animo, fitque*
Beza in Lucam 22. v. 4. in Matt. 26. v. 37. ad Heb. ca. 5. v. 7. *conſilij inops, & repugnantia quodāmodo petit*. denique *veretur ne ſuccumbat & abſorbeatur a morte*, vtque Caluinus addit, *metuit ne abſorbeatur à morte vt peccator, deque animæ ſuæ ſalute timet*; quæ
Calu. Inſt. li. 2. ca. 16. §. 11. 12. cum fide, hoc eſt firma illa plenaque & fixa certitudine nullo modo poſſunt conſiſtere. Quare iſti qui verbo fidem Chriſto tribuunt, reuera eum non minùs concludunt infidelem, quàm is cęcus eſt cui oculi ſunt eruti, & is mortuus cui præciſum eſt caput & euulſa præcordia. Alterum verò, quod Chriſtus ſibi mortem potius
Caluinus Chriſtum facit peccatorem. quàm nobis vitam hac diffidentia & deſperatione, etiamſi ad punctum temporis in ea fuerit, ſit promeritus, non minus liquidò conſtat. Nam generalis eſt Proteſtantium ferè omniū doctrina; has de ſalute dubitationes peccata eſſe, idque mortifera; vt alij permulti & Caluinus in-
Calu. Inſt. lib. 3 ca. 2. §. 17. 18. 19. 20. primis acerrimè diſputat. *Cupiditatem enim ſine deliberato aſſenſu, peccatum* eſſe definit, *quumque mens diffidentiæ machinis perculſa aliò circumſpectat*; peccatū eſſe clamat, *præceptiq; de deo ex toto corde,*
Inſtit. li. 2. ca. 8. §. 58. *ex tota mente, ex tota anima diligendo* eam eſſe vim

ſtatuit, *vt niſi omnes animæ potentiæ in dei amorem intendantur, iam* [inquit] *diceſſum eſt a legis obedientia*. In hac autem paſſionis tragædia, animæ Chriſti potentiæ non in Deum intentæ, ſed ab eo auerſæ iuxta iſtos, in impendentis mali cogitatione totæ erant occupatæ. Quum itaque hîc peccàtum fuiſſe luce clarius iſtis authoribus cõſtet, & deinde commune ſit iſtorum axiôma, *legis tranſgreſsioni maledictionem dei & mortem æternam ſemper incumbere*, & peccata omnia ſiue ea que mortalia dicuntur ſiue venialia, hactenus *paria eſſe* teſtante Beza, *vt vel minima minimi peccati cogitatio mortem æternam millies mereatur, id quod*(vt ille ait)*ex innumerabilibus ſcripturæ locis appaaret*, conſequens eſt Chriſtum qui plus quàm cogitauit peccatum, quando etiam *& vocem deſperationis ſibi elabi* paſſus eſt, longè ſubſidere infra illam ſublimem redemptoris maieſtatem quam hactenus Chriſtiani omnes ei tribuerunt. Calu. ibi. et 59. Beza in 1. Ioan 5. ver. 16.

At Caluinus in huius deſperationis magnitudine exaggeranda longè vlterius prouehitur, quũ ita eam explicat vt Chriſtum eaſdem prorſus cũ damnatis apud inferos dæmonibus pænas pertuliſſe aſſerat, & ſine illis mortem Chriſti nihil humano generi profuiſſe. Sic enim Caluinus euidentiſſimè. *Nihil actum erat ſi corporea tantum morte defunctus fuiſſet Chriſtus, ſed operæ ſimul pretium erat, vt diuinæ vltionis ſeueritatem ſentiret; vnde in locum ſceleratorum ſponſor, vas, adeoque inſtar rei ſubmiſſus eſt, qui depẽderet ac perſolueret omnes quæ ab illis expetendæ erant pænas, hoc duntaxat excepto quòd doloribus mortis perpetuò non poterat detineri*. Et ali- *De Chriſti iuxta Caluin. damnatione.* Calu. Inſt. lib. 2. cap. 16. 10.

bi in Cathecifmo Geneuenſi, Chriſti ad inferos
Calu. in Catechiſ. Geneu. ca. de fide. deſcenſum definit fuiſſe *horribiles anguſtias quibus anima eius conſtricta fuit, & quòd eius conſcientia hac anxietate torquebatur, acſi à deo derelict⁹ eſſet, imò acſi deum haberet infeſtum.* Qui vermis & conſcientiæ anxietas de deo infeſto, vltima eſt & acerbiſſima pæna qua damnati in inferno ſpiritus conflictátur. Moxque inducens Miniſtrum quærentem quemadmodum Chriſtus *huic dãnationi ſubiectus fuerit*, hanc vnicam differentiam inter Chriſti & Iudæ aliorumque reproborum damnationem ponit, *quòd Chriſtus non ita illam ſubiit vt in illa maneret, quodque in illo temporarium fuit in his eſt perpetuum.* Damnatus ergo fuit Chriſtus licet ad tempus duntaxat, eoque damnationis ſuæ tempore inter ipſum & diabolum quemcunque nihil interfuit, nihil penitus niſi quòd damnatio in diabolo eſt æterna, in Chriſto fuit temporaria; eo auté tempore quicquid dánati ſpiritus ſuſtinent in inferno, id totũ Chriſtus pertulit. Atqui maximè neceſſariò in ipſa damnationis eſſentia includitur deſperatio; ſicuti vita æterna continet certitudinẽ ſalutis nũquã amittẽdæ. Simpliciter ergo Chriſtum deſperaſſe dicendũ eſt non min⁹ quàm Iudam & Luciferum, niſi quòd illi perpetuò, Chriſtus ad breue tempus in hac inferni flãma perm anſit. Quumque Caluinus redéptioné mũdi non morti corporeę Chriſti ſed morti animæ tribuat, hæc autem nulla alia fingi poteſt niſi vel peccatum vel damnatio æterna, quéadmodum gratia & gloria æterna eſt animæ eiuſdem vita, quumque expreſſè ſcribat *morte corporea ni-*

Calu. Inſt. li. 2. ca. 16. §. 9.

hil fuiſſe actum, ſed in eo poſitum fuiſſe *pretium mundi quòd diros in anima cruciatus damnati & perditi hominis Chriſtus pertulerit*, qui cum perfecta deſperatione intrinſecè ſunt copulati; efficitur aut Chriſtum plenè deſperaſſe, aut mundi pretium plenè ab eo nō fuiſſe perſolutum. Quo vero magis hos in anima ſua cruciatus damnati hominis pertulit, hoc eſt quò profundius in ipſo *deſperationis gurgite ſepultus eſt* vt loquitur Beza, eo copioſius pro mundi peccatis & abundantius iuxta hanc Caluinianam theologiam ſatiſfecit. Atque hoc nihil eſt aliud quàm Chriſtum verè & abſolutè redemptorem mundi negare. Quemadmodum enim paulò antè admonui eos ſpecie tenus & extremis labiis Chriſtum in paſſione ſua fidelem & pium dicere, fidei tamen ſuę deſcriptione, & ratione certiſſima ex ipſis ſuæ Theologiæ principiis ducta eum infidelem conuincere; non aliter etiamſi hoc itidem loco eum redemptorem ſuum nuncupent, quum tamen eam redemptionis peragendæ viam ſtatuant quæ nulla eſt, quæ impia eſt, imò quæ cum Chriſti contumelia & Dei blaſphemia coniuncta eſt, & totam redemptionis naturam & redemptoris officium funditus euertit, non minus perſpicuè eum redemptorem mundi pernegant, quàm Hugonotæ rebelles Carolum 9. regem ſuum abnegarunt, quādo eum nomine quidem tenus regem ſuum dixerunt, ſed quoad obedientiā & ſubiectionem re illi debitā, nec tributa ei pepēderūt, nec edictis ei' obtēperarunt, & oppida contra eum munierunt, & exercitus

Redemptio mundi per Chriſtum facta euidenter negata à Caluino.

in eum duxerunt, & in vrbe primaria Pariſiorum obſidentes in magnum non ſolùm amittēdi regni ſed vitæ quoque diſcrimē redegerunt. Sardonicè nimirū eū redemptorē ſuū vocant eo planè ſpiritu & effectu quo Iudæi eum regē Iudæorum ſalutarunt. & non minus aptè regia maieſtas Chriſto à Iudæis attributa, cum illis eorum conuitiis, ſputis, flagellis & crucifixione; quàm redemptoris officium cum hac morte animæ, cum his perditi ac damnati hominis cruciamētis, cū hac deſperatione cōcordat. Quum verò iidem Chriſti damnatores eum multas horas in hac animæ damnatione verſatum fuiſſe aſſerant, [nocte enim quæ paſſionem anteceſſit, quando in horto precatur, *iam* (inquit Beza) *incipit Chriſtus ad inferos deſcendere*, quod idem tradit Caluinus, illa autem *deſperationis vox* ei in cruce *elapſa*, eiuſdem in inferno damnationis terminus fuit, adeò vt toto interiecto tempore illos *diros in anima cruciatus perditi ac damnati hominis ſuſtinuerit*] non miror ſi alij Proteſtantes eum quem a talibus magiſtris tanto tempore dānatum didicerunt, redemptorem mundi eſſe nō potuiſſe, quin imò perpetuò damnatum fuiſſe defenderint: alij nec adhuc reſurrexiſſe (quod certè conſequens eſt) prædicarint: quorum inſaniæ & ſi illis dementior Atheus ille Theodorus Beza glorietur ſe *occurrere* corrumpendo textum Apoſtoli Pauli, [*addendum* inquit *putaui* textui Apoſtoli *verbum reſurrexit* 1. *Cor.* 15. *v.* 23. *vt fanaticorum quorumdam ſomnio occurratur, qui deprauatè ſupplent hunc locum quaſi ſcilicet Chriſtus*

Matt. 27. 29.

Quamdiu Chriſtus damnatus.

Beza in Matt. 26. *v* 37.
Calu. Inſt. li 2 *ca.* 16. §. 12.

Hoſius de hæreſ. li 1. *Lindanus in Dubitātio. dial.* 2.

Beza annot. in 1. *Cor.* 15. *v.* 23.

non

nondum ſurrexerit) tamen ſi ſana mente eſſet, aduerteret non ita facile vnico verbo occurri poſſe tam profligatis & impudentibus hæreticis quos tot blaſphemis rationibus ipſe ſuique magiſtri armarunt, & ad quas colorandas multa ſcripturarum loca traxerunt. Longè enim aliud eſt diruere quàm ædificare, vulnerare quã ſanare, hæreſim ſerere quàm ſatam euellere & extirpare ; & niſi planè freneticus eſſet, ſciret ſe hac additione magis talium confirmare quàm infirmare audaciam & impudentiam. Quum enim verbatim profiteatur ſe adiicere textui verbum quod Apoſtolus non poſuit, quis Euangelicus Chriſti reſurrectionem negans non ſtatim excipiat firmam & inuictam eſſe eam opinioné, ad quam refutandam tantus Doctor cogitur literas ſacras corrumpere, & verbis ſacris Apoſtoli, ſuum apoſtaticum verbum apponere ? Sed abrumpenda ſunt iſta, & ſuppreſſis plurimis huius generis, aliò tranſmigrãdum, niſi velim infinitum Euangelicorum monſtrorum ſeſe inuicẽ complectẽtium catalogũ texere. Vt enim prius quum de deo blaſphemant, cum Ario, cum Samoſateno, cum Iudæis, cum Turcis, cum diabolis conſpirant, & quicquid vſpiam ſordium à quoquam contra Deum euomebatur, id iſti boni Euangeliſtæ vt purè Euangelicum ſimul corraſerunt : ita hîc vbi de Chriſto incarnato agitur, quicquid non modo olim à veteribus hæreſiarchis, ſed etiam quicquid vel apud ipſos inferos in Satanæ officina contra Chriſti incarnationem, contra paſſionem, cõtra redemptio-

Reſurrectio Chriſti negata.

Bezæ amẽtia.

chriſto cõcreditas in veterẽ Paganiſmũ nõ taci-tẽ & ſensim labentes, ſed palã toto impetu ru-entes vident, molliter & æquo animo ferre poſ-ſunt? & Catholicos ſe putant qui in ſuis regnis talem Mahometiſmum patiuntur ingraueſcere; aut Chriſtiani cenſeri volunt qui hunc Turciſ-mum & Iudaiſmum non moleſtè ferunt in ſuis prouincijs radices agere? Quanquam & Paga-nis & Iudæis & Turcis iniquus ſum & iniuriam facio, quando eorum religioni hunc Caluiniſ-mum comparo. Iudæi enim & Mahometani Deum verum & vnicum creatorem cœli & ter-ræ aliquo modo colunt. Iſti vero qui ſe non Christianos, ſed puriſſimè euangelicos dici vo-lunt, poſtquam Deum Chriſtianorum reiece-runt, hoc eſt Deum patrem & filium & ſpiri-tum ſanctum, tres perſonas in vnitate naturæ, deinceps nec Deum Iudæorum, nec Deum Turcarum admiſerunt, nec Iouem, aut Mercu-rium, aut Bacchum, aut Venerem Paganorum, quanquam aliquo modo *Deus illis venter eſt*; & Bacchum Veneremque quibus & corpora, & animas ſuas deuouerunt maximè colũt, ſed iſtis & Chriſtianorum, & Iudæorum, & Turcarum, & Paganorum Dijs omnibus repudiatis, Deum ſibi ſelegerunt, *mali authorem & peccati effectorem* diabolum. Deum ſibi præfecerunt, non otio-ſum aliquod idolum, qualia erant Paganorum plæraque, ſed idolum in flagitijs procurãdis o-peroſũ & negotioſũ, quod *Chriſtianis execrabilius eſſe debet omnibus gẽtium idolis*. Quod ſi verũ eſt, vt eſt veriſſimũ, an nõ par eſt & cõſequẽs, vt Calui-

Caluini ſtarũ De⁹.

Philip. 3. 19.

Supra fol. 110.

niſmus huius tã abominãdi Dei inuẽtor, Chriſtianis *itẽ execrabilior ſit quauis gentium idololatria?* vt nec Græcorũ impietatem qui Saturnũ & Iouem, nec Romanorũ qui Faunos & Satyros, nec Tartarorũ qui ſtellas & arbores, nec veterũ Ægyptiorũ qui boues, & feles, & crocodilos, & cercopithecos pro dijs honorarũt, magis quã Satanicũ hoc caluini euãgeliũ exhorreſcere debeam⁹

¶ 6 Sed mittamus Deum, veniamus ad homines, & breuiter oſtendamus quẽadmodum hoc vnum euãgelij Caluiniani caput nõ magis fidem Chriſtianã quàm vitam Chriſtianorũ contaminauit. Dixerit forſã aliquis hoc explicatione nõ egere. Si enim Deus peccata vult; & ſi eius voluntas ſit rerũ neceſſitas, quemadmodũ iam edocti ſumus, ſi ab eo ad peccãdum cogimur & impellimur, neceſſe eſt omnia peccatis & flagitijs redundare, quẽadmodum modò ex Caſtalionis demonſtratione patuit. Ita quidem eſt. ſed tamẽ quum ad hæc antecedẽtia inſtitutio quoq; atq; diſciplina quædã peccandi acceſſerit, neceſſe eſt peccati regnum augeri, vireſque multo magis roborari. *Ars enim adiuuat naturam, & duo vincula fortius legant.* Ex hoc igitur vniuerſali principio quod Deus ſit author peccati, ad vitã hominum deformãdam duas regulas eliciũt Caluini diſcipuli; prima eſt, *Quum omnia ſint opera Dei, licet hominibus velut laxis habenis quicquid in mentem venerit agere, nõ ſolũ quia ſumus extra periculũ peccãdi, ſed etiam quia deſideriũ aliquod cohibere eſt impedire Deũ. Ita ſcortationes & rapinæ Deo probabantur cuius ſunt opera, ita nõ eſt curandũ vt rapta reſtituãtur, quia*

6

Duæ peccandi regulæ ex priore articulo de Deo peccati authore, per Caluiniſtas deducta.

Prima regula.

Calu. Inſtruct. contra Libert. cap. 13.

nõ eſt cõuenïens vt Deus corrigatur. Hæc regula quale ſit in vita humana Chaos & lerna flagitiorũ, quis non perſpicit? & tamẽ quã directè fluat ex priore illo principio de Deo ſcelera volente & efficiente, quis adeo hebes eſt & ſtupidus vt non intelligat? Quum enim Dei voluntas æterna ſit & ſuprema lex ad quã omnia debent dirigi, omniaque eo ſunt meliora quo magis huic æternæ legi conſentiunt: ſi Deo mouente, & volente adulteria & inceſtus fiunt, glorioſum eſt adulterari, laudabile eſt ſtupra, inceſtus, & homicidia committere, & qui ebullientem in ſe ad hęc patranda cupiditatem reprimere velit, ille maieſtatem diuinam nequiter offendit, cuius voluntati & legi ſuperbè ſe opponit. Quid enim in
Geneſ. 22. ſcripturis diuinis magis celebratur quã factum Abrahæ, qui filium ſuum vnicum voluit interficere. quid ita? quia Deo iubente illud opus eſt aggreſſus, quam obedientiã Deus magis probat quàm ſacrificium. *Nunquid enim dominus vult*
1. Reg. 15. 22. *holocauſta & victimas, & nõ potius vt obediatur voci domini? melior eſt obedientia quàm victima, & auſcultare, magis quàm offerre adipem arietum,* quod tamen in veteri teſtamento erat opus præclariſſimum & inter alia omnia Deo maximè gratum. Quare quum Deum ſtupra velle Caluino docẽte didicerimus; vt in Abrahamo, filij vnici interfectio, ſic in alijs omnibus ſtuprorum & ſcelerum quorumcunq; perpetratio, eadẽ prorſus ratione, Deo nimirũ ea cohoneſtãte, in ſãctiſſimis operibus numerabitur, & e cõtrà facinus eſt ſupra quàm dici poteſt horribile, Deo cuius volũtas nobis tam certo innoteſcit, velle obſiſtere.

Vt enim in eodē loco ſanctiſſimus inquit propheta, Deo aliquid iubente & volēte etiamſi rationi noſtræ videatur abſurdū, tamen *quaſi peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere.* Atque hæc prima regula eſt, qua non ſolū flagitia omnia liberè fiunt, ſed ita quoq; fiunt, vt ea nō facere ſit peccatū; ea autem impudenter & proiecta cum audacia admittere, prædicabile ſit & gloriandum. Secundā regulam quanquā perparum ab hac differentē, tamē quia Caluinus eā diſtinctè ponit, nec ego grauabor illius verbis deſcribere. Altera regula eſt, ne *quis vllius rei conſciētia moueatur. Nec hoc ſolum (inquit ille) ex ſuperius poſitis conſequitur, ſed id ipſū illi confitētur: atque adeo id præcipue ſibi proponunt, vt ſopiāt conſcientias, quò omni ſolitudine vacui homines perpetrēt quicquid ſeſe offerat, quicquid appetierint.* In hac regula declarāda nō immorabor. Vt enim eſt cū priori maximè cōiūcta, ita eſt per ſe maximè facilis & expedita. Quis enim ſine ſcrupulo cōſcientiæ, quicquid genius & libido iubet nō expetat & perſequatur, qui pſuaſiſſimū habet id deū velle, id deū præcipere & ad faciēdū pertrahere? Alias iſtorū ad vitā humanā inſtruēdam vel deſtruēdā poti⁹ regulas, quia breuitati ſtudeo, data opera prætereo: vt itē quāta ſit Caluini & aliorū in hoc euāgelio diſſeminando fraus & hypocriſis quia ſuprà admonui hic nō attingo. Illud tātū velim ad memoriā reuocet Chriſtianus lector, in ſola Gallia examina eſſe doctorum qui huic Epicuriſmo ſeminando diligentem operā nauant, diſcipulorum tantā eſſe multitudinē vt

1. Reg. 15. 23.

Secunda regula.

Cain vbi ſuprà contra Libert. cap. 15.

ipſe Caluinus admiretur. In Flandria autem, Brabantia, Hollandia, & inferiore Germania ita inualuit, & ab hoc euangelio reliqua euangeliola tanquam minora animalia a maioribus beſtijs aut draconibus ita ſunt conſumpta, vt eodem Caluino teſte, *horribile ſit auditu*. In Anglia quoque clarũ eſt nõ minus latè illud vagari, & nõ minus efficaciter alias ſectas in ſe conuertere, cui plurimos euangelij Anglicani præcones & Miniſtros, imo & multos etiam e Reginæ ſupremi eccleſiæ illius capitis Aula adhæreſcere & fauere, miniſtri Anglicani queruntur: & denique illud noſtrorum temporũ perpetua experientia monſtrauit, hunc ſiue Epicuriſmum ſiue Sataniſmum (neſcio enim quo nomine appellare debeam) Caluiniſmi perpetuum eſſe comitem, non aliter quàm vmbram corporis, imo vero non minus naturali vinculo alterum alteri adhæreſcere, quàm grauitas ineſt terræ, humor aquæ, leuitas aëri, & calor igni. Neque certè vel mente & cogitatione concipere poſſumus Caluinum illa priora de Deo ſuo prædicãtem, quin ſtatim neceſſario iſta poſteriora de diabolo in Dei locum elato, & de ſecuritate atque licentia peccandi ſua vi conſequantur. Quæ omnia ſi propter horrorem & fœditatem ſuam reliquæ ſectæ defugiant, ſi Turcæ, ſi Iudæi, ſi Pagani, ſi nullæ gẽtes talẽ aliquando impietatẽ approbarunt, ſi homines natura duce (niſi quorũ natura ab hac peſtilenti ſecta, planè alia facta eſt) eam odio habeãt & auerſentur, cõſtat Caluinũ & Caluiniſtas qui eam aſſerunt & ſcripturarum locis,

E. R. cõtrà Familiam amoris &c Londini an. 1578. f. 6.

ſententijs, & ſententiarum incîſis miſerrime laceratis & detortis defendere conantur, eſſe omnium mortalium quos vnquam ſol vidit impuriſſimos.

¶ 7 Neque verò de deo incarnato honeſtius loquuntur aut ſentiunt. Quæ de eius natiuitate blaterant, quòd cruentus ex maternis viſceribus effuſus ſit, eiuſque virginitatem communi aliorum animalium more violauerit, ſpurca ſunt & Chriſtianis auribus indigna. In concionibus & doctrina Chriſti, quàm multa vt impropria, vt præpoſtera, & ieiuna reprehendit vbique in ſua Harmonia Caluinus? In morte verò ita omnem modeſtiam & pietatem exuerunt, vt non minus antea contra Deum in cœlis immenſum & immortalem, quàm hoc loco contra Deum in terris humana mortalitate ad homines liberandos veſtitum furiosè debacchentur. Quod enim Chriſtum in cruce deſperaſſe Caluinus primo ructare auſus eſt, id ita diſcipuli exceperunt, vt quò magis prodigioſam illam magiſtri blaſphemiã excuſare moliti ſint, eò magis ipſi in eundem ſcopulum impegerint, non aliter quàm aues quæ in viſcoſum rete inciderũt, quò vehementius alas commouent vt ſe extrîcent, eò magis implicantur & conſtringuntur arctius. Primum enim quod verbatim ſcribit Caluinus *elapſam Chriſto deſperationis vocem*, eo ipſo Chriſtum grauiter peccaſſe teſtatur. Et ſi enim addit Chriſtũ ſe mox correxiſſe & non amiſiſſe fidem, quum tamen Chriſtus temerè & inconſiderate hanc *vocem* effuderit (id enim phraſis

7

De Chriſti in cruce deſperatione.

Calu harmon. in Matt. 27.

Ibid. v. 46.

Une voix de deſeſpoir eſt eſchappee à Chriſt In Harm. Gallic.

Elapſa, eſchappeé.

perationis gurgitem penitus immergatur. ſic enim pergunt. *Poſtremò quum ſe iam derelictum vociferatur, cogitemus animum*, non iam vt prius penè deſperantem, *& in cogitatione metuque impẽdentis mali prorſus occupatum, ſed in profundo ſummæ calamitatis gurgite ſepultum, qui ad emergendum maxima cum difficultate luctetur.* Hæc Beza. Ex quo duo contra Chriſtum planiſſimè concluduntur. alterum, vnumquemque ex iſtius Euangelici gregis fratribus & miniſtrellis eſſe Chriſto longè perfectiorem; alterum, Chriſtum non nobis vitam ſed ſibi mortem hac animi fracti & deſperantis imbecillitate promeritum. Quoad primum, quum iſti definiunt *fidelem non eſſe, niſi qui diuinæ erga ſe beneuolentiæ promiſsionibus fretus indubitatam ſalutis expectationem præſumit*; quum hoc iterum atque iterum repetunt, & tanquam certiſſimum Apollinis oraculum vrgẽt, *fidelem neminem eſſe, niſi qui ſuæ ſalutis ſecuritati innixus diabolo confidenter inſultat*, & ad hanc ſecuritatem atque confidentiam vel *vnam fidei ſcintillam ſufficere* voluerit, quum hac fide ſe iuſtificari aiunt, hacque potiſſimùm differentia ſe a Catholicis diſtingunt; Chriſtum autem in his quos dixi dubitationum fluctibus ſepeliunt; manifeſtò eum faciunt infidelem; & ſuorum Miniſtrorum quemcunque, Chriſto longè gratiorem coram deo, apud quem *fide omnia ponderantur*, & quem certa & ſtabili fide aiunt potiſſimũ honorari. Nec quicquã huic monſtroſo abſurdo ſatisfacit, quod Caluinus eodem loco

Ibidem.

Calu. diſcipulos ſuos anteponit Chriſto.

Suprà fol. 142.

Suprà fol. 137.

ſcribit, *fixam in corde Chriſti ſtetiſſe fidem* : id enim etiamſi propter aliam item rationem , impiè, imperitè, & blaſphemè dicitur, tamen ab ipſo etiam Caluino neruosè refellitur, qui fidem non agnoſcit niſi *vbi eſt certa & firma diuinæ erga nos beneuolentiæ cognitio, perſuaſionis certitudo, & conſtantia :certitudo* (inquam) *plena & fixa, qualis de rebus compertis & probatis eſſe ſolet.* Chriſtus autem hæſitat & fluctuat, & (vt ait Beza) in *ſumma luctatur anguſtia, & præ mærore concidit animo, fitque conſilij inops, & repugnantiâ quodámodo petit.* denique *veretur ne ſuccumbat & abſorbeatur a morte*, vtque Caluinus addit, *metuit ne abſorbeatur à morte vt peccator, déque animæ ſuæ ſalute timet* ; quæ cum fide, hoc eſt firma illa plenaque & fixa certitudine nullo modo poſſunt conſiſtere. Quare iſti qui verbo fidem Chriſto tribuunt, reuera eum non minùs concludunt infidelem, quàm is cęcus eſt cui oculi ſunt eruti, & is mortuus cui præciſum eſt caput & euulſa præcordia. Alterum verò, quod Chriſtus ſibi mortem potius quàm nobis vitam hac diffidentia & deſperatione, etiamſi ad punctum temporis in ea fuerit, ſit promeritus, non minus liquidò conſtat. Nam generalis eſt Proteſtantium ferè omniũ doctrina, has de ſalute dubitationes peccata eſſe, idque mortifera; vt alij permulti & Caluinus inprimis acerrimè diſputat. *Cupiditatem enim ſine deliberato aſſenſu, peccatum* eſſe definit, *quumque mens diffidentiæ machinis perculſa aliò circumſpectat*; peccatũ eſſe clamat, *præceptiq; de deo ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima diligendo* eam eſſe vim

Inſtitut. li. 2. cap. 16. §. 12.
Inſtit. li. 3. ca. 2 §7. 14 15.
Beza in Lucam 22. v. 4. in Matt. 26. v. 37. ad Heb. ca. 5. v. 7.
Calu. Inſt. li. 2. ca. 16. §. 11. 12.
Caluinus Chriſtum facit peccatorem.
Calu. Inſt. lib. 3 ca. 2. §. 17. 18. 19. 20.
Inſtit. li. 2. ca. 8. §. 58.

ſtatuit, *vt niſi omnes animæ potentiæ in dei amorem intendantur, iam* [inquit] *diceſſum eſt a legis obedientia.* In hac autem paſſionis tragædia, animæ Chriſti potentiæ non in Deum intentæ, ſed ab eo auerſæ iuxta iſtos, in impendentis mali cogitatione totæ erant occupatæ. Quum itaque hîc peccatum fuiſſe luce clarius iſtis authoribus cõſtet, & deinde commune ſit iſtorum axiôma, *legis tranſgreſſioni maledictionem dei & mortem æternam ſemper incumbere*, & peccata omnia ſiue ea que mortalia dicuntur ſiue venialia, hactenus *paria eſſe* teſtante Beza, *vt vel minima minimi peccati cogitatio mortem æternam millies mereatur, id quod*(vt ille ait)*ex innumerabilibus ſcripturæ locis apparet*, conſequens eſt Chriſtum qui plus quàm cogitauit peccatum, quando etiam *& vocem deſperationis ſibi elabi* paſſus eſt, longè ſubſidere infra illam ſublimem redemptoris maieſtatem quam hactenus Chriſtiani omnes ei tribuerunt.

Calu. ibi. et 59.

Beza in 1. Ioan 5. ver. 16.

At Caluinus in huius deſperationis magnitudine exaggeranda longè vlterius prouehitur, quũ ita eam explicat vt Chriſtum eaſdem prorſus cũ damnatis apud inferos dæmonibus pœnas pertuliſſe aſſerat, & ſine illis mortem Chriſti nihil humano generi profuiſſe. Sic enim Caluinus euidentiſſimè. *Nihil actum erat ſi corporea tantum morte defunctus fuiſſet Chriſtus, ſed operæ ſimul pretium erat, vt diuinæ vltionis ſeueritatem ſentiret; vnde in locum ſceleratorum ſponſor, vas, adeoque inſtar rei ſubmiſſus eſt, qui depẽderet ac perſolueret omnes quæ ab illis expetendæ erant pœnas, hoc duntaxat excepto quòd doloribus mortis perpetuò non poterat detineri.* Et ali-

De Chriſti iuxta Caluin. damnatione.

Calu. Inſt. lib. 2. cap. 16. 10.

bi in Cathecismo Geneuenſi, Chriſti ad inferos deſcenſum definit fuiſſe *horribiles anguſtias quibus anima eius conſtricta fuit, & quòd eius conſcientia hac anxietate torquebatur, acſi à deo derelict⁹ eſſet, imò acſi deum haberet infeſtum.* Qui vermis & conſcientiæ anxietas de deo infeſto, vltima eſt & acerbiſſima pæna qua damnati in inferno ſpiritus conflictãtur. Moxque inducens Miniſtrum quærentem quemadmodum Chriſtus *huic dãnationi ſubiectus fuerit*, hanc vnicam differentiam inter Chriſti & Iudæ aliorumque reproborum damnationem ponit, *quòd Chriſtus non ita illam ſubijt vt in illa maneret, quodque in illo temporarium fuit in his eſt perpetuum.* Damnatus ergo fuit Chriſtus licet ad tempus duntaxat, eoque damnationis ſuæ tempore inter ipſum & diabolum quemcunque nihil interfuit, nihil penitus niſi quòd damnatio in diabolo eſt æterna, in Chriſto fuit temporaria; eo autẽ tempore quicquid dãnati ſpiritus ſuſtinent in inferno, id totũ Chriſtus pertulit. Atqui maximè neceſſariò in ipſa damnationis eſſentia includitur deſperatio; ſicuti vita æterna continet certitudinẽ ſalutis nũquã amittẽdæ. Simpliciter ergo Chriſtum deſperaſſe dicendũ eſt non min⁹ quàm Iudam & Luciferum, niſi quòd illi perpetuò, Chriſtus ad breue tempus in hac inferni flãma perm anſit. Quumque Caluinus redẽptionẽ mũdi non morti corporeę Chriſti ſed morti animæ tribuat, hæc autem nulla alia fingi poteſt niſi vel peccatum vel damnatio æterna, quẽadmodum gratia & gloria æterna eſt animæ eiuſdem vita, quumque expreſſè ſcribat *morte corporea ni-*

Calu. in Catechiſ. Geneu. ca. de fide.

Calu. Inſt. li.2. ca. 16. §.9.

hil fuiſſe actum, ſed in eo poſitum fuiſſe *pretium mundi quòd diros in anima cruciatus damnati & perditi hominis Chriſtus pertulerit*, qui cum perfecta deſperatione intrinſecè ſunt copulati; efficitur aut Chriſtum plenè deſperaſſe, aut mundi pretium plenè ab eo nō fuiſſe perſolutum. Quo vero magis hos in anima ſua cruciatus damnati hominis pertulit, hoc eſt quò profundius in ipſo *deſperationis gurgite ſepultus eſt* vt loquitur Beza, eo copioſius pro mundi peccatis & abundantius iuxta hanc Caluinianam theologiam ſatiſfecit. Atque hoc nihil eſt aliud quàm Chriſtum verè & abſolutè redemptorem mundi negare. Quemadmodum enim paulò antè admonui eos ſpecie tenus & extremis labiis Chriſtum in paſſione ſua fidelem & pium dicere, fidei tamen ſuę deſcriptione, & ratione certiſſima ex ipſis ſuæ Theologiæ principiis ducta eum infidelem conuincere; non aliter etiamſi hoc itidem loco eum redemptorem ſuum nuncupent, quum tamen eam redemptionis peragendæ viam ſtatuant quæ nulla eſt, quæ impia eſt, imò quæ cum Chriſti contumelia & Dei blaſphemia coniuncta eſt, & totam redemptionis naturam & redemptoris officium funditus euertit, non minus perſpicuè eum redemptorem mundi pernegant, quàm Hugonotæ rebelles Carolum 9. regem ſuum abnegarunt, quādo eum nomine quidem tenus regem ſuum dixerunt, ſed quoad obedientiā & ſubiectionem re illi debitā, nec tributa ei pepēderūt, nec edictis ei⁹ obtēperarunt, & oppida contra eum munierunt, & exercitus

Redemptio mundi per Chriſtum facta euidenter negata à Caluino.

in eum duxerunt, & in vrbe primaria Pariſiorum obſidentes in magnum non ſolùm amittēdi regni ſed vitæ quoque diſcrimē redegerunt. Sardonicè nimirũ eũ redemptorē ſuũ vocant eo planè ſpiritu& effectu quo Iudæi eum regē Iudæorum ſalutarunt. & non minus aptè regia maieſtas Chriſto à Iudæis attributa, cum illis eorum conuitiis, ſputis, flagellis & crucifixione; quàm redemptoris officium cum hac morte animæ, cum his perditi ac damnati hominis cruciamētis, cũ hac deſperatione cōcordat. Quum verò iidem Chriſti damnatores eum multas horas in hac animæ damnatione verſatum fuiſſe aſſerant, [nocte enim quæ paſſionem anteceſſit, quando in horto precatur, *jam* (inquit Beza) *incipit Chriſtus ad inferos deſcendere*, quod idem tradit Caluinus, illa autem *deſperationis vox* ei in cruce *elapſa*, eiuſdem in inferno damnationis terminus fuit, adeò vt toto interiecto tempore illos *diros in anima cruciatus perditi ac damnati hominis ſuſtinuerit*] non miror ſi alij Proteſtantes eum quem a talibus magiſtris tanto tempore dānatum didicerunt, redemptorem mundi eſſe nō potuiſſe, quin imò perpetuò damnatum fuiſſe defenderint: alij nec adhuc reſurrexiſſe (quod certè conſequens eſt) prædicarint: quorum inſaniæ & ſi illis dementior Atheus ille Theodorus Beza glorietur ſe *occurrere* corrumpendo textum Apoſtoli Pauli, [*addendum* inquit *putaui* textui Apoſtoli *verbum reſurrexit* 1. *Cor.* 15. *v.* 23. *vt fanaticorum quorumdam ſomnio occurratur, qui deprauatè ſupplent hunc locum quaſi ſcilicet Chriſtus*

Matt. 27. 29.

Quamdiu Chriſtus damnatus.

Beza in Matt. 26. *v* 37.

Calu. Inſt. li 2 *ca.* 16. §. 12.

Hoſius de hæreſ. li 1.

Lindanus in Dubitātio. dial. 2.

Beza annot. in 1. *Cor.* 15. *v.* 23.

non

nondum ſurrexerit) tamen ſi ſana mente eſſet, aduerteret non ita facile vnico verbo occurri poſſe tam profligatis & impudentibus hæreticis quos tot blaſphemis rationibus ipſe ſuique magiſtri armarunt, & ad quas colorandas multa ſcripturarum loca traxerunt. Longè enim aliud eſt diruere quàm ædificare, vulnerare quã ſanare, hæreſim ſerere quàm ſatam euellere & extirpare; & niſi planè freneticus eſſet, ſciret ſe hac additione magis talium confirmare quàm infirmare audaciam & impudentiam. Quum enim verbatim profiteatur ſe adiicere textui verbum quod Apoſtolus non poſuit, quis Euangelicus Chriſti reſurrectionem negans non ſtatim excipiat firmam & inuictam eſſe eam opinioné, ad quam refutandam tantus Doctor cogitur literas ſacras corrumpere, & verbis ſacris Apoſtoli, ſuum apoſtaticum verbum apponere? Sed abrumpenda ſunt iſta, & ſuppreſſis plurimis huius generis, aliò tranſmigrãdum, niſi velim infinitum Euangelicorum monſtrorum ſeſe inuicé complectẽtium catalogũ texere. Vt enim prius quum de deo blaſphemant, cum Ario, cum Samoſateno, cum Iudæis, cum Turcis, cum diabolis conſpirant, & quicquid vſpiam ſordium à quoquam contra Deum euomebatur, id iſti boni Euangeliſtæ vt purè Euangelicum ſimul corraſerunt: ita hîc vbi de Chriſto incarnato agitur, quicquid non modo olim à veteribus hæreſiarchis, ſed etiam quicquid vel apud ipſos inferos in Satanæ officina contra Chriſti incarnationem, contra paſſionem, cõtra redemptio-

Reſurrectio Chriſti negata.

Bezæ amẽtia.

nem, contra deſcenſum ad inferos, contra reſurrectionem, contra aſcenſionem, contra iudicium futurum & vitam æternam, aliaque omnia his affinia ſymboli Chriſtiani capita vnquā fabricari potuit, id iſti Caluiniſtæ in ſuum Caluiniſmum transfuderunt, & tanquam puram Euangelij doctrinam populis Chriſti, vi bellica & argumentis Vulcaniis obtruſerunt.

8 ¶ 8 Ex quibus facile iudicet Chriſtianus lector quæ fides habenda ſit ſtupidiſſimis iſtorum Caluiniſtarum oratoribus qui poſt hæc omnia, ſine fronte aſſeuerare audent ſe à Catholicis non diſcrepare in ſumma religionis Chriſtianæ, ſed tantum in *leuiculis quibuſdam cæremoniis olim extra ſcripturas ſacras humanitus inuentis*. quoad ſummam verò fidei, Catholici & Caluiniſtæ *ſunt domeſtici eiuſdem fidei, omnes laborant in eadem vinea, imò ramuli ſunt eiuſdem vitis, eadem prorſus fide præditi.* Quales ſunt iſtæ beſtiæ (Chriſtiane lector) qualia monſtra? Qui tot iam annis Catholicos, clamarunt eſſe idololatras, Iudęos, Cananæos, ſacrilegos, ij ſi homines eſſent ſobrij, ſi Chriſtū & religionem non penitus riderent, an Caluinianam & Catholicam fidem dicerent eſſe eandem, & Catholicos cum Caluiniſtis eiuſdem eſſe eccleſiæ filios & corporis membra & eiuſdē fidei domeſticos? Quin ergo iidem copulēt lucem & tenebras, Chriſtum & Antichriſtum, Deum & Beelzebub. Quàm eſt hæc craſſa & ruſtica hypocriſis? Certè ſi Caluiniſtæ à Catholicis non differant niſi quoad leuiculas cæremonias, hoc ex eo prouenit quòd credere in Deum patrem,

Apologie Catholique part 2. §. pa. 26. 203. 204. Rameaux d'vn meſme ſep. avons meſme foy.

Caluiniſtarum impudentia.

&filium,& ſpiritum ſanctum,in Chriſtum crucifixum, iudicium futurum, reſurrectioně mortuorum, & vitam damnationemque æternam, Caluini Euangelium inter leuiculas cæremonias numerat. Et ita quidem eorum fratres doctiſſimi concionantur,vti ipſe Theodorus Beza his verbis teſtis eſt. *Diſputatur hodierno die de Chriſti ſtatu & officio, quomodo ſit vnum cum patre; item de Trinitate, de Deo, de Angelis, de cana, de baptiſmo, de prædeſtinatione, de libero arbitrio, de ſtatu animarum poſt hanc vitam, & cæteris huiuſmodi rebus, quæ neque ad ſalutem per fidem obtinendam vſque adeò neceſſariæ ſunt, neque ſi ſciantur reddunt hominem meliorem.* ſic Beza. Atque huius fidei videtur Apologeticus iſte Hugonota, qui nullam videt inter Catholicos & Caluiniſtas niſi in leuiuſculis cæremoniis diſſenſionem.

Beza de hæreticis à ciuili magiſtratu puniendis pa. 41.

Eiuſdemque impudentiæ eſt quòd Caluiniſtas, &nominatim regem Nauarræum Tridětini tantum Concilij decretis hæreticũ haberi autumat, cuius propterea Concilij fidem ſuis inaniſsimis nugis tãquam inſanus aliquis Chorœbus murum firmiſsimum iunceis telis oppugnare molitur. Et tamen dum Caluiniſtas Catholicos,& regem ſuum Nauarræum verbo *principem Catholicum* videtur aſſeuerare, inuicto argumento eos omnes & ſingulos hereſiarchas eſſe conuincit. *Certiſsimum eſt enim* (inquit hic Theologaſter) *eum tantummodo hæreticum eſſe qui tuetur opinionem aliquam cõtrariã ſcripturis veteris & noui Teſtamẽti, vel qui improbat articulũ aliquẽ fidei noſtræ, vt olim Manichæi, Neſtoriani, Sabelliani, Ariani, & ſimiles.*

a pag. 190. ad 204.

Apol. Cathol. pa. 202. 230.

pa. 192.

Omnes Caluiniſtas eſſe hæreticos perditiſſimos.

Non ſubtiliter examinabo hanc hæretici deſcriptionem, nec quibus articulis fidei & ſymboli Apoſtolici aduerſetur fides Manichæi, nec vrgebo Vigilantium, Iouinianum, Pelagium, Aërium, fuiſſe & Græcæ & Latinæ eccleſiæ judicio hęreticos, quorum tamen hæreſes directè ſymbolo Apoſtolico non opponebantur. Friuolum eſt cum iſto Androgyno de hæreſum natura theologicè & ſubtiliter agere, qui nihil melius iſta intelligit quàm cæcus colores aut aſinus lyram. Illud vnum dico, ſi *certiſsimum eſt* eum eſſe hæreticum qui opinionem habet nouo aut veteri Teſtamento contrariam, tum certiſſimum eſt Caluiniſtas omnes eſſe hæreticos, qui de deo ſcelerum effectore, de iudicio dei, de Chriſto incarnato, perfidiam habent veteri nouoque Teſtamento diſparatè oppoſitam. Rurſus ſi certiſſimum eſt Manichæos, Sabellianos, Neſtorianos, & Arianos fuiſſe hæreticos, tum certiſſimum eſt Caluiniſtas eſſe hæreticos, qui certiſſimò ſunt Ariani, vt de Caluino & Caluinianis eccleſiis *demonſtratiuè probatum* eſſe ipſi Caluiniſtæ fatentur. certiſſimò ſunt Sabelliani, vt in miſerabili Polonię ab eis corruptæ hiſtoria non minus demonſtratiuè conſtat. Certiſſimò ſunt Manichæi, qui cum Manichæo tollunt liberum hominis arbitrium, quam fuiſſe Manichæorum hæreſim teſtatur D. Auguſtinus. Certiſſimò ſunt Neſtoriani & Neſtorianis infideliores, quoniam eorum alij (vt Theodorus Beza) cum Neſtorio defendunt Chriſtum filium Mariæ eſſe perſonam diſtinctam à filio Dei, plurimique Calui-

Suprà fol. 159.

Auguſt. li. de hæreſ.

Beza in li. de hypoſtatica duarũ naturarũ vnione.

niniſtæ, vt Ioannes Brentius aſſerit, *viam præſtruunt reducendæ in eccleſiam hæreſi Neſtorij: nec id modo, ſed etiam vt nihil credatur de articulis noſtræ religionis*, ſed pro Euangelio *inducatur in eccleſiam Ethnici ſmus, Talmudiſmus, & Mahumetiſmus.* ita enim ſyllabatim ſcribit. Denique ſi is hæreticus ſit qui pertinaciter opiniones nō ſolum falſas & hæreticas, ſed etiam nefandas & apoſtaticas & planè Satanicas defendit contra omnem ſcripturam, contra prophetas & Apoſtolos, contra ipſam rationem naturalem, contra omnem Theologiam quæ à mundo condito vel Iudæis, vel Gentibus, vel Chriſtianis à Deo creatore fuit infuſa: ſi hæreticus ſit quem Concilia omnia generalia poſt Chriſtum natum hæreſeos damnant, ſi hæreticus ſit qui fœdiſſima quæque veterum hæreſiarcharum portenta admittit & probat, ſi hæreticus ſit qui nulli articulo ſymboli Apoſtolici fidem habet, nec de Deo patre, nec de filio eius incarnato, nec de ſpiritu ſancto ab illis procedēte, nec de eccleſia Catholica, nec de remiſſione peccatorum quæ in ea habetur, nec de iudicio futuro, nec de reſurrectione corporum? tum certiſſimum eſt Caluiniſtas eſſe in ſummo gradu hæreticos & hæreſiarchas, quorum de iſtis omnibus notæ & teſtatæ ſunt hæreſes: ideoque non hominis ſed trunci potius & ſtipitis eſt nugari eos à ſolo Concilio Tridētino dānatos eſſe, quos ante Cōciliū Tridētinū, Florentinū, & ante Florētinū, Lateranēſe, & ante Lateranenſe, Nicænum ſecundum, & ante Nicænum ſecundum, Chalcedonenſe, & deni-

Brent. contra Bullinger. lib. de maieſtate. apud Bullingerū in Corōnide ann. 1564.

que aſcendendo per reliqua generalia Concilia vſque ad Concilium Apoſtolicum primum, Cõcilia omnia, Epiſcopi omnes, ipſique Apoſtoli vt veriſſimos Apoſtatas abominati ſunt.

9 ¶ 9 Quod verò idem Catholicus Caluiniſta *iubet Catholicos diligenter inſpicere confeſsionem fidei Caluinianæ*, eoſque pollicetur *comperturos eam eſſe Chriſtianã*; rectè feciſſet ſi particulatim Cõfeſſionẽ quã intelligit expreſſiſſet. Quot enim cõfeſſiones fidei ſuæ nouas, varias, contrarias, poſt annos quadraginta Caluiniſtæ emiſerũt? quot nouas fidei inſtitutiones & Catechiſmos? Et quid aliud ſunt Cõfeſſiones eorum quàm paucorum Miniſtrorũ repẽtinæ opinationes quæ pro tẽporũ ratione, & regionum moribus, & principum voluntate mutãtur? Vnde in omnibus Caluiniſtarum ditionibus, in Scotia, Anglia, Flandria, tot diſparatæ fides exiſtunt, maximè autẽ in Gallia, vbi quum Caluiniſtæ nondũ ſeſquianno pleno pacem habuiſſent, eos tantulo tempore vetus Caluini Euangelium faſtidiſſe, & ad *nouũ perfectiuſque* Libertinorum Euangelium exarſiſſe, proptereaque tantam fidei varietatem, & inter miniſtros fratreſque diſſenſionem pullulaſſe, *vt eccleſia reformata paucis illis menſibus magis fuerit agitata, quàm toto tempore præcedentium bellorum*, ipſi Caluiniſtæ hiſtorici annotarunt. Idem nimirum ſemper eſt in hęreſi ſpiritus, & quod de ſui temporis hæreticis Arianis ſcripſit olim Galliarũ ſanctiſſimus Epiſcopus Hilarius, idẽ de noſtri temporis Caluiniſtis veriſſimum experimur. *Penes quorundam conſcientiam* (inquit ille) *nec pater eſt pater, nec filius filius, nec ſpiritus ſanctus ſpiritus ſanctus*

pa. 203.

Miranda varietas & mutabilitas in fide Caluiniana.

Hiſtoire de Poplin. lib. 27. ann. 1572.

Hilarius in libro ad Conſtantiũ Auguſt.

eſt, qua occaſione, ſcribendæ atque innouandæ fidei vſus inoleuit, qui poſtquam noua potius cæpit condere quàm accepta retinere, nec veterata defendit, nec innouata firmauit, & facta eſt fides temporum magis quàm Euangeliorum, dum & ſecundum annos ſcribitur, & ſecundum confeſsionem baptiſmi non tenetur. ex quo tot nunc fides exiſtunt quot voluntates, tot doctrinæ ſunt quot mores, tot pullulant cauſæ blaſphemiarum quot vitia ſunt, dum aut ita fides ſcribuntur vt volumus, aut ita vt volumus intelliguntur. Hæc eſt veriſſima huius Caluiniſmi & Atheiſmi imago. De cuius ſectatoribus id ſolum verè vſurpari poteſt quod de eorum cognatis Lutheranis Dux Saxoniæ Georgius dicebat, *quid hoc anno credũt ſcio, quid proximo anno credituri ſunt, nec ipſos ſcire arbitror.* Ita quid hoc menſe credunt (vel potius credere ſe ſimulant) Caluiniſtæ, ſciri fortaſſe poteſt; quid autem proximo menſe profitebuntur, nemo mortaliũ nouit. ita habent [vt idẽ inquit Hilarius] de religione *non annuas* modò, ſed *menſtruas* quoque, & eas admodum monſtroſas fides. Atque ita iſte Centaurus ſemihomo, qui vt ſciamus Caluiniſtas eſſe Catholicos, remittit nos ad eorum *Confeſsionem* ſingulis annis & menſibus iuxta Miniſtrorum & regionum mores commutabilem, perinde facit ac ſi quis ſimiam probaturus eſſe hominẽ, remittat nos ad ridiculos oris geſtus quos ſimia quãdoque ad hominũ ſimilitudinem effingit. Nã hæretici & inprimis Caluiniſtæ, prorſus *ſimiarum more*, vt elegãter inquit D. Cyprianus, ſimulant aliquando Catholicos (vt iſte ſtultiſſimus ſcriptor qui ſuam Apolo-

Surius.

Hilar. vbi ſupra.

Cyprian. Epiſt. 73. in principio.

giam vocat Catholicam) & ſuas Confeſſiones impuriſſimas quibuſdam verbis Catholicis aſpergunt (vt Caluiniſtæ, Lutherani, & Anabaptiſtæ) quum tamen intus in animo nihil ſanè, nihil Catholicè ſentiant : non aliter quàm ſimia ineptis quibuſdam geſtibus hominem fingit, nec tamen propterea in ſe aliquid habet humanæ indolis aut naturæ. Denique conſideret quiſquis vel hæreticus eſt non planè excors & amens, an ipſa impudentia poſſit eſſe magis gnauiter impudens quàm iſte Caluiniſta qui aſſerit Catholicos & Caluiniſtas eiuſdem eſſe *fidei & eccleſiæ domeſticos & fratres*, quando ipſi Luthetani, cum quibus quoad plurima conueniunt Caluiniſtæ, propter multas tamen eorum infandas blaſphemias, eos tanquam planè Atheos ex eccleſiæ ſuæ communione eiiciant. Sic enim in ſynodo quadam admodum celebri ſcribunt. *Quòd Caluiniſtæ ſe à nobis pro fratribus agnitos ſcribunt, id tam impudenter tantaque vanitate ab illis confictum eſt, vt illorum impudentiam ſatis mirari nequeamus. Nos verò ſicut locum illis in eccleſia nullum concedimus, ita pro fratribus minimè agnoſcimus, quos ſpiritu mendacii agitari deprehendimus, & in filium dei contumelioſos eſſe.*

Obſtupēda Caluiniſtarum impudentia.

Colloquiū Maulbrunenſe pa. 82. ann. 1564.

10 ¶ 10 Verùm iſta & ſi merito longiorem orationem requirunt, leuiter tamen vt aliquādo finem faciam prętereuectus, lectorem Chriſtianum oro vt conuertat oculos ad externam religionis formam quæ ſemper in omnibus nationibus eluxit; & deinde quid ſimile apud Atheos & Epicuros iſtos inuenit animaduertat. Apud Paganos

Externa religionis forma apud Paganos & Chriſtianos.

erant templa,erant vota, erant virgines veſtales, erant ſacrificia, erant oracula,erant temporibus aduerſis ad omnia deorum puluinaria ſupplicationes. Apud Iudæos quanta erat Pontificum maieſtas,quanta templi Salomonij magnificentia, quanta ſacrificiorum varietas, quanta votorum religio, quanta cæremoniarum multitudo, totis legis Moſaicæ libris oſtenditur: quin & Ethnicæ quoque nationes, principes, populiq; ſæpe Hieroſolimam miſerunt,orantes vt pro ipſis ſacrificia fierent. Si Turcas & Mahometanos intuemur ,illic videmus & templa ornatiſſima, eaque lampadum immenſa multitudine ſic collucentia, vt ipſis Chriſtianis ſuam in diuino cultu parſimoniam quodammodo exprobrare videantur. Alibi enim quingentæ,alibi nongentæ, alibi mille, alibi bis mille lampades eodem in templo ad honorem Dei & Mahometis ſemper ardentes conſpiciuntur, ſacrificia fiunt ſtatis temporib⁹,publicę preces & conciones multo crebrius, certæ preces ſingulis diebus. Templa autem ſua tanta diligentia cuſtodiunt,vt ſacrorum tēpore ſi quis alterius quàm Mahometanæ fidei ingrediatur, ea polluta exiſtiment, nec Chriſtianus ſine præſenti morte eorum ſacris poſſit intereſſe: quæ etſi nimis magna eſt crudelitas, in eo tamen quod alterius religionis cultores a ſuis ſacris arcent, religionis formam habent, ipſoſque & Iudæos & Chriſtianos videntur imitari. Chriſtiani autem ſemper longè maiori & maieſtate ſacrorum, & diſtinctione ordinum, & ſplendore templorum, & ſacramē-

1. Eſdræ 7.

Munſter. Coſmog. lib 5. pa. 1014.

Sanſouino del gouerno de i regni lib. 8.

Ludouic. patritius Rom nauigatio. lib 1. ca. 11.

tis atque cæremonijs varijs miram & conferentibus gratiam & afferentibus reuerentiam ſemper vtebantur. Semper habebant & templa magnifica,& in tēplis ſacella [quæ martyria vocat D. Auguſtinus quia martyrū memorijs dedicata) & in vtriſque altaria, ardētesq; cæreos & lāpades. Sēper habebant & pōtifices,& epiſcopos, & ſacerdotes: ſemper ſacrificia, sēper ſacramenta, ſēper dies feſtos Chriſti & Apoſtolorū Martyrūque actionib⁹ & miraculis vitęque & morti recolendæ conſecratos; ſemper virginum collegia, monachorū cætus, aliaq; multa quæ hodie in chriſtianorū hominū ciuitatib⁹ eniteſcūt, vt mihi neceſſe nō ſit ſingula curioſè enumerare.

Auguſt. de Ciuita. li.22.ca.8.

Nulla externa religionis forma apud Caluiniſtas.

At verò Caluiniſtæ noſtri quā habent vllam externam religionis ſpeciem? quam vmbram? quam imaginem? Templorum & ſacellorū millia multa in Flandria Franciaque ſunt demoliti; quæ autem prorſus non diruerunt, eorum partem maiorem officinis opificum, aut tormentis puluerique & apparatui bellico, alteram partē ſuis concionib⁹, hoc eſt, aliquorū e tabernis meritorijs ad pulpita euolantiū (tales enim plęroſq; Miniſtros fuiſſe perſpicuum eſt) furioſæ & ſeditioſæ garrulitati deſtinarunt. Ea autem omni ornatu ita ſpoliarunt, vt nihil minus quàm tēpla videantur, nihil prorſus a prophanis domibus aut horreis inanibus diſcrepēt. Epiſcoporum & pontificum ordinem ſuſtulerunt, & vt nullus eſſet confuſionis & hæreſum finis, Miniſtrorum omnium æqualitatem induxerunt. Nam quod in Anglia vna ſuprema pontifex exiſtat,

& ſub ea eius regijs diplomatis cõſecrati Archiepiſcopi duo, & epiſcopi nonnulli; *ad reginæ dũtaxat beneplacitum in epiſcopali gratia & gradu permanſuri* (id enim legibus diſertè cauetur) hoc totum vt magna Euangelij Caluiniani labes a plurimis improbatur, & a Caluino ipſo ſtudiosè refellitur: vtque tandem corrigeretur, & a Beza, & ab alijs Caluiniſtis multis vehemẽter eſt elaboratũ. Dies feſtos, etiam eos qui Chriſti Natiuitati, Paſſioni, Reſurrectioni, Aſcenſioni commemorandæ dicabantur, funditus abrogarunt, vt ita ſenſim Chriſti vitę mortiſque & totius Incarnationis ſubreperet obliuio. Altaribus, monachis, monaſterijs, virginib⁹, & ipſi virginitati, omnique caſtitati tanquam perpetuis Euágeliſmi ſui hoſtib⁹ bellũ indixerunt, eaque profligarũt omnib⁹ ex locis in quib⁹ eorum Euágeliſm⁹ principatum obtinuit. Vota item & iuramenta quæcúque Deo & eccleſiæ a ſacerdotibus & religioſis facta ita magnopere deſpiciũt, vt in eorũ Epicuriſmo nihil ſit glorioſi⁹ quàm periurio violare fidẽ, quã inceſtis lididinib⁹ polluere caſtitatẽ, quã ſacerdotes cũ profeſſis virginib⁹, monachas cũ fratrib⁹ canino & ſuillo more coire; etiãſi tales cõiunctiones Apoſtolus Paulus dãnabiles pronunciet, eccleſia Chriſtiana ſẽper execrata ſit, antiquiſſimæ bonorũ Imperatorũ leges capitali ſupplicio vindicauerint. Imaginẽ, ſignũ, memoriã, crucẽ aliqñã Chriſti vel pictã vel fictã, min⁹ quã ipſi Turcæ ferre poſſũt. Ea enim in tẽplis græcorũ nõ inuiti ferũt Turcę, at eadẽ in tẽplis Catholicorũ nullo modo tolerãt caluiniſtæ.

Parlamẽtum an. 1. Eliza. ca. 3.
Inſtit. li. 4. ca. 3.
Beza in epiſtolis.
Hiſtoire de la vie de Caluin. ca. 10.
1. Timoth. 5. 12.
Concil. Carthag. 4. can. 104
Cod. lib. 1. tit. 3. de Epiſcopis & clericis. §. Si quis.

In Anglia autem quàm multi viri opulenti & nobiles, quàm multæ fœminæ illuſtres, & viduæ, & virgines, propter imagines & picturas cruceſque Chriſti occultè geſtatas ſed ab inquiſitoribus repertas, bonis mulctatæ ſunt, incluſæ in carceres, & in magnum vitæ periculum adductæ, lamentabilis multorum experientia docet, & crudeliſſima lex contra eas Chriſti imagines ex profeſſo condita teſtatur. Quid ſacrificia replicem, in quibus abolendis non ſolum a Iudæis & Chriſtianis eos diſceſſiſſe diximus, ſed etiam Turcas, & Tartaros, & Canibales, noſtris ſacerrimis Euangeliſtis eſſe multo religioſiores oſtendimus.

Parlamentum anno Elizab. 13. ca.2.

Sacramenta Caluiniſtæ habent pro meris nugis.

Quid ſacramenta commemorem? quæ Chriſtus & Apoſtoli eccleſiæ ſeptem reliquerunt, illi primo ſtatim incurſu quinque & re & verbo deſtruxerunt, duo autem quæ ſupereſſe videntur, quanquam verbo in ſuis ſynagogis aliquo modo tolerent, re tamen pro ſacramentis non habent, nec de eis quicquam præclarius quàm de prophanis nugis exiſtimant. Ecquid enim iſtorum iudicio baptiſmus confert ad delendum peccatum originale, ad purgandam animam, ad ſanctificationem conferendam, ad quicquam ſpirituale operandum? nihil penitus. Ex quo fit vt Theodorus Beza tanquam abſurdiſſimos irrideat illos *qui peccatum originale leuicula aqua aſperſione* (ſic enim contumelioſe baptiſmum vocat) *ablui volunt*; moribuſque eccleſiæ Geneuenſis ſuſque deque habetur, ſiue baptizatus ſiue baptiſmi expers infans moriatur. Caluinus vbique

Baptiſmus.

Beza in 1. Ioan. ca. 5. v.16.

Caluin. in antid. art. Pariſienſ. & Inſtit. lib.4. ca.15. §. 20. & 22.

nullam eſſe baptiſmi neceſſitatē clamitat. Zuinglius minus eſſe gratiæ & efficaciæ in baptiſmo quàm in quacunque Iudaica cæremonia legis Moſaicæ ſæpenumero varijs in libris inculcat, & plurimis argumentis aſtruere laborat. Denique Petri Martyris, Buceri, Bezæ, Caluini, Gallorum & Anglorum, omniumque Caluiniſtarū conſtans eſt opinio, & ex eorum doctrina neceſſariò ſequitur, Turcarum liberos multos etiamſi baptiſmo careant, quia prædeſtinati ſunt, æterna cum Chriſto in cœlis fœlicitate potiri: Chriſtianorum autem liberos permultos ſtatim a baptiſmo morientes, quia prædeſtinati non ſunt, in æternos cum diabolo ignes præcipitari, adeò vt baptiſmus in alterutram partem nec tantuli ſit momēti. Ita quod in initio teſte Eraſmo tectè quidem deſſeminabant *baptiſmum infantibus non ſalutis ſed honoris cauſa dari, qui tamen non proſit niſi prædeſtinatis, imò nulli ſit neceſſarius*, id iam publicè non ſolum in Anabaptiſtarū, ſed Caluiniſtarum quoque & ſynagogis, & libris, & concionibus ſonat & commendatur. Quod ſi baptiſmus Chriſtianæ vitæ principium, inanis tantū & ſuperflua cæremonia apud eos æſtimatur; cæna quam vocant, quanto magis ridicula & ieiuna & prophana eſt compotatiuncula? Id quod aſſero non tantum Lutheri iſtorum patriarchæ authoritate ductus qui ita perſpicuè ſcribit, iſtorum nimirum *cænam non niſi communem quādam & quotidianam comeſſationem eſſe a vulgaribus cænis hominum conuiuantium nihil differentem*, ſed cænæ eorum natura & deſcriptione quam iſti

Zuingl. to. 2. lib. de baptiſmo. tract. 1 fol. 59. 70. 71.

Martyr cōmentar. in Rom. ca. 4.

Bucer. in Matt. cap. 3. Beza & Caluin. in li. de prædeſtinat.

Bullinger. decade 5. ſermo 7.

Fulc in diſputat. cum P. Campiano in turre Londinēſi.

Eraſ. in epiſt. ad fratres inferioris Germaniæ.

Cæna.

Luther. in confeſſio. eccleſiæ Tigurinæ tracta. 3. fol. 111.

fratres adhibent. Quid enim religionis & ſanctimoniæ cænis ſuis arrogant quæ in Chriſtianorum hominum vulgaribus ientaculis non æque manifeſtis indicijs cõperiatur ? Conſecrationem qualis in eccleſia fit, magicam vocant & nullam agnoſcunt. Corpus & ſanguinem Chriſti a cæna ſua tam longè remouent quàm cœlum abeſt a terra, quod Beza in Colloquio Poiſſiaceno ſæpe vſurpabat, & eſt communis Caluiniſtarum omnium ſententia. Sanctificationem nullam cænæ ſuæ aſcribunt, imò cinerem vituli in teſtamento veteri, vel quãcunque inaniſſimam legis vmbram magis ſanctificaſſe Iudæos, quàm cæna aut baptiſmus ſanctificat Chriſtianos, ipſi diſertè ſcribũt, & nos quoad cænam illis poſtulantibus aſſentimur. Quid multa? *panis panis eſt, nec præter panem eſt quicquam amplius*, inquit ſæpenumero Huldericus Zuinglius, cuius ſententiã ſimpliciter & abſolutè amplexus eſt Caluinus cum eccleſia Geneuẽſi teſte Theodoro Beza. Et quid diuinum, quid religioſum nos illic ſuſpicemur, vbi ipſi concionantur *panem panem eſſe nec quicquam amplius*, eumq; panem panibus Iudaicis nihilo præſtantiorem! vbi vt animos eorum qui præſentes adſunt retineant ne diuinum quippiã ſupra vulgares cænas in cænis ſuis Caluinianis arbitrẽtur, eas peragunt ad menſã prophanam, ritu cõmuni, communibus veſtibus, poculis & vitris a taberna ſũptis; nihil prorſus adhibẽt ſolenne, nihil quod diuinã cæremoniã cultumque aliquo modo repræſentet. Nã quod dicunt ſe in cõpotando recordari mortẽ chriſti, quod ſæpenumero fortaſſe falsũ eſt, quis Chriſtianus in ié-

Zuingl. to. 2. ad Lutheri cõfeſ. reſponſ. fol. 435. & ad Matth. Rutling. fol. 155. & ad Theod. Billic. fol. 261.

Beza theolog. epiſt. 1.

Vide ordinem cænæ Geneuenſ. & Tigur.

taculis & cænis vulgaribus eiuſdē Chriſti mortem non aliquando ad memoriā reuocat? Quòd ipſis cōpotantibus caput aliquod euangelij prælegitur, nec hoc eſt in cænis domeſticis chriſtianorū inuſitatū. Si pſalmos metricè fratres & ſorores amicè cantillāt, hoc vbiq; fieri poteſt: & in tonſtrinis Anabaptiſtarū & Libertinorū cōmuniter fit; & ad sāctimoniā, ad religionē eccleſiaſticam nihil pertinet. Nihil denique quū omnia circūſpexerint reperire poterunt, quin perpetuò verū erit, quēadmodum ipſis cōfitentibus eorū baptiſmi ordinarijs Iudæorū lotionibus nihilo pręſtāt, ita eorū cænæ cōmunibus bonorū Chriſtianorum cęnis & iētaculis multò ſunt inferiores. Quare in Caluiniſmo nihil hactenus apparet cur omnino religionis nō dico veræ, ſed neq; veræ neque falſæ nomē obtineat. Omnia enim a ſe repulit quæ religiones vniuerſæ ſiue veræ vt Chriſtianorū & Iudæorum, ſiue falſæ, vt Turcarum, Paganorum, Tartarorum, tāquam generales religionis notas & principia vnicuique religioni ſiue veræ ſiue falſæ cōmunia aſciuerunt.

¶ 11 Denique ne diutius in particularibus perſequēdis hæreā, hoc vnico perilluſtri exemplo quàm ſit in Caluiniſmo nihil prorſus vel ſincerę vel ſimulatæ religionis, quiuis facillime percipiat. Tertullian⁹ explicās quēadmodū Pagani in ſuis nefādis ritibus ad decipiēdos ſimplices, aliquā Chriſtianę religionis vmbrā præferebāt, ita ſcribit. *Diabolus ipſas quoq; res ſacramētorū diuinorū in idolorū myſterijs æmulatur. Tingit & ipſe quoſdam, vtique credentes & fideles ſuos, expiationem de lauacro repromittens: ſignat illic in frontibus* 11

Tertullia. de præſcrip.

Paganiſmus multò magis conuenit cum religione Chriſtiana quàm Caluiniſmus.

milites ſuos, celebrat panis & vini oblationem. Quid quod & ſummum pontificem in vnis nuptijs ſtatuit? habet virgines (veſtales) habet & continentes. Hæc vtique antiquitus in Apoſtolica eccleſia credebant Chriſtiani: taleſque erant religionis Chriſtianę ritus & ſacramenta. & Ethnici quanquam erant atrociſſimi religionis Chriſtianæ hoſtes, tamē quum fallere vellēt, aliquos veritatis colores diabolo ita ſuggerente ſuis ſuperſtitionibus inducebant. & hæc tam multa de peccatorum remiſſione in baptiſmo, de ſacris illis poſt baptiſmum, & in confirmatione cæremonijs quū tanquam milites & athletæ Chriſti eius cruce ſignamur & oleo inungimur, in oblatione myſtici panis & poculi, *quæ etiam in myſterijs Mythræ* (referente Iuſtino Martyre) *imitati ſunt dæmones*, in caſtitate pontificum, & virginitate veſtaliū, a Chriſtianis mutuati ſunt Ethnici, vt homines ſimplices e Chriſtianis effici Paganos non adeò fuerit mirum, quum in tam multis Pagana falſitas præ ſe tulerit Chriſtianam veritatem. Neque dicendum eſt quod homines quidem ſtupidiſſimi nugantur, iſta idcirco mala fuiſſe quia a Paganis ſuſcepta, quum eodem argumento totam Chriſtianam fidem damnare poſſint & debeāt. Diſcant potius a D. Hieronimo *hinc argui negligentiam ſuam, qui id facere nolunt, quod bonum eſſe etiam huius ſaculi homines non ignorant.* Diſcant diſtinguere cum D. Auguſtino *non hoc culpari in ſacrilegis ritibus Paganorum quòd conſtruant templa, & inſtituant ſacerdotia, & faciant ſacrificia: ſed quod hæc idolis & dæmonibus exhibeant.* & eodē in loco.

Iuſtinus Martyr in 2. Apolog.

Hieron. lib. 2. contra Iouinian.

Auguſt. epiſt. 49.

Quum

Quum hæc exhibentur deo ſecūdum eius inſpirationem atque doctrinam, vera religio eſt, quum autem dæmonibus ſecundum eorum impiam ſuperbiam, noxia ſuperſtitio. Ergo videmus in Paganis vel perditiſſimis fuiſſe aliquā Chriſtianæ fidei adumbrationē. At in Caluiniſmo, iſtorum omnium quod eſt vel vnicum veſtigium? Num fidelibus ſuis expiationem in baptiſmo promittunt? imò poſt baptiſmum contendunt ſe non minus eſſe pollutos & fœtidos quàm ante baptiſmum fuerant: ineſt enim totum virus peccati originalis vt prius, nec *leuicula aquæ aſperſione* vlla ex parte abluitur. Nū ſignant in frontibus milites ſuos? imò conſignationes omnes, & cruces, & inunctiones, & cæremonias baptiſmo adiunctas, & ipſum Confirmationis ſacramentum longiſſimè à ſuis ſynagogis repulerunt, nec quicquam apud iſtos dedecoroſius habetur quàm cruce Chriſti vel in ſacramento, vel extra ſacramentum frontes ſuas ſignare. At habent oblationem panis ac vini? quid oblationis & ſacrificij mētionem facimus, quod iſti longè ſubtilius quàm veteres Pagani in ſchola Satanæ eruditi didicerunt cum ſacrificio Chriſti non poſſe conſiſtere, ideoque nec nomē ſacrificij in ſuis cænis ferunt. At eorum Pontifices vnis nuptiis ſunt contenti, & valde æſtimant continentes, plurimumque honorant virgines? Atqui iam antè oſtendimus quoad hæc eſſe iſtos ipſis Paganis & Turcis tanto lutulentiores, quanto religio Chriſti eſt impietate Mahometis vel Paganiſmo excellentior. Nam quum illi vel ſola ratione ſuadēte, in ſuis virginibus, & monachis, Suprà fol. 109.

&pontificibus hanc puritatem reuereantur, ſol iſti ventris & Veneris mancipia qui non magis a ſtupris quã a cibis poſſunt continere, bigamos & trigamos Apoſtatas, ſuos Miniſtros & Superintẽdentes creant, continentiam & virginitatẽ vt naturæ nec poſſibilem quidem auerſantur, *copulationem* autẽ cum fœminis, *ordinationem Dei ſanctã & tum a deo tũ ab omnibus hominibus ac angelis* (ô fœdiſſimos Veneris & Priapi idololatras) *honorandam* aiunt: ideoque & Stygius ille Cerberus Lutherus monachum quendam voto caſtitatis alligatũ, ſed iam libidine prurientẽ, ne tamẽ palam adulteraretur aliquo cõſcientiæ ſcrupulo impeditum, hortatur vt *clauſis animi oculis, quantocius opus ipſum* (inſtar canis) *aggrediatur, ad quod* (inquit) *à deo conditi ſumus, & quod non minus quàm cibum capere, requirit neceſsitas; & quod vtrumque ex æquo deus fieri imperat.* Hæc iã ſingula ſi cũ illis Ethnicis cõferamus, quid eſt in Caluiniſmo Chriſtianum, quid religioſum? imò quid humanum, quid non fœdũ & ſpurcum, quid non ſimpliciter diabolicũ? Et quàm ſunt Caluiniſtæ ſupra Paganos frõtis incredibiliter effrictæ, quum illi à Chriſtianis tam multa ſint mutuati, hi nihil penitus memoria dignũ, è Chriſtianorũ fide ad ſuũ Euangeliũ traducũt. Quòd ſi tamẽ *diabolus Paganos illos edocuit* vt verè ait Tertullian⁹; ſi nihilominus Pagani illi qui tã multa hauſerũt à Chriſtianis, in æternũ damnati remãſerunt, qualis & quãtus diabolus Caluiniſtas format & regit? & iſtos quis neget Paganis illis decies nequiores & execrabiliores habẽdos eſſe, qui præ reliquis puriſſimi Chriſtiani cupiũt videri, & tamẽ nullã

Illyric. gloſſa in ca. 13. ad Hebræ.

Nota mirã dam Theologiam.

Luther. to. 5. in epiſt. ad clariſſimum virũ Vvolfgã.

Supra fol. 1 .9.

particulã aſſumũtChriſtianæ fidei,cui⁹ tã multas partes in ſuam impietatẽ transferebant Pagani.
¶ 12 Quemadmodum autem ex iſtis magnã eſſe Paganiſmi ſupra Caluiniſmũ excellentiã liquidò cõſtat ,ita etiã & Lutheraniſmũ Caluiniſmo lõgè eſſe honeſtiorẽ, ex mutua vtriuſque cõparatione nullo negotio perſpexerit is qui Lutheranorũ ritus vel ex libris vel experimẽto didicit. Nã & tẽpla ſua magis ornãt, & Chriſti memorias, ſigna, cruces , imagines minore odio proſequũtur , & de baptiſmo peccata remittente minus ſentiunt abſurdè,& Chriſti verbis de Euchariſta maiorẽ adhibent fidẽ, & ſpeciẽ quandã confeſſionis atque pænitentiæ retinent, nec cõtra Trinitatẽ tã horribiles opiniones ſpargũt , nec ita præfractè & promiſcuè Chriſti diuinitatem oppugnãt,nec ita blaſphemè& furioſè chriſto crucifixo inſultãt & quędã in eorũ ſynagogis remanẽt nõ prorſ⁹ intolerãda,vt quãuis quoad plurima ſint Paganis (vt ſuo loco oſtẽſũ eſt) ſceleratiores,quoad plęraque tamẽ ſint Caluiniſtis moderatiores. Neq; tamẽ proptereavel illi ſibi placeant ꝙ Caluiniſtis præferũtur,neq; itẽ ꝙ quædã habeant Chriſtianis ſimilia quũ Pagani habuerĩt lõgè plura,& ea quoq; Chriſti fidei ſimiliora. Et quãquam lõgè plurima haberent cum ſanctiſſima Chriſti diſciplina cõmunia,tamẽ ea pauca in quibus à Chriſtiani orbis cõmunione ſe diſiunxerunt , eos non minus quã Paganos efficiũt à redemptione per Chriſti ſanguinẽ parta alienos & æternis inferorũ flãmis obnoxios. Præclarè enim de ſchiſmaticis vniuerſè D. Auguſtinus eccleſiam ſic inducit loquentẽ.

Lutheraniſmus melior Caluiniſmo. 12

Auguſt. in Pſal 54. *Schiſmatici in multis erant mecum. Habebant baptiſmũ, in eo erant mecum. Feſta martyrum celebrabant, in eo erant mecum. Paſchæ ſolennitatem frequentabant, in eo erant mecum ſed non omnino mecum. In omnibus ſacramentis mecum, in vna charitate non mecum, in ſchiſmate nõ mecum, in hæreſi non mecum. In multis mecũ, in paucis non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis proſunt multa in quibus mecum*, ita aſſerente Apoſtolo Paulo 1. Corinth. 13. Adeò vt etiã ſi ſolo ſchiſmate laborarent, aliàs verò crederent Catholicè (nunc autem præter ſchiſma, in dogmatis plurimis, iiſque perabſurdis & ſupra modum horrendis atque monſtroſis ſentiunt hæreticè) ſolum tamen ſchiſma eos in æternum à dei viſione & fœlicitate Chriſtianis fidelibus comparata excluderet. Neque verò adeò magnũ eſt Caluiniſtis antecellere, de quibus veriſſimè affirmari poteſt quod impudens illud Caluini os de Franciſco primo Chriſtianiſſimo Galliarum rege, & aliis eius tempeſtatis principibus turpiſſime euomuit, eos eſſe non modò *fatuos & brutos*, ſed etiam *quaſi aſinos brutorum animalium* hoc eſt ſi de Caluino & Caluiniſtis interpreteris, omniũ non ſolum bipedũ ſed etiam quadrupedum nequiſſimos, in quorum Euangeliſmum exonerauit Satanas veterum hæreſiarcharum fœdiſſimas ſordes & ſtercora, & præterea, noua adiecit opinionum monſtra ſuo afflatu ab iſtis excogitata, quæ nemini ante hunc diem in mentẽ venerũt, & quæ nemo vnquã niſi planè à Satana poſſeſſus, vel concipere in animo, multò minus efferre palã & libris defendere eſt auſus.

Calu præ-lect. in Daniel. cap. 6. v. 3. 4.

Suprà fol. 143 144.

¶ 13 Ne verò quis hæc tragicè aut ſtomachoſè dicta exiſtimet, apud ſe reuoluat animo & ſeriò expendat quæ iam adeo clarè & euidẽter demõſtrata ſunt vt nulla tergiuerſatione poſſint excuſari, quę plæraque in oculis orbis Chriſtiani geſta ſunt; & quum viderit iſtos cum Deo patre, cum Filio, cum Spiritu ſancto, cum Chriſto crucifixo, cum Sanctis, cum ipſa natura & ciuili honeſtate, quaſi ſingulare bellum gerere; quum aduerterit eos ſublatis inferis, ſublato extremo iudicio, euerſis diuiniſſimis fidei Chriſtianæ myſteriis, nihil ſanũ Chriſtianis relinquere; quũ deprehenderit eos corrupta virtutum & vitiorum natura pro caſtitate libidines, pro votis & iuramentorum ſeruata religione apoſtaſias & periuria, pro veritate mẽdacium, pro modeſtia audaciam, pro pudore impudentiam, pro pace rebellionem, pro pulcherrimo virtutum choro teterrimam vitiorum cateruam inducere: & ad extremum vt ſectarios ſuos in omnibus flagitiis ſuſcipiendis deſperatè improbos reddant, quũ deũ ea velle, deum ad ea mouere & impellere & cogere defendãt, deum eorum cauſam, & effectorem & authorem & impulſorem prædicẽt; hæc qui recogitat, is certè ne dubitet eos qui iſta iactare audent non eſſe homines, vt qui nihil pudoris, nihil rationis, nihil humani præter externam formã præſeferũt, multò minus eſſe Chriſtianos, vt qui nec ſimulant quidem religionem Chriſtianam, & a qua infinitis gradibus longius abſunt quàm vlli aliquãdo Pagani & Ethnici Et ſi Spiritui ſancto per eccleſiam loquenti, per Cy- 13

Horibilis Caluiniſmi impietas.

prianos, Tertullianos, Auguſtinos, Naziázenos, Baſilios, Hieronymos veritaté enūciáti, ſi manifeſtę rationi idem cōuincēti credat, credat quoq; Caluiniſmum qui eſt tam multarū blaſphemiarum & hæreſum infima & profunda cloaca, non minus ſuperari à Paganiſmo quā rubiginoſum ferrum aut ferri ſcoria vincitur ab argento. Credat nō eſſe vanitatis poëticæ aut amplificationis oratoriæ, ſed ſimplicitatis Chriſtianæ & veritatis Catholicæ, ꝙ Caluiniſtæ ſunt Chriſtianis vera mōſtra & portēta, quæ à Chriſtiana ſpecie multo magis ab horre nt quam ab humana ſpecie tricorpores Geriones aut centimani Briarei, aut media ex parte boues vel equi, altera ex parte homines, Centauri & Minotauri. Credat denique, non fictè & metaphoricè ſed planè & categoricè dici, quod per Caluiniſtas tanquam per tubos & canales ſuos loquatur Satanas, ſuūque in eccleſiam Chriſti virus euomat. Si enim verè per prophetas & viros ſanctiſſimos loquitur Spiritus ſanctus, ſi itidem verè per pſeudoprophetas loquitur diabolus, ſi diabolus ſit *in ore falſorum prophetarū*, ſi Saulē *inuaſit ſpiritus malus*, ſi in *Iudam intrauit Satanas*, ſi verum eſt illud Apoſtoli, Chriſtianæ fidei hoſtes *teneri à diabolo captiuos ad ipſius voluntatem*, ſi in omnibus hæreticis viuit & regnat diabolus, quòd eſt patrum antiquiſſimorum commune axiôma; tum certè Caluiniſtas quos omnibus qui hactenus extiterunt hæreticis impuriores eſſe probauimus, non aliter quàm vera mancipia manicis compedibuſque vincta à diabolo ad ſuam libidinem huc

Caluiniſtas eſſe vera monſtra in eccleſia Chriſtiana.

Caluiniſtæ poſſeſſi à diadolo.

3 reg. 22. 23.
1. reg. 16. 14.
Luc. 22. 3.
2. Timo. 2. 26.

illucque rapi & ad omnem diaboli voluntatem perficiẽdam impelli, tam verum eſt quàm quod veriſſimum, tam verum eſt quàm ipſa Spiritus ſancti in ſcripturis oracula quæ hanc nobis certiſſimam veritatem tradiderunt: breuiter tam verum eſt, vt ipſi etiam Catholicæ veritatis capitales aduerſarij, rei euidentia omnium oculis expoſita conuicti largiãtur. Denique vt concludam, reuocet ad memoriam Chriſtianus lector, quid magnum illud eccleſiæ lumen D. Hieronymus de Vigilantio ſcripſit, quem cum *Vlulis*, & *Onocrotalis*, & *Leuiathan*, & *Behemoth* comparat, quem cum *Cerbero*, & *apro Erymanthio*, & *Nemeæo leone*, & *Chymera*, & *Hydra* multorum capitum annumerat tãquam prodigium illis ſimillimum, quem *portentum* vocat *in vltimas terras deportandum*, quem denique ab *immundo ſpiritu occupatum* non dubitat. At quæ erant iſtius Vigilantij hæreſes propter quas tanta acerbitate in eum ſanctiſſimus vir inuehitur? Dicebat nimirum Sanctorum *reliquias non eſſe venerandas, ad eorum ſepulchra non eſſe orandũ. eccleſiæ cõſuetudinem ad martyrũ honorem plurimos cæreos accendentis reprehẽdebat, & Sãctorum inuocationem damnabat vt impiam.* Has opiniones teſte D. Hieronymo ante Vigilantium nemo in orbe Chriſtiano conceperat præter vnum Eunomium hæreſiarcham, & Porphyrium Chriſti & fidei Chriſtianæ irriſorem; & propter has opiniones quia nunquam antea auditas & Chriſtianis hominibus maximè paradoxas, Vigilantium hunc D. Hieronymus

Luther. ſuprà fol. 167.

Hieron. contra Vigilantium.

Hieron. ibid.

obſtupeſcit tanquã *monſtrũ tale*, quale tota Gallia prius nũquã vel viderat vel audiuerat. Hæc notet & conſideret Chriſtianus, & deinde cũ Caluiniſtarum prodigioſis paradoxis componat, & quũ deinceps perſpexerit Vigilantium Caluino, eiuſque deliria Caluiniſtarum furoribus tanto eſſe inferiora, quanto nanus minor eſt Hercule, verruca monte, feſtuca trabe, & culex elephanto; tum demum intelligat nihil hactenus de Caluiniſtis odiosè fuiſſe amplificatum. Tũ demũ tãquã bonus ratiocinator diſcat primitiuæ eccleſię ſtatêra à minutis hæreticis ad iſtos grandes hæreſiarchas pendendos gradatim aſcendere. tum (inquã) diſcat quàm immenſo odio Caluiniſtas hæreſiarchas maximos & profligatiſſimos Chriſtianæ fidei zelus proſequi iubeat, quando ſanctiſſimi patres iſtos antiquos horum comparatione minimos & inchoatos hæreticos, tanquã vera monſtra & eccleſiæ Chriſtianæ peſtes tantopere exhorruerunt.

CAPVT 6.

Caluiniſtas Galliæ, quos vulgaris loquendi conſuetudo Hugonotas vocat, nec Chriſtianè nec politicè eſſe Gallos.

1 *Ea quæ ſuperiori capite de Caluiniſtis theologicè probata ſunt, hîc ex eorum in Gallia rebus geſtis practicè demonſtrantur. Primóque ſtatuitur reipublicæ Gallicanæ vim & naturã duabus partibus maximè*

contineri, 1 religione Chriſtiana Catholica, ad quam Galli ætate Apoſtolorum a multis Apoſtolis clariſſimis conuerſi ſunt; in qua fide ad noſtram vſque ætatem conſtanter perſeuerarunt.

2 *Horum Apoſtolorum ſuorum ſanctas reliquias Galli Chriſtiani iuxta pium primitiuæ eccleſiæ morem, ob varias rationes perpetuò ſeruarunt, vnáque fidem ab eis traditam purè abſque vlla hæreſis contagione tenuerunt.*

3 *Altera reipub. Gallicanæ pars eſt obedientia legibus & magiſtratibus Gallicanis, eiuſdemque reipub. contra hoſtes defenſio.*

4 *Gaſpar Colignius cum ſuis Caluiniſtis, nouum in Gallia regnum veteri Gallorum regno & regi oppoſitum, partim vi, partim fraude & hypocriſi exorſus eſt; cuius populus (Caluiniſtæ) Galli vocari nullo modo poſſunt, vt neque rex eorum Colignius regis Galliæ nomen ſibi poterat vendicare: qui tamen mendaciis impudentiſſimis Germanorum multas legiones ſeduxit & conduxit ſibi tanquam vero regi contra Carolum falſum regem militaturas.*

5 *Quoad religionem & Eccleſiaſtica, Caluiniſtæ veteribus Galliæ Chriſtianis hoſtes infeſtiſſimi, eccleſias vbique vaſtant & demoliuntur ſacrilegè vt olim Pagani. Sanctorum, Martyrum, Confeſſorum, Apoſtolorum corpora & reliquias e monumentis effodiunt & incendunt, & in Chriſtũ ipſum valde ſunt contumelioſi: in ſacerdotes autem Chriſti, longè ſunt immaniores quàm Tartari aut Turcæ.*

6 *Hæc autem adeo horrenda faciunt, vt Caluini & Bezæ Apoſtolorum ſuorum hominum improbiſſimorum memoriam conſecrent.*

7 *Concluſio, quoad fidem reſurrectionis (in qua eſt ſumma religionis Chriſtianæ) quoad honorem Chriſto, Chriſtique & Chriſtianorũ monumẽtis, & humanitatẽ Chriſtianis exhibitam, Paganos & Turcas, magnũ Turciæ tyrannum, & Iulianũ Apoſtatam eſſe meliores Chriſtianos quàm sũt Caluiniſtæ.*

8 *Quoad ciuilem obedientiam erga leges Gallicanas & edicta regum, Caluiniſtæ nihilo magis ſunt dicendi Galli: vtpote qui ea omnia licentioſiſsimè tranſgrediuntur.*

9 *Caluiniſtarum in Gallia regnum a Gaſpare Colignio Admiralio eorum rege fundatum, a Gallorum rege & regno, eorumque populus a Gallorum populo, & politia a reipub. Gallicanæ politia non minus diſtincta eſt, imò multo magis contraria eſt, quàm Anglorum vel Hiſpanorum reſpub.*

10 *Non modò Caluiniſtæ aperti ſunt Gallorum & reipub. Gallicanæ hoſtes, ſed etiam in bello cum eis gerendo, iura gentium minus ſeruant quàm vllæ barbaræ Paganorum nationes cum ſuis hoſtibus: vt primò quod regis legatos de pace miſſos, vel admittere & audire noluerunt, vel admiſſos contra ius gentium violarunt: & bello non indicto, hoſtiliter ciuitates regni contra regem occuparunt.*

11 *Secundò, quòd Nobiles Gallos vel in prælijs captos, vel data & accepta fide deditos, perfidioſiſsimè trucidarunt.*

Tertiò, quod fœdera & cõditiones pacis regi iuratas perfidè violarũt, & in ſuo Euãgeliſmo putãt grande peccatũ eſſe regi Gallorum vel cuicunque principi Catholico fidẽ iuratam ſeruare, ſi cum aliquo hæreſis ſuæ commodo poſsint eam frangere. id quod ex eo-

rum & Theologia & praxi demonſtratur. Ex quo fit vt Caluiniſtæ neceſſariò ſint omnibus Paganis longè perfidioſiores.

Quartò, quod plebem Gallicanã multo truculentius quàm illi externi hoſtes varijs ſuppliciorum generibus mactauerunt.

14 *Quintò, quod omnes externos Galliæ hoſtes in Galliam ad eam depopulandam euocauerunt, illiſque ad eam expilandam opitulati ſunt.*

15 *Concluſio, quòd Caluiniſtæ tum quoad Chriſtianã Galliæ fidem, tum quoad ciuilem obedientiam erga leges, & defenſionem Galliæ contra hoſtes, minus Galli ſint quàm vel olim Normanni vel hodie Burgundi & Angli. & quod Caluiniſtæ multo magis quàm illi hoſtes, & regem Galliæ ad iniquiſsimas pacis conditiones compulerunt, & grauioribus tributis clerum & populum & regnum totum oppreſſerunt; & maiores Gallorum ſtrages ad{d}erunt, vt nulla ratione Gallis accenſendi ſint, ſed non minus in repub. Gallicana. quàm in eccleſia Chriſtiana Catholica, vera monſtra exiſtimandi.*

QVanquam verò difficile non ſit homini intelligenti, cum cauſas rerum videt proſpicere effectus; cum flammam in ciuitate accenſam nouit, quantum ſit futurum incendium colligere: quum magnorum fluminum aggeres & maris fluctibus oppoſitas moles ruptas viderit, de vicinis agris pagiſque aquarum inundatione ſubmergendis anticipatam notitiã habere, etiamſi præſens oculis ſuis dam-

num illatũ non intueatur: tamen quia nõ omnes cauſæ effectus qui expectãtut neceſſariò pariũt, nec cuiuſuis eſt ex antecedẽtibus conſequentia prouidere, quod aliquã requirit ſolertiã & ingenij acumen; nec omnibus vacat ad euentus rerũ ex cauſis perſcrutandos aciem mentis intendere; tum verò quia experimento comperimus verum eſſe illud

Horatius. *Segnius irritant animos demiſſa per aures*
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus,

multoque tenacius inhærent & vehementius afficiunt, quæ oculis quàm quæ mente, quæ manibus quàm quæ ratione, quæ ſenſu externo quàm quæ interna cogitatione comprehendimus: vt vtroque modo huius de qua agimus ſectæ naturam lectores concipiant, hoc ordine progrediamur, vt cuius proximè quaſi ſementem ſpectauimus, eius hoc loco meſſem contẽplemur, cuius illic arboris radicẽ ſed obſcurius quaſi profundè in terra defoſſam deſcripſimus, eius iam ramos altè ſupra terram prominentes & latè diffuſos, fructuſque inde enatos intueamur & deguſtemus. Quos etiamſi e Polonia & Flandria, & Anglia, & Scotia in quibus potiſſimum hic Caluiniſmi truncus creuit poſſemus decerpere, tamen quoniam Gallis quibus plurimum debemus potiſſimum laboramus, illiſq; vtpote quondam fortiſſimis in Europa Chriſtianæ fidei defenſoribus priſtinam illam gloriam poſtliminio reddendam optamus, eáque de cauſa his laboribus noſtris maximè Gallis prodeſſe cupimus, ex Gallicana ſolùm hiſtoria

colligemus, quæ & propoſito noſtro, & lectoris deſiderio hac in parte ſatisfaciant.

¶ 1 Vt autem hæc ſuperioribus aptius continuētur, & quò quæque pertineant Chriſtianus lector promptè & expeditè diiudicet, breuiter ad memoriam reuocandus eſt Chriſtianæ Gallorum reipub. ſtatus: quemadmodum a prima Chriſtianæ fidei propagatione Gallia ad fidem Chriſti perducta eſt, & deinceps ciuilibus legibus prudentiſſimè temperata; quibus duobus ita creuit Gallorum vel Francorum per omnes terrarum orbis regiones fama & potentia, vt ante octingentos annos ſoli Franci pro eccleſia Chriſti contra Longobardos & Saracenos cruētiſſima bella ſuſciperent; ſoli Franci Saracenos in Galliam per Pyrenæi montis iuga irrumpentes, cæſis vno prælio trecentis ſeptuaginta quinque Saracenorum millibus, deſiderantes e ſuis mille tantum & quingentos, ex tota Gallia profligarent; ſoli Franci Pyrenæos montes tranſgreſſi, eoſdem in Hiſpanijs latè concîderent & faciliores multo victorias Hiſpanis deinceps aperirent; ſoli denique aut certè principes Frãci toto oriente ex Chriſti hoſtibus pulcherrimas victorias reportarent: adeo vt ab eo tempore is loquēdi ſermo & in Turcis & in Orietalibus populis inueterauerit, Francum idem eſſe ꝙ Chriſtianũ, & cũ Chriſtianũ dicere volunt, Francum vocãt, perinde ac ſi illi nullos noſſēt aut certè ſenſiſſent Chriſtianos præter Frãcos. Quēadmodum autem & a quibus in Galliarum imperio iacta ſunt prima religionis Chriſtianæ fũ-

Paulus Æmilius. lib. 2. Sigibert. anno 730.

Antiqua Francorũ gloria.

damenta ſi breuiter recolligere volumus, perſpiciemus nullam eſſe Chriſtiani orbis prouinciam, quam vel Deus pluribus eiſque glorioſiſſimis Apoſtolis ad ſui cultũ a Gentili idololatria abſtraxit, aut quæ fidẽ Chriſti ſemel adepta, cõtra perſecutores virilius & conſtantius pro eadem retinenda dimicauit. De Anglia quidem fertur Ioſephum Arimathienſem virum ſanè bonum ad eam inſulam adnauigaſſe, & Chriſtiana ſacra vnà ſecum inuexiſſe, ſed quæ non ita altè radices egerunt, quin Diocletiani perſecutio fuſo paucorum ſanguine eadem penitus extinxerit, & Paganam impietatem rurſus in eo regno ſtabiliuerit. De D. item Iacobo per Hiſpanias verbum Dei ſeminante non nimis certa eſt opinio, nec magnis ex antiquitate ſcriptoribus ſubnixa. Quod ſi Ioſephum illum Anglorum, & Iacobum Hiſpanorum Apoſtolum ſepoſueris, nulli alij aut certè pauciſſimi Apoſtolicæ ætatis in Hiſpania Angliáue narrantur euangeliũ prædicaſſe. Flandriam verò Germaniamque, & Poloniam, & Bohemiam, & Daniam, multis poſt Chriſtum ſæculis ad fidem conuerſas fuiſſe notum eſt, ideoque de antiquitate fidei acceptæ non ſunt in hanc comparationem adducendæ. At Galliam in ipſa infantia Chriſtianæ eccleſiæ tot peragrarunt Apoſtoli, vel Apoſtolorum diſcipuli a primarijs Apoſtolis miſſi, vt vnaquæque ferè Galliæ prouincia Apoſtolicam ſtirpem & originem ſibi iure poterit vendicare, ſuorumq; epiſcoporum ſeriem nunquam interrupto ordine ad Apoſtolicos diſcipulos re-

ducere, à qua ſuſcepta ſemel fide nec bellicis terroribus victi diſceſſerunt, vt Hiſpani ad Saracenos; nec tyrannorum perſecutione fracti cum Anglis admiſerunt idololatriam Imperatorum, nec ſua leuitate vt Germani defecerunt ad Paganiſmũ: ſed militari fortitudine contra hoſtes inuadentes, & Chriſtiana patientia contra Imperatores perſequentes, & Chriſtiana ſapientia & conſtantia contra hæreticos, Philoſophos, & omnes impoſtores ſeducere molientes ſe tutati ſunt, & in veteri atque Apoſtolica maiorum fide fortiſſimè perſeuerarunt. Neque ſanè miror ſi ea eccleſia quæ a tam multis ijſque peritiſſimis architectis fundata eſt, tam multo martyrum ſanguine irrigata, contra & ventorum turbines, & mundi rabiem, & Satanæ furores firma ſteterit, quam non dubium eſt ſingulari Spiritus ſancti præſidio fuiſſe ſupra alias communitam. Nam vnam vel alteram eccleſiam ab vno vel altero Apoſtolico viro conſtructam, ijs machinis concuti, imò & labefieri non eſt incredibile: at vbi multæ ſunt quaſi totidem Apoſtolorum Cathedræ in vnum conſpirantes, vbi alterius firmitudo alterius imbecillitatem ſuffulcit, vbi tam eſt in terris multiplex gratia, & in cœlis tam multiplex patrocinium Sanctorum pro eccleſijs quas fundauerant communem dominum deprecantium: multo magis arduum & laborioſum erat eccleſias ſic vnitas, ſic fundatas, tali gratia in cœlo terraque ſtabilitas euertere.

Cõſtantia Gallorum in Catholica fide retinenda.

Neq; enim mihi dubiũ eſt, ſi quis cõparationẽ facere velit, quin Gallicanæ eccleſiæ plures

Primi Gallorum Apoſtoli.

nominare poterunt ſuos primos Epiſcopos ab Apoſtolis domini cõſecratos, quàm præter Gallicanas, Europæ toti⁹ eccleſię vniuerſæ. E quorum plurimis vt aliquos communibus hiſtorijs celebratos percurram, Rhemẽſes & Sueſſiones, illi S. Sixtum, hi Sinicium, a S. Petro Apoſtolorum principe miſſos Apoſtolos ſuos primos & Epiſcopos habuerunt. Pariſienſes & vicini populi a Dioniſio Areopagita Pariſiorum poſtea epiſcopo, Eleutherio preſbitero, & Ruſtico diacono quem Clemens Romanus Petri Apoſtoli ſucceſſor illis deſtinauit, ad Chriſti fidem conuerſi ſunt. Lugdunenſium primus extitit Apoſtolus & Antiſtes S. Photinus Ioannis Euangeliſtæ & Policarpi diſcipulus, cui ſucceſſit D. Irenæus. Pauluſque Apoſtolus quum poſt primam ſub Nerone liberationem in Gallias veniſſet, Trophimũ Arelâte, & Creſcentem Viennæ Gallicæ ordinaſſe epiſcopos author eſt Archiepiſcopus Viennenſis Ado; idemque ſignificat Epiphani⁹. Eo denique tempore aut paulò poſt, ſed ipſa Apoſtolorum ætate, ad Toloſanos Saturninus, ad Turonenſes Gratianus, ad Lemouiſinos & Burdegalenſes Paulus & Martialis, ad Aurelianenſes Altinus, ad Lingonenſes Senator, ad Carnotenſes Sauinianus & Potentianus miſſi partim a D. Petro, partim a Clemente, eos a Pagana impietate ad fidem Chriſti traduxerunt, eorũque deinceps Antiſtites vel ſacerdotes effecti, & vita & morte eos in Chriſtiana religione ſolidè fundatos reliquerunt. Maſſilienſes quidẽ induſtria Lazari, Maximini, Marię Magdalenæ,

eiuſque

eiuſque ſororis Marthæ in Chriſti eccleſiam fuiſſe inſitos omnes eccleſiaſticæ hiſtoriæ teſtātur, e quibus Maximinum Aquēſes ſuum agnoſcunt primū epiſcopum. Et prope eadem tempora S. Defenſor Andegauenſibus Chriſti fide imbuendis ſuam operam ſimiliter impendit, & Nathanael cum ſuis quibuſdam ſociis idem cæleſte beneficiū Biturigibus præſtitit. Nec multò pòſt Septentrionales Gallos Baiocenſes S. Exuperius, Ebroicenſes S. Taurinus, Rotomagenſes Normannos & Picardos S. Nicaſius, & alii quidam à Pontifice Clemente in eam Domini vineam deſtinati, ſalutari Euangelij prædicatione Chriſto domino genuerunt, quemadmodum Meridionales, Prouinciæ & vicinos, S. Eutropius Perſa Petri Apoſtoli diſcipulus Chriſtiana fide illuminauit.

¶ 2 Horum autem Apoſtolorum ſuorum corpora, ſiue violenta morte à tyrannis interfecti fuerint vt plærique, ſiue naturali morte interierint vt perpauci, Chriſtiani fideles tanquam pretioſiſſimas gemmas & ad prædicandam ſuam certam de futura reſurrectione fidem, & ad ipſos fideles in fide ab eis tradita firmius roborandum, & vt eo pignore maiorem ſibi à Deo gratiam & miſericordiam impetrarent, ad noſtram vſque ætatem reſeruarunt, ſolenni & valde vſitato primis & antiquiſſimis illis Chriſtianis more, niſi cùm perſecutorum immanitas hoc eis beneficium inuideret, quòd aliquando contingebat. Ita enim conqueritur apud Euſebium Smyrnenſis eccleſia, Gentiles & Iudæos 2

Ethnici & Iudæi reliquiis Sāctorum infeſtiſſimi.

curioſè obſeruaſſe ne Policarpi pro Chriſto occiſi artus aliquos aut carnis partem obtinerent Chriſtiani : cuius rei quò ſpes omnis eis præcideretur, *Gentilis Centurio à Iudæis magnopere rogatus, martyris corpus in medio poni, & Gentili ritu, igne comburi iuſsit. Chriſtiani tamen oſſa eius potiora lapillis pretioſis auróque puriora, ex cineribus ſelecta, loco decoro repoſuerunt.* Sic item eodem tempore in Galliis poſtquam Pagani perſecutores primum & Apoſtolicum Lugduni Epiſcopum Photinum cum 47. aliis martyribus Gallicanis occidiſſent, *eorum ſacra corpora iudex iniquus igni tradi præcepit, iiſque exuſtis pulueres in Rhodanum iuſsit ſpargi.* Chriſtiani autem diuinitus admoniti, incredibili diligentia & *magna fide collegerunt ſacros cineres, & ædificauerunt Baſilicam miræ magnitudinis in eorum honorem.* Quid autem ex hac ſacrarum reliquiarum religioſa conſeruatione ad Chriſtianos redeat vtilitatis, id elegãter explicat contra Gentiles D. Chryſoſtomus. *Poterat* (inquit ille) *Deus corpora Sanctorum cum animabus in cælum transferre. At ille qua eſt in humanum genus benignitate, inter alias quas infinitas nobis ſalutis noſtræ occaſiones dedit, & hanc viam nobis à ſe munitam eſſe voluit, relictis apud nos Sanctorum reliquiis. Nam poſt ſermonis facultatem, ipſa Sanctorum ſepulchra proximum locum obtinent, ad animos hominum in Sanctos intuentium ad virtutum earundem æmulationem excitandos.* Quoties ergo ſepulchrum martyris vel particulam aliquam corporis ſuſpicimus, toties ad imitandam eius fidem, pietatem, caſtitatem, patientiam, & ad

Euſeb. lib. 4. cap. 14.

Gregor. Turonenſ. li. 1. mirac. cap. 49.

Chryſoſt. to. 5. in libro contra Gentiles.

Reliquiæ ſanctorum ſemper à Chriſtianis religioſè ſeruatæ.

tolerandam pro Chriſti confeſſione mortem martyris illius præclaro exemplo efficaciter admonemur. Et vt diuinus ille vir vnius Babylæ epiſcopi factum mortémque ad omnes epiſcopos animandos accommodat, ita nos eadem prorſus ratione, ſingulorum martyrum virtutes, ad omnes vniuersè Chriſtianos in ſuſcepto pietatis curſu roborandos docet applicare. *Extant nunc (inquit ille) cum Babylæ cineribus compedes illius, eccleſiarũ præfectos omnes cõmonefaciẽtes, quòd vinciri, quòd iugulari, quòd quæuis pati oporteat prõpto atq; alacri animo, vt concreditæ nobis libertatis ne leuiſsimam quidem partem prodamus aut contaminemus.* Quam libertatem vtinam epiſcopi Chriſtiani & Gallicani inprimis, vel Babylæ martyris, vel Chryſoſtomi confeſſoris, vel tot ſuorum in eccleſia Gallicana anteceſſorum, fortiſſimorum & martyrum & confeſſorum illuſtri vita & glorioſa morte excitati, seriò imitarentur, & tandem aliquando iſtam nefariam & epiſcopali grauitate indignã cum Nauarræo, eccleſiis Catholicis longè magis pernitioſo quàm fuit vnquam Paganus ille princeps Babylæ hoſtis, vel adulationẽ vel diſſimulationem longè à ſe repellendam eſſe cenſerent. Neque verò hoc ſancto pietatis Chriſtianæ officio vitam moreſque tantùm formari, ſed fidem etiam vehementius accendi pereleganter oſtendit D. Ambroſius, dum Paganis hanc Sanctorum venerationem improbantibus reſpondet, & Chriſtianos quid in Sanctorum defunctorum reliquiis colere & ſuſpicere debeant admonet. *Honoro (inquit ille)*

Chryſoſt. ibidem.

Ambroſ. ſerm. 93.

in carne Martyris exceptas pro Chriſti nomine cicatrices. Honoro per confeſsionem Domini ſacratos cineres. Honoro in cineribus ſemina æternitatis. Honoro corpus quod mihi Dominum meum oſtendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorem corpus quod etſi Dæmones afflixerunt in ſupplicio, tamen glorificant in ſepulchro. Honoro itaque corpus quod Chriſtus honorauit in gladio, quod cum Chriſto regnabit in cælo.

Hieron. cõtra Vigilãtium.
Ambroſ. epiſt. 85. de inuentione corporum S. Geruaſij & Protaſij.

Quem Martyrum corporibus honorem eccleſia tum Græca tum Latina a prima eccleſiæ vtriuſque infantia impendit, & quem honorem deus optimus maximus innumeris miraculis continenter approbauit.

Gallia ſemper libera ab hæreſibus.

Hieron. cõtra Vigilantium.

Verùm vt ad Gallicanæ eccleſiæ fundatores a quibus aberrauit oratio reuertar, illa ab ijs quos dixi extructa & Chriſto inædificata, ita firmiter Catholicæ fidei inhæſit, vt quũ in alijs omnibus Chriſtiani orbis prouincijs diaboli inſtinctu varij hæreſiarchæ pullularent, tota Gallia etiam ſi lõgiſſimè latiſſimèque in tot prouincias diffunderetur, nullum tamen ante Vigilantium, D. Hieronymo teſtante, hæreſiarcham protulit, ſed eccleſia illa quietè & conſtanter in fide à maioribus tradita permanſit. Nec imperatorum Romanorum cruētiſſimæ perſecutiones nuſquam acerbiùs excercitæ quicquam valuerunt ad Gallorum zelum in Chriſtiana fide reſtinguendũ, quin potius is quum tyranni maximè furerent, tantopere in Gallorum cordibus flagrauit, vt non modò epiſcopi, & ſacerdotes, & diaconi, & viri, ſed etiam virgines & coniugatæ, omnia

tormēta pro Chriſti nomine illata, heroica planè & diuina animi fortitudine contemnerent, *ipſique tortores quum eas vicißim omni ſuppliciorum genere, à primo mane ad veſperam vſque afflixiſſent: propè labore defeſsi langueſcebant, ſeque à fæminis victos fatebantur.* Sic igitur fundata, ſic propagata Gallicana eccleſia ſine vllo hæreſis contagio, Apoſtolicam fidem ad D. Hieronymi ætatem magno Dei beneficio puram retinuit, paulóque poſt magni ſanctique illius Rhemenſium Epiſcopi D. Remigii operâ conuerſo ad fidem Chriſtianam rege Gallorum Clodouæo, regale quoque ſceptrum cum epiſcopali pedo ad abigendos à caulis Domini lupos coniunctum eſt, vt deinceps multò ſecurius orthodoxa fides ad noſtram vſque ætatem ſit perpetuata: & ſi quæ ingruebant hæreſes vel Arianorum, vel Saracenorum, vel Albigenſium, vel Vvaldenſium, multo fœlicius ex Gallicanis eccleſiis ſunt expulſæ. Et hanc ego religionem, Gallicanæ Reipub. populique maximum ornamentum & primariam tanquam partem colloco, quæ etiamſi in aliis quoque populis Chriſtianis omnibus primas iure ſuo obtineat, tamen Gallicæ nationi neceſſe eſt prærogatiuā magnam tribuere, quādo afflatos ſpiritu ſancto Apoſtolos videmus ad eā cōuertendā diligentius quàm ad aliam quāuis Europæ gentē incubuiſſe, & conuerſos Gallos ad eandem fidem maiori ſinceritate & conſtantia adhæſiſſe, nec vnquàm vt aliæ nationes eam vel aperta Apoſtaſia, vel occultis hæreſibus contaminaſſe.

Euſeb. hiſt. lib. 5. ca. 1.

Religio prima pars eſſentialis reipub. Gallicanæ.

3 ¶ 3. Poſt eccleſiam autẽ Chriſti in Gallia ſtabilitam, & ciuilis quoque ſtatus illic egregiè multis ætatibus floruit, non tam propter imperij amplitudinem, aut victoriarum gloriam, aut alia huiuſmodi trophæa, quæ tamen concedo fuiſſe in eis rara & admiranda; quàm propter optimum iuſtitiæ temperamentum, propter æquiſſimas leges, Parlamentorum grauitatem, prudentiſſimam reipub. diſtributionem, qua reges moderato cum imperio præſunt omnibus, nobiles iuſta cum libertate ſubſunt regibus, plebei ita rebus agrariis & artibus manuariis intenti publicis inſeruiunt vtilitatibus, vt tamen ab aliorum populorum ſeruitute multùm abſint: omnes autem, & reges & nobiles & plebei generalibus reipublicæ legibus ſubiiciuntur, & inprimis obediunt religioni. Neque ſanè video quid pro vlla terrarum orbis republica glorioſius dici poſſit, quàm quod in Comitiis Poloniæ Varſouienſibus quũ Sigiſmundo mortuo de electione noui regis ageretur, epiſcopus Valentinus Chriſtianiſſimi Galliarum regis orator ad commendandam Henrici fratris cauſam perorauit de Gallicanæ reipublicæ iuſtitia: nimirum *poſt Chriſtianam religionem in Gallia receptam, diuinitus fuiſſe inſtituta Parlamenta, vt omnes eius regni incolæ, potiſſimum nobiles & generoſi, ius ſuum legitimis modis etiam contra reges perſequerentur. Et ſæpenumero vſuuenit, vt in rebus maximi momenti rex cauſa cadat & contra eum iudicetur. Ipſique principes externi de Parlamento Pariſienſi tam præclarè exiſtimarunt, vt ſe*

Iuſtitia reipub. Gallicanæ.

Hiſtoire Françoiſe de Pig. lib. 11. cap. 14.

quando inter illos aliqua incideret controuerſia deſiderans magnam cognitionem iuris, ſeueritatem legum, integritatem iudicum; ad nobiliſsimum Senatum Pariſienſem tanquam ad aſylum iuſtitiæ confugerunt. Sic cum lites & querelæ intercederent Frederico 2 cum Innocentio 4 Pontifice, Comiti Namurcenſi cum Carolo Valeſio, Philippo Principi Tarentino cum Duce Burgundiæ, Duci Lotharingiæ cum Guidone Caſtilionæo ſuo ſororio, Duci Sabaudiæ cum Delphino Viennæ, regi Caſtiliæ cum rege Portugalliæ, iſti ſumma conſenſione cauſas ſuas decidendas permiſerunt Senatui & Parlamento Pariſienſi. Sic ille. Neque ſanè miror ſi nobiliſſimi Poloniæ proceres facilè conſenſerint ad talem ſibi principem deligendum, quem maioribus tam iuſtè regnantibus videbant prognatum, eóque in regno educatum, vbi iudicium tam eſſet incorruptum; & vbi iudicum tam eſſet ſacroſancta & inuiolata authoritas. Quum verò externi Principes in Gallorum iudicum & Parlamentorum ſententiis tanquam certis ſinceræ veritatis oraculis acquieſcerent, ipſos Gallos ſubditos iſtis regum & iudicum ſuorum tribunalibus quàm humiliter ſe ſubmiſiſſe, quàm promptè eorum ſentẽtiis paruiſſe credibile eſt! Hoc ergo poſt religionem, alterũ eſt Gallici populi decꝰ & ornamẽtũ, & pars quoq; (vt ita dicã) eſſentialis, quod legibꝰ magna alacritate parere ſit ſolitꝰ. quòd ſi tã excelluit horũ in exequẽdo obediẽtia, quã illuſtris fuit iudicũ in decidẽdo æquitas & integritas, tũ certè eſt cur in hac quoq; parte Gallos alijs nationibus plurimũ anteferamꝰ. Reliqua in omnibus rebuſpub.

Magna olim apud exteros Parlamẽti Pariſiẽſis exiſtimatio.

Altera pars reipub. Gallicanæ.

neceſſaria omnibuſque communia, & ex his certò manantia, ipſóque naturæ iure ſtabilita, vt regibus obediatur, vt iuxta leges viuatur, vt reipublicæ ſaluti conſulatur, vt externi reipublicę hoſtes propulſentur, vt reipublicæ fines honeſtis rationibus amplificentur, hæc quia in Gallia valuerunt non aliter quàm in aliis nationibus, quanquam Gallorum regibus ſuis maiorem fuiſſe quàm aliarum nationum obedientiam, & maiorem pro patriæ ſalute in bellis gerẽdis fortitudinem ex ſcriptoribus aliàs annotauimus, tamen quia incertæ ſunt iſtarum rerum viciſſitudines, & Deus ſua prouidentia has terrenas fælicitates ita diſpenſat, vt aliàs Græci, aliàs Romani, aliàs Galli, aliàs Germani vel Hiſpani in bellis gerendis & ſubiugandis exteris prouinciis magis emineant, in his minutè vrgere nolo inſiſtere. Ea tantum quæ ſunt notiſſima vrgeo, & quoad cætera quæ reliquis populis Chriſtianis adſunt, eadem quoque Gallis optimo iure vendico. Quare ſi quis populum Gallicanum regnique Gallicani ſtatum poſt receptam Chriſti fidem definire & tanquam oculis intuentium repręſentare voluerit, quoad patriæ amorem & charitatem, ea quæ ſunt omnibus ſimiliter populis communia, Gallis tribuere debet: quoad religionis verò zelum & iuſtitiæ publicæ reuerentiam, magna Gallis ſupra alios Chriſtianos prærogatiua eſt largienda.

Communia officia omnium ſubditorum in quaque repub.

4 ¶ 4 Quum igitur talis fuerit reſpub. taleſque reipub. Gallicanæ partes, reges, proceres, ple-

bei, eccleſiaſtici, a magno Clodouæo vſque ad Franciſcum primum, ſub quo eiuſque filio Henrico 2 Caluiniſmus quem ſuprà diximus in Gallia exortus, & propter nimiam bellorum licentiam latè ſerpens plurimoſque inficiens ſub Franciſco 2 caput ſuum extulit, & quorundam infœliciſſimæ memoriæ procerum operâ in Gallia regnum quoddam veris regibus oppoſitum auſpicatus eſt, conſideremus iam an non nouus iſte Caluiniſtarum in Gallia populus regeſque, prioribus Galliæ populis regibuſque adeò fuerint ex diametro repugnantes, vt quemadmodum antè probauimus Caluiniſmũ quoad fidei articulos fuiſſe monſtrum religionis Chriſtianæ, cui non aliter quàm Satanas Chriſto, & infernus cœlo omnia habebat contraria, ita & iſti quoque tam longè à veteri Gallorũ natura formaque abhorreant quàm Angli & Hiſpani. Quid Anglos vel Hiſpanos dico? imò vt Turcæ & Saraceni magis propriè, verè, philoſophicè, politicéque Galli appellentur, quàm iſti qui ſub Gallorum nomine in Gallia plantando Caluiniſmo dederunt operam. Neque verò miretur Chriſtianus lector quod huic Caluiniſtarum populo ſeparatam rempub. & diſtinctum à vero Gallorum rege regem aſſigno. Quum enim inſignis ille Colignius poſt primam rebellionem regnum hoc in certas prouincias diſtribuiſſet, & has rurſus in ſuas minores præfecturas diuiſiſſet, & in his ſuos collocaſſet miniſtros, conſiſtoria, & magiſtratus: quum à ſingulis quas vellet pecunias exigeret, quem vellet armorũ

Caluiniſtæ non ſunt Galli.

Colignius primus rex Caluiniſtarum in Galliâ.

ann. 1563.

apparatum præſcriberet, quem vellet peditum equitumque numerum imperaret, quas vellet leges conderet, de pace & bello quid vellet decerneret, contra regem verum cum exteris principibus hæreticis quæ vellet fœdera iniret, ad ſanciendas fœderis conditiones quas vellet Galliæ ciuitates illis traderet, *Regalia* non ſolùm quæ *communia* iuriſperiti vocant, nec ſolùm ea quæ *propria & potiora Regalia* dicuntur, vt cudere monetam, fundere tormenta, armare claſſes, cum imperio legare præfectos, munire vrbes, vel dirutis caſtellis & propugnaculis eaſdem nudare, vitæ neciſque ſupremam poteſtatem concedere; ſed etiam quæ plus quàm regalia ſunt, vt eccleſias euertere, earum theſaurum in ſuum fiſcum redigere, earum fundos præſenti pecunia alienare, & ſuis diplomatis certam & nunquam repetendam poſſeſſionem emptoribus confirmare, hæc (inquam) pluſquam regalia, iuſtam nimirum regis poteſtatem excedentia quum vſurparet, quis eum regem, vel ſaltem (quoniam illud eſt iuſtitiæ & æquitatis nomen) regnatorem in Gallia fuiſſe neget? Vt autem eum adeò in Gallia tyrannicè regentè, verum regem Gallorum proditorium eſt appellare, ſic qui in Gallia nati huic tyranno contra regem verum ſeruierunt, qui verum regem armatis exercitibus obſederunt, & in huius falſi regis gratiam eum regno & vita quoque exuere laborarunt, quoniam mihi Gallos appellare religio eſt, quod eſt Chriſtianæ fidei populique fortiſſimi & legitimi nomen, iſti autem fidem Chriſtianam

Regalia.

Zazius de feudis par. 5.

ann 1568. in Pictauienſi Prouincia.

quam Chriſto eiuſque eccleſiæ vouerant, & legitimam obedientiam quam regibus iurauerant ſacrilega audacia proiecerunt; diſtinctionis deinceps gratia non Gallos, ſed vel pſeudogallos, vel Gallogræcos potius appellabimus. Nam & Gallogræci in hiſtorijs memorantur, & iſti Gallorum nomen ementientes quoniam non veterem Gallicanam, hoc eſt Chriſtianam, orthodoxam & Catholicam fidem ſeruarunt, & quam eorum patres, auique & maiores omnes veri nimirum Galli ſemper tenuerunt, ſed ea repudiata Græcam, non qualis hodie viget in Græcorum Eccleſijs, ſed qualis veteri prouerbio celebratur, hoc eſt fluxam, falſam, Punicam aſciuerunt; quoniam in Galliæ quidem ſolo nati, Græcorum tamen mores ſunt imitati, de quibus illud olim verè ſcriptum eſt, *religionem & fidem nunquam iſta natio coluit*; qui fidem & iuſiurandum adeò leuiter æſtimarunt, vt familiari conſuetudine in iudicijs *darent ſibi viciſſim iuſiurandum & teſtimonium mutuum*, nihil penitus curantes ſiue verum eſſet ſiue falſum id de quo iurarent & teſtimonium darent, has ob cauſas iſti Caluiniſtæ Galli neſcio quo aptiori nomine quàm Gallogræci nuncupentur. Sed ſiue Caluiniſticos Gallos, ſiue Hugonotas, ſiue pſeudogallos, ſiue gallogræcos, ſiue alio quocunque nomine eos cenſere Chriſtiano lectori placuerit, quos verè Gallos non eſſe conſtat, & mox conſtabit euidentius, breuiter hiſtoriam huius

Caluiniſtæ Gallogræci.

Cicero in orat. pro Flacco.

regni populíque percurremus: vt ita quàm nihil habeant veræ & antiquæ Gallorum indolis, & quemadmodum nouus ille quem modò dixi Caluiniſm' eos in nouas quaſdã creaturas trãſformauerit intelligamus. Quoniam autem initia rerum omnium inprimis notanda ſunt (*principium enim* iuxta Platonem *in quacunque re maximum eſt*) ex eoque optimè de ſequẽtibus iudicamus, initia huius regni diligenter ponderemus.

Plato de repub.

Initium regni Caluiniſtarũ in Gallia.

Vt autem imperia iuſta multis modis patiuntur, & iniuſta quoque multis ſed duabus potiſſimum rationibus inchoantur, violentia & fraude, quarum hæc vulpeculæ, illa leonis, vtraque belluina eſt non humana, multò minus Chriſtiana: quumque *totius iniuſtitiæ nulla capitalior ſit quàm eorum qui tum cùm maximè fallunt, id tamen agunt vt viri boni eſſe videantur*: ex his principijs fraude, vi, & hipocriſi, ita hoc Caluiniſtarum regnum in Gallia conflatum eſt, vt vel ipſa ſola narratio & commemoratio poſſit homini chriſtiano nauſeam vel potius horrorem inijcere.

Cicero de offic. lib. I.

Prima enim Amboſiana conſpiratio quæ à *Capite* vt vocabatur *muto* adminiſtrata, regem regiamque ſtirpem exterminare, principes regni præcipuoſque Regis conſiliarios trucidare, & totam Galliam ciuili flamma incendere conabatur, quod tegumentum his diabolicis conatibus prætexebat? bonum publicum, & regis e manibus eorum qui ipſum captiuum detinebant liberationem. Sed capti ſunt perduelles, deque eorum nonnullis iuſtum legibus ſupplicium ſumptum, & tum *Caput* illud *mutum* quod ha-

Hiſtoire de M. Pig. li. 5. ca. 12.

ctenus elingue erat nec quicquam loquebatur, per totam Galliam, Angliam, Germaniámque, Stentorea voce perſonabat. Miſſis enim in omnem partem oratoribus, Condæus & Admiralius mirabilia quædam in aulis principum ſibi fauentium ſpargebant. Sed quæ? mendacia tam abſurda & craſſa, vt ab illis ſi guttam veteris Gallorum ſáguinis & generoſæ indolis habuiſſent, nunquam potuerint proficiſci. Eorum enim in Francofurtenſi Germanorum principum conuentu hæc fuit oratio, *Regem Gallorum impuberem, Guiſiorum regnum affectantium operá, in medijs potentiſſimi regni penetralibus eò adductum vt tutò conquieſcere non poſſet. Guiſios coniuraſſe contra regem, eumque in aula Bellaquenſi ſecurè agentem cepiſſe, & repugnantem multiſque obortis lacbrimis iniuriam deprecantem Melodunum abduxiſſe, & incluſiſſe arci quam quis carcerem verè dicere poſſit, eiulante immodicè Regina ſeque eò ituram negante.* Hæc quum fuſè longa oratione amplificaſſent, tandem a principibus *magnis precibus contendunt vt in Regis Reginæ que libertatem fauentibus animis inclinent, eoſque a Guiſianorum conſpiratione ſecuros reddant, vtque reuocatis ex Gallia copijs quæ ſub Rochendulpho & Ringrauio merent falſo Regis nomine, diſertè prohibeant ne quiſquam e Germanis ad Guiſiana caſtra progrediatur.* Denique ad extremum vt à qua impudētia cœperant in eadem deſinant, & Miniſtrorum ſimul & Græcorum more euangelica mendacia cum politicis permiſcentes, auxilia ſibi militum præberi poſtulant, *per Deum Optimum Maximum cuius honor hic agitur, per Chriſtum Ieſum qui ſuam*

impudētia Colignij in Germanis contra regem Galliæ euocandis.

Pantaleō rerum in eccleſia geſtarum lib. 12. pa. 354.

Ibid pag. 356.

eccleſiam cuius hæc cauſa eſt ſuo ſanguine redemit, per Chriſtianiſſimi regis impuberis orbitatem, per sereniſſimæ matris viduitatem & ſolitudinem, per vicini regni ſalutem & incolumitatem: tam verè obtendentes regni incolumitatem quod omnibus qui vnquam fuerunt hoſtibus regni, Anglis, Burgundis, Hiſpanis, aut Germanis atrocius vaſtarunt; regiſque & reginæ ſecuritatem quibus & apertis & occultis inſidijs innumera diſcrimina texuerunt, quàm verè dei honorem ſimulant, quem nulli vnquam Ethnici aut Athei maioribus affecerunt contumelijs: quàm verè de eccleſia Chriſti ſanguine redempta gloriantur, quam vtrum vlli vnquam Ethnici, Turcæ, Saraceni, idololatræ, aut etiam ſub humana ſpecie graſſantes diaboli magis quàm iſti populati ſunt, ſiue homines Chriſtianos, ſiue templa Chriſtianorum reſpicias, tuum eſto Chriſtiane lector iudiciũ, poſtquã ea quæ deinceps ſuccinctè fideliterque narrãda ſunt expenderis. Quod autem dicit Rochendulfum & Ringrauium *falſo Galliæ Regi* mereri, qui autem Colignio & Condæo militabant vero regi nauare operam; quin ergo eadem fronte dicant, in omnibus quæ conſecuta ſunt bellis, Proteſtantes regi militaſſe, & quum in bello Dreuſiorum tot nobiles regi fidiſſimos contrucidarent, quum in bello Sandioniſiano Coneſtablium regni interficerent, quum in Meldenſi ciuitate per ſummam proditionem ipſi regi capiendo inſidias necterent, quum in bello Iarnacenſi, & Mõgunturano regis fratrem, conſiliarios, du-

ceſque fideliſſimos ſuorum Germanorum aliorumque rebellium deſperata phalange inuaderent, eorumque capita diris deuouerent, & denſiſſima ſclopettorum procella appeterent, his in locis eodem vultu & pudore iactent ſe *regi vero* militaſſe, & regis falſi copias duceſque oppugnaſſe, hoc eſt profiteantur verbo quod ſæpenumero factis profeſſi sũt, ſe veros fuiſſe reges, Frãciſcos autẽ & Carolos fuiſſe reges falſos & emẽritos, quibus exauthoratis & interfectis iſtos Colignios & Condæos regale ſoliũ par erat conſcendere. Quanquã autẽ nec ipſa impudẽtia aliquid poterat hac Hugonotarũ oratione impudẽtius cõfingere, eò tamẽ vſq; hac craſſiſſima mẽtiendi cõſuetudine profecerũt, vt nõ mediocre militũ ſupplementum a Germanis impetrarent, reginãque Angliæ (ſemper ad omnes circũquaque ſeditiones fouendas paratiſſimam) moverent ad ſuos quoq; milites in Galliam tãquam ad regis auxilium ſubmittendos, qui rebellibus Gallogræcis iuncti nonnullas in Normannia arces & oppida expugnarũt. Et quãquã ad luculenta illa Hugonotarum mendacia Chriſtianis omnibus aperienda, *& rex ipſe vnà cum regina, literas maxime authenticas vbique peruulgarent, vnàque regij ſanguinis principes, Edouardus Alexander frater regis dux Aurelianẽſis, Henricus Borboni⁹ princeps Nauarræus, Carol⁹ Borbonius Cardinalis, Ludouic⁹ Borboni⁹ Dux Monpenſeri⁹, & Carol⁹ Borbonius princeps Rocheſuryonius, ſuis item emiſſis literis in verbo, fide, & bonore principum teſtarentur,* & priores illos Rochẽdulfum atque Ringrauium a rege accitos

Hiſtoire françoiſe de Pig. lib. 6. cap. 17.

Belforeſt lib.6. cap. 99.

Mareſchallum verò Heſſum reliquoſque Germanos ſiue equites ſiue pedites qui Colignio & Condæo ſeruiebant *a rege non fuiſſe vocatos, ſed eos veniſſe contra eius voluntatem & imperium*: ita tamen ſe Caluiniſtæ præfractè & gnauiter more ſuo ad mentiendum obfirmauerant, vt regis, reginæ, totque regij ſanguinis principum contraria atteſtatione nihil penitus immutati, veterem ſuam cantilenam occinerent, ſe regi militare, & quos e Germania euocabant prædones, eos ſe ad regis auxilium euocare. Adeò vt Dux Bipontinus ſecunda rebellione, cum magna equitum peditũque multitudine in Galliã veniens rebellibus auxiliaturus, hjs verbis ſcriptum impreſſũ emitteret: *Quia Nauarræus & Condæus de iniurijs ſibi illatis conqueſti fuiſſent, & præterea quia ijdem Nauarræus & Condæus hoc apud ſe fuiſſent teſtati, ſi comperiantur aduerſus regem bellum gerere, non detrectare quin illis ipſis armis quæ expetant atque implorent opprimantur: videri itaque ſibi meras eſſe calumnias quæ contra illos dicuntur, ideoque ſe non potuiſſe illis ſupplicantibus opem ſuam negare.* Ita poſtquam tot annis regis vaſtaſſent regnum, & intercepiſſent vectigalia, & occupaſſent ciuitates, & oppugnaſſent perſonam, etiam adhuc principibus aſſerere & iurare non erubeſcunt, ſe contra regẽ bellum nõ gerere. ô audaciam inſignem, ô impudentiam admirabilem. Atque hæc pauca ex plurimis ſufficiunt, vt quibus fundamentis hoc regnum in Gallia inchoatum ſic aduertamus. Nã quum vis leonina qua contra regis authoritatem arma ceperunt ſit euidentiſſima, tum fraus vulpina

Caluiniſtæ duces obfirmati in mentiendo.

ann. 1569.

Status religionis ſub Carolo 9. lib. 9. pag. 260.

vulpina, & hypocriſis diabolica quibus rebelliones ſuas tegere laborarunt ita fœtent & ſordent, vt niſi ſcirem naturam hominum ab iſto Caluiniſmo prodigioſè transformari, mihi nūquam perſuaderi poſſet nobilem aliquem Gallū ex antiquo illuſtriſſimorum Gallorum ſanguine progenitū, voluiſſe ſe ad tam impudentem fraudem & craſſā hypocriſim abijcere: e quibus neſcio vtrum in theologia ſit ſceleſtius iſtorū cœt⁹ e nefarijs conuenis & ſicarijs conflatos, eccleſiæ titulo, & aliquot ſpurciſſima Caluini balatronis inuēta reformatæ religionis & euāgelij glorioſo nomine honeſtare, an improbius & execrabilius in communi vita & moribus tam perfricta fronte & duriſſimo ore mentiri, vt palā & vocibus, & libellis impreſſis, & per legatos in principum aulas amādatos iactare audeant, ſe pro rege non cōtra regem bella gerere, etiāſi rex, & regina, & fratres, & conſanguinei principes omnib⁹ quibus poſſent modis promulgarent id eſſe falſiſſimū, & tot funeſtiſſimæ clades eorū proditione regi & regijs illatæ, tot eorum bella cum rege & regijs ducibus commiſſa, tot alia teterrima facinora contra regis ipſius perſonam tentata, per orbem vniuerſum contenta voce clamarent nihil dici ant fingi potuiſſe impudentius. 5

¶ 5 Sed eſto. his medijs & inſtrumentis habemus iam Condæum vel potius Gaſparem Colignium in regio apud Gallos ſolio conſidentem. quodque a rebellibus, Sandioniſij de Condæo rege proclamatū ſcribitur, *Ludouicus* 13 *Dei gratia Francorum rex primus Chriſtianus*, quaſi antecedem- *ann.* 1567 *Surius in hiſt. anno* 1567. *Lib. de furoribus Gallicis.*

tes omnes Chriſtiani non fuiſſent ſed Pagani, id re vera iam effectū videmus, vt iſti reges ſuorum Euangelicorum ſuccincti legionibus, regali vt vocant more per Gallias vagentur. Proximum eſt vt annotemus quemadmodum iſte *primus Francorum rex Chriſtianus* Chriſtianam religionem ab Apoſtolis in Gallia plantatam defenderit & propagauerit. Num quemadmodum veteres Chriſtiani Gallorū reges Clodouæi, Pipini, Caroli Magni, Ludouici Pij, templa ad honorem Chriſti erigendo, ſacerdotes & clerum iuſtis priuilegijs afficiendo, Catholicum populū verum Dei iuxta Apoſtolica maiorum inſtituta cultorem protegendo? Atqui oblitus mei ipſius videor qui tale quid a rege Gaſpare vel Condæo requiro, qui vt primi ſunt horū Gallogræcorū, nomine Chriſtiani, reuera Antichriſtiani reges, qui priores illos pro Chriſtianis non habent, ita vt contrario quàm illi modo ſe gerant, planéque contrario modo *Chriſtianum* nomen interpretētur par eſt, hoc eſt vt veteris Chriſtianiſmi monumenta omnia deleant, ſacerdotium in quo potiſſimum poſitus eſt Chriſtianiſmus aboleāt, templa Dei immortalis a fundamentis euertant, omnes Chriſti imagines omnemque memoriam conculcent & profligent, nullumque veteris Chriſtianiſmi ſignum aut veſtigium quantum in ipſis eſt, tota patiantur Gallia exiſtere. Et vt eorum princeps Apoſtolus & Euangeliſta, ſacrilegus, & ſimoniacus, & adulter, Gomorrhæus ille Beza palam ſcripſit *ſe ſperare quod opus cœpit dominus in Gallia & ma-*

Regia Colignii poteſtas quó directa.

Beza epiſt theol. 37.

gna ex parte perfecit, illud velle abſoluere, tota priore hominum Chriſtianorum generatione ſublata; ſic iſti duo reges pro ſuo virili illud conati ſunt præſtare, & non minus Chriſtianos homines quàm Chriſtianos ritus tota Gallia extinguere, *vt mundum veluti de integro tota Gallia inſtaurarent*, nouos nimirum regni incolas Caluiniſtas, nouos Chriſtianos, nouum Chriſtianiſmum a Caluino fabricatum inducẽdo, nouum fidei ſymbolum, nouum Chriſtum, & nouum Deum, qualem ſuprà deſcripſimus, pro veteri religione, pro veteri Chriſto, Deóque, per totam Galliam fuſtibus, & gladijs & tormentis bellicis prædicando, & auditoribus ſiue volentibus ſiue nolentibus ingerendo. *Suprà fol. 168.169.*

Nam quæ nominari poteſt vel vnica ampliſſimi Galliarum regni ciuitas in quam vel voluntate ciuium, vel inſidijs proditorum, vel ſub honeſtis fœderis conditionibus admiſſi ſint, vbi non contra veterem Chriſtianam religionem capitale ſuum odium pluſquam vlli vnquam Turcæ aut Tartari effuderũt? Vnam poſtulo deſignari mihi tota Gallia vrbem in qua iſti dominati ſunt, quæ non fœdiora oſtendat proculcati Chriſtianiſmi exempla quàm vlla Hungariæ aut Græciæ ciuitas; imò quàm ipſa Conſtantinopolis vbi magnus Turca imperat, & quam cruentiſſima expugnatione poſt longam duorum ferè menſium obſidionem occupauit. Loquãtur Aureliæ, Angoleſmũ, Rothomagũ, Lugdunũ, Meldæ, Sueſſiones, Aurãgiũ, Nemauſus, Mõtalbanũ, ipſa Lutetia, totuſq; Pictauiẽſis, &

Guiennenſis prouinciæ tractus,loquantur incẽſa templorum tecta, diſturbati parietes, direpti theſauri,mactati preſbiteri; ſacra & diuina ſiue ſacramenta ſiue ſacramentalia violata & prophanata omnia, loquantur quam fidem *iſti primi Chriſtiani Gallogræcorum reges* cum ſuis fidelibus inuexerunt. In Aurelias pacificè admiſſi ſunt, dicebant enim ſe veniſſe regio mandato vt omnes ab iniurijs prohiberent, & libertatem conſcientiæ ſeruarent omnibus iuxta regium edictum Ianuarij, in quo expreſſe cauebatur ne iſti eccleſiarum bona aut ornamenta quæcunque attingerent. Sed vix milites ſuos per vrbem diſpoſuerunt quum ſtatim in monaſterium pulchrum & locuples irruunt, idque horribili modo depopulantur, quicquid ipſis placebat rapiẽtes, quod eorum cupiditati ſupererat incendentes, libros, pulpita, ſcripta, monumenta quæcunque. Tum in eccleſia equos ſuos paſcendos collocant, reliquias Sanctorum omnium incendunt, monachos varijs mortis generibus interficiunt. Cæterùm quum huc vſque prædati fuiſſent, repentè cepit eos inconſultæ temeritatis pœnitentia. Timebãt enim ne reliqui Eccleſiaſtici hoc exemplo commoniti, aliarum eccleſiarum bona vel aſportarent vel occulerent, adeò vt ipſi non niſi magna difficultate ſperata præda potirentur. Quare vt huic malo occurrerẽt, neue talis bolus ex eorum faucibus eriperetur, ad ſonum buccinæ magna cum pompa & ſtrepitu promulgant, omnes vt ſacerdotes Catholici liberè, iuxta regis edictum ſua ſacra frequent-

Sacrilegia Hugonotarum Aurelijs.

Hiſtoire de M. Pig. lib. 6. ca. 9.

rent, monaſterium illud tumultu militari non voluntate principum ita fuiſſe deſtructum, omnia deinceps fore cunctis tuta & pacata. Quibus promiſſis confiſi Catholici quum nihil deinceps hoſtile metuerẽt, Caluiniſtæ ſubitò generali ſacrilegio omnes vrbis eccleſias adoriuntur, primamque & præcipuam non modò vrbis Aurelianenſis ſed vniuerſæ quoque Galliæ, imò quæ Sanctæ Sophiæ à Conſtantino magno Cõſtantinopoli extructæ, & quæ totius Europæ habetur pulcherrima nihil quicquam cedebat, penitus diripiunt, thecas ſanctarum reliquiarũ reliquiјs combuſtis inuadunt, ſanctiſſimam euchariſtiam pedibus conculcant aut pilis tormentarijs traijciunt, cuſtodes ornamentorum tormentis excarnificatos compellunt omnia ipſis tradere, quos deinde coegerunt grandi mulcta ſeipſos ex eorum manibus redimere. Cùm quicquid in eo templo fuiſſet aureum & argenteum conuaſaſſent, populuſque miſerè lamentaretur de tam immani vaſtitate, iſti boni Chriſtiani vt eos placarent, proteſtati ſunt ſe totum quod eo ſacrilegio corraſerant, Regis (non Caroli, ſed Gaſparis Colignij) vſibus conſeruare, cui vt tormenta bellica ad alia templa ſimiliter diruenda ſuppeterent, campanas e ſacris turribus detractas ad conflanda tormenta fuderunt; quumque ita per templum hoc auariſſimè graſſati eſſent, nec quicquam eorum aduncas manus effugiſſet, *itum eſt in viſcera terræ* & in ſepulchra mortuorum pari barbarie ſæuitum; & primi Aurelianenſium Pontificis

Hugonotarũ infidelitas.

Eccleſia S. Crucis.

Theuet Coſmog. vniuerſ li. 15. cap. 6.

S. Aignani qui illis antea infidelibus Chriſti euangelium primus annunciauerat corpus è tumulo rapiunt, & tanquam Caluiniani Euangelij aduerſarium flammis adiudicant. Proximè in Regis tum viuentis fratrem paulò antè defunctum Franciſcum 2 pari impietate deſæuiunt, eiuſque cor è monumento vbi reconditum erat extractum eodem incēdio abſumunt. Denique ipſum templum immiſſis facibus inflammant. Hoc furore cùm omnes Aureliarum eccleſias populati fuiſſent, educunt extra vrbem copias, & per vicinum agrum circumcirca eandem feritatem exercent, in eccleſias & ſacerdotes ſuum odium quàm acerbiſſimè expromentes; quos captos caudis ſuorum equorum alligarunt & Aurelias vſque pertraxerunt; alijs effodiebant oculos, alijs præcidebant naſos, aures, virilia, poſtea miſeros vinxerunt ad arbores, & iaculis vel ſclopettis transfixerunt, alijs abraſerunt a facie cutē, plurimis amputarunt capita.

Hugonotarum immanitas.

Aurelijs non longè abeſt Cleriacum oppidum; in quo quum contra eccleſias & ſacerdotes eadem quæ Aurelijs perpetraſſent, in mortuos quoque eandem feritatem oſtenderunt. Nam poſt templum beatæ Virginis quod Ludouicus rex ſumptuoſè extruxerat penitus euerſum, ipſum regem quia tali erga Deum pietati vacauerat è monumento tollunt, vnáque reginam vxorem quæ cum viro ſepulta erat. quorum vtriuſque corpora poſtquam ad aliquot dies cum ſingulari regij nominis contumelia & religionis contemptu, & abſq; com-

Hiſtoire françoiſe vbi ſuprà cap. 10. Theuet Coſmog. vniuerſ. lib. 15. cap. 16.

muni humanitatis ſenſu per totam vrbem raptaſſent, quando iam ſemiputrida oſſa vix ſibi diutius poſſent adhæreſcere, vtrumque ad flammas damnant, & accenſa pyra vtrumque in cineres redegerunt. Inde in ſacellum Ducum Longauillæ irrumpunt, vbi item tumulati erant e regia ſtirpe permulti, quos omnes extraxerunt, deſtructiſque ſepulchris corpora inſepulta proiecerunt canibus. Ab hoc loco tanquam egregiam aliquam de ſuis hoſtibus victoriam conſecuti, ad reginam Nauarræ Henrici Nauarræi matrem quæ propè aberat gratulatum proficiſcentes, ea præſente & inſpectante, quoſdam principes familiæ Borboniæ mariti ſui conſanguineos e ſepulchris erutos combuſſerunt. Et quæ hiſtoria vel Gallicana vel Latina, ſiue à Catholicis ſiue ab ipſis Caluiniſtis ſcripta, non narrat eos hoc genere ſacrilegij in omnes Sanctos, in omnes primos Gallicanæ eccleſiæ epiſcopos & Apoſtolos nunc glorioſè in cœlis triumphantes ſæuijſſe, quorum corpora tantopere (vt prius explicauimus) a primis Chriſtianis honorata, tam multorum bonorum nobis inſtrumenra, tantis a Deo miraculis glorificata, non minus diligenter quàm viuos ſacerdotes exquiſierunt, & reperientes ſecunda morte, quantum in ipſis erat, vnà cum ſacerdotibus eorum ſucceſſoribus trucidarunt. Notum eſt quid Lugduni fecerint contra Sanctum Irenæum. Veteres olim Pagani primum eius epiſcopum Photinum virum Apoſtolicum occiderunt, & deinceps *eius aliorumque martyrum*

Sacrilega Hugonotarum in principes epiſcopos & Sanctos defunctos crudelitas.

Suprà fol. 193. 194.

M. Pig. li. 6. cap. 10.

Niceph. li. 4. ca. 17.

corpora combuſta in Rhodanum fluuium ſparſerunt. Iſti Pagani Caluiniſtæ Photini ſucceſſorem Irenæum exhumarunt, & publicè concremarunt, cinereſque in præterfluentem Rhodanum coniecerunt. Quale erat ſuis temporibus Galliæ lumen& decus D. Hilarius epiſcopus Pictauiẽſis? qui etiamſi Arianos ſuos haberet hoſtes infeſtiſſimos quos libris doctiſſimè ſcriptis neruoſè refutabat, tamẽ acerrimus Arianorum patronus Conſtantius Imperator, propter ſingularem ſanctimoniam, propter mirabilem doctrinam, propter inſignem grauitatem & mores epiſcopo Chriſtiano digniſſimos ita eum reuerebatur, vt ab exilio reuocaret, & ſuæ in Gallia eccleſiæ Pictauienſi reſtitueret. At Ariani iſti Caluiniſtæ ad ſuum tribunal eum citantes, primùm libros ſua manu contra Arium exaratos, & cum ijs alios quoſdam vetuſtiſſimos, quos tanquam egregium & æternitate dignum monumentum hucvſque eccleſia Pictauienſis aſſeruârat, flammis pronunciant dignos & incendio deuouent: tum ipſum Sancti corpus pari ſupplicio plectunt. Iacebat eodem in loco Radegundis regina, quæ poſtquam cum Clotario filio magni Clodouæi primi Gallorum Chriſtiani regis iuxta veteres hiſtoricos(& ſi iſti Epicuri ſuo Gaſpari vel cõdæo hũc honoris titulũ tribuũt) ſex annos in matrimonio vixerat, caſtiſſimã ex voto deinceps vitã egit, ædificataq; ad honorẽ chriſti& beatæ virginis magnifica baſilica (quæ tamẽ populari ſermone S. Radegũdis nomẽ obtinuit) in eadẽ ipſa moriẽs conquieuit.

Theuet in Coſmog. li 14 ca.6. M. Pig lib.6.ca.11.

Cæterùm iſtorum canum furoré non potuit euadere, qui vel odio caſtitatis quam profeſſa eſt, vel amore loculi in quo condita eſt, & quod erat alicuius pretij, corpus eiectum eodem cum reliquis iudicio damnarunt vt ignibus conflagraret; omniaque quæ in illa eccleſia iacuerunt Sáctorum corpora, eodem cum S. Hilario & hac caſtiſſima regina iudicio perierunt. Sed ineptè facio qui vnam aut alterá eccleſiam, vel S. Hilarij vel S. Radegundis ab iſtis fratribus direptam & vaſtatam dico, quando omnes generaliter Pictauij eccleſiæ eadem vaſtitate deformatæ ſunt. Stultè S. Hilarii libros incenſos queror, quando in plurimis Galliæ prouinciis magnas & optimè inſtructas bibliothecas ab iſtis incendiariis & iuratis Antiquitatis & primitiuæ eccleſię hoſtibus incenſas fuiſſe conſtat.

Satanica Hugonotarum in Apoſtolos Chriſti & Chriſtum ipſum immanitas.

Et quis miretur eos clariſſimis illis & primis eccleſiæ Gallicanæ Doctoribus tam fuiſſe infeſtos, qui nec ipſis Apoſtolis Domini, ſi vſpiam in eorum vel minutiſſimas corporum partes incidebant, magis fuerunt propitij! Erat in oppido quodam Burdegalenſis oræ caput S. Matthiæ Apoſtoli, nec procul inde in oppido quod S. Ioánis Angelici nomine vocatur, pars quædam capitis incliti præcurſoris Domini Ioannis Baptiſtæ, *quo nemo inter natos mulierum ſurrexit maior*, & quem ipſe Saluator noſter ſupra conditionem Patriarcharum & Prophetarum extollens ipſis Angelis coæquauerat, a quo & nomen huic vrbi videtur impoſitum, & quem locum ad honorem Baptiſtæ ſui multò pluribus miraculis illu-

Barbezieux

S. Ieã d'Angeli.

Theuet Coſmog. li. 14. cap. 4.

Matt. cap. 11. 10.

ſtrauerat, quàm quibus recens inuenta Geruaſij & Protaſij Martyrum corpora nobilitata fuiſſe narrat D. Ambroſius. Quid verò iſti Gallogræci? perinde nimirum vt decuit viros Caluiniſtas, hoc eſt veros diabolos, qui & martyres, & Apoſtolos, & Apoſtolis ſuperiores, ipſumque Chriſtum pari loco habent. Poſt *omnia huius vrbis templa ſpoliata & euerſa, vt nec vnum integrum relinqueretur*, poſt D. Matthiæ caput Vulcano conſecratum, & ablatum diligenter aurum quo caput D. Ioannis operiebatur, caput ipſum vel partem potius (erat enim pars poſterior, cuius anterior Ambiani debito cum honore ſeruatur) poſtquam multis opprobriis & cõtumeliis cum Herode & Herodiade affeciſſent, magna cæremonia, medio foro, pyram ingentem ſtruentes iniecerunt. vnico facto & Herode & Herodiade Iudæis infeſtiſſimis D. Ioannis hoſtibus, & ipſis quoque Ethnicis truculentiores. Herodes enim & Herodias corpus mortuum permiſerunt *diſcipulis vt ſepelirent*. Ethnicique qui poſtea Romanis imperatorib' Chriſtianos perſequentibus martyrum corpora maximè chriſtianis inuidebant, ideoque de illis comburendis cineribuſque ſæpenumero in flumina ſpargendis plurimum apud centuriones & præfectos inſtabant, quũ eadem diritate *truncum D. Ioannis corpus ignibus abſumendum* curaſſent, de capite quod magno labore Chriſtiani comparauerant, veterem ſuam malitiam aliquantulum remiſerunt. At iſti nec cum Herode & Herodiade caput ſepeliri ſinunt, nec vt Ethnici à Chriſtianis

Ambroſius epiſt. 85.

Theuet vbi ſuprà.

Matt. cap. 14. 12.

Suprà fol. 193.

Theodoret. hiſtor. li. 3. cap. 6.

teneri patiuntur, ſed eo ſpiritu pleni qui Herodem impulit ad eius cædem, & Ethnicos incitauit ad eius mortui incendium, nec ſepulturam concedunt: ſed poſt fœdiſſima opprobria, ereptum Chriſtianis diuinum caput ſolėni pompa ad contemptum Chriſti & quam Chriſtus prædicauit fidem reſurrectionis flammis abſumpſerunt. Qui autem iſta in Chriſti martyres & Apoſtolos deſignarunt, an Chriſto ipſi peperciſſent, ſi penes ipſos fuiſſet eum vel in ſe, vel in membris eius, vlláue corporis parte rurſus cruci affigere? Imò & Chriſtus ipſe qui ſe ſuoſque Apoſtolos iiſdem hominibus ſimiliter odioſos eſſe prædicat, & certa ratio *Ioā.ca. 15.* quum iſti Chriſti Apoſtolos non niſi propter Chriſti nomen & fidem hoc odio proſequantur, ideoque Chriſtum ipſum multò infeſtius erant perſecuturi, & ipſa experientia docet quàm reuerenter Chriſtum fuiſſent habituri, ſi vt olim ad Pilati, ita nunc ad eorum tribunal iudicandus ſiſteretur. Aurangij enim in Prouincia poſt ordinaria illa Caluiniani Euangeliſmi facinora, diſturbatas eccleſias, euerſa Sanctorum monumenta, exuſta corpora, & inter alia patronum & primum Apoſtolum ſuum S. Eutropium, & huiuſmodi cætera, ad extremum ſcitè formatam Chriſti *Hiſtoire de la Val li. 2.* crucifixi imaginem templo educunt, funibuſque alligatam imponunt aſino, & per omnes plateas & compita, perpetuis eam *M. Pig. li. 6 cap. 13.* maledictis, & vnà continuis flagellis & verberibus afficientes circumducunt, & deinde

non quidem in crucem egerunt, ſed quod eiuſdem erat immanitatis proiecerunt in ignem, quale quid contra Chriſtum à Turcis capta Cōſtantinopoli geſtum fuiſſe Chriſtianorum hiſtoriæ prodiderunt. Cæterùm iidem fratres in diœceſi Carnotēſi longè vltra hanc vel Aurangiorum vel Turcarum diritatem progreſſi ſunt, qui in eccleſiam quandam vbi ſacerdos diuinum illud Chriſtianorum ſacrificium peragebat irrumpentes, proculcata ſuis pedibus ſacra hoſtia, & effuſo ſanguine, calice loco matulæ abutentes, & ſacerdotem ad vrinam ebibendam compellentes, mox eundem cum Crucifixi Chriſti imagine altè colligarunt, & Chriſtum cum ſacerdote plurimorum ſclopettorum glandibus transfixerunt: quod facinus pluſquam diabolicum à multis Euangelicis in aliis pleriſque locis factitatum, fideliſſimi hiſtorici annotarunt.

Launay en la replique Chreſtien. lib. 2. cap. 16.

In oppido Houdam.

Surius ann. 1568. 1569.

Nullum reperiam orationis exitum, ſi voluero horum facinora, non quidem omnia, ſed inſigniora, non ſemel aut iterum in obſcuris pagis, ſed ſæpenumero in clariſſimis ciuitatibus & per totas prouincias perpetrata, vel breuiter perſtringere. Alibi ſacerdotibus extraxerunt viſcera, eaque proiecerunt canibus & porcis, & deinde referſerunt ventres fœno aut auena, & iis tanquam præſepibus vſi ſunt è quibus equi paſcerentur. Alibi abſciſſa ſacerdotibus genitalia coxerunt, & eoſdem vt comederent vi coegerunt, & mox pugionibus aperuerunt ventres vt inſpicerent quemadmodum talem cibum digererēt. multos gregatim in puteos præcipitare,

Caluiniſtarum erga ſacerdotes mirāda feritas.

M. Pig. li. 6. cap. 10.

ſepelire alios viuos, ſerra alios ſecare medios, ludꝰ iocuſq; iſtis primitiuis Chriſtianis fuit. Sed nihil illis fuit vſitatius quã ſacerdotes exciſis pudendis ad mortẽ adigere. Narrat enim is qui eorũ caſtra perdiu ſequebatur vir illuſtris & celebris, & qui iſtiuſmodi aliquando carnificinis interfuit inuitus, cũ in Picardia (in qua tamen iſti Cerberi nunquam ita multum potuerunt) apud principẽ Portianum pro ſacerdote quodam honeſtæ famę intercederet, interim fratres eum tanquam in rota per ſingula membra rumpendum firmiſſimè funibus conſtrictum diſtendiſſe, deinde diu flagellis & loris horrendum in modum laceraſſe, poſtea accerſiſſe chirurgum qui ei membrum virile abſcidit, qui ſanguinarius lanio gloriatus eſt hunc fuiſſe decimum ſeptimum quem ipſe hoc modo execuerat, & infinitis cum doloribus ad mortem compulerat. At nullius hominis eloquentiſſimi lingua vel oratio, vel etiam cogitatio poteſt complecti quemadmodum Furiarum inſtar in ciuitate Angoleſmenſi perbacchati ſunt, quæ etſi honeſta compoſitione, eaq; multis vinculis fidei, & iuriſiurandi (ſi quid eſſet in iſtis fidei, aut vlla vincula talibus indomitis beſtiis aſtringendis eſſent idonea) in eorũ poteſtatem veniſſet, nimirum vt Catholici laici & ſacerdotes ſecurè ſi vellent in vrbe morarentur, vel ſecurè quò vellent exirent; tamẽ vt primum iſti Fideles ciuitatis portas occuparunt, neutris vel ſacerdotibus vel laicis pepercerũt, nec ab vllo crudeliſſimæ mortis genere abſtinuerunt, quod truculentiſſimus aliquis Phalaris aut Me-

Surius, ann. 1568. 1569.

Launay en la replique Chreſtiene li. 2. ca. 16.

Launay. ibid.

zentius vnquam exercuit. Et de laicis aliàs fortaſſe nonnihil attingetur, de eccleſiaſticis verò quoniam inexplicabile & infinitum eſt velle narrationem aliquam rei magnitudine dignã aggredi,& certè vires meas longiſſimè ſuperat, vnico teſtimonio optimi doctiſſimique viri Angoleſmenſis contentus ero, qui probè hiſtoriam totam cognitam perſpectamque habuit. *Arbitror* inquit ille, *hanc ciuitatem nunquã pertuliſſe maiorem perſecutionem, eiuſque agrum nunquam fuiſſe magis ab incolis deſertum & incultum vel ſub Gotthis, vel ſub Oſtrogotthis & Vandalis, vel ſub Romanis & Anglis, quàm anno domini* 1568. *quando ſub Hugonotarum dominatum venit, nec vnquam plus crudelitatis exercitum eſt aduerſus presbyteros, monachos, ſanctimoniales, & alios Catholicos. Nam templa alia inflammarunt, alia demoliti ſunt, effoderunt è ſepulchris corpora multorum quos eccleſia pro Sanctis veneratur, multorum etiã bonorum virorum qui nuper mea memoria ſunt mortui. Perpauci presbyteri & monachi effugerũt ſuſpendium, aliis abſciſſa ſunt genitalia, alij proiecti ſunt in latrinas, alij in puteos, alij è ſũmitate murorum vel turrium præcipites in terram vel flumen dati ſunt, poſtquam diu extremis miſeriis fuiſſent oppreſſi. Quumque hæc funeſtiſſima Euangelici fratres perpetrarent, tum clamabant* Viue, viue, viue *l'Euangile. Neque verò compoſitio & leges pacificationis vtrinque firmatæ quicquam cohibuerunt has cædes & latrocinia.* Quid ergo non fecerunt ij quum vi ciuitatem aliquam ſubegerunt, quando hîc vbi amicè admiſſi ſunt perpetrãt tam horrenda? & vbi fidem non dant, quales ſunt illi

Theuet Coſmog. vniuerſ. li. 14. cap. 5.

dracones & tigrides, qui hîc vbi fide & iureiurando omnia ſecura pollicebantur, à crudeliſſimarum beſtiarum feritate nihil quicquam diſcrepant? Sed quid in eis attendas fidem? quibus re vera non maior ineſt quàm in cane aut equo. imò quorum fides adeò eſt canina & belluina, vt ij quò magis fide Caluiniana ſint imbuti, eò magis ad infidelitatem, & hanc eius comitem barbariem ſint proni, Deo ſuo quem colunt ad has virtutes ſibi gratiſſimas eos impellente. Quod autem dicitur de eo militari celeuſmate & triũphali cantu, Viuat, viuat, viuat Euangelium, ita ſe habet. Proximo poſt vrbem redditam die, inter alios quos contra fidem datã crudeliter mactarunt, magna pompa, præſente Admiralio Colignio & multis equitum lanceariorum turmis ſtipato, ſuſpenderunt Franciſcanorum præfectum, virum ſanctiſſimæ vitæ, excellentis doctrinæ, & concionatorem clariſſimum: eiuſque conuentus lectori primum abſciderunt virilia, poſtea occiderũt, & deinceps alteri fratri octuagenario amputatum caput abiecerũt in latrinas. Quoniam autem vt veteres quos prius nominaui patres & ſcriptores & Apoſtoli eccleſiæ Gallicanæ, S. Hilarius, Irenæus, Eutropius, Aignanus, ſuis ſanctiſſimis ſcriptis ſummaque pietate, ita iſti quoque viri ſua ſanctimonia & doctrina huic Euãgeliſmo, qui nihil aliud eſt quã manifeſtæ impietatis quoad Deũ, & fœdiſſimę turpitudinis quoad cõmunẽ vitã Epicuræa quædã profeſſio, plurimũ nocuerũt, idcirco iſtis è mũdo ſublatis eorũq; memoria (ſi fieri poterat) deleta,

Suprà fol. 168.

Lemay vbi ſuprà.

Definitio noui Euãgelij.

viuere & vigere clamant Euanglium ſuum, quādo iſtis impedimentis remotis homines Epicurei & infideles belluino ritu in omnibus voluptatum & libidinum ſordibus liberè poſſint volutari. Sed apponamus id quo doctiſſimus vir orationem ſuam concludit. eſt enim animaduerſione dignum. *Equidem* (inquit ille) *vere gloriari poſſum me tantum vidiſſe, quantum alius fortaſſe quiſpiam. Decem enim & octo annos extra Chriſtianum orbem peregrinatus, vixi inter Barbaros etiam eos qui ſub ſole habentur immaniſsimi. Certò tamen ſcio me nunquam vidiſſe vel audiuiſſe ſimilia immanitatis exempla, ſi ipſos Canibales & Margageas (qui ſunt ipſorum Canibalum maximè efferati) in hanc comparationem ducas, quorum horribilem feritatem aliàs deſcripſi in hiſtoria mea de ſingularibus Galliæ prærogatiuis.* Hæc ille.

Theuet vbi ſuprà.

Vellem autem ſemper lectorem meminiſſe, eorum quæ ego in vna vel altera ciuitate facta memoro, ſimillima in plurimis per Galliam ciuitatibus, vt Cadomi, Rothomagi, Diepæ, Normannia tota, Lugduni, Turonibus, Biturigibus, Cenomannis, toto Delphinatu, Prouincia, Guiēna, Gaſconia fuiſſe admiſſa; de quo nemo dubitare poterit qui huius Euangeliſmi & iſtorum Euangelicorum naturam vel à primo limine ſalutauit, vel qui eorum præcipitem furorem turbinis inſtar omnia diſiicientem cogitauerit, & ſupra quinque millia ſacerdotum, & pluſquam decem millia templorum & ſacellorum funditus euerſa, duabus primis rebellionibus aduerterit, quod eſt à variis hiſtoricis ſcriptum. Quique

Surius ann. 1567. Illuſtria eccleſiæ trophæa impreſſa anno 1573.

adeò

adeò proiecta ad malitiam & ſacrilegium audacia erant, vt in tenera Euangeliſmi ſui infantia, quum ille vix dum in crepundijs vagiret, vix dum primos dentes emitteret, in ipſa tamen Metropoli, & tum propter potentiam tum propter Catholicæ fidei zelum principe Galliarum vrbe Pariſienſi, vſque eò ſe efferebant, vt à Prædicante ſuo, miniſtro *Seruetano qui Trinitatem, & ſimul Ariano qui Chriſtũ Deũ negaret inſtigati, ipſa Chriſti nati celeberrima feſtiuitate, in eccleſia S. Medardi populum Catholicum inuaderent, viros fœminâſque ſauciarent & occiderent, Chriſti & Sanctorum imagines confringerent, ſacros calices, veſtes & ornamenta eccleſiaſtica compilarent, pedibus ſuis ſanctiſſimum Chriſti corpus conculcarent, in eccleſiam equos ſuos ſtabulatum inducerent, presbyteros alios equorum incurſu proſternerent, alios ſaucios & vulneratos in vincula conijcerent*: hæc qui in infantes tali tempore, tali loco, in ciuitate Pariſienſi, in primo iuſtitiæ foro admittere ſunt auſi; ij grandiuſculi facti, in Normannia, Delphinatu, in Guienna & Gaſconia, vbi nullam iuſtitiam cogitabant, vbi nec Deum nec hominem verebantur, vbi ipſi erant ſupremi omnium principes, vbi in Chriſtum & eccleſiam eius iure Euangelico quicquid libuit id etiam licuit; hic demum quid non erant iſti Fideles acturi? hic (inquam) a quo flagitio, a quo ſacrilegio, a quo vel maximè infando contra Deum atque naturam ſcelere erant temperaturi? De Albigenſibus quos iſti ſuos in Euangelio fratres chariſſimos & Chriſti martyres agnoſcunt, & qui eandem cum his de

ann. 1562. Decemb. 27.

M. Pig. li. 6. cap. 7.

Criſpin. in actis Martyrum li. 1. fol. 9.

Belfor. in Annal. lib. li. 3. ca. 73. Antonin' 3 parte ſpecul. hiſtor. tit. 19 ca 1.

Vincenti' ſpecul. hiſtor. lib 30.

Prateolus in Elencho hæreſ. lib. 1. cap. 23.

Suprà fol. 168.

Chriſto ab Euchariſtia abſente, de baptiſmo nihil valente, de purgatorio nullo, de eccleſijs orationis cauſa non adeundis, de reſurrectione nunquam futura, de mortalitate animæ, fidem Caluinianam tenebant; qui contra Galliam patriã, Africæ Saracenos vt iſti Græciæ atq; Aſiæ Turcas ſolicitabant, & contra eccleſias, altaria, imagines, eadẽ prorſus cum iſtis ſuis ſucceſſoribus operabantur; de his (inquam) memoriæ proditum eſt, quod Toloſæ ſuper altare maioris eccleſiæ, Crucifixi imaginem collocauerint; mox eodem in altari ſcortum poſuerint, eaque in conſpectu imaginis ad Satanicam deſpicientiam Chriſti crucifixi turpiter abuſi fuerint. Quo Euangelico facinore patrato, imaginem quaſi tanti ſceleris conſciam vindicaturi, brachia ei præcîdunt, collo funem inijciunt, vtque ſuperius de Aurangianis fratribus narrauimus, per totam vrbem incredibili cum contumelia & irriſione trahunt. Quàm multa huius generis turpiſſima & impuriſſima putamus ab iſtis noſtris Caluiniſtis factitata? ab iſtis dico quos & ipſa Euangeliſmi doctrina ad omnes libidines extimulat, & Deus cui ſeruiunt ſuo item ſpiritu ad eaſdem vehementius inflammat, & ne de eis cohibendis quicquam laborent, admonet atque inſtruit; & quibus denique ipſorum principes & Euangeliſtæ atque Apoſtoli Caluinus & Beza, ſuo exemplo ad quãuis infandam libidinem præluxerunt; quorum Apoſtolatum vt ſtabiliant hæc tam tetra & infanda moliuntur.

¶ 6. Quod vnicum tale eſt, vt vel ob hoc ſolum, 6
Canibales potius aut bruta animalia quàm Galli ſint dicendi, etiamſi quæ hactenus percurrimus omnia illis condonentur & oblivione deleantur ſempiterna. Quis enim eos homines ducat & non potiùs vt Apoſtolus vocat *irrationabilia pecora*, qui veteres ſuos Apoſtolos Dioniſium, Photinum, Irenæum, Eutropium, Trophimum, Creſcentem, Martialem, Nathanaelem, omnes vel a Chriſto, vel a Petro, vel Paulo, vel Clemente miſſos, omnes ſanctiſſimos caſtiſſimoſque epiſcopos & martyres dereliquerunt, & eos etiam mortuos barbarica crudelitate rurſus quantum poterant iugularunt, vt Caluinum & Bezam, iſta duo proſtibula, duos hos Sodomæ & Gomorrhæ ſpurios, a principe diabolorum Beelzebub ad Galliam corrumpendam extruſos in eorum locum & Apoſtolicam dignitatem extollerent! Quorum ille propter horrendam libidinem flammis cæleſtibus olim vindicatam è Gallia profugere coactus eſt, id quod ex publicis patriæ illius ciuitatis Nouiodunenſis tabulis conſtat; iſte libris a ſeipſo æditis, & ad æternum Euangeliſmi noui dedecus impreſſis gloriatur, ſe turpiſſimè hinc alterius viri vxorem, illinc alterius patris impuberem filium turpiter amaſſe, cum vtroque fœdiſſimam ſtupri conſuetudinem habuiſſe, & vtriuſq; ſic incenſũ cupidine vt quẽ cui præferret neſciret; ad extremum tamẽ infãdos cõcubit⁹ pueri, adulteræ amplexib⁹

2. Petri 2. 12.

Quales beſtiæ fuerint primi Hugenotarum Apoſtoli.

Caluinus.

Geneſ 19.

Hiſtoire de la vie de Caluin, Chap 5.

Beza.

ſibi fuiſſe ſuauiores concluderet: vtrumque autem patri proprio, matrique, & fratribus, omnibuſque amicis ſine vlla quæſtione præponeret. Qui emiſſis ad omnium Gallorum & Chriſtianorum notitiam ſpurciſſimis carminibus, canere non erubuit,

Beza in epigrāmat.

Abeſt Candida, Beza quid moraris?
Audebertus abeſt, quid hîc moraris?
Tenent Pariſij tuos amores,
Habent Aurelij tuos lepores,
Et tu Vezelijs manere pergis?
Procul Candidulaque, amoribuſque,
Et leporibus, Audebertuloque?

Poſteaque hunc Sporum catamîtum, illamque infamem adulteram Pariſienſis ſartoris vxorem chariſſimis ſuis parentibus anteponens, addit

Imò Vezelij procul valete,
Et vale pater, & valete fratres.
Namque Vezelijs carere poſſum,
Et carere parente, & his & illis.
At non Candidula Audebertuloque.

Mitto reliqua, pudore enim impedior ne aſcribam. Etenim iſti innumerabilia ex licentia ſui euangelii impudenter admittunt, quæ a verecundis aduerſarijs Catholicis nō poſſūt audire. Sed qui diſcipuli illos priores diuiniſſimos chriſti Apoſtolos abiecerūt, vt his duob⁹ animalib⁹ quouis hirco ſordidioribus adhæreſcerēt, an ij Gallorum vel Chriſtianorum nomen merētur, quē ego recuſē iudicē modò cōmuni ſenſu præditū?

7 ¶ 7 Quod igitur in populo Gallicano præcipuè & primo loco ſpectandū dixi, hoc eſt, Chriſtia-

na & Catholica religio; eius iſtos fratres inaniſſimos eſſe, perſpicuis vti ſpero argumentis conuicimus. Vtque ſuperius eos nihil de corporum reſurrectione, nihil de animarum immortalitate & præmijs æternæ vitæ credidiſſe docuimus, ita quæ hîc percurrimus ab eis geſta, optimè probant facta exrerna cum interna fide, mores diſcipulorum cum doctrina magiſtrorum, meſſem cum ſemente, fructus cum radice, riuulos cum fontibus, vitam communem & viuendi conſuetudinem cum Euangeliſmo & Caluiniſmo apprimè congruere: vtque in doctrina nihil eſt Chriſtianum, nihil niſi Saracenicũ, impium, infidele, Epicuræum; ita in moribus vitaque, nihil eſt humanum, nihil niſi Turcicum, barbarum, agreſte, belluinum. Prudentius Chriſtianus poeta, longè alio ſpiritu quàm Geneuenſis illa beſtia carmina fundens, elegãter docet quam ob cauſam primi Chriſtiani ſepulchris tantam curam impenderent. Pagani quidem corpora Chriſtianorum vaſtare, demergere, comburere ſatagebant, quò ſignificarent nullam illis ſupereſſe reſurgendi ſpem, in quo articulo Chriſtianæ religionis cardo vertebatur. Chriſtiani e contra vt denunciarent ſe de reſurrectione eſſe certiſſimos, corpora ſuorum honorificè in ſepulchris quaſi ad expreſſum reſurrectionis teſtimonium condebant: de quo pulchrè Prudentius,

cap. 4. & 5.

Euſeb. lib. 5. cap. 1.

Quæ pigra cadauera pridem
Tumulis putrefacta iacebant,
Volucres rapientur in auras,

Prudenti⁹ hymno in exequijs defunctorum.

Animas comitata priores.

Quod quia firmiſſimè ab omnibus Chriſtianis credebatur,

Hinc maxima cura ſepulchris
Impenditur, hinc reſolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.

Quare primi Chriſtiani ſic honorarunt corpora & ſepulchra Sanctorũ.

Quum autem vir aliquis ſanctus vt martyr vel Apoſtolus mortem obibat, quia eius altera eáque præcipua pars iam nunc cæleſti beatitudine fruebatur, ad quam ſuo tempore & corpus certiſſimò erat euehendum; idcirco huic corpori ornando vtpote iam quaſi dimidia ex parte glorificato & de plena glorificatione ſecuro, nullis ſumptibus parcebant. Id quod plurimum item & ad Chriſti honorem, & ad religionis Chriſtianæ confirmationem pertinebat. De quo egregiè aureum illud os D. Chryſoſtomi exponentis illud Iſaiæ de ſepulchro Chriſti, *Et erit ſepulchrum eius honor. Locus (inquit) in quo Chriſtus poſitus eſt, licet valde anguſt⁹, anguſtior tamen & venerabilior eſt mille regum Palatijs, imò etiam regibus ipſis. Et erit requies eius honor. Eſaiæ 11. Nec in ipſo ſolùm, ſed in diſcipulis etiam eius hoc contigit. Nam qui ducebantur & circunducebantur, qui contempti erant & vincti, qui innumerabilia patiebantur dum viuebant; vbi defuncti ſunt, regibus ipſis erant magis venerabiles. Etiam Romæ quæ vrbium eſt regaliſſima, relictis omnibus, ad ſepulchra piſcatoris (Petri) & pellionis (Pauli) currunt & reges, & præſides, & milites.* Ex quo alibi infert præclarè contra Ethnicos: *Audebitis igitur horum dominum*

Eſaiæ 11.

Chryſoſt. tomo 2. aduerſus Gẽtiles Quod Chriſtus ſit Deus.

Homil. 66. ad populũ Antiochenum.

vocare mortuum, cuius ſerui vel mortui terrarum orbis regum ſunt protectores: Hæc eſt Chriſtianorum fides, hoc verorum Chriſtianorum officium, & hoc a Chriſtianis faciendum *ſcripturæ diuinæ prophetarum* (inquit diuus Auguſtinus) *ante longiſsima tempora teſtatæ ſunt*. Qui ergo & ſcripturis diuinis, & primitiuæ eccleſiæ, & huic primario Chriſtianæ fidei fundamento ſe opponunt Caluiniſtæ, an non propriè Antichriſti dicendi ſunt? Veteres quidem Ethnici quotquot de animarum immortalitate rectè crediderunt, ſepulchrorum religionem magna item cura ſanciuerunt, & vt aliàs admonui, pœnam grauem ſtatuerunt ei qui *buſtum, monumentum aut columnam, violaret, deijceret, frangeret*. Quibus igitur ſupplicijs iſti mactandi ſunt, qui Apoſtolorum, Martyrum, & aliorum ſanctiſſimorum Epiſcoporum monumenta, tam ſacrilegè & tam immani in defunctos odio deuaſtarunt! Veteres Ethnicorum carnifices, illi qui erant cæteris impuriores, quum Sanctorum corpora in cineres redegiſſent, exprobrare ſolebant Chriſtianis, *Iam videamus vtrum ſint reſurrecturi, & vtrum illorum Deus eos adiuuare & e manibus noſtris eripere poſsit*. At Caluiniſtæ illis Ethnicis millies nequiores, & animas mortales credunt, & ſuis tropis omnia ſcripturæ loca de reſurrectione eludunt, & planum eſt eos Ethnico ſpiritu martyribus ijs quos exuſſerunt inſultare, quaſi eorum Chriſtus eos non potuerit reſuſcitare nec ex iſtorum carnificum manibus eripere, qui Chriſtum ipſum adhuc

Auguſtin⁹ epiſtola 42.

Cicero li. 2. de legibus.

Euſeb. lib. 5. cap. 1.

Hugonotæ nequiores Ethnicis.

reſurexiſſe negant, & qui nunc Sardonicè ad eius reſurrectionem probandam ſcripturas ſe cudere iactant. perinde quaſi Chriſti ipſius reſurrectio niſi iſtorum canum Satanicis mendacijs non poſſet confirmari. Lex eſt apud Turcas accuratè religioſéque obſeruata, *ne quis demoliatur, effringat aut aperiat ſepulchrum alicuius Turcæ, Mauri, Iudæi, Arabis, Perſæ, Gentilis, Chriſtiani aut alterius cuiuſquam. Qui ſecus fecerit, pœna eſto mors & indignatio principis.* Quum verò Selimus Turcarum Imperator expeditionem in Ægiptum faciens Iudæam tranſiret, & eius milites aliquot prope vrbem Gazarenſem medici cuiuſdam monumentum effregiſſent, ſuſpicantes theſaurum illic abſconditum, ciueſque vrbis factum illud ad Selimum detuliſſent, is ſtatim præcepit reos comprehendi, & ex illis 14 laqueo ſuſpendit, tres alios palis ſuffixit, omnes ſacrilegij participes magna ſeueritate interfecit, qui etiam Hieroſolimis ingreſſus ſacellum Chriſtianorum in quo extat monumentum Gottofredi Bullionij cum hac inſcriptione, *Hîc iacet inclitus Dux Godefroy Duc de Buillon, qui totam iſtam terram acquiſiuit cultu Chriſtiano, cuius anima regnat cum Chriſto. amen.* nullum lapidem ſuo loco mouit, quin potius & ſacellum hoc, & alterum multo celebrius quod *Sepulchrum Chriſti* dicitur, vbi poſt crucifixionem Saluator noſter ſepultus eſt beneficentia magna proſecutus, in eo & ipſe orauit, & veterem maiorum ſuorum conſuetudinem renouauit, præcipiens ne vel Chriſtianis ſacer-

Suprà fol. 176.

Theuet Coſmog li. 6. cap. 7.

Chriſtianorũ principum ſepulchra apud Turcas inuiolata.

Ibid. ca. 8.

Ibi. cap. 9.

dotibus illa cuſtodientibus, vel monumentis regum & Principum Chriſtianorum quorum illic circumcirca magnus eſt numerus vlla à quouis iniuria inferretur. Quod ſi illa Chriſti vel Principum Chriſtianorũ ſepulchra, ſi monumentum illud Gottofredi Bullionij Caluiniſtis occurriſſet, num iſti deo orationes illic ſuas obtuliſſent? num ſacerdotes Chriſtianos à violētia illæſos præſtitiſſent? nũ quod filius Selimi Solimãnus fecit, aliquot aureorum millia Chriſtianis locorum illorum cuſtodibus diſtribuiſſent? Imò an non cuſtodes illos omnes execuiſſent, & variis tormentis cruciatos occidiſſent, & monumenta ſiue Chriſti ſiue Chriſtianorũ Principum quæcunque a fundamentis diruiſſent? Atqui id quod fecerũt in gallia, docet quid facturi erant in Iudæa. Qui ſuis regibus tam fuerunt truculenti, alienis Principibus nunquam futuri erant clementiores. Quique Chriſti Apoſtolis & chariſſimis amicis ſe proteſtati ſunt capitales hoſtes, Chriſto ipſi nihilo magis peperciſſent. ideoque eſt euidens Turcam Hugonota, Mahometanum Caluiniſta, Sergium Beza, Halim Caluino, Sultanum Selimum Mahometis cultorem & æternum Chriſti perſecutorem, Chriſtianum eſſe gaſpare Colignio Caluiniſtarũ rege eiuſque ducibus longè meliorẽ, qui vnà cum ſuis ſectariis hactenus ita nihil moderatum, nihil humanum præ ſe tulerunt, vt ſimpliciter belluæ magis quàm homines & dici & credi mereantur, de quibus veriſſimè illud Lactantij de ſimilibus dictum vſurpari

Ibid.

Caluiniſtæ Turcis immaniores.

Lactant. lib. 5. cap. 11.

poteſt: *Aſpernantur corpora bel'uarum quibus ſunt ipſi ſæuiores, ſibique adeò placent quod homines (& Galli) nati ſunt, quorum nihil niſi lineamenta & ſummam figuram gerunt. Nam quis Caucaſus, quæ India, quæ Hyrcania, tam ſanguinarias vnquam beſtias aluit? quænam illa feritas, quæ rabies, quæ inſania eſt, lucem viuis, terram mortuis denegaſſe?* quam iſti rabiem & inſaniam erga plurimos viros & plurima Sanctorum corpora exercuerunt. Quod autem de vno eorum ſacrilegio, euerſis videlicet ſepulchris & eiectis ſepultorum oſſibus narrauimus, id non minùs abundè demonſtrari poterat de aliis iunumeris ſi locus pateretur per reliqua vagari, & ſingula cum Turcis & Ethnicis conferre. Semper enim pateret inter Ethnicorum quorumcunque perditiſſimum, & vulgarem Caluiniſtam, quoad religionem nihil eſſe diſcriminis, niſi quod fortaſſe nequiſſimo Pagano communis Caluiniſta eſt, vt plurimùm flagitioſior. Pagani cum ſub Iuliano Apoſtata licentiam haberent quæ vellent contra Chriſtianos agendi, *Aſcaloni & Gaza, quæ ſunt vrbes Paleſtinæ, primùm virorum ſacerdotij dignitate exornatorum, & mulierum perpetuam virginitatem profeſſarum ventres diſcindunt, deinde farciunt hordeo, ad extremum eos porcis deuorandos obiiciunt.* At quod veteres Pagani non niſi volente & iubente Imperatore auſi ſunt; id iſti noui Pagani in Galliis inuito & contradicente rege Galliarum fecerunt. Quod illi in vna vel altera vrbe, id iſti in multis vrbibus, & alia his diriora per totam ferè Galliam patrarunt. Iulianus Apoſtata *ſa-*

Caluiniſtæ magis ſacrilegi & crudeles quã Iulianus Apoſtata.

Theodoret hiſt. lib. 3. cap. 6.

cra eccleſiarum vaſa in ærarium regium inferri , & portas eccleſiæ quam Conſtantinus ædificarat obſerari mandat , quò aditus ad conuentus illic agendos Chriſtianis intercluderetur. Eiuſque quæſtor Felix qui vaſis eccleſiaſticis colligendis prçerat, *eorum magnificentiam conſpicatus*, (neque enim habebant antiqui Chriſtiani eiuſmodi vitra & cupas tabernarias quibus Caluiniſtæ cœnaturi in ſuis ſynagogis vtuntur) contumelioſe , *En* inquit *quàm ſumptuoſis vaſis filio Mariæ miniſtretur.* At iſti etſi cum Apoſtata Iuliano Imperatoriam dignitatem non obtinent , vaſa tamen ſacra in multis Galliæ prouinciis conflāt , nec obſerando portas eccleſiarum Catholicos ab eis adeundis cohibent, ſed via magis compendiaria eccleſias cum portis ſuccendendo , vel ſuffoſſis fundamentis & immiſſo puluere tormentario eas funditus diruendo , conuentus Chriſtianorum omnes prohibent: nec cum Felice in ſacrorum vaſorum magnificentiam iocantur tantum, ſed ea ſuis ſordibus fœdiſſimè contaminant , nec verbis ſolùm *Mariæ filio* inſultāt,ſed eum verberibus etiam quoad poſſunt cum Iudæis afficiunt, & aſino impoſitum atque alligatum , fœdioribus quàm olim Iudæi opprobriis denuò vexant & crucifigunt. Infinitum eſt ſi velim hoc modo omnia perſequi , & ſingula horum facinora cum veteribus Paganis aut Saracenis componere, nec eſt vtì ſpero neceſſarium, quando ſi ex vngue leonem , multò magis ex tam vncinatis hamatiſque & vnguibus , & dentibus , & roſtris,

Ibid ca. 11.

facile eſt iſtas Harpyias & dracones æſtimare.

¶ 8 Ex quibus omnibus quoniam ſi religionẽ & nomen Chriſtianum reſpicimus, iſtos nihil minus quàm Gallos aut Chriſtianos eſſe liquet; quoad obedientiam, & mores & animum voluntatemque Gallicanis legibus regibuſque parendi, & Gallicanam rempublicam defendendi, ecquid in iſtis inſit Gallicani ſanguinis & ſpiritus, proximè iam examinemus, quanquam hoc ex antegreſſis ſatis eluceſcit. Nam quin Regis & Parlamentorum omnium authoritas cũ eccleſia conſpirauerit & ad eccleſiam tuendam vires ſuas contulerit, nemo ſanæ mentis ambigit. extantque multa & regum, & Parlamentorum Pariſienſis, Toloſani, Rothomagenſis, Diuionenſis, Burdegalenſis & reliquorum tum contra hæreticos omnes generaliter, tum ſpeciatim cõtra iſtos Apoſtatas edicta ſeueriſſima iterũ atque iterum repetita. Nec quicquam eſt clarius quàm inuitiſſimis regibus, fortiſſimè cõtra nitentibus Parlamentis, hos tumultus, hæreſes, ſeditiones, vaſtationes vrbium, cruenta Hugonotarũ cum rege & regiis ducibus commiſſa prælia in regno Galliç euenisse. Imò verò à primo huius Caluiniſmi iacto in Gallia lapide, omnia acta Caluiniſtarum quid aliud fuerunt quàm violationes & contemptiones legum, quas ſuprema in Galliis authoritas Regia & Parlamentaris ſanciuerat? Quàm multa ſtatuerat Franciſcus primus contra hanc hæreſim ſuis temporibus in Gallia ſerpere incipientem? Quàm multa paternis ſan-

Seditioſum principium Caluiniſmi in Gallia.

ctionibus addidit Henricus 2? Quid eius filius Franciſcus 2? *Quoniam (inquit) contra edicta Frãciſci & Henrici 2, nocturna in ciuitate Pariſienſi & alibi audimus fieri conuenticula, in quibus ſacramenta contra ritus eccleſiæ Catholicæ miniſtrantur, prohibemus ea in poſterum, præcipimuſque domus eas in quibus deinceps tales cœtus & coitiones fient penitus euerti, deſtrui, & in vaſtitate perpetua iacere vt nunquam poſtea exædificentur.* Huic regis edicto ſi fuiſſet obtemperatum, quemadmodum potuiſſet Atheiſmus iſte in Gallia radices agere? Tantum verò abeſt vt huic ſanctioni regiæ Caluiniſtæ paruerint, vt poſtea *multò magis quàm antea*, temporibus nocturnis ſua tenebrarũ opera peregerint, concionando, & contra eccleſiam Catholicam, Pontificem, epiſcopos, & totam eccleſiaſticam Hierarchiam bacchando, quod eſt ordinarium Caluinianæ prædicationis ſubiectum. Deinceps verò media luce eadem patrare audebant, & prętera in concionibus ſuis contra regem cæperunt nominatim inuehi, & libros quoque famoſos paſſim ſpargere: non contra regem modò, ſed *contra Deum* primò, tum *contra regem, principeſque, & qui regi erant à conſiliis*, vel in regis aula viuebant, quibus modis neceſſe erat malum ingraueſcere. Et multa quidẽ multis in locis proditoriè conrra regem, ſeditioſè contra rempub. impiè contra Deum gerebantur; ſed tamen propter reorum maximam multitudinem, Cõcilio regis viſum eſt cum illis indulgenter agere, & meliora ab iiſdem ſperare in poſterum. Ergo venia omnium prętcritorum ſcelerum Caluini-

Hiſtoire Françoiſe de M. Pig. li. 5. ca. 10. Belforeſt hiſt. lib. 6. cap. 88.

Ibi.

Ibidem.

M. Pigñ vbi ſuprà cap. 11. 12.

Belforeſt lib. 6. cap. 28. ſtis omnibus facta eſt: exceptis tamen ab hac indulgentia concionatoribus, miniſtris, & qui ſub velo religionis coniurauerant contra regem, reginam matrem, vxorem, fratres regis, principes, conſiliarios, aut cõtra ſtatũ reipublicæ. Sed hoc decretũ camino oleũ addidit, & incendiũ multo vehemẽtiꝰ auxit. Miniſtri enim verè incendiarij & flabella ſeditionũ, tum demũ multò pluribus mendaciis, rithmis, famoſis libellis, contra regẽ principeſque regios emiſſis, & regẽ & principes toti populo, maximè Caluinianis quàm odioſiſſimos reddere ſatagebant, & denique de rege principibùſque vno impetù interficiendis conſilia dira machinabãtur. Sequuta eſt mox coniuratio Amboſiana, & quum inſidiis fraudibuſque quod volebant non potuerunt conſequi, in apertas rebelliones eruperunt, prælioque Dreuſiorum vtrique parti & Catholicis & Caluiniſtis cruẽnto, ſed regi & reipub. cruẽntiſſimo decertarunt. Quumque poſtea incredibili perfidia, generoſiſſimũ Ducem Guiſium Poltrotus Bezæ conſilio & ingentibus aliorum promiſſis adductus obtruncaſſet, à rege inuito libertatem religionis ſed certis conditionibus circumſcriptam extorſerunt. Iſta ego celerius præteruolo, quia ſunt lippis & tonſoribus nota, & quum iam de religione quod cupere ſe ſimulabant obtinuiſſent, eorũ regiæ maieſtatis & legum patriarum contemptus declarat eos eſſe ex natura religionis ſuæ regibus legibúſque rebelles, vt quæ deinceps contra ius faſque geſſerint, nulla poſſint excuſatione defendi.

Libertatem itaque quam ita ſe deſiderare ſimulabant rex concedebat, ſed ita vt non in vrbibus ſed ſuburbiis tantùm vel pagis quos rex præſcriberet. ſuos impios ritus agerẽt. Deinde vt ciuitas Pariſienſis ab illis miniſtrorũ concionibus & reliquis Caluiniſmi nugis eſſet libera. Quietè quidem ſine moleſtia & perturbatione quacunque tum in vrbibus aliis tum ipſa quoque Pariſienſi Caluiniſtæ degerent; at ſi cœnare vellent vel miniſtrum prædicantem audire, ex illis vrbibus ad loca deſtinata egrederẽtur. Tum in Aula regis, nec cœnas nec cõciones Caluinianas exercere liceret. Porro in ſuis cõcionibus, à maledictis in Catholicam religionem, principes, epiſcopos, & magiſtratus iaciendis temperarent, ſacerdotibus moleſtiã nullã exhiberẽt, eccleſias interceptas iis reſtituerẽt, imagines ſacras Chriſti & Sanctorum ne vlterius frangerent, nihil contra pacem Catholicorum attentarent, ſed eos veteri ſuo more deum colere permitterent, & ipſi viciſſim Caluiniana vt vellent doctrina ſectarios ſuos inſtruerent. Denique ſub prætextu conuentuum aut conſiſtoriorũ nullas ſuæ ſectæ hominibus pecunias, nulla ſubſidia peditũ equitumue imperarent, ſed quoad eiuſmodi oĩa regi ſua ſarta tecta maneret authoritas. Atque his cõditionibus Rex & Parlamentũ ſe nouã religionẽ toleraturos ſpopõderũt. Has cõditiones quis inficietur & obſeruatu fuiſſe faciles, & Hugonotis valde cõmodas. Qui enim poſt religionem Chriſtianam in Gallia plantatam, nullum vnquam habuerunt pagum, nullum ſuburbium, nul-

M. Pig. lib. 6 ca. 7.

1

2

Libertas religionis conceſſa Caluiniſtis, & quibus conditionibus.

3

4

5

Vide edictum apud la Val lib. 3. fol. 141.

anno 1562. menſe Ianuario.

lam domunculam, aut tugurium, in quo eorum hæreſis vocem ſuam emitteret; iis nunc in omnibus Galliæ prouinciis multa ſuburbia, multos pagos, oppida, & plurimorum nobilium villas patere in quibus liberè fidem ſuam docerent, quanta erat gratia, quanta indulgentia? Quam ſi Catholici qui in Anglia nimis barbara tyrannide opprimuntur, pro veteri ſua Catholica Chriſtianorum omnium religione poſſent multò durioribus conditionibus aſſequi, quàm ſecum putarẽt humaniter agi, & quàm ſcrupuloſè cauerent ne conditiones datas tranſgrediẽdo, iuſtam vllam hæreticis vel leuiter expoſtulandi præberent occaſionem. Sed ſtultiſſimè facio qui lucem cum tenebris, oues cum lupis, Chriſtum cum Satana, Catholicos cum Caluiniſtis confero; & eos quorum religio fidem & charitatem prædicat, iſtis quorum totus Euangeliſmus in ſola fide, eaque Græca, & Punica, & Hugonotica, & proiecta ad quoduis flagitium ſuſcipiendum audacia poſitus eſt, ſimiles eſſe poſſe autumo. Nam iſti ſua Gallogræca fide ita edictũ regis interpretati ſunt, vt nullam eius particulam obſeruauerint. Neque verò aut huic aut alij cuicunque regis edicto aliter obtemperauerunt, niſi quatenus ex eo ad ſectam ſuam ſtabiliendam maius aliquod incrementum putabant ſe acquirere. Ita quod in initio generaliter huius Euangelij inuentores prædicabant, *fas eſſe illud fucis, & technis*, & diſſimulationibus, & periuriis, & rebellionibus quoque *promouere*, id ita firmiter in diſcipulorum pectoribus hæſit, atque

Eraſmus in epiſt. ad fratres inferioris Germaniæ.

que

que adeò illuſtribus Aurágij in Flandria,& Colignij in Francia exemplis probatum eſt, vt ſi quis hodierno die hæretico cuiuis de fœdere ſeruando credat, niſi fœdus illud ſit eius rationibus admodum vtile, is non minùs cum ratione inſanit, quàm ſi Satanæ fidem & honorem ſuum de re quapiam præſtanda interponenti credat. Neque ſine cauſa hos duos in fide ſeruãda pares facio, quos diuinus Christi Apoſtolus quoad fidem, iam olim inter ſe comparauit. Et quàm (Deus bone) licenter iſti hoc regis edictũ violarunt! Acceperunt quidem ſuburbia,ſed ita vt is eſſet ad vrbem occupandum gradus; & vbi potuerunt non minus effrænatè in vrbibus quã ſuburbijs Caluiniſmum ſuum propagarunt. Et ſi quis eis regium edictum obieciſſet, in promptu erat reſponſio,Deo cuius illi negotium agebant, magis obediendum eſſe quàm hominibus. Ita poſt edictum illud Ianuarij, plurimas eaſque celeberrimas toto regno vrbes inuaſerunt, Aurelias,Turones, Andegauum,Pictauium,Biturigas, magnam partem Guiennæ, & alia quæ enumerare longum eſt. Tantum verò abeſt vtà ciuitate Pariſienſi aut Aula etiam regis ſuis impietatibus contaminanda abſtinerent, vt non vertẽte anno in quo edictũ illud extorſerũt,Pariſijs in oculis Parlamẽti, in celeberrimo Chriſtianorũ feſto, horrẽda illa facinora cõmiſerunt quæ paulo ante narrauim⁹.et quo forti⁹ roborari partes ſuas ſciebant ſi Pariſienſem ciuitatem, & regis Aulam,quaſi cor & cerebrum, ipſa primaria vitæ Catholicæ domicilia poſsẽt inficere,

Caluiniſtæ ſingulas conditiones quàm improbè violant.

Iacob. cap. 2. v. 19.

1

M. Pig. lib. 6. ca. 7.

2. 3.

Suprà fol. 209.

M. Pig. li. 6. cap. 19. 20. eò acrius & ſeditioſi⁹ Miniſtri ijs in locis ſua zizania ſerere cōtēderūt, vt nouis iterū atque iterū edictis opus fuerit ad eorū petulātiā coercendā. De iniurijs autē in Clerū & cōtumelijs iaciēdis quid opus eſt loqui, aut ab ijs quomodo
4 potuerūt abſtinere miniſtri prędicantes, quorū vt plurimū cōciones maxima ex parte in ijs rebus cōſumūtur. Et ſi Caluiniſtā prohibes ne in Pōtificē Rom. miſsā, religionē, & principes Catholicos inuehatur; perinde eſt acſi os illi obſtruas & planè iubeas obmuteſcere. Et ea ferè omnia quæ modò percurrim⁹, homicidia, ſacrilegia, ſpoliationes & euerſiones tēplorū, lacerationes ſacerdotū, tragica & Turcica in chriſtū, in Sāctos, in reges viuos & defūctos ſcelera, vel eodē vel proximo poſt edictū Ianuarij anno facta ſūt. Cæterū quemadmodū inferiores duces, milites, & miniſtri, in alijs particularibus quæ ipſi potiſſimū appetebāt, occidēdo aduerſarios, prædādo aliorū bona, vim inferēdo viris & fæminis, debacchādo in clerū & Pōtificē, pro libidine ſua edictū regis eludebāt, ſic princeps eorū Colligni⁹ qui nihil niſi regnū cogitabat, & cui aliorū omniū deſideria ipſáque religionē deſeruire coge-
5 bat, extremū illud quo regnū ſuū impediebatur, & creberrimè & audaciſſimè perrumpebat.

9 ¶ 9 Proximo itaq; poſt edictū illud & pacē Aurelianēſi obſidione ſoluta cōfectā anno, quū maximè elucere debebat in iſto hoīe pacis ſtudium eiuſq; erga regē obedientia, quæ erant pacifica-
an. 1563. tionis antegreſſæ primaria capita; ille ſtatim regni ſui fundamēta ponēs, diſtribuit totā Galliam

vt alias annotauim⁹ in prouincias ſexdecim, vnã-quamque rurſ⁹ prouinciã in certas præfecturas, & harũ quamq; rurſus partitus eſt in Eccleſias quas vocabat, quarum vnaquæque ſuũ habebat Conſiſtoriũ quaſi ſeparatum iudicũ conſeſſum, ex miniſtro & certis fratrib⁹ euãgelij promouẽdi ſtudioſiſſimis cõpoſitũ. In ſingulis præfecturis inſtituit rurſus aliud Cõciliũ quod vnoquoq; mẽſe coibat, & de cõmunib⁹ Caluinianæ cauſæ reb⁹ cõſultabat. Quod illic fiebat referebatur ad Cõciliũ prouinciæ. Ab hoc rurs⁹ aſcẽdebatur ad grandi⁹ Conciliũ prouinciarũ omnium, in quo pauci homines ex omnibus prouincijs delecti cõmunia negotia tractabãt, & fratrib⁹ erat iſtar Parlamenti cuiuſdã Pariſiẽſis. Sed quartũ adhuc ſupererat *Conciliũ* reliquorũ omniũ ſupremũ & caput quod *ſecretũ* dicebatur, cui Admiralius nõ modò tãquã Rex, ſed etiã quaſi Põtifex præſidebat, vbi de bello, de pace, de religione, de fœderib⁹ Principũ ſine prouocatione ſtatuebatur. Regno Caluiniano ad hũc modũ in ſuos ordines tributo, proximũ erat cõmune aliquod ærarium ſtabilire, ſine quo nec in pace nec in bello aliquid præclarè poterat adminiſtrari, quum pecunia ſit neru⁹ rerũ gerendarũ, ſine quo frigeat & in pace cõſiliũ, & in bellis expeditio. Ergo ſtatim ab eccleſijs exigit quadringẽta librarũ millia, quibus collectis emittit in omnes partes ſuos exploratores, eoſq; in omniũ principũ aulis habebat vigiles. cũ principib⁹ Germanis coibat fœdera, pẽſiones dabat militarib⁹ quibuſdã Præfectis qui ſẽper ad nutũ præſtò eſſẽt, vt ſi quando de vrbe,

Launay en la replique Chreſtienne lib. 2. cap. 13 §. 5. 6.

Gaſp. Colignij & Caluiniſtarum regnũ quo modo fundatum in Gallia.

Concilia.

Pecunia exacta.

caſtello,arce,aut quouis loco magni alicui' momẽti capiẽdo admonerẽtur,ſubito iniũctũ mun' capeſſerẽt.Ex his autẽ Cõſiſtorijs & Cõcilijs & exploratorib', præter alia cõmoda id capiebat vtilitatis, vt(quod in regno nouo ſtabiliẽdo potiſſimũ habetur)aduerſariorũ ſuorũ acta & molitiones,nõ ſolùm in magnis Principũ Aulis,ſed etiam in ciuitatibus, minimiſq; Galliæ pagis intelligeret. Conſiſtorijs præterea hoc officium iniunctum erat,non vt diſciplinam eccleſiaſticã curarent,non vt verbum Domini Paulique epiſtolas tractarent , ſed vt in diſciplinam militarẽ incumberent , verba & iuſſa Admiralij exequerentur , ad eum de incremento fratrum, de numero peditum equitumque,& armorum,ſtatis temporibus referrent. Si quis ditior eſſet & imbecillior , is tenuiorem ſed robuſtiorẽ, & in rebus gerendis acriorem ſuis pecunijs armaret. Si quis ætate defecta , is iuuenem ſuo loco ſufficeret; omnes ſemper in procinctu ſtarent,vt *ſi qua repẽtina contra infideles* (ſic appellabãt regẽ& Catholicos)*ſuſcipiẽda eſſet expeditio*,ſine mora efficerent quod a ducibus præciperetur. Ita quum ad quatuor annos in eccleſijs Caluinianis plenè fuiſſet dominatus, iamq; expeditionis illius quã intendebat tempus immineret, deſtinatò miſit ad omnia Conſiſtoria , & cõcionatoribus mandat ,vt ſinguli quum fratres doctrina euangelij inſtruerent,omiſſo Teſtamento nouo vetus tantum,& veteris eas ſolummodo partes interpretarẽtur,in quibus Deus Moyſi & Ioſue Iudæiſq; terram Palæſtinam ingreſſuris præcipit, vt ſine vlla miſericordia Cananæos , Moabitas , Phili-

Conſiſtoria.

Colignius rex & põtifex.

ſtæos & reliquos idololatras interficerent. Quo regis Colignij edicto ad eccleſias perlato, Miniſtri ſubito opus aggreſſi declamabant eandē eſſe Catholicorum & Cananæorū, eandem Caluiniſtarum & fidelium Hebræorum, eandem Colignij & Moyſis, Dandelotij & Ioſue rationē. *Iudicijs Dei & ſeueriſſimis æterni ſupplicij comminationibus, incitabāt auditores* vt alacriter contra regem inſurgerent. Quum Dei ſiquidem cauſa agitur " ad perſonā hominis non eſſe conuertendos o- " culos: eos omnes euangeliū prodere & perduel- " les eſſe contra diuinam maieſtatem, qui quò mi- " nus hoc facerent aliquos conſcientiæ ſcrupulos " prætenderēt. Hæc eſſe bella domini, & contra " infideles & præpotentis Iehóuæ iuratos inimi- " cos moueri, eaq; tāto debere eſſe reliquis bellis " cruentiora, quanto minus hoſtibus Dei quā ini- " micis mortaliū hominum parcendū eſt. Deniq; " vniuerſis per omnes Gallicanas eccleſias mini- " ſtris hoc generale concionādi argumētum à Colignio iniunctū eſt, vt ea tantū e pulpitis ſonarēt quæ idonea eſſent ad concitandos tumultus, ad irritandos & commouendos auditores, & (ne a verbis edicti diſcedā) ad belli cōtra regē gerēdi cupiditatē *atq; ignē in auditorū mētibus incendendū.*

Mettre le feu en la teſte.

Rebus ita diſpoſitis, quū iā huic Caluiniſtarū Moyſi opportunū videbatur Carolū Cananæorum regē e medio tollere, contrahit occultè copias, & regē Meldis ex inopinato adoritur. Quāta autē cū difficultate rex Meldis paulò poſt media noctem elapſus Lutetiā profugerit, quā egrè Hugonotarū manus euaſerit, quoties rebellium

M. Pig. lib. 7 ca. 1. Launay vbi ſup.

equeſtres turmæ Heluetiorũ peditatum perrũpere conati ſunt; quod præcipuum eſt, quã incredibili hypocriſi,periurio,ſimulatione,mittẽdis ad regẽ muneribus,equis,canibus venaticis, Colignius regẽ & regios in fraudẽ inducere laborauit vt incautos opprimeret,nec quicquã de cõparatis inſidijs odorarentur priuſquã nimis ſerũ eſſet remediũ,hæc omnia non eſt mei propoſiti narrare:illud vnũ vrgeo,Hugonotas regi ſuo nec in vlla vel tenuiſſima re obtẽperaſſe,ſed aliũ ſibi regẽ cõſtituiſſe , ſub quo contra verum Gallorum regẽ,opes,fortunas, ſanguinẽ ipsũ incredibili cum furore & pertinacia ſunt periclitati. Quãquã enim Admiralius ille Colignius ſe nõ regẽ ſed *protectorẽ fideliũ* diceret, regi viciſſim *protectionem infideliũ* relinquens,atq; ita à ſuis familiari loquẽdi cõſuetudine vocaretur : tamen hæc eius populique hugonotici acta declarãt eũ fuiſſe verũ & abſolutũ Caluiniſtarũ regẽ. Quis enim rex , quis monarcha maiorẽ vnquã habuit vel habere potuit in facultates & vitã ſubditorũ poteſtatẽ? Et qui vectigalia pendunt Colignio, Carolo regi pendere recusãt, qui Colignio militare volunt etiam cõtra Carolũ,Carolo autẽ officiũ militandi cõtra Coligniũ renũciãt,eos Colignij nõ Caroli ſubditos eſſe quã eſt manifeſtũ? Et ciuitates quæ portas aperiũt Colignio ducibuſq; ab eo miſſis, vt Mõtalbanum,Nemauſus, Rochella,occludũt autẽ portas regi ipſi,vel fratri regis legitima cũ poteſtate miſſo , his Admiraliũ imperare non regẽ,quã eſt euidẽs & clarũ? Quique in Gallia rege inſciente nec conſulto, quas libet cõſcribit equitum peditũque turmas,

Belforeſt li.6.ca. 95.

Admirali' abſolutus monarcha Hugonotarum.

eaſque ſuis fœderatis rebellib⁹, Aurangio & Ludouico extra Galliã mittit, quis neget hunc regẽ eſſe abſolutũ, & ſub nullius alterius obedientia viuere? Deniq; quũ Admiralius ſua particularia Hugonotis & Caluinianis eccleſijs edicta ſcribit, eaq; Hugonotæ & eccleſiæ magna cũ reuerẽtia ſuſcipiunt, & accuratè exequũtur; regis autẽ Gallorũ edicta & Admiralius effuſè ridet atque cõtẽnit, & Hugonotarũ populus non magis quã Aeſopi fabulas æſtimat, hos duos reges Carolũ & Colignũ, & Gallos & Hugonotas, certum eſt non minus eſſe diſtinctos, quã Hiſpanorum populus a Gallicano ſecernitur. Quũ Hẽricus tum dux Andius poſtea rex Rochellenſes obſideret, illiſque offerret honorificas pacis cõditiones, Rochellẽſes reſpõderunt *ſe nõ poſſe pacẽ aliquã admittere particularẽ quæ nõ reliquos oẽs regni fideles cõprehẽderet: ſe nõ minus obligari vt procurent bonũ fratrũ quàm ſuũ propriũ: neque verò poſſe ſeipſos ab illis ſeiũgere, nec ſuã ſeparatã quietẽ ſectari, niſi vnà ſeparari vellẽt & a capite & a mẽbris. Rubenitæ, & Gadditæ, & dimidia tribus Manaſſis etſi à Moyſe obtinuiſſẽt cõmodas ſedes vltra Iordanẽ, obligati tamẽ erãt in omnibus bellis ſuas cum reliquis fratribus vires coniungere.* Quare hac ratione pacẽ cum rege & regijs noluerunt habere, ſed ad extremũ vſq; ſuſtinuerũt obſidionẽ. Quũq; quatuor poſt annos idẽ Gallorũ rex Hẽricus per legatũ ſuum Mõluciũ epiſcopum Valentinum, Lãguedocenſes Hugonotas ad pacẽ hortaretur, illi eadem ratione recuſarũt: ſe nimirũ eiuſdẽ eſſe corporis & cõmunionis cũ aliarũ Galliæ prouinciarum fratribus

M. Pig. li. 6. cap. 12.

Hugonota diſtinctus populus a populo Gallicano.

Poplin. lib. 33. anno 1573.

Hiſtoire de la Val lib 37. anno. 1578.

Caluiniſtis,quibus niſi eodem modo cõſulatur, ſe nõ poſſe eos derelinquere & pacẽ cũ rege habere, niſi velint vt putrida mẽbra à cõmuni corpore preſcindi. Qua ſimilitudine,vt egregiè illis probauit prudentiſſimus Epiſcopus,ſe a reliquis Gallis diſtinctũ eſſe corpus, diſtinctã rempub. probãt, nec ſe eidẽ capiti cũ reliquis ſubeſſe,neque verò regẽ eorũ corporis caput eſſe,quũ hoc eorũ corpus a reliquo regni corpore tam longè abhorreret,ab eoq; multò magis quã corpꝰ leonis ab aquilino,& aſini ab humano ſeiũgeretur.

Reſpub. Hugonotarum diſtincta a rep. Gallicana.

Sed in tota tragædia Caluiniana, ad demonſtrandum Caluiniſtas nullam habere cũ Gallis & rege Gallicano,vel etiam cum Chriſtianis & corpore generali reipub. Chriſtianæ cõmunionem, nihil eſt inſignius praxi eccleſiæ Rochellẽſis, vel etiam eo lõgo & accuratiſſimo ſcripto quod ex cõmuni omniũ ordinũ conſenſu & ſentẽtia,in ſolẽni tanquã parlamẽto cõpoſuerũt & approbarunt & poſtea ad omnes per Galliã fratres emiſerũt Caluiniſtæ Delphinates, Languedocẽſes,& finitimarũ prouinciarũ,poſt interfectũ regẽ ſuũ Coligniũ. Siquidẽ Caluiniſtæ qui eo tẽpore Rochellã profugerũt,nobiles, ignobiles,miniſtri,cõmuni Prætoris & Senatꝰ Rochellẽſis decreto *ad reſarciẽdã quæ a rege populoq; Galliæ accepiſsẽt detrimẽta , cõcluſerũt eos vniuerſè omnes pro ſuis inimicis terra mariq; eſſe habẽdos, qui aliam quàm Rochellenſẽ religionẽ profiterẽtur, quocũq; illi ſtatu vel cõditione fuiſsẽt:* valde incõſideratè & Lutheranos Germaniæ,& ipſũ etiã ducẽ Bipõtinum inimicorũ ſuorũ loco numerãtes. Quo decreto facto,armarũt naues piraticas,eaſq; *Rochellẽſis fidei* mili-

Poplin.lib. 34. anno 1572. Conclur ẽt de tenir pour ennemis tous ceux qui profeſſerẽt autre religion que la leur.

tib'&ducib' inſtruxerũt,præcipiẽtes vt ex æquo populos omnes prædarentur, non ſolùm *Gallos quoſcũque ſiue nobiles, ſiue mercatores Catholicos, etiãſi pacatiſsimè erga Caluiniſtas ſe gererent*, ſed etiã alias nationes oẽs *exceptis Anglis*, aut qui authoritate *Principis Aurangij* fœderati ſui maria illa nauigarent. Adeò vt Caluiniſtæ iſti omnia Frãciæ, Flandriæ, Hiſpaniæ, Portugalliæ & Angliæ littora perluſtrantes, promiſcuè ex Flandris, Francis, Hiſpanis, Portugallenſibus, Italiſque prædam facientes, & ſæpenumero quoque *fide Rochellenſi* ipſos Anglos auariſſimè (vt Angli ſaltem conquerebantur) deſpoliantes, duos auri milliones intra quatuor menſes corraſerint. Qua ſumma etiamſi ipſi viciſſim ab Anglis ex Admiralij Anglicani mandato perfidioſè per ſingularis cuiuſdam amicitiæ ſpeciem penitus exinaniti ſint (vt nihil eſt iſtorum Euangelicorum fratrum fide infidelius) hoc tamen & decreto & facto ſolidè demonſtrauerunt, & ſe populum fuiſſe à Gallicano maximè diſtinctum, & ſuam rempub. non a Gallicana modò, ſed à tota quoq; Chriſtiana repub. fuiſſe diſiunctiſſimam. Caluiniſtæ autem Delphinates & reliqui illi, eodẽ tempore nouam penitus reipub. formam inſtituunt, nouos magiſtratus, nouam politiam, nullam habentes vel regis Gallicani vel Parlamentorum rationem, imò euidentiſſimè Monarchiam hanc in popularem Democratiam peruertentes, quarum huius ad illam nulla eſſet relatio. Sic autem nouæ reipub. ſuæ leges fundamentales auſpicantur. Poſt indictum

Quelques paiſibles qu'ils puiſſent eſtre.

Holinsh. Stovv in Chronicis Angliæ.

an.1573. Poplin. lib. 32.

Leges rei-pub. Calviniſtarum in Gallia.

exemplo Niniuitarum ieiunium, & cœnâ cele-
bratam, iurant omnes pro ſe & poſteris harum
quæ ſequuntur legum perpetuam obſeruatio-
1 nem. 1. *Donec Deo in cuius manu ſunt corda regum,*
placuerit mutare cor regis Caroli, & ſtatum regni in
meliorem formam reſtituere, aut exuſcitare principem
aliquem vicinum quem per virtutem & notas inſignes
cognoſcamus eſſe huius miſeri populi liberatorẽ, in qua-
que ciuitate & oppido Caput vnum vel Prætor eliga-
tur, qui reliquis imperet tam in bello quàm in politia
2 *ciuili.* 2. *Vnà cum Prætore conſiliarij 24 eligantur ſine*
acceptione perſonarum, ſiue ſint è nobilitate, ſiue è po-
pulo, ſiue ex ciuibus, ſiue ex colonis, modò ſint apti &
habiles ad procurãdum bonum publicum. 3. *Præter hos*
3 *24 qui ſemper aſſiſtent Prætori qui erit vigeſimus quin-*
tus, eligantur præterea 75. qui ſimul efficiunt numerum
centenarium, qui item promiſcuè aſſumentur, ſiue ex
ciuibus ſiue ex ruſticanis. Coram his omnes iudicabun-
tur in cauſis criminalibus, hoc eſt vbi quis damnandus
eſt ad mortem, exilium, vel membri alicuius mutilatio-
nem. Sequuntur alia multa ad iuſtitiam & diſci-
plinam militarem huius noui regni pertinẽtia,
digna quidem quæ omnes Galliç populi & prin-
cipes animaduertãt: quæ quoniã in cõmunibus
hiſtorijs obuia sũt, & nec ipſi Caluiniſtæ ea diſ-
ſimulãt, nolo in eis fuſiùs exponẽdis hærere. Sũ-
ma cõcluſionis meæ eſt, Hugonotas in Gallia po-
pulum eſſe à veris Gallis maximè diſtinctum vt
olim Iudęi erant à nationibus Syrorum & Ca-
nanæorum, quod & ipſi liberè confitentur, &
his manifeſtis argumentis oſtenditur.

10 ¶ 10 Quod quum ita ſit, non ego eis deinceps
vitio vertam, quòd cum regibus Gallorum bella

varia geſſerint, quòd populum Gallicanum in bello trucidauerint, quòd Nobilitatis Gallicanę in prælijs & vrbium obſidionibus maximas ſtrages ædiderint, quòd regem Nauarræum Rothomagi, quòd Ducem Monpēſerium, Principem Daulphinum, Principē Rocheſuryoniū Duces Nemoroſium, Longauillanum, Niuernenſem, tam patrem, quàm filium, & generum, Ducem Aumalium, Coneſtablium Memoranſium, quòd Mareſcallos Memoranſium, Danuillum, Briſſaccum, Tauannum, Bironium, Matignionem, & alios innumeros è prima Galliæ Nobilitate in iuſtis prælijs occiderint. Iuſta enim prę̨lia vocentur, quæ apertis in campis, hoſtili more, ductu regis ſui Colignij ſunt commiſſa, in quſbus quia nihil aliud fecerunt, quàm quod nuper Carolus 5, & ſuperiori memoria Angli, & antiquiſſimis temporibus Romani, quum contra Galliæ reges populóſque dimicarent, hoc eſt quoniam Gallos hoſtes ſuos hoſtiliter inuaſerunt, eóſque quantis maximè potuerunt cladibus affecerunt: huiuſmodi bella, qualia erant illa Dreuſij, Sandioniſij, Iarnacenſe & alia, non magis Caluiniſtis, quàm Pictauienſe Anglis, & Papienſe Hiſpanis vitioſa reputabimus, nec propter iſtiuſmodi mutuas vaſtitates Caluiniſtas Gallorum, magis quàm Hiſpanos & Anglos eorundem Gallorum hoſtes cenſebimus, qui ius ſibi vt putabant ereptum, vel iniurias illatas iure militari vt poterant compenſabant. Sin verò in bellis gerendis Caluiniſtæ ius omnium gentium commune violauerint, ſi nec eam fidem

Hugonotæ in bellis cō tra Gallos gerendis nō ſeruant ius gentium.

Belforeſt lib. 6. cap. 28. ſtis omnibus facta eſt: exceptis tamen ab hac indulgentia concionatoribus, miniſtris, & qui ſub velo religionis coniurauerant contra regem, reginam matrem, vxorem, fratres regis, principes, conſiliarios, aut cõtra ſtatũ reipublicæ. Sed hoc decretũ camino oleũ addidit, & incendiũ multo vehemẽtiꝰ auxit. Miniſtri enim verè incendiarij & flabella ſeditionũ, tum demũ multò pluribus mendaciis, rithmis, famoſis libellis, contra regẽ principeſque regios emiſſis, & regẽ & principes toti populo, maximè Caluinianis quàm odioſiſſimos reddere ſatagebant, & denique de rege principibùſque vno impetù interficiendis conſilia dira machinabãtur. Sequuta eſt mox coniuratio Amboſiana, & quum inſidiis fraudibuſque quod volebant non potuerunt conſequi, in apertas rebelliones eruperunt, prælioque Dreuſiorum vtrique parti & Catholicis & Caluiniſtis cruẽnto, ſed regi & reipub. cruẽntiſſimo decertarunt. Quumque poſtea incredibili perfidia, generoſiſſimũ Ducem Guiſium Poltrotus Bezæ conſilio & ingentibus aliorum promiſſis adductus obtruncaſſet, à rege inuito libertatem religionis ſed certis conditionibus circumſcriptam extorſerunt. Iſta ego celerius præteruolo, quia ſunt lippis & tonſoribus nota, & quum iam de religione quod cupere ſe ſimulabant obtinuiſſent, eorũ regiæ maieſtatis & legum patriarum contemptus declarat eos eſſe ex natura religionis ſuæ regibus legibúſque rebelles, vt quæ deinceps contra ius faſque geſſerint, nulla poſſint excuſatione defendi.

Libertatem itaque quam ita ſe deſiderare ſimulabant rex concedebat, ſed ita vt non in vrbibus ſed ſuburbiis tantùm vel pagis quos rex præſcriberet, ſuos impios ritus agerẽt. Deinde vt ciuitas Pariſienſis ab illis miniſtrorũ concionibus & reliquis Caluiniſmi nugis eſſet libera. Quietè quidem ſine moleſtia & perturbatione quacunque tum in vrbibus aliis tum ipſa quoque Pariſienſi Caluiniſtæ degerent; at ſi cœnare vellent vel miniſtrum prædicantem audire, ex illis vrbibus ad loca deſtinata egrederẽtur. Tum in Aula regis, nec cœnas nec cõciones Caluinianas exercere liceret. Porro in ſuis cõcionibus, à maledictis in Catholicam religionem, principes, epiſcopos, & magiſtratus iaciendis temperarent, ſacerdotibus moleſtiã nullã exhiberẽt, eccleſias interceptas iis reſtituerẽt, imagines ſacras Chriſti & Sanctorum ne vlterius frangerent, nihil contra pacem Catholicorum attentarent, ſed eos veteri ſuo more deum colere permitterent, & ipſi viciſſim Caluiniana vt vellent doctrina ſectarios ſuos inſtruerent. Denique ſub prætextu conuentuum aut conſiſtoriorũ nullas ſuæ ſectæ hominibus pecunias, nulla ſubſidia peditũ equitumue imperarent, ſed quoad eiuſmodi oĩa regi ſua ſarta tecta maneret authoritas. Atque his cõditionibus Rex & Parlamentũ ſe nouã religionẽ toleraturos ſpopõderũt. Has cõditiones quis inficietur & obſeruatu fuiſſe faciles, & Hugonotis valde cõmodas. Qui enim poſt religionem Chriſtianam in Gallia plantatam, nullum vnquam habuerunt pagum, nullum ſuburbium, nul-

M. Pig. lib. 6. ca. 7.

1 2 3 4 5

Libertas religionis conceſſa Caluiniſtis, & quibus conditionibus.

Vide edictum apud la Val lib. 3. fol. 141.

anno 1562. menſe Ianuario.

lam domunculam, aut tugurium, in quo eorum hæreſis vocem ſuam emitteret; iis nunc in omnibus Galliæ prouinciis multa ſuburbia, multos pagos, oppida, & plurimorum nobilium villas patere in quibus liberè fidem ſuam docerent, quanta erat gratia, quanta indulgentia? Quam ſi Catholici qui in Anglia nimis barbara tyrannide opprimuntur, pro veteri ſua Catholica Chriſtianorum omnium religione poſſent multò durioribus conditionibus aſſequi, quàm ſecum putarēt humaniter agi, & quàm ſcrupuloſè cauerent ne conditiones datas tranſgrediēdo, iuſtam vllam hæreticis vel leuiter expoſtulandi præberent occaſionem. Sed ſtultiſſimè faciò qui lucem cum tenebris, oues cum lupis, Chriſtum cum Satana, Catholicos cum Caluiniſtis confero; & eos quorum religio fidem & charitatem prædicat, iſtis quorum totus Euangeliſmus in ſola fide, eaque Græca, & Punica, & Hugonotica, & proiecta ad quoduis flagitium ſuſcipiendum audacia poſitus eſt, ſimiles eſſe poſſe autumo. Nam iſti ſua Gallogræca fide ita edictū regis interpretati ſunt, vt nullam eius particulam obſeruauerint. Neque verò aut huic aut alij cuicunque regis edicto aliter obtemperauerunt, niſi quatenus ex eo ad ſectam ſuam ſtabiliendam maius aliquod incrementum putabant ſe acquirere. Ita quod in initio generaliter huius Euangelij inuentores prædicabant, *fas eſſe illud fucis, & technis*, & diſſimulationibus, & periuriis, & rebellionibus quoque *promouere*, id ita firmiter in diſcipulorum pectoribus hæſit, atque

Eraſmus in epiſt. ad fratres inferioris Germaniæ.

que

que adeò illuſtribus Aurágij in Flandria, & Colignij in Francia exemplis probatum eſt, vt ſi quis hodierno die hæretico cuiuis de fœdere ſeruando credat, niſi fœdus illud ſit eius rationibus admodum vtile, is non minùs cum ratione inſanit, quàm ſi Satanæ fidem & honorem ſuum de re quapiam præſtanda interponenti credat. Neque ſine cauſa hos duos in fide ſeruãda pares facio, quos diuinus Chriſti Apoſtolus quoad fidem, iam olim inter ſe comparauit. Et quàm (Deus bone) licenter iſti hoc regis edictũ violarunt! Acceperunt quidem ſuburbia, ſed ita vt is eſſet ad vrbem occupandum gradus, & vbi potuerunt non minus effrænatè in vrbibus quã ſuburbijs Caluiniſmum ſuum propagarunt. Et ſi quis eis regium edictum obiecisſet, in promptu erat reſponſio, Deo cuius illi negotium agebant, magis obediendum eſſe quàm hominibus. Ita poſt edictum illud Ianuarij, plurimas eaſque celeberrimas toto regno vrbes inuaſerunt, Aurelias, Turones, Andegauum, Pictauium, Biturigas, magnam partem Guiennæ, & alia quæ enumerare longum eſt. Tantum verò abeſt vtà ciuitate Pariſienſi aut Aula etiam regis ſuis impietatibus contaminanda abſtinerent, vt non vertẽte anno in quo edictũ illud extorſerũt, Pariſijs in oculis Parlamẽti, in celeberrimo Chriſtianorũ feſto, horrẽda illa facinora cõmiſerunt quæ paulo ante narrauim⁹. et quo forti⁹ roborari partes ſuas ſciebant ſi Pariſienſem ciuitatem, & regis Aulam, quaſi cor & cerebrum, ipſa primaria vitæ Catholicæ domicilia poſsẽt inficere,

Caluiniſtæ ſingulas conditiones quàm improbè violant.

Iacob. cap. 2. v. 19.

1

M. Pig. lib. 6. ca. 7.

1. 3.

Suprà fol. 209.

M.Pig. li. 6.cap.19. 20. eò acrius & ſeditioſi⁹ Miniſtri ijs in locis ſua zi-
zania ſerere cōtéderūt, vt nouis iterū atque ite-
rū edictis opus fuerit ad eorū petulātiā coercen-
4 dā. De iniurijs autē in Clerū & cōtumelijs iaciē-
dis quid opus eſt loqui, aut ab ijs quomodo po-
tuerūt abſtinere miniſtri prędicantes, quorū vt
plurimū cōciones maxima ex parte in ijs rebus
cōſumūtur. Et ſi Caluiniſtā prohibes ne in Pō-
tificē Rom. miſsā, religionē, & principes Ca-
tholicos inuehatur, perinde eſt acſi os illi ob-
ſtruas & planè iubeas obmuteſcere. Et ea ferè
omnia quæ modò percurrim⁹, homicidia, ſacri-
legia, ſpoliationes & euerſiones tēplorū, lacera-
tiones ſacerdotū, tragica & Turcica in chriſtū, in
Sāctos, in reges viuos & defūctos ſcelera, vel eo-
dē vel proximo poſt edictū Ianuarij anno facta
ſūt. Cæterū quemadmodū inferiores duces, mi-
lites, & miniſtri, in alijs particularibus quæ ipſi
potiſſimū appetebāt, occidēdo aduerſarios, præ-
dādo aliorū bona, vim inferēdo viris & fæminis,
debacchādo in clerū & Pōtificē, pro libidine ſua
edictū regis eludebāt, ſic princeps eorū Coligni⁹
qui nihil niſi regnū cogitabat, & cui aliorū om-
5 niū deſideria ipſáque religionē deſeruire coge-
bat, extremū illud quo regnū ſuū impediebatur,
& crebertimè & audaciſſimè perrumpebat.

9 ¶ 9 Proximo itaq; poſt edictū illud & pacē Au-
relianēſi obſidione ſoluta cōfectā anno, quū ma-
ximè elucere debebat in iſto hoīe pacis ſtudium
eiuſq; erga regē obedientia, quæ erant pacifica-
an.1563. tionis antegreſſæ primaria capita; ille ſtatim re-
gni ſui fundamēta ponēs, diſtribuit totā Galliam

vt alias annotauim⁹ in prouincias ſexdecim, vnã-quamque ruſ⁹ prouinciã in certas præfecturas, & harũ quamq; rurſus partitus eſt in Eccleſias quas vocabat, quarum vnaquæque ſuũ habebat Conſiſtoriũ quaſi ſeparatum iudicũ conſeſſum, ex miniſtro & certis fratrib⁹ euãgelij promouẽdi ſtudioſiſſimis cõpoſitũ. In ſingulis præfecturis inſtituit rurſus aliud Cõciliũ quod vnoquoq; mẽſe coibat, & de cõmunib⁹ Caluinianæ cauſæ reb⁹ cõſultabat. Quod illic fiebat referebatur ad Cõciliũ prouinciæ. Ab hoc rurs⁹ aſcẽdebatur ad grandi⁹ Conciliũ prouinciarũ omnium, in quo pauci homines ex omnibus prouincijs delecti cõmunia negotia tractabãt, & fratrib⁹ erat iſtar Parlamenti cuiuſdã Pariſiẽſis. Sed quartũ adhuc ſupererat *Conciliũ* reliquorũ omniũ ſupremũ & caput quod *ſecretũ* dicebatur, cui Admiralius nõ modò tãquã Rex, ſed etiã quaſi Põtifex præſidebat, vbi de bello, de pace, de religione, de fœderib⁹ Principũ ſine prouocatione ſtatuebatur. Regno Caluiniano ad hũc modũ in ſuos ordines tributo, proximũ erat cõmune aliquod ærarium ſtabilire, ſine quo nec in pace nec in bello aliquid præclarè poterat adminiſtrari, quum pecunia ſit neru⁹ rerũ gerendarũ, ſine quo frigeat & in pace cõſiliũ, & in bellis expeditio. Ergo ſtatim ab eccleſijs exigit quadringẽta librarũ millia, quibus collectis emittit in omnes partes ſuos exploratores, eoſq; in omniũ principũ aulis habebat vigiles. cũ principib⁹ Germanis coibat fœdera, pẽſiones dabat militarib⁹ quibuſdã Præfectis qui ſẽper ad nutũ præſtò eſſẽt, vt ſi quando de vrbe,

Launay en la replique Chreſtienne lib. 2. cap. 13 §. 5. 6.

Gaſp. Colignij & Caluiniſtarum regnũ quo modo fundatum in Gallia.

Concilia.

Pecunia exacta.

caſtello,arce,aut quouis loco magni alicuiꝰ momẽti capiẽdo admonerẽtur,ſubito iniũctũ munꝰ capeſſerẽt.Ex his autẽ Cõſiſtorijs & Cõcilijs & exploratoribꝰ, præter alia cõmoda id capiebat vtilitatis, vt(quod in regno nouo ſtabiliẽdo potiſſimũ habetur)aduerſariorũ ſuorũ acta & molitiones,nõ ſolùm in magnis Principũ Aulis,ſed etiam in ciuitatibus, minimiſq; Galliæ pagis intelligeret. Conſiſtorijs præterea hoc officium iniunctum erat,non vt diſciplinam eccleſiaſticã curarent,non vt verbum Domini Paulique epiſtolas tractarent , ſed vt in diſciplinam militarẽ incumberent , verba & iuſſa Admiralij exequerentur ,ad eum de incremento fratrum, de numero peditum equitumque,& armorum,ſtatis temporibus referrent. Si quis ditior eſſet & imbecillior , is tenuiorem ſed robuſtiorẽ, & in rebus gerendis acriorem ſuis pecunijs armaret. Si quis ætate defecta , is iuuenem ſuo loco ſufficeret; omnes ſemper in procinctu ſtarent,vt *ſi qua repẽtina contra infideles* (ſic appellabãt regẽ& Catholicos)*ſuſcipiẽda eſſet expeditio*,ſine mora efficerent quod a ducibus præciperetur. Ita quum ad quatuor annos in eccleſijs Caluinianis plenè fuiſſet dominatus, iamq; expeditionis illius quã intendebat tempus immineret, deſtinatò miſit ad omnia Conſiſtoria , & cõcionatoribus mandat ,vt ſinguli quum fratres doctrina euangelij inſtruerent,omiſſo Teſtamento nouo vetus tantum,& veteris eas ſolummodo partes interpretarẽtur,in quibus Deus Moyſi & Ioſue Iudæiſq; terram Palæſtinam ingreſſuris præcipit, vt ſine vlla miſericordia Cananæos , Moabitas , Phili-

Conſiſtoria.

Colignius rex & põtifex.

ſtæos & reliquos idololatras interficerent. Quo regis Colignij edicto ad eccleſias perlato, Miniſtri ſubito opus aggreſſi declamabant eandẽ eſſe Catholicorum & Cananæorũ, eandem Caluiniſtarum & fidelium Hebræorum, eandem Colignij & Moyſis, Dandelotij & Ioſue rationẽ. *Iudicijs Dei & ſeueriſsimis æterni ſupplicij comminationibus, incitabãt auditores* vt alacriter contra regem inſurgerent. Quum Dei ſiquidem cauſa agitur ad perſonã hominis non eſſe conuertendos oculos: eos omnes euangeliũ prodere & perduelles eſſe contra diuinam maieſtatem, qui quò minus hoc facerent aliquos conſcientiæ ſcrupulos prætenderẽt. Hæc eſſe bella domini, & contra infideles & præpotentis Iehóuæ iuratos inimicos moueri, eaq; tãto debere eſſe reliquis bellis cruentiora, quanto minus hoſtibus Dei quã inimicis mortaliũ hominum parcendũ eſt. Deniq; vniuerſis per omnes Gallicanas eccleſias miniſtris hoc generale concionãdi argumẽtum à Colignio iniunctũ eſt, vt ea tantũ e pulpitis ſonarẽt quæ idonea eſſent ad concitandos tumultus, ad irritandos & commouendos auditores, & (ne a verbis edicti diſcedã) ad belli cõtra regẽ gerẽdi cupiditatẽ *atq; ignẽ in auditorũ mẽtibus incendendũ.* *Mettre le feu en la teſte.*

Rebus ita diſpoſitis, quũ iã huic Caluiniſtarũ Moyſi opportunũ videbatur Carolũ Cananæorum regẽ e medio tollere, contrahit occultè copias, & regẽ Meldis ex inopinato adoritur. Quãta aũtẽ cũ difficultate rex Meldis paulò poſt mediã noctem elapſus Lutetiã profugerit, quã egrè Hugonotarũ manus euaſerit, quoties rebellium *M. Pig. lib. 7 ca. 1. Launay vbi ſup.*

equeſtres turmæ Heluetiorũ peditatum perrũpere conati ſunt; quod præcipuum eſt, quã incredibili hypocriſi, periurio, ſimulatione, mittẽdis ad regẽ muneribus, equis, canibus venaticis, Colignius regẽ & regios in fraudẽ inducere laborauit vt incautos opprimeret, nec quicquã de cõparatis inſidijs odorarentur priuſquã nimis ſerũ eſſet remediũ, hæc omnia non eſt mei propoſiti narrare: illud vnũ vrgeo, Hugonotas regi ſuo nec in vlla vel tenuiſſima re obtẽperaſſe, ſed aliũ ſibi regẽ cõſtituiſſe, ſub quo contra verum Gallorum regẽ, opes, fortunas, ſanguinẽ ipsũ incredibili cum furore & pertinacia ſunt periclitati. Quãquã enim Admiralius ille Colignius ſe nõ regẽ ſed *protectorẽ fideliũ* diceret, regi viciſſim *protectionem infideliũ* relinquens, atq; ita à ſuis familiari loquẽdi cõſuetudine vocaretur: tamen hæc eius populique hugonotici acta declarãt eũ fuiſſe verũ & abſolutũ Caluiniſtarũ regẽ. Quis enim rex, quis monarcha maiorẽ vnquã habuit vel habere potuit in facultates & vitã ſubditorũ poteſtatẽ? Et qui vectigalia pendunt Colignio, Carolo regi pendere recusãt, qui Colignio militare volunt etiam cõtra Carolũ, Carolo autẽ officiũ militandi cõtra Coligniũ renũciãt, eos Colignij nõ Caroli ſubditos eſſe quã eſt manifeſtũ? Et ciuitates quæ portas aperiũt Colignio ducibuſq; ab eo miſſis, vt Mõtalbanum, Nemauſus, Rochella, occludũt autẽ portas regi ipſi, vel fratri regis legitima cũ poteſtate miſſo, his Admiraliũ imperare non regẽ, quã eſt euidẽs & clarũ? Quique in Gallia rege inſciente nec conſulto, quas libet cõſcribit equitum peditũque turmas,

Belforeſt li.6.ca. 95.

Admirali' abſolutus monarcha Hugenotarum.

eaſque ſuis fœderatis rebellib⁹, Aurangio & Ludouico extra Galliã mittit, quis neget hunc regẽ eſſe abſolutũ, & ſub nullius alterius obedientia viuere? Deniq; quũ Admiralius ſua particularia Hugonotis & Caluinianis eccleſijs edicta ſcribit, eaq; Hugonotæ & eccleſiæ magna cũ reuerẽtia ſuſcipiunt, & accuratè exequũtur; regis autẽ Gallorũ edicta & Admiralius effuſè ridet atque cõtẽnit, & Hugonotarũ populus non magis quã Aeſopi fabulas æſtimat, hos duos reges Carolũ & Colignių, & Gallos & Hugonotas, certum eſt non minus eſſe diſtinctos, quã Hiſpanorum populus a Gallicano ſecernitur. Quũ Hẽricus tum dux Andius poſtea rex Rochellenſes obſideret, illiſque offerret honorificas pacis cõditiones, Rochellẽſes reſpõderunt *ſe nõ poſſe pacẽ aliquã admittere particularẽ quæ nõ reliquos oẽs regni fideles cõprehẽderet: ſe nõ minus obligari vt procurent bonũ fratrũ quàm ſuũ propriũ: neque verò poſſe ſeipſos ab illis ſeiũgere, nec ſuã ſeparatã quietẽ ſectari, niſi vnà ſeparari vellẽt & a capite & a mẽbris. Rubenitæ, & Gadditæ, & dimidia tribus Manaſſis etſi à Moyſe obtinuiſſẽt cõmodas ſedes vltra Iordanẽ, obligati tamẽ erãt in omnibus bellis ſuas cum reliquis fratribus vires coniungere.* Quare hac ratione pacẽ cum rege & regijs noluerunt habere, ſed ad extremũ vſq; ſuſtinuerũt obſidionẽ. Quũq; quatuor poſt annos idẽ gallorũ rex Hẽricus per legatũ ſuum Mõluciũ epiſcopum Valentinum, Lãguedocenſes Hugonotas ad pacẽ hortaretur, illi eadem ratione recuſarũt: ſe nimirũ eiuſdẽ eſſe corporis & cõmunionis cũ aliarũ Galliæ prouinciarum fratribus

M. Pig. li. 6. cap. 12.

Hugonota diſtinctus populus a populo Gallicano.

Poplin. lib. 33. anno 1573.

Hiſtoire de la Val lib 37. anno. 1578.

Caluiniſtis, quibus niſi eodem modo cõſulatur, ſe nõ poſſe eos derelinquere & pacẽ cũ rege habere, niſi velint vt putrida mẽbra à cõmuni corpore pręſcindi. Qua ſimilitudine, vt egregiè illis probauit prudentiſſimus Epiſcopus, ſe a reliquis Gallis diſtinctũ eſſe corpus, diſtinctã rempub. probãt, nec ſe eidẽ capiti cũ reliquis ſubeſſe, neque verò regẽ eorũ corporis caput eſſe, quũ hoc eorũ corpus a reliquo regni corpore tam longè abhorreret, ab eoq; multò magis quã corp⁹ leonis ab aquilino, & aſini ab humano ſeiũgeretur.

Sed in tota tragædia Caluiniana, ad demonſtrandum Caluiniſtas nullam habere cũ Gallis & rege Gallicano, vel etiam cum Chriſtianis & corpore generali reipub. Chriſtianæ cõmunionem, nihil eſt inſignius praxi eccleſiæ Rochellẽſis, vel etiam eo lõgo & accuratiſſimo ſcripto quod ex cõmuni omniũ ordinũ conſenſu & ſentẽtia, in ſolẽni tanquã parlamẽto cõpoſuerũt & approbarunt & poſtea ad omnes per Galliã fratres emiſerũt Caluiniſtæ Delphinates, Languedocẽſes, & finitimarũ prouinciarũ, poſt interfectũ regẽ ſuũ Coligniũ. Siquidẽ Caluiniſtæ qui eo tẽpore Rochellã profugerũt, nobiles, ignobiles, miniſtri, cõmuni Prætoris & Senat⁹ Rochellẽſis decreto *ad reſarciẽdá quæ a rege populoq; Galliæ accepiſſẽt detrimẽta, cõcluſerũt eos vniuerſè omnes pro ſuis inimicis terra mariq; eſſe habẽdos, qui aliam quàm Rochellenſẽ religionẽ profiterẽtur, quocũq; illi ſtatu vel cõditione fuiſſẽt:* valde incõſideratè & Lutheranos Germaniæ, & ipſũ etiã ducẽ Bipõtinum inimicorũ ſuorũ loco numerãtes. Quo decreto facto, armarũt naues piraticas, eaſq; *Rochellẽſis fidei* mili-

Respub. Hugonotarum diſtincta a rep. Gallicana.

Poplin. lib. 34. anno 1572. Conclur ẽt de tenir pour ennemis tous ceux qui profeſſerẽt autre religion que la leur.

tib⁹ & ducib⁹ inſtruxerũt, præcipiẽtes vt ex æquo populos omnes prædarentur, non ſolùm *Gallos quoſcũque ſiue nobiles, ſiue mercatores Catholicos, etiãſi pacatiſsimè erga Caluiniſtas ſe gererent*, ſed etiã alias nationes oẽs *exceptis Anglis*, aut qui authoritate *Principis Aurangij* fœderati ſui maria illa nauigarent. Adeò vt Caluiniſtæ iſti omnia Frãciæ, Flandriæ, Hiſpaniæ, Portugalliæ & Angliæ littora perluſtrantes, promiſcuè ex Flandris, Francis, Hiſpanis, Portugallenſibus, Italiſque prædam facientes, & ſæpenumero quoque *fide Rochellenſi* ipſos Anglos auariſſimè (vt Angli ſaltem conquerebantur) deſpoliantes, duos auri milliones intra quatuor menſes corraſerint. Qua ſumma etiamſi ipſi viciſſim ab Anglis ex Admiralij Anglicani mandato perfidioſè per ſingularis cuiuſdam amicitiæ ſpeciem penitus exinaniti ſint (vt nihil eſt iſtorum Euangelicorum fratrum fide infidelius) hoc tamen & decreto & facto ſolidè demonſtrauerunt, & ſe populum fuiſſe à Gallicano maximè diſtinctum, & ſuam rempub. non a Gallicana modò, ſed à tota quoq; Chriſtiana repub. fuiſſe diſiunctiſſimam. Caluiniſtæ autem Delphinates & reliqui illi, eodẽ tempore nouam penitus reipub. formam inſtituunt, nouos magiſtratus, nouam politiam, nullam habentes vel regis Gallicani vel Parlamentorum rationem, imò euidentiſſimè Monarchiam hanc in popularem Democratiam peruertentes, quarum huius ad illam nulla eſſet relatio. Sic autem nouæ reipub. ſuæ leges fundamentales auſpicantur. Poſt indictum

Quelques paiſibles qu'ils puiſſent eſtre.

Holinsh. Storr in Chronicis Angliæ.

an. 1573. *Poplin. lib.* 32.

Leges rei-pub. Calviniſtarum in Gallia. exemplo Niniuitarum ieiunium, & cœnā celebratam, jurant omnes pro ſe & poſteris harum quæ ſequuntur legum perpetuam obſeruationem. 1. *Donec Deo in cuius manu ſunt corda regum, placuerit mutare cor regis Caroli, & ſtatum regni in meliorem formam reſtituere, aut exuſcitare principem aliquem vicinum quem per virtutem & notas inſignes cognoſcamus eſſe huius miſeri populi liberatorē, in quaque ciuitate & oppido Caput vnum vel Prætor eligatur, qui reliquis imperet tam in bello quàm in politia ciuili.*

2 *2. Vnà cum Prætore conſiliarij 24 eligantur ſine acceptione perſonarum, ſiue ſint è nobilitate, ſiue è populo, ſiue ex ciuibus, ſiue ex colonis, modò ſint apti & habiles ad procurādum bonum publicum.*

3 *3. Præter hos 24 qui ſemper aſsiſtent Prætori qui erit vigeſimus quintus, eligantur præterea 75. qui ſimul efficiunt numerum centenarium, qui item promiſcuè aſſumentur, ſiue ex ciuibus ſiue ex ruſticanis. Coram his omnes iudicabuntur in cauſis criminalibus, hoc eſt vbi quis damnandus eſt ad mortem, exilium, vel membri alicuius mutilationem.*. Sequuntur alia multa ad iuſtitiam & diſciplinam militarem huius noui regni pertinētia, digna quidem quæ omnes Galliç populi & principes animaduertāt: quæ quoniā in cōmunibus hiſtorijs obuia sūt, & nec ipſi Caluiniſtæ ea diſſimulāt, nolo in eis fuſiùs exponēdis hærere. Sūma cōcluſionis meæ eſt, Hugonotas in Gallia populum eſſe à veris Gallis maximè diſtinctum vt olim Iudęi erant à nationibus Syrorum & Cananæorum, quod & ipſi liberè confitentur, & his manifeſtis argumentis oſtenditur.

10 ¶ 10 Quod quum ita ſit, non ego eis deinceps vitio vertam, quòd cum regibus Gallorum bella

varia geſſerint, quòd populum Gallicanum in bello trucidauerint, quòd Nobilitatis Gallicanę in prælìis & vrbium obſidionibus maximas ſtrages ædiderint, quòd regem Nauarræum Rothomagi, quòd Ducem Monpéſerium, Principem Daulphinum, Principẽ Rocheſuryoniũ Duces Nemoroſium, Longauillanum, Niuernenſem, tam patrem, quàm filium, & generum, Ducem Aumalium, Coneſtablium Memoranſium, quòd Mareſcallos Memoranſium, Danuillum, Briſſaccum, Tauannum, Bironium, Matignionem, & alios innumeros è prima Galliæ Nobilitate in iuſtis præliis occiderint. Iuſta enim prẹlia vocentur, quæ apertis in campis, hoſtili more, ductu regis ſui Colignij ſunt commiſſa, in quibus quia nihil aliud fecerunt, quàm quod nuper Carolus 5, & ſuperiori memoria Angli, & antiquiſſimis temporibus Romani, quum contra Galliæ reges populóſque dimicarent, hoc eſt quoniam Gallos hoſtes ſuos hoſtiliter inuaſerunt, eóſque quantis maximè potuerunt cladibus affecerunt: huiuſmodi bella, qualia erant illa Dreuſij, Sandioniſij, Iarnacenſe & alia, non magis Caluiniſtis, quàm Pictauienſe Anglis, & Papienſe Hiſpanis vitioſa reputabimus, nec propter iſtiuſmodi mutuas vaſtitates Caluiniſtas Gallorum, magis quàm Hiſpanos & Anglos eorundem Gallorum hoſtes cenſebimus, qui ius ſibi vt putabant ereptum, vel iniurias illatas iure militari vt poterant compenſabant. Sin verò in bellis gerendis Caluiniſtæ ius omnium gentium commune violauerint, ſi nec eam fidem

Hugonotæ in bellis cõtra Gallos gerendis nõ ſeruant ius gentium.

præſtiterint, quam Angli & Hiſpani Gallis, quam Galli Italis, quam Romani Carthaginenſibus, & omnes populi ipſo iure naturæ populis bello laceſſitis ſeruant; quàm iniquum eſt iſtos Gallos dicere qui maiori iniuſtitia & immanitate ad Gallos internecione delendos laborarunt, quàm vllæ aliquando nationes, quàm Romani ad Pænos perfidioſiſſimos & ſibi infeſtiſſimos caſtigandos vſi ſint! Sunt enim bellorum iura quædam, quæ & natura & populorum omnium conſuetudo omnibus temporibus approbauit: qualia ſunt *non eſſe bellum iuſtum, niſi quod aut repetitis rebus geratur, aut denunciatum antea ſit & indictum.* Item illud. *Si quid hoſti promiſeris, in eo fidẽ eſſe ſeruãdã.* Illud quoq; quod ſequitur: ij *qui armis poſitis ad imperatorum fidem confugiunt, quamuis murum aries percuſſerit recipiendi ſunt*, et ſi a quibuſdam barbaris eſt aliquando neglectum, naturali tamen æquitati eſt valde conſentaneum, & à Gallis, Hiſpanis & Anglis ferè ſemper vſurpatum. Sed in toto fæciali vel alicuius populi vel omniũ gentium iure, nihil eſt magis ſanctum, nihil magis generali conſenſu receptum, quàm vt legati de pace facienda ſecurè vltro citroque commeent; quod qui tollunt, tollunt è mundo ſolem, tollunt è vita communi omnem ſocietatem, ſublatáq; omni pacificationis ſpe homines mortales immortalibus bellis implicant, & in vitam humanam paucis annis finitam miſeriarum Oceanum infinitum infundunt. Et quando vnquá vel Turca Chriſtianorum principum, vel principes Chriſtiani Turcarum legatos audire recu-

Cicero offic. lib. 1.

ſant! At Hugonotæ, regis Chriſtianiſſimi miſſos de pace legatos nec audire ſuſtinuerunt. Quum enim ad Rochellenſes de pace communi tractaturum virum egregium & ipſis Proteſtantibus amicum mandauerat rex Carolus, eum Rochellenſes prorſus admittere, aut alloqui, aut vllos cum eo habere ſermones obſtinatè recuſarunt. Nec plurimum laborante Mareſchallo Bironio, & vt legatus admitteretur principum omnium morem allegante, quicquam voluerũt concedere; illud Bironio reſpondentes, *aliam eſſe rationem legatorum qui ſunt miſſi à principibus vbi ſemper ratio & fidelitas obſeruatur, aliã eorũ qui ſunt miſſi à principe ad ſubditos.* vnáque adiiciunt *periculum eſſe ne legati aduentu, refrigerentur ſuorum animi a bello* eadem qua prius alacritate adminiſtrando. Quo reſponſo manifeſtè declararunt ſe hoſtilius erga regẽ affectos eſſe, quàm Turca aut Paganus aliquis Princeps eſt erga Chriſtianos, neque verò ſe vllam vnquam pacem cum eo habituros. In eaque obſidione ſæpenumero generalibus populi & Miniſtrorum ſuffragiis concluſum eſt, nunquam eſſe cum rege & regiis de pace colloquendum, nec vllos in vrbem recipiendos legatos qui de pace acturi venirent; in quo ita præfractè Miniſtri & populus Rochellenſis perſtiterunt contra ciuilem humanitatem & ius nationũ omnium, vt propterea Lanoæus ſatis celebris Dux & factioni Caluinianæ fidiſſimus, quemque Rochellenſes ſuæ militię principem effecerant, indignitate rei cõmotus præfecturam relinqueret & ab vrbe diſcederet.

Hugonotæ recuſant admittere legatos regis.

Poplin. lib. 32 fol. 127.

Ibid. lib. 33. fol. 140.

Hiſtoire de la Val. li. 2. anno 1572. Belforeſt lib. 6. cap. 115.

Et tamen multò ab eis honeſtius factum eſſet &ad gentium omnium moré propius, vt penit⁹ à ſuo colloquio regis legatos excluderét, quá vt eos primum táquam legatos inſidioſè admitterent, & mox tanquam publicos hoſtes ſubmiſſis militibus crudeliter inuaderét, quod eodem ipſo tempore fecerunt. Quum enim rex eorum incredibilem furorem ſua patientia frangere conatus, nouum ſubinde legatum virum nobilem mittere non deſiſteret, & ille quamuis Saluum conductum à Prætore Rochellenſi perdiu obtinere non potuit tandem tamé impetraſſet, & Mareſcalli Bironij operâ cum prætore & ſenatoribus quibuſdam ad Tadonem Rochellæ vicum colloquutus fuiſſet: proxima nocte dum in hoſpitio ſecurus quieſcit, ſubornati quidam Rochellenſium milites hoſpitij portas effregerunt, quoſdá eius famulos occiderunt, legatú ipſum in lecto iacenté vulnerauerunt, equos, pecuniá, omnémq; eius ſupellectilem aſportarút. Quiquę hoc iniquiſſimú ſcel⁹ perpetrarút, apud Rochellenſes de eo tanquá pulcherrimo & maximè Euangelico gloriati ſunt, maximáque propterea famá & popularem plauſum ſunt conſequuti. Quòd ſi Gentiles bellum iuſtú eſſe negauerunt quod non eſſet indictum antea & denúciatum, iſti qui in alta pace clariſſimas totius regni vrbes occuparunt vel per inſignes fraudes vel impudentiſſimam regiæ authoritatis ſimulationé, vti de Rothomago, Aurelijs, Pictauio, Turonibus, Biturigibus, Lugduno, & reliquis omnibus ciuitatibus quas prima rebellione in-

Legati regis perfidio ſè violati.

Vrbes cōtra ius gētium occupatæ.

uaſerunt notiſſimum eſt, qui poſtea Meldis ſub ſpecie ſupplices libellos offerendi regem ſuis armatis copijs tantùm non circũcluſerũt, & nec opinantem turmis equeſtribus adorti ſunt tum quum maximè pacis ſtudium prætenderent, & miſſis ad regem oratoribus ſuis iurarent ſe nihil minus quàm de bello cogitare, quemadmodum iſta bella non ſunt multò iniuſtiora, quàm quæ olim Romani aut Angli Gallis intulerunt?

¶ 11. Nemo fuit Romanæ ciuitati hoſtis vnquã grauior quàm Pyrrhus rex Epirotarum, & tamen cùm Romanus perfuga fuiſſet pollicitus ſe veneno regem necaturum, Senatus perfugam Pyrrho tradidit. *Ita ne hoſtis quidem, & potentis, & bellum vltrò inferentis interitum cum ſcelere approbauit.* Et quãdo auditum eſt de Romanis, vel Græcis, vel Macedonibus, quòd hoſtem ſubmittentẽ ſe & receptum in fidẽ interfecerint? At Caluiniſtæ modò principes & nobiles viros occidere poſſent, de iure vel iniuria, vtrũ cũ fraude & periurio, aut quouis atrociſſimo ſcelere ea cædes fuiſſet copulata, omnem curam & cogitationem proiecerunt Quis fuit aliquando princeps defenſa contra Imperatorẽ Carolum Meti, repulſo ad Rentium eodem Imperatore, & recuperato ab Anglis Caleto totáque illa ora maritima, reipub. Gallicanæ Franciſco Duce Guiſio vtilior, aut ob Gallici nominis ſplendorem apud exteras nationes diffuſum illuſtrior? Aut quis fuit propter ſingulares virtutes non ſolũ veris Gallis, ſed etiã infenſis hoſtibus, Hiſpanis, Germanis, atq; Italis eodẽ principe amabilior? id quod funeris eius mœrore indicatũ eſt.

II

Cicero de Officijs lib. 1.

Principes Galliæ & viri nobiles ab Hugenotis cõtra ius gentiũ caſi.

Franciſcus Dux Guiſius.

M. Pig. lib. 6. cap.

Et tamen quis ignorat quemadmodum ille hu-
maniſſimus princeps ab homine Caluiniſta, cui
tamen antea, & eo ferè ipſo momento tempo-
ris maximè fuit beneficus, ſceleratiſſimè & per-
fidioſiſſimè occiſus eſt perſuaſione Gaſparis
Colignij & Theodori Bezæ, etiam tum quum
de pace tolerabili hæreticis cócedenda operam
ſuam quam maximè impendebat. Mareſchallus
Sanctandræanus inter principes Gallicani regni
bellatores numeratus, & a ſcriptoribus externis
plurimùm propter inſignes victorias commen-
datus, quemadmodum eſt in bello Dreuſiò in-
terfectus? Num in ipſo prælij ardore pugnans?
nequaquã, ſed poſtquam fide data & accepta ſe
capiẽdum præbuiſſet, quomodo ſi egiſſent cum
Condæo Catholici, nunquam is alteram in Gal-
liis rebellionem contra regem excitaſſet. Mot-
tegõdrinus in Delphinatu præfectus generalis,
quàm barbarè à Caluiniſtis occiſus eſt, & igno-
miniosè per totam Valentiam tractus, & dein-
ceps ad feneſtram domus ſuæ ſuſpenſus, poſtquã
Euangelica, hoc eſt Satanica fide omnem ei bé-
nignitatem fuiſſent polliciti, ſi ſe inermem eo-
rum fidei vellet committere? Charrius Chiliar-
cha veteranus Gallorum qui in Italia contra
Hiſpanos militauerant, quòd eſſet Hugonotis
infeſus & Catholicæ religionis ſtudioſus, quem-
admodum occubuit? Media luce, media ferè ci-
uitate Pariſienſi, a Briquemaltio cum armata
Hugonotarum cohorte derepente inuaditur, &
multis vulneribus perimitur; fremente non ſi-
ne cauſa tota ciuitate Pariſienſi, & clamante
ruittu-

Mareſchal Sanctandræ, & alij permulti.

M. Pig. li. 6. ca. 10.

Ibid. lib. 6. cap. 10.

ruituram neceſſariò rempub. Gallicanam ſi ita nequiſſimis rebellibus fas eſſet fortiſſimos regis & regni præfectos militares occidere, ipſis autem interdictum eſſet ſumptis armis tam luculentas iniurias vindicare. Eo enim tempore arma Pariſienſibus fuerant iuſſu regis adempta. *Belforeſt lib.6.cap. 110.* Terridas regij in Nauarra exercitus dux primarius, Sancolumbus, Baſſillon, aliique permulti partim equites Ordinis, partim clariſſimi militum præfecti, quum poſt certas compoſitionis leges ſe Mongomerio dedidiſſet, contra leges & fidem datam obtruncati ſunt & ignominioſiſſimè per compita raptati. *Pigu li 8. cap.11.* Caſtellopræus præfectus S. Michaëlis in ora Pictauienſi, capto cænobio ab Hugonotis, poſtquam de redemptione cum illis tranſegiſſet, cæſus eſt cum aliis quadringentis. *Ibid.lib. 7. cap. 18.* Ad quorum deuoranda cadauera in monaſterij clauſtris aceruatim iacentia, porci & canes immiſſi ſunt, cęnobiúmque à fundamentis dirutum, quod vnicum erat illius oræ antiquitus contra Hiſpanorum & Anglorum maritimas incurſiones propugnaculũ. Nec diſſimili perfidia cum aliis præſidiariis in cænobio S. Florentij prope Samurium in ripa Ligeris actum eſt, quod cum Admiralij frater Dandeloti⁹ aliquotdiebus oppugnaſſet, & illi honeſtis cõditionibus ſe dederent, Dandelotius Hugonotica fide eos excipiens, fortiſſimum præfectum Haium cum ducentis militibus in fruſta concîdit.

¶ 12 Sed quid ego perfidiæ exẽpla particularia cõſector quæ ſunt innumera? Aut quã illi regiis 12

M.Pig.ib. li.7.ca.17. præfectis, equitibus, ducibus, fidē ſeruarent, qui in fœderibus cum rege fidem omnem quantauis religione datam leuiſſimè contempſerunt! *La vie de Leceſtre in fine.* imò qui (vti de quodam illorum fratre, tyrannidis Anglicanæ principe, nuper veriſſimè ſcriptum à multis Anglis aſſeritur) tum ſanctiſſimè iurant, cùm ſceleratiſſimè proponunt fallere, & iuramentis fœderibúſque in nullum alium finem vtuntur, niſi vt ſimplices Catholicos iuramentis eorum magnum aliquod pondus ineſſe ſuſpicantes, certius & pernicioſius circumueniant! *Hugonotæ in fæderibus cum rege Gallorū ſeruandis perfidioſiſſimi.* Secundam pacificationem Carnoti rex magno ſuo detrimento cum Hugonotis fecit, *ann.1568.* in eum tantum finem vt populus a rebellibus & Germanis crudeliſſimè direptus atque oppreſſus, tandem aliquando reſpiraret. *Vide edictū, en l'hiſtoire de la Val lib.7. fol.277. art.10.12.* Conditiones erant Hugonotis admodum gratioſæ & honorificæ: inter alias duæ ad regni quietem & regis ſecuritatem ſpectantes. altera cōtinebat *ciuitates præſidiis militaribus liberatas priſtino eſſe ſtatui reſtituendas*, altera Admiralium debere *ab omnibus extra & intra Galliam fæderibus diſcedere.* Huic pacificationi iterum atque iterum iuramentis confirmatæ quàm religioſè & quandiu ſtetit Admiralius? *La Val. li. 8. fol. 280.* Eo ipſo nimirum menſe quo pax confecta eſt, miſit ſuos actores in Germaniam, qui eoſdem Germanos auro Gallicano iam antè ſibi deuinctos, nouis rurſus præmiis & maioribus ad aliud bellum breui inchoandum obſtringerent; miniſtris, conſiſtoriis & ſynodis præcepit, vt in prædicando ſolenne ſuum tenerent, videlicet *Hiſtoire de Pig. lib.7. cap.12.13. Belforeſt lib.6.cap.107.*

quum fratres ad audiendum verbum Euangelicum vel cœnam peragendam conuenirent, eos contra regem vt infidelem, & contra Catholicos tanquam Cananæos & Iebuſæos totis ingenij viribus incenderent. Sancerras, Montalbanum, aliáque loca & ciuitates multas, in Prouincia, Delphinatu, Languedoca, quas belli tempore inuaſerat, hoc pacis tempore contra edictum præſidiis ſuis Hugonoticis tenuit. Rochellenſes ab eo inſtructi, non modò ordinaria regi ſubſidia pendere noluerunt, nec modò gubernatorem veterem regia cum authoritate venientem repulerunt, nec modò Catholicos incolas ex edicto in ſuas domos & bona reuenire prohibuerunt; ſed etiam quæ priore bello flagrante, contra regem inſtituerunt noua vrbis ſuæ propugnacula, moles, aggeres, & munitiones, ea nunc quàm acerrimè continuarunt, & terra latrocinium, mari piraticam effuſè exercuerunt. Admiralius interim Euangelica libertate edictum regis interpretatus, quaſi à *fœderibus omnibus extra & intra Franciam diſcedere*, idem valeret atque *quàm plurima poſſet intra & extra Galliam fœdera coire*, vbi in Germania quod cuperet effeciſſet, & in Gallia per miniſtros factionem ſuam multò magis quàm antea roborauerat (id quod huius anni exitus declarauit) miſit in Angliam fratrem ſuum Cardinalem Apoſtatam, qui cum regina & eius Concilio (rebus Hugonoticis contra rempublicam Gallicanam, vti hoſtem Galliæ decuit ſemper fauente) negotium ſuum ageret. Miſit item ad rebel-

lem Aurengium aliquot peditum equitumque turmas vt is viciſſim cum opus eſſet ſuas auxiliares copias Admiralio ſubmitteret, qui etiam expectationi eius non defuit. Ergo ex hac regis pacificatione tantum roboris ſibi comparauit Colignius, vt paucis poſt menſibus in Gallia maximum exercitum inſtruxerit; è Germania Ducem Bipontinum cum peditum ſex, equitum octo ferè millibus acciuerit, ex Anglia multa tormenta ænea, pulueris tormentarij tria millia, & librarum quingenta millia in ſtipendium militum acceperit; è Flandria Aurangij frater cũ non mediocri ſupplemento ad eũ acceſſit, qui etiam in prę̨lio Monguntурano ſtrenuam & egregiam Colignio ſuiſque Hugonotis operam nauauit. Hoc exemplum vt breuis ſim, ſatis demonſtrat Caluiniſtis nullam eſſe in fœderibus conſcientiam, nullam fidei ſanctiſſimè iuratæ ſanctitatem. Sed quemadmodum Caluiniſta quidam hiſtoricus Scotus ſuos Scotos conſultantes inducens, *fœderum* (*inquit*) *ſanctitas, & iuriſiurandi religio, & pactorum conuentorumque fides, inter bonos firmiſsima ſunt vincula; inter malos*(Hugonotas) *oblata opportunitate ad fallendum retia*: id in Caluiniſtis omnibus, Flandris Franciſque potiſſimum, Apollinis oraculo eſſe verius tota noſtræ tempeſtatis hiſtoria luculenter declarat. Ergo quid ego Anglos, quid Hiſpanos, quid Romanos, quid veteres Ethnicos commemorem longè fidelius ſuis fœderibus pactiſque ſtetiſſe, quãdo iſti Caluiniſtæ nihil aliud quàm peierant, diſſimulant, mẽtiuntur, & fide vtũtur tá-

La Val. li. 9. fol. 312.

100000. *Angeloti.*

Buchananus hiſt. Scoticæ lib. 14.

quã ſola eſca, & quaſi Sirenes cantu, quò incautos & credulos Chriſtianos ſuis retibus induant.

Certum quidem eſt vnicam Gallicanã vnius anni hiſtoriam plura ſuppeditare improbiſſimæ perfidiæ exempla, quàm quis ex omnibus Annibalis & Carthaginenſiũ contra Romanos bellis & fœderibus poterit colligere. Et tamen apud antiquos nihil erat famoſius perfidia Punica, ſed quæ à perfidia Caluiniſtica & periurio Hugonotico tam longè abeſt, quàm cœlum abeſt à terra. & Annibal Pœnique tyrones videri poſſint ſi cũ Colignio & eius aſſeclis veteranis in fraudãdo & peierando ductoribus conferantur, quorum etiam ipſa religio tota his fraudibus & rebellionibus inſeruit, hoſque Græcos a fide Deo, eccleſiæ & principibus data liberat. Eſt enim pulcherrimum illud axiôma & in iſtorum mentibus altè inhærens, quo monachos & apoſtatas ab obedientia & fide quam in Baptiſmo Chriſto, & caſtitate quam voto eccleſiæ promiſerunt, eorum Apoſtolus Ioãnes Caluinus excuſat. *Fractæ (inquit) fidei & periurij accuſantur, quòd vinculum vt creditur inſolubile quo erant Deo & eccleſiæ alligati abruperunt. At ego nullum fuiſſe vinculum dico, vbi quod homo confirmat Deus* (Caluinianus) *abrogat. Deinde vt demus fuiſſe obligatos quum ignoratione Dei & errore implicati tenerentur, nũc poſtquam veritatis* (Caluinianæ) *notitia ſunt illuminati, ſimul Chriſti gratia liberos eſſe dico &c. Quibuſcunque ergo Chriſtus Euangelij luce affulget, non dubium eſt quin ab omnibus eos laqueis expediat, quibus ſe per ſuperſtitionem induerant.* Hæc generalis eſt Euangelij

Caluinus liberãt ſuos ſectarios à præſtandis iuramẽtis.

Caluin. Inſtitut. li. 4. ca. 13. § 21.

Suprà fol. 168.

Caluiniſtæ non poſſunt ſeruare fidem iuratam alicui principi Chriſtiano.

Caluiniani diſpenſatio, qua eius cultores omnes vt primùm Euangelica luce ſunt illuminati, ſtatim ſoluũtur ab omnibus fidei, votorum, & obedientiæ vinculis quib⁹ vnquam deo & eccleſiæ, multò magis principibus, magiſtratibus, & reipub. ſe alligauerant. Hoc enim liberum & licentioſum Euangelium nulla patitur iuramẽtorum vincula ſibi circundari, quibus in aliqua obediẽtia per votum ſiue per fidem datam eius ſectatores contineantur. Huius autem axiômatis & Theoriæ praxim ſi quis videre deſiderat, abundè eius deſiderio vel hoc vnicum exemplum ſatisfaciet. Rochellenſibus in ſummas anguſtias adductis, à rege Carolo datum eſt pacificationis edictum, in quo etiamſi conditiones & quoad conſcientiam & religionem Caluinianam, & quoad priuilegia honoréſq;, & quoad omnia quæ ipſi opinor Rochellenſes expetebant, valde fuerunt amplæ & commodæ; illi autẽ regi viciſſim illud vnum pollicebantur vt in pace viuerent, & cum aliis rebellibus ſuas contra regem vires ne conſociarent, tamen poſt amotum ab vrbis mœnibus regium exercitum, perpauci menſes effluxerunt quum veteres ſuas rebelliones in quibus iam ab Euangeliſmo ſuſcepto enutriti fuerant renouarunt. Quum enim Sancerrenſes, & quidam alij in Languedoca qui regis edictum obſtinatiſſimè reſpuebant bello peterentur, Lanoæus & Mirambæus clari nominis Caluiniſtæ duces, per ſpeciem celebrandæ cœnæ (ita rem narrat ipſorum frater) Rochellam ingreſſi, Ro-

Vide edictum en la Vol. li. 26. fol. 694.

Lanouë.

chellenſes ad bellum denuo inſtaurandum hortantur. Qui quum reſponderent, *nullam ſibi ſuppetere cauſam iuſtam, vt qui fruerentur libertate conſcientiæ, & religionem publicè exercerent: Lanoæus contrà perſuaſit id ſatis non eſſe. Quum enim eam libertatem vi a rege extorſiſſent, ſine quæſtione regem eam eſſe erepturum quàm primùm daretur opportunitas. Deinde cogitarent eccleſiam dei & congregationem fidelium (Caluiniſtarum) non eſſe niſi vnum corpus. ergo bellum quod fratribus inferebatur, cum Rochellenſibus eâdem operâ geri. Fides quidem ſeruanda eſt quam regi dediſtis. fateor hanc eſſe regulam generalem: ſed alia quoque eſt regula non minus certa, neminem teneri vt ſeruet illud quod non eſt in ſua poteſtate, vel quod ſeruatur cum periculo proximi ſui; multò minus poteſtis ſeruare promiſſum cum detrimento gloriæ diuinæ. Imò dicimus præterea duplicari peccatum, ſi quis talia promiſſa præſtiterit. Herodes ſtultè promiſit filiæ caput Ioannis Baptiſtæ &c.* Hæc perſuaſio ex ipſa ſchola Ioannis Caluini & miniſtrorum concionibus eruta, & perfido huic Euangelio apprimè congruens, ita ſubitò inflexit animos Rochellenſium, vt fœdus vel pacificationem quam cum rege menſe Iulio proximè antegreſſo fecerant, menſe Ianuario proximè ſequenti violarent, & reiecto rege, nouum fœdus veteri contrarium cum Lanoæo & Mirambæo contra Carolum regem percuterent. In quo illud ego ſemper aduerti diligentiſſimè à Chriſtiano lectore cupio, non tam quod Caluiniſtæ in fœderibus

Hiſtoire de Poplin. lib. 37. fol. 203.

Nota hanc Caluinianã Theologiã.

Nota. his erga regem & Chriſtianos omnes perfidioſiſſimi ſunt, ſed quòd officio, quòd conſcientia, quòd Euangelica doctrina ad eam perfidiam impelluntur, idque ita, vt non eſſe regi & Catholicis perfidioſum, hoc ſit in eorum Euãgeliſmo non ſimplex ſed *duplex peccatum*. vt quamdiu in Hiſpania contra Arianos, in Flandria contra Anabaptiſtas, in Francia contra Trinitarios & Libertinos, in vlla Europæ parte contra vllos Caluiniſtas & hæreticos lex aliqua viget, tam diu Galli, & omnes vbique Caluiniſtæ ex præcepto Euangelij & doctrinæ ſuæ tenentur regibus ſuis eſſe rebelles, & inuitis regibus fratrum cauſam promouere. Neque enim fides regibus iurata, ſeruanda eſt *cũ periculo proximi & detrimẽto gloriæ diuinæ*, quę maximè ſcilicet imminuitur, ſi fratres Caluiniani aut aliqui *ex numero fideliũ* hęreticorum, *qui omnes efficiunt vnam congregationẽ & corpus*, etiamſi maximè horrenda ſcelera perpetrent, vllis tamen ſuppliciis coërceantur. Et quibuſcunque *Euangelij* Caluiniani *lux affulget, non dubium eſt* Caluino iudice, quin ſtatim omnibus iuramentis obedientiæ & fidelitatis, quę Magiſtratibus, vel eccleſiaſticis vel ciuilibus præſtiterũt, exoluantur. Hæc enim vincula etſi *homo & lex hominum confirmat, tamen Deus, & lex Euangelica* iuxta horum diſciplinam abrogat. Ergo ad ſuperius illud quo Deus in iſtis fratribus omnia operari, eóſque ad *omnia quæ admittunt impellere* aſſeritur, ſi hoc adiungimus, quòd iſtorum quoque religio, fraudes & rebelliones docet, quòd iſtorum

Suprà fol. 160.161.

Euangelium comminatur diuini iudicij terrores ſi quis fidem datam regibus Catholicis ſeruet, quòd iuraméta & fœdera quãtâuis religione ſancita nihil valere, ſed perpetuò factioni ſuæ ſtabiliendæ ſeruire volunt, & peccatum multiplex eſſe definiunt ſi quis regibus pareat, & fœdera pacta non reſcindat quando id fratrum Euangelicorum commodis eſt opportunum; hoc (inquam) ad ſuperiora adiuncto, quid mirum eſt iſtorum perfidiam religione munitam, & ipſius Dei authoritate roboratã, populorum quorumcunque, vel Pænorum, vel Turcarũ, vel Iudæorum perfidia eſſe infinitis partibus infideliorem. Quemadmodum igitur illa ciuitas multo eſt fœdior & inquinatior, vbi adulteria & latrocinia publicis ciuitatis moribus licitè fieri poſſunt, (quod nuſquam opinor terrarum fit) quàm vbi contra leges, hominum furore & audacia talia aliquando flagitia concipiuntur; ſic iſte Euangelicorum grex, apud quos lege, religione, & Euangelica doctrina, fas, adeòque & glorioſum habetur peierare, vota rumpere, fidem frangere, fœdera violare, quod ante hanc corruptiſſimam progeniem nulla in orbe terrarum natio probauit, Chriſtianis haberi debet deteſtabilior quauis Paganorum & Canibalum vel nequiſſima gente: vbi etſi hæc aliquando hominum nequitia & improbitate fiunt, lege tamen & religione non defendũtur, tanquam honeſtè facta & laudabiliter.

Caluiniſtæ neceſſariò omnibus Paganis perfidioſiores.

¶ 13 Vt autem in iſtorum actionibus omnia inter ſe aptè quadrent, & extrema primis iuſta 13

barbara Hugonotarum imma. nitas contra populũ Gallicanũ. proportione reſpondeant, quemadmodum erga Chriſtianam religionem, erga eccleſiam, erga Sanctos, erga ſacerdotes nihil præ ſe tulerunt Gallicanum & Francicum, nihil pium & moderatum, nihil quod non ſit Turcicum & Saracenicum; item contra regem Gallorum, nihil fuit illis magis infidele & proditorium, nec contra nobilitatẽ Gallicanam quicquam magis immane & barbarum; ita in modo belli contra promiſcuam multitudinem, contra viros & fœminas & infantes gerendi, in nullis vnquam annalibus, non ſi omnes hiſtorias omnium bellorum quæ externi hoſtes cum Gallis geſſerunt perluſtres, parem reperies barbariem & in miſeris homuncionibus crudeliſſimè trucidãdis belluinam potius quã hoſtilem feritatem. *Hiſtoire de M. Pig. li. 7. cap. 9.* Oppida quæ eos admittere recuſabant, interfectis incolis incendio abſumere, leue quiddam & vulgare erat. Ceperunt oppidum Montbryſonem Foreſtiæ, in eóque duodecim viros nobiles ex altis murorum pinnaculis in terram iecerunt præcipites. Præter aliarum fœminarum magnum numerum, nouẽdecim illuſtres fœminas vi ſtuprarunt, mactarunt infantulos in vlnis matrum vagiẽtes, & pluſquã octingẽtos Caholicos poſtquã ſe eorum fidei cõmiſiſſent trucidarunt. *Ibid. lib. 6. cap. 14.* eadémq; Euangelica manſuetudine in plurimis Prouinciæ & Delphinatus oppidis vſi ſunt. In pagis circa Aurelias omnia cæde & ſanguine funeſtarunt, & viris & mulieribus promiſcuè interfectis. *Ibid. cap. 9.* Quẽdam autẽ vicum cùm vaſtaturi intraſſent, & pueruli multi præſidij cauſa in eccle-

ſiam fugiſſent, iſti boni fratres eos inſecuti ignẽ in eccleſiã iniecerunt, eaq; deflagrãte quum infantes per feneſtrã elapſi fuiſſent, rurſus ab iſtis correpti sũt & in medias flãmas proiecti. Sed vt breuitatis ſtudio reliqua minora oppida & minorum ducũ res geſtas tranſeam, Angoliſmum vbi rex Colignius cũ ſua verſabatur aula adeamꝰ, vbi & propter regis præsẽtiã maiori iuſtitia, & propter vrbẽ voluntariè redditã, fidémq; Colignij de omnium hominũ quiete & libertate interpoſitã, maior expectari poteſt humanitas. Cæterũ vt ſuprà demõſtrauimus Angoliſmo quoad eccleſiaſticos nihil fuiſſe miſerius, ſic veriſſimũ eſt eodẽ Angoliſmo quoad laicos cuiuſq; ordinis nihil fuiſſe calamitoſius. Quorũ alios arboribus alligatos ſclopettis traijciebant, aliorũ capita præcidebant, & quum ludere vellent pro globis vtebantur. Qui loco regis Caroli ciuitati toti præſidebat & ius dicebat, cum iſti iuris & iuſtitiæ hoſtes arripuerũt, & funibus tanquã canem ligatum in ſua ipſius domo ſordidiſſimis culinæ officijs mãciparunt. Poſtquã domum eius auariſſimè expilaſſent, ipſumque innumeris opprobrijs & verberibus Turcici remigis inſtar laceraſſent, tandem laqueo ſuffocarunt: quem propter ſummas virtutes & miram integritatem multi ex Proteſtantibus ipſis qui omnem humanitatem non exuerant funditus, poſtea luxerunt. Vxorem regij quoad criminalia præfecti, viduam ſeptuagenariam comprehenderunt, & capillis per vrbis plateas inhumanè, ſpurcè, & improbiſſimè raptarunt. In vici-

Ibid lib 7. cap. 14.

Launay en la replique Chreſtiẽne li. 2. ca. 16.

Suprà fol. 207. 208.

Lieutenãt general du Roy.

Lieutenãt criminel.

no pago fæminam nobiliſſimam quæ eos perdiu lautè acceperat, illiſque deliniendis magnos ſumptus impenderat, hac tandem compenſatione remunerant. Poſt cœnam opiparè à tam liberali hoſpita ipſis factam, vino cibóque eius ſaturi, magnam argenti copiam poſtulant; non credenti eos ſeriò agere vim minaſque intentant, recuſanti quod volebant tradere, ignitum ferrum adhibent, eo plantas nudas aliaſque corporis partes incredibili tormento adurunt, & deinceps eodem ferro carnem immaniſſimè concerpunt. & ad extremum cruentatã & moribundam dimittentes, & quicquid inuenire poterant auri & argenti corradentes, domum penitus diſpoliarunt. Immenſum eſt & nimis fœdum ſingula perſequi. Vt paucis abſoluã, hiſtorici qui fideli auditione res illic geſtas acceperunt, alij qui rebus geſtis oculati teſtes interfuerunt, triplici potiſſimùm mortis crudeliſſimæ genere Angoliſmenſes ciues & vicinos ab iſtis interfectos fuiſſe recenſent. Primum erat, quod olim à Mezentio tyranno inuentum eſt, & poſt Mezentium à nemine vt opinor vſurpatum, qui

Tria genera ſummæ crudelitatis vſurpata Angoleſmi ab Hugonotis.

Launay vbi ſuprà & hiſt. de M. Pig.

Mortua iungebat corpora viuis,
Componens manibuſque manus, atque oribus ora.

& demum nihil ſubminiſtrans vnde viuerent,

Sanie taboque fluentes
Complexu in miſero, longa ſic morte necabat.

1 Virgilius Æneid. lib. 8.

Hoc ab iſto Mezentio hi valde dociles ad nefanda quæque à quouis magiſtro haurienda diſcipuli perdidicerũt, niſi quod eius inuẽtis ſuam

quandam inhumaniorem crudelitatem addiderunt. Ille enim viuos iungebat mortuis, vt viui mortuorum ſi vellent carnem manducarent, at iſti viuos cum viuis ita colligabant, vt alter alterius viuentis carnem diſcerperet, vel fame cõtabeſceret. Imò quum alter alterum deuoraſſet, poſtea nihilo minus fame pereundum erat. Alterum & tertium genus neſcio an ab aliquo veteri tyranno acceperint, an ipſi potius à ſuo euangelico ſpiritu edocti primi excogitauerint. 2
Aliàs enim vt varietate mortis ſeipſos magis paſcerent, funes fortiſſimè tendebant, illiſque quos mori volebant illigabant medios, vel ſuſpenſos vno pede, aliquando vtroque; & ſic relinquebant in aëre pendulos, nullo alio ſupplicio afficientes, niſi quod ſic patiebantur langueſcere, nec ad mortem vſque aliquid præbebant alimenti. Aliàs Catholicum aliquem hominem cum magno ſtipite vel palo deuinciebant, & quum cibos coquere aut ſe calefacere vellent, hominem cum ſtipite ſimul proijciebãt in caminum, & lento igne vtrũque conſumebãt. 3
Hæc ea in ciuitate fiebant, vbi iſtorum rex, ſummus nimirum iuſtitiæ miniſter præſens, omnia quàm moderatiſſimè gerebat; in ea (inquam) ciuitate, quæ volens, nec maiori aliqua neceſſitate compulſa in horum ditionem conceſſerat. Quid alibi factum arbitramur, vbi alij Coligniani pro libidine furebant in ciuitates, vel quas vi ſubegerant, vel in quas inuitis ciuibus a fratribus ſuis proditoribus per inſidias inducti fuerant! Et quis adeò communis ſenſus & intelligentiæ

vacuus eſt, vt adhuc iſtos Gallos vocandos cenſeat, qui contra eccleſiam Gallicanam, contra Regem, Nobilitatem, & populum Gallicanum, omnibus qui vnquã fuerunt hoſtibus vel Chriſtianis vel Paganis furioſius ſunt debacchati?

14 ¶ 14. Quod ſi hoc demum vnum adiecerimus, quo clarius adhuc ſe & eccleſiæ, & regis, & nobilitatis, & populi, totiuſque ſimul reipub. Gallicanæ hoſtes, magiſque ab ea repub. alienos demonſtrarunt (ſi tamen his tã ſolidis & expreſſis argumentis aliquid fingi poteſt clarius) nec multos quidem ex ipſis ſanioribus Hugonotis arbitror negaturos, quin fratres ſui qui talia cõtra Galliam admiſerunt, nec guttam Gallici ſanguinis aut indolis habuerint. Reſpondeat enim mihi velim Admiraliſta aliquis, ſi quis munitiſſimas Galliæ ciuitates, ſi quis portus maritimos Anglis antiquis & æternis Galliæ hoſtibus prodat, an is Gallus Galliæ defenſor (quod natura Gallici nominis requirit) an verò Anglus Galliæ oppugnator, imò verò Galliæ proditor exiſtimandus ſit? Reſpondet ſi non verbo, certè facto & opere ipſe Condæus princeps, reſpondet Admiralius, eos non Gallos ſed Gallici nominis maculas eſſe atque peſtes. Ideóque & ipſi ad delendum labem quam ex tali nefaria proditione Caluiniſtæ contraxerant, cum alijs Gallis ad expellendos ex vrbibus & portubus Normanniæ Anglos ſuas cõiunxerunt vires; & vitã quoque crebris in obſidione, certaminum, eruptionum & incurſionum periculis expoſuerunt. Poſt Chriſti ſiquidem religionem, nihil

Homini cuique inſitum eſt patriã ſuã defendere.

ann. 1562.

eſt magis Chriſtiano homini intrinſecum & intimis viſceribus à natura & ratione inſculptum, quàm Gallo Galliam, Hiſpano Hiſpaniam, & reliquis ſimiliter populis ſuam cuique patriã ab exterorũ hoſtium prædationibus defendere. Et in huius rebellionis initio quum nondum iſti viri humanam naturam penitus abiecerant, naturæ lumine hoc viderunt, quod poſtea Euangeliſmi tenebris magis occæcati videre noluerunt. Nam quis abſque horrore commemorare, vel recogitare poteſt ſpolia, cædes, incendia, vaſtitates, quas Caſimiri & Bipontini ducis latrones ab Admiralio eum in finem inuitati, & conducti ab Hugonotis in Gallia fecerunt! Latrones voco, quia non vt iuſti milites iuſtis regibus fortiter, ſed vt latrones latronibus & proditoribus contra legitimum regem & fideles regis ſubditos flagitioſè ſeruierunt; neque ſanè militum ſed prædonum potiùs more per miſeros Galliæ pagos & prouincias graſſati ſunt. Secunda rebellione ſex mille & quingenti equites Germani cum tribus peditum millibus Admiralio venerũt in ſubſidium, tertia verò & quarta, multò plures. Qua ſpe illecti? qua mercede, quibus ſtipendijs prouocati? Non quæ Admiralius aut alij rebelles de ſuo perſoluere poterant, aut verò vnquam perſoluere cogitabãt, ſed eam prædam captantes, quam ex fertiliſſimis Galliæ prouincijs eos corraſuros Admiralius promiſerat, qui & fideliter promiſſum exoluit. Infinitã enim prædã ex Campania & Burgundia in Germaniam auexerunt. Quod exemplum cauſæ

ann. 1568.

M. Pig. li. 7. ca. 9. 12.

Hugonoticæ tantùm profuit, vt quum proximo anno nouam rurſus rebellionem fratres concitaſſent, & veteres ſuos ſocios euocaſſent, multò plures vndequaque vt vultures ad opimum aliquod cadauer, ſic illi certatim ad exhauriendam

Ibid. lib. 8. cap. 2. Hiſtoire de la Val, lib. 10. fol. 341.

Galliam aduolarunt. Ex Belgio ſiquidem Auransgius vênit cum ſex millibus equitum Germanorum & duodecim vexillis peditum. Ex Germania dux Bipontinus, cum octo ferè millibus equitum & peditum millibus ſex. Tantæ prædonum multitudini ſtipendia vnde ſuppeterẽt? Ex Gallicarum ciuitatum ſpolijs: ſic enim expreſſè cum Bipontinis conuentum eſt. Vnde & Charitæam vrbem quam primum occupabant,

Ibid. fol. 345.

Galli ductores Germanis tradiderunt *pro ſua libidine diripiendam*, etſi Galli milites eam primi inuaſerant. Sed duces Galli reuocatis Gallis Germanos immiſerunt, *ne fallerent fidem quam Germanis dederant*. Et conſtat Germanos maximam

Hiſtoire de M. Pig. li. 8. cap. 16.

ſecum è Germania duxiſſe carrorum multitudinem, quos Gallorum ſpolijs onuſtos in Germaniam amandarent. Friuolum eſt neque neceſſarium ſingulas rebelliones deſcribere, & quot

Galliæ hoſtes in Galliam ab Hugonotis inducti ad eam ſpoliandam.

Germanorum peditum & equitum millia perpetuò Hugonotis ad miſeram Galliam depopulandam præſtò affuerunt, enumerare. Nemo enim neſcit nunquã Caluiniſtas rebelles in Gallia fortunam belli tentaſſe ſine Germanorum auxilijs. Neque magis obſcurum eſt aliàs Dandelotium, aliàs Colignium, aliàs Condæum, aliàs minores rebelles ſed ab iſtis maioribus legatos, Germanorum in Galliam aduentum procuraſſe,

curaſſe. Neque verò illud minus exploratum eſt iſtos milites nunquam ad externam militiam proficiſci, niſi prius certam aliquam pecuniæ vim adnumeratam ſibi habeant, & de opimis prædis & ſtipendiis maximè probabiles recipiant cautiones. Neque verò difficile probatu eſt Hugonotas nunquam cogitaſſe ſtipendia illa de ſuis bonis dependere. Ad cuius demonſtrationem illud celebre eſt & ab omnibus hiſtoricis memoriæ mandatum, quod cùm ſemel rex Carolus poſt pacificationem cum rebellibus factā ad exonerandum ab illis Harpyis regnum ſuum multa librarum millia dederat, & regi Nauarræo, Colignio, & Rochefoucaldio id requirentibus conceſſerat, vt coloni ſubditique Caluiniſtæ non nobiles ad exoluendum reliquum debitum Germanis promiſſum quintam bonorum ſuorum partem contribuerent, *hoc extraordinarium ſubſidium Caluinianos mirabiliter vexauit & afflixit, vſque eò vt permulti abnegarent penitus religionem Euangelicam, multi ad aliquot deinceps annos cœnis ipſorum & concionibus nollent adeſſe.* Nimirum qui nunquā antea de Germanorum ſtipēdiis cogitarāt, qui ipſi quoties rebellabāt, ex ſacrilegiis & ſpoliis eccleſiarum lucrari potius quàm aliquid de ſuis priuatis facultatibus erogare ſoliti fuerāt eos iam præter expectationē & morem, militibus ſuis ſtipēdia largiri, onus intolerabile ipſaq; Ætna grauius videbatur. Aliàs ſiquidem peregrinos illos milites quanquam maximè famelicos & rapaces, tamen vel ciuitatum, vel eccleſiarum, vel pagorum ſpolia & populationes

Hiſtoire de Poplin. La Val. M. Pigu. ann. 1571.

Hiſtoire de M. Pigu. li. 9. cap. 2.

Inſolentia Caſimiri erga regē & regnum Galliæ. exaturabant. Quibus prædis ita Germanos illos & inprimis Caſimirum Hugonotæ extulerunt, vt miſerabilis Codrus (nec enim alius eſt maximo potentiſſimóque Gallorum Monarchæ comparatus) regi exprobrare ſua erga eum merita non erubuerit, ab eóque inſolentiſſimè neſcio quot librarū milliones flagitare, & iterum atque iterum regis legato obiicere non eſt veritus, eum regem eſſe *ſine fide, ſine lege, ſine honore, ſine virtute*. Et quaſi dedecoroſum eſſet Comitis Germani minori natu filio à Gallorum rege aliqua recipere vel emolumenta opum vel ornamenta honorum, nimis contumelioſè & ſingulari arrogantia reiecit regíque in manus tradidit donatos ei a rege annuos magni valoris reditus, multa oppida præclara, & fructuoſa officia, ipſumque D. Michaëlis equeſtrē honorem, quem & clariſſimus Hiſpaniarum rex Philippus, & ſupremus Chriſtianorum Imperator Maximilianus, magno ſibi decori fuiſſe ſemper exiſtimarunt. Quod magis eſt veris Gallis & Galliæ imperio ignominioſum, quàm illa ipſa ſuperbiſſima iactatio, qua idem Caſimirus præ ſe ferens plauſtra, Gallicarum ciuitatum & eccleſiarum prædis onuſta, quæ boues cornibus inauratis trahebant, quaſi Gentilitio more de Gallia ſubacta triumphum agens, Heidelbergam & Argentoratum media luce, immenſa Germanorum multitudine ſpectante & applaudente inuectus eſt.

Henric 3. Valeſ. Hiſtoire de Poplin. fol. 355. 356. 458.

15 ¶ 15. Quare vt à quo cæpi in eo deſinam, ſi Gallicanum populum ex Chriſtiana religione æſti-

memus, veteres Iudæi, Gentiles, Turcę, quicunque fuerunt Chriſtianæ religionis hoſtes acerrimi, Caluiniſtis meliores ſunt Galli, quia meliores Chriſtiani. Ante annos ſeptingentos variis è mundi partibus Galliam inuaſerunt varij infideles, ex Hiſpania & Africa Saraceni, ex inſulis Septẽtrionalibus Dani & Normanni, illi Mahometani, iſti Idololatræ, vtrique Chriſti & veræ pietatis perſecutores ſanguinarij, qui quanta mala Gallis intulerint in Concilio Gallicano iuxta antiquos Galliæ limites ita deplorant Epiſcopi. *Quis (inquiunt) ſiccis oculis valeat enumerare mala gentis noſtræ & ſanctorum! Videte & conſiderate quàm præclara & nobilia ſeruorum Dei ædificia deſtructa & incenſa ſunt, & funditus ad nihilum redacta. Altaria defoſſa ſunt & penitus conculcata, ornamenta eccleſiarum Dei valde pretioſa & mirifica, direpta & igne exuſta. Epiſcopi & ſacerdotes & cæteri ordinis eccleſiæ viri, gladio truncati & diuerſis pænarum generibus morti addicti. Omnis ætas vtriuſque ſexus gladio & igne & diuerſo mortiũ genere conſumpti. quid amplius his dici poſſit?* Quis hos epiſcopos de Saracenica & Normannica magis quàm Hugonotica & Caluiniana vaſtatione conqueri ſuſpicetur, quorũ eadẽ omnino ſunt ſacrilegia, gemina impietas; niſi quod ea quæ tum Saraceni fecerunt crudeliter, ea iſti patrarunt longè immanius, & quum Normanni infideles iurati Galliæ hoſtes nihil Galliæ debebant; iſti Caluiniſtæ Fideles (ſi Satanæ placet) periuri Galliæ amici liberique, omnia patriæ in qua nati erant debebant, pro cuius ſalutę capita ſua deuouere,

Concluſio Hugonotas quoad fidẽ Chriſti non eſſe Gallos.

Concilium Mogũtinũ ſub Arnulpho Imperatore in præfat.

eamque ab omnibus mortalibus defendere vſque ad extremum ſpiritum tenebantur. Quod ſi ex obedientia quæ Regibus & Parlamentis exhibetur, ſi ex operâ quæ Gallicanę reipub. tuendæ adhibetur Gallos definimus, Burgundi, Hiſpani, Itali, Germani, Saxones, veriores ſunt Galli quàm Admiraliſtæ, quàm Hugonotæ. In bello ſi quidem Dreuſiorum, in prælio Sandioniſij, Mōgunturij, in obſidione Pictauienſi, in recuperanda Coronæ Gallicanæ prouincia Pictauienſi tota, fortiter pro rege, pro Parlamentorum authoritate dimicarunt Burgundi, Hiſpani, Itali, Saxones. Vtque olim Galli Pictauienſem & Guiennenſem oram vera fortitudine extorſerūt Anglis, & reſtituerunt Gallorum regibus; ſic iſti externi milites plurimas eiuſdem oræ ciuitates & oppida Gallogræcis Caluinianis ablata, reipub. Gallicanę & veris Gallorum regibus reddiderunt. Et qua fronte auſit quis Burgundos & Anglos vocare Gallicani imperij hoſtes, niſi hos Caluiniſtas hoſtes fateatur infinitis partibus atrociores!

Hugonotas quoad ciuilem politiam non eſſe Gallos.

Burgundi & Hiſpani meliores Galli quā Hugonotæ.

Carolus enim vltimus Burgundiæ Dux etiamſi cum Duce Britanniæ, Lotharingiæ, aliiſque Ludouici 11. hoſtibus icto fœdere, bellum regi illi periculoſiſſimum intuliſſet, & cum exercitu pluſquam 50000. equitum & peditum ciuitatē Pariſinam obſideret, non tamen ita vaſtauit circumiacentem agrum & pagos, quin toto obſidionis tempore (quod diuturnum fuit) & in ciuitate, & in caſtris, magna eſſet commeatus abundantia. Id enim diligenter notant hiſto-

an n. 1465.

Belforeſt lib. 5. cap. 122. 124. Cominæus commēt. li. 1.

tici, quòd etſi rex & Burgundus, *Vterque potentem haberet exercitum, nihil tamen Burgundis vnquam deerat, & in vrbe nulla fuit annonæ caritas.* At Hugonotæ vix quatuor millibus equitum, nec multò pluribus peditibus eádem vrbé pauciſſimis diebus obſidentes, ita Harpyiarum inſtar circumcirca depaſcebant, vaſtabant, & depopulabantur omnia, vt nec ipſi valde abundarent, & ciuitas *fame admodum laboraret.* Angli autem etiamſi pluſquam centum annos bellum in Gallia cum regibus Gallorum geſſerunt, nunquam tamen in eam neceſſitatem Galliæ reges compulerunt, vt vel ad indignas Gallico nomine pacis conditiones deſcenderent, vel immoderatis tributis, aut clerum aut populum attenuarent, etiamſi eo tempore & Galliæ regnum duplo eſſet quàm nunc eſt anguſtius, & Gallicæ Coronæ reditus decuplo eſſent quàm nunc tenuiores. Nam de Carolo 5. rege tanquam inſolens & inauditum antea, narratur quod de vino & ſale tributum populo impoſuerit, etiam eo tempore quo quinque ſimul exercitus variis in locis Anglorum irruptionibus oppoſuit. Nec minus inſolens erat vnam & alteram decimam à clero longè quàm nuper erat opulentiori exigere. At Hugonotæ quàm iniquas & abſurdas conditiones regibus ſuis obtrudere ſunt auſi? Quoties Carolum 9. vel inuitiſſimum ad ea quæ voluerunt concedenda pertraxerunt? Quoties à rege ſuo multa Gallicanæ Coronæ turpiſſima flagitarunt, adeò vt totus orbis Chriſtianus eorum prodigioſam impudẽtiam obſtupuerit? Ta-

Hiſtoire de la Val. li 6. Surius ann. 1567.

Haillan de l'eſtat de France lib. 1. an. 1370.

Vide proximum ca. §. 2.

lia ſiquidem aliquando ſuis cum eo pactionibus poſtularunt, vt *iniquiora regi & commodiora ſibi exigere non potuerint, nec ſi rex ipſe, ſi tota regia progenies, ſi omnes amici, ſi cuncti qui regi bene cuperent, ferreis catenis vincti & in teterrimos carceres detruſi* ad Condæi aut Miniſtrorum nutum, mortis vel vitæ ſententiam fuiſſent accepturi. Tributa autem quàm grauia, quàm extraordinaria, eædem Hugonoticæ rebelliones à clero populoque expreſſerũt! quorum ille præter aliquot centena aureorum millia annui reditus vendita & perpetuò alienata, præter ordinaria ſubſidia permulta, ſexaginta milliones quindecim annorum ſpatio perſoluit. Populus autem vniuerſus quàm immenſam vim penderit dici non poteſt, ex eo autem æſtimari aliquatenus poteſt, quòd vnica ciuitas Pariſienſis cum vicino agro præter multa extraordinaria, eodem temporis ſpatio triginta ſex milliones numerauit. Et tamen rex poſt hæc omnia recepta, ſe pluſquam centum milliones debere in ampliſſimo Galliæ conuentu Bleſenſi proteſtatus eſt. Num verò perdiuturna Anglorum bella ita Galliam afflixerunt? An quando ſub Franciſco primo perpetua ferè bella triginta annis cum potentiſſimo Chriſtianorum Imperatore & Gallorum hoſte, in Italia Mediolani, Neapoli, in Gaſconia, in Prouincia, in Flandria, in Lucemburgenſi Ducatu, in Picardia magnis exercitibus ſunt geſta, ita exhauſta eſt Gallia, ita exinanitum regis ærarium? Quin potius Franciſcus ille decendens nemini quicquam ferè

Surius in Comment. ann. 1575. pag. 880.

Pecuniæ à Gallis exacta.

ab ann. 1560. ad 1575.

Poplin. lib. 42. ann. 1577.

obæratus, reliquit ſucceſſori in communibus regni theſauris pluſquam quinque milliones. Plures autem Gallos infinitè in his Hugonoticis bellis quàm in illis vel Anglicis, vel Hiſpanicis cęſos fuiſſe, ſi debita proportione bellorũ diuturnitatem & magnitudinem æſtimes facilè liquebit, quando toto eo tempore quo inter Franciſcum primum & Carolum 5. acerbiſſimè pugnatum eſt, *ducenta tantum millia hominum ex vtraque parte interfecta* hiſtorici annotarunt. At in Hugonoticis bellis ex ſolis Gallis decuplo plures intra decem annos cecidiſſe, ipſi Hugonotæ quodam modo gloriantur. Colignius ſi quidem in oratione qua paulò ante mortem Carolum regem ad pacis fœdera cum Philippo rege rumpenda hortatur, non magis ad Galliæ potentiam prædicandam quàm ad ſuam impietatem teſtificandam aptè & egregiè affirmat, *quãuis Gallorum in his ſeditionibus vicies centena millia fuerint occiſa*, Galliam nihilominus Gallorum multitudine paſſim redundare. Quamobrem in Hugonotis ſi obedientiam erga reges & leges, ſi curam Gallicanæ reipub. reſpicias, nihil eſt Gallicanum. Et denique ſi vel theologicè, vel philoſophicè, vel politicè, vel ethicè, vel ex cõmuni ratione, vel ex omnium nationum cõſenſu, Gallum definire velis, conſtabit Hugonotas multò minus eſſe Gallos quàm vel Hiſpanos, vel Burgundos, qui & religionem Gallicanam habent, quę eſt primaria populi Gallicani nota, & magis reges & rempub. Gallicanam amant & tuentur quàm Hugono-

Bodin de la repub. lib. 5. ca. 4.

Iouius hiſtor. lib. 42. prope finẽ.

Strages Gallorum.

Hiſtoir. de Poplin. lib. 27.

Hugonota nulla ratione Gallus magis quàm canis Gallicus.

tæ, quod proximè à veris Gallis requiritur, quorũ vtriuſque Hugonotæ ſunt inaniſſimi, & quibus nihil prorſus Gallicanum ſupereſt præter ſolam loci in quem ex maternis viſceribus effuſi ſunt conditionem, in qua canes & equi & aſini Gallicani Caluiniſtis Gallicanis pares ſunt. Ideóque ſi remotis præiudiciis recta ratione rem expendimus, quemadmodum in theologia concluſum eſt hæreticos omnes, & potiſſimùm Caluiniſtas eſſe vera Chriſtianæ reipub. monſtra, Centauris & Chymæris poëticis deformiora: ita in re politica non minus certum eſt Hugonotas vera eſſe in repub. populoque Gallicano prodigia & portenta, & qui non magis cum populo Gallicano quoad veram eius naturam communicant, quàm ſimia cum homine, quàm vlcus & cancer cum ſano corpore, quàm lupus cum oue cuius carne veſcitur cuius ſanguine paſcitur; quemadmodum Hugonotæ ruina, ſtrage, & vaſtitate populi Gallicani eas ciuitates obtinuerunt, eámque ſibi potentiam parauerunt, qua nunc in Gallia elati criſtas ſuas erigunt; & quem corporis magnæ parti iam pridem intulerunt, eũdem reliquo toti corpori interitum ſe breui illaturos nequiter ſperant, & ſuperbè comminantur.

Suprà fol. 188.

CAPVT 7.

Rex Nauarræus quum ſit hæreticus, maximè talis qualem ſuperiùs deſcripſimus, non poteſt eſſe Chriſtianorum rex.

1 *Ex ijs quæ ſuperiùs explicata & probata ſunt, infertur Nauarræum, qui eſt teterrimus Galliæ proditor, antiquo Alençoniæ Duce ab omnibus Gallis damnato longè deterior, aut aliquem Caluiniſtam non poſſe conſtitui Gallorum Chriſtianorum regem.*

2 *Edicta à rege Galliæ ad eius perduelliones excuſandas extorta, nihil ei proſunt: potius eorum quæ poſtulauit & regi impoſuit indignitas, magis eum ſuoſque omnes conuincit eſſe perduelles multò quàm fuerunt antea execrabiliores.*

3 *Nauarræus & Nauarriſtæ, omnes Galliæ Ordines habent pro proditoribus Coronæ Gallicanæ, Regem, Nobiles, clerum, populum, ciuitates, quibus apertè vindictam cædémque minantur, ſi quando ad regnum peruenerint.*

4 *Ius regni Gallicani & conſuetudo ſemper obſeruata arcet Nauarræum à regno, qui nec vllam conſecrationis regiæ partem ſuſcipere poteſt, nec vllam partem regij iuramenti præſtare Vbi refellitur quidam eius aduocatus, qui negat requiri vt rex Galliæ ab epiſcopis ſacretur, & ita ad regnum admittatur, qui item propter S. Ludouici memoriam cenſet eum re-*

gem admittendum, quem tamen S. Ludouicus ſi viueret è regali throno totaque Gallia expelleret: quod ex rebus a S. Ludouico contra Comitem Toloſanum geſtis perſpicuè demonſtratur.

5 Si fingamus Nauarræum regem Gallorum admitti, regnabit cõntra morem & leges omnium, tum bonorum orbis Chriſtiani Imperatorum, tum Chriſtianiſsimorum Galliæ regum, quibus ille & quoad facta & quoad leges erit aduerſarius: qui item iuxta Gallicani regni mores & politiam, nec Equitem S. Michaelis vel S. Spiritus creare poteſt, nec ipſe eius honoris poteſt eſſe particeps; vt nihil Francis vel turpius, vel abſurdius, vel damnoſius eſſe poſsit quã talem regem admittere.

6 Omnia iura legeſque arcent hæreticum à regno. 1. leges ciuiles Imperatorum. 2. leges & decreta Pontificum. 3. leges & Canones Conciliorum, quæ omnia vel à minimo officio inter Chriſtianos gerendo talem hominem amouent, multo magis a regno capeſſendo; quod etiam manifeſta ratio conuincit.

7 Scripturæ omnes teſtamenti noui manifeſtè prohibent hæreticum à regno Chriſtianorum: id quod ex Chriſtianæ fidei & Catholicorum, adiunctaque hæreſis & hæreticorum deſcriptione in nouo Teſtamento tradita clarè oſtenditur. Idipſum probatur ex ſcripturis Teſtamenti veteris.

8 Eccleſiæ primitiuæ patres hoc idem certò ſtatuerunt & crediderunt: hancque fidem ex literis ſacris Teſtamenti noui & veteris hauſerunt, ex quibus abundanter probant Chriſtianis commercium & communicationem omnem cum hæreticis regibus, etiam quoad ciuilia eſſe interdictam.

9 *Non eſt fidendum libertati religionis quam Nauarræus pollicetur, ſed nunquam præſtabit: & ſi præſtat, ſiue cum Catholica ſolam Caluinianam admittat, quod fieri non poteſt, ſiue hæreſes omnes promiſcuè; ea libertas Galliæ interitum afferet.*

10 *Exemplo Angliæ hæreticæ quæ vicinas regiones, Scotiam, Galliam, Flandriamque ſua hæreſi corrupit, & conſilijs, auxilijs, opibuſque vaſtauit, conijci poteſt Galliam ſi hæretica euadat futuram toti Reipublicæ Chriſtianæ longè pernicioſiſsimam. Eodemque exemplo Angliæ vbi ſub Henrico 8 Nobiles promiſcuè nullas ob cauſas trucidabantur, Galliæ Catholici cuiuſcunque generis, maximè Nobiles certò præſcire poſſunt ſub Nauarræo rege crudeliſsimam mortem ſibi eſſe perferendam.*

11 *Extincta religione Catholica, Mahometiſmum in Gallia plantandum eſſe, & aliarum regionum exempla, & Caluiniſtarum dicta factaque probant, quem ſecutura eſt neceſſariò totius Galliæ ruina & vaſtatio; niſi Galli conſtantiſsimè ſtatuant Caluiniſtam omnem a regno repellere, ad quod omni ratione, omni iure, & diuino & humano obligantur.*

QVOD ſi hęc adeò ſint inter ſe apta & cohęrentia, & ſingula rationibus & theologicis & politicis tá euidenter confirmata, ſi verum ſit Caluiniſtam eſſe hæreticum, ideoque & in Caluiniſtam conuenire quæcunque in communes antiquis temporibus hæreticos ab eccleſia & epiſcopis dicta ſunt, eos nimirũ eſſe Gẽtiles, Ethnicos, Iudæos; imò Gen-

tilibus & Iudæis longè nequiores, ſi verum eſt præterea Caluiniſtam eſſe inter alios omnes hæreticos tanto magis pernitioſum, quantò cãcer aut peſtis inter morbos, quantò inter ſerpentes, reliquorum princeps ille regulus vel baſiliſcus, qui ipſos etiam ſerpentes inficit, longéque à ſe ſuo peſtilentiore afflatu

Lucan. *Pellit, & in vacua regnat baſiliſcus arena;*

Si certũ eſt quod eſt certiſſimũ, omnes qui à primis Gallicanæ reip. iactis fũdamẽtis rebelliones in Gallia concitarũt, & qui propter eaſdẽ in hiſtorijs Gallicanis maximè famoſi ſũt, prætereaq; omnes hoſtes externos internóſque, omnes Germanos, Burgundos, Hiſpanos, addo etiam Normannos & Saracenos, tantas regibus Gallicanis iniurias, tantas regno Gallicano vaſtitates, tantas ciuitatibus Gallicanis ruinas & direptiones, tantas populo Gallicano cædes atque ſtrages, tanta denique eccleſijs & clero Gallicano inaudita tormenta, exquiſita ſupplicia viuorum, barbara & immania incendia mortuorum, tam crudeles euerſiones templis & ſepulchris, conflagrationes reliquijs, libris, bibliothecis; denique omnibus quæcunque mille ducentis annis, vel epiſcopi ſanctè, vel reges magnificè, vel populus vniuerſus piè ad Chriſti gloriam, & religionis Chriſtianæ honorem extruxerunt, tam immanem ſpoliationem non attuliſſe, quãtam Caluiniſtæ fecerunt paucis his annis dum eorum ſecta per Galliam graſſata eſt: tum verò non dubito quin illud ex his antepoſitis perſpicuè & neceſſariò conſequatur, talem Caluiniſtã

in regno Gallicano reipub. eius principem nullo modo poſſe fieri. Quid enim? Tu hominum bonorum cõmunitati perditũ ſicarium, ouium gregi ſanguinarium lupum, Catholicorum cœtui nefarium hæreſiarcham, ſanorum multitudini lepræ contagio infectum, naui in portum dirigẽdæ archipiratã præficies? Tu reipub. Chriſtianę corpori quo nihil eſt ſpecioſius, nihil propter ſummam pulchritudinem ſpectatu admirabilius, caput belluinum affiges quo nihil cogitari poteſt deformius? Tu regno Galliæ, populo Chriſtiano, regem dabis non Anglum, nõ Burgundum, non Hiſpanum, quod lege Salica interdictum putas, & rectè; non Turcam, non Saracenum, qui Chriſtianos Chriſtianè in ſuis Imperijs patiuntur viuere, ſed Caluiniſtã Turca & Saraceno longè nequiorem, & Catholicæ Chriſtianæque tuæ religionis hoſtem lõgè magis capitalem & implacabilem? Quid? itáne à cõmuni ſenſu derelicti ſumus, vt corporis principale membrum velimus conſtituere partem non modò putridam, & ſpiritu vitaque carentem, ſed etiam partem peſtiferã & venenatam, quæ reliquas partes ſine dubio ſua tabe corrũpet & contaminabit? An qui vires ſuas modicas cum omnibus externis galliæ hoſtibus, cum Flãdris, cum germanis, cum Anglis, cum Aurangio, cum Caſimiro, cum Bipontino, ad aliquas galliæ prouincias ferro flammaque depopulãdas cõiunxit; ei maiores vires trademus, vt quæ ſuperſunt reliquas galliæ prouincias omnes ijſdem populationibus, flammis, & ſtragibus de-

Nauarræ Caluiniſta non poteſt eſſe Catholicorũ rex.

formet? Legitur in annalibus Galliæ Ioannem Valeſium ducem Alençonium principem ſanguinis regij, generali ſententia nobilium Galliæ Parium, omniumque in hoc regno iuriſconſultorum alicuius nominis damnatum fuiſſe, vt ipſe caput amitteret, omnes eius ædes vſque ad primam contignationem diſturbarentur, omnibus eius oppidis deijcerẽtur muri, in omnib⁹ eius ſyluis & lucis ſuccideręntur arbores vſque ad humanæ ſtaturæ altitudinem, palatiorum eius foſſæ iniecta humo cõplanarentur, pontes penſiles deſtruerentur, bona & fundi regio fiſco cederent, liberique & poſteri eius omnes nobilium ordine moti, ruſticani & ignobiles haberentur, eò quòd Anglos Galliam inuadentes ſuis oppidis recepiſſet, ſuiſque opibus & conſilijs iuuiſſet. Atque hoc iudicium eo tempore factum eſt, quo Angli plurimum in Gallia poterant, Normanniáque totã, ipſáque Pariſiorum Lutetiam, plurimaſque præterea in Campania & Pictauienſi agro ciuitates obtinerent, & de iure Anglorum regis in quibuſdam Galliæ partibus vbi Ducis Alençonii fundi poſiti erant nemo Gallus dubitaret; rexque Angliæ tum in Gallia ſuum habebat Proregem, qui eius nomine Galliam adminiſtrabat, idemque Angliæ rex Lutetiæ, Gallorum Rex coronatus eſt: adeò vt præclara ſpecies iuris in regno Gallicano penes Angliæ reges maneret. Neque tamen hæc vel ſi quæ alia pro minuẽdo Ducis crimine non improbabiliter dici poterant, quicquam apud prudentiſſimos Galliæ conſiliarios valuerunt,

Haillan de l'eſtat de France lib. 1. fol. 73.

Iudicium Parium Galliæ cõtra Ducem Alençoniũ fœderatum Anglorũ contra Gallos.

Sub Carolo 7.

quo minus eum nequiſſimum patriæ proditorem cenſerent. Neque aliquid eos mouit loci quem tenebat amplitudo & celſitas, quo minus hanc tam inſignem infamiam ipſi totique eius poſteritati inurerét. Quò enim regem propiori ſanguinis cognatione attingebat, eò fuit illi acrius pro regis honore & regni libertate dimicandum, omniaque quæ in Anglicana ditione vel Anglicani regis beneficio poſſidebat, funditus erant proijcienda potius, quàm vel tantillum ab officio patriæ regique debito recedendum. Qui ergo Elizabetam Angliæ reginam, nullam vel vmbram falſi tituli Galliæ regno prætendere valentem, vel per ſe vel cum magiſtro ſuo Colignio in Galliam euocauit, qui portus Gallicanos Anglis militibus tradidit, qui Anglos milites in acie contra Gallorum legitimum & indubitatum regem duxit, qui præterea ad ipſum Gallorum ſanguinem exorbendum quantam maximam poterat Flandrorum rebellium & Germanicorum prædonum colluuiem, in ipſa Galliæ viſcera immiſit, & per hos gladiatores è regia nobilitate multos, è populo innumeros trucidauit, ipſúmque regem, in maximum regni amittendi diſcrimẽ adduxit, hæcque admiſit omnia nulla iniuria laceſſitus, nulla probabili cauſa commotus, ſed tantùm vt vnius & alterius è lacu Geneuenſi ſordidi balatronis & impuriſſimi Apoſtatæ contra deum patrem, & filium, & ſpiritum ſanctũ, & Chriſtum crucifixum, totamque eccleſiam Apoſtolicam blaſphema & Satanica inuẽta per Galliã ferro flã-

Belforeſt lib. 6. ca. 97.

Nauarra ſceleratiſſimus Galliæ proditor.

máque plantaret: hic vir etiamſi (vt Alençonius ille) eſſet regi Gallorum ſanguine proximus, quanto tamen magis eſt indignus qui Gallicanum aërem ſpiret, qui lucis & ſolis vſura in Gallia fruatur! quanto magis meretur vt ipſe cum ſuis habeatur quouis colono & miſerrimo bubulco vel ſuario ignobilior! Nam regnum Gallicanum quis ſanæ mentis putet ei poſſe aliquo iure contingere, cui viliſſimum in Gallia gurguſtium nulla ratione poteſt competere. Et ſi Gallis veteres Gallorum inſint ſpiritus & animi, fieri non poteſt vt de tali Galliæ turbine ad regnum Galliæ euehendo vlla aliquando incidat controuerſia.

2 ¶ 2. Neque vero quidquam prodeſt ad Nauarræum & ſuos hoc immaniũ & tragicorum ſcelerum flumine eripiendos, quod regem Gallorum ad ea remittenda vel diſſimulanda compulerunt, id quòd eorum paraſiti tanquam inuictum præſidium opponunt. Ipſa potius poſtulatorum indignitas, & quòd regi ſuo tam grauia atque intoleranda obtrudere auſi ſunt, & niſi ea rata haberet, maiora Galliæ damna atque incendia minarentur, multo magis eos atrociſſimæ contra Galliam & Galliæ regem perduellionis conuincit, & quales in Gallia procellas & tempeſtates turbulentiſſimas concitauerint demonſtrat. Vide enim quid regi ſuo præſcribant. 1. *Vt Caluiniana religio non minus quàm Catholica per totam Galliam ſine vllius loci exceptione prædicetur. 2. Vt rex à Põtifice Rom. & Duce Sabaudiæ requirat, liberã omnibus fieri eiuſdẽ Caluiniſmi profeßionem*

Apologie Catholique part. 2 pa. 206.

Caluiniſtæ quàm impudenter regi Galliæ præſcribũt.

Hiſtoire de Poplinure lib 39. 1. 2.

nẽ in tota ditione Ducis Sabaudiæ & in regione Auenionenſi. 3. Vt Caluiniani fratres à Parlamẽtis Galliæ 3
& inferioribus quibuſcunq; iudicijs immunes ſint, nouaque eorũ controuerſijs audiendis erigãtur tribunalia.
Hæc illi primùm multis articulis dilatant, & *Articulis*
magna contentione vrgẽt. Et quid eſt hoc aliud 39.
quàm nouum ſibi Deum, nouam religionem, noua Parlamẽta veteribus Gallicanis planè cõtraria, & nouam penitus reipub. formam introducere, quæ in his duobus, religione & iuſtitia potiſſimùm verſatur. Progrediuntur deinceps eadem inſolentia, poſtulantes vt quæ defũ-
ct' paulò antea rex Carolus 9. iuſtiſſimis cauſis *art.* 44.
adduct', plenis Parlamẽti Pariſini comitijs, expetẽte Senatu, deſiderante Nobilitate, omnibus Ordinibus ſuffragantibus de Admiralio conſti-
tuerat, *ea irrita & infecta habeantur*, & vt Catilina *art.* 45.
ille, fideliſſimus regi & Coronę Gallicanę decla-
retur, Vt quæ Caluiniſtæ *Germanis* Galliam in- *art.* 65.
uadentibus *præmia & ſtipendia debebant, ea rex*
quantacunque eſſent perſolueret, & Caluiniſtas ab ea 66.
obligatione liberaret, & præterea iiſdem Caluiniſtis ad priuata debita quæ in hoc regno contraxerant diſſoluenda, aliquot centena librarum
millia penderet: interim omnes prouinciæ à 600000.
Caluiniſtis occupatæ, Pictauienſis, Xanton-
genſis, Angoleſmenſis, Rochellenſis ora, & tota 67.
Guienna, Languedoca, Delphinatus, ab omnibus vniuerſè vectigalibus, ſubſidijs & pecunijs quocunque modo regi contribuendis ad ſex an-
nos immunes eſſent. Quas Caluiniſtæ obtine- 80.
bant arces & ciuitates, eas rex illis relinqueret,

nec in eis quicquam immutaret, ſed præterea in quauis regni Gallicani prouincia duas alias à Caluiniſtis eligendas traderet, in quibus Caluiniſtæ præſidium militare ſuorum fratrum imponerét, ſed quibus rex è ſuo ærario numeraret ſtipendium. Præter hæc autem militum præſidia, in toto Galliæ regno reliqua omnia dimittantur, nec vlla vſpiam ferantur, niſi tantum in extremis regni finibus, vbi ex antiqua conſuetudine talia diſponi ſolent. Sic illi. Quę omnia manifeſtè probant, quòd vt prius nouum Deum & nouam Rempublicam, ſic his poſtulatis nouum prorſus regem regnumque ſibi fabricant, vel potius priori regi tanquam mancipio ſuo vincula inijcientes, ſeipſos abſolutos regis dominos & reges conſtituunt. Cùm enim in tot vrbibus per totum hoc regnum ſuas armatas copias planè dominari requirunt, regem autem inermem ex ipſorum libidine tanquam priuatum agere; cùm ipſi exercitus Germanorum aduocant, regi autem poteſtatem faciunt eis ſtipendia numerandi; ipſi debita vndique ad bella mouenda contrahunt, ſed quę rex è ſuo ærario dependat, & omnes interim prouincias ſibi obedientes à quibuſcunque vectigalibus & ſubſidijs regi pendendis, immunes eſſe volunt: quàm perſpicuè regiam ſibi potentiam vendicant, & regi nihil largiuntur niſi vt quæſtoris pro eis fungatur munere? Cæterùm quod ego potiſſimum noto, & quo eos ſemper fuiſſe & adhuc manere nequiſſimos Galliæ proditores oſtendo, ideoque vel mi-

Art. 81.

Impudens inſolentia Nauarræi & ſuorū.

nimo quouis in Gallia beneficio maximè indignos, illud demum eſt, quòd in eadem articulorum ſuorum ſerie ſuperbiſſimè vt antea, volunt nunquam ſibi crimini verti, ſed æterna obliuione deleri, omnes hoſtiles actiones, quas aliquãdo in his tumultibus ſuſceperant, *vt quòd exercitus conduxerint, pecuniam fabricauerint, tormenta conflauerint, vel ea ex armamentarijs regijs abſtulerint, communiuerint vel diruerint ciuitates & caſtella, incenderint & euerterint eccleſias & domos, erexerint iudicum ſedes & tribunalia; quòd miſerint legatos, inierint fœdera, conuenta, contractus cum Principibus & ciuitatibus externis, quòd externos milites in Galliæ ciuitates & varia loca introduxerint*: ſed maximè & præcipuè, quòd *primo, ſecundo, tertio, quarto, & quinto, item hoc motu* (ſic enim in ſuas rebelliones nuncupant) *cum principibus externis, & nominatim anno Domini* 1562. *cum regina Angliæ* (quando portum Gratiæ totius Normanniæ commodiſſimum ei vendiderunt) *egerunt & negotiati ſunt*. Hæc illi remitti omnia & obliterari poſtulant. Et ſi quidem ea humilitate & dolore animi hanc improbitatem deteſtantes qua par erat hoc requirerent, condonari fortaſſe poſſet ea quamuis immenſa ſcelerum & perduellionum moles. At cùm nihil eiuſmodi præ ſe ferunt, ſed potius imperioſè flagitant ea probari *quaſi iuſtè facta ad defenſionem & conſeruationem ſubditorum regis*, cùm piraticam mari, & latrocinium terra, iniuſtiſſimaſque terra & mari coactas prædas comprobari quoque à rege volunt, *tanquam legitimè & bene facta*; hoc oſtendit

Proditoria facinora Nauarræi *& Hugonotarum.*

Art. 71.

Art. 73.

Ibidem.

Art. 74.

eos in rebellionibus ſuis & reliquis illis ſacrilegijs ita fuiſſe obfirmatos, vt dum ſimulant ſe præteritorum veniam petere, in noua rurſus ſcelera prioribus nihilo inferiora ſe ingurgitent, ſimulque ea à rege petunt, quæ non modò regis, ſed omnium quoque mortalium, omnium etiam in cœlo diuorum poteſtatem ſuperant. Latrocinia enim probare, piraticam ſuſceptam contra Venetos, Luſitanos, Chriſtianos omnes qui *Rochellenſis non erant religionis*, etſi Galliam Galliæue regem facto aut verbo nunquam offenderant, quaſi iuſtè exercitam approbare, hoc quid eſt aliud quàm *malum dicere bonum, & tenebras lucem*, quàm vertere *amarum in dulce*, & omnium rerum naturam inuertere? Et niſi primò Caluinianum Deum, hoc eſt Satanam loco veri Dei adoremus, hanc in rebus mundanis inuerſioné nemo Galliæ, vel etiam Europæ aut totius orbis terrarum rex approbare & præſtare poteſt. Eo autem poſito (de quo apud iſtos fratres arbitror nullam eſſe controuerſiam) tum quidem ex eodem principio manare agnoſco, vt iſta omnia, ſiue ſacrilegia erga Deum, ſiue latrocinia erga homines, legitima & glorioſa exiſtimentur, vtpote Deo ſuo ad hæc illos impellente, trahente, & inſpirante. Sic item quòd ſua cum Anglis & Germanis inita fœdera, vrbéſque illis proditas, & aſcitos ad regem populúmque Galliæ oppugnandum ex Anglia Germaniáque milites, à rege declarari volunt, *iuſtè facta ad defenſionem & conſeruationem ſubditorum regis*; quid hoc aliud eſt quàm palam aſſeuerare

Impoſsibilia Hugonotarum a rege poſtulata.

Suprà fol. 220.

Iſai. 5.20.

Suprà fol. 167. 168.

regem ipſum iniuſtè feciſſe & ad exitium & vaſtationem ſuorum ſubditorum actiones omnes ſuos direxiſſe? Quid hoc aliud eſt quàm regem Carolũ,& tot Principes ſanguinis regij, omnémque nobilitatem Gallicanam, (ipſumque adeò Condæum & Colignium ſuum) proditores & perduelles vocare, qui Anglos illos ex maritimis Normanniæ portubus expulerunt, qui Germanos & illos Bipontini milites prælio commiſſo fortiſſimè ceciderunt, qui omnem operam ſuam nauarunt ad comprimendos Admiralij & aliorum rebellium conatus. Quòd ſi hic ſit iſtorum hominum ſenſus & ſententia (quod eſt veriſſimum) ſi hæc ſunt decreta è quibus Caluiniſtæ putant Nauarræum digniſſimum eſſe diadematis Gallicani hæredem, ſeriò cogitent & aduertant Galli, qualem ſibi principem aſſumunt, quum ex Caluiniſtarum grege aliquem in regio Galliarum throno collocant. Si adhuc priuati tam inſolentes ſpiritus gerunt, vt ab his opprobrijs in regem & nobilitatem, & vniuerſum populum Gallicanum effundendis non abſtineant, ij ſi quando reges euaſerint, quas ſtrages ædent, quæ ſupplicia de talibus proditoribus ſument? *Suprà fol. 231.*

¶ 3. Neque verò putet aliquis captioſè hoc & ſophiſticè concludi, quòd iſti Caluiniſtæ reliquos omnes Galliæ ſiue nobiles ſiue plebeios, exiſtiment non ſuos modò ſed ipſius quoque dei, & totius reipub. Gallicanæ proditores & hoſtes perditiſſimos. Recordentur enim an non liquidò hoc profeſſi ſint, atque illud ipſum & 3

An.1577. regi & toti corpori reipub. Gallicanæ ſimul exprobrauerint. Recogitent hiſtoriam Parlamēti Bleſenſis penultimi, vbi antiquiſſimo more à primis imperij Gallicani initijs ducto omnes regni ordines conuenerunt, vbi rex, regina mater, cognationis regiæ principes, Duces, epiſcopi, viri nobiles, & plebei grauiſſimi, magno numero è tota Gallia accurato delectu conquiſiti, regis iuſſu de rebus communibus deliberaturi cōfluxerunt. adeò vt quemadmodum in Concilijs generalibus eccleſiæ Catholicæ fidem, ita in his regionum ſingularum conuentibus, ſententiam & authoritaté particularis ejus regionis attendere debeamus, ſi vſpiam illam putemus exiſtere. Miſit rex cum huius conuentus authoritate ad Condenſem principem legationem perhonorificam, epiſcopum qui nomine cleri, nobilem qui pro nobilitate, & præſidem Pictauienſem qui pro plebe, regis & conuentus deſiderium principi exponeret. Illi ſeſe accingunt itineri, & tandé ad Condéſem perueniunt. Hic legatos à rege totoque regno ad eum tanquam ad magnum aliquem Monarcham tam humaniter & glorioſè miſſos quemadmodum excepit? Ita nimirum, vt eos *nec audire voluerit, nec literas quas ſecum attulerant recipere.* Dicebat enim *non eſſe illos a quibus legati venerāt, Ordines Gallicanos, ſed ſubornatos quoſdam homunculos, corruptos & inſtigatos à iuratis Gallicæ Coronæ hoſtibus; imò non eſſe aliud quā ſentinam quandam hominum corruptiſſimorum, è quibus maiorem partem clerus & nobilitas contami-*

Nauarriſtæ habent omnes Galliæ ſtatus & Ordines Catholicos pro perduellib^9

Hiſtoire de Poplin. lib 42.

La Val, li. 34. fol. 194.

Arrogantia principis Condæi contra ſtatus Galliæ.

Ramas de corruptiōs.

nauerat. Regem primò egredi ſuæ poteſtatis limites, qui prius edicto publico, & deinceps iuramento, religionem reformatam Caluinianam *perpetuò in Gallia ſe conſeruaturum, & principibus domeſticis & externis promiſerat. Quo edicto cùm ius principibus illis acquiſitũ ſit, ſine eorum principum aſſenſu, rex ius illud non poteſt reuocare. Quoad alios verò, tam Clerus & Nobilitas, quàm tertius plebeiorum ordo, profitentur omnes religionem Romanam, eámque defendunt contra reformatam* (Caluinianam) *cuius ſunt iurati inimici, ex quo habiles aptique non ſunt vel vt eligant alios qui hæc controuerſa examinent, vel vt ipſi ad ea tractanda eligantur. Et vt quis in ſua ipſius cauſa iudex ſit, eſt contra omne ius & rationem. nec quidquam abſurdius eſt quàm eum admittere correctorem, qui ipſe ſit corrigendus. Præterea qui illic conuenerunt, ſunt amici, familiares, penſionarii & fautores ordinis Eccleſiaſtici Catholici Romani, ideoque à nobis recuſantur.* Hæc & huius generis multa cùm ſtomachoſè diſſeruiſſet, Legati autem viciſſim eorum qui huic conuentui intererant, ſingularem & prudentiam, & integritatem, & conſcientiam commendarent, & denique eorum omnium nomine ſupplicarent, vt literas ab eis miſſas recipere, & ipſos legationis ſuæ ſummam narraturos, audire dignaretur, Condęus in ea quam cæperat opinione obfirmatus eos inauditos dimiſit, nec hac tam contumelioſa reiectione cõtentus, ſimul *ex voluntate regis Nauarræi* ſcriptum emiſit, in quo acerrimè inuehitur contra totum illud Concilium Bleſenſe, quod *ſubornatum & corruptum* vocat, in quo *impij regis Conſiliarij, diſſipatores rei-*

Poplin. vbi ſuprà. & la Val lib. 33. fol. 866.

Nauarræi debacchatio in Ordines regni.

pub. Gallicanæ, penſionarij Regis Hiſpani, authores plurimarum in Gallia cædium & homicidiorum, concluſerunt de abolenda religione reformata, ut poſtea imponant miſerrimis Gallis barbaræ tyrannidis iugum crudelius quàm unquam aliquis populus pertulit; qui item deſignarunt vel per arma, vel per venena & occultas inſidias, nobiliſſimarum in Gallia familiarum vaſtitatem; qui deinceps proponunt prorſus abolere veteres & regales huius regni conſuetudines, efficere nobilitatem tributariam, exhaurire ciuitates, eáſque opprimere & diripere &c. & deniq; poſt huius generis multa Catholicis furore quodam poëtico attributa, quæ ipſum & factionem Caluinianã cum ſuis Anglis & Germanis per totos quindecim annos verè perpetraſſe, omnibus per totam Europam cæcis & ſurdis eſt notiſſimum, concludit demum Condæus ſe arma contra conuẽtum illum Bleſenſem ſumpſiſſe *authoritate Regis Nauarræi primi è regia ſtirpe principis, & protectoris Eccleſiarum reformatarum, ut liberet populum Gallicanum à ſeruitute infami & tyrannica qua opprimũtur*, denuntians eos omnes qui ſibi repugnauerint, eſſe & ſuos hoſtes, & rebelles Coronæ Gallicanæ: quos item miniſtri prædicantis more ſobriè tãquam ex Cathedra Geneuenſi monet, *recordentur quàm parum hactenus profecerint; ut Iſraëlitæ ſine armis Philiſtæos benè armatos profligauerint, ut Gedeon cum trecentis hominibus fuderit Madianitarum immenſum exercitum, ut angelus domini una nocte occiderit Aſſyriorum cẽtum octoginta quinque millia*, quales victorias deus Hugonotis vel hæreticis contra Catholicos in Gallia, Flãdria,

Ibid. fol. 866. 867.

aut Germania, nullas aliquando noſtra memoria dedit: Catholicis autem, & Luſitanis in India contra Paganos, & Hiſpanis in America cōtra Barbaros illos, & ijſdem ſæpenumero Hiſpanis in Belgio contra Libertinos Flandros, & Catholicis Gallis cōtra Caluiniſtas & Atheiſtas Gallogræcos, multas pro ſua infinita miſericordia contulit. Neque certè dubium cuiquam eſt Chriſtiano, quin quod fortiſſimus & prudentiſſimus Imperator Carolus V. cùm vaſtum illum Lutheranorum Smalcaldici fœderis exercitum cuius ille cum ſuis omnibus Hiſpanicis, & Italicis, & Germanicis, & Flandricis delectibus vix mediam partem æquare potuit diſſolutum videret, ipſumque fœderis principem Ducem Saxoniæ captum, quòd (inquam) eo tempore optimus Imperator dixit *VENI, VIDI, DEVS VICIT*; idem nuper multi Catholici principes in Francia Flandriaue iuſtè vſurpare potuerunt. At verò Hugonotam extitiſſe aliquem in Gallia, vel Geuſium in Flandria, qui idem iuſtè prætexere potuerit; aut ſi leuē aliquādo gloriādi occaſiunculā habuerit, qui tamē Deo per angelos opem ferenti fœlicitatē talem attribuerit, arbitror nunquā fuiſſe auditum. imò verò in iſtorum Euangelio idololatricū cenſetur talem aliquam potentiam angelis adſcribere. Et qui Sāctorum animas cum corporibus dormire credunt, veriſimile eſt de angelorum (quibus Saluator Sanctos aſſimilat & exæquat) vigilantia nihilo præclarius exiſtimare. Ideoque & hîc miniſter vel ſecretarius Principis Condenſis videtur oblitus Caluiniſmi ſui. Cæterùm vt

Singulares victoriæ Catholicorum cōtra hæreticos.

Carolus 5. Imperator.

Surius in Comment. An. 1547.

Supra fol. 123. Mat. 22. 30.

theolologicis miſſis ad politica redeam, videt ex hoc nobilitas Gallicana, vident epiſcopi, videt plebs tota, videt denique rex ipſe, hoc eſt videt Reipub. Gallicanæ corpus vniuerſum, quo loco ab iſtis *eccleſiæ Caluinianæ protectoribus* habeatur. Qui enim vniuerſum hunc conuentum tam probroſè appellant, qui ſingulas eius partes, & Regẽ, & Epiſcopos, & Nobiles tam indignè lacerant, qui Nobiles & Conſiliarios regis, proditores regni vocant, penſionarios regis externi, iuratos religionis hoſtes, homicidiorum authores, tyrannidis inducendæ ſtudioſos, oppreſſores populi, rebelles coronæ Gallicanæ, qui denique totum eum cœtum ad infideles illos Philiſtæos, Madianitas & Aſſyrios aggregant, ad quos occidione occidendos, tanquam alter Gedeon & angelus domini, Henrici duo Condæus & Nauarræus diuinitùs ſpiritu Dei (non Chriſtianorum ſed) Caluiniſtarum afflati ſunt, qui à rege & tam celebri conuentu nec literas miſſas attingere, nec legatos audire ſuſtinuerunt: iſti ſi quando ſupremam in Gallia poteſtatem adepti fuerint, quas turbas dabunt, quales tumultus tota Gallia ciebunt, quo furore contra epiſcopos, & nobiles illos regiſque conſiliarios fulminabunt, quos iam dudum præiudicata ſententia damnarunt tanquam *hoſtes ſuos iuratos, proditores regni, & coronæ Gallicanæ rebelles!*

Aduertãt hæc Galli Catholici & in primis Nobiles.

Quemadmodum autem erga epiſcopos & nobiles his ſuis comminationibus ſe demonſtrant hoſtiliter affectos; ita erga ciuitates Gallicanas non minus ſtomachoſè & impotenter odium ſuum hoſtile proteſtati ſunt. Cuius rei

inter alia illuſtre argumentum eſt illa acerbiſſima Condæi principis in Senatu Rochellenſi oratio. Rochellenſes enim cũ primò regẽ Nauarræum ciuitatem illam inuiſere volentem admittere recuſaſſent, niſi certo cum comitatu quinquaginta vt plurimum famulorum accederet, ex quo item numero nonnullos eius domeſticos nominatim excludebant, paulóque pòſt principi Condæo eò venire cupienti perdiu acceſſum negarent, tandem permitterent quidem, ſed multò durioribus conditionibus ei impoſitis, adeò vt nouem tantum famulis eum comitantibus in vrbem receptus ſit, is de hac iniuria in Senatu cõqueſtus, inter alia, *Quanquam* inquit *nuper ſimilis mihi iniuria facta ſit a ciuitate Burdegalenſi, eam tamen mollius & æquiori animo tuli, eò quod Burdegalenſes ſunt mihi hoſtes iurati, contra quos apertè bellum geſſi, & in poſterum gerere paratus ſum quum occaſio me impulerit. Et præclara quidem me tenet ſpes affuturum aliquando diem quando eam iniuriam vindicabo, & quando ciues illi ſuo malo experientur, quàm indignè tractauerint regalem* Condæorum *ſanguinem.* Quam item vindictam & vltionem ijſdem ciuibus Burdegalenſibus ob ſimilem cauſam, verbis aſperrimis coram & in os rex Nauarræus minatus eſt, quemadmodum in vulgaribus Gallorũ hiſtorijs ſcribitur. Hoc autem quod iſti tam furioſè contra vnam licet eam principalem quidem & Parlamentarem Galliæ ciuitatem effuderunt, idem neceſſe eſt vt ſibi denuntiatum interpretentur aliæ ciuitates omnes, quæ parem indignandi occaſionem iſtorum alterutri præbuerunt. Ergo Pe-

Maximum Nauarræi & ſuorum odium in præcipuas Galliæ ciuitates.

Hiſtoir. de Poplin. lib. 41.
la Val, lib. 32. *fol.* 853. *anno* 1576.

Ibid. fol. 833.

La Val, lib. 31. rona, Ambianum, omneſque Picardiæ ciuitates, & generaliter tota illa prouincia, quæ vt nuper Nauarræum ſuum regem, ita olim Condæum gubernatorem ijs deſtinatum ſuſcipere recuſauit, quæ portas ciuitatum ſuarum illi occluſit, quæ tam indignè tractauit *regalem* Condæorum *ſanguinem*, vt inde in Guiennam profugere coactus ſit; Toloſa item, Angoleſmum, Pictauium *Ibid. lib. 31. fol. 817.* multæque aliæ celebres Guiennæ vrbes quæ eodem prorſus peccato horum vtriuſque Maieſtatem offenderunt; multò autem magis ciuitas *Belforeſt. lib. 6 cap. 94. 95.* Pariſienſis, quæ in primis tumultibus excluſo principe Condæo & Rege Colignio, maximis honoribus excepit Regem Carolum & Ducem *An. 1569.* Guiſium, quæ liberam fecit vnicuique poteſtatem occidendi Caluiniſtam quicunque eccleſiaſticis bonis manus admoueret, quæ quinquaginta aureorum millia decreuit tanquam hono- *La Val. li. 13. anno 1569.* rarium præmium percuſſori Gaſparis Colignij primi in Gallia *eccleſiarum* Caluiniſtarum Regis *Suprà fol. 219. 244.* & *protectoris* (cuius in eo euangelico honore rex Nauarræus proximus eſt ſucceſſor) quæ tot millionibus aureorũ regias partes contra illá nefariam Atheorum factionem corroborauit; tota quoque Burgundia, quam deinceps multæ prouincię ſequutæ ſunt, quæ prima omnium ſacrato fœdere & iuramento contra iſtorum Atheiſ- *Digeon. Status religionis ſub Carolo 9. pag. 181. 182.* mum ſe communiuit, *Vbi Diuioni in regia domo publicus ad tria millia hominum conuentus habitus eſt, & confraternitas iurata contra adulterinos principes,* Condæum & Admiralium: Cænomanenſes item, *vbi complurimi Romanæ religionis nobiles &*

Barones ſimilem ſocietatem obſignarunt, de quibus Condæus, ſcriptis ad regem literis acerbiſſimè conqueſtus eſt; & denique plurimę ciuitates aliæ, quas ad exemplum Pariſienſis notiſſimo illo die S. Bartholomæi, iniuſtè & immaniter fratrum Euangelicorum ſanguine commaculaſſe manus ſuas iſti vociferantur; in quo numero ad ſpem vindictæ notant & recenſent diligenter poſt Pariſienſem ciuitatem, Rotomagenſē, Aurelianenſem, Lugdunenſem, Toloſanam, Burdegalenſem, Pictauienſem, Diuionenſem, Trecenſem, Andegauum, Turones, Nantes, Senones, Bituriges, Diepam, Meldas, præter alias quas generaliter huius ſtragis faciunt participes, a quibus intra vnum menſem aiunt (quam verè ipſi viderint, plęrique certè non dubitant eſſe mendaciſſimum) aiunt tamen, & in hiſtorijs ſuis ſcribunt plus quàm triginta millia Caluiniſtarum fuiſſe occiſa, cuius tragædiæ recordationem iſti altiſſimè in animis ſuis inſculpſerunt, & miniſtri crebra commemoratione redintegrant ne vnquam poſſit elabi, iſtæ ciuitates populique certiſſimò ſibi perſuadeant eas minas quæ contra Burdegalenſem ciuitatem iactantur, ipſis omnibus & ſingulis (cùm non minùs quàm Burdegalenſes Nauarræum & Caluiniſtas reliquos offenderint) eadem ratione intentari, in quorum auribus perpetuò inſonare debet hæc denuntiatio, Nauarræum & Nauarriſtas eos habere omnes *pro ſuis hoſtibus iuratis, & Coronæ Gallicanæ rebellibus*, & qui propterea nihil aliud meditantur, nihil ardentius expectant,

Hiſtoire de Poplin. li. 29.
Status religionis ſub Carolo 9. lib. 10 à fo. 36 ad 55.

quàm illum diem, quo iniurias illatas vindicēt, & quo iſti ciues omneſque alij eorum confœderati ſuo ſanguine luant quas promeriti ſunt pœnas, atque ita demum experiātur, quàm *indignè tractauerunt regalem Condæi & Nauarræi ſanguinem.* Et tamen ecquis verus Gallus ita maiorum ſuorum, & nominis Gallici, & communis rationis obliuiſcitur, vt tales Furias tantò antea nihil niſi cædem & ſtragem Gallorum ſpirātes, ad Gallicanum diadema voluerit extollere? Et cùm

Suprà fol. 45. antiqui Galli prudentiſſimè Carolum Auſtraſiæ regem & proximum Galliæ hæredem regia ſucceſſione priuarunt, quòd Germanis contra Gallos opem qualemcunque præbuerit, num eorum filij tam longè à patrum prudentia recedent, vt Henricum iſtum Carolo illo & eccleſiæ & populo Gallicano hoſtem infinitè capitaliorem, ſuis ceruicibus ad communem Reipublicæ Eccleſiæque ruinam imponant? Illi

Suprà fol. 44. Carolum Craſſum, qui rempub. diù præclarè adminiſtrauit, à publicis gubernaculis remouerunt, quòd contra Gallię honorem dedecorosè cum Normannis hoſtibus pactus eſt: & vos Henricum iſtum ad publica gubernacula aſſumetis, qui multò turpius fœdera cum Aurangio perfido & periuro rebelle contra gallos percuſſit; qui cum illa bellua, ſolenni ſponſione gallos omnes regis Caroli ſubditos, ſimulque Chriſtianos omnes Coronæ gallicæ fœderatos, Hiſpanos, Flandros, Italos, Luſitanos, Venetos, terra marique perſequutus & promiſcuè depopulatus eſt cunctos, niſi qui Aurangij di-

plomate eſſent inſtructi, adeò vt eius duces nec ſuo ipſorum indulgentiſſimo regi parcerent ne tum quidem cùm ex Polonia ad eos amiciſſimè complectendos & ſecura tranquillitate afficiendos venerat? Nam & tum eius domeſticum comitatum armata manu inuaſerunt, & quam ex Polonia Italiáque aduexerat ſupellectilem omnem ſunt prædati. Et qualis tandem erit reipub. gallicanæ facies, quum iſtiuſmodi regnatores regale ſceptrum capeſſent! vbi inuerſa penitus reipub. forma, populus gallicanus Catholicus habebitur rebellis, rebelles Caluiniſtæ ſoli fideles regi æſtimabuntur; cùm principes vicini potentiſſimi, & in fœderibus ſeruandis ſummæ fidelitatis, Pontifex Romanus, Imperator, Hiſpaniarum rex aliique, publici hoſtes iudicabuntur; ſolus autem Aurangius ſceleratiſſimus, & fidei erga deum deſertor, & fidelitatis erga regem ſuum proditor, pro iuſto principe cenſebitur! Quænam hæc confuſio, quæ calamitas & miſeria, & rerum omnium inexplicabilis conturbatio futura eſt, cum hæretici Catholicorum, rebelles fidelium ſubditorum, Athei Chriſtianorum, ſacrilegi piorum, ipſe in membris ſuis non Pilatus ſed Satanas, Chriſti Ieſu iudex erit & princeps; cùm locum iuſtitiæ iniquitas, honeſtatis impudentia, religionis impietas & Atheiſmus inuadet, cùm regis iuſti & æqui, & iuxta leges ſuum cuique abſque ira, & vlla in alterutram partem propenſione tribuentis tyrannus iniuſtus & iniquus, & leges omnes nefariè conculcans, & ſuis Hu-

Poplin. lib. 39. fol. 283.

Mirabilis rerum in Gallia inuerſio ſub Nauarræo rege.

gonotis omnia indulgens, & Catholicorum omnium odio immani & immortali flagrans tribunal occupabit, & in regno omnia antiqua regni iura, mores & conſuetudines cum religione antiqua, & extra regnum omnia cum principibus vicinis gentium iura & fœdera, ſimul cum eadem religione explodentur. Neque verò dicat aliquis hæc a me ſuſpicioſè & accuſatoriè colligi, quaſi incertò euentura ſint, quæ potius ſumma & ineuitabili neceſſitate eſſe in vniuerſum regnum redundatura, & ipſa hæreſis natura, & omnium vicinorum Angliæ, Scotiæ, Flandriæque populorum experientia, & huius inprimis Nauarræi mores, & tot annis continuata ad ruinam Galliæ cum hoſtibus Galliæ conſpirationes atque fœdera mathematicè conuincũt. Iſte enim qui per tot annos in iſtiuſmodi ſceleribus & periuriis inueterauit, qui vna cum lacte matris crudelitatem ſuxit, qui ſub Admiralio ad omnes fraudes & ſacrilegia inſtructus talē habitũ nequiter agendi contraxit qui nihil à natura differat, *quam etiamſi furca expellere* conaretur, *tamen vſque recurret*, iſte *quum ita didicit malum, non poteſt* (Spiritu ſancto teſtante) *magis benefacere, quàm Æthiops poteſt mutare pellem ſuam, aut pardus* maculas ſuas verſicolores. Quinimo pridem per ſuum Apologeticum, omnib⁹ Galliæ Catholicis hæc ipſa crimina perfidiæ, rebellionis, cædium tota Gallia commiſſarum exprobrauit, & tanquam præconis voce indicto bello, Catholicos omnes ſuo ſanguine luituros denuntiauit. Et hæc ego popularia atque vulgaria

Horat.

Ierem. 14. v. 23.

Belloy en l'Apolog. Catho. par. 2 a pag. 212 ad 222.

garia, in communibus hiſtoriis poſita, nemini non dico Gallo, ſed nec Flandro, nec Anglo, nec Germano, nec (vt opinor) Afro aut Aſiano incognita perſtringo. Domeſticos autem mores, Agenenſia conuiuia & ludos, priuata Biernenſis territorij edicta, quæ Anglicanis & Flandricis Iezabelis & Aurangij ſtatutis (quos ille vt ſolos Euangelicos Chriſtiani orbis principes ſuſpicit) ſimillima eſſe credibile, imò certum eſt, & quæ idcirco barbara, impia, Antichriſtiana eſſe neceſſe eſt, quia à barbaro & Antichriſtiano Bezæ & Caluini Euangelio hauſta: item illud de adulterinis eius natalibus; vtrùm Miniſter Merlinus matri eius abſente patre familiariſſimus nobilem hunc Caluiniſtam genuerit, vti poſt Rochellenſes Miniſtros (qui olim, quum Catholi- *An. 1573.*
cũ Nauarræus iſte vel ſeriò ageret vel hypocriticè fingeret, id ſe probaſſe iactarunt) alij multi aſſerunt, & argumentis valde probabilib' euincunt, & æditis libris proclamant, hæc ego omnia libens prætermitto, & Gallis vicinis, qui ea certius intelligunt, diligentius inueſtiganda & maturè conſideranda commendo, qui quò altius & accuratius in iſtius ſiue facta ſiue ſtudia penetrabunt, eò maiora comperient obſtacula, cur iſte ad Gallicanum ſceptrum nullis ſit conditionibus recipiendus.

¶ 4 Cæterùm pergamus à perſonis & moribus ad ipſa regnorum Chriſtianorum iura, & diſpiciamus vtrum Iudæus aliquis aut Saracenus nõ æquè ſit atque Nauarræus aut Caluiniſta aliquis ad regnum Galliæ capeſſendum habilis. Quid in 4

regno adeundo regi ſit faciendum, quid poſt Coronam ſuſceptam eidem ſit præſtandum, ſtrictim percurramus. Fingamus ergo Nauarræum, tanquam magni Clodouæi, aut Ludouici ſancti, aut Henrici qui nuper regnauit hæredem Rhemos inaugurandum regno Gallicano accedere. Fingamus ei ſacram & auguſtam Rhemenſem eccleſiam, ingreſſuro Archiepiſcopum Rhemenſem non aliter quàm olim Ambroſium Theodoſio Imperatori poſt cædem illam Theſſalonicenſem in qua ſeptem millia hominum furore militari trucidata ſunt, obuiam procedere. Fingamus (inquam) noſtrum hunc Ambroſium, Henricum iſtum tanquam alterum Theodoſium, Theodoſij nomine in Nauarræum mutato ſic alloqui. *Eſt veriſimile* (Princeps Nauarræ) *te ignorare cædis a te perpetratæ* & aliorum ſcelerum tuorum magnitudinem. *Nã regius fortaſſe principatus peccatum agnoſcere non ſiuit, & poteſtas quam obtines offundit rationi caliginem. Sed conſiderandum eſt quòd illis imperas qui & eiuſdem ſunt naturæ tecum participes, atque adeò qui ſunt cõſerui tui. Vnus enim eſt Dominus omnium & rex, & huius vniuerſitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intuebere templum illius qui eſt omnium Dominus? Quibus pedibus ſanctum illud ſolum calcabis,* qui tot eius auguſtiſſima templa à piiſſimis Gallorum regibus antiquitus fundata, tuis iſtis ſeditioſiſſimis bellis nefariè euertiſti? *Quî quæſo manus iniuſta cæde & ſanguine reſperſas extendere audebis, & iiſdem ſacroſanctum corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui furore iracundiæ*

Nauarræus non poteſt coronari rex Franciæ.

Theodoret. lib. 5. cap. 17.

Ambroſij verba accommodata ad Nauarræum.

tantum ſanguinis effudiſti: Qui non ſeptem millia, ſed plus quàm ſeptingenta millia Gallorum iſtis tuis funeſtiſſimis rebellionibus trucidaſti. *Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus ante aditum augere, ſed capeſſe vinculum quo vt ligeris, Dominus omnium cælitus ſententiam dat*, & qui tanquam putridum membrum ſupremi paſtoris ſententia à corpore Chriſtianorum omnium præciſum indignum te pronuntiat huius eccleſiæ ingreſſu, in qua iuxta vetuſtam & probatiſſimam Gallicani regni conſuetudinem veris Gallorum regibus ius huius Coronæ conferendum eſt. Hæc Archiepiſcopo Rhemenſi eadem cum Ambroſio poteſtate prædito dicenti, Nauarræus princeps ſi cum Chriſtiano illo Theodoſio Imperatore eandem haberet fidem, ſtatim gereret morem: ſcienſque à Chriſto ligatum in cœlo quem Epiſcopus ligabat in terra, pœnitentia grauiſſima priorum ſcelerum remiſſionem ſibi fieri humiliter ſupplicaret. Sed quoniam hæreſis facit vt nihil tale à Nauarræo debeamus attendere, neque verò hæc Ambroſij oratio ſatis aptè in eum quadrat, qui *pro corpore Domini* nihil niſi panem à propôla, *pro ſanguine* nihil aliud quàm vinum è cupa, iuxta Caluinianæ ſynagogæ fidem in eccleſia percipere ſe exiſtimat, idcirco permittam' ei ingreſſum eccleſiæ, quē tamē Ambroſius Theodoſio propter vnicā illam Theſſalonicenſiū cædē, vel cū certo capitis ſui periculo ſe prohibere velle aſſerebat. Ponamus huic homini eccleſiæ ianuas patere, eúq; mox à veneranda epiſcoporum, Canonicorum, & ſacerdotum (quorum

Matt. 16.

Theodoret. vbi ſuprà.

Summa eorum quæ fiunt in rege Galliæ ad regnum admittendo.

tot millia crudeliſſimè excarnificata obtrūcauit) multitudine cum ſolennibus illis eccleſiaſtici decoris ornamentis, ſacris veſtibus, crucibus & vexillis (quorum ille aſpectum ferre non poteſt) recipi. Proximum eſt vt ſacris altaribus prouolutus ab Archiepiſcopo Rhemenſi benedicatur. Hoc regulus iſte quemadmodum ſimulabit? qui altaria in omnibus ſuæ ditionis locis improbiſſimè demolitus eſt, & Archiepiſcopum vt Antichriſti miniſtrum exhorret? Quomodo iſte oleo ſanctiſſimo cœlitùs ad primum Gallorum Chriſtianum regem vngendum demiſſo, & mirabiliter ab eo tempore ad omnes Gallorum reges vngendos cōſeruato ſe inungi patietur, qui hoc totū cum miniſtris ſuis Caluino & Beza, tanquam impium, falſum, & Antichriſtianū irridet? An ille Diaconi more ſeſe induet eccleſiaſticis veſtimentis ſignificantibus eum *participem fieri ſacerdotalis miniſterii*, qui ſacerdotalis ordinis ſe æternum profeſſus eſt hoſtem? An ille pacem ab epiſcopo Rhemenſi accipiet, qui perpetuum cum illo, & epiſcopis omnibus bellum geſſit? An ille pura confeſſione ad communicandum Chriſti corps cum epiſcopo Miſſam celebrante ſe præparabit, qui nec cōfeſſionem probat, nec corpus Chriſti in Miſſa diſpenſari credit, & Miſſam ipſam tanquam Chriſtianæ religionis ſcopulum abominatur? ideoque nec ſi imperiū totius Europæ lucrari poſſet, Miſſæ intereſſe vellet ſi aliquam haberet religonis curam? Et quis ille eſt Archiepiſcopus Rhemenſis, vel omnino Archiepiſcopus aut Epiſcopus Gallicanus (ſi tamē verè Epiſcopus)

Suprà fol. 29.

qui huic homini gladium tradet: quem ab infātia videt gladiis & tormentis bellicis eccleſiæ viſcera dilaceraſſe, & quem quocunque modo arripere potuit gladium, ad ſolam perniciem & eccleſiæ & reipub. Gallicæ conüertit. Aut quemadmodum ille gladium hunc qui verè *Eccleſiaſticus eſt*, & ab eccleſia datus, & pro eccleſia exerendus, & ad eccleſiæ defenſionem penitus & omnino conferendus recipiet & tractabit, qui in Montalbanenſi ſuorum miniſtellorum Synodo profeſſus eſt ſe perpetuum fore Synagogę Caluinianæ defenſorem, quæ eſt eccleſię Catholicæ, vt lupus oui & Satanas Chriſto, hoſtis immortalis. An Catholici tam inſigniter ſtupidi & ſtipites erunt, vt gladium porrigant ad ſua ipſorum iugula incidenda? Aut iſte tam effrons, & ad omnem extremam nequitiam proiectus eſt vt eccleſiaſticum gladium ad epiſcoporum defenſionem ab epiſcopis velit accipere, quem mox in eorum viſcera eſt adacturus? Et quinam epiſcopi Pares huius capiti diadema imponent, quod Epiſcoporum Epiſcopus Chriſti vicarius iuſtiſſimas ob cauſas anathemate deuouit, & qui priore ſuo Nauarræo diademate tam nequiter ad Gallicanū vaſtandum abuſus, vtróque & Nauarræo & Gallicano ſe fecit indigniſſimum? Hoc nimirum modo Chriſtiani omnes reges, & Gallicani potiſſimum diadematis ſui poſſeſſionem adeunt. Nec aliter radix & ſator Borboniæ domus Ludouicus Sanctus ad tractandum ſceptrum hoc acceſſit, qui nec vnquam illud voluiſſet attingere, ſi eum

Supra fol. 33.

An. 1584.

Bulla Sixti 5 contra Nauar.

Pontifices Chriſtiani propter hæreſim ab eo munere abiudicaſſent; ſi vt Theodoſium Ambroſius, ſic eum Archiepiſcopus Rhemenſis ob aliquod ſingulare peccatum ſuum à Rhemenſis eccleſiæ ingreſſu repuliſſet.

Sed iſta omnia dicet aliquis ſunt cæremonialia, quæ non ita neceſſariò ad regem Gallorum requiruntur, vt ſine iis non poſſit ad regnum gubernandum aſcendere. Id vt ita ſit, vt demus poſſe eam aliquando accidere rerum conditionem, cùm iſtorum aliqua poſſint prætermitti, (vt multa, imò verò plæraque nunquã poſſunt) veniam⁹ ad ea in quib⁹ eſſẽtia, & vis, & ipſe cardo regalis officij vertitur; veniamus ad ipſum contractum & ſtipulationem, reciprocum regis & regni conſenſum, ſine quo tyrannus eſt non rex, per feneſtram irrumpit non intrat per ianuam, quiſquis Chriſtiani alicuius regni capeſſit gubernacula. Primò *admota manu vtraque ſacroſanctis Chriſti Euangeliis*, iurat velle ſe *Epiſcopis & eorum eccleſiis conſeruare priuilegia Canonica, ius & iuſtitiã debitam; Epiſcopoſque omnes, & ſingulas eorum eccleſias tueri.* Quemadmodum hoc iurabit ille qui epiſcopis & epiſcoporum eccleſiis, tot iniurias, vaſtitates, incendia intulit, quot hiſtoriæ Gallorum omnes commemorant, & nos eorum perpauca ſuprà perſtrinximus. Reædificet ergo prius eccleſias quas deſtruxit, reſtituat eccleſijs epiſcopos qui ex Guienna, Bierna, Nauarra, Gaſconia, multiſque alijs locis eius impietate exulant, vtantur fruantur illi ſuis priuilegiis canonicis, tum fidem faciat ſe in poſterum ab iſtiuſmodi ſacrilegijs temperaturum, atque

ſuprà fol. 28.

Iuramentũ regij Nauarrans partẽ nullam præſtare poteſt.

ita demum ad hanc regalis iuramenti partem præſtandam erit idoneus. Quanquam neſcio an ſic iurare poterit, qui Caluiniana ſuperſtitione impeditus, tactis Euangelijs omnino iurare non poteſt. Aliam enim nouam vel à Iudæis vel à gentibus ſumptam iurandi formam iſti à magiſtro ſuo didicerunt, quam ita mordicus premunt, & à Catholico iurandi modo vſque adeò abhorrent, vt in ſuis iniquiſſimis cum Chriſtianiſſimo rege fœderibus expreſſè caueãt, ſi quãdo ipſis in iudicio iurandum ſit, nolle ſe Catholico more iurare, ſed nouo & diuerſo, quem Ioannes Caluinus eorum Apoſtolus inuenit. Sed reliquum regis Gallicani iuramentum attendamus, cuius tria diſtinctè ſunt capita. primum, *Vt eccleſiam Dei in vera pace conſeruet*: alterum, *Vt prohibeat rapinas & iniuſtitias in omni hominum genere*: tertium, *Vt bona fide laboret quò ex omnibus terris iuriſdictionis ſuæ expellat hæreticos*; non quos conſiſtorium Rochellenſe aut Montalbanenſe, vel ſynagoga Geneuenſis, ſed *quos eccleſia Catholica hæreticos declarauit*, inter quos primum locũ obtinent Caluiniſtæ, & nominatim Theodorus Beza & Ioannes Caluinus, quos iſte vt Apoſtolos diuiniſſimos adorat. Huius ille iuriſiurandi vel minimæ particulæ quemadmodum ſatisfaciet? Abſurdiſſimum enim eſt de *pace* quã ille eccleſiæ conſeruabit loqui. Abſurdiſſimum eſt cogitare de *rapinis & iniuſtitys* eius opera prohibẽdis, qui ipſe tot vrbes in Gaſconia & Guienna poſſidet iniuſtiſſimis rapinis à Corona Gallica populoque Catholico auulſas, & ſuis

Poplin. lib. 40. anno 1576. art. 12.

ducibus rapaciſſimis ſubiectas. Abſurdiſſimum & ſtultiſſimum eſt vel in cogitationem admittere, quòd is *bona fide* conabitur *hæreticos ex tota Gallia expellere*, qui peſſima & proditoria fide tot hæreticorum millia ex Germania, Anglia, Flandria, & Geneuenſi lacuna in Galliam inuitis Gallorum regibus induxit, qui ſi *bona fide hæreticos quos Eccleſia declarauit* expellere voluerit, ſe ipſum cum ſuo Condæo vltra Garamantas & Indos debet primò expellere, quos nominatim Eccleſia *hæreticos, & hæreticorum duces manifeſtos, publicos, ac notorios, iræ filios, Luciferi miniſtros, læſæ Maieſtatis diuinæ reos, & orthodoxæ fidei Chriſtianæ hoſtes* iam pridem declarauit. Quòd niſi hæc omnia iureiurando ſanctiſſimè prius confirmauerit, nunquam conſenſu populi rex acclamari poteſt, nunquam ab Archiepiſcopo Rhemenſi oleo cœleſti inungitur, nunquam ab epiſcopis Gallicanis diadema capiti eius imponitur, nunquam iure & ordine geſtat ſceptrum & gladium regalis Maieſtatis inſignia ab epiſcopis eiſdem tradita: nunquam ab eis dici poteſt, *hæc omnia tibi tanquam legitimo hæredi authoritate omnipotentis Dei traduntur, per nos qui hîc adſumus, epiſcopos.* Ille fortaſſe eodem iure quo alia permulta, hoc eſt vi, furore militari, iure latronum & prædonum quia potentia valet, iſta poteſt inuolare. At iure reipub. Gallicanæ, iure Chriſtiano, iure Eccleſiaſtico, eo iure quo omnes hactenus à magno Clodouæo Galliæ reges legitimè alij aliis ſucceſſerunt, populi nimirum & nobilitatis & cleri libera voluntate non poteſt iſta adipiſci.

Declaratio Sixti 5. cōtra Henricum Borb. an. 1585.

Vide Sacrum & modū cōſecrationis regis Galliæ en l'hiſtoire Frāçoiſe de M. Pig. lib. 1. cap. 3. 4.

Suprà fol. 29.

Denique quæ aliarum omnium ſumma & concluſio eſt, illa cæremonia ad Regem à Tyranno diſtinguendum inprimis neceſſaria, qua annulum ſolenni conſecratione & benedictione ſacratum Archiepiſcopus Rhemenſis eius maritali digito induit, & tanquam virum vxori, maritum coniugi, ſic eum reipub. Gallicanæ quaſi ſanctiſſimo matrimonij fœdere copulat, nunquam in eum poteſt conuenire, niſi priora illa antecedant quibus ſolis legitimus vtriuſque partis conſenſus exprimitur. Quemadmodum enim vt ſuprà monuimus, iure ciuili & naturali, conſenſus partium qui generaliter verbis præſentibus explicatur, inter virum & fœminam legitimum & honorabile perficit matrimoniũ; non aliter iure Chriſtianarum nationum hæc regis electi, quòd regnum ſuum iuſtè & Chriſtianè adminiſtrabit iureiurando ſancita profeſſio, & poſt eam profeſſionem populi declarata voluntas, adiunctus nobilium aſſenſus, epiſcoporum in toto eo coronationis ſacro teſtificata ſuffragatio, plenè matrimonium hoc regis cum regno perficit atque abſoluit; quæ ſi deſint, vt raptor, vt adulter, vt inceſtus, fœminæ non ſuæ thorum, ſic iſte Reipub. non ſuæ regimen inuadit, neque deinceps Rex ſed Tyrannus, non pater populi ſed hoſtis, non legibus conſtitutus princeps qui regit ſuæ fidei commiſſa, ſed iniuſta violentia & tyrannide prædo vſurpans aliena habendus eſt. Neque verò mihi obijciat Caluiniſta aliquis tacito conſenſu reipub. approbari Nauarræi imperium, eò quòd quum illa maio-

Vera differentia regis & tyranni.

Suprà fol. 35.

Quid maximè requiritur ad verum regem.

Obiectio.

res huius, reges Galliæ ad hanc regalem maie-ſtatem extulerit, ſimul omnes poſteros, ſuis quẽ-que temporibus ſuccedentem, eadem occulta
Reſponſ. ſtipulatione conſenſúque reges admiſerit. Hoc enim nihilo maiore probabilitate dicitur, quàm ſi quis Italos Turcæ Conſtantinopolim imperij Roamni ſedem occupanti obedientiam debere contenderit, eò quòd Conſtantino Catholico Imperatori, eiuſque Conſtantinopoli ſucceſſo-
Suprà c. ribus obedientiam promiſerint. Nec enim (vt
4., & 5. ſuprà abundè docuimus) maior eſt inter Conſtantinum Chriſtianum Chriſtianos defẽdentẽ, & Amuratem Mahometanum Chriſtianos perſequentem, quàm inter S. Ludouicum Borboniæ domus authorem, & hunc Nauarræum Cõdæoſque Caluiniſtas adulterinos tam ſancti Catholicique ataui nepotes diſſimilitudo.

Obiectiones Nauarriſtarũ contra ritum ſacrãdi reges.

Quòd verò eiuſdem regis patroni rethoricãtur, hanc regis cõſecrationẽ, vni ciuitati 1 Rhemenſi, vel etiam Archiepiſcopo illi non eſſe af-
1, fixam, ſed Sueſſionibus & Aurelijs & alibi aliquando fuiſſe factam; nec verò vnctionem ſem-
2. per eſſe neceſſariam, 2. vetereſq; reges ante Ca-
Apolog. Cathol. pa. 215. rolum Magnum hanc cæremoniam neſciuiſſe; huiuſque & vnctionis & conſecrationis vſum
3. eſſe, non vt reges efficiat, ſed 3. *Vt teſtimonium ſit eos eſſe Chriſtianos & Catholicos*, 4. denique reges
4. Francos ante Chriſtum cùm Pagani eſſent, ſi-
Ibid. pag. 216 & 217. ne his ritibus fuiſſe veros reges: de his omnibus ſatis iam antea dictum eſt, & tribus verbis facillimum eſt reſpondere. Sunt enim partim puerilia & friuola, partim craſſa & aperta mendacia.

Nam etiamſi non ſemper Rhemis reges Galli- I.
cani vncti & ſacrati ſunt, at ſemper ab aliquo *Reſponſ.*
epiſcopo Catholico, vel Sueſſionenſi, vel Aure-
lianenſi, vel Senonẽſi, vel Legato Põtificis Rom.
vel ab ipſo Pontifice Rom. hac cum cæremonia
& fidei Catholicæ profeſſione, Catholiciq; Gal-
lorum populi conſenſu, reipub. huius regi-
men traditum acceperunt. Et ſi iſti epiſcopum
Aurelianenſẽ, aut Sueſſionenſem, aut Senonen-
ſem, aut Põtificis Legatum, aut ipſum Põtificem
Romanum potius quàm Rhemenſem adire de-
ſiderant, ſiquidem illud leges Galliæ permiſerint,
fauſtam & fælicem illis peregrinationem talem
exopto. Quæ autem ſit neceſſitas, vt ab aliquo
eorum rex ſacretur, antea demonſtratum eſt, & *Cap.2.§.2.*
hîc otioſum eſt repetere. Veteres autem re- 2.
ges ante Carolum Magnum hunc inungẽdi & *Reges in Gallia per epiſcopos in vngendi mos antiquiſsimus.*
ſacrandi ritum neſciuiſſe, luculentum eſt men-
daciũ, quando ipſe D. Remigius Gallorum A-
poſtolus ſcriptum reliquit ſe magnum illum &
primum Chriſtianiſſimum Regẽ Clodouæum
primum baptiſaſſe, tum dono ſeptiformis Spiritus conſi-
gnaſſe, & deinde per eiuſdẽ ſacri Chriſmatis vnctionẽ 3.
ordinaſſe in regẽ. Quòd ſi hic ritus *teſtimoniũ ſit regẽ* *Hiſtoire de l'egliſe de Rheims li. 1. cap. 16.*
Gallorum eſſe Chriſtianũ & Catholicum, tũ certè Na-
uarræus eundem negligens & contemnens, ma-
nifeſtum argumentum præbet ſe eſſe hæreti-
cum & Paganum. Et Paganos quidem ante
Chriſti fidem reges, ſine hac conſecratione ve- 4
ros fuiſſe reges non nego. Fuerunt item ve-
ri reges ſine baptiſmo, ſine fide Chriſti, aut Dei
patris, aut Spiritus ſancti, cum quibus in eadem

infidelitate coniungatur & cóſpirant amicè iſti Caluiniſtæ. Ideoq; & Càluiniſtá aliqué Paganorũ regẽ fieri poſſe nõ prorſ⁹ inficias inero; at verè Chriſtianorum & Catholicorum, quorum præcipua de fide Chriſti cura & ſolicitudo eſt, rex eſſe nullo modo poteſt. Sed quid in iſtis leuiſſimis nugis refellendis vllam horulæ partem inſumo? Vrget iſte miſerabilis Nauarræi aduocatus, *quemadmodum regnum Iudæ propter merita Dauidis penitus à poſteritate eius non eſt ablatum, ſic nec regnum Gallorum à Nauarræo eſſe eripiendum propter merita tot ſanctorum regum Capetianæ ſtirpis, potiſſimum propter S Ludouicum quem Eccleſia in Sanctorum numerum retulit : cuius* (inquit hæreticus iſte) *memoria nobis Catholicis debet eſſe adeò ſancta & honorabilis, vt nequiſsimi ſimus, perfidi, ingrati, & rebelles, ſi admittamus in animos vel leuem cogitationem de mutando aliquid in eius poſteritate.* Quæ verba ſapiunt phrenêſim & amentiam potius, quàm hominem ſanum & ſobrium. Sed reſpõdeo pauciſſimis. Salomonis poſteri propter idololatriam ordinaria Dei lege toto regno priuãdi fuerũt, extraordinaria autem Dei clemẽtia & prouidentia quia Meſſias ex regia Dauidis familia erat oriturus, quinque regni partibus ablatis, ſexta poſteritati Dauidicæ condonata eſt. Ex Nauarræi poſteris ſi in ſuo Caluiniſmo perſiſtant, nunquam Chriſtum expectemus, qui deinceps non naſcetur. at Antichriſtum inde exoriturum multò eſt probabilius. Nam Caluiniſtas eſſe Antichriſto proximos & eiuſdam quaſi ſanguinis & generis, doctiſſimorum ho-

Noua obiectio & lõgè petita.
Apolog. Cathol. pa. 126.
3. Reg. c. 11.
S. Ludouicus.
Reſponſ.
Vide poſtea cap. 9.
Stapleton⁹ in oratio. quodlibet.

minum diſputationibus egregiè probatum eſt. Et Dauidis poſteri ex duodecim tribubus decem cum dimidia amiſerunt, vnam tantùm & dimidiam propter Dauidis memoriam, Deo ſic præcipiente retinuerunt. Ergo præclarè ſecum actum putet Nauarræus, ſi iuxta huius patroni ſui proportionē, decem partibus regni Gallicani mulctatus, exiguo aliquo territorio propter memoriam D. Ludouici, & tot aliorum ſanctorum Capetianæ ſtirpis regum relicto potiatur. Quanquam qua fronte vel vnam ciuitatulam aduocatus iſte regi ſuo propter D. Ludouicum, exemplo Dauidicæ poſteritatis flagitare poteſt? quando illic expreſſo Dei mandato pars aliqua regibus Iudæis eſt aſſignata, hîc expreſſo eiuſdem mandato regna hæreticis regibus ſunt auferenda: nec D. Ludouicus vllum Gallicani regni iugerum hæretico cuicunque ab alio dari poſtularet, nec ſi viueret erat ipſe conceſſurus, qui cum Raymundo vltimo Toloſatum Comite & Principe, ſed hæretico & Albigenſium *Belforeſt, lib.4. ca.2.* (quos Caluiniſtæ ſuos in domino patres & fratres agnoſcunt) protectore bellū gerens, nunquam pacificari voluit, priuſquam principem illum ad has pacis conditiones compuliſſet.

S. Ludouicus Nauarrei & omnium hæreticorum hoſtis æternus.

Primùm Eccleſiæ Romanæ, & deinceps regi Gallorum ad mortem vſque obediet. Perſequetur & puniet pro virili ſua hæreticos, eorūque fautores, & patronos, ſine vllo reſpectu cognationis aut amicitiæ; & purgabit terram ſuam à talibus quiſquiliis, regique Ludouico auxilium præbebit ad eoſdem è Gallia profligandos.

1 De tout ſon effort De telle vermine.

2 Biennio proximè ſequenti, publico pręmio
' ſuis omnibus propoſito, inuitabit eos ad hęre-
' ticos capiendos, ſic vt qui vnum comprehen-
' derit, certam pecuniæ ſummam percipiat; qui
' duos, eandem duplicatam, & pari proportione
' aſſurget, ſi quis decem & viginti ad Comitem
' puniendos adduxerit.

3 Non permittet deinceps claues & cenſuras
' Eccleſiaſticas contemni, ſed prohibebit ſuos
' ſubditos verſari cum excõmunicatis iuxta ſan-
Ibid. ctorũ patrũ canones. Quòd ſi qui integrum an-
' num excommunicati permanſerint, nec ſe eccle-
' ſiæ Catholicæ ſubmiſerint, eos Comes bonis
' omnib⁹ deſpoliabit, & vſque eò eiuſmodi rebel-
' les perſequetur, quoad illi eccleſiæ ſatisfecerint.
' & ad hoc diligenter exequendum, ſuos magi-
' ſtratus & miniſtros omnes iuramẽto obligabit.

4 Denique ſi Comes in hæreſim rurſus inci-
' derit, vel aliquod horum pactorum non præſti-
' terit; ſoluuntur ſubditi a iuramento fidelitatis
' quod ei fecerunt, & ſubiiciuntur Eccleſiæ & re-
' gi: & niſi Comes admonitus ante 40. dies ſe
' ſubmiſerit iudicio Eccleſiæ & regis, priuatur ſuo
' iure in ſubditos & Comitatum Toloſanum.

5 Hæc & ſimilia cùm D. Ludouicus præſente
S. Ludouici iudicium de Nauarræo & Calniniſtis. Pontificis Romani legato à principe illo exege-
rit, cùm hęreticos è tota Gallia eiiciendos ma-
gna cura ſategerit, cùm eos *ſtercora & quiſquilias*
reipub. Chriſtianæ duxerit, cùm hæreticos
ſine vllo reſpectu familiæ aut cognationis perſe-
quendos ſenſerit, certo certius eſt eum nun-
quam voluiſſe vt Nauarræus aliqua particu-

la regni Gallici frueretur, quem ſuæ familiæ & generis labem, & æternum dedecus exiſtimaret. Quòd ſi nec Deus vt in hiſtoria Dauidis aliquam regni partem Nauarræo decernat, & S. Ludouicus eum propter hæreſim omnibus bonis euertendum iudicet, an iſte qui ob Dauidis & S. Ludouici memoriam, huic hæreſiarchæ ampliſſimum Galliæ regnum prodendum ſtauit, & eos qui ſecus vel *cogitant tantum, nequiſsimos, perfidos*, *ingratos* appellat, iſte (inquam) an homo communi ſenſu præditus, & non potius ſtultus, inſanus, excors, imò aſinus Arcadicus potius quàm homo exiſtimandus ſit, qui talibus exemplis ſuo idolo patrocinari ſtudet, Chriſtianus lector iudicet. At quid multa? Si aduocatus iſte extraordinariè Galliæ prouincias aliquas tanquam Iudæ & Beniaminis tribus Nauarręo vult vendicare, proferat vt in hiſtoria Dauidis extraordinariam aliquam Dei pręſcriptionem: ſin ordinariè S. Ludouici & aliorum qui Nauarræo maiores fuerunt, Galliæ regum iure nititur, patiatur ergo Nauarræum ſuum non niſi per legitimam epiſcoporum conſecrationem in regale ſolium aſcendere, quo iure maiores eius Hugo Capetus, eiuſque filius Robertus, & nepos Henricus, & pronepos Philippus, & abnepos Ludouicus, & reliqui ad S. Ludouicum, & deinceps ad eum qui nuper regnauit Henricum tertium, in regni poſſeſſionem ſunt ingreſſi. *Suprà fol. 34.*

¶ 5 Cæterùm quoniam iſti adeò auidè & hiante ore regnum captant quod nullo iure 5

poſſunt attingere, iſtas difficultates ſcopuloſque oēs prætervehamur, & in ſolio Ludouici Sancti, Catholici, hāc eius naturalē ſobolem Henricum Nauarræū impiū, Caluiniſtā, hoc eſt, in throno Conſtantini Magni Muſtapham Turcam, in Cathedra D. Chryſoſtomi Calipham Mahometanum, in ſolio Chriſti Antichriſtum, ſiue iure ſiue iniuria collocenus. Proſpiciamus quemadmodum ille regnum hoc gubernabit, quibus legibus Chriſtianos ſibi ſubditos moderabitur. Num ille cum primo Imperatore Conſtantino à rebus eccleſiaſticis tractandis abſtinebit, earūque iudiciū ſolis epiſcopis permittet? Aut cum Martiano ſchiſmaticos epiſcopis præfractè repugnantes, regia authoritate mulctabit? aut cum Iuſtiniano fatebitur *ſacerdotium & regnum vtrunque à diuina clementia conferri, ſed illud diuinis miniſtrans, hoc autem humanis præſidens*: & quoties *ſacerdotum ſententia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, Neſtorium, Eutichem*, Lutherum, pſeudocardinalem Odettum Caſtilionæū, Spiphamium Niuernenſem; num toties rex iſte *ſuam ſententiam & ordinationem ſacerdotum authoritati apponet, impioſque illos è ſuis eccleſiis expellet* vti Iuſtinianus fecit, & imperatoribus vniuerſis in more & officio fuiſſe poſitum perſpicuè atteſtatur? Quid?num iſte cum Theodoſio, Valentiniano, Gratiano, & aliis illis laudatiſſimis in primitiua Eccleſia Monarchis ſaciet, *Ne quis cuiuslibet conditionis ea quæ ſanctè in Conciliis generalibus*, Nicæno, Calcedonenſi, Lateranenſi, Tridentino, *definita ſunt, reuoluat & publicè diſputare contendat*

Suprà fol. 74.

Conſtitutio. 6.

Suprà fol. 75.

Leges veterum Imperatorum pro Catholica eccleſia & contra hæreticos.

Suprà fol. 75. 76.

contendat? Et ſi quis contra Conciliorum eorum decreta, libros emittat, num iſte *libros eiuſmodi incendet & perfectiſsimo interitui mancipabit, illiſque qui libros eos habere & legere ſuſtinuerint vltimum ſupplicium infliget*? Num conuenticula hæreticorum interdicet? num omnia illorum miniſtris concionum loca eripiet *ne vlla ad exercendam animi obſtinatioris dementiam illis pateat occaſio*? Num decernet vt *damnatis portentoſæ ſuperſtitionis authoribus* Luthero, Zuinglio, Caluino, *nota congrui nominis eorum inuratur gregalibus, ne Chriſtianorum* & Fidelium, & Euangelicorum *appellatione abutantur, ſed quemadmodum Ariani ab Ario lege Conſtantini magni, & Porphiriani à Porphirio nuncupati ſunt, ſic iſti* Lutherani, Zuingliani, & Caluiniſtæ *vocentur, vt quorum ſcelera in deſerendo Deum ſunt imitati, eorum nomina iure videantur eſſe ſortiti*? Num denique ab omnibus ducibus & magiſtratibus ſuis exiget vt iurent *per Deum omnipotentem & glorioſam Dei genitricem Mariam, ſanctoſque Archãgelos, quod Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ nunquam vlla in re aut modo aduerſaturi ſunt*? Sin minus num illis & *hic & in futuro ſæculo imprecabitur partem cum Iuda, & lepram Giezi, & tremorem Cain, præter alias pœnas iure ciuili conſtitutas*?

Ibid. — *Supra fol. 76.* — *Ibid.* — *Suprà fol. 78.*

Aut verò ſi maiores ſuos imitabitur, quorum ſe hæredem vocat, & quorũ veſtigiis inſiſtere & exempla ſequi magis fortaſſe glorioſum putat, num ille cum Carolo Magno excellentiſſimo Gallorum monarcha leges & diplomata ſua ſic exordietur, *Ego Carolus gratia Dei rex, & rector regni Francorum, & deuotus ſanctæ Dei eccleſiæ defen-*

Galliæ regum leges & acta pro eccleſia Catholica. — *Capitula Caroli.*

ſor humiliſq; adiutor &c. hæc & illa præcipio? Aut conſtituet epiſcopos in quauis eccleſia omniũ Galliæ prouĩciarũ *ob vitæ meritũ, ſecundũ ſtatuta Canonũ*, quemque ex ſuę diœceſis ſacerdotibus, cũ approbatione Romani Pontificis eligi? Id quod poſt Carolum magnum, & eius Filium Ludouicum Pium, plurimi conſequuti reges, Philippus Auguſtus, Ludouicus Sanctus, Philippus Pulcher, Ludouicus Hutinus, Ioannes primus, Carolus ſeptimus, Ludouicus vndecimus, eiuſque filius Carolus octauus nouis ſubinde repetitis & confirmatis legibus ſanciuerunt. Et denique ne nimius ſim & in infinitũ abeam, num magnum Clodouæum primum Gallorum regiæ ſtirpis principem & authorem ſibi exemplum proponet cui ſe conformet, à quo vt omnes deinceps reges ſeriem & ordinem ſucceſſionis numerant, ſic item par eſt vt eius fidei, gubernationi & legib⁹, ſuas quoque leges faciãt cõſentaneas? Non dico vt cũ Clodouæo coronã auream gemmis fulgentem Roma ad honorem S. Petri eiuſque Eccleſiæ tranſmittat, nec vt Rhemenſi eccleſię fundos & pretioſa vaſa largiatur, nec vt Cathedralem aliquam eccleſiam à fundamẽtis ædificet, quemadmodum idem Clodouęus Argentinenſem: ſed vt Clodouęum regem in illis legibus ſequendum ſibi norit, quæ ita cum regis officio ſunt cõiunctæ, vt ſine illis rex muneri quod Deus & eccleſia & Reſpub. ab eo flagitant non poſſit ſatisfacere. Profecturus ſiquidem egregius ille princeps cum immenſo exercitu contra Alaricũ regẽ Gotthorũ Arianũ, qui Aquitaniã, Lãguedocã, Toloſam & reliquas illas

Vide la val in hiſt. franc. lib. 2. an. 1561.

Hincmar⁹ Rhemenſis in vita S. Remigij. Hiſtoire de l'egliſe de Rheims lib. 1. ca. 13. Naucler. 2. volum. generat. 17.

Galliæ prouincias vltra Rhodanũ & Garumnã iacentes occupauerat, quas eaſdem hac tempeſtate Caluiniſtæ non aliter quàm Ariani illi deuaſtarunt, primum omnium de diſciplina militari & ſanctarum eccleſiarum conſeruatione ita edixit: *Omni exercitui noſtro præcipimus vt nullus aliquid ſurripiat de miniſterio eccleſiarum*. Item, vt *nullus clericis vel qui cum clericis in ipſorum domo conſiſtunt, aliquam violentiam vel damnum inferat*. Hæc & eiuſmodi cum vetuſtiſsimis Chriſtianæ Reipub. & Gallicani regni imperatoribus atque regibus an aliquis credat regem hunc Nauarræum ſua regali potentia firmaturum, & non potius iſta euerſurum omnia, & his planè oppoſita & repugnantia, vi, imperio, ferróque impoſiturum? Atqui nemo Chriſtianus qui vel micam habet humanæ prudentiæ, & qui principis huius Biernenſis tragicas actiones vel primoribus labris guſtauit, dubitare poteſt, quin vt Henricus Borbonius iſtis omnibus regibus & imperatoribus non minus quàm Catholicis Galliæ ſacerdotibus & eccleſiis quoad fidem capitalis eſt aduerſarius, ita iſtis maximè item contraria decernet: contra Conſtantinum, ipſe ſe *rerum eccleſiaſticarum* in ſuo regno *ſupremum* efficiet cum regina Anglicana *caput*: contra Martianum, ſchiſmaticis epiſcoporum Cathedras, epiſcopis veris exturbatis committet: contra Iuſtinianum, *ſacerdotium non à Deo* ſed à Diabolo introductum per ſuos miniſtros debacchabitur, & quos *ſacerdotum ſententia indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depo-*

Vide Cõcil. I. Aurelian. in præfat.

Nauarræi regis leges omniũ regum Chriſtianorũ legibus neceſſariò futuræ ſunt contrariæ.

ſuit, eos iſte vt ſuo Miniſterio digniſſimos ad ſupremas eccleſiæ dignitates euehet: contra Theodoſium, Valentinianum, & Gratianum, omnium veterum Conciliorum decreta & canones reſcindet, cum quibus eius nouis Synodis Rupellenſi, & Nemauſenſi, & Montalbanenſi & ſimilibus impuriſſimorum ſcurrarum coitionibus non magis conuenit quàm aquæ cum igne, ſui cum amaracino, aut Satanæ cum Deo: contra eoſdem imperatores, non modò libros hæreticos non incendet, eorúmque ſtudioſos vltimo ſupplicio non plectet, ſed potius eos ſolos amplexabitur, eos ſuis Euangelicis commendabit, & ſi qui libros huiuſmodi, vel in eccleſia, vel in familiari colloquio reprehenderit, hos ille vt Euangeliſmi ſui inimicos, vt publicæ pacis turbatores, vt ſuos infeſtiſſimos hoſtes ferro flammáque perſequetur: *Portentoſæ ſuperſtitionis authores* Lutherum & Caluinum non modò non damnabit, nec eorúrum ſequacibus interdicet ne Chriſtianorum nomen ſibi vendicent; ſed contrà veris Catholicis & Chriſtianis nomen hoc detractum, ſuis illis nequiſſimis Epicuræis & Atheis attribuet, aut ſi nomen illud non ita magnifaciunt (quod quidem vt ex ſcriptionibus apparet, dedignari iam atque reſpuere videntur) *Fideles, Euangelicos, Reformatos, Fratres, Religioſos* eos nominari permittet, nec hanc appellationem vllis Sectariis tollet, ſiue Lutherani ſint, ſiue Caluiniſtæ, ſiue Ariani, ſiue Trinitarij, ſiue Libertini, ſiue prorſus Athei, quorum omnium greges & exa-

His nominibus Beza & Gallaſius vtuntur in ſuis quos inſcribunt Commentariis De ſtatu Religionis & Reipub. in Gallia.

mina per Galliam ſub hoc generali *Euangelico-rum*, & *Fidelium*, & *Religioſorum* nomine & huius Nauarræi regis taliũ *Fidelium protectoris*, authoritate volitant. Denique tantùm abeſt vt cum Carolo illo Magno ſeipſum fateri velit *deuotum ſanctæ eccleſiæ defenſorem humilemque adiutorẽ*, tantum abeſt vt cum Philippo Auguſto & reliqua illa glorioſa Gallorum regum corona epiſcopos Canonicè iuxta veterum Canonum præſcriptionem eligi velet; tantũ abeſt vt cum Magno illo Clodouæo militibus ſuis imperaturus ſit ne *quid eccleſiis eripiant, ne vllam clericis inferant violentiam damnumue, aut etiam eis qui ad clericorũ ædes auxilij gratia profugerint*, vt contra iſtos reges iam nũc profiteatur totáque adeò vita profeſſus ſit, ſe Catholicæ dei eccleſiæ oppugnatorem; tota vita epiſcoporum nomen atque ordinem iuxta Geneuenſis Euangelij doctrinam ex eccleſiis delere atque extirpare conatus ſit; tota vita & ipſe eccleſias clericoſq; ſpoliauit, & milites ſuos talib⁹ prędis locupletes & copioſos reddidit, & quoſcũq; è Flãdria, Anglia, Germania, Heluetiáq; latrones (latrones enim æquiſſimo iure dico qui abſq; iuſta cauſa, ſub iniuſto principe, cõtra iuſtiſſimũ regẽ militant) corrogare potuit, eos omnes ad eccleſias & eccleſiaſticos diſpoliandos quaſi ſigno erecto & clariſſimo buccinæ cantu inuitauit. Ergo nec quoad leges, in quibus vel maximè ſuſpicienda eſt regia maieſtas quidquam nouo huic regulo cum vetuſtiſſimis vel Imperatoribus vel regibus conueniet, nec quoad opera regalia, ædificandi monaſteria, extruendi eccle-

ſiꝰs, extirpandi hæreticos, protegendi Catholicos, quidquam illis habebit ſimile, ſed omnia planè contraria facturus eſt.

Belforeſt hiſt. lib. 5. cap. 132.

Nauarræ nemine poteſt nobilitare.

Articuli Ordin. S. Michaelis.

Artic. 18. &c.

6. aureos.

Art. 33. 34. 35.

Quid verò? an cum priſcis illis regibus minora regis decora, hominem bene meritum nobilitare, auratum equitem Sancti Michaëlis, aut Sancti Spiritus (quem ordinem tanta ſolicitudine & cura paulò ante mortem commendaſſe illi dicitur chariſſimus eius frater Henricus Valeſius) creare poterit? Nec iſtud quidem. cùm ad talem equitem efficiendum primum omnium requiratur ſincera fidei Catholicæ profeſſio, & huius vtriuſque ordinis capita plæraque circa religionem Catholicam ſtabiliendam verſentur. Et quemadmodum ille ſuis Caluinianis ducibus quos hoc ordine honorare voluerit præcipiat vt *cum primùm audierint aliquem ex ea ſocietate mortem obiiſſe, viginti miſſas pro defuncti anima curent celebrari*? Quemadmodum, vt diſtribuant certas eleemoſinas pauperibus; vt ij pro omnium eius ordinis equitum defunctorum animabus orent? Quemadmodum vt ſolenni illo feſto D. Michaëlis, eius Archangeli patrocinium implorẽt, cuius ſemper imaginem collo ſuo appendentem circumferant? Quemadmodum illi eo feſto, ſolenni miſſæ intererũt, eòque & ſequenti die, ſacra preceſque abſoluent ad quæ tã accuratè generalibus eius ordinis regulis adſtringuntur? Sed quorſum particularia capita conſector? Quum enim vt aliorum Chriſtianorum in Hiſpania, Luſitania, Anglia, Germaniaque Equitũ, ſic ille ordo Sancti Michaëlis

inprimis inſtitutus ſit *ad amplificandam fidem Catholicã ſtatùmque ſanctæ matris eccleſiæ, & proſperitatem Reipub Gallicanæ*: cùm referatur *ad gloriã & laudem Dei, ad honorẽ glorioſæ Virginis Mariæ & S. Michaelis*, cùm inter ea propter quæ aliquis etiãſi iã olim Eques creatus & clariſsimis in bello facinoribus illũ honorem promeritus ab eo tamẽ ordine deiicitur, principẽ locũ tenet, *ſi ſit reus hæreſis vel erroris alicuius contra fidẽ Catholicam*, vel ſi *propterea pœnã aliquã publicam ſuſtinuerit*: ſecundum deinceps, ſi contra regẽ ſuũ crimẽ læſæ maieſtatis cõmiſerit: & denique ſi ex prælio aliquo turpiter & ignominioſè profugerit: quemadmodũ poterit vel Caluiniſta rex hanc nobilitatẽ dare, cuius ipſe nulla ratione eſt capax, vel Caluiniſta miles eã recipere, qui eius quod præcipuè in dignitate illa attenditur nullũ habet ſpecimen aut veſtigiũ? Et quid veteris ordinis inſtituta vrgeo contra eũ, qui nec nouitii iſtius à chariſſimo ſuo Hẽrico Valeſio, in ipſius & ſuorum Caluiniſtarum gratiã fortaſsis inuẽti poteſt eſſe particeps, niſi mirabiliter & planè prodigioſè ordinis eius primas leges & præceptiones inuerterit. Ad eũ enim nemo niſi Catholicus poteſt aſſumi, nemo qui non ſanctiſsimo iureiurando promittit *ſe perpetuò & viuere & mori velle in religione & fide Catholica, nec vnquam diſcedere ab vnitate ſanctæ matris eccleſiæ Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ*, cuius iſti Caluiniani vt ipſius quoque Spiritus ſancti qui *eã in omnẽ veritatẽ dirigit*, hoſtes ſunt immortales, ideoque nec Nauarræus ipſe nec eius ſatellites hunc ordinẽ vllo modo ſuſcipere poſsũt. Et

Præfatio inſtitutionis ordinis.

Hæreſis prima cauſa nobilem quẽuis nobilitate priuandi.

Art. 15.

Nauarræ non poteſt eſſe particeps Ordinis S. Spiritus.

Hiſt. Frãçoiſe de M. Pig. lib. 4. cap. 18.

Ioan. 16.

qualis ille rex Chriſtianus erit, qui nec Eques Chriſtianus eſſe poteſt? Et quid illi relinquitur niſi vt cum eccleſiis, & monaſteriis, & religione veteri, veteribuſq; Galliæ regibus, has etiã Equitum dignitates deſtruat, & nouas excogitet, per quas contra Spiritum ſanctum, contra Chriſtũ, contra beatam Virginem, contra Archangelum Michaëlem & religionem Catholicam, iuramẽtis & Canonibus à ſenatu Caluiniano fingendis obligẽtur! Quale quid iſte Princeps iam olim in tertia generali rebellione paulò ante cladẽ Mõgunturanam inchoauit, cùm allectos in adulterinum quendam militiæ Equeſtris ordinem certos nobiles Germanos & Gallos, partim Lutheranos, partim Caluiniſtas (de religione enim modò ne Catholici eſſent nihil laborabatur) ad æternum cum rege & populo Gallicano bellum gerendum deuinxit, niſi eas quas ipſi volebant pacis conditiones à rege extorquerent. Et qualem (bone Deus) non regem, ſed laruam & idôlum, imò portentum & prodigium regis habitura eſt Gallia, ſi talem aliquando (quo ego eum nomine appellem?) in ſolio ſanctiſſimorum olim Galliæ regum conſidere patiatur, qui nouo prorſus modo contra omnes hactenus reges atque imperatores dominabitur, qui illis omnibus & ſingulis contrarias leges ſtatuet, qui extirpabit quod illi plantarunt, euellet quod illi ſeuerunt, damnabit ad inferos quos illi ſuſpexerunt vt ſanctos, Catholicam fidem eccleſiamque omnibus modis deſtruere molietur, pro qua defendenda illi vitam & ſan-

Comment. de ſtatu Relig. ſub Carolo 9. li 9. fol. 263.

Nou' ordo equitum à Nauarræo inuentus.

guinem ſuum profundere duxerunt glorioſiſſimum, æternáque à Deo mercede coronandum! Hæc omnia facturum Nauarræum, & hæreſis quam profitetur natura, & ſatellitum eius quibus ſtipatus incedit improbitas, & Miniſtrorum qui eius auribus continuò talia inſuſurrant impudens immanitas, & ipſius ætas à primis cunabulis, in talibus flagitijs enutrita, & perpetua tot annorum experientia euidentiſſimè confirmant. Quare cum principem illum tot eius contra Rempub. Gallicanam ſuſcepta facinora impia & proditoria, conuincant Corona Gallica eſſe indigniſſimum, etiamſi aliàs fidem Chriſtianam & Catholicam religioſiſſimè coleret; quum deinde tot eius contra eccleſiam perpetrata ſacrilegia, tot ab eo & eius *Fidelibus* Caluiniſtis diſſeminatæ & contra Deum & Chriſtum opiniones, non tam hæreticæ quàm Apoſtaticæ, Turcicæ, Tartaricæ, & prorſus Satanicæ demonſtrent eum eſſe in Gallijs aliquo honore infinitè indigniorem, etiamſi pro Gallicanæ reipub. ſalute & dignitate contra hoſtes eius in mille diſcrimina vitam capútque ſuum inieciſſet: iſte autem nec ſani aliquid credit in fide, nec fortiter aliquid geſſit pro republica, ſed innumerabilibus flagitijs, & ſuam particularem Galliæ regionem, & totum Chriſtianum orbem, & inprimis Eccleſiam Catholicam ita offendit vt non aliter quàm illa Danielis ſtatua, ex luto, ferro, ære, diuerſiſque metallorum generibus, ſic iſte ex ſacrilegiorum, & periuriorum, & proditionum, & hæreſum, & blaſphemiarum impor-

Nauarr. nullo modo idoneus ad regnum Gallicanũ.

Daniel. 2.

tunitate videatur eſſe concretus; quàm monſtroſum eſt de eo ad regnum Gallicanum attollendo cogitare, qui ſi regis perſonam veteribus omnium imperatorum & regum moribus definiamus, ad regium locum non magis eſt idoneus quàm bos ad lyram, aut ſimia ad purpuram! vel (iuxta Saluatoris noſtri dictum) quàm *Vt camelus per foramen acus ingrediatur.* Eò enim ne pertranſeat non magis camelum impedit ſua granditas, quàm iſtum ne alijs regendis præficiatur, prohibet ſcelerum quæ per ſe vel ſuos commiſit ſine numero horrenda diritas. quàm (inquam) abominãdum eſt illi iuris publici legúmque cuſtodiam committere, omniúmque in regno ampliſſimo Chriſtianorum vitam in eius poteſtatem tradere, qui omnes leges iuraq; ſua libertate Euangelica conculcauit, & cui iura quæcunque vel vnius horæ vſuram ad viuendum negarent ſi iure cauſa eius decideretur! Si enim ius naturale, vel ciuile, vel eccleſiaſticum, vel diuinum valeret: ſi vel ius quod apud Turcas ex praua veritatis Chriſtianæ ęmulatione in vſu eſt, vel quo olim reſpub. Iudæorum dei iuſſu regebatur, vel quo Chriſtianæ reſpub. iuxta Chriſti legem, ſpiritus Sancti afflatum, & Apoſtolorum Patrumque omnium doctrinam temperantur, in gallia vigeret (nam & Alcoranus legis eius deſertores, & lex Moſaica, legis eius tranſgreſſores; vel etiam ſummi ſacerdotis imperio rebelles præſente morte mulctauit; idemque contra hæreſiarchas & Apoſtatas in omnibus Chriſtianis regnis, iuxta euangelii regulam

Matt. 19. 24.

Omnia toto orbe iura prohibent Nauarrũ à regno Galliæ.

Deuter. 13. & 17.

& plurimarum ſynodorum canones, inueterato multorum ſæculorum vſu receptum eſt) Nauarræus nec aërem quidem Gallicanum ſpirare ſineretur. Quemadmodum igitur ſine ſummo ſcelere regnum ei ominabimur, cui nulla æquitate, nullo iure vita conceditur? Quàm abſurdè ei gubernationem magnæ inſtructæque claſſis aſſignabimus, cui leges in vna triremi nec viliſſimum vel inter remiges locum permittunt, ſed obtorto collo abripiendum, & in profundum mare cenſent eſſe præcipitandum! Quę cogitans ponderánſque fortiſſima & Chriſtianiſſima quondam Gallorum natio, tandem aliquando deſinat ambigere & vacillare animo, quaſi ad depellendum à ceruicibus ſuis gladium latronis magna aliqua deliberatione opus eſſet. Præſcindant & reijciant inanes formidines, & ſi vel vitæ corporis vel animæ, ſi vel honori ſuo vel maiorum ſuorum, ſi vel particulari Galliæ commodo, vel generali reipub. Chriſtianæ bono conſultum cupiant, ſi ſe vel homines Chriſtianos, vel omnino homines eſſe meminerunt, firmiter apud ſe conſtituant, tale reipub. flagellum, nunquam ad reipub. gubernacula eſſe admittendum. Humanum enim eſt imminentia capiti ſuo pericula depellere, & ciuium eſt reipub. ingruentia mala omni diligentia auertere, & Chriſtianum eſt ſcire quod Apoſtolus docet, à modico fermento totam maſſam infici, hæreſimque inueteratam velut gangrænam aut cancrum eſſe incurabilẽ, & ad ſanorum mẽbrorum ineuitabilem perniciem ſerpere. Cùm ergo Na-

Ad Gallos, ne diſpuiẽt de Nauarr. rege admittendo.

1. Cor. 5. 6

uarræus & vobis particulatim mortem, & reipub. toti vaſtitatem machinetur, imò vtrumque apertè comminatus ſit, cùm profiteatur velle ſe cancro illo peſtilentiſſimo Atheiſmi Caluiniani patriam veſtram inficere; ſi homines eſtis, capita & latera veſtra à ſicarijs ea petentibus defendite; ſi Galli eſtis, hoſtem qui adeò apertè hoſtiliter Gallicanis ciuitatibus denuntiauit ſpolia & incendia, procul à Galliæ finibus repellite; ſi Chriſtiani eſtis, fidem veſtram in qua ſempiterna vel vita vel damnatio animarum & corporum veſtrorum continetur, ab omni hæreſis cuiuſque & inprimis Sataniſmi illius Caluiniani contagio puram ſeruate. Reſpub. veſtra fuit hactenus perpetuò, & eſt hodierno die, quáquã nonnihil ab iſtis locuſtis deformata, eſt tamẽ quoad maiorem eius partem reipub. Chriſtianæ per orbem terrarum diffuſæ membrum pulcherrimum. Quantum ergo & vobis ipſis dedecus & reipub. Chriſtianæ vulnus inflicturi eſtis, ſi membrum hoc à reliquo corpore auulſum, contraria quàm reliquum corpus vniuerſum fide, contrarijs legibus, contrario rege, contraria anima & ſpiritu gubernari patiamini! Vos ipſi nullo modo laturi eſtis, vt vrbs aliqua in media gallia, vt Aurelianenſis, vel Pictauienſis ad regis Hiſpani arbitrium contra Gallicanos mores & leges adminiſtretur. Et ferre poteſtis Galliam reipub. Chriſtianæ tanquam cor & meditullium à Caluiniſta gubernari, qui Catholicæ eccleſiæ ruinam multò ardentius deſiderat, quã aliquis vnquam vel Hiſpanus vel Anglus, vel

In ſynodo Montalbanẽſi ann. 1584.

Germanus licet ambitioſiſſimus ad dominatum alicuius in Gallia ciuitatis aſpirauit.

§ 6 Proponite vobis ob oculos veterum principum Chriſtianorum qui respub. Chriſtianas 6 ſuis ſanctiſſimis legibus primi formarunt, ſingularem ſapientiam; qui quum & diuina gratia qua erant mirificè illuſtrati, & humana perſpicacitate qua ſupra vulgarem aliorum mediocritatem plurimùm eminebant, hæreſis ingenium indolémque perſpicerent, ſuisque legibus eam reipub. Chriſtianæ perpetuitatem ſtabilire vellent, quam Chriſtus in euangelio promiſerat; hoc vnum inprimis cauerunt vt hæretici ab omni munere publico magno vel minimo longiſſimè repellerentur. Sic enim Theodoſius, Honorius, & Arcadi⁹, Chriſtiana & valde laudabili ſeueritate cõtra Manichæos & Donatiſtas, qui ſuo tẽpore Caluiniſtis & quoad fidẽ & quoad opera ſimillimi graſſabãtur decreuerũt: *Huic hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune ſit. Ac primùm quidem hæreſim eorum volumus eſſe publicum crimen, quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam, quos bonorum etiam publicatione proſequimur. Ipſos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate & ſucceſſione quolibet titulo venientе. Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non poſtremò contrahendi cuiquam conuictio relinquimus facultatem. In mortem quoque inquiſitio extendatur. Nam ſi in criminibus Maieſtatis læſæ licet memoriam accuſare defuncti, meritò & hic debet ſubire iudicium. Ergo & ſcriptura illius irrita ſit, ſiue teſtamento, ſiue codicillo, ſiue epiſtola, ſiue quolibet*

Leges ciuiles Imperatorum prohibent Nauarr. ab omni publico munere.

Cod. lib. 1. tit. 5. de hær. c. Manichæos.

Hæreticus in repub. Chriſtiana nihil prorſ⁹ agat.

alio genere reliquerit voluntatem, qui moriens Manichæus (Caluiniſta) *fuiſſe conuincitur. Sed nec filios hæredes eis exiſtere permittimus niſi à paterna prauitate diſceſſerint. Seruos inſuper extra noxam eſſe volumus, ſi dominum ſacrilegum euitantes ad eccleſiam Catholicam tranſierint.* Sic illi. hæc autem lex eodem in loco, non ſolùm ad alios hæreticos vniuerſè, ſed etiam ad eorum fautores imperiali iudicio atque authoritate extenditur. Sic enim ſequitur, *Credentes præterea, receptatores, & fautores hæreticorum damnamus, firmiter ſtatuentes vt poſtquam quilibet talium fuerit excommunicatione notatus, ſi ſatisfacere comtempſerit infra annum, ex tunc ipſo iure ſit infamis, nec ad publica officia, ſeu conſilia, vel ad eligendum aliquos adhibeatur, neque ad teſtimonium admittatur. ſit etiam inteſtabilis, vt nec teſtandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis ſucceſſionem accedat. Quòd ſi forte Iudex extiterit, eius ſententia nullam obtineat firmitatem, nec cauſæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur: ſi tabellio, inſtrumenta per ipſum confecta nullius penitus momenti cenſeantur.* Quod autem de liberorum ſucceſſione priores Imperatores paucis perſtrinxerant, id Iuſtinianus poſtea fuſius hoc modo explicauit. *Sancimus vt in ijs caſibus, in quibus alter tantùm, vel vterque parens orthodoxæ religionis non eſt, hi tantummodo liberi ad eorum ſucceſſionem ſiue ex teſtamento ſiue ab inteſtato vocentur, & donationes ſiue aliæ liberalitates his accedere poſſint, qui orthodoxorum venerabili ſunt nomine decorati. Cæteri liberi eorum qui paternam vel ma-*

Ibidem ca. Credentes.

Ibid. cognouimus.

ternam impiam affectionem ſequuti ſunt, ab omni beneficio ſint repellendi. Liberis autem orthodoxis non exiſtentibus, ad agnationem vel cognationem eorum (orthodoxas tantùm) eædem res vel ſucceßiones perueniant. Hæc ille. Firmiſſimè nimirum perſuaſum erat iſtis prudentiſſimis monarchis, hæreticorum moribus ciuilem Chriſtianorum vitam, non aliter quàm ſerpentis alicuius peſtilenti halitu vicinum aërem corrumpi, vt tum demum beatiſſimè cum populis ſibi ſubditis agi ſcirent, cùm nullus inter eos hæreticus aliquid aut emeret, aut venderet, aut contraheret, aut donaret; cùm nec legare poſſet moribundus, nec ab eius teſtamento aliquid percipere ſuperſtes hæres, vt ita cum ipſo mortuo eius quoque damnata memoria quoad fieri poſſet ex hominum mentibus tolleretur. Atqui ô terque quaterque miſerãdum Galliæ regnum, ſi quando ei præfuerit rex talis, qui iuxta hæc antiquiſſima Chriſtiani populi iura, nec emere, nec vendere, nec abiectum aliquod vel tabellionis officium in repub. exercere poterit. O inſignem & turpiſsimam reipublicæ maculam, ſi quando princeps eius *ipſo iure erit infamis & inteſtabilis*, quando is qui legum ferendarum caput & fons eſſe debet, prorſus exlex vetuſtiſsimo Chriſtianorum iure decernitur, qui nec *ad teſtimonium dicendum* admitti poteſt, & cuius iudicis ſententia illo ipſo Chriſtiano iure, *nullam obtinet firmitatem.* Nec eſt quòd infideles miniſtri pro illo ſuo rege *fidelium protectore* cauillentur ſe non eſſe hæreticos ſed

Nanarr. ab omni hæreditaria ſucceßione excluſus.

Nanarr. qualis rex iuxta leges Imperatorum.

Legibus Imperatorum Nauarr hæreticus declaratur.

Euangelicos, ideóque has Imperatorum leges ipſos neutiquam attingere; illi enim principes ſatis prouidè talibus nugis occurrunt; & cùm has ineptiſsimas nominum laruas ſuis legibus eripiunt, ſanciuntque ſectarios quoſcunque, non *Chriſtianos*, aut etiam *Euangelicos*, ſed *Arianos, Lutheranos, Caluiniſtas* ab eo quē authorem ſuæ hæreſis ſectantur nominari; qui mos omnibus temporibus in eccleſia Chriſtiana inoleuit: & cùm præterea Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius interpretandi gratia addunt, *hæreticorum autem vocabulo continentur, & latis aduerſus eos ſanctionibus ſuccumbere debent, qui vel leui argumento à iudicio Catholicæ religionis & tramite detecti fuerint deuiare.* Iſti ergo qui non leuiter à Catholica religione deflectunt, ſed manifeſta Apoſtaſia Catholicam religionem & eccleſiam in omnibus ferè capitibus deſerunt, qui eccleſiam primitiuam luciferiana planè ſuperbia impugnant, qui generalibus Catholicorum Concilijs, & ſanctiſſimorum patrum choro vnum Miniſtellum & ſicarium Geneuēſem anteponunt, iſti ſi hæretici dicendi non ſunt ſed Chriſtiani, ergo nec Iudas Chriſti proditor, apoſtata, ſed Chriſti Apoſtolus atque amicus, & Lucianus cum Simone Mago vocentur *Euangelici*, qui in multò certè paucioribus quàm iſti Caluiniſtæ fuerunt hæretici. Quòd ſi Iudas ſit apoſtata, certè & *Caluiniſtæ omnes ſunt hæretici*, & proinde *hæreticus eſt Nauarræus*, ex quo fit vt ſit ipſo iure *infamis* & *inteſtabilis*, cui adiunctum eſt deinde, vt nec ille nec aliquis alius

Suprà fol. 76.

Cod. lib. 1. Tit. 5. ca. Omnes.

hære-

hæreticæ Caluiniſtarum cõmunionis, vel iudex, vel aduocat⁹, vel tabellio in regno Gallicano effici poſſit, ſi iure, ſi lege, ſi ratione cum eis agatur. Et tum ecquis ita ſtupidus eſt vt eum regem Gallorum eligi poſſe arbitretur, qui infimi miniſtri officium in Gallia non poſſit exequi?

Quod ſi quis Eccleſiaſticam vocem audire deſiderat, & cum Imperatorio iure & ſententia, Pontificale item ius iudiciúmque coniungi poſtulat, nouerit is Eccleſiæ non minus quã Imperij principes ſemper in hoc conſpiraſſe, ſemperque de hæreticis tãquam de maximè perniciosis Chriſtianiſmi hoſtibus ex Chriſtiana rep. exterminandis diligentiſſimè elaboraſſe; ideoque nihilo minori quàm Imperatores & vehementia & ſolicitudine, ciuiles honores officiaque hæreticis quibuſcunque interdixiſſe. Alij enim *ſuperiorum Pontificum documenta ſequentes*, ſtatuunt *ne hæretici, credentes illis, receptatores, defenſores, & fautores eorum, ipſorumque filij, vſque ad ſecundam generationem ad aliquod beneficium eccleſiaſticum ſeu publicum officium admittantur: quod ſi ſecus actum fuerit, ſit irritum & inane.* Alij hæreticos bonis omnibus euertẽdos eſſe decernũt, ſuique decreti rationé firmam ex iure ciuili, & ex theologia quoque ſanctiori afferunt. Nam cùm propter minora peccata, latrocinia, raptus, inceſtus, qui ea flagitia admiſerunt *rerum ſuarum proprietate, ipſo iure priuentur, & fiſco earum proprietas acquiratur; bona* (inquiunt illi) *hæreticorum qui grauius, horribilius, ac deteſtabilius quàm prædicti delinquunt, ipſo iure, de fratrum noſtrorum con-*

Leges eccleſiaſticæ Nauarræum arcent à regno Galliæ.

Sextus decret. lib. 5. tit. 2. ca. Statutum & ca. Quicunque.

Hæreſis omnium peccatorum maximum. Ibid. c. 19. Cum ſecũdum.

Decre. Gre. lib. 5. tit 2. c. 10. Vergentes.

ſilio decernimus eſſe confiſcata, adeò vt nec ad filios, etiamſi Catholici fuerint eorum bona tranſeant. *Cùm enim ſecundum legitimas ſanctiones reis læſæ maieſtatis punitis capite bona confiſcentur, eorum filiis vita ſolummodo ex miſericordia conſeruata; quãto magis qui aberrantes in fide, verum Dei filium Ieſum Chriſtum offendunt, à capite noſtro quod eſt Chriſtus, eccleſiaſtica debent diſtrictione præſcindi, & bonis temporalibus ſpoliari; cùm longe ſit grauius æternam quàm temporalem lædere maieſtatem.* Alij iuri diuino & Euangelij Chriſti regulis innitentes, oſtendunt obedientiam ſubditorum cum hæreſi non poſſe conſiſtere, ſed illam ab iſta tanquam contrariam à contrario, vt frigus à calore, vt lucem à tenebris expelli. Cùm enim Chriſtus Chriſtianũ Eccleſiæ rebellem non aliter quàm *Ethnicum* & *publicanum* abominari ſuis præcipit, cùm Apoſtoli ab eius cõſortio longiſſimè fugiendũ, nec *aue ei dicendum* monent, quemadmodum ei poſſumus ſeruire, famulari, obedire, eius nutu bellum cũ Chriſtianis gerere, pacem facere, ad eius præſcriptũ Chriſtianos vincire, liberare, iudicare, ciuitates & prouincias regere, quem vt Ethnicum & publicanum iubemur declinare, quẽ nec alloqui poſſumus, nec ſalutare! Quare ſtabili fundamento literarum ſacrarum inſiſtit canon iſte Pontificis Conciliique Romani: *Nos ſanctorum prædeceſſorum noſtrorum ſtatuta tenentes, eos qui excommunicatis fidelitate aut ſacramento conſtricti ſunt, Apoſtolica authoritate à iuramento abſoluimus, & ne fidelitatem obſeruẽt omnibus modis prohibemus, quouſque ipſi excõmunicati ad ſatisfactionem veniant.* Cuius ſentẽtiæ ratio ab alio antiquiore

Chriſtiani non tenentur obedire principibus hæreticis.

Matth. 18. 17.

Tit. 3. 10. 2 Ioan. v. 10.

Decret. 2. par. cauſa 5 quæſtio. 6. cap Nos

Pontifice ad hunc modum redditur. *Etiamſi tales ſubditi ſacramentum iuriſiurãdi prætenderint, moneãtur tamen oportere Deo magis ſeruire quã hominibus; fidelitatem enim quã Chriſtiano principi iurarunt, Deo eiuſque ſanctis aduerſanti & eorum præcepta calcanti, nulla tenentur authoritate perſoluere.* *Ibidem ca. Iuratos.*

Quod ſi ex Cõciliis vel generalibus vel prouincialibus excerpere velim quæ huic rei inſeruiũt, quæ hæreticos ab aliquo officio inter Chriſtianos gerendo repellunt, facile eſſet vel ex illis ſolis fortiſſimã cõtra Caluiniſtas aciẽ inſtruere, quando vix vnum eſt à primo Hieroſolimitano, vſque ad poſtremũ Tridentinũ, quod non perſpicuè hanc veritatẽ docuerit. In eo enim quòd ſingula excõmunicarũt hæreticos in vno aliquo capite à fide Catholica aberrantes, in eo quòd anathema illis dicũt, in eo quòd cõmercia fidelium cum illis prohibent, in his omnibus eos ad officia aliqua reipub. aſſumi non poſſe euidẽter concludunt. Imò non ſolùm cùm directè hæreticos execrãtur quod ſemper & vbique faciunt, ſed etiã quoties Paganos vel Iudæos ad præfecturas in ciuitatibus Chriſtianis eligi non poſſe decernunt, toties hæreticos ab eiſdẽ præfecturis abiudicãt, quos conſtanti ſentẽtia perpetuò duxerunt Iudæis & Gentibus quoad multa pares, quoad plurima nequiores. Vnde Chriſtiani epiſcopi qui in antiquis Conciliis conſtituũt, *Vt Iudæi officia publica nullatenus appetant, quia ſub hac occaſione Chriſtianis iniuriam faciũt, ideoque iudices prouinciarum cum ſacerdotibus officia publica eos agere non permittant: ſi quis autem hoc permiſerit, velut in*

Omnia eccleſiæ Concilia repellunt Nauarr. à regno.

Concil. Toletan. 4. ca. 64.

ſacrilegũ excõmunicatio proferatur, & is qui officium fraudulẽter obtinuit publicis cædibus *deputetur:* cũ ſanciunt Iudæos non *poſſe habere ſeruos Chriſtianos, quia nefas eſt vt membra Chriſti ſeruiant miniſtris* Antichriſti: & Hiſpaniæ rex in magna regni ſui ſynodo ante annos nongentos, cùm fatetur à maioribus ſuis regibus & epiſcopis *ſe omneſque ſucceſſores ſuos reges ſub perpetua maledictionis cenſura obſtringi, quicunque eorum mancipium Chriſtianum Iudæo ſeruire vel famulari permiſerit*, iſti omnes hoc ipſo quid nobis faciendum ſit vbi de hæreticis agitur præclarè admonẽt. Et ſi hodierno die viuerent, hæreſiſque Caluinianæ horribilem impietatem & furorem viderent, multo maiori feruore & zelo Gallicarum *prouinciarum rectoribus & ſacerdotibus denunciarent*, vt Caluiniſtam publicum aliquod officium gerere *nullatenus permitterent*. Quod ſi quis conniueret, *& tale quid fieri diſsimulando pateretur, in eum tanquam ſacrilegum* excommunicationẽ proferrent, & hæreticum illum iniuſtè officio potitum *publicis cædibus deputarent*. Quique prohibuerunt *Chriſtianum ſeruire Iudæo*, multò magis prohiberent *Chriſtianum ſeruire Caluiniſtæ*, quia *nefas eſt vt membra Chriſti ſeruiant Antichriſto*. Denique ij qui vel ipſos *reges* Gallorum *ſub perpetua maledictionis cenſura ponerent*, ſi quis eorum *Chriſtianum Caluiniſtæ famulari permitteret*, quanto magis nobiles, epiſcopos & priuatos Gallos execrarentur ſi vniuerſam ciuitatem ei ſubiicerent, omnium autem maximè ſi ampliſsimum regnũ eius ſeruili & intolerabili iugo mancíparent, Hæreticum enim quàm Iudæum, Chriſtianis & religioni Chriſtianæ

Ibidem.

hoſtem eſſe capitaliorem, & patres perpetuò ſenſerunt, & nos ſuperius abunde confirmamus. Ergo ſumma & ſuprema, quæ cogitari poſſunt in orbe Chriſtiano iudicum tribunalia, Eccleſiæ, Imperatoris, Pontificis, Epiſcoporum Concilia, tota denique Theologia Chriſtiana Nauarręum & Caluiniſtam quécunque à quacunque ſucceſsione in repub. Chriſtiana reiicit. Apud infideles, apud Ethnicos, apud Canibales aut Calecutios, vbi Chriſti nomé ignoratur, vbi eccleſia ſordet, vbi eccleſiæ diſciplina nulla eſt, vbi ſola cõſideratio ſanguinis (qué è nobiliſsimo & glorioſiſsimo, vtpote S. Ludouici à quo manauit, diuinis virtutibus ſanctificato, iſti ſuis hæreſibus ſordidiſſimum & inquinatiſſimum reddiderunt) aliquid fortaſſe poſſunt prætẽdere. At apud Chriſtianos vbi primo loco ad Chiſti fidẽ reſpicimus, deinde ad eccleſiæ canones & Chriſtianæ reipub. generalem diſciplinam oculos intendimus, & tum cum illis ſingularum prouinciarum particularia ſtatuta & ſucceſſiones componere edocemur, hîc prioribus illis quæ grandiſſima ſunt, poſtrema quæ illorum cõparatione minuta ſunt modificãtur. & vbi Chriſtus & eccleſia Catholica priuatis alicuius regni ſtatutis offenditur, ibi niſi Dei vltionem æternaſque gehennæ pœnas nobis conſciſcere velimus, proterendæ ſunt municipales conſuetudines, vt Dei gloriæ & totius corporis Catholici ſaluti prouideatur, non aliter quàm de brachio adurẽdo vel incidendo vel etiam abſcindendo, non multum hæremus, cùm ita totius corporis ſanitas & con-

Suprà fol. 106. & toto capite 4. & 5.

S. Ludouic. ſanguis in Nauarreo corruptiſsimus.

ſeruatio requirit. Nunquid enim ſi regis Galliarum vel Hiſpaniarum filius vnicus, verbi gratia Henricus aliquis (ſic enim appellemus, quoniam & Henricum Condæum principem vt pro impetrandis ad Euangelium defendendum auxiliis Turcicis, Turciæ tyranno ſe ſubmitteret miniſtri hortati ſunt) in Turciam vel militum comparandorum vel rerum viſendarum gratia profect⁹, illic à miniſtris Turcicis ſeductus Chriſtianiſmum abiuraret, & Alcorano fide data pro Henrico Mahometus vocatus circuncisionem acciperet, & poſtea morte paterna & moribus patriæ regnum Hiſpaniarum vel Galliarum ad eum deuolueretur, ecquis Gallus, ecquis Hiſpanus ſic Alcoranizat, vt huic non iam Chriſtiano ſed Mahometano quia ſãguinis iure proximo regnũ paternum tradendum ſentiat? Non opinor. Quid ita? quia ſanguinis dignitati fides Chriſtiana eſt præſtruenda, & illam ingenitam ſanguinis claritatem iſta Apoſtaſia & Mahometana infidelitas ita turpificauit, vt alius planè effectus ſit, non aliter quàm ſi quis generoſum vinum infuſo aconito deſtruat, vt deinceps non vinum ſed venenum ſit appellandum. Eadem ergo ratione hæretici de ſuo Caluiniſmo & Caluiniſta iudicent, & vel negent Caluiniſmum eſſe Turciſmo deteriorẽ (quod ſuprà breuiter oſtendimus, & cum volent, vel fortaſſe priuſquam volent, infinitis argumentis vberrimè comprobabitur) vel concedant Caluiniſtæ propter ſanguinem nihil iuris illic poſſe ſuppetere, vbi Mahometiſta propter eundem ſanguinem nihil ſibi iuris poſſit arrogare.

Caluiniſmus deterior Turciſmo.

¶ 7 Sed prouocabunt vt ſuſpicor Caluiniani miniſtri iuxta ſuũ ſolẽne ab hominibus ad Deũ, à ſcriptis Imperatorum & Pontificum ad literas ſacras, de quibus tanquã ſecuro portu & aſylo ſuo ſolẽt triumphare. Neque (vt ipſis cachinnari in more eſt) minores iſtos Deos multũ formidabũt, modo Deũ Opt. Max. habeant fautorem. Quaſi verò credibile ſit iſtos Stygiæ veneris miniſtros, iſtos in fœdis libidinibus volutãtes Sardanapalos Bezas & Caluinos, altius in diuina myſteria, penetrare quàm optimos, optimiſque cõſiliariis inſtructiſſimos Imperatores, quàm Epiſcoporũ copioſos & diuinos cœtus, quàm Catholicæ eccleſiæ ſummos præſides, quibus Chriſt' ipſe perpetuã Spiritus ſancti præſentiam & aſpirationẽ in omnibus cõtrouerſiis & difficultatibus certo promiſit. Sed quoniã ab hæretico modeſtiã & humilitatẽ requirere, perinde eſt ac ſi è pumice expectes aquã, cùm hoc ipſum vt maiores ſuos ſuperbè deſpiciant hæreticis quatenus hæretici ſunt innatũ ſit & inſitũ, nõ aliter quàm rebus terreſtrib' grauitas, aëreis leuitas: omniumque hæreticorũ, noſtra præſertim tẽpeſtate hic cõmunis morbus eſt, vt repudiatis patrib' ſolas ſcripturas quarũ ſunt imperitiſſimi glorioſè vẽdítẽt, paucis hæc Põtificũ, Epiſcoporũ, & Imperatorũ iudicia probemus cũ diuina auctoritate vel maximè cõgruere. Recolligamus ergo, quibus nominibus Spirit' S. Chriſtianos & eccleſiã Chriſtianorũ deſcribit, & tũ cõſiderem', quales idẽ Spirit' S. hæreticos cuiuſcũq; generis depingat, atq; ita deinceps æſtimemus quã probè hæretici Chriſtianis

7 Obiectio.

Reſponſ.

Ioan. 14. & 16. Matt. 28.

Eccleſia Catholica & Catholici quibus nominibus in ſcriptura appellẽtur.

Matt 4. principes imponantur. Chriſtus nimirum ipſe
v. 17. Eccleſiæ ſuę author & fundator, eam vocat *re-*
Matt 13. *gnum ſuum, regnum Dei, regnum cælorum, ciuita-*
31.32.
Ibid. 3. 2. *tem ſupra montem poſitam, agrum in quo ipſe bo-*
Ibid. 5. 14. *num ſemen ſeminauit, theſaurum pretioſum, plantatio-*
Ibid ca. 13 *nem patris cœleſtis, vineam Domini, cœtum ſuarum*
24. 34. *ouium*: & Chriſtianos, *filios Dei, natos ex Deo, fi-*
Ibid ca. 15. *lios lucis.* Apoſtoli qui eccleſiæ extruendæ opera-
13.
Ibid. c. 20 tioni per Chriſtum cœptę ſucceſſerunt eamque
41. per omnes mūdi regiones propagarunt, vocant
Ioā 10. 1. 2. eam *gregem Chriſti, multitudinem credentium, do-*
3.
Ioan. 1. 12. *mum ſpiritualem, ſacerdotium regale & ſanctum,*
13. *gentem ſanctam, populum acquiſitionis, populum Dei*
Luc. 16. 2. *qui ex tenebris in admirabile lumen vocatus eſt, tem-*
8. *plum Dei & ſpiritus Sancti, habitaculum Dei, Domum*
Ioan 12. 36 *Dei, eccleſiam Dei viuentis, columnā & firmamētum*
Act. 20.
28. *veritatis, corpus Chriſti, cæleſtem Ieruſalē, ciuitatē ſan-*
Act. 4 32 *ctam, ciuitatem Dei viuentis, vxorem agni, ſponſam*
& 5. 14. *Chriſti, virginem caſtam.* Idem quoque Apoſtoli
1. Petri 2. Chriſtianos appellant *filios Dei & lucis, filios pro-*
5. 9.
1. Cor. 3 16. *miſsionis & liberæ, natos ex* Deo, *Sanctos, à Deo*
2. Cor. 6. *ſanctificatos, reges & ſacerdotes Deo, fideles, hæredes*
16. & 5. 23. *Dei, & cohæredes Chriſti.* Talis fidelium, & creden-
1. Timoth. tium, & filiorum Dei Eccleſia, à Chriſto ſupra
3. 15.
Epheſ. 1 23 petram firmiſſimam ædificata, ad quam euer-
& 5. 23. tendam ipſæ portæ & poteteſtates inferorum,
Heb. 12. etiamſi omnibus viribus conniterentur nihil
22. tamen efficerent, à Chriſto & Apoſtolis in oēs
Apoc. 21 9. terras diffuſa eſt, & per ſucceſſiones certiſſimas
Apoc. 19. 7. Epiſcoporū ad hunc vſque diem continuata.
Gal. 3. 26.
Galat. 4. Vt autē Chriſt' ipſe in mūdo exiſtens ſuū habuit

28. 31. 1. Ioan. 3. 9. & 5. 1. Ioan. 3, 3. 1. Petri. 1. 2. Heb. 10. 10. 14. 1. Pet.
2. 5. Apoc. 16. & 5. 10, Rom, 8. 17. Matt. 16. 18. Epheſ. 4, 13.

aduerſariū Satanā, & Apoſtoli Iudæos & Simones Magos, ſic Eccleſia habet hoſtem infideliū Synagogam, eorum maximè, non qui apertis armis eccleſiam inuadunt & fidem labefaciunt, vt Pagani, Iudæi, Turcæ; ſed qui fucato nomine Eccleſiæ & Chriſtianorum ſe ipſos obtegunt, qui nomen Chriſtianorum profitentur, cùm tamen reipſa ſint hoſtes eius infeſtiſſimi. Hos autem qui communi nomine *hæretici*, nomine ab ipſis Apoſtolis impoſito vocantur, quemadmodum Chriſtus & Apoſtoli deſcribunt? *Attendite* inquit Saluator, *a falſis prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ouium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoſcetis eos.* ſunt *alieni* & contrarij veris paſtoribus. ſunt *fures & latrones* qui idcirco veniunt *vt mactent & perdant*, ſunt *hædi* quia libidinibus ſupra modum dediti, ſunt *pſeudochriſti & pſeudoprophetæ* qui Chriſtianam & propheticam doctrinam ſimulabūt, quam tamen ſpurciſſimè corrumpent. *In agro Domini* dum paterfamilias & coloni dormiunt *ſuperſeminant* diabolo inſtigante *Zizania*. Apoſtoli autem, vt veræ eccleſiæ ſatorem & authorem prædicant Chriſtum, ita huius ſynagogæ architectum ponunt, *draconem, diabolum, & Satanam*, quam ſub ſpecie *meretricis Babylonicæ* ſola terrena & voluptaria conſectantis depingunt, in qua *verſari & habitare omnes dæmones & ſpiritus immundos* aiunt, quia nihil eſt eo grege turpius, nihil inquinatius, vt etiam de ſuis libidinibus contra aliorum hominum naturam gloriari non erubeſcat. Huius autem meretricis aſſeclas ap-

Hæretici eccleſiæ Chriſti hoſtes naturales.

Hæretici quemadmodum deſcribuntur à Chriſto & Apoſtolis.

Tit.3.10.15.
Matth.7.
Ioan. 10.
1.5.10.
Matt.24.24.
Mar.13.22
Ma.13.25.
Apoc.c.12.& 13.
Apoc.c.17.3.& 18.2.& 13.

Tit.3.10. pellant *homines hæreticos, canes, beſtias, antichriſtos,*
Philip.3.2. *ſeductores, operarios doloſos, miniſtros diaboli, filios*
2.Pet.2.21. *infidelitatis, & tenebrarum*, quanquã ſe conan-
Tit.1.12. tur *transformare in angelos lucis: inimicos crucis Chri-*
1.Ioan.2. 22.& 4.3. *ſti, ſeruos ventris, cupientes videri legis doctores, ſed*
2.Ioan 7. *non intelligentes quæ loquuntur nec de quibus affir-*
2.Cor.11. 13.15. *mant, naufragos circa fidem, non manentes in doctrina*
Ephes.2.2. *quam acceperunt, ſuperbos nihil ſcientes, filios diaboli,*
1.Ioan.2.8. 9. *vaſa iræ, vaſa in ignominiam, ſibi ipſis coaceruantes do-*
ctores iuxta concupiſcentias ſuas, habentes cauteriatas
Philip.3. 18.19. *conſcientias, aberrantes a fide, attendentes ſpiritibus*
1.Timoth. 1.7.19. *erroris & doctrinis dæmoniorum, homines ſe ipſos a-*
mantes, cupidos, elatos, ſuperbos, blaſphemos, parenti-
bus non obedientes, ingratos, ſceleſtos, ſine pace, incon-
2.Ioan.9. *tinentes, proditores, tumidos, voluptatum amatores*
1.Timot.6. 4. *potius quàm Dei, habentes ſpeciem pietatis ſed virtutem*
eius abnegantes, corruptos mente, reprobos circa fidem,
Act.13.10. *proficientes in peius, errantes & in errorem mittentes,*
Rom.9.22. *factis negantes Deum, infideles & inquinatos & abo-*
1.Timoth. 4.1.2. *minabiles & ad omne opus bonum reprobos, quibus ni-*
2.Pet.3.31. *hil eſt mundum, velut irrationabilia pecora ad corru-*
2.Timoth. 3.1.2 8. *ptionem tendentes, poſt carnem in concupiſcentia im-*
2.Timoth. 3.13. *munditiæ ambulantes, oculos habentes plenos adulterii,*
dominationis & iuſti principatus contemptores, muta
Tit.1.16. *animalia, arbores infructuoſas, bis mortuas, eradicatas,*
2.Petr.2. 11.10.14. *fluctus feri maris, diſpumantes ſuas confuſiones, ſydera*
Iudas 10. 11.12. *errantia quibus procella tenebrarum apud inferos ſer-*
uata eſt in æternum. His aliiſque huius generis nominibus & notis Apoſtoli deſcribunt nobis hæreticos, quæ etiamſi in omnes omnium ætatum hæreticos aptè conueniant, tamen in noſtræ tempeſtatis Lutheranos & Zuinglianos, ſed

potiſſimũ Caluiniſtas tam exactè & ad amuſſim quadrãt, vt eorum propriè hypotypoſim, & imaginem quandam artificiosè & ad viuum ſuis coloribus expreſſam repræſentare videantur, vt facile patebit ſi quis hanc Apoſtolicam deſcriptionem cùm eorum Apoſtatica fide & operibus, quæ ſuprà ſuis locis percurſa ſunt comparare voluerit. Et quæ eſt vna ferè vocula ex his vniuerſis quæ non oſtendat abſurdiſſimum eſſe, vt reipub. Chriſtianæ, rex hæreticus imponatur? Vultis in regno Galliæ Chriſtianiſsimo regem proclamare Nauarræum Caluiniſtam: eadem ergo opera hominibus imperare iubetis *canem*, ratione præditis *beſtiam*, *pecudem rationis expertem*, templum Dei viuentis proſtituitis *Satanæ*, in domum Dei inducitis *latronem*, qui eam ſpoliet, & *furem* qui domeſticos eius mactet, in vineam domini immittitis truculentum *aprum*, qui eam vaſtet & depaſcatur. Neque verò blateret quis hæc eſſe opprobria & contra principem contumelias. Nihil enim aliud nec alio modo loquor quàm loquitur Petrus, quàm loquitur Paulus, quàm loquitur ipſe Saluator noſter Chriſtus Ieſus & Spiritus Sanctus. Rurſus vrgeo, vultis Chriſtianiſsimam Galliæ rempub. principi Caluiniano regendam committere? Ergo committere vultis caſtiſsimam Chriſti „ ſponſam, immaculatam virginem, turpi proſti- „ bulo, infami meretrici Babylonicæ, filios Dei „ & lucis miniſtro diaboli, vaſi iræ, filio tenebra- „ rum; fideles infideli, religioſos blaſphemo, oues „ lupo, Chriſtum Antichriſto, hæredes Dei & „

Cap. 4. 5. & 6.

Euangeliũ Chriſti clariſſimè excludit Nauarræũ à regno Galliæ.

Philip. 3. 2 Pet. 2. Iudas in epiſt. Ioan 10. Pſal. 79. 14.

„ cohæredes Chriſti, homini habenti cauteriatam conſcientiam, reprobo circa fidem, inquinato & abominabili, qui nunc viuens ad inferos damnatus eſt, *cui procella tenebrarum* cum Satana patre eius *in æternum eſt reſeruata*. Nunquid clariorem Dei vocem hoc interdicentis audire cupitis? At quid clarius, quid vocalius ſonare poteſt, quàm hoc quod adeò ſpiſſè & denſè in omnibus ferè Euangelij & epiſtolarum Apoſtolicarum paginis repetitur, quod ex ipſa hæreſis turpitudine, & eccleſiæ Catholicæ ſpecie atque ſplendore, ex illius natura viperina huius ſanitatem vbi potentior eſt ſine dubio perimente colligitur: vbi hæc duo vt prorſus contraria, tanquam album & nigrum, tanquam ignis & aqua, vita & mors, regnum Chriſti & imperiũ diaboli, oppoſitis quaſi frontibus mutuò in ſe incurrentia definiuntur, vt alterum neceſſariò ſemper de alterius pernicie & interitu, ipſo naturæ ſuę impetu & inclinatione laboret. Quare ſi in clariſsimo ſpiritus ſancti iudicio acquieſcere vultis, audite & parete eius Apoſtolo *denuntianti* vobis *in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Vt*

2. Theſſ. 3, v. 6. *ſubtrahatis* vos ab omni fratre qui ſe Chriſtianum vocat *ambulante inordinatè & non ſecundum traditionem quam eccleſiæ acceperunt ab Apoſtolis*. Audite eundem, Apoſtolum acerrimè increpantem Co-

1. Cor. 6. 1. rinthios quòd *iudicio contendere vellent apud infideles*; vos autem hæreticum Regem creando, infidelem eumq; Pagano longè infideliorem omnium cauſarum & controuerſiarum veſtrarum ſupremum iudicem conſtituitis. Audite rurſus

eundem Apoſtolum hunc peruerſiſsimum errorem(ſi tamen quis adeò à communi ſenſu derelictus ſit, vt Caluiniſtam ſibi Catholico regem coöptare velit) cum admiratione & ſtupore refellentem cùm præcipit, *nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas lucis ad tenebras? Aut quæ conuentio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli* Chriſtiano *cum infideli* hęretico? *Aut quis conſenſus templo Dei cum idolis? Vos autem* Chriſtiani *templum eſtis Dei viui, ſicut dicit Deus.* hæreticus autem eodem Deo atteſtante eſt *habitaculum dæmoniorum*, quem ſeptuplo plures & nequiores ſpiritus incolunt quàm vllum Paganum. Recordamini ſaluatoris iubentis ſuos, vt ab eo qui Eccleſiæ obedire recuſat abhorreant tanquam à *publicano & Ethnico.*

2 Cor. 6. 14. — *Apoc. 18. 2.* — *Matt. 12. 45.* — *ſuprà fol. 106.* — *Matt. 18. 17.*

Religio Iudæorum ſi quis omnes eius partes cæremonias & ſacramenta intueatur, longè multúmque ab excellentia Chriſtianæ religionis aberat. Ea enim verſabatur in quibuſdam *cibis & potibus, & varijs baptiſmatibus, & iuſtitijs carnis aduſque tempus correctionis*, tempus videlicet noui teſtamenti *impoſitis. Vmbram* nimirum *habebat lex futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum*, vt Euangelium. Purgabat exterius carnem, non purificabat interius conſcientiā, erat *litera*, non *ſpiritus, ſcripta in lapidibus*, non *in cordibus*, erat *miniſterium mortis & damnationis*, non *iuſtitiæ & ſalutis*, vt fusè declarat Apoſtolus. Quia tamen diuinitus ad populum illum ſeruilem in pædagogia quadam continendum inſti-

Heb. 9. 10. — *Ibi. c. 10. 1.* — *2. Cor. 3. 6. 7.* — *Galat. 3 24*

tuta fuerat, quàm enucleatè cauetur ne rex eam vlla ex parte infringeret, & ne vllus aliquando rex admitteretur qui ab eadem religione eſſet alienus? *Quum* (inquit Deus ad populum ſuum) *regem tibi conſtituere voles, eum conſtitues quem dominus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem facere regem qui non ſit frater tuus*, eiuſdem & cognationis & religionis. Quum porro ſolium regale aſcenderit, num fas ei erit de legis cæremonijs pro ſuo arbitratu diſponere? Nihil minus, ſed diſertè adiungitur, *vt poſtquam ſederit in ſolio regni ſui, deſcribat ſibi Deuteronomium legis huius, accipiens exemplar a ſacerdotibus leuiticæ tribus, quod habebit ſecum, legetque omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & cæremonias eius quæ in lege præcepta ſunt. Non declinet in partem dexteram vel ſiniſtram.* Quinimo paulò prius in eodem capite decernitur omnes de lege quæſtiones controuerſas ad ſacerdotum Leuiticorum tribunal eſſe perferendas, eorúmque ſententiæ ſtandum, nec ab ea deflectendum. *Quod ſi quis ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael*, inquit lex, à qua nec ipſe rex excipiebatur. Cuius legis ſumma, teſte Ioſepho optimo Iudæi moris & gubernationis interprete, eò generaliter ſpectabat, *vt rex plus legibus & Deo quã ſuæ ſapientiæ tribueret, nihilque præter Pontificis & Senatus ſententiam faceret.* Et quis eum Chriſtianum, & non potius Antichriſtianum & planè Epicuræum exiſtimabit, qui non ſaltem parem

Deuter. 17.15.

Teſtamentu vetus excludit Nauarr. a regno Chriſtianorum.

Ibidem.

Ibid.

Ioſephus li. 4. Antiquitat. cap. 8.

de ſua Chriſtiana fide conſeruanda ſolicitudinem habebit? Iudæi neminem niſi Iudæum & Iudaicæ religionis hominem regem ſibi poterant adoptare. Et Catholici hæreticum, Chriſtiani Caluiniſtam ſibi volent regem aſſumere? Ille rex non poterat leues & carnales quaſdam cæremonias tranſgredi, ſed eas omnes exactè debebat ſeruare, vt *nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram* vel latum vnguem deflecteret. Et nobis is rex erit, qui ex diuinis & cœleſtibus eccleſiæ Catholicæ ſacramentis quinque & verbo & re ſuſtulit, duo tantum reliquiſſe ſe ſimulat, quorum tamé vim & efficientiam ipſámque adeò naturam penitus euertit, vt inaniſsimis & antiquatis iam Iudęorum cæremonijs nihilo ſint meliora? in reliquis autem doctrinæ Chriſtianæ articulis, in libero arbitrio, prædeſtinatione, extremo iudicio, præmio meritorum, ſupplicio ſcelerum, cœlo, inferno, Chriſto redemptore, pro veritate orthodoxa, monſtra quędam blaſphemiarum per ſuos Geneuenſes inuexit, & Mahometis inſtar gladio ferróque per Galliam ſeminauit? Ille nihil facere poterat præter *Pontificis, ſenatuſque Leuitici ſententiam*, & iſte nihil fecit, nec facturus eſt, neque verò ex impietate hæreſis ſuæ facere poteſt, niſi contra Pontificis, & ſenatus Chriſtiani iudicium. & à prima ſua infantia, quidquid in bello & pace geſsit, contra Pontificem eiuſque Senatum Chriſtianum, contra leges veterum regum, contra Concilia generalia, contra fidem, ſententiámque totius orbis Chriſtiani omnibus ætatibus illud geſsit

Supra fol. 182.183.

vniuerſum. Quare non ſolùm ius ciuile & imperatorium, nec modò ius eccleſiaſticum & Pontificium, ſed etiam ius Diuinum, ipſum dico Teſtamentum vetus nouumque manifeſtè hæreticum Caluiniſtam, quocunque titulo ſubnixum ab adipiſcendo inter Chriſtianos regali diademate repellit, omnémque ei ſpem radicitus præſcindit ne aliquando ad eam celſitatem aſpiret.

¶ 8 Et hæc quidem ſatis ſupérque fortia arbitror & neruoſa, tum ad conuincendum hæreticum, tum ad inſtruendum Catholicum, quid hic omni modo vitare, & quid ille nullo modo attendere debet, ſiquidem ſimpliciter & ſincera conſcientia vterque ad Dei in ſacris literis patefactam voluntatem ſe conformare vellet. Quoniam autem aliquis ſcrupuloſè vel obijcere vel ſuſpicari poſsit, ijs quæ modò citata ſunt ſcripturarum locis, regum diademata non eſſe obnoxia, neque ijs adeò clarè determinari, quid ſit in hac ſublimi cõtrouerſia ſequendum: quoniam item Caluinianum & hęreticum eſt literis ſacris priuatos ſenſus affingere, & ex quibuſlibet quid cuique libet elicere, vt in innumeris iſtis noſtræ tempeſtatis ſectis perſpicimus, idcirco breuiter oſtendam hanc eſſe Catholicam harum ſcripturarum intelligentiam, & in vno primitiuæ eccleſiæ epiſcopo, ſed plurimorum cauſam agente & à plurimis approbato, communem illius eccleſiæ & Grecæ & Latinæ fidem Chriſtiano lectori proponam. In grauiſſima illa Arianorum ſub Conſtantio perſecutione,

Conſenſus patrum primitiuæ eccleſiæ per ſcripturas repellit Nauarr. a regno inter Chriſtianos.

ſequutione, Lucifer Sardiniæ Metropolitanus qui aliquando à Liberio Pontifice Romano ad eum Imperatorem legatus fuerat miſſus, *vir miræ conſtantiæ, & animi præparati ad martyrium* teſte D. Hieronymo, *epiſcopus bonus & vir religioſus clariſſimæ confeſſionis*, iuxta D. Athanaſium & Hilarium, ad eundem imperatorem de rebus communibus ſcribens, illum Deuteronomij locum explicans de occidendo homine qui ſacerdotis imperio ſe præberet refractarium; et altero item qui præſcribit *Regem non alienigenam ſed fratrem eligendum*, ſic Imperatorem Conſtantium affatur. *Præceptum eſt tibi Imperator hoc loco Deuteronomij non ſolùm dominari epiſcopis, ſed & ita obedire eorum ſtatutis, vt ſi ſubuertere eorum decreta tentaueris, morte mori iuſſus ſis. Et quomodo dicere poteris iudicare te poſſe de epiſcopis, quibus niſi obedieris iam quantum apud Deum, mortis pœna fueris mulctatus*: De altero autem loco, *præcipit* (inquit) *Deus alienigenam non fieri principem, ne ſcilicet ad ſuam ſectam trahat alios, ne reuocet in Ægyptum, hoc eſt ad idolorum cultum: quaſi dicat, quis es tu Conſtanti, qui tibi vſurpaſti hanc auhoritatem, quam tibi Deus non tradidit, et ſi tradidiſſet, primo in loco Chriſtianum te eſſe oportuerat, quia ſcelus eſt alienigenam ſeruos Dei iudicare, inimicos religionis domeſticos Dei.* Idem explicans præceptum Chriſti de admonitione fraterna quæ peccantem fratrem vult coram duobus aut tribus teſtibus argui, & deinde niſi ſe correxerit apud eccleſiã accuſari, *Tu* (inquit) *Conſtanti, dicis Athanaſium deliquiſſe, ſed ecce inueniri non poteſt in quo deliquerit, ſiquidem neq;*

Hieron. in Catalog.
Hilar. in lib contra Conſtantiũ Auguſt.
Athanaſ. in epiſtol. ad ſolitariã vitam agẽtes.
Deuter. 17.
Lucifer lib 1. pro S. Athanaſio.
Lex dei iubet regem hæreticum interfici.
Ibid.
Hæreticus non poteſt eſſe rex Chriſtianorum.
Matth. 18.
Ibid. lib. 2. pro S. Athanaſio.

Rex hæreticus non poteſt eſſe teſtis contra epiſcopũ Catholicũ.

tu neque conſacrilegi tui, filij meretricis, hæreſis Arianæ, poteſtis teſtes admitti contra Catholicum epiſcopum. Dominus enim loquebatur de tribus Catholicis teſtibus, vt illis crederet beata eccleſia, non vobis prophanis ex adulterio de meretrice natis. Etenim niſi ita acceperimus domini præceptum, poterunt & Saturni, & omnium idolorum cultores admitti teſtes contra Dei domeſticos; poterunt & comblaſphemi tui à Deo derelicti ſine lumine, vt tu es, Iudæi. Si enim vos hæretici & quidem omnium ſectarum admittendi eſtis teſtes contra Chriſtianos, debent & Ethnici & Iudæi. Execramur enim hæreſim veſtram Arianorum ſicut & omnium execramur hæreticorum, & tales vos iudicamus quales & Ethnicos, cultores videlicet omnium dæmonum, & ſic abominamur quomodo & Iudæos qui inueniũtur eſſe ſine Deo, ex quo negauerunt vnicum filium Dei. Ita nec Imperatorem magis quàm vulgarem quempiam hæreticum contra Catholicum epiſcopum iuxta literas ſacras teſtem admitti poſſe rectè diſputat, & eundem hæreticum etiamſi totius mundi Imperator fuerit, & rege Nauarræo quoad ditionis amplitudinem millies & amplius auguſtior, à quouis tamen idololatra, à quouis Ethnico & Iudæo in cauſa religionis nihil quidquam diſcriminat. Quam ſententiam illi ipſi Imperatores poſtea approbarunt, & tanquam veriſſimam in ſuas leges ciuiles retulerunt, in quibus ſine diſtinctione perſonarum in teſtimonio contra Catholicum dicendo, hæreticum ſiue ſummum ſiue infimũ Iudæo æquant, & contra Catholicos inter ſe litigantes, *ſiue vtraq; pars orthodoxa ſit ſiue altera, ne-*

Idem in li. de nõ conueniendo cũ hæreticis.

Cod. lib. 1. tit. 5. ca. Quoniam.

mini hæretico vel Iudæo teſtimonium dicere cõcedunt. Omnem autem ciuilem cõmunionem & cõmercium cum hæreticis etiam regibus lege Dei interdictum eſſe Chriſtianis, denſa ſcripturarum phalange & ex veteri & ex nouo teſtamento ad hunc modum idem epiſcopus probat. Ex veteri: *Legiſti* (inquit) *ô Imperator Deum dixiſſe ad Moyſem & Aaron, ſecedite è medio populi huius indiſciplinati & contumacis, & diſperdam eos. Quid igitur nos vult facere, niſi vt vos fugiamus, ne ſimul vobiſcum pereamus; ſicut illi qui cum Core Dathan & Abiron fuerant coadunati, perierunt.* Rurſus: *In Deuteronomio dicit Moyſes, Cum gentibus Cananæorum non inibis fœdus, nec miſereberis earum, neque ſociabis cum eis coniugia. Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo, quia ſeducet filium tuũ ne ſequatur me, ſed vt magis ſeruiat diis alienis, iraſceturque furor Domini, & delebit te citò. Cum hæc mãdet fieri, quomodo poſſumus vobiſcum conuenire, vobiſcum pacem habere?* Rurſus, *Cùm videas Deum dixiſſe per Moyſem de Moabitis & Ammonitis, Non ſalutabis eos pacificè omnibus diebus vitæ tuæ vſque in æternum, quomodo ſimul eſſe Ariani & Chriſtiani potueramus? cumque audias Moyſem omni loco commonere, vt oĩs adulter interficiatur, & tolletis, inquit, malũ à vobiſmetipſis, ſi carnale adulteriũ ita execratur De⁹, vt iuſſerit oẽs morte puniri adulteros, quãto magis veſtrũ ſpirituale adulteriũ execratur!* Et deniq;, ex eo quod ſæpenumero in veteri teſtamẽto reges Iudæ cũ regib⁹ Samaritanis, popul⁹ ille fidelis cũ his ſchiſmaticis & idololatris quoad externæ vitæ officia communicare prohibetur, vnde & Propheta

Lex Dei prohibet omne commercium cũ rege hæretico.

Num. 16.

Lucif. li. de non conueniendo cum hæreticis.

Deuter. 7.

Ibidem.

Deut. 22.

3. Reg 13. 8. Dei à rege Samariæ hoſpitaliter inuitatus, vt *cum eo pranderet* recuſauit, quam hoſpitalitatem poſtea ab alio propheta Samaritano fraudulen-
Ibi. v. 24. ter oblatam quoniam admiſit, à leone interfe-
2. Par. 19. ctus eſt; & Ioſaphat rex Iudę, quòd cum Achabo rege Samariæ in bellum contra Syros profectus fuerat, ſeuerè à propheta reprehenditur, quem morem (vt nimirum Iudæi à mutuis officiis populo Samaritano præſtandis abſtinerent) videmus diligenter vſque ad Saluatoris tempo-
Ioan. 4. 9. ra obſeruatum: ex hoc doctiſſimus iſte vir concludit, multò magis in Teſtamento nouo prohiberi Chriſtianos ne cum hæreticis quibuſcunque, vel regibus vel Imperatoribus quoad domeſticam vel ciuilem agendi conſuetudinem communicent. Cui concluſioni (ne plura in me-
2. Paral 20. 36 37. dium adferam) hoc vnicum exemplum ſufficiat. Ioſaphat rex Hebręorum *cum Ochozia Rege Iſrael inyt amicitias, & particeps fuit vt faceret naues* quæ ſimul maritimũ quoddã iter aggrederẽtur. *Prophetauit autem Eliezer ad Ioſaphat, dicens, quia habuiſti fœdus cum Ochozia, percuſſit dominus opera tua, contritæque ſunt naues, nec poterunt ire ad Tharſis.* Ex quibus ſic infert epiſcopus iſte: *Si regi Io-*
Lucifer de non conueniendo cũ hæreticis. pag 197. *ſaphat illa dicuntur à domino, quod ad fabricam nauium ſocium habuiſſet viæ impium regem, quid nobis dici poſſet ſi te* (*Conſtanti*, vel potius Nauarræ) *deſtructorem domus Dei, te Catholicæ fidei perſequutorem, amicum, Dei ſacerdotes haberemus! Si illius opera*
O ſi epiſcopi Gallicani huius eſſent fidei. *percuſſit Deus, quod iniquo fuiſſet iunctus, nos verò iam fulmine fuiſſemus credo diſſipati, ſi tibi blaſphemo noſmet iunxiſſemus. Nam quomodo potueramus nos*

ſerui Dei cum vobis ſeruis diaboli in vnum conuenire, quando ſic inter nos & vos ſeparatum eſſe voluerit Deus, quomodo inter lumen & tenebras, inter vitam & mortem, inter dulce & amarum, quomodo inter ſanctos Angelos Dei ſemper clementiam eius magnificantes, & inter illos Apoſtatas, quos in æternum tecum viſurus es torqueri, niſi temet ab eis eripueris. Quomodo (inquam) nos vobiſcum eſſe potueramus Dei ſerui cum ſeruis Antichriſti; quando Amaſiæ regi Iudæ dictum eſt à Deo, non ibit tecum exercitus Iſrael. Non enim dominus eſt cum Iſrael & cunctis filijs Ephraim. 2. Paral. 25. v. 7.
Qua voce territus bonus rex, etſi multa pecuniæ vi effuſa, centum millia ſchiſmaticorum illorum in auxilium ſuum conduxerat, qua de cauſa tantum ſupplementum iam paratum, ſibi detrahi ægrè moleſtéque ferebat, audiens tamen prophetam denuntiantem, *habet dominus vnde tibi dare poſſit multo bis plura*, ac ſi diceret, Melius eſt pecuniam tuam perire & demergi in altiſſimo mari quàm ſchiſmaticorum operâ vti, illos omnes à ſe dimiſit, nec de repetenda pecunia verbulum vnum fecit. Ibid.
Ex nouo autem teſtamento non minus denſè & ſeriò contra hanc nefariã cõmunicationem dimicat. E Petro monente Chriſtianos, vt ſe eriperent a generatione praua Iudæorum, *Quid igitur* (inquit) *oportuerat nos facere, niſi ſecundùm S. Petri præceptum, recederemus à vobis ſacrilegis qui cum Iudæis negatis vnicum Dei filium.* Ex Paulo tradente Satanæ inceſtuoſum Corinthium, & reprehendente Corinthios quòd illum à ſua communione non ſegregaſſent, *ſi*, inquit *Apoſtolus illum*
Act. 2. Lucif. vbi ſup. *Apoſtoli prohibens omne commercium cũ rege heretico.* 1. Cor. 5.

hominem iuſsit tolli è medio, ne videlicet per illius ſocietatem omnis corrumperetur eccleſia, quantò magis dignum erat vt vos fugeremus blaſphemos! Si ille Satanæ traditus eſt, quantò magis vos iam Satanæ traditos eſſe ſcire debetis? Ex Ioanne iubente vt *hæreticum nec in domum noſtram recipiamus, nec Aue ei dicamus,* infert, *quomodo fieri poterat, vt nos tecum atq; cum tuis eſſemus, milites Dei cum militibus Antichriſti, cùm nec ſalutari vos permiſerit ſpiritus ſanctus, ex quo quàm ſis Deo odibilis cognoſce (Imperator) quando nec Aue tibi dicere ſim⁹ permiſsi.* Denique & ex hoc & alijs concludit obſtupendam eſſe Conſtantij impudentiam, quòd in populum Dei auſus fuerit imperium ſibi arrogare. *Cum,* inquit, *Antichriſtum ſuſceperis pro Chriſto, qua fronte niſi adulteræ dominari voluiſti populo Dei, ſubijcere eccleſiam Dei tuo regno, quæ illius tantum diuinam maieſtatem metuit, tuo futili imperio?* Alibique eódem applicans hiſtoriam Oziæ, violentis manibus à téplo per ſacerdotes exturbati, quòd *adolere volebat incenſum ſuper altare thimiamatis,* & qui propterea plaga lepræ à domino percuſſus eſt, ex eo contra Conſtantium ita concludit: *non aliter quã Ozias, & tu Conſtanti morbidus es, peſtifer es, Arianus es, lepra eſt in te, ideoque vrgemus te ſecedere à populo Dei ſicut illi ſacerdotes domini de templo Oziam compulerunt egredi. Si enim Dei ſacerdotes Oziam pellebãt ex aula Dei quia meminiſſent diuino præcepto leproſos ne templum ingrederentur probibitos, quanto magis dignè nos te pellimus ex eccleſia Chriſti, de domo domini, quia non eſt licitum hæreticum conuenire cum Catholicis, inſanum cum ſanis, plenũ immũdis ſpiritibus, cũ*

Ioan. epiſt. 2.

Rex hæreticus nec ſalutandus à Chriſtiano.

Idem lib. 1. pro S. Athanaſio.

2. Paral. 26.16.

Idem li de non parcẽdo in Deũ delinquẽti.

eis in quibus inhabitat ſpiritus Dei. Plurima huius generis epiſcopus ille ex euangelijs & Actibus Apoſtolorum, ex Epiſtolis Pauli Petrique & aliorum Apoſtolorum ad hunc eundem finem accumulat, quæ mihi non videtur neceſſarium ſingulatim perſequi, quando hæc pauca abundè docent quis ſit iuxta primitiuæ Eccleſiæ ſententiam ſanus ſcripturarum ſenſus & intelligentia; eademque abundè conuincunt ſcripturas & veteris & noui teſtamenti, generaliter hęreticos eodem modo damnare, nec inter reges & ſubditos, ſi hæretici ſint quicquam diſtinguere, niſi fortè in eo quod regis hæretici peccatum longè ſit atrocius & horribilius, eò quòd propter regis potentiam reipub. Chriſtianę multò eſt infeſtius & pernicioſius. Quòd ſi hoc diuino ſpiritu inſtructi epiſcopi hodierno die in Gallia viuerent, ſi tales ſcripturarum ſacrarum interpretes exiſterent, an de rege Nauarræo nouis inter Chriſtianos honorib⁹ amplificãdo, vlla fieri potuiſſet quæſtio? An illi diſputarẽt nouũ diadema fabricandũ eſſe eius capiti ornando, cui præſcindẽdo ſecurim lege Dei cõſtitutã fuiſſe nihil debebãt ambigere? Num illi cõſultarent de precando illi fœlicẽ vitam, de acclamãdo, Viuat rex, quẽ nec ſalutare poſſũt, nec in domũ ſuã priuatã recipere, nec aulam eius vel mãducandi tantùm gratia ingredi? Num illi de eo quũ non ſit rex ad regnũ extollẽdo deliberarẽt, quẽ certò ſcire debebãt etiãſi rex eſſet, tamẽ propter hæreſim à regni faſtidio eſſe deturbãdũ? Breuiter nũ illi ſi de fide ſua Chriſtiana, de ſacrificio, de ſacramentis, *Deuter.* 17

de eccleſia, de hæreditate Chriſti, de ſalute animarum, de diuiniſſimis Chriſtianorum myſterijs tam auguſtè exiſtimarent, quàm rerum ipſarum dignitas & admirabilitas requirit, vnquam in controuerſiam vocari paterentur, vtrum *alienigena, Ammonites, Moabites, Iudæus, Ethnicus, blaſphemus, apoſtata, ſeruus Antichriſti, cultor dæmonum*, quinimo non homo, ſed ex homine factus *bellua, ſerpens, ſcorpius, canis* (hæc enim omnia ex ſacris literis petita, & in hæreticos dicta, Conſtantio licet Imperatori, tamen hæretico epiſcopus iſte attribuit) ad populum Catholicum Chriſtianum regendum poſſit cooptari?

Rex hæreticus qualis iudicio eccleſiæ primitiuæ.

Nam ſi quis adeò ſimplex vel potius ſtupidus ſit vt hæc probra & contumelias eſſe dicat epiſcopi grauitati indecoras, is quantopere fallitur & quanto in errore verſatur, perſpicuè ſuo loco explicabitur. Interim Chriſtianos optimos primitiuæ Eccleſiæ, has non contumelias ſed orthodoxas veritates credidiſſe, vel hoc vnico teſtimonio manifeſtè liquet. Cùm percrebeſcens vbique de his libris ad Conſtantium Auguſtum miſſis fama, ad magnum Athanaſium & Confeſſores multos vnà cum eo propter veritatem Catholicam in exilium pulſos tandem perueniſſet, ijque illorum exemplar à Lucifero orantes obtinuiſſent, & perſtudioſè perlegiſſent: concordi ſententia faſſi ſunt ſe in eis perſpexiſſe *imaginem Apoſtolicam, fiduciam propheticam, doctrinam veræ fidei, triumphos aduerſus hæreſim Arianam, traditionem integram patrum, regulam rectam Eccleſiaſtici ordinis, vt omnes eum verum*

Vide ca. 8. in princip.

Luciferi ſcripta contra Cōſtantium probata a patribus eius ætatis.

Athanaſi' in epiſt.

templum ſaluatoris in eo habitantis, & hæc per eum loquentis, omnes eum illis temporibus alterum Heliam exiſtimauerint: ipſe Athanaſius eum alloquens, *Crede*, inquit, *mihi Lucifer, non tu ſolus hæc loquutus es, ſed Spiritus S. in te. A quo enim niſi à Spiritu Sãcto eſt hæc memoria ſcripturarum, ſenſus & intellectus earundem integer, tanta hortamenta in viam cæleſtem, fiducia contra diabolum, & probationes aduerſus hæreticos.* Nequiter ergo miſeri homunciones, & vel ex imperitia vel ex improbitate errant, quicunque hanc maledicentiam vocant, quam ſanctiſſimi Confeſſores, & inter eos magnus ille Athanaſius, vt *fiduciam propheticam*, & libertatem Eliæ ſuſpiciunt, & in quo viro hæc proferente ipſum *Chriſtum Spiritumque ſanctum loqui* aſſerũt, & in cuius libris dum hoc modo contra Imperatorem hæreticum fulminat, *integrum ſcripturarum ſenſum atque intelligentiam* fatentur elucere. Ibidem. Ibidem.

¶ 9. Quare cum ea ſit quam diximus & hæreticorum generaliter vilitas, atque impietas, & eorũ nominatim hæreticorum qui hodie Gallicano regno imminẽt immanitas, & ad illud capeſſendum indignitas; maturè expendãt Galliæ principes Chriſtiani, conſiderent ciuitates, animaduertat Gallorum multitudo vniuerſa, quã inexpiabile ſcelus concipiunt & contra poſteritatem ſuam, & contra rẽpub. Eccleſiamque gallicanam, & contra finitimas nationes, & contra Chriſtianos omnes, Eccleſiamque Chriſtianam toto orbe diffuſam, & contra Chriſtum Deum fidémque & redemptionem eius ſanguine nobis partam, ſi non dicã eligant, ſed vel patiantur 9

Nauarræ nulla conditione admittendus rex. ſibi præfici Caluiniſtam: imò niſi & conſilio & auxilio ſuo,& prenſandis amicis, & ſolicitandis vicinis principibus, & ipſo capitis vitæque periculo ad eum expellendum collaborent. Neque enim tam libera eſt in vtranque partem electio, quàm erat ante paucos annos in Poloniæ regno, *An. 1574.* vbi vtrum Erneſtum Auſtriacum, ſiue Stephanum Bathorium, ſiue nobilem aliquem Polonum eligere debeant, difficilis fortaſſe poterat eſſe deliberandi materia; & conſultatio tantum erat vter regno illi gerendo erat aptiſſimus,cùm omnes eſſent commodi & idonei. Nam hîc nihil eiuſmodi eſt.quin enim iſte hæreticus cũ ſit, & regno & religioni futur⁹ ſit pernicioſiſſimus, nulla eſt quæſtio. Quin nobilitati Catholicę & viris optimis mortem inferet, quos iam pridem vt hoſtes ſuos & Gallicanæ rebelles Coronæ damnauit, nihilo maior eſſe poteſt dubitatio. Quæ autem prædatio & populatio præcipuis Galliæ ciuitatibus impendat, non opus eſt coniecturis aſſequi, cùm ipſe & per ſe, & per ſuos, minacibus inuectiuis ad omnium cognitionem miſſis ſit conteſtatus. Quòd verò cum tali hæreticorum imperio religionis Catholicæ interitus ſit coniunctus, id eſt reliquorum *Libertas religionis à Nauarr. concedenda erit Galliæ pernicioſiſſima.* omnium certiſſimum & euidentiſſimum. Neque quidquam valet, ſi (quod plærique iactant) libertas religionis ab iſto cuique concedatur. Nam præterquam quod hoc eſt fallaciſſimum, & ab omnibus hæreticis ſemper promiſſum, à nemine autem vbi Catholicis potentior euaſerat obſeruatum; cumque ex eius fide pendeat

Vide pòſt cap. 11.

qui fidem nullam habet, nullam poteſt ſecuritatem Catholicis tribuere; ipſum regis exemplum & inclinatio ad deſtruendam religionem quantam vim habeat quis ignorat? Vt enim nullæ pro Caluiniſmo, nullæ contra religionem Catholicam leges condantur, quorum vtrumque cogitare ſtultiſſimum eſt, ipſa tamen regis aula, regis vita, ſtudium, fauor, & exemplum ad deſtruendam religionem incredibilis eſt momenti. Ita vbique in omnibus regnis, & fortaſſis in Gallicano pluſquam in alio quouis, verum reperitur illud, *Exemplum regis quãti ſit momẽti.*

Totus componitur orbis
Regis ad exemplum, nec ſic inflectere ſenſus
Humanos edicta valent quàm vita regentis.
Mobile mutatur ſemper cum principe vulgus.

Claudian. de inſtitut. Principis.

Et veriſſimè D. Gregorius Nazianzenus contra Iulianum Apoſtatam, non tam ſcriptis legibus, quàm voluntatis inclinatione Chriſtianos opprimentem, *Quid*, inquit, *intereſt, vtrum periculum Chriſtianis edicas atque promulges, an præ te feras te Chriſtianorum perſequutoribus delectari? Velle etenim Imperatoris, lex eſt non ſcripta, imperij & potentiæ patrocinio ſubnixa; & quidem ſcriptis legibus, quæ potentia non fulciuntur, longè firmior atque valentior.* Ita etiamſi publicæ quædam leges videantur Catholicis fauere, cùm tamen *velle regis*, voluntas regis Caluiniſtæ Catholicis fauere non poſſit, illæ leges ſcriptæ nihilo magis Catholicis proderunt quàm pictus in pariete ignis homini frigeſcenti. Hæc autem regis voluntas *legibus ſcriptis longè firmior* *Nazianz. oratio. 1. in Iulianum.*

atque valentior, & quæ legibus vitam atque animam præbet, & ſine qua leges ſcriptæ magis ad ſpeculationem quàm ad praxim valent, decipiunt pueros & fatuos, non ſatisfaciunt viris & prudentibus; hæc voluntas legibus illis ſcriptis à regis volũtate diſſentaneis omnem vim atque efficaciam prorſus adimet.

Qualis libertas religionum in Gallia eſt expectãda.

Et qualem libertatem tribuet rex Caluiniſtæ? Vt omnes liberè quam velint hæreſim ſequantur? an vt ſoli Caluiniſtæ ſuppreſſis Lutheranis, Vbiquetariis, Brentianis, Melancthoniſtis, Trinitariis, & ſimilibus Euangelicis fratribus ſuam ſoli in Gallia perfidiam ſpargant? Si primum, qualis hæreſum ſentina, qualis cloaca futura eſt Gallia, vbi omnes hæreſes, omnes à mũdo condito hæretici, Athei, Epicuræi, Diaboli liberè poſſint graſſari! Si ſecundum, quanto miſerius cum Gallia agetur, vbi hæreticorum generibus minus ſceleratis excluſis, quædã ſectæ aliis infinitè deteſtabiliores ſolæ triumphabũt! vbi molles Adiaphariſtæ, moderati Melancthonici, multæ Germanorum ſectæ, quæ tria vel quatuor ſacramenta prædicant, realem in Euchariſtia præſentiam credunt, operum ad ſalutem neceſſitaté vrgent, Chriſtum verè meritóque redemptorem dici, eiuſque paſſionis dignitatem & efficaciam probant, è Gallia exterminabuntur; ſoli Caluiniſtæ, qui nulla habent vera ſacramenta, ſola audacia & confidentia cœlum ſibi promittunt, Chriſti mortem nihil profuiſſe aſſerũt, eum in cruce blaſphemaſſe & damnatum fuiſſe contendunt, qui nec in Deum credunt Pa-

Vide ſuprà ca. 5.

trem, nec Filium nec Spiritum Sanctum, nec de iudicio futuro quidquam cogitant, & reſurrectionem corporum anile putant delirium, vbi iſti ſoli hæc ſua dogmata è pulpitis commendabunt, & authoritate principis ad ea ſuſcipienda auditores ſuos pertrahent. Et quemadmodum Caluiniſmum ſuum ſeparabunt ab aliis plæriſque hęreſibus & hæreticis, ab Anabaptiſtis, à Libertinis, ab Arianis, à Tritheitis, & Trinitariis, qui ſunt omnes Caluini & Caluiniſtarum genuini filij? Quomodo à Flandrica hæreſi mortalitatem animorum non minus quàm corporũ docente? Quomodo ab Anglicano Atheiſmo religionem omnem veram eſſe & Deo gratam tradente, quam princeps, ſiue vir, ſiue fœmina, ſiue puerulus, ſiue puellula, *ſupremum* ſemper *Eccleſiæ in ſpiritualibus omnibus caput* ſuo tempore præſcripſerit? Et quemadmodũ principes Germaniæ qui pro libertate religionis ſuas ſæpenumero vires cum rebellibus contra Gallorum regem iunxerunt, vt Lantgrauius, Palatinus, Bipontinus; quo modo qui legationes ad regem pro eadem libertate ſemel atque iterum miſerunt, vt Dux Saxoniæ, Dux Mekelburgenſis, & Vvirtembergenſis, Marchio Brandeburgenſis, iſti quemadmodum ferent ſuas Euãgelicas fides è Gallia tãquam hæreticas eiici, pro quibus introducendis tãtos fecerunt ſumptus, toties ſuis Lutheranis rebellium Caluiniſtarum ſupplerũt exercitus! Denique conſiderent omnes ſiue Chriſtiani ſiue etiam Caluiniſtæ, & ex Theologia, & ex hiſtorica rerum experientia, hæc li-

Caluiniſm⁹ ab aliis nefariis ſectis non poteſt ſeparari.

Lutheraniſmus cum Caluiniſmo in Gallia copulãdus.

Hiſtor. Poplin. An. 1571.

bertas quàm infinitè ſit & religioni infeſta & reipublicæ damnoſa, de qua iſti ſuum ipſorum Apoſtolum Bezam audiant ita conquerentem. *Libertatem conſcientiis permittere, ſinere vnumquenque ſi volet perire, merè diabolicum dogma eſt. & hæc illa eſt diabolica libertas, quæ Poloniam & Tranſyluaniam hodie tot peſtibus impleuit, quas nulla alioqui ſub ſole regiones tolerarent.* Quanquam illæ peſtes quas Beza ſignificat, ipſius Bezæ potiſſimum opera iam diu in Gallia increbuerunt, idque cùm rex Chriſtianiſſimus in illis comprimendis plurimum operæ ſtudiique poſuerit. Et quantopere (Deus bone) increſcent, quales vires colligent, cùm rex earum futurus ſit fautor & patronus? Qui enim Caluiniſmum admittit, vnà illis omnibus peſtibus ſeminandis & confirmandis ſcholam quandam & tanquam officinam erigit, quas non magis poſſibile eſt à Caluiniſmo ſeiungere, quàm calorem ab igne, aut elementa à compoſito corpore.

Beza in epiſtol. Theolog. 1.

Suadere libertatem conſcientiæ eſt diabolicũ dogma.

10 ¶ 10 Quod ſi Tranſyluania & Polonia à vobis remotior ſit, vt earum comparatione, ex Gallia ſimiliter ad hæreſim ruente quantum malorum flumen exundaturum ſit, ita facilè comprehendere non poſſitis, intueamini vicinam Angliam Gallia vt longè minorem ita longè infirmiorem: & ex eius tragica hiſtoria rectè conſiderata quam ipſi magna ex parte & vidiſtis & ſenſiſtis, ad expendendum Galliæ hæreticæ ſtatum futurum aſſurgite. Cùm ante annos ferè triginta, Anglia à Catholica fide ad Zuinglianam

vnius fœminę & paucorum eius familiarium ex infimo loco in eius aulam & Conciliũ aſſumptorum nequitia, negligente populo, adulante & ſufferente degeneri Nobilitate receſſiſſet; quæ deinceps Anglorum hæreticorum ſtudio Chriſtianorum ſtrages in omnibus circumcirca regionibus æditæ ſunt? In Scotia poſt expulſos Gallos, qui prouinciam illam in reginæ veræ, & veræ fidei obedientia continebant, perpetuæ rebelliones nutritæ, continuata virorum nobilium homicidia, euerſa plurima eorum caſtella, & fortiſſimæ totius regni arces, ſuſpenſi barbara immanitate Epiſcopi, atque etiam Archiepiſcopi; ipſa denique illuſtriſſima Galliæ quondam Scotiæque regina, primùm à ſubditis proditoribus in carcerem coniecta, vbi difficultate maxima intentam iugulo ſuo ſicam euaſiſſet, in Angliam à conſanguinea principe per literas euocata, illic magis proditoriè in carcerem incluſa, nec vnquam ad principis aſpectum admiſſa, tandem poſt iniuſtiſſimam crudeliſsimamque decem & nouem ferè annorum cuſtodiam iniuſtius crudeliuſque morti adiudicata, ſanguinarij carnificis ſecurim regia ceruice excepit. Tranſiit mox eadem Anglicana flamma in Galliam, & ad quorundam Nobilium hæreticorum corda adhæſit. Ex eo tempore numerent Galli quot eorum exercitus occidione occiſi ſunt, quot Nobiles Galliæ in variis & cruentiſſimis præliis cæſi. Et ſi recordantur primum prælium Dreuſiorum fuiſſe geſtum, tum cùm Ad-

Ann.1559.

Scotia vaſtata ab hæreticis Anglis.

Regina Scotiæ barbarè mactata.

Gallia vaſtata ab hæreticis Anglis.

miralius Aureliis ad recipiendum Anglorum ſubſidium & militare & pecuniarium in Normanniam proficiſceretur, ſi in illo & plurimis aliis bellis Anglorum vexilla ſunt explicata, ſi rex ipſe cum immenſo exercitu ad portum Gratiæ ab Anglis eripiẽdum, oppidum illud perdiu obſedit, ſi Anglorum naues ſæpenumero Rochellenſibus, & aliis rebellibus ciuitatibus auxilium & commeatum tulerunt, ſi Mongomeri⁹ capite propterea deinceps mulctatus inſtructam Anglorum claſſem detulit ad liberandam Rochellam & regis Caroli exercitum ab eius obſidione profligandum, ſi Bipontinus Dux auro Anglicano in Galliam contra regem Carolum euocatus ſit, ſi Caſimirus regi Henrico corã & in os denũtiare nõ eſt verit⁹ ſe ab Angliæ regina cõductũ cũ exercitu in Galliam veniſſe, ſi cõmunes Galliæ hiſtorici numerare poſſunt multa librarum millia Hugonotis ad eos confirmãdos, & nouo ſupplemento veteres exercitus reſtaurandos miſſa, ſi hoc modo tres Gallorum reges in continuis ſubditorum tumultibus laborioſè vixerunt, infinita ſuorum ſubditorum millia amiſerunt, multas ciuitates partim à rebellibus euerſas pertulerunt, partim ipſi oppugnare & euertere coacti ſunt, ſi non rarò ad iniquiſſimas & indigniſſimas conditiones pertracti ſunt, ſi omnes Galliæ calamitates & detrimenta quæ iam 27. annis perpeſſa eſt ab Anglicano maximè auxilio & conſilio prouenerunt, quod omnes hiſtorici ſcribunt, & nemo adeo rudis eſt vt ignoret; hinc in paruo regno hęretico ad maximum

ximum regnum Catholicum ſpoliandum, non aliter quàm in parua vipera ad enecandum magnum & robuſtum hominem, qualis ſit efficacitas exiſtimetur. Flandria item quidquid annis pluſquã viginti, obſeſſis & euerſis vrbibus, cæſis mutua clade nobilibus, immiſſis ad conſumendam & exhauriendam plebem, Scotorum & Germanorum copioſis exercitibus, ſublato mercatorum commercio, redacta ferè in ſolitudinem prouincia aliàs ciuibus & incolis maximè redundante; hoc totum Anglicanis hæreticis attribuendum eſt, qui rebelliones eas ſuis conſiliis inchoarunt, & inchoatas ſuis pecuniis militibuſque auxerunt, & auctas ad hunc vſque diem propagarunt, & totam eam regionem à rege ſuo alienarunt, & vt honeſtiſſimas pacis conditiones, ab eo ſemel atque iterum oblatas reſpuerent impulerunt. Et quum nihilominus inualeſcens eorum rex legitimus & clementiſſimus maiorem ditionis ſuæ partem recuperaſſet, & quæ ſuperfuerunt vrbes, de deditione iam cogitarẽt, iſti boni vicini ex occultis inſidiis in apertum latrocinium erumpentes, nulla iniuria à rege illo laceſſiti, rebellium eorum patrocinium ſuſceperunt; & vt ex Anglia, ex Scotia, ex Gallia, vbi eorum factio potentior erat, ſic è tota Flandria Catholicam religionem exterminarunt, quò eos longius à pace cum rege facienda auellerent. Neque eorum artes & pecuniæ defuerunt in turbanda Germania per Apoſtatam Colonienſem, qui etſi Auguſtanam Lutheri religionem profitebatur, tamen quia Ca-

Flandria deſtructa ab hæreticis Anglis.

An. 1577. & 1578. & 1579.

Bellum Colonienſe li. 2.

Omnes ſectæ probatæ in Hollandia. Au quartier de vvaterläd.

tholicæ aduerſarius erat, illis loco chariſſimi fratris erat. Quemadmodum enim illi de Lutherana vel Caluiniana perfidia maiorem vllá quá de Saracenica curá hubuerunt, qui in vna eaque exili *Hollandiæ parte, viginti quatuor diuerſas ſectas* ſub Aurangio publicè fouebant, *nec vllam penitus fidem recuſaba nt niſi Catholicá*, quod eſt à clariſſimis & fideliſſimis viris ſcriptú. Vt auté in his omnib' regnis contra potentiſſimos reges principeſque tam longa annorum ſerie has rebelliones, populationes, incendia, ſtrages, vnica illa hæretica muliercula perpetuauit, ita nec in bello Africano contra Sebaſtianú Luſitaniæ regem, nec in Turcarum Imperatore contra alios Chriſtianos reges ſolicitádo illius conquieuerunt legationes & munera. Ná quemadmodú in Anglia Catholici omnis ordinis, & nobiles & ignobiles, & viri & fœminæ, & vxores & viduæ, & pueri & puellæ immanius quá ſub vlla vnquá veterum perſecutorú tyránide vexatæ & excarnificatæ ſunt, id multis libris iá olim æditis eſt expoſitú, multorú virorú, & viduarú, & puërorú per totá Galliam, Italiam & Hiſpaniam exulantium miſeranda códitione ſatis eſt teſtatú. Sed hoc à propoſitò meo alienius eſt: quàm verò illud exiguum regnum poſtquam in hæreſim ruit, vicinis omnib' nationibus fuerit infeſtum & peſtiferum, hoc eſt quod ego inprimis vrgeo, & Chriſtianis in Gallia, aliiſque alibi Chriſtianis principibus conſiderandú propono, & ſi Anglia hæretica tátú nocuit rei Chriſtianę, Gallia hæretica quáto maiorem eius ruinam ædet! Si Anglia in Franciæ magna parte, in tota Flandria, in Scotia Chriſtianam fidem

Veritable recit des choſes paſſees és pays bas. ann. 1578 par Don Iean.

Hæreticorú Anglorum in anglos Catholicos immanitas.

deleuit, Gallia in Europæ regnis quid tandem relinquet ſanũ & integrum? Magnas rebelliones, infinitas ſtrages, horrenda incendia, atrociſſima contra Deũ & Chriſtum facinora ſuis non magnis opibus conſciuit Anglia. Quiſquis ergo ratione cõmuni prædit⁹ eſt, certò ſibi perſuadeat, eas rebelliones, eas ſtrages, ea incẽdia, ea facinora, ſi Gallia hæreſim ſuſceperit, tanto fore plura, & grandiora, & teteriora, quanto Galliarum magnitudo & potentia, hominúmque audacia & multitudo, Anglicanæ mediocritati antecedit.

Scribit Caluinus de Hẽrico octauo qui huius Euangeliſmi prima iecit fundamenta in Anglia, & prim⁹ ſe fecit *ſupremũ Eccleſiæ Anglicanæ caput*, quòd *præ ſe tulerit aliquẽ zelũ* ad tempus, ſed *poſtea crudeliter ſæuiit*, contra clerũ, contra nobilitatem, contra populũ, *contra omnes pios, & duplicauit tyrãnidem Romani Pontificis*: & denique quod *fuerit deterior omnibus mancipiis Antichriſti*. Scribit idem de filia, quod *ſit vera Proſerpina*, & crudelitate *ſuperet omnes diabolos*. Si Henricus ille fuit talis erga populũ & plebẽ ſibi ſemper valde obſequẽtem, qualẽ putatis fore vobis (ô proceres & nobiles Gallicani) Henricũ Nauarræum cõtra quẽ tot bella geſſiſtis, quem tot annis oppugnaſtis, ad quem à Corona Gallicana remouendum fœdera ſolennia piè quidem multi percuſſiſtis, vtinam omnes eadẽ pietate & conſtãtia proſequeremini. Si ille ſub prætextu Euangelicæ doctrinæ inuehendæ *tanquã portẽtoſus aper* regnum illud vaſtauit, quod ipſi miniſtri eius & Caluiniſtæ aſſerũt, ſi *duplicauit tyrannidẽ Romani Pontificis*, cauete,

Caluin. in Oſee cap. 1.

Crudelitas Henr. 8. Angliæ regis.

Idem in Amos, cap. 7. v. 13.

Suprà, fol. 130.

cauete iterũ atque iterum ne blandiméta Nauarræi vos ſeducãt. cauete ne pro leniſſimo iugo Papę (ſi tamen iugum appellandum ſit) pluſquam ferreum iſtius ſecundi Henrici iugum veſtris ceruicibus imponi patiamini. Si Caluino iudice, illa fœmina ſit *Proſerpina*, Chriſtiani ſine quæſtione ſentient hunc virum alterum Plutonem aut Cerberum; ſi illa *ſuperet feritate omnes diabolos*, quæ amplificatio huius hæretici immanitati explicandæ ſufficiet? Si hæreſis Caluiniana ita illos efferauit, ſi ita fecit humani ſanguinis ſitientes vt Henrici ſæuitia per totam Europam omnium ſermonibus iactetur, & exteri hiſtorici veriſſimè de illo ſcriptum reliquerunt, *principes viros permultos in Anglia* ſub Henrico illo *ſupplicia ingenti cum cruciatu ſubiiſſe, magnatibus inſidias vndique ſtructas, in omniũ hominum ordines variè ſæuitum, vſque eò vt Londini pons non ſecus atque laniena principum ſanguine rubeſceret*, id quod de filiæ imperio longè magis tyrannico multò verius dici poteſt; certum tenete (principes proceréſque Gallicani) tanquam vngues digitoſque veſtros, ſi quando hæreticus in ſolio veſtro regali ſederit, eaſdem inſidias eſſe capitibus veſtris ſtruendas, eadem ſupplicia pari cum cruciatu vobis ſubeunda, in omniũ hominum Catholicorum ordines pari modo ſęuiendum, ſed inprimis nobilium ſanguine forum Greuæ Pariſiéſis, & Mõtem-Falconiũ non aliter quàm lanienam aliquam manaturũ. Nam & cauſa huius ſæuitiæ, hęreſis nimirum, idque Caluiniana aliarum omnium cruentiſſima alius Henrici

Nobiles Angliæ trucidati ab Hẽrico 8.

Paradinus Memoriæ lib. 3. p. 104

Nobiles Catholici Galliæ extremæ ruinæ proximi niſi caueant.

iſtius, quàm illius Angliæ vel patris vel filiæ mentem tabefecit, & vos illi longè grauiores odij cauſas præbuiſtis, & iſte non minori caterua ſatellitũ vobis inimiciſſimorum ſuccinctus eſt; & quo veſtra potentia maior eſt quàm Anglorum procerum, eóque regi Henrico ſuſpicioſior, eò magis ſolicitè eam frãgere & radicitus extinguere conabitur. Pulcherrimum eſt illud Philoſophorum axioma, *Regem potentem niſi virtutibus abundè inſtructus ſit, facilè degenerare in tyrannum.* Rex itaque Gallorum potentiſſimus, ſi hæreticus ſit (vnde neceſſariò ſtatim redditur à virtute quauis inaniſſimus) cùm tot præterea odij & vindictæ faces ab adulatoribus ei ſuggerentur, cùm flabella illa ſcelerum & Catholici ſanguinis hirudines miniſtri, nihil aliud quàm veſtram mortem auribus eius inſonabũt, quum hoc Euangelicum eſſe, hoc Euangelij ſtatum & ſecuritatem flagitare in concionibus clamabũt; quum ad inſitam vindictæ cupidinẽ iſti ſtimuli & aculei fucatæ religionis & Euangelij ſtabiliendi adiungẽtur, quidnam erit in Gallia alicui Catholico, maximè nobili tutum & ſecurum?

Ariſtot. Plutar. li°.

Suprà fol. 92.

Ita nunc in Anglia fit.

¶ II. Et tamen ſi veſtra morte, Galliæ ſua antiqua fœlicitas poſſet repræſentari, & vos ſcio generoſo ſpiritu patriæ ſaluti veſtrum ſanguinem largiremini, & Chriſtiani omnes veſtram cædem æquioribus animis tolerarent. At cùm perſpicuum ſit veſtro interitu infinitè miſeriorem futuram Galliæ conditionem, quando rex Hẽricus cum veſtra cæde, religionis & Eccleſiæ Catholicæ cædem atque internecionẽ coniun- II

ċturus eſt, id quod tot annorum experiméta docent (vos enim hactenus veſtris corporibus obiectis aditum hæreſi in Galliam occluſiſtis, quo impedimento ſublato hæreſim omnem tanquã violentum flumẽ perruptis aggeribus irrumpere neceſſe eſt) adeò vt veſtra ſalus atque vita, reipub. Gallicanæ & fidei in gallia Chriſtianæ ſalus item ſit & conſeruatio, quale veſtrum erit peccatum in liberos, in coniuges, in poſteritatẽ, in vos ipſos, in corpora & animas veſtras, quanta in totam patriam ingratitudo, quãta in rẽpub. Chriſtianam impietas, quanta in Dei ipſius maieſtatem offenſio, adeò deſidiosè ſalutis veſtræ, & reipub. & fidei Chriſtianæ, & honoris diuini curam abiicere, voſque ipſos apud terribile Chriſti tribunal tã multiplicis & inexpiabilis flagitij reos conſtituere! Reputate vobiſcũ quibus gradibus regiones hæreticæ à Chriſtianiſmo ad Saraceniſmum vel Turciſmum lapſæ ſunt. Arianum Euangelium in Africa per reges quoſdã Arianos Vãdalos plantatum, Saracenis mox ſequentibus viã aperuit. Idem Arianum Euangelium in Aſia per diſcipulos Arij prædicatum, diſcipulorum eius animos ad Mahometis Alcoranum auidè arripiendum præparauit. Caluinianum Euangeliũ paucis annis in Tranſyluania ſonuit, & prouincia illa ſtatim ad eam infidelitatem prouoluta eſt, quam Theodorus Beza *ipſo Mahometiſmo nihilominus miſerabilem* iudicabat. Idem Caluinianum Euangelium totidem annis in Polonia nimis magna Sigiſmundi regis facilitate radices aliquas iecit, & illo perbreui ſpatio Polonicæ Caluiniſtarum eccleſiæ vſque eò ad Mahometiſmũ

Caluiniſm⁹ in Gallia viam præſtruit Mahometiſmo.

Suprà fol. 155.

profecerunt, vt ipſi miniſtri Geneuenſes & Tigurini vererentur ne nimis properè derelicto Chriſtianiſmo apertam Alcorani facerent profeſſionem Iidem Caluiniſtæ vt primùm vires ſectæ ſuæ aliquas in Gallia nacti fuerant, ſtatim Turcæ contra regem Galliæ ſubſidium implorarunt; quo apud eum argumento per ſuum oratorem vſi? *Quia nimirum religionem armis in Gallia ſtabilire conentur talem quæ ſit Turcicæ proxima, niſi quòd Euangelici* Caluiniſtæ *in ieiuniis & eleemoſinis nō ſint ita ad certas obſeruationes aſtricti*, adeò vt ipſa Caluiniſmi cum Mahometiſmo tā arcta cognatio & conſanguinitas Turcas Caluiniſtis tanquā fratres fratrib⁹ in auxiliū ſubmittēdos à Turcarū rege impetrare debuerit. Non diu pòſt Caluiniſtæ viribus regiis è Gallia proiecti Baſileam Germaniæ profugerūt, ibiq; cum Principe Condæo de Euangelio in Galliā nouis exercitibus inferēdo conſultarunt. Quum alij alia in mediū adferrent, & hi Caſimirum, illi reginam Angliæ, alij alios ſolicitandos cenſerent vt laboranti Euangelio ſuccurrerent, ſoli Miniſtri qui ſcopum Euangelij ſui optimè perſpectū habebāt, & quanta eſſet inter illud & Alcoranum Mahometis affinitas optimè ſciebāt, ſuaſerunt principi vt ſe Turcarū Imperatori ſubmitteret, & per Turcas Euāgeliū Galliæ imponeret. Neq; enim de Turcicis auxiliis dubitabāt, cùm Turcarū in ſua fide propaganda alacritatem & zelum cognoſcerent, & quòd hoc modo Turcæ plurimum gratificarentur, vt qui non tam Euangeliū Caluini quā Alcoranum Mahometis in Gallia ſtatuerent, quando

Suprà fol. 154.

Illuſtria eccleſiæ Catholicæ trophæa impreſſa Monachij in Bauaria ann. 1573.

Cognatio Caluiniſmi & Mahometiſmi.

Launay en la Replique Chreſtien. lib. 1. cap. 13. §. 15.

vt ipſi veriſſimè aiunt, Euangelium illius, iſtius Alcorano *eſt quàm proximum*, adeò quidem ſimile quàm ouum ouo, & aſpis aſpidi, niſi quod Turcæ quàm Caluiniſtæ viuunt multò moderatius, & de Chriſto loquuntur & ſentiunt longè diuinius, quem vnà cum ſanctiſſima Virgine in precibus ſuis inuocant, quod Caluiniſtarum Euangelium nulla ratione admittit. Quare ſi aliquando regia authoritate per Galliam vigeat Caluiniſmus, qui vt ſuo loco probauimus verus eſt Arianiſmus, ſed multis aliarum hæreſum acceſſionibus auctus, nemini prudenti maturè & cõſideratè eius hæreſis progreſſum & exitum, olim in Africa & Aſia, & nuper in Tranſyluania & Polonia expendenti, maximè ſi particularia vtriuſque & Caluiniſmi & Mahometiſmi capita inter ſe contulerit, nemini (inquam) dubium eſſe poteſt, quin vt in illis regionibus, ſic in Gallia quoque Caluiniſmus ſtatim in manifeſtum Mahometiſmum ſit abiturus, qui tamen in Galliam adeò Chriſtianam nunquam poteſt ingraueſcere ſine infinitis hominum ſtragibus, & ciuitatum incendiis, & totius regni vaſtitate. Quam itidem vindictam Spiritus ſanctus per Prophetas iam olim tali apoſtaſiæ eſt comminatus. *Quia*, inquit, *tranſgreſſi ſunt leges, mutauerunt ius, diſſipauerunt fœdus ſempiternũ*, quod per Chriſtum cum populo Chriſtiano Deus pepigerat, *propter hoc, maledictio vorabit terram, inſaniẽt cultores eius, & relinquentur homines pauci*. Hæc maledictio Galliam, hæc inſania incolas, hęc ſolitudo affluẽtẽ populis prouinciã cõprehẽdet, ſi ius chriſtianũ in Gallia mutetur, ſi religionis *fœdus*, quod debuit

Suprà fol. 159.

Vltima ruina Galliæ, Nauarr. regẽ admittere.

Iſai. 24. 5. 6.

eſſe *ſempiternũ* diſſipetur, & quod eo ipſo momẽto diſſipatur quo Caluiniſta rex regale ſoliũ conſcendit: quo eodem momento Catholica Nobilitas certò nouerit ſe radicitus exterminandam, ſacerdotes & epiſcopi paratos ſibi ſine diſtinctione vniuerſis laqueos & furcas, è quibus ſupra quinque millia in duabus primis rebellionibus per Colignij & Nauarręi Euangelicos ſicarios interfecta, admonere poſſunt ſuperſtites quid ab eo rege ſit expectandum. De eccleſia itẽ, altaribus, & ſacris virginibus quid fiet, iſtorum fratrum in prioribus tumultibus praxis pręnuntiat. *Quot matronæ, quot virgines Dei, quot ingenua nobiliaq; corpora his belluis fuere ludibrio? Capti epiſcopi, presbiteri, & diuerſorum officia clericorum, ſubuerſæ eccleſiæ, ad altaria Christi ſtabulati equi, martyrum effoſſæ reliquiæ; vbique luctus, vbique gemitus, & plurima mortis imago.* Ita D. Hieronymus de feris Gothis & Vandalis conqueritur. Eandem fuiſſe Hugonotarum praxim, eccleſiæ Aurelianenſis, Pictauienſis, Angoleſmenſis, Turonẽſis, Rothomagenſis, Lugdunenſis, & reliquæ per Galliam quaſcunque iſtæ Furiæ occupauerunt clariſſimè loquuntur. Quibus omnib' miſerijs, cædibus, ſacrilegijs, blaſphemijs, Turciſmis, & Mahometiſmis, & reliquæ immenſæ malorum Iliadi vnà cum Caluiniſmo in Galliam irrupturæ, vnicum eſt remedium, vt nullis conditionibus, nullis illecebris, nullis promiſſis, nullis iuramentis ſeducti in hæreticum regem conſentiatis, quem admittere nunquam poteſtis ſine nefaria in patriam, & rempub. Chriſtianam vniuerſam, ipſumq; adeò omnipotentem Deum

Ann. 1562. & 1567. Surius, pag. 740.

D. Hieron. in Epitaph. Nepotiani lib. 2. epiſt. 22.

Ad Nobiles Gall. vnquam Nauarræũ admittant.

perduellione, cui arcendo omnes vires impendere, & in ea ſanctiſſima palæſtra ad extremum vſque ſpiritum deçertare, apud Deum & homines eſt gloriosiſſimum. Pugnare cum fortiſſimo Iuda Machabęo in æternum contra Caluiniſtas, & reliquos diſſectos nequiſſimorũ hæreticorum greges, qui etſi inter ſe de fide toto cœlo diſcrepant, *conueniunt* tamen *contra vos diſperdere & vos & ſancta veſtra*. Perſuaſiſſimũ habete cum eodẽ Machabæo, *vobis melius eſſe mori in bello, quàm videre mala gentis veſtræ & ſanctorum*, quæ innumerabilia videbitis & lugebitis, ſed fruſtrà, ſi hæretico regi capita veſtra ſupponatis. Recordamini omnia iura humana atque diuina veſtris heroicis in abiiciẽdo rege hæretico conatibus patrocinari. Lex veſtra Salica quę Henricum 5. Anglũ optimum, & iuſtiſſimũ, & verè Chriſtianũ principem à Galliæ Corona repulit, repellit multò efficacius hunc Henricum, impiũ, iniuſtum, & Chriſtianę fidei proditorem atq; hoſtem. Leges Parlamentorum Galliæ quę ducem Alençoniũ quòd Anglis contra Gallos auxilium tulerat, nõ ſolùm regno ſed vita quoque indignũ iudicarũt; hunc Henricum qui & Anglos, & Flandros, & Germanos in Galliam contra regẽ Gallorum euocauit, & illis contra regem Gallorum quantas maximè potuit equitum peditumq; copias ſubmiſit, ipſeque cruentiſſimis contra Gallorum regem bellis interfuit, multò magis hunc hominem eadem pœna mulctandum cenſerent. Multò iuſtius abiicerent, quàm Carolum Auſtraſiæ regẽ & regni Gallicani hæredẽ quẽ ſuc-

1. Mach. 3.58.

Ibi 59.

Concluſio.

Omnes leges diuinæ & humanæ fauent pugnantibus contra Nauarr.

Suprà fol. 45.

ceſſione regni aliàs debita priuarũt, quòd Germanis cõtra Gallos ſuccurriſſet. Leges ciuiles veterũ Imperatorũ, quæ varijs pœnis deportationis, mutilationis, exilii, hæreticos plectũt, quæ eos infames & inteſtabiles eſſe pronũciãt, quæ ad munus aliquod publicũ licet minutũ neminẽ admittunt, qui non prius iureiurãdo *Omnipotentem Deũ & glorioſam Virginẽ Mariam teſtatus fuerit ſe cũ Catholica eccleſia cõmunionem habere, nec ei vlla in re aut modo vnquã velle aduerſari*, hunc hominẽ qui cum eccleſia Catholica nulla in re communionem habet, ad hoc ſublime regis officiũ nũquam attollerẽt, ſed potius trũcatis manibus, in remotã aliquã ab orbe Chriſtiano inſulam exulatum deportarẽt, vnde nec nomẽ eius ad Chriſtianorũ aures accederet. Leges priuatæ Gallorum regũ quæ hæreticum nec nobilẽ eſſe patiũtur, quæ equitẽ D. Michaëlis ſi in hæreſim labatur nobilitate ea priuant, & ad colonos ruſticoſque aggregãt, nunquã hunc regẽ, hoc eſt fontẽ nobilitatis agnoſcerent, qui nec inferiorẽ nobilitatis gradũ poteſt adipiſci. generales autem regum, Nobiliũ, Cleri, populique Gallicani, totius nimirum rei pub. leges quæ regi legitimo, eam regalis ſolii aſcendendi viam præſtituerunt, vt ab Archiepiſcopo inter Miſſarum ſolennia, gladium, ſceptrum, diadema, inſignia *poteſtatis regiæ tunc traditæ* recipiat, vt iuret *ſe canonica priuilegia epiſcopis & eccleſiis ſeruaturũ*, vt rurſ⁹ iuret *ſe hæreticos, quos eccleſia tales declarauit è regno* Galliæ profligaturũ, & alia permulta Catholica ſe recipiat ef-

fecturũ: iſtæ leges quẽadmodũ eũ regẽ haberi patientur, qui nec minimam particulam horum ampliſſimorum regis munerum poteſt præſtare? & qui in ſua Miniſtrorum Synodo Montalbanenſi iuramentum fecit huic ex diametro repugnans. Leges verò eccleſiæ ſiue Pontificum, ſiue Conciliorum, non minus euidenter hanc admiſſionem improbant & abominantur: illæ quum *omnibus modis prohibent ne hæretici, vel fautores eorum, ad aliquod officium publicum admittantur*, iſtæ quum hæreticis Iudæos tolerabiliores eſſe definiunt, & tamen Iudices prouinciarum excommunicant tanquam ſacrilegos, ſi *vel Iudæis inter Chriſtianos officia publica permittant, quia nefas eſt vt membra Chriſti ſeruiant miniſtris Antichriſti*, cuius miniſtri ſunt hæretici Iudæis decuplo nequiores, vt qui decuplo plures Chriſtianos ſeducunt, & Antichriſto lucrifaciunt quàm vlli Iudæi aut Gentiles. Leges autem diuinæ tum Chriſti tum Apoſtolorum, & generalis Eccleſiæ primitiuæ conſenſus multò expreſſius & ſeuerius hoc interdicunt, cuius rei plura afferri poſſunt eaque clariſſima argumenta, quàm ſunt in Euangelijs omnibus vel epiſtolis Apoſtolicis capita: cùm omnes notæ, omnes deſcriptiones, omnia nomina quæ hæreticis tribuit Spiritus ſanctus, abundè conuincant hæreticum Catholicis non magis debere præeſſe, quàm lupum ouibus, belluas hominibus, leproſos ſanis, meretrices virginibus, mortuos viuis, noctem luci, Belial Deo, Antichriſtũ Chriſto. Quamobrem ſi ea quæ impendent pericula, à vobis, à repub.

ab eccleſia non modò Gallicana ſed Chriſtiana per Europam tota auertere intenditis, ſi Chriſtianorum qui adhuc remanẽt ſaluti conſulere, ſi ſacrilegia, inceſtus, & blaſphemias certò ſequuturas præcauere, ſi Mahometiſmum ingruentem & graſſantem coërcere ne Chriſtianiſmum apertis viribus opprimat & ſuffocet, ſi ſtatuta patriæ, regum veſtrorum, & Parlamentorum, ſi veterum Imperatorum Chriſtiana edicta, ſi eccleſiaſticos canones, ſi Dei ipſius expreſſas leges tueri vultis, ſi vos ipſos liberos præſtare ab infando & multiplici ſcelere quod ex his omnibus contemptis apud Deum totámque poſteritatem veſtram & orbem Chriſtianum contrahatis neceſſe eſt; illud ſtabile, ratum, firmum, fixumque ſine vlla quæſtione in animis veſtris inſideat, hæreticum quocunque ſe nomine iactat, & quocunque ſe ſanguine venditat, nunquam eſſe in Chriſtianiſſimi Galliarum regis ſolio collocandum.

CAPVT 8.

Rex hæreticus per Pontifices iuſtè excommunicari, & iure regio alioqui debito priuari poteſt.

1 *Rex etſi maximè à Chriſtianis honoretur, idque meritò, quamdiu officio ſuo rectè fungitur: tamen cùm vel limites poteſtatis ſuæ tranſgreditur, vel ea abutitur contra religionem Catholicam, valde eſt deſpiciendus; exemplo D. Hilarij, Babylæ Martyris, D. Chryſoſtomi, Athanaſij, Luciferi, omniumque veteris Teſtamenti prophetarum.*

2 *In veteri Synagoga figura Eccleſiæ, ſupremum iudicium controuerſiarum de lege & ritibus eius erat penes Pontifices; iuxta quorum ſententiam, deficientes à lege Moyſis morte plectebantur, non ſolùm priuati homines, ſed etiam principes, & ciuitates, vel prouinciæ totæ.*

3 *Quoniam autem reges tyrannici potentia ſua iudicium legis declinabant, vt Saul, Ieroboam, Baaſa, Achab, & ſimiles: ideo prophetæ extraordinaria quadam ratione ſententiam legis, idque maiori cum grauitate in eos exequebantur.*

4 *Et tamen aliqui reges etiam à Pontificibus iuxta legis ordinarium præſcriptum depoſiti ſunt, vt Ozias & Athalia.*

5 *Eadem poteſtas ad Pontificatum noui teſtamenti*

tranſlata eſt; potiſsimùm ad Petrum eiuſque ſucceſſores, quibus Chriſtus attribuit plenam & ſupremam eccleſiæ gubernandæ poteſtatem.

6 *Praxis Apoſtolorum in primitiua eccleſia, ipſaque eccleſiæ & eccleſiaſtici ſtatus natura formaque, probat reges non minus quàm alios Chriſtianos eſſe eccleſiæ & epiſcoporum cenſuræ ſubiectos.*

7 *Vnde factum eſt vt ob generale eccleſiæ bonum, pontifices ereptum Græcis Imperium Occidentis, contulerint Frãcis: & à Frãcis degenerãtibus tranſtulerint ad Germanos: orbe Chriſtiano, ipſiſq; adeo Græcis & Francis has mutationes approbantibus. Multique in Europa à Pontificibus creati ſunt reges, quorum poteſtas & vnctio inprimis refertur ad Catholicæ fidei defenſionem.*

8 *Quamuis autem inter Chriſtianos, reges creari poſſunt abſque conſilio vel authoritate Pontificis ſummi; tamen inter eos nemo poteſt eſſe rex, qui non ſit ſub Pontifice ſummo quoad ſpiritualem iuriſdictionem, & à quo poteſt deponi ſi euadat hæreticus vel ſchiſmaticus; vt apparet exemplo Imperatorum Græciæ. quibus propter hæreſim Imperium Occidentis iuſtè ablatum eſt.*

9 *Idem conſtat exemplo regum Franciæ, vt in Philippo 1. ob inceſtas nuptias excommunicato.*

10 *Idem oſtenditur exemplis regum Angliæ, Scotiæ, Portugalliæ, Poloniæ, & Imperatorum Germaniæ. Regeſque ita poſſe à Pontificibus regio iure priuari, cenſuit eccleſia non tantum Latina, ſed etiam Græca.*

11 *Optimi ſemper & manſuetiſsimi fuerunt Pontifices illi, qui Imperatores & reges excommunicarunt &*

depoſuerunt ; idque orbis Chriſtianus approbauit, & reges propter hæreſim ita deponi poſſe in generalibus Concilijs definiuit.

12 Ad epiſcopos Galliæ, vt iure ſuo epiſcopali cõtra Nauarræũ vtantur, eúmque denuntient, eſſe anathema exẽplo epiſcoporũ Hiſpaniæ; & inhabilẽ ad regnũ Gallicanum, exemplo epiſcoporum Germaniæ, qui ita ſe geſſerunt erga Henricum Imperatorem Simoniacum & ſchiſmaticum: item exempla epiſcoporum Poloniæ, qui regem ſuum regno priuarunt ob iniuſtas rapinas. Idem præterea facere erga Nauarræum poſſunt & debent Galli epiſcopi illuſtri exemplo & mandato D. Remigij eorum primatis & principis.

13 Nauarræus magis abdicari meretur quàm aliquis veterum regum hæreticorum vel ſchiſmaticorum, vt ex mutua comparatione liquet.

14 Cõcluſio monens Catholicos vt arceant à regno Nauarræum hæreticum, exemplo hæreticorum qui Catholicum, ſuum regem nulla ratione volũt perferre: item quia hæretico nulla obedientia debetur: tum quia Nauarræus niſi cum religionis & reipub. ruina non poteſt regnare: deniq; quia nulla ſanguinis proximi cognatio quicquam iuuat hæreticũ: vt Gallicani epiſcopi valde obligentur Nauarræo tanquã alteri Iudæ anathema dicere, eumque pro ſua virili à regno Gallicano repellere.

QVod prudens Philoſophus & egregius ille Romanæ eloquentiæ magiſter dixit, *nihil eſſe difficilius quàm à conſuetudine oculorũ aciẽ mentis abducere*, & rem quamque ſuis propriis momentis atque ponderibus æſtimare,

mare, id quum multis in controuerſijs ſit verum, tum in hac re quam nunc aggredior longè eſt veriſſimum. Ita enim reges plærique auro fulgent oſtroque decori, tot habent maieſtatis glorioſa inſignia, tales famulorum, ſatellitum, & procerum circumfuſos greges, ita alicubi eorum nuda & vacua ſubſellia ſubditi etiam nobiliſſimi magnis honoribus afficiunt, ita eos progredientes fauſtis acclamationibus tanquam numina quædam proſequuntur, eos nunquam niſi in genua proſtrati alloquuntur, aliaq; multa exhibēt ſummæ ſubiectionis & reuerentiæ admodum demiſſę ſigna vt vulgus hominum exiſtimet ſub cœlo nihil eſſe regio nomine diuini⁹, nullam in terra poteſtatem cum regali amplitudine conferendam. Huc accedit Chriſti, & Apoſtolorum, & Chriſtianorum omnium conſentiens prædicatio, quæ iubet Chriſtianos *Cæſari dare quæ ſunt Cæſaris: honorare regem* vt aliorum ſummum & principem: impiorum eſſe *maieſtatem contemnere: omnem animam poteſtatibus ſublimiorib⁹ debere eſſe ſubditam*, & alia huius generis permulta, quibus Apoſtoli hortabantur ſui temporis Chriſtianos, vt fideliter parerent Romanis Imperatoribus, etiamſi Paganis, more tamen tum reipublicæ Romanæ probato Imperium Romanum, quod maiorem orbis cogniti partem continebat adminiſtrantibus. Quæ omnia, et ſi quæ alia vſpiam vſurpantur, ſiue ad regiam maieſtatem ornandam externæ pompæ & cæremoniæ, ſiue ad perſuadendam ſubditis ſinceram erga reges obediētiam deprōpta ex ſacris

Splendor regius.

In Anglia.

Honor regib⁹ debetur.

Matth. 22, 21.
1 Pet. 2. 13. 17.
2 petr. 10.
Rom. 13. 1.

literis vel Apoſtolorum vel Prophetarum præconia, vt quiſque Chriſtianus probat, eaque in Paganos quidem reges aptè, in Chriſtianos autem multò plenius & perfectius quadrare iudicat; ita illud vnà cauendum eſt, ne iſto externo ſplendore & faſtu oculos nobis ita perſtringi patiamur, vt non etiam mentis aciem ad verum regis officium, officijque limites expendendos conuertamus: neue quæ generaliter & vniuerſè de regibus dicuntur, ea de ſingulis regibus ſemper & quocunque modo ſe gerāt erga ſuos, & quocunque modo in rempub. vel eccleſiam peccant interpretemur. Hoc enim vt nimis iniurioſum eſt omnibus rebuspub. tum Paganis tum Chriſtianis quæcunque à condito mundo optimis legibus temperatæ floruerunt (vti nos aliàs oſtendimus) ita magis iniurioſum eſſet Eccleſiæ, in qua eminet tradita à Chriſto Ieſu poteſtas regali longè excellentior, & in qua Eccleſiá, Chriſtiani perpetuò crediderunt potentiam regis ſi quando is in officio exercendo fidei Chriſtianæ grauiter noceret, correctioni Eccleſiaſticæ eſſe obnoxiam. Quam æquabilem mediocritatem tribuendi eccleſiæ quod ſuum, & regi quod ſuum eſt, quaſi iuxta verbum Chriſti, *quæ Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo*, ita religioſè tenuerunt veteres Chriſtiani, vt quamdiu reges ſua regalia tractarent, Dei autem ſacerdotibus quæ Dei erant relinquerent, nihil erat Chriſtianis humilius, nihil manſuetius, nihil ad maximos honores regibus præſtandos promptius atque paratius. Ita nimirum Chri-

Suprà mp [illegible]

Regia poteſtas in eccleſia ſubeſt eccleſiaſticæ.

Matt. 22.

ſtiana diſciplina requirebat, id poſtulabat fides, id confirmauit laudatiſſima Chriſtianorum omnis temporis vita & conſuetudo. Quum verò reges egreſſi ſepta quæ illis Chriſtiana religio circundederat, aliquid moliebantur quod Chriſti honorem minueret, eius fidem læderet, eccleſię eius iura infringeret, Chriſtianos à recta ad cœlũ via in obliquos hæreſũ, vel ſchiſmatũ vel etiam grauium flagitiorum tramites auerteret: quia hæc talia erant ad quæ regia poteſtas ſe non porrigebat, talia in quibus ſcriptura regibus non parere ſed reſiſtere iubet, in quibus obedientiam damnat, repugnantiam laudat, & magnis in cœlo præmijs remunerat; his temporibus nihil erat Chriſtianis ad reges coarguendos liberius, nihil optimis epiſcopis animoſius, qui quò erant perfecta in Deum pietate flagrantiores omnibuſque virtutibus cumulatiores, eo reges in officio ſuo contra Deum eiuſque fidem delinquentes increpabant acrius & contemnebant ſecurius.

Rex hæreticus ab optimis epiſcopis maxime contemptus.

Cuius rei valde illuſtria exempla ſuppeditant & ſcripturæ ſacræ de varijs prophetis ſummiſque pontificibus acriter inuectis in impios ſui temporis principes, & eccleſiaſticæ hiſtoriæ de epiſcopis ſumma libertate inſectantibus ſuæ tempeſtatis hæreticos reges atquę Imperatores. Vide enim vt moderatiſſimus ille vir & Galliarum lumen Hilarius Pictauienſis Epiſcopus Imperatorem Conſtantium alloquitur. *Proclamo* (inquit) *tibi*

D. Hilari⁹.

Hilarius in lib. contra Conſtantiũ Auguſtũ. *Conſtanti quod Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximinus audirent. Contra Deum pugnas, contra eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum ſed diuinorum. Hæc tibi cum multis communia ſunt, at verò nunc propria tua accipe. Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, Antichriſtum præuenis & arcanorum eius myſteria operaris &c.* & huiuſmodi contento & ſtomachoſo orationis genere pergit, Conſtantium Nerone, Decio, & Maximiano crudeliorem probans. *Tu* (inquit) *Conſtanti omnium crudelitatum crudeliſsime, damno maiore in nos & venia minore quàm Pagani illi perſecutores deſæuis. Subrepis, nomine blandiente, occidis ſpecie religionis, Chriſti fidem Chriſti mendax prædicator extinguis. Sceleſtiſsime mortalium, omnia perſecutionis mala ita temperas, vt excludas & in peccato veniam & in confeſsione martyrium. Sed hæc ille pater tuus humanarum mortium docuit &c.* Ad hunc modum integro libro contra hæreticum illum Imperatorem manſuetiſſimus epiſcopus detonat. Et D. Chryſoſto-*Babylas.* mus Babylam martyrem propterea ſummis laudibus celebrat, quòd Decium *Imperatorem, multarum ciuitatum, multarum gentium, immenſi exercitus Dominum, quaſi vile quoddam & nullius pretii mancipium, ſic impacta in pectus dextera è templo exegit, immenſamque famulorum circunſtrepentium turbam, ſatellites haſtatos, milites ſcutatos, Præſides ciuitatum, nobiles, alios præeuntes, alios ſequentes, ſeque denſo numero viciſsim vrgentes, ipſumque in medio Imperatorem tanquam ſemi Deum*

Chryſoſt. tomo 5. lib. cõtra Gẽtiles

auro gemmiſque rutilantem contempſit, huncque vniuerſum faſtum non magis æſtimauit quàm depictam in pariete imaginem. Idemq; Chryſoſtom⁹ in hiſtoria Azariæ pontificis Oziam regem ſacerdotale munus inuadentem è templo expellentis omnium bonorum Epiſcoporum officium & fortitudinem erga reges impios deſcribens, *Azarias* (inquit) *ſacerdos poſt regem in templum ingreſſus eſt, non vt regem, ſed vt profugum & ingratum famulum eiecturus. Non aſpiciebat principatus faſtum, non audiebat illud Salomonis, Minæ regis ſicut ira leonis, ſed ſublatis oculis ad verum regem cælorum, & illud tribunal conſiderans, impetum fecit in tyrannum. Nouerat enim quòd comminatio regis ſimilis ſit iræ leonis, duntaxat ijs qui terram ſpectarent. Verùm homini qui cælum haberet præ oculis, quique ſic induxerat animum, vt citius vitam deponeret quàm ſacras leges conſpiceret violari, quouis cane vilior erat rex ille. Nihil enim imbecillius eo qui diuinas conculcat leges; & qui committit peccatum ſeruus eſt peccati, etiamſi decem millia coronarum habeat in capite.* Hac confidentia Azarias pontifex Oziam regem adortus eſt. Et D. Chryſoſtomus ipſe à tota eccleſia mirificè prædicatur, quòd non minori conſtantia Eudoxiæ Imperatrici eiuſque coniugi Arcadio ſe oppoſuerit, Ambroſius quod Iuſtinæ & Valentiniani obſtinatam voluntatem ſua epiſcopali fortitudine fregerit, & Theodoſium ob cædem Theſſalonicenſem extra eccleſiam proiecerit, & poſt diuturnam octo menſium pœnitentiam, deprecanti culpam & vt in eccleſiam admitte-

Chryſoſt. to 1 homel. 5. de verbis Iſaiæ.

Azarias.

Prou. 19.

Rex hæreticus tyrannus, quouis cane vilior D. Chryſoſt.

retur ſupplicanti, ægrè conceſſerit. Nec minori fiducia ſe ſe opponebant Conſtantio Imperatori magnus & mitis Athanaſius, Oſius Cordubenſis, Hilarius Pictauienſis, Leontius Martyr, & Lucifer Sardiniæ epiſcopus, quorum primus, *Conſtantius* (inquit) *iſte idem facit quod Antichriſtum facere decuit. Nouus eſt Achab, & noſtris temporibus ſecundus Baltaſar, & qui vt alter Pharao quo magis atteritur, eo magis obdureſcit, verus Antichriſtus qui in gratiam hæreſis ſuæ Saulem immanitate ſequitur.* Et poſt in eadem epiſtola: *Homines ob cædem, aut ſeditionem, aut furtum, aut ſimilia crimina relegatos, non aliter quàm Pilatus Barrabam ad preces amicorum à pœna abſoluit: Chriſti autem ſeruos, epiſcopos & ſacerdotes, non ſolum non relaxat, ſed exules inclementiſſimè nouis ſupplicijs grauat, quaſi æternam Furiam & Alaſtora ſe illis præbere velit. Nec id mirum. quum maleficis ob mores amicus, orthodoxis vero ob Chriſtum inimicus ſit. Ex quo liquido oſtenditur Iudæos qui Barrabam poſtulauere, dominum autem crucifixerunt, tales fuiſſe quales nunc ſunt cum Conſtantio Chriſti perduelles Ariani.* Poſtremus vero reliquorum cauſam agens, cum eorum omnium approbatione docet vti prius Babylas ille martyr, cùm Chriſti fides & honor in quæſtionem vocatur, totam illam magnificentiſſimam regum pompam nihil aliud eſſe quàm *depictam in pariete imaginem*, illum ambitioſum faſtum Imperatorum eſſe meram pupam & laruam quam planè detrahere oportet, & hoc tempore Imperatori maximo non

Athanaſi⁹.

Athanaſ. in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes.

magis quàm minimo Chriſtiano parcere. Is enim quum ea quæ ſuperiùs libauimus fuſè contra Conſtantium expoſuiſſet, ipſe ſibi proponens hanc communem omnium obiectionem de regibus honorandis; ita eam diſſoluit, vt multò fortius reges omnes conſtringat, & eos eccleſiaſticæ cenſuræ ſubditos eſſe optimè clariſſiméque demonſtret. Sic enim ille. *Videns* (Imperator) *te veritate ſuperatum eſſe, dicere es ſolitus; Sacræ ſcripturæ præcipiunt regibus & omnibus in ſublimitate conſtitutis homines eſſe ſubditos, & audes tanta & talia mihi ingerere Lucifer?* Quid verò ille contrà? *Hæc conſpicis, huiuſmodi quæ te iubent honorari intelligis. quæ vero literæ ſacræ te iubent facere, illa fingis non noſſe; illa in quibus monet te dominus ſacerdotibus obedire, illa quæ vrgeant vnum te exhibere ex omnibus conſeruis tuis oportere, nec cuiquam* (epiſcopo) *ſi velis Dei inueniri ſeruus ſuperiorem dicere. Hæc* (inquit Tito beatus Apoſtolus) *loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. nemo te contemnat. Si Chriſtianus es, quia & tu vnus es ex illis propter quos Apoſtolus dixit: Hæc loquere & argue cum omni imperio, nemo te contemnat: vtique me cum omni imperio te corripientem audire debes non contemnere, ſi tamen Chriſtianus es. Quod ſi contempſeris, iam Chriſtianus non es: quia ſi fuiſſes Chriſtianus, non contempſiſſes eum quem Deus ordinauit ad inſtruendum plebem ſuam; & cui Apoſtolus dixit: Hæc argue cum omni imperio, & nemo te contemnat.* Eſt ergo Apoſtolo Paulo teſte, in eccleſia imperiũ ſacerdotale ſuper imperium ciuile. Vtq; imperator in ſuo imperio

Lucifer li. de nõ parcendo in Deum delinquenti. fol. 297.

Obiectio Ariani Imperatoris.

Reſponſio Chriſtiani epiſcopi.

Tit. 2. v. 15.

Imperium epiſcopi in Imperatorem.

retur ſupplicanti, ægrè conceſſerit. Nec minori fiducia ſe ſe opponebant Conſtantio Imperatori magnus & mitis Athanaſius, Oſius Cordubenſis, Hilarius Pictauienſis, Leontius Martyr, & Lucifer Sardiniæ epiſcopus, quorum primus, *Conſtantius* (inquit) *iſte idem facit quod Antichriſtum facere decuit. Nouus eſt Achab, & noſtris temporibus ſecundus Baltaſar, & qui vt alter Pharao quo magis atteritur, eo magis obdureſcit, verus Antichriſtus qui in gratiam hæreſis ſuæ Saulem immanitate ſequitur.* Et poſt in eadem epiſtola: *Homines ob cædem, aut ſeditionem, aut furtum, aut ſimilia crimina relegatos, non aliter quàm Pilatus Barrabam ad preces amicorum à pœna abſoluit: Chriſti autem ſeruos, epiſcopos & ſacerdotes, non ſolum non relaxat, ſed exules inclementiſſimè nouis ſupplicijs grauat, quaſi æternam Furiam & Alaſtora ſe illis præbere velit. Nec id mirum. quum maleficis ob mores amicus, orthodoxis vero ob Chriſtum inimicus ſit. Ex quo liquido oſtenditur Iudæos qui Barrabam poſtulauere, dominum autem crucifixerunt, tales fuiſſe quales nunc ſunt cum Conſtantio Chriſti perduelles Ariani.* Poſtremus vero reliquorum cauſam agens, cum eorum omnium approbatione docet vti prius Babylas ille martyr, cùm Chriſti fides & honor in quæſtionem vocatur, totam illam magnificentiſſimam regum pompam nihil aliud eſſe quàm *depictam in pariete imaginem*, illum ambitioſum faſtum Imperatorum eſſe meram pupam & laruam quam planè detrahere oportet, & hoc tempore Imperatori maximo non

Athanaſi⁹.

Athanaſ. in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes.

magis quàm minimo Chriſtiano parcere. Is enim quum ea quæ ſuperiùs libauimus fuſè contra Conſtantium expoſuiſſet, ipſe ſibi proponens hanc communem omnium obiectionem de regibus honorandis; ita eam diſſoluit, vt multò fortius reges omnes conſtringat, & eos eccleſiaſticæ cenſuræ ſubditos eſſe optimè clariſſiméque demonſtret. Sic enim ille. *Videns* (Imperator) *te veritate ſuperatum eſſe, dicere es ſolitus; Sacræ ſcripturæ præcipiunt regibus & omnibus in ſublimitate conſtitutis homines eſſe ſubditos, & audes tanta & talia mihi ingerere Lucifer?* Quid verò ille contrà? *Hæc conſpicis, huiuſmodi quæ te iubent honorari intelligis. quæ vero literæ ſacræ te iubent facere, illa fingis non noſſe; illa in quibus monet te dominus ſacerdotibus obedire, illa quæ vrgeant vnum te exhibere ex omnibus conſeruis tuis oportere, nec cuiquam* (epiſcopo) *ſi velis Dei inueniri ſeruus ſuperiorem dicere. Hæc* (inquit Tito beatus Apoſtolus) *loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. nemo te contemnat. Si Chriſtianus es, quia & tu vnus es ex illis propter quos Apoſtolus dixit: Hæc loquere & argue cum omni imperio, nemo te contemnat: vtique me cum omni imperio te corripientem audire debes non contemnere, ſi tamen Chriſtianus es. Quod ſi contempſeris, iam Chriſtianus non es: quia ſi fuiſſes Chriſtianus, non contempſiſſes eum quem Deus ordinauit ad inſtruendum plebem ſuam, & cui Apoſtolus dixit: Hæc argue cum omni imperio, & nemo te contemnat.* Eſt ergo Apoſtolo Paulo teſte, in eccleſia imperiũ ſacerdotale ſuper imperium ciuile. Vtq; imperator in ſuo imperio

Lucifer. li. de nõ parcendo in Deum delinquenti. fol. 297.

Obiectio Ariani Imperatoris.

Reſponſio Chriſtiani epiſcopi.

Tit. 2. v. 15.

Imperium epiſcopi in Imperatorem.

ciuili iure poſtulat à ſubditis obedientiam, ita ſacerdos in imperio eccleſiaſtico, pari vel potius meliore iure requirit obedientiam ab imperatore, qui ſi Chriſtianus eſt, epiſcopo ſubiectus eſt, & quem humiliter audire debet, *cum omni imperio arguentem.* et hac potiſſimum defenſione nititur quoque D. Athanaſius.

Athanaſi⁹ vbi ſuprà.

Eſt quoque & alia ratio quare reges iuſtiſſimè reprehendere poſſumus, atque iis etiam ſi vim faciant reſiſtere. Quum enim finita ſit & terminata eorum poteſtas, vt quæ circa certam rerum ciuilium materiam per ſe verſatur, ad diuina autem non pertingit, niſi quatenus eccleſiæ ſubſeruit & opitulatur, vt aliàs fuſius declaratum eſt, ſi quando extra terminos ſibi circundatos euagari vult, & in alienam meſſem ſuam falcem immittere, quia iam non vt rex agit ſed vt tyrannus, hîc glorioſum eſt regem coarguere, eique non verbo ſolùm, ſed re quoque obſiſtere. id quod item doctor præclarè admonet. *Retineo quidem* (inquit ille) *ſacris libris ſcriptum eſſe, Noli ſuperbire coram rege. Et ſi intra terminos tuæ poteſtatis eſſe voluiſſes, & tum ſuperbus extitiſſem contra te, re vera ipſe me vt præuaricatorem legis condemnaſſem. Nunc verò quia homicidæ tibi & ſacrilego vera dicimus, non vtique tanquam ſuperbi puniri meremur, ſed magis præmiis afficiemur cæleſtibus, quòd tibi erranti non pepercerimus. Scriptum eſt enim, flagellum equo & ſtimulum aſino, virgam autem genti inſipienti.* Quum autem ſic aberrat rex, & ab Epiſcopo ſuo vel acerrimè reprehenditur, ne di-

Regum poteſtas finita.

Supra cap. 3.

Lucifer lib 1. pro S. Athanaſ. fol. 55.

Prouerb. 26. 3.

cat vt idem vir alibi præclarè docet, *facit mihi iniuriam Lucifer, ſed dicat, Dei ſacerdos commonet atque hortatur ſecundum ſacræ legis præcepta, vt poſſim ducere vitam Deo acceptiſſimam.* Et hoc potiſſimum clypeo ſuam loquendi inuictam libertatem tuetur D. Hilarius *Pugnamus* (inquit) *contra perſecutorem fallentem, contra hoſtem blandientem, contra Conſtantiū Antichriſtum, qui nō dorſa cædit ſed ventre palpat, non caput gladio diſſecat, ſed animum auro corrumpit, non ignes publicè minatur ſed gehennam priuatim accendit. Chriſtum confitetur vt neget, Eccleſiæ tecta ſtruit vt fidem deſtruat. Te o Deus in verbis, te in ore circumfert, & omnia omnino agit, ne tu vt Deus, ita pater eſſe credaris.* Atqui diceret adulator aliquis, hoc eſt calumniari & mentiri, hęc eſt contra Cæſaris maieſtatem contumelia & maledicentia: Imò verò (inquit D. Hilarius) *ſileant iſtæ ineptiæ, ceſſet maledictorum opinio & mendacij ſuſpicio. Veritatis enim miniſtros decet vera proferre. Si falſa dicimus, infamis ſit ſermo maledicus: ſi verò vniuerſa hæc manifeſta eſſe oſtēdimus, Apoſtolica libertas iubet vt Conſtantium Antichriſtū dicam, & ſic eū alloquar, vt Ioannes Herodem, vt Machabæi Antiochum, vt primi Chriſtiani Neronem, Decium & Maximianum.*

Idem de nō parcendo in Deum delinquenti. fol. 198.

Hilarius lib. contra Conſtantiū Auguſtū.

Henric. 3. Valeſ.

Quod ſi in ſacras literas intueamur, & totam vtriuſque Teſtamēti hiſtoriam cogitatione perluſtremus, comperiemus viros ſanctiſſimos ex eo præcipuè maximam laudem cōſecutos, quòd reges regio munere abutentes & Dei gloriæ aduerſantes, ſingulari quodam modo contemnerent atque abiicerent, eorumque ſuperbam

Propheta egregie cōtemnunt reges impios.

magnificentiam hoc tempore, ipſo luto quod calcabāt ducerent viliorē. Quin imò prophetica dignitas magna ex parte in hac regij faſtus atq; ſplendoris deſpicientia cernitur. Quemadmodū enim Iſaias ſuā prophetiā auſpicatur? *Audite verbū Domini principes Sodomorū, percipite auribus legem Dei noſtri, populus Gomorrhæ.* Quemadmodum ad prędicandū mittitur Ieremias? *Ecce* (inquit Deus) *dedi verba mea in ore tuo. ecce conſtitui te ſuper gentes & ſuper regna, vt euellas, & diſperdas, & diſsipes, & plantes. Ne timeas à facię eorum: ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum regibus Iudæ & principibus eius.* Quid Ezechiel? *Mitto ego te* (inquit Deus) *ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices quæ receſſerunt à me. Filij ſunt dura facie, & indomabili corde, & attrita fronte. ſed ne timeas eos, quoniam cum ſcorpionibus habitas.* Et mox. *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum. vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem tuam. Ne timeas eos neque metuas à facie eorum.* Ita ſi ſeriē prophetarum reliquorum percurramus, non vltimam partem eorum officij in hoc videbimus fuiſſe, vt regum & principum Deo rebellium ſuperbiam contererent, populoſque docerent eſſe homini conceſſam à Deo potentiam potentia regali ſublimiorem. Quum conſilio Prophetæ indigerent, *deſcenderunt ad Eliſeum, Ioram rex Iſrael* ſchiſmaticus, *Ioſaphat rex Iudæ* fidelis, & *Meza rex Moabitarum* Gentilis; quibus eius domum ingreſſis, ita regem ſchiſmaticum excepit propheta. *Quid mihi & tibi eſt?*

Iſaias ca.1.

Ieremias *cap. 1.*

Ezechiel *cap.2.& 3.*

Eliſeus.

4.*Reg.3.*

Vade ad Prophetas patris tui Achab & matris tuæ Iezabel. Sed interponente petitionem ſuam Ioſaphato, ita pergit Ioram alloqui Eliſeus. *Viuit Dominus exercituum in cuius conſpectu ſto, quòd ſi non vultum Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem, non attendiſſem quidem te nec reſpexiſſem*, pariter oſtendens qualis Catholicis regibus conueniat reuerentia, & vnà ſchiſmaticos hæreticoſque reges ita deſpici oportere, vt eos non alloquio, imò neque vultu familiari dignemur. Venerat in Bethel primariam ſynagogam Samariæ vir Dei è Iuda, ibique contra regis Ieroboam ſacrilegia magna fiducia prædicauerat. Ieroboam quanquam tyrannus, non tamen mortem intentauit, aut iniecit vincula, ſed contrà potius vt placaret, & blandiendo ſilentium imponeret, amiciſſimè eum affatus eſt, *Veni mecum, domum vt prandeas, & dabo tibi munera.* At quid ille ad regẽ, & eum regẽ quia iam vnico verbulo mortem ei præſentem poterat inferre? *Si dederis* (inquit) *mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam, nec bibam in loco iſto*, vbi tam nefanda hæreſi nomen Dei blaſphematur. Denique hoc eodem prophetico zelo clariſſimus ille Mathathias Iudæ Machabæi pater, eum reliquoſque liberos ad bellum inuicto animo gerendum contra Antiochum tum temporis Iudææ tyrannicè (quia contra religionem Dei) imperitantem exuſcitat. *Maiorum* (inquit) *veſtrorum, Ioſuæ, Phineës, Dauidis, Eliæ, fortia facta & exempla imitamini,*

Ibid. v. 14.

Propheta è Iuda.

3. Reg. cap. 13.

Ibi v. 7.

Mathathias.

1. Machab. cap. 3. 62. *& à verbis viri peccatoris (Antiochi) ne timueritis quia gloria eius* & regalis maieſtas atque amplitudo Dei legi peruertẽdæ intenta, *ſtercus & vermis eſt: hodie extollitur & cras non inuenietur. conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius periit. Vos ergo filij confortamini, &* contra tyrannum iſtum *viriliter agite in lege, quia in ipſa glorioſi eritis.* Sic ille: ſummam hominibus fidelibus gloriam attribuens ex contemptu regalis potentiæ, tum quum ea extra cancellos ſibi à Deo poſitos ad euerſionem diuinæ legis prorumpit. Neque certè quicquam eſt vel apud Iudæos vel apud Chriſtianos glorioſius eorum hominum memoria, qui publicè contra reges impios declamando, eorumque nefariis conatibus repugnando, in ea tanquam palæſtra ad extremum vſque vitæ ſpiritum decertarunt. Quæ omnia eò pertinent, non vt regum dominatum improbemus, aut etiam populum Chriſtianum ad ſpernẽdos principes incitemus, quod eſt impium & Anabaptiſticum, ſed vt Deum principi præferamus, vt æternam Chriſti fidem fluxo & caduco regum nitori ſciamus præcellere, & quemadmodum D. Chryſoſtomus ait, *vt intelligamus ſacerdotiũ regno maius eſſe, & eſſe principatum ipſo regno venerabiliorem. ideoque Deus ipſum regale caput ſubiecit manibus ſacerdotis, nos erudiens quod hic princeps eſt illo maior*: vt rex locum in repub. tenendo quem à Deo, & eccleſia, & repub. habet, regnum ita firmum ſtabileque reddat, non autem alienum locum inuadẽdo quem Deus ei negauit, eccleſia interdixit, reſpub. nunquam tribuit, neque ve-

Chryſoſt. de verbis Eſaiæ. Hom. 4. 5.

Regia authoritas ſuis finibus contenta maximè laudabilis.

rò tribuere poteſt, & Dei ordinem peruertat, & eccleſię pacẽ turbet, & reipub. politiam diſſipet, & ſuum quoque regnum vitamque infinitis tumultibus, diſſidiis & periculis reddat obnoxiam. Quemadmodum enim exercitus aliquis ad magnam expeditionem ſuſcipiendam collectus, alios habet pedeſtris, alios equeſtris militiæ præfectos, qui ſunt & exercitui dirigendo, & fini quẽ exercitus ille ſibi proponit cõſequẽdo pernecesſarij, quamdiu vnitate animorum inter ſe deuincti ſub communi imperatore ad generalem victoriam iuxta diſciplinam militarem ſuas ordinatè actiones conferunt; ſin verò pedeſtris dux equeſtris præfecti locum inuadere, eiuſque interitu ſuam dignitatem amplificare velit, exercitum totum perturbat, iuſtumque meretur ſupplicium, ſiue vt eo excelſo imperandi loco amoueatur, ſiue etiam vt priuetur vita: non aliter quum eccleſia Chriſti tanquam immenſus Cant. 6.9.
exercitus collectus ex omnibus nationibus, ſub Chriſto & quem ille ſuum in hoc exercitu vicarium conſtituit, ad debellandas inferorum vires, regnúmque cæleſte conſequendum tendat; etiamſi princeps aliquis ciuilis ſit in hac phalãge valde vtilis, tamen quum certum locũ à Deo ſibi habeat commiſſum tanquam peditatus vel equitatus præfecturam, ſi ſua dignitate non contentus, ad maiora eaque ſuo gradui non cõſentanea aſpiret, ſi ordinem exercitus ſeditiosè perturbet, ſi impediat ne ad finem illum perueniat æternæ beatitudinis quò omnia conſilia, & cogitationes, & opera, & regna Chriſtianorum

depoſuerunt ; idque orbis Chriſtianus approbauit, & reges propter hæreſim ita deponi poſſe in generalibus Concilijs definiuit.

12 *Ad epiſcopos Galliæ, vt iure ſuo epiſcopali cõtra Nauarræũ vtantur, eúmque denuntient, eſſe anathema exẽplo epiſcoporũ Hiſpaniæ; & inhabilẽ ad regnũ Gallicanum, exemplo epiſcoporum Germaniæ, qui ita ſe geſſerunt erga Henricum Imperatorem Simoniacum & ſchiſmaticum: item exempla epiſcoporum Poloniæ, qui regem ſuum regno priuarunt ob iniuſtas rapinas. Idem præterea facere erga Nauarræum poſſunt & debent Galli epiſcopi illuſtri exemplo & mandato D. Remigij eorum primatis & principis.*

13 *Nauarræus magis abdicari meretur quàm aliquis veterum regum hæreticorum vel ſchiſmaticorum, vt ex mutua comparatione liquet.*

14 *Cõcluſio monens Catholicos vt arceant à regno Nauarræum hæreticum, exemplo hæreticorum qui Catholicum, ſuum regem nulla ratione volũt perferre: item quia hæretico nulla obedientia debetur: tum quia Nauarræus niſi cum religionis & reipub. ruina non poteſt regnare: deniq; quia nulla ſanguinis proximi cognatio quicquam iuuat hæreticũ: vt Gallicani epiſcopi valde obligentur Nauarræo tanquã alteri Iudæ anathema dicere, eumque pro ſua virili à regno Gallicano repellere.*

QVod prudens Philoſophus & egregius ille Romanæ eloquentiæ magiſter dixit, *nihil eſſe difficilius quàm à conſuetudine oculorũ aciẽ mentis abducere*, & rem quamque ſuis propriis momentis atque ponderibus æſtimare,

mare, id quum multis in controuerſijs ſit verum, tum in hac re quam nunc aggredior longe eſt veriſſimum. Ita enim reges plærique auro fulgent oſtroque decori, tot habent maieſtatis glorioſa inſignia, tales famulorum, ſatellitum, & procerum circumfuſos greges, ita alicubi eorum nuda & vacua ſubſellia ſubditi etiam nobiliſſimi magnis honoribus afficiunt, ita eos progredientes fauſtis acclamationibus tanquam numina quædam proſequuntur, eos nunquam niſi in genua proſtrati alloquuntur, aliaq; multa exhibẽt ſummæ ſubiectionis & reuerentiæ admodum demiſſę ſigna vt vulgus hominum exiſtimet ſub cœlo nihil eſſe regio nomine diuini⁹, nullam in terra poteſtatem cum regali amplitudine conferendam. Huc accedit Chriſti, & Apoſtolorum, & Chriſtianorum omnium conſentiens prædicatio, quæ iubet Chriſtianos *Cæſari dare quæ ſunt Cæſaris: honorare regem* vt aliorum ſummum & principem: impiorum eſſe *maieſtatem contemnere: omnem animam poteſtatibus ſublimioribꝰ debere eſſe ſubditam*, & alia huius generis permulta, quibus Apoſtoli hortabantur ſui temporis Chriſtianos, vt fideliter parerent Romanis Imperatoribus, etiamſi Paganis, more tamen tum reipublicæ Romanæ probato Imperium Romanum, quod maiorem orbis cogniti partem continebat adminiſtrantibus. Quæ omnia, et ſi quæ alia vſpiam vſurpantur, ſiue ad regiam maieſtatem ornandam externæ pompæ & cæremoniæ, ſiue ad perſuadendam ſubditis ſinceram erga reges obediẽtiam deprõpta ex ſacris

Splendor regius.

In Anglia.

Honor regibꝰ debetur.

Matth. 22. 21.

1 Pet. 2. 13. 17.

2 Petr. 10.

Rom. 13. 1.

literis vel Apoſtolorum vel Prophetarum præconia, vt quiſque Chriſtianus probat, eaque in Paganos quidem reges aptè, in Chriſtianos autem multò plenius & perfectius quadrare iudicat; ita illud vnà cauendum eſt, ne iſto externo ſplendore & faſtu oculos nobis ita perſtringi patiamur, vt non etiam mentis aciem ad verum regis officium, officijque limites expendendos conuertamus: neue quæ generaliter & vniuerſè de regibus dicuntur, ea de ſingulis regibus ſemper & quocunque modo ſe gerât erga ſuos, & quocunque modo in rempub. vel eccleſiam peccant interpretemur. Hoc enim vt nimis iniurioſum eſt omnibus rebuspub. tum Paganis tum Chriſtianis quæcunque à condito mundo optimis legibus temperatæ floruerunt (vti nos aliàs oſtendimus) ita magis iniurioſum eſſet Eccleſiæ, in qua eminet tradita à Chriſto Ieſu poteſtas regali longè excellentior, & in qua Eccleſiá, Chriſtiani perpetuò crediderunt potentiam regis ſi quando is in officio exercendo fidei Chriſtianæ grauiter noceret, correctioni Eccleſiaſticæ eſſe obnoxiam. Quam æquabilem mediocritatem tribuendi eccleſiæ quod ſuum, & regi quod ſuum eſt, quaſi iuxta verbum Chriſti, *quæ Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo*, ita religioſè tenuerunt veteres Chriſtiani, vt quamdiu reges ſua regalia tractarent, Dei autem ſacerdotibus quæ Dei erant relinquerent, nihil erat Chriſtianis humilius, nihil manſuetius, nihil ad maximos honores regibus præſtandos promptius atque paratius. Ita nimirum Chri-

Suprà imp ...

Regia poteſtas in eccleſia ſubeſt eccleſiaſticæ.

Matt 22.

ſtiana diſciplina requirebat, id poſtulabat fides, id confirmauit laudatiſſima Chriſtianorum omnis temporis vita & conſuetudo. Quum verò reges egreſſi ſepta quæ illis Chriſtiana religio circundederat, aliquid moliebantur quod Chriſti honorem minueret, eius fidem læderet, eccleſię eius iura infringeret, Chriſtianos à recta ad cœlũ via in obliquos hæreſũ, vel ſchiſmatũ vel etiam grauium flagitiorum tramites auerteret: quia hæc talia erant ad quæ regia poteſtas ſe non porrigebat, talia in quibus ſcriptura regibus non parere ſed reſiſtere iubet, in quibus obedientiam damnat, repugnantiam laudat, & magnis in cœlo præmijs remunerat; his temporibus nihil erat Chriſtianis ad reges coarguendos liberius, nihil optimis epiſcopis animoſius, qui quò erant perfecta in Deum pietate flagrantiores omnibuſque virtutibus cumulatiores, eo reges in officio ſuo contra Deum eiuſque fidem delinquentes increpabant acrius & contemnebant ſecurius.

Rex hæreticus ab optimis epiſcopis maxime contemptus.

Cuius rei valde illuſtria exempla ſuppeditant & ſcripturæ ſacræ de varijs prophetis ſummiſque pontificibus acriter inuectis in impios ſui temporis principes, & eccleſiaſticæ hiſtoriæ de epiſcopis ſumma libertate inſectantibus ſuæ tempeſtatis hæreticos reges atque Imperatores. Vide enim vt moderatiſſimus ille vir & Galliarum lumen Hilarius Pictauienſis Epiſcopus Imperatorem Conſtantium alloquitur. *Proclamo* (inquit) *tibi*

D. Hilari⁹.

Hilarius in lib. contra Conſtantiũ Auguſtũ. *Conſtanti quod Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximinus audirent. Contra Deum pugnas, contra eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum ſed diuinorum. Hæc tibi cum multis communia ſunt, at verò nunc propria tua accipe. Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es, Antichriſtum præuenis & arcanorum eius myſteria operaris &c.* & huiuſmodi contento & ſtomachoſo orationis genere pergit, Conſtantium Nerone, Decio, & Maximiano crudeliorem probans. *Tu* (inquit) *Conſtanti omnium crudelitatum crudeliſſime, damno maiore in nos & venia minore quàm Pagani illi perſecutores deſæuis. Subrepis, nomine blandiente, occidis ſpecie religionis, Chriſti fidem Chriſti mendax prædicator extinguis. Sceleſtiſſime mortalium, omnia perſecutionis mala ita temperas, vt excludas & in peccato veniam & in confeſſione martyrium. Sed hæc ille pater tuus humanarum mortium docuit &c.* Ad hunc modum integro libro contra hæreticum illum Imperatorem manſuetiſſimus epiſcopus detonat. Et D. Chryſoſtomus Babylam martyrem propterea ſummis laudibus celebrat, quòd Decium *Imperatorem, multarum ciuitatum, multarum gentium, immenſi exercitus Dominum, quaſi vile quoddam & nullius pretii mancipium, ſic impacta in pectus dextera è templo exegit, immenſamque famulorum circunſtrepentium turbam, ſatellites haſtatos, milites ſcutatos, Præſides ciuitatum, nobiles, alios præeuntes, alios ſequentes, ſeque denſo numero viciſſim vrgentes, ipſumque in medio Imperatorem tanquam ſemi Deum*

Babylas.

Chryſoſt. tomo 5 lib. cõtra Gẽtiles

auro gemmiſque rutilantem contempſit, hunceque vniuerſum faſtum non magis æſtimauit quàm depictam in pariete imaginem. Idemq; Chryſoſtom⁹ in hiſtoria Azariæ pontificis Oziam regem ſacerdotale munus inuadentem è templo expellentis omnium bonorum Epiſcoporum officium & fortitudinem erga reges impios deſcribens, *Azarias* (inquit) *ſacerdos poſt regem in templum ingreſſus eſt, non vt regem, ſed vt profugum & ingratum famulum eiecturus. Non aſpiciebat principatus faſtum, non audiebat illud Salomonis, Minæ regis ſicut ira leonis, ſed ſublatis oculis ad verum regem cælorum, & illud tribunal conſiderans, impetum fecit in tyrannum. Nouerat enim quòd comminatio regis ſimilis ſit iræ leonis, duntaxat iis qui terram ſpectarent. Verùm homini qui cælum haberet præ oculis, quique ſic induxerat animum, vt citius vitam deponeret quàm ſacras leges conſpiceret violari, quouis cane vilior erat rex ille. Nihil enim imbecillius eo qui diuinas conculcat leges; & qui committit peccatum ſeruus eſt peccati, etiamſi decem millia coronarum habeat in capite.* Hac confidentia Azarias pontifex Oziam regem adortus eſt. Et D. Chryſoſtomus ipſe à tota eccleſia mirificè prædicatur, quòd non minori conſtantia Eudoxiæ Imperatrici eiuſque coniugi Arcadio ſe oppoſuerit, Ambroſius quod Iuſtinæ & Valentiniani obſtinatam voluntatem ſua epiſcopali fortitudine fregerit, & Theodoſium ob cædem Theſſalonicenſem extra eccleſiam proiecerit, & poſt diuturnam octo menſium pœnitentiam, deprecanti culpam & vt in eccleſiam admitte-

Chryſoſt. to 1 homel. 5. de verbis Iſaiæ.

Azarias.

Prou. 19.

Rex hæreticus tyrannus, quouis cane vilior D. Chryſoſt.

retur ſupplicanti, ægrè conceſſerit. Nec minori fiducia ſe ſe opponebant Conſtantio Imperatori magnus & mitis Athanaſius, Oſius Cordubenſis, Hilarius Pictauienſis, Leontius Martyr, & Lucifer Sardiniæ epiſcopus, quorum primus, *Conſtantius* (inquit) *iſte idem facit quod Antichriſtum facere decuit. Nouus eſt Achab, & noſtris temporibus ſecundus Baltaſar, & qui vt alter Pharao quo magis atteritur, eo magis obdureſcit, verus Antichriſtus qui in gratiam hæreſis ſuæ Saulem immanitate ſequitur.* Et poſt in eadem epiſtola: *Homines ob cædem, aut ſeditionem, aut furtum, aut ſimilia crimina relegatos, non aliter quàm Pilatus Barrabam ad preces amicorum à pœna abſoluit: Chriſti autem ſeruos, epiſcopos & ſacerdotes, non ſolum non relaxat, ſed exules inclementiſſimè nouis ſupplicijs grauat, quaſi æternam Furiam & Alaſtora ſe illis præbere velit. Nec id mirum. quum maleficis ob mores amicus, orthodoxis vero ob Chriſtum inimicus ſit. Ex quo liquido oſtenditur Iudæos qui Barrabam poſtulauere, dominum autem crucifixerunt, tales fuiſſe quales nunc ſunt cum Conſtantio Chriſti perduelles Ariani.* Poſtremus vero reliquorum cauſam agens, cum eorum omnium approbatione docet vti prius Babylas ille martyr, cùm Chriſti fides & honor in quæſtionem vocatur, totam illam magnificentiſſimam regum pompam nihil aliud eſſe quàm *depictam in pariete imaginem*, illum ambitioſum faſtum Imperatorum eſſe meram pupam & laruam quam planè detrahere oportet, & hoc tempore Imperatori maximo non

Athanaſi⁹.

Athanaſ. in epiſtola ad ſolitariam vitam agentes.

magis quàm minimo Chriſtiano parcere. Is enim quum ea quæ ſuperiùs libauimus fusè contra Conſtantium expoſuiſſet, ipſe ſibi proponens hanc communem omnium obiectionem de regibus honorandis; ita eam diſſoluit, vt multò fortius reges omnes conſtringat, & eos eccleſiaſticæ cenſuræ ſubditos eſſe optimè clariſſiméque demonſtret. Sic enim ille. *Videns* (Imperator) *te veritate ſuperatum eſſe, dicere es ſolitus; Sacræ ſcripturæ præcipiunt regibus & omnibus in ſublimitate conſtitutis homines eſſe ſubditos, & audes tanta & talia mihi ingerere Lucifer?* Quid verò ille contrà? *Hæc conſpicis, huiuſmodi quæ te iubent honorari intelligis. quæ vero literæ ſacræ te iubent facere, illa fingis non noſſe; illa in quibus monet te dominus ſacerdotibus obedire, illa quæ vrgeant vnum te exhibere ex omnibus conſeruis tuis oportere, nec cuiquam* (epiſcopo) *ſi velis Dei inueniri ſeruus ſuperiorem dicere. Hæc* (inquit Tito beatus Apoſtolus) *loquere, & exhortare: & argue cum omni imperio. nemo te contemnat. Si Chriſtianus es, quia & tu vnus es ex illis propter quos Apoſtolus dixit: Hæc loquere & argue cum omni imperio, nemo te contemnat: vtique me cum omni imperio te corripientem audire debes non contemnere, ſi tamen Chriſtianus es. Quod ſi contempſeris, iam Chriſtianus non es: quia ſi fuiſſes Chriſtianus, non contempſiſſes eum quem Deus ordinauit ad inſtruendum plebem ſuam; & cui Apoſtolus dixit: Hæc argue cum omni imperio, & nemo te contemnat.* Eſt ergo Apoſtolo Paulo teſte, in eccleſia imperiũ ſacerdotale ſuper imperium ciuile. Vtq; imperator in ſuo imperio

Lucifer. li. de nõ parcendo in Deum delinquenti. fol. 297.

Obiectio Arian: Imperatoris.

Reſponſio Chriſtiani epiſcopi.

Tit. 2. v. 15.

Imperium epiſcopi in Imperatorem.

ciuili iure poſtulat à ſubditis obedientiam, ita ſacerdos in imperio eccleſiaſtico, pari vel potius meliore iure requirit obedientiam ab Imperatore, qui ſi Chriſtianus eſt, epiſcopo ſubiectus eſt, & quem humiliter audire debet, *cum omni imperio arguentem.* et hac potiſſimum defenſione nititur quoque D. Athanaſius.

Athanaſi° vbi ſuprà.

Eſt quoque & alia ratio quare reges iuſtiſſimè reprehendere poſſumus, atque iis etiam ſi vim faciant reſiſtere. Quum enim finita ſit & terminata eorum poteſtas, vt quæ circa certam rerum ciuilium materiam per ſe verſatur, ad diuina autem non pertingit, niſi quatenus eccleſiæ ſubſeruit & opitulatur, vt aliàs fuſius declaratum eſt, ſi quando extra terminos ſibi circundatos euagari vult, & in alienam meſſem ſuam falcem immittere, quia iam non vt rex agit ſed vt tyrannus, hîc glorioſum eſt regem coarguere, eique non verbo ſolùm, ſed re quoque obſiſtere. id quod item doctor præclarè admonet. *Retineo quidem* (inquit ille) *ſacris libris ſcriptum eſſe, Noli ſuperbire coram rege. Et ſi intra terminos tuæ poteſtatis eſſe voluiſſes, & tum ſuperbus extitiſſem contra te, re vera ipſe me vt præuaricatorem legis condemnaſſem. Nunc verò quia homicidæ tibi & ſacrilego vera dicimus, non vtique tanquam ſuperbi puniri meremur, ſed magis præmiis afficiemur cœleſtibus, quòd tibi erranti non pepercerimus. Scriptum eſt enim, flagellum equo & ſtimulum aſino, virgam autem genti inſipienti.* Quum autem ſic aberrat rex, & ab Epiſcopo ſuo vel acerrimè reprehenditur, ne di-

Regum poteſtas finita.

Supra cap. 3.

Lucifer lib. 1. pro S. Athanaſ. fol. 55.

Prouerb. 26. 3.

cat vt idem vir alibi præclarè docet, *facit mihi iniuriam Lucifer, ſed dicat, Dei ſacerdos commonet atque hortatur ſecundum ſacræ legis præcepta, vt poſſim ducere vitam Deo acceptiſsimam.* Et hoc potiſſimum clypeo ſuam loquendi inuictam libertatem tuetur D. Hilarius *Pugnamus* (inquit) *contra perſecutorem fallentem, contra hoſtem blandientem, contra Conſtantiũ Antichriſtum, qui nõ dorſa cædit ſed ventrẽ palpat, non caput gladio diſſecat, ſed animum auro corrumpit, non ignes publicè minatur ſed gehennam priuatim accendit. Chriſtum confitetur vt neget, Eccleſiæ tecta ſtruit vt fidem deſtruat. Te o Deus in verbis, te in ore circumfert, & omnia omnino agit, ne tu vt Deus, ita pater eſſe credaris.* Atqui diceret adulator aliquis, hoc eſt calumniari & mentiri, hęc eſt contra Cæſaris maieſtatem contumelia & maledicentia: *Imò verò* (inquit D. Hilarius) *ſileant iſtæ ineptiæ, ceſſet maledictorum opinio & mendacij ſuſpicio. Veritatis enim miniſtros decet vera proferre. Si falſa dicimus, infamis ſit ſermo maledicus: ſi verò vniuerſa hæc manifeſta eſſe oſtẽdimus, Apoſtolica libertas iubet vt Conſtantium Antichriſtũ dicam, & ſic eũ alloquar, vt Ioannes Herodem, vt Machabæi Antiochum, vt primi Chriſtiani Neronem, Decium & Maximianum.*

Idem de nõ parcendo in Deum delinquenti. fol. 198.

Hilarius lib. contra Conſtantiũ Auguſtũ.

Henric. 3. Valeſ.

Quod ſi in ſacras literas intueamur, & totam vtriuſque Teſtamẽti hiſtoriam cogitatione perluſtremus, comperiemus viros ſanctiſſimos ex eo præcipuè maximam laudem cõſecutos, quòd reges regio munere abutentes & Dei gloriæ aduerſantes, ſingulari quodam modo contemnerent atque abiicerent, eorumque ſuperbam

Prophetæ egregie cõtemnunt reges impios.

magnificentiam hoc tempore , ipſo luto quod calcabãt ducerent viliorẽ. Quin imò prophetica dignitas magna ex parte in hac regij faſtus atq; ſplendoris deſpicientia cernitur. Quemadmodũ enim Iſaias ſuã prophetiã auſpicatur? *Audite verbũ Domini principes Sodomorũ, percipite auribus legem Dei noſtri , populus Gomorrhæ.* Quemadmodum ad prędicandũ mittitur Ieremias? *Ecce* (inquit Deus) *dedi verba mea in ore tuo. ecce conſtitui te ſuper gentes & ſuper regna, vt euellas, & diſperdas, & diſsipes, & plantes. Ne timeas à faciẹ eorum: ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam , & in columnam ferream, & in murum æreum regibus Iudæ & principibus eius.* Quid Ezechiel? *Mitto ego te* (inquit Deus) *ad filios Iſrael, ad gentes apoſtatrices quæ receſſerunt à me. Filij ſunt dura facie, & indomabili corde , & attrita fronte. ſed ne timeas eos, quoniam cum ſcorpionibus habitas.* Et mox. *Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum , & frontem tuam duriorem frontibus eorum. Vt adamantem & vt ſilicem dedi faciem tuam. Ne timeas eos neque metuas à facie eorum.* Ita ſi ſeriẽ prophetarum reliquorum percurramus , non vltimam partem eorum officij in hoc videbimus fuiſſe , vt regum & principum Deo rebellium ſuperbiam contererent , populoſque docerent eſſe homini conceſſam à Deo potentiam potentia regali ſublimiorem. Quum conſilio Prophetæ indigerent , *deſcenderunt ad Eliſeum , Ioram rex Iſrael* ſchiſmaticus , *Ioſaphat rex Iudæ* fidelis , & *Meza rex Moabitarum* Gentilis; quibus eius domum ingreſſis, ita regem ſchiſmaticum excepit propheta. *Quid mihi & tibi eſt?*

Iſaias ca.1. *Ieremias cap. 1.* *Ezechiel cap.2.& 3.* *Eliſeus.* *4.Reg.3.*

Vade ad Prophetas patris tui Achab & matris tuæ Iezabel. Sed interponente petitionem ſuam Ioſaphato, ita pergit Ioram alloqui Eliſeus. *Viuit Dominus exercituum in cuius conſpectu ſto, quòd ſi non vultum Ioſaphat regis Iudæ erubeſcerem, non attendiſſem quidem te nec reſpexiſſem*, pariter oſtendens qualis Catholicis regibus conueniat reuerentia, & vnà ſchiſmaticos hæreticoſque reges ita deſpici oportere, vt eos non alloquio, imò neque vultu familiari dignemur. Venerat in Bethel primariam ſynagogam Samariæ vir Dei è Iuda, ibique contra regis Ieroboam ſacrilegia magna fiducia prædicauerat. Ieroboam quanquam tyrannus, non tamen mortem intentauit, aut iniecit vincula, ſed contrà potius vt placaret, & blandiendo ſilentium imponeret, amiciſſimè eum affatus eſt, *Veni mecum, domum vt prandeas, & dabo tibi munera.* At quid ille ad regé, & eum regé quia iam vnico verbulo mortem ei præſentem poterat inferre? *Si dederis* (inquit) *mihi mediam partem domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam, nec bibam in loco iſto*, vbi tam nefanda hæreſi nomen Dei blaſphematur. Denique hoc eodem prophetico zelo clariſſimus ille Mathathias Iudæ Machabæi pater, eum reliquoſque liberos ad bellum inuicto animo gerendum contra Antiochum tum temporis Iudææ tyrannicè (quia contra religionem Dei) imperitantem exuſcitat. *Maiorum* (inquit) *veſtrorum, Ioſue, Phineës, Dauidis, Eliæ, fortia facta & exempla imitamini,*

Ibid. v. 14.

Propheta è Iuda.

3. Reg. cap. 13.

Ibi v. 7.

Mathathias.

1. Machab. cap. 3. 62. & à verbis viri peccatoris (Antiochi) ne timueritis quia gloria eius & regalis maieſtas atque amplitudo Dei legi peruertēdæ intenta, ſtercus & vermis eſt: hodie extollitur & cras non inuenietur. conuerſus eſt in terram ſuam, & cogitatio eius periit. Vos ergo filij confortamini, & contra tyrannum iſtum viriliter agite in lege, quia in ipſa glorioſi eritis. Sic ille: ſummam hominibus fidelibus gloriam attribuens ex contemptu regalis potentiæ, tum quum ea extra cancellos ſibi à Deo poſitos ad euerſionem diuinæ legis prorumpit. Neque certè quicquam eſt vel apud Iudæos vel apud Chriſtianos glorioſius eorum hominum memoria, qui publicè contra reges impios declamando, eorumque nefariis conatibus repugnando, in ea tanquam palæſtra ad extremum vſque vitæ ſpiritum decertarunt. Quæ omnia eò pertinent, non vt regum dominatum improbemus, aut etiam populum Chriſtianum ad ſpernēdos principes incitemus, quod eſt impium & Anabaptiſticum, ſed vt Deum principi præferamus, vt æternam Chriſti fidem fluxo & caduco regum nitori ſciamus præcellere, & quemadmodum

Chryſoſt. de verbis Eſaia. Hom. 4. 5. D. Chryſoſtomus ait, *Vt intelligamus ſacerdotiū regno maius eſſe, & eſſe principatum ipſo regno venerabiliorem. ideoque Deus ipſum regale caput ſubiecit manibus ſacerdotis, nos erudiens quod hic princeps eſt illo*

Regia authoritas ſuis finibus contenta maximè laudabilis. *maior*: vt rex locum in repub. tenendo quem à Deo, & eccleſia, & repub. habet, regnum ita firmum ſtabileque reddat, non autem alienum locum inuadēdo quem Deus ei negauit, eccleſia interdixit, reſpub. nunquam tribuit, neque ve-

rò tribuere poteſt, & Dei ordinem peruertat,& eccleſię pacē turbet ,& reipub. politiam diſſipet, & ſuum quoque regnum vitamque infinitis tumultibus, diſſidiis & periculis reddat obnoxiam. Quemadmodum enim exercitus aliquis ad magnam expeditionem ſuſcipiendam collectus, alios habet pedeſtris, alios equeſtris militiæ præfectos, qui ſunt & exercitui dirigendo, & fini quē exercitus ille ſibi proponit cōſequēdo pernecesſarij, quamdiu vnitate animorum inter ſe deuincti ſub communi imperatore ad generalem victoriam iuxta diſciplinam militarem ſuas ordinatè actiones conferunt; ſin verò pedeſtris dux equeſtris præfecti locum inuadere, eiuſque interitu ſuam dignitatem amplificare velit, exercitum totum perturbat, iuſtumque meretur ſupplicium, ſiue vt eo excelſo imperandi loco amoueatur, ſiue etiam vt priuetur vita: non aliter quum eccleſia Chriſti tanquam immenſus exercitus collectus ex omnibus nationibus, ſub Chriſto & quem ille ſuum in hoc exercitu vicarium conſtituit, ad debellandas inferorum vires, regnúmque cæleſte conſequendum tendat; etiamſi princeps aliquis ciuilis ſit in hac phalāge valde vtilis, tamen quum certum locū à Deo ſibi habeat commiſſum tanquam peditatus vel equitatus præfecturam, ſi ſua dignitate non contentus, ad maiora eaque ſuo gradui non cōſentanea aſpiret, ſi ordinem exercitus ſeditioſè perturbet, ſi impediat ne ad finem illum perueniat æternæ beatitudinis quò omnia conſilia, & cogitationes, & opera, & regna Chriſtianorum

Cant. 6.9.

ſpectare debent, & ſine quo quicquid molimur friuolum eſt & inane; ſtupidum eſt putare hunc tanquam prçfectum militarem eſſe colendum, & non potius tanquam exercitus proditorem ordine ſuo mouendum, & dçbita caſtigatione plectendum.

2 ¶ 2 Abſit autem vt quiſquam Chriſtianus ſuſpicetur ſynagogam Iudæorum rectius fuiſſe ordinatam, ideoque ea ex parte prçferendam ecclesiæ Christi, vmbram corpori, figuram veritati, legem Euangelio, humile tugurium veteris Teſtamenti conſtructum à ſeruo, & paucis poſt annis deſtruendum, huic noui Teſtamenti regali Palatio, quod ædificauit *Deus & non homo*, & ædificauit in omnem æternitatẽ duraturum. Conferamus ergo illam vmbrã cũ hac veritate, ſynagogam cum eccleſia, & ex illis quæ iã poſita ſunt, quæ ſit hac in re vt olim ſynagogæ, ita nũc magis eccleſiæ poteſtas, certiſſima conſecutione deducamus. In lege Moyſaica habemus neminem potuiſſe Iudæis deſignari regem qui non eſſet origine & religione Iudæus. Habemus expreſſam legis vocem *non poſſe aliquem eligi regem qui non ſit frater Iudæorum.* Habemus Pontificem in quæſtionibus de lege ſupremum iudicem, cui cum ſenatu ſuo de illis decidenti ab omnibus ita erat obtemperandum, vt *ſi quis ſuperbiret nolens obedire ſacerdotis imperio*, mors illi refractario fuerit inferenda, & à corpore Iſraëlis tam impium mẽbrum abſcindendum. Euidenter cauebat lex illa *ne princeps legibus ſe præponeret*, *neue quicquam præter Pontificis & Senatus Leuitici ſenten-*

Heb. 10. 1. Ioan. 1. 17. Heb. 3. 5. & 9. 2. Ibid. ca. 8. 2. Heb. cap. 8. 9. & 10.

Synagoga figura eccleſiæ.

Supra fol. 171.

Supremũ iudicium controuerſiarum in lege, penes Pontificẽ.

Ibid.

tiam faceret. Euidenter præſcribebat petendum eſſe regi exemplar legis à ſacerdotibus Leuiticis à quibus etiam interpretatio legis erat ſumēda, in eaque meditandum omnibus diebus vitæ. Nec vnquam poterat rex quocunque prætextu populum ad alias Dei colendi cæremonias abducere. Et hæc capita lex de rege, certa atque immobilia firmauit multis annorum centenariis priuſquam regis nomen in Iudæa increbreſceret; eodemque tempore de occidendis ſine exceptione omnibus qui vel clanculum vel palam Iudæum quemuis à veteri patrum religione ad nouos Deos colendos tanquam à Catholica fide ad Arianiſmum, Lutheraniſmum, Caluiniſmum abducerēt, in hanc ſententiam lex lata eſt. *Si tibi voluerit perſuadere frater tuus, aut filius tuus, vel filia, vel vxor quæ eſt in ſinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens, Eamus & ſeruiamus Diis alienis quos ignoras tu & patres tui, non parcat ei oculus tuus vt miſerearis & occultes eum, ſed ſtatim interficies. Sit primùm manus tua ſuper eum, & poſt te omnis populus mittat manum.* Quid verò, ſi non vnus aliquis homo, vnus aliquis magiſtratus, aut ciuitatis princeps, ſed tota ſimul ciuitas & prouincia in huiuſmodi nouam religionem conſpirant? *Si* (inquit lex) *inueneris certum eſſe quod dicitur, & abominationē hanc opere perpetratā, ſtatim percuties habitatores vrbis illius in ore gladij & delebis eā, omniaq; quæ in ea ſunt vſque ad pecora. Quicquid etiā ſupellectilis fuerit, congregabis in medio platearum eius, & cum ipſa ciuitate ſuccendes, ita vt vniuerſa conſumas Domino Deo tuo, & ſit tumulus ſempiternus.*

Malach. 2.7.

Lex mortem decernis omnibus hæreticis.

Deuteron. cap. 13.6.

Ibid. n. 14. 15.

Obiectio cuique ſecta Proteſtantium communis. At occurrit hoc loco dubitatio non leuis. Fieri enim poterat (neque quicquã erat certius quàm ita futurũ) vt & viri illi priuati, & hi ciuitatis rectores principeſque, & tota ciuitas per ſuos falſos miniſtros obiicerent ſe huius legis violatæ non eſſe reos. Se enim nihil niſi purum Dei verbum docere, ab hominum inuentis ad ipſam Dei legem accuratiſſimè ſeruandam ſuos traducere: illos verò alios qui ſe oppugnatum veniũt eſſe immerſos in ſuperſtitionibus antiquis, eſſe idololatras, eamque pænam iure commeritos quam ipſis iniuria conantur infligere. Nónne hac vna obiectione eorum qui vrbem hanc ſuccendere voluerunt apparatus atque exercitus totus diſſoluitur? Ita quidem neceſſe
Reſponſio. eſt, ſi ipſorum ſchiſmaticorum iudicio ſtandum fuiſſet. Sed quia Deus Pontificem & cum eo Senatum certum Hieroſolymis omnium de lege quæſtionum iudicem ſupremum deſignauerat, hiſque ſchiſmaticis in ſua cauſa nõ magis quàm homicidis & latronibus in ſua credendum erat, idcirco *ex decreto iudicis omnes* illi vltima inter-
Deuter. 17. necione erãt delendi, quaſcunque interim pro ſe nugas & cauillationes confingerent. Atque in hoc Concilio quod ex Pontifice ſummo & ſeptuaginta aſſeſſoribus conſtabat, tota maieſtas reip. Iudaicæ maximè quoad religionem erat poſita. In hoc Concilio expreſſa erat imago *ſce-*
Geneſ. 49. 10. *ptri* per Spiritum ſanctum Iudæ promiſſi, nec vſque ad aduentũ Meſſiæ auferẽdi, ideoque hoc Concilium & ante reges maximè, & ſub regibus, & poſt reges vſque ad Herodis tempora, quãquã aliquan-

aliquādo regum crudelitate, vel infælicitate tē-porum intermiſſum, oppreſſum vel imminutū viguit, vt eſt omnium Hebræorum & è Iudæis doctiſſimorum legis interpretum ſententia. Quod expreſſè confirmauit rex Ioſaphat, quū cauſas ciuiles vel regias à cauſis legalibus ſegregans, ſtatuit iuxta antiquam Moyſis ordinationem *Vt Leuitæ, & ſacerdotes, & principes familiarum iudicarent cauſam domini vbicunque quæſtio erat de lege, de mandato, de cæremoniis & iuſtificationibus, præſidente Anania ſacerdote & pontifice: Zabadias autem* ea tractaret *quæ ad regis officium pertinebant*. Et generalem reipub. Iudaicæ cōſuetudinem optimè exponens Ioſephus, *Sacerdotes* (inquit) *noſtri ſemper colunt Deum, quos ſemper regit qui genere primus eſt, qui quidem ante alios ſacerdotes Deo ſacrificat, leges cuſtodit, diiudicat controuerſias, conuictos delicti punit, cui qui non obedit, is pœnas luit tanquam in Deum impius*. Et rurſus eodem loco. *Sacerdotes omnium inſpectores, & controuerſiarum iudices, & damnatorum punitores conſtituti ſunt à Moyſe. Qui autem principatus fieri poſſit hoc ſanctior, aut quis honos Deo conuenientior? vbi & plebs vniuerſa eſt ad pietatem benè comparata, & ſacerdotibus concredita rerum maximarum cura præcipua.*

Ioſeph. lib. 14. cap 17. Petr. Galatinus de arcanis Catholicæ veritatis, lib. 4. cap. 5.

2. Paralip. cap. 19. v. 10. 11.

Ioſeph. cōtra Appionem, lib. 2. pag. 888.

¶ 3 Hoc igitur ſtabilito per Deum ipſum tribunali, quod in repub. Iudaica ſummum erat, omnibuſque aliis in Iudæa ciuitatibus & magiſtratibus imperabat, eratque vera illius reipub. tanquam vita, & qua per Herodem ſublata deſiit vera reipub. Iudaicæ forma, & terminata eſt lex, venitque Meſſias nouam in orbe vniuerſo 3

eccleſiam inchoaturus, hoc inquam pontificali iudicio poſito, quadringentis poſtea annis
1. Reg. 8. creati ſunt reges, populo intemperanter contra Samuelis deique voluntatem eos flagitante,
Sup fol. 60 quos tamen & populi iura, & Dei item legitima cõculcaturos Deus præuidit & prædixit. quod
4. Reg. 17. in plæriſque omnibus conſequentibus regib' nimis verũ fuiſſe, hiſtoria Teſtamẽti veteris declarat. Nam præter oẽs Iſraëlis reges à primo Ieroboamo ad vltimũ vſque Oſeam vel ſchiſmaticos vel planè idololatras, è Iudæis quoque plurimi, illis idololatris & diuinæ legis hoſtibus apertis
Prophetarũ poteſtas in reges impios. nihilo fuerunt meliores. Qui quoniam tyrannica potentia debitam illis diuina lege pœnam erant declinaturi, Deus pro ſua infinita bonitate & miſericordia illo ipſo regiæ inſtitutionis tempore intermortuam iam diu à Moy-
Act. 3. 24. ſis temporibus prophetarum vocationem re-
2. Reg. 12. 4. nouauit, qui diuino ſpiritu pleni, regibus bo-
4. Reg. 10. 1. nis perpetuò aſſiſtentes, vt Nathã Dauidi, Iſaias Ezechiæ, Hananias Ioſaphato; regeſque malos
2. Parap. 19. 2. acriter coarguentes vt Samuel Saulem, Ahias
1. Reg. 13. Ieroboam, Elias Achabum, Zacharias Ioam, &
3. Reg. 14. bonos in officio ſuo legiſque obedientia conti-
3. Reg. 18. nerent, & malos conſtanter monerent quod eſ-
2. Paralip. 24. ſent ſupplicium iuxta legem promeriti, illudque extraordinariè & terribiliore forma velle deum illis imponere, quando tyrannicè viribus ſuis ordinarias & à Deo in lege præſtitutas pœnas
Saul. negligerent. Ita Saul quòd ſacerdotale officium
1. Reg. 13. & 15. vſurpaſſet, per Samuelem regni iure priuatur, aliuſque ab eodem Samuele rex vngitur. Et

quanquam aliquot annos contra diuinam ordinationem pro rege ſe geſſit, verumque regem Dauidem ſucceſſorem ei diuinitus inſtitutum à regno adminiſtrando repulit, tandem tamen in eam miſeriam decidit, vt ipſe à ſeipſo pœnas exigeret, & ſe ipſe miſerrimè interficeret. Propter idololatriam Salomonis diuiſum eſt regnũ Iudææ, & longè maior pars, è duodecim nimirum Tribubus decem datæ ſunt Ieroboamo, qui ſtatim cum regni diuiſione ſchiſma quoque religionis cõiunxit, & primus in veteri Teſtamento author fuit ſpiritualis illius in eccleſia primatus quem in Teſtamento nouo ad eius exemplũ olim Ariani reges, & nuper Angliæ tyranni inſtaurarunt: eaque authoritate nouum ſacerdotium nouamque religionem idololatricam veræ Hebræorum fidei contrariam in regnum ſuum induxit. Et quoniam longè maiorem regni partem ſuæ ditioni habebat ſubiectam, verumque ſacerdotium funditus ſuſtulerat, & quod adulterinum Miniſterium eius loco ſubſtituerat, totum à ſua voluntate pendebat, idcirco legis de ſe iudicium ſecurè contemnebat. Sed Deus per prophetam denuntiat ſe cumulatè executurũ quod lex decreuerat, & propter regis potentiam nemo iuxta legem exequi poterat. *Ecce* inquit dominus, *ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentem ad parietem, & clauſum, & nouiſsimum in Iſrael. Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes. qui autem mortui fue-*

Ibid ca.16.

1. Reg. 31.

Ieroboam author regij in eccleſia primatus.

3. Reg. 12.

3. Reg. 14. 10.

Ibi. ca. 15. 29.

rint in agro, vorabunt eos aues cæli. Id quod paulò pòſt impleuit Baaſa *qui percuſsit omnem domum Ieroboam: non dimiſit ne vnam quidem animam de ſemine eius.* Quum autem Baaſa adeptus ſolium Ieroboam ab eius impietate nequaquam diſcederet, ſed ſchiſma ab eo cæptum continuaret, propheta propterea eundem cum Ieroboamo interitum ei & ſuis omnibus prædixit, quem & ſucceſſor Baaſæ Amri intulit, qui

3. Reg. 16. 11. *percuſsit omnem domum Baaſæ, & propinquos, & amicos eius, & non reliquit ex eo* (canem) *mingentem ad parietem.* Verùm vt alias huius generis hiſtorias multas prætercam, & in vna celebratiſſima inſiſtam, nihil ad ius hoc quod inquirimus declarandum aptius eſt eo quod de Eliſeo & A-

Achab. chabo in eiſdem ſacris libris perſcribitur. Achabus ſiquidem cum vxore Iezabel eiſdem maiorum ſuorum veſtigiis ingreſſi, ad eorum impietatem hoc inſuper adiecerunt, vt effuſo ſanctorum hominum ſanguine, nouo hoc ſcelere ſupra alios grauiſſimo ſeſe commacularent. Et verè ratum eſt aliquem eſſe vehementem hæreſis alicuius defenſorem, qui non ſanctiſſimos viros tali apoſtaſiæ aduerſantes crudeliter truci-

Act. 12. det, vt olim apud Iudęos ſub Herode, apud Romanos in illis decẽ cruẽtiſſimis perſecutionibus, & hodie apud Anglos ſub Iezabele illic immaniter ſæuiente perſpicitur. Deus itaque ad nefariũ illum tyrannum cum ſua Iezabele extirpandum

3. Reg. 19 v. 15. 17. monet Iſaiam, vt vadat *in Damaſcum & vngat Hazael regem ſuper Syriam, & Iehu regem ſuper Iſrael: & Eliſeum vngat prophetam,* adiiciens quòd

quicunque fugerit gladium HaZael, occidet eum Iehu, & quicunque ſugerit gladium Iehu, interficiet eum Eliſeus : quod nihil eſt aliud quàm generalem quandam occiſionem omnibus Achabitis denuntiare. Cęterùm huius comminationis exitus & effectus multò eſt magis admirabilis. Helia ſiquidem in cœlum abrepto, eius locum ſuſcipiens Eliſeus, non is quidem per ſe, ſed per alium è filiis prophetarum, Iehu regem vnxit, eique quid circa domum Achab facere debebat præſcribit. Neque verò aut ipſe Iehu cauſabatur ſe Iſraelitam fuiſſe & iuratum regis ſubditum, ideoque non poſſe tantum perduellionis flagitium admittere; nec qui in ciuitate vbi agebat Iehu verſabantur, aliquas eiuſmodi formidines aut ſcrupulos ſimularunt, ſed vt primum à propheta Dei Iehu fuiſſe inunctum, & idololatricæ Achabi ſoboli propter ſpretam Dei legem abrogatum imperium nouerunt, ſtatim & Iehu omnibus difficultatibus neglectis, arduam & odioſam illam prouinciam excindendæ radicitus ſtirpis regiæ prompto animo in ſe ſuſcepit, & ipſi *ſerui regis* qui tum dominabatur & qui traditum à patre quietè tenebat imperium *feſtinauerunt, & vnuſquiſque tollens pallium ſuum poſuerunt ſub pedibus eius in ſimilitudinem tribunalis, & cecinerunt tuba atque dixerunt, regnauit Iehu* : ea alacritate pulcherrimè demonſtrantes omnia regum diademata quibuſcunque titulis nixa (nullum autem meliore iure quàm Iſraeliticum illud fundatur, quod à libera populi

4. Reg. 9.

Obedientia debita regibus nihil valet cõtra ſententiam Eccleſia.

Ibid. v. 13.

3. Reg. ca. 11.31. 3. Reg. 12. electione & expreſſa Dei ipſius approbatione duxit originem) ſperni debere & pedibus calcari, vt primùm de regibus prophetarum Dei iudicio propter violatam eius legem regio honore abdicatis conſtiterit. Iehu autem effecturus quod ei propheta diuinus iniunxerat, & Ioramum regem Achabi filium ſine

4. Reg. ca. 9. mora interfecit, & ex ſumma turri præcipitem dedit Iezabelem, *& aſperſus eſt ſanguine paries, & equorum vngulæ conculcauerunt eam. Mox-*

Ibid. ca. 10. *que miſit* Iehu *ad nutricios filiorum Achab, vt amputarent capita filiorum domini ſui* Achabi: iique mandato eius obtemperantes *occiderunt eos omnes numero ſeptuaginta, & poſuerunt capita eorum in cophinis & miſerunt ad eum.* Et denique Iehu *percuſsit omnes qui reliqui erant de domo Achab, & vniuerſos optimates eius, & notos, & ſacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ.* Quæ ſeueritas tantopere à Deo probata eſt, vt propterea hanc principi illi illuſtrem & eximiam

4. Reg. 10. 30. Vide Ioſeph. lib. 9. cap. 5. 6. in ſcripturis laudem tribuerit, & rependerit præmium; *quia* (inquit) *ſtudioſè egiſti quod rectum erat & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab, filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper domum Iſraël.* Ita quod ſupplicium ſi ex lege Moyſis iuxta pontificalis ſynodi ſententiam fuiſſet inflictum, in vnica regis ipſius morte vel forſitan abdicatione deſiiſſet (vt in Ozia liquet) id quoniam reges iſti legis diuinæ & pontificum iudicio ſe noluerunt

ſubmittere, Deo ipſo iubente, & contemtum legis ſuæ ad exemplum aliorum longè ſeuerius vlciſcente, ad omnem regiam poſteritatem, & cognationem, & amicos notoſque extenditur.

¶ 4 Neque tamé ſemper dormiuit legalis pontificum authoritas, ſed quod Samariæ contra impios eius gentis reges Prophetæ diuini, id iſti quoque Hieroſolymis in regno Iudæ contra ſuos nefarios principes aliquando, licet rarius & multò clementius perfecerunt. Ozias enim ille quem proximè nominauimus, eò quòd ſuperbia inflatus *neglexit dominum Deum*, officium nimirum *adolendi thymiamatis* quod Deus ſolis ſacerdotibus attribuerat ſibi arrogando, à Domino lepra percuſſus eſt, & à Zacharia pontifice & vna ſacerdotibus octuaginta *viris fortiſsimis* è templo eiectus, & regali honore abdicatus. Qui deinceps *priuatus homo, extra vrbem*, vt ſcribit Ioſephus, & *plenus lepra, in domo ſeparata vixit vſque ad diem mortis ſuæ*, filiuſque eius Ioatham ad thronum regium eſt ſublatus. Ioiada quoque pontifex pari fortitudine Athaliam tyrannicè imperantem oppreſſit. Ea enim quum ſex annos in Iudæa imperaſſet, & quod Samariæ iuſtè contra ſobolem patris ſui Achabi feciſſet Iehu, idem ipſa iniuſtè Hieroſolymis contra ſtirpem Dauidis moliretur, è qua vnus Ioas ſeptennis infans fuerat ſuperſtes: Ioiada pontifex hunc in templo regem coronatum & inunctum oleo ſacro regem pronuntiat, & regi-

4

Reges Iudæ iuxta legis regio honore exuti.

Ozias.
2. Paralip. cap. 26.

Ioſeph. Antiquit. li. 9. cap. 11.

Athalia regina pontificis iuſſu occiſa.

Ioſeph. Antiquit. li. 9. cap. 7. nam Athaliam regali faſtigio deturbandam, *apertoque armamentario quod Dauid in templo inſtruxerat, diſtribuit centurionibus, & ſacerdotibus & leuitis, quas ibi haſtas pharetraſque, & arcus, & alia arma inuênit.* Quumq; regina in templũ ac-
4. Reg. ca. 11. curreret, & intuita regem *magna voce iuberet interfici inſidiatorem & occupatorem imperij*, pontifex autem è contra iuberet mulierem corripi & *duci ad torrentem Cedronis: ibique iugulari, quia nefas erat templum venefica ſupplicio pollui*; Iudæi circumſtantes, non reginæ ſed pontifici paruerunt, eamque interimunt, eadem etiam pœna afficientes, iuxta pontificis iuſſum, ſi quis ei opem ferre conaretur. Quo facto, *pontifex conuocato populo & militibus in templum, omnes ſacra-*
Ioſeph. vbi ſuprà. *mento in fidem regis adegit, ſe incolumitati eius tuendæ regnoque augendo daturos operam: eodem iureiurando mox regem ſtrinxit ad diuini numinis reuerentiam, & ad obſeruationem legum quas Moyſes cælitus tuliſſet*, & quas ſuperiores reges nimia audacia atque improbitate violauerant: moxque *ad ædem Baalis concurritur, quam Athalia cum rege marito conſtruxerat, quam populus à fundamentis diruit & ſacerdotem eius Methanem trucidauit &c.* In qua hiſtoria plurimas partes quoad Pontificem & ſuos, zeli, iuſtitiæ, fortitudinis, ſanctitatis; quoad reginam, ſæuitię, idololatriæ, ſimulationis, & impietatis complectente, illud tanquam diligentiori animaduerſione dignum notat ſcriptura ſacra, *feciſſe centuriones iuxta omnia, quæ præceperat eis Ioiada ſacerdos,*

quia quod aliàs populari furore & tumultu attentatum, fuiſſet ſeditio, vis, & iniuſta coniuratio; id Pontificis authoritate factum ſit legitima vltio, & recta iuſtitiæ adminiſtratio. Et aliquot quidem huius generis exempla ſub regibus Iudæis extant. Extirpato autem per Babylonios regio nomine, & abducto in captiuitatem populo, quum poſt 70. annos renouari cæpit Iudaicæ reipub. forma, ſimul ipſius Dei mandato inſtauratum eſt hoc Pontificale tribunal & Concilium, ab eoque tempore multò quàm antea fuit illuſtrius, vt nihil penitus maioris alicuius ponderis geſtum fuerit ſine Pontificis aſſenſu & authoritate. Et tandem Dei ipſius voluntate delato regali quoque imperio ad Pontificem ſummum, qui vtrumque tenuit vſque ad Herodem tyrannum (qui & Concilio illi & veræ item Pontificum ſucceſſioni finem impoſuit) poteſtas Pontificis multò fuit quàm prius amplior atque auguſtior.

Ezechiel. 44.
Ioſeph. Antiquit. lib. 13. cap. 11.
1. Mach. 13.

¶ 5 In nouo autem teſtamento quod non temporarium ſed æternum eſt, vbi Pontificatus Iudaicus in Chriſtianum, & Cathedra Moyſis in Cathedram Petri transfertur, & corpus vmbræ, veritas figuræ, eccleſia ſynagogæ ſucceſſit, quanto magis neceſſe eſt per Chriſtum Ieſum omnia eſſe ad æternam ſtabilitatem quàm aptiſſimè ordinata? Quantò magis hic neceſſe eſt ſanciri ſubditorum obedientiam erga ſupremos eccleſiæ paſtores, quando non de vmbris & figuris vt olim, ſed de rerum olim ſignificatarum veritate, de Dei gratia, de æterna beatitudine, 5

Maxima poteſtas Petri & ſucceſſorũ in teſtamẽto nouo.

Maxima poteſtas Petri & ſucceſſorũ in Teſtamẽto nouo. de ſempiternis inferorum ſuppliciis agitur, vbi Chriſtus poſtulat tantam eccleſiæ ſuæ rectoribus exhiberi ſubiectionem, vt ſi quis eorum imperium ſpreuerit, is Dei Patris & Filii & Spiritus ſancti imperium eadem opera reiicit, dicente Saluatore, *qui vos ſpernit, me ſpernit, & qui* *Luc.10.16.* *me ſpernit, ſpernit eum qui me miſit.* Hoc enim te- *Hebræ.cap.8.6.* ſtamentum *in melioribus repromiſsionibus ſancitum eſt.* Ideoque quęcunque illic ad teſtamenti veteris diuturnitatem conſtituta fuerunt, par eſt hîc in teſtamento nouo multò vigere firmius, & coli religioſius. Idque Chriſtus abundantiſſimè prouidit, qui eccleſiæ ſuę paſtorem ſummum ea *Matt. 16.* inſtruxit collata diuinitus gratia, vt ſuper eum noui teſtamenti eccleſiã ædificaret, cui & fundamento & eccleſiæ eam tribuit firmitatem atque robur, vt ad eam euertendam omnes & tyrannorum furores, & hæreticorum fraudes, & diabolorum vires inanes eſſent atque irritæ. Quanquã enim Petrus ille cuius humeris Chriſtus hoc diuinum & longè grauiſſimum onus impoſuit, homo eſſet eiuſdem cum cæteris mortalibus fragilitatis & conditionis, tamen participatione quadam à primaria illa Petra Chriſto Ieſu eam accepit ſoliditatem & firmitu- *Ioan.1.42.* dinem, vt quemadmodum à Chriſto Petra & Cepha, hic Petra, & Petrus, & Cephas dictus eſt, ſic item à Chriſto eam habuit communicatam virtutem, vt in ſanis & Chriſtianis religio- *Luc.22.32.* nis dogmatis *eius fides* ab ipſiſſima veritatis regula *nunquam deficeret*, eius Cathedra à Spiritu *Ioan.20.* ſancto nuuquam deſereretur. Et quemadmo-

dum Chriſtus à Patre, ſic ille a Chriſto miſſus, vniuerſalis eius eccleſiæ toto orbe diffuſæ præpoſitus eſt: omnéſque agnos & oues quas Chriſtus ſuo ſanguine redemit, eas paſcendas & regendas Petro huic ſupremo Chriſtiani gregis paſtori commiſit. Quæ certa veritas in ſcripturis ſacris luculenter poſita, & ex iiſdem ſcripturis inter ſe comparatis multò luculentius deducta, ſic eſt communi ſenſu primitiuæ eccleſiæ & omnium in ea doctiſſimorum patrum & Epiſcoporum, Tertulliani, Origenis, Cypriani, Baſilij, Cirilli, Auguſtini, Epiphanij, Hieronymi, Ambroſij, Leonis, Hilarij, Proſperi, Chryſoſtomi, Gregorij, confirmata teſtimonijs, & etiam adeò perſpicuis ipſorum Proteſtantium qui doctiores ſunt & in antiquorum monumentis mediocriter verſari roborata confeſſionibus, quas ipſa rei notiſſimæ manifeſta veritas expreſſit, vt hoc vno nihil ſit in Chriſtiana theologia clarius, nihil magis munitum & inuictum. Quoniam autem huic Pontifici tam difficilem & immenſam prouinciam adminiſtraturo largiſſima neceſſariò tribuenda erat authoritas, ideò Chriſtus ne quid tanto muneri optimè perfungendo deeſſet, *claues regni cœlorum* illi tradidit, vnico verbulo poteſtatem quanta maxima cogitari poteſt deſignãs, tũ eã qua eccleſia cœleſte Chriſti in terra

Chryſoſt. de ſacerdot li. 2

Ioan. 21.

Tertul. de præſcrip.

Orig hom. 5 in Exod.

Cyprian. de vnit. eccleſ & epiſt 73.

Baſi. li. 2. in Eunom. & lib. de pœnitent.

Cyril. in Ioan lib 2. ca. 2. & 2.

Auguſt. ſerm. 15 16. 26. 24. de Sanctis De verbis Dom ſecũdum Ioan. 49. Annotation in Iob ca. 30. In pſal. cõtra partẽ Donati & in pſal. 69

Epiph. in Ancor. Hieron. lib. 1. in Iouinian. in cap. 2. Eſa. & ca 16. Hierem Leo Sermo. 2. de Anniuerſario Aſſumptio. & epiſt. 89. Ambroſ. ſerm. 47 Hilar. in Matt. ca. 16. Proſper. de vocat. gent. lib. 2. cap 28. Chryſ. in Mat. hom. 55. & in pſal. 50. hom 2. Gregor. lib. 4. epiſt. 32 & 76.

Magdeb Centur. 3. cap. 4. pag. 84. Centur. 4. cap. 7. pag. 555. Cent. 5. cap. 4. pag. 512.

regnum gubernetur; tum etiam eam, qua eadem eccleſia ad æternum cœlorum regnum perducatur. Vt enim in communi aliqua ciuitate claues eiuſdem ciuitatis tradere, eſt ſummam rerum omnium facultatem in ciuitatem eam concedere; ideoque & ciuitates victoris alicuius voluntati ſe dedentes, traditis clauibus declarant ſe totos ei regendos permittere, quam itidem potentiam eadem clauium metaphora ſcriptura ſancta ſignificat: ſic Chriſtus regni ſui clauibus ſummo eccleſiæ ſuæ paſtori collatis, ſummam & abſolutam eidem paſtori eccleſiæ regendæ poteſtatem fecit, quam etiam vt omnis præcideretur cauillandi occaſio vberius explicauit, quum adiecit ita Deum in cœlis perpetuò paſtoris huius in terra prolatam ſententiam firmaturum, *Vt quodcunque is ligaret in terra*, id Deus item aſtringeret in cœlis, & rurſus *quodcunque is ſolueret in terra*, id quoque Deus ſolutum haberet in cœlis. Quibus verbis manifeſtè continetur, quicquid ad bonum eccleſiæ regimen requiritur: quicquid ad fidem ſtabiliendam eſt neceſſarium, quicquid ad diſciplinam ſanciendam eſt commodum, quicquid ad profligandos ab ouili Chriſtiano hæreticos eſt vtile, ſiue ſeueritate opus ſit ad reſtringendum, ſiue lenitate & clementia ad relaxandum. quoad iſta enim omnia, *quodcunque in terris ſoluitur vel ligatur*, idem in cœlis quoque laxatur vel aſtringitur, vtque D. Chryſoſtom⁹ in hæc verba Chriſti ſcribit, *A terra iudicandi principalem authoritatem ſumit cœlum. Nam iudex ſedet in terra, domi-*

Claues.
Eſa. ca. 22. 22.
Apoc. 1. 18. & 3. 7.
Matth. 16.
Chriſoſt. de verbis Eſaiæ. Hom. 5.

nus ſequitur ſeruum, & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in ſupernis comprobat. Atque huc item ſpectat extremum illud Chriſti è mundo ad cœlos aſcenſuri præceptum quo Petrus oues agnóſque ſuos *paſcere* atque *regere* iubetur, id enim totum vox Chriſti manifeſtè comprehendit. *Paſcendi* autem & *regendi* officium quid flagitet, communis vitæ conſuetudo, communis ciuitatum & rerum publicarum gubernatio, facilè declarat. Certè bonas leges ferre, malas tollere, artes honeſtas alere, inhoneſtas prohibere, à quorum commercijs abſtinendum ſit, ad quæ ſtudia incumbendum, qui amandi vt ciues, qui cauendi vt proditores, quando contra inimicos pugnandum, quando vt in altiſſima pace quieſcendum, hæc omnia ciuibus ſuis ciuitatis rectorem debere præſcribere tam eſt manifeſtum, quàm euidens eſt paſtoris officium requirere, vt à ſanis ouibus morboſas arceat, vt ſalutaria ijs paſcua prouideat, vt ouile contra lupos probè ſepiat, vt eos à caulis ſuis baculo paſtorali arceat, vel etiam ſi quando ad mactandas oues irruant, gladio paſtorali iuguler.

Ioan. 21. *agnos. oues.* βόσκειν ποιμαίνειν. *Hæc verba quid ſignificent.*

¶ 6 Hæc autem poteſtas etiamſi ſingulari modo in Petro Apoſtolorum principe excellat, tamen quia certo quondam modo eſt cum Apoſtolis & paſtoribus omnibus communicata, eius vſum & praxim in Apoſtolicæ eccleſiæ moribus ſi contueamur, ſtatim admirabimur Dei in ſeruis ſuis potentiam, & ſuſpiciemus nobiſque ipſis imitandam proponemus egregiam primorum Chriſtianorum erga paſtores ſuos reueren-

6 *Apoſtolorũ & epiſcop. poteſtas.*

tiam atque ſubiectioné. Si quis enim hæreſim
1. Timoth. docebat, nec monitus vellet ab ea diſcedere,
1. 20. *tradebatur Satanæ vt diſceret non blaſphemare*, quem
aliquando Satanas viſibili quadam ratione ita
inuadebat, & miſerrimè vexabat, vt hæreticus
ille iam tum pænas quaſdam inferni perſen-
tiſceret, ſemper autem à Chriſtianis certò cre-
Chryſoſt. in debatur adeò funeſtè Chriſti præſidio orba-
2. Cor. cap. tus & à diabolo obſeſſus, vt eum non aliter
5 hom. 15. quàm verum diaboli membrum exhorreſce-
& in 1 rent, ideoque ſæpe luctu & mœrore vir ille ad
Timoth. deſperationem penè adigebatur. Aliquando
hom 5. cæcitatem aut ſimilem vexationem inferebant,
2. Cor. 2. aliquando etiam præſenti morte plectebant;
v. 6. ſemper quoties Chriſtianum aliquem ſiue ob
Act. c. 13 hæreticam fidem, ſiue ob nefariam vitam com-
Act. 5. munione eccleſiaſtica priuabant, Chriſtianos
reliquos ita inſtituebant, vt cum eo vel cibum
capere, vel in domo eadem manere, vel fami-
Suprà fol liariter colloqui, vel prætereuntem ſalutare,
270. 274. vel vllum ciuile officium exercere nefas duce-
rent. Vt autem Apoſtoli hac à Chriſto poteſta-
te præditi, non glorioſè ſed verè illud de ſe
1. Cor. 5. 3 prædicant, *ſi angelos iudicabimus, quanto magis*
2 Cor. 10. *ſæcularia?* habere ſe *arma militiæ potẽtia Deo ad de-*
4. *ſtructionem munitionum, arma quibus deſtruant con-*
ſilia & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſum
ſcientiam Dei, & vlciſcantur omnem inobedientiam,
vtque comminatur Corinthiis Apoſtolus Pau-
1. Cor. 4. lus, *vultis in virga veniam ad vos*, ſuam eos cor-
21. rigendi & caſtigandi potentiam ſignificans: ita
in Chriſtianis aliis nihil magis idem Apoſtolus

commendabat, quàm ſummam erga ſuos paſto- *Act.5.11.*
res humilitatem & reuerentiam. Quam & in *13.*
Romanis potiſſimum extollit, & generaliter *Rom.16.19*
omnibus Chriſtianis præcipit, *Obedite* (inquiens) *Philip.2.12.*
præpoſitis veſtris & ſubiacete illis, ipſi enim peruigi- *Heb.13.17.*
lant quaſi rationem pro animabus veſtris reddituri. Et his quidem regendi parendique moribus inchoata & perfecta eccleſia Chriſti, à Hieroſolymis incipiens, in omnes Aſiæ, Africæ, & Europæ prouincias ſeſe effudit, doctiſſimoſque philoſophos, oratores omnium ſcientiarum peritiſſimos ſibi ſubiecit, & tandẽ etiam orbis terrarum Imperatores iuxta prophetarum vaticinia ſibi ſubiugauit. Sic enim perſpicuè de ea prædixerat Eſaias: *Ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum miniſtrabunt tibi. Aperientur portæ tuæ iugiter, vt afferatur ad te fortitudo gentium & reges earum adducantur. Gens enim & regnum quod non ſeruierit tibi peribit.* Ita nimirum admiranda Dei prouidentia factum eſt, vt quemadmodum in veteri Teſtamento poſt ſacerdotium ordinatũ, legeſque, & cæremonias, & ſacrificia deſcripta quibus ſynagoga conſtabat, multa ſæcula interiecta ſunt, priuſquam regium nomen apud Iudæos auditum eſt, quo tempore toto nihil ad ſui perfectionem deſiderauit ſynagoga: & poſt item deletis regibus, ſynagogæ ſtatus nihil propterea imminut' aut immutatus eſt, ſed antiquam ſuam formam retinuit, donec aduentante Meſſia, eius item exitus à Deo præſtitutus aduenerat: non aliter in nouo Teſtamento, eccleſia Chriſti perfecta, ſuiſque omnibus nume-

Iſa.60.10.

Et ſynagoga & eccleſia perfecta abſque rege.

ris abſoluta pleraſque oẽs cogniti terrarũ orbis prouincias cõplexa eſt,& tãquã fructuoſa arbor altis defixa radicibus à paruis initijs exorſa amplißimè dilatauit ramos ſuos, trecentis annis, priuſquam Imperator aut rex aliquis publicè in eius ſe communionem aſcripſit, imò quum Imperatores & reges omnes regnorum & imperiorum ſuorum neruos intenderent, vt quibuſcunque poſſent artibus & viribus arborem hanc ſtirpitus excinderẽt. Quũq; deinceps Imperiũ in varias eſt partes diuisũ, nũc in Oriente, nunc in Occidẽte; aliquãdo inter duos, aliquando inter tres, aliquãdo etiã inter triginta reges vel tyrãnos potius, vt ſub Auguſtulo dilaceratum; nunquam tamen propterea eccleſiaſticę politiæ quicquam vel acceßit vel deceßit. ſed vel ſub vno Imperatore, vel ſub multis, vel etiam ſub nullis, aut quum Imperatores hoſtes eſſent, eodem ſemper tenore progreſſa eſt eccleſia, eandemque ſemper tenuit gubernandi formam, vt Pontifices præeſſent, alij quocunque nomine appellati ſubeſſent, illi eſſent paſtores, hi oues: ex quo item eſt euidens perpetuam & immobilem eccleſiæ politiam Imperatoris baptiſmo nihil fuiſſe variatam, ideoque neceſſe fuit quum Imperatores regeſque veritatis Chriſtianæ conſtantia cõuicti in eccleſiæ corpus per baptiſmi ſacramẽtum inſerebantur, (quando ea ad eccleſiam adiunctione paſtores & epiſcopi effecti non ſunt) in ouium & ſubditorum numerum fuiſſe ſuſceptos. Id quod etiam Iſaias propheta clarè deſignat cùm ait, *Reges miniſtrabunt eccleſiæ: Regnum* quod

Marc. 4.

Mutato imperio, eadem ſemper manſit eccleſiæ politia.

Reges Chriſtiani non minꝰ eccleſiæ ſubditi quàm alii.

Iſa. ca. 60.

quod tibi non ſeruierit peribit. Venient ad te curui filij eorum Imperatorum *qui prius* , perſequendo *humiliauerunt te* ; ex quo item eſt conſequens, in eos non minus quàm alios ea omnia Chriſti & Apoſtolorum præcepta conuenire. Quare ſi rex iam Catholicæ & Chriſtianæ eccleſiæ membrum effectus per baptiſmum , *eccleſiam non audierit* , ſit Chriſtianis reliquis *tanquam Ethnicus & publicanus* : ſi rex hæreticus euadat , *tradatur Satanæ in interitum carnis vt diſcat non blaſphemare*: ſi rex ſit hæreticus, abſtineatur ab eius conſortio, congreſſu, ſalutatione : *ſubiaceat rex & obediat præpoſito ſuo qui pro eius anima vigilat rationem Deo redditurus.* Habet paſtor *virgam*, habet baculum , quo hunc regem ouem Chriſtiani gregis caſtiget. Epiſcopus eſt Apoſtolica authoritate præditus, qua & *angelos iudicabit, quanto magis regem ſæcularem*, quoad ea in quibus contra eccleſiam Chriſti & Chriſtianam pietatem offenderit. Et de hac conſequentia quis dubitare poteſt, qui Chriſtiana doctrina vel leuiter tinctus eſt: *Gregis* enim *mei ouis es* , ait ad Imperatorem ſuum Gregorius Nazianzenus : & *quid Imperatori honorificentius eſt quàm vt dicatur filius eccleſiæ*, inquit ad Valentinianum D. Ambroſius. et vſque adeo epiſcopo ſubiectus eſt Imperator, vt ſi ab eo excommunicatus , vel ingredi eccleſiæ limen audeat , ſtatim eo facto ex Imperatore iuſto degenerat in impium tyrannum, inquit ad eundem Theodoſium idem conſtantiſſimus Ambroſius. Nec ex variis titulis quos ex præclariſſimis victoriis multos omnéſque glorio-

Vide ſuprà fol. 274.303.

Suprà fol. 73.74.

Supra fol. 93.

Carolus in literis ad Archiepiſcopum Toletum. tom.3. Concil pa. 247. ſos adeptus eſt *Carolus* ille Gallorũ Imperator, nomine *Magnus*, ſed re maximus, vllus fuit illuſtrior, quã quo ſe Catholicę eccleſiæ *humilem adiutorem* vocauit, vel vt aliàs, *filium & defenſorem ſanctæ Dei eccleſiæ*. Eſtq; hoc lõgè excellẽtiſſimum beneficiũ regibus Paganis ad Chriſtum cõuerſis per Chriſti fidem & doctrinã collatum, quòd cũ prius eorũ regnũ etiam quum optimè gereretur, erat merè politicũ, mundanum, prophanũ, carnale, & à vera ſanctitate alienũ: iam per Chriſtianam profeſſionẽ qua ipſi in filios Dei & eccleſiæ trãſlati ſunt, eorum quoque ſceptrũ ſacrũ, religioſum, eccleſiaſticum, ſpirituale, & ſacerdotale quodãmodo effectũ eſt: quia ad eandem Chriſti eccleſiam cũ ſacerdotibus ſuo modo regendã admittuntur, & roborãdis ſpiritus ſancti diuinis ſãctionibus æditis per eos *quos Spiritus ille poſuit regere eccleſiam ſanguine Chriſti acquiſitam*, eorũ ſceptra inſeruiunt. id quod ipſiſſimũ eſt regũ *miniſterium* tantis ante a ſæculis à prophetis diuiniſſimis prædictũ: & in eo præcipuè vertitur regiæ poteſtatis natura quãdo in hominẽ Chriſtianũ incidit. Etſi enim regũ quaten⁹ reges ſunt, officium eſt leges de pace, de bello, de mercatura, de quiete ciuium, de alijs ciuilib⁹ bonis & commodis ferre, in eoque Pagani reges qui boni fuerunt, rectè quidẽ ſuo regali munere sũt vſi: tamen cũ Chriſtian⁹ homo cõmiſſum ſibi à Deo regimẽ quodcunque accipit, primo loco Chriſtiana fides eſt attẽdenda, & diligentiſſimè prouidendũ: vt omnes de pace belloque, de mercatura & quiete ciuili leges, cũ legibus Chriſtianis conueniant: & ſi quando in præiudicium dam-

Differentia regis pagani & Chriſtiani.

Act. 20. 28.

Eſai. 60. Pſal. 2.

numue religionis eæ leges cedũt, in regali officio grauiter peccat, niſi leges eas corrigat, & ita formet & immutet vt ne profeſſioni Chriſtianæ noceãt. Et quẽadmodũ apud Paganos principes in particularibus legib⁹ ſcribendis, ſuprema & generalis aliorũ regula erat illud, *Salus populi ſuprema lex eſto*; ita apud Chriſtianos quorũ regna Chriſto ſubiiciuntur, quorum imperia ad ſalutẽ animarũ & fœlicitatẽ æternã tendunt, quæ ſola Chriſti fide cõparatur; hanc ſibi fidẽ principes in omnibus particularib⁹ ſtatutis perpetuò proponere debẽt, illudq; vt firmũ & indubitatũ tenere: *Sal⁹ animarum*, æterna beatitudo, Catholica fides Chriſti, *ſuprema lex eſto*, qua oẽs aliæ reip. leges dirigãtur, cum quibus pugnãtia regum vel populorũ decreta non magis Chriſtianæ leges cẽſendæ ſunt, quã illa tyrãnorum iuſſa vocandæ ſũt leges ciuiles quæ ad vnius tyrãni priuatũ cõmodum ſpectantia, toti⁹ reip. vtilitatẽ euertunt. Atq; hunc fuiſſe sẽſum & ſententiã omniũ veterum Imperatorũ, omniumq; bonorum regum ſuo loco fusè demõſtrauim⁹: idẽq; cõuincit particularis ſingulorũ Europæ regũ cum reges creantur, inauguratio. Ex quo verè Chriſtiano fũdamento fluxit illa in plurimis regionib⁹ praxis, vt populi nõ niſi eccleſiaſtica authoritate principes & reges ſibi voluerint præficere.

Cicero de legib⁹ li. 2.

Supra. cap. 3. § 5.
Sup. ca. 2. § 3. 4. 5. 6. &c.

¶7 Quãuis enim vt ſuprà docuim⁹, regia poteſtas non à fide ſed à natura ſuã duxit originẽ, omneſque legitimæ hominũ ſocietates eã habent vim à natura ipſis inſitã, vt ad cõmune bonũ tuendũ & publica detrimenta arcẽda, magiſtratus ſibi poſſint quos velint aſciſcere: tamen poſt Rom. 7

Cap. 1.

Imperij inclinationem, quod à Iulio Cæſare inchoatum, Saracenorum viribus ita eſt fractũ, vt ducentis poſt Mahumetem annis planè videatur corruiſſe, aut certè in ſummas quoad Occidentem anguſtias redactũ; quę Regna & Imperia emerſerunt inter Chriſtianos, plæraque non tam populorum voluntate quàm eccleſiaſtica poteſtate, populis tamen idem ipſum volẽtibus & vt fieret exoptantibus inſtituta ſunt. Quia etſi publica rerum terrenarum commoditas populari prudentia & acumine diſcerni poterat, eaque naturali ſagacitate prouideri vtrùm regnum vel alter principatus cuiuſcunque generis tali ſocietati futurus eſſet commodior; tamen quia iidem Chriſtiani ſciebant regionem ſuam fuiſſe generalis corporis reipub. Chriſtianæ mẽbrum particulare, cuius priuato bono ſic erat conſulendum, vt prius ad commune bonum totius attẽderetur; idcirco eundem regem poſtulabãt à generali Chriſtianorum pontifice (quem Chriſtus eccleſiæ totius quaſi *in ſublimi arce ſpeculatorem* poſuit vt inquit D. Auguſtinus) quo ille ſimul animaduerteret quemadmodum cum vniuerſalis eccleſiæ bono particularis illius prouinciæ vtilitas conſiſteret. Ita etiamſi Francorũ reges nimis otioſa & muliebri mollitie effœminati reipub. curam proieciſſent, ex eoque magnum communibus rebus periculum immine-ret, populi tamen principéſque Gallorum non niſi pontificis Romani Zachariæ conſilio, depoſito veteri nouum ſibi regem crearũt. Quinquaginta deinceps annis cùm in Hiſpania inſuliſque maris mediterranei nimis augerẽtur Sa-

Auguſt. cõtra epiſt. Pelagian li. 1. cap. 1.

Supra fol. 43.

ann. 800.

racenorum opes, adeò vt aliquam etiam Galliarum partem occuparent; per Italiam autem omnia effusè popularentur Longobardi, nec afflictis miſerabilem in modum prouinciis aliquam opem præſtarent Imperatores Græci partim in hæreſim lapſi, partim de repub. non ita vt par erat ſoliciti; Italiæ, Galliæ, & Germaniæ Chriſtiani cõmuni quodam deſiderio ſeparãdum ab Oriẽte Occidentem cenſuerunt, & nouo Imperatori Occidẽtem cõmittendum: eam tamen curam in pontificem Leonem 3. reiecerunt. Qui quum Chriſtianorum eo tempore miras difficultates maturè expenderet, viderétque Imperij Græci onus in imbecillis fœminæ nec Cæſareo sãguine ortæ humeros reſediſſe, quæ ad Europam cõtra Barbaros defendendam nihil omnino poterat, ſimúlque egregiam Francorũ pietatem, & in bellis gerendis mirabilem fortitudinem, & præclariſſimas victorias à Deo cõtra infideles Saracenos, Germanos, Saxones, Bauaros, Hungaros, & Longobardos illis datas perſpiceret: communi prudentiſſimorũ Romæ Italiæque ſenatorum conſilio in eam ſentẽtiã conceſſit, *Italiam nunquã fore quietam, niſi Carolus vrbis Rom. conſul & tribunus perpetuus, præſens in Italia operam daret, ne quid illa detrimenti caperet, & ſua authoritate reip. ſtatũ componeret.* Quamobrem & Carolo paulò pòſt Romam aduentanti ad aram D. Petri diadema Imperatoriũ imponit, *ingenti aſſenſu procerum qui vndique in vrbem admiratione Caroli Francorumque conuenerant*, cumque ſacro oleo perfundit, populo vniuerſo acclamãte, *Carolo, Auguſto, à Deo coronato, magno & pacifico*

Imperium Occidentis per pontifices fundatum.

Paulus Æmil. li. 3 pag. 100.

Auentin. in Annalib. lib 4.

Paulus Diaconus rerũ Rom. lib 23.

Paulus Æmil. lib. 3

Regino lib. 2. anno 801.

Imperatori Romanorum vita & victoria; moxq; ab omnib⁹ aſtantib⁹ *Auguſt⁹ & Imperator* eſt appellatus. Eodémque tempore idē pōtifex Leo filiūm item Caroli *Pipinum inūxit, eumque ſolēni decreto Italiæ regem pronuntiauit*. Nec quiſquam alicuius nominis vel in Occidente vel in Oriente tunc temporis, nec poſtea ad noſtram vſque ætatem (præter Turcā & quoſdā Mahometanos huius ſęculi Lutheranos) dubitauit, quin hoc tāquam pleniſſimo iure Carol⁹ ad Imperiū ſit iuſtè elatus. Ipſa quidē Græcorū Imperatrix Irene, & paulò pòſt Nicephorus Imperator; miſſis ſtatim in Italiam legatis, cum Carolo *pacē & fœdus ſtatuerūt, Imperiūque his terminis diuiſerunt, vt alter Oriētis, alter Occidentis Auguſti fratreſque eſſent & dicerētur. Ea pars Italiæ quæ hinc à Neapoli, illinc à Siponto vel Manfredonia incipiens ſupero inferoque mari clauditur verſus Auſtrū, à Græco, reliqua pars à Frāco iura peteret, exceptis iis quæ erant Eccleſiaſticæ ditionis. Inter duo Imperia medius cardo Venetiæ vtriuſque Imperii maieſtatē piè conſeruarent*. Ita vt præter mediā Italiā, & Germaniam *quæ eſt inter Danubium & Sauum flumina, totam Galliā; Saxoniā item, vtramque Pannoniam, Iſtriam, Aquitaniam, Gaſconiam, magnámq; partem Hiſpaniæ*, iſtud Caroli & Frācorum imperium cōplecteretur. *A maritimis autem Dalmatiæ Imperiū Cōſtantinopolitanū incipiebat*. Quā itē diuiſionem Michael Curopalates vel Rāgabis, & alij qui deinde ſecuti ſūt in Græcorū Imperio cōprobarunt. Quanquā autē deinceps Caroli poſteris hæc Imperialis dignitas hæreditaria eccleſiaſtico decreto facta eſt, ea tamē cōditio adiecta eſt, vt nec ſine pōtificis aſſen-

Platina in Leone 3.

Funclius. Magdeburgenſ.

Ipſi Græci probant tranſlationem Imperii.

Plat. ibid. & Paulus Æmil. lib. 3.

ſu honor ille tribueretur, & penes eundẽ pontificẽ remaneret libera iudicãdi facultas, vtrùm is qui sãguinis ſucceſſione proximus erat, ingenio itẽ & prudẽtia valebat officiũ Imperatoriũ adminiſtrare. Nã quid abſurdius erat quã potentiã inſtitutã ad Chriſtiani populi ſalutẽ, tali homini tradere, qui vel præ ſtupiditate neſciebat ea rectè vti, vel præ malitia eã volebat ad Chriſtiani populi perniciẽ cõuertere? Diu itaq; retenta eſt ea cõſuetudo, vt Põtifices ipſi Rom. Imperatorem inungerẽt, eique de ſua manu Auguſtæ maieſtatis inſignia traderẽt, vt Stephanus Põtifex Ludouico Pio, qui filium Lotharium natu maiorẽ *Imperii ſocium deligens & Italiæ regem declarans, eundem ad Põtificem miſit, à quo in Baſilica S. Petri inungitur & Auguſtus declaratur.* Quum autẽ Lotharius poſtea filium ſuũ Ludouicũ Imperatorẽ creari, eique Romanos iurare voluiſſet, Eugenius 2. *optim⁹ Põtifex & ex ſimplici presbytero propter ſingularem ſanctimoniam Pontificatum ſummum adeptus*, quia eum gerendo imperio ineptũ præuidebat, liberè reſtitit: & vt patri quidem ſacramẽtũ fiat *permitto*, inquit, *at vt Ludouico filio hoc tribuatur, nec ego nec oĩs Rom. nobilitas conſentit.*

Hiſtoire de l'egliſe de Rheims lib. 2. cap. 18. Aimoinus lib. 4. cap. 117. 104 & lib. 5. ca. 28. Platina in paſchali 1.

Platina in Eugenio 2.

Liber pontif. in vita Sergii.

Manſit itaque Imperium hoc modo ad aliquot annos in Caroli poſteritate. Tandem verò, vt eſt cõtinua imperiorũ viciſſitudo, diuulſa in varios principatus Germania, Gallia, Italiaque: Carolique poſteris à maiorum pietate & fortitdine multum degenerantibus, *cõuerſiſq; ad rapinas & ſpoliationes tẽplorũ* quæ Carol⁹ Magnus magnis ſũptibus extruxerat & multis ornamẽtis opibuſq; locupletauerat: quũ propter varios tyrãnos vn-

Genebrar. in Chronol. anno 995. fol. 570. Baptiſt. Ægnatius Rom. prin. lib. 3. in Arnulpho.

Ægnatius lib 3 in Othone. Lambert⁹ Schafnaburg. de rebus German. anno 962. Sigibert⁹ anno 963.

diq; emergẽtes res turbatiſſimæ eſſent in Italia Germaniaque, de Imperio rurſus inſtaurando Chriſtiani proceres cæperunt cogitare. Quo tempore magnum erat in Germania Othonis nomen, & propter pietatẽ, & propter fortitudinem bellicam: qui ex Italia Saracenos Græcoſque illis adhærentes profligans, Romanęque eccleſię poſt magnam tempeſtatem magnam tranquillitatem reſtituens, omniũ *Germanorum principum primus Imperiali corona donatur* à Romano pontifice Ioanne, *eiuſque benedictione atque conſecratione* (vt aiunt hiſtorici) *primus Imperator factus eſt.* Quanquam enim maiores Othonis magni principes eſſent, rebuſque præclarè geſtis egregium fuerant honorem & famæ celebritatem adepti, tamen poſt *Imperium à iuſta ſobole & agnatione Caroli Magni ablatum, primus hic Otho iuſtus legitimuſque Cæſar numeratur, eò quòd Conradus Henricuſque maiores eius qui magnum ſibi nomen comparauerant, pontificis authoritate benedictioneque caruerunt.* Neque verò reliqui Chriſtiani principes fremuerunt, aut ipſi Franci quorũ maximè intererat, tumultus aliquos concitarũt, quaſi magna aliqua ipſis iniuria fuiſſet illata, quòd à Caroli Magni progenie ad Othonis ſtirpem ſuprema illa in orbe Chriſtiano maieſtas fuiſſet tranſlata: ſed cõtra, vt primũ Otho à Põtifice Rom. *coronatus in Germaniam reuerſus eſt, ad eum cõcurſus totius orbis terrarũ fiebat. E Francia, Frãcus rex cũ fratre Carolo, & matre, & Magiſter equitum Hugo Capetus* (poſtea rex) *gratulandi cauſa, ſ-fuere. Duces nobiliſsimi genere factiſque comitabãur. Totius Latini nominis proceres aderãt, & ſũmi Græco-*

Paulus Æmil. hiſtor. li 3. in rege 33.

Æmil. ibid.

Orbis Chriſtian. probauit pontificis factum in mutandis Imperiis.

rum viri, quod Nicephorus Græcorũ Auguſtus Theophaniam filiam, Othonis filio per oratores deſpondebat. Feſti celebreſque dies cum omni magnificentia & hilaritate acti. nunquam Francicum nomen iunctius Germanico fuit. Adeò vt quotquot in orbe terrarum fuerunt Chriſtiani principes, ipſique qui præ reliquis maiorem habebant expoſtulandi cauſam Franci & Græci, publica gratulatione teſtificati ſunt Pontificis iudicium ſumma ratione nixum ſibi nequaquam diſplicuiſſe.

Cæterùm quum hoc pontificis nouum imperatorem eligentis factum præſentibus tantùm malis mederetur, futuris autem non occurreret, nec ſtabilem aliquam vel diuturnam quietem promitteret; & verè procliuis erat lapſus reip. Chriſtianæ in priſtinas calamitates, niſi certus ordo iniretur eos deinceps præcludendi ab imperio, qui pueri, infantes, poſthumi, ſimplices, ſtupidi, & effæminati eſſent, quales erant Francorum nonnulli, & ex quo priores omnes miſeriæ emanauerant, iſta conſiderans Gregorius 5. magna ſapiẽtia Pontifex, vt deinceps certa & ſtabilis eſſet Imperatoris deligendi ratio, nec patris indulgentia in multas partes rurſus dilaceraretur Imperium, ſed ei præficeretur ille ſolus qui & propter Catholicam religionem quod inprimis erat Chriſtiano Imperatori neceſſarium, & etiam propter heroicas virtutes quæ proximo loco erant requirendæ, Imperio gerendo eſſet idoneus: has ob cauſas cum Chriſtianorum principum aſſenſu legem eam poſuit qua Germanorum Nobilitati (qui hoc tempore de re Chriſtiana non minus præ-

Leges ſucceſſionis Imperator. in Germania poſitæ à Pōtifice.

clarè quàm ſuperiori ſæculo Franci erant promeriti) Imperialem dignitatem perpetuam aſſignauit. Quæ lex ad hodiernum vſque diem viget, qua tribus Archiepiſcopis, Maguntino, Treuirenſi, Colonienſi, & totidem laicis Germaniæ principibus, Saxoniæ Duci, Palatino Comiti, & Brandeburgenſi Marchioni (& ſi quando horum in diuerſis Imperatoribus eligendis ſuffragia eſſent paria) Duci Bohemiæ, Imperatoris electio attribuitur: ita nimirum vt quem iſti deſignarent, is diceretur *Cæſar & electus*: & quum à Romano pontifice confirmatus eſſet & coronatus, tunc haberetur *Imperator Auguſtus.* Etſi autem de hoc inſtituto diſſentiunt aliquantulum hiſtorici, quòd hoc nonnulli ad poſteriora tempora, & Gregorium alium, non quintum ſed decimum reuocant, tamen quoniam maior hiſtoricorum pars & maior rationum ad veritatem proximè accedentium copia Gregorio 5. hoc aſcribit, & vtrúcunque ponatur ad ſummã concluſionis meæ nihil intereſt, quando vtrique à ſummo eccleſiæ Chriſtianæ paſtore hoc factũ concedunt, non puto operæpretiũ, prolixius vel in reconciliandis ſcriptoribus, vel in veritate ſubtiliter indaganda perſiſtere. Eodem ferè tempore Hungaria ad fidem Chriſti cõuerſa eſt ſingulari Stephani principis ſtudio & diligentia, quem egregia populi Hungarici beneuolentia & conſenſus regali maieſtate iudicauit digniſſimũ. Cæterùm optimus rex, & propter inſignẽ pietatem poſt mortem in Sanctorum numerum relatus, dignitatem oblatã noluit ſuſcipere, priuſ-

principes Electores 7.

Platina in Gregor. 5. Pantaleon de viris illuſtrib. Germ. par. 2. in Greg. 5. & Othone 3. Ann. 995.

Genebrar. in Chronol. ann. 995. Onuphrius in Chronic. Vide decretal. Gregor. lib. 1. Tit. 6. cap. 34. Venerabilem.

An. 1000.

Multis in Europa regii titul datì a Pontif. Cromer. li. 3. de rebus Poloniæ. Genebrar. ann. 984.

quam conſultus per legatos Pontifex eum ſibi honorem Apoſtolicæ ſedis decreto aſſignaſſet. Rogerius quoque Siciliæ Comes quum bello Pontificem Romanum Innocentium 2. & Cardinales cepiſſet, moxque mira modeſtia vſus liberos feciſſet, eamque ob cauſam facilè quæ volebat plæraque à Pontifice obtineret, *regni tamen titulum quem maximis præmiis & pollicitationibus impetrare contendebat*, aſſequi non potuit. Eius autem hæres Guilielmus qui armis magnam Apuliæ Calabriæque partem occupauerat, ab Adriano 4. *Vtriuſque regni* & Siculi & Neapolitani *titulos* obtinuit, etſi Conſtantinopolitani Imperatoris orator Beneuentum ad Pontificem veniens, id ne fieret vehemẽter intercederet. Alfonſus Portugalliæ Dux etiamſi cum quinque ſimul Saracenorum regibus bellum committens eoſque profligans, ab vniuerſo exercitu rex ſalutaretur, poſtea tamen 46. annos in principatu honoratiſſimè degens, regem ſe vocari paſſus non eſt, donec ab Alexandro 3. regium nomen & diadema fuiſſet conſecutus. Alia multa ſunt huius generis in Chriſtianis regnis exempla, quæ veram Chriſtiani regis & regni naturam in religione vel maximè poſitam eſſe demõſtrant. Quamuis enim vt ſæpe diximus, reſpub. à natura ad reges vel magiſtratus ſibi præficiendos ſufficiunt, neque verò Chriſtiani lege aliqua diuina, vel (vt arbitror) humana aſtringebantur ad Pontificis voluntatem in Rege vel Duce ſibi adoptando ſequendam, modò tamen eorum priuata electio in reipublicæ & reli-

Rex Hũgariæ.
Rex Siciliæ & Neapolis.
Platina in Innocẽt. 2.
Idẽ in Adriano 4.
Rex Portugalliæ.
Genebrar. Chronol. ann. 1116. & 1180.

gionis Chriſtianæ detrimẽtũ nõ vergeret, tamẽ quia in regeChriſtiano primam partem obtinet fides Chriſti, ſecundam ciuilia commoda; ipſum Chriſtianæ profeſſionis officium poſtulabat, vt nemo in orbe Chriſtiano rex crearetur, quem ſummus eccleſiæ Chriſti præſes iudicaret fore eidem eccleſię pernicioſum. Vtque olim ante annos nongentos fortiſſimus idemqne valde religioſus Hiſpaniarum rex Bamba *prohibuit ſe regem appellari antequam per Archiepiſcopum Toletanum eſſet ſolenniter vnctus & coronatus* (quod etiam de Henrico 5. Anglorum rege produnt annales Anglicani) in qua vnctione & coronatione ſẽper continetur obligatio ad defendendam eccleſiam Catholicam, ſic eadem cæremonia quũ in Teſtamento nouo tantùm ſit ſacerdotalis non regalis, & à ſacerdote ſummo cum omnibus Europæ regibus communicata, conuincit eorum regna ad ſacerdotium Chriſtianum & fidemCatholicam tuendam eſſe comparata: ideoque legitimè reges Chriſtianos dici non poſſe, qui non ſinunt ſe à ſacerdotibus in reges inungi eum in finem, vt admoneantur *per præſentem illam ſanctæ vnctionis infuſionem, Spiritus paracleti benedictionem eis infundi, vt infideles expugnent, iuſtitiam colant, benè vel malè meritos remunerent*, ſed inprimis & potiſſimum *eccleſiam ſanctam & fidem Chriſtianam defendant, ad decus & laudem Chriſti qui rex regum eſt, & a patre oleo exultationis vnctus præ participibus ſuis:* quod niſi credant & opere complere laborent, neque verè ſub Chriſto rege reges ſunt, neque cum *Chriſto*

Ioannes Magnus Gothica hiſtor. lib. 16. ca. 22.

Vnctio regum quid ſignificat.

Vide ſuprà cap. 2. §. 3. 4. & c. ca. 3. §. 5.

In oratione cum vngitur rex.

id eſt *Vncto* aliquam habent vnctionis participationem, neque iure Chriſtiano Chriſtianos in baptiſmo vnctos regere poſſunt, quocunque iure & modo, & à quibuſcunque electi in regali faſtigio ſunt collocati.

¶ 8 Cæterùm iſta prima regum ordinatio minoris eſt ponderis. & fieri poteſt vt aliquando ſine expreſſo Ponntificum ſuffragio Chriſtiani reges efficiantur. Sic enim & in Hiſpania eueniſſe legimus, vbi à Saracenis oppreſſi Chriſtiani, reges ſibi contra eorum furorem Pelagium primum, Hiſpaniæ regum qui deinceps ad hodiernum vſque Philippum regnarunt fontem, eodémque tempore Garziam Aragoniæ regum authorem, reges ſuos fecerunt. Et aliquot poſtea ſæculis, ille quem Pontifex Romanus ſacrarat Imperatorem Germanæ Otho tertius, principem Poloniæ tum Imperio Germanico ſubiectum, ab obedientia Imperatorum deinceps abſolutum ad regiam dignitatẽ extulit. Nec diu poſt Vratiſlaus Bohemię tum Dux, ab Henrico Imperatore Maguntiæ in comitiis Imperialibus rex declaratus eſt, miſſuſque cum eo Pragam in Bohemiam Treuirorum Archiepiſcopus, qui eum coram prouincialibus regem inungeret, & regalibus adornaret inſignibus. Et quin alij Duces regeſque eodem modo talibus honoribus amplificati fuerint, non eſt valde controuerſum. At verò vt omnes illi quocunque modo honores eos adipiſcãtur, ſi Chriſtiani ſunt, ſummo eccleſiæ paſtori ita ſubſint vt ab eo poſſint corrigi, adeoque & excommunicari, & de-

8

Genebrar. in Chron. ann. 714.

Guagnin. rerũ polonic. tom. 1. in Boleſl. 1. Munſter Coſmog. vniuerſ. li. 4. ann. 1000.

Genebrar. in Chronol. ann. 1080, *&* 998. *Æneas Siluius in hiſt. Bohem. ca.* 22.

Omnes reges neceſſariò ſubiecti diſciplinæ eccleſiæ.

poni,ſi in hæreſim incidant, vel contra reipub. Chriſtianæ generale bonum grauiter delinquát, hoc adeò certum eſt,quàm certum eſt eũdem regem eſſe Chriſtianum, eſſe Chriſtiani gregis ouem,quàm certum eſt eum eſſe eccleſiæ Chriſtianæ filium,eſſe in eccleſia Chriſti baptizatum, eſſe eccleſiæ Chriſti diſciplinæ ſubiectum,eique præeſſe in eccleſia Catholica Epiſcopum qui pro eius anima Chriſto ſupremo iudici rationem eſt redditurus. Eſt enim hoc non humani iuris ſed diuini,non mutabile ſed æternum,non in cuiuſque vel regis vel populi libera voluntate poſitum, ſed expreſſe à Chriſto & Apoſtolis mandatum. Neque verò alicuius rei praxis fuit omnib⁹ ſæculis in orbe Chriſtiano magis clara & illuſtris. Et hoc propriè erat initiũ Imperij Græcis eripiẽdi & cõferẽdi Frãcis. Neq; enim Imperiũ Conſtantinopolit. à Pontifice inſtitutum eſt, ſed poſtquam in Conſtantino magno Chriſtianum effectum eſt, perpetuò Imperatorium honorem vel ſucceſſione vel militari electione collatum retinuit,eoſque eccleſia tota vt legitimos Imperatores venerabatur. Quum tamen Philippicus Conſtantinopolis Patriarcha Catholico in exilium acto *hæreſiarcham ſuffeciſſet, eiuſque dogmata Romam miſiſſet, mandans vt omnium conſenſu approbarentur*, & antegreſſis ſex generalibus Conciliis ſeſe hoſtem declaraſſet, Pontifex Romanus nõ modò Imperatoris edicto decreta contraria promulgauit, verùm etiam præterea *conſtituit ne Imperatoris hæretici nomen publicis ſcriptis aut priuatis,in ære, argento, plumboue reciperetur*. Nec multò poſt quum Leo Iſaurus *odio Pon-*

Hæreſis, vera cauſa cur Occidẽtis Imperiũ Græcis Imperatorib. ablatum.

Paulus diaconus lib.8. Platina in Conſtantino. Sigibert. Chronic. ann.712. Regino Chronic.li. 1. Marianus Scotus ann.712.

tificis Romani omnes in Imperio Romano Sāctorū ima-gines picturaſque deleri præcepiſſet, Gregorius 2. Pon-tifex Rom. huic impietati non modò non obtempe-rauit, verùm etiam omnes Catholicos admonuit ne in tantum errorem, vel timore vel edicto principis, vllo modo laberentur. Qua cohortatione adeo animati ſunt Italiæ populi, vt parum abfuerit quin ſibi alterum Imperatorem deligerent. Sed quo minus id fieret, Pon-tifex authoritate ſua obſtitit. Simul tamen *vt ſanctiſ-ſimum virum decuit, per literas Imperatorem monuit vt hoc aliiſq; impiorum erroribus omiſſis veram fi-dem amplecteretur.* Qui cùm monitoris impatiens multò quàm antea furioſius in amentia pro-grederetur, Chriſtianoſque vnà cum ipſo bel-lum imaginibus ſacris non inferentes *caperet, &* tyrãnicè *obtruncaret*, & amoto Catholico Cõſtan-tinopolis patriarcha, hæreticum eius loco ſuffi-ceret, ſucceſſor Gregorij ſecundi Gregorius 3. *cum cleri Romani conſenſu, imperatorem illum ſimul Imperio, & communione fidelium priuauit.* Poſt quam ſententiam, *Italia Occidenſque totus ab eius obedientia receßit, nec deinceps vectigalia ei voluit perſoluere.* Quumque proximi Imperatores Conſtantinus Copronymus eiuſque filius Leo in eodem furore pergerent, nec vnquam ad ſanam mentem redirent, neque Chriſtiani Oc-cidentis vnquam ſub eorum dominatum redi-re voluerunt, ſed de alio Imperatore ſibi pro-uiderũt. Atque hanc fuiſſe verã cauſam cur Italia & Occidentis Imperium ab Orientis Impera-tore auulſum ſit, & Latini & Græci fatentur.

Ann. 714. Platina in Greg. 2. Paul. Dia-conus li. 8.

Platina in Gregor. 3. Sigibert. ann. 727. Paul. Dia-con. lib. 21. rerum Ro-manarum.

Glycas in Annali-bus part. 4. Zonar. to. 3. in Leone Iſauro.

¶ 9 In proximo autem Francorum Imperio 9

quanta fuerit Pontificis authoritas, non quum illic præſidebat hæreticus (neminem enim aliquando vel ex Merouingiis, vel ex Carolingiis vel ex Capeningiis, regem Francorum hæreticum ad noſtram vſque memoriam vlla ſæcula viderunt) ſed quum Gallorum Imperio præeſſet vir ignauus & reipublicæ Chriſtianæ incommodus, omnes hiſtoriæ loquuntur, & nos ſuo loco explicauimus. Poſtea verò cùm Philippus I. ante annos ferè quingentos, legitima vxore repudiata, nobilem quandam Andegauenſis Comitis vxorem nefario matrimonio ſibi adiungeret, Vrbanus ſecundus ſummus Pontifex, natione Gallus, aqua & igni regi interdixit, & ne diadema regium ei imponeretur præcepit, illudque anathema Pontificis, ampliſſimo aſſenſu generalis Concilij Claromontani in ipſa Gallia coacti, in quod pluſquam trecēti Epiſcopi ex orbe Chriſtiano conuenerunt, cōprobatū eſt. Valdéq; dignū eſt animaduerſione quòd ex optimorum Galliæ epiſcoporum ſententia S. Iuo Pontificem Romanum hortatur ne vllo modo regē abſoluat, donec is plenè ſe correxiſſet & adulteram à ſe repuliſſet: etiamſi rex interim valde tumultuaretur, & ingētes minas æderet, ſe ſchiſmatica ſeparatione totum Galliarum regnum à Romani Pontificis obediētia auulſurum, niſi ille adulterinas eas nuptias approbaret, vel ſaltem permitteret. Sic enim S. Iuo. *Qui ad vos venturi ſunt, in calliditate ingenioli ſui & venuſtate linguæ, impunitatē flagitij ſe impetraturos Regi à Sede Apoſtolica promiſerunt, hac ratione ex parte*

Suprà c. 2. §. 4. & 6.

Nauclerus gen. ratione 37. pag. 157.

Paulus Æmil. hiſt. lib. 3. in rege 38.

Conſtantia veterum Galliæ epiſcoporum.

Iuo epiſt. 28.

ex parte vſuri, regem cum regno ab obedientia diſceſſurũ niſi Coronã reſtituatis, eumque ab anathemate abſoluatis. Quid verò pontifici hoc in loco faciendum, cenſet doctiſſimus epiſcopus? Num conniuendum? num diſſimulandum, regiſque furori indulgendum? Nihil minus. *Non eſt meum* (inquit) *inſtruere veſtram prudentiam, cuius potiſſimum intereſt delinquentium errata non fouere ſed ferire. Si tamẽ aliqui ſubdoli euidenter ab vnitate matris ſuæ eccleſiæ diſcedunt, qui iam pridem mente diſceſſerũt, conſoletur Sanctitatem veſtram diuinum reſponſum; Reliqui mihi ſeptem millia virorum 1. Regum 19. & illud Apoſtoli 1. Corinth. 11. Oportet hæreſes eſſe.* Quumque hac via tanquam leonis pelle rex ille nihil proficeret, ideoque mox vulpinã aſſumẽs, Romam ſe profecturum ſumma cum humilitate ad impetrandam abſolutionem in vulgus emitteret, S. Iuo ea de re ad Pontif. ſummum ſcribens, *Notum* (inquit) *facio Sanctitati veſtræ, quòd Francorum rex Romam ſe in proximo venturum dicit, quod tamen non credimus. Sed ſeu veniat ſeu mittat, cauete & vobis & nobis, vt ſemper clauibus & catenis Petri fortiter teneatur: & ſi forte abſolutus fuerit, & ad vomitum ſicut iam contigit reuerſus fuerit, è veſtigio iiſdem clauibus recludatur, iiſdem catenis religetur, & hoc literis veſtris omnibus eccleſiis manifeſtetur:* quo ſic Galli aliique Chriſtiani omnes cognoſcant quemadmodum erga eum ſeſe gerere debeant, nimirum non vt erga regem Catholicum & Chriſtianiſſimum, eccleſiæ Catholicæ filium primogenitum, ſed tanquam ſchiſmaticum, vel excommunicatum, & ab eiúſdem

Idem epiſt. 49.

eccleſiæ vnitate omniumq; Chriſtianorũ communione præciſum. Et quanquam poſt mortem Vrbani PP. regis fautores criſtas nõnihil cœperũt erigere, & quidã etiã eccleſiaſtici eidẽ adulari; ſummã tamen in Gallicanis Epiſcopis vniuerſis conſtantiã & fortitudinẽ oſtendit, quòd memorãt hiſtorici *Valde tũ laudatã fuiſſe magnitudinẽ animi Ioannis legati Romani, quòd abſtinuerit à cõmunione Philippi Regis, & vituperatos quoſdam Belgarũ epiſcopos qui cõtra interdictũ ſummi Pontificis, coronã regi impoſuerunt; quaſi mortua fuerit iuſtitia, quũ mortuus fuit Vrbanus iuſtitiæ præco.* Ex qua hiſtoria tota perſpicitur in excommunicatione, ad reges ſtringendos quanta ſit vis; optimóſque eius ætatis Gallicanos epiſcopos ita propter eandem à regis conſuetudine cauiſſe, vt quum coronari vellet, mortuo Vrbano qui eum excommunicauerat, ab aliquo Gallicano epiſcopo eum honorem impetrare non potuerit, ſed ad Belgas & ſemigallos confugere ſit coactus. Et tamen eum Epiſcopum Gallicanum, aut omnino Gallum, & non potius ſemiuirum & effæminatum aliquem Cybeles ſacerdotem putabimus, ſi quis Nauarræi capi[illegible] diadema Gallicanum imponere voluerit? Aut num maius fuit peccatum Philippo illi repudiare legitimam vxorem & meretrici adhæreſcere, quàm Henrico iſti Catholicã eccleſiã reiicere & cũ ſynagoga Satanę per inceſtam hęreſis ſuæ libidinẽ copulari? Aut non eadẽ eſt hodierna die poteſtas Sixti Pontificis & Cõcilij Tridentini, quæ tũ fuit Vrbani Pontificis & Concilij Claromontani? Et qualis eſt theologia iſtorũ dementiſſimorũ hominum qui tã furioſe

Paul⁹ Æmilius li. 3. in rege 38. Vide Iuonem, epiſt. 134.

Rex Galliæ excommunicatus.

contendunt regem gallorũ à nemine mortalium poſſe excõmunicari: Sic enim nuper iſti Androgyni, Catholici-Caluiniſtæ prædicare cœperunt, quò regẽ ſuum Nauarræũ omnibus & Conciliis & Pontificibus faciant ſuperiorem. Ecquis verò Chriſtian⁹ concipere poteſt huius theologiæ fũdamentũ: Illud nimirum (opinor) dicent regem ſuum Nauarræũ hominẽ Chriſtianum non eſſe, ouẽ Chriſti non eſſe, in eccleſia Chriſti & ouili eius non contineri, nec eſſe Chriſti ſanguine redemptũ. Hoc certè quidẽ dicãt opus eſt, & vt eũ vel Angelum, vel Diabolum, vel ſaltẽ Paganum aut Turcã, non autẽ Chriſtianum faciant neceſſe eſt, ſiquidẽ eum ab Eccleſiæ diſciplina, & Paſtoris ſummi ſubiectione volũt abſtrahere. Sin verò Chriſtianus eſt, etiamſi hæreticus, ſubiectus eſt præpoſito & curatori animæ ſuæ, ſi ouis, habet paſtorẽ cui obediat, ſi ſit in eccleſia, habet epiſcopũ à quo regatur, à quo corrigatur, à quo ligetur & ſoluatur, à quo cælorũ claues gerente cælũ ei aperiatur vel claudatur, & à quo ſi eccleſiã cõtempſerit, tanquã *Ethnicus & publicanus* à Chriſtianis cauendus eſſe denũtietur. Denique ſi ſanguine Chriſti redẽptus eſt, revereri debet Petri ſucceſſorem tanquam præſidem ſuum, vtpote cui Chriſtus eum paſcẽdum commiſit, *& qui* (vt diuinè ſcripſit doctiſſimus ſanctiſſimuſque epiſcopus D. Chryſoſtomus) *ſanguinem ſuum effudit vt eas pecudes acquireret, quarum curam tum Petro, tum Petri ſucceſſoribus cõmittebat.* Sed vt ad hiſtoriã reuertar, is qui ea ætate & doctiſſimus & ſanctiſſimus fuit in gallicana eccleſia Carnoten-

Apologie Catholique parte 2. pag. 164. et 165.

Heb. 13.

Matth. 18.

Chryſoſt. lib. 2. de ſacerd. in initio.

Officium boni episcopi erga regem excõmunicatũ. ſis epiſcopus Iuo propter admirabilem pietatem Sanctis poſt mortẽ annumeratus, quũ poſt hoc Põtificis anathema à rege in Aulam accerſeretur, & vnà moneretur vt milites quoſdã regi contra hoſtes in auxilium ſubmitteret, vtrique
Act. 5. 29. ita reſpõdit, vt egregiũ & verè Apoſtolicum Galliç epiſcopis vniuerſis obediẽtiæ erga deũ magis quàm regem exemplũ præbuerit. *Ad vos ne veniam* (inquit) *magnæ & multæ cauſæ me probibent. Nam & Papa Romanus interdixit vobis authoritate Apoſtolica thorum mulieris quam pro vxore habetis, & interdicit etiã omnibus epiſcopis ne capiti illius mulieris coronam imponant. Parcens igitur maieſtati veſtræ, veſtram diſsimulo adire præſentiam, ne Sedis Apoſtolicæ iuſsione compulſus, cui vice Chriſti parere me oportet, quod nũc dico in aure, cogar in veſtris & multorum auribus publicare.* Id nimirum veri & Apoſtolici eſt epiſcopi, à regis Aula & præſentia quẽ ſummus paſtor eccleſiaſtica cõmunione ob manifeſta ſcelera priuauit abſtinere, niſi fortè vel cum capitis ſui periculo, vt Ioãnes Baptiſta, Babylas martyr, D. Chryſoſtomus, D. Thomas Cãtuarienſis, & ſimiles diuinæ cõſtantię & libertatis viri, velit reges impios nõ aliter quàm Ethnicos, vti monet Chriſtus, liberè de ſuis ſceleribus, & palã coarguere. *Milites autem* inquit *mei* (quos idem epiſcopus quia erat ſimul Comes Carnotenſis debebat ſuppeditare) *pene omnes vel abſunt, vel pro pace eccleſiæ violata ſunt excõmunicati, quos ſine ſatisfactione reconciliare non valeo, & excommunicatos in hoſtem mittere non debeo.* Ita regem iuſtè Apoſtolica ſententia, fideliũ cõmunione priuatũ, à veris chriſtianis nec in pace, nec in bello, re-

Iuo in epiſt. 105. vide Belforeſt lib. 3. ca. 25.

Matt. 18.

gio honore afficiendum eſſe egregiè declarauit.

¶ 10 Id quod item in Anglia erga Ioannem regẽ epiſcopi proceresque eius regni præſtiterunt. 10 Is enim cùm propter indigna & nimis atrocia eccleſiarum ſpolia atque ſacrilegia, per Innocẽtium 3. pontificem excommunicatus & regali in ſubditos iure priuatus eſſet, proptereaque epiſcopi omnes vix vno & altero excepto eum deſeruiſſent, & ex Anglia in Galliam demigraſſent: mox ciues etiam, & milites, & militum tribuni, & arcium præfecti magno numero ab eius Aula & obedientia diſceſſerunt: alij in Galliam, alij in alias Inſulæ partes. Quumque Ioannes conſcripto exercitu contra Scotorum regẽ profectutus eſſet, proceres regni ſeſe eum comitaturos negarunt, cauſamque poſtulanti reſponderunt, *eam cuiuis eſſe perſpicuam*, quoniam videlicet *ſcirẽt eum à Pontifice excommunicatum*, proptereaque non poterat vllam à ſubditis ſuis expectare ſubiectionẽ quandiu ipſe maneret rebellis Chriſto & eccleſiæ, quibus ex Chriſtiana diſciplina primo tenebantur obedire. Qua neceſſitate permotus, quũ etiam reſciret Gallorum regem Philippũ Auguſtum magnos ad regnum eius inuadẽdum facere terra marique apparatus (rex enim Galliæ iuſtam & piã belli cauſam duxit vt *Epiſcopos extorres ſedibus ſuis reſtitueret, omneſque Franci contra Anglũ excommunicatum ſe ituros ingenti aſſenſu profitebantur*) Pontifici ſe ſubmiſit, & epiſcopos reuocauit, & illis aliiſque proceribus ſe ſatisfacturũ, ſumma religione iurauit. Et quàm fuit in rebus proſperis ferox & inſolens, tam in aduerſis fra-

Polido. lib. 15. Annales Angliæ in Ioanne.

Rex Angliæ excõmunicatus & depoſitus.

Æmil. li. 6. in philippo Auguſto rege 41.

Ibidem fol. 278.

ctus atque abiectus, *ad legati Romani pedes regia inſignia poſuit, priuatuſque & quis ſe tãdem maneret exitus; quinque dies egit, ſexto vt ingens munus & propè deſperatum beneficium à Romano accepit diadema, ſe beneficiarium, Angliãque ac Hiberniam vectigalẽ ſacroſanctæ poteſtatis profeſſus.* Vt autẽ quæ epiſcopis, proceribus, totiq; regno promiſerat, ſincerè itidẽ præſtaret, nec poſt ſublatum interdictũ ad

Ibid.

veterẽ tyrãnidem rediret, *proceres gentis iureiurãdo adacti ſunt, ſi qua parte à fide decederet, ſe eum quacũque ratione coacturos, vt cõuẽta præſtaret* id quòd fa-

Suprà fol. 51.

ctũ eſt. Quũ enim promiſſa minus fideliter exolueret, vniuerſũ cõtra ſe regnũ cõcitauit, & poſt ærũnoſam vitã in ciuilibus bellis miſerè exactã, longè miſerius obiit. Scoti itẽ etſi in rebus politicis æterno ferè diſſidio ab Anglis diuiſi, in hac tamen Chriſtianæ diſciplinæ erga reges praxi, cũ Anglis fuerũt coniunctiſſimi. Id quod ante annos ferè mille in Frechardo rege monſtrarunt,

Buchan. hiſt. Scoticæ. li. 5. pa. 153.

Rex Scotiæ.

qui quũ valde eſſet & in homines crudelis, & in deũ impius, adeò vt vxorẽ iugularet & ſtupraret filias, propter quæ ſcelera ab epiſcopis Chriſtianorum cõmunione eiectus eſt, mox *proceres ad eũ puniendum copias contraxerunt*, quos etſi epiſcopus Colmannus cohibuit, prædicens breui affuturã diuinam vltionẽ, quæ eos tanta moleſtia liberaret, iuxta cuius vaticinium paucis pòſt diebus pediculari morbo conſumptus eſt, *exclamans meritò ſibi hoc euenire, qui epiſcopum illum benè monẽtem ſpreuerat*, tamẽ epiſcopũ retardaſſe proceres ab hoc bello non tanquã illicito, ſed tanquã minus neceſſario, quũ vltio mox ſecutura immine-

ret diuinitus, patuit ex auo iſti⁹ altero rege eiuſdē nominis, qui quū ſceleratiſſimus eſſet, & nominatim *reus hæreſis Pelagianæ, & cōtemptus baptiſmi & aliorū ſacramētorū*, propter hæc à Nobilibus ſuis captus eſt, & in carcerem coniectus: vbi ipſe ſibi violentas manus intulit. *Ibid pa. 252.*

Lōgè minora fuerūt ſcelera Sāctii 2. regis Portugalliæ, propter quæ tamen & clerus & nobilitas magna ex parte, & inprimis optimus prudētiſſimuſq; ille Rom. ſedis Pōtifex Innocēt. 4. in Cōcilio generali Lugdunēſi eū cēſuit abdicādū, vel ita ſaltē coërcēdū, vt eo honorificè quodāmodo priuatā vitā agēte, penes curatorē maneret regni illi⁹ adminiſtratio. Scelera autē eius fuerūt quòd animo erat remiſſo & ignauo, quòd ad vxoris nutum res grauiſſimas diſponeret, quòd aulici quidā regis facilitate & negligētia elati populū grauibus tributis opprimerent, quod ad eccleſiarū, orphanorū, viduarūque defēſionem, nō ea qua regē decebat cura & generoſa magnanimitate incūberet. Has ob cauſas bona pars nobilitatis & cleri, fratrem eius Alfonſum Comitem Bolonienſem, vicarium (vt ita dicam) regem elegit. hancque electionem comprobās clariſſimus ille pontifex, miſſis literis ad vniuerſos Portugalliæ proceres; *mandamus* (inquit) *quatenus dilectū filium virum nobilem Comitem Bolonienſem quum ad curam & adminiſtrationem generalem & liberā regni eiuſdem iam ſit aſſumptus, vbi ad vos aduenerit, in ciuitatibus, caſtris, villis, & munitionibus regni, cum omnibus ſuis recipere, ac eius diſpoſitioni, ordinationi, & mandatis vniuerſaliter ſinguli & ſingulariter vniuer-*

Rex Portugalliæ.

Duardus Nonius in hiſt. regū Portugal. & in Cenſura lib. de vera Portug. regū genealogia.

Sexto *Decretal. li. 1. tit. 8. de ſuplen. negligen. prælat. cap. 2.*

ſi per omnia & in omnibus intendere abſque difficultate qualibet procuretis: impendentes illi contra quoſlibet repugnantes, ac etiam violentos, auxilium, conſiliũ & fauorem. Id quod ſi facere neglexeritis, *fratribus noſtris Bracharenſi Archiepiſcopo & Epiſcopo Colimbrenſi præcipimus, vt ad id vos per cenſuram eccleſiaſticam appellatione remota compellant.* Neque verò eſt cur quiſpiã vetera aliqua promiſſa aut iuramenta regi Sanctio facta obiiciat, & iis ſe impediri queratur ne Sanctio derelicto Alfonſi ſe poteſtati ſubiiciat. Nam quũ populi ſalus & eccleſiæ Chriſti defenſio hanc Status in illo regno mutationem depoſcat, ineptũ eſt hoc loco hiſque tẽporibus iuramẽtum prætexere, ne reipub. ſimul & eccleſiæ ruinam iam nũc minãti ſuccurratur. ideoque *mandamus* inquit Põtifex *hæc à vobis præſtari, fidelitate, homagio, iuramẽto, ſeu pacto, ſi aliquibus fortè præfato regi vel cuicũque alij perſonæ tenemini, aut etiã ipſius regis prohibitione nequaquã obſtãtibus.* Atq; ita vniuerſus populus paucis admodũ exceptis, amoto Sanctio ad Alfonſi ſe dominatum & authoritatem contulit.

Neque Polonia Germaniáque illuſtribus caret exẽplis huius Chriſtiani & in æpiſcopis & in regibus officij. Boleſlaus enim Poloniæ rex quũ infami eſſet libidine, & nimia crudelitate, nec ex æquo ius diceret, & ſubditos intolerabilibus exactionib⁹ opprimeret, admonuit eũ cõſtãter Staniſlaus epiſcopus Cracouienſis, nec indignè ferenti, & minas intentanti pepercit, quo minus (quod epiſcopalis erat muneris) eum ſubinde ſuorum grauiſſimorum ſcelerum argueret. Quũque verbis nihil proficeret, rexque ei mor-

Cromer de rebus Polon. lib 4. Crantzius Vandal. li. 3. ca 13. 14. Műſter. Coſmogra. li. 4.

tem minaretur, ipſe regẽ ſacris tota vrbe Cracouienſi interdixit: id quod ita regem offendit, vt captata opportunitate, dum extra vrbem epiſcopus in ſacello quodam diuiniſſimum ſacrum peragit, irruens in eum cum ſuis ſatellitibus prophan⁹ rex, epiſcopi ad altare ſtantis caput abſcinderet, eiuſque cerebro parietes conſpergeret: cuius corpus mox in minutas partes à ſatellitibus eſt diſſectum & obiectum canibus. Quam ob cauſam Pontifex Romanus Gregorius 7. *liberauit ab eius obedientia omnes principes, Barones & Vaſallos, regemque Boleſlaum anathematizauit, totamque interdixit Poloniam: cui etiam Coronæ regalis conferendæ ius abſtulit, ne de cætero quiſpiam principum, abſque ſpeciali conſenſu Sedis Apoſtolicæ coronaretur.* Boleslaus autem à ſuis expulſus fugit in Hungariam, vbi proximo anno, *Deo vindicante, in amentiam incidit*, & ipſe ſibi mortem conſciuit. Quo ita interempto, Poloni eius fratrem Ducem Vladiſlaum regem ſuum conſtituunt. Qui *quanquam vſurparet regium titulum, non tamen fuit coronatus, horrentibus epiſcopis Apoſtolici mandati præuaricationẽ.* Poſt huius autem mortem depoſitum eſt nomen regale, nec ducentis deinceps annis vſque ad Premislaum 2. cuiquam Polono attributum. Hic verò primus ab Archiepiſcopo Gneſnenſi, veteri more repetito vnctus & coronatus eſt, aſſentiẽte Rom. pontifice, qui ordinauit vt in poſterũ ad honorãdã Stanislai epiſcopi Cracouiẽſis memoriã, rex Polonus in Cracouienſi eccleſia coronaretur. quod ius deinceps Cracouiẽſi eccleſiæ pontificijs diplomatis perpetuũ factum eſt.

Rex Poloniæ.

Munſter. vbi ſupra. pa. 895.

An. 1295. Cromerus lib. 11.

Műſter. pag. 900. 901.

Imperator Germaniæ excommunicatus & depoſitus.

In Germania autem vt Ludouicum quartum, Othonem item 4. & Henricum 3. breuitatis cauſa prætereã, à ſui temporis pontificibus, Alexandro 3. Iohanne 22. Innocentio 3. & Gregorio 7. exauthoratos, vnica Friderici 2. hiſtoria ſatis manifeſtè docet & quæ ſit pontificum erga Imperatores authoritas, & quæ fuerit orbis Chriſtiani de tali pontificum authoritate fides. Excommunicauerat illum primo Honorius tertius, & deinde Gregorius nonus. Quum tamen potentia & vi imperium retineret, & in Germania Italiaque multi propterea cruentiſſimi tumultus naſcerentur, obeunte Gregorio, Innocentius quartus in generali Concilio Lugdunenſi., miſſis orbis Chriſtiani nomine legatis Fridericum ad pacem inuitauit, pollicitus quæcunque optari poſſent ad ſarciendam eccleſiæ concordiam. Et ſi quidem Fridericus *diceret quod in nullo contra iuſtitiam læſerat Eccleſiam, aut quod vel Pontifex defunctus, vel Innocentius contra iuſtitiam eum læſiſſent, parati eramus* (*inquit pontifex*) *vocare reges, prælatos, & principes tam eccleſiaſticos quàm ſæculares ad aliquem tutum locum, vbi Fridericus vel per ſe, vel per ſolennes nuncios conueniret: eratque parata Eccleſia de conſilio Concilii ſatisfacere illi ſi eum læſiſſet in aliquo. &c.* Quum vero Imperator omnem iſtiuſmodi pacificationem reſpueret, & obſtinatè incæptos tumultus tota Germania Italiáque foueret, *pacemque inter Eccleſiam & Imperium* ſtabilitam infringeret: & ob grauem hæreſis ſuſpicionem, & ob ſacrilegia, & quia eccleſiaſtica iura ſibi vſurpauit, & quia cõ-

Innoc. in Concilio Lugdun. Sext. decret. lib. 2. tit. 14. ca. 2. Ad Apoſtolicæ &c.

Pauli Langii Chron. Citizenſe an. 1219. & 1227. 1229.

tra fas iuſque bello pontificiam vexabat ditioné, & quia ſua inſigni ſimulatione expeditionem in Orienté contra Saracenos cum magna Chriſtianorum clade impediuit, & quia epiſcopos à Gregorio Romam ad Concilium generale vocatos, Cardinaleſque varios, obſeſſis itineribus cepit, & in vincula coniecit, *qua ex re Gregorius tantum dolorem cepit, vt non diu ſuperuixerit,* & quia epiſcopatus & monaſteria 40. in odiũ Papæ expoliauit, multoſque ſacerdotes ablatis eorum bonis ſuſpendit; *ob hos & ob alios eius nefandos exceſſus, nos cum fratribus noſtris,* inquit Innocentius Pontifex, *& ſancto Concilio poſt diligentem deliberationem, ea authoritate quam Chriſtus Ieſus in B. Petri perſona pontificibus tradidit, memoratum principẽ qui ſe imperio & regnis, omniq; honore & dignitate reddidit tam indignum, omni honore ac dignitate priuatum à domino oſtendimus, denunciamus, & ſimul ſententiando priuamus: omnes qui ei fidelitatis iuramento tenentur aſtricti, ab huiuſmodi iuramento abſoluentes: authoritate Apoſtolica firmiter inhibendo, ne quiſquam deinceps ei tanquam Imperatori vel regi pareat, decernẽdo quoſlibet qui ei deinceps velut Imperatori vel regi, conſilium auxiliumue præſtiterint, ſeu fauorem, ipſo facto excommunicationis ſententiæ ſubiacere.* Ita pontifex. Neque tum fuit aliquis in orbe Chriſtiano princeps, vel reſpublica, quæ pontificis ſententiam improbauit, ſi eos excipias quos armis militibuſque Fridericus ſibi habebat alligatos. Electores quidem principes ſucceſſorem ei dederunt Henricum Lantgrauium Turingiæ D. Elizabethæ filium,

Platina in Gregor. 9.

Concilium Lugdunẽſe vbi ſuprà.

Iudicium Papæ comprobatum ab orbe Chriſtiano

Genebrar. in Chronolog. anno 1254.

eóque defuncto Guilielmum Comitem Hollandię. Galliæ rex Ludouicus Sanctus omnibus viribus pontificis iudicium roborauit, & ipſe Fridericus paulò pòſt, cum immenſo exercitu ſexaginta millium, partim Germanorum, partim Turcarum & Saracenorum (quos longè quàm Christianos habebat chariores fouebatque magis) à multo minoribus pontificis copijs profligatus, fugit in Apuliam, vbi à Manfredo filio ſpurio, iniecto ori puluino dum dormiret ſuffocatus eſt. Neque verò opus eſt exquirere ſingulorum principum ſuffragia, quum in Concilio Lugdunenſi habeamus generalem Chriſtianorum, ſaltem Occidentis conſenſum. Quin & ipſi Imperatores Græci dum in his inter Fridericos patrem & filium Romanoſque pontifices tumultibus, ſuos Romam mittunt Oratores, vt vel fauore, vel præmiis, vel ſubminiſtratis contra ſchiſmaticos Germanos auxilijs, Imperialem dignitatem à pōtifice ſibi procurarent tanquam poſtliminio reddi, quando eadem iam ſuppetebat eius Germanis eripiendæ, & Græcis iterum tradendæ cauſa, quæ prius pontifices impulerat vt Græcis ablatam ad Francos Carolumque Magnum transferrent: Græci (inquam) hoc facto ſuo, ſatis clarè demonſtrarunt nec ipſos dubitaſſe quin in Pontifice Romano iuſta fuerit huius honoris dandi & auferendi poteſtas. Hac ſiquidem tempeſtate *Emanuel Imperator Græcus legatos ad pontificem miſit, qui ei pollicerentur & magnas copias in Fridericū, & mentē oīm Græcorum cum eccleſia Rom. conuenientem, vt Occi-*

Belforeſt in annalib. lib. 4. ca. 9.

Nauclerus generatio. 42. pa. 308. 309.

Eccleſia Græca probat ſententiam papæ.

Platina in Alexandro 3.

Nauclerus generatio. 39. pa. 225.

dentalis & Orientalis eadem fieret, ſi pateretur Imperium Romanum antea diuiſum in vnum corpus redigi. Sed renuit pontifex, & re infecta dimiſſi legati. Quum verò deinde Fridericus atrocius Alexandrum perſequeretur, cumque Roma à militibus ſuis Germanis capta in Apuliam fugere compuliſſet, eo iam in maioribus anguſtijs poſito, *miſit rurſus Emanuel alios Oratores, qui maiora pollicerentur ſi pontifex in ſuam ſententiam deſcenderet, & Coronam Occidentalis Imperij qua Fridericus iuſtè & debitè priuatus videbatur, Conſtantinopolitano redderet.* Verùm ille habito conſilio Cardinalium, maxima grauitate & conſtantia non tam quid ſibi in præſens, quàm quid in poſteritatem & vniuerſè rebus Chriſtianis vtile futurum eſſet conſiderans, *reſpondit ſe nolle id in vnum coniungere, quod olim de induſtria maiores ſui diſiunxiſſent*, vnde rurſus ſpe ſua fruſtrati legati domum redierunt, ita tamen vt certum argumentum relinquerent, eam fuiſſe eccleſiæ Græcę hoc tempore fidem, quòd, pontifex Romanus iuſtis de cauſis, ea quam à Chriſto deriuatam habebat poteſtate, Imperium Occidentis & Orientis vel diſiunctum colligare, vel colligatum potuerit diſiungere, eademque ratione duo Imperia in vnum contrahere, qua maiores eius vnum in duo ſeparauerant.

Nauel. ibi. pa. 226.

Summa conſtantia & æquitas pontificis Rom.

¶ 11 Neq; verò eſt quòd hæretici more ſuo obganniant, hæc facta eſſe à pontificibus impiis, ſuperbis, ambitioſis, furori, vindictæ & gloriæ ſuæ indulgentibus. Si enim his perturbationib⁹ occupati a recta ratione auerſi fuiſſent: nunquá 11

Alexander hanc tam præclaram occaſionem ſe de inimico vlciſcendi, tam opportunè oblatam, eamque adeò probabili & ſpecioſo prætextu fũdatam (quid enim erat in ſpeciem glorioſius quã diſtractas Orientis & Occidentis vires in vnum redigere?) prætermiſiſſet. Sed qui nouerit quàm ignauè, ſeditioſè, ſacrilegè, & hæreticè hac ætate Imperium Græcum fuerit adminiſtratum; vt patriarcha Conſtantinopolitanus vir ſanctiſſimus reipub. miſeriam deplorans loco ceſſerit, in cuius locum ab auaro Imperatore Alexio *ſuffectus eſt ſpado, ſimplici vir ingenio, & dignus qui in angulo magis quàm in clariſſima Orientis eccleſia degeret*; quo tamen poſt triennium deturbato, ad ſublimem illam cathedram *euectus eſt Nicolaus grammaticus*, quæ eccleſiaſticæ & epiſcopalis honoris ad ſordidos homines traductio ruentis eccleſiæ certum eſt præſagium; qui meminerit vt ijdem Græci cum ſuis Imperatoribus Chriſtianos Germaniæ & Galliæ hoc ſæculo in Aſiam Turcis debellãdis maximo numero commeantes, nequiſſimè contra fidem datam oppugnauerint, *quos per inſidias arctis & opportunis locis collocatas interimebant, clauſis portis vrbium ingreſſu arcebant, et ſi quid Chriſtiani emere vellent funibus de muro attrahendæ pecuniæ cauſa demiſſis, pro ea minimum commeatus prout Græcis ipſis placuit, subminiſtrabãt, ſæpe perparcè, ſæpe nihil penitus; aliquando calcem farinæ miſcentes, panem corrumpendo exercitui peſtiferum efficiebant, Imperatoris iuſſu de argento minimè probo pecuniam cudebant, quæ venditturis aliquid ex exercitu Alemannico daretur; idemque Imperato,*

Improbitas & impietas Græcorum.

Glycas in annalib. parte 4. & Iohannes Comnen.' in cõtinuatione Glycæ annalium, pa. 470. 479.

miſsis literis Turcas hortatus eſt & edocuit quemadmodum cum Latinis illis bellum gerere debebãt: hæc qui recordatur ab ipſis Græcis hiſtoricis ſcripta & memoriæ mãdata, perſpiciet pótificem Romanum diuino potius quàm humano conſilio, nec perturbatione animi ſed maturrimo iudicio adductum fuiſſe, ne populo adeò mutabili, inconſtanti, religionem negligenti, & ad Turcas magis quàm ad Chriſtianos iuuandos propenſo Imperium rurſus tradendum cenſeret. Illis autem reliquis pontificibus, qui in Imperio transferendo, vel regibus & Imperatoribus excommunicandis, deponendis, mutandis, ita infracto animo laborarunt, nihil vnquam reſpublica Chriſtiana ea tempeſtate vidit ſanctius, nihil prudentius, nihil religioſius: quemadmodum & in veteri Teſtamento illis prophetis pontificibuſque qui contra ſuæ tempeſtatis tyrannicos reges eadem fecerunt, nihil fuit ſuo tempore magis diuinum & heroicum. Gregorius etenim ſecũdus qui excommunicato Philippico, prima iecit fundamenta Imperii Græci ad Latinos transferendi, vir græcè latinéque doctiſſimus, propter ſummam liberalitatem in reparandis publicis ædificiis, mœnibus, templis; propter caſtitatem, ſapientiam, ſanctitatem, in primis propter ſummam manſuetudinem & pacem inter principes procurandã ita laudatur, vt eũ proponant tanquam ſingulare harum virtutũ epiſcopaliũ exẽplar: cuius certè in hoc ipſo transferẽdi Imperij

Vide Græcorum nequitiam in Paulo Æmilio lib. 5 in Ludouico Iuniore rege 40. fo. 225. 226.

Iſtorum põtificum Roman. ſũma bonitas, prudentia & mãſuetudo.

Gregorius 2.

Platina. Genebrar. Marianus Scotus.

negotio mira eluxit moderatio. Nam cùm Itali
Paulus Æmil. li. 2. deteſtantes dominatum Imperatoris Græci ec-
cleſias ſpoliantis, *ſuos quiſque duces magiſtratuſque*
ipſi ſibi creaſſent, pontificémque rogaſſent vt Italici ge-
neris Cæſarem deſignaret; is illud ſe facturum abnuit,
quod compertum haberet, Leonis tantùm & aſſenta-
torum ſcelus illud fuiſſe non Græcorũ omniũ, ideoq;
Gregori' 3. tum ſanctione ſua tantummodo *vetuit vectigal*
illi pendi. Gregorius verò 3. & Zacharias, qui
quod Gregorius 2. inchoauerat perfecerunt,
quum alter fuerit Syrus, alter Græcus, vterque
Græci Imperij alumnus, Leo item 3. nunquam
in cæptis Gregorij 2. perſeueraſſent, ſed Græ-
cos potius quàm Francos Imperiali honore frui
voluiſſent, niſi maximæ rationes, ipſa nimirum
religionis Chriſtianæ veritas & eccleſiæ tuendę
Platina in Gregor. 3. neceſsitas aliud ſuaſiſſet. Nam erant iſti nihilo
Genebr in Gregor 3. quoad perfectam virtutum omnium comple-
xionem Gregorio ſecundo inferiores. Hic enim
Nauclerus generatio. 25. pa. 788. *tertius, vir ſingularis doctrinæ, & humanitatis præci-*
puæ, græcè latinéque doctus, mentẽ diuinæ ſcripturæ ita
Zacharias. *callebat, vt nemo prædicatione atque interpretatione*
rerum abditarum eum vinceret: ita autem ſanctè vi-
uebat, vt iudicare difficile eſſet, vtrũ promptior lingua,
an opere habendus eſſet. Tantæ denique humanitatis ac
beneficentiæ fuit erga pauperes, captiuos, ære alieno ne-
xos, viduas & pupillos, vt ferè omnium parens ac pa-
ſtor merito vocaretur. Zacharias autem, *natione*
Ibid. *Græcus, optimus pontifex, vir fuit mitiſsimi ingenij,*
miræ ſuauitatis ac gratiæ, omni virtute præditus, ad
iram tardus, ad miſericordiam & clementiam prom-
ptiſsimus, nulli malum pro malo, ſed pro malo bonum

red-

reddens, vt quos ante pontificatū habuerit inimicos & æmulos, eos inito pōtificatu præmiis & honoribus affecerit: ipſis hoſtib⁹ adeò amabilis, vt Lōgobardorum rex, antiquus pontificum Rom. hoſtis, huic tamen magnas & præclaras vrbes dono dederit. Neque Leo 3. horum alterutri quicquam conceſſit, *ab ineunte ætate optimè educatus, vir caſtus, integer, facundus, virorum doctorum magnus amator, cui ægrotos viſere, eoſque ad patientiam adhortari, eleemoſinas indigentibus præbere, deſperatos conſolari, errantes in viam reducere prædicando, admonendo, quibus plurimum ob doctrinam & eloquentiam valebat, peculiarè fuit. Homo certe ita mitis ingenii vt omnes diligeret, neminem odio haberet, tardus ad iram, ad miſerendum promptus, inſignis pietate*, ſed vnà *fortiſſimus rerum eccleſiaſticarum honoriſque diuini procurator & defenſor.* Et iſti pontifices Græcos Imperatores propter hæreſim Imperio (vt diximus) Occidentis exuerunt. Et quis non ſtatim cogitet viros doctiſſimos & ſanctiſſimos, eoſdemque Greços, & quum aliis virtutibus inſignes, tum maximè ob pietatem, humanitatem, clementiam, animum à vindicando iniurias alieniſſimum, adeò celebres, vt hoſtibus quoque ſuis non modo iniurias condonauerint, ſed eos quoque beneficijs cumulauerint, ita voluiſſe nō modo regum & Imperatorum, ſed patriæ quoque ſuæ honorem minuere, & (vt videri poterat) labefactare potentiam, niſi fides Chriſti & reip. Chriſtianæ neceſſitas, quā omnibus priuatis cōmodis & affectionibus anteponere debebant,

Blondus decad. 1. lib. 10.

Leo 3.

Platina in vita eius & Zonar. tom. 3.

eos ad hæc facienda pertraxiſſet. Reliqui autem pontifices, qui eadem authoritate contra Galliç, Angliæ, Poloniç, Germaniæq; reges vſi ſunt, Vrbanus 2. Innocentius 3. & 4. gregoriuſque 7. omnes ab hiſtoricis deſcribuntur fuiſſe præſtantiſſimi, & veræ fidei, diuini honoris, eccleſiæque libertatis etiam cum capitum ſuorum diſcrimine ſtudioſiſſimi: id quod vel ex operibus eorum quiuis ſtatim animaduertat. Aliàs enim cur vt alij multi Romç, otioſi non conſederunt? cur maximorum regũ odium, & hoſtilem inimicitiam ſuſceperunt? Cur Vrbanus gallus gallorum regẽ potiùs laceſſere quàm placare voluit, quum naturali inclinatione magis galliam amauerit quàm Zacharias græcus, qui tamen ereptum græcis ſuis Imperatorium diadema Gallis attribuit? Sed zelus Dei & defenſio religionis quam iſtis præcipuè commiſerat Chriſtus, eos in hanc cum regibus & Imperatoribus palæſtram impulit, à qua aliàs in vmbra, & muſæis & monaſteriis educati erant abhorrẽtes. Vrbanus enim antea monachus, egregia erat doctrina & ſãctitate, cuius tota vita, reſque in pontificatu ad reformandum clerum & tollendam Simoniam, magna & conſtantia & moderatione geſtæ, declarant eum fuiſſe *eo ſupremo magiſtratu digniſſimũ.* Innocentius tertius, multis libris æditis inſignis, *vita adeò probata fuit, vt quum annos nouendecim in pontificatu vixerit, nihil poſt eius mortem eorum omnium immutatum ſit, quæ in vita egit, laudauit, aut improbauit*: quod pauciſſimis vel in eccleſia pontificibus, vel in vl-

Vrban⁹ 2. Platina in Vrbano 2.

Innocẽt. 3

Nauclerus generatio. 39. pag. 151. Plat. in vita eius.

la repub. magiſtratib⁹ aliquãdo contigit. Innocentius autem quartus *doctiſsimus vel Theologus vel iuriſconſultus*, quàm vehementer pacẽ & concordiam cum Friderio expetiuerit, ex ijs quæ in Concilio Lugdunenſi geſsit & ſuperius commemorata ſunt manifeſtò perſpici poteſt. Gregoriumq; ſeptimũ quem pauci aulici, paraſiti & ſchiſmatici carpunt, ita plurimi fideles hiſtorici, virique Chriſtiani orbis iudicio Sancti habiti, mirificis laudibus extollũt, vt nihil eo fuerit admirabilius, *qui in gremio ſanctæ matris eccleſiæ à teneris annis enutritus, tam eximiè, tamque Apoſtolicè vitam inſtituebat, vt nec minimam ſiniſtri rumoris maculam, conuerſationis eius ſublimitas admitteret, ſignaque & prodigia quæ per orationes eius fiebant frequentius, & Zelus eius feruentiſsimus pro Deo & eccleſiaſticis legibus, ſatis eum contra venenatas detractorũ linguas communiebant: cuius innocentia diuinitus eſt approbata: qui inter omnes ſacerdotes & Rom. pontifices, præcipui Zeli & authoritatis fuit, qui iuſtis clamoribus & querimonijs Catholicorum motus, & Zelo Dei accẽſus, Henricũ regem excõmunicauit: vir certè timẽs Deũ, Deoque gratus, religioſus, iuſtitiæ & æquitatis amator, prudens, clemens, pauperũ &c. patronus, atque vnicus eccleſiæ Rom. fortiſsim⁹ defẽſor, cõtra hæreticorũ improbitatẽ, & malorũ principũ potẽtiã res eccleſiaſticas per vim occupare conãtiũ, & qui propter Deũ, in his quæ ad iuſtitiã pertinebãt, nihil timuiſſet perficere.*

Innocenti⁹ 4. Genebrard. Gregori⁹ 7. Platina in Greg. 7. Lambert⁹ Schafnab. de rebus germanicis An. 1077. Otho Friſingenſ. lib. 6. cap. 36. Marianus Scotus ann. 1075. Plat. in vita, & Nauclerus generatio. 37. pag. 144.

Hæc & ſimilia de his pontificibus ſcribunt hiſtorici fideliſſimi, multoque plura & pro iſtis & contra eos reges, quos priuarunt fideliũ communione & regno, ſcripſerunt ſanctiſſimi

Anſel. epiſt. 8. & lib. de Azimo in initio.
Anſel. Lucenſ. in epiſt apud Abbatem Vrſpurgẽſ.
Abb. Vrſpurg. anno 1068.
Leo lib 3. hiſtor. Caſſinenſis.
Guitmund. de ſacrament. li. 1. & 3.
Vide Genebrar. an. 1087.

eorum temporum viri, Anſelmus Cantuarienſis Archiepicopus, & alter Lucenſis epiſcopus, vterque poſt mortem in Sanctorum numerum relatus, Stephanus epiſcopus Halberſtatenſis, Abbas Vrſpurgenſis, Leo Hoſtiẽſis, Guitmũdus, & alij permulti eius ſæculi ſcriptores egregij.

Neque tamen ſolùm vrgeo pontificum probitatem & excellentiam, ſed etiam orbis Chriſtiani conſenſum, eccleſiæ Grecę Latinæque iudiciũ, Chriſtianorum in illis regnis vbi reges excõmunicati erant fidem, eamque & ſcripturis diuinis, & omniũ ætatum tum apud Chriſtianos tum apud Iudæos praxi perſpicuè teſtatam adeo vt hæc veritas fuerit & olim inter Chriſtianos maximè certa atque indubitata, & iam poſt eandem tribus Oecumenicis Conciliis, Claromontano, Lugdunenſi, & Lateranenſi firmatam, multo magis ſine omni quæſtione à Chriſtianis recipienda, vt verè Chriſtianus haberi non poſſit, ſi quis eccleſiæ ſentẽtiam agnoſcens, de ea in poſterum diſputare aut litigare voluerit. Sic autem eſt in Concilio Lateranenſi decretum. *Si Dominus temporalis requiſitus & monitus ab eccleſia terram ſuam purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum & comprouinciales epiſcopos excommunicationis vinculo innodetur. Et ſi ſatisfacere contempſerit infra annum, ſignificetur hoc ſummo Pontifici, vt ex tunc ipſe vaſallos ab eius fidelitate denuntiet abſolutos, & terram exponat Catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis, ſine vlla contradictione poſſideant.* Sic Concilium illud, ex omnibus quæ ab annis pluſquã

Fides eccleſiæ de regibus hæreticis deponendis.

Concil. Later. cap. 3.

mille in orbe Chriſtiano coacta ſunt ampliſſimum; in quod præter Innocentium 3. pontificem laudatiſſimum, præter legatos Imperatoris Romani, & Græci, regumque Ieruſalem, Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Cypri, & aliarum rerumpub. Archiepiſcopi Græci & Latini 70, epiſcopi 412. prælati alij octingenti, præter doctiſſimos viros plurimos ex omnibus Chriſtianis regnis conuenerunt.

¶ 12 Atque hoc etiam Concilij decretum epiſcopos Gallicanos excitare debet vt recordentur ad quem locum in eccleſia & repub. Galliæ diuina prouidentia vocati ſunt, ſe ſpeculatores eſſe domus Iſraël, & paſtores huius populi, quorũ negligentia ſi Chriſtiani Galliæ in hæreſes abducantur, *eorum ſanguinem* de epiſcoporum *manibus* Deus iam olim prænuntiauit ſe repetiturũ. Meminerint non eſſe tempus adulandi & gratificãdi, ſed *arguendi & increpandi, opportunè, importunè*, non *conſuendi puluillos*, & ſupponendi cubitis hæreticorum, ſed virga diſciplinæ eos caſtigandi, ſed lancinandi eorum vlcera, eaque ſale & aceto perfricandi. Reminiſcantur ex ea lentitudine, quę barbaries pluſquam Turcica graſſetur in Anglia, quæ vaſtitas & depopulatio facta ſit in Flãdria; & quam propterea mercedẽ hæretici, ſi quando rerum potiantur, illis (niſi penitus apoſtatæ velint euadere) ſint repoſituri, vtriuſque regionis lamentabili exemplo conſiderent. Sumant ſibi ſpiritus loco quem & diuinitus & humanitus, ordinatione Chriſti & reipub. tenent reſpondentes. Iam nimirum ad ra-

12 *Ad epiſcopos Galliæ.* *Ezech. 3. 18.* *2. Timot. 4.* *Ezechiel. 13. 18.*

Matt. 3. dicem eccleſiæ Gallicanæ ſecuris poſita eſt. Eam & occultis cuniculis & apertis viribus excindere conantur hæretici, & ſimul Deus tales ſe paſtores exciſurum minatur, niſi eccleſiæ in qua eos poſuit epiſcopos, tuendæ & regendæ, & à lupis inhiantibus liberãdæ, diligentem fortemque nauent operam. Caueant & horreant quod eſt in Concilio Lateranenſi ſapientiſſimè dictum, *negligere, quum poſsis deturbare peruerſos, nihil eſt aliud quàm fouere: nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.* At quid epiſcopis faciendum eſt ad hanc tempeſtatem quæ Galliæ imminet diſpellendam? nimirum vt cum principibus quos habent Catholicos, contra pſeudoregem quem habituri ſunt hæreticum, cum proceribus & ciuitatib' Chriſtianis & Catholicis cõtra illos Atheos & Caluinianos, ſuas operas iungant, ſua conſilia conferant, & ſuis armis ſpiritualibus eorum arma temporalia corroborent. Quod eò facient alacrius & animoſius, ſi primò authoritatem ſibi à Deo cõmiſſã ſerio reputẽt, ſi cũ coëpiſcopo ſuo Gregorio Naziãzeno Theologo, perpẽdãt omnes in Gallia principes & regulos quocunque ſe titulo commendent, ſiue Nauarræos, ſiue Condæos, *ſui eſſe gregis oues, quos epiſcoporum imperio & throno lex Chriſti ſubjicit. Imperium enim epiſcopi quoque gerunt, idque præſtantius ac perfectius.* Hoc quum animis infixum atque inſculptũ habuerint, ſe pari cũ D. Nazianz. cum D. Ambroſio, ac cum alijs Hiſpaniæ, Germaniæ, Poloniæ, veteribuſque Galliæ ſuæ epiſcopis poteſtate à Chri-

Act. 20.

Concil. Later. ſub Martino 1. pa. 788.

Suprà fol. 73.

Exempla veterum epiſcoporum imitanda Gallicanis.

ſto eſſe inſtructos, tum ſuorum maiorum fortes animos ad memoriam reuocent. Ambroſius & Nazianzenus in cauſa religionis non reueriti ſunt potentiſſimos orbis terrarum Monarchas: quid illi blandiuntur regulo, quoad potentiam illis Imperatoribus nulla ex parte comparando, & tamé quoad impietatem millies ſceleratiori? Hiſpaniæ epiſcopi *conſonam promulgarunt* iam olim *Deoque placituram ſententiam* ne quis regiam ſedem conſcendat, niſi prius de religione Catholica in regno ſuo ſarta-tecta tuenda iusiurādum ſanctiſſimum emittat. *Cuius promiſſi ſi rex ipſe temerator extiterit, ſit Anathema maranatha in conſpectu æterni Dei, & pabulum efficiatur ignis æterni, ſimiliter & Chriſtiani omnes qui cum eo conſenſerint.* Cur *hanc conſonam Deoque* ſine quæſtione *placituram ſententiam* epiſcopi Galli, contra Caluinianum regem, & omnes *qui cum eo conſenſerint* non promulgant? cur non denuntiant gregi ſuo Nauarræum eſſe *Anathema maranatham cōſpectu æterni Dei*, hoc eſt, creaturam cœlo terræque inuiſam, quem propter hæreſim omnes Chriſtiani fugere atque abominari tenentur? Cur quod pauci epiſcopi Hiſpani fecerunt, id multò plures epiſcopi & archiepiſcopi Galli facere reformidant? Illic epiſcoporum grauitate & conſtantia, Chriſtiana religio ſic regi dominabatur, vt qui contra eam offenderat, qui ſuſceptum in regno adeundo iuſiurandum violauerat, *propria ſcelera metuens, ſeipſum regno priuauerit, ipſe ſe poteſtatis regiæ faſcibus exuerit*: & apud Gallos qui in exigua prouinciola regenda,

Suprà fol. 93.

Epiſcopi Hiſpaniæ.

Suprà fol. 39.

Suprà fol. 42.

omnium regum Chriſtianorum iuramenta violauit, qui infinitè plura atrociſſima & tragica ſcelera admiſit; tantum abeſt, vt ſe ea deinceps gubernanda indignum iudicet, vt ad regnum multo amplius ambitiosè aſpiret; nec ſcelera & ſacrilegia quæ commiſit innumera metuit, ſed potius de illis vt euangelicis facinoribus gloriatur. Henricus 4. etſi legitimè fuiſſet electus, & à Rom. pontifice Paſchali coronatus, tamen quod poſtea euaderet *Simoniacus nefandiſſimus, inueſtituras epiſcoporum & alia beneficia eccleſiaſtica pro pecunia conferens, pro arbitrio denique epiſcopos conſtituens ac deponens*, epiſcopi Germani hoc modo diſputabant, & ſuos docuerunt diſputare: *Omnis qui dignitates ſpirituales vendit, hæreticus eſt. Henricus autem quẽ regem dicunt, epiſcopatus & abbatias vendit, vt Conſtantienſem, Bambergenſem, Moguntinenſem, & plures alias pro pecunia: Ratiſponenſem, Auguſtenſem, Straſburgenſem pro gladio, abbatiam Fuldenſem pro adulterio &c. quorum omnium teſtis eſt cœlum, teſtis eſt terra, nec niſi impudentiſſimè negari poſſunt.* Ex iſtis quid efficitur? *Omnes nimirum etiam à furno redeuntes ſcioli concludent: Ergo dominus Henricus hæreticus eſt, & pro iſtis nefandis malis ab Apoſtolica Sede excommunicatus, nec regnum nec poteſtatem aliquam ſuper nos quia Catholici ſumus poteſt obtinere.* Hoc vno argumento ſuæ fidei commiſſos Chriſtianos inſtruebant, vt Imperatori hæretico excommunicato parendum non eſſe ſcirent. Cui & alterum hoc adiecerunt ex ſacris literis petitum.

Epiſcopi Germaniæ.

Chronicon Citizenſe Pauli Langij, anno 1057.

Stephanus epiſcopus Halberſtat. in appẽdice ad Chronic. Mariani Scoti.

Abſit vt dicamus Henricum inter fratres aut Chriſtianos reputari, qui toties eccleſiam corripientem nõ audiens, ſicut Ethnicus & publicanus habetur, cuius odiũ pro magno ſacrificio Deo offerimus, dicentes cum Pſalmiſta, Nõne qui oderunt te domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? perfecto odio oderam illos, inimici facti ſunt mihi. Hæc argumẽta quum plenius & efficacius contra Henricum iſtum Gallum quàm illum Germanum valeant, cur in Gallia de concluſione non *ſcioli à furno redeuntes* & omnia hominum genera etiam remiges & baiuli edocentur vt arguant, Dominus *Henricus Nauarræus hæreticus eſt, & pro ſuis nefandis malis à Sede Apoſtolica excommunicatus: Ergo nec regnum nec poteſtatem ſuper Gallos quia Catholici ſunt poteſt obtinere.* Cur nõ è pulpitis prædicatur, eius *odium pro magno ſacrificio eſſe offerendum deo*? aut nũ maius peccatum exiſtimant in illo Henrico epiſcopatus & abbatias epiſcopis & abbatibus quanquam improbis, Catholicis tamen vẽdere, quàm in iſto Henrico epiſcopatus acciſos & ſpoliatos flagitioſiſſimis hæreticis addicere? Aut fædiorẽ hæreſim putant Simoniam illam (que propriè hæreſis non eſt) hac Caluiniana omnium hæreſum, & Simoniarum, & blaſphemiarum & Atheiſmorum ſentina & Lerna. Præfuit Polonis ante annos quadringẽtos Miecislaus, quem hiſtorici *Monarcham Poloniæ* vocant. Is quum coarpioſam ſobolem haberet, filiaſque ſuas, Bohemiæ, Saxoniæ, Pomeraniæ, aliiſque vicinis principibus magnis in matrimoniũ dediſſet, ideoque contra ſuos ſe firmis præſidiis munitum

Ibid.

Ad hunc modum episcopi Galliæ populũ Galliæ debẽt inſtruere.

Epiſcopi Poloniæ. Cromerus hiſtor. Polon. lib. 3.

putaret; ita faſtuoſè dominari cœpit, vt ſubditorum, ſiue procerum ſiue præſulum (ſed iſtorum maxime) bona licentioſè & admodum tyrannicè prædaretur. Quare ab *Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Gedeone epiſcopo Cracouienſi, monarchatu deiectus eſt, in Caſimirum Ducem Sandomirienſem*, eius fratrem natu minorē *translato principatu*. Licet enim rex quinq; haberet filios, præter filias plures, illis tamen reiectis Poloni ad fratrem regios honores detulerunt, & vnà *Archiepiſcopus Gneſnenſis cum epiſcopis Cracouienſi, & Vladiſlauienſi, cæteriſque omnibus pontificalibus indutus* decretum hoc communi ſententia factum, *aſtante Caſimiro monarcha, & Baronum multitudine pronuntiauit. Qui bona pontificum aut eccleſiaſticarum perſonarum rapuerit, occupauerit, diſtraxerit; etiamſi perſona ſit illuſtris, & Regali, Ducali, aut quacunque alia præfulgeat dignitate, anathema ſit.* Cur hoc anathema quod omnes epiſcopi Poloni iecerunt in magnum illum *monarcham Poloniæ*, à nullo epiſcopo Galliæ fertur contra minutum iſtū monarcham Biernæ, qui tamē illud tanto magis eſt commeritus, quanto maximum imperiū Poloniæ, minimo territorio Biernenſi eſt largius & patentius? Quàm erit æterna macula & inexpiabile ſcelus epiſcopis Gallicanis, & perſonas epiſcoporum, & opes eccleſiarum, & animas omnium in Gallia Chriſtianorū in prædam hæretico prodere, quum illi ſolas eccleſiaſticorū perſonas & bona, tam glorioſa fortitudine contra tyrānum defenderint! Aut verò abiecti & effæminati, adeoque & ſeruilis animi ſignū non eſt tot in Gallia epiſcopos contra tenuem, & inopem, & ſterilem regulū nō efficere,

Stanislaus Orichouius in Chimæra fol. 55. 56.

Munſter in Coſmograph. lib. 4.

quod duo epiſcopi Poloni contra regem, & ſuis opibus, & tot vicinorũ principũ cognatione,& liberorũ multitudine formidabilẽ ſunt executi?

Quòd ſi magis domeſticis exemplis delectantur, vt S. Iuonem epiſcopum Carnotenſem mittam, pulchrè tamen oſtendentem quẽdmodum erga regẽ excommunicatum ſe gerere debeant, quod illuſtrius ſignũ tanquã alterã Cinoſurã qua in turbulẽtis his fluctibus dirigantur, & quò referãt oculos poterunt exoptare, quã magnũ illũ & diuinũ Remigiũ Archiepiſcopũ Rhemẽſem, totius Galliæ primatẽ, ad quẽ in omnibus iſtiuſmodi difficultatibus eccleſiæ Gallicanæ ordo eos iubet reſpicere. Ille autẽ vt viuens nihil ab hac cõmuni epiſcoporum Chriſtianorum de regibus excommunicandis fide diſſenſit; ita moriens hãc ſuã quaſi vltimã voluntatẽ, & regibus & epiſcopis Galliæ cõmendauit. *Si (inquit) Dominus meus Ieſus Chriſtus vocẽ orationis meæ, quã quotidiè pro chariſſimo filio meo rege, in cõſpectu diuinæ maieſtatis ſpecialiter fundo audire dignatus fuerit, vt ſicut à me accepit, ita in diſpoſitione & ordinatione ſanctæ Dei eccleſiæ perſeueret: benedictiones quas Spiritus ſanctus per manũ meã peccatricẽ ſuper caput eius infudit, plurimæ ſuper caput illius per eundẽ Spiritũ S. ſuperaddãtur, et ex ipſo reges & imperatores procedãt, qui et in præſenti & in futuro, iuxta voluntatẽ Domini ad augmentum ſanctæ ſuæ eccleſiæ, virtute eiuſdẽ in iudicio & iuſtitia confirmati regnũ obtinere atque augere valeant, &c.* Hoc regibus Galliæ filiis ſuis chariſſimis magnus iſte Gallorũ Apoſtolus precatur. Nec dubiũ eſt quin has benedictiones per manus epiſcoporũ Spũs ſãctus illis infundat *qui ſicut à B. Remigio acceperunt,*

Suprà fol. 313. 314.

Exemplum & mandatũ D. Remigij, de abijciendo Nauarræo.

Hiſtoire de l'Egliſe de Rheims li. 1. cap. 13.

Archiepiſcop. Rhemenſis pater regum Galliæ.

ita in diſpoſitione & ordinatione Sāctæ dei eccleſiæ perſeuerāt, & qui *iuxta voluntatem domini ad augmentum ſanctæ eccleſiæ* ſe à Deo Chriſtianis hominibus præpoſitos eſſe norunt. At quid horum de Caluiniſtis regibus vel fingi aut ſimulari poteſt? qui benedictiones has epiſcopales, vt ſuperſtitioſas irrident, qui epiſcoporum manus ſibi imponi non ſuſtinent, qui *contra veterem fidem quam à B. Remigio acceperunt,* nouam perfidiam ab impuriſſimis hæreſiarchis hauſerunt, qui *in diſpoſitione & ordinatione ſanctæ Dei eccleſiæ nō perſeuerant,* ſed eā ferro flāmaque perſequuntur qui ſi his rebellionum ſuarum temporibus ciuitatem Rhemēſem cepiſſent, ſine controuerſia corpus huius Sācti vt aliorum alibi Sanctorum Vulcano conſecraſſent, eóque magis quod hunc Sanctum dum viueret magis quā alios plæroſque eccleſia Romana honorauit, quem Hormiſda Pontifex Romanus eius ætatis ſuum cōſtituit generalem per totam Galliam Clodouæo regnante vicariū. Quum ergo benedictionem S. Remigij percipere non poſſit Nauarræus, quid ſupereſt niſi vt maledictio & anathema S. Remigij in eum iaciatur, vti Sanctus ipſe his verbis præcipit. *Si*

Vbi ſuprà. *regium genus quod ad honorem S. eccleſiæ, & defenſionem pauperum, vnà cum fratribus meis & coepiſcopis omnibus Germaniæ, Galliæ, atque Neuſtriæ, in regiæ*

Statuēs elegi. *maieſtatis culmen perpetuò regnaturum ſtatuens elegi, baptizaui, à fonte ſacro ſuſcepi, donoque ſeptiformis ſpiritus conſignaui, & per eiuſdem ſacri chriſmatis vnctionem ordinaui in regem; Si (inquam) aliquando genus illud regium per benedictionem meam toties domi-*

ño conſecratum mala pro bonis reddens, eccleſiarum Dei peruaſor, deſtructor, depopulator grauis aut contrarius exiſtere voluerit, conuocatis Rhemorum epiſcopis, primùm moneatur, & deinde eccleſia Rhemenſis adiuncta ſibi ſorore eccleſia Treuirenſi, iterum eum conueniat. Tertiò verò Archiepiſcopis Galliarum tantunmodo tribus aut quatuor conuocatis, princeps ille quicunque fuerit admoneatur. Quòd ſi deinceps incorrigibilis contumaciæ ſpiritum non depoſuerit, & ſe per omnia deo ſubdens, benedictionibus eccleſiæ participare noluerit, elogium ſegregationis à Chriſti corpore ei ab omnibus porrigatur, totumque ei quod in perſona Iudæ traditoris domini noſtri Ieſu Chriſti decantare ſolet eccleſia, per ſingulas ei decantetur eccleſias: Fiantque dies eius pauci & principatum eius accipiat alter. Hoc vobis ô epiſcopi præcipit Apoſtolus & Archiepiſcopus veſter S. Remigius, & ita præcipit, vt ſi ea facere neglexeritis, ea Sanctus ipſe vobis imprecatur, quę rex iſte ſua ſacrilega cõtumacia eſt promeritus. Quòd ſi ne hanc anathematis formã ſyllabatim obſeruetis iuſtæ rationes vos impediant, ſaltem rei ſummam exequamini, id quod & S. Remigius, & tota epiſcoporum Gallicorum ſeries, quæ poſt Apoſtolorum tempora in eccleſiis Gallicanis ſedit, & nũc in cœleſti regno cum Chriſto Ieſu triumphat, & quorum omnium iſte Nauarræus generalis hoſtis eſt, non minus quàm S. Remigius à vobis requirit & ſub comminatione diuini iudicij flagitat. Si non vultis decantari per ſingulas Galliæ eccleſias quod de Iuda Apoſtata & traditore Chriſti eccleſia vſurpat, & quod S. Remigij veriſſimo

Nauarr. per S. Remigium regno Galliæ abdicatus.

Ibidem.

iudicio in regem hæreticum quadrat, ſaltem facite per omnes Galliæ eccleſias è pulpitis ſonare doctrinam de regibus Apoſtolicam quam hic D. Remigius prædicat. Doceantur Chriſtiani Galliæ, omnes reges Chriſtianos, & veſtrũ nominatim Clodouæum magnum à S. Remigio & reliquis epiſcopis fuiſſe factum & electum *ad honorem ſanctæ eccleſiæ, & defenſionem pauperum.* Doceantur in veſtra poteſtate eſſe eum à *corpore Chriſti* eccleſia Chriſtiana *ſegregare*, vt deinceps rex Chriſtianorum magis effici non poſſit quàm *Iudas traditor.* Doceantur cum S. Remigio precari deum, vt *fiant dies eius pauci*, & decernite ſequentes hunc Primatem veſtrum, æquiſſimum ius eſſe, *Vt principatum eius accipiat alter:* & quoniam *benedictionibus eccleſiæ participare non vult*, illud ſupereſt vnum vt *hæc maledictio ei à vobis omnibus porrigatur.*

Vide ſuprà fol. 32.

Officium epiſcoporũ Gal. erga Nauarræum.

13 ¶ 13 Nam quòd *incorrigibilis contumaciæ ſpiritum non depoſuit*, & quòd *eccleſiarum Dei peruaſor, deſtructor, depopulator grauis extitit & exiſtat*, grauior non dicam quàm Angli, quàm Burgundi, ſed quàm vel Normanni, vel Saraceni, tota Gallia clamat, & eſt Solis luce clarius, & nos ſuperius abunde explicuimus, nec eius opinor Miniſtri quanquam impudentiſſimi poterunt inficiari. Imò verò ſi quis velit ſimul coaceruare in vnam quaſi maſſam, omnes ſcelerum & hæreſum cauſas, propter quas Imperatores & reges vel Græci vel Latini, Germani, Franci, Poloni, Angli imperio in Chriſtianos ſubditos priuati ſunt, eas ſimpliciter omnes vel multo

Comparatio Nauar. cum regibus abdicatis.

maiorem partem comperiet in Caluiniſtam regem cuiuſcunque generis, & nominatim in eum, de quo agimus conuenire. Græcorum quidem, Philippici, & Leonis Iſauri hæreſes cótra ſacras imagines & ſextum Concilium vniuerſale, nugæ erant, ſi cum Caluiniſtarum blaſphemiis omnia Concilia condemnantibus, Sanctos, non modò Sanctorum imagines irridentibus & violantibus, eorumque corpora concremantibus, ipſóſque Sanctos (quantum eſt in iſtorum poteſtate) è cœlis in inferos pręcipitantibus, eóſque damnatos eſſe prædicantibus conferantur. Philippus Gallorum rex legitima vxore viuente, nuptias illicitas contra ordinem eccleſię contraxit, cuius exemplum ſequutus eſt nuper Henricus 8. Anglus, & quàm primum à Catholica eccleſia diſceſſit, ſtatim iiſdem contra leges Dei & eccleſiæ nuptiis ſeſe illigauit. Et quàm probabile eſt hunc Henricum illius in eadem nefaria copulatione futurum comitem, qui iam nunc tot annos vxore ſua Chriſtianiſſimorum regum ſorore tam indignè & inhumaniter abuſus eſt! & cuius Miniſtri perpetuò garriunt eam Cananæam & idololatram eſſe, cum qua lex Dei coniugium Chriſtianis interdicit. Sed ſiue eam repudiabit alteramque aſſumet, quæ eſt noui Euangelij praxis ordinaria, ſeu nullam certam curabit, cui libertas Euangelica multarum copiam facit; quin ſub eo rege creberrimę erunt per Galliam inceſtæ monachorum & monacharum libidines illis Philippi nuptiis longè fœdiores, id quidem exploratū

Græcis.

Philippo Galliæ.

Ioanne Angliæ. eſt & longè certiſſimum. Ioannes Anglus vaſtauit aliquot epiſcopatus & monaſteria. & non decuplo, non centuplo plura depopulatus eſt cum ſuis Hugonotis Nauarræus? Epiſcoporum *Polonis.* bona rapuit Miecıſlaus Polonus, ideoque regno eiectus eſt. At vtinam bonis ereptis contentus, domos epiſcoporum & eccleſias non diſturbaſſet iſte noſter Henricus. Vtinam non niſi vnum aut alterum Staniſlaum, vnum nimirum epiſcopum aut ſacerdotem ad altare dei cum Boleſlao Polono trucidaſſet. At quum eius authoritate quinque bella ciuilia in hoc regno ſuſcepta ſint, *Suprà fol. 108.* & in eorum duobus ſolis pluſquã quinque millia ſacerdotum partim in eccleſiis & monaſteriis ad altaria, partim alibi crudeliſſimè mactata ſunt, guttam matutini roris Oceani Atlantici fluctibus cõparat, qui Boleſlaũ vnius Staniſlai interfectorem comparat huic Henrico com- *Germanis.* muni tot ſacerdotum carnifici: aut ſi quis etiam Frederici 2. aut Henrici 4. Germani cum iſto Henrico Biernenſi comparationem facere velit particularem, quorum alteri eique improbiori cùm tanquam ingens & inexpiabile crimen ob- *Suprà fol. 318.* iectum ſit ab eius ſæculi Chriſtianis quod *Epiſcopatus & Abbatias* 40. *expoliauerit*, quantopere obſtupeſcerẽt iidem Chriſtiani ſi iſtius Henrici, *Ierem. 52. 15.* iſtius *Nabuzardanis ſanctorum omnium euerſoris*, facinora alterius magnitudinis & infinitè immaniora audirent, cuius vnius impietate, ex Nauarra, Guienna, Gaſconia, Languedoca, & vicinis Galliæ prouinciis, multò plures epiſcopos exulare, vel illic in miſera ſeruitute ſic oppreſſos & ſpo-

& ſpoliatos, & nequiſſimorum Hugonotarum libidini obnoxios viuere, vt contra tantam tyrannidem nec hiſcere audeant, notiſſimum eſt: & præterea Hoſpitalia pauperibus & orphanis alendis deſtinata nongenta, monaſteriorum duo millia, aliarum verò eccleſiarum in quibus deus ſanctiſſimè iuxta ritum Teſtamenti noui colebatur, viginti millia, poſt acerbiſſimã direptionem & ſpoliationem ab eo eiuſque ducibus funditus exciſa & diruta fuiſſe, multorum eſt libris teſtatum, & per omnium ora ſermoneſque iactatum. Quare his omiſſis, reuocet tantummodo Chriſtianus lector ad memoriam, vllam particulam ciuilium iſtorum bellorum. conſideret horrorẽ facinorũ quæ vbique in hiſtoriis occurrunt, & quę nos tanquam aliud agentes lectoribus quaſi per tranſennã prætereuntib⁹ carptim ſpectanda exhibuimus. Reuoluat non ſimplices cædes, pauca ſacrilegia, aliquas blaſphemias, vulgares hæreſes, ſed centenarias ciuitatũ direptas, multitudines nobiliſſimorum in Gallia procerum cæſas, milliones plebeiorum obtruncatos, multa templorum millia à fundamentis poſt ſacrilegas ſpoliationes euerſa & inflammata, cælites omnes, Chriſtumque ipſum horrẽdis blaſphemiis laceratum, impoſitum & alligatum aſino, & circunductum per plateas tãquam morionem, & quãtum in iſtis bonis Euangelicis fuit iterum cruci affixum. Recordetur totũ Caluiniſmum eſſe profundã & verè tartaream ſpurciſſimarum blaſphemiarũ, Iudaiſmorũ, Turciſmorũ, Paganiſmorum & Atheiſmorum abyſſum, cuius

Malac cá. 1. 11.

Suprà cap. 6.

Suprà fol. 206.

Suprà cap. 5 §. 5.7.

extremus finis eſt vt Chriſtum ad inferos dam-
Summa & finis Euangelij Calviniani. net, & Deum cum Satana confundat, & vel Deum nullum habeat, vel Satanam pro vero Deo honoret, & tum (quod neceſſariò conſequens eſt) vitam humanam omni turpitudine flagitioſiſſima contaminet, conſcientiaque extincta hominem ſoli ventri & veneri deditum in meram belluam transformet; hæcque omnia Nauarræi imperio, authoritate, nutu, prædicata, commendata, acta, patrata, ſparſa & multiplicata. Hæc qui recogitat, & deinceps exigua (comparatè) Frederici & Henrici erratula perpendit, ſi Chriſtianus eſt & iſtos iuſtè amotos imperio credit, obſtupeſcet eorum impudentiam, qui Henricum Nauarræum tanta teterrimorum ſcelerum mole oppreſſum ad regnum velit attolere.

¶ 14 Denique vt ii qui à ſcorpiis ſunt icti, ab eiſ-
14 dem ſcorpiis optimum remedium petunt, ita nos qui nobis totique reipub. grauiſſima vul-
Nauarr. à regno arcẽdus exẽplis hæreticorum. nera ab hæreticis inflicta perferimus, ſi illud detrimentis noſtris remedium adhibere voluerimus quod ſuo exemplo hæretici ſuppeditant; & iis ipſis vulneribus cicatrices obducere poterimus, & ne eadem nobis in poſterum infligantur, certiſſimò præcauere. Hæretici autẽ vt primum in Germania ſub Carolo quinto, in Flandria ſub Philippo, in Gallia ſub Franciſco 2. & Carolo 9. his nouis Euangeliſmis Lutheranis & Caluinianis imbuti fuerunt; de veterum regum Catholicorum imperio excutiendo, Luthero, Caluino, Beza, miniſtriſque

maximè probantibus & eos incendentibus ſtaſtim conſenſerunt. Quid ita? rationem reddiderunt ſæpenumero, quia ipſi per Euangeliſmum ſuum noui homines effecti ſunt, nouumque corpus politicum conſtituunt: Catholicique qui in veteri fide perſiſtunt, his iam Caluiniana fide imbutis ſunt Madianitæ, ſunt Cananæi, ſunt idololatræ, quibuſcũ iſtis nullo modo poteſt, neque verò debet conuenire. Concluſio non mala, niſi lucem vocarẽt tenebras, diem noctem, & pro Euangelio Chriſti amplecterentur Caluiniſmum hoc eſt Euangelium Satanæ. Hinc eſt quòd nullam fidem regi Chriſtiano datam putant eſſe pręſtandam ſi rationes Euangelij promouendi aliud poſtulant. Hinc eſt quod & olim Admiralio & poſtea Nauarræo vel Condæo belli ſignum dantibus contra regem, omnes ſtatim ciuitates Euangelicæ ad arma cõcurrũt, illis iubentibus arma deponere, deponunt, illis pecuniæ ſubſidia flagitantibus, perſoluunt, regi autem iſta præcipienti non magis quàm pictæ in pariete imagini obtemperant. Quid ita? quia nimirum iſti ſunt angeli, & rex Catholicè Chriſtianus, eſt iſtis *Satanas*, vti verbatim de rege Carolo 9. ſcripſit Beza. Iſti ſunt fideles Hebręi, Catholici ſunt Moabitæ & Madianitæ. Euangelici cuiuſcunque ſectæ ſiue Lutherani, ſiue Caluiniſtæ, ſiue Ariani, ſiue Trinitarij, ſemper tamen ſunt filij Dei, ſunt electus Dei populus, cui Deus regnum Galliarum vt olim Iudæis terram Palæſtinam cõdonauit. Catholici autem ſunt Cananæi

Suprà fol. 220. 221

Suprà fol. 227. 228.

Hæretici Catholicũ, regẽ ſuum non ferũt.

Beza in epiſtol. theolog. 37. 40. 41.

& idololatræ penitus & funditus ad vnum omnes occidendi, vt nec vno eorum ſuperſtite *noua in Gallis populi Euangelici ſoboles inſtauretur.* Ergo hæretici regem Catholicum optimo iure in regno præſidentem, regem ſuum ferre nolunt: & Catholici hæreticum regem omni iure deſtitutum in regali throno locare volunt? Latrones ciuem bonum regem ſuum non ſuſtinent, & ciues boni latronem & ſicarium ſibi regem præficient? *Miniſtri, Angeli Satanæ,* Michaëlem Archangelum ducem ſuum non admittunt, & *ciues ſanctorum, Deique domeſtici,* Beelzebub qui verè *dominatur* in hæreticis *filiis diffidentiæ* ſuum in regno principem volunt adoptare? Vnde hæc tam excellens prærogatiua hæreſi ſupra fidem, mendacio ſupra veritatem, tenebris ſupra lucem, & diabolo ſupra Deum? quanta eſt hæc ſtupiditas? quantus furor & inſania? Cæterùm ô nimium miſerabiles Catholicos ſi qui ita peruerſè de ſua religione ſentiunt, fælices autem ter & amplius hæreticos qui cum Catholicis talibus in quacunque orbis regione verſantur. Neque enim vitari poteſt, quin illic breui pauciſſimorum annorum curriculo, Catholici in hæreticorum ſeruitutem Babylonicam ruant, hæretici viciſſim in Catholicorum bonis & ſpoliis ſuberbè triumphent & effuſe luxurientur; nimirum vbi hæretici & verbis, & factis, & fœderibus extra intraque regnum initis, & conſpirationibus, & inſidiis, & aperto Marte, omnique genere acerrimæ dimicationis, Catholicorum à ſuis ceruicibus dominatum depellere ſatagunt: Ca-

Suprà fol. 202.

2. *Cor.* 11. 14

Epheſ. 2. 2. 19.

tholici autem hæreticis ad ſuum in Catholicos imperium viam facilem & compendiariam ſine vllo hæreticorum labore & ſudore ſternunt. Sed hæc de Catholicis Vtopienſibus dicta ſunto, & abſit vt in Gallia vllum eſſe Catholicum adeò bardum & communis ſenſus expertem augurer, qui in tam ſeruilem hæreticæ dominationis laqueum & reſtim caput ſuum immittere velit. Neque verò Catholicus vlla ratione dicendus eſt, ſi quis eum hominem regno Gallicano dignum exiſtimet, quem ſupremi paſtoris cenſura iuxta Catholicam & vniuerſalem orbis Chriſtiani omnibus temporibus fidem, omni Chriſtianorum imperio & communione indignum pronuntiauit: vt neceſſe ſit eum qui contrà ſentiat, fidẽ habere non vniuerſalem & Catholicã, ſed priuatam & hæreticam, vtpote à fide Catholica orbis Chriſtiani diſſentiẽtem. *Non eſt Catholicus quicunque fauet Nauarræo.*

Orbis enim Chriſtiani fides Catholica eſt poſſe à Pontificibus, qui ſunt generales eccleſiæ paſtores, omnes eiuſdem eccleſiæ Chriſtianos tanquam oues Chriſtiani gregis; ſiue reges vocentur, ſiue Imperatores, modò tamen Chriſtiani, à ſuis paſtoribus corrigi, & quum opus eſt excommunicari, ſuoque in Chriſtianos dominatu priuari. Hoc Euangelium Chriſti docet. hoc fides Chriſtiana ſemper tenuit. Hoc praxis Chriſtiani orbis in Oriente, in Occidente, in Græcia, in Gallia, in Italia, in Germania, in Polonia, in Anglia, in Hiſpania, in quouis Chriſtiano regno confirmauit. Hoc Concilia generalia ſuis Canonibus fecerunt ratũ. Hoc Chriſtiani ſubditi ſuis

moribus docuerunt ſe vnà cum Chriſtianæ diſciplinæ lacte à matribus ita ſuxiſſe, vt pauci admodum, & quod ſcio, nullus aliquando rex propter hæreſim à Sede Apoſtolica regio iure priuatus ſit, quin ſubditi ſtatim eius obedientiam deſeruerint, niſi tyrannico regis metu, & tanquam armata manu comprimebantur, ne poſſent exequi quod maximè cupiebant. Atque huic veritati omnis ratio, omnia iura humana, & communis naturæ iura ſuffragantur. Siquidem longè arctiori nexu, ſiue ius humanum, ſiue naturale, ſiue etiam diuinum reſpiciamus, mariti vxoribus, vel vxores maritis, liberi parentibus, & mancipia dominis obligantur, quàm ſubditi certo alicui regi. Hæc enim mera ciuilis ſtipulatio eſt, eáque multis conditionibus temperata. Hæreſis autem & vxorem ab obſequio maritali facit immunem, & parentũ irritam facit in filiis emancipandis actionem, *quia dignum eſt propter tanti atrocitatem delicti, vt filij eſſe in parentum poteſtate deſierint*: & ſerui quoque *abſoluuntur à debito fidelitatis, dominij, totiuſque obſequij, ſi lapſis manifeſtè in hæreſim aliquo pacto quacũque firmitate vallato tenebantur aſtricti*. Et quid hos à naturali obligatione, & obedientia dico ſolutos, quum ſcriptura diuina tam expreſsè, & maritos in vxorum, & parentes in filiorum, & ſeruos in dominorum cædem armat, hocque vt ſacrificium Deo gratiſſimum prædicat, ſi illi à vera Dei religione ad hæreſim & idololatriã deſciſcant!

Nulla obedientia debetur hæretico.

Sextus decretal. lib. 5. tit. 2. c. 2.

Decretal. Gregor. lib. 5. tit. 7. cap. 16.

Codice de heret. &c. tit. 5. cap. Manichæos.

Exod cap. 32. v. 27.

Vide ſuprà fol. 296.

Atque hoc totum, poſſe nimirum principem

hæreticũ & ab eccleſiæ totius paſtore generali, & à ſuæ quoque prouinciæ epiſcopis, principatu exui; euidẽs ratio ex ipſius naturæ viſceribus deducta abundè docet. Quis enim eſt adeò brutus, vt manũ cancro correptam non potius velit amputare, quàm permittere manum magis magiſque ad reliqui corporis perniciẽ cõputreſcere? Qualis ergo eſt illa reſp. quæ iuſta caret authoritate, vel etiam volũtate, peſtilentiſſimum membrũ à reliqua populi totius ſocietate ſegregandi? Quòd autẽ ab hæretico rege virus in vniuerſum reipub. corpus permanat, ecquis Chriſtianus ita ſtupidus eſt qui non ſentiat, ita improbus vt diſſimulet? quum Scotiæ ſub Iacobo Baſtardo, Angliæ ſub Iezabele illa, Flandriæ ſub perfidioſiſſimo Aurangio, & Galliæ ſub Catilina Colignio eiuſque fœderato Cõdęo vulnera & vaſtitates ſint adeò recentes? Rurſus ſi Chriſtiana aliqua reſp. Turcam ſibi regem velit aſſumere, quis dubitet paſtorẽ ſupremũ cui à Deo eccleſię procuratio commiſſa eſt, eam electionẽ Chriſtianis ſub anathematis cenſura poſſe interdicere? At hæreticus Chriſtianæ fidei hoſtis eſt Turca longè capitalior. Nam & in Turcia ſub crudeliſſimis Turcarum Imperatoribus ſecurius degũt Catholici, & hodie viget illic magis, ſemperque magis viguit Catholica fides, quàm in Scotia ſub illo Baſtardo, aut in Anglia ſub Iezabelis dominatu. Igitur anathema illud ſine dubio incurrunt, & æterna maledictione apud ſummũ tribunal damnabuntur, quicunque à paſtore ſuo ſub maledictionis pœna prohibiti ne hæreticum regem admit-

Hæreticus fidei Catholicæ infeſtior quàm Turca.

tant, eum Chriſtianis regem imponi ſuſtinent. Rurſus ſub hæretico rege Gallia quemadmodũ gubernabitur? Catholicè, an hæreticè, aut verò Centauricè (vt ita loquar) hoc eſt partim humanè, partim belluinè, ita nimirum vt aliæ prouinciæ ſint Catholicæ, aliæ hæreticæ? At primũ quemadmodum vel fingi poteſt, vt hæreticus regat Catholicè, improbitas præſit honeſtè, miniſtri Satanæ ſe gerant angelicè, infidelitas Caluiniana ex meris blaſphemiis & dogmatibus Catholicam fidem funditus euertentibus coagmentata, Catholicam fidem ſuam immortalem hoſtem, patiatur quum impedire poteſt, viuentem & vigentem? Si hæreticè, quales illi (Deus bone) Catholici dicendi ſunt, qui ſcientes volentes, ferre poſſunt ſuam religionẽ eripi ſibi, & hæreticos Apoſtatas Catholicæ religioni pro ſua libidine imperare! Imò ſi hoc tolerare iam antea cogitant, nequaquam certè Catholici, ſed vel hæretici, vel potius Athei & infideles ſũt. Sin verò (quod probabile eſt) partes aliæ Catholicæ, aliæ hereticæ ſint futuræ, quã citò corruet & minutè dilacerabitur monarchia Gallicana? *omne ſiquidem regnum in ſe diuiſum* vaſta-

Matt. 12. 25. tum iri Saluator prædicit, & quin ſtatim in multas prouinciolas diſcerpatur Gallia, vitari nunquam poterit. Alij Lutherani eſſe volunt, &

Ruina Frãciæ coniunctã cũ Nauarræi regno. illi euocabunt ad Euangelij defenſionem Germanos; alij Euangeliũ Anglicanum præferent, & illi cum eius Euangelij capite ſe colligabunt, Angliſq; (vt in prima rebellione) Normanniã &

maritimas partes tradent. Et quis crimini dabit Catholicis ſi Hiſpanos, ſi Allobroges, ſi Burgũdos, ſi Italos, ſi vel ab extremis Scythiæ Aſiæq; finibus Moſcouitam aut Indum ad ſuum auxilium accerſant? quando magis honeſtum eſt & laudabile quẽcunque vel remotiſſimum Africæ Americæ-ue incolam Canibalem modò Catholicum Chriſtianis regem dare quàm hæreticum quemcunque. Et verò ſine controuerſia legibus Chriſtianis maius Americano Catholico ius in regnum Gallorum conuenit, quàm Caluiniſtæ qualicunque, etiamſi proximo ſanguinis gradu regiam familiam attingat. Multò enim, & infinitè multò maius eſt impedimentum in hæreſi Caluiniana, quàm in peregrinitate. & peregrinus Catholicus lege ſucceſſionis regiæ coniunctior eſt vel Clodouęo primo, vel Carolo Magno, vel Hugoni Capeto, vel S. Ludouico & aliis Catholicis Galliæ regibus, quã Henricus Nauarręus Caluiniſta, etiamſi fortaſſe recta ſerie naturalis generationis ad eos ſuæ ſtirpis originem referret. Firmiſsima ergo maximéque rata eſt Pontificis erga Nauarræum cenſura, ſi in lege diuina, ſi in lege Moyſis, ſi in euangelio Chriſti, ſi in fide totius eccleſiæ Catholicæ, ſi in morib' & legibus omnium Chriſtianarum nationum, ſi in ratione, ſi in natura, aliqua poſsit eſſe firmitudo; & hæc omnia ab eis perfringenda ſunt, ſiqui volunt homini hæretico Catholicum Galliæ regnum tradere.

Burgundus Cathol melius habet ius ad regnum Galliæ quàm Nauarr. hæreticus.

Et quid opus eſt ad ſupremum eccleſiæ paſtorem confugere, quando in ipſis Galliæ epi-

ſcopis ſatis authoritatis eſt ad regẽ hæreticum regno abdicandum, niſi vel epiſcopi Galli & ab alijs epiſcopis Chriſtianis, & à ſuis maioribus epiſcopis, vel nobiles Galli à ſuis maioribus Catholicis nimiũ degenerauerint. Si enim epiſcopi Galli eandem habent à Spiritu ſancto poteſtatem in Gallia, quam in Germania epiſcopi Germani, in Polonia Poloni, in Hiſpania Hiſpani, nunquam perferent imponi ſibi regem hæreticum, quum illi, reges ſchiſmaticos & lõgè minoribus flagitijs quàm hæreſis ſecum trahit inquinatos, à gubernaculis deiecerint. Et ſi in Archiepiſcopis Gallicanis, D. Remigij, aut D. Rigoberti, aut D. Hincmari, aut Geruaſij & tot aliorum fortiſſimorum Rhemenſium
Suprà fol. 32. pontificum qui nunquam regem coronarunt niſi primò de fide Catholica tuenda & expellendis hæreticis firma eis iuramenta, & ſyngraphas dediſſet, ſpiritus & conſtantia vigeat, nunquam expectabit Nauarræus diadema regium & ſolitas nouis regibus acclamationes, ſed potius audiet contra ſe in omnibus Galliæ eccle-
Suprà fol. 327. ſijs circunſonare *illud anathema quod in perſona Iudæ traditoris domini decantare ſolet eccleſia*, vnde
Nauarr. Galliæ regno nõ magis idoneus quàm Iudas. intelligat non ſe magis quàm *Iudam traditorem*, Galliæ regno adeundo eſſe idoneum. Audiet omnes verè Gallos ei imprecantes *fiant dies eius pauci, & alter principatum eius accipiat*, ad quem ille hęreſi pollutus nullam vel tolerabilem iuris ſpeciem, in vllo Chriſtiano regno poteſt prætexere, minimè autem in Gallia, vbi regia dominandi poteſtas verè ſumitur ab eccleſia, &

ab eccleſia regibus electis ad eccleſiæ defenſionem confertur; id quod omnes antiqui reges, quum coronabantur expreſſè & verbatim ſolebant profiteri. Quæ anathemata & execrationes, vel ſummorum totius eccleſiæ pontificum, vel particularium Galliæ eccleſiæ epiſcoporum vt plenè cumulatéque Nauarræum comprehendát magis quàm alios veteres Philippicos, Leones, Copronymos, Boleſlaos, Ioannes, aut quoſcunque alios vel hæreticos, vel ſchiſmaticos, vel tyrannos, facit hæreſis eius Caluinianæ quam Nauarręus defendit horror & immanitas: & quæ ſuos cultores multò lõgiùs à Chriſto Chriſtianáque fide & eccleſia diſiungit & ſeparat, quàm vlla hæreſis alios hæreſiarchas, vel ipſe Alcoranus Mahometiſtas. Iuſtiſſima ergo & Chriſtianiſsima contra Nauarræum hæreticum, vel potius Apoſtatam adeò Antichriſtianum, eſt eccleſiæ cenſura & ſententia qua ille declaratur, *ipſo iure priuatus, & incapax, ac inhabilis ad ſuccedendum in quibuſcunque ducatibus, principatibus, dominijs, & regnis; ac ſpecialiter in regno Franciæ, in quo tot atrocia & nefaria crimina patrauit.* Quæ ſententia omnes eccleſiæ filios ita aſtringit, vt ſine grádi ac inexpiabili peccato Nauarræum regno Chriſtiano gubernando regem nunquam poſſint admittere.

Suprà fol. 29.32.33.

Sixti quinti declaratio contra Henricum Borbon.

CAPVT 9.

Contra regem hæreticum rectè piéque non modò à regibus Chriſtianis, ſed etiam à ſuis ipſius ſubditis bellum poteſt ſuſcipi.

1 *Ex eo quòd hæreticus iuſta in Catholicos authoritate caret, ſequitur bellum cõtra eum iuſtè geri poſſe: idque multò fit glorioſius, quàm ſi ſuſciperetur pro vlla terrena cauſa vel commodo.*

2 *Ita ſemper iudicarunt Chriſtiani reges, vt Clodouæus primus Gallorum rex Chriſtianus, eiuſque filius Childebertus: quorum ille Alaricum patrem, hic Amalaricum filium, Arianos Hiſpaniæ reges propter hæreſim inuaſit & occidit.*

3 *Eandem ob cauſam Iuſtinianus & Heraclius Imperatores, ille Vãdalos reges Africæ, hic Perſarum regem aggreſſus eſt: & vterque hoſtem ipſis longe potentiorem, inopinatò & mirabiliter diuina inprimis ope ſubiugauit.*

4 *Maximè autem Francorum reges ob religionem præliari ſunt ſoliti, vt Carolus Martellus contra Saracenos eodem prorſus animo modoque quo Caluiniſtæ, Gaſconiam, Guiennam & Languedocam ſpoliantes, & templa diripientes, quos fœliciſsimè fudit & ſuperauit. Martelli filius Pipinus propter religionem & Rom. Eccleſiæ defenſionem pugnauit contra*

Longobardos. Eiuſque nepos Carolus Magnus contra eoſdem in Italia, & Saxones in Germania, & Saracenos in Hiſpania, pro fide Catholica fortiter & fæliciter dimicauit: qui item ſumma cum religione ſe & ſuos ad prælium præparare eſt ſolitus. Denique fidei Catholicæ defenſionem eſſe cauſam belli iuſtiſſimam, ex ipſa regis Chriſtiani inſtitutione patet.

5 Vtrùm verò reges hæretici à ſuis ſubditis bello poſſint impugnari, nonnulli dubitant: & Caluiniſtæ noui nuper proximo quinquennio, contra veterum Caluiniſtarum doctrinam nefas eſſe aiunt, quorum ſtultiſſimæ rationes breuiter refelluntur.

6 Hæreſis regem è rege priuatum facit, qui ſi deinceps regalem locum tenere voluerit, vi à ſubditis depelli poteſt & debet. Id quod primitiuæ eccleſiæ doctrina fideque ex ſcripturis deducta, ipſaque regis ordinatione oſtenditur: qui vt primùm deſinit obedire eccleſiæ, eo ipſo deſinit erga eum obedientia ſubditorum Chriſtianorum, quæ in priori regis obedientia Chriſto & eccleſiæ exhibenda fundatur.

7 Cuius rei exemplum præbuerunt Germani in Henrico 4. Imperatore.

8 Sic item Machabæi contra Antiochum legitimum alioqui Iudææ regem, glorioſè multa prælia geſſerũt propter religionem, regemque eum à Iudææ poſſeſſione depulerunt, & regnum illud vt iuſtè partum ipſi occupauerunt.

9 Alii quoque antiquiores Hebræi ob eandem cauſam armis ſumptis, iuſtè Deoque ipſo probante, oppoſuerunt ſe ſuis regibus.

10 Quas veterum Hebræorum hiſtorias, antiqui eccleſiæ primitiuæ patres accommodant ad Chriſtianos

eadem contra reges ſuos hæreticos præliandi alacritate accendendos: quos decet animo nequaquam frangi, etiamſi habeant aliquando aduerſos præliorum euentus, quum flagitioſiſsimi tyranni aliquando ad tempus, viris bonis & pro æquiſsima cauſa pugnantibus euadant ſuperiores.

11 Antiquitus Catholici Græci, laici, ſacerdotes, monachique viri ſanctiſsimi, vi reſiſtunt Baſiliſco & Anaſtaſio Imperatoribus hæreticis, & contra eos in armis ſe ad mortem vſque perſeueraturos denunciant: Duceſque Imperatoris Anaſtaſij, vi à ſchi-

12 ſmate in eccleſiam inducendo cohibent.

Eadem fuit fides eccleſiæ Latinæ, vt patet ex rebus geſtis Germanorum contra Othonem 4. & Gallorum contra Ludouicum Iuniorem, quem regni proceres propter vnum factum ſacrilegum deponere voluiſſent, niſi D. Bernardus apud eos pro rege pœnitente interceſsiſſet.

13 Deus, hoc ius ſubditis omnibus ſtatuit in ipſa prima regni Hebræorum inſtitutione, vt ſubditi poſsint à regibus hæreticis deficere, & regna ipſorum inuadere, ſibique & poſteris ſuis occupare.

14 Eadem fuit generalis Caluiniſtarum fides & praxis ab exortu Euangeliſmi ſui vſque ad mortem Ducis Alençonij anno 1584. quorum vera doctrina ea de re explicatur & in certa capita redigitur.

15 Proteſtãtium fœda debacchatio contra veteres clariſsimos Francorum reges excitare debet Catholicos Francos vt eorum tueantur honorem; & nullam vnquam pacem faciant cum Nauarræo, contra quem longè iuſtiores habent bellandi occa-

ſiones, quàm vlli vnquam reges aut ſubditi cum quocunque ſuo hoſte infeſtiſsimo.

QVum igitur adeò clarum & manifeſtum ſit hæreticos omni poteſtate in Chriſtianos carere, cùm ea ſit fueritque Chriſtianorum hominum in omnibus temporibus & regionibus fides, hæretico Imperatori non eſſe parendum; cùm hoc euincat omnium Chriſtianorum regnorum forma & inſtitutio, quæ ad ciuilem pacem, & honeſtatem, & potiſſimùm ad æternam corporis animæque fœlicitatem fide Chriſtiana conſequendam dirigitur, quæ bona hæreticus ipſa hæreſis profeſsione naturaliter & neceſſariò Chriſtianis eripit, eoſque ad ſeditiones, ad vitia, ad æternam animæ corporiſque damnationem directè impellit & præcipites agit; quum hæreticus, rex legitimus non ſit, nec eſſe poſſit, ſed tyrannus, & tyrãnorum nequiſsimorũ ſceleratiſsim⁹; ecqua inter Chriſtianos controuerſia eſſe poterit vtrùm cõtra talem tyrannum bellum poſſit iuſtè ſuſcipi? Num epiſcopi tenentur ſuæ fidei cõmiſſos inſtruere vt à cõmercio regis hæretici abſtineant, vt ei nec in bello nec in pace opitulẽtur, vt omnes ignari & idiotæ ratiocinari diſcant, *talis vir hæreticus eſt, Ergo in nos qui Catholici ſumus, poteſtatem nõ poteſt habere*; & non tenẽtur proceres, ſuos famulos inſtruere, vt tali hæretico non iam regi quia regni ius non habet, ſed tyranno vel latroni dominatum iniuſtè arripienti reſiſtant? *Suprà fol. 324. 325.*

vt armis contra eum ſe muniant, eúmque ſi vim intentare voluerit, vi quoque & armata manu repellant? Num docet ſpiritus ſanctus *hæretici odium pro magno ſacrificio offerendum eſſe Deo*, ab eóque tanquam à cancro cauendum, & tamen nefas erit eidem cancro nos corrumpere molienti reſiſtere, & eius impetum ferro à nobis propulſare, qui iubemur etiam carnem noſtram cauterio reſcindere, ſi tali cancro fuerit infecta? Certè quum & principibus contra principes multæ, & ſubditis cōtra principes aliquæ ſint iuſtæ belli gerendi cauſæ; tum neque ſubditis neque principibus vlla ſuppetit iuſtior & laudabilior, quàm vbi ad vindicandā religionem & profligādas hæreſes, vel principes principibus, vel ſubditi regibus, Catholici hæreticis bella indicunt. Quid enim? An ad recuperādum ab Anglis Caletum, aut à Germanis exiguum Burgundiæ agrum, vel ab Hiſpanis Sanquintinum aut Sandeſirium, iuſtū erat Franciſci primi & Henrici ſecundi bellum? Num ad depellendos ex Guienna Saracenos & Arabes cum Carolo Martello principe tota Gallia ſeſe iunxit, & propter ea bella regnum Galliæ poſteris eius, authoritate reipub. Gallicanæ & eccleſiæ Catholicæ adiudicatum eſt, & ad exterminandos ex Gallia Caluiniſtas bellum non erit æquè glorioſum? Aut ſi fortaſſe apud homines ęquale præmium eius belli authoribus non poteſt rependi, ſaltē eccleſia Chriſti ipſéque Chriſtus an non talem zelum & fortitudinem æternis in cœlo terráque præmiis remunerabit? Fallimur

Ibidem.

Matt. 5. 30.

Bellum pro fide contra hæreticos eſt omnium iuſtiſſimū.

limur nimirum, fallimur, & nimis craſſa ignorantia occęcati in tenebris pluſquàm Cimmerijs iacemus, longéque ſumus Chriſtiano nomine indigniſſimi, ſi pauca terræ iugera, ſi ſemiruta caſtella & oppida, ſi quæuis pulcherrima prouincia ſiue Ciſalpina ſiue Tranſalpina, acriores quàm religio, & fides, & eccleſia Chriſti nobis inijciat belli gerendi aculeos. Et quidem ſi cauſam belli gerendi quærimus, nulla eſt ſub cœlo grauior & ponderoſior. Si authoritatem belli faciendi, nulla poteſt eſſe authoritas maior & auguſtior, quando omnes Chriſtiani reges & Imperatores, tota Chriſti eccleſia, vniuerſa ſcriptura, ipſe Deus, bellum hoc iuſtum, imò ſanctum eſſe pronuntiat. Si præmium belli attendimus, nec ea ſanè nulla ſunt, ſi rectè Chriſtiana inſtituta conſideramus; & Chriſtus longè vberiora in cœlo promittit, ſi pro eius gloria vitam noſtram periclitamur. Et quanquam de nullo militum genere tam diuinè exiſtimem, quàm ille Græcus Imperator Nicephorus Phocas, *qui quantum in ſe fuit, decreto ſanxit milites quoſuis in bello interfectos pari cum martyribus bonore colendos, & ſimilibus hymnis ac veneratione celebrandos*: tamen hoc genus militum qui propter diuini nominis gloriam, & vt labefactatam ab hæreticis fidem Catholiçam inſtaurent, magno animo ad bellum vadunt, in eáque vitam ſuam profundunt, hos ego ad martyres quàm proximè accedere iudico, iiſque ampliſſimam in cœlo mercedem paratam ſinę vlla controuerſia agnoſco.

Suprà fol. 322.

Zonaras tom. 3. in Niceph. Phoca.

V v

a ¶ 2 Et quidem quin principib⁹ Chriſtianis pro religione Catholica contra hæreticos, vel etiam Paganos fidei Catholicę perſecutores, arma ſumere multò iuſtius & glorioſius ſit, quàm pro quacunque iniuria vel ſibi priuatim vel reipub. generatim illata, nunquã ambigeremus, ſi maiorum noſtrorum ardentẽ zelum in hoc genere recordaremur: quorum heroica facta vel per ſe ſatis efficacia ſunt ad hanc non dubiã veritatem Chriſtianis principibus ſuadendam, eorúmque excitãdos ſpirit⁹, vt magna alacritate ad hæc potiſsimũ Chriſtianorum & ſanctorum bellorum genera procurrant. Alaricus Hiſpaniæ rex regali iure ab auis & atauis ducto Hiſpanis imperabat, quorum regnũ eo tẽpore maximam Galliæ Aquitanicæ partem includebat. Neq; de iure regnãdi aliqua intercedebat inter ipſũ & Clodouæũ primũ Gallorũ regẽ diſceptatio. Tãtũ quod Arianus eſſet, ideoque ius nullũ in Chriſtianos haberet, idque tũ inter Chriſtianos erat axiôma certiſsimum, Clodouæus eum bello laceſsiuit, & hanc iuſtã regni eius inuadendi cauſã eſſe minimè dubitauit, etiamſi nec à Concilio aliquo epiſcoporum, nec à Pontifice Rom. particulare aliquod anathema Alarico fuiſſet dictũ. Et quib⁹ verbis Chriſtianiſsim⁹ ille rex Chriſtianos milites ſuos ad bellum fortiter gerendum animat? Eiuſmodi, quibus demonſtrat cauſam religionis causã eſſe belli gerẽdi alia quauis laudabiliorẽ. *Valde (inquit) moleſtè fero, quod hi Ariani partẽ tenẽt Galliarũ. Eamus milites cũ Dei adiutorio, iiſque ſuperatis redigamus terrã in ditionẽ noſtrã. Hoc ſolũ vos noſſe cupio, nobis aduerſus immaniſsimos hoſtes non pro*

Gaſconia & Aquitania iure religionis occupatæ à Gallis.

Gregor. Turonenſ. hiſt. Franc. li. 2. ca 37. Aimoinus. de geſtis Franc. lib. 1. cap. 20.

coniugibus aut liberis, non etiam pro acquirendis diuitiis certamen eſſe, ſed potius pro inſeparabili Sanctæ Trinitatis Vnitate, quam illi nefandiſſimo diuidunt errore. Feſtinemus igitur ad prælium, & diuina protectione cõfiſi hoſtiles phalanges aggrediamur intrepidè. Hoc animo & fide Clodouæ⁹ hoſtes aggreſſus, regem Alaricum interfecit, theſauros eius Toloſæ repoſitos occupauit, ipſamque Toloſã multaſque ciuitates & prouincias Arianorum, ſuo imperio adiecit, & dum hanc ob fidei cauſam præliatur, ipſe Deus multis in periculis opem ei ſuam mirabiliter præſtitit. Neque verò alij Chriſtiani principes bellum hoc quaſi iniuſtum, & ex ambitione & augẽdi imperij cupiditate natum criminati ſunt: ſed cõtrà Chriſtianorum Imperator Anaſtaſius miſſis Cõſtantinopoli magnæ dignitatis legatis, Clodouæũ propterea miris laudibus extulit, quòd *defenderit Chriſtianum nomen, ac poti⁹ orbem terrarum à Gotthorum furore, quòd ſua vnius manu Dei hominumque hoſtem occiderit, vt propterea eum generis humani patrem Deus religioque ſua effecerint.* Hæc aliaque eiuſmodi elocuti Legati *coronam auream gemmis & margaritis diſtinctã, ab Auguſto quidem datam, ſed cum orbis terrarum approbatione* tradunt, quam poſtea Clodouæus Romã ad tẽplũ Lateranẽſe miſit. Quo vno exẽplo videmus bella iuſtiſſimè regibus hæreticis, & *Chriſtiani Imperatoris, & orbis quoq; terrarũ,* omniũ videlicet principum, & ſacerdotũ, & Chriſtianorum hominũ *approbatione* inferri. Filius quoque & hæres Clodouæi Childebertus paterna prorſus virtute & indole præditus, cũ intellige-

Quæ ſit belli cauſa iuſtiſſima.

Paulus Æmil. li. 1. in Clodouæo rege 5.

Gregor. Turon. lib. 2. cap. 8. Aimoinus li. 3. ca. 20.

ret ſororē ſuā ab Amalarico Alarici filio & hærede indignis modis habitā eoquòd Ariana fieri nollet, ſed in Catholica fide cōſtāter perſiſteret: non tam quòd Frāca eſſet, & ſoror, vnde iniuria ad ipſum ſolum & nationem Francorum, ſed quòd Catholica eſſet & chriſtiana, vnde in Chriſtum eiúſque eccleſiam contumelia redundabat; cum valido Francorum exercitu Hiſpanias ingreſſus, Amalaricum cum exercitu occurrentem profligauit & occidit, Toletúmque & præcipuas Hiſpaniæ vrbes cepit, & ablata ſorore, cū maxima præda victor domū eſt reuerſ⁹.

3 ¶ 3 Quòd ſi ex Europa in Africam Aſiámue tranſeamus, omnibus temporibus hæc bella pro fide ſuſcepta, bonis Imperatorib⁹ fuiſſe cōmendatiſſima perſpiciemus. Vandalį centum ferè annis Africæ poſſeſſionem tenuerunt, & ab auis ad nepotes per Genſericū, Hunericū, Gundimundum, Traſimundum, Hildericum, Gilimerem, decurrens ſucceſſio, approbantibus Romanis Imperatoribus, legitima quoad ciuilē regnādi conſuetudinē facta eſt. Neq; hoc ius ignorauit Iuſtinianus, pater iuris, & omniū Roman. Imperatorum æquiſsimus iuriſq; cōſultiſſimus. Et tamen quoniā ijdem Vandali Ariani erant, & crudeliter opprimebant Catholicos, Iuſtinian⁹ qui & ex iure ciuili ſciebat hæreticos Chriſtianis min⁹ quā Iudæos dominari poſſe, & ex religione fideq; Chriſtiana idē ipſū intelligebat, & ex vtroq; didicerat illa bella eſſe ſanctiſſima, nō quæ pro imperio dilatando, ſed quæ pro extirpādis hæreſibus & inſtauranda fide Catholica geruntur; bellum Vandalis intulit, cùm illud or-

Nauclerus Generatio. 16. 17. 18.

Iuſtiniani bellum pro fide contra Vandalos

ſurus edixiſſet, *ne Pagani vel hæretici in exercitu ſuo militarent*: & per Belliſarium ducem, Vandalorum regem in bello cepit, & argẽtea catena vinctum Conſtantinopolim duxit. Atq; ita Vandalica rabies cũ ipſo nomine fundit⁹ extincta eſt. Quod difficile (vt videbatur) bellum contra gẽtem eam aliàs potentiſſimã, tam breui ſpatio cõfectũ eſt, ſubiugata intra tres menſes Africa tota, vt Iuſtinianus valde extraordinariã in eo Dei opem ſibi affuiſſe prędicet, idq; eã potiſſimùm ob cauſam, quia non Imperij ſed eccleſiæ fideiq; iniuriam armis vindicandam ſuſceperat. *Quas* (inquit ille) *gratias, aut quas laudes Domino noſtro Chriſto Ieſu exhibere debeamus, nec mens noſtra poteſt concipere nec lingua proferre. Multas quidem antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos eiuſdem beneficia profitemur: præ omnibus tamen hoc quod nunc omnipotens Deus per nos pro ſua laude & nomine demonſtrare dignatus eſt, excedit omnia mirabilia opera quæ in ſæculo contigerunt, vt Africa per nos tam breui tempore reciperet libertatem, ante 95. annos à Vandalis captiuata: qui animarum propter hæreſim, & ſimul corporum propter crudelitatem fuerunt hoſtes: ipſas quoque Dei ſacroſanctas eccleſias ſuis perfidiis maculabant, aliquas vero ex eis ſtabula fecerunt &c.*

Nauclerus

Iuſtiniani mirabilis victoria.

Cod lib. 1. tit. 26 de officio præfect. Prætor. Africæ.

Heraclius quoque Imperator cùm aduerſus Choſroem & Perſas crudeliſſimos Romani Imperij hoſtes exercitum vellet educere, quemadmodum & quibus argumentis Romanos milites ad prælium alacriter ineundum excitauit? Iiſdem prorſus quibus nunc Catho-

Heraclii bellum pro fide contra Perſas.

lici, qui nec dum magnitudinem periculi quod eorum capitibus à Nauarriſtis imminet ſentiunt, ad bella cum eis quàm acerrimè gerenda expergefaciendi ſunt. *Videte* (inquit Heraclius) *fratres & filii, quod inimici Dei conculcarunt religionem noſtram. Altaria concremarunt, menſas incruentorum ſacrificiorum ſanguinibus & homicidiis oppleuerunt, & eccleſias quæ flagitia non admittunt, flagitioſiſsimis conſpurcarunt voluptatibus. Amorem igitur Dei in mentem ſumamus, & vindicemus corruptiones virginum. Stemus fortiter aduerſus hoſtes impiis telis armatos. Induamus fidem, nec formidemus interemptionem & interemptricem gentem, & vitæ perennis præmia in cœlis habituri ſumus, Dominuſque Deus cooperabitur nobis, & perdet inimicos noſtros.* Huiuſmodi argumentis Romanos milites ad bellum inflammauit, altaria euerſa quàm incenſas ciuium domos, concremata templa quàm oppida, corruptiones virginum quàm ſpoliationes agrorum, religionem Chriſti & gloriam Dei quàm honorem Imperij Romani, iuſtiorem eſſe cauſam, & acriores prœliandi aculeos in mentibus Chriſtianorum militum relinquere arbitratus. Hacque fide & ſpiritu dum pugnat, & de Chriſti gloria magis quàm ſua recuperanda ſolicitus eſt, breui formidabile paulò antè Romanis Perſarum regnum & regem ita afflixit, Deo planè mirabiliter ſupra omnem ſpem, militum ſuorum conatus fortunante, vt fortaſſe nunquam tantulo temporis ſpatio in orbe terrarum facta ſit tam inſignis rerum mutatio, nec ſine ma-

Paulus Diaconus rerum Roman. li. 18.

gna cauſa eccleſia eam hiſtoriam annuatim ſolenni memoria honorandá cenſuerit. Choſroe enim qui modò maximè contempta Romani Imperij maieſtate, in omnes eius prouincias ſibi vicinas milites ſuos prædatum emiſerat, qui direpta vrbe Hieroſolymorum captoque illic epiſcopo Zacharia & abductis in captiuitatem multis Chriſtianorum millibus, Crucem Chriſti tanquam ampliſsimum victoriæ ſuæ trophæum in Perſiam amandauerat; nec his contentus, ducem ſuum Saitem totam Aſiam minorem inuadere, Byzantium ipſum adoriri, omnia diripere, nec quicquam integrum Heraclio relinquere iuſſerat; qui dux Aſiam totam effuſe populatus, *peruenit ad ipſum vſque Byzantium, copias ſuperbas & inſolentes ſecum ducẽs de quauis natione bellicoſa collectas, de Medis, Chaldæis, Aſſyriis, Perſis, Bactrianis, Parthis, qui omnes galeis vtebantur aureis, eleganter inſtructi, pharetris muniti, quos aureæ phaleræ contegebant*: qui dux Heraclium coëgit ad quas volebat pacis & ſubiectionis conditiones, & inter alia ad *ſeptuaginta obſides ex optimatum numero* tradendos: cum quibus tamen in Perſiam reuerſum ita iracundè accepit Choſroe, vt coniectis in vincula obſidibus, *ipſi etiam Saiti poſt alia tormenta cutem detrahi iuſſerit, quòd inter alios ipſum quoque Heraclium Conſtantinopoli non adduxiſſet*: moxque nouis in Romanas prouincias emiſsis exercitibus Chriſtianum Imperatorem in eas anguſtias redegit, vt ſupplex per legatos iterum atque iterum pacem expeteret, *orans vt tandem*

Septembris 14.

Inſolentia regis Perſarum.

Conſtantin. Manaſſes in annalib. pag. 98.

Glycas in annalib. parte 4. pag. 385.

Zonaras tom.3 in Heraclio.

aliquando interitu hominum ſatiatus bellis finem imponat, annuáque tributa ab eo fideliter perſoluenda *accipiat*; ad quæ Perſa *ſuperbè contumelioſéque reſpondit, ſe nunquam parſurum Chriſtianis, niſi Crucifixum inficiarentur, & Solem* (maximum Perſarum Deum) *adorarent*: hic vir qui ita inſultabat, ita triumphabat, ita gloriabatur, ita iam ſpe ſua totum Romanorum Imperium vnà cum Imperatore & Imperatoria vrbe Conſtantinopoli deuorauerat, vt nullis vel maximæ ſubmiſſionis conditionibus placari potuerit: is paucis p òſt diebus ita fractus eſt, vt neſcio an vſpiam in hiſtoriis occurrat incertæ rerum humanarum viciſſitudinis documétum illuſtrius: nuſquam certè legitur diuinæ prouidentiæ cœleſti ope ſuos adiuuantis exemplum ſingularius. Heraclius enim ea qua dixi fide & pietate armatus contra Choſroem progreſſus, poſt memorabiles vbique Perſarum ſtrages æditas, poſt tres Choſrois exercitus, totidémque duces clariſſimos mira celeritate nec opinata fælicitate tribus in locis fuſos, cęſis ex vno exercitu triginta millib⁹; deinceps in interiora Perſidis penetrans, multoſque idolorum lucos cum ſuis idolis euertens, ipſum Choſroem turpi fuga in Cteſiphontem compulit, eáſque miſerias toti regno importauit, vt Choſrois *conſanguinei, Perſarum optimates, amici regij, copiarū duces vniuerſi, ipſeq; inprimis filius primogenitus* Syroe contra regē & patrem arma ceperint, quem comprehenſum in turrim altiſsimam incluſerunt, vbi paulò pòſt interfectus eſt. Illi autem deinceps

Victoria Romanorū.

pacem ab Hæraclio ita impetrarunt, vt Zachariam epiſcopum & omnes Imperij Romani captiuos, & ipſam inprimis Crucem Domini cum maximarum rerum & prouinciarum additione libentiſſimè reſtituerint. Nam cùm antea Byzantinus ager à Perſarum iniuriis tutus non eſſet, & Heraclius pro ipſa ciuitate regia annuũ vectigal pendere non detrectaret, iam Tigris fluuius Romani ac Perſici Imperij limes deſignatus eſt, tota Meſopotamia Perſis auulſa Romanóque Imperio adiũcta: vt Romani nullo vnquam tẽpore vlterius in Orientem ditionis ſuæ terminos extẽderint. Atq; hoc modo *exercitus Roman⁹ victor, laureatus, màgna lætitia & ingẽti pompa Conſtantinopolim rediit: & vnà Heraclius aureo inuectus curru, non lauream manu ſed lignum Crucis tenens*, vt qui non viribus ſuis ſed crucifixi Saluatoris cœleſti auxilio ſe victoriam aſſecutum prædicabat. Quo vno exemplo perſpicuè intelligimus, nihil eſſe Chriſtiano principi honorificentius, quàm pro fide Chriſti bellum gerere: Chriſtúmque potenti & admiranda ope ſua ſupra hominum meritum & expectationem, talium præliorum euentus proſequi. Naucler. Generatio. 21.

¶ 4 Cæterùm quoniam hîc eſt immenſus expatiandi campus, omnéſque celebriores Chriſtianorũ reſpub. frequentiſſimis & valde egregiis iſtiuſmodi bellorum triumphis ſunt illuſtratæ, Francorum Catholicos principes & populum, in ſolos ſuos maiores, & veterẽ Francorum reipub. gloriam velim intueri. Hæc autẽ poſt primum Clodouæum quãdo erat victoriis 4

Bella Frãcorum pro fide contra Saracenos.

ſuis toto orbe celebratiſſima? Quando erat propter rerum geſtarum admirabilitatem & Oriẽti &Occidenti formidabilis? quando erat Frãcorũ imperium & in Italia, & in Dalmatia,& in Germania,& in Hiſpania quoque ampliſſimum? Sub Carolo Martello, ſub Pipino Breui, ſub Carolo Magno. *Etſi enim prima progenies regia Merouei clara fuit ſedibus in Gallia partis religioneque genti tradita, & bellis per trecentos amplius annos domi foriſque geſtis, tamen ſub ſecunda Caroli Martelli ſtirpe multo maior erat & rerum gloria, & regum nobilitas, & ſanctius culta propagataque religio*, quæ etiam rebus in bello vel pace geſtis maiorem gloriam adiecit. Et quænam erant Frãcorum ea ætate prælia, & contra quos ſuſcepta? Non contra Chriſtianos pro imperio, pro territoriis, ſed contra Saracenos Mahometanos, contra Longobardos hæreticos, contra Saxonas Apoſtatas pro fide & religione. Conſederant in Aquitania acciti ab Eudone Saraceni *domitores Orientis, Africæ domini, Hiſpaniarum victores, & qui ſe ſingulos cum denis Francis pugnaturos iactabant, qui pro vno Franco decem Saraceni in aciem proceſſuri erant, numero ad quadringenta millia, cum rege Abdirama. Emenſique Vaſconiam, poſtquam Burdegalam dirutis templis ſpoliaſſent, Engoliſmenſiũ, Sanctonũ, Pictonũque regionem vberrimã, & (quæ erat incolẽtiũ ſanctitas) tẽplis auro excultis & refertis ditiſſimã euaſtabãt. Sacrilega cupiditate ædes ſacras ſpoliauere, odio religionis euertere.* Ecquis qui his ipſis in locis recẽtia Hugonotarum facinora recordatur, inter illos veteres & hos nouos Saracenos aliquid reperiat diſcriminis? Cõtra illos, Frãcorũ exercitum nõ magnũ ducit

Paul. Æmil. lib. 2. fol. 72.

Paul. Æmil. lib. 2. in rege 20. fol. 58.

Hugonotæ & Saraceni quàm ſimiles.

Carol⁹ Martell⁹. Sed quo arguméto ſpẽ victoriæ cõcipit? quibus ſtimulis Frãcos cõtra Saracenos incitat? Audiãt genuini Frãcorũ liberi, audiat veterũ Frãcorum germana ſoboles. Et ſi eandẽ ſibi adeſſe cauſã perſpiciãt cõtra Hugonotas, tũ demũ Carolũ Martellũ hac oratione nõ tã veteres quàm hodiernos Frãcos hortantẽ interpretẽtur. *Lætor (inquit) milites incidiſſe tẽpus quo patriã tutãdo orbis terrarum defenſores & numinis vindices à genere humano vocitari poſſumus.* Ea quidem de cauſa certè lætari potuerũt veteres Frãci, nec minus iuſtè lætari poterũt qui viuũt veterũ Frãcorũ hodierno die poſteri. Cùm enim Hugonotæ ſi Caluiniſmũ ſuũ in Gallia ſtabilire poſſint, eũdẽ ſine quæſtione per Europã ſint diffuſuri, eaq; alibi ſacrilegia cõmiſſuri quæ quotidie in Galliæ regionib⁹ patrãt, quicunque in Gallia catholici ad hæc impediẽda æternũ cum illis bellum ſuſcipiũt, ij *& patriam ſuã tutantur, & Europæ defenſores & numinis vindices*, ab omnib⁹ Chriſtianis iure optimo vocari debẽt. *Iſti Saraceni* (inquit Carol⁹ Martell⁹) *ab Aſturibus Cantabriſque pulſi, in nos ferũtur, tãquã Aſturibus Cantabriſque, virtute bellica religioneque cedamus, & certiores tutioreſque ſedes inter nos quàm apud illos habituri ſint: cæci cupiditate prædæ, latrociniis non iuſto bello victitantes. Non enim quòd ingẽti numero vagentur, duceſq;, & caſtra & ſigna habeant, idcirco minus prædones. Nã quæ illis cauſa belli niſi vt tẽpla diripiãt, humanũ gen⁹ deleãt?* Ita prorſus hodie Caluiniſm⁹ vt olim Saraceniſm⁹ Hiſpanorũ pietate & fortitudine depulſus ex Hiſpania, per ſuos Hugonotas, Admiralios, Nauarræos & Condæos *certiorem & tutiorem in Gallia ſedem quærit:*

Ibi fol. 59.

Veterum Gallorum virtus imitanda poſteris.

quaſi verò Galli Hiſpanis vel *religione virtute bellica cedant.* Hactenus certè nunquam conceſſerunt, neque in recentibus contra Hugonotas prælijs quicquam à veterum Francorum generoſa indole abfuerunt, niſi quòd quum illis in vincendo eſſent pares, in victoria vtendo ſeſe præbuerunt inferiores; & fraudulentis captioſiſque fœderibus perdiderunt, quicquid clariſſimis victoriis ſunt adepti. Quòd ſi Saraceni illi quanquam ſub magno rege agentes, nihil tamen erant quàm prædones, quia nec iuſtam belli habebant cauſam, & templis diripiendis ſacrilegè intendebant: Hugonotæ quidni ſceleratiſſimi prędones cum ſuo regulo haberi debent, qui iureiurando quod ſuo regi dederant rupto, millia templorum per Galliam diripuerunt, & ad delendam nationem Gallicam, nouámque aliunde eius loco inducendam, à ſuis miniſtris perſuaſi totis viribus incubuerunt. Verùm quod Fräcos omnes maxima & ſpe & alacritate in iſtiuſmodi ſanctis prælijs complere debet, illud eſt quod in Caroli concione ſequitur: *Tantum* (inquit ille) *pleni humana diuináque ſpe in certamen procedite, memores patriæ, quæ etiam antequam Chriſtiana efficeretur, nunquam Chriſtiani nominis hoſtis extitit: quod neſcio in vlli alij genti vſu venerit: & ſemel veram pietatem profeſſa, nullum hæreſis monſtrum genuit, ſemper acerrima religionis propugnatrix extitit: & quæ prima omnium pro religione, non votis tantùm ſanctitatéque, ſed armis, exercitu, periculóque capitis, cum hoſtibus Chriſti ſigna contulit, & Arianorum potentiſſimum ac ferociſſimum regem in acie occidit, exēplumque pietatis virtute tuendæ mortalibus princeps*

Singularis prærogatiua populi Gallicani quoad fidem.

Clodoueus.

præbuit : Vt quicquid deinde ſanctæ æmulationis apud exteras gentes extitit, id omne ſolis Francis acceptum ferri conueniat. Hæc eſt vera & ſolida Francorum gloria, pro qua retinenda, magis quàm pro vita, quàm pro vxoribus & liberis, quàm pro ipſa patria decertandum eſt. Si enim Francia *antequàm Chriſtiana efficeretur, nunquam Catholicæ religionis extitit hoſtis*, quàm erit illud æternum Gallis dedecus, ſi iã pluſquàm mille annis Chriſtiana effecta, Catholicam religionem deſtruat, quam ne tum quidem quum Pagana eſſet læſit! Si *prima omnium nationum pro religione defendenda ſigna cum hoſtibus contulit*, eiuſque ſemper *acerrima propugnatrix* extitit, quàm turpis futura eſt ea Francorum peruerſio, ſi iam hoſtibus eccleſiæ vexilla ſua tradãt, & non cum veris & antiquis Francogallis religionem acerrimè propugnent, ſed cum iſtis nouis Gallogræcis eandem maiorum religionem impuriſſimè conuellãt & diſſipent! Si Francia *nullum hactenus monſtrum hæreſis* genuit, quantopere laborãdum eſt ne nunc procreando, & nutriendo, & confirmãdo fœdiſſimo illo monſtro & prodigio hæreſis Caluinianæ (cui centum Caroli næ ætatis hęreſes pares non ſunt) in omnem poſteritatem atque adeò æternitatem infametur? Si illi Franci tantùm gloriæ ſibi duxerunt quod *potentiſſimum & ferociſſimum regem Arianum* in acie iugularunt, quanta erit iſtis ignominia ſi impotentem & imbellem regulum Caluinianum in pace bellóue reformident! Quanto maior turpitudo futura eſt ſi mancipiorum inſtar eidem ſe in ſeruitutem

viliſſimā addicant! Denique ſi *quicquid erat ſanctæ æmulationis in aliis gentibus*, id à Francis hauſtū eſt; nimium inſignis erit Francico nomini labes atque macula, ſi iam diſcipuli ſuis magiſtris, ſi tyrones veteranis militibus, ſi Hiſpani Francis in zelo religionis tuendæ antecedant. Quòd ſi diligēter extremum illud cogitare velint quo concionem ſuam Carolus ille concludit, ſe *cum turba colluuioneque latronum & ſacrilegorum* pugnare, ſi meminiſſe velint *quibus parentibus & in quam nationum aliarum de iis ſpem orti ſint, & quænam terra eos genuit, excepit, aluit, amauit, ſi firmiter apud ſe conſtituere velint, aut quam dedit eis vitā natale ſolum ei eſſe reddendam, aut vt poſteros maioribus de impietate triumphatoribus natos decet omnino vincēdum, nec pacis ſpem vllam cum his belluis concipiendam*, hoc animo fideque ſi in bellum progrediātur, ſine controuerſia eſt Deum non minus iſtis, quàm eorum ſub Carolo Martello *maioribus de impietate triūphatoribus* præſente ſuo numine affuturū: qui etſi infinitæ hoſtiū multitudini nullo modo eſſent pares, & ij etiam ſtrenuè dimicarent, *cæſa ſunt tamen ad trecenta ſeptuaginta quinque eorum millia: vt illa Saracenorum calamitas multitudine militum & ſplendore ducum occiſorum, omnium ſæculorum memoriā ſuperarit: ipſeque rex Abderama inter coaceruatos corporum tumulos repertus eſt. E Francis autem mille tantum & quingenti deſiderati*: alij mille tantùm cecidiſſe tradunt, omnes autem non humanis viribus ſed diuinæ virtuti tam incredibilem victoriam aſcribunt.

Victoria Caroli Martelli de hoſtibus eccleſiæ.

Æmil. vbi ſuprà, fol. 62.

Saraceni 370000. cæſi.

Quòd ſi ab hoc tempore exorſi continuatam Francorum hiſtoriam ad centum & amplius annos percurrere velimus, quando eorum & nomen & imperium erat illuſtriſſimum; omnia & bella pro fide ſuſcepta, & victorias pro religione comperiemus fuiſſe partas. *Poſt hunc enim glorioſiſſimum Francis diẽ, & cuius lætitia in reliquis Chriſtianis imperiis celebrata eſt, Martellus mox aliud pro religione bellum geſſit* contra maritimos illos Friſiæ & Hollãdiæ populos, qui nuper veterem maiorum perfidiam abdicata Chriſti fide renouarant. *Eos terreſtri bello è continente pulſos, Francus inſulis etiam Rheni quibus ſe tegebant claſſe expugnatis, deditionem facere coegit, & euerſis falſorum deorum ædibus, famulos Chriſti de religione publicè concionaturos de integro recipere & audire.* Dum in extrema Batauorum ora occupatur Martellus, in Narbonenſem Galliam veteres iniurias vlturi irruunt Saraceni, quibus ſe iunxerũt ex Africa Siciliaque, Sueui, Vandali, Alani; & cum iiſdem *quicquid Arianorum in Hiſpania Galliaque erat, contra Francos coniurauit.* Id enim ſolenne eſt hæreticis, cõtra Catholicos etiam cum Paganis & Mahometanis opes ſuas coniungere. nec mirum, quum vt hæreſes, ſic Paganæ & Saracenæ ſuperſtitiones capitibus diuiſæ, caudis tamen ſunt inter ſe colligatæ non aliter quàm vulpes Sampſonis, ad vnicum Chriſti agrum meſſemque eccleſiæ inflammandã. Athinus Saracenorũ rex Comitis Maſſilienſis proditione noctu in Auenioné receptus eſt, qui mox Narboné quoque occupauit, cui cũ maxima multitudine alius

Æmil. ibi.

Friſii victi.

Ariani & Saraceni victi.

Iudic. cap. 15.

Æmilius ibid fol.66. Saracenorum rex Amoreus ſubſidio venit: contra quem profectus Martellus & regem cæcîdit, & eius *exercitum omnem internecione deleuit, vt nullus ex prælio rerum perditarum nuntius domum rediret.* Quæ victoria vt primùm ad Athinum perlata eſt, quanta maxima potuit celeritate claſſem cum ſuis conſcendens, Galliam pacatam Martello reliquit. *Lõgobardi* Eodem ferè tempore arcta admodum obſidione premebat vrbem Romam Luitbrandus Longobardorum rex, eámque breui in ſuam erat pôteſtatem redacturus. Gregorius Pōtifex ſuis viribus diffidens, *Martellum velut acerrimum religionis defenſorem implorauit. Armis opus nō fuit: Martelli authoritati Longobardus dolorem ſuum condonauit, pacem Romæ dedit, & vexilla ab vrbe propè capta retulit.* *Æmil. lib. 2. fol. 66. 74.*

Martelli filius Pipinus, qui paternam gloriam vel æquauit vel ſuperauit etiam, *cuius nomen* ſcribitur fuiſſe *impiis adeò formidabile*, vt eo viuente nec hæretici nec Saraceni cōtra Galliam vſpiam ſe commouerent, ipſique græcorum Imperatores eius amicitiam admodum ambitioſè expeterent, quæ ferè alia bella geſſit, quàm pro religione, pro pontifice & eccleſia Romana? Aiſtulfus Longobardorum rex iniuſto bello pontificis Romani ditionem vexabat, & aliquas vrbes ſibi ſubegerat. Stephanus pontifex *maximus, vita admirabili ſanctus*, exponit Pipino miſeriam ſuam, *Romanos mancipia fore Longobardorum, niſi auxilium religio Gallorum & Pipini pietas afferat, quos ideò demiſsè orat vt contra Christi hoſtes pugnare ſoliti, pro Christi Apoſtolis arma capiant, bello magis pio, quàm* *Ibi fol.68.* *Victoriæ Pipini de hoſtibus eccleſiæ.* *Ibi fol.77.*

aut dubia aut difficili victoria. Pipinus per legatos Aiſtulfum cum pontifice conciliare ſtudens, vbi Longobardum vidit à ratione alieniorem, *patrio more capeſſendorum bellorum, vniuerſæ Galliæ concilium Cariſiaci indicit. ibi exercitus decernitur. Nemo hanc velut ſacroſanctam militiam detrectabat, vltrò arma capiebant, certatim Stephano aderant.* Hæc erat veterum Francorum ad ſuccurrendum pontifici Romano promptiſſima voluntas. Non enim dubitabãt eam eſſe ſacroſanctam militiam, quam pro ſancta Sede eoque viro ſuſcipere debebant, quem Chriſtus ſuum in mundo vicarium & ſacroſanctæ eccleſiæ pontificem ſummum conſtituerat. Vix autem Franci Alpes trãſgreſſi ſuos in Italia gladios diſtrinxerant, cum Aiſtulfus per oratores omnia quæ volebat Pipino pollicetur. Pax igitur illi data, & cõditiones impoſitæ, & Longobardus ad eas præſtandas iureiurando adactus. reditque in Franciam Pipinus magna gloria auctus, *quòd bellum externum aduerſus gentem rebus geſtis nobiliſſimam ſuſcepiſſet; nulloque ſuo præmio confeciſſet.* Sed vixdum in patriam reuerterat, quum Aiſtulfus iuriſiurandi immemor, ſperans Francos ſemel officio functos iterum pro aliena cauſa non ſumpturos arma nullo ſuo fructu, populatus longè latéque prouinciam Romanam, ipſam vrbem obſidet. Quod vbi in Franciam nuntiatum eſt, tunc *Pipinus non Stephano ſed ſibi qui pacem dediſſet legeſque præſcripſiſſet bellum inferri ratus, milites rurſus cogit indignè & ipſos ferentes virtutem ſuam ab Aiſtulfo ludibrio haberi. Reditur in Italiam. Ita Ro-*

Longobardi victi.

Æmil. ibi.

mæ ſoluta eſt obſidio, verſa in hoſtem eadem fortuna. Qui modò vrbem obſederat, Papiæ mœnibus ſe rurſus clauſit, obſiderique cœpit. Supplici conditiones eadem impoſitæ, ſed nudæ verborum fidei ſtare non placuit, obſides quadraginta accepti. Dum abeſt in Italia Pipinus, Saxones Germaniæ & Bauariæ à Carolo Martello ad Chriſtianam fidem perducti contra Francos coniurant. ſed *numen diuinum Francorum arma iuuit.* Victi ſtatim Saxones caſtriſque exuti, bellum nouo delectu redintegrabant, quũ optimates in caſtra venerunt, veniámque vniuerſæ genti impetrarunt; quibus *lex parendi data; vt quotannis trecentos bellatores equos ad Francum adduceret, quoſque Frãci, eoſdem illi ſocios hoſteſque haberẽt.* Taſſilo quoque Bauarorum dux Saxonum auxiliis deſtitutus quorum fiducia rebellarat, *in fidem reuerſus, comiter exceptus eſt ea conditione, vt ſe Francorum beneficiarium profiteretur & obedientiam iuraret.* Denique ſi Francorum ſub hoc rege ſtatum conſiderare voluerimus, perſpiciemus eos ferè ſolos Chriſtianam militiam exercuiſſe cõtra tyrãnos & hæreticos: & vnà videbimus eoſdem fuiſſe ſolos Chriſtianorum principum in cõtrouerſiis grauiſſimis arbitros & iudices. Gotthorum Arianorum regnum in Francia per hũc Pipinum funditus deletum eſt. Longobardorum in Italia regnum valde acciſum, qui ſe cum Gotthis iunxerant. Burgundi & reliqui ad Narbonem vſque interiecti populi, omnes domiti, & in Francorum poteſtatem redacti. Germania ab Alpibus Bauariæ ad maritimam vſque Friſiam

Saxones & Bauari victi.

Fol. 78.

Regino Chronic. li. 2. an. 756.

Regino ibi. ab anno 757. ad 768.

Sigibert. ab ann. 755. ad 768.

& Saxoniam mediterraneam Franco paruit, & maiori ex parte Chriſtianam fidem eſt amplexa. Eodem tempore grecorum Imperator, & rex Longobardorũ ſuos in Galliam miſerunt Legatos: & ipſe Pontifex eò profectus eſt, omneſque vno conſenſu a Pipino tanquam Chriſtiani orbis oraculo expectarunt Italicarum prouinciarum ordinationem, vt ille nimirum ſtatueret quæ ciuitates Romano Pontifici, quæ Græcorum Imperatori, quæ Longobardorum regi ſubeſſent: & quam Pipinus ſententiam tulit, eam principes illi ratam habuerunt. Illud autem de Francis hoc tempore generaliter eſt annotatum eos ſemper *pias cauſas bello protexiſse*, & fortiſſimè ad earum patrocinium incubuiſſe.

Æmil li. 2. in Pipino reg. 22.

Gloria Frãcorum.

Æmil. ibid. fol. 78.

Carolus autem Magnus qui regiam patris dignitatem in Imperatoriam mutauit, quamuis tota vita maxima bella confecit, perpauca tamen aggreſſus eſt in quibus religionis cauſa præcipuè non vertebatur, vnde factum eſt vt in reliquis etiam ciuilibus multò eſſet fortunatior. Principium ferè ſuorum bellorum à Romani Pontif. defenſione auſpicatus eſt, quem quum Deſyderius Longobardorũ rex graui bello premeret, idque in Franciam nuntiatum eſſet, *tunc Carolo digna piaque viſa cauſa belli.* Antea quidem inter eum & Deſyderium querelæ variæ interceſſerunt, ſed priuatæ, bello tamen inferendo, ſi ad aliorum principum in bellis adeundis præproperam facilitatem reſpicimus ſatis magnæ & graues. Sed vnica eccleſiæ

Ibid. in Carolo reg. 23.

Victoria Caroli magni de hoſtibus eccleſia & fidei Chriſtianæ.

cauſa, illis omnibus quantiſcunque, Chriſtianiſſimi regis iudicio præponderare viſa eſt, & tunc ſe *dignam piamque belli cauſam* habuiſſe credidit, cùm ſummũ pontificem à Chriſtianis regibus, ſed periuris & hæreticis, vel ſaltem politicè Catholicis, & nullius certæ fidei ſtudioſis, bello vexari intelligeret. Varia pòſt bella geſſit idem Carolus & cum Saxonibus in Germania, & cum Longobardis in Italia, & vtramque gentem Imperio Francorum fortiſſimè ſubiugauit. Quorſum autem & illa & reliqua ferè omnia Caroli bella ſpectabant, vtrum ad largius ſibi imperium comparandum, an potius ad religionem Chriſti contra hæreticos Apoſtatas & Saracenos tuendam, hæc vna Chriſtianorum in Cantabria ad eum legatio declarat. Aſtures enim Gallecique congratulati *victorias partas, Saxonibuſque religionem datam, & Pontificiã dignitatem ab iniuria vindicatam, orabant vt natus ad nomen Chriſti propagandum, Hiſpanorum qui ſummis cruciatibus quotidie à Saracenis necari malint quàm impiorum iugum, nedum religionẽ ſubire, miſereretur. Saxonum ſalutem qui à vero numine alieni eſſent curæ Carolo extitiſſe vt pij fierent: maiorem apud ſuperos laudem promeriturum, ſi tela barbaræ ſuperſtitionis à iugulo piorum auerteret, bellumque Saracenorum ab auo ſuſceptum, à patre geſtum, ipſe tandem conficiat, quod adoleſcentulus attigerat.* Religio ergo ad bellum Italicum & Longobardos Italia depellendos Carolum impulit: religio eundem ad varias in Germaniam expeditiones faciendas permouit: religio cauſa fuit vt Saxoniam victricibus

Æmil. li. 2

armis peruaderet: quũque Saxones rebelles & Pagani ſe *in fidem Francorum venturos Chriſtumque profeſſuros dicerent ſi aliquo pignore capiti ſuo caueretur*: Carolus victor qui alioqui ad eas cõditiones vt pignora eis daret nunquam voluiſſet deſcendere, *quia de religione agebatur, nõ turpe ſibi Franciçoque nomini duxit nobiliſſimos amicorum obſides date, atque ita baptiZati ſunt. Eodemque tempore Vueſtphali victi in eius ditionem venerunt.* Religio cauſa fuit vt cùm iidem Saxones ter quaterue à religione Chriſtiana deficerent, Carolus eos ter quaterue domaret bello, & ad conſtantiorem fidei Catholicæ agnitionem cogeret, à qua tamen rurſus noſtra memoria per belluam illam Lutherum ſeducti, alium Carolum deſiderant qui eis veteris Apoſtaſię memoriam pœnamque redintegret. Religio eundem adoleſcentem ad bella Saracenica incitauit: eademque Chriſtiana & Catholica religio eundem iam virum cum ſuis Francis per ſaltus Pyreneos ab vltima Saxonia & Cimbrica Cherſoneſo ad Pampalonem Cantabriæ metropolim traduxit: in quam vrbem poſtquam vera virtute perrupiſſet, eamque militibus ſuis præbuiſſet diripiendam, omnibus in ea Saracenis qui armati erãt cæſis ad cęterorum terrorem, mox proximum Cæſarauguſtæ regnum nullo negotio in eius poteſtatem venit. duoque alij finitimi reges cum donis in caſtra venerunt vectigal pacti, *omnemque Hiſpaniã Carolus nominis ſui terrore compleuit. Aſturiæ Galleciaque regi auxilia miſit, nec poſt eam diem piis Hiſpanis ſuperiores bello barbari extitere, quos initio illi velut ful-*

Ib. fol. 86.

Ibid. fol. 89.

cauſa, illis omnibus quantiſcunque, Chriſtianiſſimi regis iudicio præponderare viſa eſt, & tunc ſe *dignam piamque belli cauſam* habuiſſe credidit, cùm ſummũ pontificem à Chriſtianis regibus, ſed periuris & hæreticis, vel ſaltem politicè Catholicis, & nullius certæ fidei ſtudioſis, bello vexari intelligeret. Varia pòſt bella geſſit idem Carolus & cum Saxoñibus in Germania, & cum Longobardis in Italia, & vtramque gentem Imperio Francorum fortiſſimè ſubiugauit. Quorſum autem & illa & reliqua ferè omnia Caroli bella ſpectabant, vtrum ad largius ſibi imperium comparandum, an potius ad religionem Chriſti contra hæreticos Apoſtatas & Saracenos tuendam, hæc vna Chriſtianorum in Cantabria ad eum legatio declarat. Aſtures enim Gallecique congratulati *victorias partas, Saxonibuſque religionem datam, & Pontificiã dignitatem ab iniuria vindicatam, orabant vt natus ad nomen Chriſti propagandum, Hiſpanorum qui ſummis cruciatibus quotidie à Saracenis necari malint quàm impiorum iugum, nedum religionẽ ſubire, miſereretur. Saxonum ſalutem qui à vero numine alieni eſſent curæ Carolo extitiſſe vt pij fierent: maiorem apud ſuperos laudem promeriturum, ſi tela barbaræ ſuperſtitionis à iugulo piorum auerteret, bellumque Saracenorum ab auo ſuſceptum, à patre geſtum, ipſe tandem conficiat, quod adoleſcentulus attigerat.* Religio ergo ad bellum Italicum & Longobardos Italia depellendos Carolum impulit: religio eundem ad varias in Germaniam expeditiones faciendas permouit: religio cauſa fuit vt Saxoniam victricibus

Æmil. li. 2

armis peruaderet: quũque Saxones rebelles & Pagani ſe *in fidem Francorum venturos Chriſtumque profeſſuros dicerent ſi aliquo pignore capiti ſuo caueretur*: Carolus victor qui alioqui ad eas cõditiones vt pignora eis daret nunquam voluiſſet deſcendere, *quia de religione agebatur, nõ turpe ſibi Franciceque nomini duxit nobiliſſimos amicorum obſides dare, atque ita baptizati ſunt. Eodemque tempore Vueſtphali victi in eius ditionem venerunt.* Religio cauſa fuit vt cùm iidem Saxones ter quaterue à religione Chriſtiana deficerent, Carolus eos ter quaterue domaret bello, & ad conſtantiorem fidei Catholicæ agnitionem cogeret, à qua tamen rurſus noſtra memoria per belluam illam Lutherum ſeducti, alium Carolum deſiderant qui eis veteris Apoſtaſię memoriam pœnamque redintegret. Religio eundem adoleſcentem ad bella Saracenica incitauit: eademque Chriſtiana & Catholica religio eundem iam virum cum ſuis Francis per ſaltus Pyreneos ab vltima Saxonia & Cimbrica Cherſoneſo ad Pampalonem Cantabriæ metropolim traduxit: in quam vrbem poſtquam vera virtute perrupiſſet, eamque militibus ſuis præbuiſſet diripiendam, omnibus in ea Saracenis qui armati erãt cæſis ad cęterorum terrorem, mox proximum Cæſarauguſtæ regnum nullo negotio in eius poteſtatem venit. duoque alij finitimi reges cum donis in caſtra venerunt vectigal pacti, *omnemque Hiſpaniã Carolus nominis ſui terrore compleuit. Aſturiæ Galleciæque regi auxilia miſit, nec poſt eam diem piis Hiſpanis ſuperiores bello barbari extitere, quos initio illi velut ful-*

Ib. fol. 86.

Ibid, fol. 89.

Hiſpanorũ Imperium inchoatum à Carolo Magno.

mina belli exhorruerunt. Ergo quòd Hiſpani ab hoc ipſo Caroli Magni tempore, perpetuata quadã ſerie victoriarum Saracenos fuderunt & ciuitates regnaque eis detraxerũt, quòd gradatim è reliquis prouinciis eiectos in vnicam Granatam compegerunt, ex qua totaque ſimul Hiſpania per Ferdinandum ante centum ferè annos profligati ſunt: quòd Philippus hodie Hiſpanorũ rex ampliſſimus in Hiſpania tota & alibi extra Hiſpaniam tam latè dominatur: hoc totum Carolo Francorum regi Franciſque illis acceptum ferendum eſt: quoniam optimi licet fortiſſimique Hiſpani, ante Francorum tamen opem nec potuerunt aliquid contra Saracenos quia deerãt vires, Hiſpanis ſola montiũ prærupta in Aſturia Cantabriaque tenentibus, nec audebant aliquid contra eos quia deerat animus, quoniam Hiſpani à Saracenis toties victi eos *tanquam fulmina belli exhorruerũt.* Et hæc ego ex innumeris pauca, ex maximis mediocria Francorum geſta delibo, idque multis annis priuſquam Occidẽtis regno, quod poſtea ad eos trãſlatum eſt potirentur. Nã deinceps victorias eorum & crebriores, & illuſtriores, & Imperium largius propagatum, & nominis claritatem in omnes orbis terminos magis diffuſam omnes hiſtorici loquuntur. Cæterũ etiã ante Imperiũ acceptũ, illud de Francia veriſſimũ erat, *eã floruiſſe domeſticæ pacis externæq; victoriæ bonis. Nullum regnũ Chriſtianũ erat nõ multò Frãcis inferius virtute, gloria, nobilitate, opibus. Gallia, Germania, Italia, Frãcorũ regi militabat.* Vtq; perſpicuũ eſt eorũ plurima bella ob ſolã religionem Catholicã fuiſſe mota, ita non minus euidens eſt

Æmil. li. 2. fol. 86.

milites Frãcos Catholica fide munitos, nõ tã ſuis armis quã ea fide cõfiſos eadẽ bella cõmiſiſſe, & victorias ex hoſtibus retuliſſe. Quũ enim in Auſtria Hunni cõiũcti Bauaris magnũ exercitũ collegiſſent, eũq; Carolus adoriri ſtatuerat, prius *in planitie ſpatioſa, ſacra facienda excitatis altaribus curauit, & milites ducesque confeſsione & communione ſacroſancta præparati ſunt. Ex qua* (Deo eorũ pietati ampliſſimum fructum rependente) *tãtam numinis fiduciam concepere, vt hoſtes comperta Francorum alacritate, pars in Scythas vnde oriundi erãt ſe receperint, pars ſecundo Danubio vecti in alia loca profugerint.* Ex quibus omnibus & generali Chriſtianorum omnibus ętatibus conſuetudine, qui nihil duxerũt glorioſius quàm pro ſuis fratribus ab infidelium & tyrannorum iugo liberandis belli fortunam tentare, ex fide totius orbis Chriſtiani qui in Cõciliis vniuerſalibus Claromontano, Viẽnẽſi, Lateranenſi, Lugdunenſi, ea bella cõmendarunt, & ad ea ſuſcipiẽda Chriſtianos humanis diuiniſq; præmiis incitarunt, ex ſanctiſſimorum patrum exẽplis ea bella à Chriſtianis ducibus geſta, maximè prædicantibus: denique ex Dei ipſius authoritate huiuſmodi bella & in literis ſacris præcipientis, & miraculis etiam confirmantis, & victoriis inſignibus præter & ſupra ſpem humanã proſequẽtis, conſtat euidentiſſimè non ſolũ fas eſſe, ſed ipſam fidẽ & pietatem requirere, vt reges Chriſtiani pro religione Chriſtiana, eiuſdẽ religionis hoſtes ſiue Saracenos ſiue hæreticos bello perſequãtur. Ita fecerũt ſemper Chriſtianorũ optimi Imperatores: ita fecerũt Frãcorũ antiquiſſimi & Chriſtianiſsimi reges. Ab iis bel-

Religio Frãcorũ in prælio cõmittẽdo.

Ib. fol. 95.

lisClodouæ' 1.regnũ ſuũ auſpicat' eſt.Iiſdẽ bellis Clodouæi filij paternã gloriã ſunt æmulati: iiſdem bellis Carolus Martellus, Pipinus, & Carolus Magnus Francos ad ſummum & imperij & gloriæ culmen euexerunt, vt Imperium Francorum per totam ferè Europam pateret: gloria autem ad extremos Europæ, Africæ Aſiæque terminos diffunderetur. Hanc pietatem Fráncorum inprimis nationi regibuſque inſitam (vt honorificè veréque notarunt hiſtorici) aliæ nationes regéſque à Frãcis tanquam liberi a parentibus hauſerunt. Atque hoc idem omnium eſſe Chriſtianorum ſiue populorum ſiue regum officium, dubitare non poſſumus, ſi regũ Chriſtianorum ortum & originẽ perpendimus. Egregiè enim & diuinè magnus ille Leo, perantiquus eccleſiæ Romanæ pontifex ad Leonem Auguſtum: *Debes* (inquit) *incunctanter aduertere regiam poteſtatem tibi non ſolum ad mundi regimen, ſed maximè ad eccleſiæ præſidium eſſe collatam, vt auſus nefarios comprimendo, & quæ benè ſunt ſtatuta defendas, & veram pacem iis quæ ſunt turbata reſtituas.* Cumque quædã hęreticorũ in Alexãdrina eccleſia ſcelera Caluiniſticis ſimilia recẽſuiſſet, vt quòd *monaſteria euertiſſẽt, ſacrificij oblationẽ chriſmatiſq; ſãctificationẽ ſuſtuliſſent, Alexandrinã eccleſiam ex domo orationis ſpeluncam latronũ effeciſſent, in eaque omne cæleſtium ſacramentorũ lumen extinxiſſent,* & vt hæc flagitia aliquo eccleſiaſtici ordinis velo obtegerent, Ælurum Timotheum Apoſtatam (& vt ita dicam) Lutheranum monachum iſtis ſceleribus fauentem cæſo Proterio vero epiſcopo, pſeudoepiſcopum Alexandrinum creaſſent: *Ma-*

Suprà fol. 343.

Regis inſtitutio eſt ad præſidium eccleſiæ.

Leo epiſtol. 73. Tom. 1. Concil.

Vide Niceph. lib. 15. c. 16. & Euag. li. 2. cap 8.

gnũ eſt(inquit Leo) *vobis ô Imperator de talibus eccleſiæ hoſtibus triumphare. Quia ſi laudabile vobis eſt aduerſarum gentiũ Paganarũ arma cõterere, quãta erit gloria ab inſaniſſimo tyranno (Æluro) Alexãdrinam eccleſiam in cuius contritione omnium Chriſtianorum eſt iniuria, liberare?* Ergo quod antea ſæpè oſtendimus, regia Chriſtianorum principum poteſtas maximè & primariò *ad eccleſiæ præſidium* refertur, poſtea publicas vtilitates tractat, ideoque maximè & primo loco debet eccleſiæ hoſtes hęreticos, Apoſtatas, Saracenos, Miniſtros, Superintendẽtes coërcere; & tũ deinceps ſecundo loco de aliis hoſtibus cõprimẽdis qui ita rẽpub. impugnant vt religionem non violẽt cogitare.

¶ 5 Vt autem hoc valde certum & exploratum eſt; ita illud videtur multis dubium & controuerſum, vtrum ſubditi hæreticum regem deſerere poſſint, eumque ſi ſpõte nolit, armis inuitum prohibere ne imperium in eos exerceat. Quod vt magis ancipitem multis afferat deliberandi ſcrupulum, faciunt aliorum vera de regum officio præconia, aliorum falſæ & impię de regum maieſtate adulationes. Vera præconia intelligo ea quæ de obedientia regibus exhibenda ſcripturæ ſacræ & diuina ſanctorum monumenta continent, de quibus tamen ſatis exiſtimo dictum, ſiue ſcripturas ipſas, ſiue orbis Chriſtiani fidem perpetuam, optimam ſcripturæ ſacrę interpretem intuemur, quæ nunquam infinitam, ſed certam certiſque limitibus terminatam obedientiam regibus attribuit. Vtrinque enim didicimus eſſe poteſtatem in eccleſia diuinam regia ſuperiorẽ, & regiæ moderatricẽ, 5

& cui tum in veteri, tum in nouo teſtamento regiam potentiam Deus ipſe ſubiecit. Adulationes autem impias dico quorundam fanaticorum Caluiniſtarum recentia ſcripta, qui iam

Caluiniſtarum noua theologia pro rege hæretica.

poſt ſanguinariam viginti octo annorum rebellionem, quum hactenus pluribus libellis & inuectiuis docuerint fas iuſque eſſe contra regem pro Euangelio pręliari, iam nunc mutato repētè Euangeliſmi ſui textu, quia magnam ſpem concipiunt Gallicanum diadema capiti Caluiniano imponēdū, his argumētis ſuadēt grāde pec-

1 catū eſſe ſubditis ſi contra quēcunq; regem ſiue

Belloy en l'Apolog. Cathol. part. 2 pag. 179. 81. 124. 162. 2. 3.

hæreticum, ſiue Apoſtatam, pro religione arma ſumant: 1. *Subditos diuino præcepto obligari principibus qualeſcunque fuerint, 2. nec illis laborandum eſt quales ſint principum conſcientiæ & mores, 3. neque ſubditi ab hac obedientia ſolui poſſunt per vllam traditionem aut permiſsionem hominum generalem aut particularem, quia nullus poteſt imminuere ius diuinum.*

4 *4. Neque verò eccleſia vnquam liberauit Chriſtianos ſubditos ab obedientia debita regi qui fuit vel legitimus*

5 *defuncti ſucceſſor vel iure electus, 5. Illique omnes incurrunt ſine dubio iram & furorem diuinum qui ſe*

6 *opponunt regi legitimè ſuccedenti. Regis enim electio 6 cælitus facta in mundum venit, nec humanum eſt murmurare contra ſapientiā diuinam, qui ſæpe ad affligendum populum ſuū electum, & domū Sionis, dat eis reges improbos, ſtupidos, infideles, veroſque tyrānos: quales erant in Iuda & Iſrael, Roboam, Iorā, Ochozias, Nadab, Baaſa, Achab cū vxore ſua Iezabele. Sic itē poſt Chriſti tēpora plurimi Imperatores & reges fuerunt hæretici & inimici iurati fidei Chriſtianæ, vt Cōſtantius, Valens, Zeno, Anaſtaſius, Iuſtinianus pri-*

mus & ſecudus, Leo tertius, Philippicus, Bardanes, Cõſtantinus 5. dictus Copronymus, Leo quartus & alii, qui etiam ſi ſint habiti pro hæreticis, 7 non ſunt tamẽ regia dignitate amoti. Quid verò ſi rex ille cui diuinã quãdam potentiã omniq; exceptione maiorem affingitis, *cuius electio cœlitus ad nos venit, cui ius diuinu* tam ſeuerè iubet obtemperare, à qua obedientia *per nullam traditionem aut permiſsionem humanã ſiue generalem ſiue ſpecialem ſolui poſſumus,* hic rex ſi cũ prudentiſſimorum ſuorum conſilio & aſſenſu ſtatuat ne hæreticus ei in regno ſuo ſuccedat, num hoc loco regi cœlitus & diuinitus poteſtatẽ habẽti eſt obediẽdũ? Nihilmin⁹: *& hîc dabit mihi veniã rex ſi liberè loquar quod verũ eſt: hoc certe vt faciat 8 non eſt in eius poteſtate. Lex enim regni per quã ipſe regnat, prohibet ne quid noui hac ex parte moliatur. Atque ita iudicatum eſt à Parlamento Pariu pro Carolo ſeptimo contra Carolu ſextu, qui fœdere Treceſi Catharinã filiã tradens in vxorẽ Henrico quinto regi Angloru, eum etiã deſignauit proximum Galliæ hærede excluſo Carolo ſeptimo. Neque enim per regẽ mutari poteſt lex Salica huius florentiſsimi regni, cuius rex tutor eſt, curator, vſufructuarius, & adminiſtrator, 9. ſalua eius ſubſtãtia. Itaq; quoad proximum sãguinis & cognationis ius, nihil poteſt cõtra veteres leges immutare: ſemperque proximus agnatus ipſa regis prioris morte fit dominus, iuxta authoritatem legis & moris Galliarum. Atque ita expreſſè loquũtur de noſtro regno 10 Ioãnes Andreas, Baldus, Panormitanus, Iaſõ.* Hæc ſũma eſt theologiæ Caluinianæ ab an. domini 1584. de obedientia quã ſubditi Gallicani prꝯſtare tenẽtur regibus ſuis deinceps in regno Galliarum ſucceſſuris. Nam ab anno 1561.

7

Obiectio.

Inſana reſponſio Apologetici.

8

Ibid. pag. 138. 139.

9

Nauarr. Dominus Galliæ.

10

Mutabilitas Euangeliſmi Caluiniani.

ad hoc vſque tempus, Euangeliſmus eorum lõgè alio modo in caluiniſtarũ auribus inſonuit, vt ſuprà fuſe declarauimus, exempláque ſunt apertiſſima. Et paulò poſt primam rebellionem Theodorus Beza noui teſtamenti tranſlationem ſuam Latinam dedicans Angliæ reginæ, ita præfationem eam concludit & ſubſcribit; *Geneuæ, anno à nato Chriſto 1564. Decembris 19. quo die ante biennium, Gallica nobilitas illuſtriſſimo principe Condenſi duce, non procul Vrbe Druydum fortiſſimè præliata, prima reſtituendæ in Gallijs Chriſtianæ religionis fundamenta ſuo ſanguine fæliciter Deo conſecrauit.* Ita hoc anno 1564. & deinceps, opus Chriſtianiſſimum & maximè Euangelicum fuit bello regem laceſſere, & euocatis in Galliam Anglis, Germaniſque, funeſtiſſimum in Gallia bellum gerere, & contra regem perfidioſiſſimè præliari: & qui in tali bello vitam amittit, is à Theodoro Beza ſummo Caluiniſtarum patriarcha, in diuorum numerum refertur, & tanquã martyr honoratur, quòd ſanguine ſuo *Chriſtianæ religionis fundamenta* (quaſi hactenus Galli omnes fuiſſent Pagani & Ethnici) Deo conſecrauit. At poſt alios 20. annos inuerſa penitus eſt Euangeliſmi facies & ſcena, & iam ius diuinum requirit vt ſimpliciter ſine vlla recuſatione regi pareant omnes, contra quem ſi quis quidpiam moliatur, is ad imam inferorum abyſſum damnandus eſt. Tum contra optimos iuſtiſſimoſque reges, Franciſcum, & Carolum, bello dimicare ſubditis erat licitum, imò opus erat diuinum & gloriandum: Nunc etiamſi immaniſſimus tyrannus, hæreticus, Apoſtata,

Suprà cap. 6.

Beza in præfat. tranſlat. noui Teſtamenti.

vt Ioramus, Achab, Iezabel, Valens (qualem illi augurantur fore ſuum Nauarræum) rex fiat, *nulla traditio aut permiſsio humana ſiue generalis ſiue ſpecialis* Gallos liberat à grandi peccato, niſi eidem cum omni humilitate obtéperent. Ecquis verò concipere poteſt quæ ſit huius tam contrariæ theologiæ ratio? Nemo opinor mortalium, niſi qui primò nouerit poſitum eſſe in arbitrío iſtorum dementiſſimorum hominum, fidem pro ſua libidine variare. Hi autem iam à quinquennio ſtatuerũt quoad hunc articulum, nouum Euangeliſmum in Galliam ad aliquod tempus inducere, quia iam appropinquat tempus quo ſperant (vti doctiſſimus quidam vir olim prædixit) *eandem ſectarum Babylonem extructum iri in Gallia, quæ iampridẽ extrui cœpit in Germania.* Quæ Babylon & confuſio vt commodè ſeratur & adoleſcat, aliquod tempus miniſtris Arianis & Caluinianis quietum magnoperè deſiderat, etiamſi hucuſque, *omne genus diſcordiarum inter ciues, & inter proceres omnis perfidia, omnis exulceratio animorum, & contra regem omnis rebellio*, eorum Miniſtrorum ſtudijs maximè nutrita & multiplicata fuerit.

Silueſter Czecanoui⁹ Polonus de corruptis moribus vtriuſque partis Pontif. & Euangel.

Cæterùm pauciſſimis ſummam huius Caluinianæ & Punicæ theologiæ percurramus, de veritate ipſa mox fuſi⁹ diſputaturi. Eſt quidem iuris diuini obedire regibus, vt item parentibus, & dominis, & præceptoribus, & ducibus, & magiſtratibus, & inprimis Chriſto & eccleſiæ; ſed ordo eſt in hac obedientia. Et vt inferiori magiſtratui non eſt obediendum contra ſuperiorem, ita nec ſuperiori vel ipſi regi con-

I *Reſponſ. ad ſuperiora theologia Caluin. pro regibus hæreticis capita.*

tra patriam & rempub. multò minus contra Deum & eccleſiam. de cuius obedientiæ limi-
2 tibus ſemel atque iterum dictum eſt ſuperiùs. Si non ſit inquirendum in fidem regis ſucceſſuri ſed ſimpliciter ſine inquiſitione admittendus qui eſt cognatione proximus, ergo ſi proximus hęres ſit Arianus, ſi Trinitarius, ſi Iudæus, ſi Turca, vel prorſus Atheus, idem à Chriſtianis ſubditis ſtatim eſt agnoſcendus reipub. Chriſtianæ ſupremus moderator & princeps. Et tamen hic qui ita blaterat, audet ſe Catholicum dicere? qui veriùs eſt ipſiſſimus diabolus in ſpe-
3 cie Caluiniſtæ? Si nulla traditio humana poteſt ſoluere ſubditos ab obedientia regum, quæ traditio annis iam 28. Hugonotas in Gallia regibus ſuis fecit ita refractarios & rebelles? Quæ
4 ſit eccleſiæ his in rebus poteſtas ſuo loco dictũ eſt. Interim ſi non ſit eccleſia Chriſti quæ ſoluat ſubditos ab obedientia regis, iſti fatentur Caluinianam eccleſiam nõ eſſe eccleſiam Chriſtianam ſed ſynagogam Satanæ, quæ tanto ſpatio rebellionem ſubditorum contra reges Chri-
5 ſtianiſſimos fouit. Sit peccatum quàm velint atrox & horribile regi legitimè ſuccedenti reſiſterè. At quando probabunt hæreticum regem in Catholico regno *legitimè ſuccedere*? niſi fortè ſuccedere ita interpretantur, quemadmodum diei nox, paci bellum, vitæ mors, & in quibuſdã regnis Aſiæ & Africæ, Chriſtianæ fidei ſucceſſit Turciſmus & Saraceniſmus. Sed hunc
Suprà fol. 35. ſtultiſſimè vocari ſucceſſorem alibi ex diuo Nazianzeno oſtendimus. Neque verò vnquam

legitimè ſuccedit, qui contra omnium Chriſtianarum nationum mores, & leges, & fidem, Caluinianè hæreticus veterum Catholicè Chriſtianorum regum ſolium aſcendit. Si omnium 6
regum etiam tyrannorum & Apoſtatarum electio ſit cœlitus, quid ergo vult illud Dei per *Oſee 8.* Prophetam, *ipſi regnauerunt ſed non ex me*? Et ta- *v.4.* men facile concedo ipſam etiam tyrannidem eſſe à Deo, quemadmodum etiam fuit tyrannis Satanæ affligentis Iobum: ſed qui ex eo colli- *Iob 1.* git tyranno non eſſe reſiſtendum, ille idem argumentetur & Satanæ ipſi eſſe obtemperandum, cuius in nos poteſtas eſt cœlitus vt ſcripturæ euidẽter aiunt. Ita nimirum furebat mõ- *Ibi. v.12.* ſtrum illud hominis, iſtorum Euangeliſmi pa- *& ca.2.6.* tens alter Lutherus: *Præliari contra Turcas eſt repugnare Deo viſitanti iniquitates noſtras per illos*: eaque *Luther. to. 2. art. 34. fol. 89.* doctrina fecit, vt Germanis patriam ſuam aliquo tempore belluinè magno Turcæ prodentibus & eius defenſionem negligentibus, Turca magnos fecerit in Germania progreſſus. Sed tandem ſuis Lutheranis circunſtrepentibus, excitatus è veterno ebrioſus & Bacchicus antiſtes reuocauit brutam illam opinionem, & (vt memoriæ mandat adulator eius Sleidanus) bel- *Sleid ann.* lum contra Turcam geri poſſe cenſuit, etiamſi *1542 li.14.* Deus *eo tanquam flagello nos verberet*. Et iſte ergo amens theologus niſi Luthero ſit ebrioſior, cum Luthero ſententiam mutet: aut ſi quando diuina prouidentia ex morbo decubuerit, caueat vt accerſat medicum ne diuinæ prouidentiæ videatur reſiſtere.

7 Quòd verò addit, iſtos quos enumerat tyrannos non fuiſſe ex regiis thronis per populum eiectos; id luculentum eſt mendacium: quemadmodum partim ſuperius, partim mox demonſtrabitur, & ex ipſa ſcripturæ hiſtoria & eccleſiaſticis monumentis, cuiuis vel Latinè, vel Græcè, vel Gallicè intelligenti eſt perſpicuum.

Cap. 2. & 8. Vide ca. 10.

8 Deinceps de authoritate regis ita ſtupidè philoſophatur, vt auriculas Midæ vel vertiginem ſpiritus Caluiniani facilè deprehendas: ita nihil dicit ſobriè, nihil conſtanter, nihil Chriſtianè: omnia deſperatè, impiè, & prorſus furioſè: ſic enim concionatur. Regis authoritas diuina eſt, eique vt ſimpliciter & omnino pareamus iure diuino compellimur. eidem tamen ſi cum conſilio Ordinum regni ſui præcaueat ne princeps hæreticus regnum occupet, morem gerere non debemus. Hîc enim religioſus iſte Caluiniſta *veniam petit vt liberè loquatur* quod ab eo honor ſui Euangeliſmi extorquet. Omnia quidem poteſt rex, inquit iſte; & tamen hoc quod eſt & corporibus & animabus ſingulorum; & totius regni ſaluti vtiliſſimum non poteſt. Rurſus, *nulla traditio* poteſt quempiam ab eius obediétia excipere, vtque ei humiliter quoad omnia & ſingula ſubiiciamur *ius diuinum flagitat*: hoc quidem verum eſt, niſi cùm hęreticum à regno Galliæ adipiſcendo impedire conatur. hîc enim *ius diuinum* ſilet & interrumpitur. Si rex Catholicam fidem abrogare velit, ſi ſacramenta tollere, ſi ius diuinum & humanum peruertere, id ei per hunc theologum licet.

Mirabilis Theologia Caluiniſtarum.

At

At vt idem rex aliquod obſtaculum interponat ne Caluiniſmus, hoc eſt Turciſmus, & Atheiſmus, & Sataniſmus plenis velis per Galliam feratur, in hoc *ius diuinum* (quod hæreticis, & Turcis, & Atheis mirificè fauet) regiæ poteſtati nihil concedit. Neque verò rex aliquid poteſt immutare eorum *quæ ſunt de ſubſtantia Coronæ* Gallicanæ. Quaſi hæreſis aut hæreticus aliquis
Caluiniſta ſit *de ſubſtantia Coronæ*, ſine qua reſp. 9
Gallicana non poſſit conſiſtere: aut quaſi fides Catholica æquè ac lex Salica non eſſet de *Coronæ illius ſubſtantia*: aut quaſi *Ioannes Andreas, Bal-*
dus, Panormitanus, Iaſon, hæreticis vnquam tale 10
quidpiam indulſerint, aut de hoc portentoſo Atheiſmo quicquam ſomniauerint; aut verò in animos induxerint quempiam ex Gallorum Chriſtianiſſimorum regum ſtirpe ad tam fœdam & Antichriſtianam blaſphemiarum ſentinam aliquãdo ruiturum: aut quaſi & iſti iuriſperiti, & eorum pater & author iuris Iuſtinia- *Suprà fol.*
nus primus, reliquique Imperatores, & patres *268.269.*
antiquiſſimi, & prophetæ, Apoſtolique, ipſeque adeò ſaluator noſter Chriſtus Ieſus in euangelio non demonſtret eſſe abſurdiſſimum & prodigioſiſſimum, vt ouium ſuarum grex lupum rapacem ſibi paſtorem præficiat. Hæc eſt theologia quæ hodierno die per Galliam diſpergitur. Hi libri quos iſtæ beſtiæ impudentiſſimè ſub Catholicorum nomine ſeminant. Et quis ita cæcus eſt qui non perſpiciat iſtos eſſe merè Atheos, qui nihil habent penſi quid ſcribant, quid loquantur, quid mentiãtur, quid peierent,

quid blaſphement, modò tamen Caluiniſmum ſuum promoueant, & tandem aliquando quod ſolicitè & ambitioſiſſimè conantur, ſui generis Caluiniſtam in auguſtiſſimo & Chriſtianiſſimo Galliarum throno ſedentem conſpiciant?

6 ¶ 6 Sed mittamus ad tempus iſtos Chameleontes & Vertumnos, qui vt polypus colores & ventus ſtationes, ſic ſuam variant fidem & theologiam: remque ipſam per ſe intueamur. Quod ſi reiectis iſtis quiſquilijs, & amputata inani oſtentatione, faſtuque qui reges ferè conſequitur, regiam conditionem per ſe expendamus, vnde veniat, quò pertineat, quem in finem referatur, quos habeat limites & cancellos; fortaſſe nec hoc de ſubditorum erga ſuos reges bello magis apparebit Chriſtianis ambiguum, quàm illud alterum de hæreticis principibus per alios principes Catholicos bello caſtigandis. Si enim reſpub. Chriſtiana regendi ſui habenas regi tradat ea expreſſa conditione, vt primùm Chriſtianè iuxta fidem Catholicã, deinde iuſtè iuxta leges patriæ præſit; an ſi is hæreticè contra fidem Catholicam dominari velit, legeſque patriæ perfringere, tum populo vitioſum erit ei obedientiam negare? Multa regibus Europæ vectigalia antiquitus populorum conſenſu donata ſunt vt ij vias à latronibus tutas præſtarent; quò ciues vltro citroque commeare, negotiari, & ſua commercia exercere poſſent. Si rex quiſpiam vel per ſe vel per armatos ſua authoritate latrones eas vias obſideat, viatores ſpoliet, ciuium commercia impediat, num te-

Regi hæretico obediẽtia non debetur.

nebitur deinceps populus, regibus conceſſa vectigalia tali latroni dependere? Omnes reſp. ciuiles tyrannum, qui in bona & corpora ciuiũ iniuſtè graſſabatur, viribus populi à gubernatione remouendum cenſuerunt; & tyrannum hunc in bona & corpora, & (quod caput eſt) in animas debacchantem Chriſtianæ reſpub. tolerabunt? Diximus reges Chriſtianos ita, vel potius multò magis ad ſacramenta legis euangelicæ, quàm reges Hebræos ad cæremonias legis Moſaicæ alligatos eſſe. Illi autem ſi legem Moſaicam tranſgrederentur, regia in Hebræos potentia abdicandi erant. quidni ergo reges in nouo Teſtamento hæreticos eadem pœna ſequatur? Quum pontifices Hebræi regem Hebræum denuntiaſſent loco illo indignum, tenebatur populus eum deinceps ex regali ſolio deijcere: & quũ pontifices Chriſtiani regem Christianæ legis deſertorem Chriſtianos regendi poteſtate priuauerint, minus rata erit ſententia? ad paſtoris ſui vocem populus obſurdeſcet? & quem Chriſtus contemni, deſpicique vt Paganum præcipit, eum Chriſtiani vt Chriſtianorum patrem regemque verebuntur? Eleganter quidem diuus Chryſoſtomus interpretans illud prophetæ Iſaiæ, *In anno quo mortuus eſt rex Ozias vidi dominum ſedentem &c.* oſtendit quid ſit populi erga reges hæreſi infectos, & à pontificibus excommunicatos officium. Nota eſt hiſtoria quemadmodum Azarias ſummus ſacerdos cum aliis Oziam munere ſacerdotis fungi volentem, lepráque

Vide ca. 3.

Suprà fol. 271. 273. & ca. 8 § 2

Officium populi erga regem hæreticum.

Iſai. 6. v. 1

2. Paralip. cap. 26.

percuſſum è templi liminibus expulit, quem deinceps & populus è ciuitate omnique regio honore debebat eiicere. *Hanc pœnam vt alium quemuis è populo, ſic regem perpeti oportuit* (inquit D. Chryſoſtomus) *ſed non perpeſſus eſt, his qui in ciuitate erant, illum ob diadema regiàmque dignitatem reuerentibus, verùm manebat in domo ſua clanculum, & conſedit in throno rurſus legem transgrediens.* Non aliter regem è Chriſtiano fieri hæreticum eſt transgreſſio legis diuinæ. ſed regem eum poſtquàm hæreticus eſt in throno regio conſidere, regem eum ex ſocietate Chriſtianorum non eijci, ſed cùm leproſus ſit in ciuitate permitti, vt alios ſua lepra & hæreſi contaminet; hoc alterum eſt contra legem peccatum, & propter contagionem ad multos permanantem priore longè atrocius. Idque propheta ſignificat, cùm ait Deũ per prophetas deinceps nõ fuiſſe loquutum donec mortuus eſſet Ozias. Iratus enim erat Deus, quòd eum regem populus è ſolio regali penitus non exturbauerat. *Negligentia hæc* (inquit D. Chryſoſtomus) *Deum ad iracundiam prouocauit, hoc prophetiam inhibuit. Vos populares metuitis impurum eiicere? reueremini regiam dignitatem Dei legem violantes? Quid igitur? Deus auerſus eſt ab illis. Non amplius loquor prophetis veſtris, non amplius mitto ſpiritus gratiam. Non vultis vlciſci vicem meam? nec ego colloquor vobiſcum. Ipſe quidem poteram illum eiicere, verùm quod reſtabat, vobis relictũ eſſe volui. Non vultis? & ego vos deſero, nec excito prophetarum animum. Non agebat in eis ſpiritus gratia, ſimultas erat inter Deum & hominem. Hinc pro-*

Chryſoſt. tom. 1. de verbis Iſa. hom. 4 & 5.

Lex Dei armat ſubditos cõtra regem hæreticum.

Ibi *hom. 4.*

pheta neceſſariò deſignat tempus mortis dicens, Anno quo mortuus eſt Ozias vidi dominum &c. quum ille mortuus eſſet, tum vidi dominum: nam anteà Deum non videbam. Venit mors impuri & ſoluit iram, & Deus reconciliatus eſt hominibus. Qua in hiſtoria tota, illud ſingulare & egregium eſt, omnibuſque Chriſtianis diligentiſſimè aduertendum, quòd Deus vſque adeò hanc impietatem in regibus deteſtatur, & vſque adeò fidelibus populis imponit officium hoc reges ſic delinquentes caſtigandi, & ab omni regali altitudine funditus deijciendi, vt ſi hoc loco populus regi ſuo vel exile quid indulgeat; Deus eo facto populum peccare & diuinam ſuam maieſtatem non leuiter offendere teſtetur. Iudęi enim Oziæ huic aliquo modo regium ſplendorem detraxerant, eum ſegregatum ab alijs in *ſeparatam domum* incluſerant, eiuſque filium Ioathamum patris loco regem proclamauerãt, & vt ait Ioſephus, rex iſte à rerum publicarum adminiſtratione ſemotus, *aliquamdiu vt homo priuatus extra vrbem*, aliquo modo priuatam vitam egit. Quia tamen populus veteri rerum ab eo glorioſiſſimè geſtarum admiratione adductus (neque enim fuit vnquam Iudęis poſt Dauidem rex aliquis, vel foris hoſtibus formidabilior multiſque partis victoriis honorificentior, vel domi reſtaurata ciuitate, arcibuſque munita, & aquæductibus ornata, ærarioque & reditibus prudentiſſimè conſtitutis, & ordinata militia, diſpoſitoque in turmas & phalanges vniuerſo populo, publico regionis ſtatui vtilior) non-

Ioſeph. Antiquit. lib. 9. ca. 11.

nihil ei regij honoris detulit, aliquando eum dè rebus publicis regaliter conſuluit, eum cum filio de publicis negotiis deliberare, & iis magis quàm priuatum hominem decuit ſeſe interponere permiſit, adeò vt *aliquamdiu* tantùm, non perpetuò, non plenè, abſolutè, integréque omni penitus honore & maieſtate regia fuerit expoliatus, hanc populi lenitudinem toleran-tiamque, & talem quantulamcunque regi impio factam reuerentiam, Deus iniuriam eſſe ſuam interpretatur, ideoque hæc omnia iracundiæ ſigna erga populum illum oſtendit, quæ ex diuino prophetæ ſacriſque literis inſigniſſimus hic eccleſiæ Doctor colligit. Quinetiam eodẽ in loco pulchrè oſtendit, & cũ regibus humaniſſimè agi, ſi vita eis conceſſa regiam tantũ dignitatem amittãt, & teneri populos vt diuinã Pontificum contra hæreticos reges ſententiam exequantur, & grauiſſimas populis illis diuina iuſtitia impẽdere pœnas, qui in hoc peccato regibus ſuis adulãtur: vnáque notat ſẽper quotieſcũque rex aliquis eccleſiaſtica communione ob hæreſim priuatur, multo magis eundẽ è ciuili principatu eſſe depellendũ. Sic enim ait: *Tu mihi hic quoque cõſidera Dei humanitatẽ. Neque enim ſub-*

Ibi. hom. 5. *uertit ciuitatem, neque perdidit inhabitantes: ſed quod amici faciunt erga æquales amicos, quoties aliquid habent quod meritò expoſtulent, hoc & Deus fecit erga gentem maiore pœna ſupplicioque dignam. Nam ego*

Rex per hæreſim è rege fit priuatus.

quidem (inquit) eieci illum regem è templo, vos autem nec è ciuitate quidem. Ego illum vinctum lepra è rege priuatum reddidi, vos autem nec ſit quidem ſu-

peraſtis priuatum, ſed à me condemnatum non ſuſtinuiſtis è ciuitate propellere &c. In quibus manifeſtum eſt regem lepra hæreſique infectum, è rege fieri priuatum, populique fidelis officium quod Deo & eccleſiæ debetur poſtulare, vt qué regem ſacerdos propter lepram hæreticam eiecit ex eccleſia, eundem ipſum reſpub. non aliter quàm priuatum quemuis homuncionem legibus obnoxium exterminet è ciuili ſocietate.

Neque eſt quod reges aut aulici fremant hac doctrina regum amplitudinem & maieſtatem imminui: miſerrimam fore conditionem ſuá, ſi hæc eis vincula & catenæ imponantur. Neque verò ſe reges eſſe ſed ſubditos, non dominos ſed ſeruos potius, ſi hæc ita ſunt: quando hac ratione ſeruiunt magis quàm imperant, quos niſi aliorum monitis paruerint, à ſuis ipſorum ſubditis ſeditioſe deſeri, & armis oppugnari poſſe ſtatuitur. Quibus omnibus et ſi quæ alia in hanc ſententiam populariter dici poſſunt, nullo negotio occurretur, ſi reges quid in baptiſmo, quid in aliis eccleſiæ ſacramétis, quid ſpeciatim in regno adeundo iurauerint recordentur: neque moleſtè ferent ſe vocari ſeruos qui Deo & eccleſiæ ſeruire, ſanctiſſimè profeſſi ſunt, & quos eccleſiæ ſeruos futuros Spiritus ſanctus per Iſaiam prædixit, & quibus *niſi eccleſiæ ſeruierint*, æternam mortem denuntiat: & hoc modo ſeruire verè regnare eſt. Qui autem aliam ſolutam quiduis credendi & faciendi libertatem regibus vendicant,

Obiectio Politicorũ.

Reſponſ. Chriſtianorum.

Suprà fol. 304. 305.

Regum imperium eſt ſeruire Chriſto & eccleſiæ.

reges verè cupiditatum ſuarum ſeruos & mancipia faciunt, eóſque è regibus in tyrannos trāſformant, & dum hoc infinitum imperium regibus arrogant, multò iuſtius populum contra reges armant, qui à populo electi vt populum iuxta leges moderentur, imperium aſſecuti conculcatis legibus populum pro voluntate ſua & libidine regere moliuntur: quæ iuſtiſſima cauſa eſt imperium eripiendi, quod adeò iniuſtè cōtra mentem eorum à quibus acceperunt, exercent. Quemadmodum autem quoad temporalia *digna eſt vox maieſtate imperantis, legibus reipub. alligatum ſe principem profiteri*: ita quoad ſpiritualia non minùs digna & neceſſaria eſt vox vt princeps Chriſtianus legibus eccleſiæ ſe deuinctum profiteatur, & quod niſi fuiſſet profeſſus, in nulla repub. Chriſtiana vnquam regale ſolium conſcendiſſet. Nec hoc eſt regiam maieſtatem minuere; ſed qui ſecus opinatur, & hanc ſubiectionem non docet, is maximè de regum amplitudine detrahit, eoſque dum ſupra regiæ poteſtatis terminos extollit, infra mediocrium ſubditorum conditionem abiicit. Id quod aureus ille Doctor, quem proximè nominaui, in Ozia luculenter oſtendit. *OZias (inquit) ſua tranſiliens ſepta, modumque regni tranſgreßus, conatus eſt aliquid regio ſplendori addere, atque ingreſſus eſt templum cum authoritate incenſum adolere volens.* Ex hoc quid gloriæ, quid honoris, quid magnificentiæ lucratus eſt? illud nimirū, vt dum ſacerdotalē locū inuaſerit, regalē quoq; perdiderit.

Suprà fol. 85.

Chryſoſt. vbi ſuprà hom. 4.

Rex eccleſiaſticum gradum inuadens perdit regalē.

Nec enim (inquit D. Chryſoſtomus) *mihi dixeris eſſe regnum, vbi eſt legum tranſgreßio. Non licet tibi OZia adolere incenſum, non eſt fas venire in ſancta ſanctorum, tranſcendis ſepta tua, quæris nõ cõceßa; ideoque quæ accepiſti perdes. Non nominauit eum regẽ, neque titulo principat⁹ appellauit, propterea quod ipſe præueniẽs ſeſe dignitate deiecerat.* Et mox de eodẽ. *Ingreſſus (inquit) vt ſacerdotiũ vſurparet, etiã regnũ perdidit. Ingreſſus eſt vt fieret venerabilior, & fact⁹ eſt execrabilior. Nam quouis homine priuato poſthac erat execrabilior. Adeo res eſt mala nõ manere intra fines nobis à Deo præſcriptos, ſiue honoris, ſiue cognitionis.* Ergo rex niſi anathema & execrabilis eſſe velit, *filius Belial,* hoc eſt interprete ſcriptura *abſque iugo*, proles Satanæ, vt ignominioſum non putat ferre *iugum Chriſti*: ſic nec dedecoroſum æſtimat hæc eccleſiæ vincula quæ eadem Chriſti ſunt ſibi eſſe iniecta, quæ ipſi regi potiſſimum ſunt & commoda & decora: & quæ ferenda ſunt animo ſiue æquo, ſiue iniquo, ſi tamen vel in eccleſia Chriſti Chriſtianus homo, vel in repub. Chriſtiana Chriſtianus princeps manere velit, quod olim ex Spiritu ſancto cecinit propheta regius, interprete D. Auguſtino, cùm dixit, *Alligandos reges Chriſtianorum in compedibus, & nobiles in manicis ferreis. Nouimus (inquit ille) reges factos Chriſtianos. Nouimus nobiles gentium factos Chriſtianos.* A quibus autem, & quorum laboribus reges Pagani facti ſunt Chriſtiani? *Venit*, nimirum *Deus Chriſtus prodeſſe omnibus. ſed elegit prodeſſe Imperatori de piſcatore (Petro) nõ piſcatori de Imperatore. Conuerſi ergo* piſcatoris & aliorum Apoſtolorum

Ibid. hom. 5.

Nota bene.

Vbi ſuprà hom. 5.

Iud. 9.22.

Matth. 11. 29.

Pſal. 149. 8.

Auguſt. in Pſal. 149.

Reges Chriſtiani neceſſariò ſub diſciplina eccleſiæ.

prædicatione *reges & nobiles multi ceſſauerunt eſſe nobiles gentium, elegerunt paupertatem in hoc ſæculo, nobilitatem in Chriſto, vendendo omnia quæ habuerũt & dando pauperibus. Multi autem tenent nobilitatem in Chriſto, tenẽt regias poteſtates, & ſic ſunt Chriſtiani. Ipſi ſunt tanquam in compedibus & tanquam in manicis ferreis. Vnde hoc? ne progrederẽtur ad illicita, compedes acceperunt, compedes ſapientiæ, compedes verbi Dei. Quare ergo vincula ferrea & non aurea? ferrea ſunt quamdiu timent, amẽt, & aurea erunt.* Prudenter quidẽ & Chriſtianiſſimè docet reges Chriſtianos omnes eo ipſo quo Chriſtianã fidem admiſerunt, cõpedibus & vinculis ſeipſos implicuiſſe, tradidiſſe ſe ligandos Epiſcopis, & ei potiſſimũ cui Chriſtus claues cœlorũ tradidit, cui ligandi & ſoluẽdi pleniſſimam poteſtatem cõmiſit. His vinculis & Ambroſius Theodoſium, & Innocentius Arcadium, & Patriarchæ Græciæ ſuos Cæſares, & pontifices Romani, Galli, Germani, Hiſpani, Poloni ſuos Imperatores, Reges, Principes ſemper colligarunt. Et hæc quidẽ vincula quæ reges ab impietate cohibẽt, bonis & religioſis ſũt *aurea*, quia amore iuſtitiæ, Chriſti præceptis obtemperãt: improbis & diſſolutis ſunt *ferrea*, quia neceſſitate & terrore diſciplinæ eos in quadam ſubiectione continẽt, ſed aliquo ſemper modo vel *aurea* vel *ferrea* ab omnibus regibus Chriſtianis geſtanda ſunt: quæ vt primùm aliquis perrumpit & à ſe proiicit, ſtatim & Chriſtanus & Chriſtianorum princeps eſſe deſinit, & nullum in Chriſtianos ſibi arrogare poteſt dominatum, qui illis ſolis principi-

bus obediendum eſſe didicerunt, qui ipſi obedientiam Chriſto & eccleſiæ iuratam præſtare non dedignantur, in qua priori obediẽtia principum, poſterior obedientia ſubditorum inter Chriſtianos fundata eſt, vt aliàs fuſe copioſéque demonſtrauimus. *Sup. ca. 2. 3. & 7.*

¶ 7 Cuius rei illuſtre exemplũ præbuerũt episcopi & nobiles totius Germaniæ ante annos quingentos in Hẽrico, Imperatore quidem fortiſſimo & bellicoſiſſimo; ſed multis contra eccleſiam flagitiis infami. Is enim poſtquã à pontifice excommunicatus & Imperio in Chriſtianos abdicatus fuiſſet, *principes & populi pars maxima animos ab eo alienare cæperunt. Vnde in ciuitate Imperiali colloquium maximum factum eſt, vbi primi totius Germaniæ principes, & maximè Saxonum & Alemanorum, ſubiectioni regis renuntiabant, eò quòd ſententiam execrationis in Romana Synodo à Papa accepiſſet. Vnde in id concilij conuenerunt vt Henricus à pontifice ſupplex veniam peteret: alioqui ſucceſſorem illi daturos ſe concordi conuentus ſententia teſtati ſunt.* 7 *Nauclerus Generat. 36 pag. 155 Oppẽheim.*

Quinetiam antequam publicè ſentẽtia in eum à pontifice lata fuiſſet, Saxoniæ principes cõtra eum fœdus inierunt: cuius facti hanc tanquam rationem iuſtiſſimam aſſignant: *Vnicam enim & dilectam domini ſponſam, quam redemit pretioſi ſanguinis ſui pretio, quãtum in ipſo fuit, per hæreticos polluere non eſt veritus, dum ſpiritualia eccleſiæ officia per iniqua contrariáque Catholicæ fidei commercia more Simonis efficeret venalia, &c.* Quoniã enim euidẽs erat eccleſiæ per eos *Simoniacos hæreticos* vaſtatio, Catholici *proceres et Epiſcopi cũ propheta Helia domini* *Marian. Scotus ann. 1075.* *Henricus Imperator per ſubditos exutus imperio.*

Zelo Zelantes pro eccleſia, & diuinitus & humanitus ſatis magna poteſtate præditi erant ad communem reipub. & eccleſiæ illius particularis perniciem depellendam, etiamſi pontificis ſummi cenſura ad eorum cauſam roborandam non interueniſſet, vti in Hiſpaniæ, Poloniæ, Angliæque regnis aliquando vſu veniſſe oſtendimus. Cúmque Henricus iſte iuxta principum Germanicorum volũtatem Pontifici ſe ſubmiſiſſet, ab eoque eccleſiaſticæ paci eſſet reſtitutus, poſtea autem ad vetera flagitia ſua relaberetur, euaderetque *tyrannus, & virginum & matronarum ſtuprator turpiſsimus, & Simoniacus nefandiſsimus, bona quorũdam nobilium ac principum, nec non monaſteriorum & epiſcopatuũ diripiẽs atque vaſtans, inueſtituras epiſcoporum pro pecunia conferens, pro arbitrio præſules conſtituens & deponens, vt apud eum eſset acceptior qui ditior non qui melior: hæc mala cùm patraret tam licenter & paſsim, vt iuſtitiam cum iniuſtitia cõfunderet, & inter Catholicos, hæreticos, atque ſchiſmaticos vix eſset etiam bonis diſcretio*, in qua confuſione & præſenti ſubmergendæ reipub. periculo, cùm nauclerus in piratam eſt mutatus, ad alios vectores, ad ſubditos tum eccleſiaſticos tum laicos ſpectat vt prouideant reipub. totius ſaluti, *Saxones cum ſuis principibus, epiſcopis & Baronibus, mori pro eccleſiarum & patriæ libertate parati, validum cõtra regem produxerunt exercitum, crebrò per annos* 24 *varia & cruenta vtrinque geſserunt prælia, & finaliter victores euaſere, regemque ſuperatum non ſine ſuorum grandi cæde, & ceſsare compulerunt à regnando, & fugere* in Germaniam inferiorem, vbi captus

Suprà cap. 8. §. 10.

Chronicon Citizenſe Pauli Lãgij pag. 774.

& Leodij in carcerem coniectus, illic ad mortem vſque detinetur.

¶ 8 Atque hæc ſubditorum contra principes tyrannicè religionem Dei conculcantes bella adeò ſunt iuſta, vt nullum vnquam in populo Dei maioribus Dei ipſius præconiis fuerit cõmendatũ. Pacificè Iudeę regno potitus eſt Seleucus Aſiæ rex, eique & populus & pontifex obtemperabat non tanquam tyrãno, ſed tanquam iuſto regi: in cuius familia regnum illud annos centum & quadraginta durauerat, & quo regnante ciuitas Hieroſolymitana in alta pace florebat. Mortuo Seleuco *in regnum ſucceſsit filius eius Antiochus cognomento Magnus & Illuſtris.* Is quũ diù multa in Iudæos beneuolentia & liberalitate fuiſſet vſus, poſtea dum bellum in Ægipto cum Ptolomæo gereret, audiens fama de ſuo interitu diſſipata quoſdam Hieroſolymitanos maximè gauiſos, protinus in Iudæam contendit, *Quò cùm veniſſet, ſpoliauit templum, & abſtulit vaſa miniſterij, & inter cætera, candelabra aurea & altare aureum, nec aulæis quidem relictis, euacuans etiã theſauros abſconditos ita vt nihil omnino relinqueret.* Cumque ad hunc modum ornamenta templi & inſtrumenta ſacrificij cultuſque diuini diripuiſſet, proximè Iudæos *quotidiana ſacra ſecundum legis præſcriptum vetuit facere, & prohibuit circunciſionem*, quæ præcipua Moſaicæ legis ſacramenta, miſſæ & baptiſmo Chriſtianorum reſpondebant. *Et maxima quidem Iudæorum pars vel metu ſupplicij parebat edictis regiis*, adeout Iudæos alios contra hunc hominem arma mouere qui

8
Machab. li.2 ca 5. Ioſephus de Machab. & Antiq. li.12. ca 7. 14.

Ioſeph. Antiq. lib. 12. ca. 3.

Ibi ca. 7. 1. Machab. cap. 1.

Antiochus legitimus rex Iudaæ. maioribus regibus ordine legitimo ſuccedens, longè etiam maiorem populi partem habebat ſibi aſſentientem; manifeſta perduellio & rebellio non excuſanda hominibus profanis reges tanquam deos quoſdam rerum omnium diuinarũ ſupremos arbitros ſuſpicientibus videri poſſet. At longè aliter Spiritus ſanctus. Si quidem Mathathias ſacerdos quum moneretur ab aulicis vt *iuſſioni regis pareret, ſicut fecerunt omnes gẽtes, & viri Iuda, & qui remanſerunt in Hieruſalem,* & ſi ad hunc modum fidelem ſe regis ſubditum oſtenderet, *inter amicos regis* numeraretur, *amplificatus auro, & argento, & muneribus multis*, reſpondit fortiter, *Etſi omnes gentes regi Antiocho obediũt vt diſcedat vnuſquiſque à ſeruitute legis patrum ſuorum, ego & filij & fratres mei ei legi obediemus: non audiemus verba Antiochi.* Neque hoc dixit ſolùm, quod ſolum politici Chriſtianis ſubditis licere putant, ita tamen vt deinceps vim nullam adhibeant, verùm capita ſua regi offerant ſi voluerit præſcindẽda: ſed etiam exclamauit voce magna in ciuitate dicens, *Omnis qui habet Zelum legis, exeat poſt me*: omneſque Iudæi, qui erant optimi, & legis diuinæ ſtudioſiſſimi ad Mathathiam ſe adiũxerunt, factoque exercitu Antiochum regioſque perſequuti ſunt, & *proſperatum eſt opus in manibus eorum*, & inuito rege, ducibuſque regis legem regiam è locis ſuæ ditionis expulerunt, *& legem Moſaicam* ſtatuerunt, & ſi quos deprehenderunt Apoſtatas, eos ad legem Moſaicam abiecta lege regia obſeruandam compulerunt. Nec Mathathias cùm ſacerdos eſſet, & legis ſa-

Propter religionẽ recté oppugnatur à ſuis ſubditis.

1. Macha. 2. v. 18.

Ibid. v. 27.

Ibid. v. 47. 48.

croſanctæ peritiſſimus, in ipſo mortis articulo ad Dei tribunal ſiſtendus & ſuarum actionum redditurus rationem, huius tanquā perduellionis contra regem Dei miniſtrum pœnituit, ſed potius magnum ex ea conſcientiæ ſuæ ſolatium percepit, filioſque ſuos hortatus eſt, vt ad extremum vſque ſpiritum in eo ſancto propoſito cōtra impium regem perſiſterent. *Vos* (inquit) *filij confortamini, & viriliter agite in lege, quia in ipſa glorioſi eritis. Aſſumite vobis omnes factores legis, & vindicate vindictam populi veſtri: rependite gentibus quod meruerunt & intendite in præceptum legis. Præſtate vos mihi germanos filios, contemptaque omni vi & neceſsitate, parati eſtote pro legum tutela, vel mortem oppetere & huic egregio facinori immori, cogitantes quod Deus vos tales non deſtituet ſed ampliſsimè remunerabit.* *1. Macha. 2.24. Ioſeph. Antiq lib. 12. cap. 8.*

Mathathia defuncto eius locum excipiens Iudas Machabæus digniſſimus tali patre filius, cum regis ducibus ſæpenumero conflixit, eoſque inſignibus cladibus affecit. Primùm Apollonium Samariæ præfectum vicit & occidit, tum Saronem inferioris Syriæ, deinde Ptolomæum, mox Gorgiam & Nicanorem exercituum duces cum quadraginta millibus peditum, & ſeptem millibus equitum latè cæcidit, poſtea Lyſiam cum ſexaginta peditum millib⁹ & multis millibus equitum, ipſe cum parua militum manu, *votis pro victoria factis Deo fretus* profligauit, vrbemque ex regis manibus extorſit, regiamque & religionem & præfectos ex ea exterminans, veteres Iudæorum ritus & *Iudæ Machabæi glorioſa prælia contra regem ſuū pro religione.* *Ioſeph. ibi. cap. 11.*

ſacrificia inſtaurauit. Ecquis verò fuit vel eius temporis, vel in omni conſequente poſteritate verus Hebræus qui hoc Iudæ factum Improbaret? qui diceret Iudæis Antiochi regis ſubditis moriendum quidem fuiſſe pro lege, ſed non cõtra regiam maieſtatem bello decertandum? hoc enim proditorium eſſe, & lege Dei interdictum? Imo iſtæ friuolæ & ſordidæ cogitationes nunquam vt opinor in animos eorum venerũt. Quin potius Iudas Machabæus, & ſacerdotes, & pontifices, & populus, *vniuerſa* inquam *eccleſia Iſrael* vt declararent hæc contra reges impios bella eſſe ſancta & ſummè laudabilia, ſtatuerunt vt quoniã hoc modo recuperata per Iudam ciuitate & templo, altare templi de integro dedicatum eſt, huius victoriæ & Dedicationis feſtum temporibus ſuis *ab anno in annum per dies octo celebraretur cum lætitia & gaudio. Cuius feſtiuitatis initium fecit ipſe Iudas, qui tum ſtatim per octo dies ſacrificauit, populoque ſumptuoſum & ſplendidum epulũ exhibuit. Ab eoque tẽpore mos hic apud noſtros* inquit Ioſephus, *obtinuit; vocamuſque hanc feſtiuitatem luminum, opinor ideo, quòd ex inſperato nobis illuxit tanta feſtiuitas*: ipſeque Saluator noſter Chriſtus hoc feſtum diuina ſua præſentia honorare dignatus eſt, vt ſuo quoque teſtimonio bella iſtiuſmodi doceret eſſe iuſta & ſancta, etiamſi rex ipſe Antiochus his rebellium ſuorum (quos vocabat) victoriis ita fractus & afflictꝰ eſt, vt mœrore confectus diſceſſerit è vita. Defuncto patre accedit ad Hieruſalem cum immenſo exercitu filius Antiochus Eupator, eamque

1. Macha. cap. 4 v. 59.

Ioſeph. ibi. cap. 11.

Ioan. 10. v. 22.

1. Macha. cap 6.

que obſidet. & quia eam vi non poterat expugnare; ſciebátque *Iudæos rebellaſſe, quia patriis legibus vti non ſinebantur, miſſo caduceatore pacem eis denũtiat & libertatem viuendi patriis maiorum legibus.* Illi verò libenter hæc audientes, *accepta in hoc regis fide, & iureiurãdo interpoſito*, ciuitatem & templum ei tanquam regi ſuo tradũt, qui mox cum exercitu ingreſſus, vt vidit locum egregiè munitum, violato ſacramento, propugnacula dirui iuſſit, & abducto necatóque pontifice Onia, Alcimum põtificem fecit, qui non erat è ſacerdotali genere, quo vno totam legem penitus euertit, quum in pontifice vero, & tota iudicãdi rectè poteſtas, & ipſa ſacrificandi legitima ratio conſiſteret. Ergo quamuis iam Metropolis Iudææ Hieruſalem regi eſſet obediens, nec in eam vt prius ſub Antiocho Magno ſacra Gentilium fuiſſent introducta, quia tamen & Alcimus ille non obſcurè legis & patriæ hoſtem ſe gerebat, & Nicanor Antiochi prorex manifeſtè impius blaſphemè cultum diuinum irriſit, & templo deflagrationem minatus eſt niſi ſacerdotes eius iniquis poſtulatis cederent, has ob cauſas nec ſacerdotes orant pro rege, eiuſque exercitu (vti debebant ſi verus fuiſſet rex) ſed contra regem periurum, & hunc eius tyrannicum ducem, *Vt Deus faciat vindictam in homine iſto & exercitu eius; vt cadãt in gladio, vt Deus recordetur blaſphemias eorum, nec det eis vt permaneant*: Iudáſque etſi ſecum non pluſquam mille pedites haberet, fretus tamen iuſta cauſa & diuina ope, cum his paucis contra Nicanorem copioſo exercitu

Ioſeph. lib. 12. cap. 14. 15.

Pax inter Antiochũ & Iudæos.

1. Mach. 6 v. 58. &c.

Noua bella propter religionem ſuſcepta cõtra Antiochum.

Ioſeph. cap. 16. 17.

1. Mach. 7.

1. Tim. 2. 2.

1. Pet. 2. 13

1. Mach. 7. 38.

inſtructum proceſſit, cæſóque inter primos duce
1. Macha. 7.46.47. ipſo, reliquos etiam vniuerſos internecione de-
leuit, *Vt nec ex iis relictus ſit vnus. Et acceperũt ſpo-
lia eorum in prædã, & caput Nicanoris amputauerunt
& dexteram, & ſuſpenderumt contra Ieruſalem. Et
lætatus eſt populus valde, & egerunt diem illum in
lætitia magna.*

Bella contra reges impios continuata à piis Iudais. Mortuo autem in his prœliis Iuda Machabæo,
eiuſque interitu fractis plurimorum animis, et-
ſi magna Iudæorũ multitudo legem deſereret, &
ad Græcos ritus dominóſque trãſiret, filium An-
tiochi regem ſuum agnoſcentes in cuius ditio-
ne erat Hieruſalem; nunquam tamen deſtite-
Ioſeph. lib 13. ca. 1. & 2. runt Iudæ Machabæi fratres Ionathas & Simon
fraternam pietatem & fortitudinem imitari,
ſtrenuè prœliando aduerſus impium regem, ſe-
uerè caſtigando patriæ religionis deſertores,
paulatim oppida & ciuitates recuperando, do-
nec tandem penitus depulſo regis Pagani iugo,
Regnũ Machabæorũ. patriæ libertatem, populo religionem, & ſibi
ipſis regnum comparaſſent, quod deinceps in
eorum familia vnà cum Pontificatu ad centum
annos permanſit, Deo illis ſingularia multa &
Ioſeph Antiq. lib. 13. ca. 5. 8. 9. temporalia & ſpiritualia beneficia impendente.
Ionathas enim ita ſe geſſit, vt Bacchidem, A-
pollonium, aduerſarioſque duces multis prœliis
attriuerit, vt æmuli Syriæ & Ægypti reges
1. Macha. 11. Alexander, Demetrius, & Ptolomæus eius a-
micitiam ambitioſe & multis muneribus ex-
petiuerint, vt ciuitatem Hieruſalem rurſus ex
manibus Macedonum eripuerit, eámque mul-
tis preuilegiis ornauerit, treſque toparchias,

Samariam, Galilæam, & Peræam, aliaſque item ei adiunxerit, totamque Syriam Damaſcum vſque ſubegerit. Quo per inſidias interfe-cto, quum populus Iudæus valde fluctuaret, multique ad regem deficerent, quia iam poſt duorum nobiliſſimorum ducum Iudæ Machabæi & Ionathæ cædem deſperabant de ſe contra regis potentiam tuendis, quum etiam putarent reliquos omnes horum calamitoſo exitu perterritos reipublicę exhauſtæ & in tantis periculis poſitæ adminiſtrationem nolle ſuſcipere, Simon tertius Machabæorum frater qui ſolus ſupererat, conuocata multitudine, profeſſus eſt quemadmodum pater & fratres pro legibus patriis & religione propaganda omnibus ſe periculis expoſuiſſent, ita quoque ſe paratum eſſe eadem conditione & viuere & mori. Non dubitare ſe quin pater fratreſque, *qui pro legibus & ſanctis fecerant prælia*, & pro iiſdem vitam amiſerant, æternis à Deo præmiis ſint affecti; ſe quoque eorum veſtigiis ingreſſurum, nec vllo vnquam terrore victum, vitam gloriæ, priuatum commodum publicæ ſaluti, regis amicitiam diuinæ religioni prælaturum. Quibus dictis animatus populus vehementer ad inchoata contra regem regioſque prælia perpetuanda accenſus, Simoni imperium committit: ſub cuius principatu quoniam res Iudæorum magnis acceſſionibus auctæ ſunt, iiq; multas de finitimis hoſtibus retulere victorias, multas in Samaria vrbes cepere, multas expugnauere, is tãto

Ioſeph. lib. 13. cap. 11. 1. Macha. 13. v. 2.

in honore apud populum fuit, vt tam in priuatis inſtrumẽtis quàm in publicis ſcripturis nominarent eum *Iudæorum Ethnarcham optimè de ſua gente meritum*. Eius filius Hyrcanus triginta & amplius annos glorioſè in pace bellóque regnauit, *à Deo tribus maximis honoribus dignus habitus, principatu gentis Iudæorum, pontificatu, & prophetia. Nam fruebatur diuinis colloquiis, & magnam nactus eſt futurorum præſcientiam*. Denique huius familiæ poſteri, Iudæorum tam politica quàm eccleſiaſtica vſque ad Herodem tenuerunt, qui & Pontificatum & Regnum, Hyrcani facilitate & ſimplicitate abuſus veris hæredibus abſtulit, alteroque ſibi reſeruato, alterum falſis ſacerdotibus non ex recta Leuitici generis ſerie propagatis largitus eſt, ſed acciſum & imminutum, & pro ſuo arbitratu quando vellet vni eripiẽdum & impartiendũ alteri. Quod regni Iudaici mox deſituri, vel potius iam tum deſinentis certum erat præſagium.

Ioſephus li. 13. cap. 11.

Ibi. c. 18.

9 ¶ 9. Neque erga reges externos tantũ ita ſe geſſerunt Iudæi, ſed contra ipſos etiam reges Hebręos qui è Dauidica ſtirpe procreati Dei ipſius præſcriptione populo illi præfuerunt. Nam cùm Ioſaphati optimi regis filius Ioramus per vxorem ſuam Gotholiã Achabi filiam ſeductus *ambularet in vïis regum Iſrael, & faceret malum in conſpectu domini, populúmque cogeret lucos in additis montibus conſcendere & aliena numina colere*, quod tam expreſſe lege Dei interdictum erat, Idumęi qui fideliter Ioſaphato patri paruerunt, filium eius Ioramum regem abiecerunt, nonúm-

2. Paral. c. 21.6
Ioſeph. Antiquit. lib. 9. ca. 2.

que ſibi elegerunt: & quamuis Ioramus collecto exercitu in eos irrueret, & vicos aliquot exurés terroris nonnihil inferret, tamẽ illis contrà generoſè depugnantibus, non eſt *auſus vlterius progredi, nec quicquam hac expeditione profecit, niſi quòd plures defectiones ſequutæ ſunt: illis quoque, qui Labinam regionem incolunt, eius iugum excutientibus.* Et vtriuſque populi ſic deficientis & rebellantis cauſam approbat Spiritus ſanct⁹, ſimúlque omnium fidelium ſiue Hebræorum, ſiue Chriſtianorum à regibus infidelibus, hæreticis, & Apoſtatis ſimiles defectiones & cõtra eos rebelliones commendat, quum hiſtoriam deſcribens hanc facti eius grauiſſimam iuſtiſſimámque rationem aſſignat ad ęternam poſteritatis memoriam & doctrinam, *Dereliquerat enim Ioramus dominum Deum patrum ſuorum, ac fornicari fecit habitatores Hieruſalem & præuaricari Iudam.* Quod itẽ magis confirmat exceptio adiuncta, *Noluit autem dominus diſperdere domum Dauid, propter pactũ quod inierat cum eo, & quia promiſerat dare lucernã ei & filiis eius omni tempore*: id quod perinde eſt ac ſi diceret: ſi ordinaria Dei lege ageretur, rege ipſo interfecto, regnum ei ſtirpíque eius totum erat penitus auferendum. At Deus extraordinaria clementia, quia Dauidi pollicitus fuerat perpetuam ſucceſſionis ſeriem, & aliquẽ principatum vſque ad Meſſiæ tempora, idcirco regni partem tãtummodo detraxit, ipſumque regem morte affecit: partem autem regni, impij regis filio in gratiam Dauidis permiſit remanere. Nam quòd ipſe rex propter hanc idolola-

Ioſeph. ibi.

Populus iuſtè rebellat contra regẽ hæreticum.

2. Paral. 21.10.

triam ſuam, & potiſſimum quia populum ſuis edictis & legibus ad eandem impietatem voluit compellere, meritò quidem regno toto & vita priuandus fuerit, Helias propheta, totaque reſpub. Iudæorum exitu Iorami manifeſtè declarauit: Helias quidem, quum ſcriptis literis non populum deficientem à rege, ſed regem deficientem à Deo magis adhuc coarguit, & nouis ſuppliciis cum toto populo qui eum non abiecerat conficiendum fuiſſe prædixit. *Quia (inquit) non ambulaſti in viis Ioſaphat patris tui, ſed inceßiſti per iter regum Iſrael, & fornicari feciſti Iudam & habitatores Hieruſalem, ecce dominus percutiet te plaga magna cum populo tuo* qui tibi adhæret *& filiis, & vxoribus, vniuerſaque ſubſtantia tua; & ægrotabis peßimo langore vteri tui, donec egrediantur vitalia tua per ſingulos dies.* Iudæi autem idem ſe cenſuiſſe oſtenderunt, quia poſtquam eo fœdiſſimo morbo miſerabiliter interiiſſet, *eum nec regio funere dignati ſunt, nec paterno monumento intulerunt, nec aliquas exequias ei fecerunt ſicut conſueuerant maioribus eius*, æſtimantes eum non regem ſed priuatum hominem, vt qui ius regni per apoſtaſiam amiſerat, ideoque nec regio funere erat efferendus, nec monumento regum condēdus, nec ſumptuoſis exequiis honorandus, quę regio Hebręorum more maioribus eius regibus veris impendebantur. Eòdem pertinet hiſtoria Amaſiæ regis Iudæ, qui inflatus victoria quam contra Idumæos obtinuerat, religionem pro ſua libidine immutare volebat, tanquam ſupremum eius caput; quod improbis tum Iu-

2. Paral. vbi ſuprà.

Ioſeph. Antiq. lib. 9. cap. 3.

Rex hæreticus à populo ſuo interfectus.

dæorum tum Chriſtianorum regibus valde vſitatum fuiſſe aduertimus. Ex quo factum eſt Deo ita permittente, vt ſtatim ad fœdam idololatriã prolaberetur, proptereáque à propheta reprehenſus, cùm admonitiones eius contemneret, mox ab eodem propheta audiuit: *Scio quòd cogitauit dominus occidere te quia feciſti hoc malum, & inſuper non acquieuiſti conſilio meo.* Cuius comminationis veritatem Deus non per Idumæos, aut Samaritas, aut Aſſyrios, hoſtémue aliquem peregrinum, ſed per proprios ipſius ſubditos ciues Hieroſolymitanos compleuit. Poſtquam enim ad hunc modũ per idololatriã rex *receſſit a domino*, & iſti receſſerunt ab obedientia regis, *eique tetenderunt inſidias in Hieruſalem* Metropoli & primaria ciuitate, deque eo clanculum interficiendo conſilia inter ſe inierunt. Sed rex eorum occultas conſpirationes ſagaciter odoratus periculum declinauit, *& fugit in Lachis.* Populus autem videns clandeſtinas ſuas artes non ſuccedere, ad apertum bellum proruperunt, collectoque exercitu ciuitatem Lachis obſederunt, eaque potiti idololatram regem *illic interfecerunt*, bonis omnibus, & ſacerdotibus, & pontifice, ipſoque Deo eorum piam fortitudinem comprobante.

2. paralip. 25.16.

Ibi. v. 27.

¶ 10. Quod ſi hoc Iudæi contra reges ſuos facere potuerunt, & Deo ipſo laudante fecerunt, an ſubditis Chriſtianis ea poteſtas erepta eſt? & hi arctioribus vinculis implicit ſunt vt hæreticorum & Apoſtatarum 10

regum nutum ſequantur ? Num Iudaica religio fide Chriſtiana, num vmbra corpore, num Moyſes Chriſto excellentior eſt, vt pro illa contra reges Apoſtatas omnia belli diſcrimina fuerint ſubeunda, pro hac autem nihil ſit periclitandum, ſed ea regis cuiuſque libidini committenda, vt rege volente viuat, eo nolente pereat? An verò reges Chriſtianorum magis quàm Iudæorum per Chriſti euangelium vinculis Deo parendi exolutos putamus? vt illi effrænatè poſſint Dei iugum excutere, & *noui*
Heb. 10. 29. *Teſtamenti ſanguinem quo redempti ſunt*, impunè conculcare, cùm Iudæorum rex *irritam faciens legem Moyſi*, quæ ſanguine beſtiarum ſanciebatur,
Ibi. v. 28. *ſine vlla miſeratione* mortem perferre debuerit? Quòd ſi nec Chriſtiani ſubditi ad maiorem regibus Apoſtatis obediendi ſeruitutem ſunt obligati, nec reges Chriſtiani lege Euangelij maiorem blaſphemandi contra deum impunitatem conſequuti, & religio Chriſtiana millies ſit quàm Iudaica ſublimior, diuinior, excellentior, ideoque magis omnibus & animi & corporis viribus retinenda: perabſurdum eſt id iuris Chriſtianis ſubditis adimere, quod Deus in ſcriptura veteri Iudæis ſubditis eſt largitus. Doctiſſimique patres Eccleſiæ primitiuæ his ipſis exemplis Chriſtianorum erga reges obedientiam metiuntur: & ex ijs colligunt quid reges Chriſtiani merētur cùm apoſtatæ vel hæretici fiunt. Ita D. Chryſoſtomus ex Oziæ hiſtoria, & principum, & epiſcoporum, & po-

Scripturæ clarè probant bella ſubditorū contra reges hæreticos.

Vide ſup. 354. &c.

pulorum officium egregiè demonſtrat. Ita collega diui Athanaſij Lucifer epiſcopus totam Machabęorum hiſtoriam ad Conſtantium Imperatorem hæreticum accommodat. *Videamus* (inquit) *eodem tempore quo ſocius tuus, Conſtanti, tyrannus Antiochus perſequutor noſtræ religionis extitit, quid fecerint fideles Hebræi; & intelliges illos Dei ſeruos quorum nos cupimus inueniri participes, reſtitiſſe Antiochi ſacrilegio ſicut & nos Deo propitio, tibi reſiſtemus. Mathathias & amici eius deſtruxerunt aras Gentilium, & circunciderunt pueros incircunciſos, & perſequuti ſunt filios ſuperbiæ, & obtinuerunt legem de manibus gentium* & *regum, & non dederunt cornu*, aut aliquid ceſſerunt regi *peccatori. Quique hæc egerunt facti ſunt Deo amiciſsimi; & par eſt vt nos tibi adulando efficiamur Deo inimiciſsimi?* Et mox quum verba Mathathiæ iam expiraturi recenſuiſſet, ex ijs infert: *Quando itaque vides (Conſtanti) hunc ſanctum virum talia præcepta dediſſe filiis ſuis, & ea mandaſſe fieri quæ etiam fecerat ipſe: quum doceat ſic patriarchas, & prophetas, & cunctos iuſtos Deo placuiſſe, quid nos tu tenebroſe ne tibi contumaces videremur volueras facere? An ceſsiſſemus ſerui Dei viui tibi mortuo ſatelliti diaboli, quum cernas iſtum Mathathiam dicere ad filios*, Et ita cogitare per generationem & generationem, quia omnes qui ſperant in Deum, non infirmabuntur: & à verbis viri peccatoris (regis Antiochi) ne timueritis, quia gloria eius ſtercus & vermis eſt, hodie extollitur & cras non inuenietur. *Ne tibi iniurioſi videamur, tibi parcamus Dei domum deſtruenti, tibi qui hodie ſis, & cras eris ſtercus &*

Lucifer de non parcendo in Deũ delinquẽti. pag. 250.

1. Machab. 2.

Ibid. pag. 258.

Epiſcopalis conſtantia.

vermis? Atque hoc modo ſingulas hiſtoriæ partes percurrendo, exactè & particulatim notat quid Chriſtiani ſubditi contra hæreticum regem facere debeant, & grauiter ipſum Imperatorem Arianum admonet, vt ex hac *ſcriptura diuina* Machabæorum, *cognoſcat quid filij Mathathiæ iſtius religioſiſſimi fecerunt, & vtrum timuerint concarnificis eius manum aut exercitum, & non domini Dei cauſam contra regem pro ſua virili erexerint*, qui cùm tam animoſe contra tyrannum illum propugnauerint, *An nos (inquit) quos Deus prædixerat ore prophetæ futuros paſtores gregis ſui, dicens, Et dabo vobis paſtores ſecundum cor meum, & paſcent vos cum diſciplina, tacere decuerat, ne tibi rabido lupo ad mactandas Dei oues venienti videremur inſolentes? Nos Chriſti militibus dicere congruum putaſti, Nolite arma ſumere contra Conſtantium diaboli ſatellitem, nolite reſiſtere templo omnium dæmonum, magis autem facite quæcunque fieri præceperit? Quæ eſt hæc noſtra contumacia, ſi officium à Deo delegatum nitamur implere!* Scripturæ ergo diuinæ iubent ſubditos reſiſtere principibus ſuis hæreticis, & ad hæreſim ſubditos vi pertrahentibus; & ſi interpretes deſideramus (quanquam in hiſtoriis clariſſimis quid opus eſt interprete?) ſic interpretati ſunt antiqui patres. Sic fecerunt, Mathathia narrante, prophetæ: nominatim Elias & Eliſeus, de quorum altero dicitur, *deieciſti reges ad perniciem & facilè confregiſti potentiam ipſorum*: de altero, *In diebus ſuis non pertimuit principem. & potentia nemo vicit illum.* Hoc eſt Chriſtianorum officium, hæc fides, nec quicquam

Ibid.pag. 275.

Ierem.3.15.

Nota.

Eccleſiaſtic.48.6.

Ibi.v.13.

eſt ſtupidius quàm hanc perduellionem vocare: cúmque rex è paſtore mutatus ſit in lupũ, è rege in tyrannum, è iudice in carnificem, ex Conſtantino & Theodoſio in Mahometem & Antiochum, ſemper tamen requirere vt ſubditus maneat ouis, vt carnifici pareat tanquam regi, vt tributa, & arma, omniáque vitæ officia conceſſa principi Chriſtiano ad eccleſiæ Catholicæ defenſionem, conferat & impendat regi hæretico eadem vertenti ad eiuſdem eccleſiæ vaſtationem.

Et hoc loco refellẽda eſt putida quorundã Atheorũ obiectio non ſua vi & ſcripturis diuinis, ſed ſucceſſib⁹ & euẽtis res iſtas põderantiũ: qui, quòd ſubditi aliquãdo cõtra principes pro fide cõſurgẽtes principũ potẽtia ſuperãtur, principũ iuſtam, ſubditorum autem iniuſtam & impiam eſſe cauſam concludunt. Ita nimirum pro Henrico 8. ſuos Aulicos declamaſſe memorat illuſtriſſimus Cardinalis Polus, quia videlicet poſt anathema & excommunicationem, nihil mali inciderat regno, quia terra Anglię ſolita fœcunditate fruges & herbas fundebat, rexque vt anteà res aliquas habebat proſperas & ad ſuã voluntatem fluentes, ſubditis qui contra eum arma capiebant debellatis: nihil ergo iuxta hos Theologos valebat interdictum Pontificis, imperiumque eius coram Deo non minus quàm anteà iuſtum fuit & legitimum. Hoc modo non dubium eſt veteres Idololatras diſputaſſe. Ita Antiochus contra Machabæos potuerat diſſerere, qui omnes & ſinguli, Iudas Machabæus,

Obiectio politicorum ex rerum euentu.

Polus de primatu li. 1.

Ionathas, Simon, Ioannes, & Eleazarus vel in bello per vim ab hoſtibus, vel in pace per inſidias à proditoribus occiſi ſunt. & hoc clypeo Arianiſmum ſuum protegebat Imperator Conſtantius. Sed optimè reſpondet doctiſſimus epiſcopus, *Saulem fuiſſe quidem reprobatum, & tamen diu regnaſſe poſt reprobationem. Ne dicas ergo Conſtanti, niſi rectè crederem nunquam profecto hucuſque imperarem: ſi eſſem hæreticus, iam Deus mihi abſtuliſſet regnum.* Notiſſima eſt hiſtoria Saulis, contra quem propheta Samuel illam ſeueram Dei ſententiam protulit, *proieciſti ſermonem domini, & proiecit te dominus ne ſis rex ſuper Iſrael.* Nec modo propheta regnum à Saule abſtulit, ſed etiam *tradidit alteri.* Domino enim præcipiente, Dauid in regem Hebræorum ab eodem propheta vnctus eſt. Nec tamen ſtatim Saul regio dominatu excidit, diuque poſtea non leuiter Dauidem verum regem afflixit. *Quum itaque etiam poſtquam fuit in regem vnctus glorioſus filius Ieſſe, Saul tamen diu regnauerit, & perſequendi etiam eum, quem ſibi Deus in prophetam & regem elegit habuerit poteſtatem, iniuſtus iuſtum, Deo odibilis eum quem diligebat Deus,* ex hoc pulchrè & ſalutariter hortatur Conſtantium, & in eo omnes Chriſtiani nominis reges per hęreſim à Chriſto alienos, non vt *glorientur quod viuant*, non vt argutentur ſe propterea *iuſtos eſſe reges*; ſed potius vt conſiderent, cur contra *Saulem indignatus ſit dominus.* primò, quia prædæ ab Amalachitis bello acquiſitæ partem aliquam, oues, armenta, arietes ſeruarat, & non totum funditus de-

Reſponſio Chriſtianorum.

Lucifer lib. de regibus Apoſtaticis. fol. 160. 163.

1. Reg. 15. v. 26. 28.

Ibi, ca. 16.

Lucif. vbi ſuprà.

1. Reg. 15.

ſtruxerat iuxta præceptum domini : ſecundò quia Dauidem iniuſtè vexabat. Ex quo ita ſuadet reges iſtos ratiocinari & colligere, *Quanto magis indignationis diuinæ vindicta procedat neceſſe eſt circa eos, quorum adeò ingentia ſunt ſcelera vt in ſacrilegij veniant reatum!* Qui non vt Saul Deum in rebus pecuarijs, ſed in legis & euangelij ſumma, in ſacramentis, in altiſſimis myſterijs, in fide circa Dei hypoſtaſes, circa Chriſti incarnationem, circa diuinam eius naturam & perſonam offendunt : qui non vnum Dauidem, ſed eccleſiam Catholicã & in ea innumeros Dauides, innumera ſanctorũ millia vexant & opprimunt. Quare ſi Saul iuſtè regno in Iudęos amotus eſt, quantò iuſtiùs iſti priuantur omni in Chriſtianos principatu? Tolerat nimirum aliquando dominus in regno quem ipſe euidenter regno, regnique iure priuauit, vt Oziam, in quo lepra inhærens erat realis quædam exauthoratio, tolerat (inquam) vt experiatur an populus *ſuam vicem vlciſci velit*, quia vt in toto eccleſiæ regendæ, in ſacramentorum, & cœleſtis etiam hæreditatis adipiſcendæ negotio, ſic in hoc quoque aliquid *populo ſuo agendum relinquit* vt ait Chryſoſtomus, vel vt bonos ad flagrantiorem peccandi zelum excitet, vel vt malos ſeuerius vlciſcatur, vel quia generaliter peccata populi talem tyrannum ſibi relinqui merentur, vel denique propter infinitas alias cauſas diuinæ prouidentiæ notas, nobis verò obſcuras: non autem ideo tolerat quòd regis hæretici imperium ei probetur, magis, quàm imperium pira-

Quare Deus reges iuſte depoſitos patitur aliquando regnare.

Suprà fol. 354.

Iob 34.30.

tarum, latronum, ſacrilegorum, ipſius etiam Satanæ, quos omnes aliquando dominus in populum ſuum graſſari permittit, ad eos quidem caſtigandos, ad ipſorum autem ſic caſtigantium terribiliorem damnationem.

Iob.1.

Ecquis enim vnquam fuit in humana ſpecie Cōſtantino Copronymo immanior? ecquis tyrannus truculentior? Quem omnes hiſtorici & Græci & Latini non hominem fuiſſe dicunt, *ſed belluam, monſtrum Africanum, Iudæum, Paganum, deteſtabilem & ſanguinarium lupum, ventris & gulæ mancipium, præſtigiatorem, veneficum, animalium mactationibus & execrabilibus ſacris deditum, in cœno planè degentem, porcum ſtercore veſcentem, qui ſacras è templis imagines abſtulit, earumque loco pingi ſculpique curauit venationes & equeſtres ludos: qui canis in morem perueſtigans monachos, eos tanquam agnos iugulabat, monaſteria velut conuenticula latronum euertebat*, qui ſpreta ſanctiſſima Dei matre Venerem Ethnicè coluit, eique humanas hoſtias obtulit, monachos & monachas ad infandas nuptias coegit, millia Catholicorum interfecit, cum Habdala Saracenorum principe pacem fecit, ea conditione, vt quemadmodum Conſtantinus in Imperio Romano, ſic ille in regno Saraceno Chriſtianos affligeret. Denique quem Anaſtaſius patriarcha *iureiurando affirmauit dixiſſe, Chriſtum non eſſe filium Dei ſed nudum hominem, ex Maria natum quemadmodum ipſe Copronymus ex ſua matre Maria natus eſſet.* Hoc monſtrum ecquis Chriſtianus non exiſtimet optimo iure per ſuos ſubditos

Paulus Æmil. li.2. Conſtant. Manaſſes in Annal. pag.114 Vide ſuprà fol.80. 94.

Copronym⁹ quale monſtrum.

Suidas. Paul. Diaconus li.22.

Zonaras tomo 3. in Conſtans. Copron.

Chriſtianos ab imperio potuiſſe deijci? quem ſi Mathathias, aut Phinees, aut priuatus aliquis eorum ſpiritu præditus occidiſſet, nemo vir bonus reprehendiſſet: imò omnes Chriſtiani, vel etiam Pagani alicuius honeſtæ indolis, vt veteres Græci Romanique, illum vt patriæ liberatorem ampliſſimis præmijs remuneraſſent? Hũc ergo tyrannum *ſecundo tyrannidis anno* (neque enim regnum vel imperium vocant hiſtorici) *& Senatus & populus, atque etiam legiones deponunt*, & imperium Artabaſdo orthodoxo tradunt. *Vrbana quoque* Conſtantinopolis *multitudo in magna eccleſia congreſſa Conſtantinum anathemate notauit, & Artabaſdum laudibus proſequuta eſt, hoc eorum factum & Anaſtaſio patriarcha comprobante.* Bellum deinceps tyranno indicitur, qui victus in fugam conijcitur. Atque ita Artabaſdus multo maiori conſenſu Imperator ab omnibus conſtituitur. *Tum vero pietas refloreſcere, priſtinamque ſtatus eccleſiarum pulchritudinem recuperare*, omniaque & in repub. & in eccleſia ad antiquam maieſtatem reuocari incipiebant, adeo vt vix fortaſſe ab annis quingẽtis vllus fuerit Græcus Imperator propter ſummum omnium ordinum in eligendo conſenſum iuſtior, vel propter rectã gubernationẽ, & reip. & eccleſiæ ſalutarior. Et tamen nondũ exactis duobus Imperij annis, à Copronymo rurſus bello petitur, & de ciuitate eiicitur, tandẽq; cõprehẽditur, & poſt effoſſos oculos imperio exuitur, quod Cõſtantinus iterũ arripuit, nequaquã moribus in melius mutatis, ſed potius factus longè quàm prius efferatior.

Zonaras vbi ſuprà.

Glycas in annal. part. 4. pa 396. Conſtant. Manaſſ. in Annal. pag. 115.

Namq; pro eccleſiæ Græcæ in eccleſiaſticis capite ſe geſſit, & quod voluit in religione decreuit, & ex ſanctiſſimis monachis multos dãnauit, & patriarcha vetere cõtumelioſiſſimè habito expulſóque, paraſitum quendam ſuum Nicetam ei ſuffecit, *eunuchum, non ingenuum, ſed ſeruili genere ortum, in muliebribus miniſterijs educatum, qui nihil aliud ſciret quàm edere & bibere.* Nam quemadmodum in proceres ſæuierit, fando explicari non poteſt. Et tamen hæc bellua pluſquã triginta annos in Imperio vixit, adeo vt hiſtorici arcanam Dei prouidentiam obſtupentes exclament, *Quænam hæc viciſsitudo eſt? ô inſtabilis vitæ rota! Titus, Artabaſdus, Imperij campum inſpexit modò, & æquo citius abripitur. & impuriſsimus iſte, humani generis excrementum, longæuam nactus eſt vitam (O fortunam inæqualem) imperijque fructum ad ſatietatem vſque decerpſit.* Quòd ſi quis vulgarem populi Græcanici hac ætate corruptionem, leuitatem, contemptum numinis, ebrioſitatem, atrox Occidentalis eccleſię odium, ſchiſma inueteratum, & iſtiuſmodi multa perpendat: non ita valde admirabitur iudicium Dei, quòd ſublato viro bono, hanc Chimeram illis dominari ſuſtinuerit. Ex hoc autem facto Senatus Conſtantinopolitani, & melioris partis ciuium, & legionum, & Patriarchæ, & Cleri, illud vnum colligimus quid fides Chriſtiana circa ſubditorum obedientiam doceat; neque peccatum eſſe armis hæreticum Cæſarem ex ſuo throno fugare: neque tamen vtrum illud rectè fiat, ex euentu faciendum eſſe iudicium. Et probabi-

Zonaras Glycas.

Manaſſes vbi ſuprà.

babile quidẽ eſt ſi iſti quo zelo cœperunt, eodem progreſſi fuiſsét, nec ita facile ſeſe Copronymo vrbẽ paucis triremibus obſidenti dedidiſſent, nunquam fuiſſe ſub crudeliſſimum illius tyranni iugum redituros.

¶ 11. Longè certè fælicius antiquiores Græci Imperatorem ſuum Baſiliſcum ante annos mille, ab hæreſi per Imperium ſeminanda retraxerunt. Illе enim quum ſub prætextu ſanctius gubernandi, Imperium Zenone Imperatore altero Sardanapalo inde expulſo conſequutus fuiſſet: deinceps vero miſſis vbique *Circularibus literis* omnes epiſcopos inſtigaret ad damnandũ *Concilium Chalcedonenſe, & Tomum Leonis* pontificis Romani, qui libellus ſummam Catholicæ fidei cõtra Eutichem, Neſtorium, & antecedentes hæreticos continebat; multique epiſcopi metu adducti Baſiliſci literis ſubſcriberent, *Acacius patriarcha Conſtantinopolis populum & ordinem monachorum contra Baſiliſcum vtpote hæreticum concitauit, & cum illis ſtrenuè tyranno reſtitit: & Daniel* celebratiſſimus pietatis nomine monachus, *plebis & monachorum multitudine aſſumpta ad tyrannum acceſſit, & propalam liberè apud eum derectis dogmatibus diſſeruit; adeò vt Baſiliſcus motum plebis veritus, ab Acacio & Daniele coactus, Circulares priores literas abnegauit*, & contrariam conſtitutionem per Imperium Romanum emiſit qua omnes ad Catholicam fidem aſtringebantur. Ex priori tamen facto, quòd videlicet *aduerſus fidem bellum gereret*, omnium odium ita Imperator incurrit (maximè quia

11

An. 492.

Sacerdotes & monachi reſiſtũt hæretico Imperatori.

Niceph. lib 16. cap 6.

Euagrius lib. 3. ca. 7.

Ibi. cap. 8.

ſimulatè hoc poſterius edictum priori contrarium euulgaſſe putabatur, nec ſua ſponte ſed quaſi inuitus, quia epiſcopi & monachi per vim expreſſerant) vt Senatus populuſque Zenone reuocato Imperium Baſilitco abrogarit, malentes nequiſſimo regi ſubeſſe Catholico, quàm hæretico licet in ſpeciem multò moderatiori: quanquam nulla eſt hæreſis, quæ non immenſam flagitiorum Lernam ſecum trahat, etſi ea ad tempus aliquod occultentur.

Non admodum diſſimilis eſt hiſtoria Anaſtaſii Imperatoris qui proximè Zenoni ſucceſſit, qui certis conditionibus chirographo ſuo firmatis eſt admiſſus à patriarcha vt ſuperius expoſuim⁹.

Suprà fol. 36.

Quumque Manichæis & Arianis faueret, eorumque ſectas propagare ſtuderet, non poſſet autem quod volebat efficere propter chirographum quo ſe ad fidei Catholicæ ſolius defenſionem obligauerat, multis modis illud à patriarcha recuperare eſt adnixus. Quum verò ille conſtanter aduerſaretur fortiterque reſiſteret, *fidei proditionem exiſtimans ſi chirographum redderet*: & Imperator poſtquam omnia tentaſſet, nihil tamen obtineret: ad extremum hæreticorum *ſynodo collecta, per vim patriarcham cogere voluit vt Chalcedonenſem ſynodum damnaret.* At populus rectius edoctus hac ætate (qua D. Chryſoſtomus, & deinceps eius diſcipulus Proclus eccleſiam Conſtantinopolis gubernarunt) quibus in reb⁹ Imperatoria poteſtas verſaretur, quãdo, & quovſque ei obediendum eſſet, & quando ei reſiſtẽdum, quum eum videret Concilio Chalcedonenſi, hoc eſt Catholicæ orbis terrarum

Niceph. li. 16. ca. 26.

fidei eſſe aduerſarium, cuius in Imperiũ aſſumptus perpetuum ſe cuſtodem foreiurauerat, magno tumultu ad locum vbi Imperator cum ſuis hæreticis ſynodum agebat *accurrit, & apertè exclamauit, Martyrii tempus adeſt, nemo longius à paſtore abſiſtat: & conuitia in Imperatorẽ coniecit, Manichæum qui Imperio indignus eſſet vocans. Nequit enim vir pius Imperatorem reuereri, quum ipſa religionis pietas in diſcrimen adducitur: perſonas non reſpicit, nec potentia ſubnixos formidat.* Et hęc contra Imperatorem non à vili & infima vulgi fæce geſta ſunt, ſed *à piorum cœtu, qui tantam Imperatoris improbitatem* ferre nõ poterãt. Ita nimirum inſtituti erant, vt hoc tempore, & hac in re, Epiſcopo potius quàm Imperatori adhæreſcendum ſcirent, qui etiamſi propterea eos perduelles vocaret, & tanquam perduelles ſuis ſatellitibus trucidandos obiiceret, illi tamen non dubitabant hanc perduellionem eſſe verum Martyrium, ſeque ęterna in cœlis fælicitate à Deo coronandos, ſi in defenſione fidei epiſcopum ſuum contra Imperatorem hæreticum vel corporibus ſuis ſtiparent: vnáque hoc habebant firmum & certum axiôma, Imperatorem quia *hæreticum Imperio indignũ*, & per hæreſim amittere ius, quod vel populi vel Senatus Chriſtiani ſuffragatio ei conferre ſolet. Et Imperator hac populi cõſtantia fractus, *quum fugã meditaretur & capiti ſuo metueret*, vtiliſſimum ſuis rationibus conſilium cepit patriarcham adeundi eumque placandi: ad quem vt acceſſit, patriarcha *eum multa cum libertate velut eccleſiæ hoſtem obiurga-*

Ibid.

Conſtant. Manaſſ. in annalib. pag. 80.

Heroica Græcorum conſtantia contra Imperatorem hæreticum.

uit. Anaſtaſius autē non Imperatoriam iactauit maieſtatem, aut contra eum vt rebellem, & rebellionis authorem vociferatus eſt, ſed *in verbis eius acquieuit*, magnáque cum humilitate *ei ſe ſubmiſit*: & vt alius eruditus rerum Græcarum ſcriptor ait, *videns vniuerſam multitudinem imperium ipſius detrectare, volens nolens de impetu audaciaque remiſit, non aliter atque duri oris equus anhelans præ ferocia, ſi ferrum durius ſentiat, perdomatur.* Sed redit paulò pòſt ad ingenium Anaſtaſius, & hæreſiarcham Seuerum in throno Antiocheno collocans, per eum ſaltem Hieroſolymis & toti Paleſtinæ hæreſim ſuam inferre ſtudebat, quod Conſtantinopoli & in Græcia efficere non poterat. Erat tum in Paleſtina monachorum ſanctiſſimorum *immenſa & penè innumerabilis multitudo, quorum virtutes propter copiam & amplitudinem rerum, opere peculiari maximè indigent* (inquiunt eccleſiaſtici ſcriptores) *manifeſta tamen ſunt, & linguis eccleſiiſque omnibus celebrantur*: quorum præfecti erant *egregia illa luminaria Theoctiſtus magnus, & Theodoſius cænobiorum princeps, & Sabbas monachus.* Et hos potiſſimum adorti ſunt Imperatoris miniſtri, omnia ſe confecturos rati, ſi eos ad damnandum Concilium Chalcedonenſe poſſent attrahere. At illi cum toto ſuo grege, non magis à Conciliis illis quatuor, quã à quatuor euãgeliis diſcedere poſſe reſponderunt, *datiſque ad Imperatorẽ literis certamẽ ſe de iis vſque ad ſanguinẽ ſubituros, neq; ſe vllo modo à patrũ traditionibus deflexuros cõfirmarunt. Deinde circunquaq; ciuitates peragrantes, velut inuicti belli duces omnibus facti ſunt omnia, homines confirmãtes,*

Conſtant. Manaſſ. vbi ſuprà. pag. 81.

Niceph. lib 16. cap. 35.

Ibid.

ad fortitudinem cohortantes, ſocordiam excutientes, hæreticorũ inſaniam præuenientes. Quo offenſus Imperator miſit Hieroſolymã magnã armatorum manũ, qui epiſcopos ſibi non aſſentientes per vim è ſedibus ſuis pellerent. Quũque epiſcopus Hieroſolymitanus in magnis eſſet anguſtiis, *admirandi illi viri Sabbas & Theodoſius monachis ruꝛſ collectis, eos qui à Seuero & Imperatore miſſi fuerant facto tumultu ex eccleſia eiecerunt:* & mox corã Imperatoris ſatellitibus & ducibus *magna fiducia eos qui cum Seuero cõmunionem habebãt anathemati ſubiecerunt*, potiſſimum ipſi Imperatori anathema dicentes, qui in Seueri defẽſione & cõmunione erat princeps. Quod Imperator moleſtiſſimè ferens, Olympiũ quendã cum exercitu aduerſus eos miſit, *qui imperata pro Imperiali poteſtate neglectis canonibus eccleſiaſticis exequeretur.* Is autẽ Hieroſolymam aduenìens, diuinũ Eliã patriarcham ſede epiſcopali eiecit, & Ioannẽ quendã Seuero cõmunicantẽ in eius thronũ ſurrogauit. Cæterũ vt primũ præfectus ille diſceſſerat, *collocutus cum patriarcha Ioanne Sabbas, illi ſuaſit vt à Seueri cõmunicatione abſtineret & Synodũ Chalcedonenſẽ cũ ſanguinis ſui effũdendi periculo tueretur: quod etiã ille patrũ admonitiones reuerenter ſuſcipiẽs, & pacta conuẽta cũ Olympio inita negligens, fecit.* Quæ egregia hiſtoria Chriſtianæ fortitudinis plena, multa nos præclara docet; primùm, neminẽ ita eſſe à mũdi negotiis abſtractũ (nam quid erat his monachis rerũ terrenarum magis negligens) qui pro cauſa fidei à ſolitudine in ſocietatẽ ciuilẽ & apertã palæſtrã nõ debeat procedere. Deinde, pro

Ibi. ca. 34.

Fortitudo monachorũ

Multa in hac hiſtoria ſingularia.

1

2

ſide omnes Chriſtianos infimæ conditionis de-
bere maximos Imperatores anathemati deuo-
uere: tum, monachos, hoc eſt viros ſanctiſſimos
3 poſſe regi hæretico vim pro fide inferenti viribꝰ
quoque reſiſtere vbi probabilis eſt defenſionis
4 opportunitas: præterea, pro Concilio generali
pugnandum eſſe ad ſanguinis vſq; effuſionem:
5 & qui in hoc ſanctiſſimo certamine cũ Catho-
licis epiſcopis cõtra regẽ hęreticũ moriũtur, eos
eſſe martyres, & vt modò contra Imperatorem
tota ciuitatis Conſtantinopolitanæ multitudo
conclamauit, *hoc eſſe tempus martyrij*, vbi qui occi-
duntur, à Deo non vt perduelles patriæ vel re-
gis pœnam, ſed vt martyres Chriſti pręmia in
6 cœlo æterna reportabunt. Deniq; quum prin-
cipis impietate, religionis & eccleſiæ ſtatus in
periculum vocatur, tum demum piorum ho-
minum, ipſorumque ſacerdotum, & monacho-
rum eſſe, *peragrare ciuitates*, circuire prouincias,
monere, hortari, ſolicitare, homineſque Chri-
ſtianos ad hanc virilem quæ in factis, & non
verbis tantũ poſita eſt conſtantiam atque forti-
tudinem incendere, & prædicare pacta conuẽta
cum regibus contra fidem Catholicã facta, nul-
lius eſſe roboris nec ab homine Chriſtiano de-
bere ſeruari. Illud enim accuratè hiſtoria incul-
cat, qui iſta fecerunt, docuerunt, prædicarunt,
fuiſſe homines propter pietatem admirandam
egregia luminaria, viros toto terrarũ orbe cele-
berrimos; quæ itẽ omnia ex huius hiſtoriæ con-
cluſione magis eluceſcunt. Nã Imperator tan-
quam alter Antiochus quum ita à Ioanne pa-

triarcha ſe luſũ videret valde indignatus, Olympio duci præfecturam ademit, & Anaſtaſiũ cum nouis copiis contra illos Machabæos miſit, qui repetè Hieroſolymã aduolans, Patriarcham cepit & cõiecit in carcerẽ, vehemẽtiſſimè deïceps vrgens *vt Chalcedonenſem ſynodum damnaret & cũ Seuero communicaret*. cuius rei quum Patriarcha callidè aliquã ei ſpẽ feciſſet, proptereaque è carcere emiſſus eſſet, iam liber clam *monachorum cohortem in templum D. Stephani, vt præfractam hæreticorum temeritatẽ frænaret, conuocauit.* Deinde ſtatuto die Imperatoris præfectus Anaſtaſi⁹ ingreditur, vt ipſo nimirum præſente ac teſte Synodus Chalcedonẽſis damnaretur, cuius rei ex verbis Patriarchæ magnã ſpem conceperat. Patriarcha Ioannes ſuggeſtum *aſcendit, ex vtraque parte Sabbæ & Theodoſij propugnatorum Dei manib⁹ ſuffultus, ibique fiducia plenus*, quum dux auidè cuperet audire anathema contra patres illos pro ſuo Imperatore & epiſcopo Seuero: ille contrà, *Si quis* (inquit) *Euticheti, & Neſtorio, & Seuero aſſentitur, anathema: Si quis quatuor vniuerſalium Synodorũ dogmata non ſequatur, anathema.* Quod dux audiẽs, multitudinis impetũ metuẽs, fuga ſaluti ſuæ cõſuluit: & quod ita euaſit, præclarè ſecũ actũ putauit. Nec epiſcopi patreſq; hoc tãquam ſeditioſũ excuſarunt, aut quaſi culpa admiſſa eã in tumultum & furorẽ popularẽ retulerunt, ſed lõgè ſecus, *quũ ſcirent Imperatorẽ ea re audita iratũ fore, epiſtolã libertatis plenã ad eum dedere, in qua tum illum arguebant, tũ dogmatis ſui certitudinẽ aſtruebãt. Scire ſe quidem à 318. patribus Niceæ promulga-*

Niceph. lib.16. cap. 34.

Monachi vi obſiſtunt duci Imperatoris.

Defendunt factum ſuum.

tam fidem rectam. Tenaciſſimè autem alia tria Cõcilia, vt quæ prioris illius veſtigijs inniterentur retenturos, neque ſe quicquam, etſi duri aliquid accidat, de primis traditionibus remiſſuros, ſed eas ad ſanguinem vſque ſi opus ſit defenſuros eſſe. Et ita patriarcha Ioannes, & ſancti illi viri ſcripſerunt, aliàs quidẽ *ſancti*, ſed in hoc ſanctiſſimi, quòd quum ſcirent quid Deo, quid Cæſari deberetur, vbi iuriſdictio Imperatoria deſineret & terminaretur, nullum capitis periculum recuſarunt, vt fidem Catholicam ab hæreticorum contagione & communione ſeruarent illæſam. Atque hîc demum quũ homines ſuas partes viriliter egiſſent, & tamen Anaſtaſius in ſua hæreſi pertinax, vel fraudibus vel viribus eos fracturus videretur, Deus ſeruis ſuis protegendis ſuam extraordinariam opem interpoſuit. Vidit enim circa hæc tẽpora Imperator per quietem virũ aſpectu terribili, qui chartam manibus tenebat, eáque aperta & Anaſtaſij nomine inuento, eum ſeuerè huiuſmodi verbis compellauit: *Deus Ezechiæ pietate conſpecta vitam ei longiorem conceſſit, promiſſa inſuper ex hoſtibus liberatione: tuam verò nequitiã & profanitatẽ abominatus, vitæ tuæ tẽpus præcidit, & annos quatuordecim ſuſtulit. Hiſque dictis, illos 14. annos ex charta deleuit. Moxq; Imperator exitiali plaga percuſſus & fulmine tactus, viuẽdi finẽ fecit.* Neque ſanè dubito quin ſi Græci contra Copronymum pari conſtantia dimicaſſent, Deus etiam ſimili modo opem eis tuliſſet, & parem benedictionem eorũ laboribus tribuiſſet. Alia quædam & non min⁹ luculenta eccleſiæ Græcæ exempla ad Chriſtianorum hominum officium demonſtrandum

Mirabilis interitus Anaſtaſii Imperatoris.

Conſtant. Manaſſ. in Annal. pag. 81.

afferri poſſent, ſi exemplorū multitudine quæſtio eſſet decidēda. Sed quia vt Chriſtus & Chriſti veritas *eadē eſt heri, hodie, & in ſæcula*, ſic Chriſtianorum ad eandem veritatem eadem eſt obligatio, nec Chriſtiani qui ſequuti ſunt Imperatores alio iure regnarūt quàm Baſiliſcus, Zeno, Anaſtaſius: nec Chriſtiani vel laici, vel monachi & eccleſiaſtici magis eis lege diuina ſubiecti fuerūt quàm iſti magni Cōſtantinopolis & Hieroſolymorum patriarchæ, illique alij *admirandi monachi*; ex vno vel altero illuſtri exemplo non minus quàm ex mille aliis coaceruatis, Chriſtianorum & regum & ſubditorū officium mutuum colligitur: etſi plurimæ ſępenumero interueniant circunſtantię, cur nec reges nec ſubditi eodem modo officia ſua exequantur. *Heb.13. 8.*

12 ¶ 12. Ergo quæ fuerit eccleſiæ Grecæ fides de ſubditorum obedientia principibus hęreticis & Apoſtatis non pręſtanda, his exemplis ſatis dilucidè patet. De fide autem & praxi eccleſiæ Latinæ non opus eſt quicquam adiicere, quando eā ſatis abūde anteà explicauimus, rebuſque geſtis Chriſtianorū Saxoniæ, & Germaniæ, & Hiſpaniæ, & Galliæ, & Angliæ, & Scotiæ, & Poloniæ nō minus clarè demōſtrauim⁹. Et ſi quis alia exēpla deſideret, in particularibus regnorum hiſtoriis multa plura reperiet; quale eſt (vt his Gręcis Cæſaribus vnum Germanum adiiciam) illud Othonis quarti qui quum *in Imperatorem vnctus & iuratus, ſtatim fracto iuramento tyrannicè imperaret*, & manifeſtè hoſtem ſe cleri & eccleſiæ gereret, principes Alemani Norimbergæ cō-

Suprà cap. 8. §. 9. 10. Nauclor. generat. 41. pag. 274. 275. Langius in chronico Cirizenſi. ann. 1109. Erfordēſis de Lātgrauiis Turingia. ca. 34.

uenientes, orarunt pontificem Innocentium 3. vt eis ab obediētia Othonis liberatis Fridericus Henrici Imperatoris defuncti filius Imperator confirmaretur. Quod quum pontifex feciſſet, & Othonis excommunicatio per Germaniam fuiſſet diuulgata, plurimique principes ab Othonis obedientia ſe ſubtraherent, ille reliquos fautores ſuos Norimbergæ congregans, humili & demiſſa oratione vſus vt eos ſibi conciliaret & à pontifice diſiungeret, *Ad vos (inquit) o principes reſpicit regni Teutonici quavis diſpoſitio, veſtra intereſt eminus cuncta proſpicere. Veſtri etenim iuris eſſe fatemur non Romani pontificis Imperatorem creare, & deſtituere ſimiliter. Igitur ô principes & regni cordati proceres ius veſtrum defendite.* His verbis vnam ſibi plagam inferens, vt aliam repelleret, & dum pontificis iudicium declinat, principum ſententiam (quorum tamen authoritas à pontifice fluxit) efficacem ad ſe Imperio priuandū confeſſus, qui mox pōtificis ſententiam exequuti ſunt. Quanquā enim ad tempus quidam Othoni adhæreſcerent, poſtea tamen re maturiùs *deliberata, Fredericum abiurato Othone in regem Germanorum vnanimiter eligunt, ſolennes ad illum cum electionis decreto nuncios mittentes.* Qui mox in Germaniam veniens *ab omnibus vt rex honorificè ſuſcipitur. & Otho videns ſe ab omnibus deſolatum, cum paucis admodum ſtipendiariis militibus profugit.* Et ſi VVenceſlaus Caroli 4. Imperatoris fili⁹ Imperator ab omnibus principibus elect⁹, & à pontifice probatus, etiā poſtquam annos triginta & amplius Imperio prę-

Germani recedūt ab obedientia Imperat. excommunicati.

Nancler. vbi ſuprà pag. 276.

Suprà fol. 309.

Ibid. pag. 277. 278. 279.

fuiſſet, *quòd eidẽ gubernando fuiſſet inutilis, & duas tantùm artes ſciret, vnam voluptatibus ſe dedere, alteram cumulandis pecuniis intendere*, ab iiſdem principibus, põtifice Romano admodum approbãte Imperio deiectus eſt, quæ eadẽ ratio cõtra quoſdam Galliæ reges valuit Childericum, Carolum Craſſum, & Simplicem, quanto magis proceres principeſque Germanici, & Gallici, & alterius cuiuſcunque regni regem non tãtumvoluptariũ, auarũ, inutilem, ſed etiam crudelem, ſanguinariũ, tyrannũ, hæreticũ, Apoſtatã, omnibus flagitiis oppletum, reipub. non modò inutilem, ſed etiam facẽ & flãmam & internecinã peſtẽ, poſſunt & debent à reipub. gubernaculis deiicere? *Naucler. generat. 47. Mutius in Chronicis Germaniæ lib. 26. ann. 1400.*

Cuius tamen exemplum propriè nullum in Gallia (quod ſciam) à primis Gallicani regni incunabulis, ſaltem poſt Hugonem Capetum ad hanc vſque memoriam occurrit. Nullus enim hæreticus, nullus Apoſtata, nullus propter hæreſim excommunicatus in auguſtiſſimo Francorum ſolio hactenus conſedit. Philippus quidem primus propter adulterinas nuptias anathemate notatus, quãquam fœdiſſimum crimen admiſit, longè tamen ab hæreſis horrenda cõtagione abfuit. Et excommunicatio Philippi Pulchri à Bonifacio 8. & Ludouici 12. à Iulio 2. propter cauſas merè ciuiles, lõgè alterius eſt generis, largioréque præbet & regibus & ſubditis ſeſe defendendi cãpũ. Si tamẽ rex aliquis hæreſi corruptus ad aliquam partem horum immanium ſacrilegiorum prorupiſſet, quæ Caluinianis prin- *Nullus vnquam hæreticus rex Galliæ.*

cipibus ſunt vſitata & familiaria, iſque propterea excommunicatus fuiſſet; quid aduerſus eum Franci nobiles feciſſent, ex Ludouici Iunioris hiſtoria poteſt intelligi. Bellum gerebat ille cõtra Theobaldum Comitem Bleſenſem, oppidũque Victoriacum, quod erat Bleſenſis ditionis, captum diripuit, & profana ſacraque loca *ſine diſcrimine incendit: Vbi in æde principe ad mille quingentos puberes impubereſque promiſcuè combuſti, qui ſanctitate templi ſalutem ſperantes, ad altarium tutelam ſupplices confugerant.* Mox ſe colligens rex ingenti dolore atque mœrore propter illud facinus afflictabatur, vt opus fuerit viros ſanctiſſimos, & in his D. Bernardum ad eum conſolandum accerſere. Interim Theobaldus domeſtici doloris memor regem apud proceres Francos incuſat, *eum primùm cum hominibus bellum geſſiſſe, deinde in templa numenque tela & impias faces vertiſſe. Illũ regem iuſtum Francis habendum non eſſe, cui Deus Opt. Max. ſanctus non ſit. Regni iure deceſſiſſe videri quum ſe ſuoſque in aras ararumque ſupplices armarit, quas tanta religione ſuperiores reges condendas curarint, conditaſque locupletarint, ac inuiolatas inſpoliataſque eſſe voluerint. Qui ſexui ætatique imbelli omnem exuens humanitatem non pepercerit, eum nefas eſſe apud Francos nomen regium obtinere. Se illius dicto audientem non futurum cuius animus cæcus præcepſque feratur, quique coërcendus magis ſit quàm regere alios didicerit.* Theobaldo hæc orante, proceres reliqui non vociferantur rebellem & proditorem, qui contra regiam maieſtatem ita declamet, ſed potius Comitis approbant oratio-

Paul. Æmilius li. 5. in Ludouic. Iuniore rege 40.

Æmil. ibi.

Hoſtis altarium & eccleſiarum non poteſt eſſe rex Francorũ.

nem, & deteſtantur regem, qui contra regale officium & decorem tam longè vltra humanitatis fines exceſſerat, facinuſque putabant adeo deteſtabile, vt iuſtè propterea rex alioqui nō malus maieſtate regia potuerit amoueri, *defectioque futura videbatur, continuòque exorta fuiſſet, ſi aliquis ſe regis æmulum & caput rei contra eum gerendæ obtuliſſet*. Quid illi feciſſent ſi rex manifeſtè hæreſim præ ſe tuliſſet? ſi procerum odio & indignationi ſupremi paſtoris anathema fuiſſet adiunctum? ſi rex non vnum modò templum & oppidum, ſed templorum multa millia vt iſte *Hugonotarum princeps & protector* in his ſuis rebellionibus incendiſſet? Verùm pacificandis rebus Gallicanis interponunt operam ſuam hoc tempore Romanus pontifex, & ſanctiſſimus ille D. Bernardus, non quaſi proceres hoc facto maieſtatis læſæ rei fuiſſent, aut etiam contra officium vel Chriſtianorum vel ſubditorum aliquo modo deliquiſſent; ſed tantūmodo petunt à nobilitate Francorum, vt Chriſtiana charitate regis offenſam condonent, & quam in regem iuſtam conceperant iram, eam contra Saracenos effundant, ipſique cum rege contra infideles in ſacram militiam proficiſcātur: nominatim Theobaldum D. Bernardus *orauit monuitque, vt Franciæ communi matri memoriam ſimultatum condonaret. Si vocem mittere poſſet, petituram eam vt domi pace ſtabilita, cædes, cruor, omnia bellorum exēpla in Chriſti hoſtes verterentur. Reges vt homines natos peccare grauiter poſſe, ac in homines ſuperoſque multa impiè nefariéque ædere facinora: quem verò pœnitentia ſcelerum ſub-*

Æmilius vbi ſuprà.

Suprà fol. 244. 329.

D. Bernardus reconciliat proceres regi.

Ibid.

eat, qui pietate corrigere mala facta contẽdat, eum velut tabulas naufragij ſui colligentem, non obruendum quum emergat fluctibus, ſed ſubleuandum eſſe. Ita agente D. Bernardo, rex procerésque obliuionem præteritorum ſanxere. Quòd ſi rex ille Hugonotarum principum more ſcelera ſua ac ſacrilegia prædicaſſet, ſi ea à proceribus *approbari tanquam iuſtè facta* flagitaſſet, nũquam eum D. Bernardus

Suprà fol. 242.

in medio pelago naufragum mariniſque fluctibus obrutũ eripuiſſet, neque eripere potuiſſet, qui ſola pœnitentia & ſacrilegij confeſſione tãquam naufragij tabulis nitentem & enatantem adiuuit, & præſenti ſubmerſionis perdendique diadematis periculo liberatum priſtinę maieſtati & ſecuritati reſtituit.

13 ¶ 13 Denique non ſolùm permitti ſubditis vt contra reges hæreticos arma ſumant, ſed etiam laudabile eſſe, idque ſubditorum Chriſtianorum officium requirere: ne per ſingula Orientis & Occidentis regna particulatim vagando prolixior ſim, hoc generale omnium totius mundi regnorum ius eſſe, Deus in antiquiſſimo populi ſui regno expreſſe declarauit. De⁹ enim ipſe Dauidi & poſteris eius regnũ Iudæorũ attribuerat, De⁹ ipſe hoc æternũ fore ſemel atque iterũ pollicitus fuerat. Populus, pontifices, exercitus, omnes hominum ordines in regnum illud conſenſerant. Et tamen quia ſemper in omnibus eiuſmodi fidelium hominum regnis implicitè & abſconditè latet illa conditio, *modò reges à vero Dei ſupremi regis cultu fideque ad falſas religiones & hæreſes ne deflectant*, Salomon autem hanc conditionem non ſeruauit, ſed ab vxoribus

1 Reg. 16. 2. Reg. 25. 7. 3. Reg. 1.

ſeductus eorum Idolis ſeruiuit, nec à Deo ſemel atque iterum monitus reſipuit: ideo diuinum illud iudicium tanquam eccleſiaſticum anathema vel excommunicationem audiuit, *Quia habuiſti hoc apud te, & non cuſtodiuiſti pactum meum, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo.* Atque hac authoritate Iſraëliticum regnum à Iudaico diſtractum eſt, longéque maior portio, è duodecim nimirum partibus decem à regno Dauidis auulſæ. Ad quas recuperandas vbi exercitu collecto expeditionem ſuſcipere vellet Roboam, prohibuit Dominus per prophetam dicens ad eum & quæ cum eo remanſerat tribum Iuda & Beniamin, *Non aſcendetis neque bellabitis aduerſus fratres veſtros filios Iſrael. Reuertatur quiſque in domum ſuam. à me enim factum eſt verbum hoc*: Ego ſum huius defectionis & noui regni author & conditor. Et quidem quòd ſeruus Salomonis contra regem dominumque ſuum propter hæreſim & tyrannidem conſpirauit, & ab eius obedientia maximam ſubditorum partem auertit, rectè factum eſt, deoque ipſo authore & auſpice, & ad æternam ſubditorum imitationem iubente factum eſt. Quòd verò mox impius vir diuinæ erga eũ bonitatis oblitus, vitulos aureos Dei loco adorãdos nefariè erexit, ex eoq́ue ſempiternã Dei maledictionẽ ſibi poſteriſque ſuis conſciuit, hoc ſcriptura damnat, hoc Deus eſt abominatus, & hoc in poſteritate Ieroboami ſeuerè vindicauit. *Neque enim* (vt ait D. Auguſtinus) *Deus religionis, ſed*

Math.18. 17.

3.Reg.11. 11.

Ibid. ca.12. v.23 24.

Deus liberat omnes ſubditos ab obedientia regis hæretici.

Auguſt. de ciuit. Dei lib. 17. cap. 21.

regni probauit diuiſionem. In regni autem, ad eum quem diximus modum à rege Iudaico defectione, *nullum fuit vel regis* Iſraël rebellantis, *vel populi* eum ſequentis *peccatum*, vt veriſſimè ait D. Auguſtinus, & ipſe Deus ſua ſententia confirmat. Qui etiam nouo regi mox per Prophetam pollicetur, *Si ambulaueris in viis meis cuſtodiens mãdata mea & præcepta ſicut fecit Dauid ſeruus meus, ero tecũ, & ædificabo tibi domũ fidelẽ quomodo ædificaui Dauidi:* adeo vt regnũ Ieroboami nõ min⁹ fuerit quàm Dauidis iuſtum, legitimum, deoque gratũ: eoq; exemplo regna aliorum ſubditorũ, qui à regibus idololatris & hæreticis regna etiam maximè hæreditaria auferunt, iuſta ſunt & æquiſſima, ipſiuſque Dei volũtate, lege, & expreſſo iuſſu fundantur. Et hoc Dei præceptum, atque exemplum imitatæ ſunt aliæ deinceps Iudææ ciuitates & prouinciæ, quæ regibus Iudææ hæreticis recuſarunt parere. Hoc Dei præceptũ alienauit Idumæos & Labinos à ſubiectione Iorami. Hoc alienauit Machabæos & totam Iudæã à ſubiectione Antiochi & ſtirpis Seleuci, cui per annos centum quadraginta pacificè obediuerant. Hoc Dei mandatum edocuit pontifices Chriſtianos ſtatuere vt quas Catholici prouincias regibus hæreticis adimere poſſent, eas optimo iure & iuſtiſſimo titulo occuparent vt ſuas. Hanc Dei legem epiſcopi in Conciliis generalibus imitati ſunt. Hac lege Occidentis Imperium à Græcis Imperatoribus fidei Catholicæ inimicis ablatum eſt. Et optimi fortiſſimique Francorum reges, Pipinus, Carolus Magnus, Ludoui-

3. Reg. 11. v. 38.

Suprà fol. 363. 359.

Suprà fol. 322.

Canon eccleſiæ liberans ſubditos ab obedientia regis hæretici, fundatur clarè in ſcripturis.

Ludouicus Pius,totáque Frácorum natio,& Italorum, & Hiſpanorum, & Occidens vniuerſus pontificeſque Romani illi,quorum & virtus & pietas & doctrina erat celeberrima,Græciaque ipſa,Græcique & Imperatores & epiſcopi, hoc eſt ipſe populi Chriſtiani flos, ſemper credidit regna hoc iure acquiſita fuiſſe regna iuſtiſſima: iuſque aliorum quanquam vetuſtiſſimum, per hæreſim tamen amitti, & per ſententiam Sacerdotum & eccleſiæ, nouis regibus priorum regum ſubditis accreſcere. Nulla enim alia ratione regna Chriſtiana Chriſtianis regibus voluntate Dei addicuntur quàm qua regnũ Iudææ mãdato Dei Dauidicæ ſtirpi attributum fuit, nimirum vt legem Dei cuſtodiãt,& omnem idololatriam hæreſimque deuitent. Eadem eſt ſemper Dei voluntas, eadem ſcripturæ ſanctæ authoritas,eadem hæreſis coram Deo fœditas, eadem vel maior fidei neceſſitas, idem reipub. & populi ius,eadem cõditio regum,nihil denique prorſus diſcriminis, quin vt illorum ſic iſtorum quoque ſubditorum cõtra reges ſuos Apoſtatas bella ſint ſancta,prouinciarum defectiones licitæ, procerum conſpirationes ad regni partes ab hæretici regis iugo auellendas probatæ, & expreſſa Dei voce præceptæ, quod quotieſcunque ſincera mente ad protegendam à lupis,ab apoſtatis & hæreſiarchis Dei religionẽ populũque fit,certiſſimò dici poteſt vt olim, *à Domino factũ eſt verbũ hoc*:& quamuis fuerint antea talium regũ ſerui,iam tamẽ *Deus dat* iſtiuſmodi *ſeruis* tã impiorũ dominorum regna,& qui ita cõtra principes

ſuos bella mouēt,& ab eorum obediētia ciuitates prouinciaſque auertunt, *Si ambulent in viis domini, & mādata eius*, eius fidem, eius cultū, ei' Catholicā religionem *cuſtodiant*, Deus *erit cum iis, & ædificabit eis domū ſtabilē* æternā in cœlo & in terra glorioſam, *quomodo ædificauit Dauidi*. Sic enim propheta Dei loquitur, ſic Deus ipſe pollicetur, & hoc genus diuinæ vltionis quo hęretici reges per ſuos ſubditos caſtigātur, regniſq; ſuis exuūtur, multò magis deo placet quàm quū idē per alios reges efficitur. Quod in regno illo Dauidico aliorum typo & imagine Deus ipſe patefecit. Qui quū Salomoni propter idololatriā duos eodē tēpore hoſtes ſuſcitaret, alterū *Adad Idumæū de ſemine regio*, cuius maiores Idumęā, magnā regni Salomonis partē, regiò iure tenuerāt, alterū ſeruum Salomonis Ieroboamū, quì in nullū viculū ius aliquod regium poterat obtendere; Adadus *licet à Deo ſuſcitatus*, veniens tamē in hæreditariū ſuū regnū, illud ad defectionē à Salomone nō potuit impellere, ſed in Syriam profugere coactus eſt. Ieroboamus autē, & Idumæā & lōgè maiorē Iudææ ipſius partē à Salomonis familia ad ſe pertraxit, regnūque Iſraëliticum cōtra illā in ætates multas ſtabiliuit. Voluit nimirū Deus hoc facto perſpicuè in oculis fidelium omnium cōſtituere ius ad regna fidelium & Chriſtianorū maius eſſe in religione, quā in ſucceſſione, maius in vltione hæreſis quā in cognatione ſāguinis, maius & ſolidius in eo qui exterminatis hæreticis illud ſibi & Catholicæ eccleſiæ ſubiūgit, quā qui religione neglecta & ſpreta, lōgā & abſoletā ſeriē maiorum ſuorū in tali regno ſibi vi-

Bella ſubditorū contra reges hæreticos Deo maximè probantur.

3. Reg. 11. v. 14.
Ioſeph. Antiq. li. 8. ca. 2.

ciſſim ſuccedẽtiũ poteſt prætexere. Nã hic multæ obſcuræ & ſpinoſæ difficultates ſolent emergere, illic clariſſima eſt Dei & eccleſiæ ſententia, *Poſtquam* per ſummum paſtorẽ *vaſſalli à fidelitate regis hæretici denuntiantur abſoluti, Catholici terrã eius occupent, & eã exterminatis hæreticis ſine vlla contradictione poſsideãt*, quam veritatẽ vtpote per ſe clarã & euidentẽ & ex apertiſſimis ſcripturis deductã, Chriſtiani & in Oriẽte & in Occidẽte, tũ fide tũ moribus ſemper præ ſe tulerũt. Optimi quidẽ Græci & ſacerdotes & laici Imperatoribus ſuis hæreticis armata manu reſiſtere nunquã putarũt eſſe peccatum, aut læſæ maieſtatis crimẽ: ſed cõtrà potius ſi regibus extra limites & cãcellos poteſtatis ſuę ad hęreſes, ad ſchiſmata, ad eccleſiaſtica peruertẽda & perturbãda euagãtibus nõ ita ſe opponerent, hoc ex verbo Dei edocti erant ſcelus fuiſſe piaculare, & quo Dei Opt. Max. Maieſtas grauiſſimè lædebatur. In quam fidẽ praximque quemadmodũ conſpirauerint omnia Occidẽtis regna Chriſtiana, ex his quæ hactenus percurrimus ſatis clarè Chriſtianus lector aduertat.

Suprà fol. 322.

14 *Doctrina Caluiniana ſũma de bello à ſubditis contra reges gerẽdo.*

¶ 14. Eadẽq; fuit Proteſtãtiũ cuiuſq; ſectæ, potiſſimũ Hugonotarum galliæ, à primo Euãgeliſmi huius exortu vſque ad ducis Alençonij mortem, quæ ante paucos annos accidit, generalis perſuaſio. Ab eo autẽ tempore, propter cauſas cuique fatuo apertiſſimas, variarunt Euangeliſmi ſui tenorẽ, & deinceps nõ gladiis ſed orationib' pugnãdũ aiũt, & regẽ Galliæ ſine recuſatione adorandum, quiſquis eſt agnationis iure proximus, ſiue ſit hæreticus, ſiue tyrannus veteribus illis

Apolog. Catholi. part. 2. pag. 151. 227.

Vide ſupr. fol. 349.

Heliogabalo, Valente, Bardane, & Andronico multò ſceleratior. Sed quoniam qui huius ſunt Euangelij noui authores, ſunt adhuc infantes, & nulla habent opinionis ſuæ præſidia, præter meta & puerilia mendacia, vetus autem Euangeliũ Caluinianũ ſemper huc vſque contrarium ſenſit & ſuaſit, nouo huic verboſo & garrulo & nihil niſi muliebriter rixanti, vel ſophiſticè potius garrienti & mẽtienti, antiquius illud oppono: eiuſque doctrinã in certa capita redigam, iiſque hãc tractationẽ concludã & definiã. Continet enim ſummã eorũ quæ hactenus à me dicta ſunt, vel etiam quę de hoc argumẽto dici ſolẽt. Quid Beza de iis iudicarit, qui contra regem pro Euãgelio præliati ſunt, & in eo bello vitam amiſerũt, ſuprà expoſuimus. Decẽ ferè annis poſtea miniſtri Geneuenſes vt fratrum Hugonotarum cauſam toti mundo probarent, alium emiſerunt librum cuius hæc fuerunt capita.

Caluiniſtæ probãt bella Gallorum contra regem Nauarr.

Suprà fol. 350. Comment. de ſtatu religionis in Galiia, part 2. lib. 12. à fol. 120. ad 130. ann. 1573.

1. *Regi manifeſtè tyranno & ad leges euertendas ſua poteſtate abutẽti, opponere ſe debet inferior magiſtratus ex iureiurando præſtito obligatus ad eorum ſalutem & cõſeruationem qui ſuæ fidei cõmiſſi ſunt, armis etiam ſi opus ſit adhibitis.* At quemadmodum hoc legitimè fieri poteſt, quum inferiores omnes iurati ſint vt regi obediant, ideòque ſine manifeſto periurio eius authoritati ſeſe non poſſunt opponere? Reſpondent iſti,

Bellum ſubditorum contra regem.

2. *Ius naturæ ex quo pendet conſeruatio ſocietatis humanæ, nunquam patitur vt hoc caput in dubium reuocemus. Etiamſi nobis firmiſſima obligatio & pactum cũ rege intercedat, tamen illam obligationẽ abrogari quũ*

eſſentiales conditiones manifeſtè violantur propter quas propriè cōtracta erat obligatio. In populi autem iuramēto illa fuit ſemper tacita aut expreſſa conditio, ſe obtemperaturū regibus quamdiu iuſto & æquo imperio rem gererent. Eſt enim hæc certa regula, Cùm conditio aliqua tacita aut expreſſa contractui opponitur, illam omnino frangere, qui ei aduerſatur: non illum verò qui ſub conditione obligatus, ab eo qui conditionem frangit ipſo iure liberatur. Atqui quis regis conditiones regni ſuſcepti tranſgrediētis iudex eſſe poteſt? Nemo penitus niſi ſolus Deus ſi nouis Caluiniſtis credimus. Sic enim fuſe & copioſe declamāt, & multis ratiunculis conantur aſtruere. At reſpondēt veteres Caluiniſtæ hoc eſſe mēdacium impudēs. *Eſt enim ſempiterna illa Ordinum regni in regē authoritas vt ſuprà demōſtrauimus, quæ vſurpatione, aut lōgi tēporis præſcriptione immutari nō poteſt. Certúmque eſt nec populos creaſse nec recepiſſe reges, niſi certis conditionibus, quibus à magiſtratu ſummo manifeſtè violatis, conſequitur illum ius illorum abdicandorū habere qui habuerat creandorum, id eſt populum ſummos magiſtratus imperio abutentes abdicare imperio poſſe. Neq; verò omnes regni partes in ſolidum regi committuntur, ſed tantùm ſuperior regni dignitas, cuius tamen ſuo modo & certis quibuſdā conditionibus inferiores magiſtrat⁹ ſunt participes, maximè illi, qui* Officiarij Coronæ *vulgò nūcupātur qui nō regiæ familiæ domeſtici, ſed regni potius ſunt miniſtri, de quibus ſtatuendū eſt, illos non tam à rege quàm à regno pendere.* Atqui nū vlla ſuppetūt populi Christiani exēpla qui hoc iure in reges & Imperatores ſunt vſi? Maximè.

Iuramentū nō ſemper obligat ſubditum ad obedientiam.

Apolog. Cathol. part. 2. §. 21. 22. Suprà fo. 349.

3 *Rex à populo poteſt exauthorari.*

Officiarij Coronæ.

4 *Hoc ſiquidem apud omnes nationes celebriores ſem-*

Multi reges à ſubditis iuſte depoſiti.

per vſurpatum fuiſſe perſpicuum eſt. Id quidem & in regno Romano, & in Republica, & in Imperio ipſo ſeuerè obſeruatum (quatenus quidem legum inſtituta vim obtinuerunt) ex ipſis rerum Romanarum locupletibus authoribus patet. Apud Danos, Suedos, Scotos, Anglos, Polonos, recentia exempla probant illam aduerſus reges eſſe populi authoritatem. Idem in Hiſpania factitari certum eſt. Et in Imperio Electores poſſunt Imperatores vt eligere, ſic abdicare, quum ita opus fuerit, quẽadmodũ ex Adolphi & Vuenceſlai abdicationibus apparet. In Gallia quoque idẽ perſpicuis exẽplis cõſtat vſque ad recentia Ludouici vndecimi tẽpora. At diuinũ fortaſſe ius his omnib' humanis exẽplis præiudicat. In ſcripturis autẽ ſacris nuſquã opinor populus tantũ ſibi arrogauit: vt contra regẽ tyrannũ aliquid iſtiuſmodi tentaret. Imò verò (inquiũt veteres illi Caluiniſmi doctores) hoc totum ex mera ignoratione proficiſcitur.

Suprà fol. 300 363.

Scriptura probãt reges à ſubditis ſuis iure vel deponi vel etiam occidi poſſe.

5 *Nã abdicandi regis penes populũ Hebræũ extitiſſe authoritatẽ, perſpicuis exẽplis apparet, tum ex Athaliæ abdicatione atque iuſtiſſima cæde, quæ per ſexennium regnum obtinuerat, item ex capitali pœna inflicta Amaſiæ Hieroſolymitanorum decreto, quam non per ſeditionem patratam, ſed certis ſeniorum iudiciis ſtatutã fuiſſe, omnes hiſtoriæ illius circunſtantiæ oſtendunt. Sic itẽ Lobnẽſes à ſe regni Iudaici iugũ excuſſerũt, quòd Ioramus purũ Dei cultũ reliquiſſet. Eſtq; generalis regula, omnibus ciuibus vindicandã eſſe cõmunis patriæ libertatem aduerſus furores tyrãnorũ, quã fœliciſſimo exitu ſecutus eſt Mathathias & ipſius liberi, nec debet à populis omitti niſi peculiare Dei mãdatũ interueniat.* Huius ergo totius doctrinæ quę poſt Euãgelij Caluiniani primã natiuitatẽ vſq; ad annũ 1584. Geneuæ

& in tota Gallia ſingulisq; Gallicarũ cõgregatio nũ cõſiſtoriis valuit & dominata eſt, ſummã & epitomẽ ſi quis ſcire deſiderat ſic accipiat.

Doctrinæ (inquiunt iſti) noſtræ, eò redit ſumma. Supremum rerum imperium ſummaque autboritas ita eſt penes reges, vt ſi leges eas quibus præſtito iuramento ſe obſtrinxerunt, violant, & tyranni manifeſti euadant, nec potiori cõſilio locum dẽt, licet inferiori magiſtratui, potiſsimũ ijs qui vocantur Officiarij Coronæ, *quique ita ſunt ſummo magiſtratu inferiores, vt tamen ex patriæ inſtitutis & legibus ſummi magiſtratus cauſa tanquam fræna quædã conſtituantur, iſtis licet & ſibi, & eis, qui ipſorum fidei cõmẽdati ſunt prouidere, ſeque tyranno illi opponere. Nam quòd ad Ordinũ conuẽtum attinet, ei non tãtum licet, ſed etiã obligatur, vt ſe tyranno opponat, reſque inſtauret, & in priſtinũ ſtatum reſtituat, ipsũque tyrãnũ coërceat & plectat: eſtque illa deteſtabilis vox, regem eſſe omnibus legibus ſolutũ vt à repub. non poſsit coerceri.* Hodierna ergo Caluiniſtarũ theologia, quæ ſubditis imponit merã obediẽdi neceſſitatẽ, quæ prædicat, ita *cœlitus* venire regum deſignationẽ vt ijs vel immaniſſimis tyrannis & hæreticis ſine exceptione parendũ ſit, eſt non ſolũ ſordida, aſſentatoria, & Gnatonica, ſed etiã impia, proditoria & rebuſp. exitioſiſſima 6

Confer hæc cum nouorum Caluiniſt. doctrina. *ſuprà fol. 349.*

Repugnãtia veterum & nouorũ Caluiniſtarum.

Eſt enim mutua obligatio & patroni & clientis, mutuum etiã feloniæ crimẽ vt ſubiecti erga Dominũ, ita domini erga ſubiectũ. Perit ergo ius domino peccãti, & contra ſubiectũ præter conuentũ aliquid agenti. Vt autem Imperator Imperij primus eſt cliens, ita & rex regni: imò interponitur iuſiurandũ, cui obſeruãdo profectò tenetur. Quis ergo dubitet ſummum magiſtratum autboritate ſua ad ſubiectorum perniciem tyran- 7

Mutua obligatio regis & ſubditorum.

nicè abutentem, eo ipſo iure, feloniæ crimine reum peragi, atque adeò ſuam illam authoritatem amittere? Hactenus veteres Caluiniſtæ: quorũ generalem doctrinã niſi in particulari applicatione, cõmuni hęreticorũ more errarẽt, tãquã verã & ſolidis argumẽtis fultam, iſtorum poſteriorũ graculorum loquacitati, qui nihil norũt, niſi mentiri, & diſſimulare, & ſtolidiſſimè ſuas nugas & blaſphemias ineptiſſimas Catholicorum nominibus obuelare, par eſt anteponere.

15 ¶ 15 Quòd ſi ab iſtis cuiuſq; generis Hugonotis & Gallogræcis ad veros omniũ ætatum Francos aſcendamus, ipſum nomen Francorum, & Francorum Imperium, & Imperatores Francorum clariſſimi voce admodum canora toti mundo proclamant hanc eſſe certò Chriſtianam veritatem, qua glorioſi illi Francorum principes Martelli, Pipini, & Caroli Magni freti, & regnũ Francorum à regibus Francis, & Imperium Græcorum ab Imperatoribus Orientis in ſuam priuatam familiam orbe Chriſtiano applaudente & cõgratulante tranſtulerunt. Neque cõtra hoc quicquã apud verũ Francũ valere debet quorũdam Germaniæ Lutheranorũ Francico nomini inimiciſſimorũ inſana maledicẽtia, qui excellẽtes illos reges *periuros, prædones, characteribus Antichriſti inſignitos, meretricis Babilonicæ cultores*, ore ſpurco & impuro latrant, háncque diuinitus ad repellendos Turcas & hæreticos factam Imperij Occidentalis in Carolo Magno erectionem, *Antichriſti opus* vocant, quod tamen ipſorũ frater valde probat & prædicat. Iſtorum enim amẽ-

Debacchatio hæreticorũ contra veteres Francorũ reges.

Magdeburgenſ. Centur. 8. ca. 1. pag. 3. & 497. 855. Ibid. pag. 751. Sleidan. de 4. ſummis Imperiis lib. 2.

tia & furor, quorum religio nihil eſt aliud, quàm periuriorum, rebellionum, maledicentiæ, & nequitiæ multiplicis aperta quædam profeſſio: qui pro ſuis ſingulatim & regionatim hæreſibus, Anabaptiſmo, Lutheraniſmo, Zuinglianiſmo, Caluiniſmo, cótra iuſtiſſimos & moderatiſſimos noſtræ ætatis principes periurè rebellarunt in Germania, Sabaudia, Gallia, Francia, Scotia: qui modò Catholica religio exterminetur, ſuſq; deq; habent quæcũq; perfidia ſiue Caluiniana ſiue Trinitaria, ſiue Saracenica, ſiue Mahometana Europã occupet: qui nullã fidem certam, nullum Chriſtum, nullum Deũ habent præter Bacchum & Venerem; iſtorum inſanis & furioſis clamoribus cur ſanus & Chriſtianus quiſpiam magis quàm canis latratu commoueatur? Nam ſi ſeriò damnant Pipinos, & Carolos, & Gregorios, & Stephanos; damnent neceſſe eſt prophetas Dei, damnent martyres Chriſti, damnent optimos laudatiſſimoſque in veteri nouoque Teſtamento Hebręos & Chriſtianos, damnent neceſſe eſt ipſum Deum & Chriſtum, quorum ille in veteri, hic in nouo Teſtamento hoc ius & authoritatem poſuit euidentiſſimè: damnent (inquàm) opus eſt totam & Hebræorum & Chriſtianorum eccleſiam, omnes reges & ſacerdotes & populos, in quaque Europæ Aſiæque prouincia, vt ipſi cum ſuis execrabilibus & deteſtandis Leidanis, Aurãgiis, Coligniis, Vviatis, Iacobis Baſtardis, Grumpachiis, Geuſijs, Hugonotis, & reliqua perditiſſimorum balatronũ fæce, veri reges, fideleſque, Caluiniani

Euangelici, hoc eſt Mahometani & Athei habeantur.

Cæterùm iſtarum beſtiarum maledico dente laceſſiti, magis expergeſiant Chriſtiani, & inprimis Franci vt maiorum ſuorum honorem tueantur, vt regum, & reipub. ſuæ antiquiſſimum ſplendorem contra tales calumniatores vindicent. Recordentur quemadmodum Clodouæus Magnus regnum ſuum contra Arianos ſit auſpicatus; vt reliqui ampliſſimi reges eccleſia defendenda & extirpandis hæreſibus illud maximè propugnauerint; vt maiores eorũ, annos amplius mille idem regnum, eadem cum religione, & per eam religionem, magnum & illuſtre eis tradiderint, quod vt eadem fide imbutum & ab hæreſibus purgatum quemadmodum acceperunt à patribus, ita quoque relinquant filijs, eccleſia Chriſtiana & Deus ipſe ab eis poſtulat. Quod ni præſtent, eorum peccatum tantò eſt apud Deum atrocius, maioribuſque & in hac vita, & in altera ſupplicijs vlciſcendum, quatò ipſi minorem habent hoſtem ſibi aduerſarium: quantò ipſi ſunt potentiores, & ampliora habent patriæ ſuæ ab his peſtibus liberandæ adiumenta. Non enim res illis futura eſt cum Antiocho magno Aſiæ Syriæque & Palæſtinæ monarcha, non cum Anaſtaſio totius Orientis Imperatore, non cum Henrico, aut Friderico bellicoſis Germaniæ regibus, quorum ille collatis cum hoſte ſignis ſexagies & bis pugnauit, præcipueq; Romanorum duces *M. Marcellum & Cæſarem Dictatorem ſupergreſſus:*

Ad proceres Galliæ vt nunquã cũ Nauarr. pacem ineant.

hic fuit *potētiſſim⁹, Imperator Germaniæ, Italiæ, Sardiniæ, Siciliæ, Hieruſalē & Sueuiæ, quo null⁹ magnificētior tenuit īperiū à Carolo magno vſq; ad eū,* ſed cū exiguo & imbecillo Biernæ regulo, qui nō magis fortitudine bellica, quàm ditionū magnitudine ab illis prioribus ſuperatur. Et tamē ſi cum ipſis Antiochis, ſi cū Græcis illis Copronymis, Anaſtaſijs, vel Latinis, Fridericis, & Hēricis bellū ſuſcipi religionis periculū ſuaderet, ſi veri Franci, ſi veri & fideles Hebræi, ſa Machabæi, ſi Chriſtiani haberi vellent, in omnē belli aleā, in omnē dimicationē prōpto animo capita ſua immittere debebant. Deinde fac Nauarr. fuiſſe regē Catholicū, & Catholicè regno gubernādo impoſitū cōmunibuſque populi votis expetitū: vt primū tamen ad hęreſim laberetur, officium Chriſtianorum procerū eſt vt eum deſerant, eoque à gubernaculis deiecto Catholicū reip. regē prouideant. Quanto magis tenētur inſigni huic & notiſſimo hæretico & hęreſiarchæ nondum Galliarū regi ſed homini priuato aditū & ſpem omnē regni adeundi præſcindere, & quēuis potius vel ex infima procerū familia Catholicū, quā quantauis ſanguinis nobilitate ſubnixū hæreticū regno Chriſtiano præficere? Antiqui Frācorū principes iidēq; optimi Chriſtiani ferre nō poterāt, vt Ariani *partē tenerent Galliarū*: eorūq; rex ſua manu Alaricū regē Arianum interfecit, & vos feretis non partē, ſed integrū Galliarū regnum Caluinianis qui iidē veri Ariani ſunt & Arianis multò reipub. & eccleſiæ nocentiores, in prædam & ſpoliationem dari? Tum ampliſſima belli cauſa erat, *quòd contra immaniſſimos*

Baptiſt. Ægnat. Roman. principum lib. 3. Chronic Citizenſe Langii an. 1212.

Suprà fol. 337

Ibid. fol. 338.

Omnes iuſtæ bellandi cauſæ ſuppetunt Catholicis cõtra Nauar.

hoſtes, non pro coniugibus aut liberis, aut acquirendis diuitijs, ſed *pro inſeparabili S. Trinitatis vnitate* præliabantur. At iſti Caluiniani & vobis priuatim hoſtes ſunt immaniores, quod experti eſtis, & non ſolùm vobis, coniugibúſque & liberis veſtris, ſed illi etiam *ipſi inſeparabili Trinitati* cum Arianis, & præterea Deitati Chriſti, eius morti & paſsioni, & Catholicæ eccleſiæ, & omnibus eccleſiæ ſacramentis bellum nefarium indicunt, & multos iam annos geſſerunt. Denique ſi in vnum collegeritis omnes cauſas & ſingulas propter quas Carolus Martellus cõtra Saracenos, Pipinus contra Longobardos, Carolus Magnus contra eoſdem, & rurſus contra Saracenos, Machabæi contra Antiochum, Græci contra Anaſtaſium & Baſiliſcum, alij vel reges vel ſubditi contra reges hæreticos dimicarunt, eas omnes plenè & cumulatè, & cum magna etiam redundantia in hoc veſtro contra Nauarræum & eius Hugonotas bello reperietis. Pace ergo, ſi quam cum iſtis & eorum duce feceritis, nulla poteſt eſſe turpior, nulla magis infamis & dedecoroſa. Bellum autem vt eis inferatur & ipſa fides Chriſtiana vrget, & officium quod Deo, & eccleſiæ, & regno Francorum hactenus Chriſtianiſſimo debetis, flagitat: eoque bello nullum poteſt eſſe iuſtius, nullum ſacratius, nullum exemplis prophetarum, & pontificum, & epiſcoporum, & principum, & procerum, in veteri nouóque Teſtamento, nullum ipſius Dei iuſſu & præſcriptione, & per ſe, & per ſacerdotes ſuos, omnibus ſæculis commendatius.

CAPUT 10.

Contra furioſam Proteſtantium opinionem de regibus Chriſtianis Euangelio ſuo aduerſarijs, quos tyrãnos vocant, per priuatos homines quoſcunque iugulandis: & quemadmodum verus tyrannus iure & rectè à priuato poteſt interfici.

1 *Refellitur deſperata Proteſtantium opinio quæ à quouis homine priuato quemcunque ipſorum iudicio tyrannum rectè occidi poſſe aſſerunt; quod illi vel fecerunt vel tentarunt in Maria regina Angliæ, & altera Maria Scotiæ, in Ioanne Auſtriaco, in Ducißa, & Duce Parmenſi, in Archiepiſcopo Colonienſi, in Duce Guiſia, & in regibus Galliæ Frãciſco 2. & Carolo 9.*

2 *Generalis Proteſtantium de tyrannis per priuatos occidendis doctrina ponitur, eaque generaliter vera eſſe conceditur: etſi illi vt in aliis Euangelii ſui articulis, ſic hic etiam errent in particulari applicatione.*

3 *Qualis fuit VVicleſi iſtorum primi Magiſtri hac de re opinio, quæ in Concilio Conſtantienſi damnata eſt.*

4 *Duo genera tyrannorum, alij qui vi iniuſtè inuadunt regnum nullo iure ipſis debitum, de quibus non eſt quæſtio: alii qui legitimè & iure regnũ adi-*

piſcuntur, ſed poſtea tyrannicè ſe gerunt.

5 Hic ſecundus tyrannus ſi in totam rempub. (non in particulares tantùm homines) tyrannidem exerceat vt fecerunt aliquot & Romani & Græci Imperatores, poteſt legitimè à repub. hoc eſt maiore & saniore eius parte deponi: & deinceps ſi vi regnum tenere velit, à quouis priuato occidi: maximè ſi Eccleſia quoque talem omni in Chriſtianos dominatione excidiſſe declarauerit.

6 Hoc fuſius explicatur: & talem ſic à priuato occidi poſſe probatur ex philoſophia Romanorum & Græcorum.

7 Ex praxi Romanorum & veterum Italorum.

8 Ex praxi Græcorum & aliorum populorum, vbi probatur hoc eſſe opus veræ fortitudinis.

9 Ex praxi veterum Hebræorum toto tempore legis Moſaicæ: vbi ſæpenumero priuati homines tyrannos obtruncarunt, & in præmium fortitudinis ſuæ, principatum gentis à populo traditum retulerunt.

10 Hoc quamuis in eccleſia primitiua contra Romanos Imperatores Ethnicos etiamſi atrociſſimos tyrannos, eccleſiæ tamen Chriſtianæ minimè ſubiectos à Chriſtianis licitè fieri nō potuit, vt nec propter religionem contra eos bellū geri; tamen poſtquā iidem Imperatores Chriſtiani facti eccleſiæ Catholicæ ſe ſubmiſerunt, tum ſi tyranni exiſterent, eodem quo prius vel potius maiore & meliore iure, potuerunt & bello à ſubditis laceſſi, & à priuatis hominibus interfici.

11 Oſtenditur hanc fuiſſe fidem Chriſtianorum in primitiua eccleſia ſub Conſtantio primo & Iuliano

Apoſtata.

12 *Eadem fuit fides & praxis poſteriorum Chriſtianorum eccleſiæ & Græcæ & Latinæ, & potiſsimum Gallorum.*

13 *De eadem veritate fideque conſentiunt omnes Theologiæ doctores Scholaſtici: illud modò vnum caueatur ne erremus in particulari, quis ſit tyrannus.*

14 *Cùm Catholicis quoad huius doctrinæ ſummam conueniunt Eccleſiæ Caluinianæ ſectarij, qui quòd bonos reges habent pro tyrannis, hoc eſt eorum ſtupor & cæcitas: interim verum tyrannum occidere (qui à rege facilè poteſt diſtingui ſi regis officium ſeriò & diligenter attendimus) opus eſt præclarum Deoque gratiſsimum: & erga talem tyrannum omnia naturæ & ciuilis honeſtatis iura atque officia ceſſant.*

ET huic de bello gerendo quæſtioni alia quædam affinis eſt, quam etſi libenter perpetuo ſilentio compreſſam vellemus, vt tamen hoc loco tractetur cogit deſperata & impudens aduerſariorum procacitas. Ita enim in omnibus prouinciis vbi peſtiferam Euangeliſmi huius ſementem iecerunt animos & ſicas ſuorum diſcipulorum perditiſſimi Satanæ miniſtri contra principum Catholicorum vitam exacuerunt, vt eos vel occultè venenis, vel apertè gladiis è medio tollere opus maximè Euangelicum, & Deo ſuo gratiſſimum exiſtiment, & iſtiuſmodi

Principum occiſiones per hæreticos vel per acta vel tentata.

horribiles occiſiones multi eorum variis in locis impiè tentarunt, & nonnulli luctuoſiſsimè quod tentarunt executi ſunt. Siquidem & in Anglia iſtorum frater quidam Mariam ſanctiſſimam reginam, & qua multis ſæculis Anglia neminem vidit omnium regiarum virtutum præſidio inſtructiorem, ſclopetto ex inſidiis traijcere molitus eſt, & in ipſo actu deprehenſus ſui furoris pœnas luit: & in Scotia ingratiſsimus proditor ſpurius, captam illuſtriſſimam Franciæ Scotiæque reginam Mariam alteram, & in tetros carceres coniectam, præſentis mortis terrore ad ſeipſam regia maieſtate abdicandam compulit: & nec ſic quidem niſi ægerrimè & maxima cum difficultate cruentas illius manus effugit: & nuper ab Anglis ad quos opis implorandæ cauſa, & ab ipſis inuitata conceſſerat, maiori perfidia, & immaniori feritate, cum omnium Europæ principum ſtupore mactata eſt. Ita quoque in Flandria ab ipſis primis iſtius Euangelicæ rebellionis initiis, principum vitæ homines priuati, ſed iidem flagitioſiſſimi hæretici inſidiati ſunt. Nam & ante annos viginti quum illuſtriſsima Duciſſa Parmenſis illic ſumma cum lenitate præeſſet, fratreſque liberum religionis quàm vellent vſum ſuperbè poſtularent, & illa etiam cum lachrymis id in ſua non eſſe poteſtate diceret, velle tamen in eorum gratiam ad regem Catholicum ſcribere: vnus ex rebellibus, fœderatorum potentia fretus, in ipſa Aula coram & in os Ducíſſæ Regenti minatus eſt, eam libertatem niſi concederet, *id fore*

Maria regina Angliæ.
Hollinſh. in hiſtoria Angliæ an. 1554.

Idem in hiſtor. Scotiæ anno 1567.

Maria regina Scotiæ.

Ducíſſa Parmenſis Gubernatrix Flandriæ.
Hiſtoire des troubles du pais bas li. 1. fol. 3. an. 1565.

cum

cum magno vitæ eius periculo. Et poſtea cùm ipſis æquiſsima pax à rege fuiſſet data, & frater regis Ioannes Auſtriacus inermis ſine vllo vel domeſtico externorum comitatu; prouinciam eam ipſorum Flandrorum & fœderatorum conſiliis regendam accepiſſet, quidam ſicarii ab Auranגio ſubmiſſi eum Bruxellis intempeſta nocte occidere tentarunt: & quàm difficulter illorum ſe laqueis explicarit vulgares hiſtoriæ memorãt. Et poſtea quinam Angli Namurci capitis pœna luerunt, quòd eidem principi iugulando operam ſuam locauerant, nemo opinor ignorat. Et non ita pridem nobiliſsimi Ducis Parmenſis vitam iiſdem molitionibus fuiſſe ſemel & iterum appetitam notiſſimum eſt, & vtrum Anglorum in eo conſilia & ſubornationes interuenerint, ipſorum miſera Apologia teſtetur. In Germania quoque Trucſeſius Archiepiſcopus quondam Colonienſis, ter & quater, imò quinquies periurus (quinquies enim diſtinctè & ſeparatis iuramentis iiſque valde ſolennibus ſeipſum deuinxerat in religione Catholica perpetuò victurum, vel ſaltem ſi ab eadem ad Lutheranam vel aliam quamcunque recederet, quietè ab Archiepiſcopatu & principatu Colonienſi deceſſurum) quum illuſtriſsimum principem Bauariæ legitimis Colonienſium ſuffragiis eius dignitatem aſſequutum videret, & bello vbique profligatus paucas quaſdam arces magna cum difficultate vix retineret, ad extremum hoc Euangeliſmi caput decurrit, & *octo ſicarios eodem ferè tempore ſubornat, qui principem*

Ioannes Auſtriacus, & Dux Parmenſis.

Veritable recit des choſes paſſées au pais bas par Dõ Iean. anno 1575.

Rasclif. Grey

Surius in Cõment. an. 1585. pag. 1183.

Cauſa cur Regina Angliæ, Flandriæ defenſionẽ ſuſcepit. an. 1586.

Michael Iſſeltius lib. 3. belli Colonienſis pag 371. 372. 373.

Erneſtus Bauarus Archiepiſcopus Colonienſis.

Ibid. lib. 4. pag. 417.

Bauarum, eiuſque germanum fratrem Ferdinãdum ex inſidiis adorirentur & interficerent, quorum quibuſdam effugientibus nonnulli capti ſunt, & iuſto ſupplicio affecti. In Gallia autem quàm altas radices ea doctrina egerit, vel ex fortiſſimi Ducis Guiſii generalis per Galliam regiarum copiarum præfecti proditoria cæde conſtat; ad quam vt Beza Poltrotum in ſua ſchola enutritum perpulit, Euangeliſmi cauſam eo facto mirificè promouendam ſuadendo; Admiralius honorum, præmiorum, & omnium bonorum aureos montes pollicendo; ita re patrata etſi Poltrotus acerrimo ob ſcelus illud animi dolore torqueretur, ſeque ipſum & diem natiuitatis ſuæ ęternis maledictis ſæpius deuoueret; Beza tamen Catilina ille, vel Cerberus potius infernalis ipſo Poltroto deſperatior, factum vti hęroicum prædicat, *& corona* non modò in terris glorioſa qualis Romanis ducibus regionum & exercituum hoſtilium victoribus tribui ſolebat, ſed etiam in cœlis æterna qualem Chriſtus ſuis martyribus rependit dignum pronuntiat. Et quàm multi libri ab iſtis furiis emiſſi ſunt in quibus docent priuato cuique Euangelico licitum fuiſſe Carolum nonum, quem tyrannum vocabant trucidare! Quoties miniſtri non tantum clam inſuſurrarunt, ſed apertè è pulpitis proclamarunt, reginam matrem cum ſuis catulis eſſe mactandam, ſi quis velit Galliam optata pace & tranquillitate potiri? Et quàm nota quàm teſtata fuit Colignii coniuratio de rege Carolo eiuſque fratre aliiſque quibuſdam

Franciſcus Dux Guiſi⁹

Prateolus in Elencho Alphabetico hæreſum lib 2. ca. 22. pag. 98.

Beza in Apolog. cõtra Claudium Xanteſium

Reueille matin.

Carolus 9. rex Galliæ.

Auec les petits.

Hiſtoire de Poplin. lib. 29.

regiæ ſobolis principibus occidendis? vt quemadmodum confœderatus eius Iacobus in Scotia, Aurangius in Flandria, ſic ipſe in Gallia regiam ſub alterius nomine & vmbra poteſtatem arriperet? Et Amboſiana conſpiratio quem alium habebat ſcopum, niſi vt rex Franciſcus vel è veſtigio vitam amitteret, vel aliorum libidini mancipatus, regnum Galliæ ſuo nomine, ſed eorum authoritate permitteret gubernandum, & funditus inuertendum? Et quidem cōmunis erat miniſtrorum prædicatio, familiam illam Valeſianam fuiſſe inſtar Amalechi, eamque propterea ita radicitus extirpandam, vt nec *roſtrum nec vnguis*, nulla ei potentia, nulla poſteritas, nullus ex eo trunco ſurculus relinqueretur. Et communes Galliarum hiſtoriæ memoriæ mandarunt, famoſum Hugonotarum miniſtrum Sureau, qui ſe ipſum Roſierum appellauit, Pariſijs comprehenſum, & in carceres coniectum (è quibus tamen importunis Euangelicorum fratrum & procerum vel precibus vel minis ereptus eſt) quod ſcripſiſſet & in vulgus emiſiſſet *librum continentem varias rationes*, quibus demonſtrare nitebatur fas eſſe cuique è ſuis fratribus *interficere & regem Carolum & reginam matrem, niſi obedire vellent Euangelio* Caluiniano, *& fratrum reformatorum partibus patrocinari*. Eadem eſt miniſtrorum Angliæ Scotiæque doctrina, qui in variis libellis & iis etiam communi Geneuenſis eccleſiæ conſenſu æditis cuique è populo gladium à Deo porrigi vaticinantur

Franciſcus 2. rex Galliæ.

Hiſtoire de M. Pig. li. 5. cap. 12.

Ny bec ny ongle.

M. Launay en la replique Chreſtienne lib. 1. ca. 9. §. 6. ann. 1566.

Belforeſt lib 6. cap. 103. fol. 1563.

Vide Reſponſionem ad Iuſtitiam Britānicam pa. 99 100.

ad regem quemcunque ſtatim tranſfigendum vt primum Euangelium Zuinglij, vel Caluini, vel Lutheri, ſuo in regno abolere & reprimere inceperit. Quum igitur hæc nefaria doctrina vſque eò & libris & concionibus iſtorum hominum ſerpat ad omnium Chriſtianorum regum perniciē: breuiter & dilucide, quid vel vet' gētiū philoſophia, vel perfectiſſima Chriſtianorū theologia de hac opinione ſēſerit ita exponam, vt neque iſtorum Catilinarum odio à certa veritate in alterutram partem deflectens, aut populo contra reges etiam durè & crudeliter imperantes aliquid iniquum velim tribuere: aut reges tyrannos & carnifices populi, immenſa potentia quæ eis non cōuenit armare. Eſt enim hæreticum & Hugonoticum in Chriſtianæ fidei veritate metienda ſtomacho indulgere, ſequi cupiditatem, inſeruire tempori, euangelicum dicere quod princeps amat, quod libido appetit, quod iracundia præceps efflagitat, nihil certum habere, nihil fixum, ſed vt animæ perturbationes & rerum momenta mutantur, ita variare fidem & ſynagogæ Euangelicæ dogmata. At Catholicum & Chriſtianum eſt nuſquam ab vniuerſali maiorum fide, nuſquam ab orbis Chriſtiani conſēſu, nuſquam à vera rectaque ratione diſcedere, nihil cupidini, nihil iræ, nihil principum vel terrori vel gratiæ tribuere, ſed *etiamſi* (vt inquit ille) *fractus illabatur orbis*, eadem tamen ſemper dicere & ſentire.

Suprà fol. 349. 378.

Horat.

2 ¶ 2 Etſi autem nihil ſit in iſtorum Catilinarum boctrina ſanum & ſincerum, tamen generaliter

& confuſè eructant aliquando, vt ægri in ſomnijs quædam vera axiomata, quæ tamen poſtea quum ad particulares concluſiones applicant, tum demum turpiter errant & labuntur. Ita multa ſæpe de Euangelij puritate humanis traditionibus præferenda, de præmio cœleſti parato illis qui pro Euangelio mortem à tyrannis inflictam alacriter perpetiuntur, garriunt ſplẽdidè; quæ deinceps cùm ad ſuum Euangeliſmum accommodant, quæ nihil eſt aliud quàm Lutheri, Caluini, Bezæ, hominum ebriorum, furioſorum, apoſtatarum in luſtris & proſtibulis edoctorum inuentum & traditio: quum gloriam martyrum ad ſuos illos transferunt infames apoſtatas, & omnis generis ſectarios: regeſque Chriſtianiſſimos, qui à talibus beſtiis reſpub. ſuas purgare ſatagunt, tyrannos vocãt, quiuis facile aduertat illam de martyrum gloria declamationem iſtis hæreticis non magis aptè, quam caput humanum corpori belluino cohærere. Neque tamen propter hæc falſa, ſimpliciter negãda ſunt illa vera, nec Euangelij nec ſacramentorum Chriſti minuenda maieſtas, quia præclaris Euangelij & ſacramenti elogiis iſtæ ſimię ſuam doctrinã Euangelicam & cœnulam, tanquam corniculam Æſopi alienis plumis nituntur cohoneſtare. Non aliter generalem quãdam doctrinam ex philoſophis ſcripturiſque Dei, quaſi aliud agentes ſomniculosè audierunt traditam, quæ quibuſdam temporibus tyrannos à priuatis hominibus interfici poſſe docet, quam iſti fratres ſine rerum, aut locorum

Fox in Actis &c. Criſpinus in martyrologio. Pantaleon in Chronologia.

Proteſtantium perverſa diſputandi ratio.

aut perſonarum, aut circunſtantiarum vlla animaduerſione quia ſunt *in reprobum ſenſum traditi*, in circulis & ſynagogis effundunt, partim quò Chriſtianis regibus per ſuos Euangelicos gladiatores è medio ſublatis, ipſi liberè quas volunt in Eccleſia ſerant hæreſes, & quælibet in repub. ſpargant incendia, vt in Scotia & Flandria multis iam annis fecerunt: partim quo Chriſtianorum oculos & mentes in ſuorum regum incolumitate curanda occupatas teneant, nec interim deliberatè cogitent quid iſtorum tyranni, Aurangij, Iacobi, Colignii, & ſimiles reipub. Chriſtianæ faces ſunt promeriti, contra quos iſta doctrina potiſſimum valet. Ille nimirum eſt latronum mos, qui quum ſpoliatis alicuius viri boni ædibus aufugerint, & concitata vicinia ad eos inſequendos ſe dederit, ſi ex latronum numero quiſpiam ingenioſè inſequentium turbæ ſeſe poterit inſinuare, nemo contra latrones quàm latro ipſe ſolet clamare contentius, vel quo à ſe ipſo omnem latrocinii ſuſpicionem remoueat, vel quo turbam ſibi fidentē in deuia & alienas ſemitas abducat, dum ſocii latrones ſecurè notis ſibi itineribus elabuntur. Nos ergo quod generaliter à Proteſtātib' cōtra tyrannos declamari ſolet non poſſumus improbare, quorum plæraque vera eſſe non negamus. Concedamus ergo quod iſti poſtulant, & libris æditis vrgent: *Quum latrones qui humanæ ſocietatis limites tranſgrediūntur puniantur, tyranni illi qui ſepta illa nunquam ingredi voluere, Deo &*

Proteſtantium doctrina de tyrannis per priuatos homines occidendis.

Buchanan. de iure regni apud Scotos

hominibus habendi ſunt inimici, eoſque in luporum aliove noxiorum animalium genere potius quàm hominum habendos eſſe puto, quæ qui alit, & ſibi perniciem alit & aliis; qui occidit, non ſibi modò ſed publicè vniuerſis prodeſt. Valeat & vim obtineat lex illa quam iſti in vniuerſo orbe Chriſtiano cupiunt eſſe ratam, *vt (quod Romani in monſtris procurandis facere ſolebant) hoc genus hominum (tyrannorum) in vltimas terras deportetur, aut in alto mari procul à conſpectu terræ demergatur, ne contagio eorum etiam mortuorum, hominibus officiat: interfectoribus autem præmia decernantur non ab vniuerſo tantùm populo, ſed à ſingulis etiam, quemadmodum vulgo fieri ſolet iis qui lupos aut vrſos occiderunt.* Concedatur tyrannos *qui cum hominibus niſi in eorum perniciem conuenire nolunt, nihilo magis homines eſſe appellandos, quàm Satyros, ſimias, aut vrſos, quamuis ſermone, vultu, & geſtu hominem mentiantur.* Detur quod iſti maximè volunt & longa diſputatione probare contendunt ſcripturis ſacris *fas eſſe, & poteſtatem fieri cuiuis è vulgo tyrannum interficiendi*, necquicquam eſſe in veteri aut nouo Teſtamento quod hoc impediat. Ex ſingulari enim *Ieremiæ exemplo monentis Iudæos, vt Aſſyriorum regi pareant, non ſequi omnibus tyrannis eſſe parendum, magis quàm omnes eſſe occidendos, eo quod Deus iuſſerit Achab à ſuo copiarum præfecto Iehu interfici, & cui propterea præmium à Deo conſtitutum eſt.* Denique ſit *tyrannus velut ſcopus ad vniuerſorum mortalium odium propoſitus, in*

Ibidem.

Obiectio ſoluitur.

Idem vbi ſuprà.

Idem in hiſtoria Scotica lib. 7. pag. 197.

quem omnium tela colliment, omnium ſagittæ dirigantur. Hæc vt vniuersè vera eſſe cum iſtis ponamus, cùm tamen ea referri & applicari conſpicimus ad optimos & iuſtiſſimos reges, Franciſcum, eiuſque fratrem Carolum Gallorum reges Chriſtianiſſimos, Mariam Scotorum innocentiſsimam principem, & ſimiles popu-lari furore trucidandos; clamandum eſt omni vocis, & gutturis, & laterum quoque contentione, eos qui hoc moliuntur, & in hoc mundo infamiam nunquam eluendam, & in altero corporis atque animæ damnationem ſempiternā ſibi conſciſcere: eos eſſe patricidîs & matricidîs execrabiliores, ad quorum ſupplicium

Iuuenal. *Non debuit vna parari*
Simia, nec ſerpens vnus, nec culeus vnus,

ſed multi ſerpentes culeique, multa ſi fieri poſſet, mortis acerbiſsimæ genera: eos non minus craſſè errare quàm ſtupidiſsimos Iudæos, quando non Barrabam ſed Chriſtum tanquam latronem morti adiudicarunt, quando pro Deo qui *Exod. 32.* eos ex Ægipti ſeruitute liberauerat, vitulos aureos adorarunt: eos Aiace non minus eſſe inſanos & vecordes, qui amentia correptus, & aliquos inimicos ſuos occidere volens, Græcorum copias à porcorum gregibus, Agamemnonem & Vlyſſem à duobus equis non potuit diſtinguere. Neque enim optimi reges contra quos ſolū iſti ſuos diſcipulos inflāmant, tyrānis (quos iſti nō peſsimè Satyros & vrſos vocāt) ſimiliores ſunt, quàm Barrabas Chriſto, aut duo equi Rhæbus & Bucephalus duobus illis

principibus Agamemnoni & Vlyſſi. Cæterùm licet hæc ſtupiditas in hæreticis noſtris non ſit admirabilis, qui pari cęcitate pro eccleſia Catholica vna, ſynagogas hæreticas plurimas, pro caſtiſſimis Apoſtolis Chriſti, Lutheros, Caluinos, Bezas quouis ſalaciſſimo hirco impuriores, pro Chriſti Euangelio miti & concordi, illorum ſacrilegorum lenonum ſanguinaria & pugnantia ſomnia apprehenderunt, vt facile ſit homines mente & intelligētia adeò corruptos, in vita quoque communi adeò fœdè prolabi & ruere: tamen quoniam non arbitror omnes ita hoc Circæo poculo ebrios, vt planè humanum ſenſum exuerint, explicabo ſummatim, quid de tyrānorum interfectione ratio vera & Chriſtiana Theologia definiat, quando nimirum per priuatū hominem opus iſtud rectè & laudabiliter ſuſcipi poſſit. Quod hoc loco & tempore eo magis mihi faciendum cenſeo, tum vt ipſorum hæreticorum (ſi fieri poteſt) hac ex parte inſania coërceatur vel minuatur, qui aliis plurimis infandis opinionibus eccleſiam remque publicam conturbāt, vt non ſit opus hac additione tanquam nouo aliquo aconito reliquā ſui Euangeliſmi corruptiſſimā maſſam inficere: tum vt hunc tāquam durū cuneum eorū malo nodo, perſpicuam nimirum veritatē tam deſperato furori opponam, & alterū altero non aliter quàm Daniel ſuo emplaſtro Belem luteum illū Babyloniorum Deum di[?]rumpam & diſſipem: partim etiam vt innocentiſſimi & plæclariſſimi iūuenis (ſi vera ſunt quæ popularibus plurimo-

Hoc argumentū quare his temporibus neceſſarium.

Daniel ca. 14.

Iacobus Clemens.

rũ libris & ſermonibus paſſim iactata à plæriſque ſine contradictione aſſeruntur, & vt vera per omnium ora manuſque peruagantur) qui nuper ad ſummũ & immortale non ciuitatis Pariſienſis modò & totius Galliæ, ſed omniũ quoque vicinarum regionum & Catholicę per vniuerſam Europam eccleſiæ beneficium, à Spiritu Dei impulſus & armatus, in tyrannum omniũ qui à multis ſęculis in Europa vixerunt impuriſſimum, & ſceleratiſſimum, & perfidioſiſſimum, & eccleſiæ Chriſti pernicioſiſſimũ hoc concepit & confecit, famam & honorem defendam contra nequiſſimos quoſdam re Caluiniſtas vel Atheos, nomine Politicos, qui hoc eius factũ heroicum & planè diuinum carpere & calumniari non ceſſant: potiſſimùm, verò vt ipſorum hęreticorum principum & incolumitati corporis & ſaluti animę conſulam, quorũ vtrique hęc Euangeliſtarum ſuorum doctrina eſt longè periculoſiſſima. Si enim per eorũ ciuitates, & palatia, & aulas, hęc Proteſtãtiũ doctrina inſonuerit, Fas eſſe cuique ſubdito regem tyrannum interficere: quum deinceps ad hanc propoſitionem generalem tyrannos ſine exceptione omnes comprehendentem, vera ratio, vera philoſophia, veriſſimáque theologia hanc magis particularem adiũxerit, Reges hæreticos qui reges creati vt eccleſiam Catholicam defendant, potentia ſua regia deinceps ad eiuſdem eccleſiæ Catholicæ oppreſſionem & Catholicorum ſuorũ ſubditorum deſtructionem abutuntur perfectiſſimos eſſe tyrannos, id quod tã certò & penè

Maior Calviniſtarũ.

Suprà c. 3.

Minor Catholicorũ.

neceſſitate quadam ineuitabili ſequitur,vt nunquã rex aliquis verè & ex animo poſſit eſſe hæreticus, qui nõ eodem momento eadémque ratione euadat tyrannus:hoc quum ita ſit,quid opus eſt ſingillatim deducere quid ex his ita poſitis efficiatur, cùm cuique infanti ſit manifeſtum & euidens. Cúmque hæretici ſiue ſubditi ſiue regis (*neque enim eſt acceptio perſonarum apud Deum*) in ſua hæreſi morientis corporalem interitum æterna & corporis & animæ damnatio tam certò conſequatur quàm lux ſolem & calor ignem, quantum iam ipſorum hæreticorum principum intereſt vt huius quæſtionis veritatem exactè accuratéque pertractatam cognoſcant & animis infigant, (ſi tamen aliquam ſui ipſorum,aliquam Dei,cælique,& inferni curam habent)quo ita deliberatius & attentius matura ad ſanam fidem verámque eccleſiã reuerſione, de ſeſe è barathro horribilium nunquamque finiendorum cruciatuum eripiendis cogitent, quibus aliàs ad nutum innumerabilium non tãtùm ex hoſtibus, ſed ex ſuis quoque ipſorum ſubditis ſunt proximi: id quod ex ſtupẽda & admirabili tyrannorum memoria noſtra occiſorũ hiſtoria in Francia Flandriáque poſſunt aduertere.

Suprà fol. 92.

Rom. 2. 11.

¶ 3. Vt ergo rem aggrediar, primò explodendus eſt error quem iſti à magiſtro ſuo Vviclefo ſumpſerunt, quo nihil nec de tyranno, nec de perſonis eos occidentibus diſtinguentes promiſcuè quoſuis ſuo iudicio tyrannos à quouis ſubdito, & quouis modo, per 3

faſ nefaſque trucidandos prædicant: id quod in morte fortiſſimi & nobiliſſimi Ducis Franciſci Guiſij apparuit, ad quem accedens Poltrotus à Theodoro Beza quemadmodum ſe gerere debebat inſtructus, & à Duce humaniſſimè receptus, & in famulorum intimorum numerum admiſſus, quamuis Duci omnem fidelitatem iuraret, captata tamē opportunitate perfidioſiſſimè eum interemit. Huius autem erroris in Vviclefo triplex erat origo & cauſa, vnaquæque falſiſſima, & Theologo, vel etiam homine leuiter communibus diſciplinis tincto indigniſſima. Prima, quòd nullum dominatum ponebat, niſi inter Chriſtianos & eos etiam bonos, qui vt fide, ſic moribus quoque Chriſtianis erant præditi, & omnis ſceleris expertes. Sic enim tradebat. *Ad verum ſeculare dominium requiritur iuſtitia dominantis, ſic quòd nullus exiſtens in peccato mortali eſt dominus alicuius rei: nec vllus eſt dominus ciuilis, nullus eſt Epiſcopus, nullus Prælatus, dum eſt in peccato mortali*. Ex hoc ruinoſo fundamento deducebat tyrannum eſſe regem eum, quicunque Euangelii à ſe inuenti prædicationem impediebat. Nam cum Vviclefo iudice in eo *peccaret mortaliter*, ideòque dominus alicuius rei non eſſet, ſequebatur eum tyrannum eſſe, qui in homines & regiones dominari vellet, quum iure omni vel in viliſſimum tugurium careret. Tertius autē error vtroque priore nihilominus erat abſurdus. Cùm enim ad hūc modū quos volebat tyrānos finxiſſet, tū diſcipulos ſuos iubebat ſimulare & diſſimulare, mētiri & peierare, nullúmq;

Hiſtoire de M. Pig. lib. 6. ca 18.

Vuiclefi hæreſis de tyrannis occidendis.

1 *Cauſæ huius hæreſis.*

Concil. Cōſtāt ſeſſ. 15. & 8.

2

3

ſcel⁹,nullũ flagitiũ aut turpitudinẽ horrere,modò tyrannum ſibi ſuæque doctrinæ aduerſarium poſſent è mundo exterminare. ſic enim furebat. *Quilibet tyrannus poteſt & debet licitè & meritoriè occidi per quemcunque vaſſallum & ſubditum ſuum, etiam per clanculares inſidias & ſubtiles blanditias vel adulationes, non obſtante quocunque præſtito iuramẽto vel confœderatione factis cum eo, non expectata ſententia vel mandato iudicis cuiuſcunque.* Quæ barbara & ſanguinaria hæreſis ita latè in Anglia inter diſcipulos eius graſſata eſt, vt aliquot eorũ millia in necem Henrici V. optimi & fortiſſimi regis, principumque ei cognatorum, quaſi altero Ambosiano fœdere conſpirarent, parúmque abfuit quin fanatici illi tum temporis multorum procerum ſanguine inſaniam ſuam in Anglia plantauiſſent. Quod ſi Proteſtãtes noſtri vt Vvicleſũ Euangeliſmi ſui magnum auum & primarium quaſi fontem reuerẽtur, à quo Lutheri & Zuinglij lacunæ defluxerunt, & à quo inſigni Theologo iſtorũ Chronologi Eccleſiæ ſuæ hiſtoriam exordiuntur, & quem faciunt *quaſi ſtellam matutinam in medio nebulæ, & lunam plenam in diebus ſuis, & Solem refulgentem in templo Dei*, & quid non? ſi quemadmodum ab iſto ſuo magno Apoſtolo & protoplaſto poſteriores duos errores hauriunt, ſic priorem etiam ab eodem mutuari volunt: næ illi non modò noſtros Catholicos principes tyrannos concludent, eorúmque vitam ſubditorum libidini exponent: ſed ſuos etiam reges, principes hæreticos pro tyrannis damnabunt, eoſque trucidandi fratri Euange-

Cõcil. Cõſtant. ſeſſio. 15.

Parlament. ann. 2. Henrici 5. cap. 7. Polidor. Virgil. hiſtor. Anglic. li. 22. Ann. 1415.

Fox. in rerũ Eccleſiaſt. Comment. pag. 2. Criſpinus in actis martyrũ. fol. 1.

lico cuique ab eis offenſo liberam facient poteſtatem. Nam eos à peccatis mortalibus nõ ſunt opinor excuſaturi, maximè cùm nullum peccatũ eſſe veniale credant, & repentinas etiam cogitationes peccato nõ carere aiunt, imò cùm *iuſtũ in omni etiam opere bono mortaliter* peccare obſtinatè defendant. Cæterùm contra hanc inſaniam nolo pluribus agere, quando & communi ratione & tota ſerie ſcripturæ veteris nouæq; refellitur. Neque enim principatus à fide, multo minus à peccati vacuitate ortum habet, ſed à natura. Et erat in Iudęis, eſtque in Chriſtianis veriſſimũ regnũ etiã cùm peccatis ſunt aſtricti: & fuit in Gẽtilibus veriſſimũ quoque regnũ qui à fide Dei ante Chriſtũ & à fide Chriſti poſt Euãgeliũ manſerunt alieni, ſubditoſque eis honeſte iuxta legem naturæ imperantibus nõ paruiſſe peccatum erat: tantum abeſt vt eos reges ſuos potuerint interficere. Omnium verò abſurdiſſimè vel creditur vel aſſeritur potuiſſe hoc *licitè & meritoriè fieri fraudibus*, mẽdaciis, periuriis. Quæ opinio quũ in Cõcilio Conſtãtienſi, generali Chriſtiani orbis aſſenſu damnata ſit, vbi à patribus definitum eſt *hanc doctrinam erroneam eſſe in fide & moribus*, & vbi reprobatur tãquam planè *hæretica, ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria viã præparans*, ſuperuacaneum eſt aliquid præterea ad eius vberiorem refutationem adiicere.

Suprà fol. 137. 174. 175.

Vviclef. opinio dãnata.

Concil. Cõſtãt ſeſſ. 15.

4 ¶ 4 Cæterùm eorum tyrannorum de quorum legitima occiſione quæritur, duo genera à ſcriptoribus ſtatuuntur. Alterum eorum qui vi & potentia principatum ſibi nullo iure debitum

Duo genera tyrannorum.

inuadunt, quales olim numerantur Dionyſius 1
Syracuſis,Phalaris Agrigenti, Cypſelus Corin-
thi, Piſiſtratus Athenis,Philon Argis,& in aliis
Græciæ ciuitatibus alij : apud Italos, Cumis A-
riſtodemus, & Romæ Iulius Cæſar. Etſi enim
iſti imperium in ſuos populares obtinere non
poterant niſi ex ſuis quoſdam idque valde mul-
tos haberent ſuffragatores, tamen quia contra
mores patriæ & plurimorum voluntatem, vel
fraudibus, vel vi & impreſſione bellica regnum
adepti ſunt, eorum regnum non voluntariæ
populi electioni ſed violentiæ tyrannicæ aſcri-
bitur. Et de talibus tyrannis qui patriam inui-
tam & repugnantem ſuo imperio ſubiicere vo-
lunt, ipſi nullo iure niſi viribus ſuis ſubnixi,
non eſt inter doctos magna aliqua controuerſia
quin à priuato quouis rectè poſſint interfici.
Quid enim? tu nulla iniuria laceſſitus ciuitatem
inuades, & ciues tibi narurali & ciuili iure pa-
res ad obedientiam tuam coges, & eorum bona
ad tuos vſus conuertenda inuitis auferes? At cur
ad iſta eos coges potius quàm illi eadem extor-
queant tibi? Ius in eos à maioribus ad te deriua-
tum non cauſatis, iuſtam belli cauſam non præ-
tendis, electionem populi voluntariam non ſi-
mulas, nihil ciuile, nihil humanum, nihil
niſi merè violentum potes confingere. Eo-
dem ergo prorſus iure niteris quo latrones
qui viatoribus robuſtiores eorum pecunias eri-
piunt; eadem lege qua piratæ, qui naues infir-
miores aggrediũtur & vectores deſpoliatos re-
migum loco ſibi ſeruire compellunt, cõtra quos

Inuadentes qui à quouis ciue poſſunt occidi.

iuſtum & æternum eſt & viatoribus & vecto-
bus bellum: nec quæſtio eſt quin iſti latrones & piratæ ab iis quos inuadunt iure poſſunt interimi, inter quos & tyrãnos regimen ad hunc modum iniuria inuadẽtes nihil eſt diſcriminis. Cæterùm contra iſtiuſmodi tyrannos prudentiſſimè ſibi cauerũt Reſpub. Chriſtianæ. Cùm enim ad regem inſtituendum longam illam & operoſam inaugurandi cæremoniam præſcripſerint, cui è populo, & nobilitate, & clero præcipuos intereſſe neceſſe eſt, & quorum expreſſa ſuffragia requiruntur; ex hoc fit vt niſi perdifficulter inter Chriſtianos, potiſſimum Eccleſiæ Occidẽtalis tyrannus, inuita Repub. regnum occupet, quando non ab armatis in campo exercitibus, ſed à mitratis in Eccleſia ſacerdotibus & Epiſcopis regni ius & authoritas regalis accipitur. Conſtantinopolis quidem ab annis quingentis aut ſexcentis, poſtquam fracta Patriarchæ poteſtate, Cæſares aliàs à mulierculis Palatinis, aliàs ab Eunuchis, aliàs à factione aliqua ciuium, aliquando à militibus, ſæpe à ſeipſis facti ſunt, aliquando fœminę ſolæ Imperium adminiſtrarunt, neutri autem ſolenni aliqua Eccleſiæ cęremonia vt apud Latinos cum diuinis precibus aut ſacramẽtis officio ſuo inaugurati ſunt, multò crebriores huius generis tyrannos habuit.

Suprà cap. 2. §. 3. 4. 5. Vide fol. 253.

Alij autem ſunt tyranni qui à Regio dominatu in tyrannidem degenerant, qui quum moribus patriis vel electi vel maioribus ſuccedentes regnum ſint ingreſſi, poſtea deprauati ab adulatoribus paulatim reges eſſe deſinunt, & tyranni

Tyranni è iuſtis regibus facti.

ranni efficiuntur: & de his multo maior eſt dubitatio. Sunt enim in tyrannidis nomine multi gradus, nec quiſquam vt ait ille, *repentè fuit turpiſſimus*, & vt vna hirundo non facit ver, nec vnus iuſtitiæ actus virum iuſtum, nec temperantiæ temperantem: ſic nec vna contra leges iniuſtitia, vna viri innocentis cædes, vna rapina, aut pauca aliqua contra certos homines cōmiſſa facinora ſtatim regem in tyrannum tanquam hominem in beſtiam tranſmutant: ſaltem non eum plenum, perfectum, & abſolutum tyrannum conſtituunt, quem hoc loco quærimus. Etſi enim cùm talis notabili iniuſtitia eos homines, aut certam hominum familiam ſpoliat, ſine lege obtruncat, bona diripit, vxores conſtuprat (vt de Maxentio tyranno ſcribitur) is flagrante delicto à talibus hominibus poteſt ad priuatam ſui defenſionem occidi: non poteſt tamen quilibet è vulgo, cui tyrannus nihil iniuriæ intulit, hanc eius occidendi prouinciam ſibi aſſumere. Nam cùm rex non ſit aliquorum in repub. hominum, ſed totius reipub. magiſtratus & vicarius generalis, ſuaque fruatur poteſtate eorū nomine & ab illis ſimul omnibus ad generale totius corporis bonum communicata; nulla ratio permittit ius vel poteſtatē illam ab vno homine, ſuo priuato arbitratu adimi, quam communi conſenſu tota publicæ ſocietatis multitudo impartiuit.

Iuuenal.

Varii gradus tyrannidis.

Euſeb. de vita Conſtantin. lib. 1. ca. 27. 28

Quiuis tyrannus non poteſt à quouis occidi.

¶ 5. Sin verò rex in tyrannide ſua, vſque eò progrediatur, vt non in paucos homines, ſed totam promiſcuè rempub. iniuſtis rapinis, cædibus, 5

ſtupris graſſetur, ſi leges patrias pro libidine
Norfolcia, Suffolcia & Holinſh. Stow. in Ioanne rege. conculcet, ſi bonum reipub. cui procurando rex creatus eſt non intendat, ſed ad reipub. perniciem incumbat: ſi (quod de Ioanne Anglo ſcribitur) totas regni ſui prouincias naturalibus incolis exhaurire cogitat, vt eas peregrinis & aduenis compleat: vel (quod de Andronico Græco Imperatore tradunt) cum *ſibi diem periiſſe credat, in quo non excellentem aliquem virum aut iugularit aut excæcarit* : vel (vt eidem Andronico moris erat) multos manibus, aut digitis, aut pedibus mutilet, pluribus oculos eruat, millia aliquot fortiſſimorum militum leuiſſimis vel nullis de cauſis, magno cum reipub. detrimento iugulet, vel ex arboribus quibus vites ſuſtinentur ſuſpendens, ita vt arbores illæ *cadaueribus* nõ aliter quã vites vuis onerẽtur, & deinceps in eorum ſanguine ludens prohibeat eorum aliquem ſepeliri, ſed illic pẽdulos iubeat relinqui, *vt à ventis agitati terriculamenta ſint volucrum ne poma & vuas deuorẽt*: denique ſi ſit vt Tiberius *ingenti ſocordia, graui crudelitate, ſceleſta auaritia, turpi libidine*, qui cupiat ſe moriente rerum omnium vaſtitatem & deflagrationem fieri, eoſque putet reges beatos cum quibus vt cum Priamo ciuitates eorum incendio, & regna depopulatione in ſolitudinem redigantur, id quod Nero in Romanæ vrbis miſerabili incendio de induſtria excitato bona ex parte præſtitit; hunc talem (vel ſi quis propè ad hanc immanitatem accedat) ſi reſpub. expreſſa aliqua lege, more, decreto, dignitate ſua exuerit, aut vbi tale aliquod decre-

Michael Choniata li. 2. Annaliũ de Andronico Comneno.

Exempla perfectè tyrannorum.

Eutrop. Breuiar. lib. 7.

Sueton. in Neron. cap. 38.

tum publico Ordinum conuenientium conſenſu fieri non poteſt (quia tyrannus ſua feritate populi Ordines ita frænat & obſeruat vt ad reſtinguendum hoc reipub. incendium conuenire non poſſunt) ſi aliqua certa & euidenti ratione conſtiterit, reipub. eam eſſe voluntatem, vt huic deinceps non tanquam regi obediatur, ſed reſiſtatur vt tyranno: hæc reipub. voluntas priuato cuiuis perſpecta, ſatis ampla eũ authoritate inſtruit, vt tyrannum illum ſi deinceps reipub. inuitæ dominari voluerit, tanquam priuatum inuadat, & tanquam latronem interimat. Nam penes rempub. eſſe regem deponere, pri⁹ abundè demonſtrauimus. Quem ergo ea propter manifeſtam tyrannidem cenſuerit deponendum, is deinceps ſi dominari omnibus voluerit, optimo iure à ſingulis, vt communis omnium hoſtis eſt perſequendus, eademque prorſus ratione à quouis poteſt occidi qua tyrannus reipub. dominatum inuadens; eodem vel meliori etiam iure, quàm Pœnus à Romano, Burgundus à Gallo, Maurus ab Hiſpano in bello legitimè indicto interficitur. Eſt enim hic tyrannus reipub. Romanæ, Gallicanæ, Hiſpanæ, priuato hoſte Pœno, Burgundo, Mauro hoſtis lõgè capitalior: & cũ iam regendi authoritate careat, & tamẽ ciues regis inſtar ſibi ſubiugare conatur, quid aliud facit quã Pœn⁹ aut Maur⁹ cũ Italiam Hiſpaniãue inuadit? Cõtra quos ſi natura & rerũpub. æterna conſuetudo reipub. ſubiectos armet, multò magis de quolibet reipub. membro contra tyrannum idem ſentiendum eſt, à quo &

Quando tyrannus poteſt ab homine priuato interfici.

Suprà. ca 1. §. 5. & cap. 2 §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.

ſingulorum hominum bonis maius impendet damnum,& corporibus grauior infertur ſeruit', & toti reipub. generalior incumbit ruina & vaſtitas. Neque verò in eo aliquid intereſt vtrũ reſpub. expreſſo aliquo decreto, an potius tacita ſententia, ſed quæ ad communem omnium vel plurimorum cognitionem emanet, ſuum de tyranno iudicium proferat. Quanquam enim illud iuris formulæ eſt magis conſentaneum, vt tyrannus quemadmodum olim Nero, *à Senatu reipub.* iudicetur *hoſtis patriæ, & puniendus more maiorum*, nimirum vt *veſtes ei detrahantur, eiuſque nudi ceruix inſeratur furcæ, & deinde corpus virgis cædatur ad necem*, certique homines deſignentur qui eum hoc mortis genere afficiant: tamen quãdo tyrãni plæriq; ſua ſæpe crudelitate ſæpe calliditate hãc legalẽ dãnationis formam impediũt, reſp. quę legũ talium effectrix eſt, & ad legales cæremonias in euidẽti periculo inde conſequuturo non obligatur, tacito conſenſu eam cuiuis largitur poteſtatem, quam Senatus Romanus à populo Romano conſtitutus, delectis hominibus ad Neronem hoc modo iugulandũ tribuebat. Neque quiſquam vnquam dubitauit quin Caius Caligula & Flauius Domitianus Neroni quoad omnia immanitatis genera pares,& quorum cædem poſtquam à priuatis hominibus perpetrata fuiſſet Senatus approbauit habuitque ratam, æquè legitimè fuerint occiſi atque Nero ille, cuius cædem Senatus iudicium & mandatum anteceſſit. *Ratihabitionem enim retro trahi & mandato non dubium eſt comparari*

Iudicium Senatus Rom contra Neronem.

Sueton. in Nerone cap. 43.

Sueton. in Calig. cap. 50. in Domitian. cap. 23.

Sexto decretal. lib. 5. cap. 13 de regul. iuris reg. 10. & ff de reg. iuris L. hoc iure. & L. Semper qui.

inquit ius ciuile & Canonicum. Nec *quidquam intereſt inter ſuaſorem facti & probatorem, inter eum qui voluit fieri & qui gaudet factum*: & cùm Senatus Romanus horum tyrannorum interfectores laudauerit, etiamſi decretum aliquod non euulgauerat, ſed voluntatem tamen ſuam manifeſtis indiciis teſtatus fuiſſet, non minus iuſtum & glorioſum erat poſtremis his qui Caligulam & Domitianum, quàm prioribus illis qui Neronem peremerunt. *Cic. Philip 2.*

Cæterùm etſi non magna eſt controuerſia de tyranno & tyranni morte vbi reipub. voluntas innoteſcit, quoniam tamen circa hanc reipub. voluntatem multæ interuenire poſſunt difficultates & ſcrupuli, quando reſpub. id cenſetur velle & decernere: fierique poteſt vt multi priuato vindictæ ſtudio vel odio, illius tanquam tyranni mortem moliantur qui verè tyrannus non eſt, vel qui pauca quædam acta, quaſi tyrannidis principia & elementa admiſit, ad habitum autem & abſolutam tyranni rempub. totam opprimentis ſpeciem non proceſſit; quoniam quælibet prouincia Chriſtiana vniuerſi corporis Eccleſiaſtici membrum eſt, cuius propterea pernicies ad corporis vniuerſi detrimentum redundat: ea maximè ſecura tyranni internoſcendi ratio eſt, vt quiſque Chriſtianus non ſolùm ex atrocitate facinorum quæ ipſe à tyranno fieri videt iudicium de tyranno faciat, nec ſolùm gemitum populi miſeriam ſuam deplorantis ponderet, ſed etiam Eccleſiæ in Synodo Epiſcoporum, vel ſupremi Paſtoris tribu- *Eccleſia ſententia in rege tyrannico deponendo maximè attendenda.*

nali vocem attendat, quæ ſi virum talem tyrannum eſſe, omnique in Chriſtianos dominatu carere pronuntiauerit, tum demum cum Eccleſiæ iudicio, populi vota & lamenta, ſuamque ipſius particularem cognitionem fidenter copulet, & eum perfectiſſimè tyrannum eſſe nequaquam ambigat: & ſi talis à populo Eccleſiaque reiectus nihilominus priſtinam ſuam potentiam vi exercere velit, priuatus quiſque qui iam lege diuina & humana nullum ei ſubiectionis debet officium, ſed vtraque lege, Eccleſiæ & reipub. obedire tenetur, erga tyrannum hunc non aliter quàm erga publicum hoſtem animatus eſſe debet; quem, ſi cum capitis ſui periculo ad bonum patriæ & eccleſiæ interfecerit, magna expectare poteſt & à repub. & à Deo quoque præmia. Et quemadmodum Senatus Hiſpaniæ honorarium munus viginti quinque aureorum millia aſsignauit ei qui peſtem illam Flandriæ Principem Aurangium è medio tolleret, & Senatus Pariſienſis duplo plus, quinquaginta ſcilicet aureorum millia attribuit ei quicunque Admiralium publicum Galliæ hoſtẽ occideret, nec regis Senatuſque de ea re ita præſcribentis æquitatem quiſquam vir bonus in quæſtionẽ vocat, qui eos vtroſque reipub. Galliæ & Hiſpaniæ membra fuiſſe meminit, & vtriuſque reip. iudicio ſubiecta: non aliter quum totius orbis Chriſtiani Senat⁹ ampliſsim⁹ reges Chriſtianos tyrãnos & Apoſtatas ſuo dominatu in populũ Chriſtianũ exutos eſſe declarauerit, nihilque prorſus à plebeis hominibus diſcre-

Le Ban du roy Philip. &c. contre le prince d'Orange.

Suprà fol. 246.

pare, eam ſententiam veram eſſe nemo Chriſtianus negabit, ſi reges particulares, & illius reip. cuius sũt reges, & generalis Chriſtianorũ corporis mẽbra, & eccleſiæ cenſuris obnoxios eſſe vt alios Chriſtianos recordabitur. Idque in Romani Senatus de Nerone ſententia notandũ eſt, eos de Nerone tyranno non aliter quàm de priuato homine cuius nulla erat ad rempub. gerendam poteſtas, ſententiam pronuntiaſſe. Ea enim pœna, vt quis *nudus per publicum tractus, furca capiti inſerta, virgis vſque ad mortem cæderetur*, cõmune erat ſupplicium omnibus perduellibus qui in patriam hoſtilia moliri fuerant, conſtitutum: quo item ſupplicio impuriſſimus Imperator Vitellius Neronis æmulus altero poſt Neronem anno extinctus eſt. Quod quum ita ſit, cùm rex quiſpiam ab eccleſia & repub. aſſũptus ad regnũ, propter tyrannidẽ ab eadem eccleſia & repub. regno abdicatus, regiã tamen authoritatem in populos ſibi iã non ſubiectos vſurpare voluerit, quemadmodũ & quo iure deprecabitur priuati cuiuſq; gladiũ, iure naturæ omniumq; gentium, cõmunibus reipub. hoſtibus intẽtũ? Atque hæc hactenus de tyrãnide ſuccinctè ita percurrimus, vt hæreticorũ in tyrãnis deſcribẽdis ſeditioſã oſtẽderimus infantiã, & quã illi licentiã ſuis ſectatoribus cõtra omnes reges hoſtes ſuos interminatã concedunt, eã in valde exiguũ gyrũ cõtraxerimus, & quæ vix vnquã, rariſſimè certè hactenus in Occidẽtis regnis vſuvenit: & deniq; eã quãtulacũq; ſit, in hæreticos principes à Catholica maiorũ fide deficiẽtes, &

Rex quiuis Chriſtianus membrum tum reipub. tũ eccleſiæ.

Eutrop. Breuiar lib 7.

Alexand. ab Alexãd. genialium dierum lib. 3. cap. 5.

Sueton. in Vitellio cap. 17.

nouo atq; inaudito more cõtra vetera patriæ ſtatura & contra iuramentum regium rempublicam gubernantes, non in Catholicos in fide maiorum & veteri rerumpub. politia permanentes conuenire docuimus.

6 ¶ 6. Sed quoniam hæc ita celeriter percurſa lectori ſtudioſo non ſatisfaciunt, & videri poſſũt ex ſtomacho potius quàm ex iudicio deprompta, vt contentioſè Chriſtianos reges tueamur & in hæreticos reges, ſuorum miniſtrorum tela retorqueamus, non quia ſepoſita contentione ea eſt ſimplex quæſtionis huius veritas: age, pauliſper è portu in altum mare enauigemus, & paucis delibemus quæ vel philoſophia ex ipſis naturæ communis principiis ducta, vel Chriſtiana fides naturæ regulas & rationes ſua diuiniore authoritate corroborans, perpetuò de hac controuerſia definiuit. Ne autem in infinitum orationis curſus feratur, illa duo fundamenta iam antea iacta, firmiter in lectorum animis inhæreſcere cupio de reipub. ſupra principes, & Eccleſiæ ſupra Chriſtianos iuriſdictione. Poſitum ergo & fixum eſto, in quo omnium populorum vox & ſentẽtia conſonat, totam rempub. rege eſſe potentiorem, potiuſque regis quã reipub. interitum eſſe à ciue vnoquoque deſiderandum. Aduertamus deinde quem à nobis charitatis & beneuolentiæ ordinem natura requirat. *Chari ſunt* (inquit vir prudentiſſimus) *parentes, chari liberi, propinqui, familiares; ſed omnes omnium charitates patria vna complexa eſt, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere?* Cúmque

Philoſophia probat occiſionem tyranni.

Nota.

Suprà. cap. 2 & 3 & 8.

Cicer. offic. lib. 1.

omnia ratione animoque luſtraueris, omnium coniunctionum, nulla eſt gratior, aut charior quàm quæ eſt vnicuique homini priuato cum patria. Et quáquã imméſum eſt quod parẽtibus debemus, tamẽ ſi officiorũ cõtẽtio & cõparatio fiat, multò magis debemus patriæ. Et quid mirũ eſt patriæ charitatem omnibus aliis anteponi, quando ſi viri boni ſumus etiam vitam ipſam proijcere nõ recuſamus, vt morte noſtra, patriæ repręſentetur ſalus? Hoc ſi verum ſit, ergo cõtra publicum patriæ hoſtem longè flagrantiore iracundia exardeſcere debemus, quàm contra eum qui liberis noſtris, qui parẽtibus, qui vxori, qui nobis ipſis præſentem mortem intentat. Atqui hoſtẽ ad iſtos nobis chariſſimos occidẽdos paratũ, quis ſanus honeſtè & laudabiliter interfici poſſe nõ exiſtimat? Multo ergò magis tyrannũ hoſtẽ patriæ fas & honeſtũ eſt occidere: idque manifeſtò docet idẽ vir bonus, & egregius magiſtratus, & præſtantiſſimus Philoſophus. *Nulla enim eſt nobis ſocietas* (inquit ille) *cum tyrannis, ſed potius ſumma diſtractio. nec eſt contra naturam ſpoliare eum, quem honeſtum eſt necare. Atque hoc omne genus tyrannorum peſtiferum atque impium, ex hominum communitate exterminandum eſt. Habet ſiquidem tyrannus in figura hominis feritatem & immanitatem belluæ.* Cumque ciuitas Romana militibus ſuis & exercituum præfectis varia genera coronarum ſtatuerit, caſtrenſes, nauales, murales, ciuicas, obſidionales, quibus eorum fortitudinem honorabat qui primi caſtra hoſtium inuaſerant, in naues inſilierãt, muros aſcenderãt,

Ordo naturæ docet tyrannum poſſe ab homine priuato occidi.

Cicero.

Cic. de Offic. lib. 3.

ciuis vitam ſeruauerãt, hoſtiles copias à Romani exercitus aut ciuitatum obſidione profligauerant, quæ facta à Romanis habebantur perilluſtria & inprimis heroica, tum populo Romano nihil videbatur glorioſius & excellenti præmio dignius quàm tyrannum occidere, adeò vt ſi quis *amicus* amicum *& familiarem,* ſed *tyrãnum interimeret, hoc populus Romanus ex omnibus præclaris factis exiſtimabat pulcherrimum,* quia vir talis priuatam amicitiam publicæ charitati poſtpoſuerat, & in omnium ciuium gratiam vitã eripuerat ei cui ob priuatum commodũ debebat omnem fælicitatem precari, id quod animum oſtẽdebat verè generoſum & (vt par erat) publicæ ſalutis ſtudioſiſſimum. Quo autem modo Romani, eodem etiam Græci de hac re ſenſerunt, idque probãte eo qui inter eos erat philoſophorum princeps. Is enim morem illum Græcorum laudat, quo *magna præmia magnoſque bonores proponebant, non ei qui furem ſed qui tyrannum occideret.* Cuius moris pulcherrimas affert rationes & quæ quemuis virum bonum, modò dignitatem conditionis ſuæ recordetur, & quare in repub. natus ſit, & quantum natura eum reipub. obligat, exuſcitare poſſunt, vt nullum periculum, nullum mortis diſcrimen defugiat modò tale mõſtrum è repub. poſſit tollere. Et Xenophon egregius ille & regum & rerum-publicarum informandarum magiſter, *Quum* (inquit) *ciuitatum leges communiter eadem omnem probibeant, vetentque congredi & verſari cum iis qui ea ſunt contami-*

Cic. Offic. 3.

Ariſtoteles.

Ariſtot. polit. lib. 2. ca. 5. & lib. 5. cap. 10.

Ibid. ca. 11.

Xenophon lib. de Tyrannide.

nati : tamen tyrannos qui interficiunt ij non ſolùm non expelluntur ſed magis honorantur, & in ſacris etiam locis & templis ciuitatum eorum imagines collocantur, perinde ac ſi hoc factum, hæc tyranni interfectio eos heroas efficeret pari cum diis immortalibus honore afficiendos. Huius autem cædis à priuatis quibuſque perpetrandæ, vt alias permultas cum Ariſtotele ęquiſſimas colligit rationes, ita hæ duæ ſolæ ad id euincendum ſatis ſuperque ſunt efficaces & perſpicuæ. Prima, quia tyranni regimen eſt perpetua reipub. ſpolatio, omniſque in ea ciuilis honeſtatis hominumque bonorum euerſio, cum contraria improbitatis & improbiſſimorum ganeonum multiplicatione. *Tyranni enim omnia coguntur*

Tyrannus reipub. corruptor & perditor.

expilare & capere ob neceſſarios & maximos ſumptus. Neceſſe quippe habent erogare in cuſtodias atque his ſimilia pro tuenda dominatione vitandiſque periculis. Deinde *viros bonos quos amare debebant, timere neceſſe eſt: fortes, ne quid audeant libertatis gratia: prudentes, nequid aduerſus ſe machinentur: iuſtos, ne ab illis populus ſe cupiat gubernari. Denique tantum ab improbis tyrannus diligitur, qui per eius mortem ſcelerum ſub eo perpetratorum pœnas ſe daturos timent.* Ex his autem ſequitur poſtrema ratio, quòd nimirum tyrannus talis perpetuus reipub. omniumque in ea bonorum exiſtat hoſtis: ideoque vt denuntiato bello hoſtis ab hoſte, ſic ille ſemper à quouis reipub. membro poteſt iure occidi:

Tyrannus perpetuus ſingulorum hoſtis.

Nam priuatis & aliis hoſtium generibus, per pacis fœdera bellum deſinit; at tyrannis nun-

quam. Nulla enim pax inter eos & ſubditos interuenit, non fœdera quibus confidere poßint. Ita Xenophon. Eademque eſt Platonis, Plutarchi, Demoſthenis, aliorumque è Græcis prudentiſſimorum ſententia.

7 ¶ 7. Quòd ſi praxim Romanæ Græcæq; Reipub. circa tyrannos notare voluerimus, ita demum multò clarius perſpiciemus hos populos non in ſcholis tantùm & Academia, ſed in politica gubernatione & communi vita nullum ſuis ciuibus officium erga patriã cõmendaſſe ſolicitius, quàm vt ſcirent glorioſiſſimum illis fore ſi tyrãno iugulando vel vitam ſuam impenderẽt. Quid enim erat apud Romanos multis ſæculis Bruti nomine honorificẽtius? qui Tarquinium multis annis regem legitimum, poſtea tyrannum quidem, etiamſi non peſſimum, ſed alijs qui poſt Iulium Cæſarem regnarunt multo minus agreſtem, è ciuitate Romana expulit. Pulſus Tarquinius, de repetendo regno cum nobiliſſimis quibuſdam iuuenibus Romanis conſilia agitat, inter quos fuerunt duo ipſius Bruti Conſulis filij: quod vbi pater reſciuit, remque ita eſſe certis indiciis explorauit, mittuntur lictores ad ſumendum ſupplicium, nudatique virgis cæduntur & ſecuri feriuntur, quum toto tempore pater præſens, *& iudex & ſpectator eſſet*: nec populus quidquam magis admirabatur, quàm conſtantiam vultus & oris eius qui patriæ amore, paternæ erga liberos miſerationis viſcera comprimebat, nec quidquam ad tam triſte & miſerũ ſibi ſpectaculum commouebatur. Quũ inſidia

Vide ſuprà fol 23.

Romanorũ odium erga tyrannos.

Liuius lib. 2.

Brutus tyranni mortẽ præfert ſuã & liberorũ ſuorum vitæ.

Tarquinio non ſuccederent, ad apertum bellum erumpit, & cum legionibus ſuis Romanos fines ingreditur, eique cum Romanis copiis occurrit Brutus primum Romani exercitus agmen ducẽs, cui in hoſtili acie oppoſitus erat Aruns Tarquinij Superbi filius & hæres; *quem conſpicatus Brutus generoſo ſpiritu concitat calcaribus equum, atque in ipſum infeſtus incurrit, adeò totus illi ſternendo intentus, vt ſui corporis protegendi fuerit immemor: & ita tyranni filium transfixit vt ipſe mutuo vulnere traiiceretur, & vterque duabus hærentes haſtis moribundi ex equis lapſi ſunt.* Bruti autem funus Romani quanto potuerunt apparatu fecerunt, eumque toto vertẽte anno matronæ vt parentẽ luxerũt. Denique lata lege ſancitum eſt, *caput eius cum bonis ſacrandum*, & tanquam pro ſacrificio offerendum diis immortalibus, ſi quis de Tarquiniis reuocãdis cõſilia iniret. Tam graue erat Romanorũ contra tyrannos & tyrãnicã ſtirpẽ odium. Atque vt hac animi magnitudine Romani primũ ciuitatis ſuæ tyrannũ vlti ſunt, ſic eadem cõſtãtia multis deinde ſæculis ſuſtulerunt eũ, quicunque ad tyrannidem aſpiraret, & iniuſtã in ciues dominationem appeteret. Nemo fuit poſt Brutum iſtum Manlio Capitolino apud populum Romanum gratioſior, qui depulſis à Capitolio Gallis, imperium, ciuitatem, ipſumque nomen Romanum ab interitu vindicauit: quo in iudicium capitis ob affectatam tyrannidem accerſito; qui eius cauſam egit, vt eum iudicibus cõmendaret, ciues Romanos 400. produxit quos ſuis pecuniis ex fœneratorum nexu Manlius liberaſſet,

Ibidem.

Liuius vbi ſuprà.

Liuius li. 5.

Marcus Manlius.

protulit ſpolia hoſtium cæſorum triginta, dona imperatorum 40. & in his duas coronas murales, ciuicas octo. Denique orabat ſingulos vt ad Capitolium deoſque immortales eius præſides conuerſi, eius facta in meliorem partem interpretarentur. Memores eſſent noctis eius quæ vltima atque æterna nomini Romano fuiſſet, Senonum Gallorum agmine arcem Tarpeiam nocte intempeſta ingreſſo, niſi Manlius plenus ſanguinis & ſudoris, arcem & ipſum penè Iouem Capitolinum ex manibus hoſtium eripuiſſet. Eos tum eum vocaſſe *Seruatorem patriæ*, & cognomine ipſi Ioui parem feciſſe. Sed quum hæc etſi vera eſſent, affectatæ tamen tyrannidis crimen non diluerent, iudicium factum eſt vt præceps de rupe Tarpeia deiiceretur, eóque modo fractis ceruicibus expirauit; eo ipſo loco qui prius erat celeberrimum gloriæ monumentum, nunc pœnæ illius ad maiorem ignominiam aſſignato. cuius damnandi ſententiæ hanc egregiam coronidem patres Romani addiderunt: *Manlius eras Romanis cùm præcipites agebas Senones; at poſtquam imitari cœpiſti, vnus factus es ex Senonibus*, pulchrè oſtendentes ciuem etiam optimum in hoc peccati genere offendentem, non deinceps pro ciue ſed pro naturali hoſte eſſe habendum: id quod eadem ratione ad Reges Chriſtianos iuſtiſſimè transfertur, qui vt iuxta leges patriæ & eccleſiæ iuſtè regant reges creati, regali deinceps potiti ſceptro, contra patriæ mores & eccleſiæ fidem iniuſtiſſimè dominantur: quemadmodum ante paucos annos in comi-

Capitolinus Iupiter. Capitolinus Manlius.

Tyrannus habēdus vt infeſtiſsimus hoſtis.

tiis regni Polonici, Poloni quidá proceres regi ſuo regni priuilegia tranſgredienti, Romana animi altitudine liberè dixerunt, *Rex Stephane ſi obſerues noſtra priuilegia ſicut iuraſti, eris rex nobis charus*, omneſque tibi regiæ celſitatis honores deferem⁹: *ſin minus, eris Stephanus Battor*, id eſt vir priuatus, nec ea ſubiectionis officia quæ regibus iuxta leges patrias regnantibus ſunt tribuenda à nobis poteris expectare. quod multò amplius in reges hæreticos, Apoſtatas, & tyrannos conuenit, quorum etiamſi aliquis vt Manlius ille Capitolinus, & Reipub. & priuatis hominibus plurimis plurima ſingularia beneficia contuliſſet, etiamſi *Patriæ Seruator* vocari meruiſſet, ſi tamen deinceps ad hęreſim & tyrannidem deflectat, ſi in præcipuis capitib⁹ & articulis iuramétum regium ab omnibus Europæ Chriſtianis regibus vnà cum regni diademate ſuſceptum violet, non eſt in poſterum habendus Romanæ Reipub. ciuis Manlius, ſed aduerſarius Senon, non rex Gallię, etiamſi multis annis eo regno fuiſſet potitus, ſed Henricus Nauarręus & Valeſius, priuati nimirum homines. Qui ſi deinceps cum Tarquinio Superbo aut Manlio Capitolino contra patriam aliquid meditantur, ſi regnum affectant, de ſaxo Capitolino præcipitandi ſunt: eo ipſo in loco, primaria nimirum in ciuitate Pariſienſi aut Rhemenſi morte plectédi ſunt, vbi prius regalibus ornamétis inſignes cum fauſtis omniũ acclamationib⁹ honorabãtur. Sed vt ad hiſtoriæ noſtræ ſerié & exitũ reuertamur:

Surius in Comment. An. 1582.

Manlianæ familiæ gentiles quorum in ciuitate Romana magnus erat numerus & potentia maior, non vt ferè vſu venit, patribus ob cæſum ſuæ domus principem nobiliſſimum vltionem minati ſunt, ſed contrà potius crimen eius ita exhorruerunt & hominis ſic offendentis nomen, *Liuius vbi ſuprà.* *vt gentis Manliæ decreto cautũ ſit, ne quis deinde Marcus Manlius vocaretur.* Tres conſulatus magnificè geſſerat Spurius Caſsius, & bis ex hoſtibus triũphauit, & tamen cùm tyrannidem in Rempub. affectaret, ipſe capite damnatus eſt, & domus à fundamentis euerſa, eiuſque loco templum diis immortalibus cõſecratum. Idem fuit peccatum Caij & Tiberij Gracchi, quorum etiam *Plutarch. in Tiberio Graccho.* poſt mortem cadauera inſepulta iacuerunt, & ſupremus humanæ conditionis honos illis magni Scipionis Africani nepotibus negatus. Neque tamen Tiberium ſolenni ſenatus popu- *Cicero oratio. 1. in Catilinam.* lique iudicio damnatum publicus lictor, ſed Scipio Naſica eiuſdem populi ſententia, è tota Romana ciuitate *Vir optimus* habitus & *Pontifex* *Tyranni à priuatis occiſi.* *Maximus*, ſed quo ad eiuſmodi iudicia vir priuatus interfecit. Et Spurius Melius, quum de affectato dominatu accuſaretur, & accerſitus ad magiſtratum vt cauſam diceret, fidem plebis Romanæ imploraret, & opprimi ſe conſenſu patrũ diceret, oraretque vt opem ſibi in vltimo diſcrimine ferrent nec trucidari ſinerent; eum ita vo- *Liuius Decade 1. lib. 4.* ciferantem aſſecutus Hala Seruilius obtruncat, & cruore eius reſperſus iuuenumque patritiorum caterua ſtipatus Dictatori factum renũtiat, qui mox tumultuantem populum ad concio-

nem

nem vocans, Meliū *iure cæſum pronuntiauit*, etiāſi à regni crimine alienus fuerit, qui vt cauſam diceret vocatus à Magiſtro equitum ad Dictatorem non veniſſet. *Non cum eo tanquam ciue agendum fuiſſe*, qui natus inter liberum populum, inter iura legeſque, eas ſuperbè contēneret. Quòd autē regnū priuatus homo affectaret, hoc ſcelus nō ſatis ſanguine ei' expiari, niſi ipſi parietes & tecta inter quæ tantū amentiæ conceptum eſſet diſſiparētur, & publicarētur bona. Iubet itaque quæſtores ea vēdere atque in publicum redigere, domum deinde diruere & complanare. Alia quædam ſuppetunt in Italia & repub. Romana, eorum qui iniuſtum contra leges dominatum ambiebant, aliquando à Senatu, aliquādo à priuatis hominibus occiſorum exempla inſignia: ſed inſtar multorū eſſe poteſt Iulius Cæſar multis victoriis nobilitatus, proptereaque tanta ininflatus ſuperbia, vt ſub nomine Dictatoris verum regnum vel tyrannidem potius in populū vſurparet: cuius vim cùm Senatores legibus frænare non poſſent, conſpiratione facta in ipſo Senatu ſuis graphiis & pugionibus eum concîderunt; chariſſimis eius qui putabantur amicis, & inter alios filio eius Bruto, amicum, & patrē, & principem, ſed tyrannum (quod alia bona & officia quæcūque obliterat) & hoſtem illum patriæ certatim conuulnerantibus. *Iulius Cæſar.*

Ante Romanorum Imperium, Hetruſcorū in Italia erat maximum, & regnum latè patens: cui appellente in Italiam Ænæa præfuit Mezentius efferа crudelitate apud ſcriptores famoſus. Eius *Mezenti' rex Hetruriæ, tyrannus.*

tyrãnidẽ cũ ciues amplius ferre nõ poſſent, facta cõſpiratione, collecta fortiſſimorum iuuenum multitudine,

Virgil. lib. 8.

Armati circunſiſtunt ipſumque domumque

in qua verſabatur: ſi qui pro eo defendẽdo arma ſumebant, eos ſternunt, totáque regiam immiſſis facibus incendunt. Sed elapſus inter tumultum Mezentius, ad proximum Regem Rutulorum Turnum confugit, vbi & regis opibus cõtra ſubditos, & hoſpitalitatis iure cõtra alienos, & ipſa alterius patriæ reique publicæ prærogatiua contra peregrinos tutũ fore ſe arbitrabatur. Sed quia antiquiori & potentiori naturę iure horũ nihil tyranno potuit opem quamcunque ferre,

Ergo omnis furiis ſurrexit Hetruria iuſtis,

quia contra & ſupra iſta omnia, & ſi qua alia his grauiora afferri poſſẽt, iuſtiſſima erat belli cauſa vt tyrannũ etiam è regno profugum, vbique terrarum perſequerẽtur. Quare quũ in armis eſſẽt, miſſis ad Turnũ legatis, tyrãnicum illum ſuum

Regem ad ſupplicium præſenti Marte repoſcunt,

Rex tyrãnus iuſtè à ſubditis marte poteſt affici.

certò cũ reliquis totius orbis nationibus, in illo antiquo, ſimplici, & aureo ſæculo perſuaſi regem tyrannum potuiſſe iure à ſubditis capitali ſupplicio mulctari, ideoque putantes Turnum tam æquo poſtulato nulla difficultate aſſenſurum. Interea verò dum de belli ratione deliberatur, regnum ad Euandrum Arcadem peregrinum ſed tum Romæ conſidentem deferunt, externum domeſtico, Arcadem Italo, & exulem regi apud ipſos regaliter ab infantia ad regni ſpẽ educato, & ſtato tempore in regẽ iuxta prouinciæ modũ aſſumpto, ſed tũ in tyrannidẽ delapſo

anteponéres. Hæc ſunt veterũ Italorũ, hęc Romanorum qui aliis ſemper omnibus admirabili reipub. gubernandæ prudentia antecelluerunt, de tyrãnis vel per Senatum ſi legali more tyranni ad tribunalia ſiſti poſſent, vel aliàs per priuatos homines obtruncandis iudicia.

8 *Græcorum de tyrannis occidendis iudicium.*

¶ 8. Nec Græcorum hac in re mores quicquã à Romanis diſcreparunt. Obtinuerat principatũ in Athenięſes Piſiſtratus, cui ſucceſſit filius Hipparcus, qui cùm vt pater tyrannicè & immaniter imperaret, duo fortiſſimi iuuenes *Harmodius* & *Ariſtogiton* eũ repente adorti occiderunt. propter quod facinus Athenienſes (prudẽtiſſima ciuitas) publico conſenſu ſtatuas eis in foro collocarunt: hocque eorum iuuenũ factũ Græcis omnibus viſum eſt adeo honorificum, vt Philoſophi ipſis tyrannis illud prędicare nõ ſint veriti. Democritus enim Mileſius interrogatus apud Dioniſiũ Siculũ, quod æris genus eſſet optimũ, vtrũ Corinthiũ, an Athenienſe, an verò quod in Sicilia naſceretur (ea enim loca ob ſecturas æris erãt celebria, vt modò ob ferrum Cantabria, ob ſtãnum Anglia) reſpondit vrbanè, optimũ fuiſſe æs Athenienſe, ex quo nimirũ populus ille ſtatuas *Harmodio* & *Ariſtogitoni* fecerãt. Corinthij quotidianas à vicinis ſuis incurſiones veriti, 400. militibus vrbis cuſtodiam demandarunt, iiſque pręfectũ militarẽ dederũt Timophanẽ. Hic princeps ei⁹ cohortis effectus, abſolutũ ciuitatis dominatũ ambiens, falſis criminibus circunuentos ciues quos ſibi rebatur fore aduerſarios, vel obtruncat, vel pellit in exilium, & quod cupie-

Alexand. genialium dierum lib. 3. ca. 26.

Athenienſes.

Diog. Laertius li. 9. cap. 7.

Corinthij.

Plutarch. in Timoleonte.

bat imperium aſſequitur: id quod moleſtiſſimè tulit frater eius Timoleon qui aliàs multis argumentis magna dederat fraternæ charitatis indicia. Is fratrem ſemel atque iterum hortatur vt tyrannidem deponat, ciuibus inuitis dominari nolit, abdicet ſe imperio, & ita deinceps ſi ciues ei largiri velint, quod ipſi familiæque toti fælix fauſtumque ſit, accipiat. Timophanes ſurda aure ſanas admonitiones præterit, nec quam ceperat prædam ita facilè ſibi è faucibus eripi patitur. Quare Timoleon ad extremum comitatus Æſchilo ſororio Timophanis, & Athenagora ciue perbono, quũ prius quid acturi eſſent conſtituiſſent, ſecretò Timophanem adeunt, rogant, hortantur, ſuadent, ne diutius regnũ iniuſtũ in ſuos vſurpare velit: ille ridere, cauillari, eorum verba obſtinatè reiicere, nihil ſobrium, nihil moderatum prę ſe ferre. Quare Timoleonte tres vel quatuor paſſus in angulum cubiculi ſecedente, & fratris pertinaciam deflẽte, illi duo eductis pugionibus Timophanem eueſtigio confodiunt & obtruncant, moxque factum ſuum euulgant, totáque ciuitas virtutem Timoleontis vehementer probauit & admirata eſt, quòd cùm eſſet natura vir admodum benignus & manſuetus, tamen publicum bonum priuato commodo, & patriæ charitatem ſuo ſanguini & fraterno amori antetuliſſet. Et in his duabus ciuitatibus quas ſcriptores non immerito propter magnam doctrinam & prudentiam in illis florentem *duo Græciæ lumina & oculos* appellant, habemus quæ fuerit totius Græciæ de tyrannicidis mens & ſententia. Acceperat à

Frater ob tyrannidẽ à fratre cæſus.

Tyranni Græci à priuatis cæſi.

Iuſtinus li. 5.

ſuis maioribus regnũ Agrigenti in Sicilia Phalaris,& tamen in eum tyrannicè dominantem non vnus & alter tãquã Harmodius & eius fœderatus Ariſtogiton,aut Timoleon & Æ[illegible]hilus, ſed *vniuerſa Agrigentinorum multitudo impetum fecit* & occidit. Ariſtodemum Cumarũ tyrannum ingenioſo aſtu in ſaltus inuios & inacceſſos vbi diſpoſitæ erãt inſidiæ adductum,quidam ex optimatibus occidit, & Cumas patriam ſuam ſeruili eius imperio liberauit. Alexandrum Phæreũ tyrannum ipſius vxor interficiendum curauit. quemadmodum item Cyrenenſium regem legitimè creatum, ſed ex rege tyrannum ſua nequitia factum Learchum, Erixo *fæmina modeſta omniumque iuſtiſſima*, quã tyrãnus miſerè deperibat & ad matrimonium ſecum contrahendum ſolicitabat, noctu vt ad ſe veniret alliciẽs, per ſuum ipſius fratrem Poliarchum ex inſidiis interfecit. Neque hæc iniquè, impiè, proditoriè, populari furore & tumultu geſta fuerunt, ſed iure, ſed legibus, & moribus ciuitatum ſingularum, prudẽtiſſimis ſenatorib9, doctiſſimis philoſophis, ipſa generaliter Repub. commendante & largiſſimis honoribus tyrãnicîdas afficiente. Imò verò Græcorum leges iubebant vt tyrannorum filij velut parentum ſceleris cõſcij parentum crimina luerent, & *haud ſecus quàm parentes, morte, exilioue mulctarentur, omniaque in eos non ſecus quã in parẽtes exẽpla iræ & vindictæ exercerentur:* quàm iuſtè non diſputo, ex eo tamen euidenter patet eos nunquam hæſitaſſe, quin tyranni ipſi à ſingulis ciuibus, vt in multis Græciæ ciuitatibus factita-

Cic. lib. 2. Offic.

Alexand. lib. 2. ca. 32.

Cicero vbi ſuprà.

Polianus li. 8.

Alexand. genialium. dierum lib. 2. ca. 15.

tum eſt interfici poſſent, qui eiuſdem pœnæ cõmunionẽ, propter cõmunionẽ ſanguinis ad tyranni etiam liberos aliquando innocentiſſimos transferebãt. Denique hãc ſemper cõmunẽ fuiſſe & Græcorũ & Latinorum ſententiã teſtis eſt Plutarchus, cũ hac tamẽ differentia, quòd Græci tyrannũ ad iudicium ſiſti, illicque dãnari, atq; etiã morte affici volebãt: Romani abſq; iudicio, vt primũ de tyrãnide aperta cõſtaret, tyrãnũ per vnũquemque è populo occidi volebant: quæ tamen differẽtia facile nulloq; negotio, ex vtriuſque reipub. praxi recõciliatur. Si enim quiſpiã inchoarat tantũmodo tyrãnidem, vel de ea cum amicis & ſatellitibus & adminiſtris ſuis cõſultauerat, non autem opibus & potentia ita munitus erat, quin ſine tumultu in eum vt in alios ciues legibus agi poſſet: huius talis tyrãni cauſam ordinario iudicio examinari par erat, quemadmodũ in ſuis legibus præſcripſit Solon. Sin verò vſque eo peruaſerat tyrannus, vt arcibus occupatis, militum ſatellitio contracto, ipſe potentia ſua & ciues & iudicũ tribunalia frænaret: hoc tempore, talem tyrannum à quouis ciue occidi Romanorũ leges permittebãt, & Græcorũ moribus fuiſſe vſitatũ, omnia quæ hacten⁹ percurrimus exẽpla probant. Nec immeritò: cùm tyrannus non ſit homo ciuilis, ciuilis ſocietatis particeps, cũ quo, iure, legibus, moribus patriis & politicis agi poſſit, ſed ferus & agreſtis ſocietatis politicę inimicus: imò ne homo quidẽ ſed bellua, idque nõ vulgaris *& cicur*, ſed (vt rectè dixit Bias Philoſophus) ſylueſtrium maximè rabida & im-

Plutarch. in Solone & Publicola.

Conſenſus Rom. & Græcorum de tyrannis occidendis.

manis. Adeo vt ſi inter præclaros Herculis labores numeretur, quòd Nemeæum leonem, quòd Hydram Lernæ, quòd aprũ Erimãthium, quòd terribilem Atticæ taurum necauerit: ſi cum iſtis recenſeatur tanquam opus diuinum & Hercule Iouis filio dignum, illiſque aliis leonibus, draconibus, apris & tauris cõparabile, quòd Diomedẽ Thraciæ tyrãnũ peremerit; quãdo iã rerũ natura mutata nõ eſt, & tyranni noſtræ tẽpeſtatis veteribus illis nihilo ſunt mãſuetiores, & publicis hominum ſocietatibus tum quoad corpora tum quoad animas longè magis pernicioſi, conſtat eorũ interfectionem opus eſſe laudabile & heroicum, & quod à diuino ſpiritu homineque ad immortalitatem nato proficiſcatur Cúmque illud ſit fortitudinis propriũ, vt ea *quæ terribilia ſunt & periculoſa magno animo aggrediatur*: vt *pugnet non pro ſuis commodis ſed pro ſalute & vtilitate communi*, vt ſemper *adhæreat iuſtitiæ* & non faciat ſed *propulſet iniuriam*, vnde & Stoici probè fortitudinem definierunt *virtutem propugnantem pro æquitate*: quisquis tyrannum conſtanter aggreditur, is veræ fortitudinis præclariſſimo fungitur officio. Nam & pro æquitate, iuſtitia, legibuſque patriis dimicat contra vnius hominis iniuſtiſſimam vim: & iniurias reipub. illatas officiosè propulſat cùm ipſe corporis publici membrum ad totius cõſeruationẽ lege naturæ obligetur: & manifeſtè cũ vitæ ſuę periculo ſalutem reipub. comparat, illius atrociſſimo hoſte ſublato: & deniq; ſi diligẽtiſſimè omnes partes & proprietates fortitudinis veræ perſcrutemur, eas perſpiciem°

Tyrannũ occidere opus veræ fortitudinis

Ariſtot. Ethic. lib. 5. Cic. Offic. lib. 1.

omnes in Brutum & Caſſium Iulii Cæſaris, vel in Iaurignium & Baltazarum Aurãgij principis, vel in Iacobum Clementem Henrici Valeſij interfectores conuenire nõ minus ſed multò magis quàm in Scipionem Africanum, vel Numãtinum, aut priuatum quemcunque ſiue militem ſiue militũ præfectum hoſtes Reipub. in aperto cãpo militariter aggredientem & profligantem.

9 *Obiectio.* ¶ 9 Sed dixerit fortaſſe aliquis hæc omnia eſſe Pagana & Ethnica, ab eis geſta qui vera Dei cognitione caruerunt, ideóque nec eſſe mirandũ ſi in officio erga reges deliquerunt. At fideles quibus vera Dei cognitio illuxit, longè aliter edocti ſunt.

Reſponſ. Fateor quidem hos fuiſſe Paganos, & eam Dei cognitionem nõ habuiſſe, quam Deus per legem, Prophetas, & Apoſtolos cultoribus ſuis reuelauerat. At habuerunt *legem Dei in cordibus ſuis ſcriptam* (*Rom 2.15.*), habuerunt legem & lumen naturæ animis ſuis tam altè impreſſum, vt quoad ciuilem ſocietatem, & honeſtam vitam, & prudentem reipub. adminiſtrationem, moraleſque virtutes, multis Chriſtianis præluxerint, Chriſtianique Principes præſtãtiſſimi eorum legibus & inſtitutis, ſuas & publicas leges & priuatas actiones conformare non ſint dedignati. Breuiter tales fuerũt Pagani iſti, vt de iis veriſſimè dixerit Apoſtolus, *eos etſi legem Dei ſcriptam non habuerũt, naturaliter tamen plurima quæ legis diuinæ ſunt feciſſe.*

Ibid. v. 14. *Romanorũ quoad ciuilia magna virtus.* Et Romanorum Brutos, Curios, Catones, Camillos, Fabios, Scipiones Naſicas, Cicerones, & alios vel domi Conſules vel foris Imperatores, quis Chriſtianus nõ ſuſpicit? Quis

in pace prudentiam, vtrobique iuſtitiam, in rebus aduerſis conſtantiam, in proſperis moderationem, clementiam in ſuos, erga hoſtes acerrimos, Hannibalem, Pyrrhum, Pœnos, æquitatem fidemque non admiratur & ſibi proponit imitandam? Sed adiungamus his fideles à Deo ipſo, eiuſque Prophetis & Apoſtolis inſtructos Iudæos & Chriſtianos, & videam⁹ vtrũ horum lex in libris ſcripta illorum legem à Deo & natura intimis viſcerib⁹ inſcriptã aboleuerit. *Exempla reipub. Hebræorum.*
Si quis accuratè Biblicam veteris teſtamenti hiſtoriam perpenderit, duo diuerſa tyrannorum genera Hebræorum reipub. infeſta fuiſſe animaduertet. Vnum eorum qui erant ex Iacobi poſteris, ex ipſis Hebræis veri Hebræi, ideoque ad legem Moſaicam non minus quàm reliqui ſeruandam tenebantur. Tales fuerunt Ioramus, *Duo genera tyrannorum apud Hebræos.*
Ieroboamus, Baaſa, Achabus, Ozias, quorum 1
aliâs fecimus mentionem. Hi ita in fortunas Iudæorum tyrannidem exercebant, vt tamen maximè religionem veram impugnarent, idque tanquam primarium eorum peccatum ſcriptura notat, quos diſtinctionis gratia *ſpirituales tyrannos* vocemus, & quos propter hanc tyrannidem à ſubditis derelictos, & bello laceſſitos, & denique interfectos fuiſſe demonſtrauimus, quæ tum bella tum etiam cædes, ſcriptura diuina clariſſimè approbauit. Alij fuerunt tyranni *Sup cap. 8. §. 3.*
externi & peregrini, non domeſtici & ex Hebræorum genere, ſed qui victis & ſubiugatis Iudæis crudeliter & tyrannicè imperabant, quales erant ij in libro Iudicum nominati Chuſa- 2

nus, Æglon, Zebee, Salmana, Iabinus, & poſtea Nabuchodonoſor, regeſque Aſſyrij ſub quibus ſeptuaginta annos in captiuitate Babylonica Iudæi agebant. Nam Antiochos quamuis huius generis ſanguinarij erant tyranni, tamen quia ſimul contra religionem Iudæorum ſæuiebant, *ſpiritualibus* potius illis *tyrannis* annumeramus quàm his quos in rebus ciuilibus & politicis tyrannicè graſſantes, & alijs illis in Græcia Italiaque Ethnicis tyrannis ſimiles, *politicos* vel *Ethnicos tyrannos* vt ab alijs ſeparentur nuncupemus. Iſtos autem Ethnicos à communi omnium Ethnicarum nationum lege quid eſt cur excipiamus? Cur Romanorum, Siculorum, Athenienſium, Corinthiorum, Spartanorum, Tuſcorum leges contra ſuos Ethnicos tyrannos, non item in Hebræorum repub. contra eiuſdem generis tyrannos valere debebant? Imò Deo ipſo probante valuerunt: & vt Romani ſuos Tarquinios, Iulios Cæſares, Nerones & Domitianos rectè legitiméque vel expulerunt vel occiderunt, ſic Iudęi ſuos illos pari modo tyrannidem exercentes, pari naturę & Dei authoritate, vel regno exuerunt vel vita.

Mortuo Ioſue primus inuaſit eos Chuſanus rex Aſsyriorum, ſed iniuria, vtpote cui nullam belli contra eos ſuſcipiendi iuſtam cauſam Iudæi præbuiſſent. & is cum exercitu in eorum fines ingreſſus, aut *vi aut deditione* ſingula Iudææ oppida in ſuam poteſtatem redegit, qui deinceps eos iniquiſsimis tributis & multis iniuriis per annos octo affecit, quum Othoniel

Ceniazus vir priuatus ſed induſtrius & magnanimus *à ſpiritu Dei excitatus*, vt priſtinam populo ſuo libertatem recuperaret, aſcitis paucis expeditionis eius quam moliebatur ſociis, quos præſentis ſtatus tædebat, eumque cupiebant mutatum, primò præſidium ab Aſsyriorum rege impoſitum interficit: mox creſcente ſuorum numero, aperto prælio cum regis ducibus congreſſus eos fudit & fugauit trans Euphratem, ipſumque regem deleuit, & *in præmium nauatæ operæ principatum gentis Iudaicæ à populo accepit nomine* Iudicis, in quo per annos quadraginta præfuit. Poſt cuius obitum Æglon Moabitarum rex vidés Iudæos fuiſſe iniuriæ opportunos, vtpote duce deſtitutos, & laſciuiæ petulantiæque deditos, eos bello adortus eſt, qui aduerſis aliquot præliis fracti *iugum acceperunt & tributarii facti ſunt.* Cæterùm Æglon victor non vt rex eos gubernauit ſed vt tyránus oppreſſit, modiſque omnibus ita vexauit, vt per annos octodecim in ſumma miſeria ſub eius ſeruitute viuerent. Quare Aodus iuuenis ad quoduis egregium facinus & animo & corpore promptiſſimus in familiaritatem Æglonis ſe inſinuans, eaque ſolertia & artificio ſe gerens vt amicè tanquam de rebus magnis cũ rege colloquuturus in eius cubiculũ ſolus admitteretur, pugionem ſuum in regis latere defixit: & occludens fores, ſereno vultu placidoque quaſi commeatum à rege acceperat, per regios ſatellites egreſſus, popularibus ſuis rem geſtam enarrat, qui mox magno numero confluentes, Moabitas ex inopinato

Ioſeph. Antiquitat. lib. 5. cap. 3. Iudicum ca. 3. 10.

Ioſeph. Antiquit. lib. 5. cap. 4.

Ioſeph. ibid. cap. 5. & Iudic. 3.

Multi apud Hebræos, reges tyrannici à priuatis iuſtè caſi.

Æglon.

aggrediuntur, eoſque imparatos ſternunt ad decem millia, atque ita Hebræi Moabitarum iugum excuſſerunt. *Aodo autem huius fælicitatis authori, viro omni laude digniſsimo is honor conſenſu multitudinis eſt habitus, vt confeſtim princeps declaratus ſit, quem principatum per annos octoginta obtinuit.* Cùm verò Iudæi tam longo otio languidi & effæminati, nec ſuam rempub. magnopere curarent, & Dei cultum impiè negligerent, Iabinus Chananæorum rex eos ſibi ſubiugauit, quem etſi nulla iniuria Iudæi offenderant, is tamen quòd ſe videret Iudæis longè potentiorem, haberétque in promptu peditum millia trecenta, equitum decem millia: & ambitionem ſuam regnique dilatandi ſtudium ſatis iuſtam belli infirmioribus inferendi cauſam duceret: per copiarum ſuarum præfectum Siſaram inter regios amicos primum, congreſſus cum Hebræis eos *in tantam deſperationem adduxit, vt libenter incolumitatem tributaria ſeruitute paciſcerentur*, quam per annos viginti pertulerunt. Quo tempore toto Iabinus eos *vehementer oppreſsit, vt præ nimia ſeruitute nec caput auderent attollere*, nec quidquam virile aut magnanimum pro libertate ſua conari. Tum autem poſt pœnitentiam & ſeriam vitæ emendationem ad Dei miſericordiam confugientes, Debora Prophetiſſa ſic ordinante, ducem accipiunt Barachum ex tribu Nephthali, contra quem miſſus à rege Iabino cum exercitu proficiſcitur Siſara. Sed vbi ad manus ventum eſt, Dei auxilio roborati Iſraelitæ ingentem hoſtium ſtragem ædunt, fugienſ-

ibid.

Iabinus.

Ioſeph. ibid. cap. 6.

Iud. cap. 4.

que Siſara cùm recreandi ſe à nimia laſſitudine ad priuatam Iahelis cuiuſdam Hebrææ domum diuerteret, ibique ſecurus (quod tantum ducem in tam humili tugurio morari nemo ſuſpicaretur) conquieſceret, ab hoſpita ferreum clauum per tempora eius adigente occiſus eſt. Barachus autem fuſis hoſtibus non contentus, exercitum ſuũ ad Metropolim regni Chananæi duxit, *Iabinumque regem obuiam ſibi factum interemit*, & vrbem regiam ſolo æquauit. Eadem eſt ſeries hiſtoriæ Gedeonis, qui cum gente Hebræa tota ſeptem annos Madianitis ſeruiebat. Et poſtea tamen cùm ferreũ & intolerabile eſſet eorum iugum, ab ipſo Deo motus eſt Gedeon, homo alioqui priuatus, vt fratrum ſuorum miſerrimam conditionem ſubleuaret; qui illato Madianitis bello plurima eorum millia trucidauit, & poſtea *de eorum regibus Oreb & Zeb ſupplicium ſumpſit*. iis enim captis, & ad diuerſa Iudææ loca amandatis capita amputari præcepit. Quam hiſtoriam etiamſi Hugonotæ Nauarræo & regulis ſuis Caluinianis accommodantes, eos præſagiunt fore Gedeones, qui Catholicos quos pro Madianitis habent, corúmque principes ad vnum omnes mactent: propheta tamen idémque rex Dauid hos euentus hancque mortem regib' hæreticis prædicit & imprecatur, haſque hiſtorias ad eorum euerſionem & internecionẽ pertinere demõſtrat, cũ Deũ orat, vt quemadmodum diſſipauit *Madianitas, & Siſaram, & Iabinum*, quos non aliter quàm *ſtercora* abiecit: vtque *Orebo & Zebo, & Zebea, & Salmana*, vio-

Siſara.

Iudic. cap. 6.7.

Oreb. Zeb.

Ioſeph. lib. 5. cap. 8.
Iudic. 7. 25

Scriptura clare approbat tyrannicidas.

Pſal. 82. 10. 11. 12.

lentam mortem per populum ſuum intulit: ſic eodemque modo extermineт è mundo *omnes principes* apoſtatas & hæreticos, *qui dixerunt hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei*, qui ſacrilegè eccleſias eius ſpoliát & diripiút, quæ eſt principũ Caluiniſtarum perpetua conſuetudo & proprietas naturalis, vt in Anglia, & Scotia, & potiſſimum in prouinciis Galliæ Nauarræi dominationi ſubiectis clariſſimè liquet. Quemadmodum autem ſuperius in regibus Hebræis qui ex Abrahæ erant poſteritate & legi Moſaicæ ſubiecti, docuimus eos quum Idololatræ euaderent aut tyranni, ſcripta lege Dei ad mortem fuiſſe damnatos, quam etſi potentia ſæpe defugerent, Deus tamen per prophetas nó raró legis ſuæ imbecillitatem idque maiori vltionis acerbitate ſupplebat: ſic in his regibus qui Hebræi non erant nec legi Moſaicæ obnoxii, ſed lege tamen naturæ Hebræos ſubditos regio more tractare, non tyrannico more exhaurire & opprimere debebant, ſcriptura ſacra vt iuſtá populi contra eos ſæuientis commotionem indicet, ait *Dominum ſuſcitaſſe Hebræis ſaluatorẽ: Dominum tradidiſſe Moabitas: Dominum tradidiſſe regẽ Chuſan* & alios reges *in manus* huius vel illius Hebræi qui eos interfecit: cui in præmium laboris & periculi pro eorum liberatione in tam arduis negotiis expediendis ſuſcepti, populus ferè principatum gentis largiebatur, quemadmodum poſtea quaſi publica præconis voce proclamabant quum eſſent in ſeruitute Ammonitarum. Tum enim poſtquam annos decem

Suprà cap. 8. §. 2. 3.

Iudicum 4. v. 9. 10, 28.

& octo illis paruiſſent, eſſentque *afflicti & vehementer oppreſſi, adeò vt Ammonitæ transmiſſo Iordane vaſtarent Iuda & Beniamin, & affligerent Iſraelem nimis*, congregati contra eos Galaaditæ, ſed duce idoneo deſtituti, publicè hoc cuique tanquam brauium & honorarium præmium propoſuerunt, vt *qui primus ex eorum numero contra Ammonitas inciperet dimicare, is dux fieret populi Galaad.* Quum autem propter periculi magnitudinem & hoſtium potentiam omnes imperium detrectarent, miſſis ad Iephte legatis eum deprecantur vt reipub. *auxiliatum veniat, promittentes ſe perpetuum copiarum imperium ei tradituros.* Quũque Iephte illis fuiſſet aſſenſus, & illi viciſſim iureiurando eum principem ſuum feciſſent, is contra Ammonitas veteres dominos progreſſus, viginti eorum ciuitates deleuit, prædamque immenſam abegit, & finem ſeruituti impoſuit quam Hebręi annos octodecim ſuſtinuerant. Mitto Sampſonem & principes Palæſtinorum ab eo cæſos. Mitto Antiochos Iudææ reges & eorum duces à Machabæis fuſos & variis in pręliis occiſos, ipſumque Antiochũ Magnũ rerũ à ſuis infæliciter geſtarum indignitate ad mortem quodammodo compulſum: et quòd Machabęi in compenſationem atque mercedem vindicatæ religionis, & tyranno expulſo patriæ libertatis recuperatæ, regiã populi ſui gubernationem, non aliter quàm iſti tyrannorum interfectores ſibi & poſteris ſuis ſunt promeriti. Hoc certè contra tyrannos rebellãdi & quum opportunitas dabatur eoſdem

Iudic. 10. 8
Ibid. v. 18.
Ioſephus li. 5. *cap.* 9.
Iudic. cap. 11.
Tyrãnicidæ ampliſsime remunerati apud Hebræos.
Iudic. 16.
Suprà cap. 9. §. 8.

vt iuſtos & æternos hoſtes occidendi ius ita videtur & à naturæ lege, & à Dei approbatione, & perpetua Iudæorum conſuetudine ab ipſo legis & ſtatus eorũ initio ad finem vſque, à temporibus Ioſue ad Machabæos in eorum moribus inueteraſſe, vt cùm Deus eos regibus Aſſyriis 70. annorum ſpatio vexandos tradidiſſet, Ieremias propheta eos ſpeciatim pręmonuerit ne veteribus iſtis maiorum ſuorum veſtigiis inhęrentes, aliquid ſimile contra regis illius perſonam vel reipublicæ pacem

Hierem. 29.7. molirentur. *Quærite* (inquit) *pacem ciuitatis ad quam vos transmigrare fecit Dominus, & orate pro ea, quia in pace illius erit pax vobis:* quod de nullo aliorum tyrannorum qui præceſſerunt, nec qui conſequuti ſunt, nec de quoquam ſuorum domeſticorum tyrannorum illis præceptum legitur, & pro quorum idcirco pace non

Suprà fol. 359. 360. 361. orabant, ſed potius interitum eis & internecionem precabantur, nec *pacem eorum* quærebant, ſed bellis vt poterant acerrimè eorum pacem perturbabant. Et vt primùm finito tempore captiuitatis Babylonicæ quod illis præſtituerat Deus, in terram ſuam reuerſi ſunt, quum iam à repub. Aſsyriorum diſtincta erat reſp. Iudæorum, *nec in pace* Babylonis implicita erat pax Hieroſolymæ, ſed potius in diſſidio & bello Babylonis conſiſtebat pax & tranquillitas reipub. Hebræorum, tum quum alter Nabuchodonoſor mera ſuperbia & ambitione inflatus, bellum Iudæis inferret, & antiquum patrum ſuorum in eos imperium iniuſtè vellet arripere, miſſo

con-

contra eos Holoferne duce cum exercitu; Iu- *Iudith.ca.1*
dith non pacem ſed euerſionem regis Aſsyrio- *Iudith*
rum & Babyloniorum quæſiuit, & per inſidias *cap. 14.7.*
circunuento Holoferne eiuſque abſciſſo capite
& ſuper muros Ieruſalem ſuſpenſo (non aliter *1. Machab*
quàm poſtea Iudæi primarium Antiochi regis *7.v.47.*
ſui ducem Nicanorem in bello cædentes eius
item caput ſuper eoſdem muros Hieruſalem ſu-
ſpenderunt) pacem reipub. ſuæ comparauit.
Tantumque abeſt vt pontifices vel Synagoga
Iudæorum hoc factum improbarent, vt contrà *Iudith*
mirificis laudibus extulerint, dieſque huius glo- *cap.15.*
rioſi facti *ab Hebræis in numero dierum ſanctorum*
accipitur, & colitur ab illo tempore vſque in præſen- *Ibidem ca. 16 31.*
tem diem: quemadmodum idem populus de cæ- *1. Machab.*
ſo Nicanore *lætatus eſt valde, & egerunt diem in læ-* *7. 48.*
titia magna, & omnibus annis feſtum cele-
brarunt.

¶ 10. Cæterùm hæc ſunt Teſtamenti veteris & 10
legis illius Moſaicæ, vbi omnia erant duriora, *Exod.21.v.*
vbi magna ſeueritate agebatur, vbi *animam pro* *23.*
anima, oculum pro oculo, manum pro manu, pedem
pro pede, vulnꝰ pro vulnere, liuorẽ pro liuore lex iubet *Obiectio.*
reddere. At verò (dixerit quiſpiam) in Teſtamẽ-
to nouo vbi longè diuerſa ſunt præcepta, vbi
pro perſequentibus nos, pro regibus non ſolùm bonis *Matt.5. v.45.*
ſed etiam *dyſcolis*, pro tyrannis, pro Neronibus; *1. Pet. 2.*
pro Diocletianis iuxta Chriſti vocem & Apo- *18.*
ſtoli præcepta orandum eſt, longè alia eſt ra-
tio. Fateor quidem hæc eſſe Teſtamenti vete- *Reſponſ.*
ris, ita tamen vt quum ſint non cæremonia-
lia ſed moralia, non ex legalibus vmbris & fi-

gutis, ſed ex naturæ præceptis & inſtinctu; nouum teſtamentum non magis ea antiquauit, quàm pœnas latronibus, adulteris, ſicariis, parricîdis imponendas. Non magis hæc abrogauit quàm ipſa regna & reſpub. quarum à tyrannis euidens eſt ruina & diſſipatio. Et tamen facilè concedo non idem licuiſſe primis Chriſtianis quod ius erat veteribus Hebræis: magnaque fuit inter primitiuam eccleſiam & Hebræã rempub. diſſimilitudo. Illa enim reſpub. erat à Deo & Moyſe ſuis non tantùm Pontificibus, Leuitis, ſacerdotibus, verûm etiam magiſtratib⁹, principibus, ducibus, omnibuſque partibus ad perfectionem corporis ciuilis neceſſariis completa & inſtructa, & vni prouinciæ Iudææ affixa & alligata. Hæc autem à Chriſto & Apoſtolis formata eſt eccleſia, non reſpublica, perfectè quidem corpus myſticum, ſed imperfectè & admodum inchoatè corpus politicum, nimirum in qua nec infimum ciuilis reipub. magiſtratum, ne lictorem quidem Chriſtus inſtituit. Tantùm Apoſtolis, Pontificibus, epiſcopis, ſacerdotibus, diaconis, illud plenè cumulatéque inſtruxit, à quibus non bello, non armis, ſed patientia, perferendis iniuriis, ſuſtinenda morte, effundendo ſanguine, reſpub. non vnius anguſtæ Iudææ, ſed totius ampliſſimi terrarum orbis ad Chriſtum & eccleſiæ fidem erant traducendæ. Erat ſiquidem eccleſia tum tẽporis *granum ſinapis, ex omnibus ſeminibus minutiſsimũ*. Erat *exiguum fermentum* quod in ſuã naturam reſpublicas debebat conuertere. Erat infirmus & aſ-

Differentia inter ſynagogam Hebræorum & eccleſiam Chriſtianorum.

Marc. 4. 31.
Luc. 13. 21.

pectu miſerrimus cœtus piſcatorum, pauperum, fœminarum, hominum eiuſmodi qui in Romani Imperii quod tum orbem cognitum occupabat gubernaculis nullam habebāt vel exiguam functionem: nec vnquam reſpublica illa aut alia quæuis de hac noua Chriſti fide vel leuiter inaudierat. Quid ergo fuiſſet magis ſtultum & præpoſterum, quàm his abiectiſſimis homuncionibus quos Chriſtus ex profeſſo *ſtultos elegit vt confunderet ſapientes, infirmos vt confunderet fortes, ignobiles & contemptibiles* & nullo nomine locóque, ita tamen vt eorum doctrina, virtute, miraculis, deſtrueret & ſubiugaret ſibi potentiſſimos reges & monarchas, his (inquam) talibus diſcipulis quàm barbarum & à ratione communi auerſum, Deique ipſius voluntati & Chriſti præceptis aduerſarium fuiſſet in reipublicæ Romanæ adminiſtrationem ſe ingerere, de Cæſarum actionibus moribúſque diſputare, de illis à republica exterminandis conſilia capere? Fuerunt quidem eius ſæculi Imperatores, tyranni omnium mortalium nequiſſimi. Quid enim vel fingi poterat Tiberio Nerone ſocordius? quid Caio Caligula immanius? quid Claudio Cæſare fœdius? quid Claudio Nerone libidinoſius? *Triſtiſsimus omnium mortalium* (inquiunt hiſtorici) *optimo principi ſucceſsit Tiberius.* At qui proximus fuit Caligula, ipſo Tiberio *fuit funeſtior & ſceleratior, & qui etiam Tiberii dedecora purgauit, non immeritò fax & fæx humani generis dictus.* In Claudio qui Caligulam

1. Corinth. 1 27.

Tyranni Cæſares tēpore Apoſtolorum.

Baptiſta Ægnatius Rom. princip. lib. 1. Eutropius lib. 8.

eſt ſequutus *neſcias quid primum accuſes: adeò ve-*
Ægnatius. *cordia cum ſæuitia & luxuria certabant.* Nero huius
Suetonius. ſucceſſor beſtiam verius quàm hominem ſe
Cornelius Tacitus. præbuit. *omnes ferè ſenatores mactauit, libidi-*
nis adeò effrenatæ, vt etiam cum matre concubuerit
quam poſtea interfecit, vt item patrem, fratrem, vxo-
rem: omnium bonorum hoſtis. In eo qui deinde re-
gnauit Galba, *auaritia & ſæuitia erant iuxta infames,*
ipſe inuiſus omnibus. Vitellius *fœdo ingenio, graui*
ſæuitia, præcipua ingluuie & voracitate, in cuius im-
Eutropius. perio illud vnum memorabile eſt, quòd ei cæ-
nanti præter cæteros ſumptus, *duo millia piſcium,*
ſeptem millia auium appoſita ſunt. Deniq; Apoſto-
licæ ætatis ſæculum determinauit Domitianus,
ingentibus vitiis libidinis, iracundiæ, crudelitatis, aua-
ritiæ, ſuperbiæ obrutus: qui nobiliſsimos ſenatores &
conſobrinos ſuos iugulauit, tam execrabili ſuperbia vt
Edictum Domini Deique noſtri &c. Martial. Epig. lib. 5 *Dominum ſe ac Deũ appellari iuberet.* Atque iſti om-
nes & ſinguli violenta morte extincti ſunt. Et
quis vnquam vir bonus eam proditionem, quis
læſam maieſtatem vocauit? quis de ea conque-
ſtus eſt? quis ex omnibus illis ſcripturę tyrannis
quos antè percurrimus & quorum cædem Deus
ipſe commendauit, magis quàm iſti dracones
mortem eſt promeritus? Chriſtianis tamen
quorum in repub. dirigenda nullæ erant om-
nino partes, quos Chriſtus ad Euangelium præ-
dicandum, ad labores, ad miſerias, ad mortem
ſufferendam in mundum amandauerat, non
tam proditio & perduellio, quàm furor & in-
ſania fuiſſet, illis ciuilibus negotiis ſe immi-
ſcuiſſe, & de Romano Imperio turbas conci-

taſſe, qui in ciuitate Romana vix adhuc pedem ſuum fixerant. *Nondum* (vt inquit D. Auguſtin⁹) *implebatur illa prophetia, & nunc reges intelligite, & erudimini qui iudicatis terram. ſeruite domino in timore*: ideóque nulla erat eccleſiæ aut Chriſtianorum in Imperatores non Chriſtianos poteſtas, nulla penitus iuriſdictio. Interim in eccleſia vbi omnes erant Chriſtiani, quamuis nulli eſſent politici magiſtratus, non ſemper tamen à morte fuiſſe temperatum indicat hiſtoria Ananiæ & Saphiræ, quos ob periurium & mendacium Petrus Apoſtolus, ſummus eccleſiæ paſtor repentina morte extinxit. Quod illuſtre exemplum & præſignificatio erat nec in eccleſia Dei defuturam poſtea mortem corporalem maleficis infligendam ex ſummi paſtoris decreto, quando ſceleris admiſſi à Chriſtiano quocunque grauitas ita requireret: id quod item ex hac hiſtoria D. Bernardus recte deducit. In Imperio autem Romano, cui cum eccleſia nulla tum intercedebat communio, in quod eccleſiæ vel paſtoribus eius nulla erat iuriſdictio, & cuius quamdiu Paganum manebat non magis ad Petrum attinebat procuratio quàm ad regem Gallorum adminiſtratio regni Calecutii, erga huius Imperii principes vel Cæſares ſi idem Petrus facere voluiſſet, nemo non eius & vecordiam & ſtupiditatem reprehendiſſet: qui neglecta prouincia eccleſiæ ſibi commiſſæ, in alienam prouinciam nullo iure ſuam irrupiſſet. *Quid enim illi* (vt ait Apoſtolus) *de iis quæ foris ſunt iudicare?* Quid Pa-

Auguſtin⁹ epiſt. 48.

Act. 5.

Bernard. epiſt. 237. 238.

Corinth. 5. 12.

ganis cum iudicio Chriſtianorum? Quid Neroni cum tribunali eccleſiæ? At poſtquam eccleſia Romanorum Imperium occupauerat & in ſe conuerterat; poſtquam *granum illud ſinapis* magna arbor patulis ramis opaca facta eſt, adeò vt *aues cæli*, ipſi reges & Cæſares in vmbra eius quieſcerent; poſtquam exiguum illud fermentum ita reſpublicas infecerat vt idem quod eccleſia ſaperent, & eius ſe diſciplinæ regendas traderent: quum Cæſares & principes inferiores & Imperii magiſtratus Chriſtianam profeſſionem vouiſſent: quum iuxta propheticas prædictiones & Chriſti prouidentiam reges in obedientiam eccleſiæ ſe dederunt, & (vt inquit diuus Auguſtinus) in Conſtantino Magno *eminentiſsimum culmen Romani Imperii Piſcatori Petro diadema ſuum ſubmiſit*, Chriſtianique tum Imperatores tum Reges, plurimis & votis, & iuramentis, & ſacramentis, & decretis, & legibus, ſeſe eccleſiæ Chriſtianæ mēbra, Chriſtiani gregis oues, Chriſtianorum pontificum filios, ſéque quoad eccleſiaſtica, & ſpiritualia ab eis paſcendos & regendos profeſſi ſunt; iam ſi quæritur quid Chriſtiani facere poſſunt vbi Cæſar Chriſtianus è Chriſtiano euadit Paganus, & cum Paganis eccleſiam deſtruere conatur, & ab eccleſia republicáque depoſitus vi tamen ſuam potentiam retinere contendit, hic certum eſt Chriſtianiſmi adiunctione reipub. ſtatum nihilo eſſe factum deteriorem, ideoque vt prius ſic nunc quoque Chriſtiani talem Imperatorem cogere poſſunt in ordi-

Act 10.13. Marc. 4. 32.

Luc.13.21.

Auguſt. epiſtola 62.

Suprà cap. 2. & 3.

Tyranni Chriſtiani à ſuis ſubditis eodem iure quo Pagani à ſuis poſſũt occidi.

nem: & ſi vim faciat, priuata manu, ſed quam publica authoritas armat interimere. Et ſtultiſſimum eſt opinari Nerones, Tiberios, Claudios, Caios, Vitellios à fide Chriſtiana maiorem fuiſſe adeptos peccandi impunitatem quàm antea in ſuo Paganiſmo habebant. Ita nimirum quemadmodum hodie plurimi à Catholica fide ad perfidiam Caluinianã tranſeunt, monachi, religioſi, & aliquando principes, quia iſte Euangeliſmus liberam eis tribuit copiam luxuriandi, rumpendi vota, repudiandi vxores veteres, aſſumendi nouas, ſpoliandi eccleſias, in luſtris & libidinibus volutandi: & poſt hæc omnia *ſola fide* abſque vllo bono opere tanquam panchreſto medicamento omnia hæc vulnera ſanat, & ſecuram illis ad cœlum (cum Satana) viam ſternit; ſic & olim Ethnici propter ſolutam peccandi licentiam ad Euangelium Chriſti conuolaſſent, & priores Paganiſmi ſuperſtitiones dereliquiſſent. Sed abſurdum & impium eſt ita de ſanctiſſima Chriſti religione exiſtimare. & turpiſſimum fuiſſet talibus illecebris & tanquam lenociniis quenquam ad ſacroſanctam Dei fidem allici. Et certum eſt ſuoque loco euidentiſsimè probatum, ipſos reges eccleſiaſtica vincula quibus à peccatis & potiſſimùm ab hæreſi abſtraherentur ſibi impoſita libenter accepiſſe: & idcirco qui antea cùm Pagani eſſent, ſi in illa horribilia ſcelera reipublicæ damnoſiſſima ruerent, reipublicæ ciuilis iudicio morte mulctabantur, iidem nunc Chriſtiana fide illumina- *Suprà fol. 357.*

ti quum ad grauiſſimum reipublicæ & eccleſiæ detrimentum ſimilia ſcelera admittunt, multò magis à republica & eccleſia damnati mortem eandem promerentur. Et quanquam rariſſimè his in rebus eccleſia ſententiam ſuam interpoſuit, tamen quæ fuerit eius omniumque Chriſtianorum in hac materia fides, non difficulter ex veteribus eccleſiæ patribus & hiſtoriis elucescit.

11 ¶ 11. Regem hæreticum non poſſe manere Chriſtianorum regem ſed abdicandum eſſe magiſtratu, cúmque iudicium eccleſiæ ea de re interceſſerit, Chriſtianos ſubditos obligari vt eum à regendo amoueant, ex diuo Chryſoſtomo aliiſque patribus & expreſſis ſcripturis antea annotauimus. Quum autem ita ius regnandi amiſerit, iterum vt prius quæro quo prætextu niſi violentiæ, quo iure niſi latronum & prædonum volet in poſterum dominari? Aut quam fidem poteſt ab eis exigere, qui iure diuino & humano eum vt *Turcam* & *Ethnicum* iubentur abominari? Quod ſi nullo iure ſubnixus dominari mihi velit, an ego iure diuino & humano ab eius obedientia ſolutus vim eius iniuſtam à iugulo meo non potero depellere? non eius morte vitam meam tueri? Imò non vel morte mea reipublicæ totius & eccleſiæ ſalutem cui vtrique hic tyrannicus hæreſiarcha certum interitum allaturus eſt procurare? Aut verò ſi quis huic heroicæ actioni vt olim Mathathias, vt nuper Iacobus Clemens, vitam ſuam conſe-

Suprà fol. 354. 353. &c.

Vide ſuprà fol 273. 274. 275.

crauerit,an ea mors appellanda eſt, & non vita, idque ęterna,quando ipſi etiam Ethnici talibus tyrannicîdis non ſolùm in terra decreuerũt honores,ſed etiam in cœlis æterna à diis immortalibus præmia crediderunt rependi? *Scito* (inquit magnus Africanus poſt mortem in ſomnis Scipioni nepoti apparens) *omnibus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint, certum eſſe in cœlo ac definitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruuntur.* *Cicero in ſomnio Scipionis.* At nemo verius patriam *conſeruat, adiuuat, auget,* quàm qui à patria perniciosiſſimum aliquem & corporum & animarum tyrannum tollit. Sed audiamus quid maiores noſtri Chriſtiani de hac quæſtione ſenſerint. In Cõſtantino magno factũ eſt Imperium Romanum Chriſtianum, & in patris eccleſiæque Catholicæ fidem baptizatus Cõſtantius filius paternum Imperium ſuſcepit. *Rex hæreticus vt alius hæreticus quiuis occidendus.* Circunuentus poſtea ab Arianis factus eſt Arianus, & ab Epiſcopis monitus obſtinatè hęreſim defendit, & in Epiſcopos Chriſtianoſque & eccleſiam totam crudeliſſimè eſt graſſatus. Quid de eo ſenſerit D. Athanaſius, quid Hoſius Cordubenſis, quid Hilarius Pictauiẽſis, quid reliqui Epiſcopi quos ille in exilium hæreſis ſuæ gratia eiecit, audiemus ex vno illo Sardinię Metropolitano qui iſtorum cauſam cum generali omnium approbatione apud illum egit. *Suprà fol. 276.* Enarrans hiſtoriam Saphiræ & Ananiæ quos Petrus ob fraudẽ & mendacium repentina morte ſuſtulit, conuerſa ad Conſtantium Imperatorem oratione Epiſcopus ille, *Cùm hæc facta ſunt* (inquit) *Saphira & Anania, quid tu tibi futurum exiſtimas, qui* *Lucifer li. 2. pro S. Athanaſio pag 103.*

es non ſolùm mendax, ſed & homicida: non ſolùm homicida, ſed & hæreticus. Credis tibi impunè tanta ceſſura? credis te euadere poſſe æterna ſupplicia? Ananias & Saphira ob fraudem & mendacium ſic iudicari meruerunt. & quanta vindicta in te futura eſt qui domum Dei es perſecutus, qui effudiſti cruorem ſeruorum eius, ſacerdotes eius miſiſti ad exilia & metalla, & hæreticos locis eorum ordinaſti: qui euangelicam fidem dixiſti hæreticam, & hæreticam veſtram & blaſphemam dixiſti Catholicam, & idololatriam induxiſti in eccleſiam? Ex hac amplificatione rectè concludens Conſtantium licet Imperatorem, tamen hæreticum, magis quàm Ananiam mẽdacem infinitis gradibus fuiſſe morte digniſſimum. Id quod nõ obſcurè ſed clariſſimè ex Mathathiæ hiſtoria infert. *Quum enim Iudæus quidam Antiochi regis iuſſu immolare vellet carnem porcinam contra legis præſcriptum, Mathathias ſacerdos non ferens indignitatem rei, irruit in eum ſtipatus ſuis filiis armatis. Nec eum ſolùm trucidauit, ſed etiam Apellem regium ducem cum aliquot militibus qui volebant plebem ad ea infanda ſacrificia cogere.* Hocque etſi à priuato homine, rectè tamẽ factũ De' ipſe teſtatur. *Doluit* (inquit ſcriptura ſacra) *Mathathias, & accenſus eſt furor eius ſecundum iudicium legis, & inſiliens trucidauit eum ſuper aram.* & mox. *Zelatus eſt legẽ, ſicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.* Quam vtramq; hiſtoriam ad Conſtantiũ applicans fortiſſimus epiſcopus *Si*, (inquit) *fuiſſes inter manus Mathathiæ iſtius Zelantis legem, aut in manu Phinees cui teſtimonium in Numeris perhibet Deus, & alienigenarum more vt tu facis viuere tentares, ſine*

Ioſephus Antiquit. li.12. ca.8.

1. Mach. 2. v. 24.

Lucifer de non parcendo in Deũ delinquenti pag. 253.

dubio te gladio interficerent. Iterũ repeto & denuntio tibi Conſtanti, *illi te gladio fuerant interfecturi.* In qua hiſtoria illud egregiũ eſt & pulcherrimũ, quòd ſcriptura ait Mathathiam ita feciſſe *ſecundum iudicium legis*, perinde ac ſi dixiſſet (quod eſt veriſſimum) præcepta legis de interficiendis idololatris, vel qui alios ad idololatriã cogũt, cõmunia eſſe regibus cũ ſubditis (vti cõſtat exẽplo Eliæ, & clariſſimis legis ipſius verbis) nec illos magis quàm iſtos ab eius generali comprehenſione eſſe exceptos. Id quod vir ille ex manifeſtis ſcripturæ teſtimoniis euincit. Ex hiſtoria ſiquidem Ioſiæ impiorum Iſraëlis regum oſſa comburentis, probat Cònſtantium ſi eo vixiſſet tempore, & viuũ vita fuiſſe priuandum, & mortuum fuiſſe è ſepulchro eruendum, eiuſque oſſa comburẽda. Duplicique Dei mãdato propoſito, quorum altero iubetur, *Si ſurrexerit propheta, aut qui ſomniũ vidiſſe ſe dicat, & dixerit eam⁹ & ſequamur deos alienos, interficiatur, & auferas malũ de medio tui:* altero quo *cuique præcipitur vt ſi defectionem à vero Dei cultu nobis perſuadere conetur frater, aut fili⁹, aut vxor, aut amicus quem diligimus vt animam noſtram, non parcat ei oculus noſter ſed ſtatim interficiamus eum, ſit primùm manus noſtra ſuper eũ*, & deinceps omnis populus ſuam ei trucidando operã impẽdat, ex his ita cõcludit. ex priori, *cognoſcis*, Cõſtanti, *quid pati iuſſus ſis. Siue enim te ſomnio dicas admonitũ, ſiue te prophetã velis aſtruere, inimicus Dei es qui velis nos fidem Apoſtolicam derelinquere, & ſuſcipere eam quæ neget vnicum Dei filiũ:* ex poſteriori: *præceptũ eſt*, inquit Cõſtãti, *te interfici, quippe qui nos inuitas Deum derelinquere. Aut negabis te nos inuitaſſe ad idololatriam?*

3. Reg. 18. 40.

Vide ſuprà fol. 296.

4. *Reg.* 24.

Lucifer vbi ſup pag. 240.

Deut. 13.

Lucifer. vbi ſup pag. 226.

Si negas, conuincent te expoſitiones ſectæ tuæ epiſcoporum, videlicet blaſphemorum tuorum, conuincent te libelli &c. Atque ita progreditur vt probet Conſtantium hæreticum eſſe & idololatram cuius Ariana blaſphemia manifeſtam Dei patris blaſphemiam & filij Dei negationem continebat. quod quia peruicax aduerſarius negare poterat, idcirco de eo confirmando diligentius elaborat. Hoc autem poſito, nec ipſi aduerſarij Ariani videbantur dubitare quin talis idololatra capitali ſupplicio erat afficiendus, quodque ea lex Dei ad Imperatorem non minus quàm priuatum quemcunque pertingebat.

Succeſſit Conſtantio Ariano Iulianus Apoſtata. Is enim eſt hæreſis progreſſus vt ad Apoſtaſiam & Paganiſmum proficiat. Iulianus autem cùm ab infantia baptizatus fuiſſet rectéque ab epiſcopis & aliis eccleſiaſticis viris educatus, vſque eò *vt in lectorum numerum aſcriberetur, & ſacros libros in eccleſiaſticis conuentibus perlegeret, & monaſticam quoque vitam ſimularet, & ad honorem martyrum ſacram ædem conſtrueret* (Deus Opt. Max. pro ſua infinita bonitate huiuſmodi Iulianos à Chriſtianis rebuſpub. deinceps auertat, ne iterum Paganiſmus pro Chriſtianiſmo in Chriſtianos populos ingruat, qui nuper ſub Henrico Valeſio gemino Iuliani Apoſtatæ fratre tam mirabiles in Gallia progreſſus fecit) poſtea tamen Imperator creatus acerrimum Chriſtianæ fidei hoſtem egit. Neque tamē primo ſtatim impetu ad tantam improbitatem erupit: imò diu magnam pręſe lenitatem & manſue-

Sozomen. hiſt. lib. 5. cap. 2. Theodoret. hiſt. lib. 3. cap. 2.

tudinem tulit, ſuamque *occultauit impietatem.* Quam ob cauſam? *Milites enim diſciplina veræ pietatis inſtructos præter cæteros extimuit.* Non ergo Chriſtiani tum temporis ſic erant inſtructi vt ad nutum Imperatoris circumagerentur, & illi ſiue Chriſtiano ſiue Pagano ſine vlla quæſtione ſibi parendum ducerent. Imò niſi multa hypocriſi & ſimulatione vſus fuiſſet Iulianus, nequaquam ambigebat quin Chriſtiani milites, præcipuè ij *qui optimè erant diſciplina veræ pietatis inſtructi*, vt eum Imperatorem fecerant quia credebant Chriſtianum, ſic eundem ex Imperiali throno deturbaſſent quum vidiſſent eum re & opere Paganum. Multa ergo hypocriſi perdiu vſus eſt, & qua multò funeſtius eccleſiam Chriſti afflixit quàm aperta perſecutione ſuperiorum temporum Ethnici Imperatores. Reuocauit ab exilio omnes Chriſtianos quos ſiue propter diuerſas hæreſes, ſiue propter Catholicam religionem Conſtantius in exilium eiecerat, & in iis diuinum Melitum, magnum Athanaſium, Luciferum Sardiniæ, Euſebiũ atque Hilariũ Italiæ & Galliæ epiſcopos, quos omnes Conſtantius in Thebaide exulare iuſſerat. Reuocauit autem non quia vel ipſis, vel religioni Chriſtianæ bene volebat, ſed vel vt ipſi quia erant alij ſchiſmatici, alij Catholici, alij hæretici, idque diuerſarum ſectarum, bello inteſtino lacerarent eccleſiam; vel quia Chriſtianos talibus contentionibus defeſſos putabat faciliùs tranſituros ad Gentiliſmum. Deinde populo præcepit ne quis quempiam Chriſtianum iniuria afficeret vel

Theodoret. ibid cap. 3.

Libertas religionis data Chriſtianis à Iuliano Apoſtata.

Sozomen. lib. 5. cap. 5. Auguſt. epiſtol. 166.

contumelia, vel ad immolādum diis Gentilium inuitos traheret. His fraudibus vbi imperium ſuum roboraſſet, poſtea manifeſtè à Chriſto deficiens Pontificem ſe ſupremum effecit. Poſtea tanta iniuſtitia & feritate Chriſtianos eſt aggreſſus, vt optimi ſanctiſſimique patres aſſerant *eum perſecutionem omnium quotquot vnquam fuerunt teterrimam excogitaſſe, qualem nec Diocletianus qui Chriſtianos contumelioſe admodum vexauit, nec Maximianus qui illum excepit & ſuperauit, nec denique Maximinus qui vtroque poſterior ac ſuperior fuit perſecutor, in animum vnquam induxerunt*: non quia directè & quaſi ruſticè vt illi Chriſtianos propter Chriſti confeſſionem variis ſuppliciis mactauerit, ſed quia quum immenſo odio contra Chriſtianos fureret, & idem ipſum quod reliqui conficeret, non tamen apertè ac generoſo animo vt aliis perſecutoribus moris erat, ſed magna ſimulatione & diſſimulatione vſus eſt; ipſe quidem *blandè Chriſtianis adulari viſus, vim tamen & tyrannidem ſatellitibus & promiſcuæ multitudini permittens, quorum veſania intolerabilior eſt propter temerarios animi motus; idq; nequaquã publico edicto, verùm ex eo quòd impetum eorum audaciamque minimè reprimebat, velut propoſita lege non ſcripta id ſe velle promulgans.* Particularia eius ſcelera in virgines ſacras, in epiſcopos, in omne genus Chriſtianorum ab hiſtoricis eccleſiaſticis peti poſſunt, ego illud vnum colligo ea adeò fuiſſe iniuſta, crudelia, omnibuſque teſtata, vt generali Chriſtianorum & Epiſcoporum voce nefarius Apoſtata, & Laico-

Nazianz. oratio. in laudem Athanaſ & orat. 1. in Iulianum. Vide ſup. fol. 134.

Ibidem.

Hac eadem hypocriſi Aurangius in Flandria vſus eſt.

rum iudicio ſanguinarius tyrannus haberetur. Quare & quiſque poterat ſibi certò perſuadere & rempub. & eccleſiam admodũ concupiſcere vt tale mõſtrũ è repub. tolleretur. Tertio Imperij anno profectus eſt cõtra Perſas, in qua expeditione occiſus eſt, vt plærique putant diuinitus à cœleſti numine nullo miniſterio hominis, vt multi arbitrantur à Christiano quodam ſuo ipſius milite. Nam eum honorem aduerſariorum nemo ſibi arrogabat, etiamſi Perſarum rex voce præconis ampliſſimum præmium ei decerneret, ſi quis de exercitu Perſico ſua manu illũ occiſum aſſerere potuiſſet. Fuiſſe autem à ſuo quodam milite Chriſtiano interfectum num Chriſtiani ſcriptores eius ætatis perduellionem putarunt læſamque maieſtatem, aut indignum facinus quod Euangelium aut fides Chriſti prohibebat? quod Chriſtiani ſubditi obedientiæ ſuæ erga regem memores exhorruiſſent? Imò laudant vt factum egregium & diuinum, & tum Chriſtianis tum Gentilibus prædicandum. *Libanius* (inquiũt hiſtorici eccleſiaſtici) *Sophiſta*, magnus Iuliani encomiaſtes *ſubindicat interfectorẽ Iuliani fuiſſe Chriſtianum*. Hic quàm probabilis ſuppetebat Chriſtianis doctoribus vel ſimplex negatio, vel recriminatio: hoc mendacium eſſe à Libanio malitioſo Chriſtiani nominis hoſte cõfictum vt Chriſtianos redderet principibus odioſos, & Chriſtianæ fidei progreſſum quàm maximè impediret. Chriſtianos ſiquidem longè alio modo eſſe inſtitutos, nimirũ vt principes ſuos quamuis turpiſſimos Apoſtatas & immaniſſimos tyrannos ſuſpiciant ſemper & honorent, & qui

Sozomen. lib. 6. ca. 1.

Sozomen. lib. 6. ca 2. Niceph. lib. 10. cap. 34.

conſcientię ſcrupulis & fidei ſuæ regulis aſtringuntur, ne vel talium alicui violentas manus iniiciant. At patres doctiſſimi longè alia via ingrediuntur, & licet neceſſarium non eſſet factum confiteri, tamen quia certa erat apud eos & explorata veritas hoc piè à quouis Chriſtiano fieri potuiſſe, tanquam ab aliquo tali factum agnoſcunt & confitentur, & vt præclariſſimè factum defendũt. HOC (inquiũt) quod nobis obiicit Libanius de Chriſtiano aliquo Iuliani interfectore, *fortaſſe verum erat. Neque enim incredibile eſt quendam è militum numero id temporis animum induxiſſe, quod non Gentiles ſolùm, verum etiam alij omnes eos qui tyrannos quondam occidebant ad noſtrã vſque ætatem laudare ſolent: quippe qui pro omnium libertate mortem oppetere non dubitarunt, ſicque etiam ciuium, cognatorum, & amicorum ſalutem lubẽtibus animis tuerentur.* Veterem ergo illam fortitudinem qua priuati homines ad publicos tyrannos ex orbe exterminandos vitam ſuam periclitabãtur, quam præſtantis animi magnitudinem ratio Paganos homines docuit, reſpub. & Romanæ & Græcæ præmiis excitarunt, philoſophique honorarunt, Chriſtiana religio non extinxit, fides Chriſti non damnauit, doctrina primitiuæ eccleſiæ non reiecit, ſed vt ante Chriſtum inter Gentiles, ſic poſt Chriſtũ & Apoſtolorum tempora inter primitiuæ eccleſię Chriſtianos plurimum *laudabantur ad noſtram vſque ætatem omnes illi* qui cæſis tyrannis pro ſalute patriæ *& libertate omnium*, mortis periculo vitam ſuam exponebant. Et quanquàm Libanius

Vbi ſuprà.

Tyrannum à priuato rectè occidi erat fides eccleſiæ primitiuæ.

ſophiſta

Sophiſta & alij Gentiles qui Iulianum in deorum numerum referebant, Iuliani maieſtatem ſacroſanctam putantes, hoc factum tanquam inſignem perduellionem criminabantur, & ſunt quidem in hac materia ancipites ſcrupuli & multæ perobſcuræ circunſtantiæ expendendæ, quando quis ſit verè tyrãnus, quando & queadmodũ hoc priuato homini certò innoteſcit, quæ ſit illa *libertas omnium* quã ſinguli ciues rectè vel cum periculo vitæ poſſunt patriæ ſuæ recuperare; & ſæpe multi non fortitudine ſed temeritate, non prudentia ſed malitia, nec vt libertatem ſed vt licentiam comparent, nec vt verum tyrannum ſed vt ſeuerum & paulò crudeliorem quàm par eſt regem interimant huc feruntur, quas omnes difficultates perdifficile eſt aliqua certa regula explicare & tollere: tamen vt idem hiſtoricus ex communi Chriſtianorum ſententia loquitur, ſi vir bonus & ſincera in deum fide præditus hoc fecerit, *ægrè certè reprehendi poteſt, præſertim cùm* non propter vtilitatem ſuam aut priuatum tyranni odium, ſed *propter deum & religionem Chriſti tam fortem & ſtrenuum ſe oſtendit.* D. quoque Chryſoſtomus & Theologus ille Græcorum Nazianzenus factum hoc mirificè extollunt, *& plagam* à quocunque inflictam *toti orbi ſalutarem* prædicant. Iſte autem de eo triumphat tanquam de opere planè angelico & diuino. *Audite* inquit *omnes populi, linguæ, tribus, homines cuiuſcunque generis: audite omnes angeli, quorum opera tyrannus extinctus atque oppreſſus eſt, non Seon ille rex Amorrhæorum, neque Og rex Baſan*

Multæ difficultates in hac re expendendæ.

Sozomen. vbi ſuprà.

Chryſoſt. lib. contra Gentiles in fine.

Nazianz. orat. 1. in Iulianum.

principes exigui; verùm Draco ille, Apoſtata ille Iulianus, *communis omnium inimicus & hoſtis, &c.* Atque ita progreditur vt eloquentiſſimè declaret nihil vnquam fieri potuiſſe excellẽtius. Poſt hunc autem Iulianum ſimili ferè modo ſublatus ſcribitur Nicephorus Imperator. *Erat ille pecuniæ auidiſſimus, auaritia inexplebili, ſumma perfidia, atque [vt ita dicam] omnis improbitatis diuerſorium, qui nec ad exiguum tempus ſimulare potuit benignitatem, ſed ſtatim iniuriis impleuit omnia.* Ac ne his quidẽ pepercit quorum opera ad imperium peruenerat. Quem cùm amici admonerent vt ſubditos clementius tractaret, eò quòd omnes contra eum in circulis odioſiſſimè loquerentur, reſpondit: *Deus cor meum quemadmodum Pharaonis indurauit. Ne quid igitur à me bonum expectetur.* Hic vir ad expeditionem contra Bulgaros profectus, in tabernaculo noctu eſt interemptus, *à ſuis vt putabatur confoſſus. eiuſque interitu Romani omnes lætabantur.* Ante quem 200. circiter annis Phocas Imperator tyrannus à ſuis item ſubditis, ſed tamen magis ſecundum formam quandam iuris, morti adiudicatus eſt. Is enim quòd nequiſſimè Imperium gubernaret, & publiços theſauros inutiliter ſine iuſta cauſa diſſiparet, adeo vt niſi his malis opportunũ remediũ adhiberetur, Imperiũ non poſſet diu ſaluũ cõſiſtere, ſenatores vt publicam ruinam præcauerent, *apprehenſum Phocatem manibus & pedibus truncatũ, lapide ad collum ligato in mare proiiciũt*: vel iuxta alios, poſt manus & pedes reſectos, & quia honeſtiſſimis matronis vim intulerat, quaſi in publicã pæ-

Zonaras tom. 3. in Nicephoro generali.

Græci Imperatores tyranni à ſuis iuſte caſi.

Apud Gregoriũ Turonẽſ. hiſt. Francorũ lib 11. cap. 62.

Nicephor. lib 18. cap. 56.

nā luxuriæ virilia abciſſa, & deīde caput amputatū, poſtremò corp⁹ eius in boue æneo cōbuſſerūt.
¶ 12. Aliquot poſtea ætatibus Iſaacius Angelus in locum Andronici Cōneni crudeliſſimi tyrāni (quē populus vniuerſus nouo Imperatore aſſentiente, captum & compedibus oneratū, euulſa barba, excuſſis dētibus, mulierum verberibus expoſitū, præciſa dextra, altero effoſſo oculo, impoſitum camelo per vrbem circunductum triūphi ſpecie, ſtercoribus hominū & beſtiarum oblitum, omnium vocibus vt canem rabidum inclamatum, aliàs lotio, aliàs aqua culinarum feruenti perfuſum, pedibus ad columnam ſuſpenſum, verubus confixum, pugionibus vulneratū, poſt hæc & alia ſexcenta mala miſerrimè eiulantem, *quid calamum contritum infringitis*? occiderūt) ſuffectus eſt. Qui tamen ipſe poſtquam nouem annos impiè regnaſſet, quanquam nec propè ad horribilem Andronici tyrannidem & feritatem accederet, cauſam tamē non paruā dedit vt à fratre Alexio de Imperio deiectus in monaſteriū ſit incluſus: & quanquam filiū haberet, fratri tamē Imperium relinqueret. Alexium autem primò milites & Senatus Imperatorē deſignarūt. poſtea ciues *etſi ad tempus iraſcerētur quòd Imperatoris creādi priuilegium ſibi eſſet ereptū*, tamen actū cōprobarunt & Imperatorem eum declararūt. Ad extremum & patriarcha aſſenſus eſt, & Alexius iuxta cōſuetudinē in tēplo celeberrimo poſtquā fidei ſymbolū more Imperatorio cōfirmaſſet, Imperij inſignia aſſumpſit. Sed tamē iſte quoq; ante annos 7. & aulā regiā, & ciuitatem Cōſtantinop.

12 *Suprà fol. 393.*

Nicetas Choniata *li 2. de Andronico Cōneno.*

» » Andronic⁹ Comnenus. » »

Id. lib. 1. de Alexio Comneno.

Rex impurus totã rẽpub. corrũpit. & totum Imperium, vel priuata nequitia, vel publica iuſtitiæ venditione, vel ignauia, & luxuria, & auaritia, & pecuniarum in inaniſſimas voluptates effuſione ita fœdè corrupit & peruertit, vt ſcriptores Græci contemplantes eorum temporum infælicitatem luctuoſe exclament: ô *celebre Romanorum Imperium & ab omnibus gentibus adoranda Maieſtas, quales tyrannos pertuliſti? quales homines es amplexa? quibus iniuriis exagitata es? quales amatores in te inſanierunt? qualibus te ſubſtrauiſti & oſcula præbuiſti? quales corona, & diademate, & purpureo calceo exornaſti?* Et quemadmodum noſtra memoria aliquas in his Europæ partibus prouincias à priſca morum grauitate ad turpem & effæminatã mollitiem per iſtam voluptariam hæreſim traductas videmus; non aliter Græcum Imperium per illum Sardanapalum Imperatorem in omnen laſciuiam & fœdam intemperantiam ſe proiecit; quod ſic illi deflere pergunt. *Heu flagitium, heu dedecus, qualia perpeſſa es: O regia ciuitas qualis viſa es? facies meretricis contigit tibi. Euanuit naturalis illa tua pulchritudo, & vultus verecundia, & frugi pridem modeſtaque vitæ ratio. Nunc facies tua luxu & fucis eſt corrupta: ad delicias, ad mores diſſolutos deflexiſti, & rectores tui ad meretricium habitum te redegerunt &c. Quis te à tyrannicis iſtis amplexibus vindicabit & ad veterem caſtimoniam libertatemque reducet?* Ita nimirum vſu venit, vt princeps mollis & voluptarius totam regionem inficiat. Quòd ſi principis authoritati iungatur religio quoque mollis, diſſoluta, venerea, ſolifidiana, quæ inuictam veneris neceſſitatem prædicet, quæ caſtè viui non poſſe

Idem ibid. lib. 2.

Anglia.

contendat, quæ operum ſtudiū negligat, & concubitus caſtitati, conuiuia ieiuniis, otium labori & vigiliis, corporiſque caſtigationi noctes in molli ſtrato peractas corporiſque curationē & paſtionem exæquet, *ſolaque fide* omnia apud Deum tranſigat, quæ eſt huius noui Euangeliſmi ſumma & epitome: næ illa prouincia paucis annis in nouam Gomorrham vel infamem luxu Sybarim commutabitur. Erat hoc tempore in Italia magnus Chriſtianorum numerus, Francorum potiſſimum, in Syriam ad Palæſtinam à Barbaris recuperandam tranſmiſſurus. Hos & Innocentius 3. Romanus Pontifex, & Philippus Auguſtus Francorum rex cenſuerunt prius hunc tyrannum Conſtantinopoli quàm Barbaros Hieroſolymis depellendos, & hoc bellum illi pręuertendum. Horum voluntati obtemperant Franci & contra Græcos proficiſcuntur, ſed prius per ſingulas Græciæ quoad poterant ciuitates dum belli à ſe gerendi cauſas euulgant, hæc inter alia proclamant: *Nullum ſe aduerſus gentem Græcorum nobiliſſimam bellum moliri, ſed iuſtum & legitimum Cæſarem velle in priſtinam maieſtatem reſtituere. Singulas veteris Græciæ ciuitates præmia tyrannicîdis ac diuinos propè honores decreuiſſe. Quanto maiore ſtudio excipiendos eſſe qui vniuerſis decus & libertatem reddant!* Ita & Chriſtiani orbis principes optimi veterē illam Græcorum de tyrannis per priuatos occidendis conſuetudinem probant, & quamuis ipſi Græci non eſſent, ſed à Gręcorum natione diſiunctiſſimi, tamen quando Græcorum tyrannus Turcarum

Summa noui Euangelij.

Paulus Æmil. lib. 7. fol. 264.

Chriſtiani probāt veterem Græcorum morem de honorādis tyrannicîdis.

augebat vires & Chriſtianorum impediebat cõiunctionem, publicæ ſalutis ratio his peregrinis & alienis principibus ſatis iuſta cauſa fuit vt iniuſtum tyrannũ à ſolio & authoritate Imperiali amouerent. Id quod factum eſt. Accedentes enim ad ciuitatem regiam Franci, profligato Theodoro Laſcari Alexij genero qui pro tyranno fortiter ad tempus depugnabat, mox ipſum tyrannum vrbe depulerunt & Alexium alterum ſtatuerũt Imperatorem. Qui poſtquam eandem cum Latinis fidem reiectis Græcorum erroribus fuiſſet profeſſus, firmatáque cum Latinis amicitia & ſocietate, eos pecunia, commeatu, copiis, in bello contra Saracenos Turcaſque adiuturum fuiſſet pollicitus, ideoque Alexis Ducas Mirtilus, vir nobilis & ſtirpis Imperatoriæ, cõſpiratione facta eum ſtrãgulaſſet, eiuſque loco creat⁹ eſſet Imperator: Frãci pertinaciſſimè ſexaginta octo diebus vrbem oppugnantes, tandem eam obtinuerũt, & Mirtilum Ducam vrbe fugarunt, eiuſque loco Balduinum Flandriæ Comitem Græciæ Imperatorem deſignarunt. Nec multò poſt deprehenſus Ducas ad Imperatorem nouum perducitur. Qui quãquam Græcorũ ipſorum confeſſione eſſet *vir pius, modeſtus, adeò pudicus vt mulierem inuerecundè non aſpiceret, & bis qualibet hebdomada proclamari iuberet, Ne quis in ſuo Palatio cubaret qui alienam mulierem attigiſſet* (qualis Imperator in illa ciuitate erat auis rariſſima) quæ omnia ſanctiſſimum virum declarant; hic tamen vir adeò lenis & pius ſententiam tulit vt alter ille quamuis aliquando Imperator, quia crudelis tamen tyrannus, ex altiſſima turri præ-

Nicetas Choniata de Imperio Alexij Ducæ.

Imperat. Alex. Ducas damnatur ad mortem.

ceps dat⁹, fracto corpore, ignominioſa & acerba morte interiret, & ita extinctus eſt, Atq; in illa Christianorum generali contra Turcas & Saracenos expeditione, illud iidem ſcriptores Græci ad ſingularem regis Anglorum (quos Inglinos vocant) laudem commemorãt, quòd is Cyprum appellens, *Inſulæ dominum, vel potius inhumanum & implacabilem tyrannum* Iſaaciũ Comnenũ bello adortus, cepit & ſtrinxit vinculis, ſecũque abduxit, & cuidam ſuo populari Anglo *donauit pro mancipio.* Et quoniã cuique plenum ius eſt in tyranni & libertatem, & corpus, & vitam, & bona omnia; idcirco qua ratione corpus tyranni, eadẽ *Inſulam totam ſui iuris rex idem fecit, arcibúſque præſidia impoſuit*: & deinde Palæſtina decedens, *inſulã pro ſua Hieroſolymorum regi donauit, eámque Dominico ſepulchro attribuit & cũ Palæſtinæ regno cõiũxit.* *Idẽ de imperio Iſaacij Ange. li.2. in fine.* *Paulus Æmil li.6 in Philip. 2. reg 41.* *Richardus I.*

Non multùm poſt hæc tempora accidit memorabilis illa Ioãnis primi ad Portugalliæ regnũ idcirco euecti quòd regnum tyrãnide liberaſſet hiſtoria. Erat ille Petri regis filius non legitimus. Patre autem defuncto, regni adminiſtratio tota penes matrem reginã erat: quę etiam ad aliquod tẽpus præclarè eo munere fungebatur. Sed poſtea inſinuauit ſe in eius amores Comes Anderius; & pręter occulta eorum adulteria quæ publicis omnium ſermonibus iactabãtur, regnum erat ad Comitis illius voluntatem cum multorũ offenſionib⁹ & iniuriis gubernatũ. Quare multi Ioannẽ hortabãtur vt iniuriã & ſuam, & reipub. vlciſceretur, Comitem illum è medio tolleret, & reipub. ad regem aliquem iuſtum ſibi præ- *Iohannes Nonius Leo Iuriſconſult. in lib. de vera Portugalliæ regum genealogia*

ponendum aſpiranti opem ferret; quod ille fortiſſimè præſtitit. Nam ſtatim adulterum illũ Comitem *in reginæ aula obtruncauit*, & cùm aulici regina ſupra modum excandeſcente in eũ inſurgerent, in eo diſcrimine *tota ciuitas Oliſsipponenſis Iohanni affuit, illum aſſertòrem & vindicem publicæ libertatis proclamans*. Mox Conimbricę publica regni comitia indicta ſunt de rege & regno conſtituendo, vbi etſi diuerſi diuerſa ſentiebant, multique in Caſtellæ regem inclinabãt qui ius aliquod obſoletum prætendebat, quod etiam propter magnam eius potentiam & vicinitatem multò videri poterat firmius & gratioſius, tamen plærique omnes in hoc conueniebãt vt in præmium reipub. tam fortiter liberatæ, *Iohannes ille* quamuis alioqui ex adulterino concubitu natus *rex declararetur*. Quod & factum eſt. & ab iſto homine deriuatur tota illa regiæ ſucceſſionis in Corona Portugallica ſeries quæ ad noſtram vſque ætatem eſt propagata. Hocque iſtius Iohannis facinus clariſſimum & maximè generoſum tantopere eſt ab illa Republica commendatum, vt is propterea ſupra cæteros omnes eius reipub. reges, *Rex bonæ memoriæ* cognominatus ſit.

Spurius in præmiũ tyrannicidij rex Portugalliæ factus.

Inprimis autem (ne per omnes Chriſtianos populos ſigillatim decurram) ſemperque Gallica natio, ſi qua alia ſub cœlo, tyrannicæ ſeruitutis impatiens, hoc ſingulorum ius de tyrannis interimendis, quotieſcúnque opus erat, egregiis operibus & heroica contra tyrannos fortitudine declarauit. Nam vt prætercam

Vide ſup. fol. 37. 38. Tyrannici reges Galliæ à ſubditis cæſi.

reges eorum propter ignauiam, inertiam, libidinem, aliáſque publicas labes à Corona regia ad monaſticam coronam ſuſcipiendam compulſos, primus ille primi Chriſtiani regis pater Childericus, quòd *libidine & adulteriis, conſtupratis multorum vxoribus apud ſuos vile nomen regium efficeret; proceres communicato inter ſe conſilio,* non modo eum è regno eiecerunt, verùm etiam *interficere voluerunt*: quod & perfeciſſent niſi ille maturè fuga elapſus in Turingiam auolaſſet. Multis annis poſteà Childericus ſecundus, è Chriſtianis regibus eius nominis primus, *alter* (vt inquit Gregorius) *ſui temporis Nero, quòd cauſas pauperum exoſas habebat, eccleſias & ſubditos iniuſtiſsimè ſpoliabat, epiſcopatus ſordidis aulæ & voluptatis ſuæ miniſtris tribuebat, ſacerdotes & epiſcopos quotidie blaſphemabat, nouas ſemper ad lædendum populum rationes perquirebat*, & (vt breuiſſimè pauciſſimíſque complectar omnia) ſummè prodigus, luxurioſus, & libidinoſus, alterum ageret Henricum Valeſium: hæc populo Gallicano cùm eſſent intolerabilia, quadam ſubobſcura nocte, dum à venatione reuerſus ex equo deſcendit, à ſuo quodam famulo, adacto ſemel atque iterum in viſcera gladio confoditur. Nec multum temporis interceſſit quum alter Childericus quanquam ſummis Francorum omniũ votis fuiſſet expetitus, & *ſuper totum Gallorum regnum* maxima gratulatione *rex conſtitutus*, tamẽ quòd in regio throno collocatus, *gentem Francorum miſit in ſcandalum & deriſum*, & inter alia *Bodilonem virum nobilem ſtipiti alligatum cædere contra*

Rob. Gaguinus hiſtor. Franc. lib. 1. cap. 1. Gregor. Turonenſ. hiſt. Franc. lib. 2 ca. 12.

Gregor. lib. 6. cap. 46. anno 680.

Ibid in appen. Greg. lib. 11. cap. 94. 95.

Gagu.lib.3. cap. 4. *legem præcepit, Francorum maiores natu* has ob cauſas *ira magna commoti contra regem inſurrexerunt*: à quibus incitatus & animatus Bodilo, tyrannicum & exlegem regem in ſylua venantem interfecit. Eo denique ferè tempore Ebroinus nomine *Palatii Comes* & *Maior Domus* Francorum, ſed reipſa plenè integréque regiam poteſtatem aſſecutus, propter multa eius ſacrilegia in eccleſiam, & iniurias in rempub. à viro nobili Hermenfrido Franco interfectus eſt, qui etiam propter illud egregium facinus ſummis eſt à populo Gallicano affectus honoribus. Ita omnes orbis terrarum, Europæ inprimis nationes, Angli, Flandri, Itali, Germani, Luſitani, & potiſſimum Franci, populus, duces, reges, Pontificeſque, publicæ contra tyrannos libertatis vindices honorarunt: tyrannum à quouis ſpoliari, vexari, interfici, vel (quod morte præſente generoſæ indoli miſerabilius eſt) in ſeruitutem redigi & tanquam remigem & vile mancipium ad ſordida miniſteria cogi, ſemper putarunt eſſe fas, legitimum, & opus longè commendatiſſimum.

Ado in chronico ætatis 6. an. 690. Trithemi' de regibus Francorũ.

13 ¶ 13. Infinitum eſt huius generis quæ vbique occurrunt exempla conquirere nec admodum vtile: vnum hoc multò magis neceſſarium arbitror Chriſtianos omnes admonere: quoniam adeò vicinæ ſimileſq; ſunt actiones hominũ bonorum impios tyrannos, & ſicariorũ nequiſſimorum bonos aliquãdo principes, Baltaſari qui Aurangiũ, & Poltroti qui Ducem Guiſiũ; Domitiani qui Titum *delitias generis humani*, & Bru-

Eutropius lib. 7.

torum qui Iulium Cæſarem, Tarquiniumque Superbum: ſeditioſorum militum qui Ælium Pertinacem, & Alexandrum, optimos Imperatores; & aliorum meliorum ſatellitum qui Vitellium, Neronem, Iulianum Apoſtatam, Nicephorum, & alios impuriſſimos tyrannos obtruncarunt, vt niſi ab euentis ad cauſas, à cæde ipſa ad originem & particularem rationem cædis inferendæ motricem reſpicimus, facillimum ſit ſi quando aliàs, tum in hac potiſſimum controuerſia errare & labi: idcirco illud primò omnium ſtudioſiſſimè curandum eſt, vt conſcientiam rectam, non prauam & diſtortã nobis ipſis formemus. Pulcherrimè enim D. Auguſtinus; *Planè ſemper & mali perſecuti ſunt bonos, & boni perſecuti ſunt malos: illi immaniter, iſti temperanter, illi ſeruientes cupiditati, iſti charitati, illi perſequuntur ſanitatem, iſti putredinem. Occiderunt impij prophetas, occiderunt impios & prophetæ. Flagellauerunt Iudæi Chriſtum, Iudæos flagellauit & Chriſtus. In his omnibus quid attenditur, niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate faciat.* Illud ergo diligentiſſimè cauendum eſt, vt recto iudicio temperantiam ab immanitate, charitatem à cupiditate, ſanitatem à putredine, prophetas ab impiis, Chriſtum à Iudæis, hoc eſt veritatem à mendacio, Catholicam fidem ab hæreſi, & regis iuſtum imperiũ ab iniuſto violentoq; tyrannorũ & Apoſtatarũ dominatu, qui tamẽ reip. toti & eccleſiæ Catholicæ ſubiecti ſunt, eiuſdẽ reipub. vel tacita vel expreſſa voce & eccleſiæ decretis diſtinguamus,

Quid in hoc negotio maximè cauendum.

Auguſt. epiſtola 48

Theologi conſentiunt de tyranno trucidando.

D Thomas de regimine princip. li. 1. cap. 6. & in 2. ſenten. Diſtinct. 44. q. 2.
Sotus de iuſtitia & iure lib. 5. quaeſt. 1. art. 3.
Caietan. in 2. 2. q. 64. art. 3.
Toledus in 2. 2. q 64. art. 2. & in ſumma caſuum conſcientiae in 5. praecepto.
Fumus in tit. Bannitus.
Sylueſt. in ſumma, tit. Tyrannus.
Bellarmin. in 2. 2. q. 64. art. 3.
Molan⁹ de fide haereti-

ne dum noſtra ipſorum temeritate freti in hanc periculoſam arenam proſiliamus, æternam non corporis modò ſed animæ quoque perniciem conſciſcamus, dum pro tyrannicîdis quo nihil êſt glorioſius, parricîdæ, & regicîdæ euadamus, quo nihil inter Chriſtianos eſt magis deteſtabile. Hoc autem rectè prouiſo & maturè conſtituto, tyrannorum cædes nullis viris bonis vel principibus ipſis magis improbari poteſt, quàm latronum & hæreticorum cædes ciuibus honeſtis & Catholicis viris diſplicet: eámque rectè à priuato ſuſcipi, viri optimi & præſtantiſſimi Theologi qui accuratiſſima veritatis norma actiones & ſcriptiones omnes dirigunt nunquã dubitarunt. Ita enim cenſet princeps ille Theolog⁹ quo multis ſæculis eccleſia neminẽ habuit vel doctiorem vel pientiorẽ D. Thomas, idque diuinis literis euidenter confirmat. Ita cenſet exactiſſimus Sotus & ſuam ſententiam manifeſtis tum ſcripturis tum rationibus probat. Ita docet Cardinalis Caietanus quo nemo acutius veritatem rerum controuerſarum limauit & excuſſit. Ita Fumus, Toledus, Sylueſter, Bellarminus, Molanus, & reliqui quicunque hanc controuerſiam examinant. Idemque eſt iſtorum omnium fundamentum & baſis. Quum enim tyrãnus ille quem deſcripſimus & de quo agimus, iuſtam authoritatem vel non habeat, vel ea ſi quando habuerit iuſtè ſit per rempub. & eccleſiam priuatus, & tamen cedere non vult ſed potentiam ſuam retinere, iuſtum eſt & interminatum reipub. cum illo bellum, quem

ſi reipublicæ membrum aliquod particulare interfecerit, non priuata ſui vnius, ſed generali reipub. totius authoritate inſtructus factum illud cenſetur exequi. Neque, vt ſapientiſſimè ait D. Thomas, vel priuatus ille homo vel multitudo tota hoc modo tyrannum regem impugnans, aut etiam interimens, *putanda eſt infideliter agere, etiamſi eidem in perpetuum ſe antea ſubiecerat. Quia hoc ipſe meruit, in multitudinis regimine ſe non fideliter gerens & vt exigit regis officium:* ipſe hac ſua perfidia *meruit vt ei pactum à ſubditis non reſeruetur. Sic Romani Tarquinium Superbum quem in regem ſuſceperant, propter eius & filiorum tyrannidem à regno reiecerunt. Sic etiam Domitianus qui modeſtiſsimis Imperatoribus Veſpaſiano patri & Tito fratri ſucceſſerat, dum tyrannidem exercet, à Senatu interfectus eſt, omnibus eius peruerſis actis per Senatuſconſultum iuſtè & ſalubriter in irritum reuocatis.* Eodemque prorſus modo Gerſon clariſſimus Academiæ Pariſienſis Cancellarius, & magnum Europæ totius ſua ætate lumen. Qui quaſi prophetico ſpiritu huius temporis calamitatem per aulicos adulatores veros Tyrannolatras, qui reges quanquam ſceleſtiſſimos tanquam Deos adorant, & ſubditos vel optimos quaſi pecora deſpicatui habẽt importatam præuidiſſet, & contra eos populum Gallicanum præmunire voluiſſet, vbi primùm regem & tyrannum prudentiſſimè deſcripſiſſet, & alterum ab altero perſpicuè veréque diſtinxiſſet: nimirum, *Regem iuſto ſuo iure ſubiectis ſuis & eorum bonis ad ſuam voluntatem vti nõ poſſe, abſque alio titulo*

ciſcernanda lib. 5. cap. 8.

D. Thomas vbi ſuprà.

Vide ſuprà cap. 2. §. 6.

Gerſon parte 4.

Remedia cõtra adulatores. fol. 66.

publicæ vtilitatis aut neceſsitatis, imponendo quaſcunque exactiones ad libitum ſuum : ſic enim agere, tyrannizare eſt non regnare, ſecundum veram & propriam inter regem & tyrannum diſtinctionem, quemadmodum oſtendit Ariſtot. 5. Politic. Rex eſt pro bono publico; Tyrannus autem omnia non niſi ad propriam ſuam vertit vtilitatem & voluntatem: quæ res de iure naturali eſt contra principem, & contra Chriſtianam charitatem, quòd ſcilicet paſtor aut gubernator ſit diſsipator, & ſuos grauet ſubditos veluti ſi eſſent beſtiæ non homines &c. poſt iſta ita clarè & enucleatè poſita ne quis in tyranni nomine à recta via aberret, hanc adiungit grauem, & vt ait, conſideratione dignam, ſed illi cum reliquis veris Theologis omnibus communem concluſionem. *Error eſt dicere terrenum principem in nullo ſuis ſubditis dominio durante obligari: quia ſecundum ius diuinum, & naturalem æquitatem, & verum dominii finem, quemadmodum ſubditi debent fidem, ſubſidium, & ſeruitium domino, ſic etiam dominus ſubditis ſuis debet fidem & protectionem. Et ſi eos manifeſtè & cum obſtinatione, in iniuria & de facto perſequitur princeps, tunc regula hæc naturalis,* Vim vi repellere licet, *locum habet: & id Seneca in Tragœdiis,* Nulla Deo gratior victima mactatur quàm tyrannus. *Ad idem eſt Tullius libro 3 de officiis.* Sic ille. vbi ſimul obſeruare poſſumus, iſtos excellentes Theologos Gentilium philoſophorum & rerumpublicarum documentis, certam hanc à natura ipſa inſitam & ingeneratam nobis veritatem confirmare, & eis non abſurdum ſed æquiſſimum videri, vt Chri-

Diſtinctio regis & tyranni.

7. Conſideratio.

ſtiani Græcorum & Romanorum exempla non minus in trucidandis tyrannis, quàm in aliis ciuilibus actionibus & politicis legibus imitentur.

¶ 14. Ad hunc modum credunt, docent, ſcribunt, probant viri optimi doctiſſimique, & ita iuxta ipſorum Proteſtantium interpretationem docet Apoſtolus Paulus, qui quãuis ob rationes quas prius notauim⁹, nec ipſe nec Chriſtiani eius tẽpeſtatis poterãt aut debuerãt aliquod ſibi de Romanis principib⁹ aut magiſtratibus Paganis iudicium aſſumere, *quum tamen populus & principes Chriſtianum nomen fuerant profeſſi, ſi tum princeps aliquis exiſteret qui leges humanas diuinaſque cenſeret ſuæ libidini obnoxias, qui ſuos nutus pro legibus haberi vellet, qui (vt inquit ille in Euangelio) nec Deum timeat nec homines reuereatur, qui eccleſiarum prouentus ſcurris & balatronibus diuidat, qui ſinceræ religionis cultores irrideat*, qui ſupremum ſe eccleſiæ Chriſtianæ caput conſtituat, & religionem pro libidine inſtar Chameleontis in omnes formas vertat, qui præterea procerum & principum ſanguinem iniuſtiſſimè fundat, & nec à regum nec à reginarum barbaris cædibus abſtineat, *quid de tali principe Paulus ad eccleſiam ſcriberet? Certè ſi ſibi conſentire vellet, eum ſe pro magiſtratu habiturum negabit. Chriſtianis omnibus interdicet, ne conuictu, ne colloquio, ne conſuetudine eius vtantur. Ciuilium legum pœnas ciuibus relinquet, nec præter officium eos facere exiſtimabit, ſi cum quo ipſis nullum eſt lege diuina cõmercium, eum nec ſuum eſſe regem arbitrentur.*

Suprà §. 10.

Buchanan⁹ de iure regni apud Scotos.

Proteſtantiũ doctrina de tyrannicidio.

Apoſtolus docet hæreticum non habendum pro rege.

Et ſi ſpiritus ſanctus in infantia eccleſiæ grauiter reprehendit Aſiaticæ eccleſiæ Chriſtianos, *quia permiſerunt IeZabelem* inſtar veteris Iezabelis primariam & principem quandam fœminam *quæ ſe dicebat prophetam*, magnámque in rebus eccleſiaſticis tractandis ſcientiam & poteſtatem arrogabat, *docere & ſeducere Chriſtianos, & fornicari, & manducare de idolothytis*, & ſic Chriſtianam religionem ſuis inuentis nequitiáque corrumpere: idem Spiritus ſanctus ſine quæſtione nunc in eccleſiæ matura & ingraueſcente ætate, multó magis damnat Chriſtianos, ſi *permittant IeZabelem* hoc eſt quamcunque principem ſe dicere *prophetam* & ſupremam eccleſiæ in rebus ſpiritualibus moderatricem: ſi permittant eam diuina omnia myſteria pro ſuo nutu peruertere, populoque Chriſtiano quid credere debeant præſcribere, & ne à verbis Euangeliſtæ recedam, ſi *permittant eam ſeducere Chriſtianos, & fornicari, & manducare de idolothytis*, & idololatricã hæreſim à ſe inuentã cruentis legib⁹ & innocẽtiſſimorũ hominũ ſanguine ſtabilire. At nõ deerũt aulici qui ex ſcripturis occinẽt, Deum iratum populo immittere tyrannum. Ita quidẽ eſt, vt immiſit in Galliam ſub Mamerco præſule ſerpentes, dracones, & venenata animalia: & vt Turcas & Saracenos ſæpenumero in Chriſtianas prouincias immittit, contra quos & precibus & armis decertandum eſt. Sed non quia Deus morbis interdum corpora affligit, idcirco remedia conſentanea, aliquãdo leniora, aliquan-

Apocal. 2, 20.

Obiectio.

Reſponſ. Sigibert. anno 468.

aliquando acriora, ferrum, cauterium, aduſtiones reſpuere debemus. Atque *vt hoc de tyrannis à Deo irato immiſsis verum eſt, ſic illud æquè verum eſt* (quod Proteſtantes iidem notant & vrgent) *Deum plerumque è plebe infima homines excitare tenues & propè ignotos tyrannicæ ſuperbiæ & impotentiæ vltores.* Hæc eſt Scoticæ eccleſiæ doctrina & praxis. Hæc praxis & doctrina eccleſiæ Geneuenſis, à qua Scoti doctrinam & fidem ſuam omnem, vti teſtis eſt Beza, hauſerunt. Eandemque eſſe vel fuiſſe ſaltem fidem communem & Hugonotarum in Gallia, & Geuſiorum in Flādria, & Caluiniſtarum in Anglia, & Lutheranorum in Germania, & aliorum alibi fratrum Euangelicorum ſuperius annotauimus. Et hæc doctrina luctuoſiſſimam illam Gallorum & Scotorum illuſtriſſimæ reginæ primò è regno expulſæ, mox in vincula domi ab ingratiſſimis ſubditis, tum in carceres foris à magis ingrata & barbara conſanguinea coniectæ, & nuper ab eadem inaudito hactenus per orbem terrarum facinore interfectæ tragœdiam peperit. Nec tamen quòd tyrannas & tyrannos carceribus, exilio, & morte etiam dignos cenſuerint reprehendo. Sed quòd moderatiſſimam principem, nullo vnquam tyrannico crimine notatam, liberalitatis, prudētiæ, clementiæ, pietatis, omnium heroicarum virtutum illuſtre & ſplendidum exemplar tyrannam iudicauerint, in eo ſe ſtupidos & ſtipites, & in reprobum ſenſum datos, & coram hominibus impudentiſſimæ proditionis, & coram Deo abominandæ ingra-

Buchananus vbi ſuprà.

Icones Bezæ in Ioan. Cnoxo. & in Epiſtola Theolog. ad eundem.

§. 1.

Maria Scotiæ regina.

titudinis, crudelitatis, perfidiæ, violatæ legis humanæ & diuinæ, & humanæ diuinæque maieſtatis læſæ, & propterea ęternę maledictionis & damnationis reos comprobarunt, quorum criminum labem & infamiam ad iſtorum nepotes & abnepotes, niſi ſeriam, & diuturnam, & efficacem pœnitentiam egerint, neceſſe eſt redundare. Neque tamen propter hanc principem principum decus & ornamentum inſtar tyrannæ cæſam, veros tyrannos rectè trucidari poſſe vnquam negauerim: non magis quàm dehortari velim Iudices ne latrones ſuſpendant, quia olim Chriſtus princeps & caput martyrum tanquam latro, & poſtea in Imperio Romano innumerabiles, & hodie in Anglia permulti martyres pro latronibus, & cum latronibus ſuſpenduntur. Illud enim fieri debet ex iuſtitia, hoc fieri aliquando ſolet ex errore: illud leges diuinæ & humanæ diuinis congruentes probant, hoc improbiſſima tyrannorum mandata legibus diuinis & humanis contraria præcipiunt. Illo modo Elias
3 Reg. 18. pſeudoprophetas Baalis, hoc modo Iezabel prophetas Dei occîdit. Illud eſt officium optimorũ regum & Cæſarum qui Chriſto & eccleſiæ ſe ſubiecerunt, Conſtantini, Theodoſii, Martiani, Caroli Magni, Ludouici Sancti, Hẽrici 5. omnium hactenus in Gallia, Anglia, Germania, Hiſpaniaque Chriſtianorũ regũ, quos
Iſaiæ 49. eccleſiæ & ſanctorum ſuorum *nutritios* Deus cõ-
33. ſtituit. Hoc eſt opus Neronis, Caligulæ, Domitiani, Iuliani Apoſtatæ, Copronymi Stercorei,

Henrici 8. Anglorum famoſi tyranni, & denique meretricis illius Babylonicæ quam Spiritus ſanctus appellat *Meretricem magnam, matrem fornicationum & abominationum terræ*, quam prædixit *fore ebriā de ſanguine ſanctorum & de ſanguine martyrum Ieſu*: ſub qua figura generaliter continetur ſynagoga illa Satanæ à variis hæreſiarchis quaſi totidem libidinoſis adulteris polluta & conſtuprata, quæ perpetuò caſtiſſimæ Chriſti ſpõſæ eccleſiæ Catholicæ hoſtiliter aduerſatur. A qua meretrice vt caſtā illam ſponsā Chriſti, ſic item tyrannos iſtos à regibus ſecernēdos eſſe iterum atque iterum moneo. Quod homini perſpicaci & diligenter intuenti non eſt ſemper valde arduū, maximè ſi communem philoſophorum & Chriſtianorū de tyranno doctrinam inſtruēdo iudicio noſtro adhibuerimus. Eſt enim rex Chriſtianus tyranno, nòn aliter quàm nox dici contrarius. Rex enim iuxta patriæ leges ſuum vnicuique tribuit, & ſocietates hominum tuetur. Tyrannus cōtra leges & morem maiorum, ſuum vnicuique eripit, & ſocietates diſſipat. Regium Imperium eſt ſecundum naturam, tyrannicum contra. Rex volentibus, tyrannus imperat inuitis. Illius principatus eſt patris in liberos, huius imperiū eſt domini in ſeruos. Ille omnia refert ad vtilitatē populi, hic omnia rapit ad vtilitatē ſuā & ſuorum adulatorū. Ille viros nobiles vt mēbra ſua amplectitur, hic ſtatū ſuum in illis recidēdis & exterminādis collocat. Denique ſi ponamus generaliter quod eſt regiæ poteſtatis fundamentum, regem eſſe reipub.

Apoc. 17.

Differentia regis & tyranni.

procuratorem, cui reſpub. eam poteſtatem cōtulit vt toti corpori præſit, eiuſque bono & ſaluti proſpiciat: ſi deinde corpus hoc in ſuas partes tribuamus, clerum, nobilitatem, populum: tum demum facilè colligemus regem eſſe generalem reipub. magiſtratum vicaria eius poteſtate præditum, vt clerum tueatur, nobilitatem foueat, populum conſeruet & augeat. Ergo is tyrannus eſt qui hanc authoritatem à repub. non recepit, ſed ipſe ſibi per vim arripuit, vel ſi legitimè recepit, ea tamen abutitur vt clerum corrumpat & diſſipet, vt nobilitatem ſpoliet & imminuat, vt populum exhauriat & perpetuis tributis opprimat. Quod ſi deinceps aduertimus quàm firmis & adamantinis vinculis reges Chriſtiani ad Chriſti fidem Eccleſiamque Catholicam aſtricti ſunt, tum hæc adiunctio integrè, plenè, cumulatéque tyrannum abſoluet, nimirum ſi non politica ſolùm ad ſuā libidinem contra reipub. bonum adminiſtret, ſed religionem quoque Catholicam pro ſuo nutu inflectat, Catholicam fidem exterminet, hæreticas opiniones per ſuum regnum ratas eſſe iubeat, ad eas amplectendas ſuis edictis ſubditos cogat, veros Epiſcopos è ſuis Cathedris expellat, vt Superintendentes, Lutheranos, Caluiniſtas, Arianos, Anabaptiſtas, eorum loco ſufficiat: ſi eccleſiam denique Catholicam cuius protector & defenſor eſſe debuit, vaſtet, & ſynagogas hæreticas quas iureiurando regali excindere & abolere tenetur, nutriat, augeat, & amplificet. Hæc eſt generalis tyranni in re-

Complemē-tum tyranni.

Suprà fol. 28. 29.

pub. Chriſtiana deſcriptio, quæ in quos particulatim tyrannos vel tyrannas accommodari debeat, id ego mihi non ſumo, ſed prouinciæ cuiuſque populo Catholicè Chriſtiano, regnique proceribus, & potiſſimum eccleſiæ Catholicæ epiſcopis & paſtoribus determinandum relinquo. Neque enim hæreticorum impudentiam imitabor, qui vinolenti & ebrioſi, complexi ſuas mulierculas impudicas, ſæpenumero ſoli, ſæpenumero cum paucis conuenis ſui ſimilibus, quos volunt tyrannos eſſe definiunt, & mox eorum cædem ſuis laniſtis & ſicarijs deſignant. Quorum proiecta temeritas ad Chriſtianos principes tyrãnidis arguẽdos, & ſuos veriſſimos tyrannos Colignios & Aurangios è tyrannorum numero eximendos ſolicitè laborãs, hanc mihi quodammodo inuito Chriſtianorũ regum defenſionem contra illos tyrannos extorſit. Cùm verò quis ſit tyrannus ille, ex ſuis tyrannicis factis, ex crudelitate, ex libidine, ex ſtupris, ex profuſione in adulatores, maximè ex populi & eccleſiæ iudicio deprehenderimus: tum verò non dubitemus eum à nobis hoſtem habendũ eſſe quouis prædone & latrone deteſtabiliorẽ, cum quo nulla nobis intercedunt ciuilis ſocietatis, aut etiã naturæ vincula; ad quẽ è medio tollendum, opem auxiliumque noſtrum impẽdere laudabile eſt, etiamſi vel filius ſit nobis, vel pater, vel maritus, vel alia quauis arctiſſima neceſſitudine & ſanguinis coniunctione nos attingens. Nam & Fuluius laudatur & Brutus, ille quod filium ad Catilinam proficiſcentẽ,

Vide exemplum ſuprà fol. 12.

Erga tyrannum omnia naturæ iura & officia ceſſant.

hic quòd filios & propinquos de reducendo tyranno conſilia captãtes,& Timoleon quòd fratrem,& Thebe quòd maritum tyrannum occidit: & illud eſt iuxta optimum philoſophũ filij boni officium, vt *ſi patriam prodere aut tyrannidem occupare conetur pater, filius patriæ ſalutem anteponat ſaluti patris.* Et iſta omnia Deus ipſe expreſſa lege ſanciuit & iuſſit, vbi à ſuis ſingulis requirit, vt ſi quis vel frater, vel vxor, vel denique *chariſsimus quiſpiam quem diligimus vt animam noſtram* nos à vera religione ad hæreſim,ad apoſtaſiã,abducere velit,eũ *ſtatim* ſine miſericordia vlla *interficiamus.* Quantò magis ſi non modò ſuadeat,ſed impellat, & pertrahat, & minacibus edictis mortem nobis intentet niſi à vero Dei cultu recedamus? Si Moyſes ſpiritu Dei plenus,omniũq; prophetarũ ãte Chriſti tẽporaexcellẽtiſſim⁹,*mitiſsimuſq; ſuper omnes homines qui morabãtur in terra*, populi ſe abſẽte ad idololatriã delapſi triginta tria millia trucidauit:nec promiſcuè id fecit, ſed nominatim præcepit Leuitis qui erant fideliſſimi, vt *occideret vnuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum*: quod quum executi eſſent, *conſecraſtis* (inquit) *hodie manus veſtras Domino vnuſquiſque in filio, & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio*, quaſi hæc cædes Deo fuerit gratiſſima, & ampliſſimã compenſationem mereretur: quanto magis cõſecrantur manus Chriſtiani hominis ſanguine publici & tyrãni,& à vera fide Apoſtatę, & qui etiam alios innumeros ad ſuã Apoſtaſiã cum æterna Dei offenſa animæque & corporis morte ſempiterna compellit? Et quis dubitare poteſt

Cicero de officiis lib. 3.

Deuter. ca. 13.

Numer. 12.

Exodi 32.

Cædes tyranni Deo gratiſsima.

quin ad omnes viros bonos qui ſe Chriſtianos, & tum eccleſiæ, tum reip. Chriſtianæ membra eſſe meminerūt, pertineat pulcherrimum illud Magni Conſtantini axiôma, quo is ad aggrediēdos tyrannos, maximè qui ſimul erant eccleſiæ hoſtes vehementer accenſus eſt: *Magnum eſſe pietatis & ſanctimoniæ munus, vt per vnius cædem infinita hominum multitudo ſeruetur incolumis.* Hæc ſcripturæ ſacræ & eccleſiæ Chriſti, aliaque huiuſcemodi quæ ſuperius multa percurrimus exēpla & præcepta conſiderare debent Chriſtiani, qui ad Chriſtum fidéque eius & eccleſiam maximè attendunt. Qui autem remp. conſiderant, illi regis inſtitutionem notent, quid regi ſunt polliciti, & quam ob cauſam, & in quē finem, & qui termini limiteſque eorum obedientiæ ſint poſiti. Cúmque in tyranno nihil regium inueniunt, nihil eorum quæ regis officium poſtúlat, tum ſciāt ſe non teneri vt aliquid eorum tyranno tribuant quæ regi iurarunt, non magis quàm vt præſtent Satanæ quæ vouerunt Deo. Imò quia officium eorum eſt obedire regi, idcirco eodem officio & obligatione prohibentur obedire tyranno, quemadmodum fides quam vxores dederunt ſuis legitimis viris, obligat eas vt ab adulterorū cōſuetudine & impudicis amplexibus abhorreant. Eſt autē vt rex ſponſus, ſic tyrannus adulter reip. vt ille eſt quaſi paterfamilias, ſic iſte eſt fur & latro, ille eſt nauclerus, hic archipirata qui de naui ſcopulis allidenda & frangenda nihil eſt ſolicitus, modò ipſe cum præda & ſpoliis ſaluus enatet.

Euſeb. de vita Conſtantini, lib. 2. cap. 3.

Suprà cap. 2. & 3.

Suprà fol. 35. 253.

Quòd ſi iam paraſitus quiſpiam rurſus obiiciat, hanc eſſe perduellionē, eſſe lęſæ maieſtatis crimē: recogitet ille quid pręfectus Dalmatiæ Tiberio Cæſari crebras defectiones & varias à gēte illa Romanis illatas ſtrages obiiciēti, animosè reſpōdit: *Tu Imperator, voſque Romani in cauſa eſtis, qui ad greges veſtros cuſtodiēdos, non canes dediſtis aut paſtores, ſed lupos*, præfectos nimirū non ciuiliter & humanè, ſed tyrānicè & belluinè dominātes. Recogitet illud Zenonis philoſophi qui accuſatꝰ quòd in necē Nearchi tyrāni cōiuraſſet, poſtquam tormētis excruciatus vt conſcios proderet, plæroſq; tyranni amantiſſimos nominaſſet, iiſque interfectis deinde à tyrāno rogaretur, ecquis præterea ſupereſſet, *Tu* (inquit) *ſolus ſuperes reip. peſtis & pernicies*, eoq; dicto linguā dentibus amputauit, & in os tyranni expuit. Talis nimirū eſt tyrānus: eſt reip. peſtis & pernicies, eſt gregis non paſtor, nec canis quidē, ſed lupus, & vt alius neſcio quis philoſophus dicere ſolebat, nō magiſtratꝰ ſed carnifex, nec cōmuni modo carnifex, ſed vulgaribus carnificibus multò tetrior atq; inuiſior, eò quòd à carnificibus ferè ſēper latrones & homines iniuſti puniūtur, à tyrānis autē vt plurimū viri ſāctiſſimi & innocētes. Iſtis autem lupis, talibus peſtibus, talibus carnificibus, quę poteſt eſſe maieſtas? aut illis quæ poteſt à viro bono deberi obſeruātia & fidelitas? Quare vt reges maximis honoribus proſequendos, & regicîdas nō aliter quàm patricîdas grauiſſimis ſuppliciis excarnificandos cenſeo, à quo nec sūmos viros, nec ipſos reges reginaſue immunes

Dion in hiſtor. lib. 55. in fine.

Laertius li. 9. cap. 5.

Concluſio.

Regicidæ maximè deteſt.andi.

eſſe par eſt, veterum Francorum exemplo, quorum iudicio Brunichildis regina ciuilium bellorum fax & regum interfectrix, fuſtibus quater cæſa, vno brachio & pede mutilata, equi feroc is & indomiti caudæ alligata, excuſſo calcibus eius cerebro, per auia & inuia raptabatur, & membratim diſcerpebatur: ſic tyrannos omni genere pęnarum & contumeliarũ dignos tanquã hoſtes humani generis, hoſtes patriæ, hoſtes Dei & Chriſti, inimicos religionis & bonorũ omniũ, ab omnib⁹ etiã infimis interfici poſſe magna cũ laude & æterna nominis gloria non dubium eſt. Vtque rex Galliarum & Senatus Pariſienſis, & rex item Hiſpaniarum cum Senatu ſuo nobilitarunt illos etiamſi tenuiſſimo genere ortos, qui Colignium aut Aurangium regimen iniuſtum in Gallia & Flandria molientes necarent: ſic eadẽ ratio honorat, & nobilitat, & ampliſſimis præmiis coronat eum qui tyrannos quoſcunque, iſtorum Catilinarum more patriam ſuam iniuſto dominatu prementes, & vt ſibi regnum non debitum comparent vaſtãtes, vel reges è regibus in manifeſtam tyrannidem degenerãtes ſtrenuè aggreditur, & è repub. exterminat. Atque hoc factum tãquam heroicum & immortalitate dignum omnes nobiliores terrarum orbis nationes ſemper probarunt & commendarunt. Probauit ſenatus Romanus in Nerone, probauit ſenatus Athenienſis in Hipparcho, probauit Corinthius in Timophane, probarunt Itali in Mezentio, probarunt omnes Græciæ ciuitates quũ inuſitatos honores tyrannicidis conſtituerunt,

Sigibert. Chron. an. 618.

Aimoin. de geſtis Frãcorum li. 4. cap. 1.

Vide Adonem ætate 6. an. 583.

Tyrannicidæ maximè honorandi.

Vide proſcriptionẽ Admiralij anno 1569. & Aurangij anno 1580.

probarũt veteres Hebræi in Æglone, Iabino, & ducibus Antiochi, probarunt primi Chriſtiani in Iuliano, & Cõſtantio, & Phoca, & probarunt poſteriores Chriſtiani, Græci in Nicephoris, Alexiis, Andronicis, Franci in Childericis & Ebroinis; Latini, Franci, Italique, cùm veterem Græcorum legem de tyrannicîdis renouantes & prædicãtes, ipſi quoad Græcorum Imperium homines merè priuati Græcum tamen Imperiũ inuaſerunt, & Græciæ Imperatorem tyrannum non in bello ſed in pace captum, fracta gula ex altiſſima columna præcipitarũt. Denique (quod caput eſt) hoc rectè fieri poſſe euidentiſſima ratio cũ primo ſanguine & ſpiritu nobis ingenerata, ipſaque patriæ charitas, & noſtrum erga patriam officium, & tyrannicæ poteſtatis indignitas, & innumerabilia mala eã cõſequẽtia, & religionis Chriſtianæ eccleſięque amor ſuadet, & Deus ipſe tum præcepto tum exẽplo, non vno aut altero, ſed multis & variis, hoc factum quum ex recta conſcientia ſuſcipitur, pulcherrimum eſſe & ſibi gratiſſimum teſtificatur.

CAPT II.

Nauarræum eſſe hæreticum relapſum, cui millies interpoſito iuramento Catholicis aliquid promittenti non eſt credendum.

1 *Caluiniani ſcriptores quare negant regem Nauarræũ eſſe* hæreticum relapſum, *quia nimirũ non volũtate ſua ſed timore adductus Catholicam fidem Pariſiis anno* 1572. *abiurato Caluiniſmo profeſſus eſt.*

2 *Refutatur iſte eorum error ſcripturis & doctrina primitiuæ eccleſiæ, & probatur quòd terrore etiam mortis liceat hæreticos ad Catholicam fidem compellere.*

3 *Nauarræum tamen non vi ſed clariſſima veritatis Catholicæ demõſtratione, ſponte ſua ad eccleſiã reueniſſe: id quod oſtenditur ex literis Cardinalis Borbonij ad Pontificem ſummum, item ex literis, & edictis, & manifeſta proteſtatione ipſius Nauarræi, perſpicuiſque hiſtoriæ circunſtantiis: & denique ex Catholicis Nauarræi actionibus ad aliquot annos conſequentes.*

4 *Qui regem Nauarr. à Caluiniſmo ad Catholicam fidem verè conuerſum negant, faciunt eum hypocritam omnium qui vnquam fuerunt ſordidiſſimum.*

5 *Cõcluſio, quòd Nauarræus ſit omni modo* hæreticus relapſus *& pœnas relapſorum incurrit, nec ad regnum inter Chriſtianos vel aliquod munus*

publicum legibus Chriſtianis poteſt aſſumi : de cuius ſalute etſi quoad forum conſcientiæ ſi rurſus conuerteretur, eccleſia non deſperaret, tamen quoad forum ciuile, eum ciuilibus pœnis afficeret, & ſemper longiſſimè ab omni publico honore & officio repelleret. Quæ veritas eſt adeo luculenta, vt eam nec Caluiniſtæ ſint inficiaturi.

6 *Nauarræo millies iuranti ſe aliquid Catholicis præſtiturum, non eſt fidendum : quia Caluiniſtis omnibus maximè proprium eſt fidem Catholicis datam & iuratam flocci-pendere.*

7 *Hoc vlterius & fuſius probatur, quia nullum habent Deum verum, nullum Chriſtum, nullam omnino religionem per quam iurent.*

8 *Idem declaratur ex praxi principis Aurangij in Belgio, qui contra fidem ſæpe iuramentis ſolennibus firmatam, vaſtauit eccleſias & Eccleſiaſticos & omnes Catholicos, fidemque Catholicam ex illis regionibus profliganit.*

9 *Item ex multiplici periurio Apoſtatæ Trueſeſij Archiepiſcopi & principis nuper Colonienſis.*

10 *Item ex perfidia reginæ Angliæ erga regem Hiſpaniæ, in fouendis contra fœdera & fidem datam rebellionibus Flandrorum.*

11 *Ex perfidia eiuſdem erga Galliarum regem, in fouendis contra fœdera & fidem datam rebellionibus Hugonotarum.*

12 *Ex immani perfidia eiuſdem erga reginam Scotiæ, cōtra quam incredibili impietate regicîdas & rebelles defendit, & defendere velle promiſit, etiamſi regis Scotorum ab illis patrata horribilis cædes, & variæ contra reginam rebelliones ipſi innoteſcerent, nec vlla poſſent ratione excuſari.*

13 *Idem probatur ex dictis & factis variis Nauarræi & ſuorum, qui iam olim proteſtati ſunt ſe nolle ſeruare iuramenta & promiſſa facta Catholicis, neque verò per doctrinam & religionem ſuam poſſunt.*

14 *Abſurdiſſimũ eſt Catholicos Nauarræo & principibus Caluinianis fidere, quibus nec ipſi Caluiniſtæ fidunt, ſed eos habent pro fallacibus & perfidioſis.*

15 *Concluſio, hæreticos principes ſemper fuiſſe & eſſe natura Catholicis infidos & infeſtos, vt nihil poſſit eſſe turpius, aut ſtupidius quàm Catholicos Nauarræo illis aliquid vel cum iuramentis promittent fidem adiungere.*

ET hactenus quidem de regibus Chriſtianis, de ſubditis, de repub. & de eccleſia, de ſingulorum poteſtate & officio, qui ſint imperandi & obediendi limites à Chriſto præſtituti, vbi deſinit regum poteſtas, vbi ceſſat ſubditorum obedientia, illos ita ſingulis ſuperiores eſſe, totique reipub. præeſſe vt tamen aliquando reſpub. contra eos inſurgere, & ſuæ ſecuritati atque ſaluti contra eos, iiſque inuitis poſſit prouidere: & tum reges, tum ſubditos, tum populum Chriſtianum vniuerſum Chriſto Chriſtique legibus & eccleſiæ ita eſſe ſubiectum, vt in repub. Chriſtiana cuius pars primaria & principalis eſt eccleſiaſtica fides & ſtatus, eccleſia poſſit magiſtratum quemcũque ciuilem quocunque nomine vocetur, ſiue Ducem, ſiue Principem, ſiue Regem, ſiue Imperatorem, caſtigare & excommunicare; & denique ſi id eccleſiæ Chriſtianæ quies & fidei cõ-

ſeruatio poſtulat omnino deponere, Christianiſ-que precipere ne tali magiſtratui deinceps morem gerant & obtemperent: & denique de tyrannis per priuatos homines occidendis quæ ſit vera & probata opinio cōtra Vviclefi & Caluiniſtarū inſaniā, hæc vt ſpero ſatis euidēter docuimus & ſingula cōmodis atq; laudabilib' optimarū rerumpub. tum ante Chriſtum apud Iudæos & gentes, tum poſt Chriſtum toto orbe Chriſtiano exemplis illuſtrauimus. Adiecimus item quanta ſit hæreſis hodiernæ quæ authore Luthero & Caluino per varia Europæ regna & inprimis per Galliam manauit, impietas, horror, & turpitudo: eamque eſſe ſiue veteri Gentiliſmo Ethnicorum, ſiue hodierna Iudæorum perfidia & Turcarum Alcoraniſmo nequiorem, propriis & expreſſis ex hæreſis iſtius natura & prædicatione ſumptis argumentis concluſimus. Ex quo facile eſt Chriſtiano homini deducere, ſi quæ hæretici ab eccleſia damnati iura à maioribus deriuata in populos & ciuitates Chriſtianas prætexant, ea non magis conſcientias Chriſtianorum obligare, quàm ſi Turca aut Iudæus aliquis ſeriem ſtirpis ſuæ ad principes Chriſtianos referens, propterea Chriſtianos omnes qui maioribus eius paruerunt ſibi quoque iam Iudæo aut Turcæ putet debere eſſe obſequentes. Breuiter quod ſit Epiſcoporum, quod Nobilitatis, quod populi Chriſtiani officium, quum regem aliquem hæreticum eſſe conſtat ita declarauimus, vt abſolutum prorſus arbitremur quod de hoc argumento tractandum ſuſcepimus, niſi

Summa eorum quæ hactenus dicta ſunt.

quidam indocti homines nobis obſiſtentes, vnica obiectione horum aliqua refellere, aut ſi id nō poſſunt, ſaltem multorum quæ diximus vim & aciem retundere cogitarent. Sed (quæ eſt eorum vel inconſiderantia, vel fatuitas) vt improbi legulei friuolè & pueriliter arguendo, cauſam quam defendere ſimulant corrumpūt, non aliter iſti dum ea quæ ſunt perſpicuè vera negāt, commune mendacibus omnibus præmium lucrantur, vt ne vera quidem dicentibus credatur.

¶ 1. Plæraque eorum, quæ de hæreſi & hæreſibus diximus, adeò ſunt aperta & clara, vt in iis non ſolùm Catholicos omnes omnium ætatum & regionum, ſed etiam hæreticos, ipſoſque Caluiniſtas doctiores nobis habeamus ſuffragantes. Hæreticos carere omni iure in Chriſtianos, Chriſtianos non debere ſubiici principibus hæreticis, Chriſtianos ſubditos poſſe ſe bello defēdere contra tyrānos reges, & ſi in bello tali moriantur, eos non eſſe propterea proditores, non perduelles, ſed viros bonos, qui in iuſto legitimóque bello contra impios tyrannos occumbunt, hæc ſunt non Catholicorum modò, ſed Caluiniſtarum quoque dogmata & ſententiæ fixæ atque receptæ. Quum verò ex his inferimus, nō ergo teneri Gallos Catholicos vt Nauarræum quæcunque veterum Galliæ regum Catholicorum nomina prætendentem ſuum regem agnoſcant: quum adiicimus deinceps ad amplificandam cauſę Catholicorum in eo oppugnando iuſtitiam, Nauarræum non modò ſimplicem *Hæ-*

Suprà cap. 8. & 9.

titudinis, crudelitatis, perfidiæ, violatæ legis humanæ & diuinæ, & humanæ diuinæque maieſtatis læſæ, & propterea ęternę maledictionis & damnationis reos comprobarunt, quorum criminum labem & infamiam ad iſtorum nepotes & abnepotes, niſi ſeriam, & diuturnam, & efficacem pœnitentiam egerint, neceſſe eſt redundare. Neque tamen propter hanc principem principum decus & ornamentum inſtar tyrannæ cæſam, veros tyrannos rectè trucidari poſſe vnquam negauerim: non magis quàm dehortari velim Iudices ne latrones ſuſpendant, quia olim Chriſtus princeps & caput martyrum tanquam latro, & poſtea in Imperio Romano innumerabiles, & hodie in Anglia permulti martyres pro latronibus, & cum latronibus ſuſpenduntur. Illud enim fieri debet ex iuſtitia, hoc fieri aliquando ſolet ex errore: illud leges diuinæ & humanæ diuinis congruentes probant, hoc improbiſſima tyrannorum mandata legibus diuinis & humanis contraria præcipiunt. Illo modo Elias
3 Reg. 18. pſeudoprophetas Baalis, hoc modo Iezabel prophetas Dei occîdit. Illud eſt officium optimorũ regum & Cæſarum qui Chriſto & eccleſiæ ſe ſubiecerunt, Conſtantini, Theodoſii, Martiani, Caroli Magni, Ludouici Sancti, Hẽrici 5. omnium hactenus in Gallia, Anglia, Germania, Hiſpaniaque Chriſtianorũ regũ, quos
Iſaiæ 49. 23. eccleſiæ & ſanctorum ſuorum *nutritios* Deus cõſtituit. Hoc eſt opus Neronis, Caligulæ, Domitiani, Iuliani Apoſtatæ, Copronymi Stercorei,

Henrici 8. Anglorum famoſi tyranni, & deniq; meretricis illius Babylonicæ quam Spiritus ſanctus appellat *Meretricem magnam, matrem fornicationum & abominationum terræ*, quam prædixit *fore ebriã de ſanguine ſanctorum & de ſanguine martyrum Ieſu*: ſub qua figura generaliter continetur ſynagoga illa Satanæ à variis hæreſiarchis quaſi totidem libidinoſis adulteris polluta & conſtuprata, quæ perpetuò caſtiſſimæ Chriſti ſpõſæ eccleſiæ Catholicæ hoſtiliter aduerſatur. A qua meretrice vt caſtã illam ſponsã Chriſti, ſic item tyrannos iſtos à regibus ſecernẽdos eſſe iterum atque iterum moneo. Quod homini perſpicaci & diligenter intuenti non eſt ſemper valde arduũ, maximè ſi communem philoſophorum & Chriſtianorũ de tyranno doctrinam inſtruẽdo iudicio noſtro adhibuerimus. Eſt enim rex Chriſtianus tyranno, non aliter quàm nox dici contrarius. Rex enim iuxta patriæ leges ſuum vnicuique tribuit, & ſocietates hominum tuetur. Tyrannus cõtra leges & morem maiorum, ſuum vnicuique eripit, & ſocietates diſſipat. Regium Imperium eſt ſecundum naturam, tyrannicum contra. Rex volentibus, tyrannus imperat inuitis. Illius principatus eſt patris in liberos, huius imperiũ eſt domini in ſeruos. Ille omnia refert ad vtilitatẽ populi, hic omnia rapit ad vtilitatẽ ſuã & ſuorum adulatorũ. Ille viros nobiles vt mẽbra ſua amplectitur, hic ſtatũ ſuum in illis recidẽdis & exterminãdis collocat. Denique ſi ponamus generaliter quod eſt regiæ poteſtatis fundamentum, regem eſſe reipub.

Apoc. 17.

Differentia regis & tyranni.

procuratorem, cui reſpub. eam poteſtatem cõtulit vt toti corpori præſit, eiuſque bono & ſaluti proſpiciat: ſi deinde corpus hoc in ſuas partes tribuamus, clerum, nobilitatem, populum: tum demum facilè colligemus regem eſſe generalem reipub. magiſtratum vicaria eius poteſtate præditum, vt clerum tueatur, nobilitatem foueat, populum conſeruet & augeat. Ergo is tyrannus eſt qui hanc authoritatem à reſpub. non recepit, ſed ipſe ſibi per vim arripuit, vel ſi legitimè recepit, ea tamen abutitur vt clerum corrumpat & diſſipet, vt nobilitatem ſpoliet & imminuat, vt populum exhauriat & perpetuis tributis opprimat. Quod ſi deinceps aduertimus quàm firmis & adamantinis vinculis reges Chriſtiani ad Chriſti fidem Eccleſiamque Catholicam aſtricti ſunt, tum hæc adiunctio integrè, plenè, cumulatéque tyrannum abſoluet, nimirum ſi non politica ſolùm ad ſuã libidinem contra reipub. bonum adminiſtret, ſed religionem quoque Catholicam pro ſuo nutu inflectat, Catholicam fidem exterminet, hæreticas opiniones per ſuum regnum ratas eſſe iubeat, ad eas amplectendas ſuis edictis ſubditos cogat, veros Epiſcopos è ſuis Cathedris expellat, vt Superintendentes, Lutheranos, Caluiniſtas, Arianos, Anabaptiſtas, eorum loco ſufficiat: ſi eccleſiam denique Catholicam cuius protector & defenſor eſſe debuit, vaſtet, & ſynagogas hæreticas quas iureiurando regali excindere & abolere tenetur, nutriat, augeat, & amplificet. Hæc eſt generalis tyranni in re-

Complemẽtum tyranni.

Suprà fol. 28. 29.

pub. Chriſtiana deſcriptio, quæ in quos particulatim tyrannos vel tyrannas accommodari debeat, id ego mihi non ſumo, ſed prouinciæ cuiuſque populo Catholicè Chriſtiano, regnique proceribus, & potiſſimum eccleſiæ Catholicæ epiſcopis & paſtoribus determinandum relinquo. Neque enim hæreticorum impudentiam imitabor, qui vinolenti & ebrioſi, complexi ſuas mulierculas impudicas, ſæpenumero ſoli, ſæpenumero cum paucis conuenis ſui ſimilibus, quos volunt tyrannos eſſe definiunt, & mox eorum cædem ſuis laniſtis & ſicariis deſignant. Quorum proiecta temeritas ad Chriſtianos principes tyrãnidis arguẽdos, & ſuos veriſſimos tyrannos Colignios & Aurangios è tyrannorum numero eximendos ſolicitè laborãs, hanc mihi quodammodo inuito Chriſtianorũ regum defenſionem contra illos tyrannos extorſit. Cùm verò quis ſit tyrannus ille, ex ſuis tyrannicis factis, ex crudelitate, ex libidine, ex ſtupris, ex profuſione in adulatores, maximè ex populi & eccleſiæ iudicio deprehenderimus: tyrannum verò non dubitemus eum à nobis hoſtem habendũ eſſe quouis prædone & latrone deteſtabiliorẽ, cum quo nulla nobis intercedunt ciuilis ſocietatis, aut etiã naturæ vincula; ad quẽ è medio tollendum, opem auxiliumque noſtrum impẽdere laudabile eſt, etiamſi vel filius ſit nobis, vel pater, vel maritus, vel alia quauis arctiſſima neceſſitudine & ſanguinis coniunctione nos attingens. Nam & Fuluius laudatur & Brutus, ille quod filium ad Catilinam proficiſcentẽ,

Vide exemplum ſuprà fol. 12.

Erga tyrannum omnia naturæ iura & officia ceſſant.

hic quòd filios & propinquos de reducendo tyranno conſilia captãtes, & Timoleon quòd fratrem, & Thebe quòd maritum tyrannum occidit: & illud eſt iuxta optimum philoſophũ filij boni officium, *vt ſi patriam prodere aut tyrannidem occupare conetur pater, filius patriæ ſalutem anteponat ſaluti patris.* Et iſta omnia Deus ipſe expreſſa lege ſanciuit & iuſſit, vbi à ſuis ſingulis requirit, vt ſi quis vel frater, vel vxor, vel denique *chariſſimus quiſpiam quem diligimus vt animam noſtram* nos à vera religione ad hæreſim, ad apoſtaſiã, abducere velit, eũ *ſtatim* ſine miſericordia vlla *interficiamus.* Quantò magis ſi non modò ſuadeat, ſed impellat, & pertrahat, & minacibus edictis mortem nobis intentet niſi à vero Dei cultu recedamus? Si Moyſes ſpiritu Dei plenus, omniũq; prophetarũ ãte Chriſti tẽpora excellẽtiſſim⁹, *mitiſſimuſq; ſuper omnes homines qui morabãtur in terra,* populi ſe abſẽte ad idololatriã delapſi triginta tria millia trucidauit: nec promiſcuè id fecit, ſed nominatim præcepit Leuitis qui erant fideliſſimi, vt *occideret vnuſquiſque fratrem, & amicum, & proximum ſuum:* quod quum executi eſſent, *conſecraſtis* (inquit) *hodie manus veſtras Domino vnuſquiſque in filio, & fratre ſuo, vt detur vobis benedictio,* quaſi hæc cædes Deo fuerit gratiſſima, & ampliſſimã compenſationem mereretur: quanto magis cõſecrantur manus Chriſtiani hominis ſanguine publici & tyrãni, & à vera fide Apoſtatę, & qui etiam alios innumeros ad ſuã Apoſtaſiã cum æterna Dei offenſa animæque & corporis morte ſempiterna compellit? Et quis dubitare poteſt

Cicero de officiis lib. 3.

Deuter. ca. 13.

Numer. 12.

Exodi 32.

Cædes tyranni Deo gratiſſima.

quin ad omnes viros bonos qui ſe Chriſtianos, & tum eccleſiæ, tum reip. Chriſtianæ membra eſſe meminerũt, pertineat pulcherrimum illud Magni Conſtantini axiôma, quo is ad aggrediẽdos tyrannos, maximè qui ſimul erant eccleſiæ hoſtes vehementer accenſus eſt: *Magnum eſſe pietatis & ſanctimoniæ munus, vt per vnius cædem infinita hominum multitudo ſeruetur incolumis.* Hæc ſcripturæ ſacræ & eccleſiæ Chriſti, aliaque huiuſcemodi quæ ſuperius multa percurrimus exẽpla & præcepta conſiderare debent Chriſtiani, qui ad Chriſtum fidéque eius & eccleſiam maximè attendunt. Qui autem remp. conſiderant, illi regis inſtitutionem notent, quid regi ſunt polliciti, & quam ob cauſam, & in quẽ finem, & qui termini limiteſque eorum obedientiæ ſint poſiti. Cúmque in tyranno nihil regium inueniunt, nihil eorum quæ regis officium poſtúlat, tum ſciát ſe non teneri vt aliquid eorum tyranno tribuant quæ regi iurarunt, non magis quàm vt præſtent Satanæ quæ vouerunt Deo. Imò quia officium eorum eſt obedire regi, idcirco eodem officio & obligatione prohibentur obedire tyranno, quemadmodum fides quam vxores dederunt ſuis legitimis viris, obligat eas vt ab adulterorũ cõſuetudine & impudicis amplexibus abhorreant. Eſt autẽ vt rex ſponſus, ſic tyrannus adulter reip. vt ille eſt quaſi paterfamilias, ſic iſte eſt fur & latro, ille eſt nauclerus, hic archipirata qui de naui ſcopulis allidenda & frangenda nihil eſt ſolicitus, modò ipſe cum præda & ſpoliis ſaluus enatet.

Euſeb de vita Conſtantini, lib. 2. cap. 3.

Suprà cap. 2. & 3.

Suprà fol. 35. 253.

Quòd ſi iam paraſitus quiſpiam rurſus obiiciat, hanc eſſe perduellionẽ, eſſe lęſæ maieſtatis crimẽ: recogitet ille quid pręfectus Dalmatiæ Tiberio Cæſari crebras defectiones & varias à gẽte illa Romanis illatas ſtrages obiiciẽti, animosè reſpõdit: *Tu Imperator, voſque Romani in cauſa eſtis, qui ad greges veſtros cuſtodiẽdos, non canes dediſtis aut paſtores, ſed lupos,* præfectos nimirũ non ciuiliter & humanè, ſed tyrãnicè & belluinè dominãtes. Recogitet illud Zenonis philoſophi qui accuſatus quòd in necẽ Nearchi tyrãni cõiuraſſet, poſtquam tormẽtis excruciatus vt conſcios proderet, plæroſq; tyranni amantiſſimos nominaſſet, iiſque interfectis deinde à tyrãno rogaretur, ecquis præterea ſupereſſet, *Tu* (inquit) *ſolus ſupereſ reip. peſtis & pernicies*, eoq; dicto linguã dentibus amputauit, & in os tyranni expuit. Talis nimirũ eſt tyrãnus: eſt reip. peſtis & pernicies, eſt gregis non paſtor, nec canis quidẽ, ſed lupus, & vt alius neſcio quis philoſophus dicere ſolebat, nõ magiſtratus ſed carnifex, nec cõmuni modo carnifex, ſed vulgaribus carnificibus multò tetrior atq; inuiſior, eò quòd à carnificibus ferè ſẽper latrones & homines iniuſti puniũtur, à tyrãnis autẽ vt plurimũ viri ſãctiſſimi & innocẽtes. Iſtis autem lupis, talibus peſtibus, talibus carnificibus, quę poteſt eſſe maieſtas? aut illis quæ poteſt à viro bono deberi obſeruãtia & fidelitas? Quare vt reges maximis honoribus proſequendos, & regicîdas nõ aliter quàm patricîdas grauiſſimis ſuppliciis excarnificandos cenſeo, à quo nec ſũmos viros, nec ipſos reges reginaſue immunes

Dion in hiſtor. lib. 55. in fine.

Laertius li. 9. cap. 5.

Concluſio.

Regicidæ maximè deteſtandi.

eſſe par eſt, veterum Francorum exemplo, quorum iudicio Brunichildis regina ciuilium bellorum fax & regum interfectrix, fuſtibus quater cæſa, vno brachio & pede mutilata, equi ferocis & indomiti caudæ alligata, excuſſo calcibus eius cerebro, per auia & inuia raptabatur, & membratim diſcerpebatur: ſic tyrannos omni genere pęnarum & contumeliarũ dignos tanquã hoſtes humani generis, hoſtes patriæ, hoſtes Dei & Chriſti, inimicos religionis & bonorũ omniũ, ab omnib⁹ etiã infimis interfici poſſe magna cũ laude & æterna nominis gloria non dubium eſt. Vtque rex Galliarum & Senatus Pariſienſis, & rex item Hiſpaniarum cum Senatu ſuo nobilitarunt illos etiamſi tenuiſſimo genere ortos, qui Colignium aut Aurangium regimen iniuſtum in Gallia & Flandria molientes necarent: ſic eadẽ ratio honorat, & nobilitat, & ampliſſimis præmiis coronat eum qui tyrannos quoſcunque, iſtorum Catilinarum more patriam ſuam iniuſto dominatu prementes, & vt ſibi regnum non debitum comparent vaſtãtes, vel reges è regibus in manifeſtam tyrannidem degenerãtes ſtrenuè aggreditur, & è repub. exterminat. Atque hoc factum tãquam heroicum & immortalitate dignum omnes nobiliores terrarum orbis nationes ſemper probarunt & commendarunt. Probauit ſenatus Romanus in Nerone, probauit ſenatus Athenienſis in Hipparcho, probauit Corinthius in Timophane, probarunt Itali in Mezentio, probarunt omnes Græciæ ciuitates quũ inuſitatos honores tyrannicidis conſtituerunt,

Sigibert. Chron. an. 618.
Aimoin. de geſtis Frãcorum li. 4. cap. 1.
Vide Adonem ætate 6. an. 583.

Tyrannicidæ maximè honorandi.

Vide proſcriptionẽ Admirali anno 1569. & Aurangij anno 1580.

probarũt veteres Hebræi in Æglone, Iabino, & ducibus Antiochi, probarunt primi Chriſtiani in Iuliano, & Cõſtantio, & Phoca, & probarunt poſteriores Chriſtiani, Græci in Nicephoris, Alexiis, Andronicis, Franci in Childericis & Ebroinis; Latini, Franci, Italique, cùm veterem Græcorum legem de tyrannicîdis renouantes & prædicãtes, ipſi quoad Græcorum Imperium homines merè priuati Græcum tamen Imperiũ inuaſerunt, & Græciæ Imperatorem tyrannum non in bello ſed in pace captum, fracta gula ex altiſſima columna præcipitarũt. Denique (quod caput eſt) hoc rectè fieri poſſe euidentiſſima ratio cũ primo ſanguine & ſpiritu nobis ingenerata, ipſaque patriæ charitas, & noſtrum erga patriam officium, & tyrannicæ poteſtatis indignitas, & innumerabilia mala eã cõſequẽtia, & religionis Chriſtianæ eccleſiȩque amor ſuadet, & Deus ipſe tum præcepto tum exẽplo, non vno aut altero, ſed multis & variis, hoc factum quum ex recta conſcientia ſuſcipitur, pulcherrimum eſſe & ſibi gratiſſimum teſtificatur.

CAPT. II.

Nauarræum eſſe hæreticum relapſum, cui millies interpoſito iuramento Catholicis aliquid promittenti non eſt credendum.

1 *Caluiniani ſcriptores quare negant regem Nauarræũ eſſe* hæreticum relapſum, *quia nimirũ non volũtate ſua ſed timore adductus Catholicam fidem Pariſiis anno 1572. abiurato Caluiniſmo profeſſus eſt.*

2 *Refutatur iſte eorum error ſcripturis & doctrina primitiuæ eccleſiæ, & probatur quòd terrore etiam mortis liceat hæreticos ad Catholicam fidem compellere.*

3 *Nauarræum tamen non vi ſed clariſſima veritatis Catholicæ demõſtratione, ſponte ſua ad eccleſiã reueniſſe: id quod oſtenditur ex literis Cardinalis Borbonij ad Pontificem ſummum, item ex literis, & edictis, & manifeſta proteſtatione ipſius Nauarræi, perſpicuiſque hiſtoriæ circunſtantiis: & denique ex Catholicis Nauarræi actionibus ad aliquot annos conſequentes.*

4 *Qui regem Nauarr. à Caluiniſmo ad Catholicam fidem verè conuerſum negant, faciunt eum hypocritam omnium qui vnquam fuerunt ſordidiſſimum.*

5 *Cõcluſio, quòd Nauarræus ſit omni modo* hæreticus relapſus *& pœnas relapſorum incurrit, nec ad regnum inter Chriſtianos vel aliquod munus*

publicum legibus Chriſtianis poteſt aſſumi : de cuius ſalute etſi quoad forum conſcientiæ ſi rurſus conuerteretur, eccleſia non deſperaret, tamen quoad forum ciuile, eum ciuilibus pœnis afficeret, & ſemper longiſſimè ab omni publico honore & officio repelleret. Quæ veritas eſt adeo luculenta, vt eam nec Caluiniſtæ ſint inficiaturi.

6 *Nauarræo millies iuranti ſe aliquid Catholicis præſtiturum, non eſt fidendum : quia Caluiniſtis omnibus maximè proprium eſt fidem Catholicis datam & iuratam flocci-pendere.*

7 *Hoc vlterius & fuſius probatur, quia nullum habent Deum verum, nullum Chriſtum, nullam omnino religionem per quam iurent.*

8 *Idem declaratur ex praxi principis Aurangij in Belgio, qui contra fidem ſæpe iuramentis ſolennibus firmatam, vaſtauit eccleſias & Eccleſiaſticos & omnes Catholicos, fidemque Catholicam ex illis regionibus profligauit.*

9 *Item ex multiplici periurio Apoſtatæ Trucſeſij Archiepiſcopi & principis nuper Colonienſis.*

10 *Item ex perfidia reginæ Angliæ erga regem Hiſpaniæ, in fouendis contra fœdera & fidem datam rebellionibus Flandrorum.*

11 *Ex perfidia eiuſdem erga Galliarum regem, in fouendis contra fœdera & fidem datam rebellionibus Hugonotarum.*

12 *Ex immani perfidia eiuſdem erga reginam Scotiæ, cõtra quam incredibili impietate regicidas & rebelles defendit, & defendere velle promiſit, etiamſi regis Scotorum ab illis patrata horribilis cædes, & varia contra reginam rebelliones ipſi innoteſcerent, nec vlla poſſent ratione excuſari.*

13 *Idem probatur ex dictis & factis variis Nauarræi & ſuorum, qui iam olim proteſtati ſunt ſe nolle ſeruare iuramenta & promiſſa facta Catholicis, neque verò per doctrinam & religionem ſuam poſſunt.*

14 *Abſurdiſſimũ eſt Catholicos Nauarræo & principibus Caluinianis fidere, quibus nec ipſi Caluiniſtæ fidunt, ſed eos habent pro fallacibus & perfidioſis.*

15 *Concluſio, hæreticos principes ſemper fuiſſe & eſſe natura Catholicis infidos & infeſtos, vt nihil poſſit eſſe turpius, aut ſtupidius quàm Catholicos Nauarræo illis aliquid vel cum iuramentis promittent fidem adiungere.*

ET hactenus quidem de regibus Chriſtianis, de ſubditis, de repub. & de eccleſia, de ſingulorum poteſtate & officio, qui ſint imperandi & obediendi limites à Chriſto præſtituti, vbi deſinit regum poteſtas, vbi ceſſat ſubditorum obedientia, illos ita ſingulis ſuperiores eſſe, totique reipub. præeſſe vt tamen aliquando reſpub. contra eos inſurgere, & ſuæ ſecuritati atque ſaluti contra eos, iiſque inuitis poſſit prouidere: & tum reges, tum ſubditos, tum populum Chriſtianum vniuerſum Chriſto Chriſtique legibus & eccleſiæ ita eſſe ſubiectum, vt in repub. Chriſtiana cuius pars primaria & principalis eſt eccleſiaſtica fides & ſtatus, eccleſia poſſit magiſtratum quemcũque ciuilem quocunque nomine vocetur, ſiue Ducem, ſiue Principem, ſiue Legem, ſiue Imperatorem, caſtigare & excommunicare; & denique ſi id eccleſiæ Chriſtianæ quies & fidei cõ-

ſeruatio poſtulat omnino deponere, Chriſtianiſque precipere ne tali magiſtratui deinceps morem gerant & obtemperent: & denique de tyrannis per priuatos homines occidendis quæ ſit vera & probata opinio cõtra Vviclefi & Caluiniſtarũ inſaniã, hæc vt ſpero ſatis euidẽter docuimus & ſingula cõmodis atq; laudabilib' optimarũ rerumpub. tum ante Chriſtum apud Iudæos & gentes, tum poſt Chriſtum toto orbe Chriſtiano exemplis illuſtrauimus. Adiecimus item quanta ſit hæreſis hodiernæ quæ authore Luthero & Caluino per varia Europæ regna & inprimis per Galliam manauit, impietas, horror, & turpitudo: eamque eſſe ſiue veteri Gentiliſmo Ethnicorum, ſiue hodierna Iudæorum perfidia & Turcarum Alcoraniſmo nequiorem, propriis & expreſſis ex hæreſis iſtius natura & prædicatione ſumptis argumentis concluſimus. Ex quo facile eſt Chriſtiano homini deducere, ſi quæ hæretici ab eccleſia damnati iura à maioribus deriuata in populos & ciuitates Chriſtianas prætexant, ea non magis conſcientias Chriſtianorum obligare, quàm ſi Turca aut Iudæus aliquis ſeriem ſtirpis ſuæ ad principes Chriſtianos referens, propterea Chriſtianos omnes qui maioribus eius paruerunt ſibi quoque iam Iudæo aut Turcæ putet debere eſſe obſequentes. Breuiter quod ſit Epiſcoporum, quod Nobilitatis, quod populi Chriſtiani officium, quum regem aliquem hæreticum eſſe conſtat ita declarauimus, vt abſolutum prorſus arbitremur quod de hoc argumento tractandum ſuſcepimus, niſi

Summa eorum quæ hactenus dicta ſunt.

quidam indocti homines nobis obſiſtentes, vnica obiectione horum aliqua refellere, aut ſi id nó poſſunt, ſaltem multorum quæ diximus vim & aciem retundere cogitarent. Sed (quæ eſt eorum vel inconſiderantia, vel fatuitas) vt improbi legulei friuolè & pueriliter arguendo, cauſam quam defendere ſimulant corrumpũt, non aliter iſti dum ea quæ ſunt perſpicuè vera negãt, commune mendacibus omnibus præmium lucrantur, vt ne vera quidem dicentibus credatur.

¶ 1. Plæreque eorum, quæ de hæreſi & hæreſibus diximus, adeò ſunt aperta & clara, vt in iis non ſolùm Catholicos omnes omnium ætatum & regionum, ſed etiam hæreticos, ipſoſque Caluiniſtas doctiores nobis habeamus ſuffragantes. Hæreticos carere omni iure in Chriſtianos, Chriſtianos non debere ſubiici principibus hæreticis, Chriſtianos ſubditos poſſe ſe bello defẽdere contra tyrãnos reges, & ſi in bello tali moriantur, eos non eſſe propterea proditores, non perduelles, ſed viros bonos, qui in iuſto legitimóque bello contra impios tyrannos occumbunt, hæc ſunt non Catholicorum modò, ſed Caluiniſtarum quoque dogmata & ſententiæ fixæ atque receptæ. Quum verò ex his inferimus, nó ergo teneri Gallos Catholicos vt Nauarræum quæcunque veterum Galliæ regum Catholicorum nomina prætendentem ſuum regem agnoſcant: quum adiicimus deinceps ad amplificandam cauſę Catholicorum in eo oppugnando iuſtitiam, Nauarræum non modò ſimplicem *Hæ-*

1

Suprà cap. 8. & 9.

reticum eſſe, vt ſi hæreſim renunciare & reiicere vellet, tolerabilior eius cauſa, nec planè omni ad regnum iure deſtitutus videri poſſet, ſed *Hæreticum* quoque *relapſum*, hoc eſt hæreticum duplicem & periurum, qui quum ſemel per legitimam reconciliationem, abiurata hæreſi, eccleſiæ
2. Pet. 2. 22. Catholicæ fuiſſet adiunctus, iterum *ad vomitum priſtinum reuerſus eſt vt canis, & tanquam ſus lota ad volutabrum*, quo nomine ſpiritus ſanctus eum tanquam immundum & fœdum animal deſignat, & vnà notat quàm abſurdè iuriſdictioné aliquam in purum & ſanctiſſimum Chriſti gregem ſibi poſſit arrogare; ita quum vrgemus, hoc
Suprà fol. 349. 350. loco, noui quidam Protei iuxta theologiam Caluinianam poſtremo quinquénio à morte Ducis Alençonij inuentam intercedunt, & primò Na-
Suprà fol. 178. uarræum hæreticum eſſe negant: quibus argumentis perſuaſi ſuperius expoſuimus. Quoniam autem vident hoc niſi perimpudenter dici non
Nauarr. an ſit hæreticus relapſus. poſſe, nec vllo ingenio aut arte ſuſtineri (ſi enim vlli à Chriſto nato fuerunt hæretici, tum certú eſt Caluiniſtam quemcunque in ſummo & ſupremo gradu hęreticum eſſe, qui ex omnibus ferè ſæculorum omnium hæreticis & hæreſibus turpiſſima quæque in ſuam profeſſionem corraſit) idcirco vt qualecunque ius illi védicent, ſaltem *Hæreticum relapſum* eſſe pernegant, atque ad id docendum firmiſſimis ſe rationibus inſtructos autumant. Omnis autem eorum longa &
Apolog. Catholiq. part. 2. & permoleſta battologia ad vnicam miſerabilem coniecturam & ſuſpicioné redit. Vt (inquiunt) *relapſus* quis dicatur, prius conuerſus ab hęreſi

probetur

probetur opus eſt. At princeps Nauarrę̃us ſolo terrore ad euangeliſmi negationem die illo Bartholomæi adductus, conſcientiam nũquam habebat rectè formatam, nunquam ex animo Pontificiam fidem amplexus eſt. Non eſt ergo relapſus à fide Pontificia ad Euangelium, qui prius ab Euangelica ad Pontificiam nunquam fuerat lapſus, ſed Euangelicam ſemper vt veriſſimam & Chriſtianiſſimam intus in animo infixá ſeruauit. Ex hoc deinceps ad commune hæreticorum vbi ſunt infirmiores (nam in Anglia iamdiu, & nuper in Flandria quando illic dominabantur Aurangiani, longè alia erat vox Euangelij) prę̃ſidium decurrunt, fidem non poſſe cogi ſed eſſe libera cuiuſque voluntate ſuſcipiendam: nec Chriſtum vnquam compuliſſe homines ad fidem, longéque alio modo Apoſtolos fidem Chriſti per orbem terrarum diſſeminaſſe. Hæc illi: ſed more ſuo contra euangelium, contra fidem Chriſti quoad theologiam, & contra regẽ Carolum principeſque Borbonios quoad hiſtoriam craſſiſſimè mentiuntur dũ honorem vnius Nauarræi illæſum ſeruare conantur: & tamen reuera eum maximè & cõtumelioſiſſimè deformant, dum iſtiuſmodi ficulneis vel potius reticulatis operimentis eius turpitudinem toti Europę patentem velare ſimulant. *Moyens de abus contra bullã Papæ Sixti 5.*

¶ 2. Quòd autẽ eos in hac defenſione multiplicis mendacij accuſo, in eoque iſtos ſolenne ſuũ obtinere dico, quorum totum & vnicum ferè in mentiendo prę̃ſidium eſt, id quàm rectè facio, Chriſtian' lector iudicet. Veteres Donatiſtæ, hæ- *2 Suprà fol. 128. & c.*

retici eius tempeſtatis maximè ſanguinarij, quũ legibus Imperatorum reprimerẽtur, ita prorſus vt Caluiniſtę cantillabant, fidem eſſe donum dei, eſſe arbitrij liberi, eſſe ſponte aſſumendam, non vi & terrore imponendam. Sed reſpondet multis in locis & libris D. Auguſtinus, quum primò ad fidem natio aliqua conuertenda eſt, verum eſſe quod illi aiebant. Quum verò populus aliquis fidem Chriſti & baptiſmum eius recepit, tum deinceps legibus Imperialibus, vi & terrore poſſe ad eandem fidem retinendam & hæreſes abiiciendas compelli. Vnde doctiſſimè epiſcopus ille: *Imitatur eccleſia in iſtis cogendis Dominum ſuum qui prius neminem coegit, ſed expectauit vt de fide regum & gentium prædicatio prophetica compleretur. Et de hoc ſitem intelligi poteſt illud B. Pauli vbi dicit, Parati vlciſci omnem inobedientiam quum completa fuerit prior obedientia veſtra. Vnde & ipſe Dominus ad magnam cœnam ſuam, prius adduci iubet conuiuas, poſtea cogi. Vnde ſeruis ſuis dicit, Exite in vias & ſepes, & quos inueneritis cogite intrare. In illis ergo qui leniter adducti ſunt, completa eſt prior obedientia; in iis qui coguntur, inobedientia coërcetur.* Ita D. Auguſtinus: egregiè vnica ſententia & iſtorũ garrulitatem longam refutans, & ſimul tum Chriſti, tum Apoſtoli Pauli doctrina comprobans fas eſſe hæreticos ad Catholicam fidem compellere. Valde quidem probat & commendat in eccleſiaſticis humanitatem, lenitatem, manſuetudinem, vt non ſuppliciis ſed perſuaſionibus aberrantes oues ad caulas dominicas reducantur: *Verùm ſi forte quis verba contemnit, adhi-*

Hæretici ad fidem Catholicam pœnis cogẽdi.

Auguſt. epiſt. 50.

2. Corinth. 10. 6.

Luc. 14. 23.

Auguſt. ſermo. 94. de tempore cap. 8.

bebis(inquit) & verbera. Incutis pœnam, ingeris dolorem, ſed quæris ſalutem. Multi amore, multi timore correcti ſunt, ſed per tremorem timoris, peruenerunt ad amorem charitatis. Pater quando ferit, amat, contemnit voluntatem, conſulit ad vtilitatem. Quare? quia pater eſt, quia hæreditatē parat, quia ſucceſſorem nutrit. Ecce feriēdo pius eſt pater, feriēdo miſericors eſt. Meliora enim ſunt(vt alibi idē Sāctus docet) *vulnera amici quàm voluntaria oſcula inimici. Melius eſt cū ſeueritate diligere quā cū lenitate decipere. Vtilius eſurienti panis tollitur ſi de cibo ſecurus iuſtitiā negligit, quàm eſurienti panis frāgitur vt iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus moleſtus ambos amat.* Hæc eſt legitima & Chriſtiana defenſio optimi regis Caroli 9. item humaniſſimi ſuoque illi nepoti amiciſſimi tum Cardinalis nunc regis Caroli Borbonij, & clariſſimi Ducis Monpēſerij, & ſi qui alij, principi Nauarræo ab hæreſi ad Catholicam Chriſti fidem auocando ſuam nauabant operam. Sciebant *multos terrore correctos*, ſciebant multos *per timorem perueniſſe ad charitatem*, ſciebant meliora vulnera amicorum, quàm oſcula vel adulationes paraſitorum. quia *patres erant*, quia *hæreditatem parabant*, quia *ſucceſſorem* Gallicæ Coronę nutrire cupiebant eum quē tamen eo tempore videbant *phreneticum* & *lethargicum* ſuæque ſalutis neglectione tanquam altiſſimo ſopore correptum, & verè mente alienatum, dum inſanam & belluinam communiſque ſenſus expertem doctrinam impuri ganeonis Geneuenſis ſectatur: hanc ob cauſam ſi aliquos timores adhibebant, ſi phreneticum liga-

Idem epiſt. 48. de hæreticis vi corrigendis.

Timor hæreticis conuertendis prodeſt.

bant, id faciebant quod Chriſtus in euangelio, quod Apoſtolus Paulus, quod eccleſia Chriſti, quod tota Antiquitas faciendum ſuaſit & præcepit, & quod hominum & Chriſtianorum & amiciſſimorum officium poſtulabat. Poterant quidem eo tempore vlterius progredi, idque ſcripturis diuinis & eccleſia Chriſtiana antiquiſſima comprobante. Siquidem vt idem diuinus & ſingularis ſcripturæ interpres ſcribit, *etſi epiſcoporum Catholicorũ nemo vult iſtorum* Caluiniſtarum *aliquem perire, tamen ſi non aliter meruit habere pacem domus Dauid niſi Abſalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat fuiſſet defunctus, quid Dauidi reſtitit niſi perditum flere, & ſui regni pace acquiſita ſuam mæſtitiam conſolari?* Poterant cum eodem ſancto viro de Nauarræo & Condæo & Admiralio & Cauãnio dixiſſe, *quid non iſti iuſtè patiuntur & merito criminum & ordine poteſtatum? prius enim probent ſe non eſſe hæreticos vel ſchiſmaticos, & tum demum de indignis pœnis ſuis liuidam emittant vocem.* Poterant ſi illos priores cum iſtis poſterioribus eadem promeritos eodem ſupplicio rex ſuſtuliſſet, factum illud regis æquiſſimi cuiuis bono facillimè probaſſe. Promptum enim & expeditum erat ſi quis illud criminaretur, reſpõdiſſe cum D. Auguſtino, *quid tale iſti patiuntur, quale faciunt? niſi quia hominum multitudo non in corde cor habet, ſed in oculis. Nam ſi ſanguis exit de carne mortali, quiſquis aſpicit exhorreſcit. Si pro pace Chriſti præciſæ animæ atque ſeparatæ in hæreſis vel ſchiſmatis ſacrilegio moriuntur, quia non videtur, non plangitur. Imò verò mors tetrior & luctuoſior, iure conſuetudi-*

Auguſt. epiſt. 50.

2. *Reg. ca. 18.*

Idem contra epiſt. Parmeniani lib. 1. ca. 7.

Ibidem.

Hæretici homicidæ omniũ immaniſſimi.

nis deridetur, quum authores tantarum mortium publicè inſultant. Et ſi quid tẽporalis moleſtiæ paßi fuerint per certiſsimum & rectiſsimum ordinem poteſtatum, quum ipſi priuatis furioſorum agminibus multa grauiora paſſim & quotidie nulla regia, nulla eccleſiaſtica lege committant, nos corporum perſecutores vocant, ſe animarum interfectores non vocant, quum priuata licentia nec corporibus parcant. Hoc modo piè, & Chriſtianè, & Apoſtolicè, tũ rex Carolus tũ principes illi reſpõdere potuiſſẽt, ſi Nauarræũ hæreticũ & hæreticorũ rebellium anteſignanum & innumerabilium Catholicorum parricîdam iuxta leges toto orbe Chriſtiano receptas non terruiſſent ſolùm, ſed grauiori ſupplicio affeciſſent. Verùm quando illi incredibili humanitate citra modum & mediocritatem ſubſtiterunt; ingratum eſt, & impudens eſt, & nimium hebes atque ſtupidum eſt metum prætexere ne is ad eccleſiam Catholicam conuerſus habeatur, quando ſcriptura tota veteris nouique teſtamenti, totaque eccleſia primitiua in ſanandis rebellibus hæreticis & Apoſtatis metũ ſemper approbarit, & iſti tamẽ in particulari Nauarræi conuerſione ſingulari ſint lenitate vſi, quamuis remedium acerbius morbus inueteratus & inſanabilis requireret. Quare iſti Hugonotici ſcriptores, qui ita inſulſe ſuis hæreſiarchis patrocinantur, hanc ſalutarem admonitionem & concluſionem theologicam diſcant ab antiquis patribus. *Si poteſtate quam per religionem & fidem regum, tempore quo debuit, diuino munere accepit eccleſia, hi qui inueniuntur in viis & ſepibus, id eſt in hæreſibus & ſchiſmatibus, cogantur in-* *Auguſt. epiſt. 50.*

Quid hæretici in Catholicis eos corrigentibus debent ad vertere

trare (in eccleſiã Catholicã) nõ quia cogãtur reprehẽdãt, ſed quò cogantur attendant. Quumque eam eccleſiam in quam coactus eſt (ſi tamen omnino coactus eſt) Nauarræus aduertant fuiſſe Catholicam toto orbe diffuſam, eccleſiam in qua omnes Galliæ & Nauarræ reges Nauarræi huius maiores à primo Clodouæo ad Carolum illum, ipſiuſque Nauarræi patrem, qui putatur, Antonium vixerunt & mortui ſunt, in qua omnes Chriſtiani Angliæ, Scotiæ, Hiſpaniæ, Poloniæ, Germaniæ reges atque Imperatores fidem receperunt, & cuius fidem ad extremum vitæ ſpiritum profeſſi ſunt, in qua vetuſtiſſimi illi Monarchæ Cõſtantinus, Theodoſius, Valentinianus, Martianus, Iuſtinianus deo ſeruierunt, legeſque ad eius eccleſiæ fidem & pacem tuendam poſuerunt: Synagogam autem à qua extractus eſt fuiſſe luſtrum beſtiarum potius quàm hominum, effoſſum à tribus aut quatuor perfidioſis lenonibus, Luthero, Zuinglio, Caluino, Beza, quibus impuriores, ſordidiores, luſulentiores Epicuros Sol nunquam vidit, in quorum latibulo nemo vel vnus aut è Capetiana aut è Borbonia familia prius vixerat, contra quam Diabolicam Synagogam ipſius pater Antonius Nauarræ rex mortuus eſt à rebellibus illis Rothomagi interfectus: hæc ſi conſiderare poſſunt & volunt ineptiſſimi illi nugones, tum non magis reprehendant quòd Nauarræus à tali conſortio & *Babylonica dæmonum habitatione* (ſic enim eos appellat euangeliſta Chriſti) ad eccleſiam, *Hieruſalem cæleſtem à multis millibus angelorum frequentatam* timore ductus eſt,

Vide Plat. in Pio 4. & hiſtoire de M. Pig li. 6. ca 16.

Synagoga Caluiniſtarum. Sup cap. 4. & 5.

Apocal. 18. 2. Ibid. cap. 21. 2. Heb 12. 21.

quàm culpát deum & Moyſen qui ſæpenumero Iudæos plagis impoſitis, aliquando morte inflicta, ab idololatria ad rectum Dei cultum auocarunt; quàm culpant Spiritum ſanctum qui Paulum Apoſtolum metu & ſuppliciis à perſequendo eccleſiam abſtraxit; quàm culpant Apoſtolos qui ſeueriſſimè Chriſtianos delinquentes caſtigarunt; quàm denique redarguunt patres & matres, qui filios peccantes corrigunt, & virga diſciplinæ à malorum ſocietate arcent, & eóſdem infantulos in cœno volutantes corripiunt, & vt deinceps à veſtibus inquinandis caueant ſæpenumero verberibus admonent. *Suprà fol. 303.*

¶ 3. Verùm quia idem præſtantiſſimus epiſcopus docet, non tantùm quòd *ſi hæretici terrerentur ſolummodo & non docerentur, improba quaſi dominatio videretur*, verùm etiã quòd *ſi docerentur ſolummodo, & non terrerẽtur, vetuſtate conſuetudinis obdurati ad capeſſendam viam ſalutis pigrius mouerentur*; adeò vt metum cum doctrina, diſciplinæ ſeueritatem cum prædicationis manſuetudine ad hæreticorum conuerſionem velit coniungi & copulari: inquiramus vtrùm hâc ex parte principes illi Catholici officio ſuo defuerint. Et ſi quidem ſolo terrore mortis intentatæ abſque legitima doctiſſimorum hominum diſputatione, & argumentorum pondere Nauarræus compulſus fuiſſet repente eccleſiam Catholicam ingredi, aliqua fortaſſe probabilitatis ſpecie iſtorum hominum ſcriptiones non carerent. At cùm in eo conuertẽdo multi dies cõſumpti fuerint, cùm ex ipſis Nauarræi miniſtris doctiſſimi veritatis oui- 3 *August. epiſt. 48.*

dentia coram Nauarræo conuicti, hæreſes ſuas execrati fuerint, quum poſtea Nauarræus ipſe liquida veritatis perſpicuitate victum ad eccleſiam Catholicam libera & propenſiſſima voluntate conceſſiſſe ſe fateatur, quum de pœnitentia ſua literas ſolennes Romam ad ſummum Pontificem miſerit, quum põtifex in illo orbis theatro publicas ſupplicationes ea de cauſa fecerit, & multa ingentis lætitiæ ſigna ædiderit, & per legatos gaudium ſuum cum reliquis Chriſtiani orbis regibus communicauerit, quum Nauarræus in hac fide & confeſſione aliquot annos perſeuerauerit, & volẽs religioſe eccleſiæ Catholicæ ſolẽnia officia ſæpi⁹ adiuerit; quales ſunt iſti præuaricatores, imò quales perduelles & proditores, qui regem ſuum adeò inſigniter mendacẽ & hypocritam faciunt! Vbi eſt iſtorum erga regis ſui maieſtatem honor & reuerentia, qui eum ſimulaſſe & diſſimulaſſe, & terrarum orbẽ mendaciis & periuriis ludificaſſe aiũt: quando tamẽ rex ipſe ſeriò, & ſimpliciter, & ex animo, in verbo & fide regis & hominis Chriſtiani ea ſe omnia feciſſe teſtatur. Poſtquam enim egregius & famoſus ille Catilina Gaſpar Coligniusex regis & Parlamenti Pariſini, totiuſque adeò populi Gallicani conſenſu & applauſu, aliquas dediſſet quanquam leues pro tantis ſuis facinoribus pœnas, eodẽ tẽpore de principe Nauarræo ſanãdo & ad eccleſiæ Chriſti vnitatẽ reducẽdo à principibus cognationis ſuę ſtudioſiſſimè actum eſt: non vt iſti mentiuntur comminando carceres aut mortem, ſed oſtendẽdo improbitatem hæ-

Caluiniſtæ Nauarræi calũniatores egregij

reticorum, eorum corruptelas & peruerſiones ſcripturæ ſanctæ, nequitiam ſectæ, impoſturas, & fraudes, & Atheiſmos, ex quibus tota conſuta fuerat, ruinoſa principia ebrietatis & libidinis per quæ ſub Luthero cœperat, media eiuſdem generis, libidinem, venerem, diſſenſionem, infinitam nouarũ ſectarum multiplicationem, rebelliones perpetuas per quas ad hanc vſque horam in Germania, in Flandria, in Anglia creuerat. Non modò omnem Antiquitatem, omnes patres, omnes ſcripturas, Apoſtolos & Prophetas hæreticis illis, ſed ipſos etiam hæreticos & hæreſiarchas ſibi ipſis eſſe hoſtiliter aduerſarios. Quam ob cauſam vt Lutherus Zuinglium, Lutherani Caluinum & Caluiniſtas æternis inuectiuis & libellis configebant: ſic vtrique ex veteri teſtamento plurimos libros, Eccleſiaſticum, Sapientiam, Machabæos &c. multaſque variorum prophetarum partes; ex nouo Iacobum Apoſtolum quia implacabilem ſolifidianæ iuſtificationis hoſtem, epiſtolas Iudæ & Petri vltimam, illamque ad Hebræos, & multa alia quia ſectæ ſuę non cõuenientia recidebant & extra ſcripturæ Canonem proiiciebant. Quid ergo turpius eſſe, quàm regem illum illuſtriſſimorum & Chriſtianiſſimorum galliæ & Nauarræ regum ſtirpe procreatum, aduitari contra antiquitatem, rebellibus illis contra clariſſimos reges, hæreticis cõtra Catholicos, diſſectis inter ſe fratribus & libidinoſis monachis, & Arianis, & Trinitarijs, contra venerandam Chriſtianorum vnitatem,

Nauar. veritatis euidentia conuictus abiurauit Caluiniſmum.

" & denique illi ſynagogæ Babylonicæ contra ec-
" cleſiam Chriſti Catholicam, talibus Satanæ mā-
cipiis ſtigmata propter infandam turpitudinē ſibi inuſta circunferentibus, contra Chriſtum ipſum eiuſque euāgelium & diuinos Apoſtolos
" & Martyres propter Chriſtum occiſos & cum
" Chriſto glorificatos adhæreſcere! Hæc quū illi
" per doctiſſimos Academię Pariſienſis theologos multis diebus coram Nauarræo & eius miniſtris diſſeruiſſent, tandē Miniſtrum eius Roſierum reliquorum omnium acutiſſimum, & cuius in prioribus rebellionibus concionandi partes fuerunt primariæ eò perpulerunt, quum clariſsimæ veritati diutius reluctari nonpoſſet, nec vel pro ſe quicquam eo loco & conuentu dignū afferre, vel ad aliorum argumenta diſſoluenda quicquā tolerabile comminiſci, vt relicto Caluiniſmo tranſiret ad eccleſiam Catholicam; cuius exemplum plurimum valuit vt princeps quoque Nauarræus qui prius eo doctore nitebatur, de pertinacia ſua non parum remitteret, & poſtea ſenſim quoad ſingulas Caluiniſmi hęreſes expugnatus victuſque ad veterem antiquę matris eccleſiæ Catholicæ obedientiam rediret.

La vie de Caluin, cap. 5.

Roſierus Miniſter fit Catholicus.

Atque iſta ad hunc modum non terrore, non minis, non gladiis & teſtibus quomodo Hugonotæ in Gallia & hæretici in Anglia ſuas ſingulatim fides perſuadent: ſed maturè, deliberatè, argumentis theologicis, longi temporis tractu, multorum dierum ſpatio geſta fuiſſe, quos ampliores teſtes quærimus quàm ipſos a-

ctores, quàm illuſtriſſimum Cardinalem Borboniũ, quàm ipſum principem Nauarræũ, eiuſque literas & ſigilla toti Galliæ atque Europæ publicata. Ita primùm Cardinalis Borbonius ad ſummum Pontificem ſcribit. *Nepotes mei rex Nauarræus & princeps Condæus, per bonitatem & infinitam miſericordiam omnipotẽtis Dei, deliberatè & conſtanter abiurarunt errorem religionis Caluinianæ quo corrupti erant ab infantia, & receperunt noſtram religionem Catholicam Apoſtolicam Romanam, cuius fecerunt publicè liberam & voluntariam profeſsionem.* Nunquid terroribus & minis mortis inferendæ adducti? Ita quidem iſti principum calumniatores & Zoili blaterant, ſed longè aliud res ipſa loquitur. Si enim terror mortis hoc eis inuitis expreſſiſſet, tum certè primo die quum in ciuitate illa maximus terror & plurima mortis imago eorum oculis obuerſabatur, ad declinandos populi tumultuantis gladios Caluiniſtarum iugulis intentos, Catholicos ſe finxiſſent. Sed longè ſecus factum eſt. Sic enim pergit Cardinalis clariſſimus. *Ad eos ab errore ad fidem reducendos valde quidem laboratum eſt. Poſtquam enim egiſſem cum Doctoribus quibuſdam tum propter vitam tum propter doctrinam tota Academia Pariſienſis celeberrimis, prætereaque adiunxiſſem Epiſcopos certos qui mihi ſubſidio & ſolatio eſſent in extirpanda ex eorum mentibus hac peſte & pernicioſo errore qui profundas illic radices fixerat, multos in eo negotio dies conſumpſimus, & vt plurimum ſine vllo fructu.* Non igitur de-

Literæ Card. Caroli Borbonii de ſeria conuerſione Nauarræi.

Hiſtoire de Poplin. lib 50.

Hiſtoire de la Val. li. 21.

Ann. 1572. menſe Octobri.

Diu laboratum in perſuadẽdo Nauarr.

repente, non terrore mortis ſubitò incuſſa eſt execratio Caluiniſmi & amor religionis Catholicæ, ſed lentè & modicis auctibus, quemadmodum Ethnico & infideli fides ſolet inſtillari. Siquidem poſtquam iſti tot & tanti viri ſæpius hoc de negotio conueniſſent, plurimumque & temporis & operæ in eo poſuiſſet, tandem principes illi Nauarræus & Condæus *intellexerunt & perſpexerunt fraudes, impoſturas, & mendacia Miniſtrorum: & apertè confeſſi ſunt nullam eſſe eccleſiam præter Apoſtolicam & Romanam. In hac fide fundati eam amplexi ſunt, non ſimulatè, ſed cum tanta alacritate & ſinceritate cordis, quantam mihi non modò exprimere, ſed neque cogitare poſsibile eſt abſque ſummo gaudio & iucunditate inexplicabili. Et certè è plurimis moleſtiis & anguſtiis quas multos annos quamdiu iſti vinculis hæreſis aſtricti tenebantur perpeſſus ſum, per hoc vnicum Dei beneficium ſentio me prorſus ereptum & alleuiatum, cuius propterea infinitæ bonitati debeo quidem & reddam toto tempore vitæ meæ gratias immortales.* Quare ſi Nauarræus idcirco à Caluiniana ſynagoga ad eccleſiam Catholicam rediit, *quia perſpexit Miniſtrorum ſuorum fraudes, impoſturas, & mendacia:* ſi *ſimplici & ſincero corde* ad illam ſe eccleſiam adiunxit, *ſi in fide Catholica fundatus, eccleſiam* agnouit *vnam* extra quam nulla eſt ſalus, eámque vnam fuiſſe *Apoſtolicam & Romanam,* quæ ab Apoſtolicis temporibus in Romanorum pontificum Sede & ſucceſſione inprimis, ad noſtram ætatem continuata eſt: ſi huius Catholicæ fidei intimo corde infixæ & inſidentis tam euidentia

Card. Borbon. vbi ſuprà.

Non poinct par ſimulation, ains auec vne ſi grande gaieté & ſincerité de cœur.

Card. Borbonii ſingularis amor erga Nauarr.

& clara dedit argumenta vt ex eo Cardinalis *incredibilem perceperit iucunditatem, quantam nec fãdo nec cogitãdo poterat exprimere*, quales ſunt iſti ſycophantæ qui regem hunc ſuum non ex regio & generoſo animo hæc dixiſſe aiunt quòd ita ſentiebat, ſed fracto & ſeruili ingenio hæc præ ſe tuliſſe, quum contraria eſſet ſententia? qui eũ inſtar alicuius è miniſtris illis Satanicis impoſtorem, mendacem, ſimulatorem & diſſimulatorem faciunt, & chariſſimum ſuum patruum hac tam abiecta & ſordida hypocriſi luſiſſe, quæ vix in Gnatonem aliquem vel Artotrogum aliena quadra viuentem conueniat, de regia autem Maieſtate ſine inſigni contumelia non poteſt dici, ſine magno ſcelere non poteſt cogitari. Cæterũ ſi ſanniones iſti pro more ſuo optimi principis quia Cardinalis & Catholici bonitatem irridere auſint (& quid eſt quod illi non audeãt?) dicantque eum nimis fuiſſe credulum, & actiones Nauarræi in aliam quam oportebat partem nimis candidè interpretatum: vſque adeo tamen impudentes erunt vt ipſius regis ſui literis, & edictis, & diplomatis, & legatis, & iuramentis, & proteſtationibus fidem ſint abrogaturi? Ipſe enim Nauarræus in literis ſuis ad Põtificem, *Illa*, inquit, *ſpes, ſanctiſsime Pater, quam concepi de veſtra paterna charitate qua tanquam dei in terra vicarius filios tuos licet ad aliquod tempus à noſtra matre ſancta Apoſtolica Romana eccleſia aberrantes, eoſdem tamen pænitentes & ad ſanam mentem redeuntes benignè admittere deſideras: hæc ſpes ita vicit dubitationem meam quam aliàs habere po-*

Nauarr. qualis hypocrita ſuis Caluiniſtis.

Literæ Nauarræi ad Pontif. de ſua ſeria conuerſione.

Poplin. La Val. M. Pig. vbi ſuprà.

teram de iuſta ſeueritate Sanctitatis Veſtræ, Vt poſt cohortationem regis Chriſtianiſsimi, prudentemque admonitionem reginæ ſocrus meæ, honoratiſsimorum fratrum regis, Cardinalis Borbonii auunculi, & cognati mei Ducis Monpẽſerii, ad extremum concluſi & ſtatui apud me Veſtram Sanctitatem agnoſcentem me Vnum ex ſuis per prima illa ſigna quæ in eccleſia & fide illa baptiZatus ſuſcepi, non dedignaturam aperire mihi brachia indulgentiæ Veſtræ. Neque minus dubito (ſanctiſsime pater) te admiſſurum hanc confeſsionem pœnitentiæ meæ & reductionis atq; obedientiæ, quam teſtificatus & proteſtatus ſum coram Nuncio Apoſtolico legato Sanctitatis Veſtræ, & me recepturum in eccleſiam Catholicam, cuius tuam Sanctitatem agnoſco caput, meque deinceps habiturum pro filio maximè humili, obedienti, & deuoto. id quod inprimis & Vehementiſsimè poſtulo. Hęc rex ille ad Pontificẽ ſcribit, cauſamq; ſuę hæreticæ ab eccleſia auerſionis dolenter recenſens, eam reiicit nõ in parentes quorum alter in fide Catholica, & pro fide Catholica cõtra Caluiniſtas bellum gerens mortuus eſt, altera quidẽ etiãſi diu hæretica fuit, & (vti teſtis eſt Caluinus) *Atheiſta, Libertina, hypocrita, fautrix Anabaptiſtarũ*, & quæ inſciente viro perdiu in occultis domus ſuæ latebris & ſeceſsibꝰ aſſeruabat duos inſignes hæreſiarchas, diſſimulauit tamẽ & occuluit impietatẽ ſuã: ſed culpã totã cõfert in *nequiſsimos quoſdam nebulones* per quos in infantia quum iudicio non valebat ad hæreſim à fide ſana diſtinguẽdã ſeductus eſt: cuius rei valde iam ipsũ pœnitet, & pollicetur breui miſſurum Romam legatos,

Ie ſuis finalemẽt reſolu.

Nauarr baptizatus in fide eccleſiæ Cathol. Romanæ.

Hiſtoire de M. Pig. li. 6. cap. 16.

Hiſtoire de la vie de Caluin. cap. 15.

Celoit & entretenoit en ſon cabinet &c. Certains meſchans garnemens

& per eos ad exemplum *maiorum ſuorum Nauarræ regum ſe ſubmiſſurũ ſolenniter Apoſtolicæ ſedi*, id quod reuera præſtitit. Quo tempore Rom. Põtifex ad gratias Deo agẽdas, ſolẽnes tota Roma decreuit ſupplicationes, aliaq; ædidit egregia ſingularis lætitiæ ſigna, ſuiſque viciſſim ad regẽ Nauarræ literis verè paterna charitate & affectu de eius fælici conuerſione plurimũ cõgratulatus eſt. Quæ omnia & ſingula ad iſtos Apoſtatas mendacii conuincendos valde quidem apta & efficacia ſunt, neque ſcio an aliquid afferri poſſit euidentius aut neruoſius. Et tamen edictum illud quo regioni Biernenſi exemplo ſuo religionem Catholicam rex ille commẽdat, eamque illic inſtaurari iubet, ita exactè & accuratè conuerſionis eius modum atque circunſtãtias deſcribit, vt qui illud expenderint, niſi iuxta poetam, plane *corneam*, aut *æream* potius, vt inquit propheta, *frontem* habuerint, nunquam dicturi ſint cum ſolo mortis terrore hæreſim Caluinianam repudiaſſe. Narrat illic ſe valde diu, & ſolicitè admodum deliberaſſe quomodo regiones ſuæ Nauarræ & Biernæ poſt tã multas miſerias & vaſtitates ſecura pace fruerentur: quæ quum abſque vera religione ſperari non poſſet, addit ſe in tantis ſectarum diſſidiis & diſtractionibus vt certam & ſalutarem viam ingrederetur, ex conſilio reginæ Matris & Cardinalis Borbonii, *attentè auſcultaſſe voluntariã & beneuolam diſputationem* aliquot doctiſſimorum theologorum quos idẽ Cardinalis tãquam in theatrum cum hæreticis quibuſdam luctaturos produxerat, contra quos accerſiti venerũt

Nauarr. edictum prã religione Catholica. Vide illud apud la Val. li. 21. fol. 587.

Perſ. Eſa. 48. v. 4.

Conference volontaire & amiable.

peritiſſimi quidã miniſtri profeſſionis Caluinianæ. Iſti autẽ poſtquam ſæpius cõueniſſẽt, ſæpius diſpu taſſent, ad extremum *magnis atque euidentibus argumentis Catholicorum victi, & ſpeciatim Roſierus*, Miniſtri Aurelianenſes, & alij permulti, *liberè confeſſi ſunt ſe fuiſſe hactenus egregiè deceptos, ſuamque pariter alijs decipiendis impendiſſe operam. Quamobrem errores ſuos damnarũt & abiurarunt: & agentes pœnitentiã ſupplicarunt in gremium eccleſiæ Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ admitti. Ex quo nos* (inquit rex Nauarræus) *eum fructum collegimus, vt iam cognoſcamus eam eccleſiam eſſe ſolam columnam veritatis, cui omnes reges & principes Chriſtiani debent inniti, & ſuper eam firmare & ſtabilire populorum ſuorum religionem.* Quæ quum ita ſint, ex zelo Chriſtiano ſuadet, & pro regia authoritate præcipit ſubditis ſuis vt qui eum ſecuti ſunt hæreticum, ſequantur multò magis Catholicũ: qui cum eo errauerunt in obliquos tramites ſectarum, cum eo reuertente redeant in viam ſalutis & Chriſtianæ religionis. Et quia experiẽtia nouerat Miniſtros eſſe veriſſimas tubas ſeditionum & tumultuum, idcirco eos ſpeciatim iubet ex ſuis ditionibus expelli, niſi velint hæreſes abiudicare & profiteri fidem Catholicam. Hoc modò poſtquam Chriſtianum regem ſe abundanter probaſſet, priuato etiam exemplo, quod eſt in rege põderis permagni, declarauit ſe fuiſſe catholicæ fidei ſincerè ſtudioſũ. Ideoq; cũ rex Carol⁹ feſtũ ageret S. Michaelis, quãdo eius tanquam præcipui Gallorum Equitum patroni auxilium in precibus & Miſſæ ſacrificio implo-

Nauarr. certò perſuaſus de fide Catholica.

Catholicæ actiones Nauarræi.

ratur, rex Nauarræus cum aliis feſtum illud Catholico more peregit. Proximo die rex Carolus ſolennes exequias celebrari voluit pro animabus Equitum ordinis S. Michaëlis. Rex Nauarræus vt eiuſdē ordinis frater exequiis interfuit, & pro animabus fratrum ſuorum Chriſtiano ritu precatus eſt. Quū rex Carolus Miſſæ pro defunctis Equitibus magna cæremonia & apparatu decantatæ adeſſet & ritu eccleſiaſtico offerret, adfuit vnà Nauarræus & in iſtis Chriſtianæ pietatis officiis nihil cuicunque Equiti Catholico conceſſit. Deinceps Caluiniſtæ & politici quidam ſuſpicati eum moleſtè ferre tam diuturnam in Aula moram, contracto mediocri equitum præſidio, ex inopinato ad S. Germanum prope Pariſios comparuerunt, inde eum auecturi ſi eos comitari voluiſſet. Sed profugere maluit cum rege Pariſios, moxque illic literas publicas emiſit conſpirationem eam deteſtatus, omnéque eius non modò *approbationem, ſed vel cogitationem à ſe amolitus, & profeſſus pro rege fidelibuſque regis ſubditis cōtra rebelles illos & publicæ pacis turbatores, ſe & bona ſua quæcunque, & ipſam quoque vitam expoſiturum.* Denique moratus in Aula quandiu viueret rex Carolus, nec dicto nec facto animum oſtendit à religione Catholica alieniorem. Moritur deinde Carolus, & adminiſtrationem regni quouſque reuertatur è Polonia Henricus, relinquit reginæ matri. Rex Nauarræ qui eo maximè turbulento & luctuoſo tempore facilè poterat expedire ſe, & relicta Curia fideque Catholica ſecedere in ditiones

M. Pig. li. 11. ca. 20.

Ibid. li. 12. cap. 5.

An. 1574. Menſe Maio.

ſuas,vel ſi in Aula maneret Catholicam fidē nō deinceps ſimulare, nihil tamen eiuſmodi præ ſe tulit,ſed cōſtanter reginæ adhęſit,Catholicè vixit,& datis ad prouinciarum gubernatores literis,eos vt reginę matri fideliter parerent, ſicuti decuit principem Catholicum hortatus eſt.

4 ¶ 4. Quanquam autem hæc tam accurata particularium principis illius actionū narratio non ſit adeò neceſſaria vt probetur *Relapſus*: tribunal enim Eccleſiaſticum quod in arcanos mentium receſſus non poteſt penetrare, iuxta externa cuiuſque opera ſententiam fert: ideoque quū is in eccleſia & fide Catholica baptizatus (id quod ipſe fatetur,& eſt per ſe luculentū) poſteaque per impuros Apoſtatas ad hæreſim Caluinianā ſeductus,& deinceps Pariſiis corā ſupremi Chriſtianorum Pontificis Nuncio Apoſtolico eā hæreſim execratus,rurſus ad priorem illā Apoſtaſiam Caluinianam redierit,quin iam *Relapſus* ſit negari nullo modo poteſt:tamen quia iſti effrōtes ſycophantæ modò Catholicorū principū actiones calumnientur, nihil prorſus laborāt quid dicant vel quo modo licet craſſiſſimè mētiātur, partim etiam quia hoc ad veritatem explicādā, ad regis Caroli, & principum Borboniorum honorem defendēdum,& *relapſionis* huius grauitatem aperiendam plurimum facit, non poterat commodè ſilentio præteriri. Ex quo item iſtorum peruerſiſſimorum Nauarræi patronorum inſulſitas multò magis eluceſcit,qui dum hominem iſtum Gallicano diademati capiēdo aptū probare volunt, talibus eum coloribus depingunt,vt planè

Sext. Decret. lib. 5. Tit. 2. ca. 4. & 8. §. Ille quoque

indignus ſit qui non modò in regali ſolio,ſed vel in vlla honeſta hominum ciuilium ſocietate toleretur. Si enim ſeriò hæreſes Caluini non abiecit, ſi ex animo Catholicam fidem non putauit eſſe veram & Chriſtianam, & tamen ita coram rege Carolo ſe credere aſſeruit, ita coram Nuncio Apoſtolico ſe credere iurauit, ita nobiliſſimi Regis fratribus, ita Cardinali Borbonio, & Duci Monpenſerio ſe credere proteſtatus eſt, huius fidei ſolenni regum more miſſis Romam legatis profeſſionem fecit ſolennem, ſuæ ad hãc fidem conuerſionis cauſas grauiſſimas populis ſuis recenſuit, ſeque propter eas cauſas huius fidei ſincerum eſſe cultorem aſſeruit, populumque ſuum ſuo exemplo ad eandem fidem cohortatus eſt, ſi Miſſis, ſi ſacrificiis Chriſtianorum quæ tamen putauit eſſe idololatrica tanquam Catholicus deuotè affuit, & pro animabus defunctorum orauit, & alia Chriſtianæ pietatis exercuit officia: ſi deniq; verbis, operibus, profeſſione, legatis, literis, diplomatis, edictis, iuramentis Catholicũ ſe præſtitit, plurimoſq; mẽſes, nõnullos annos in hac Catholicæ fidei praxi & actionibus peregit, & tamen toto hoc tempore non Catholicus ſed Caluiniſta fuit, fidéque Catholicam ex animo eſt abominatus: tum ſanè qualem Græcũ, qualem Pœnum, imo qualẽ Atheũ, qualẽ Diabolum, quàm egregium & principum ſuorum cognatorum, & Ponticficum, & Chriſtiani totius populi, & ipſius Dei irriſorem faciunt iſti ſuum Nauarræum, qui tãto tempore,

Caluiniſtæ Nauarr. faciunt verum monſtrum.

repugnante conſcientia, deum ipſum offendit, & ſciens volenſque populum ſuum ad idololatriam, hoc eſt quantum in ipſo fuit, ad ęternam corporis atque animæ damnationem impulit, craſſiſſimáque hypocriſi, & (vt ait Lutherus de altero Henrico Anglo) *non regio animo aut vlla gutta regij ſanguinis, ſed ſeruili & planè impudenti vecordia* Chriſtianos principes & populos ludificatus eſt! Et quis hominum mediocriter honeſtorum cœtus non moleſtiſſimè ferat in ſua ſocietate tam inſignem & portentoſum hypocritam? Hæc eſt Theologia, hæc ars oratoria iſtorũ Miniſtrorum qui Nauarræo patrocinãtur. Vt leuiorem plagam declinent, grauiſsimum vulnus inferunt, vt ſeruẽt brachium, abſcindunt caput; ne Nauarræus habeatur nequiſsimus homo, depingunt eum creaturam nequiorem diabolo: & ne videatur hæreticus *relapſus*, probare volunt eum eſſe ſceleratiſsimum hypocritam, infandum Atheum, hominumque omnium & Dei ipſius contemptorem ter quaterque execrabilem.

Luther. To. 2. lib contra regem Angliæ, fol. 331.

5 ¶ 5. Sed quoniam hæc eſt iſtorũ bardorũ imperitia, non ipſa rei veritas: nos quod eſt multò leuius, & Nauarræo magis honorificum, & rerũ geſtarum circunſtantiis magis cõſentaneum, & quod Nauarræus tot modis verum eſſe proteſtatus eſt, tanquam verum accipiamus, eum videlicet ex animo abiuraſſe hæreſim Caluini, & ex animo adhæſiſſe fidei Catholicæ, atque ex animo iunxiſſe ſe eccleſiæ Romanæ, poſtea autem rurſus ab illis callidis impoſtoribus Satanæ mi-

Concluſio. Nauarr. eſſe hæreticum relapſum.

niſtris circunuentum,ad hæreſim rurſus, ſiue Arianam,ſiue Trinitariam, ſiue Samoſatenianā & Turcicam (parū enim aut nihil omnino quoad noſtrā hoc loco quęſtionē differūt,& cuius generis Caluiniſmum in ſynodoMontalbanenſi profeſſus eſt mihi nō liquet) abiiſſe. Hoc enim quāquā grande eſt peccatū , peccatū hæreſis repetitæ, peccatū mutabilitatis & incōſtantiæ , minus tamen eſt peccatū quā illa periura hypocriſis,ille Atheiſmus, impudēſque & Dei & hominū irriſio atque cōtēptio:ideóq; ex his illud vnū cōcludamus quod eſt euidēs, & quo nihil leuius,nihil moderatius aut humanius conclud i poteſt: Nauarræū eſſe vt prius *hæreticum* Caluinianū, & *relapſum*. Qua in voce quantum ſit pondus & emphaſis,ex ſuperioribus Imperatorū,Pontificum, Conciliorum, Teſtamenti veteris nouique cōtra hæreticos omnes decretis,legibus,canonibus diris & anathematis deducendum eſt. & quum Chriſtianus lector aduerterit ſimplices *hæreticos* veterū Imperatorū legibus *amoueri ab omni liberalitate & ſucceſſione quolibet titulo veniente , nec eis vel donandi, vel emendi , vel vendendi , vel omnino contrahendi vllam relinqui facultatem*, eſſeque *infames* ipſo iure & *inteſtabiles*: quum viderit Pontifices & Concilia prohibere ne hęreticorum *filij vſque ad ſecundam generationem ad aliquod publicum officium admittantur*: eorumque Pontificum & Conciliorum decretis Chriſtianos omnes velut ſacrilegos excommunicari , qui hæreticum vel Iudæum præficiunt Chriſtianis, *quia nefas eſt membra Chriſti ſeruire membris Antichriſti*:

Anno 1584.

ideo nullo modo rex Chriſtianorum fieri poteſt.

Suprà cap. 7.

Ibid.fol 263.

Fol.265.

Fol.266.

quum annotauerit ſcripturas ſacras & totam primitiuam atque Apoſtolicam antiquiſſimorum patrum eccleſiam hæreticos vt *ethnicos*, vt
Fol.269. *lupos*, vt *canes*, vt *beſtias*, vt *filios diaboli* abomina-
270.275. ri, quibus Chriſtiani non debent *Aue dicere*, nec *in domum recipere*, nec cum eis familiariter verſari; quum meminerit Deum expreſſe iubere ne *alie-*
Fol.271. *nigena*, infidelis, hæreticus, fiat populi ſui princeps; prophetaſque Dei populum infidelem incitaſſe vt regis Idololatræ etiamſi legitimo iure ſuccedentis iugum à ſe depellerent, nec eis ſubiectionem vllam præſtarent; ſanctiſſimoſque pa-
Fol.273. tres ex eiſdem ſcripturis ſanè & orthodoxè intellectis inferre Imperatorem hæreticum *nec teſtem eſſe poſſe contra Catholicum*, & *ſcelus eſſe vt alienigena, hæreticus cuiuſcunque generis iudicet Catholicos, inimicus religionis domeſticos fidei*: imò quum aduerterit eoſdem ex ſcripturis conuincere hæreticos
Fol. 414. principes, & viuos morte propter hæreſim eſſe plectendos, & mortuos ex ſepulchris eruẽdos, & ipſa cadauera in ignem proiicienda: tum ſobriè & Chriſtianè ex iſtis ratiocinetur, quale iudiciũ de hoc hæretico Caluiniſta, & eo iterum periuro, atque *relapſo* faciendum ſit.

Neque tamen ſentio de hoc homine prorſus eſſe conclamatum, eúmque ita deſperanter ægrotum, vt pœnitentiæ & ſalutis ianua ei ſit funditus occluſa. Quanquam enim Apoſtolus Paulus dicat dimittendum eſſe hæreticum, nec poſt vnam & alteram admonitionem rurſum cum eo
Tit.3.10. colloquendum, vt pote qui *ſubuerſus eſt, & delinquit ſuo ipſius iudicio condemnatus*; & valde formi-

dabilis eſt illa eiuſdem Apoſtoli ſententia, *Qui ſemel ſunt illuminati, & guſtauerunt donum cæleſte, participes facti Spiritus ſancti, & rurſus prolapſi ſunt* (quod de Nauarræo ex ſuperiori hiſtoria nimis luculenter patet) *impoſsibile eſt iſtos renouari ad pœnitentiam*: id quod ſi iſtos nouos Apoſtolos Caluinum ac Bezam interpretes audiamus, probat Nauarræum iam nunc viuentem eſſe ad inferos damnatum, nec poſſe eum vllo modo ſaluari, nec pro eo magis quàm pro damnato apud inferos Iuda aut Lucifero eſſe orandum: tamen quia eccleſia longè alio ſpiritu hæc intelligit, nos etſi eum ferè pro deplorato habemus, & valde arduum perque difficilem eſſe illius ad ſalutarem pœnitentiam acceſſum nouimus, quia Deus niſi vehementiſſimis & extraordinariis hominũ bonorum precibus & ſupplicationibus permotus denuo gratiã ſuã tali *prolapſo* (vti loquitur Apoſtolus) nõ impartit: tamẽ omnino ei pœnitentiæ & ſalutis ianuam obſeratam eſſe nequaquam dicimus. Sed ita tamen animæ eius ſalutem precamur, vt corpus eius leges Eccleſiaſticæ & Imperatoriæ (ſi ius valeret) morte afficiẽdũ ſtatuerẽt. Ita cum Apoſtolo Paulo *ſpiritum ſaluum optamus in die domini noſtri Ieſu Chriſti*, vt interim leges Chriſtianę decernant eum hominem tradi ignibus *in interitum carnis*: leges (inquam) Chriſtianę, quæ (iuxta ipſius Chriſti præſignificationem dicentis Chriſtianum qui in *vite* (Chriſto & eccleſia) *non manſerit*, tanquam *aridum palmitem colligendum, & in ignem mittendum, & arſurum*) hæreticos omnes & inprimis *relapſos* etiam pœniten-

Heb. 6. 4.

Caluin & Beza in Comment. in 6. Heb. & 1. Ioan. 5.

1. Cor. 5. 5.

Ioan. 15. 6.

Cod. li 12. de dignitat. tit. 15 § Neque famoſis. & §. Iudices.
Sext. Decretal. li. 5. tit. 13. reg. 87.
Matth. 18. 22.
Num. 25. 4.
l. Si cui. ff. de accuſat. § Iiſdem & l. Non omnes §. de barbaris ff. de re militari.
Hebr. 10. 28. Deut. 19. 11.

tes vltricibus flãmis è mundo tollunt, Nauarræum in repub. Chriſtiana viuere non paterentur: tantum abeſt vt aliquam præfecturam, aliquam vel tenuem prouinciam, aliquam omnino hominum Chriſtianorum gubernationem ei permitterent. *Infamibus* enim pateant quidem portæ reconciliationis vt diximus, ſed tamen *infamibus non pateant portæ dignitatum*, inquit ius & canonicum & ciuile. Et quanquam ex animo nõ ſolùm *ſepties*, ſed *ſeptuagies ſepties* homini nos priuatim offendenti offenſam remittere Chriſtiana charitas ſuadet: tamen qui ſemel ſacrilegio vel idololatria leges Dei & reipub. trãſgreditur, eum vel principem ſtatim *interfici & ſuſpendi contra ſolẽ*, iuſtitia diuina & ciuilis pręcipit: & qui in hoc genere flagitiorum *ſemel eſt malus*, eum *ſemper malum eſſe* lex politica præſumit. Internum quidem conſcientiæ forum poteſt & debet homines etiam ſæpenumero in idem peccatum relabentes, lapſum tamẽ & imbecillitatem ſuam agnoſcẽtes abſoluere & eccleſiaſticæ paci reſtituere, & Nouatianum eſt aliter docere: at qui in repub. & foro externo, latronibus, adulteris, & quibuſcumque nefariis hominibus toties pœnam ciuilem condonaret quoties illi ſceleris admiſſi ſe pœnitere dicerent, næ ille breui ſpatio rempub. funditus euerteret, quam flagitioſiſſimis hominibus hac impunitate compleret, & quos idcirco *ſine vlla miſeratione occidi* politica Hebræorum lex iubebat. Et hoc totum naturali ratione & æquitate vel maximè nititur. Si enim arcis alicuius in finibus regni præfectus eam hoſtibus

prodiderit, & is poſt eam culpam condonatam iterum eadem proditione vſus fuerit; in tertia arce, vel etiam in prouincia tota proditori tali cõmittenda, ecquis in mundo rex niſi planè excors & amens fidelitatis eius periculum faciet? Si rex Poloniæ, ſi Imperator Germaniæ tales munitiſſimorũ verſus Turciã propugnaculorũ præfectos facerent, an patres patriæ & regni cuſtodes dicerẽtur, & nõ potius eorũ euerſores & proditores? Ipſe Nauarræ' aut ex ei' fœderatis quiſpiã, ſi Caluiniſta Nemauſum ſibi creditum Carolo vero regi tradidiſſet, an vllis precibus aut lachrymis adductus Montalbanum einſdem Caluiniſtæ cuſtodiæ committeret? Aut ſi importunis quorundam obteſtationibus expugnatus hoc in Montalbano faceret, & tum præfectus ille in Montalbanum Catholicos Nauarræi hoſtes clandeſtinis pactis admitteret: an ipſe Nauarræus ſi penes ipſum eſſet Rochellæ gubernatio, tertiò eundem Caluiniſtam in Rochellam cum ſummo vrbis vel ſeruandæ vel perdẽdæ imperio induceret, etiamſi Caluiniſta ille millies ſe futurum deinceps obſtinatiſſimum Caluiniſtam & Caluinianæ cauſæ fidelisſimum iuraret? Certa eſt & expedita reſponſio. Neque enim de Nauarręo tantum hoc incredibile eſt, ſed ſi is vſque eò inſaniret, milites ipſi & inprimis Miniſtri Rochellæ domini ſeſe inſaniæ eius interponerent, & ipſum Nauarræum vt mentis emotæ, vinculis potiùs cenſerent alligãdum quàm Euangeliſmi aut arcis Caluinianæ

Abſurdiſſimum eſt vt Nauarr. hæretic' relapſus ſit Catholicorum rex.

Suprà fol. 223.

alicuius curam homini tam furioſo tradendam. Qui ergo in eccleſia Catholica baptizatus, fidei quam in baptiſmo profeſſus eſt ſemel in Caluiniſmum incurrens naufragium fecit, & poſt arrepta pœnitentiæ tabula ſaluus enatauit, & in eandem eccleſiam receptus veterique dignitati reſtitutus, tum rurſus nauem ſuam pretioſiſsimis fidei & religionis Catholicæ mercibus onuſtā ad eoſdam infidelitatis Caluinianæ ſcopulos alliſit, hunc quanquam planè reprobum & diuinæ prædeſtinationis ſententia iā nunc dānatum cum Caluino & Beza nō auſim dicere, tamen indignum eſſe qui vllius deinceps nauiculæ nauclerus fiat, qui ad vllum munus publicum aſſumatur, quis niſi mentis inops nō cōceſſerit? Nam totius regni hoc eſt hominū innumerabiliū ſalutem fidemque & religionem eius nō fidei ſed infidelitati & periurio cōcredere, maioris certè dementiæ eſt, quā ſi Poloniæ
An. 1583. proceres *Muſtapham Zanſiū* Polonū, nuper Tur-
Surius in cicum ad ſe legatum, quōdam Chriſtianum, ſed
Comment. poſtea factū ex Chriſtiano *Arianū*, & tū *Calui-*
pa. 1099. *nianū*, & deinceps (qui eſt proximus gradus) è Caluiniano *circunciſum Turcam*, regē ſuum crea-
Sup. ca. 5. rēt, & ei⁹ fide Turcica (quæ eſt Caluiniana multò Chriſtianior) eccleſias & regnū Polonicum quietè & Chriſtianè gubernatū iri confiderent.

6 ¶ 6. Neque verò iam opus arbitror longa aliqua oratione ſuadere, Nauarræus quæcūque polliceatur, quæcūque affirmet, quæcūq; iuret, etiāſi iterū atq; iterū ſe anathematizet & æternis ignibus deuoueat ſi pacta & promiſſa ſua

trãſgrediatur: nullis tamẽ eius pactis, & promiſſis, iuramentis fidẽdũ eſſe, nec cũ vllis cum cõditionibus ad regni gubernacula aſſumendũ. Nũquam enim arctius, nunquã firmius, nũquam ſolẽnius, nunquã maioribus præſtãdæ fidei obligationibus ſe poteſt aſtringere quam iam olim ſub Carolo 9. ſe deuinxit ad fidẽ Catholicã perpetuò retinẽdam. Et qui tũ priuatus quoad Galliæ regimẽ, regẽ ſuum Carolũ decepit, qui regis fratres, qui Nunciũ Apoſtolicum, qui Põtificẽ ſũmum, qui totã eccleſiã Catholicã & Chriſtianos principes inſigni infidelitate eluſit & fefellit tũ quum poſt abiuratã hæreſim aliqua fide & Dei timore videretur imbutus: an is iã manifeſta profeſsione Caluiniſta & fidei Catholicæ Chriſtianæq; expers, fidẽ datã ſubiectis ſuis obſeruabit? Sed quid loquor de fide data, quãis quũ ſit penit⁹ infidelis, vt eſt veriſſima Theologorũ omniũ cõcluſio, dare nõ poteſt magis quã diabol⁹ quẽ eadẽ cũ hæreticis fide præditũ eſſe ex Apoſtolo Iacobo pri⁹ admonuimus. Ideóque ſi dæmoni humanã induenti formã & honore fideque ſua interpoſita aliquid promittẽti nequaquã propterea credimus, certè nec Caluiniſtæ fidẽ ſuã Catholico de re aliqua quoad religionẽ efficiẽda obligãti credere poſſumus aut debem⁹. Et Caluiniſtã Catholico hoc loco fidelẽ eſſe & pręſtare quod promiſit, non eſt modò improbabile & incredibile, ſed vix eſt poſſibile, imò ſimpliciter poſſibile non eſt, ſi verus Caluiniſta ſit, & Caluinianę doctrinæ prĩcipia teneat, & ex diſciplina Euãgelii Caluiniani actiones ſuas

Nauarr. iuranti nũquam eſſe credendum.

D. Tho. 2.2. quaeſt. 10.

Iacob. 2. 19.

Caluiniſta non poteſt ſeruare fidem iuratã Catholico.

moderetur & dirigat. Neq; verò garriat aliquis ex fratribus hoc eſſe maledicum & contumeliosum: ſed ea quæ ſuperius hac de re oſtẽſa sũt, non mathematicè ficta, ſed politicè in rep. Galliarum geſta & factitata expendat, vnáque omnes noſtræ ætatis reſpublicas & principes Caluinianos percurrat: et ſi vel vnum aliquem quantiſcunque iuramentis aſtrictum, Catholico principi, quum ex periurio aliquid lucrandi occaſio oblata eſt fidelem fuiſſe perſpexerit, tũ demum me maledicum & contumelioſum eſſe clamitet. Sin verò vniuerſam noſtræ ætatis hiſtoriam perluſtrando, infidelitatem & periurium ſempiternum & indiuiduum Caluiniſmi in omnibus & ſingulis principibus Caluinianis (Lutheranos enim, ſaltem omnes eiuſdem infidelitatis reos non dico) comitem eſſe deprehenderit, tum certè non mihi maledicentia, ſed illi ſtupor & inertia imputetur, ſi quis hoc falſum eſſe clamauerit, quod ipſi Caluiniani variis exemplis, plurimis periuriis, & continuata quadam Caluiniſmi ſui tragica infidelitate veriſſimum eſſe comprobarunt.

Sup. ca. 6.

7 ¶ 7. Narrant hiſtorici quum Carthaginẽſes ſecundo bello Punico à Scipione Africano fracti domitique legatos de pace Romam miſiſſẽt, & Senatores Romani propter eorum crebram perfidiam & violata ſæpiſsime quoties libebat fœdera, de conditionibus pacis ancipites hærerent; interim è patribus vnum perfidiæ Carthaginenſium infeſtiorem interrogando ſucclamaſſe, *Per quos Deos fœdus, icturi eſſent, quum eos*

Liuius Decad. 3. lib. 10.

nes per quos ante ictum eſſet fefelliſſent. Neſciebat, enim quos deos fœderis teſtes inuocare poſſet, qui toties ruptis fœderibus quæ per deorum immortalium nomina & ſacra ſanciuiſſent, omnium Deorum & ſacrorum contemptores manifeſti apparuiſſent. Eadem aut etiam maior difficultas in Caluiniſtarum fœderibus occurrit. Quem enim Deum, quos cælites, quæ ſacra in confirmationem fidei ſuæ (vt ita de infidelibus illis loquar) conteſtabuntur? Nū Chriſtinanorū Deum beatiſſimā Trinitatem? At de Trinitate oſtēdi eos fidē prorſus nullā habere, de qua ita diuiſæ sūt eorū eccleſiæ, vt aliæ ſint Samoſatenianæ vnā in diuinis perſonā ſtatuentes, aliæ Paganæ tres Deos admittere ſe fingentes, nulla nec vna orthodoxè & Chriſtianè Trinitatem, hoc eſt Patrem ingenitum, Filium genitum, & Spiritum ſanctum ex vtroque procedentem, omnes autem tres perſonas vnius naturę & conſubſtantiales credat. An vnius Dei perſonam ex Mahometana fide teſtem inuocabunt? At illum Deum eiuſmodi proprietatibus deformant, ita eum quoque deſcribunt in ſymbolo ſuo libidinum, ſtuprorum, parricidiorum, omniumque ſcelerum authorem & effectorem, vt ipſorum fratrum cōfeſsione Deus ille nihil quicquam à Satana diſcrepet. Et qualis erit illa pax, quanto tempore duratura, quæ Satanę inuocato numine coaleſcet? An Chriſtū Ieſum teſtabuntur, cuius ſe *euangelii reformatores*, homines ſupercęleſtes & Chriſto Apoſtoliſque ſapientiores magnis lateribus iactant? At

Caluiniſtæ nullum habent Deum per quem iurent.

Suprà fol. 158.

Suprà cap. 5. §. 3. & 5.

Fol. 168.

Nous qui faiſons profeſſion de la reformation de l'euangile.

Vide

Launay en la replique Chreſtien. lib.1.cap.3. fol.9. id cum tota eorũ religione pugnat. Quũ enim eorum plurimi Arianè ſentiant Chriſtum merã eſſe creaturam, alii in cruce deſperaſſe, nec fuiſſe mundi redemptorem, alii nondum reſurrexiſſe, nulli verum eſſe Deum patri conſubſtantialẽ credunt, blaſphemia eſt in eorum Euangeliſmo vt mortuos Sãctos, ita mortuũ Chriſtũ, aut vllas omnino creaturas nobis vel propitios vel vindices imprecari: cũ præterea (vt admodum theologicè ſcribit Ioannes ille ſtigmaticus Nouiodunẽſis) *nemo aſſerere poterit an illis tã lõgæ ſint aures, vt ad eas pertingãt imprecationes noſtræ.* Quod ergo iãſupereſt firmãdæ fidei authoramẽtũ? Nũ per crucem Chriſti, per euangelia, per ſacra & ſacramenta, antiquo Chriſtianorum more iuraturi ſũt? At illa craſſa eſt ſuperſtitio in eorum euãgelio, nec vlla ratione tolerabilis: ideoque in ſuis cum rege Carolo & Henrico infidis fœderib⁹, inter alia capita pacificationis, de militibus, & exercitibus, & vrbibus, & caſtellis, & præſidiis, & multis librarum millibus, illud adiecerunt tanquã quiddam graue & valde põderoſũ, nolle ſe vnquam illo Chriſtianorum more iurare, ſed (quo facilius poſſint peierare) nouo ritu quem illis eorum euangeliſta Nouiodunẽſis præſcripſit. Quid multa? quum iſti Athei omnia ſuſtulerint obligãdæ fidei vincula, quum nec Deum credant trinum nec vnũ, nec Chriſtum Ieſum, nec in cælo ſanctis operibus præmium, nec in inferno periurijs & ſcelerib⁹ ſupplicium, nec aliquem omnino veteris Chriſtianæ religionis articulum: vt ſibi aliquam nouam

Margin notes: *Suprà cap. 5 §.7.* — *Caluin. in antid. art. Pariſienſ. artic. 12.* — *Caluiniſt. nouus iurandi modus.* — *Suprà fol. 252.* — *Sup. cap. 4. & 5.*

Chriſtianam, aut moralem ſaltem fidẽ formẽt neceſſe eſt prius quàm de re quapiam præſtãda Catholicis fidem dare poſſint iureiurando confirmatam. Vbi enim nulla eſt prorſus religio, quemadmodum poſſunt iuramenti religione pacta & fœdera deuinciri?

¶ 8. Sed illuſtremus hoc paucis noſtræ tempeſtatis exẽplis, ijs potiſſimum quæ & propter recentem memoriam neminẽ mediocriter eruditum poſſunt latere, & propter agẽtium arctã cum Caluiniſtis Galliæ cognationem, quid de Caluiniſtis Gallis eadem fide præditis expectãdum ſit, poſſunt Chriſtianos homines edocere. Aurangius vnicus in orbe Chriſtiano præter reginã Angliæ, Caluinianus Gallicani fœderis princeps, an non ſolis mendacijs & periurijs ſemel atque iterum, & ter & quater, imò plus quàm vigeſies (vt opinor) repetitis regnum illud Flandricum & Hollandicum ſibi fundauit? Eum enim plurimis iuramentis religioni Catholicę regique ſuo fuiſſe obligatum, & varia eius in Burgũdia Flandriáque officia, poſſeſſiones ampliſſimæ, Ordo velleris aurei, gubernatio Hollandiæ Zelandiæque, equitum grauis armaturæ prę fectura, locus primarius in Cõcilio regio, & alia permulta declarant. Hæc ſiquidem munera & honores publicos legitimè à rege Philippo, vel à patre eius Carolo aſſecutus eſt, ijſque ſingulis adiuncta erãt iuramẽtorum ſacramẽta de religione Catholica & obediẽtia regis ſemper retinenda. Quũ tamen hæreſis Caluiniana illic emergere inciperet, ille hoc vſus

Margin: 8

Suprà fol. 221.

Multiplex periurium Aurangii.

adminiculo ad eiiciendum regem optimum & ſibi valde beneficum, regnumque in Flandria ſibi comparandum: occultè ſeditiones Caluiniſtarum Brugis, Autuerpiæ, Bruxellis, & alibi ſerere atque fouere, clandeſtina noctu facere cum Caluiniſtis, Bergis & Bruxellis fœdera ne tum quidem deſtitit, quum in Senatu regio ſub Duciſſa Parmenſi princeps, interdiu mirificè Catholicum ſimularet, & de ſupprimendis rebellibus conſilia ſua cum Catholicis in Aula proceribus communicaret. Sed hæc dicet aliquis obiicienda non ſunt. neceſſe eſt enim initium aliquod diſceſsionis vt à fide Catholica, ſic ab obedientia regia exiſtere, quod quum ſine periuriis nuſquam fieri poſſet (omnes enim vt in baptiſmi profeſsione, eccleſiæ Catholicæ, ſic iure loci vbi nati ſunt, & munerum publicorum quæ geſſerunt, & honorum quos ſuſceperunt, regibus ſuis Chriſtianis obligabantur) hæc prima periuria neceſſariò ſunt condonanda, quæ ita ſunt cum nomine & religione Caluiniſmi implicata vt ea ſine his à nemine poſsit cõcipi. Hic enim valeat neceſſe eſt illa Apoſtoli ſui Caluini regula, *Vt primùm quis notitia veritatis* [*Caluinianæ*] *illuminat⁹ eſt, ſimul vinculis omnibus obediẽdi* (*Deo*) *eccleſiæ, & regibus ſolutus eſt*: & *quibuſcũq; hui⁹ noui Euãgelii lux affulget, nõ dubiũ eſt* Caluino ſupremo Põtifice cũ illis diſpẽsãte, quin *ſtatĩ ab omnibus eiuſmodi laqueis & iuramentis abſoluãtur*. Audio. ſed poſtquam *Euangelii iſtius lux affulſit* alicui, iſque plenè iam nouæ *veritatis notitia illuminatus* è Chriſtiano factus eſt Caluiniſta, nónne

Omnis Caluiniſta neceſſariò periurus.

Suprà fol. 227.

Caluin. Inſtit. lib. 4. ca. 13. §. 21.

ne ſemper permanet à fide, à iuramento, ab honeſtate ciuili, à perficiendo quod promiſit atque iurauit æque liber & ſolutus? Ita quidem videtur ex iſtius *illuminati* principis hiſtoria. Hollandi infenſi Duci Albano extraordinaria quædam tributa exigenti, Aurangium debilitatum eo tẽpore & exhauſtum variis expeditionibus infæliciter ſuſceptis, ducem ſibi contra Albanum adoptarunt; ſed prius expreſſe ſtipulantes idque iureiurando, quòd eos ab acerbitate ducis Hiſpani ſic defenderet, vt interim religionem Catholicã nequaquam læderet. Quanquam enim erant tum occultis in angulis apud Hollandos multa Caluiniſtarum, & Anabaptiſtarum, & Libertinorum millia, nulla tamen ciuitas aliam habebat aut religionem quã Chriſtianam, aut Magiſtratus quã Catholicos: ideoque de religione cõſeruanda inprimis cauerũt. Hoc imitatæ ſunt pleræque Hollandiæ & Zelandiæ ciuitates, quæ ita ſeſe dominatui principis eius contra Albanum ſubiecerunt, vt de religione non violanda nec commutanda, ſolenne ſacramentum exigerent, & illo ſemper promptiſſimè iurante obtinerent. At quanti ille talia iuramenta fecit, quàm ſanctè illa ſeruauit, plurima templa & monaſteria illic euerſa, monachi & ſacerdotes ſuſpenſi, Magiſtratus Catholici eiecti, & Caluiniſtæ in eorum locum ſuffecti, omnis generis hæreſes introductæ, & liberè à nequiſſimis cuiuſcũque ſectę miniſtris ſeminari & creſcere permiſſæ, vna Catholica religione ſuppreſſa & interdicta, luculenter &

Hiſtoriæ omnes Flãdricæ

Vide Edictum regis Hiſp. cõtra Aurang. anno 1580.

Suprà fol. 281.

Hypocriſis Aurangii. euidentiſſimè probarunt. Initio quidem, talium cædium, homicidiorum, & populationum culpam à ſeipſo in milites hæreticos Anglos, Gallos, & Germanos, quorum ipſe voluntati cedere cogebatur (vt aiebat) & quos imperio regere non poterat remouit; ſed pòſt certo experimẽto & liquida veritate patuit, nihil prorſus à militibus geſtum, niſi ipſo commouente, & ſubornante, & incitante, & aliquando nefaria permulta aggredi iubente & compellẽte. Sed quia infinitũ eſt omnia eius ſingularia periuria cõplecti, in vnico ſed eo maximo maximéq; ſoléni, & quod ſit reliquorum omnium inſtar inſiſtam.

Quũ generali cõſenſu, patriæ noſtræ Ordines cõtra Hiſpanos milites bellũ gerẽdũ decreuiſsẽt, antequam Archidux Matthias Gubernator factus eſt, ad communis patriæ defenſionem Aurangium ex Hollãdia accitum, primò tanquam *Renuart.* mortuo Duce crearunt interregem: deinde ſub Archiduce Gubernatore eum eius Generalem vicarium rebus cõmunibus adminiſtrãdis præfecerunt. In quo etſi temerè atque inconſide- *Multiplex periurium Aurangii.* ratè fecerũt (neque enim id negare debeo quod ipſi poſtea libris emiſſis & impreſſis ingenuè ſunt confeſſi) tamen non ita priuato odio aut vindictæ indulſiſſe quin religionis Catholicæ magnã curã habuerint, hiſtoria rerũ tunc geſtarum certiſſima teſtis eſt. Poſtquã enim Ordines *Reſponſe des Eſtats du pays d'Hainaut à monſieur l'Archeduc anno 1578.* cum Aurangio de bello gerendo per legatos cõpoſuiſſent, & de conditionibus vtrinque cõueniſſent, iſq; ad exequendum quæ decreta fuerant ex inſulis ſuis in cõtinentẽ traieciſſet, ſtatim

primo appulſu ſolẽniter & ſeriò iurauit tam pro ſe quã pro Zelandis & Hollandis, ſe ſeruaturum pacificationẽ Gandauenſem, nec vnquam permiſſurum vt aliquid tentaretur contra pacem publicam, maximè contra religionem Catholicam Romanam: ſed pro ſua virili caſtigaturum illos quicunque tale aliquid molirentur. Hoc poſtquam promiſerat & iurauerat, *ſubſcripſit & ſignauit manu ſua.* Rurſus princeps Aurangius *illud ipſum promiſit & iurauit*, quum Ordines ei darent officium *Præfecti generalis* ſub Archiduce. Hæcque omnia publicè geſta ſunt, & *impreſſa idiomate Latino Gallicoque*, & ex Ordinum omnium *voluntate atque præſcripto, corũ exẽplaria miſſa ſunt ad Regiam maieſtatem, prætereaque ad Imperatorem, ad reges Franciæ, & Portugalliæ, ad reginas matrem & Anglicanam, ad Duces Sauoiæ, & Lotharingiæ, & Cliuiæ, & Guiſiæ: denique ad omnes ferè principes & Status orbis Chriſtiani.* Si quis vnquam Caluiniſta fœderibus & iuramentis teneri potuiſſet, hæc ſanè fuiſſent ad vinciendũ Aurangium potentiſſima. Nam Gandauenſis illa pacificatio quam iurauit, erat ipſi inprimis & honorifica & fructuoſa, per quam is qui amiſſa Ziriczæa, de retinenda Vliſſinga deſperabat, & Hollandia expulſus totam Zelandiam iam nunc erat amiſſurus: ipſam Ziriczæam, & Zelandiam, & Hollandiam totam, & alia quædam adiacentia repentè nullo negotio eſt conſecutus. Secundum quoque iuramentum quum in continentem ad Hiſpanos cum reliquis bello perſequendos accitus eſt, multò magis eius potentiam ſtabiliuit: & tertium iuramentum

a promis & iuree ſolennellement & ſerieuſement.

Lieutenãt general.

Iuramenta varia Aurangii pro fide Catholica.

quum ſub Matthia vmbra tenus Gubernatore Aurangius verè earum prouinciarũ rector conſtitutus eſt, multo adhuc magis eius opes & magnitudinem auxit. Cúmque hoc iuramentum ſuo & chirographo, & ſigillo, & ſolenni ad omnes Chriſtiani orbis reges & principes tranſmiſſione roboraſſet, idque ex omnium patriæ Ordinum conſenſu, tum certè ſi vel eorũ, vel ſui, vel patriæ, vel religionis, vel Dei vllam rationem habuiſſet, hoc pactum tam ſibi commodum & glorioſum, & tot nouis additamentis firmatum nunquam violaſſet. Cæterùm poſt hæc toties repetita & tam ſolennia iuramenta paucæ ſeptimanæ interuenerunt quum is nihilo magis iuramenta ſua pendens quàm canis latratus & cuculus ſuos coccyſmos, emiſit in omnes ferè prouincias Belgij ſuos incendiarios & ſacrilegos, qui *incredibili furore profligarunt eccleſiaſticos & presbyteros, multoſque iugularunt, ſtuprarunt ſacratas virgines, contaminarunt & vaſtarunt eccleſias atque altaria, vbique confregerunt imagines, conculcarunt pedibus ſacramenta, ipſumque pretioſiſſimũ Chriſti Ieſu corpus & ſanguinem, demolientes vſque ad fundamenta eccleſias, monaſteria, ſacella, clauſtra, inuadentes & diripientes eorum bona &c.* Nec exterminatis ſacris & ſacerdotibus contenti, *mox nobilitatem & ordinem politicum inuaſerunt, exauthorantes eos qui legitimè magiſtratus creati fuerant, quorum loco ſeditioſos hæreticos ſuæ qualitatis & conditionis conſtituerunt; deinceps primarios quoſdã Epiſcopos, prælatos, nobiles procereſque, heroinas & Conſiliarios comprehenderunt, & eorum nonnullos ſuſpenderunt, ſtrangularunt, amputarunt capita, occiderunt abſque vlla for-*

Iuramentum Aurãgii ſolenne.

quàm probè ſeruatum.

Reſponſe des Eſtats &c. vbi ſuprà.

ma aut ſpecie iuſtitiæ. Deniq; militaribus copiis armati laborarũt penitus extinguere viros oẽs honoratos, bonos & honeſtos, ſiue eccleſiaſticos ſiue Laicos. Hoc modo ille inſignis Euangelicus, & Euangelicorum princeps, & coniunctiſſimus Gallorum Caluiniſtarum & inprimis Nauarræi frater, tã multis ſuis iuramentis de pace, & quiete publica, & religione Catholica tuenda ſatisfecit. Hęc de Aurangio teſtificantur illi ipſi Flandriæ Nobiles qui eum euocauerunt, eiuſque iuramentis confiſi eum ducem ſuum creauerunt, nec niſi eius apertiſſima & nimis intolerabili perfidia coacti eum deſeruerunt. Denique hanc fuiſſe eius generalem in gubernando regulam & normam, vt nihil fidem populis datam, nihil penitus diuinam religionem curaret, ſed eam ſẽper ad ſuum commodum in omnes etiam contrarias formas inuerteret, literæ eius ad Ducem Alençonium miſſæ, & poſtea ad detegendam ingratiſſimi hominis erga Deum, principes, populoſque omnes infidelitatem euulgatæ & impreſſæ perſpicuè loquũtur. Quũ enĩ princeps ille an oblatũ Brabãtiæ principatum acciperet necne, reſtitaret nonnihil & hæreret, partim ob quendam Dei timorem quia Brabanti erant Caluiniſtæ, quos in hæreſi tueri ſine graui in Deum peccato non poterat, partim ob humana pericula ex eo fortaſſis oritura, ne videlicet Galli propterea eum tanquam hæreticum à ſucceſſione regni arcerent: his vtriſque incommodis doctiſſimus iſte Caluiniſta & Atheiſta vno hoc fidei Deique negligendi præcepto ſic occurrit:

Exterminer tous gens de biẽ & d'honneur.

Surius in Comment. anno 1581. pag. 1012.

Conſilium Aurãgii de Atheiſmo.

primùm nullo modo omittendum eſſe præſens quod offerebatur de Brabantia comparanda cõmodum: quia *vbi de prouinciis acquirendis agitur, tum ea in re nulla religionis habenda eſt ratio, vel eam ob cauſam quòd fingi ſemper poſſunt & inueniri media religionem ad votum ſubditorum ſtatumque cauſæ alterandi*. Vt ergo nũc primùm Ducatum illum adipiſceretur, vbi potiores erant partes Caluiniſtarum, probandum eſſe Caluiniſmum, & eius defenſionem ſubditis illis religioſiſſimè iurandam, nec quicquam prætermittendũ quo ſe acrem Caluiniſmi propugnatorem oſtẽderet. At quemadmodum interim præcauere poterat ne Galli Catholici talem Caluiniſmi fautorem à ſuo regno adipiſcendo repellerent? Optimè: vt primùm enim à Brabantis admiſſus eorum vrbes & arces validiores ſuæ fidei traditas accepiſſet, ac iam ipſe Caluiniſtis illis potentior euaſiſſet, tum conſulit vt Alençonius arces illas ſuis *præſidiis Gallicis, etiam inuitis Brabantis & Flandris muniat. Quo facto* (inquit) *incolæ poterunt ad eam religionem* (Catholicam) *compelli quæ veſtræ Serenitatis conueniet inſtituto, atque ita Corona Gallica ipſi non poterit denegari*, quando Galli hoc facto perſpicerent, eum fuiſſe Catholicæ fidei adeò ſtudioſũ, vt Brabãtos eius fidei gratia egregiè circunuenerit, ad eamq; fidem eos vel inuitos compulerit. Hoc modo inſignis veterator & populũ ſui amantiſſimum nefariè prodidit, & principẽ illum ſuo diabolico Caluiniſmo inficere conatus eſt, & execrabilem ſe Dei totiuſque religionis ſiue Catholicæ ſiue etiam Caluinianæ contem-

Aurang. ingratiſſimus proditor.

Voiez l'Hiſtoire des troubles du pays bas lib. 4. fo. 316. anno 1577.

ptorem probauit. & omnes Caluiniſtas principes, fœderatos inprimis ſuos Nauarręũ & Cõdæum (cum quibus arctiſſima illi intercedebat neceſſitudo) edocuit nec pili facienda eſſe iuramenta quæcũque ſiue de Catholica fide ſiue de Caluiniana, modò ex iis violatis aliqua potentiæ amplificãdæ ſpes illuceſceret: & deniq; populis tanquam beſtijs abutẽdum eſſe, quos modò ad Caluiniſmi, aliàs ad Libertiniſmi, mox ad Catholicæ fidei profeſſionẽ pertrahere debebant, prout ſuis rationibus viderent expedire.

¶ 9. Archiepiſcopus nuper Colonienſis quanquam ſimulabat ſe Lutheranum, tamen quia eũ à Caluiniſtis inſtigatum, & præcipuè Caluiniſtarum auxiliis innixũ fuiſſe, & Caluiniſtis plurimũ fauiſſe probant tot Caluiniſtæ qui erant ei à conſiliis, & alij Caluiniſtæ qui illi auxiliatum venerant, ſed in itinere in Lotharingia propter varia latrocinia & ſacrilegia ſuſpendio perierũt, tot item Angli à Regina & Cõcilio Anglicano ad eũ iuuandũ miſſi, & deniq; quòd ad extremũ alijs omnibus deſtitutus ad Aurangium & Hollandos Caluiniſtas tanquam ad vltimum præſidium & Triarios ſuos confugit, in hunc ordinẽ non immerito aggregari poteſt. Quin & permulta opera eius Caluinianis quàm Lutheranicis ſimiliora, vt quòd non *eccleſias deuaſtauit* modò ſed *altaria quoque ſubuertit, Chriſti & Sanctorum imagines comfregit, eccleſiaſtica ornamenta diripuit, Sacramentum pedibus conculcauit* (quum altaria, & imagines, & Sacramentum, & ornamenta eccleſiaſtica admittant & approbent 9

Michael Iſſelius de bello Colonienſi lib. 1 pa. 16. 81.

Ibid. lib. 2.

Ibi pag. 252. & lib. 3 pag. 285.

Trucſeſius pſeudoepiſcop Colonienſis. Lutherani) docent eum Caluiniſtis potius quã Lutheranis eſſe connumerandum. Hic autem quàm multis horrendis periuriis ſeſe implicauit, quando ante paucos annos è Chriſtiano epiſcopo factus Euangelicus Superintendens, epiſcopatum Colonienſem Epiſcopis non autem Superintendentibus Imperij iure attributum voluit retinere? *In regulis iuris.* Primùm quum *nuptias non concubitus ſed conſẽſus faciat*, is autẽ cũ Agnete de matrimonio ineundo non *conſenſiſſet* modò ſed *cõcubitu* quoque multarum ſeptimanarum conſummaſſet, idque tum literis eius, tum publica fama ad multorum notitiam veniſſet, atque hoc ei à quibuſdã obiiceretur, & vnà quòd religionem mutare decreuerat: quia timebat ne ditionem ſuam iuxta prouinciæ leges ſtatim amitteret: vt tempus aliquod ad ſe firmius muniendum lucraretur, audaci vultu illud de matrimonio ſibi *à ſuis æmulis falſo impingi aſſerebat:* & quod de religione dicebant, luculentum eſſe mendacium. *Vbi ſuprà de bello Colonienſi li. 2. pa. 161.* Se nunquam id cogitaſſe, imò verò *capite truncari malle quàm à Catholica religione in qua natus erat recedere, cum execrationibus deteſtationibuſque aſſeuerabat.* Hæc quaſi protaſis periurii Trucſeſiani fuit. Reliquos autem actus exponemus breuiter quemadmodum in Imperialibus Comitiis Francoforti explicati ſunt, atque ita probati vt nec à Trucſeſianis negari potuerint. *Anno. 1583. Octobris 11. vbi ſup. lib. 3. pag. 371.*

1 *Multiplex periurium Trucſeſii.* Primò *cum in Archiepiſcopum electus fuit, hæ iuxta antiquiſſimum morem conditiones ſunt appoſitæ. Vt electus à ſũmo Pontif. Romano ſuã impetret confirmationem: Vt ſacerdotio ſe faciat initiari, Vitamq; ducat*

ordini & dignitati ſuæ conuenientem: Vt tota vita ſua fidẽ Catholicam profiteatur, eãque defendat & contra aduerſarios tueatur. Hæc ſi facere nolit, ad Capituli requiſitionem Archiepiſcopatum liberè purè & ſimpliciter in manus Capituli reſignet. Hoc iuramentum Trucſeſius electus Archiepſcopus corã electoribus ſuſcepit, & poſtea coram primoribus & Senatoribus Coloniæ *antequam Archiepiſcopus proclamaretur, in chorum maioris Eccleſiæ Colonienſis introductus repetiit, & inuocato Dei nomine per ſacroſancta Chriſti Euangelia confirmauit.* Hæc duo vincula ſtringendo tauro non planè indomito poterant ſuffeciſſe. Sed quoniam quanquam iure ciuili duo vincula homines non improbiſſimos fortiter ligant, *funiculus* tamen *triplex* & ratione & diuinis literis ad hoc efficiendum multò eſt neruoſior, en tertium vinculum huic Archiepiſcopo circundatum. *Habet diœceſis Colonienſis pacta quædam ſolennia quæ Concordata prouinciæ vocant, olim inter Archiepiſcopos, Capitulum, & Ordines patriæ communi omnium conſenſu ſtatuta & definita.* Quęnam verò illa? *Vt Archiepiſcopus nullam in religione mutationem inſtituat vel admittat; ipſe in antiqua religione Catholica permaneat eámque ſartã tectã cõſeruet. Nulla feriat cũ exteris principib⁹ fœdera, ignorante vel non conſentiente Capitulo & Ordinibus patriæ, nec militem extraneum in diœceſem ducat, & quaſdam arces præcipuas non niſi indigenarum præſidiis muniat. Et hos etiam articulos omnes & ſingulos ſe ſeruaturum ſacroſanctè iurauit Trucſeſius.* Quòd ſi quis adhuc plura deſiderat, & in ampliore numero

Margin notes: 2 (beside "Senatoribus Coloniæ"); *Eccleſiaſtis cap. 4. 12.* (beside "& diuinis literis"); 3 (beside "copo circundatum").

maiorem firmitatem & pondus eſſe exiſtimet, en adhuc præterea nouum de integro iuramētū
4 quartū, & quintum, & ſextum. *Nam iuxta laudabilem & perantiquam Germanicæ nationis conſtitutionem, confirmationem ſuam à pontifice Romano impetrauit, verùm prauia promiſsione, confeſsione, & iuramento de antiqua Catholica Romana fide non violanda, ſed vſque ad extremum ſpiritum conſeruanda & defendēda.*
5 *Quintò, quum à Suffraganeo ſacris ordinibus initiaretur & presbyter fieret, idem de fide Catholica iurauit.*
6 *Denique aſſumptio & admiſsio ad celebre Electorum Collegium eaſdem habuit conditiones annexas.*
Ibi. pa. 378 *Tū enim iurauit ſe Pacē Religionis eiuſque articulos omnes & ſingulos, etiam eum qui Eccleſiaſtica dicitur Exceptio inuiolabiliter conſeruaturum.* Quem non dico hominem Chriſtianum, ſed vel ciuilē, aut omnino hominem, quem niſi planè belluam & equum hæc tot vota & iuramēta in officio nō continuiſſent! maximè quum iuxta licentiam Auguſtanæ Confeſſionis non ſimpliciter aſtringebatur ad fidem Catholicam, nec ad perſoluendum continentiæ votum quod ſacerdos factus emiſerat, ſed ſi luxuriari vellet, poterat quidem liberè & fidē, & continentiam, & honeſtatem omnem, & Deum quoque derelinquere: ſed ita tamen vt vnà relinqueret Epiſcopatum, & in eo virum meliorem & fidei votique tenaciorem iuxta leges Imperij & eccleſiæ ab iis eligi quorū intererat, pateretur. Sic enim ab Imperatore, Catholi-
An. 1555. cis, ipſiſque Proteſtantibus in pleniſſimis Impe-
Sleidan. li. 26. rij Comitiis definitum eſt. *Si quis Archiepiſcopus, Epiſcop⁹, Antiſtes, aut aliquis Ordinis eccleſiaſtici à vetere*

religione deficiat, is continuò decedat ab epiſcopatu ſuo, præfectura, beneficio, ſimul omnibus etiam fructibus quos inde percepit (quod ipſum tamen ad nullam eius infamiã pertinebit) & collegio ſiue iis ad quos ea res iure vel conſuetudine pertinet, liceat & integrum ſit eligere alium qui ſit veteris religionis: quam *ipſam cõditionem* inter alias Trucſeſius & in *Electoratus vnione*, & antea ſuo *Collegio Colonienſi*, & poſtea *Diœceſi*:& denique *Pontifici* quum Confirmationem obtineret, promiſerat ſanctéque iurauerat. Poterat ergo etiã *ſine infamia* iuxta leges Imperij, quanquam non ſine nota Apoſtaſiæ iuxta leges Dei, & fidem Catholicam abiicere, & non ſolam vnam Agnetem monialem cum Apoſtolo ſuo Luthero ſibi inceſtè copulare, ſed cũ Montano duas etiã ſorores tãquã Maximillã & Priſcillã, aut etiã plures ſi illæ nõ ſufficerẽt ſibi adiungere: ſed ita tamen vt Epiſcopatum tanquam tali Lutherano vel Montaniſtæ nequaquam congruentem dimitteret. Verùm ille vt primum *illuminatus eſt* quemadmodum loquitur Caluinus, *& Euangelij luce illuſtratus*, vel (vt ipſe in Comitiis Lutheranorum ſuorum Arenſpergenſibus concionatur) per *quoſdam homines tam ſuperioris quàm inferioris ordinis* (inprimis per ſanctimonialem Agnetem) *diligentius ſacris literis inſtructus, & vera verbi Dei cognitione irradiatus*: hoc eſt planè & ſimpliciter, verè tamen & ingenuè, ſpiritu libidinis, luxurięque & auaritiæ accenſus: mox has iuramentorũ catenas omnes ſiue à Deo ſiue ab Eccleſia, ſiue à Conciliis generalibus, ſiue à

Michael Iſſelt. lib. 2. pa. 215.

Euſeb. hiſt. li. 5. ca. 14.

Iſſelt. li. 2. pa. 193. 198.

Catholicis Imperij principibus, ſiue etiam à Proteſtantium Ordinibus, ſiue denique ab Imperio toto ſibi iniectas, tanquam telas aranearũ perrupit, maluitque patriam ſuam omnibus belli incõmodis vexare, & Gallos Caluiniſtas, & Flandros, & Anglos, & quoſcũque externos ad Germaniam populandam accerſere, & plurima prouinciæ Colonienſis egregia monaſteria, eccleſias, pagos, caſtella, vrbeſque miſerè vaſtare, demoliri, incendere, & ſingulas iuramentorum tam ſolennium & toties repetitorum partes infringere, quàm non ſe contemptu fidei & religionis, & latrociniis, & ſacrilegiis, & multiplici atque infami periurio perfecte Euangelicum oſtendere.

10 ¶ 10. Quòd ſi in Angliam tranſeamus, & illorum Caluinianum regimen contemplemur, illic perfectionem huius perfidioſiſſimi periurij reperiemus, vtpote quàm periuriorum, ſacrilegiorum & rebellionum tãquam ſcholam atque magiſtrã vicinæ prouinciç Caluinianæ ſuſpiciunt, & à qua ad iſtas illis artibus imbuendas magiſtri mendaces & perfidioſi tanquam ex equo Troiano vel Lerna aliqua profecti exierunt. Poſtquam enim fœtus illius Aurangianç in Flandria rebellionis iam maturuerat, ſi quæras quarum tanquam obſtetricum adiumento is in lucem çditus eſt, hiſtoriæ communes principem, Conſiliarios, Miniſtros, & mercatores Anglicanos tibi proferẽt. Si quæras à quo auctus & nutrit' ad virilẽ magnitudinẽ peruenit, & tantã potentiã eſt

Perfidia Anglorũ erga regẽ Hiſpaniæ.

adeptus, vt partim viribus, partim fraudibus, regem Philippum ex integra penè regionum illarum poſſeſſione deiecerit?& libri hiſtorici, & epiſtolæ,& picturæ& ipſa triuia cõſiliarios Anglicanos& reginã illam tibi circũſonabunt. Quæ poſtquam alios omnes modos rebellionẽ illam confirmandi tentaſſet, tandem & ſuam ipſius perſonã & virginitatẽ periclitata, innuptas nuptias cum vicino principe contraxit: quẽ, omneſque vicinas regiones vſque eò mirabiliter coniugij illius ſpe illuſit, vt de eo iam cõfecto, ratoque & conſummato certiſſimum ſe vulgò iactaret Aurangius, idem creparent Galli, ad quod honorandũ duces militeſque Angli & Flãdri in Belgio *omnia tormenta magno reboatu diſploſerunt, rogos ingentes ſtruxerunt, epulas & conuiuia paſſim celebrarunt, nihilque quod ad talem feſtiuitatem pertineret prætermiſerunt*, cum ſingulari reginæ illius cõtumelia, quaſi ea principi illi tanquam marito copiam ſui feciſſet, quæ tamẽ fortaſſe nunquam vinculũ cõiugale ſomniauit, neque minus ab eo ex inſula poſt feſta conuiuia, & nuptiales choreas, & geniales thalamos inſpeciem adornatos egrediente virgo relicta eſt, quàm ab eodem primò omnium in inſulam eam ingrediente ſalutata eſt virgo, vt quæ in eum tantummodo finem matrimonium hoc ſimulauit quò Belgæ in incæpta rebellione eſſent pertinaciores, nec de militum & auxiliorum copioſiſſimis ſupplementis iam quicquam dubitarent, quando tali licet falſo coniugij vinculo Galliam & Angliam coiuiſſe, Angliæque reginam Ducissam Braban-

Nuptiæ reginæ Angliæ cum Duce Alẽçonia.

γάμος ἄγαμος

Surius in Comment. pag. 1035. Ann. 1581.

tiæ factam Anglicanas opes cum Gallicanis copulaſſe ad eos iuuandos intelligerent. Si denique quęras eandem rebellionem iam ſeneſcẽtem & ferè decrepitam quis ſuſtineat, omnes norunt & vident reginæ illius præſidiis vrbes Hollandicas occupari, reginæ illius nauibus Americanas regis Philippi oras vaſtari, reginæ illius piratas ad naues regias Americanis opibus onuſtas intercipiendas excubare, regem denique reginæ illius claſſe in aliis ditionis ſuæ partibus bello implicitum diſtineri eum in finem, vt dum regiæ vires alio auertũtur, Hollandicis rebellibus maior adſit quies & ſecuritas, & ad ſe colligendum vrbeſque contra regem muniẽdas maior ſuppetat poteſtas & opportunitas. atq, hęc omnia ſic perpetuò geſta multis annis antequã vel facto vel dicto reginã rex ille læſerat. & vnica illa ĩpudens cauillatio qua hæretici Angli in primo rebellionis huius ortu regis Hiſp. pecunias ducibus ſuis ad exercitus ſtipendia in Flãdriã miſſas mero latrocinio (quid enim ego ficũ ſuo nomine nõ appellem) inuaſerunt, demonſtrauit quid fidei à Caluiniano principe aut Conſiliariis erat deinceps eo bello toto expectandum. Quum enim Hiſpani mercatores ſupra octies centena millia ducatorum mari in Flandriam deferentes, vt Caluinianos piratas Anglos Galloſque mari Britannico liberè graſſantes vitarent, freti amicitia & fœdere regis ſui cum Angliæ regina in portus Anglicanos fuiſſẽt inuecti: infeſtiores terra prædones quàm mari piratas inuenerunt. Regina enim à ſuis Conſiliariis inſtructa, ne talem prędã

pecuniæ regis Hiſp. perfidioſè ab Anglis interceptæ. An 1568.

Vide edictum reginæ & reſponſum legati regis Hiſpaniæ en l'hiſtoire des troubles de Flandres per Sratiũ lib. 2. à fol. 113. vſque 123.

è manibus dimitteret,& vt ſimul ereptis Duci Albano militum ſuorum ſtipendiis, Aurãgianis proditoribus tanto maius robur adderet;cauillata eas pecunias non eſſe regis Hiſpani *optimi fratris & fœderati ſui*(ſic enim loquebatur) ſed mercatorum quorundam Genuenſium à quibus eas certo fœnore mutuari vellet, vniuerſas fiſco ſuo intulit. Et quanquam eo commento nihil eſſet improbabilius (nam Calecutij mercatores cum ea pecuniarũ vi tam crebrò quàm Genuẽſes Britannicum mare nauigant,prætereaque & mercatores,& naues,& pecuniæ ipſa forma impreſſa veritatis fidem faciebant, & regis Hiſpaniæ in Aula reginæ legatus,& Nuncius à Duce Albano ad reginam miſſus euidentiſſimis documentis oſtenderũt pecuniam eam eſſe regis Hiſpani) illa tamen in priore commento perſiſtens eam eſſe pecuniam non regis ſed mercatorũ genuenſium, prædam omnem à piratis maritimis ademptam ſibi reſeruauit. A quo tẽpore vſque ad hodiernum diem, perpetuam quandam piraticam erga regis illius ſubditos ad rebelliũ Aurangianorum defenſionem exercuit. Ecquid verò hac tẽpeſtate intercedebat fœdus aliquod reginæ illi cum rege Hiſpaniarum? & quidẽ arctiſſimum, ſanctiſſiméque iuratum, non modò antiquum illud domus Burgundicæ cum principibus Angliæ,ſed nouũ inter hos duos principes ante paucos annos factum,& quo regina in magnis difficultatib⁹ poſita cõtra potẽtiſſimos principes ſe maximè roborauit,propterea; regi Philippo maximè debebat,vſq; eò vt Gallici ſcriptores eũ reginæ ei⁹ *protectorẽ* vocẽt,eamq; reginam

Impudens mendacium Caluiniſtarum Angliæ.

Fœdus reginæ Angl. cum rege Hiſpan.

Guicciardin in hiſt. Belgica.

Belforeſt lib. 6. cap. 86.

ſe *Philippi protectioni ſubmiſiſſe* ſcribant. Sed fides Euangelica (Caluiniſmi) nullum fœderum, nullam amicitię, nullam quantæcunque beneficentiæ rationem habet : & qui hæreticos
Rom.1. omnes *naturalis affectionis* expertes ab Apoſtolo
2. timoth. 3. dictos meminerit, non mirabitur ſi Caluiniſtæ quos Euangelium & inſtitutio adeò proditoria, maligna, ingrata, nefaria, & planè belluina infecit, omnium ſint hæreticorum maximè infideles, & erga ipſos amicos & patronos ſuos ingratiſſimi.

11 ¶ 11. Percurramus verò eiuſdem reginæ cum altero rege Galliarum fidelitatem quæ quidem ſæpe eſt iterum & tertiò iurata, ſed quo fructu & effectu cõmunis experientia docuit. In tot enim ſubditorum Hugonotarum contra regem illum præliis, ecqua manus Anglorum regi opẽ tulit? ecqua peditum cohors? ecqua turma equitum? An vllæ ciuitates vel contra rebelles defenſæ, vel à rebellibus ereptæ ſunt Anglorũ fœderatorum opera? Quum Hiſpani, quum Itali, quum Germani, quum Burgundi regibus illis indigniſſimè per ſuos ipſorum ſubditos nequiſſimos & impuriſſimos proditores oppugnatis ſuppetias tulerint, quod vel minutum ſupplementum ſiue militum, ſiue pecuniarum à fœderata ſua principe regina Angliæ ad eorum auxilium venit? Inaniter quid ea non fecerit inquiro, quum quid fecerit magis ſit arguendum. Tanquam enim non cum regibus, ſed cum illiorũ rebellibus, non cum Carolo & Henrico ſed cum Colignio & Condæo fœdus

per-

percuſſiſſet, tanquam ipſa non princeps eſſet ſed priuata, nec aliquid in ſe haberet generoſi regũ ſanguinis, ſed ex turpiſſimo & Catilinario Hugonotarum, & Geuſiorum, & ſimilium rebellium atque proditorum ſemine fuiſſet concreta: ita his quoque regibus Gallicanis ſemper fuit infeſta, & pro rebellibus cõtra reges illos ſtetit: Colignium ſuis opibus auxit, Colignium ſuis militibus iuuit, Colignio innumerabilem pecuniam ſubmiſit, Colignio ſupplementa rerũ omnium terra marique ſuppeditauit, Colignio contra Franciſcum primò, & tum contra Carolũ, & deinceps Nauarræo, Condæo, & Caſimiro contra Henricum Gallorum reges ſemper & conſiliis, & auxiliis, & quibuſcunque poterat modis adfuit, & cũ illis ad veros reges deprimẽdos & opprimẽdos & regno penit⁹ eiiciẽdos, contẽptis fœderibus & iuramentis, opes & vires ſuas conſociauit. Sed ne nimis generaliter & vagè diffuſa feratur oratio, quanquam hæc ſunt in oculis omnium geſta, & facilè poſſunt cuiuis innoteſcere, vnico tamen exemplo de fide erga poſteriorem Galliæ regem Carolum nonum perfidioſiſſimè violata, euangelicam principis & Concilij Anglicani in fœderibus ſeruãdis fidem mõſtrabo. Nullum opinor fœdus multis annis aut honorificẽtius aut ſolẽnius factum, vel conditionibus exactè & ſubtiliter expreſſis deſcriptum accuratius, quàm quod paulò ante mortem Caroli 9. inter eum & reginam illam ſanciebatur. Cuius inter alia multa iſtæ conditiones erant. *Principes illi ad mutuam*

Fœdus reginæ Angl. cum rege Franciæ.

Ann. 1572. Poplin. lib. 34.

Hiſtoire de M. Pig. li. 10. ca 7.

Mmm

alterutrius defenſionem aſtringantur contra omnes alios fœderatos, amicos, cognatos & fratres, abſque vlla exceptione perſonarum, cognationis, cauſæ, aut alterius contractus. Mari ſubminiſtrabunt mutuò alter alteri octo naues inſtructas & in iis mille ducentos milites, terra ſi opus ſit ſex millia peditum &c. Formam autem iuramenti quod regina Angliæ præſtitit, ad inſigniorem hiſtoriæ conſequentis memoriam ita hiſtorici annotarunt. *Nos Elizabetha Dei gratia Regina Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ, defenſatrix fidei, promittimus & iuramus in verbo Reginæ & fide principis Chriſtianæ, in manibus illuſtriſsimi Ducis Memorancij Paris & Mareſcalli Franciæ, per ſancta Dei euangelia, quòd ſeruabimus & faciemus ſeruari ſine vlla contradictione omnia & ſingula pacta, conuenta, & articulos fœderis, fidelitatis, & arctæ amicitiæ ſtabilitæ inter nos & Carolum fratrem noſtrum. Nec patiemur aliquid innouari per nos aut ſubditos noſtros quocũq; modo directè vel indirectè in dãnum aut præiudicium huius confœderationi.* Hoc fœdus tam diligenter compoſitum, tam ſanctè iuratum, quã citò iniuſtiſſimè ruptum eſt? Obſedit paucis poſt ſeptimanis Carolus rex Rochellam non ipſi tantùm, ſed toti etiam orbi Chriſtiano rebellem, vt quæ Chriſtianos omnes qui *non eſſent religionis Rochellenſis* aut Aurangij principis ſubditi, tanquam hoſtes ſuos prædabatur. Rochellenſiũ res in magnis verſabantur anguſtiis. Terra exercitus ingens eos acerrimè oppugnabat. Mari claſſis regia eos claudebat, vt nullaupereſſet vel terra vel mari rebellibus illis ſpes, niſi regis Gallorum fœderata fidem nuperrimè datam contemneret, & re-

En parole de royne & foy de princeſſe Chreſtienne.

Suprà fol. 220, 221.

bellibus illis more ſuo ſuccurreret. Neque verò ea expectationem illorum feſellit. Pauci enim menſes effluxerant quum Mongomerius cùm claſſe ad auxilium ferendum aduenit. At claſſem eam vbinam comparauit? vbi armauit? In Anglia. Quibus militibus? Anglis, quorum multas illic turmas collegit. Quibus præfectis militarib'? Anglis, Chãpernono, Vvintero, Puluertoto, Morgano, & alijs pefmultis. Ex quibus portub' ſoluerũt? Ex Anglicanis, Falmue & Plĩmuë. Quænã erat claſſis illi' nauis prætoria, & vt vocãt, Admiralia? Anglicana *Prima-roſa*, quã regina Angliæ iam tũ ſophiſticè mercatori cuidam Anglo vendiderat. Quot Anglicanæ naues eam ſequebantur? Decem, ſed illæ decem Rochellenſibus quinquaginta quæ in eadem erant expeditione, & magnitudine, & belli gerendi commoditate præſtantiores. Quum ad rem gerendam ventum eſſet, cuius vexilla & inſignia more militari in antẽnis nauiũ ſunt explicata? Reginæ Anglicanę. Hoc eſt fœdus, hoc iuramentum hoc tempore Anglicanum. Hoc verbum, hæc *fides principis* iuxta euangelium & fidem Caluini *Chriſtianæ*. Sic illi per *ſancta Dei euangelia* iurant. Sic illi *nec directè, nec indirectè* contra fœdera cum principibus Catholicis facta quidquam moliuntur. Non ſolummodo regi naues quas pollicebantur non reddunt, nec ſolùm hoſtibus auxilia vt debebant *directè & indirectè* non negant, ſed contrà duplici periurio, & regi quod æquum erat non ſubminiſtrant, & hoſtibus eius

Inſignis perfidia reginæ Angliæ erga regẽ Franciæ.

quod iniquiſſimum & contra fidem erat largiuntur, idque multo cum fęnore & redundantia: illis nimirum tribuentes naues decem quas huic promiſerant octo, nec præſtiterunt vnã. Atque hoc ita factum eſt, vt & regi tum viuenti Carolo, totique regno grauiſſimè nocuerit, & Henrici fratris qui tũc vice regis exercitui præfuit famam atque exiſtimationem maximè læſerit. Quum enim domiti ferè eſſent rebellium animi, duxque eorum peritiſſimus La-noæus partim Miniſtrorum inſolentiam dedignatus, partim fælicem ſucceſſum deſperans è ciuitate diſceſſerat, vt magna ſpes eſſet de illo rebellium portu & perfugio capiendo, atque ita regnó toto tranquillando: tum hæc Anglicana claſſis ſubmiſſa eorum & inflauit animos, & auxit inſolentiam: & quum pauciſſimis diebus antea regis frater eos ad obedientiam regis cohortatus, recẽti fœdere & iuramẽtis Anglicanis fret⁹ magna contentione aſſeueraret nullam ſubeſſe Anglicani ſubſidii ſpem, tum eo ipſo quaſi tẽporis momento hæc ſubſidia in alto mari comparuerunt, tanquam ad principem eum inſignis mendacii & vanitatis coarguendum. Cuius claſſis duces iuxta conſilium quod in Anglia ceperant ad Gallos vehementius terrendos, in ſummitate malorum *Crucem rubram Anglicani regni inſigne* erexerunt, vt Gallis quaſi clariſſimo buccinæ ſonitu *denuntiarent, hanc expeditionem reginæ Anglicanæ voluntate, & armis, & opibus, & nauibus* eſſe factam. Alia exempla periurii & infidelitatis Anglicanæ facilè ad memoriam ſuam

Popliniere vbi ſup. & La Val, lib 25.

reuocare poterunt, qui vel in rebus politicis vel etiam in hiſtoriis communibus ſunt verſati. Ego enim vno vel altero exemplo memoriam tantùm peritioribus redintegro, iiſque ad alia repetenda tanquam viam commonſtro: quæ tot ſunt erga Galliæ reges egregia & obſtupenda, quot fuerunt in hoc regno rebellium contra regem inteſtina prælia. Semper enim regina illa contempta fide & fœdere quouis, ſuis opibus rebellium partes fouit. At de quibuſcūque auxiliis regi ſuppeditatis quis vnquam audiuit? quæ hiſtoriæ memorant? qui annales loquuntur? Fides nimirum Anglicana in hoc genere, nihil quicquam differt à Trucſeſiana, nihil ab Aurangiana: eſt enim perfectè Caluiniana, hoc eſt ſummè periura, ſummè Macchiauelliana, cuius euangelium hac in re idem prorſus cum Caluiniano hoc habet commune & certiſſimum principium: *Principi peierare, fallere, & diſsimulare, ſine vlla dubitatione licet.* Et rurſus. *Princeps ingenium verſatile & arte vſuque factum in ſæuitiam & perfidiam habere debet, & reipſa talem ſe præſtare quoties expedierit.* Quod à Macchiauello hauſtum in ſuas euangelicas *Inſtitutiones* trāſtulit Caluinus, in eo magiſtrum ſuum Macchiauellum antegreſſus, quòd Macchiauellus hoc ſolùm principibus licere putat, Caluin⁹ autem non ad principes modò reſtrinxit, ſed ad Caluiniſtas omnes, ad omnes nimirum *fide ſua illuminatos*, ad omnes quibus *euāgelij noui lux affulget*, hoc Macchiauelliani euangelij principium accommodauit.

Angli rebellibus ſēper, regi nunquam opem ferūt.

Macchiau. de principe cap. 18.

Caluin. Inſtit. lib. 4. ca. 13 § 21. Vide ſuprà fol. 227.

12 ¶12. Horum autem vtrũq; de perfidia & ſæuitia, quemadmodum eadem Angliæ Regina erga Scotiæ prĩcipes & matrẽ & filiũ exercuerit, præſtat ſilentio prætermittere quã paucis attingere quod nec paucis nec multis pro rei magnitudine poteſt explicari. Quẽadmodũ enĩ pictor ille quum in bello Troiano hiſtoriã Agamemnonis Iphigeniã filiã ad deos propitiandos immolaturi depingeret, triſtem fecit Chalcantem ſacerdotem, mæſtiorem Vliſſem, lachrymãtẽ Menelaum patruũ, patris autem Agamemnonis caput velo quodam operuit & inuoluit, quia ſũmum illum luctum penicillo non poterat imitari: ita quum Anglicana fides fuerit erga ſuos domi ſubditos crudeliſſima & perfidioſiſſima, perfidioſiſſima erga regem Hiſpaniæ, perfidioſiſſima erga reges Galliarum: tum erga reginam & regem Scotiæ incredibiliter omnem modum exceſſit, omnes humanitatis limites eſt præteruecta, ideóque quaſi obuolutam dimittens, hiſtoriam eam aliis malo cogitandam relinquere, quàm rudi carbone meo eius deformitatem deſcribendam ſuſcipere, cuius nec leuiſſimam particulam vlla oratione poſſum conſequi. Vnum hoc tantũmodo admonebo, ſi quis à primo regni anno quo regina illa & Concilium Anglicanum Gallos regnum illud in obedientia reginæ & mariti Galliarũ regis fide cõtinentes expulerũt regni Scotici hiſtoriam perluſtret, etſi plurima fuerint inter reginas illas fœdera, nuncii, legationes, munera, literæ, multa arctiſſimæ amicitiæ ſigna & ſymbola, ſemper tamen arctior & verior interceſſit amicitia cũ

Cicero in Oratore.

Ann 1559.

rebellibus contra reginam. Simulatè, mendaciter, euangelicè iuxta euãgelium Caluinianum iurarunt reginæ & filio, at verè, ſolidè & efficaciter concitarunt & fouerunt Iacobum Baſtardum, & Catilinam Mortonum. illis dederunt verba, his affuerunt rebus & operibus: his ad illos circunueniẽdos fraudibus, debilitandos factionibus, opprimendos viribus, ad prodẽdos & deijciẽdos è regia dignitate, præbuerũt quicquid intimi & potẽtes amici chariſſimis amicis & fratribus potuerunt impendere. Neque hoc ipſorum actores & fratres diſſimulant. Quum enim infamis ille proditor, ille Catilina, alter Colignius, Scotorum flagitioſiſsimus Mortonus cuius propter infinita ſcelera & crudeliſſimã regis vltimi cædem caput in publico foro Edimburgi ante aliquot annos amputatum eſt, is poſtquam reginam è ſolio deturbaſſet, oppugnaſſet bello, inuaſiſſet authoritatem regiã, veróſque regis filij & reginę matris ſubditos plurimos interfeciſſet, regina autẽ Scotorum chariſsimæ conſanguineæ ſuæ reginæ Anglorum literis & promiſsis victa in Angliam ſeceſſerat, atq; illic cõtra ius gentiũ & omnẽ æquitatis & humanitatis ſpeciẽ in carcerẽ eſſet incluſa, inſecutus paulò pòſt Mortonus Anglicanæ reginæ hortatu, vbi Londinũ veniſſet, ea ſimulãs ſe velle ſũma æquabilitate cauſã reginæ Scotiæ & rebelliũ ei⁹ audire, per Cõſiliarios ſuos Mortonũ & qui cũ eo venerãt primũ admonuit vt ſi fieri poſſet *res nuper in Scotia cõtra regẽ & reginã geſtas tam euidentibus argumentis confirmarent, vt eas fuiſſe*

Incredibilis perfidia reginæ Angliæ erga reginã Scotiæ.

Mortonus.

Buchanan⁹ hiſtoriæ Scoticæ, lib. 20. pag. 703. &c.

iuſtas & ipſa Angliæ regina perſuaſum habeat, & alijs principibus rationem repoſcentibus honeſtè reſpondere poſſet. Hoc verò (Deus bone) quemadmodum fieri aut cogitari poterat! Vt enim ſubditi ſola ambitione moti contra legitimum regem inſurgant, vt eum circunuentum nefariè ſine iudicio. nocturnis inſidiis interficiant, vt contra legitimam principem rebellionem concitent, vt eam inauditam & tamen ipſorum procerum ſuorum iudicio ſtare paratam apprehendant & carceribus mancipent, & fideliſſimos primarioſq; regni ſubditos barbara immanitate trucident & ſuſpendant, vt hæc omnia patrent quò apoſtatam, baſtardum, ſpurium, nec *regis quidem vt vulgò prædicabatur*, ſed alterius neſcio cuius, terræ, imò inferni filiũ in regia ſede collocarent: vt pauculi prædones & ſacrilegi *ſæpius proditionis infamia notati, ſæpius damnati perfidiæ, ſæpius à furca* nimis magna reginæ indulgentia *redēpti*, reginæ ſuæ ijdem accuſatores, ijdem teſtes & iudices: imò vt ante iudicium datum, ſententiam qualis ipſis videbatur contra principem innocentiſsimam exequantur, & humana diuináque omnia iura peruertant, & regicidij ab ipſis commiſsi pænas à regina exigant: hoc quémadmodum probare Mortonus & ſocij poterant, aut reginæ Anglicanæ *iuſtè facta perſuadere*? Quanquam ſi vel leuem vmbram tolerabilis perſuaſionis moliri potuiſſent, non dubium eſt, quin ea reginæ Anglicanæ ſuffeciſſet. Sed quoniam tam craſsis & belluinis furoribus nullus probabilis fucus potuit obduci, ideóque

Blacuod. apol. pro regibus ca. 2 pag 34.

à proditoribus illis poſtulare vt ea *iuſtè facta perſuadeant* perinde erat ac ſi eos iuberet cœlum digito attingere, aut camelum per foramen acus adigere: eam ob cauſam regina Angliæ hanc nimis arduam difficilémque prouinciam admodum gratiosé conſiderans, per *eoſdem ſuos cõſiliarios* ſignificauit, *id ſi minus præſtare poſſemus* (inquit ex actoribus & perduellibus vnus) nec vllas immanium facinorum cauſas probabiles afferre, *tamen reginam nihil prorſus omiſſuram quod ad incolumitatem noſtram* & defenſionem *facere queat.* In quo regina illa re & opere ita dicit, quòd etſi ſacrilegia illa, etſi rebelliones, & periuria, & homicidia, & regicidia, & alia facinora quibus nec cogitari poſſunt magis infanda & horribilia eſſent toti mundo apertiſſima, quæ nec ab ipſis illis carnificibus poſſent excuſari: etſi ea cum rege & regina Scotiæ plurima habebat & fœderum, & iuramentorum, & cognationis ſanguiniſque vincula: tamen quia ab ijs omnibus eam generali quadam diſpenſatione liberabat *lex euangelij Caluiniani*, idcirco velle ſe rebellibus, & ſacrilegis, & periuris, & homicidis, & regicîdis illis adhæreſcere, *nec quicquam prorſus omittere quod ad incolumitatẽ illorum pertineret*, nec item quicquã prætermittere quod faceret ad reginæ matris & regis filij euerſionẽ, quorũ vtrúmq; & matris luctuoſiſsima cæde, & plurimis cõtra filium excitatis rebellionibus manifeſtè deinceps vſque ad hodiernum diem patuit. Sed abrũpamus iſta neceſſe eſt, niſi in infinitum velimus perpetuare orationem. Eſt enim

Ibid.
Nota mirabilem improbitatis defendendæ profeſſionem.

Anglorum Caluiniſtarum perfidia immenſa quædam abyſſus Atlantico Oceano profundior. Nec tam moleſtum eſt noua continenter exempla perfidiæ & periurij illic inuenire, quàm arduum, & vt opinor ne poſſibile quidem, vnicũ proferre exemplum eorum fidei & veritatis. Neque ſanè arbitror vllum exiſtere exemplum fœderis ab illis cum vllo Catholico rege, Luſitano, Hiſpano, Imperatore, Gallo, Scoto ſeruati, ſi tamen vel aliqua proprij commodi, vel leuis Euãgeliſmi ſui fœdiſſimo periurio iuuãdi ſpes emineret. At periurio rum & violatorũ fœderum erga omnes Chriſtianos reges, & in nauibus Luſitanorum piraticè captis ſpoliatiſque, & Mauris Turciſque cõtra regem illum ſolicitatis, & in multitudine rebellium Flandrorum & Francorum, in Aurangio, Ludouico, Colignio, Mongomerio, Caſtilionæo, in ciuitatibus Franciæ Flandriæque occupatis & contra reges illos defenſis, in Trucſeſio contra Imperatorem & pacem Imperij Anglicanis pręſidiis adiuto, & in Scotia iam 30. annos totos ciuilibus tumultibus & coniurationibus concuſſa atque vaſtata, innumerabilia exempla ſuppetunt.

13 ¶ 13. Quare vt ex Anglia in Galliam vnde digreſſi ſumus reuertamur, illic Caluiniſtas nullam iuramentorum habere rationem quid opus eſt nouis argumẽtis docere, quum illud tam multis hiſtoriis atque experimentis iam prius luculenter probatum dederimus. Omnia ſi quidem eo- Cap 6.
rum bella an non erant infinitis periuriis contra Deum & regem cumulata? Nam & contra regem eum tanquam perduelles bellabant, cui o-

bedientiam iurauerant, & contra Catholicam religionem pugnabant vt Apoſtatę atque hæretici, cuius in baptiſmo iurauerant & deuouerát ſe fore in æternũ defenſores. Ergo quotiéſcunq; in acie contra regem ſtabãt, periuri erant. Quotieſcunque contra eum ciuitatem aliquam defendebant, periuri erant. Quotieſcunque ſub Condęi aut Colignij vexillis contra regem regioſue militabant, periuri erant. Quoties eccleſias diripebant, quoties interficiebant presbyteros, quoties deſtruebant ſacella, quoties vaſtabãt monaſteria, in tota ſua Caluiniana militia, rebelles, ſacrilegi, & vnà contra Deum, eccleſiam, regémque ſuũ, iterũ atq; iterũ periuri erant. Neq; tamen ego illud ſolum animaduertendum dico quòd ita factis operibuſque ſuís periuri ſunt, ſed etiam quòd Euangelio ſuo, quod diſciplina, quòd conſcientia ad periurium impelluntur, atque ita impelluntur, vt Caluiniſta Catholicis iurans quum ad vtilitatem Euãgelij fallere poteſt, ſi tum nõ peierauerit, is ab eorum cõgregatione vt impius & fictè Euangelicus verorum Euangelicorum cõſortio indignus repellitur, vt peccator maximus condemnatur. Sic enim à clariſſimis ducibus in congregatione ſoléni definitũ, & ſacramentaria cęna (quod eſt grauiſſimum inter fratres rei cõfirmandæ ſymbolum) ratum factum eſt, idque Rochellę, vbi tum Miniſtri potiſſimum dominabãtur vt ſuo loco oſtédimus. qui etſi à rege & quoad conſcientiam intrinſecè credendi, & quoad libertatem externè ex omnibus in orbe terrarum ſectis, quam vellent, &

Omnes Hugonotarum in Gallia res cum periurio geſtæ.

Suprà fol. 227.228.

qualemcunque cuperent eligendi & profitendi liberam haberent copiam, nec quicquam omnino poterant deſiderare quod rex illis non indulſerat, ijque viciſſim regi Carolo obedientiam eo ipſo tempore iuraſſent: vt primùm tamen fratres Euangelici cœpiſſent iuramentum illud Caluinianè interpretari, *Fidem quidem regi datam ſeruandam eſſe verum eſt*, ſed cum multis exceptionibus, quarum præcipuæ ſunt, *ne id fiat cum periculo proximi, multo minus cum detrimento gloriæ diuinæ*: nunc autem innumeri ſunt per Galliam fratres Euangelici, multa Lutheranorum, multa Anabaptiſtarum, plurima Libertinorũ millia, qui niſi vos opem feratis in magno verſantur periculo, valdéque obſcuratur diuina gloria niſi tales Euangelici liberè creſcãt & multiplicentur, & iſtis certè temporibus *duplicatis peccatum veſtrum niſi fœdera & iuramenta regi facta rumpatis, non minus quàm peccauit Herodes qui Iohannis caput filiæ promiſit, & vt promiſſo ſtaret amputauit*: hoc commentario poſtquam interpretes illi iuramentum illuſtraſſent, Rochellenſes ſtatim ſpiritu Euangelico pleni obedientiam & iuramentum quod regi fecerant rumpendum eſſe decreuerunt, & noua cum cæteris Galliæ rebellibus fœdera & conſpirationes ſuſcipiendas, eaſque ſine mora ſtudioſe coiuerunt: ne ſi fideles regi Chriſtianiſſimo diutius manerent, atrociter deum offenderent, & Herodiano peccato ſeipſos illigarent, perindè ac ſi ſanctiſſimi prophetæ Domini præcurſoris caput abſcidiſſent. Quemadmodum autem miniſtri, & ſynagoga, & duces inferiores Caluiniſtæ ex verbo

Caluiniſtæ natura fidei ſuæ ſunt periuri.

Domini cenſuerunt eſſe maximè Euangelicum fallere Catholicos & mendaciis periuriiſque eorum ora oblinere, ſic etiam ipſe princeps Cōdæus alter Caluiniſmi Atlas cum miniſtris & ducibus illis ex ſupremi principis Nauarræi ſententia ſtatuit illud eſſe optimè factum & Euangelij Caluiniani puritati inprimis conſentaneũ. Quũ enim Catholici in generali illo Ordinum Gallicanorum conuentu Bleſenſi declarauerant regem etiamſi promiſiſſet libertatem religionis Caluiniſtis, non teneri tamen ad eam tribuendam, eò quòd Caluiniſtæ conditiones ex quibus illa libertas pendebat & cum quibus adiunctis data fuerat perfidioſe violaſſent, quorum permulti abiurauerant religionem Hugonoticam quam tamen deinceps amplexi fuerãt: ijq; & alii plurimi iurauerant ſe pro eadem hæreſi nunquam cum rege bellum geſturos, in quo tamen rurſus fidem datam fregerunt, ideóque quum illi prius infideles & perfidi fuiſſẽt, improbè requiri à rege vt is periuris & proditoribus illis fidem datam ſeruet: Princeps Condæus tanquã chirurgus Caluinianæ medicinæ peritiſſimus his vtriſque vulneribus vnico hoc emplaſtro medetur, quòd videlicet iuramentũ factũ cum detrimento Caluiniſmi neminem Caluinianum obligat; quin potius Caluiniſta quiſque obligatur illud contemnere & reſcindere quum primum datur opportunitas. Sic enim ſcribit in ſua proteſtatione contra conuentum illum Bleſenſem, idque cum *conſenſu & approbatione* regis Nauarræi. *Promiſſum illud Euangelicorum de armis*

An. 1577.

Principes Caluiniani profitentur ſe nulla cũ Catholicis fœdera ſeruaturos.

Conformement à la volonté du Roy de Nauarre.

Hiſtoire de Poplin. li. 41. La Valli. 33. ann. 1577.

contra regem non ferendis, & de abiurata religione (Caluiniana) *factum eſt contra bonos mores, contra Deum eiuſque religionem, & cauſa eſt peccati, ideoque qui tali promiſſo ſe obligarunt, illud ſeruare minimè tenentur. Praterea promiſſum illud exprimebatur timore. Timebant enim crudelitatē & tyrannidē Papiſtarum, quod ſatis eſt ad eos à vinculo promiſsionis ſuæ abſoluēdos.* Ita nō ſolū facto neglexerūt vota, promiſſa, iuramenta ſua Caluiniſtæ quotiès id vel ſibi commodum vel Catholicis fuiſſet incommodū, vt ex omnibus eorum tota Gallia præliis, coniurationibus, captis vrbibus, Aurangianis, Anglicanis, Caſimirianis, Bipontinis, multiſque talibus cōtra regem & rempub. fœderibus patuit: ſed etiā generali quadā regula ſtatuerunt quicquid iurauerūt Catholicis, ſi illud iuramentum cum minimo Caluiniſmi detrimento ſit coniunctum, eo ipſo fieri *contra bonos mores, contra deū*, quia fit *contra eius religionem Caluinianam*, & conſequenter eſſe *cauſam peccati*, à quibus omnibus iuramentis non opus eſt Caluiniſtæ nouam aliquam relaxationé quærere (quod tamen facillimè eis largitur euangelium) quum hic generali quadam diſpenſatione à talibus vniuerſè *per ſuprema eccleſiæ Gallicanæ capita* Condæū & Nauarræū abſoluantur. Fingite verò iam Nauarræum Catholicis de religione Catholica non lædenda maximis quibuſque promiſſorū & iuramentorū ponderibus & religionibus cauere: ſi tamen vnà meminerimus quid ipſe de religione Catholica & Catholicis ſentiat, niſi nimium ſtupidi ſumus ſtatim aduertimus nihilo plus eſſe in promiſſis & iuramentis illis momenti, quàm ſi ſtupeo filo

Sampſonem aut Herculem velis alligare. Calui- *Iudic.16.*
niſtis enim Catholici ſunt Cananæi, ſunt Moa-
bitæ & idololatræ, & Catholica religio eſt illis
idololatrica & ſummè in Deum contumelioſa,
& Caluiniano Euangelio hoc maximè inſitum
& innatum altiſſiméque impreſſum eſt vt om-
nibus neruis eam euertat & diſſipet, ad quam
exterminandam videmus illos fratres etiam
quum priuati eſſent in tota gallia contra reges
obſtinatiſſimè depugnaſſe, nec vllis detrimen-
tis, cædibus, & internecinis ſtragibus ab in-
cæpto deſtitiſſe. Et quod priuati ſubditique fe- *Nulla fi-*
cerunt contra reges, id cùm reges euaſerint non *des haben-*
facient contra ſubditos & priuatos? Cùm rex *da Nauarr.*
eos ad tale bellum animauerit, non multò
magis contra fidem Catholicam exardeſcent?
Cùm reges aduerſarij eos frænarent, quia tamen
Euangelium eorum ad fidem Papiſticam de-
ſtruendam impellebat, vt hæreſim ſuam auge-
rẽt, pro ea inuitis regibus ad arma prorũpebant,
& illa immania facinora in ſacerdotibus, in tem-
plis, in totis vrbibus ſuccendendis patrabant:
& quum præter hæreſim rex quoque eos ad
bellum cohortabitur, quum ad ſacerdotes tan-
quam hoſtes ſuos & Euangelij ſui mactandos ſi
non verbo, ſaltem facto, voluntate, tacita ap-
probatione commouebit, non multò magis ad
omnem ſæuitiam feritatemque incitabuntur?
Et quemadmodum poteſt rex non omnibus vi-
ribus ſuis ad fidem Catholicam radicitus euel-
lendam cõniti, cuius auribus perpetuò miniſtri
inſonabunt idcirco gladium eſſe ei diuinitus

traditum tanquam alteri Sauli vt Catholicam fidem & Amalechitas illos Papiſtas funditus diſperdat? Num ille cauſabitur iuraméιum ſuũ factum Catholicis ſubditis, qui tota vita nullam habuit curam iuramenti quod fecerat Catholicis regibus, & qui iam antea perſuaſiſſimum habet tale iuramentum eſſe *contra deum*, *contra bonos mores*, cuius obſeruatio peccatum eſt non minus horribile quam ſi Iohanni Baptiſtæ ipſiſque Apoſtolis Saluatoris noſtri crudelem necem afferret? Num ille vt Papiſtis antiquis hoſtibus ſuis gratificetur, patietur ſe priſcis illis tyrannis & perſecutoribus, Herodi, Neroni, Domitiano, à ſuis reuerendis miniſtrellis annumerari? Aut num illi hoc prætermittent, qui viginti ſex annis totis nihil ferè aliud in ſuis conſiſtoriis, concionibus, cœnis, in ſua bellica & cruenta theologia inculcarunt? Aut verò ſi non ſtatim hac via difficili & aſperà, ſed alia multò magis leni & trita ingreſſurus ſit, fidemque ſuam re ipſa variaturus quemadmodum Miniſtri ſuas variant concionandi rationes, qui nunc è ſuggeſtis prædicant & li-
« bellis æditis diſputant, Deum nemini reuelare
« Euangelii veritatem vt ea ſit ampliſſimi regni
« amittendi cauſa: quumque Miniſtri Germaniæ
« ſuis largiuntur principibus Electoribus vt ad e-
« ligendum Imperatorem Germaniæ, dimidiatæ
« Miſſæ interſint, multò magis ipſos diſpenſare
« poſſe cum Nauarræo, vt ad lucrandum opulen-
« tiſſimum regnum Galliæ Miſſam integram ſe-
« mel atque iterum audiat: & hanc item ob cau-

ſam

ſam poſſe cum hoc turbulento & periculoſo „ tempore iurare Catholicis Catholicæ ſuæ reli- „ gionis conſeruationem, quando ſine his duo- „ bus regnum illud non poſſit aſſequi: ſi inquam „ ille ab iſtis ita perſuaſus horum vtrumque fe- cerit, & Catholicis quolibet iuramento quantiſcunque conditionibus & circunſtantiis deuincto quod requirunt pollicitus fuerit, & ad aliquod tempus hoc totum verè fideliterque præſtiterit: num poſtea quando in ſolio regali ſecurus conſidebit, Miniſtri obliuiſcentur ei ſuggerere alterũ illud effugium, ſe iuraſſe quidem ſed *timore adductum*, ne Catholici ad eum turbandum & à Corona Gallicana repellendum perniciosè conſpirarent, & bolum tantopere expetitum è faucibus eriperent? Nunc verò poſtquam regni poſſeſſionem eſt adeptus non debere eum deinceps iuramento ſtare, neque verò teneri, quando *timor ille* quo compulſus iuramentum dedit, lõgè grauiſſima cauſa eſt & abũdè ſufficiens *ad eum à vinculo ſuæ promiſſionis abſoluendum.* Atque his ego potiſſimum argumentis ductis à natura rerum, à natura huius hæreſis, à generali Caluiniſtarum omnium praxi, ab eo quod eſt in Nauarræi animo altiſſimis tanquam radicibus funditus infixum, vt mutari non poſſit, Nauarræum infidelem eſſe & Catholicis perpetuò infidelem & perfidiosũ futurum demonſtro. Qui ſi ad particulares eius actiones, ad pacificationes, ad fœdera, ad pacta & conuenta cum variis ciuitatibus velim deſcendere, multitudine immenſa turpiſſimorum

Actiones Nauarræi perfidioſiſſimæ.

periuriorum, & promiſſorum impudentiſſimè violatorum hoc totum magis adhuc clarè euidétérq; ad cõmunem hominum ſimpliciſſimorum intelligentiam facilè poſſem illuſtrare. *An. 1575.* Et quidem ſi quis hiſtoriam rerum eius geſtarum inchoare velit ab eo anno quo è Catholicè Chriſtiano euaſit Caluinianè Euangelicus, is omnino & in omnibus & ſingulis (opinor) publicis actionibus comperiet eum pro fide Chriſtiana fidem adhibuiſſe verè Caluinianam, hoc eſt veriſſimè Mahometanam & Antichriſtianam. Mox enim etſi Henricus è Polonia reuerſus, *Suprà fol. 95. 96.* iam tum Caluiniani in Gallia regni fundamenta exorſus, Nauarræo ſuiſque ſectarijs quibuſcunque, omnis generis hæreſum ferendarum ſumma cum ſecuritate largiſſimam feciſſet copiam, modò deinceps cum ſuis quietè ſine aliqua Status publici conturbatione viueret, quod ille & in Aula moratus, & ex Aula profugus quando edictum illud pacificationis emittebatur ſanctiſſimè iurauerat: eo tamen ipſo anno, & ſemper in poſterum, quid aliud fecit, deliberauit, molitus eſt, quàm quo modo vrbes contra iuramentum regi datum interciperet, interceptas contra fidem ciuibus datam muniret & præſidiis ſuis Gaſconicis oppleret, earúmque eccleſias contra fidem & regi, & ciuibus, & Deo ipſi iuratam ſummo cum ſacrilegio diriperet & expilaret, multiſque in locis funditus excinderet. In ciuitatem Agenenſem *Ieu de tripot.* ſolidæ & ſecuræ (vt putabatur) pacis tempore ſub ſpecie iocos ludoſque hilariter agendi ad-

miſſus eſt, ſed prius horribilibus iuramentis & in nomine regis Chriſtiani, & in fide baptiſmi ſui, ciuitatis eius Magiſtratibus ſe obſtringens nihil ſe penitus in ciuitate ea immutaturũ, multò minus militares aliquas copias præſidij nomine eis impoſiturum. Et tamen pauciſſimis pòſt horis, eodem ipſo die à meridie quatuor militum cohortes vagè & diſpersè palantes ne aduerti poſſent ciuitatem ingrediuntur, qui numerus paulò pòſt duplicatus eſt: móxque ciues omnes ad magnum pecuniarum numerum pendendum compulſi, perinde acſi legitimo bello oppugnati, capti, & ſubacti fuiſſent, egregium fratrum Prædicatorum monaſterium penitùs euerſum, niſi quòd ad arcem conſtruendam aliqua pars reſeruata eſt, eccleſiæ aliæ ſpoliatæ, Catholici omnes eiecti in exilium: nec fæminæ horum crudelitatem effugêre, quarum multis matronis honeſtiſſimis vis turpiſſimè illata, è quibus vna ſic cõſtuprata, vt altera Lucretia non quidem gladio ſuo ſed partim raptoris iniuria, partim mœrore & ſceleris indignitate interijt. Anno 1579. profecta ad Nauarræum regina matre, poſt longas vltro citroque deliberationes & diſputationes tandem pax confecta eſt. *Ad quam benè, firmiter, directè, & ſincerè obſeruandam, rex Nauarræus, princeps Condæus, & viginti alij illuſtriores reformatæ (quæ dicitur) religionis nobiles iurarunt.* Mox Regina ad regem Pariſios, ſpei & gloriæ plena quaſi omnia in Guienna & Gaſconia egregiè pacificaſſet reuertitur. Vix autem ea Curiæ regalis limen attigerat

A Nerac. Vide articulos apud la Val lib. 38.

Religion pretendue reformee.

Cahors. Mende. l'Iſle.

cũ ecce frequentes nuncij aduolant Nauarræũ eſſe in armis, ciuitatéſque inſignes cepiſſe, Cadurcum, Mendẽ, & Inſulam, imminere Rhodis, & multas præcipuas Guiẽnæ & Gaſconiæ vrbes niſi maturè ſuccurratur in sũmo eſſe diſcrimine. In eas autẽ adeò perfidioſe occupatas qua clemẽtia vſus ſit ex Cadurcenſi conijci poteſt: vbi præter multas virgines & honeſtiſſimas matronas vſitato fratribus Euãgelicis more violatas, omnes ciuiũ domus militibus in prædã & direptionẽ datę ſunt, ſeptẽdecim eccleſiæ prius auariſſimè & ſceleratiſſimè ſpoliatæ pòſt à fũdamentis exciſæ, monumenta & ſepulchra euerſa, oſſa ſepultorũ ſiue principũ ſiue Sanctorũ eruta & abiecta, SS. reliquiarũ thecæ & capſæ ablatæ, fuſę, & in domeſticos vſus culinæ vel menſæ Nauarræi commutatæ, vt vel ipſo Baltazare tyranno illo Babylonio magis prophanus Dei & ſacrorum contemptor omnibus innoteſceret: qui etſi *in vaſis aureis & argenteis quæ è templo Hieroſolymitano aſportata fuerant* cum ſuis Nobilibus & mulierculis bibit, tamen ea prorſus fundere & ſuis vſibus accommodare auſus non eſt. Quo die hæc pax ad S. Seuerum Nauarricæ gubernationis oppidum publicata eſt, eiuſdem diei nocte proximè conſecuta vicini caſtri milites pręſidiarij, celebrem Abbatiam nocte adorti monachos in ſuis lectis dormientes pugionibus confoſſos obtruncarunt, Prioremque quòd non ſtatim expiraret, immiſſo in lectum puluere tormentario in cineres redegerunt. Hac eadem omnino fidelitate &

Daniel. cap 5.

Ibi. v. 3.

poſteriores quædam pacificationes ab iſto fidelium principe ſeruatę ſunt, cuius rei locuples teſtimonium prębent vrbes Tartas, & Montmarſan quæ in ſumma pace à militibus Nauarricis admotis noctu ſcalis occupatæ & primariis Catholicis iugulatis direptæ, planéque hoſtiliter depopulatæ ſunt: aut etiam Bourdellois vbi duo fratres quòd ab Hugonotica fide ad Catholicam rediiſſent, in domo ſua obſeſſi, & tandem ſub *fide regia*, de vita futura ipſis ſalua ſe dedentes, illico in gratiam cuiuſdam Nauarræo chariſsimi gladiis confixi obtruncantur. Et vt breuis ſim nec ſingula faſtidioſe conſecter quæ aliunde nullo negotio peti poterunt, hoc ipſum nuper ab eo & chariſsimo ſuo, vti vocat, fratre Hypocrita Tyranno pridem extincto cõtra antiquiſsimum & toto Chriſtiano orbe celeberrimum Pariſienſe Parlamentum, erectum nouum & adulterinum Turonibus falſi nominis Parlamentum, eodem prorſus modo ſpirituque quo Ieroboamus nouum in Bethel idololatricum templum vituloſque aureos contra antiquum Salomonis Templum verumque Dei cultum Hieroſolymis inſtituit: quid eſt aliud quàm manifeſta quædam proteſtatio de ſingularibus iniuriis Catholico Galliarum ſtatui & nomini in præſentia in dies ſingulos illatis, & deinceps in poſterum continenter inferendis? Cuius item egregij conuenticuli Senatores & præſides iam nunc propter ſummum ſuum in ſinceros Catholicos (quos *fœderatos* vocant) odium, maleuolentiam, & iniuſtitiam

A Flex & Contras.

La-fitte.

Fauas.

Suprà fol. 195. 196.

3. Reg. 12.

Les Ligueurs.

adeò infames ſunt, & qui veros Catholicos tam innumeris damnis, mulctis pecuniariis, carceribus, exiliis, bonorum publicationibus, & crudeliſsima ſæpenumero morte afficiunt, vt eorum Senatoriæ togæ non tam ſuo natiuo Tyrio colore quàm copioſo miſerorum Catholicorũ ſanguine, vulgari ſermone dicantur purpuraſcere. Et tamen poſt hæc & alia huius generis innumerabilia, rex iſte per antiphraſin Chriſtianiſsimus non ſolùm per ſuos conductos rabulas aſſeuerare, ſed ipſe ſæpenumero *per fidem* ſuam non tantùm Caluinianam ſed etiam *regiam* deierare conſueuit, ſe nunquam malum aliquod Catholicis intuliſſe, quin potiùs eos defendiſſe & in poſterum *vnà cum ſua religione Catholica Apoſtolica Romana defendere* velle non minus quàm amantiſſimos ſuos Hugonotas cum eorum Caluiniſmo. Sed iam opinor poſt tam diuturnam & luctuoſiſſimam experientiam, ipſis etiam puerulis & baiulis conſtat, fidem principum Caluiniſtarum qui omnes omnis fidei verè tã ſunt inanes quàm ignis humoris aut plumbum leuitatis, ſiue ea ſit fides Valeſiana, ſiue Nauarræa, ſiue Iezabelina, ſiue Aurangiana, ſiue Trucſeſiana, ſiue Condæana, ſiue Coligniana, ſiue denique Caluiniana cuiuſcunque generis & ſectæ, idem prorſus valere quod *fides Bleſenſis*, idem quod fides *Diabolaris*, hoc eſt eam fidem eſſe millies fide Græca aut Punica infideliorem, cui ſi quis Catholicus quando agitur de Catholica religione fidat, is non minus cõtra rationem & naturam inſanit,

O puriorem & fidem regiam.

Verba edicti à S. Clou, menſe Auguſt. anno 1589.

quàm ſi quis credat (vt inquit poëta)

Viuere Delphinum in ſyluis, in fluctibus aprum. *Horatius in art. poet.*

Neq; enim ego in his Nauarræi ſolis actionib⁹ tam mordicus hæreo, nec eas adeò vehemẽter vrgeo, quã eius religionẽ, eius impiã & impuriſſimam hæreſim, qua imbutus animus neceſſariò ad omne genus perfidiæ & impietatis cõtra Catholicos & Catholicam fidem naturali quodam nutu & impetu vt leuia ſurſũ grauia deorſum fertur. Iſtorum quidẽ nonnulla ab eo perfidiosè vt videtur contra iuramentum & pacis cõditiones perpetrata poſſũt fortaſſe aliqua ratione minui & excuſari. Qui enim nuper infœlicem animã exhalauit tyrannus ille Hypocrita, ita cũ iſto diſsimulatorẽ & præuaricatorẽ egit, vt fortaſſe quas iſte vrbes proditoriè inuaſit, eas ille magis proditoriè (vt nuper Niortũ) tradidit: quę iſte vi & iniuſtitia cõtra regis edicta publicáque pacem egit, ea forſitã non niſi alterius illi⁹ voluntate & tacita approbatione admiſit. Sed certiſsima via & minimè fallax eſt, à rebus effectis ad cauſas efficiẽtes, ab externa ſpecie ad internam conſcientiã, à verbis, à vultu, ab ore, ad animum, ad mentẽ, ad intrinſecos affectus recurrere. Illa enim nos fallere poſſunt & ſæpe fefellerunt: iſta nunquã decipiunt, ſed abſq; vlla dubitatione & errore producunt tales fructus, talia facta & flagitia, quæ eius generis arbores ſolent parturire & parere. Quare quũ Nauarr. intrinſecus in animo ſit hæreticus, Hugonota, Caluiniſta, hoc eſt acerrimus & ætern⁹ Catholicæ eccleſiæ & religionis hoſtis, quum talem ſe

Certa via de Nauarræo verè indicandi.

eſſe & fore, talẽ ſe & viuere velle & mori, in iſtorum hominum ſynodis & cœnis & conuentib⁹ celebrioribus ſæpe proteſtatus ſit, ergo neceſſarium eſt, & ex eo ineuitabili conſequẽtia infertur, in omnibus iuramẽtis & promiſsis de Catholica fide protegẽda eum fore ter quaterque periurum & mendacẽ. Neque (quod antea admonui, ſed iterũ repeto quia Spiritus ſancti oraculum eſt, & quod idcirco Catholicorum animis altiſsimè par eſt inſculpi & inhæreſcere) magis poſsibile eſt vt talis pertinax hæreticus iuramentum ſuum de fide Catholica tuenda ſincerè & fideliter præſtet, quàm vt eiuſdẽ Catholicæ fidei ſeriũ aſſertorẽ & vindicẽ ſe præbeat Satanas, qui ver⁹ eſt hæreticorũ *pater*, in quib⁹ ille verè operatur, cuius illi verè ſunt *Miniſtri & ſerui* & mancipia, qui verè eorum corda regit & occupat, eoſque *ſuis laqueis deuinctos* & alligatos tenet, verſat, flectit & impellit ad omnem *ipſius voluntatem* exequendam.

1. Ioan. 3. 10. Epheſ. 2. 2. 2. Corinth. 11. 5. 2. Pet. 2. 19. 2. Timoth. 2. 26. Vide ſuprà fol. 187. 188.

14 ¶ 14. Quæ quum ita ſint, iam deinceps promiſsis & iuramentis Caluiniſtarum fidere quæ ipſi tam variis & recentibus exemplis in Flandria, in Germania, in Scotia, & Anglia docuerunt nihilo eſſe Siculis gerris aut leuiſsimis plumis ponderoſiora, quæ eorum euangelium docet eſſe rumpenda & violanda, & quæ illi ipſi iam antea prædicunt & denuntiant ſe tantùm ſimulare ad Catholicos ineſcandos & illaqueãdos, velle autem ſtatim perfringere vt primùm quam captarunt prędam ſunt nacti, & credulos Catholicos ſtrangulandi potentiam aſſecuti:

quid eſt aliud quàm ſciẽtes volentes hominum fanaticorum inſtar in manifeſtum exitium ruere, & ipſis beſtiis ſtupidiores mortem apertè intentatam non declinare? Dementiſsimum ſiquidem eſt ſuſpicari eos vbi de regno agitur futuros veraces & fideles, qui in rebus multò leuioribus mentiri & peierare aſſueuerunt, qui non magis plurima iuramenta quàm totidẽ vitioſas nuces aut digitorum crepitus æſtimãt. Dementiſsimum eſt non poſſe ratiocinari, quũ Caluiniſtæ principes & reges regibus quorum potentiam verentur, qui iniurias ſuas poſſunt vlciſci, infideles ſunt & fœdera quanquam millies iurata negligunt & irrident ſi quantulacũque rei cõtra eos bene gerendæ apparet opportunitas; eos reges ſubditis iuramenta extraordinariè requirentibus, quod iurarunt præſtituros tum cùm ſubditos habent ſuæ poteſtati obnoxios, in quibus hoc ipſum vindicabunt quòd iuramentum poſtularunt nec ſimplici verbo habuerunt fidem. Dementiſsimum eſt non conſiderare iſtos nunquam poſſe Dei nomen inuocare religioſius, iurare terribilius, proteſtari vehementius & flagrantiore in ſpeciem zelo quàm fecerunt ante annos 17. idque Carolo regi, regiis fratribus, Nuncio Apoſtolico, Cardinali Borbonio, Põtifici Romano totique orbi Chriſtiano, quorum omnium Maieſtatem ſi contempſerunt & ad priſtinas Caluiniſmi ſordes reuoluti ſunt, quæ vel firmiora iurandi & promittendi vincula, vel quas auguſtiores perſonas iuramentorum teſtes & tanquam obſides pote-

Abſurdiſsimum & ſtultiſsimũ eſt Nauarreo credere

runt Catholici Galli in Gallia conficere aut confingere! Breuiter dementiſſimum eſt, ſacramentum & iuramenti religionem ab illis datã quicquam pendere, qui omnino nullum habent ſacramentum, nullam religionem, nullam fidem, nullum verum Deum cuius numine ſe obſtringant, cuius religione ſe deuoueant: qui Deum Chriſtianorum reiecerunt, & Deum Turcarum non agnoſcunt, & nullum omnino Deum niſi fortè Satanam in ſuis ſynagogis prædicant. Denique ſupra quàm dici poteſt inſulſum eſt, & fatuum, & abſurdum, & belluinum, & planè obſtupendum eſt ſi Caluiniſtæ adeo ſint communis ſenſus & humanitatis expertes vt poſtulare velint Catholicos iſtis hominibus Nauarræo & Nauarriſtis hæreticis & hoſtibus ſuis credere quoad myſteria religionis, quoad ſalutem animarum, quoad fidem Catholicam & regnum Gallicanum, quorum fidei ipſi Caluiniſtæ vnius ciuitatulæ ſtatum noluerunt comittere, quos ipſi inquã Caluiniſtæ ſuſpicati ſunt fore in vnius Caluinianæ vrbis ſtatu peruertendo fallaces & perfidioſos. Quum enim Nauarræus & Condæus poſt tot bella pro fide Hugonotica contra regem geſta Rochellam inuiſere cuperent, non militariter cum exercitu aut turmis aliquibus equitum peditumue, ſed pacatè cum aulico comitatu; etſi ciuitas illa erat in prouincia Guiennæ & propriè Nauarræi iuriſdictioni ſubiecta, quamdiu tamen Rochellenſes aditum ei negarunt? Quàm multi *internuncij vltro citroque* commearunt priuſquam id poſſet impetrari? Tan-

Suprà ca. 5. §. 10. 11.

Ibid. § 5.

Caluiniſtæ diffidunt Nauarr.

La Val li. 31. fol. 827. ann. 1576.

dem quidem poſt multam diſceptationem concluſum eſt in Concilio Miniſtrorum & ciuium permittendum ei ingreſſum, ſed ita vt primum *ſigillo & chirographo ſuo firmaret* eorum priuilegia, ipſeque ſe promitteret ea ſeruaturum. Secundò vt *ſecum non adduceret comitatum pluſquam equitum quinquaginta.* Tertiò, *vt aliqui ex eius aula & famulitio quos ipſi nominabāt ſimul cum eo non ingrederentur.* In has conditiones poſtquam vtrinque conſenſum fuiſſet, ita demum vrbis videndæ licentiam ei fecerunt. At principi Condęo ingreſſus antequā permitteretur, longè plures internūcij ſunt vtrinque miſſi, longè plures conditiones interpoſitæ, multo plura concilia, conſiſtoria, deliberationes factæ, ciuile penè bellum in ipſa ciuitate excitatum, quæ ſi quis omnia deſcriberet particulatim, magnam & prolixam hiſtoriā hæc vnica controuerſia conficeret. Quū iam ante aliquot dies de aduētu principis Condæi inter Rochellenſes cōtentioſe admodum actū fuiſſet, *hoc tēpore* (inquiūt hiſtorici) *illæ diſſenſiones in dies ſingulos magis magiſque creuerunt.* Prætor & alij quidā è ciuibus primariis ſeparatim ſua habebāt concilia, & in aduētu eius impediendo vt prius perſeuerabāt: aut ſaltē in aliud tēpus differri volebant. contrà militares præfecti qui ſua communiter tenebant Concilia cum Miniſtris & Conſiſtoriis, putabāt æquius vt admitteretur, & male ſuſpicabātur de Prætore & aliis huic propoſito aduerſantibus: & præter Miniſtros, oēs perfugæ approbabāt aduentū eius & ſtatuebant quocunque periculo ſeſe reliquis illis opponere.

1 2 3

Tumultus Rochellæ de admittendo Cōdæo.
Ibid. fol. 844.
Les refugiez.
A quelque pris que ce fuſt.

" In quem finem 13. Nouembris ſuos ad principẽ
" miſerunt nuncios, orantes ne longius aduentum
" ſuum differret, eſſe enim in vrbe magnũ nume-
" rum qui fideliter partes eius tueretur. At contrà
" Prætor duos mercatores ad eum miſit, petẽs ne
" veniret, qui decimo octauo eiuſdem menſis die
" reuerſi literas principis attulerunt Prætori &c.

Denique ad hunc modũ itum, reditum, cõſultatum, deliberatum, multis diebus adeoque & ſeptimanis pugnatum eſt, diſtractáque in diuerſas factiones ciuitate, miniſtri & milites quaſi conſertis manibus cum Prætore & ſuis conſiliariis dimicarunt. Sed tandem tamen vicerunt miniſtri, & de eo in ciuitatem cum ſuis perpaucis recipiẽdo cõſenſum eſt, quãquã conditionibus duriſſimis, de quibus ipſe prolixa oratione propter ſummam eorum indignitatem conqueritur, ſed quæ manifeſtò conuincunt ipſos fratres Caluinianos iſtis Caluinianis principibus in priuilegiis & politicis rebus ad ciuitatis ſuæ quietem pertinentibus nequaquam fidere. Quis ergo Caluiniſta modò ſiccus & ſanus poſtulet vt Catholici illis credant quorum fidem ipſi Caluiniſtæ ſuſpicãtur eſſe falſam & Punicam! Si Caluiniſtæ illis non committunt exiguam vrbem, Catholici illis tradent vniuerſum regnum? Si Caluiniſtæ eorum fidem Caluinianam in tot quæſtiones vocent propter breuem in vrbe morã, an Catholici non multò magis dubitabunt propter perpetuum in eorum opes, & corpora, & animas Imperium? Maximè quum illi ipſi iam pridem teſtati ſint ſe nolle promiſſis & iuramentis ſuis

Vide La Val à pag. 844. vſque ad 854. & 833. &c. Ibid. fol. 846. 847. &c.

obligari, & eorum euangelio tam eſt naturale & ingenitum vbi de religione cum Catholicis agitur, decipere, fallere & fraudare, vt ſine hoc articulo nemo verus & abſolutus Caluiniſta eſſe poterit. Ergo Caluiniſtæ ſi aliquid humanæ indolis habeant, ipſeque adeo Nauarræus & Nauarriſtæ ſi homines ſunt communi intelligentia præditi, & non nimis à ſuis affectionibus victi præcipiteſque acti, ne moleſte ferant Catholicos eſſe timidos & ſuſpicioſos de eorum integritate, priuſquam Caluinianis fratribus meliorem de ſe opinionem impreſſerint.

¶ 15. Denique vt à Caluiniſtis & hæreticis principibus huius temporis ad omnium temporum principes hæreticos & ſectarios ipſamque hęreſis naturam tranſeam, illud vnum Catholici animaduertant velim, neminem fuiſſe aliquando principem hæreticum alicuius hęreſis contagio infectum, quin etiamſi erga Catholicos aliquo tempore beneuolẽtiam ſimulauerit, eam tamen in immane odium conuertit, vt primùm Catholicos euertẽdi & ſectarios ſuos promouendi oblata fuit occaſio. Quod eò magis dico ne quis Catholicus-Caluiniſta cauilletur hæc me temerè ad iſtum principem calumniandum effundere, & hanc hypocriſim illi facere peculiarem quæ quidem eſt illi cum omnibus ferè antiquis regibus qui hæreſim aliquam ſeriò profeſſi ſunt communis, & quod non ſolùm ex impiis hęreticorum moribus, ſed ex ipſa quoque hæreſis natura fluit & manat. In eccleſia primitiua à fide Chriſtiana ad hæreſim primò, & dein- 15

Apologia Catholiq.

Heretici principes omnes natura Catholicis infeſti & infidi.

de ad Gentiliſmum defecit Iulianus Apoſtata. Quum autem iam animo planè Gentilis eſſet, quis tamen fuit eo ſimulatè & ad aliquod tempus clementior? Qui etiam tum cùm Gentiliſmum augere *acri ſtudio moliebatur, omnes qui propter religionem regnante Conſtantio exulabant reuocauit, populoque præcepit ne quis quenquam Chriſtianum vel iniuria afficeret vel contumelia; néue ad immolandum inuitos traheret.* Et tamen cum hac ſimulatone magis nocuit eccleſiæ, imò atrocior fuit tyrannus quàm vel Maximianus, vel Diocletianus, vel aliquis antecedentium Gentilium tyrannorum; & poſtquam plenè rerum potitus eſt horribilius quàm illi vaſtabat Chriſtianorũ fidem. Quid Valente Ariano ad extremum vitæ diem tetrius, & ad Chriſtianos opprimendos peruicacius? qui omnia genera hæreticorũ, ipſos etiã Paganos ſuis frui nefarijs ſacris permiſit, ſolis Catholicis Catholicã religionẽ interdixit. Et tamẽ hic aliquando quũ ſibi putaret commodum, Catholicis *clemens fuit & humanus*, vſque eò vt ad optimorum epiſcoporum pedes ſe abijceret, & D. Baſilij quẽ poſtea crudeliſſime vexabat, preces, opem, & beneuolentiam magna humilitate expoſceret. Anaſtaſius Imperator quoties ſimulabat & diſſimulabat, iurabat & peierabat, nec tamen vnquam hæreſim ſuam propagare & fidem Catholicam labefacere deſtitit donec cæleſti fulmine extinct° eſt. Hac Catholicæ fidei & eccleſiaſticæ vnitatis ad tempus ſimulatione Hunericus rex in Africa, & Vittiza rex in Hiſpania reges Ariani

Sozom. lib. 5. cap. 5.

Suprà fol. 415.

Nazian. orat. 1 in Iulianum.

Suprà fol. 79.

Nazian. orat. in laudẽ Baſilij.

Suprà fol. 369. &c.

Ibi fol. 372

valde attriuerunt Chriſtianos: Ioannes in Anglia & Henricus atque Fredericus in Germania ſchiſmatici grauiter oppreſſerunt Catholicos, & maiora prouincijs illis importarunt damna quàm aperti & externi hoſtes vnquam inferre potuerunt. Nonnulli Græcorum Imperatores hæretici eandem viam ingreſſi ſunt, in quibus ſingulis ne inſiſtam, fortaſſe ea generalis eſt regula & quæ nullā exceptionē patitur, Si quis vlla ætate princeps derelicta fide Catholica hæreſim quācunq; ſeriò amplexus eſt, is deinceps fœderum & promiſſorū quæ cū Catholicis pepigerat nullam rationem, curam nullam habuit, ſed fidem ſuam quibuſcūque datā, & quacūque religione deuinctam inflexit, variauit, & commutauit ad ſectæ & ſectariorum ſuorum commodum: quod longo catalogo veterum hæreticorum, & non minus prolixa ſerie noſtri temporis hæreſiarcharum promptum eſſet oſtendere, & haud ſcio an vel vnica opponi poteſt huic regulæ generali exceptio. Et quid aliud ab eis expectandum eſt quos ſpiritus ſanctus per Apoſtolum ſuum iterū atque iterū deſcripſit fore *ingratos, ſceleſtos, ſine pace, abſque fœdere*: quos eccleſia à ſpiritu ſancto inſtructa ſemper numerauit inter *infideles*, & æſtimauit *infidelium* peſſimos & nequiſſimos: quos Chriſtus prædixit venturos in *veſtimentis ouium*, omnem nimirum ſuauitatem & manſuetudinem quaſi ſimplicitatē & balatum ouium præferēdo, intus autē fore *lupos rapaces*, qui vt primum ea hypocriſi & ouinæ vocis imitatione caulas fuiſſent ingreſſi, credulas oues erant mactaturi & crudeliter dila-

Regula generalis de regibus hæreticis.

Rom. 1. 31. 2. Corinth. 3. 3.

Suprà. fol. 105. 106.

Matth. 7. 15.

niaturi: quos ipſa hæreſis natura vi ſua & neceſſitate quadam impellit ad exorbendum Catholicorum ſanguinem, quos ipſa hæreſis neceſſariò facit perfidos & fædifragos, qui quum fidem in ecclesia per baptiſmum & ſacramenta datam Christo domino fregerint, quis ſanæ mentis putet eos eſſe poſſe Chriſtianis Chriſti ſeruis fideles? Quamobrem quamdiu Nauarræus apertè eſt Caluiniſta & Catholicorum hoſtis, tamdiu apertè eſt lupus, ſine aliquo inuolucro dominici ouilis prædo eſt & perſecutor manifeſtus. Si (vt iam à ſuis miniſtris edocetur) lenitatem prætendit & æquabilem nō minus fidei Catholicæ quàm Caluiniſticæ defenſionē, neque velle ſe *conſcientiam cuiuſquā premere* (quæ erat Anglorum, & Flandrorum, & Scotorum ante ſtabilitam tyrannidem ſuam vulgaris cantilena) ita quoque eſt lupus *ſed veſtimentis ouium* indutus à quo non minus quàm à priori cauere iubet Chriſtus. Quòd ſi Catholici Galli nec his tam perſpicuis oraculis Chriſti & Spiritus ſancti, nec antiquis hæreticorum principum factis, nec nouis experimentis & vulneribus iſtorum Caluiniſtarum in Scotia, in Anglia, in Flandria & Germania, potiſſimum in Francia quæ adeò recentia ſunt, & adhuc copioſo ſanguine manant, & in oculos eorum incurrunt, & in tot vrbium ſuarum, templorum, arcium, conciuium tota Gallia vaſtationibus, ſacrilegiis, ruinis, incendiis, & ſtragibus perſpiciuntur edocti cauere. volunt ne Caluiniſticum iugum ſuis ceruicibus imponi patiantur: ſi deinceps ſub eo iugo gemant,

Concluſio vera & notanda.

In edicto à S. Clou, menſe Augusto, ann. 1589.

Matt. 7. 15.

mant, ſi ſpolientur, ſi profligentur in exteras regiones, ſi (vt in Anglia) Nobiles propter vnicam Miſſam auditam euerſi bonis omnibus carceribus includantur, ſi propter confeſsionem fidei Catholicæ ſecuri carnificis ceruices ſuas tanquam perduelles cogantur præbere; denique ſi cædantur, ſi jugulentur, ſi diſſecentur in partes, & ad portarum faſtigia paſcendis coruis eorum membra ſuſpendantur, quod eſt in Anglia vſitatiſſimum, & quas Anglorum leges in Galliam traducendas iſtorum principum antecurſores Miniſtri & ſcriptores Hugonotici, omniáque Nauarræi dicta, facta, mores, & in regno Biernenſi leges acerbiſsimæ contra Catholicos & Catholicam religionem poſitæ, clariſsimè & euidentiſsimè præſignificant: ſi in hanc vicinorum ſuorum tyrannicam & corporis & animæ ſeruitutem cadant Catholici Gallicani tot documentis ad ſibi præcauendum fruſtrà admoniti, quis tandem eorum conditionem dolebit, quis calamitatem & miſeriam lamentabitur?

CAPVT 12.

Concluſio ad præcipuas quaſdam familias & Ordines regni Gallicani.

Quamuis homini externo optandum ſit hæreticum effici Galliæ regem, ex quo ſequutura eſt eiuſdem regni in varias partes diſtractio, & principibus vicinis ditionum ſuarum amplificatio: tamen homo Chriſtianus propter eccleſiæ fideique Chriſtianæ bonum magis debet eius conſeruationem ſub vno iuſto rege deſiderare, quod Nauarræus certo certius euerſurus eſt: ad quod vt aſpiret, nulla ei vel diuinitus vel humanitus ſuppetit ratio.

2 *Comparatio regni Gallicani hoc tempore quoad regem nuper cæſum & ſucceſſorem ab eo deſignatum Nauarræum, cum Imperio Rom. ſub Imperatore Conſtantio, & eius ſucceſſore Iuliano Apoſtata. Deteſtatio Henrici Valeſij qui Catholicam religionem præ ſe ferens tota vita ſua, talem tamen reliquit ſucceſſorem eiuſdem fidei hoſtem & euerſorem, vt Conſtantius Arianus Iulianum Apoſtatam.*

3 *Hortatio ad Nobilitatem Gallicanam & inprimis ad Familiam Borboniam deficere iam & ruere incipientem, vt in maiorum fide Catholica perſiſtant, ad regem ſuum Catholicum Carolum Borbonium ſe adiungant, & maculas per nouos fami-*

liæ ſuæ hæreticos ipſorum antiquæ & hæreditariæ gloriæ aſperſas eluant.

4 *Laus Familiæ Guiſiæ quod perpetuò ſit fueritq; Catholicæ fidei ſtudioſa propugnatrix, id quod in vltimo Henrico Duce Guiſio fratribuſq; eius maximè eluxit, quo præcipuè Zelò & verè Chriſtiana fortitudine probāt ſe genuinos Caroli Magni poſteros.*

5 *Ad Nobiles* Catholicos *Nauarræo & hæreticis* vnitos, *& quicunque Nauarræi factionem ſequuntur eúmque in ſolio Gallicano ſtatuere laborant, vbi primò oſtenditur quàm grande coram Deo peccatum ſit Catholicos cum hæreticis iſtorum more conſociari.*

6 *Quòd hæretici eorum opera vtentur ad hæreſim ſuam in Gallia ſtabiliendam, & deinceps eos tanquam proditores horrebunt, & ſi commodum vel Statui vel religioni Caluinianæ videbitur, occident: vti fecit in Anglia Henricus octauus, & eius filia Elizabetha erga iſtiuſmodi Catholicos.*

7 *Idem omnino factum eſt Miniſtrorum potiſsimùm inſtigatione in Scotia contra Scotos Catholicos, hoc eodem modo hæreſi illic introducendæ hæreticis inſeruientes.*

8 *Idem prorſus eodémque modo factum eſt ab Aurangio & ſuis in Flandria, vbi Flandrorum Catholicorum coniunctio & conſociatio cum Aurangio ſimillima conſociationi Gallorum Catholicorum cum Nauarræo & Caluiniſtis Gallis particulatim explicatur: vt ex illorum fœdo euentu horum par exitus certiſsimò poterit præuideri. Eſtque verè contra naturam hæreſis, antiquam Nobilitatem Catholicam ferre vigentem & flo-*

rentem, quando eam poteſt ſuccidere & exterminare.

9 Ad Clerum Gallicanum, qui niſi planè ſint homines & Athei & ſtupidi, quique omnem proiecerunt curam & Chriſti & ſui ipſorum: neceſſariò debent vel Chriſti vel ſua cauſa diligentiſsimè contra Nauarræi regnum laborare.

10 Ad ciuitates & populum Gallicanum vniuersè, qui præter detrimenta ipſis cum reliquis communia certo ſibi polliceantur bonorum ſuorum per regem hæreticum interminatam ereptionem & ſpoliationem, id quod perſpicuis experimentis Angliæ & Flandriæ futurum clarè demonſtratur.

11 Ad proceres Caluinianos, vbi docetur æquè manifeſtis experimentis Miniſtros eis arrogantiſsimè dominari & per procerum ſanguinem regnum ſuum machinari, nec eos re vera magis proceres quàm ruſticos æſtimare, quin potius Nobilitatis Gallicanæ exterminationem moliri, vt democraticos magiſtratus quibus ipſi dominentur, inducant.

12. Concluſio continens varias rationes quare ſperandum ſit hunc Caluinianum Atheiſmum in Gallia non inueteraturum, maximè quia eius horribilem impietatem iam olim deguſtarunt Galli: quemadmodum olim Chriſtiani quum ſub Imperio Iuliani experti fuiſſent Gentilium Caluiniſtis ſimillimorum feritatem, nunquam poſtea alterum Gentilem Cæſarem ferre voluerunt. Simul oſtenditur Francis multo fore & apud Deum & apud homines glorioſius ſeſe omnibus belli moleſtiis exponere etiam cum certo vitæ diſcrimine

(qui tamen magnam & penè certam de victoria conſequenda ſpem iure poſſunt concipere) quàm hæretici regis iugum ferre. Quod ſi ſecus fecerint, nulla eſt adeò extrema miſeria & calamitas quæ non illos ſuo merito inuoluat & obruat.

VErum his omnibus miſerijs & periculis à Catholicorum iugulo auertendis quem ego liberatorem, quem reip. Gallicanæ in his anguſtijs poſitæ ſeruatorem, his tam varijs hæreſum & hæreticorum monſtris quem exterminatorem, quem alium tanquàm Herculem ἀλεξίκακον aptius appellem quam ipſum Gallorum regem Carolum optimum & prudentiſſimum, eum quem reipub. huius patrem vetus regum inſtitutio, & Chriſtianarum legum cuſtodem maiorum exempla, & religionis vindicem ipſius virtus & multis operibus teſtata ſanctitas, & hæreticorum hoſtem regale ius ſanctiſſimumque hoc fœdus ab eo inchoatum, & horum malorum omnium medicum atque depulſorem diuina ſcripta, & eccleſiaſticæ leges, & particularia regni huius iura, ipſiuſque inprimis zelus & pietas, plurimæque pro fide Catholica contra ſuam ipſius hæreticam ſtirpem ſuſceptæ dimicationes atque pericula efficiunt atque deſignant. Et quãquam ſi multorum Politicorum more illud tantùm circunſpicerem quod patriæ & principi meo expediret, ſuaderem Nauarræum *condemnatum hæreticum* admitti Galliæ regem, ex quo 1

Carolus Borb. rex.

Hoſti Galliæ optandum vt Nauarr. rex Galliæ ſiat.

probabile eſſet ſubditos Coronæ illius quũ neç diuino iure, nec humano, nec vlla conſcientia hæretico tali obedire teneantur facilè in varias factiones diſtrahendos, faciléque aliorum vicinorum principum imperium accepturos, vnde Burgundica domus inter alias non magno negotio recuperaret quæ in Burgundia, Campania, & Picardia morte Caroli vltimi Burgundorum Ducis amiſit: tamen quia non tã quid vtile ſit Burgundico nomini quam quid ſit vtile reipub. Chriſtianæ expendo, nec in meipſo tanti vel ſanguinem Burgundicum vel mei regis gloriam, vel patriæ amplitudinem, quàm Chriſti fidem, religionis integritatem, ęternam animarum ſalutem, totius eccleſiæ Chriſtianę & Catholicæ bonum conſidero: Deum Opt. Max. ex animo precor vt Galliæ veteris ſui Imperij terminos latiſſimos conſeruet, modò tamen Gallia veteris ſuæ fidei poſſeſſionem non deſerat. Sin verò Gallia à maiorum ſuorum Catholicorum fide diſcedat, tum ego Galliæ non tantùm *pro vno ſex reges exopto*, vt olim Dux noſter Carolus, ſed etiam decem & decies mille ſi fieri poſſet, omnibus nimirũ vrbibus ſuos ſeparatim reges & regulos imprecor: vt quemadmodum Galli quoad ſpirituale͂ obedientiam ab eccleſia Chriſti Catholica nefario ſchiſmate & hęreſi ſe diuiſerunt, ita quoad temporale͂ ſubiectionem ipſi à ſe inuicem diſſocientur & ſeparentur, quò talibus factionibus tanquã verberibus & plagis à Deo inflictis correpti videant & eme͂de͂nt erro re͂ que͂ verbis & ſalutari paſtorum

Cominaeus Comment. lib. 4.

ſuorum adhortatione admoniti videre & corrigere noluerunt. Quanquã autẽ tantũ ego mihi nõ arrogo, vt putẽ me rationes demõſtrare poſſe quẽadmodũ hæc Galliæ vulnera ſanẽtur, quæ poſt tot & bellorũ & pacificationum pharmaca adhibita, ſemper tamẽ vigẽt, & nunc magis quã antea recrudeſcunt, & peritiſſimorũ atq; perbonorum medicorum arte manuq; indigẽt: & plurimũ exercitati in negotijs politicis cõſiliarij vix fortaſſe quid optimũ ſit diuinis ſuis ingenijs explicare poſſunt: tamẽ præmonere quid vniuerſalẽ quandã reip. & religioni ruinã ſit allaturũ, hoc non tã ſingularis medici aut perſpicacis eſt cõſiliarij, quã mediocris è cõmuni turba viri & vulgaris Chriſtiani. Etſi enim ſolius medici eſt apta ſingulis morbis medicamenta apponere, tamẽ cuiuſcunq; hominis eſt ſcire aconitum, cicutã, venenum ſuæ ſanitati eſſe aduerſarium. Et licet doctiſſimus tantùm theologus hæreſim quamq; ſuis proprijs Scripturarum, & Conciliorum, Patrumq; antiquorum locis theologicis nouit refellere: tamen hæreticum eſſe deuitandum, cum eo non eſſe familiariter verſandũ, multò minus ei tanquam regi cum humilitate & reuerentia parendũ, hoc ſimplicis Chriſtiani eſt non tantùm ſcire ſed etiam credere. Quare & medicis ſua, & cõſiliarijs ſua, & ſua irẽ theologis priuata artis argumenta relinquens: quod & conſiliarijs, & medicis, & theologis eſt ex æquo cõmune, & quod ex veteri orbis Chriſtiani experiẽtia cuiuis è populari turba chriſtiano eſt

Hæreſis certa Galliæ ruina.

perſpicuũ,id vnũ vrgeo: non poſſe vitari præsẽtem Galliæ interitum & diſſipationem, ſiquidem damnatus ab eccleſia hæreticus ad eam regendam aſſumatur. Quod cùm ſuprà fusè iterum atque iterum probauerimus, non ſatis admirari poſſum qua fiducia ſubnixi Caluiniſtæ ſuæ factioni regnum illud tam faſtuosè pollicentur. Ecquid enim populi Catholici fauore illud captant, quorum innumerabiles cætus non aliter quàm pecorum greges in ſuis illis cruentiſſimis rebellionibus trucidarunt? Aut Nobilitatis præſidio, è qua plurimos contra fidem datam perfidè occiderunt, & reliquos omnes tanquam *regis Hiſpani penſionarios* & *Gallicanæ Coronæ rebelles* iam olim prædamnatos Mõfalconi deuouerunt? Aut verò epiſcoporum & Cleri ſuffragijs fidunt, contra quos ſæpenumero, maximè in prima rebellione ſe propriè ſumpſiſſe arma iactarunt? & quos radicitus extirpãdos tanquam idololatras & Euangelii hoſtes, Miniſtri Caluiniani perpetuò è pulpitis declamant, & inpoſterum vociferabuntur multò cõtentius? & è quibus quinque millia in duabus primis rebellionibus mactata oſtendunt infinitum numerum in tot reliquis ſeditionibus conſecutis ab iſtorum furioſo milite fuiſſe contrucidatum? Aut vlla ſuffragatione alicuius Catholicæ in repub. Gallicana partis ſe conſolantur, cuius totius ſummo cum deſiderio, pleniſſimis votis, in poſterioribus iſtis Comitiis Bleſenſibus Nauarræus vt hoſtis patriæ, hoſtis Dei & religionis, vt hæretic⁹, & hæreticorũ

Suprà cap. 5. 6 7.

Suprà fol. 244.

Fol. 208.

protector ab omni Gallicani imperij potiundi ſpe excluſus eſt? Ecquid verò aliorum in orbe Chriſtiano Catholicorum auxilium ſibi pollicetur, qui ſupremi Catholicorum omnium Paſtoris cenſura ſe è Chriſtianorum conſortio & cõmunione vt putridũ & corruptiſſimum reipub. Chriſtianæ membrum reſectum & eiectum nouit? Ecquid Chriſti dei omnipotentis numen in hac iniuſtiſſima & ſceleratiſſima cauſa ſibi propitium fore credit, qui tot millia eccleſiarum in quib⁹ eius nomẽ purè colebatur euertit, qui per Miniſtros & Apoſtatas ſuos tot eius ſacerdotes occidit, qui adeo horribilibus & nunquam antea auditis blaſphemijs & quas non tam ex hominis alicuius quanquam flagitioſiſſimi ingenio quàm ex ipſius Satanæ officina profectas fuiſſe certiſſimum eſt, diuiniſſimam Chriſti perſonam naturamque, vel qua ab æterno natus eſt ex deo patre, vel in tempore ex ſacratiſſima virgine matre, fœdauit & deformauit? & qui propterea eum non minus quàm *Iudæum*, quàm *Ammonitem*, quàm *Moabitem*, quàm *Ethnicum*, quàm *Iudã traditorem*, quàm *cultorem Dæmonum*, quàm *canem*, quàm *irrationabile pecus*, aliquo inter Chriſtianos munere indignũ iã olim per Epiſcopos ſuos, per Confeſſores, per Martyres, per Prophetas, per Apoſtolos in Concilijs epiſcoporum, in patrum monumentis, in ſacris literis pronũtiauit? Quòd ſi ex his omnibus nihil opis poteſt expectare, ſi ſoli qui eius partes ſuſtineãt ſuperſunt hæretici, ijq; variarum ſectarũ & maximè diſparatarum, Caluiniſtæ, Libertini, Lutherani, Anabaptiſtæ,

Sup. à fol. 268. ad 277.

Dux Na-narriſtarũ. Trinitarij, Athei, & cum his eorum generalis Magiſter & anteſignan⁹ Satanas in cuius ſchola inſtruuntur, cuius ſpiritu inflantur, cuius numine diriguntur, & ſub cuius vexillo contra crucem Chriſti militant: iſti iam tandem de regno Gallicano diſponent? An iſti rempub. quæ tot ſeculis Chriſtianiſſima permanſit, Antichriſtianiſſimam ſuæ Antichriſtianæ perfidiæ diabolicis Confeſſionibus efficient? Et quod *Belforeſt li.3.cap.80.* nec Albigenſes hæretici rexque Aragoniorum, illiſque adiuncta pluſquam centum hæreticorum & Saracenorum millia: nec ante eos Ariani cum ſuis quadringentis Maurorum & Mahometanorum millibus, & tribus potentiſſimis Saracenorum regibus poterant, id pauci Caluiniſtæ & Athei cum ſuo Biernẽſi regulo audẽt ſperare, vel ſola cogitatione concipere? *Suprà fol. 341.343. 344.*

2 ¶ 2. Et tamen ne ſecurè tanquam in portu nauigent Catholici, aliquid eſt nec id cõtemnendum ex quo Eccleſiæ reique publicæ Gallicanæ non leue diſcrimẽ imminere agnoſco. Ita nimirum ſuperioris regis impietate, confuſa & permixta ſunt in hoc regno plæraque, talis hæreſi ianua aperta, & is hæretico ad regnum inuadẽdum patefactus aditus, vt mihi ſimiles veterum temporum regnorúmque hiſtorias & rerum exitus intuenti, niſi magna domi foriſque Chriſtianorum cura & prouiſio maturè cancro huic impediendo penituſque tollendo intendat; ne morboſa huius regni pars ſaniorem, peſtilens integram, mortua viuam & valentem, corruptiſſima nimirum Caluiniſmi lues

ſinceram Catholicæ fidei puritatem inquinet, vaſtet, & depopuletur, valde ſit pertimeſcendum. Eadem nimirum prorſus eſt conditio regni Gallicani ſub Henrico 3. & iſto Nauarræo, quæ erat imperij Romani ſub Conſtantio Ariano & Iuliano Apoſtata. Vtque Conſtantius inclinabat ad deſignandum Iulianum Cęſarem propter propinquitatem ſanguinis (erat enim Conſtantij conſobrinus) eadem fortaſſe ratio aut alia aliqua flagitioſior commouit Henricum Valeſium vt Nauarræum ſuum eſſe vellet ſucceſſorem. Habuit Iulianus ille Imperatoris illius ſororem Helenam in matrimonio, quemadmodum item Nauarręus huius Gallorum regis ſororem Margaretam vxorem duxit. Simulauit valde religionem Catholicam Iulianus, vſque eò vt *abraſa cute vitam monaſticam* profiteretur: ſimulauit item egregiè Nauarræus vſque eò vt nihil ab homine valde Catholico poſſet requiri quod Nauarræus non præ ſe ferret. Conſtantius Iulianum quia ſororium ſuum honoratiſſimę Imperij prouincię, Galliæ videlicet regendæ præfecit. Henricus Nauarręo, ſororio ſuo præcipuam eiuſdem Galliæ partem ſimiliter regendam tradidit. Iulianus poſtquam multorum Ethnicorum amorem ſuis fraudibus collegiſſet, *ſimulationem Chriſtianæ religionis penitus depoſuit, & ſingulas ciuitates peragrans, delubra aperire, offerre ſimulacris, ſe Pontificem appellare cœpit, Gentiles autem feſta Gentilitia celebrare &c.* Et Nauarræus vbi perdiu con-

Comparatio Conſtantij & Henrici Valeſ. Iuliani Apoſt. & Nauar.

Socrates li. 3. cap. 1. *Sup. fol. 440.*

Socrates ibid.

ſtantem egiſſet Catholicum, cùm deinde morte regis Caroli videret Caluinianam factionem paulò magis ingraueſcere, ſimulationem Catholicæ religionis cum Iuliano penitus depoſuit, Rochellamque, & Montalbanum, aliaſque Caluinianas ciuitates adiens, nefarios Caluini ritus & cænas rurſus erigere, ſynagogas confirmare, ſeque earum protectorem & reuera Pontificem, ſupremum nimirum rerum ſacrarum caput, præſidem, & moderatorem fecit. Iulianus quãuis ipſe iá apertè Apoſtata à fide Catholica defecerat, quia tamé verebatur Catholicos, quorũ magna erat in Imp. Romano potẽtia quam ſub duobus Imperatoribus antegreſſis Conſtantino & Conſtantio comparauerãt; promittebat Catholicis libertatem Chriſtiano more viuendi & credendi, quam tamen poſteà vafrè & veteratoriè, non quidem per ſe, ſed per ſuos adminiſtros atque ſatellites auferebat. Nec aliter Nauarræus quia videt magnam eſſe Catholicorum in Gallia potentiam, illis non ab vno vel altero ſed à ſexaginta ferè Chriſtianiſſimis Galliarum regibus totaque repub. Gallicana attributam, idcirco & per ſe & ſuos miniſtros, ſcriptores & emiſſarios ſæpiſſime inculcat, abominari ſe eorum crudelitatem *qui vim conſciẽtiis inferunt, fidem eſſe donum Dei*, non eſſe regium ſed tyrannicum *cogere homines ad fidem*, ideóque ſe non impedire, nec verò vnquam impediturum quin Catholici Chriſtiano veterum maiorum ritu Chriſtum venerentur. Quòd ſi ali-

Apologie Catholiq. part. 2. *pag.* 127. 209. 227.

quando Nauarræus eò quo aſpirat peruenerit, certò nouerint Catholici has omnes Nauarræi pollicitationes eundem habituras effectū quem ſimilia permulta ſimilium Caluiniſtarum principum in Anglia & Flandria his proximis triginta annis, & tum in Romano Imperio illa Iuliani promiſſa habuerunt. Reliquas huius hiſtoricæ comparationis partes omnes aptiſſimè cum noſtro inſtituto cohærentes & ſibi reſpondentes mutuò, vt item plurimas alias Nauarræi actiones in abolenda Chriſtiana religione Iuliani illius ſceleribus partim ſimiles partim longè nequiores, data opera prætereo. Hæc pauca tantam oſtendunt eſſe ſimilitudinem in illorum & iſtorum temporum hiſtoria, in illo Ariano Conſtantio & iſto neſcio cuius fidei Valeſio, in illo Conſtantij ſucceſſore Iuliano Apoſtata & iſto Valeſij iuxta illius deſignationem ſucceſſore Henrico Nauarræo, vt non immeritò timeatur ne idem eueniat in Imperio Gallicano per impudētiſſimam nequitiam Hērici Valeſij, quod tunc in Romano Imperio contigit per inconſideratam imprudentiam Conſtantij Ariani: ideoque facere non poſſum quin ad efficaciorem viuorum admonitionem, verbis D. Gregorij Nazianzeni vtar, & eodem modo Henricum hunc mortuum compellem quo ille Conſtantium defunctum affatus eſt. *Quid tibi accidit Conſtanti* (Henrice) diu quidem rebus contra hæreticos geſtis florentiſſime, *quodnam hoc conſilium ſuſcepiſti*, qui in adoleſcentia, Galliæ *prouincias per gyrum repurgabas, tyrannoſque inteſti-*

Nazian. oratio. 1. in Iulianū.

nos Condęum, Colignium, *armis tibi ſubijciebas, ad quem legationes & ſupplicationes vndecúque*, ex Italia, ex Polonia, ex vltima Sarmatia Thraciaque *confluebant*, cui primo tuo ad regnum Gallicanũ acceſſu Galliarum *populi ciuitatiſque omnes*, non Catholicæ tãtùm, ſed ipſæ quoque Hugonoticæ *partim iam dicto audientes erant, partim iam iam futuræ erant, vt in eodem timore eſſent omnes ij quorum expugnatio in ſpe poſita erat ac ſi iam domiti ac in poteſtatem tuam redacti eſſent*: cùm in hoc eſſes fœliciſſimo rerum gerendarum curſu, *quis dæmonum ad hanc deliberationem tibi irrepſit*, vt repẽtino quodam impetu & nimis obſtupẽda mutatione parta ſimul ac ſperata decora euerteres vniuerſa? *Quomodo magnam illam hæreditatem, Chriſtianos intelligo, illud patris tui decus atque ornamentum*, nec patris tantummodo & aui, ſed omnium abauorum & maiorum tuorum qui vel à Capeto, vel à Carolo magno, vel etiam à magno Clodouæo in Gallia ad hanc tuam ætatem regnauerunt, *quomodo gentem illam Catholicorum toto paſſim orbe lucentem, regale ſacerdotium, multo labore multiſque ſudoribus* veterum Galliæ regũ *auctum*, & pro cuius amplificatione & Clodouæus ille, & filius Childebertus, & Martellus, & Pipinus, & Carolus magnus, & Ludouicus Pius, & Philippus Auguſtus, & Ludouicus Sanctus alijque, tot in Oriente contra Turcas, in Meridie cõtra Arabas, in Septentrione contra Huſſitas & Normannos, & domi ſuæ in Gallia contra Albigẽſes bella ſanctiſſimè fortiſſiméque geſſerunt, *tam breui & exigui temporis puncto, huic peſti atque furiæ* (Nauarræo

Caluiniano) *tradidiſti?* Atque ita omnia vel tua vel maiorum tuorum clariſſima tot ſæculis parta trophæa eodem temporis mométo perdidiſti. Et quàm immenſa eſt inter te ita facientem & illos glorioſos auos tuos (ſi tamen credibile eſt eos fuiſſe auos tuos, aut in tam impio & degenere tyrãno aliquid extitiſſe veri & antiqui Frãcorum ſanguinis) diſſimilitudo? Illi nec in vltimis Galliæ finibus regem hæreticum ferre potuerunt: & tu hæreticum vniuerſi Gallicani Imperij conſtituis regem atque Monarcham? Illi cùm hæreſim ex Gallia vltra Pyrenæos montes pepuliſſent, eandem nec in remotis illis oris potuerunt tolerare, ſed montes illos cum ſuis Francis tranſgreſſi, multis prælijs hæreſim illic conſidentem repreſſerunt, & Catholicis Hiſpanis ad eam penitus extirpandam aperuerunt viam: & tu ab extremis montium illorum finibus hæreſim in galliam euocas, & in Galliarum totiuſque Europæ ciuitate ampliſſima atque primaria Lutetia Pariſiorum hæreticum vt ſolio & ſceptro regali fruatur collocas? Tum cùm Galliæ regis Chideberti ſoror Hiſpaniarũ regi hæretico nupta, ab eodem propter fidem paulò indigniùs tractaretur, & ipſe Galliarum rex cum frequentiſſimo Gallorum exercitu, generoſo ſpiritu, non tam regni quàm religionis iniuriam vlturus in Hiſpaniam tranſmiſit, & regem quanquam affiné & ſororium in prælio occidit, abductaque ſorore celebri cum triumpho in Galliam reuerſus eſt: & nunc Galliarum rex multò quàm Childebertus ille potentior, ſororé ſuam à ſubdito hæ-

Hērit. vaʼleſi' quàm contrarius priſcis Galliæ regibus.

Suprà fol. 337.

Fol. 347.

Fol. 338.

retico longè quàm Hiſpaniarum ille rex fuit inferiore, contumelioſiùs tamen haberi intelligens; vſque eò & ſuam priuatam, & regni, & religionis Chriſtianæ iniuriam diſſimulauit, vt nõ modò vitam ei permittere, ſed etiam tanquam in improbitatis & impietatis præmium, Gallicanum regnum ei tradere voluerit. Neque aduertit homo humanitatis expers & vitæ communis ignarus, totuſque flagrans vindictæ cupidine contra eum à quo nunquam vel facto vel dicto læſus erat, hanc regni Gallicani mutationem, qua à ſtirpe Catholica ad hæreticã Corona illa transfertur, ipſi longè turpiorem fore & infinitè magis dedecoroſam, quã veterẽ illam qua ſub Childerico Stupido ad nouã familiam deuoluta eſt? quando illic in repub. ciuili nullos aut non valde turbulentos motus, in repub. ſpirituali hoc eſt in eccleſia, nihil prorſus turbarũ emerſurum facilè præuidebatur. Nunc autẽ & in repub. ciuili perſpicuum erat cum hac mutatione multas factiones, multos inteſtinos tumultus, vrbium excidia, procerum cædes, nobiliſſimarum familiarum euerſiones, veterum omniũ legũ, omnium dignitatum, honorum, iudicum, iudiciorum, tribunalium, Parlamentorum omnium, omnium Equeſtrium Ordinum ſiue Archangeli Michaëlis, ſiue Spiritus ſancti (quem Ordinem potiſſimùm crebris & valde ſolennibus iuramentis ſe perpetuò conſeruaturum & aucturum vir iſte deuouerat) ſiue Melitenſis contra Turcas militiæ, & quæ ſunt eiuſmodi Chriſtiana militum inſtituta; eorum (inquam) omnium

Quæ mala ſequũtur in Gallia ex rege hæretico.

omnium ruinam cum hac mutatione certiſſimò cõiũgi, vt quæ omnia Catholicæ religioni nitũtur & fũdata inſiſtũt. In eccleſia autẽ nihil remanere potuit ſani & ĩtegri, quoniá ex tota hac Galuiniana tragœdia cõſtitit, illic eijciẽdos & mactandos fuiſſe presbyteros & Epiſcopos, diſturbãda tẽpla, deſtruenda monaſteria, conculcanda ſacramenta, ipſam honeſtatis & caſtitatis profeſſionem extinguendam, pellendos ex Eccleſia Apoſtolos & antiquos patres cum doctrina ſua diuina & cæleſti, & eorum loco introducendos fœdiſſimos illos Apoſtatas, Lutherum, Zuinglium, Caluinum, Bezam, homines totos abdomini deditos & libidini, qui ſordidam & luxurioſam doctrinam prædicarent ſuis moribus congruentem: vt taceam Chriſtum Deũque ipſum è ſolio deitatis exturbandum, beatiſſimam Trinitatem innumeris blaſphemijs conſpurcandam, ſingula religionis Chriſtianæ capita horribili contemptu profananda. Et potuit hæc vaſtitas vel in cogitationem venire regi Chriſtiano, vt non totis artubus contremiſceret? Vt non ſtatim intimis ſenſibus ad eam impediendam commoueretur? Vt non conſideraret ſe hoc facto effici non tam fratribus ſuis, patriq; & auo, & omnibus Chriſtianis maioribus, quá ſibi ipſi hoſtem capitalem? Qui quæcunque à primis cunabulis contra hæreticos vel in pace prudenter, vel in præliis fortiter, vel in Parlamentis prouidè, vel in eccleſia religiosè, vel cũ externis principibus, ad regni tranquillitatem regiè, ſagaciter, honorificè fecit, ea omnia hàc

tam infanda proditione funditus euerteret? adeò vt nec Condæus in bello Iarnacenſi, nec Colignius in Iuſtitia Bartholomæana propter innumeras rebelliones, Henrici iſtius voluntate cæſus magis Henrico iſti quàm ipſe Henricus ſibi fuerit infeſtè aduerſarius? Potuit (inquam) hæc de hæretico ſucceſſore deſignando cogitatio in animum eius irrepere, vt non vnà ſecuturam nominis ſui æternam infamiam, verorum Francorum tota poſteritate odium, orbis Chriſtiani execrationes, terribile Dei iudicium, ſempiternas inferorum flammas tantam impietatem vindicaturas ſecum verſaret & expenderet? Optimus & fortiſsimus idémque moderatiſſimus Romani in Hiſpania exercitus Imperator Cornelius Scipio vbi milites aliquot ſuos cum Carthaginenſibus contra Romanos conſpirare accepiſſet, concione aduocata ita ſcelus hoc deteſtatur, acſi nihil in mundo accidere potuiſſet prodigioſius. *Vos* (inquit) *milites Itali & Romani, Africam Italiæ, Carthaginem Vrbi Romæ imperare velletis?* Quale hoc conſilium veſtrum, quæ mens, quanta fuit inſania vt hoc moliremini! *Lapides pluere, & fulmina iaci de cælo, & inſuetos fœtus animalia edere vos portenta eſſe putatis? Hoc eſt portentum, quod nullis hoſtiis, nullis ſupplicationibus, ſine ſanguine eorum qui tantum facinus auſi ſunt expiari poſsit.* Tantoperè vir ille horrebat, & contra naturam eſſe putabat, vt aliquid à Romano fieret in præiudicium Romæ, aliquid per quod Africa Italiæ,

Liuius Decad. 3. lib. 8.

Carthago ciuitati Romæ dominaretur. At quanto horribilius eſt aliquid à rege non ſolùm Chriſtiano, ſed Chriſtianiſsimo, & Chriſtiana ſacra tam deuotè frequentante, & ad ornandum Chriſtianiſmum non vſitato regibus miróque in ſpeciem zelo noua & militiæ & diſciplinæ Chriſtianæ inſtituta ſanciente hoc committi, ex quo perſpicuum erat, & certò conſequens erat, non quidem Carthaginem præpotentem & illuſtrem ciuitatem, ſed Geneuam vilem & omnium Galliæ rebellium, latronum, lenonum, adulterorum, ſacrilegorum & ſicariorum ſentinam, imò in quam tanquam generalẽ cloacam totius Europæ impuritas continenter ſe exonerat: hanc gehennã vrbi Apoſtolorũ Romæ & ſanctorum metropoli Pariſijs, hæreſim Catholicæ fidei, nouitatem antiquitati, Synagogam Satanæ Eccleſiæ Chriſti, ipſum vere in membris ſuis Beelzebub Chriſto Ieſu eiuſque Apoſtolis & Diſcipulis & fidelibus quos ille per regnum Gallicanum *poſuit ad eccleſiam ſuam regendam* epiſcopis & paſtoribus dominaturum! Hoc quidem tanto eſt illa Romanorum cum Carthaginenſibus coniuratione portentoſius, quantò apud Chriſtianum hominem aurum luto, cœlum terræ, æternitas mortalitati, Chriſtus Romulo, Roma ſancta Chriſtique & Apoſtolorum & ſacrorum omnium Sedes, eidem Babylonicæ idolorum & ſuperſtitionum omnium cultrici, hoc eſt quantò ſempiterna in cœlis cũ Chriſto corporis atque animæ

Geneua.

Act. 20.

alus paucorum dierum in hoc mundo fallaci gloriæ eſt anteponenda. Vt nihil planè mirer ſi iuſtitia diuina ſanguine iſtius tyranni iampridem hic cæperit expiare, qui longè alio modo, longè alio *mortis ſecundæ* genere infinitum illud peccatum alibi plenius eſt expiaturus: quod etiamſi ſecum immenſam trahat malorum Iliadem, etiamſi denſiſſimè conſertam contextámque miſeriarum, calamitatum, cædium & ſacrilegiorum ſeriem in dies ſingulos pariat, ille tamen malorum omnium fluctus vel Oceanus quantuſcunque eſt, non tam Henrico Nauarræo manifeſtè hæretico, quàm Henrico Valeſio fictè & nequiſſimè Catholico attribuẽdus eſt. Si enim Angli hæretici ab Hugonotis in Galliam vocati, & in Galliæ vrbes recepti Galliã deinceps ſpoliauerint, ecquis propterea vir ſobrius non Hugonotas magis quàm Anglos criminabitur? Quis Romani in Italia Imperij interitum potiùs Narſeti Longobardos accerſenti, & Gotthorum in Hiſpania regni excidium Iuliano Comiti Saracenos inducenti, quàm ipſis Longobardis & Saracenis non imputat? Si paſtor patefacto ouili lupum in gregẽ ouium immittit, ecquis lupum oues mactantem culpat & non potiùs paſtorem qui lupum quem arcere debuit inuitauit? Angli nimirum hęretici in ſpoliandis Gallis, & Longobardi in vaſtando Imperio Romano, Saraceníque in deſtruendo regno Hiſpanico, vt item Caluiniſtæ in excindenda eccleſia, faciunt quod eſt hoſtium, quod eſt talium An-

Apocal. 21. 8.

Henricus Val. vera cauſa omnium Galliæ malorum.

glorum, Longobardorum, Saracenorum, & hæreticorum. At qui Galli Anglos, Romani Gotthos, Hiſpani Saracenos, Catholici hæreticos tanquam paſtores lupos ea poteſtate armant qua poſſunt vel patriam ſingulorum vel eccleſiam vniuerſam depopulari, ijs propriè tanquam cauſis efficientibus, tanquam authoribus, tanquam architectis, malorum conſequentium cauſa eſt imputāda, ijſque propterea & viuis & mortuis omnes diræ, omnes vltiones, omnia anathemata & humanitus & diuinitus ſunt imprecanda. Et hoc tempore regibus tale quippiam machinantibus minus quā infimo cuique è promiſcua plebe, exēplo Nazianzeni, Chryſoſtomi, Athanaſij, aliorumque ſanctiſſimorum tum prophetarum, tum primitiuæ eccleſiæ Doctorum parci debere Chriſtiana & pietas ſuadet & libertas iubet. *Suprà fol. 290. &c.*

¶ 3. Sed paulò longiùs quàm volebam, iſtorum temporum, actionum, & Rerumpublicarum, Conſtantij Ariani & Henrici Valeſij, Iuliani Apoſtatæ & Nauarręi Caluiniſtæ, Imperij Romani & regni Gallicani ſimilitudo, rerúmque ab iſto peruersè Catholico contra veros Catholicos nefariè geſtarũ indignitas prouexit orationem meam, quæ quoniam hoc tēpore nimis eſt ſera, quanquam vt mihi videtur Henrico Valeſio non minus iam mortuo quàm olim viuo tempeſtiua, qui viuus non magis quàm mortuus ad omnes ſanas admonitiones obſurduit: tamen quoniam ille iam apud alium iudicem & tribunal mercedem ſuis di- 3

guam factis reportauit, vereor ne eandem cum Conſtantio Ariano & Iuliano Apoſtata, qui eadem cum illis via ad eccleſiam depopulandam ingreſſus eſt: eo apud inferos relicto, ad ſuperos viuoſque oratio mea redeat, ad Nobiles Gallos quorum poſt regem proximæ ſunt in republica dirigenda partes, quibus diligenter inculcari cupio, vt loci & dignitatis quam tenent, reminiſcantur: & non fucatis ſed veris Nobilitatis officijs, non muliebribus choreis, ſed caſtrenſi diſciplina, non ficta virtutis ſpecie, ſed ſolido Chriſti & eccleſiæ zelo, non vt impij Samaritæ *claudicando inter duas partes* (cuiuſmodi homines Solon legibus ſuis capitali ſupplicio affici præcepit tanquam communes omnium hoſtes) ſed *rectè ambulando ad veritatis* & iuſtiſsimæ cauſæ defenſionem, vti monet Apoſtolus Paulus, in reipublicæ ſalutem incumbant, Dei honorem ſtabiliant, ſeque non verbo ſed re Chriſtianos Nobiles oſtendant. Recordentur quod olim cecinit vir prudens,

Nulla vera Nobilitas ſine vera virtute.

3 Reg. 18.21.

Gal. 2.14.

Iuuenal.

Stemmata quid faciunt? quid prodeſt (Pontice) magno faſtu & iactantia inaniſsima

Pictos oſtendere vultus
Maiorum, & ſtantes in curribus Æmilianos,

Si tu interim Æmiliani filius aut nepos nihil habeas Æmiliani ſimile.

Recordentur eius veriſsimi oraculi,

Malo pater tibi ſit Therſites, dummodo tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas,

excellentibus nimirum Achillis virtutibus in-

ſtructus ad reipublicæ hoſtes domandos & familiam tuam honorandam,
Quàm te Therſiti ſimilem producat Achilles,
qui ſolo maiorum ſplendore & honoribus cōtentus nihil aggrediaris excelſum, nihil magnificum, ſed in ſola maiorum vmbra acquieſcens Therſitis & hominum ruſticanorum ſtudia ſordidáſque occupationes conſecteris. Recordentur ciuilem Nobilitatem manare à ciuilibus virtutibus vulgarem hominum plebeiorum conditionem ſuperantibus, à magna prudentia, à ſingulari fortitudine, à periculis pro ſalute plurimorum ſuſceptis, à contemptu diuitiarum, à præclaro & flagrante iuſtitiæ ſtudio, ab eo quod quum homines plebei ſua priuata lucra conſectantur, iſti Nobiles generoſiori animo ad omnium vtilitatem & totius patriæ defenſionem ſuas curas & molitiones conferunt. Recordentur Chriſtianam Nobilitatem hoc præterea requirere vt ad has morales virtutes Catholicam fidem & vitam Chriſtiano homine dignam adiungant, vt pro eccleſia Chriſti bella gerant, pro dilatanda fide Catholica labores nullos recuſent, pro Chriſtianorum, & Catholicorum, & eccleſiarum, & ſacrarum virginum conſeruatione, contra aduerſarios Chriſti, vel externos vt Turcas, vel internos vt hæreticos, quibuſuis periculis ſe exponant: & ſi in iſtiuſmodi prælijs, pro talibus cauſis mortem oppetierint, tùm demum fructum & præmium Nobilitatis, æternam cum Chriſto principe & rege ſuo glo-

Cicero. Ariſtoteles

Ciuilis Nobilitas.

riam ſe aſſecutos ſciant. Hęc verę Nobilitatis deſcriptio & de veris Nobilium Chriſtianorum officijs perſuaſio, induxit tot millia veterum Francorum, vt alij magno numero in Hiſpanias contra Arianos, alij in Africam contra Saracenos, alij in Aſiam & Ægiptum contra Turcas & Mamaluchos contenderent, & ſolidam gloriam partis illuſtriſſimis de hoſte barbaro triumphis in Franciam importarent. Hęc eadem Nobilitatis deſcriptio omnes vniuersę Chriſtiani orbis Imperatores & principes permouit, vt honoratiſſimum quemque Nobilitatis Ordinem inſtituentes, qualis eſt in Gallia *Ordo S. Michaelis*, in Burgundia *Velleris aurei*, in Anglia *Gartery*, in Sabaudia *Annunciatæ*, alibi *S. Iacobi, S. Stephani* &c. eam ſemper & vbique abſq; exceptione apponerent conditionem, ita quidem hos ſuos Equites fore Nobiles, ſi pręter ciuiles virtutes, Catholicam quoque fidem tenerent integram & illabatam: à qua ſi ad hęreſim qualēcunque prolaberētur, eo ipſo ſtatim euaderēt ignobiles, coloni, agreſtes, Therſite aut viliſſimo quouis homūcione è vulgi fęce nihilo in repub. Chriſtiana præſtātiores. Hęc ergo vna & veriſſima Nobilitatis deſcriptio admoneat Nobiles Frācos, & inprimis nobiliſſimā quondam Borboniorū ſtirpē vt recolligāt ſe, & vulnera familię ſuę inflicta per iſtos ignobiles & à vera maiorū virtute & nobilitate degeneres Cōdæū & Nauarr. qui nec ciuilis nec Chriſtianæ Nobilitatis vllū habēt veſtigiū, nouis Chriſtianæ nobilitatis actionib⁹ curēt, & nobilitatē ve-

Nulla inter Chriſtianos Nobilitas ſine fide Catholica.

Suprà fol. 260.

terē redintegrēt. Quāquā enim permulti eos pię roſque habēt pro perditis & deploratis, & qui non ita pridem multis impietatis & ingratitudinis operibus valde ſuſpicioſa dederunt ſummæ ignobilitatis & ſordidæ naturæ indicia; tamen quemadmodum de ſanitate corporis humani nunquam penitus deſperatur, etſi aliqua membra ſpiritu & tanquam vita carere cæperint, quamdiu cor quod eſt principium vitæ mouet & agitatur: non aliter etſi in multis Borboniæ domus membris euidentia præſentis mortis ſigna appareant, tamen quamdiu viuit cor, quamdiu principium, & corona, & faſtigium viget, ille domus Borboniæ baſis & fundamentum Carolus Cardinalis Borbonius, ille verus Francorum Melchiſedec, verus rex & ſacerdos, cuius & regia authoritas, & ſacerdotalis dignitas, & vitæ ſanctitas, & precum efficacitas, & perſonæ tam inſignis excellentiſſima gratia atque Maieſtas, tum apud Deum tum apud homines, & in aliis regionibus orbis Chriſtiani & potiſſimùm in regno Galliæ tantum valet & in dies magis magiſque valebit; nunquam ego de Borboniis conclamatum eſſe putabo, ſed quamdiu ſpirant & Catholicorum nomen retinēt, tamdiu eos ad Catholicum domus ſuæ regem, & patronum, & qui in eos omnes & ſingulos à primis incunabulis cum ſuarum fortunarum maxima iactura tam multa beneficia contulit, aliquando eos ſeſe aggregaturos & ſperabo & precabor. Quæ vnica eſt ratio nobilitatis eius retinendæ quam à maiori-

Carolus Borbonius Rex.

bus acceperunt. Id enim ſi ſeriò cogitant, ad id conſequendum nunquam illi nouas ſemitas & obliquos tortuoſóſque tramites circunſpectēt, quando veræ & antiquæ nobilitatis perpetuãdæ nulla eſt ratio certior, ſecurior, & exploratior, quàm vt illa plana & directa via ſequantur, qua maiores domus ſuæ authores & conſeruatores anteceſſiſſe toti Galliæ notiſſimum eſt: hoc eſt inprimis arctiſſiméque ſibi complectendam perſuadeant fidem Catholicam ipſiſſimam nobilitatis Chriſtianæ radicem, ſine qua vt dixi, legibus ſiue Gallicanis ſiue omnium in Europa regnorum Chriſtianorum nemo nobilis eſt: hácque fidem contra omnes eius hoſtes quocunque nomine vocentur, & quocunque cognationis gradu ſibi iūctos defendēdam ſtatuant, & quo turpiorem Familiæ ſuæ labem ab iſtius fidei deſertoribus inuſtam intelligūt, eò ipſis contentius elaborandum eſt vt hanc maculam ſua virtute eluant, atque ita veterem ſplendorem inſtaurent. Defigant oculos ſuos in S. Ludouicum regem quem non ſine iniuria familiæ ſuæ authorem prædicant & gloriantur, qui tam prudenter, & iuſtè, & diuinè regnum Galliæ ſuo tempore adminiſtrauit, vt populús eum appellauerit iſque ſe *populo* præſtiterit *patrem, nobilitati principem, legibus tutorem, religioni protectorem, toti Franciæ verum regem*, omnibus nimirum virtutibus plenè inſtructum quæ regem & virum vndequaque nobilem efficiunt; tanta fortitudine & vitæ huius deſpicientia, modò interim ſolidam gloriam adipiſceretur, vt

S. Ludouic. radix domus Borboniæ.

M. Haillan de l'eſtat de Frãce. lib. I.

hoſtes acerrimos & copioſiſſimos nihil pertimeſceret, belláque cruenta & periculoſiſſima non grauatè ſuſciperet, ſed contra Turcas non cõtra Chriſtianos, cõtra hæreticos Albigenſes, nõ cõtra Catholicos Pariſienſes, in Ægypto oppugnaret Saladinum, in Africa Mauros, Tunatem, Damiatam, ciuitates infidelium, non in gallia Angoleſmum, Pictauũ, Rhotomagum, Pariſios, ciuitates Catholicorum. Liberalitatem item & magnificentiam oſtendebat non in cõducendis militibus peregrinis qui direptas ciuitatum & eccleſiarum gallicarum opes in germaniam aueherent, ſed in extruendis Xenodochiis & ſacellis, quorum plurima tota Gallia partim à fundamentis erexit, partim collapſa reparauit. Neque verò opes ſuas comparauit cõflanda eccleſiarum ſupellectile ſacra vt olim Iulianus Apoſtata, & nuper iſti principes Euãgelici, neque extraordinaria tributa plebi imponendo; ſed patrimonium regale rectè & prudenter diſponẽdo, & vſitata ſolùm priſcis temporibus vectigalia percipiendo, eaque diſpenſando moderatè. Denique religionem Catholicam ita colebat, & hæreticos ab Apoſtolica ſede damnatos ita deteſtabatur, vt & ipſe bella contra eos tanquam ſanctiſſima & iuſtiſſima libenter ſuſciperet, & debellatum Toloſatium principem non prius ad pacificandi conditiones vllas admitteret, quam is fideliter promitteret iuraretque ſe è ditione ſua hæreticos quoſcunque *nulla habita ratione ſanguinis aut neceſſitudinis* exterminaturum. Hæc inter alia D. Ludo-

Nobiles actiones S. Ludouici.

Suprà fol. 214.

Suprà fol. 255.

nicus Borboniç domus & nobilitatis ſator, poſteris ſuis reliquit ſuæ cognationis & nobilitatis inſignia, & his virtutibus ſe maximè nobilitatum rex ille præſtantiſſimos arbitrabatur. Has virtutes ab eo traduxerunt illius ad hanc vſque ætatem poſteri. Hæ, virtutes in Roberto S. Ludouici filio Comite Claromontano, in nepote Ludouico primo Duce Borbonio, & reliquis deinceps ſucceſſoribus emicuerunt: & eiſdem præclariſſimis virtutibus illuſtriſſimus Cardinalis & Chriſtianiſſimus rex Carolus Borbonius hodierno die veriſſimus S. Ludouici & quoad ſãguinis, & quoad pietatis, & quoad ſceptri & diadematis Gallicani ſucceſſionem hæres ſuis gentilibus tanquam clariſſimum ſydus minoribus ſtellis prælucet. His virtutibus quicunque caret, & contrariis hęreſis, rebellionis, perfidiæ, antiquiſſimarum Galliæ & S. Ludouici legum contemnẽdarum vitiis inficitur, non minus ſtupidè ſe iactat nobilęm Borbonium, & D. Ludouici eiuſque filij Roberti agnatum, quàm Iudas vocet ſe Apoſtolum Chriſti, aut Turca vel Saracenus infidelis appellet ſe filium Abrahæ, ex cuius ſemine non minus quàm iſte ex ſanctiſſimi Ludouici ſtirpe eſt oriundus. Hoc ergo cogitent, hoc animo verſent, hoc ſeriò meditentur omnes illi honoratiſsimi tam ſancti regis poſteri: & quò ſunt regio ſtemmati & nomini propiores, quò magis ſunt populo & reipub. Gallicanæ deuincti, eò ſinceriùs regi vero contra eccleſiæ, reipub. & religionis hoſtes opem ferãt; ad eum liberandum ſan-

guini ſuo ne parcant, liberatum conſilio iuuẽt, & ad excindendam hanc hæreſis Hydram ſuas vires omnes cõmunicent, ſicque regalem Borboniorum ſanguinem à fœdiſsimo contagio & veneno quo per hos hæreſiarchas & adulterinos Borbonios aſperſus eſt, egregiis iuſtitiæ, fortitudinis, conſtantiæ, & Chriſtianæ pietatis actionibus vindicẽt. Et cùm in annalibus regnorum eximia cum voluptate aduertunt ex Borboniorum domo & radice effloruiſſe plurimos principum & regum in Europa familias, cũ hac ſtirpe vtpote glorioſiſsima, & à tam admirabili Sãcto trahente originem, ſe coniugaſſe Flandriæ, Hannoniæ, & Brabantiæ principes, Duces Gueldriæ, Lotharingiæ, Sabaudiæ, Bauariæ, Britãniæ, Lucemburgi, reges Nauarræ, reges Aragoniæ, reges Caſtiliæ, Cypri, Hieruſalem, Siciliæ, Bohemiæ, & ſæpenumero reges Franciȩ; ex hac familia emerſiſſe doctiſsimos atque integerrimos Archiepiſcopos & Cardinales, ex hoc genere tanquam ex equo Troiano exiiſſe fortiſsimos Duces, Admiralios, Conestablios, magnos Galliæ Magiſtros, clariſsimos & optimos militiæ imperatores, quorum in Gallia contra Anglos & Burgundos, in Italia Mediolani & Neapoli contra Italos Germanos & Hiſpanos res geſtæ omnium hiſtoricorum monumentis celebrantur; tum vnà meminerint ex illis omnibus neminẽ fuiſſe hæreticũ, neminẽ Caluiniſtam, neminẽ qui non in Eccleſiæ Catholicæ vnione & Chriſtianorum omnium cõmunione Catholicè vixit & Catholicè expira-

Belforeſt in Annal.

Borbonia domus olim clariſsima.

uit. Quodque de fœminis domus Borboniæ à primo eius ortu obſeruāt hiſtorici(& eſt quidem honorifica memoria & obſeruatione dignum) *difficulter etiam antiquitus reperiri ſanctiores fœminas quàm quas produxit familia Borbonia, è quibus plurimæ ſe vouerūnt Deo, & Magiſtræ fuerunt religionis atque pietatis in ædibus virginum ſanctarum, inter quas effulſerunt non aliter quàm Sol inter ſydera, idque eo tempore quo ſæculum hoc corruptiſsimum ſpiſsis impuræ vitæ tenebris Galliam obſcurauit*: id ipſum in viros ad hanc vſque ætatē nō minus vere accommodari poterat. Si enim à Ludouico Claromōtano primo Borboniæ Duce quem propter illuſtria facta *Magnum* cognominarunt, ordinata ſucceſſionis ſerie ad Nauarræi patrem Antonium, vel vltimum Monpenſerij Ducem Ludouicum deſcenderis, nuſquam opinor plures reperies principes & laicos & eccleſiaſticos eoſque excellētibus Chriſtianæ pietatis operibus perilluſtres, quàm hæc familia poteſt enumerare.

Belforeſt Annal. lib. 4. cap. 25.

Surnommé le Grand

4 ¶ 4 Et tamen hac ex parte familiæ Guiſianæ heroicum genus illis exæquare vel etiam anteferre non dubitem, quod nomen ſuum ab hac Antichriſtiana Apoſtaſia ſeruauerunt purius & incorruptius. Neque hoc ipſos Borbonios moleſtè laturos arbitror, vetuſtiſſimū certè illū, S. Ludouicum hoc idem præiudicata ſentētia iam olim pronuntiaſſe ſcio. Neque verò ad laudem Borboniorum glorioſius eſt quod de eorum pietate ſuperioribus temporibus hiſtorici annotarunt, quàm ad Guiſiorum gloriam æquè magnificum eſt quòd noſtra memoria de eorum auo

Sup fol. 255.

Claudio ijdem hiſtorici non minus fideliter cõmemorant;quum iſte Euangeliſmus iam in herba eſſet, contractoque hæreticorum vaſto exercitu è Germania in Galliam irrúpere niteretur, & in regni finibus ab vſitatis ſacrilegijs confringendi imagines, demoliendi altaria,euertendi eccleſias,occidendi preſbyteros inciperet, tum Ducem Guiſium Campaniæ & Burgundiæ gubernatorem, coniunctis prouinciarum illarum præſidijs cum fratre Antonio Duce Lotharingiæ,hæreticos illos quanquam Catholicis ſecuplo plures viriliter iuuaſiſſe, & eorum pluſquam decem millia trucidaſſe, pauciſſimis è Catholicorum militum numero deſideratis:atque ita eo primo tempore hæreſim à Gallia ingrediẽda repuliſſe, eámque ita ſtirpitus excidiſſe, vt nec in cõfinijs radices agere permitteret. *Quo facto* (inquiunt hiſtorici) *Domus Guiſia videtur ieciſſe fundamenta defendendi eccleſiam Catholicam contra furorem hæreticorum, in quo conſtanter ad hunc vſque diem perſeuerauit.* A quo tempore nemo eius propaginis vel vnus hæreticus fuit, aut hæreticis magis magiſque pullulantibus fauit: nemo qui ab eccleſiæ defẽſione opem ſuam ſubtraxit, ſinguli in Catholica fide ad extremum vitæ ſpiritum conſtantiſſimè manſerunt. Pro hac fide filius eius Frãciſcus in cruento Dreuſiorum bello fortiſſimè dimicauit,& proſtratas regis ſui & ſimul Catholicæ fidei partes inuicta corporis atque animi magnitudine erexit & inſtaurauit, & præpropero cladis acceptæ nuncio deiectos regis,procerum,populique Catholici animos,in-

Claudius Dux Guiſius.

Six pour vn.

Belforeſt lib. 6. cap. 37.

Guiſia domus ab hæreſis contagio pura.

Franciſcus Henrici Guiſij pater.

expectata victoriæ fama opportunè ſuperueniēte refecit, & ſingulari iucunditate perfudit. Idē ſolita ſua prudētia & virtute reliquias belli perſecutus, capita infidelitatis Hugonoticę Aurelijs obſedit, atque ita in arctū eorū coēgit copias, vt niſi aliqua ratione per fas aut nefas Dux Guiſius è medio tolleretur, Caluiniſtæ putarint non tā de paucis rebellibus & ducibus Caluinianis, quā de ipſo Caluiniſmo in Galliā conclamatum eſſe. Ideoque non magis Admiralij ſupremi Caluiniſtarum ducis aureis, quàm Bezæ ſummi eorum Pontificis perſuaſionibus inductus eſt execrabilis Pultrotus, vt Ducem illum vulnere reipub. Gallicanæ, Chriſtianæ que & eccleſiæ & religioni Catholicæ luctuoſiſſimo obtruncaret, vel potius è vita hac mortali ad immortalem gloriam transferret. Qui enim ab impuriſſimis hæreticis ſacroſanctæ fidei hoſtibus pro eadem fide interfectus, tanta patientia & æquitate animi ex hac vita deceſſit, eum ego nunquam dubitabo Martyribus Chriſti annumerare, & ab hac caduca & terrena habitatione ſublatum Diuorum ſocietati aſcribere. Nec alter eiuſdē filius Claudius Daumalius, fratri huic in Catholica fide acerrimo ſtudio propagāda quicquam conceſſit. Qui poſtquam omnibus bellis contra hæreticos vita ſua geſtis, Dreuſiorum, S. Dioniſij, Iarnacēſi, Mongonturano, ſumma cum laude & præſtātis fortitudinis gloria interfuiſſet, multaſque ciuitates ex hæreticorum manibus eripuiſſet, ad extremum in obſidione Rochellenſi contra rebelles & hæreticos pro regno & religione eſt

Dux Daumalius.

occiſus

occiſus. Vt autem reliqui fratres nihil ſe quicquã ab aui virtute degeneraſſe bellicis rebus tota vita probarũt, ita Carolus Cardinalis Lotharingus rebus pacis & togæ, legationibus ad Imperatorẽ regéſque ſuſceptis, fœderibus inter eos faciẽdis, ordinãda eccleſia, lumine ingenij prudentiæque ſuæ, in particularibus Galliæ ſynodis, in Concilio generali Tridẽtino, in alijs magnis & arduis negotijs demõſtrando, dignũ tali patre filium, dignũ talibus fratribus fratrem, dignum & inuictum ſe Gallicanæ eccleſiæ columẽ, & peritum in illis turbulentis tempeſtatibus rectorem præſtitit. Et quantum illi Marte, tantum hic Minerua, quantum illi fortiter præliando, tantum iſte ſolerter conſulendo, quantum illi duces & præfecti caſtrenſes robore viribúſque, tantum multóque magis iſte epiſcopus & dux eccleſiaſticus diſciplina, ſanctitate, ingenio, cõſilio, eccleſiæ libertatem ſuſtinuit, & pacem fouit, & hæreticorum conatus diſſipauit, hæreſiſque immanitatem & effrænatum impetum valde repreſſit & imminuit. *Cardinal. Lotharing.*

Nam de nepotibus eius ſuperfluum eſt verba facere, qui etſi quàm plurimis ijſque valde cruentis & admodum periculoſis bellis interfuerint: tamen eorum nullum extitit, quod non eſt potiſsimum pro Chriſto fidéque Catholica contra æternos eius hoſtes Turcas vel Caluiniſtas laudatiſſimè ſuſceptum & confectũ. Quid enim à multis ſæculis vidit Gallia pertinaciùs oppugnatum quàm ciuitatem Pictauienſem, quam Catilina ille Colignius tot ſeptimanis *Henricus Dux Guiſius.* *An. 1568.*

continuò noctè diéque tormentis muros verberans, phalanges audaciſſimorum latronum per ruinas murorum immittens, omnem circumquaque commeatum diligentiſsimè intercipiens, tanquam faſtigium & Coronam regni ſui (vti appellabat) Guiennenſis flagranti deſiderio appetebat? Et quæ hiſtoriæ tacent Henrici Ducis Guiſij vix tum pubertatis annos egreſſi prudentiam, prouidentiam, animum terrore vacuum, in periculis alacritatem, in vigilijs & laboribus patientiam, in militibus ſolandis humanitatem, perdiuturnam non magis cũ Admiralio & Caluiniſtis quàm cum fame & rerum omnium neceſſitate pugnam, aliáſque diuinas virtutes in ea iuuenta planè incredibiles, niſi eas hiſtorici communes etiam Proteſtantici non tacerent, & multi tum præſentes & oculati ſpectatores rerum illic honoratiſſimè geſtarum teſtes accederent. Quid ego alia eius facta contra hæreticos Gallos, expeditiones contra hæreticos Germanos, contra vtroſque ſtata prælia ad Iarnacum, ad Monguntutum, in Burgundia, in alijs Galliæ locis percenſeam, quæ multò luculentiùs vulnera aduerſo corpore faciéque ſuſcepta declararunt quàm vllæ oratorum linguæ aut hiſtoricorum calami? Quid poſtremam illam planè admirandam & qua fortaſſe à mille annis memorabilior expeditio facta non eſt, qua Dux ille familia ſua & paucis quaſi domeſticis amicis comitatus, oppugnatus & foris hoſtiliter ab immenſo illo Germanorum & Gallicorum Hugo-

Pais de conqueſte.

Poplin.

An. 1587.

notarum grege, & domi inſidioſè eóque periculoſiùs ab illo Dei & hominum odio Henrico Valeſio execrabilis memoriæ rege, & in ſuis ipſius caſtris cùm vis belli ingrueret à permultis derelictus quos tyrannus ille ad eum prodendum & cum ſuis omnibus occidione occidendum (vt paulò ante nobiliſsimum Ducẽ Ioyeuſe) ſubornauerat, & poſtea in ipſo belli committendi articulo auocauerat: in his tamen omnibus difficultatibus atque anguſtijs, & regis illius inſidias ſingulari prudentia cauit, & cum ſuis exiguis copiolis vaſtum illum Hugonotarum exercitum incredibili fortitudine & ſagacitate fudit & cæcîdit, & eo facto omnium in Gallia Catholicorum ſalutem, totius huius Imperij incolumitatem, totius eccleſiæ Gallicanæ vitam, fidem, & religionem, quam inuecto Caluiniſmo & Nauarræo rege Gallis impoſito illi externi exercitus & domeſticæ proditiones immutare atque tollere conſtituerant, firmauit & conſtabiliuit. Et tamen qui tota vita ſua reipub. Gallicanæ adeò fuit neceſſarius vt ſine eo reſpub. & eccleſia ægrè viuere poſſe putaretur, is morte ſua omnia prioris vitæ quãuis glorioſiſsimè peractæ clariſsima facinora inexplicabili maiorum bonorum acceſsione longè ſuperauit. Eius enim mors fratriſque Cardinalis Guiſij excitauit Gallos regis ſui hypocriſi ſimulatáque deuotione defixos & obſtupefactos, proptereaque nihil de periculo aliquo ipſis vicino laborantes, vt deinceps impias illius molitiones ad regni eccleſiæque excidium intentas

Mors Cardinalis & Ducis Guiſii Galliæ quàm ſalutaris.

ſolicitius aduerterent. Eius mors peperit pulcherrimam illam nobiliſsimarum totius Galliæ ciuitatum & prouinciarum confœderationem, de qua priùs permultæ niſi grauiter & permoleſtè inaudire volebant: huius autem morte quaſi nouo diuinitus ſpiritu animatæ certatim amplectebantur. Eius mors diuina prouidentia ita diſponente, vera & primaria fuit cauſa cur ille Gallicanæ & reipub. & eccleſiæ, & omnis honeſtatis, omniúmque bonorum cancer & peſtis Henricus Valeſius, qui omnes Galliæ ordines, ciuitates, prouincias, eccleſias, monaſteria virorum & virginum, improbitate & Atheiſmo ſuo tanquam occulto quodam toxico corrupit & infecit, cuius vita mors futura erat Gallicanæ reipub. & ex cuius propterea morte longiſſima adhuc vita huic florenti regno ſperari poterit, per illud ſingulare Dei organum è mundo tolleretur. *Iacobus Clemens.* Atque hac eadem ratione, Henrici Ducis Guiſij vt vita & præſentia nobiliſsimam ciuitatem Pariſienſem militum prædationi & ſpoliationi deſtinatam ſuperiori anno *An. 1588.* ex faucibus immanis tyranni ſuorúmque famelicorum luporum eripuit: ita hoc tempore cùm terribiliùs tyrãnus idem illi ciuitati immineret, & Pariſienſium ſanguine ſuam immẽſam ſitim, & Pariſienſium ciuium bonis ſuarum hirudinum ingl uuiem exaturare ſtatuiſſet, huius Henrici mors ciuitatem illam ſecundò conſeruauit, & tyranno tyrannicíſque eius adminiſtris vltimam de ea potiunda deſperationẽ

attulit. Deniq; Henrici Ducis & Ludouici Cardinalis Guiſij mors effecit vt præter ciuitates & prouincias Galliæ, exterorum etiam principum Italiæ, Hiſpaniæ, Germaniæ animi multò quàm ante acriùs & intentiùs ad Galliæ ſalutem excubent & incumbant. Ita quod Chriſtus de ſeipſo ſuiſque martyribus prædicat *granum frumenti poſtquam in terram cadens mortuum fuerit, longè maiorem quàm priùs fructum allaturum*: id in iſtis nobiliſſimis martyribus verũ eſſe tota Gallia experitur. Neq; verò mihi aut cuiquã Chriſtiano dubium eſt, quin nunc quoque eorum vt charitas in Deo eſt multò maior, ita charitas eorum erga eccleſiam Gallicanam multò eſt auctior: & quantò eorum gloria in cœlis eſt amplior, tantò eorum virtus hoſtibus eccleſiæ eſt formidoloſior. Hi enim *ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra, in conſpectu Domini ſtantes, quibus ſi quis* blaſphemando, & eorum ſanctiſsimis actionibus maledicè detrahendo *nocere voluerit, ignis exiet ab illis & iſtiuſmodi inimicos deuorabit.* Et ſi in veteri Teſtamento ad conſolandum Iudam Machabæum iſtiuſmodi prorſus bella cum Machabæo noſtro Carolo Mayennenſi contra diuinæ legis præuaricatores & Apoſtatas gerẽtem *apparuit Onias ſummus ſacerdos vir bonus & benignus, manus* coram Dei tribunali *protendens, & orans pro omni populo Iudæorum*: quis dubitet quin Ludouicus Cardinalis, *vir bonus & benignus, & ſummus* Gallorum *ſacerdos* idem ipſum nunc in ſtatu Teſtamenti noui officium apud Deum multò pleniùs & efficaciùs exequitur,

Ioan. 12. 24

Apocal. 11. 4.

2 *Mach.* 15. 12.

cum reliquis illis glorioſiſſimis eccleſiæ Gallicanæ Apoſtolis & martyribus, Dionyſio, Eleutherio, Photino, Nicaſio, Eutropio &c. qui eandem eccleſiam ſuis laboribus & ſanguine fundauerunt, quam iſti à multis hæreticis & falſis Catholicis impugnatam atque cócuſſam, ſuis plurimis periculis & ad extremum fælici morte labentem ſuſtinuerunt: & in medio curſu rerum pulcherrimè gerendarum periurijs nunquam priùs à condito (vt opinor) mũdo auditis interfecti, fratri Carolo finem & tanquam faſtigium operibus à ſe inchoatis & bona ex parte perfectis imponendum reliquerunt. De quo principe illud vnum mihi ſatis ſuperque eſt dixiſſe, eum propter zelum, & pietatem, & fortitudinem bellicam, vitámque à prima infantia in bellicis expeditionibus conſumptam, germanum eſſe Guiſii fratrem, & fratrem magno illi Guiſio heroica mentis altitudine & generoſitate ſimillimum, cuius etiam iuuenis multa clariſſima facta quid ab eo viro expectandum erat egregia dederunt indicia, qui in Guienna omnia hæreticorum præſidia, arces, vrbes flumini Charento impoſitas, omniáque vicina propugnacula ad ipſa vſque Rochellæ mœnia tanta fælicitate & celeritate occupauit, regique Galliarum ſubiecit, vt ipſi Caluiniſtæ duces eius virtutem obſtupuerint. Nec minori fælicitate biennio pòſt multas Delphinatus vrbes ijſdem rebellibus detraxit & Coronæ Gallicanæ ſubiunxit. Sexênióque pòſt longè pleniorẽ de hæreticis omnibus victoriam reportaſſet, tũ quũ generalibus bonorum votis

Carolus Dux Maienenſis.

An. 1577.

An. 1579.

An. 1585.

Catholici in Guiennâ exercitus dux electus eſt, niſi regalis ille Sinô Valeſi⁹ ſuis mirificis fraudibus & *Bleſēſib⁹* periurijs pulcherrima eius incæpta corrupiſſet. Et quid aliud ab ęo expectandū erat, vel quomodo ille iā ætate maturiore Caluiniſtas & Catholicę fidei regniq; gallicani hoſtes infeſtiſſimos in Gallię viſcerib⁹ ferre potuit, qui multò adoleſcētior cōtra Turcas eiuſdem fidei hoſtes minùs graues, & regno gallicano non admodum nocentes, ſuas vires cum alijs Europæ Chriſtianæ principibus iunxit, & in ea ſacrata contra Turcas militia prima ętatis ſuæ militaris tyrocinia & rudimenta poſuit. Siquidem vt iſtorum alter Henricus cùm Turca Hungariam inuaderet, egregiam Catholicorum galliæ Nobilium manum contraxit, & cum ijs ad Maximilianum Imperatorem in Hungariam profectus eſt, ibique Chriſtianis contra Turcas fortem fidelémque operam impendit: ita quinquennio pòſt cùm Pontifex, Hiſpani, & Veneti contra eoſdem Chriſtiani nominis hoſtes maximos terra marique, ſed mari potiſſimum facerent apparatus, alter iſte Carolus aliquot fortiſſimas Francorum Catholicorum (nam Caluiniſtam aliquem contra Turcam bellare pugnat cum Caluini euangelio: & iuxta veterem parœmiam canis caninum non eſt, nec lupus lupiuum) turmas colligens, Venetias contendit, quem Senatus Venetus honorificè excepit, & omnibus militum voluntariorum cohortibus qui ex Chriſtiano orbe ad eam expeditionem

An. 1567. Hiſtoire de M. Pig. lib. 6. cap. 25. & La Val.

An. 1572. La Val lib. 19. Poplin.

magno numero confluebant præfecit, quod munus honorificè geſſit & impleuit ad extremum vſq; diem, quo plenam de immanibus illis fidei hoſtibus victoriam Chriſtiani ſunt adepti. Neque poſtea in Galliam reuerſus vnquam otioſus ſed ſemper negotioſus, in caſtris, in puluere, in ſudore, in vrbium obſidionibus & expugnationibus, contra iuratos galliæ & eccleſiæ hoſtes ætatem omnem contriuit, vt ex omnibus galliæ principibus quorum permulti magnis prouincijs adminiſtrandis ſunt idonei, hic vnus omniũ iudicio electus ſit, in quẽ reſp. Gallicana hoc periculoſiſſimo tempore recumberet, & in cuius manu ſuprema huius ampliſſimi regni procuratio fuerit iure meritóque collocata. Adeò vt quum huius tam generoſæ ſobolis indolem, probitatem, fortia facta, excelſos ſpiritus, ardentem religionis zelum, deſtinata, deuota, & conſumpta in arduis Chriſtianæ Nobilitatis pro Deo, eccleſia, & repub. officijs & actionibus corpora, mentes, opes, facultates intueor; vnaque antiquiſſimorum Francorum Caroli magni, eiuſque patris Pipini, & aui Martelli ſimiles actiones & animos ad memoriam reuoco: tum hos illorum veros filios poſteroſque, illarum arborum certa germina & ſtirpes agnoſco, non tam ex hominum Chronologorum longis proſapijs & arboribus genealogicis multo labore contextis, quàm ex hac pari animorum & ſtudiorum ſimilitudine, ex hoc genuino erga Chriſti religionem zelo, ex hac naturali &

gemina eiuſdem quaſi ſanguinis & ſpiritus ad Chriſti gloriam tuendam eccleſiamque protegendam cognatione & neceſſitudine. Neque certè illi moleſtius tulerunt Arianos ſua tempeſtate in Gaſconia vagantes, quàm iſti horrent Caluiniſtas eandem Galliæ regionem hoc tempore depaſcentes. Neque maiore aut meliore animo Carolus ille Pyrenæos tranſgreſſus eſt ad domãdos in Hiſpania Saracenos, quàm iſti in Hungariam & mare Mediterraneum profecti ſunt, vt ſub Chriſtianis regibus & Imperatoribus primitias militiæ & iuuentutis ſuæ Deo conſecrarent ad eccleſiæ illius hoſtes Turcas pro ſua virili debilitandos.

Suprà fol. 337.

341. 347.

¶ 5. Cæterùm quoniam illuſtriſſimam huius familiæ ſobolem in quaſcunque Galliæ partes diſperſam non opus eſt oratione mea admonere vt officij ſui erga Chriſtum & eccleſiam ſint memores, quando ipſorum nobiliſſimis actionibus conſtat eos omnes & ſingulos mentes cogitationeſque ſuas defigere in eccleſiæ & reipub. ſalutem: neque alius quiſquam eſt aut eſſe poteſt in Gallia nobilis ſincerè Catholicus qui in hoc adeò grandi & euidenti proximéque imminente periculo velit operam ſuam ab aliorum Catholicorum conſociatione diſiungere: idcirco ad alios potius tepidos Catholicos à graui ſomno excitandos conuertenda eſt oratio mea, quorum plurimi iam nunc in Nauarræi caſtris militant: qui quum Catholicos ſeſe fingant & appellent, tamen cum hæreticis iam diu conſpirant contra Catholicos, hæreticorum

Poſtulata regis Nauarræi, Cõdæi, Damuilij, & Catholicorum vnitorum, ann. 1575. in Popli. Laval & aliis.

cauſam adiuuant, hæreticorum vires augent, in tota Gallia ſingulíſque Galliæ prouinciis, & extra Galliam quoque in Sabaudia, & Archiepiſcopatu Auinionenſi, hæreticos eadẽ cum Catholicis libertate viuere, Magiſtratus gerere, templa ſuis cænis & concionibus hæreticis aſſignata tenere, & quoad iura omnia & prę-rogatiuas ciuiles & eccleſiaſticas, nihil *Catholicis ſupra hæreticos tribui debere* iam diu contenderunt. Hęc ſiquidem & alia huiuſmodi communi cũ hæreticis legatione à rege ſuo pro hæreticis poſtularunt, hæcque maximo cum Galliæ fructu & tranquillitate fieri poſſe ſuarum vrbium exẽplis ſuadent, vbi Catholici cum hæreticis, famuli cum dominis, filij cnm parentibus, viri cum vxoribus, ſacerdotes cælibes cum monachis coniugatis ſumma ſuauitate & charitate viuere, nec propter diuiſionem in fide, domeſticæ diſſenſionis quicquam interuenire aiunt. Ipſique militiæ ſuæ contra regem & Catholicos exercendæ talem præſtituunt ordinem vt in caſtris *Catholicorum* cum Caluiniſtis *vnitorum & Caluiniſtarum, vnaquæque turma militaris Catholica ſuum habeat ſacerdotem qui Miſſam pro Catholicis illis peragat, quæque item turma Caluiniſtarum ſuum habeat miniſtrum vel diaconum qui Caluiniano more concionetur.* Adeò vt manifeſtum ſit iſtos *Catholicos vnitos* cũ Caluiniſtis non ſolũ quoad ciuilia, ſed etiam quoad eccleſiaſtica & ſpiritualia peramicè & fraternè viuere, qui non modò in vnis caſtris, ſed in ſingulis eorundem caſtrorum partibus Miſſam Catholicorum cum cœna

Police arreſtee ann. 1575. Popl. li. 39. fol. 246.

Caluiniana, & prædicationem Catholicam cum declamatione hæretica coniũgunt & copulant, idque non tolerando quia corrigere non poſſunt, ſed probando quia has ipſi conditiones ſibi impoſuerunt & ſponte ſua hanc viuendi formam ſtatuerunt. Et poteſtis ô mortalium omnium miſerrimi (fas enim mihi ſit vos liberè cõpellare qui Catholicorum nomine decorati inceditis, & de quorum ſalute propter ipſum Catholici nomen plurimum confido) poteſtis ſine horrore hãc Chriſti & Satanæ copulationem admittere, & tamen vos à Chriſto, & eccleſiæ eius, & Sanctorum omnium communione per hanc ſchiſmaticam vnionem excluſos non aduertere? Poteſtis Chriſtianos Catholicos vos ipſos dicere, & tamen neſcire Chriſtianorum Catholicorum patres, ipſos Chriſti Apoſtolos & epiſcopos eccleſiæ primitiuæ hãc in vobis turpiſſimam ſocietatem execrari? Catholici haberi vultis, & Catholicam eccleſiam omnibus ætatibus contra huiuſmodi perfidos & adulterinos *Catholicos vnitos* cum hæreticis vociferantem non auditis? Si Chriſtiani Catholici eſtis, credite Apoſtolo Paulo nihil æquè ac huiuſmodi fœdera tanquàm planè diabolica obſtupeſcenti: *Quæ eſt enim* (inquit ille) *conuentio Chriſti cum Belial? quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? quæ ſocietas luci ad tenebras?* Parete eidem Apoſtolo præcipienti vobis: *Nolite iugum ducere cũ infidelibus*, Si Chriſtiani Catholici eſtis, nunquam ferre poteſtis hæreticos in caſtris & eccleſiis veſtris Deum & Chriſtum eius blaſ-

Ad Catholicos hæreticis vnitos.

Grãde Catholicorum peccatum, cũ hæreticis cõſociari.

2. *Corinth.* 6.

Ibid.

phemantes, & contra diuina omnia ferarum inſtar vlulantes. Neque enim ſi Catholici eſtis, aliud vobis de Caluiniſtarum ſiue *Miniſtrorum* ſiue *diaconorum* concionibus& cantionibus perſuaderi debet, ita iuxta ſcripturas propheticas vos docente Catholico patre & ſcripturarum interprete D. HIERONYMO: *Hæretici* (*Caluiniſtæ*) *Væ habent ſempiternum* inquit ille, *quia receſſerunt à Deo, & miſeri ſunt quia reliquerunt deum creatorem ſuũ qui redemit eos ſanguine ſuo. & ipſi loquuntur cõtra eum mendacia, impia falſitatis dogmata componentes. & non clamant in cordibus ſuis, ſed vlulant in conciliabulis, quæ pulchrè propheta appellat ferarum luſtra & cubilia. Et ij quicquid loquuntur & putant ſe in laudem Dei dicere, vlulatus luporum & bacchabarum inſanientium ſonitus eſt.* Et tamen hic *luporum vlulatus* & *inſanientium* Bacchi miniſtrorum ſtrepitus, in auribus veſtris ſuauiſſimus eſt concentus, & iſtorum apoſtatarum qui *deum creatorem ſuum cuius ſanguine redempti ſunt reliquerunt*, doctrinam non in Gallia ſolùm ſed extra Galliam quoque ſtabilire veſtro labore atque opera molimini. At ſi Catholici eſtis, credite optimo Catholicæ eccleſiæ Doctori D. Chryſoſtomo vos monenti idque ex Apoſtolo Paulo, nihil ita deum irritare *ſicut quum quis hæreſis multiplicandæ & eccleſiæ diuidendæ cauſa eſt.* Quod quum vos faciatis, *etſi innumera bona operati fueritis, non minores pœnas dabitis, quàm ſi corpus ipſius Chriſti gladiis veſtris proſcidiſſetis.* Credite eidem probanti veſtrum hoc factum flagitioſius eſſe crudeliſſimorum tyrannorum Neronis& Domitiani eccle-

Hieron. in Oſeam, cap. 7.

Synagogæ Caluiniſtarũ ſunt ferarum luſtra.

Chryſoſt. ad Ephe. hom. 11.

ſiam perſequentium immanitate. Hoc (inquit ille) *damnum illo multo etiam maius eſt. Illud enim eccleſiam illuſtriorem fecit. Iſtud verò etiam apud inimicos & exteros dedecore afficit, quando & à propriis filiis impugnatur.* Quantus enim eſt Catholicorum toto orbe Chriſtiano dolor & pudor, quantus Caluiniſtarum in Gallia, in Flandrian, Anglia triumphus & gaudiũ, quòd Ducem Memorantium & eius fœderatos Catholicos eccleſiam Catholicam cum damnatis hæreticis Nauarræo & Nauarriſtis impugnare perſpiciunt, quòd eos hæreſiarchis illis operam ſuam præſtare vident, quò Atheiſmus ille Caluini etiam cum ſupremi Chriſtianorum Pontificis approbatione in eiuſdem Pontificis ditione floreat & prædicetur, quod perinde eſt acſi commendaretur toti Chriſtiano orbi. Et tamen vos qui fidei Catholicæ toto orbe quantum in vobis eſt corruptores & vaſtatores eſtis, Catholicorum nomen inuaditis? aut putatis vllam vobis eſſe cum eccleſia aut regno Chriſti participationem? At veniat vobis in mentẽ quod D. Cyprianus ſanctiſſimus martyr ex ſcripturis diuinis contra vos concludit. *Præcipit* (inquit ille) *dominus per Moyſem dicens, ſeparamini à tabernaculis hominum iſtorum duriſſimorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent ne ſimul pereatis in peccato eorum. & quod comminatus per Moyſem fuerat impleuit, vt quiſquis ſe à Chore Dathan & Abiron non ſeparaſſet, pœnas ſtatim pro impia communione perſolueret viui ad inferos præcipitati. Quo exemplo oſtenditur & probatur obnoxios omnes &* *Cyprian. epiſt. 76. Num. 16.*

culpæ & pœnæ futuros, qui ſe ſchiſmaticis contra præpoſitos & ſacerdotes irreligioſa temeritate miſcuerunt. Sic ille. quod quum veriſſimum ſit, qua falſa ſpe, qua noua theologia vos ipſi lactare & tueri poteſtis ne hæc terribilis à Deo miſerrimis illis inflicta vindicta veſtris capitibus incidat, quando peccatum veſtrum illo Iudæorum ſchiſmate longe eſt & manifeſtius & atrocius. *Core* enim *& Dathan* quibus illi adhærebant, *cum ſacerdote Aaron & Moyſe eundem deum nouerunt, pari lege & religione viuentes, & verum deum qui colendus atque inuocandus fuerat inuocabant.* At iſti veſtri *Dathan* & *Core* Nauarræus & Condæus, cũ *Chriſtianorum ſacerdote* ſummo & eccleſia Catholica *eundem deum* non norunt aut certè cognitum abiecerunt, & pro Deo Chriſtianorum nouum à Caluino inuentum Deum adorant: *pari cum Chriſtianis lege & religione non viuunt, verum deum qui inuocandus eſt non inuocant*, ſed potius Satanam inferorum principem eius loco adorant. Core & Dathan antiquitus nullam Iudæorum ſynagogam euerterant, nullum nouum Miniſterium contra Sacerdotium Leuiticum erexerant, nihil in religione Moſaica innouarant: at iſti veſtri Dathanes innumera Chriſtianorum templa diſturbarunt, contra Chriſtianum ſacerdotium nouum miniſterium Geneuéſe vel Gehennenſe potius introduxerunt, omnes partes & particulas fidei & religionis Catholicæ inuerterunt, nec quicquam reliquerunt ſanum &

Peccatum horũ Catholic grauius ſchiſmate Core & Dathã.

Cypriã ibi.

Sup. cap.5. §.5.

integrum, proptereaque iuſtiſſima cenſura à ſupremo Chriſtianorum Pontifice extra Chriſtianorum eccleſiam proiecti ad Iudæorum & Turcarum ſynagogas amandati ſunt. Neque hæc paſtoris veſtri ſententia vobis ſi viri eſtis latere, nec ſi Catholici eſtis iniqua videri poteſt, quando eos perditiſſimos, periuros & *relapſos hæreticos* eſſe optimè nouiſtis. *Separamini* igitur, *ſeparamini* (quemadmodum Deus ipſe vos alloquitur) *de medio congregationis* illius Caluiniſticæ: *recedite à tabernaculis* & caſtris *hominum impiorum*, nec putate illa Babylonica & Satanica confuſione ſacrificij Chriſtianorum cum cœna Apoſtatarum, doctrinæ Apoſtolicæ cum blaſphemiis Caluinianis Deum poſſe placari. Separamini (inquam) & eorum cœtus & fœdera perhorreſcite, *ne peccatis eorum inuoluamini*, voſque vnà cum illis viui deſcendatis ad inferos. Exploratiſſimum habete hoc ſcelus veſtrum tam eſſe atrox & nefarium, vt quamdiu hoc modo erga hæreticos illos ſitis affecti, nec *ſanguis in Martyrio* à vobis pro Chriſto fuſus quicquam vobis vtilitatis afferat, quod & D. Chryſoſtomus, & ante eum D. Cyprianus, totaque eccleſia primitiua firmiſſime tenuit, adeo vt ſi ab inimicis Chriſtiani nominis capti pro Chriſti nomine mortem oppeteretis, quamdiu tamen in hoc fœdere eccleſiæ Catholicæ dilacerandæ cum hæreticis copulamini, nihil vobis illa mors prodeſſet, ſed cum morte corporis mortem etiam animæ æternam adiretis. *Tales enim ſi occiſi in*

Num. 16.

Chryſoſt. vbi ſuprà.

Cyprian. de vnitate eccleſia.

confeſsione nominis Chriſti fuerint , macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ & confœderationis hæreticæ contra Catholicam eccleſiam *nec paſsione purgatur.* Quàm igitur vel tenuiſſimam de æterna vita ſpem poteſtis vos concipere, vos (inquam) qui huic nefandæ & Antichriſtianæ contra eccleſiam coniurationi vires & vitam veſtram addixiſtis, qui in hac ſchiſmatica conuentione iuraſtis viuere & mori, atque ita ad Dei tribunal migrare, certiſſimam damnationis ſententiam accepturi? Quare ſi ſeriò Catholici eſtis, ſi non prorſus veneno Caluiniſtico infatuati, ſi verè Deum iudicem & inferni ignes extimeſcitis, ſi creditis eſſe iudicij extremi tribunal vbi rationem de actionibus veſtris eſtis reddituri; abrũpite *vincula* iſta quibus ipſi vos implicuiſtis, & *proiicite* à vobis iſtorum hæreticorum principum *iugum* in quod ipſi nimis turpi & ſeruili animo ceruices veſtras immiſiſtis. Aduertite iudicio maturo & ſtabili quot ſacerdotes, quot laici, quot virgines ſacræ, quot pagi & vrbes iuriſdictionis veſtræ, à caſtitate, & fide, & Chriſto tranſierũt ad ſacrilegas nuptias, ad perfidiam, ad Antichriſtum, ab eo tempore quo vos deteſtabile hoc fœdus cum hæreticis illis percuſſiſtis. Aduertite quàm innumeri Delphinates & Languedocenſes à calore fidei Catholicæ paulatim ad teporem fidei politicæ, & deinceps ad frigus infidelitatis Caluiniſticæ defecerũt. Nolite vos eccleſia Chriſti, Doctoribus antiquis, Chriſto Ieſu & Spiritu ſancto prudentiores ducere,

Pſal. 2.

Quæuis cum hæreticis communio Chriſtianos contaminat

aut

aut putare in vobis ſitum eſſe naturam rerum inuertere, quam Deus poſuit fixam & ſempiternam: ideóque non poteſtis requirere vt libertas fiat *inimicis hominibus* in agro eccleſiæ Gallicanæ *ſuperſeminandi ſpinas atque Zizania* : niſi velitis vnà *ſuffocari ſemen bonum.* Quemadmodum enim poteſt quis in ſinu ſuo circumferre colubrum vt non mordeatur? geſtare ignem vt non vratur, aut picem vt non inquinetur? Quemadmodum poteſt quis in ouile immittere lupum ſine detrimento ouium? aut quomodo poteſt ad menſam & lectum conſueſcere cum homine cancro aut peſte correpto, vt nullam ab eo trahat contagionem? Hoc verò ſi poſſibile non eſt Deo ipſo aſſerente, Spiritu ſancto cõteſtante rerum natura prohibente; neque ſanè poſſibile eſt quin vos veſtra cũ hæreticis turpiſſima pactione & fraterna ad eorũ hæreſes in Gallia ſtabiliendas atque augendas colligatione, eccleſiæ Catholicæ ſupra modum noceatis, diuinámque maieſtatem & Chriſtianum orbem infinitè offendatis. quæ nunc vt olim miratur, & indignatur, & dolet *Chriſtianos Antichriſtianis aſſiſtere, & præuaricatores fidei atque eccleſiæ proditores, intra ipſa eccleſiæ ſepta contra eccleſiam ſtare.* Longè aliter Iohannes euangeliſta, qui quum lauandi gratia balneum ingreſſurus audiſſet illic affuiſſe Cerinthum hæreticum, celeriter *ex eo loco reſilijt, ſeque proripuit foras, nec tectum illud ſubire ſuſtinens,* his vnà verbis hortatus comites, *fugiamus extemplò ne balneum in quo Cerinthus veritatis hoſtis moratur ſubitò concidens nos opprimat.* Omnium

Matt. 13.
Eccleſiaſtes 10.
Eccleſiaſtic. 13.
Ioan. 10.
Matt. 7.
2. *Timoth.* 2.
Vide de hoc fuſe ſup. cap. 7. §. 6. 7. 8.
Cyprian. epiſt. 76.
Euſeb. lib. 3. *cap.* 22.

vel ciuilium vel naturalium homini cum homine vinculorum nullum eſt magis arctum & indiſſolubile quàm viri & vxoris, quod Deus in prima creatione ſtrinxit, ciuiles leges omnium nationum firmarunt, Chriſtus ſacramento noui Teſtamenti addito colligauit fortiùs, & eccleſia Chriſtiana omnium temporum ſola morte voluit penitus ſeparari. Et tamen ſi vir hæreticus ſit, & in auribus vxoris ſuæ perpetuò blaſphemias religionis Chriſti inſonare voluerit, eccleſia Catholica ſic ab Apoſtolis & ſpiritu ſancto edocta hunc nodum quamuis vinculis pluſquam adamantinis obſtrictum ſoluit, & alterum ab altero diſiungit. Quantò magis eſt vobis ab hac cum nequiſſimis hæreticis conſpiratione recedendum quam Deus improbat, Chriſtus deteſtatur, eccleſia Catholica condemnat, leges ciuiles reſcindunt, omnes boni reprehendunt, vtpote quæ præter alia, incredibilem Chriſti blaſphemiam continet. Neque enim aliud eſt doctrina Caluiniana quam vos hoc fœdere in eccleſijs ditionis veſtræ ſtabilitis, quàm *Suprà cap. 5. §. 5-7.* moles quædam blaſphemiarum ex omnibus fœdiſſimis ſectis contra beatiſſimam Trinitatem, contra perſonas diuinas, contra Chriſtum incarnatum, & præcipuos ſymboli Apoſtolici articulos fideique Chriſtianę myſteria congeſtarum, cuius comparatione Alcoranus Mahometis puriſſimum euangelium poſſit appellari? Et qui Caluinianum ſiue *miniſtrum* ſiue *diaconum prædicantem*, contra Pontificem ſummum, monachos, Miſſam, ſacramenta eccleſię, inuo-

cationem Sanctorum & iſtiuſmodi perbacchari vetat, perinde facit ac ſi elinguem eum reddat & os obſtruat ne verbum poſſit effari, quando neceſſariò talibus emblematis omnes eorum conciones reſperguntur, & ex hac materia vel omnino, vel ſaltem magna ex parte conſiſtunt.

¶ 6 Verùm abeamus ab eccleſia & religione Chriſti quàm certo certius immaniſſimis eiùs hoſtibus proditis. Veſtram conditionem & ſtatum contemplamini. Contemplamini autem non in fictis Caluiniſtarum verbis & promiſſis quæ quanti ab illis fiãt ſuperius expoſuimus, ſed omnium finitimorum exemplis vbi hæreticus adulando Catholicis, vel ad regnum comparandum viam ſibi ſtrauit, vel ad illud hæreſi inficiendum Catholicorum opera abuſus eſt. Et ſi nuſquam in Europa hereticum Catholicis proceribus fidelem fuiſſe deprehenditis, ſi ea ſit hęreſis huius natura vt Caluiniſmus nobilitatem Catholicam quantiſlibet officijs ſibi aſſentantem ferrè non poſſit, quàm inſulſum eſt ſuſpicari hæreſis huius aliam eſſe in Gallia quàm in cæteris regnis naturam, aut id vos vobis in Gallia polliceri, quod Catholici Angli, quod Scoti, quod Flandri, quod ante oculos veſtros Galli, & ij quoque hæretici melioribus quàm vos fundamentis nixi ſibi promiſerunt, & ſpe ſua turpiſſimè cum æterna labe & contumelia exciderũt. In Anglia quis Henrico octauo ad arripiendum eccleſiæ pontificatum præcipuam operam impendit? Cardinalis Vvolſeius, quem pauló pòſt tyrannus ille indigniſſimè vexatum, & bonis

6

Cap. 11.

Mors nobilium Anglorum qui regi heretico contra Cathol. fidẽ aſſent abãtur.

Henric⁹ 8.

Vvolſei⁹.

omnibus expoliatum, iniurijs, opprobrijs, & contumelijs ad mortem adegit, qui moribundus ſanctè confeſſus eſt peccatum ſuum quòd regi nimiũ fuiſſet adulatus, illud præclarè adijciens, *ſi Deo tam fideliter quàm regi ſeruijſſet, in ætate ſenili nunquam ita fuiſſe ſe à Deo, vt tum à rege derelinquendũ.* Quis poſt Vvolſeiũ proximus erat in ea

Dux Norfolcius. tragœdia actor? Dux Norfolcius, potens ille quidem, & regi etiam contra Deum tota vita fideliſſimus, quem in tantę fidelitatis compenſationem tyrannus ille fortunis omnibus exuit, ipſum perpetuis mancipauit carceribus, filij amputauit caput, familiam totam penitus ſuo tempore deſtruxit, fundos & reditus eius vniuerſos regio patrimonio adiungens. Quis fuit ea

Marchio Exoniẽſis. tempeſtate Marchione Exonienſi regis illius cõſobrino, vel reipub. vniuerſæ charior, vel rebus contra Catholicos pro religione arma in regem ſumentes fortiter geſtis regi ipſi fidelior? Et tamen quàm repentè nulla de cauſa illi quoq; abſciſſum eſt caput, filio etiam eius Comite Deuonienſi ad perpetuos carceres damnato! Sed quid ego ſingularia exempla percurro? quando aliàs ex communibus hiſtorijs annotaui ſub illo

Suprà fol. 282. primo Anglię Euangelico rege *principes viros permultos ſupplicia ingenti cruciatu ſubijſſe, vſque eò vt Londini pons non ſecus atque laniena, principum & procerum ſanguine rubeſceret*: vt friuolum ſit vnum & alterum ſingulatim numerare, quum in illo ponte nobilium capita contis infixa, non aliter quàm in macello ouium & boum capita, aceruatim proſtarent. Neque ſuſpicetur quis

iuſtas aliquas fuiſſe hos nobiliſſimos viros interficiendi cauſas. Filia enim Henrici illius Maria lectiſſima regina quæ inter alios plæroſque, horum duorum principum poſteros, filium Marchionis, & nepotem Ducis Norfolcij priſtinis honoribus reſtituit, illud non priùs conceſſit quàm pleno Parlamento, hoc eſt generali omnium regni Ordinum aſſenſu decretum fuiſſet eorum patres fuiſſe à criminibus intentatis innocentiſſimos. Et notum eſt paraſitos aulicos qui contra illorum potentiam & amplitudinẽ perpetuò regijs auribus inſuſurrabant, non crimen aliquod legitimè probatum mortem illorum procuraſſe. Hęc autem altera eius filia Elizabetha, quoniam à regni legitima ſucceſſione ob plurima & particularia illius regni, & generalia totius Chriſtiani orbis impedimenta, hęreſim, adulterinos natales, Parlamentorum ſtatuta, regis patris & fratris ſui eam vt ſpuriam repudiantis edicta excludebatur, adeò vt non iure ſed gratia, non legibus reipub. Chriſtianę ſed populari fauore ad regium locum ſibi neceſſariò fuerit aſpirandum, duos è tota Nobilitate ipſis nobilibus populóque gratioſiſſimos & ſuis quoque viribus potentiſſimos Comitem Arundelium eiuſque generum Ducem Norfolcium multis promiſſis, eorúmque alterum etiã obiecta matrimonij ſpe in ſui amorem pelliciebat: omnibus autem aliis maximam & ferè certam prębebat fiduciam inſignis lenitatis, clemẽtiſſimi imperij, & inprimis ſecurę conſcientiarum libertatis Catholicis permittẽdæ, quãquam

Eorum innocentia.

Parlamentum anno 1. Mariæ.

Elizabetha

Suprà fol. 129. 132.

Nota horribilem impudentiam. regina ipſa publicè Euangelium Luthero-Zuinglio-Caluinianũ, varium nimirũ & ex multorum hæreticorum inuentis confictum pro ſuo nutu quæ *ſupremum eccleſiæ Anglicanæ caput* (vt priùs pater) eſſe volebat, per illam eccleſiam ſuã Anglicanam publicè perſonare voluerit. Vnde & non ita pridem cõſiliarij eius libello ſumma cum authoritate vulgato aſſeruerunt, *Neminem ab ipſo maieſtatis reginæ aditu in regnum, ob cauſam* *Executio iuſtitiæ Britannicæ pag. 22. 23. 63. 68.* *religionis fuiſſe mortuum, neminem reum factum ob volumina, ob libellos, ob precum formulas, ob Romanæ eccleſiæ cæremonias, ob Pontificiam Monarchiã. Sed ſiue quis ſit ſcholaſticus, ſiue ſeminarius, ſiue ſacerdos, ſiue Ieſuita, ſiue Pontificius, hoc totum in Anglia* *Vide reſponſ. ad perſecutores Angles pag. 282. 283. 284.* *nihil cuiquam obeſſe.* Harum autem promiſſionum & blandimentorum effectus ſi quis ſcire deſiderat, contueatur vt ſub patris ſic ſub filiæ regno hodierno Pontem Londinenſem, enumeret virorum bonorum illic affixorum capita, inquirat quas ob cauſas illi ita cæſi & in partes conciſi fuerint: percontetur an non hæc filia lanionem patrem *laniena principum & procerum* & ſacerdotum ad viuum referat, & quoad permulta ſuperet etiã: ediſcat an non illa *laniena Nobiliũ* & ſacerdotum quæ tum Londini ſolùm vel potiſsimum exercebatur, nũc per totum regnum ſit diffuſa, nouis carceribus quia veteres non ſufficiebant in vnoquoque regni Comitatu ad Catholicos includẽdos extructis, & patibulis nouis ad eos laniandos erectis: reducat ad *Suprà fol. 133. 134.* memoriã vim quandã nouarum legũ ab iſta fæmina poſitarũ, per quas & grauiſsima myſteria,

& leuiſsimæ quæque Chriſtianæ religionis cæremoniæ Catholicis crudeliſsimã & exquiſitam in Anglia afferunt mortem: vbi Catholicũ quẽcunque quocũque genere & nobilitate, eſſe *Ieſuitã*, vel *diaconum*, vel *ſacerdotem*, vel *epiſcopũ*, hoc ipſũ eſt eſſe proditorem, eſſe perduellẽ, eſſe *Maieſtatis læſæ reũ*, iuſtâque cauſam præbet vt quis acerbiſsima tormẽta perduellibus cõſtituta ſuffe-rat. Neque magni illi Heroes qui Sirenum cantibus deliniti hæreticæ principi & ſimul hæreſi ad regnum illud deuaſtãdum opẽ tulerunt, debita mercede ab ipſis hæreticis perſoluta caruerũt. Primus enim & ætate rerumq; experientia alijs antecellens, & ſimpliciter antiquiſsimæ apud Anglos nobilitatis Comes Arundelius, vbi per- diu ſpem callidè oblatã regalis connubij conceperat, quã item de induſtria accẽdebant quidã veteratores aulici qui nouo hæreſis regno cõfirmãdo, viri eius gratiã videbant admodũ neceſſariã, ipſe quoq; amantiũ more varia & sũptuoſa cõuiuia reginæ auliciſq; eius apparârat, multaq; munera inter eos & gynecæũ regineũ magnificè diſtribuerat, & opinione opulẽtioris patrimonii adipiſcẽdi patrimoniũ ſuum amplum quidẽ & copioſum, ſed Comiti nõ Regi in huiuſmodi regales largitiones & impẽſas profuderat: ad extremum hæreſi quã cupiebat potentiã aſſecuta, planè negligi & contẽni cœpit. Quapropter videns ſpes ſuas deferueſcere, aliòſque in ea eſſe gratia quã ipſe aucupabatur, quum iam ab ipſis hæreticis & tacitè & apertè rideretur, quaſi ingraueſcenti ætate vir diſpari coniugio *Comes Arundelius.*

iuuenculam deperiret, ſerò ſuę inſipientię pœnitens, ne oculis videret vel etiam auditione acciperet ea quæ ipſi erāt moleſtiſſima, deceſſit ex Aula, & mox ex Inſula, temporiſq; fallendi gratia diu per Flandriā, Germaniā, Italiamq; peregrinatus eſt, tandemque reuerſus domum, perpetuo quodā angore cōſcientiæ confectus quòd ita ab hæreticis circunuentus cauſam Chriſti prodidiſſet, ſeque ipſum hæreticis obieciſſet illudendum, à Catholicis hæreticiſque leuiter æſtimatus migrauit è vita. Dux verò Norfolcius quamuis quoad fidem cum tempore mutatus, vel omnino vel certè maiori ex parte hæreticus & haberetur & eſſet, tamen quòd Reginæ Scotorū iniuſtiſſimæ vexationi indoleret, nec Mortono rebellibuſque Scotis tam eſſet contra reginam illam beneuolus quàm Caluiniſtæ Angli volebant, confictis impudenter criminibus quaſi Papiſta eſſet & cum Pontifice Romano contra reginam conſpiraret, eum perduellionis damnatum ſuſtulerunt è vita. Communemque vtriuſque filium, alterius natura, alterius adoptione Comitem Arundelium qui hodierno die viuit quidem quanquam miſerrimè in ergaſtulo Turris Londinenſis, & ad mortem damnatus, etiamſi nihil nec facto nec dicto reginam reginæue leges offenderat: tamē quaſi in grauiorem patris vltionem, eum quoque quòd conſcientiam ſuam inflectere non poſſet ad reginæ & Aulicorum religionem, aliquot iam annis in carceribus detinent vexatum, oppreſſum, ſpoliatum facultatibus,

Alter dux Norfolcius.

Buchana. hiſto. Scot. lib. 19. 20.

Alter Comes Arundelius.

diſtractum à chariſſima coniuge, in continua quotidianę mortis expectatione, quum præter intrinſecam conſcientię perſuaſionem, nullam eius contra reginam eiuſque domeſticos aut regnum, vel leuiſſimam offenſæ qualiſcunque vmbram aduerſarij maximè malitioſi poſſent comminiſci. Ad quem nouis terroribus exanimandum illud acceſſit facinus & formidabile & atrox, quòd in ipſo eius iniuſtiſſimæ captiuitatis initio quum iam nouus hoſpes Turri fuiſſet mancipatus, Comitem Northumbrium externa profeſſione manifeſtè hæreticum, nec quicquam Catholici præ ſe ferentem, quia tamen occultè Catholicæ fidei fauere putabatur, nec ad Caluiniſtarũ illorum in Flandria, Gallia, Scotiaque furioſas rebelliones & ſanguinarias domi virorum bonorum mactationes tam præceps erat quàm illi cupiebãt, eadẽ Turri incluſum ſubmiſſo noctu percuſſore barbarè trucidarunt: quum nihil obiicere poſſent quare vel per ipſorum leges quamuis maximè ſanguinarias & Draconianas morte mulctaretur. Et poſtea ad duplicandam iniuriam, ipſum ſibi manus nefariè intuliſſe in vulgus emiſerunt, quamuis hiſtoria de morte eius ab ipſis ędita illud horribile mendacium euidentiſſimè redarguat. Et certè per naturam rerum fieri nullo modo potuit vt ipſe ſeipſum tormentario globulo traiiceret, eoque cor ſuum in multas partes dilaniaret, & deinceps tormẽtulum à ſe proiiceret, & alia quædam faceret quę illi in narratione ſua ter & amplius impu-

Comes Northumbrius.

Hiſtoria mendax de morte Comitis Northumbriæ.

détiſſimè confingunt. Alios autem nobiles qui quantalibet ſuſpiciuncula Catholicæ fidei bene velle deprehenduntur, miſerabiliter affligi vel infami morte, vel perpetuis ergaſtulis; & ereptis bonis omnibus (niſi repentino exilio ſua ſponte ſuſcepto eorum carnifices & emiſſarios præoccupauerint) nec in hoc genere vel vxoribus nobilium, vel viduis, vel pueris, vel puellis parci, quid opus eſt ſingulatim explicare quando omnes Europæ totius prouinciæ Catholicæ talium exulantium multitudine refertæ huius rei oculatæ ſint teſtes; & eorum nouæ leges

Parlamen. ann. regni Eliz. 27. & 29.

ſingulis propè annis aliqua noua crudelitatis acceſſione locupletatæ & contra Catholicos æditæ, in qua tyrannide amplificanda à primo huius reginæ anno vſque ad hodiernum diem progreſſi ſunt, demonſtrant eos nullum velle ſtatuere barbariæ & feritati ſuæ modum aut finem, donec omnes Catholicæ fidei & nobilitatis fibras euellerint. Et illa penè incredibilis Gal-

Regina Scotiæ.

lorum & Scotorum reginæ abſolutæ principis nullam aliam ob cauſam (quicquid aduerſarij eius hæretico ore & fronte mentiuntur) niſi quòd Catholica princeps erat, & regni illius more ipſorumque hæreticorum conſcientia proxima Angliæ hæres, illa inquam pluſquam Turcica & Tartarica tantæ principis interfectio geometricè conuincit eos neminem Catholicum nobilem ſubditum ſuum paſſuros viuere quem multis legum ſuarum nodis & laqueis poſſunt conſtringere, qui reginæ à legibus eorum liberæ & ſolutæ, hoſpitaliter ab eis inuita-

tæ, poſt decem & nouem annorum diram captiuitatem eam tãtum ob cauſam quod Catholica eſſet vitam indiguiſſimè eripuerunt.

¶ 7. Nec in Scotia meliores habuerunt ſucceſſus viri nobiles qui ridicula ſpecie libertatem recuperandi quæ nunquam illis perierat, & Gallicana præſidia ex inſula depellendi, cum hæreticis Anglis ſe iunxerunt & hæreſi vnà irrumpenti fræna laxarunt. A quo tempore quis enumerare poteſt quot ex præcipuis familijs, Hamiltonijs, Huntlæis, Ducibus, Comitibus, Archiepiſcopis, in tumultuarijs prælijs cæſi, in ſuis domibus interfecti, falſi iudicij ſpecie ad mortem tracti, in Galliam Daniamq; & Flandriam fugati, varias Europæ regiones tragicis Scoticæ nobilitatis per euangelij miniſtros circumuentæ & vaſtatæ hiſtorijs repleuerunt! Quid ego memorem ipſum regem horribili mortis genere, partim ſuſpendio, partim incẽdio extinctum? Quid Archiepiſcopo Hamiltonio barbara inmanitate, fractam laqueo gulam? Quid in vnico conflictu nobiles Hamiltonij nominis ſeptendecim trucidatos? Quid in varijs Iacobi Baſtardi, Lenoxii, & Mortoni rebellibus Parlamentis centurias nobilium reginæ fauentium morti adiudicatas? Flumen nimirum malorum, idque potiſſimum contra nobilitatem ipſiuſque nobilitatis caput regem & reginam continet Euangeliſmus Scoticus, quæ ſi quis particulatim narrare voluerit, multis ei voluminibus, multis annalibus opus fuerit. Summa autem illius tempeſtatis & in qua tanquam in perfecto ſpeculo quid ſibi expectã-

Buchan. hiſtor Scot. lib. 16. &c. 7

Scoti nobiles hæreſis fautores à Miniſtris quàm probè remunerati.

dum ſit diſpicere poſsũt Catholici Galliæ hæreticis ſeruiẽtes, ad hũc modũ a Scoto fideliſſimo & præſenti rerũ geſtarũ teſte deſcribitur. Sic ille cum miniſtris Caluiniſtis Scotiæ quoad hanc erga Nobiles eorum authoritati in Scotia & regno ſtabiliendo maximè ſuffragatos perfidiam expoſtulat. *Aranius Comes* (Hamiltonij Ducis Chaſteleeautij filius) *pulchrũ eſt veſtræ leoninæ ſocietatis exemplum, cuius authoritatem quamdiu vobis ad veſtram poteſtatem vſui eſſe poterat, ſimul & nomen mirificè coluiſtis. Vbi verò gratia veſtra vobis in populum ſatis magna eſt viſa, beneficiorum acceptorum immemores, eum in vincula coniectum, flagris cæſum, & omnibus modis crudeliſsimè acceptum tantum non exanimaſtis. Maiorẽ perfidiam in patre eius primæ nobilitatis viro à vobis prodito & perdito; item in Comite Huntleio oſtendere poſſem.* Neq; hoc perpetrarunt in iſtos ſolos, id quod poterat ex priuato odio & maleuolentia profectum videri, ſed in reliquam nobilitatẽ vniuerſam. Iſque eſt iſtius Caluiniſmi genius, vt niſi Nobilitas Miniſtris ſeruiliter pareat, & Conſiſtorio quiduis vel factu vel creditu abſurdiſſimum præcipienti ad nutum obtemperet, omnibus ſit ſubiecta contumelijs & cruciatibus. Neque verò hoc Gallicana nobilitas vnquam effugere poterit, ſi vt nunc in quibuſdam vrbibus Galliæ & Geneuæ vſurpatur, & in Scotia factum eſt, Beza Knoxum Scotiæ Archiſuperintendentem ad illud impellente, & ne Conſiſtorij ſupremam potentiam ad regem regiſue conſiliarios (vt in Anglia fit, & Biernæ ad Angliæ imitationem à rege Nauarræo fieri vi-

Archibald. Hamilton. Caluin. cõfuſio. demõſtra. lib. 2. cap. 34.

Miniſtrorum Scotiæ tyrannis in Nobiles.

Beza epiſt Theologica 79. ad Knoxum.

detur) tranſferri vnquam pateretur vehementiſſimis obteſtationibus ſolicitante, Conſiſtoriũ miniſtrorum ſupremam obtineat Eccleſiæ regendæ potentiam. Tum enim vt Geneuæ Caluinus nobiliſſimos Gallos ſuæ fecit maieſtati obnoxios: vt miniſtri Scoti in *priuata domo* contra reginam ſuam tum inter eos regno ſuo fruentem depoſitionis ſentẽtiam protulerunt, & nobilibus Caluinianis mandarunt vt ſententiam eam exequerentur: quemadmodum nuper ad huius miniſterialis potentiæ firmandæ argumẽtum rex Nauarræus Conſiſtorio miniſtrorum Montalbani de ſua fide ad normam Geneuenſem Euangelica ſatisfecit, ita certiſſimò conſtat hoc iugum vniuerſæ eſſe nobilitati Gallicanæ ſubeundum, vt niſi & quoad fidem, & quoad ciuiles actiones Cõſiſtorio placuerint, eorum capita diris & anathematis ſint deuouenda, illique mox tanquam patriæ hoſtes extremis ſupplicijs caſtigandi. Hoc enim in Eccleſia Scotica fuiſſe receptum, optimus eſt teſtis ille ipſe Scotus quem prius memorauimus. Sic nimirum ille cum miniſtris illis expoſtulare pergit. *Ingratos veſtros animos contra totam nobilitatem recordamini, cuius viribus dum creuiſtis perpetua quadam reuerentia coluiſtis. Nunc verò eorũ armis in maieſtatis veſtræ ſolium ſubuecti in omnium pariter colla ſuperbiſſimè inſultatis, excommunicationis primum, tum proſcriptionis ſententiam in nobiliſſimum quemque fulminantes qui decretis veſtris parere recuſat &c. Vt quum primò nihil poſtularetis niſi vt conſcientiæ libertate vobis frui liceret, nunc verſa vice, ea minimè contenti, crucem, vincula, mortis mille modos minitamini, ſi Catholicam*

Hiſtoire de la vie de Caluin, ca. 12.

Suprà fol. 12.

Vbi ſuprà.

Tyrannica Miniſtrorum hypocriſis.

ſidem quis profiteatur. In hac hiſtoria proceres Galli veſtræ futuræ calamitatis imaginem ad viuum depictá intueri poteſtis. Quoad Caluiniſmus in patria hac veſtra adoleuerit & ad ſtabilitatem ſuam veſtra ope indiguerit, eritis miniſtris illuſtriſſimi Duces Memorãtij, eritis Comites, eritis fideles Gallicanæ coronæ ſubditi & Mareſcalli, & Mareſcallo Danuillio penſionem

Poplin. lib. 39 fol. 267 anno 1575. 6000. liu. Danuil. 3000. liu. Cond.

menſtruam duplo quàm principi ipſi Condæo ampliorem fideliter fortaſſe perſoluent, quia vident eum ſub Catholici nominis ſpecie duplo quàm Condæum eſſe Catholicæ religioni hoſtẽ nocentiorem, & Caluiniſmo amicum duplo cõmodiorem. Vt primum verò Caluiniſmus ætate matura per ſe ſtare poterit, & ſuis ſe viribus tueri, maximè ſi regem Caluiniſtam in ſolio regni Gallicani conſidentem habuerit, tum certè Caluiniſmus Scoticus prænuntiat quis ſit futurus Caluiniſmi Gallicani effectus, & huius veſtræ nefandæ vnionis exitus. Tum niſi ijdem nobiles qui iam ſunt Caluiniſmi illius nutricij & pa-

Aduertite Nobiles Franci.

troni, Caluinianis miniſtris prorſus, & ſimpliciter capita & conſcientias ſuas ſubiecerint; & *vincula, & flagra, & carceres & poſt excommunicationes conſiſtoriales, proſcriptiones* ciuiles, & tormenta, & ſuſpendia, & denique quæcunque patriæ proditoribus & dei hoſtibus in repub. quauis optimè ordinata pœnæ & infamię ſunt cõſtitutę, eas ſibi perferendas eſſe certiſſimo Nauarriſtæ Galliæ Catholici nouerint. Nimirũ vt egregius Macedonum rex Philippus dicete ſolebat ſe *prodi-*

Plutarch.

tionem quidem amare, ſed proditores non item: & Iu-

lius Cæſar ſe *proditores plurimum amare dum proderent, finita autem proditione eos damnare, quibus nec in leuiſsimis rebus volebat fidere*: non aliter Caluiniſtæ ſiue miniſtri ſiue duces, veſtram proditionem, veſtram impietatem, veſtrum religionis Catholicæ neglectum amant & prædicant; at vos ipſos nec amant nec amare poſſunt. Vel ſi fucata quadam & ſimulata beneuolentia proſequantur; ea tam diu manebit, quouſque proditio veſtra illorum rationibus inſeruiet. Quod quum deſierit, tum nec in rebus vllius momenti vobis fidem habebunt, & optimo iure ſuſpicabuntur vos qui paucis aureis veſtram fidem & Eccleſiam illis cum Iuda vendere voluiſtis, totidem ſolidis aut etiam quadrantibus velle eorum euangeliſmũ & ſynagogam prodere, ſi tamen vlla eiuſmodi penes vos ſit facultas.

¶ 8. Quanquam autem iſta ſufficerent hominibus non prorſus obtuſis & ſtupidis, tamen non poſſum penitus ſilentio prætermittere patriæ noſtræ cum hac veſtra comparationem, quando vtriuſque tanta eſt ſimilitudo & vicinitas, vt qui Catholicus in ſtatu Flandriæ ruinam Franciæ videre nolit, is in reprobum ſenſum datus, & à Deo ſenſuque etiam communi planè derelictus cenſeatur. Noſtri proceres Catholici Dux Areſcottanus, eius frater Marchio Hauerenſis, Comites Lalenius, Egmondanus, Boſſuuius, Cardinalis Granuellani frater Champinius & alij eodem prorſus modo ſe ſubmiſerunt Aurangio, quo Memorãtius, Danuillius, Thoræus & reliqui nobiles Catholi- 8

Particularis cõparatio vnionis Catholicæ Flandrorũ cum Aurãgio, & Frãcorum cum Nauarr.

ci ſe iamdiu ſuppoſuerũt Nauarræo. Vnio noſtra Bruxellenſis Catholicorum cum Caluiniſtis Aurãgij, nihil omnino diſcrepabat ab vnione veſtra cum Caluiniſtis Nauarræi. Illa fiebat *ad conſeruationem noſtræ ſanctæ fidei & religionis Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ, ac tranquillitatis publicæ*. Veſtra item vnio eundem ſibi finem proponit. Illic mutuo iuramento tenebantur *Catholici ad defenſionem Proteſtantium, & Proteſtantes viciſsim ad defenſionem Catholicorum: nec Catholici Proteſtantibus, nec Proteſtantes Catholicis aliquo modo nocere, aut facto dictoue debebant offendere*. Idem eſt primarius articulus vnionis veſtræ. Vos ſingulis cõſcientiæ ſuæ libertatem indulgentes prouidetis vt in caſtris veſtris ſint & ſacerdotes qui ſacrificium Chriſtianorum peragant, & item miniſtri qui Caluinianè concionentur; non aliter quàm illi in ſuo imméſo exercitu habebant duces militeſque alios qui in dies ſingulos religioſe intererant Miſſis, alios qui gregatim frequẽtabant conciones. Nauarræus nunquam ſincerius aut vehementius de ſuo erga patriam zelo, de amore quietis publicæ, de libertate conſcientiæ, de eccleſiis & ſacerdotibus nulla moleſtia afficiendis proteſtatur, quàm noſter Aurangius & proteſtatus eſt, & iterum atque iterum iurauit. Quando omnes partes Vnionis veſtræ attentiſſimè conſidero, nihil prorſus video diſcriminis, niſi quod apud nos quum è 17. prouinciis duæ tantùm eſſent hæreticæ, Hollandia & Zelandia, quindecim autẽ reliquæ Catholicæ, & in ijs

Hiſtoire des troubles du pays bas. li. 4. fol. 320.

Ibid. fol. 338. ann. 1578. menſe Aprilis.

Peditum 54000. equitum 16000. Ibi. fol. 351.

In iis nulla vel vnica ciuitas vel pagus hæretic⁹, Nobileſque omnes Catholicã fidem profiterẽtur, qui etiam numero potentiáque hæreticos Hollandos cuiuſcunque generis triplo quadruplóque ſuperabant, longè maior erat fidei illius apud nos defendendæ probabilitas. At quis demum effectus iſta fœdera, & iuramenta, & vniones cum hæreticis eſt inſequutus? is nimirum qui perpetuò iſtiuſmodi monſtroſis coniunctionibus hæreſis cum fide, morbi peſtilentis cum ſanitate, vitij cum virtute, luporum cũ ouibus, virginum cum lenis & lenonibus indiuiduus comes adhæret, vt hæreſis fidem extingueret, membrum putridum & peſtilens reliquas ſanas corporis partes inficeret, vitium virtutem deleret, lupi oues deuorarent, virginum caſtitas lenonum illecebris & delitiis corrumperetur, & deniq; Catholici hæreticorũ & corpore & anima efficerẽtur mancipia. Et religioni quidẽ generaliter, & populo item Catholico quid factum ſit, in vnica ciuitate Antuerpienſi reliquarum ciuitatum & omnium prouinciarum illarum principe contemplamini. Illo ipſo huius vnionis anno ſubornati quidam ab Aurangio hæretici poſtulant ſuis concionibus eccleſias Antuerpiæ deſignari, quæ ante hunc diem omnes ſolis Catholicis patebant, omnes & ſingulæ hæreticis cuiuſcunque generis erant clauſæ. Ita ergo admiſsi in Antuerpiam Caluiniſtæ & Caluiniani cõcionatores, ſed alligati ad multas cautiones de Catholicæ religionis ſecuritate, ne quẽpiam Catholicum in religionis

Fœdus accuratè factum pro religione Cathol.

Diligenter notandum.

An. 1578. Auguſti die 1.

Ibi fol. 354.

Ibi art. 1.

Catholicæ praxi , dicto factoue offenderent.
Vt eadem religio inſtauraretur in Hollandia &
3. “ Zelandia vbi iam diu fuerat intermiſſa,ſi tamen
“ numerus Catholicorum hoc requirentium ad
centenarium aſcenderet. Interim nemini cri-
7. “ minoſum erit vel damnoſum,quamcunque re-
ligionem in ſua priuata domo exercuerit. Ne-
11. 12. “ mo vel in ſcriptis vel in concionibus aliquid
“ proferet contra quamcunque religionem,ſed ea
“ tantummodo docebit quæ pertinet ad ædifica-
tionem auditorum. Abſtinebitur vbique ab o-
17. “ peribus manuarijs illis diebus omnibus quos
eccleſia Catholica ſtatuit feſtos , hoc eſt præter
dominicos & Apoſtolorum,diebus Annuncia-
“ tionis, Aſſumptionis, Purificationis, & Corpo-
“ ris Chriſti. Ad omnes honores & officia publi-
16.19. ca, Academias, Collegia, Hoſpitalia æqualiter
“ admittentur Belgæ cuiuſcunq; religionis modò
“ aliàs fuerint idonei. Denique magnanimi &
“ potentes principes Archidux Matthias Belgij
“ gubernator, & princeps Aurangius eius vica-
Ibi fol.359. rius generalis, *ſcientes & volentes* corúmque ſin-
De leur bon eſcient. guli *ſeipſos interponunt ſponſores vades & obſides,*
Entier accompliſſement & ponctuelle obſeruation. *quòd hæc integrè & arctiſsimè ſeruabuntur quoad*
Catholicos & Proteſtantes, hæcque illi promiſerunt
& iurarunt in verbo principum per fidem & religio-
nem quam receperunt in baptiſmo : prætereaque ad-
“ iecerunt ſe ſingulari cura defenſuros prælatos
“ & alios eccleſiaſticos quantum eſt poſsibile,nec
“ paſſuros vt aliqua eis afferatur iniuria aut mo-
“ leſtia, vel quoad corpora,vel quoad religionem
vel quoad bona. Poſtquam ergo his conditio-

nibus & pactis Antuerpiam ingreſſus eſt Caluiniſmus, quamdiu hac æquabili cum ſectarijs libertate potiti ſunt Catholici? Nondum annus exierat, quum Coloniæ ad componendum tumultus bellicos conueniunt legati Imperatoris, regis Hiſpaniarum, & Ordinum Belgicorum. Ille conuentus quo Belgicis prouincijs fauſtus & ſalutaris eſſet, clericis & preſbyteris Antuerpienſibus omnibus iniungitur vt generalibus precibus Dei bonitatem implorent. Conueniunt omnes in eccleſiam Cathedralem, præſente etiam perſonato gubernatore Matthia. Aurangius autem vel quia Euangelicus, vel quia in futura Tragicocomædia præcipu' erat actor, adeſſe non poterat. Dum illi Catholici precibus & ſupplicationibus ſunt intenti, fit concurſus Caluiniſtarum: eccleſiam turmis ſuis tanquam ciuitatem hoſtilem circunſident, multos egredi conantes vulnerant, multos interficiunt, & internecionem omnibus comminantur niſi clerum Antuerpienſem dedant vt *de illis pro ſuo arbitratu poßint diſponere.* Matthias timore conſternatus eos Caluiniſtis tradit, qui eorum alios pauperiores ignominioſè è ciuitate pellunt, ditiores à quibus extorquendæ pecuniæ ſpes ſuberat, nauibus principis Aurangij impoſitos amandant in Hollandiam, quos deinceps tanquam hoſtes ſuos iuſto bello captos auariſsimè expilant, & ad libertatis ſuæ redemptionem grauiſſimis mulctis compellunt. Paulóque pòſt per ciuitatem vniuerſam interdicitur, ne qua ſacramenta, ſacra, aut cultus diuinus Catholico

Nota huius tam ſolennis fœderis Caluinianam obſeruationem.

An. 1579. menſe Iulio

Ibi fo. 392. Pour en pouuoir diſpoſer à leur volonté.

Hiſtoria de rebus Belgicis impreßa Francofurti. Fol. 286.

more fieret. Nec publicè tantùm, ſed priuatim quoque Catholicam religionem ſeueriſsimè prohibent, centum aureorum mulcta ei impoſita qui vel clanculum domi priuatæ Miſſæ intereſſet, quam mulctam eadem de cauſa inter alios Antonius Spinola perſoluit. Ita Catholici quibus ſolis ſuperiore anno non tantùm priuatæ ſingulorum ædes, ſed omnia & ſingula vrbis Antuerpiæ ſacella eccleſiæque patebant, nunc iſta ſua pulcherrima cum hæreticis vnione, tantulo tempore in eam ſunt redacti miſeriam & ſeruitutem, vt ſacellis eccleſijſque omnibus excluſi, nec in priuatis ſuis ædibus Chriſtiano ritu Deum poſſint adorare. Eodémque tempore aut paulò antea Aurangij milites omnem circuncirca regionem Louanium vſque peruagati, *incredibilia damna omnibus Catholicis, potiſsimum Eccleſiaſticis faciebant. Cremabant, vaſtabant, deſtruebant Monaſteria, Abbatias, Eccleſias & Hoſpitalia. In publicis vijs vbique cerneres presbyteros & religioſos, alios ſuſpenſos ex arboribus, alios traiectos bombardis* &c. Denique vt pulchrè annotauit hiſtoricus quidam Francus, tanquam in hac hiſtoria Francis futuræ ſuæ calamitatis miſeriam certò affuturam voluerit prænuntiare: *Catholici Flandri qui Caluiniſtis libertatem religionis procurauerant, ipſi primi ob tantæ indulgentiæ præmium coacti ſunt videre ſuam religionem prophanatam, bona vaſtata, vincula ijs omnibus iniecta qui aliquo vel leuiſsimo ſigno demonſtrabant hæc ſibi diſplicere. Gandauenſes diripiebant eccleſias, vinciebant & crudeliter dilaniatos trucidabant presbyteros, conculcabant & prædabantur Nobilitatem Catholicam. Nec in hoc*

Mira metamorphôſis.

Hiſtoire des troubles du pays bas, li. 4. in fine.

Nobiles Catholici non minus quàm ſacerdotes ſpoliati.

L'hiſtoire Flamãd. de noſtre tẽps par M. Pig. lib. 2. cap 9.

Antuerpienſes quicquam erant Gandauenſibus moderatiores. Neque enim nobilibus magis quàm plebeis parcebant, neque magis à demoliendis nobilium ædibus quàm Monachorum clauſtris abſtinebant, ſed æquali penitus lance plebeios, monachos, nobiles tractabant & quoad expoliandas domos, & quoad extorquendas redemptionis ergò pecunias, & quoad turpiſsimam mortem abſque redemptione illatam ſi quando eorum prædones ceperunt vt monachum & plebeiũ, ſic nobilẽ quemcũq; qui ab eorũ hæreſi putabatur alienior. Vix autem quiſquam etiã eorum qui principi Aurangio ad monarchiam euehendo maximè fuerunt vtiles, diuturnos tamen carceres & popularem ignominiam, & bonorum ſuorum direptionem euaſit, atque ita aliquas pœnas dedit ab illo ipſo homine caſtigatus, cuius iniuſtam cauſam Dei ſanctiſsimæ religioni tam nefariè prætulerat. Areſcottanus enim Dux qui arcem Antuerpienſem munitiſsimum totius regionis propugnaculum Aurangio tradiderat, Gandaui à factioſis q[illegible]ibuſdam Aurangii ſatellitibus captus, vnáq[illegible]iſcopi Brugenſis, Iperenſis, Raſſengemiu[illegible] Duaci & Inſularum præfectus, Cardinalis Granuellani frater, & alii plurimi: proximoq; mẽſe Groningæ multi prælati & nobiles eodem modo accepti, alii breuius, alii diutius carcerum moleſtias pertulerunt. Egmondanus in vili arcis Hollandicæ ergaſtulo aliquot annos miſerabilem vitã egit. Paulò autem pòſt, non per Antuerpiam, aut Gandauum, aut Groningam ſolùm, *ſed paſſim*

Suprà fol. 450.

Nobiles miſerè ab Aurangio vexati.

An. 1577. menſe Oct. & Nou.

Surius an. 1578. pag. 934. *per omnes Belgij ciuitates, primùm religioſi, deinde paſtores, conſiliarij, nobiles, magiſtratus, & quotquot Aurangij inſtituto minus fauere putabantur, eijciuntur in exilium.* Et ne ſingula conſecter, quis vnus Catholicus, vel Dux, vel Marchio, vel Comes, vel etiam Baro, etiamſi plurimùm ad regnum ei parandum opitulatus eſt, etiamſi contra Hiſpanos cum eo ſemper pertinaciſſimè ſtetit, tamen aliquo tempore poſtquam in regno ſuo tyrãnus ille firmatus eſt, veterem apud eum gratiam, aut prouinciæ alicuius gubernationem quanquã omnium patriæ Ordinum aſſenſu traditam retinuit? Nonne craſſiſſimis ſuis periurijs, & iniurijs, & mendaciis totas à ſe prouincias alienauit? Nonne Arteſij, Hannonij, Attrebatenſes, & alij Gandauenſi pacificationi quam Suprà fol. 450. 451. ille ſæpenumero iurauerat addictiſſimi, idcirco ab eius ſocietate diſcedebant, quia videbant in illo Caluiniſta, monſtro potiùs quàm homine nullum diſſimulandi, nullum peierandi finem? Nonne clariſſimi viri Marchio Gandauenſis, Philippus Comes Lalenius, Comes Rennebergius, Baro Montignius, Richardotius, & alij permulti continenter ab eo ad principem Parmenſem tranſibant, quia magno ſuo malo ſentiebant in illo inexplebilem Catholicorum nobilium ſanguinis fundendi cupidinem? Hic eſt fructus vnionis Catholicorum cũ Caluiniſtis. Sic illi in *Verbo principum & per fidem & religionem quam receperunt in baptiſmo* (à qua fide per hæreſim ſuam Caluinianam planè Apoſtatæ facti ſunt) quæ Catholicis de fide & ſecuritate promiſerunt exoluunt. Quum autem idem ſit

Caluiniſmus & Atheiſmus in Gallia qui in Flādria, idem ſpiritus & veſtrum Nauarræum Cōdæúmque, & noſtrum Aurangium rexerit, quum iſti tres coniunctiſſimi tota vita ſua fuerint, mutuis ſeſe perpetuò iuuerunt conſilijs, & roborarunt auxilijs, & ijſdem prouincias ſuas gubernarunt rationibus, hi ſe viciſsim prudentes, bonos, Chriſtianos, Euangelicos, cæteros omnes Chriſtiani orbis principes maleſanos, impios, Antichriſtianos, hoſtes euangelij iudicarunt: certiſsimum eſt eandem eſſe Nauarræi & Aurangij erga Catholicos fidem, amorem & affectionem. Nihil ambigite Galliæ proceres Catholici cum hæreticis *vniti*, eandem fore conditionem veſtram, ſi quando rerum gerēdarum maturitas eò peruenerit, quæ fuit noſtrorum in Flandria cum Aurangio *vnitorum* procerum, quorum turpem exitum ipſi oculis & auribus veſtris hauſiſtis. Fieri profectò nunquam poteſt vt nouus hæreticus veteris nobilitatis vllam rationem habeat: & diuinè admodum ab excellenti martyre Roffenſi Anglo dictum eſt in ipſis initiis huius Anglicanæ tragœdiæ, quum proceres ab Henrico illo inſtigati ita facilè ad eccleſiarum expilationem & euerſionem conniuerent, eorum quoque ruinam propediem eſſe ſequuturam. Antiqua enim fides, antiqui mores, antiqua fidelitas, & antiqua nobilitas pariter coniunctéque incedunt. Noua autem hæreſis vt à nouis & inquinatiſsimis moribus oritur, ita naturali ſua propenſione noua omnia concupiſcit, nouos

In Chronicis Angliæ

Noua hæreſis non poteſt ferre veterem nobilitatem

aſſeclas,nouos ſectarios,nouos nobiles nouiſq; moribus imbutos. Vtq; in cõmuni vitæ conſuetudine ſimiles ſimilibus delectãtur, & inter eos ſolos eſt amicitia :nec vnquã libidinoſi cũ cõtinẽtib⁹,parci cũ prodigis ,ſapiẽtes cũ temerarijs amatores patriæ cũ patriæ eiuſdẽ proditoribus niſi perinuiti verſantur: ita multò magis à natura rerum abhorret,vt antiquis Catholicis,nobilibus cum nouis Caluinianis principibus ſincerè cõueniat. Eſt enim in Catholicis,potiſſimũ nobilitatis antiquioris,libertas loquẽdi , eſt excelſior mentis indoles: ſordes,luxurias, libidines, iniuſtas regis actiones,ſacrilegas eccleſiarũ ſpoliationes laudare non poſſunt. Ergo Caluiniani principes qui & ſola fide inſtructi credũt opera bona eſſe ſuperflua & ſuperſtitioſa,& hæc opera mala eſſe maximè euangelica , & ſummũ imperiũ nacti reprehenſores cane peius & angue oderunt, quomodo ferent tales Catholicos vel in Senatu cõſiliarios,vel in aula domeſticos? Ea fuit ſemper, ſempérque erit iſtiuſmodi principum natura & ingenium ,vt eos ſolos ſibi ducant amicos & habeãt familiares,qui (vt inquit Terent. Comicus) *imperarunt ipſimet ſibi omnia aſſentari & principum ingenia admirari: quicquid principes dicant laudare, id ſi negãt,laudare id quoque.* Sic olim Caligula Neſtorẽ pantomimum , Nero Menecratem citharædum , Valens Imperator Arianus Demoſthenem ſuum coquum, Aurangius Terlonem neſcio quem, Henricus octauus ſordidiſsimè natum & educatum Crumvvellum

& vnum vel alterum lenonem, magis quàm cẽtum Duces Norfolcios, centum Duces Memorantios, aut Mareſcallos Danuillios, intelligo nobiliſſimos proceres Comites Duceſque Catholicos diligebat.

¶ 9. Ad clerum verò Gallicanum excitandum & officij ſui admonendum, quid ego iis quæ iã antea dicta & repetita sũt grauiùs aut efficacius adiicere potero? qui ſi tot infandis ſacrilegiis, tot eccleſiarum incendiis, ſanctarum reliquiarum exuſtionibus, diuini nominis blaſphemiis, omnium ſacrorum & ſacramentorũ cõtemptu non commouentur, ſi nec Dei maieſtas violata, nec Chriſti incarnatio, vita, mors, omniáque ab eo tradita myſteria fœdiſſimè contaminata, ſi Beatiſſimæ Trinitatis natura & gloria tam nefariè & Satanicè corrupta, ſi omniũ Sanctorum, Martyrum, Epiſcoporum in Eccleſia Gallicana maiorum ſuorum contumeliæ clerũ Gallicanum ardenti zelo inflãmare nõ poſſunt, ſi aperta hæc Atheiſmi & infidelitatis profeſſio eos condocefacere nequeat vt ſciant Caluinianum regem nunquam eſſe vllis conditionibus ſuſcipiendum, tum ego certè quidem alia minora & abiectiora vitæ, fortunarum, libertatis, bonorũ diſcrimina arbitror multò minùs apud eos valitura. Et tamẽ ſi qui ita ſint terrenis magis quàm cæleſtibus, caducis quàm æternis bonis affixi, meminerint ij quod eſt notiſſimũ quàm immani ſtrage & incredibili carnificina perpetuò non tam iugulauerint, quàm laniauerint, & diſcerpſerint Catholicos, ſed *inpri-* 9

Clerus Gallicanus quid potiſſimum cõſiderare debet.

Belforeſt annal. li. 6. cap. 95. fol. 1631.

mis & maximè clerum in plæriſque Galliç ciuitatibus: plane in omnibus quas ſuo dominatu occupabant: *Aurelijs, Vindocini, Bleſis, Turonibus, Andegauis, Cenomannis, Pictauij, Biturigibus, Engoleſmi, Rothomagi, Lugduni, Catalauni iuxta Ararim, Matiſconi, in maiori parte Delphinatus.* Meminerint in his (exempli gratia) locis iſtos fratres Caluinianos *veros Gotthos & Vandalos* nulla tum iniuria laceſſitos *commiſiſſe ſtrages horribiles, & volutaſſe ſe in ſanguine miſerorum ſacerdotum, quos enecabãt omnibus ſuppliciorum exquiſitiſsimis generib⁹ quæ ab homine poterãt excogitari.* Meminerint eos, tum publicè omnibus in locis *proteſtatos ſe bellum gerere cum monachis & ſacerdotibus* æternum & irreconciliabile, vtpote cũ quibus eorũ euãgeliũ nullã admittit pacificationẽ, niſi pri⁹ manifeſta Apoſtaſia à Chriſto & fide ei⁹ deficiant. Meminerint (inquam) quocunq; modo egerint, quocunque modo ſimulauerint vel diſſimulauerint, niſi tamẽ planè Chriſto renunciauerint, iã pridẽ latam eſſe de eorum capitibus ſententiam. Quemadmodum in primo tumultu, ſi qui paſtores docti, pij & conſtantes Catholicæ fidei contra Caluiniſmum defenſores in eorum manus incidebant, illi ſtatim abſque mora *tanquam religionis Euangelicæ hoſtes* occidebantur, Sin verò paſtor aliquis lenitatis & moderationis nomine erat commendatus, qui contra Caluiniſmum nullum fortaſſe zelum & vehementiam oſtenderat, manifeſtè tamen ad eius approbationem adduci non poterat: & ille quoque non minus quàm priores crudeliter iugulabatur, excla-

Hugenotæ omnium ſacerdotum hoſtes capitales.

mantibus perpetuò miniſtris quemadmodum à ſuo Apoſtolo Farello didicerant, *ho, c'eſt vn diable blanc. le faut oſter du milieu des hommes.* ho iſte talis eſt diabolus candidus, non minus quàm reliqui illi è mundo tollendus: atque ita ſiue illis amicè blandiamini, ſiue vt par eſt fortiter aduerſemini, niſi planè Chriſtum cum illis abnegare velitis, capita veſtra morti ſunt deuota, & ſemper illis eſtis *diaboli*, vel nigri vel candidi, ſemper eſtis diabolorum inſtar bellicis & bombardicis exorciſmis iſtorum Angelorum (Satanæ) è mundo hoc ad inferos eiiciendi. Memineritis deniq; ipſos Nauarræi antecurſores iam nũc valde imprudenter dicere, illũ eccleſiæ quã inſtituit reformationẽ inchoaturũ ab eccleſiaſticorũ bonis diripiendis. Iã pridẽ ſiquidẽ ſcribunt *Gallicanas eccleſias regis eſſe*, eaſque poſſe à rege pro ſua voluntate mutari, expilari, inuerti: & *diuitias eſſe venenum eccleſiæ Gallicanæ*, proptereaque eas cõtraria antidoto, neceſſario nimirum ſanitati eccleſiaſticorum medicamẽto eſſe tollendas, & in fiſcum regis Nauarræi auertendas.

M. de Lanay en la replique li. 2 ca. 16. §. 2 fol. 256.

Spolium eccleſiæ Gallicanæ imminet.

Apologie Catholique pag. 98.

Quod ne leuiter quaſi forte fortuitò iſtis hominibus elapſum Eccleſiaſtici negligentius aduertant, aut molliori brachio prætereant, illud conſiderent præterea, hanc perſuaſionem iam olim in huius Nauarræi eiuſque fratris Valeſij mente, Curia, conſiliarijs, totaque vitæ praxi à multis iã annis inueterauiſſe. Siquidem penultimo conuentu Bleſenſi meminiſſe poteſtis Regem illum quaſi tum huius prædationis initium facien-

Poplin. hiſt. lib. 43. tem vehementer flagitaſſe vt omnia eccleſiæ Gallicanæ ſpiritualia (quæ vocantur) beneficia illius vnicæ voluntati ordinanda & diſpenſanda traderentur. Quòd cùm Archiepiſcopus Lugdunenſis egregijs rationibus diſſuaſiſſet, maioremque Comitiorum partem à regio poſtulato auertiſſet, Rexque propterea iratus eũ ad ſe acceſitum valde increpaſſet, & è contra Archiepiſcopus quod ſibi videretur diſſeruiſſet, Regis & Archiepiſcopi ſermones interrumpens non bene moratus ſed tamẽ Regis ſui voluntatis optimè conſcius Cancellarius: *Duo ſunt* (inquit) *potentiſsime Rex, quæ Epiſcopum iſtum ſtatim faciant cum ſuis omnibus ratiunculis obmuteſcere: alterum, Clerum Gallicanum antiquitus iniuſta fraude hoc ius regibus alioqui debitum ſurripuiſſe: alterum, non modò hoc quod veſtra maieſtas requirit, ſed etiam præterea omnia ſimpliciter & vniuerſe bona eccleſiaſticorum hominum in Francia, veſtra eſſe, & propriè ad vos pertinere.* Cuius impudentiam quamuis conſtantiſſimus præſul ita ſtatim coram Rege liberè prudẽtiſſiméque refutaret, vt *præ dolore & iracundia furioſus Cancellarius ad aliquot dies ægrotans, è cubiculo ſe mouere non poſſet*, tamẽ hanc doctrinam ita Regis illius animo inhæſiſſe vt deinceps continenter iuxta eam ſe regeret, & facultates Eccleſiaſticorum tanquam ſuas gradatim ad ſe raperet, totus conſequens vitæ eius curſus declarauit. Hoc ipſo enim tempore cùm aliquot centena aureorum millia à Clero ſibi annuatim perſoluenda impetraſſet, quod illi ad ſex tantùm annos certo modo certiſque cum conditionibus conceſſe-

Cancell. Biragne.

Generalement tous les biens du Clergé de France.

Il en tomba malade de colere &c.

433130.

runt;vbi ad eorum annorum terminum iam ferè peruentum eſt, & Clerus ab illo onere ad aliquod ſaltem tempus ſe iam conſideret reſpirare, tum religioſus iſte Rex tanquam propriè eccleſiarum bonorúmque ad eas pertinentium dominus, de repente ne ſciſcitatus quidem à Clero vtrum conſentire vellet,ſua abſoluta authoritate quēadmodum in alijs regni ordinarijs reditibus fieri conſueuit, ita in ſingulis regni huius prouincijs nouos officiarios ad pecuniam eam extorquendam erigit,eoſque perpetuos facit, officiaque præſenti pecunia (vt moris illi erat) ſub auctione vendit.Cumque Clerus per Syndicum intercederet,& in Parlamento Pariſienſi de magnitudine iniuriæ ſibi illatæ vehementiſſimè cōquereretur,opponeretq; leges & Diuinas,& Imperatorias,& Regias, & ius naturæ,perpetuaque priuilegia Eccleſiæ Gallicanæ,quæ niſi ſua ſponte & gratuita conceſſione Clerum ad tale onus aſtringi prohibebant: tamen his non obſtantibus,impius ille rex,vel Pharaone tyrāno, vel Artaxerxe infideli Perſa contra eccleſiam immanior,præcipit Parlamento vt literas ſuas ea de re ad ipſos miſſas inſtar legum ratas & fixas eſſe decernant, nihil omnino facientes omnes contrarias Cleri per ſuum illum Syndicum oppoſitiones,ſiue de ſcripturis, ſiue de iure naturæ, ciuili,aut alio quocunque ſumptas, quibus omnibus ex aduerſo in altera quaſi libræ lance appendi & præponderare ſuum vnius tyrannicum illud verbum iubet, *Car tel eſt noſtre plaiſir.* Quo ille verbo viam manifeſtè præſtruxit ſuo Nauarræo

Henric. Valeſius initium facit ſpoliandæ eccleſiæ Gallicanæ.

Geneſ.47. 1.Eſdræ 7. In Authēt. Item nulla communis. C.de Epiſ. & Cler. Decret. Greg. lib.3 tit.49.cap. Non min9 & ca. Aduerſus.

Litera data anno 1581. Iunij 29. à S. Maur.

vt quantum vellet à Clero audacter liberrimé-que auferret. Qui enim nulla alia ratione quàm ſua ſolius voluntate vel voluptate ductus, quadringenta & tot alia aureorum millia annuatim in æternum ſoluenda Clero imponere potuit, quando iam Regis voluntas facta eſt ſuprema lex de eccleſiaſticis bonis præſcribendi, cur non Nauarræi volũtas ſatis locuples ampláque cauſa erit, vt octies centena millia, vel duplicata, ſi ita ei videatur, à Clero annuatim exigantur? Imò cur non hæc voluntas ſufficiat Nauarræo vt ſicut alibi fecit, ita in Gallia quoque integros eccleſiarum fundos redituſque ſacerdotibus ademptos ſibi aſſumat, eóſque annuis penſionibus iubeat eſſe contentos? Nihil enim intereſt, nec quicquã impedire poteſt, quin ſi Regis voluntas ad primum ſufficiat, eadem ſufficiat quoque ad ſecundum. Si ea ſola per ſe ſatis eſt ad regem ex triente bonorũ eccleſiæ poſſeſſorẽ efficiendũ, eadem ſatis ſuperq; valebit ad eũ ex dodrante, imò ex aſſe earundem facultatum hæredẽ conſtituendũ integrámque earum poſſeſſionem veris dominis ablatam ſibi vni aſſignandã. Neque verò ab hoc tempore vnquam deſtitit pius ille Valeſius prouẽtus epiſcopatuũ, monaſteriorum, eccleſiarum quarumcunque, conſiliarijs, aulicis, militibus, politicis, pueris, mulierculis & meretriculis tanquam planè ſuos condonare & addicere. Poſteaque per libellos quotidie emiſſos vulgatoſque, nihil in aula vel extra aulam perſonabat magis, quàm *Regi plenam eſſe poteſtatem in bona omnium ſubditorum ſiue Laici eſſent ſiue Eccleſiaſtici, ideoque &*

Henric. Valeſ. viã præſtruxit eccleſiæ Gallic. penitus euertendæ.

Suprà fol. 90.

rectè potuiſſe cum tum Abbatias tum Epiſcopatus donare ſuis aulicis & militibus &c. id quod omnibus Francis aliquid intelligentibus eſt notiſſimum Nauarræus autem vt illius chariſſimi ſui fratris plæraque ſibi proponit imitanda, ita nihil magis quàm hanc Cleri ſpoliationem probat, qui etiã aliquando ſe plenè integréque eius praxim in regno Gallicano introducturum confidit, cuius iam diu illud fertur eſſe valde vſitatum apophthegma, *Tum demum Regem Franciæ fore verum potentemque Franciæ monarcham, cum eccleſiarum reditus habuerit ſuis regalibus adiunctos.* Et hoc quod ſpe concipit in regno Galliæ, id re confecit & præſtitit in regno ſuo Biernæ, vbi omnes Eccleſiaſtici penitus tota & proprietate & vſufructu fundorum & bonorum quorumcunque priuantur: ijſque omnibus Regiæ coronæ adiunctis, miniſtri remanent merè penſionarij, quorum coniugato cuique aſſignantur annuatim libellæ Frãcicæ 300, cælibi 260, è quibus tamen deducuntur decimæ regi tanquam ſupremo ipſorum Põtifici ſoluendæ: & quæ poſtea ſupereſt ſumma, quàm malignè, inuidioſe, diminutè, magnóque labore & nõ mediocri ſumptu à theſaurarijs extorqueatur, ex varijs miniſtrorum querelis & lamentationibus conſtat. Et qui ſuis quos putat veros miniſtros Domini tam iniquus & acerbus eſt, an vobis quos habet pro ſacerdotibus Baal, futurus eſt æquior & indulgentior? Qui ita ſuos illos Euangelij præcones tractat, an vos quos credit ſeruos Antichriſti, amicos Pontificis Romani ſui capitalis aduerſarij, quos neceſſariò ip-

Clerus Biernenſis ſpoliatus à Nauarr.

Idem expectandum Clero Gallicano.

ſo ductu & impetu euangelij ſui execratur tanquam idololatras, corruptores Euangelij, hæreſis ſuæ (ſi verè Catholici eſtis) hoſtes immortales; an vos patietur tranquillam & iucundam cum bonis veſtris ſub eius dominatu vitam traducere? Ergo ſi homines eſtis, ſi vtilitatis veſtræ, ſi honoris, ſi ſtatus, ſi eccleſiæ conſeruandæ curam aliquam habetis, videtis neceſſitatem quãdam vobis iniectam vt Nauarræi dominatui quàm acerrimè reſiſtatis. Sed hoc quanquam Eccleſię Gallicanæ quæ magis quàm Reſpub. æterna eſt, & æternitatem intueri debet, ideóque & tenetur ſua iura, libertates, atque priuilegia quæ ab anteceſſoribus accepit ad ſucceſſores integra & inuiolata tranſmittere, permagnum eſt ſerióque ponderandum: tamen ſingulis eccleſiæ Gallicanæ ſacerdotibus, quorum vita breuis, mors certa, nec longè à quoquam remota, multò minùs æſtimandum cenſeo: & eos illud alterum de fide, de religione, de præſenti morte quæ eorum capitibus imminet ſi Catholici permanent, magis verſare, & noctes atque dies ruminare ſuadeo. Et niſi valde fallor, vt alia Nauarræi opera permulta non ſolùm hiſtorica ſunt ſed etiam ſymbolica, hoc eſt quæ præſignificant quid in futurum ab eo rege Gallorum, ſi quando eò peruenerit, expectandum ſit: ita vnum eſt in hoc genere quod Chriſtianos omnes, inprimis autem ſacerdotes ſolicitos vigiléſque, & quaſi in excubijs ad impediẽdum eius regimen armatos ſtare iubet. Illud intelligo quod propter rei Turcicam immanitatem

Nauarr. ſuſpendium minatur omnibus Catholicis.

tem

rem homini Chriſtiano vix credibile eſt: & niſi plurimi exiſterent qui in ea ipſa loca veritatis intuendæ & teſtificandæ gratia profecti oculati teſtes rediiſſent, mihi ſanè minimè perſuaderi potuiſſet, hominem titulo & ſpecie externa Chriſtianum, Chriſtianis maioribus ortum, maximè qui ſua puriſsima noui Euangelij profeſsione Chriſtianiſsimi Galliarum regni regem ſe ſperat aliquando euaſurum; tale quid vnquam vel in animo ſuo voluiſſe concipere multò minùs opere & facto complere. Quid illud? Nimirum quòd in contemptum religionis Chriſtianæ, & ad terrorem verorum Chriſtianorum, veteris Paganiſmi morem redintegrans, in ſua ditione Biernenſi patibula latronibus & homicidis ſuſpédendis poſita, quæ à temporibus primi Chriſtiani Imperatoris Cōſtantini; propter honorem Crucis Chriſti & Chriſti crucifixi in aliam à figura Crucis formam fabricata erant, ea iſte princeps in regno ſuo ad veterē illam & à Paganis vſitatā formam reduxit, & in veris Chriſtianæ adorationis & religionis crucibus latrones maleficoſque ſuſpendit. Et hoc quid aliud ſignificare poteſt quàm immenſum Chriſtianæ fidei odium & deteſtationem, quàm Paganiſmi veteris inſtaurationem, quàm perfidiam inuehendam contrariam fidei illi quam Conſtantinus Magnus coluit & per Imperium Romanū propagauit, quàm Crucis & Crucifixi ſummam deſpicientiam: inprimis autem ſa-

Reſponce des vrais Catholiq. François aux Anglois. pa. 60 61.

Sozom. lib. 1. cap. 8.

Paganicū factū Nauarr.

cerdotibus Crucis & Crucifixi adoratoribus denuntiat, eos iſtis crucibus eſſe affigendos, & cũ Crucifixo crucifigendos (quod à Nauarræi mi- *Suprà fol. 206* litibus in multis Guiennæ oppidis factum conſtat) niſi Cruci & Crucifixo renuntiare, & omnem cultum quem ei impendunt relinquere, & ſpem quam in eum habent abijcere iam antea firmiter apud ſe propoſuerint. Hoc eſt quod ego auribus ſacerdotum omnium per Galliam, hoc eſt quod Epiſcopis, hoc eſt quod ipſis Cardinalibus qui (ô tẽpora, ô mores) factioni Nauarræi fauẽt, acutè ſonare, & circũſonare, & inſonare cupio. Qui ſi neq; propter Chriſti Ieſu gloriã, neque Chriſtianæ religionis honorem, neque ſuã ipſorum ſalutem æternam, ab illo hæreſiarcha per ſupremi paſtoris iuſtiſſimam ſententiam iã olim excommunicato auocari poſſunt, quid ego fruſtrà ad eos verba fundam, quos ex Saluatoris noſtri ſententia conſtat *ſal eſſe inſulſum & infatuatum,* Matt. 5. 15. Luc. 14. 34 *ad nihil prorſus vtile, neque ad terram neque ad ſterquilinium, niſi vt mittantur foras, & ab omnibus conculcentur!*

10 ¶ 10. Ad ciuitates autem, ad mercatores ciuéſque, ad populum Catholicum toto hoc ampliſſimo regno diffuſum, cuiuſque in eo ſuſtinendo magnus eſt labor & maximum onus, ad hos officij ſui commonendos non opus eſt aliquid nouum excogitare præter ea quæ iam abũdanter diſputata ſunt, & ſunt eis cum alijs plæriſque communia. Quatenus enim Chriſtiani ſunt, in eadem cum Clero & Epiſcopis ſuis fide eis & viuendum & moriendum eſt: quatenus

Catholici, oſtendimus quantopere tenentur hæreticorum communionem exhorreſcere: quatenus reipub. Gallicanæ & eccleſiæ Chriſti membra, iam prius edocuimus eos diuinis & humanis legibus obſtringi vt nullam capitis vitæque recuſent dimicationem quò Regem hæreticum à regno eccleſiáque procul repellant. Hoc enim non officium eſt Nobilium ſolùm, non eſt officium Cleri aut epiſcoporum tantum, non tantùm ad Iudam Machabæum & fratres eius pertinet, vel qui ſunt ex genere Aſamonæorum, hoc eſt ad proceres & nobiles, ſed ad *omnes qui habent Zelum legis*, ad Chriſtianos omnes pro quibus nō minus quā pro Nobilibus & Epiſcopis mortuus eſt Chriſtus, & qui eadem qua Epiſcopi Nobileſque fide ad regnum cælorum ſibi viam munire debent. Illud fortaſſis huic hominū generi magis peculiare eſt, vt vrbium ſuarum contemplētur ornamenta & decorem, & ſi eum in antiquis legibus, in pulcherrimis eccleſijs, in ſanctiſſimis monaſterijs maiore ex parte poſitum animaduertunt; tum certò ſciant hæc omnia vnà cum ipſis magiſtratibus à Caluiniano rege prorſus eſſe mutanda, diruenda, & exterminanda. Nouos enim neceſſariò mores, nouas leges, nouas ciuitatum gubernationes, hæc noua Caluiniſmi hæreſis inducit, id quod ex omnibus hæreticis Guiennæ Gaſconiæque ciuitatibus iſtius imperio ſubiectis patet. Neque magis aptè cohæret aut conſiſtere poteſt nouus hic Caluiniſmus cum veteribus Catholicorū regulis, quàm quadrata cum rotundis, aut Alcoranus Mahometis

1. Mach. 2.28.

In vrbibus omnia perturbanda ſub Nauarr. rege.

cum Euangelio Chriſti. Eccleſias autem, monaſteria, & huiuſmodi antiquiſſima Chriſtianæ pietatis monumenta penitus excindenda fore, non minus certò colligatis ex tot millibus ſimilium extructionum quas iam pridem alibi ſceleratiſſimè diſturbauit. Et qui Neraci regiam ſuam quam cum magna oſtentatione amicis eũ inuiſentibus commonſtrare ſolet, ædificauit ex ruinis eccleſiarum: qui eius ciuitatis eccleſiã principalem totam demolitus eſt præter campanile, quod ad maiorem Dei & Catholicorum contumeliam, vel perpetuam ſacrilegiorum eius recordationẽ ſtare permiſit: hoc quid aliud Catholici interpretari poſſunt quàm clariſſimam prædicationem ſe idem in ſuis ciuitatibus perpeſſuros, ſi quãdo in illas eam quam Neraci obtinet regiam poteſtatem vir iſte obtinuerit. Illud quoque fortaſſe vos ô ciues, & qui tertium huius reipub. Ordinẽ cõficitis attingit propius, quod ſub hoc rege nihil expectare poteſtis niſi continuam bonorum veſtrorum ruinam & direptionem. Et hoc quoque ita neceſſariò & arctè cum rege hæreſis huius defenſore copulatum eſt, vt lumen à Sole & humorem ab aqua facilius ſit ſeparare, quàm æternam prædandi ſubditoſque expilandi proprietatem à rege hæretico nullis legibus frænato auellere. Et ita qui iam ægrè moleſtéque fertis aſſes aut francos à vobis requiri vt Catholicam fidem vobis filijſque veſtris tueamini; tũ aureos, ipſoſque reditus vobis ereptos ſuſtineatis neceſſe erit, ad hęreſim in regno hoc cum ſempiterna veſtra poſterorumque veſtrorũ

Suprà fol. 329.

Eccleſia euertenda.

Ciuium bona eripienda.

damnatione conſtabiliendam. An cupitis certam miniméque fallacem huius miſeriæ vobis euenturæ demonſtrationem? Conijcite oculos in proximam maximéque vobis vicinam inſulam, & recolligite hiſtoriam Henrici 8. quem à patre relictum fuiſſe omnium in Europa regum ditiſſimum, non modo hiſtorici domeſtici Angli, ſed ipſi etiam externi, Franci Italique (quia erat notiſſimum) memoriæ prodiderunt. Is autem poſtquam perruptis ſemel illis regiæ poteſtatis limitibus & repagulis quibus includi debebat, ſupremum ſe eccleſiæ caput fecit hæreſimque amplexus eſt: præter theſauros eos diſſipatos & profuſos, non multis ſui vnius regni annis plura tributa à populo exegit, quàm omnes ante eum reges ſimul in vnum coniuncti annis ferè quingentis, omnes dico quicunque in Anglia regnarunt à tempore Guilielmi primi Normanni quem Angli Conqueſtorem vocant. Cuius rei locupletiſſimus teſtis eſt Cardinalis Polus, qui hoc ſe ex ipſis libris rationum, & narratione eorum qui rationibus præerant, didiciſſe fideliter affirmat. Neque vno eo rapacitatis genere contentus fuit vt per Parlamentaria Comitia tyrannico terrore coacta ad omnia ferè quæ petebat largiendum, iſtiuſmodi immenſa portoria, vectigalia, ſubſidia, tributa, idque nouo & crudeliſſimo modo nec vnquam prius vllis temporibus vſitato exigeret, ſed præterea poſtquam ea ratione quicquid poterat corraſiſſet, tum demum alia via in ſpeciem leniore vſus, ab omnibus per regnum il-

Henric⁹ 8. Anglus.

Iouius hiſt. lib. 1. Guicciard. Paradin.

Populum ſuum immaniter expilauit. 3. modis 1. immenſa tributa exigendo.

Polus de primatu, lib. 3.

2. Mutuò accepta nũquam reſtituendo.

lud eccleſiis, nobilibus, epiſcopis, mercatoribus, villicis, & quibuſcunque ſubditis quorum domeſticæ facultates ad centum ſexaginta aureos aſcendere putabantur, infinitam ſummam pecuniæ, quam illi volentes nolentes præſtare compellebantur mutuò ſumpſit, ſed datis chirographis regijs de ea cuique rependenda intra certos annos. Quæ chirographa ita accuratè ſerióque promittebant pecuniæ eius reſtitutionem, vt plærique eam in dotem filiabus largirentur, plærique ijs chirographis tanquam præſente pecunia mercimonia venderent emerentque, plærique in ſupremis teſtamentis eam pecuniam inter ſuos diſtribuerent. Cæterùm cùm eius perſoluendæ tempus aduentaret, tyrannicus rex conuocato Parlamento effecit vt Ordines omnia ea chirographa irrita & inania eſſe declararent, eáq; pecuniam regi donarent vniuerſam, cum infinito & inexplicabili innumerabilium per regnum illud damno & iniuria. Et tamẽ poſt hæc & huius generis alia particularia multa quæ mihi percenſere nec opus eſt nec breuitas huius loci patitur, tali deinceps fraude eáque tam atroci & execrabili vniuerſum illud regnum, omnes & ſingulos dico homines à primo & primario Duce vel principe ad extremum mendicum oſtiatim viuentem turpiſſimè decepit & depeculatus eſt, vt planè obſtupendum ſit vel animum regis titulo & profeſſione Chriſtiani vnquam potuiſſe ad tam ſordidam rapacitatem ſeſe abijcere, vel aliquã reperiri in Aulis regum Chriſtianorum tã pro-

Parlamen. Henric 8. anno 35. cap. 12.

fundam voraginem & Charybdim quæ tam innumerabilem pecuniæ maſſam potuit exorbere. Quid illud tandē? & ad hæc ſuperiora quid magis infame & incredibile addi poteſt? Hoc nimirum quod loco pecuniæ argenteæ, qualis probatiſſima per regnum illud omnibus ſuperioribus ſæculis in vſu erat, ille corruptiſſimam ex mera æris ferrique ſcoria cōfecit cum perexili argenti adiunctione. Hócque modo bonam monetam totius eius inſulę in ſuum fiſcum inferens, eámque ita fœdè permixtam rurſus in populum emittens, ſic eos omnes occultiſſimo latrocinio diripuit, vt aliquot poſt eius mortem annis cùm filia patris hæres, vel flagitioſiſſima patris turpitudine, vel inſigni regni dedecore, vel notabili mercatorum damno maximóque ſubditorum incommodo permota pecuniam eam abolere vellet, & iuſtum eius pretium ſubditis reſtituere; compertum ſit quod pater pro franco vel libella Francica ex ærario ſuo ſubditis venditabat, id re vera vix ſextam eius partem æquauiſſe. Imò verò maximum ſemi francorum (idem ſiquidem valor eſt ſolidi Anglicani) numerum cudebat, quorum ſinguli ſingulis aſſibus non erant pares. Quæ iactura vt erat infinita, ita maximè in promiſcuam plebem redundabat. Ita enim factum eſt vt quum ciuis quiſpiā collocandæ filię, aut mercator emēdis mercibus mille aureos in ciſta repoſitos habere ſe arbitrabatur, tum ille vix centum reperiebat. reliquos autem omnes immanis ille prædo hæreticus rex ſuo regali latrocinio iam priùs ſurti-

3. Publicā pecuniam corrumpēdo.

Holinſh. in Chronic. pag. 1814. Stovv. pag. 1115.

puerat. Et tamen (quod eſt inter reliqua mirabilia maximè admirandum) hoc ab eo rege factum eſt, qui poſt pręcipuos Nobiles occiſos, eorúmque facultates omnes ereptas, poſt Clerum ſemel atque iterum exhauſtum & expilatũ, poſt direpta & euerſa omnia Angliæ monaſteria numero ferè quingenta domeſticis facultatibus longè ditiſſima, ecçleſiaſticis verò opibus per annos mille ſumma populi & externorum etiam principum deuotione aggeſtis longè opulentiora (ex quorum vno, nec eo maximo ampliſſimoque, nec prorſus expoliato, quia quod eccleſiæ Cathedrali ſufficeret ſatis relictũ eſt, & tamen ex eo vno viginti ſex currus pleni auro, argento, gemmis, veſtibuſque ſacris operoſe magnificéque contextis auecti, & regijs vſibus applicati, coniectura probabili declarant qualis gaza ex reliquis omnibus coagmentata ſit) eorumque præterea reditus fundoſque ſuis regalibus appoſitos, tantas auri argẽtique moles, & vt verius dicam, montes accumulauerat; vt non modò eius ætate, ſed nec multis ætatibus conſequentibus aliquid à populo tributi nomine requirendum viri prudentes diuinarent. Et quidem ſi rex ille animum habuiſſet populi ſui ſaluti & tranquillo florentique ſtatui vel mediocriter intentũ, certiſſimũ eſt potuiſſe eũ multis deinceps annis, imò & ſæculis ſubditos ſuos à quouis tributo ſeruaſſe liberos & immunes. Sed ſtatim cũ hęreſi in regis animũ ingreſſa, ingreſſa eſt hæc publica iniquitas. Cũ impietate cõtra fidem, ſubitò ſe coniunxit impietas contra rẽpub.

Poſt omnia monaſteria euerſa.

Cantuarienſi.

De ſchiſmate Anglicano. li. 1 fol. 92.

& vt primum rex ille factus eſt *infidelis* quoad Deum, iuxta veriſſimam prædictionem Iſaiæ prophetę, repentè eodemque momento factus eſt *ſocius furum*, populique ſui non rex ſed prædo: & cum inęſtimabili populi publicæque rei detrimento *argentum mutauit in ſcoriam.* *Iſa. 1. 22. 23.*

Quã eandẽ mirificam metamorphôſim eadem de cauſa in vicina Flandria nuper vidimus, vbi mutationem religionis eadem prorſus reipub. mutatio conſequuta eſt, & inprimis populi inexplicabilis quædam prædatio. Conſpiratum eſt illic à Catholicis contra Ducem Albanum cum hæretico Aurangio propter aliquot decimas tum quidem vrgente belli neceſſitate impoſitas, ſed paulò pòſt ſtato tempore deſituras. At qui paucas illas decimas regi Catholico pro fide Catholica ſuſtinenda perſoluere nolebant, quot illi poſtea decimas ſemel, & iterum, & tertiò, & quartò, quintòq; repetitas Aurangio ad exterminandam fidem Catholicam dependere cõpulſi sũt? Quid de *decimis* loquor? quãdo paulò pòſt & ad *quintas* deuentum eſt, & bonorum omnium *quintæ* incredibili acerbitate exactæ. Sed nec in quintis perſtiterunt diu: mox enim etiam ad medietatem bonorum à ſingulis extorquendam proceſſum. Et hanc tyrannidem illi perferre coacti, mediámque bonorum partem ad fidem Catholicam radicitus extirpandam ex illis regionibus mõſtro illi impendere, qui aliquot decimas pro conſeruanda religione Catholica iuſto moderatiſſimoque ſuo regi tribuere recuſabant. Et his continuis perſolutio- *Flandria quàm miſere ab Aurangio expilata.*

nibus ad quantam miſeriam & mendſcitatem opulentiſſima prouincia redacta ſit, ex vnica ciuitate Antuerpienſi poteſt æſtimari: quæ cùm paulò antè vbique celebraretur tanquam inexhauſta quædam præſentis pecuniæ ſcaturigo & emporium copioſiſſimum, & ferè vnicum populis Occidentalibus in eo genere monopoliũ, vbi regũ oratores multis aureorum millionib⁹ data cautione de repétè mutuò acceptis regum ſuorũ ingentes terra marique ſumptus ſuſtinebant: Illa ciuitas vbi paucos annos ſub hac hæreticæ gubernationis tyrannide egerat, etſi interim omnia domi foriſque eccleſiaſtica vaſa conflauerat, etſi ex totis vicinis prouinciis omne aurum argentúmque illuc apportatum fuderat, etſi publicam pecuniæ bonitatem intermixto cupro & ſtanno valde imminuerat, etſi à populo immenſam pecuniæ vim extorſerat, etſi à regina Angliæ, à Duce Alēçoniæ, & à fratre eius rege Franciæ non mediocre ſupplemẽtũ acceperat, tamen poſt hęc omnia, æs alienum tam innumerabile debebat, vt non modò hominum bona quęcunque, ſed neque homines ipſi ſi ſub haſta venirent, ei media ex parte ſoluendo eſſent ſatis. Ideóque inter alias cõditiones quas à principe Parmẽſi impetrarunt cùm ſub regis Philippi ditionem redirent, ea inter reliquas appoſita eſt & pręcipuè flagitata, vt ciuitas Antuerpienſis ad integrum annum à debitis quæ contraxerat rependendis eſſet libera. Sic enim cum principe illo paciſcuntur. *Cùm Antuerpienſes demoſtrarint ſe ſuaque bona vbique*

Antuerpia

Guicciard. in deſcript. Brabant. in Antuerp.

Suri⁹ commentar. anno 1585.

Artic. 21.

iudiciis ob immenſa ipſorum debita eſſe ſubiecta & detineri poſſe: voluit princeps vt ipſorum corpora atque bona anno abhinc integro libera maneant, nec vſquam detineantur, vt interim ratio moduſque inueniatur illos iuuandi, & creditoribus ſatisfaciendi. Et tamen, quod ad miſerias illius prouinciæ exaggerádas plurimùm facit, vulgus interim ad Antuerpiéſes ſubleuádos, eadem immoderata tributa hoc tempore pendere tenebatur, quæ viuente Aurangio in medio belli vigentis ardore depédiſſet. Nam & hic eſt alter illius compoſitionis articulus. *Quamuis exoptaret princeps illuſtriſsimus vt omnes noua exactiones atque indictiones poſt hac ceſſarent & abrogarentur, vt vel tandem oppreſsi hactenus atque emuncti ſubditi nonnihil reſpirare poſsēt; tamen vt facta nomina debitaque ſua immenſa ſoluantur, earundem exactionum continuationem Antuerpienſibus permiſit.* *Artic. 16.*

Et harũ omniũ Angliæ Flandriæq; miſeriarũ, in veſtra repub. ô Franciæ populares originem non intuemini? Imò an non magnam earum partem iam pridem præſenſiſtis? Non oculis videtis ſemen idque copioſiſſimum iactum, ex quo abſque vlla quæſtione harum calamitatum meſſis immenſa cõſurget? Nam quid in vltimo Henrico (fatali vt opinor regibus ad regna deſtruenda nomine) experti eſtis quàm continuatam quandam bonorum veſtrorum ruinam, cõtinuatam nouorum tributorum inuentionem? qui tamen vbi ex veſtro ſanguine milliones ſingulis annis exuxiſſet, eos ſtatim nequiſsimè nullum in publicum vſum, ſed vel in mimos & adu- *Henric. Valeſius.*

latores inutiliter, vel in hæreticos contra Remp. perniciosè diſsipauit. Et quid aliud ab Henrico Nauarræo Aurangij æmulo expectare poteſtis, qui & hæreſim multò lætalius quàm Henricus ille Anglus imbibit, & vos Catholicos non minus vehemẽter quàm ille Henricus Valeſius odit & perſequitur, & iam nunc eius Henrici vindicem ſe fore profitetur; vt nemo ſit Francus qui illius tyranni interitum optauit, qui propterea hunc hominem hoſtem ſibi æternũ & capitalem non ſit habiturus. Qui præterea ita per Henrici Valeſij adulatores Epernonios & ſimiles ſanguiſugas ſtetit, ita per eos ad hanc amplitudinem peruenit, ita per eos quos iã in delicijs habet deinceps Remp. hãc recturus eſt, vt certò certius vobis polliceamini ea tributa, eas exactiones, eas direptiones quæ eorum miniſterio ſub illo Henrico cæperunt, ſub hoc Henrico magno cum fœnore eſſe perpetuandas. Huc adiũgite iſtius ad bella pro hæreſi propaganda alacritatem, in quibus ab ipſa pueritia innutritus eſt, & quæ deinceps multò quàm hactenus promptius & ardentius ſuſcipiet, non ſolùm quia maiore quàm hactenus potentia præditus maioribus propterea viribus eadem ſibi bella gerẽda cenſebit, ſed etiam quia per ea bella duplici ratione ſeipſum ſuumque hæreſis ſtatum eſt firmaturus; partim quia directè hæreticos quos ſolos ſibi putat ſubditos fideles, eò magis amplificabit; partim quia obliquè vos eadem ratione exhauriet & attenuabit, quos quamdiu Catholici remanebitis, nun-

Catholici ſub Nauar. perpetuis exactionibus exhaurientur.

quam ſibi perſuadebit fore ex animo & ſincerè beneuolos. Hæc autē bella Hugonotica quàm immamiter & abſque vlla miſericordia à veſtris bonis diripiendis incipiant, ſi nondum experimento veſtro didiciſtis, poteſtis à Languedocenſibus, & Guiēnenſibus, & reliquis illis vicinis populis ediſcere. Poteſtis percipere ex vnica illa Catholicorum & hæreticorum confœderatione, quæ cum infinito & æterno Galliæ damno ante annos quindecim cæpit. Quæ vt primùm inter Cōdæum Nauarręi vicarium generalem, & Danuillium confecta eſt, ſtatim tanquam primarius eius confuſionis articulus annectitur, *Vt impoſitio & exactio fiat omnis generis vectigalium, tributorum, reparationum, ſtipendiorum, accretionum, &* aliorum quæ nec lingua mea nec calamus poteſt exprimere: prętet *iura terrarum regalium*, prętet *quintas prædarum*, prętet *duplicia tributa omnibus mercibus* imponenda, prętet *octo decimas ab Archiepiſcopis, Epiſcopis, Clero ſtatim perſoluendas*, ea conditione adiecta, vt niſi tempore pręſtituto eas numerauerint, omnes eorum reditus auferantur. Hanc iſti cùm priuati authoritatem ſibi arrogauerunt, vt vos ſic degluberent; an iam regiam potētiam adepti non multò magis vos dilaniabūt? non multò licentioſius in veſtris bonis luxuriabuntur? veſtram carnem & ſanguinem depaſcentur? Aut verò deerit iſtis occaſio & prætextus æterna à vobis ſubſidia flagitandi & eripiendi, qui tam multas fortiſſimas in Prouincia, in Delphinatu, in Gaſconia, in Guienna, in Cenomannia, in Picardia, in Campania, in Burgundia, in Franciæ

Anno 1575.

Poplin. lib. 39.

Leuees de toutes natures de tailles &c.

A faute de paiemēs d'icelles, sont le reuenu.

inſula, in Normannia, in Britannia, in omnibus Galliæ prouincijs contra eum eiuſque hæreſim fœdere colligatas ciuitates, veſtris opibus diſſoluere, veſtris opibus oppugnare, veſtris bonis expugnare, ſubiugare, & à Catholica fide ad hæreſim pertrahere conabitur. Et vos qui Catholici eſtis in his tam abominandis cõtra Deum, contra eccleſiam, contra Rempub. Gallicanam, contra corpora animáſque veſtras, contra ſalutem liberorum & poſteritatis veſtræ prælijs, facultates veſtras inſumetis? An opes veſtras tam ſolicitè & laborioſè partas, tam ſcelerate & nequiter ad chariſſimorum fratrũ veſtrorum, ad eius fidei qua ſola æternam in cœlis beatitudinem ſperatis; excidium & exterminationem impendi patiemini? An Catholici Catholicorum hominum mortem, Catholicarum ciuitatum ruinam, Catholicarum eccleſiarum euerſionem, veſtris pecunijs procurabitis? An non ipſi multò vobis ſalutarius putatis iuxta Chriſti doctrinam, vt vos appenſa ad collum mola aſinaria vnà cum pecunijs veſtris in alto mari demergeremini? Marcus Arethuſius ſanctiſsimus eccleſiæ primitiuæ epiſcopus, cùm ſub Iuliano Imperatore iuberetur delubrum Idolorum quod ipſe ſub Conſtantino diruerat reædificare, aut ſaltẽ pecuniæ aliquantulum, *exiguam licet portionem* in id opus contribuere, nullo modo ad eam impietatis vel leuiſsimam approbationem adduci potuit. Et quãuis propterea tam variis acerrimorum cruciatuũ generibus torqueretur, vt ea ſine horro-

Matt. 18.6.

Theodoret. lib. 3. ca. 6.

re Chriſtian⁹ nemo poſsit vel cogitare, nunquã tamẽ potuit à propoſito dimoueri: illud ſubinde Imperatoris miniſtris reſpõdẽs, ſũmè *impiũ eſſe vel obolum in tã impium opus impendere.* Et vos vos ipſos in eum locum conijcietis, vbi ad opus fanorum ædificatione ſi non in poſterum, certè in præſens longè deteſtabilius, ad eccleſias Catholicæ fidei diruendas, ad Catholicos mactandos, ad Catholicas ciuitates totas deſtruendas, ad innumerabiles animas à Chriſto ad Antichriſtum abducendas, non obolos ſed aureos, & aureorum millia proferre compellemini? Neque tamen hæc dico vt coaceruetis & recondatis diuitias veſtras, quas effundi & diſpergi ſi quãdo vnquam à repub. Gallicana primò formata, hęc certè tempora inprimis requirunt & efflagitant. Neque verò eas ſeruare poteſtis, etiam ſi ferreis aut adamantinis capſis includatis. Quando igitur vos ineuitabilis vrget neceſſitas, vt aut pro fide vera de bonis veſtris donetis liberaliter, aut contra fidem pro hæreſi eadem vobis erepta patiamini multo largius: quin vos diuina gratia ducti neceſſitatem hanc in virtutem mutetis, & quod aliàs ad euerſionem eccleſiæ Chriſti vobis per hæreticos auferetur inuitis, id volentes Catholicis ad eiuſdem eccleſiæ defenſionem conferatis. *Date* iam *& diſpergite* liberaliter *in benedictionibus*, vt vos hortatur Apoſtolus, ad Chriſti cauſam ſuſtinendam; *& iuſtitia veſtra manebit in ſæculum ſæculi*, largiſſimãque *in benedictionibus* à Chriſto percipietis compenſationem. Iſta eſt hac miſerabili tempeſtate

Optimus modus pecunias collocandi.

2. *Corinth.* 6. 9.

expeditiſſima via pro perituris, coriaceis, & cã-
nabinis ſacculis, *ſacculos vobis cõficiendi æternos qui*
non veteraſcunt, pro caduca & incerta poſſeſſione
Luc 12, 33. monetæ militari licentia aut furũ improbitate
auferendæ, *theſaurizandi vobis theſauros in cælo*
Matt. 6. 19. *vbi fures non effodiunt*, neque theſauros ita recon-
ditos à vobis eripiunt. Hic eſt ſi non vnicus,
certè præcipuus modus de illo *iniquitatis Mam-*
Luc. 16. 9. *mona tales vobis amicos comparandi* iuxta Saluato-
ris doctrinam, vt *cùm hæc vita, & terreſtris do-*
2. Cor. 5. 1. *mus huius habitationis* vobis defecerit, *in æterna* &
nunquam defectura cælorum *tabernacula reci-*
piamini.

11 ¶ 11. Cæterùm hæc ego fuſiùs presbyteris pa-
ſtoribúſque vrgenda & demõſtranda relinquo,
& ſimul à Catholicis omnibus aliquantiſper
abeo, ad Caluinianos proceres Nobiléſque im-
pellente me & ipſa rei indignitate, & ipſo-
Ad nobiles Caluinianos. rum miſerrima & planè ſeruili conditione, qui
à nequiſſimis illis Satanæ miniſtris ſeducti, non
in animæ ſolum exitium, ſed in corporum quo-
que ſeruitutem ignari aguntur, ipſique ſuis
manibus reſtim nectunt, quo paulò poſt carni-
ficum miniſtrorum operâ ſunt ſtrangulandi.
Quanquam autem iſtorum permultos obſti-
natè hæreticos eſſe arbitror qui ex profeſſo re-
iecerunt Chriſtum fidémque eius, & quos id-
Tit. 3. circo *ſuo ipſorum iudicio damnatos* in æternum
Chriſtus reprobauit, & quos proinde ad ſalu-
tis ſuæ curam intentiorem hortari perinde eſt
Iudas in epiſt. v. 12. acſi Æthiopem lauares, aut ſurdo caneres, vel
parieti loquereris, quando tales *arbores infru-*
ctuoſas

Eluoſas, bis mortuas, & radicitus euulſas vocat Apoſtolus, vt de eorum pœnitentia non magis quàm de arborum ita mortuarum viriditate & fructu ſpes vlla ſuppetat: tamen quia plurimos mera cæcitate & ignorãtia laborare ſcio, nec ita deſperanter eſſe improbos quin paratam ipſis ruinam defugerẽt ſi eã præuiderẽt, & verò multos ego in Germania Lutheranos, multos in Polonia Arianos, multos in Anglia ſub Henrico 8. regię, & ſub Elizabetha reginę fidei Proteſtãtes audiui qui poſtea perſpecta eius Atheiſmi turpitudine ad Catholicam Eccleſiam reuenerũt: talibus ego calamitatem quam ipſi ſibi accerſunt breuiter exponam. Neque tamen theologicè iram diuinam, inferorum pœnas, hæreſis quam profitentur grauitatem, ſcripturas ſacras, primitiuam eccleſiam, omnem antiquitatem, omnem doctrinam ipſis aduerſantem vrgebo, nec ſacrilegia, depopulationes, vaſtitates, homicidia, infinitam morum corruptelam, fidelitatis & honeſtatis communis interitum qui eorũ Caluiniſmo coniunctiſſimè adhæret exaggerabo: nec illud dicam nullum eſſe Caluinianæ eorum profeſſionis articulum qui non à vetuſtis hæreſiarchis ante multas ætates ſparſus, ab vniuerſali Chriſtianorum Eccleſia anathemate damnatus eſt, præter pauca quædam noua cõtra Beatiſſimam Trinitatem & Chriſtum incarnatum conficta capita, eaque adeò horribilia vt vix ipſe Satanas ea euomere fuerit auſus. Hæc & quæ ſunt huius generis à libris & doctoribus petenda ſunt, longáque diſputatione

Caluiniſmus.

egent: illud ego vnicũ monebo, quo ſi vel guttã habent aut Francici aut honeſti ſanguinis eos commoueri neceſſe eſt, hunc eorum religionẽ eò tendere vt Francicum regnum penitus diſſipetur, & Francica nobilitas nõ Catholica modò, ſed ipſa quoq; Caluiniana radicit⁹ deleatur. Dico Caluiniſtas nobiles à ſuis miniſtris ad omnem nobilitatem recidendam & exterminandam cæcos & præcipites agi. Et huius rei quàm facilis & prompta eſt demonſtratio! Conuertite oculos in ſtatum reipub. huius & ſingulas ei⁹ partes, potiſſimum illic vbi Miniſtri & Cõſiſtoria pleno illo quod ſibi vẽdicant iure fruuntur. Nónne illic plebei cum nobilibus, eadem omnino æqualitate confunduntur? Nónne coloni æque ac Barones Comiteſue, ad præfecturas & officia publica aſſumũtur? Nónne Mõtalbani, Nemauſi, Rochellæ, proceres ipſi ſæpenumero conqueſti ſunt homines ruſticanos ſibi fuiſſe promiſcuè exæquatos, quibus tamen vtriſque pro ſua libidine imperabant regaliter miniſtri? Nónne hiſtorici veſtri has contumelias paſſim nobilibus fuiſſe illatas annotarunt? Quum regis frater ſubducens ſe ex Aula, Germanorum equitum & peditum magnum exercitum conduxiſſet, cui ſingulis menſibus dependere debebat octingenta francorum millia, ijque in Regni finibus præſtolarentur primam ſtipendij ſolutionem, ad quam conficiendam ille à Rochellenſibus aliquam pecuniæ ſummam poſcebat, ad quos legationem ea de re miſit? Non ad

Caluiniani Miniſtri Nobilitatis hoſtes.

La Val li. 31. anno 1576. Poplin.

Nobiles quorum tamen eo tempore Rochellæ maximam fuiſſe copiam nec princeps ille ignorabat, ſed ad ciuium Concilium,& miniſtrorũ Conſiſtorium, vnáque literæ principis Condæi idem requirentes allatæ ſunt, alteræ ad Concilium ciuium, alteræ ad miniſtros & Conſiſtoriũ, Neque tamẽ tantùm ad id quod petebatur impetrãdum valuerunt vel ipſorum Comitum qui legati erant Rochepotij & Mongomerij præſentia, vel principis Condæi literæ; quantum Theodori Bezæ ſupremi iſtorum Caliphæ ſimul apportata ad Conſiſtorium epiſtola, qua ſuadebat valde fore Euangelij rationibus commodũ, vt magnæ illæ Germanorum copiæ ad exugendum Gallorum ſanguinem & ſpoliandos pagos Gallias ingrederentur. Si Rochellenſes priuilegia oſtentant per quæ ſolùm Prætori & eius Conſiliarijs ciuitatis adminiſtratio eſt antiquitus commiſſa, cur miniſtri quorũ nec nomen in Gallia aut orbe Chriſtiano antiquitus innotuerat quum ea priuilegia darentur, Concilium habent Prætoriano æquale? Quòd ſi priuilegia ferunt miniſtros Prætori & ciuibus effici in ciuitate regenda pares, cur Nobiles quorum & numerus erat illic longè maior, & præſentia ciuitati tuendæ longè commodior, parem cum miniſtris honorem non aſſequuntur? Hoc autem tanto magis nobilitatem Caluinianam vulnerauit, quòd eodem ferè tempore à Rochellenſibus petierãt ſe quoque ad publicarum rerum, ad pacis bellique tractationẽ aſſumi, nec par eſſe vt ipſorum vita

Nobilitas contempta à Miniſtris.

& fortunæ ex ſolo Prætoris & miniſtrorum nutu penderent, quando in omnibus Rochellę oppugnationibus & defenſionibus nobiles magis quàm vel miniſtri vel Prætoris conſiliarij vitam ſuam fuiſſent periclitati. Verùm hoc poſtulatũ Rochellenſibus & ciuibus & miniſtris improbum & perodioſum fuit, vt qui *nobilitatem planè contemnunt, niſi quando ipſis libuerit*, adeò vt permulti hanc ob cauſam ciuitatem illam deſeruerunt. Eodémque prorſus modo ante biennium regis fratre Duce Andegauenſi, poſtea rege Rocheliam obſidente, quam La-Noæus clariſsimus & ſine controuerſia periciſsimus tota Gallia Hugonotici nominis dux defendebat, nihil ille de rebus bellicis vel magnum vel minutum cum tota nobilitate ſtatuere poterat, niſi ſimul populariũ, & inprimis miniſtrorũ aſſenſus obtineretur: & non ſemel ſed ſæpenumero quũ Nobilitas volebat inducias, Miniſtri volebãt bellum: quũ miſſos à Duce Andegauẽſi legatos recipere volebãt nobiles, Miniſtri eos non admittẽdos ſed vrbe prohibẽdos decernebant: Miniſtri nocturnis excubijs præfuerunt: Miniſtri & plebei de pace belloq;, fœderibus & inducijs quod libebat inuita Nobilitate cõcludebãt: quæ quantũuis moleſtiſsimè eã indignitatẽ ferret, miniſtrorum tamen & plebeiorum (qui ſemper coniuncti erant) imperijs cedere cogebatur. Quam contumeliam non ferens dux rebus quo euangelio Caluiniano geſtis celeberrimus, in medio belli feruore vrbem dereliquit. Hiſtoriam illam & hiſtoriæ partes omnes atque

Ne faiſant grand eſtat des gentilhommes ſinon de grace & quãd il leur plaiſt. La Val vbi ſuprà fol. 807.

Poplin. lib. 33. & la Val lib. 24.

La-Noue.

circunſtãtias expendite, & perſpicietis vos miniſtros Caluinianos ſuſtinendo, non miniſtros euangelij & amicos veſtros, ſed Angelos Satanæ & capitales vobis hoſtes alere, qui non aliter quàm viperæ per exeſam matris aluum, ſic illi per veſtram euerſionem & nobilitatis totius interitum in Conſiſtorium ſuorum regalem maieſtatem aſcendere conantur, & qui interim vobis non minus ſeruiliter quàm dominus aliquis imperioſus domeſticis ſuis famulis abutuntur.

Neque hoc in vna ciuitate Rochellenſi patet, vbi & miniſtri & ciues ſua quædam contemnendæ nobilitatis priuilegia iactant, ſed in quauis Galliæ regione, vbi tamen miniſtri eam obtinent poteſtatem quam per euãgelium Geneuenſe vendicant. Eodem anno quo obſidebatur Rochella, Caluiniſtæ fratres generali conſenſu in Languedoca, Delphinatu, Viuareſia, & prouincijs circuniacentibus formarunt ſibi reipub. politiam in qua ipſi eorúmque poſteri viuerent, & Euangeliſmum ſuum defenderent. Num vnum aliquem nobilem vt in regno, aut multos nobiles (quorum idque valde Euangelicorum in illis prouincijs magna erat copia) vt in Ariſtocratia, reipub. ſuæ principem aut principes efficiunt? Nequaquam, ſed vt in Democratia popularem planè magiſtratum & politiã ordinant. Poſt indictum ſiquidem Niniuitarum exemplo ieiunium & celebratam cænam, „ iurant ſe poſteróſque has inuiolatè leges ſeruaturos. „ 1. Primum in quaque ciuitate Caluiniana 1.

Miniſtri proponunt funditus exterminare Nobilitatem.

Ann. 1573.

Poplin. lib. 32.

„ publicis populi ſuffragiis vnum eligunt Præto-
" rem vel Caput,qui reliquis imperet tam in bello
2. quàm in pace. 2. Eligunt 24 Conſiliarios ,idq;
" ſine acceptione perſonarum,*ſiue è nobilitate,ſiue*
" *è plebe,ſiue è ciuitate ,ſiue ex agro* , modò ſint apti
" ad procurandum bonum publicum : *quam item*
" *æquabilitatem* (de nobili agricolæ nequaquam
" propter nobilitatem præferendo) in Prætoris
" ſummique capitis electione præſcribunt ſequē-
3. dam.3.Præter hos 24 Prætori adiunctos,& qui
" à Prætore nunquam diſcedent,eligantur alij 75.
" qui ſimul cum præcedentibus numerum effi-
" ciant centenarium , qui item promiſcuè capiē-
„ tur *ſiue ex ciuibus,ſiue ex nobilibus,ſiue ex agreſtibus.*
„ Coram his omnes iudicabuntur in cauſis cri-
„ minalibus , hoc eſt , vbi agitur de damnatione
„ ad mortem , exilium, aut membri alicuius mu-
4. tilationē. 4. Abſque Concilio 24, Prætor nihil
„ poterit ſtatuere de bello , politia , aut rebus
„ grauioris momenti. Neque Concilium 25. ſine
„ Concilio centumvirali quicquam decernere
„ poterit de legis nouæ latione aut veteris abro-
„ gatione , neque de pecunijs colligendis vel ex-
„ pendendis , de pace vel bello , aut de alijs rebus
5. pertinentibus ad publicum ſtatum. 5. Singulis
„ autem annis primo die Ianuarij,iſti primarij 25.
„ officiis ſuis decedant , & ſint vt antea priuatæ
„ perſonæ &c. Hæc eſt illa reipub. forma ad quā
Caluiniſtæ miniſtri totam Galliam pertrahere
moliuntur. Hæc eſt idęa quam mentibus ſuis
concipiunt, ad ipſam popularis Heluetiorum
reipub. normam expreſſa. In hoc miniſtrorum

iſtorum ambitioſiſſimorum intenduntur ſtudia & molitiones, vt ſuppreſſa nobilitatis prærogatiua, annui Magiſtratus, præfecti militares, belli duces, iudices ciuiles eligantur indifferenter ſiue ex *ciuibus*, ſiue *ex nobilibus*, ſiue *ex agreſtibus*: vt in muneribus publicis nihil nobilitati ſupra colonos & ruſticos tribuatur, omnibus autem vniuersè non aliter quàm Sol minoribus ſtellis miniſtrorum Conſiſtorium præcellat & emineat, cuius rei viuam quandam imaginem in Scoticano Conſiſtorio proceribus illis crudeliter inſultante ſuperius deſcripſimus. In Anglia quoque miniſtri etſi mirificè reginæ potentia ſupremum eccleſiæ ſuæ pontificatum ſibi arctè retinentis coërceantur, & quæ tanquam ad opprimendum Conſiſtorium (quod Scotorum, & Gallorum, & Geneuenſium exemplo in Angliā introducere miniſtri valde laborant) duos Archiepiſcopos, & Epiſcopos aliquot ad ſimilitudinem eccleſiæ Catholicæ, miniſtrorum dominos ſui vicarios in eccleſia Anglicana creauit: nō tamē propterea miniſtri & occultis cuniculis & apertis etiā machinis tū Reginæ ſupremā in eccleſiaſticis iuriſdictionem vt impiam, tum Epiſcoporum ordinem & poteſtatem tanquam papiſticam conuellere deſinunt. Quem in finē? an nullum eccleſiæ illius magiſtratum, nullum iudicē, rectorem nullum volunt? Nihil minus: ſed ius illud & dominatum ſibi ex verbo Dei conuenire aſſerunt. *Aucupantur* (inquit eorum Archiepiſcopus Cantuarienſis) *pluſquam papalem iuriſdictionem, & ad ſeipſos transferre nituntur*

Miniſtri omnes vbique affectant dominationem in Nobiles.

VVhitgiſt contra Puritanos tractat. 11. *pag.* 560.

Epiſcopi, & Archiepiſcopi, & regis quoque Pontificiſque authoritatem, principemque & nobilitatem redigere volunt in veram ſeruitutem. Quam tyrannicam iuriſdictionem in Palatinatu Rheni à miniſtris illis etiam contra Palatini principis conſiliarios fuiſſe vſurpatam, ipſi Zuingliani ſcribunt, & non modò nominatim exprimunt qui in ea prouincia Rhenenſi quoſdam principis eius *conſiliarios è nido pellere nitebatur, ægrè ferens quod vt Pontifex eis imperare non potuit:* ſed etiam addere non verentur eam valde communem & ferè generalē eſſe miniſtrorum conſuetudinem, *vt pontificem Romanum oppugnent, non tam ob Apoſtolicæ doctrinæ recuperationem, quàm ob papalem Sedem illo inde detruſo occupandam, vel ſaltem ſimilem ſibi conſtruendam, vnde nouus Papatus Saxonicus.* Huius autem tyrannidis manifeſta ſigna & veſtigia in tota hac Caluiniana Galliæ tragœdia homines cordati continenter aduerterunt. In primis enim tumultibus & miniſtri in ſynodo Cabillonenſi definierunt, & popularis factio Beza etiam approbante clamauit *exterminandas eſſe è repub. Chriſtiana tres illas orbis terrarum peſtes & quiſquilias, Pontificiam eccleſiam, nobilitatem, & iuriſprudentiam. Eſſe ſiquidem alieniſsimum à pura religione, vt in repub. iſti dignitatum gradus & perſonarum ordines atque diſcrimina ponantur, quum Deus cunctos homines vno rege dempto pares eſſe voluerit.* Hacque illi perſuaſione ebrij non minus tota Gallia nobilium, procerum, ducum, principum inſignia, monumenta, ſepulchra, quàm Catholicæ Eccleſiæ ſacramenta, Sanctorúmq;

Clebitius in Victoria veritatis & ruina papatus Saxonici. in præfat. & cap. 3. argument. 8.

Nota quò tendat zelus Miniſtrorū.

Iohannes Vetus in Apologia. Prateolus in Elencho Alphabet. lib. 2. cap. 22.

& Chriſti Seruatoris imagines & memorias vbique deſtruebant, quod item vbique in Scotia, Anglia, & Germania inferiore factum eſt. Totóque hoc primo & ſecundo bello ciuili, quamuis vix dũ adoleuerant, vix dũ produxerant cornua, & vt Caluiniſmus eorum in Gallia ſtabiliretur magnopere indigerent nobilium auxiliaribus copiis, quàm tamen ſe impudenter & procaciter geſſerunt etiam contra ipſum principem Condæum, virum quidem ſine quæſtione nobiliſſimum, ſed ab illis impoſtoribus ad ſempiternam corporis animæque mortem nominiſque infamiam miſerè ſeductum? Poſt pacem Carnotenſem factam ciuitate ea nondum capta & direpta (quod miniſtri prius apud ſe decreuerant) tanquam moderatores & correctores eidem fuiſſent appoſiti, ita inſolétiſſimè & ſeditioſiſſimè in concionibus ſuis & circulis militaribus eum lacerabant. Alij *pacificatorem* vocabant & qui *cum regina matre colludebat & præuaricabatur.* Alij, *eum impedire ne aliquid boni ad Euangelium promouendum efficeretur*, alij coràm & in os ei denunciabant pacem hanc ab eo factam fuiſſe contra Deum, & mereri *vt caput ei propterea amputaretur.* Vtrique fideliſſimi & in ea tempeſtate tota principi familiares, memoriæ mandarunt principem illum fuiſſe pertractum quò miniſtri volebant, nec illis imperaſſe, ſed paruiſſe, eorum ſubiectum voluntati & libidini. Et an non omnibus penè notiſsimæ ſunt literæ quas Beza ſcripſit ad miniſtros Guiennæ & Aquitaniæ, quibus eos *hortatur vt*

Miniſtrorum erga principem Condæum impudens arrogantia.

An. 1568. M. Launay en la repliq. lib. 2. cap. 13. §. e. 6.

Ceſaiſeur de paix.

Sa vie en reſpõdrois Ibid.

Aduertant hoc proceres Caluiniani.

Ann.1577. M. Launay vbi ſup. ca.17 §.18.

in Vrbibus quas ipſi ſuo dominatu tenent, & vbi eorũ authoritas eſt potior, nullos admittant milites à principibus(Condæo & Nauarræo) *ad earum præſidium miſſos, ſed Conſiſtorij miniſtrorum & ſynodi* in præſidiariis eiuſmodi militibus accipiendis *iudicium tantummodo* ſequantur? Quo exemplo vt euidētiſsimè conſtat, id quod & Gallici ſcriptores inculcant, iſtos Satanæ *miniſtros ſenſim auferre nobilibus ſuam authoritatem, cámque tradere in manus populo & miniſtris, eum in finem vt tandem inuecta in Galliam democratia Heluetica, nobiles de gradu deiectos* cum ignobilibus confundant & permiſceant: ita ego alias huius generis hiſtorias omittens quæ ſunt in vulgaribus hiſtoricis creberrimæ, in hac vna velim Nobiles hæreticos intueri conditionem & infælicitatem ſuam, qui pugnāt non dico cōtra Deũ, cōtra eius certiſſimā veritatē, contra Chriſtũ, contra omnes maiores ſuos, quod eſt tamē veriſsimũ: ſed(quod eſt clariſſimũ) cōtra patriā, cōtra nobilitatē omnē, cōtra ſeipſos, contra honorem & dignitatem ſuā, idque vt paucos ſordidos & lutulentos Bezas, miniſtros omnium turpitudinũ ſeruos ſuis capitibus dominos imponant, ſeque eorum imperijs & Conſiſtoriis abiectiſſimè ſubſternant.

Ibid.

Ad proceres Caluinianos.

Et quouſque tandem Franci Nobiles quondam verè nobiliſſimi, nobilitatem veſtram his furoribus deformabitis? Quouſque Francorum nomen pluſquam mille annis tota Europa & Aſia Africaque glorioſum, veſtris impiis contra patriam & deum rebellionibus inquinabitis? Quouſque ebrioſa & contraria apoſtatæ Lu-

theri,& duorum Geneuēſium ſcurrarum Epicuro & Diagora impuriorum deliria tanquam ſacroſancta Chriſti Ieſu oracula amplexabimini? Quãdiu in his tenebris ipſa caligine Cimmeria & Ægiptiaca quæ vel manibus tractari poterat craſſioribus ſomnolenti iacebitis? Quãdiu iſti imperiti & ſtupidi impoſtores vos eludent? Quãdiu in eorum gratiam corpora veſtra his perpetuis ciuilium bellorum tumultibus exponetis? Nónne aduertitis quàm illi apertè veſtra patientia abutantur ? veſtræ gloriæ inſidientur? veſtro ſanguine regnũ ſibi,ſeruitutem vobis in Gallia machinentur? Expergiſcamini verò tandem aliquando,& cogitationem Chriſtianorum Francorum nobilium vel ad breue aliquod tempus ſuſcipite : & qui occæcati ignorantia & errore decepti,ab Eccleſia Catholica ad iſtorum ſynagogas diſceſſiſtis ſpe Chriſtianæ veritatis illic reperiendæ , nunc quum ſcire poteritis omnia eſſe apud eos blaſphema & abominãda,eos impiè sẽtire de Deo,nefariè docere de Chriſto,Turcicè negare Spiritũ ſanctũ & ſacroſanctã Trinitatẽ,eos de inferno & cœlo fidẽ ſolidã habere nullam,& ſolifidiana perſuaſione in vitam cõmunem monſtra quædam ſcelerum & flagitiorum inuehere; quum præter iſta,adeò impudenter etiam ciuiles vobis honores inuideant,& nobilitatis dignitatem vobis auferant, voſque incitent & armẽt ad perpetuã ignominiã ac ignobilitatem vobis ipſis poſteriſque veſtris inurẽdã; ſi Chriſtiani eſtis ,reueremini Dei maieſtatem, Chriſtique nomen, fidem, & religionem Catholicam , à qua olim in baptiſmo

Suprà cap. 5.

ſuſceptam manifeſtè iam deſciuiſtis, longius ab ea quam Gentiles & Pagani per hanc perfidiam Caluinianam remoti: ſi Franci eſtis, defendite leges patrias quas diu oppugnaſtis, & amplitudinem regni quam diuturnis bellis miſerè labefeciſtis: ſi nobiles, oſtendite aliqua eius nobilitatis ſigna, inſiſtendo nobiliſſimorum patrum veſtigijs à quorum nobili ſanguine hæc nobilitas ad vos deriuata manauit. Et denique ſi omnino viri communis honeſtatis & prudétiæ haberi vultis, imminentem Atheiſmum & ſeruitutem miſerrimam à ceruicibus veſtris depellite, quorum alterum nunquam declinabitis niſi Caluiniſmum ab animis veſtris penitus amoueatis. Illum enim admittendo ſimul neceſſe eſt vel miniſtros capita eccleſiarum veſtrarum à vobis adorari, vt nuper in Scotia, & adhuc Geneuæ, & ita illis inſolentiſſimis dominis ſeruietis, cuius experimentum aliquod in Gallia Scotiáque habuiſtis: vel regem veſtrum eccleſiæ caput conſtitui vt in Anglia, & tum illud omne tanquam euangelicum credere compellemini, quicquid rex ille à ſuis aulicis & mulierculis in hanc & illam credendi formam inflexus vobis credendum edixerit, atque ita euadetis merè Athei omnis certæ & cõſtantis fidei expertes, cui⁹ luctuosũ Chriſtianis omnib⁹ exẽplũ infælix Anglia multis iã annis ſuppeditauit.

Nobiles Caluiniani futuri vel ſerui vel Athei.

12 ¶ 12. Quem vel Atheiſmum vel Alcoraniſmũ, neceſſitatẽ nimirũ credendi quod vnus aut alter Sergius ſiue Mahometes, ſiue rex ſiue miniſter iuſſerit, quò minùs timeam poſſe in Galliã in-

grauеſcere, vel ſaltem ſtabilem illic ſedem figere, quemadmodum in Græcia, Aſia, Africa, Angliáque multos iam annos vſuuenit: facit partim Atheiſmi huius iam ſatis multis experimẽtis probata & vnicuique cognita nequitia & turpitudo, partim ipſorum Gallorum à maioribus ducta naturæ quædam bonitas & honeſtas, qui quum nunquam ne Pagani quidem, hoſtes eſſent Catholicorum, quã improbabile eſt eos poſt tam diuturnã multis annorum cẽtenarijs Chriſtianam fidei profeſſionem, velle infidelitati Chriſtianis myſteriis ita ex diametro repugnanti perpetuò adhæreſcere; & tam infinite à maiorum virtute degenerare, etſi ab impoſtoribus ad tẽpus ſeducti, cum Mahomete, & Sergio, & Turcis, & Saracenis contra Eccleſiã Catholicam matrem ſuam noua hæreſum portenta ſequuntur. Multò autem magis hanc ſpem amplificat præclara Gallicanæ reipub. inſtitutio, ſingularum reipub. partium zelus & virtus, in populo antiquæ fidei ſimplicitas & amor, in nobilitate excellens fortitudo & conſtantia; in clero pietas, doctrina, ſtudium, eámque fidem vel libris, vel concionibus, vel etiam ſanguine confirmandi mirabilis propenſio & alacritas: regis deniq; ipſius etiãſi adhuc ab iſtis proditoribus à regni poſſeſſione detineatur, sũma & ſingularis religio, in Deo ad hanc tẽpeſtatem ſedãdã precibus implorãdo rara & inſignis sãctitas, à teneris annis in eccleſia Chriſti defẽdẽda, verſata mẽs & prudẽtia, ætas rebus ordinãdis maturrima, cõiũcta cũ regia maieſtate ſacerdotalis grauitas, magna apud homines reuerẽtia, maior

Suprà fol. 342.

Quare de repub. & eccleſia Gallicana bene ſperandum.

apud Deũ gratia. Auget hanc ſpem multò maximè & inprimis Dei ipſius qui perpetuò oſtẽdit eximiã Eccleſiæ Gallicanæ curam extraordinaria quędã prouidẽtia, ex eo ꝙ huic eccleſię fabricandæ tam glorioſos dedit architectos & Apoſtolos, ipſos Chriſti Ieſu domeſticos, eiuſque principum Apoſtolorum & Pontificum, Petri, Pauli, & Clementis familiares, Lazaros, Nathanaeles, Marthas, Dionyſios Areopagitas, Creſcentes, Trophymos, Eutropios, Photinos, Sixtos, Saturninos, Martiales, & alios Apoſtolicæ familiaritatis, ætatis, & ſpiritus permultos: ex eo quòd huius ædificii muros copioſo fortiſſimorum Martyrum ſanguine temperauit, Irenæi & Lugdunenſium contra Romanos Imperatores, Vincentij & Lingonenſium contra Vandalos, Prætextati & plurimorum Rothomagenſium, Nannetenſium, & Britannorum cõtra Normannos, & nuper innumerabilium in omnibus penè regni huius prouincijs religioſorum contra Caluiniſtas: ex eo quòd omnibus ſæculis præſtantiſſimos huic Eccleſiæ Epiſcopos dedit, Martinos, Exuperios, Hilarios, Proſperos, Eucherios, Mamercos, Remigios, Gregorios, Vedaſtos, Audoænos, Hincmaros, Iuones, qui mirabili exẽplo vitæ & doctiſſimis ſcriptis populum Gallicanum in Apoſtolica maiorũ religione continuerunt: ex eo quòd à primo Chriſtianiſſimo rege S. Clodouæo nemo regno huic præfuit, vnico iſto extremo tyrãno Valeſio excepto, aut hæretic⁹, aut pertinax in eccleſia oppugnanda aduerſarius. Sed etiam

Apoſtoli Galliæ.

Martyres Galliæ.

Epiſcopi Galliæ.

Reges Galliæ.

ſi pauci quidam in peccatis auaritiæ & luxuriæ diſſolutiores, vt Dagobertus, valde eccleſias ad aliquod tempus oppreſſerunt; ijdẽ tamen poſtea magna impietatis ſuæ pænitentia correpti, larga compenſatione multis eccleſijs vel penitus extructis vel regali munificentia locupletatis, priorem impietatem correxerunt: ex eo denique quod vt hæc reſpub. tota à prima conuerſione per Apoſtolos & Apoſtolorum diſcipulos facta, nunquam à fide ſemel tradita ad hæreſim quãcunque diſceſſit, etiamſi propterea grauiſſimas à Saracenis, ab Arianis, à Longobardis, à Germanis, ab Albigenſibus bellorũ procellas ſuſtinuerit: ita nunc videmus eiuſdem reipub. membra omnia, piam plebem, religioſum clerum, heroicam nobilitatem, pari ſtudio conniti vt quam fidem à maioribus acceperunt, eandem ad poſteros puram & incorruptam traſmittant, adeo vt vix poſſibile ſit fidem in Gallia Catholicam tantis in terra bonorum hominum, tantis in cœlo ſanctorum Confeſſorum Martyrũ & Apoſtolorum præſidijs ſuffultam deleri & extingui. Huc accedit quod quæ eius loco ſufficienda eſt fides Caluiniana, adeò eſt tetra & nefanda, miniſtrorum qui eam prædicant vita adeò impura, mores adeò inquinati, ambitio adeò immenſa, tyrannica, & intolerabilis, ſectariorũ quorum armis eam plantare moliti ſunt facta adeò ſcelerata, crudelia, ſanguinaria, & ſacrilega, vt nemo vir mediocriter bonus vel fidem eã poſſit amare, vel facta nõ odiſſe, vel ſectarios nõ dãnare, vel miniſtros om-

Reſpub. Gallicana.

Caluiniſmus.

niũ authores nõ exhorreſcere. Ideóq; vt Gregorius Nazianzenus poſtquã Chriſtiani ſui tẽporis Iuliani Apoſtatæ miniſtrorũ inſolẽtiã & furores guſtaſſent, & ab ijſdem ſub Iouiano Imperatore reſpiraſſent, confidenter pronuntiat Chriſtianos nunquam deinceps laturos ſimile alterius Iuliani aut Iulianiſtarum imperium: non aliter ego tot Francorum pietatis conſtantiæ & fortitudinis argumentis fretus, quum illi quoque iam olim immaniſſimam Caluiniſtarum Iuliani militibus ſimillimorum feritatem innumeris cruentiſſimis exemplis teſtatam experti ſunt, & à qua per regum & principum Catholicorum diuinam bonitatem reſpirarunt, ea qua Nazianzenus confidẽtiã plenus, quod ille de Romanis Chriſtianis, idẽ ego de Francis Chriſtianis præſumo, & cum Nazianzeno de Francis aſſeuerari poſſe ſpero. *Non iam deinceps ſacroſanctis noſtris eccleſijs Iulianiſtæ (Caluiniſtæ) oculos flagitioſos inijcient. Non iam altaria à puriſsimo & incruento ſacrificio nomen habentia ſceleſto ſanguine fœdabunt. Non iam ſacrilega manu donaria diripient & prophanabunt impietatem auaritia cumulantes. Non iam presbyterorum caniciem, diaconorum grauitatem, virginum pudorem contumelia afficient. Non iam ſanctorum inciſorum præcordiis impuros porcos immittent, vt ſimul & pabulo & præcordiis expleantur. Non iam martyrum ſepulchris ignem admouebunt, vt per eorum ignominiam alios à certamine deterreant. Non iam Sanctorum reliquias, cum oſsibus viliſsimis per contemptum permixtas flammis abſument, aut in ventos mittent, vt eos honore talibus hominibus debito ſpoliẽt.*

Nazian. oratio 2. in Iulian.

θυσιαστήριον.

Suprà fol. 213.

Opera Caluiniſtarum & Paganorum quã ſimilia.

Non iam Cathedram peſtilentiæ(& Conſiſtorium Geneuenſe)*inſtruentes, maledictis & conuitiis aduerſus Epiſcopos, presbyteros, inſuperque prophetas & Apoſtolos, Chriſtúmque adeò ipſum contortis oblectabuntur.* Hæc & alia huiuſmodi olim cõtra Chriſtianos facere ſolebant Iuliani Apoſtatæ ſatellites: eadem hodie facere conſueuerunt contra Catholicos Caluini Apoſtatæ diſcipuli. Hæc & huius generis alia quia ſemel à Iulianiſtis paſſi fuerant Chriſtiani, Chriſtianos nunquam deinceps paſſuros certò ſibi pollicetur ſanctiſsimus vir. Et quia hæc eadem & atrociora in Catholicos Francos commiſerunt Caluiniſtæ, Chriſtiani omnes per Europam certò ſibi pollicentur Catholicos Francos eadem rurſus nũquam toleraturos, ſed tali dedecori, & ſacrilegio, & impietati, & diuini nominis contumeliæ, mille honeſtiſsima aduerſo pectore vulnera & pulcherrimam pro Chriſti gloria mortem antelaturos. Quis enim Chriſtianus non malit triſtiſsimam mortem iterum atque iterum oppetere, quàm in tam nefario hominum nequiſſimorum, verbo factoque Chriſtum & Chriſtiana omnia blaſphemantium grege, ſiue paucos menſes, ſiue Neſtoris annos viuere? Et ſi primi Chriſtiani ſic intimis ſenſibus vexabantur, quum leues quoſdam errores (ſi cum Caluinianis blaſphemijs comparentur) contra Catholicam veritatem in priuatis ædibus prædicari audirent, vt mortis quàm vitæ cupidiores exclamarint, *Deus bone in quæ tempora nos reſeruaſti!* quemadmodum ad vitam hanc contemnendam

Suprà fol. 173. 174. &c.

Ad Frãcos Catholicos vniuerſos.

Euſeb.

animati eſſe debent Catholici, quum vident has Caluiniſtarum monſtroſas & pluſquam Mahometanas in Deum Chriſtúmque contumelias publicè è ſuggeſtu in Chriſtianorum templis circunſonare: Vitæ nimirum curſus breuis eſt, pietatis merces æterna, & hoc caducum corpus vel morbo vel aduerſo aliquo caſu, vel ſaltem ætate, paucis pòſt annis eſt diſſoluendum: anima autem ad immortalitatem in cœlis cum Deo perfruendam eſt creata, quò pietatis, & charitatis, & Chriſtianæ fortitudinis officijs eſt aſcendendum. Quò vt peruenirent olim Chriſtiani Franci, nullum vitæ periculum recuſarunt. Et quum ſic affecti pro Chriſti gloria vitam neglexerunt, & contẽpta morte Chriſti hoſtes intrepidè ſunt aggreſſi, Chriſtus eis longam & glorioſam in hoc etiam mundo vitam eſt largitus, & eorum virtutem præclariſſimis ſæpenumero victoriis honorauit. Quæ enim hiſtoriæ tacent Simonem Comitem Montfortium ducem Catholicorum in Gallia contra Albigenſes: à quorum vaſto exercitu centum millia complectente, in oppidulo quodam Gaſconiæ obſeſſus, cum Catholicis mille ducentis animosè pro Chriſti honore caput ſuũ morti deuouens, in eos erupit, & ſeptemdecim millia cum eorum duce Petro rege Aragoniæ occidit, reliquóſque omnes in fugam vertit: vel ſuperiori ſeculo Balduinum Gottofredi Bullionij fratrem, qui Hieroſolymis ab hoſte in arctum concluſus, quum iam de eo actum putaretur, is cum ſuis copiolis 260. equitum & nongento-

Victoria Catholicorũ de hoſtibus.

Belforeſt. Annal. li. 3. cap. 80.

Baptiſt. Folgoſ & Ægnatius lib 3. cap. 2.

rum peditum,ſtrenuè contempta morte contra infideles dimicans,Caliphæ exercitum fudit,in quo erant equitum millia nouem, & peditum millia viginti:quo in prælio præter pedites plurimos,quinque equitum millia deſiderata ſunt: aut etiam ante hos vtroſque Carolum Martellum,qui in campis Turonenſibus Saracenorum & Arianorum trecenta ſeptuagima quinque millia,minima ſuorum cæde interfecit. Neque ſimilia trophæa Catholicis contra hæreticos & Paganos,noſtra hac ætate in extremo Oriente & Occidētali America,& ſub oculis noſtris hic in Europa à Deo optimo maximo donatæ defuerunt. *Facile eſt quidem* (vt ait egregius dux Machabæus) *concludi multos in manu paucorum*, quum pauci illi iuſtitia cauſæ, recta conſciētia, ſpe & fiducia in Deum armati, & de morte propter eius veritatem & honorem adeunda ſecuri, eius inimicos,Paganos, infideles, hæreticos animo magno & excelſo adoriuntur: *& non eſt differentia in conſpectu Dei cœli liberare in multis vel in paucis: quoniā non in multitudine exercitus,ſed de cœlo victoria belli & fortitudo eſt.* Ita nimirum in omnibus illis contra Chriſti hoſtes prælijs animati erant Franci, quemadmodum idem Machabæus ſuis Hebręis concionatur: *ipſi veniunt ad nos in multitudine contumaci & ſuperbia vt diſperdant nos, & vxores, & filios noſtros, & vt ſpolient nos. Nos autem pugnabimus pro animabus noſtris, & legibus noſtris, & ipſe dominus conteret eos ante faciem noſtram.* Quo ſpiritu & zelo pugnandi pro legibus Dei,& reipub. & anima-

Suprà fol. 345.

Oſorius.

1. Machab 3. v. 18.

Ibid.

Ibid.

bus ſuis & ſuorum, quum Catholici aggrediuntur aduerſarios, Deus eorum piam fortitudinem ſua extraordinaria gratia ſolet proſequi. Et quid pro Chriſti nomine formidarent Chriſtiani milites, quibus in prælio cæſis æterna paratur in cœlo merces & corona, quando Romani, Græci, Lacedæmonij, & alij Pagani ſola popularis gloriæ ſuauitate deliniti, vel honeſta naturæ indole vt reipub. ſuæ prodeſſent ducti, voluntariam mortem ſæpenumero adiuerunt!

Fortitudo Romanorũ.

Quum in primo bello Punico Romanus exercitus ita eſſet ab hoſtili circuncluſus, vt euadere non poſſet, niſi ex eis aliqui collem hoſtibus vicinum cum certo vitæ diſcrimine occupantes hoſtilem exercitum eò auerterent, Calphurnius Flamma trecentis voluntarijs præfectus, conſpicatus præſens exercitus Romani periculum, *Moriamur* inquit *milites, & morte noſtra liberemus circunuentas legiones*: nec quiſquam ex tanto numero detrectauit, quò minus in locum mortis ſuæ, certatim quaſi ad apparatas aliquas epulas procurreret. Quæ intuẽtes Franci, quantò magis inflammari debent, vt pro ſua, ciuiúmque ſuorum, & reipub. Gallicanæ, innumerabilium videlicet Chriſtianorum ſalute tum temporali tum æterna, vitam hanc caducam ſi opus ſit deſpiciant, nec quacunque conditione aut pacificatione ferant Caluiniſtam, hoc eſt patriæ ſuæ, & religionis, & corporum, & animarum hoſtem Pæno quouis, aut Antiocho, aut Calipha Babylonio, aut Petro Albigenſium duce tetriorem, Francorum Imperio pręfici. Si

Liuius decade 3. li. 2.

Catholicorũ officium.

Franci Catholici ſunt, aut cum rege & fide Catholica eis viuendum, aut pro rege & fide Catholica eis moriẽdũ eſt. Si Catholici ſunt, cõtra hæreticos Caluiniſtas capitales & æternos Catholicorũ, & hominũ & myſteriorum hoſtes, tã ambitiosè regnum vt Catholica omnia radicitus extirpent affectantes, ad extremum vſque vitæ ſpiritũ depugnandum eſt. Hoc eſt eorum ſi Chriſtiani Catholici ſunt, officium. Hoc ab ęis requirunt eorum Catholici maiores, fortiſſimi Martyres, ſanctiſſimi Confeſſores, clariſſimi reges, optimi omnium ætatum & conditionum Franci, qui acceptam ab Apoſtolis Catholicam fidem, inuitis tyrannis, inuitis perſecutoribus, inuitis Saracenis, inuitis Arianis & hæreticis, furente & fremente Satana, incorruptam eis tradiderunt, & vt idem ab iſtis ſuis quoque poſteris præſtetur expectant. Hoc denique ab eis poſtulat Chriſtus Ieſus qui eos in baptiſmo ſuæ Catholicę fidei conſecratos, ad perpetuam eiuſdem defenſionem ſacroſancto voto obligauit.

Quòd ſi quis in Francia Catholicus adeò ſit mollis & effæminatus, vt iſtis nihil commotus, quouis timore, vel amore, vel fuga belli, vel deſiderio quietis, ſe inclinet ad iniuſtiſſimum Nauarræi aut Caluiniſtæ cuiuſque regnum approbandum: de tali homine etiamſi aliàs viro bono, quid ego aliud dicam, quàm quod de Marco Arethuſio Gregorius Nazianzenus: à quo vt cæpi ita eodem terminabo hanc Iuliani & Nauarræi comparationem. Marcus autem ille, Epiſcopus *eximia vita & ſingularis doctrina*, à Iuliani ſatel-

Concluſio.

Theodoret. hiſt. lib. 3. cap. 6.

litibus comprehenſus, poſtquam omnia pertuliſſet cruciamẽtorum genera quæ humanum ingenium poterat excogitare, *verberibus cæſus, & in omnibus corporis partibus laceratus flagris, abiectus in cloacas, & deinceps per plateas à viris & mulieribus raptatus, tum traditus pueris vexandus, qui eum in ſublime iactatum excepere ſtylis, deinde inuoluerunt reti, & oleo mellẽque delibutum in alto ſuſpenderunt, apes & veſpas ad eum depaſcendum inuitantes, à quibus ambeſus eſt*: adeò vt glorioſiſſimis martyribus Laurentio, Vincentio, Georgio, incredibilium tormentorum perpeſſione non multùm concederet: tamen poſt hęc omnia animo inuicto tolerata, diuinus Theologus pronuntiat hæc eũ & his duriora promeritum hanc ob cauſam: quia *vnus fuiſſet ex eis qui impurum & nefarium Iulianum morti à Conſtantio deſtinatum furtim ſubduxerant & ſeruarant, quo ſolo nomine meritò fortaſſe hæc patiebatur, ac plura perpeti merebatur, quòd tantum malum vniuerſo terrarum orbi imprudens ſeruaſſet.* Hoc idem de ſe dictum veriſsime interpretentur Catholici Franci, Epiſcopi, Eccleſiaſtici, Duces, Comites, Nobiles, populares, quicunque Nauarræo ad regnum hoc inuadendum qualemcunque opem prębuerint: qui ſi deinde omnibus contumeliarum & ſuppliciorum generibus excarnificati fuerint, quę tyrannica crudelitas fingere poterit, ſi vt Marcus ille Iuliani ſeruator, ſic iſti Nauarræi fautores promiſcuè mulierum, virorum, & puerorum Caluiniſtarum multitudini exponantur cędendi flagris, raptandi per plateas, abijciẽdi

Theodoret. ibid. & Sozomen. lib. 5. cap. 9.

Nazianz. Orat. 1. in Iulianum.

in cloacas, configendi cultris & ſcalpellis, conficiendi à veſpis & crabronibus, & denique in partes minutiſſimas diſcerpendi (ſic autem vt Paganiſmus, ita Caluiniſmus quoque ſuos remunerare ſolet Catholicos patronos, nec quicquam eſt vel Paganiſmo vel Caluiniſmo contra Chriſtianos etiã amicos crudelius & ingratius) hæc omnia & his (ſi fieri poſſet) immaniora eos ſuo merito pati orbis Chriſtianus iudicabit, qui non vt Marcus ille imprudentes, ſed prudentes ſcientéſque, euidentiſſimis nimirum & terribilibus exemplis principum Caluiniſtarum in Anglia, Flandria, Scotia, Germania, ipsáque etiam Gallia, tyrannicæ perfidiæ, ſanguinariæ feritatis, & ſacrilegi legum humanarum diuinarúmque contemptus edocti, talẽ *impurum & nefarium* Caluiniſtam, *Iulianum* alterum, certum orbis Chriſtiani malũ, facem & turbinem, reipub. Gallicanæ regem admittere voluerunt.

LAVS DEO.

INDEX RERVM IN HOC OPERE CONTENTARVM. IN QVO NVMERVS, folium.a, paginam primam.b, ſecundã notat: neutra litera poſita, ſignificat in vtraque pagina quod indicatur contineri.

ALBIGENSIVM Satanica cõtra Chriſtum impietas. fol. 209. b

Alençoniæ Dux proditionis damnatus. fol. 239. b.

Anaſtaſij Imperatoris mirabilis interitus. fol. 372. b.

Andronicus Imperator, egregius tyrannus. 393. b. miſerrimè cæſus. 418. a.

Anglia ſub hæreſi miſerè oppreſſa. 25. b. 26. a. Angliæ leges capitales contra religionem. 133. b. 134. a

Angliæ regina. 132. a. Eius nuptiæ cum Duce Alençoniæ. 455. a.

Anglia hæretica quantum nocuit Scotiæ. 280. Galliæ 280. Flandriæ. 281. a.

Anglorum hæreticorum perfidia erga regem Hiſpaniæ. 454. b. 455. erga omnes reges Chriſtianos. 461. b, Hiſpaniæ regis pecuniæ ab eis perfidioſe interceptæ. 455. b. 456. eorum tum fœdus cum eo rege. 456. Eorũdem perfidia erga regem Galliæ. 456. b. Fœdus ſolẽne reginæ cum eo rege. 457. quàm perfidè ſtatim

violatum.458. Angli rebellibus ſemper, Galliæ regi nunquam opem ferunt.467. a. 459. a. Eorum miranda perfidia erga reginam & regem Scotiæ.459.b 460. Incredibilis profeſſio defendendi rebelles & regicidas. 460.461.a.

Angli proteſtantes Athei. 26. a. 94. a. perſecutores Iuliano Apoſtatæ ſimiles.134. b. eorum in mentiendo horribilis impudentia. 499.b. 500.a.

Angli nobiles qui Henrico 8. & Elizabethæ in ſchiſmate vel hæreſi introducenda fauerunt, ab ijſdem mactati.498.499.b.500.

Anglicorum noſtri temporis *Martyrum* innocentia. 131. b.132.133.

Antiochus legitimus Iudæorum rex. 359. a. perſequitur veram religionem.359 a. propterea Machabæi iuſtè contra eum rebellant. 359. b.360. a. Machab. contra eum bella à Synagoga, Deoque probantur. 360. 361.a.362.b. Antiocho promittenti religionem ſaluã Iudęi obediunt. 361.a. contra eũ promiſſa fallentem rurſum arma ſumunt.371.a. Regnum illud Antiocho ereptum iuſtè occupant. 361.b.362.

Aurangius princeps. 65 b. eius multiplex & incredibile periurium.448.a. 449. 450. 451. Atheus.451. b. ingratiſſimus proditor.451. b. Vide *Flandria.*

B

BAlduinus *Flander* Imperator Græcię, vir optimus. fol.419 .b.

Bella pro fide contra eius hoſtes ſunt iuſtiſſima 336. 337. 348. a. Tali iure Aquitania & Gaſconia ſunt occupatæ à Gallis. 337.b. 338. a. Clodouæi bella pro fide laudantur ab Imperat. Græco.338.a. Childeberti eius filij bella pro fide.338.b. Item Iuſtiniani contra Van-

dalos, eiuſque mirabilis victoria 338.b.339.a. Heraclij contra Perſas ob eandem cauſam cum ſucceſſu mirabili. 339. 340. 341.a.
Beza amentia. 177.a. quale monſtrum. 210.
Borbonia domus olim clariſſima. 487.

C

CAligula dira vox. 19.a.26.b
Caluinus quale monſtrum. 210.a. liberat ſuos à iuramentis, & fide Catholicis regibus ſeruanda. 227.a 228.a. 448.b. eius iudicium de Henrico 8. Anglo, & eius filia. 282 a.
Caluinus docet Chriſtum in cruce deſperaſſe. 173. 174.b. Chriſto ſuos miniſtros anteponit. 174. a. facit Chriſtũ peccatorẽ. 174.b. & dignũ æterna dãnatione. 175. Negat Chriſti mortẽ humano generi profuiſſe. 175. a. Chriſtũ non minus quã Iudã dãnatũ aſſerit. 175.b. 186 Negat eum fuiſſe mundi redemptorem. 176. a. Reſurrectio Chriſti negata ab alijs. 176. b. 177. a.
Caluiniſmus aliarũ ſectarum maximè execrabilis. 154.a. quare. 157. Omnes eccleſiæ Caluinianæ ſũt Arianæ. 159. Vide *Deus*. Caluiniſmus in Gallia viam præſtruit Mahometiſmo. 283 b. Cognatio Caluiniſmi & Mahometiſmi. 284. a. Caluiniſmi horrenda impietas. 187.a. Caluiniſmo Lutheraniſmus præſtat. 186.a. eius ſumma & finis. 329. b. 419. a. 526.a.
Caluiniſtæ ſcriptores impudenter mendaces. 128. a. per Caluiniſtas Turciſmus in Poloniam introductus. 154 b. 155. ſunt hoſtes B. Trinitatis. 155. 158. Omnes ſunt hęretici perditiſſimi. 178. 179.a. viam præparant Mahometiſmo. 179. a. ſunt valde mutabiles in fidei ſuæ confeſſionibus. 179. b. 180. a. non habent vera ſacramenta. 182. b. Baptiſmus quid apud eos valet.

182. b. 183. & cœna. 183.

Caluiniſtæ neceſſariò periuri, 448. b ex natura profeſſionis ſuæ. 462. b. nullam habent fidem aut Deum per quem iurent. 447. In omnibus ſuis actionibus bellicis periuri. 462. a. ſũt toti poſſeſſi à Satana. 167. a. 187. vera monſtra in eccleſia Chriſti. 188. Caluiniſtæ quales. 157 b. 168. b. 187. b. Quales eorum ſynagogæ 435. b. ſunt ferarum luſtra. 454. b.

Caluiniſtarum fidei mutatio recens quoad bella ſubditorum contra reges. 349. 350. 351. a. In hoc noui Caluiniſtæ diſſentiunt à veteribus. 378. 379. 380.

Carolus Borbonius rex. 475. a. 485. a.

Caſimiri inſolentia erga regem & regnum Galliç. 233. b.

Caſtalionis confeſſio de deo Caluiniſtarum. 167. b. 168 a

Catholica fides prçcipuum locum habet in repub. Chriſtiana. 91. Catholicorum & eccleſiæ Catholicç deſcriptio ex ſcripturis. 268. b. 269. a.

Chriſtiana religio ius naturæ in rebuſpub. ordinandis non ſuſtulit ſed perfecit. 24. b.

Colignius Admiralius primus Hugonotarum rex in Gallia. 197. 199. b. eius impudentia in Germanis contra regem Carolum ſolicitandis 199. 200. Ille & ſui obfirmati in mentiendo. 200. b. 201. a. eius poteſtas quò directa. 201. b. 202. forma eius regni in Gallia. 218. fuit rex & pontifex. 218. b. 219. a. abſolutus monarcha Hugonotarum. 219. b.

Conſtantinopolis Epiſcopi authoritas in creando Imperatore. 36. b. 37.

Conſtantinus Copronymus qualis tyrannus. 80. a. 94. b. hæreticus Caluiniſta. 80. a. 367. b.

Cypri rex tyrannus à rege Anglorum captus, datur pro mancipio. 420. a

D

Deus Caluiniſtis eſt omnis peccati author. 160. 161. b. De eo sũma Caluinianæ doctrinæ. 161. 162. & de libero arbitrio homini negato. 163. Quàm horribilia abſurda ex ea doctrina ſequantur. 164. Tollit extremum Chriſti iudicium. 164. b. facit Chriſtum tyrannum iniquiſſimum. 165. Eſt acre calcar ad omnem vitæ turpitudinem. 171. a. Duæ peccandi regulæ ex hac doctrina deductæ. 171. 172. a.

Diaboli ex ſcripturis deſcriptio. 165 b. 166. Diabolus eſt Caluiniſtarum Deus. 167. a. 168. probatur clarè. 169. 170. b.

E

E*cclesia noui teſtamenti* æterna, regitur per epiſcopos 72. a. quibus reges quoad eccleſiaſtica ſubijciũtur. 72. b. 73. 74. Eccleſia, vt itẽ Synagoga, perfecta abſq; regibus. 304. a. eccleſia non mutatur mutato Imperio. 304. b.

Eccleſiarum millia ab Hugonotis euerſa. 208. b. 329. a.

Epiſcoporum magna authoritas in eccleſia. 303. b. 304. Eorum in Imperatores imperium. 292. a. 294. b. Vide *Reges*.

Epiſcopalis erga impios reges libertatis exempla egregia. 290. 291. 292. 293.

Euangelij noui definitio. 208. a.

Excommunicant epiſcopi Hiſpani reges ſuos impios 39. 324. a. Poloni ſuos. 325. Scoti ſuos. 315. b.

Excommunicatio & depoſitio ſolennis regis Galliæ hæretici per D. Remigium. 326. 327.

F

F*Landriæ Catholicorum Nobilium* cum Aurangio, & Francorum cum Nauarræo, particularis & exacta comparatio. 504. Fœdus accuratè factum pro Ca-

thol. religione. 505. improbiſſimè ſtatim violatum. 506. Flandri nobiles ab Aurangianis non minùs quàm ſacerdotes ſpoliati. 506. b. & ab Aurangio miſerè vexati. 507. a.

Flandria ab Aurangio quàm miſerè ſpoliata. 517. b. Antuerpia à veteri opulentia quantum decidit. 517. b. 518. a.

Francorum antiqua gloria. 191. a. Eorum conſtantia in fide Catholica. 192. a. Eorum primorum Apoſtolorum, 192. b. ſeruatæ reliquiæ. 193. a. Francia ſemper libera ab hæreſibus. Vide *Gallia*.

Francorum veterum bella pro religione contra Saracenos. 341. Eorum virtus imitanda poſteris. 342. 343. Singularis prærogatiua Francorum. 342. b. 343. a. Victoriæ de Saracenis. 343. b. 344. a. De Friſijs. 344. a. De Longobardis. 344. b. 345. a. De Saxonibus, Bauaris, & alijs. 345. b. Francorum gloria hoc ſæculo. 346. a. Eorum victorię ſub Carolo Magno. 346. Magna pars Hiſpaniæ ab ijs ſubacta. 347. a. Religio Francorum in prælio committendo. 348. a. Contra hos Francos & Francorum reges, hæreticorum debacchatio. 380. b.

G

Gallia ſæpe in varia regna fuit diuiſa. 9. Arcet fœminas à ſucceſſione regni. 10. a. Spurij aliquando facti reges Galliæ. 9. b. & Portugalliæ. 420.

Galliæ regni Ordines, regibus leges ponunt. 52. b. 53. 54. a. Immodicæ regum donationes ab Ordinibus reuocatæ. 56. b. 57. a.

Galliæ populus eſt propriè regalis patrimonij dominus, non autem rex. 58. b. 59. a.

Galliæ rex non eſt abſolutus prouinciarum Galliæ do-

minus. 57. b. 58. a. Tenet Coronam regiam cum obligatione defendendi Catholicos, & exterminandi hæreticos. 84. b. 85. a. Hoſtis altarium & eccleſiarum, non poteſt eſſe rex Gallorum. 374. b. Eius creandi & coronandi mos antiquus. 32. a. Iuramentum. Ibid.
Contra morem & neceſſitatem ſacrandi reges Galliæ, obiectiones Hugonotarum. 253. b. Soluuntur. 254. Mos vngendi reges Chriſtianos in Gallia antiquiſſimus. 254. a.
Galliæ rex Philippus excommunicatus & depoſitus. 34. b. Conſtantia Galliæ epiſcoporum erga eum excommunicatum. 312. b. 313.
Gallicanæ reipub. prima pars, religio Catholica. 195. altera, obedientia legibus. 196. De eius ſanitate quare optimè ſperandum. 527. 528.
Ad Galliæ epiſcopos vt officio ſuo fungantur contra Nauarræum. 323. imitantes conſtantiam epiſcoporum Hiſpaniæ. 39 324. vel Germaniæ. 324. b. 325. a. vel Poloniæ. 325. vel S. Remigij. 326. 327.
Clerus Galliæ quid hoc tempore potiſſimùm conſiderare debet. 509. Hugonotę, cleri hoſtes capitales 509. b. 510. a. Spoliũ eccleſiæ Gallicanæ à Nauarræo & ſuis intẽditur. 510. 511. (quod iã pridẽ ab eo Biernæ factũ eſt. 512. a.) & Catholicorũ ſacerdotũ ſuſpẽdiũ.
Ad Galliæ Nobiles Catholicos vt conſtanter repellant Nauarræum à regno. 262. 283. 285. 381. b. 382. Gallia hæretica quantum nocebit orbi Chriſtiano. 281. b. 282. a.
Ad Galliæ Nobiles Catholicos hæreticis vnitos. 493. 494. quantum promouent hęreſim. 493. b. Eorum conſociatio cum hæreticis, 493. quàm grande pecca-

tum. 494. 496. 497. Grandius ſchiſmate Core & Dathanis. 495. Si in eo ſtatu moriuntur, certò dãnantur. 496. Stabilita hęreſi, hæretici eos vt proditores & Atheos contemnent. 503. b. 504. Vide *Anglos, Scotos, Flandros.*

Ad Nobiles Galliæ Caluinianos. 521. &c. 526. a. omnes futuri ſunt vel ſerui vel Athei. 526. b. Vide *Miniſtri.*

Ad ciuitates & ciues Galliæ. 514. a. Sub rege hæretico omnia ciuitatum iura peruertentur. 514. ciues perpetuis tributis exhaurientur. 518. b. 519. a. Quemadmodũ diuites optimè iã pecunias ſuas collocẽt. 520.

Ad omnes Galliæ Catholicos. 472. 473. 529. 530. &c.

Geneua. 482. a.

Guiſia familia eccleſiæ contra hæreticos propugnatrix 488. Claudius Guiſius. Filii eius Franciſcus. Daumalius. 488. b. Cardinalis Lotharingus. 489. a. Henric⁹ Dux Guiſi⁹. 489. b. 490. a. Eius mors & Ludouici fratris Cardinalis, Galliæ quàm ſalutaris. 490. 491. a. Carolus Dux Mayennenſis. 491. b. 492. a. Veri nepotes Caroli Magni. 492. 493. a.

H

HÆreſis omnium peccatorum maximum. 265. a. *hæreticorũ deſcriptio* ex ſcripturis. 269. hæretici quẽadmodum appellandi. 76. rectè pœnis coguntur ad fidem Catholicam. 433. b. 434. ſunt homicidæ omnium teterrimi. 434. b. quid in Catholicis eos plectentibus debent aduertere. 435 b.

Hæreticus magis Paganus quàm Chriſtianus. 105. a. iuxta doctrinã Chriſti & omniũ patrum 105. 106. a. & leges Imperiales. 106. a. eſt Pagano deterior. 106. b. 107. a. Vide *Proteſtantes, & Paganiſmus.*

Henricus

Henricus 8. *Anglus* lege prohibuit ſe vocari tyrannum: 64. Damnatur pro tyranno à ſuis. 80. b. 130. b. 131. a. à Caluino. 282. a. eius deſcriptio. 86. b. eius libido vera cauſa fuit cur ſchiſmaticus euadens, Anglicanæ eccleſiæ ſe fecit caput ſupremum .129. b. 130. 131.
Eius inceſtæ nuptiæ cum Anna Bolena damnatæ, etiã à Proteſtantibus. 132. damnatæ à ſeipſo. 132. a. eius in nobiles crudelitas. 282. b.

Henricus 8. quàm immaniter populũ ſuum expilauit, 1, immenſa tributa exigendo. 515. a. 2, mutuò ſumpta nunquam reſtituendo. 515. b. 3, publicam pecuniam corrumpendo. 516. a. idque poſt omnia Angliæ monaſteria ſpoliata & euerſa. 516. b.

Henricus Valeſius perditor Poloniæ. 47. a. Illic omnes hæreſes admiſit. Ibid. Nullam habuit eius reipub. curam. 47. deponitur à Nobilibus Poloniæ. 48. liberè de officio ſuo monetur ab Archiepiſ. Lugdunenſi. 83. b. 84. a. perfectus in omni genere tyrannus. Bona ſubditorum diſſipat. 87. b. Quantum pecuniæ vno anno ſuis paraſitis donauit. 88. b. Rempub. & Eccleſiam omni turpitudine & Atheiſmo inficit. 89. 90. Curiæ eius Theologia plena Atheiſmi. 90. Euertit fidem. 95. a. Epitome rerum ab eo contra eccleſiam geſtarum. 95. 96. 97. 98. 99. 100. per Galliam omnes hæreſes permittit. 95. b. 96. probat Hugonotarum rebelliones. 96. b. Spoliat eccleſiam Gallicanam 2 modis. 97. defendit rebelles Flandros. 97. b. probat hæreticorum fœdera, quæ in Catholicis improbat. 98. a. 99. Cõpater magni Turcæ. 98. a. Atheus. 98. b. minatur euerſionem ciuitati Pariſienſi. 98. b. 99. a. Æmulatur Turcam. 99. a. molitur excidium Catholicorum. 99. b. 100. priuat ſeip-

ſum Corona galliæ.100.a. Occidit Ducem & Cardinalem Guiſium. 100. ciuitates Catholicas prodit hæreticis.100.b.Omnium tyrannorũ impuriſſimus. 100.b.101.a,Deteſtatio eius nequitię,qui ſpecie Catholicus, hęreticum deſignauit ſucceſſorem 479. 480.481.482.eſt vera cauſa omnium Gallię malorũ 482b.

Henricus Valeſius & Conſtantius Arianus, Nauarræus & Iulianus Apoſtata,Romani Imperij & regni galliæ,ſtatus inter ſe cõparãtur. 478.479. Hẽric. Valeſ. fundamentum iecit ſpoliandæ eccleſiæ Gallię, 510. 511. Bona eccleſiarum inuadit & vſurpat vt ſua. 511.

Hiſpaniæ reges obligati ad regendum iuxta leges. 39.40.a. regis Philippi erga Flandros indulgentia. 65. priuatur regio iure per rebelles ſubditos. Ibid. Hiſpanorum imperium inchoatum à Francis. 347.b.

Homo natura factus ad ſocietatem ciuilem. 2.3. humanæ naturæ infirmitas. 1.2.

Hugonis Capeti ius ad regnum Galliæ. 45.

Hugonotæ non ſunt Galli quoad religionem. 197. a. ſed Gallogræci. 198. a. Eorum primus in Gallia rex Colignius. 197. Eius in Gallia regni initium ex fraude, mendacijs, 198. b. & ſacrilegijs. 209. a. Hugonotarũ ſacrilegia Aurelijs.202. 203. Infidelitas. Ibid. & 207. a. immanitas. 203. Sacrilega crudelitas in principes, epiſcopos, & Sanctos defunctos. 204. in Apoſtolos Chriſti, & D. Ioan. Baptiſtam. 205. 206.a. in Chriſtum ipſum. 206. 209. in ſacerdotes Chriſti. 206. b. 207. pluſquam Tartarica.207.b.208. Eorum primi Apoſtoli Caluinus & Beza,quales beſtiæ. 202. 210.

Hugonotæ quoad ſacrilegia nequiores Paganis aut Turcis. 212. 213. vel Iuliano Apoſtata. 213. b. 214. Similes Normannis infidelibus. 234. a, Paganis. 285. 341. b. Perſis. 339. b. Arianis. 348. b. Iuliani Apoſtatæ militibus. 528. b.

Hugonotæ non ſunt Galli quoad obedientiam regibus & legibus Galliæ. 214. impudenter ſe illis opponunt. 215. a. 216. 217. Sunt in Gallia populus diſtinctus à populo Gallicano. 220. profitentur ſe omnium Chriſtianorum hoſtes, 221. Nobiles Galliæ ab illis occiſi. 222. a. Gentium in bellis iura, 222. b. non ſeruata ab Hugonotis, vt quòd legatos regis admittere recuſant. 223. a. vel admiſſos perfidiosè violant. 223. b. vrbes indicto bello occupant. 223. b. viros principes contra fidem datam occidunt. 224. 225. a. nulla fœdera cum rege ſeruant, 225. b. 226. per doctrinam ſuam liberantur à fide & iuramentis ſeruandis, 227. a. praxis eius doctrinæ, 227. b. 228. a. non poſſunt præſtare fidem datam Catholicis, 228. Sunt neceſſariò Paganis perfidioſiores, 229. Concluſio eos verè minus eſſe Gallos vel Francos, quàm ſunt Burgundi & Hiſpani, 234. 236. Hugonotæ magis quàm illi vaſtarunt Galliam, regem, populum, 235. 236. a. quàm intolerandas pacis conditiones à rege requirunt, 240. b. 241. Requirunt impoſſibilia, 242. immania eorum ſcelera quibus ſe fatentur Galliæ proditores. 242. a.

Hugonotarum immanitas in populum Galliæ, 229. b. particulatim Engoleſmi, 230. 231. Tria genera tormentorum illic vſitata, 230. b. 231. a. Sunt infeſtiſſimi hoſtes Galliæ, 231. b. Externos hoſtes ad eam depopulandam inducunt, 232. 233. a. Germani

vnde ſoluerunt ſtipendia, 233. a.

Hugonotici Galliæ ſcriptores refelluntur, quoad infinitam regũ potentiam, 13. 14. &c. quoad ius coronãdorum regum, 30. b. 31. quoad regum depoſitionem, 50. quòd omnia ſubditorum bona faciunt regum propria, 54. 55. quòd negant Caluiniſtam comparandum Pagano aut Turcæ, 104. a. 105. quòd aſſerunt Catholicos & Caluiniſtas non diſſentire niſi in leuibus cæremonijs, 177. b. 178. a. & vtroſque eſſe eiuſdem eccleſiæ filios, & fratres. 180. b. Eorum ſtultiſſima argumenta quòd ſubditis contra regem hæreticũ nõ licet arma ſumere, 349. b. 350. a. refellũtur, 351. 352. 353. a. quòd negãt Nauarr. eſſe hæreticum relapſum. 432. b. 433. a. Sunt Nauarræi calũniatores egregij, 436. b. 439. a. faciũt eũ verũ mõſtrum. 442. a.

Hugonotici ſcriptores quàm craſſè mentiuntur, vocando ſe *Catholicos Romanos*, 128. a. narrando hiſtoriam rerum Anglicarum, 129. quàm ſtultè Nauarræo vendicant regnum Galliæ ob memoriam S. Ludouici 254. b. 255. a. 256. a. qui eſt Nauarræi hoſt is æternus. Vide *S. Ludouicus.*

I

I*Acobus Clemens* Hẽrici Valeſij percuſſor. 389. 490. b.

Ieroboam author regij in eccleſia primatus, 298. a.

Imperator Germaniæ valde alligatus. 8. a. in Imperio non ſucceditur. Ibi.

Imperatores Gręciæ iuſtè depoſiti, 46.

Imperium ab Oriente in Occidentem iure tranſlatum. 50. b. propter Græcorum Imperatorum hæreſim, 311. b. 312. a. Imperij vtriuſque limites. 307. b. Græcorum improbitas & impietas, 319. b. 320. a. Imperium illud à malo Imperatore corruptũ. 418. b.

Imperatores Romani Apoſtolorum ætat eperfectè tyranni. 410.
Iudicium extremum examinat opera, 145.
Iulianus Apoſtata dedit libertatem religionis. 415. a. & tamen fuit immanis fidei perſecutor. 415140.
Iuramentũ iurantem non ſemper obligat. 43.a.5.44. a.
Iuramenta regum Galliæ Rhemenſi iuramento contraria, eum non obligant, 57. b.
Iuramentum veterum militiæ ducum de tenenda ſemper fide Catholica, 78. a.
S. Iuo vt ſe geſſit erga regem Galliæ excommunicatum, 312. b. 313. 314. b.
Ius in ſcriptura quid aliquando ſignificat. 60.b.

L

LAtronũ diuerſũ ſupplicium in diuerſis regionibus. 10.a.
Legiſlatores omnes, voluerunt ſuos ciues efficere bonos, 67.b.68.
Leo Iſaurus tyrannus. 94. & Leo 4. 94.b.
Libertas religionis ſi à Nauarræo concedatur, erit Galliæ peſtis. 277.b. 278. 279. Nauarr. regis exemplum plus valebit contra, quàm omnia eius edicta pro Catholica fide, 278.a. Dare talem libertatem eſt diabolicum, 279.b
Luciferi ſcripta contra Conſtantium Imperat. hæreticum, valde probata ab epiſcopis eius ætatis. 276. b. 277.a.
S. Ludouicus radix domus Borboniæ. 485. b. eius ſanguis in Nauarræo corruptiſſimus, 267. a. eius immortale odium contra Nauarr. & omnes hæreticos. 255. Articuli pacificationis cum Comite Toloſano. Ibid. eius nobiles actiones 486. a. imitandæ Borboniis. Ibid.

M

M*Acchiauellus*,impius,24. b.ei⁹ regula de periurijs prīcipū licitis 459.a,amplificata à Caluino.Ibid.
Magiſtratuum neceſſitas 4.5.Nulla vel maximè barbara natio iis caret.5. a.
Marci Arethuſij conſtantia. 519. b. 520. a. 531. a.
Maria regina Scotiæ,65.a.384.b. 425.a. 501. b. quare è regno eiecta. 12. a.
Miniſtri Scotici ferunt ſententiam depoſitionis contra reginam Scotię, & quare. 12. eorum impudentia. 13. b. libido immenſa,112.a. 185.b. eorum in nobiles Scotos tyrannica crudelitas. 502. b. 503.
Miniſtri Gallici nobilitatis hoſtes,521. b. 522. proponunt funditus exterminare nobilitatem 523. 524.b. vbique affectāt imperium in nobiles 524. Eorum ſumma inſolentia erga principem Condæum. 525. a. Excludunt nobiles à gubernatione,525.b.
Monachi & ſacerdotes pro fide arma ſumunt contra hæręticum Imperatorē,369.a.370.b.371.372. multa in ea hiſtoria ſingularia, 371.

N

N*Auarræus hæreticus* nō poteſt eſſe ſucceſſor veterū Galliæ regum,35.b. nō poteſt eſſe Chriſtianorum rex,239.a. eſt galliæ proditor.240. Ille & ſui habent omnes galliæ Ordines pro perduellibus,243.b. 244. 245.Maximū eorū odiū in ciuitates galliæ.246.247. quib⁹ vltionē minātur. Ibid. Mirabilis futura Galliæ īuerſio ſub Nauarr. rege. 248. de natalib⁹ ei⁹ 249.a.
Nauarræus non poteſt coronari rex Franciæ.249,b.250. nec vllam Coronationis particulam ſuſcipere.250.b. 251.a. nec aliquam iuramenti regij partem præſtare 251. b.252.ſine quo nunquam poteſt eſſe rex.253.a. Si fingatur eſſe rex Galliæ, regnabit contra veteres

Imperatores.256.b.257.a.cōtra veteres Galliæ reges. 257. & reges omnes Chriſtianos. 258.259.

Nauarræus neminem nobilitare poteſt.259. b.nec ipſe eſſe Eques alicuius Ordinis. 260. a. nouus nobilitatis Ordo ab eo inuētus. 260.b.Eſt nullo modo nec ciuiliter nec Chriſtianè habilis ad Coronā Galliæ,261. non magis habilis quàm Turca.267. b. quàm Iudas 327.333.b.Omnia in orbe iura & leges repellunt eũ 262. a. 285.a. 286. leges Imperiales. 263. per quas eſt *hæreticus infamis*,& ab omni officio exclus⁹.264.leges pōtificũ,265.per quas Chriſtiani tenētur ei nō obedire.265. b leges Conciliorum. 266. Scripturæ noui teſtamenti fuſe,268.269.270.271.a.Scripturæ teſtamenti veteris,271.272.Conſenſus patrum primitiuæ eccleſiæ,idq; per ſcripturas,272.b.273.274.275. Eſt nulla conditione admitendus rex,277.b.erit carnifex Nobilium Galliæ, 282.b 283. a Afferet vltimā ruinam galliæ 284.b.285. a.332. b.per D. Remigium repellitur à regno tanquam alter Iudas, 326. 327. repellēdus exemplo hæreticorum qui Catholicum regem ferre nolunt,329.b 330.Non eſt Catholicus qui ei fauet, 331.a.Quiuis Chriſtianus habet melius ius in regno galliæ quàm Nauarr,333.a.De libertate religionis quam concedit, Vide in *Libertas religionis*.

Nauarræ⁹ hæreticus relapſus,432.Euidentia Catholicæ veritatis ad eam fuit conuerſus,437. probatur euidenter literis Cardinalis Borbonij, 438. literis ipſius Nauarræi,439.eius edictis pro fide Catholica,440.a eius actionibus Catholicis,440.b.441. Cōcluſio eũ eſſe *hæreticum relapſum*, ideoque regio honore inter Chriſtianos indignum,442.b.443.à quo prohibetur legibus ciuilibus,eccleſiaſticis,& omni ratio-

ne. 443.444.445.
Nauarræo iuranti nunquam eſt credendum, 445. b.446. 447. profitetur ſe non ſeruaturum fidem datam Catholicis, 463.a.nec per doctrinam ſuam poteſt, 463.464.465. a. Actionũ eius perfidioſiſſimarum exẽpla 465.466.467. Sacrilegus Baltazare peior, 466.b. Certa via de eius promiſſis iudicandi, 468.a.Stultiſſimum eſt Catholicos ei credere, 469. cui ipſi Caluiniſtę diffidunt, 469. b. Concluſio de eo vera & notanda, 472.b. hoſtibus galliæ optandum vt rex fiat. 475. a. eſt publicus Dei hoſtis omniumque galliæ Ordinum, 476.477. Intendit ſpolium eccleſiæ Gallicanæ. 512.a.quod iamdudum pręſtitit Biernæ. Ibid. eius Paganicum factum cõtra crucẽ Chriſti, 513. a. quid ſignificat, 513. In ciuitatibus *Galliæ* ſub eo rege omnia peruertentur. 514. euertet eccleſias. 514. a. ſpoliabit ciues. Ibid. & 518. b. 519. a.
Nobilitas ciuilis nulla, ſine vera virtute, 483. b. nec *Chriſtiana*, ſine fide Catholica, 484. 259. 260.a. hæreſis facit ignobilem. 260. a. hæreſis ferre non poteſt veterem Nobilitatem. 508.

O

O*Ctauianus Cæſar* vetuit ſe vocari dominum. 18.a.
Opera bona omnia ſunt Proteſtantibus peccata. 136. b 137. a. (excepta *re Venerea*, 185. b.) Deus nihil ea curat, 137. b. 138. doctrina Proteſtantium in hoc eſt nequior Paganica. 138. b. 139. a. 141. b. 142. b. Tollit è mundo Dei prouidentiam & Deum ipſum 140. 143. a. euertit reſpub. 140. b. 141. a. tollit Dei iudicium extremum, 146. 147. directè aduerſatur Chriſto, 146, b, 147, a. condemnat Chriſti iudicium ſummæ iniuſtitiæ, 148.149.a.

Ordo in repub. neceſſarius, 4. b.
Ordinis *S. Michaëlis* articuli, 259. b.

P

Pagani & Iudæi reliquijs Sanctorum infeſtiſſimi, 193. Hugonotæ infeſtiores. 205. b. 206. a. Pagani Proteſtantibus meliores in ſacrificio, 118. b. in eo quòd duxerunt religionem ſuam à Dijs, vt Lycurgus, Numa &c. 107. b. ita quoque Mahometes 108. a. Techellis, & Sophus Perſa, 108. ad imitationem Moyſis, 108. b. Lutherus fatetur ſuum Euangelium veniſſe à Satana, 109. & Zuinglius ſuum 109. b. 110. a. Pagani & Turcæ habent profeſſionem caſtitatis, 110. b. 111. Puniunt votifragos, 111. b. Proteſtantium Miniſtrorum libido immenſa, 112 b. 185. Omnes eorum ſectarij maximè libidinoſi, 112. b. 151. a. Viuunt vt beſtiæ, & Athei, 112. b. 113. Longè deteriores Turcis, Ibi.

Paganiſmus propiùs accedit ad Chriſtianiſmum quàm Caluiniſmus, 180. b. 181. 182. a. Probatur ex particulari vtriuſque comparatione. 184. 185.

Parlamenti Pariſienſis magna olim exiſtimatio. 195. b. 196. a.

Petri maxima poteſtas in Teſtamento nouo, 301. Super eum eccleſia eſt fundata, 301. b. 302. 303. a.

Poloniæ maximum periculum à Caluiniſtis, 156.

Populi liberi & ſeruilis differentia, 18. a. 54..

Ponificis Rom. *Alexandri* ſumma æquitas & conſtantia. 319. a.

Penes *Pontifices* in lege Moyſis erat ſupremum iudiciũ controuerſiarum de lege, 271. b, 295. b. 296. 297. a. cui rex ſubiiciebatur 271. b. 295. b. Omnes à Lege Apoſtatæ corũ iudicio damnabantur ad mor-

rem, 296. 297. a. Reges illud recuſantes terribilius plectebantur, 298. 299. Azarias rex depoſitus, & Athalia regina occiſa ex præſcripto Pontificum, 300. 301. a.

Prophetarum authoritas in reges impios. 297. quàm liberè in eos inuehuntur. 293. 294.

Proteſtantes impudenter damnant totam eccleſiam primitiuam in doctrina de ſacrificio, 116. de ſacrificio & oratione pro defunctis, 117. a. 127. a. de ſatisfactione, 127. de quadrageſima, & coniugio ſacerdotum, 127. b. de B. Trinitate. Ibid. Veteres hæreſes renouarunt, 143. b. 144. a. Vide *Caluiniſta, Hugonota, Sacrificium, Deus, & opera.*

Proteſtantium diſſenſiones certum argumentum falſitatis, 113. a. 114. eorum ſectæ pluſquam ducentæ. 114.

R

REgiminis diuerſa ratio apud diuerſos populos vnde venit. fol. 5. 6.

Reipub. apud omnes populos fines tres. 1. vita ciuilis in pace. 2. cum virtute, 67. 68. 3. & religione Deique cultu, qui ſemper vbique cũ ſacrificio iunctus fuit, 69. 70. Sine quo nulla eſt vera iuſtitia, nec ſocietas inter homines, 70. b. hæc omnia Chriſtus approbauit. 71. b. 72. a.

Reſpub. contra regem impium vel negligentem poteſt prouidere ſibi, 18. 19. 20. poteſt quam velit regiminis formam aſſumere, 23. eius poteſtas eſt ſupra reges, 20. a. 62.

Regia poteſtas venit à populo, 6, a. Eius inſtituẽdæ cauſa, 22. b. multis modis apud alios laxatur, apud alios reſtringitur, Romæ, Lacedæmoni, 6. b. 23. 24. a. apud Molucchas & Indos, 7. a. apud Polonos, Danos. &c. 7

b. diuerſi modi regibus defunctis alios ſubſtituendi, 7.
De quibus regibus hîc agatur, 5. b. regū ſplendor, 289. a. honor eis debetur. Ibid. regi ſuprema reipub. regendæ authoritas data, ſed limitata. 17.
Regius principat⁹ cæteris melior, 15. b. 16. a. antiquior. 21. b. 22, a. facilis lapſus à regno ad tyrannidem. 16.
Regum filij maiores natu non sēper aut neceſſariò ſuccedunt patribus, in Anglia, 8. a. nec in Hiſpania. 9. a. nec in Gallia, 9. 53. b. Spurii aliquando facti ſunt reges Galliæ, 9. b. & Portugalliæ, 420.
Regum ſucceſſio habet vnà adiunctam electionē quādam, 29. a. 30. b. maximè in Gallia, 28. b. 31. 32. b. 34. 35. 44. in Germania antiquitus. 36.
Regibus ſuccedentibus, ante coronationem quale ius regni competit, 35. a. 38. a.
Reges Chriſtiani multi facti à Pontifice, 306. b. Imperator Occidentis, 307. 308. orbe Chriſtiano approbante, 308. b. Imperatoriæ ſucceſſionis leges à Pōtifice poſitæ, 309. Rex Hungariæ, 309. b. 310. a. reges Sicilię, & Neapolis, & Portugalliæ, 310. a.
Reges *Poloniæ* & *Bohemiæ* facti ab Imperatore, 311. a.
Reges quò magis legibus aſtricti, eò meliores, 25. a. 26, 27. eorum poteſtas eſt finita, 17. 292. & ſic maximè laudabilis, 294. b. 295, a. habent ſibi circundata vincula vel aurea vel ferrea, 357.
De regibus ſupra reſpublicas ſordida quorundam opinio, 13. 14. a. duo errores circa poteſtatem regiam, 11. regibus etiam nequiſſimis infinita poteſtas tributa, 14. 15. hæc opinio euertit reſpublicas. 17. 18. 19. 20.

Rex Chriſtianus omnium in regno ſuo bonorum propriè non eſt dominus. 54. 55. 56. 57. non poteſt ſua ſola voluntate tributum nouum imponere ſubditis. 55. b. 56.
Regis & Tyranni differentia. 18. a. 253. a. 423. b. 426. regis Chriſtiani & Pagani comparatio. 84.
Reges Europæ omnes ad regendum iuxta eccleſiæ & reipub. ſuæ leges alligati, fol. 27. 85. b. 86. a. Imperator Germaniæ. 27. 28. a. Rex Galliæ, 28. b. 29. a. 37. b. 38. a. Rex Angliæ, 29. a. Rex Poloniæ, 29. b. 30. Horum ſingulatim iuramenta & modum inaugurandi, vide ibid. Rex Hiſpaniæ, 38. b. 39. eius iuramentum, 39. b. non eſt rex ante coronationem. 310. b.
Regia poteſtas apud Chriſtianos regibus confertur per epiſcopos, 28. a. 29. 30. a. 31. a. 36. 37. 40. a. Maximè ordinatur ad præſidium eccleſię, 348. b. 349. a. regalis gladii vſus, 28. b. 29. b. regalis gladius eſt eccleſiaſticus, 33. a. In quo omnia Chriſtiana regna conueniunt. 40. b.
Regum Vnctio quid ſignificat. 310. b. Illis contra eccleſiam præcipientibus non eſt obediendum, 77. b. 78. a
Rex hæreticus ab optimis epiſcopis maximè contemptus. à D. Hilario, 290. à Babyla martyre, Ibid. Eſt quouis cane vilior D. Chryſoſtomo, 291. a. à D. Athanaſio, 291. b. à Lucifero. 292. exemplo omnium Prophetarum, 293. 294. caret authoritate in Catholicos. 324. b. 325. a.
Reges quoad eccleſiaſtica ſubijciuntur epiſcopis. 72. b. 73. 74. 82. b. 289. b. 304. b. 305. a. 314. a. 357. Non debent tractare eccleſiaſtica. 72. b. 73. 74. Debēt promul-

gare & rata facere decreta epiſcoporũ, 74.b. 75. 76. b. hæreticos ab epiſcopis dãnatos ex eccleſijs eijcere 75.a, prouidere vt definita in Concilijs nunquã in quæſtionem deinceps vocentur. 75. b. Libros hæreticos abolere. 75. b. 76. a. prohibere hæreticorum conuenticula. 76. a. leges ſuas conformare ad ſacros Canones. 76.b. 77. a. eccleſiã in fide Chriſtiana propaganda iuuare. 82. 83. a. In hoc propriè conſiſtit regum Chriſtianorum officium vt eccleſiæ ſubiiciantur. 81. 82. a. 305. b. 306. a. ad id præſtandum variis modis obligantur. 83. a hoc officium peruertés aut trãſgrediens rex Chriſtianus, ius ſuũ regale perdit, 83. b. 84. ſempérque pro tyranno habitus eſt: vt Conſtantius, 78. b. 79. a. & alii, Ibid. Vide *Tyrannus.*

Rex hæreticus omnium mortalium nequiſsimus, 78. b antiqui patres quàm liberè in talem inuehuntur, 78. b. 79. a. 290. 291. 292. 293. iuxta ſcripturas eſt interficiendus. 273. a. non poteſt eſſe rex Chriſtianorum. Ibid. nec teſtis in iudicio contra Catholicum, 273. b. cum eo Chriſtianus nullum debet habere commercium, 274. b 275. qualis ſit iudicio eccleſiæ primitiuæ, 276. b. 277. infeſtior religioni Catholicæ quàm Turca, 332. a, per hæreſim è rege fit priuatus, 355. b. 356. b, vſurpans ſacerdotalem ſtatum perdit regalem, 356. b 357. a. nulla ei obedientia debetur, 331. b. 353. b. maximè, contra ſententiam eccleſiæ. 299. a.

Reges à ſubditis iuſtè depoſiti in Anglia, 41. b. 42. a. in Hiſpania, 42. in Gallia, 42. b. 44. 45. 46. a. in Polonia, 47. b. in Suecia, 49. b. in Dania, 50. a. Regum omnium in Europa ius ex eo pendet, quòd rex

tyrannicus poteſt per populum deponi, 49.
Reges armis ſubditorum iuſtè coacti in ordinem in Anglia, 51. in Gallia, 51. b. 52.
Regem fieri *Caput eccleſiæ* vt in Anglia, eſt omnium hæreſum ſeges, & quare, 94. a.
Reges excommunicati & depoſiti: Philippus Galliȩ, 312. b. 313. 314. b. Iohannes Angliæ, 315. Duo reges Scotiæ: Frechardi, 315. b. 316 Sanctius rex Portugalliæ, 316. Boleſlaus Poloniæ, 316. b. 317. a. Fridericus Imperator Germaniæ, 317. b. 318. a. Orbe Chriſtiano, ipſáque eccleſia Græca Pontificum ſententiam approbante. 318. 319. a. Optimi fuerunt illi Pontifices qui ita reges & Imperatores depoſuerũt, quod ſingillatim oſtenditur, 320. 321. 322. a. Nauarræi cum illis regibus ita depoſitis comparatio, & quòd longè magis deponi meretur, 327. b. 328. 329. Reges hȩreticos per Pontifices deponi poſſe eſt fides catholica. 322. b.
Reges hæretici quicquid promittunt & iurant, ſunt tamẽ natura hæreſis Catholicis infeſti & infidi, 471. 472.
D. Remigij mandatum de excommunicando & abijciẽdo Nauarræo, 326. 327. a.
Rhemenſis archiepiſcopi authoritas in Gallorũ rege creando. 32. b. 33. 326. b. eſt pater regis Galliȩ. 326. a
Rochellenſes diffidũt regi Nauarr. 469. b. 470. a. & principi Condæo. 470. Tumultus Rochellæ de eo in vrbem recipiendo. 470.
Romani Tarquinium regẽ iuſtè abiecerunt. 23. 24. a. cum eo abiecta eſt authoritas regia. 23. Romanorum etiã Paganorum magna religio. 69. fortitudo & virtus. 404. b. 530.

S

SAcrificio omnes in orbe nationes & ſectæ Deũ coluerunt, 69. 70. præter Epicurum. 70. & Proteſtã-

tes, 117. b. 118. a. ſacrificium in lege naturæ. 115. a. apud omnes gẽtes, 115. apud oẽs Chriſtianos à Chriſti tẽporibus iuxta Proteſtantiũ confeſſionẽ, 115, b. 116. 117. b. qui etiã ſacrificarũt pro defunctis, 117. a.

Gentilium error in modo colendi Dei, & ſacrificandi, correctus à Chriſto, 71. b.

Turcæ *ſacrificant & orant* pro defunctis, 119. a. Idẽ fecerunt veteres Iudæi in lege Moyſis, 119. b. Orant item Iudęi noſtri temporis, 120. b. & veteres Pagani. Ibid. Duæ cauſę orandi pro defunctis cõmunes Chriſtianis & Paganis. 1. quia prodeſt animæ defuncti, 121. 2. quia ſtatuit immortalitatem animæ, 122. a. Tollere has preces eſt via ad tollendam immortalitatem animæ. 122. b. Lutherus ſtatuit animam dormire ſine ſenſu, 123. plurimi Proteſtantes immortalitatem eius planè negant, 124. 125. Totáque eorum doctrina eò tendit. 125. 126. a.

Sanctorum reliquiæ in primitiua eccleſia religioſè ſeruatæ, 193. quare. 194. Item ſepulchra in magno honore: & quare, 211. 212. a.

Saulis tyrannicum *ius* in Iudæos. 60. b. 61.

Schiſma ſolum damnat hominem alioqui in tota fide Catholicum, 186. b.

Scoti nobiles hęreſis fautores quàm egregiè à miniſtris remunerati, 502. 503.

Sepulchra Chriſtianorum apud Turcas inuiolata, 212. b. ſepulchrum Gottofredi Bullionii. Ibid.

Sixti 5. Põtificis excõmunicatio cõtra Nauarræũ, 334. a.

Sleidani mendacia. 135. a.

Sola fides cardo Proteſtãtici Euãgelii, 136. per eã Proteſtantes faciunt ſe pares B. virgini, ipſiq; Chriſto, 142.

Subditus non tenetur obedire regi niſi iuxta leges imperanti. 30. 40. b. nec aliàs iuramentū eum obligat. 41. 42. 43.

Subditos contra reges ſuos pro fide arma ſumere poſſe eſt fides Caluiniſtarum. 330. Bezæ. & eſt verum. 353. b 354. a. lex Dei ita iubet. 354. b. populus peccat obediens regi hæretico. 355.

Subditos contra regem hæreticum rectè bellare probatur exemplo Germanorum. 358. tota hiſtoria Machabæorū. 359. 360. 361. 362. Vide *Antiochus*. Antiquiores Iudæi eadem de cauſa iuſtè rebellant contra regem Ioramum idololatram. 362. b. 363. & Amaſiam regem interficiunt. 363. b. 364. Scripturæ probant iſtiuſmodi ſubditorum bella. & antiqui patres ſic ſcripturas exponunt. 364 b. 365. Sacerdotes & monachi vi reſiſtunt Baſiliſco hæretico Imperatori. 369 a. Idem faciunt Conſtantinopolitani contra Anaſtaſium. 370. a. Monachis iuuantibus, & vi Imperatoris duces frenantibus. 371. b. 372. a. Deo eorum factum approbante. 372. b. Latinæ eccleſiæ fides & praxis cum Greca conſentit. 373. a. in Germania contra Othonem & VVenceauſl m. 373. b, 374. a. in Frācorū motu contra *Ludouicum Iuniorem* propter vnicum actum ſacrilegum. 374. b. 375. Hoc modo poſſe pro fide bellare contra reges impios, eſt omniū ſubditorum ius à deo ipſo poſitum. 375. b. 376. 377. b. Eccleſia idē ſtatuit, fundans ſe in iure diuino. 376. b. 377. 378. a. Caluiniana ſynagoga idem docuit vſque ad annū 1585. fol. 378. a. Hac in re Caluinianæ doctrinæ ſumma, 378. b. ſubditum rectè bellare cōtra impium regem, 378. b. non obſtante iuramento. 379. b. Rex à populo poteſt deponi. 379. a. Idque in mul-

tis rebuſpub.iure factũ eſt. 379. b. & fieri poſſe ſcriptura probat. Ibid. mutua obligatio regis & populi. 380.a.
Stephanus Poloniæ rex. 156.b. 157.a.
Succeſſor quis ſit. 35.b.
Synagoga Iudæorum figura eccleſiæ. 295.b.

T

TEridatis aſſentatoria ad Neronem oratio. 15.
Tiberius tyrannus. 165. a.
Trucſeſſius pſeudoepiſcopus Colonienſis. 452. eius multiplex periurium. 452. b. 453.
Apud Turcas, quoad diuina, Imperator ſubeſt pontifici. 82. Turcæ de extremo iudicio melius credunt quã Proteſtantes. 145. 149.a.
Tyrannus eſt qui contra populi voluntatem regnum inuadit. 10.b. 11.a. 38.b. Tyrãni & regis differentia ex Ioſepho & veteri teſtamento. 60. 61. ex Gerſone. 423.b. Tyrãnus verus diligenter diſtinguẽdus. 66.b. ex finibus reipub. Vide *Reſpub.* Tyranni diſcernendi notæ. 101.b. 102.a.
Tyranni nomen omnibus odioſiſſimum. 64. a. *Hẽricus* 8. Angliæ tyrannus lege prohibuit ſe vocari tyrannum. 64. deſcriptio tyranni 64.b. Hæretici optimos reges vocant tyrannos. 65. 66.a.
Tyrannus triplex. 1. quoad bona. 85. 2. qui contra leges reipub. dominatur. 85. b. 86. a. & publicam honeſtatem corrumpit. 86. b. Exempla talium tyrannorum. 86. b. 87. a. tertius reliquis execrabilior, qui Chriſtianus fidem Chriſtianã regia potentia impugnat, 91. 92. b. 102. b. 103. a. Omnis rex hæreticus eſt ne-

ceſſariò tyrannus in hoc tertio genere, 92. b. 93.
Tyrannorum tertij generis exempla, 93. b. 94.
Tyranni apud Chriſtianos maximè ſunt hæretici reges, hoſtes eccleſiæ: vt Conſtantius Arianus Imperator, 78. b. 79. a. Iulianus Apoſtata, 79. Valens Arianus, 79. b. Conſtantius Copronymus, 80. Henricus 8. Anglus, 80. b. Henricus Valeſius. Vide *Henricus.*
Hoc argumentum de tyrannorum cæde, quare neceſſarium hoc tempore, 389. eſt ipſis tyrannis vtiliſſimum, 389. b. 390. a.
Proteſtantium furioſa doctrina & praxis de cæde regum, 384. 385. 386. Eorum in hoc argumento peruerſitas & cæcitas, 387. a. 388. b. 389. b. 425. a. Impia VViclefi opinio de tyrannis occidendis reijcitur. 390. 391.
Duo genera tyrannorum, vel inuadentes, 392. vel qui è legitimis regibus euadunt tyranni, 392. b. 393. a. Quiuis tyrannus à quouis non poteſt occidi. 392. a. Exempla perfectè tyrannorum, 393. b. 426. b.
Quando tyrannus poteſt rectè ab homine priuato occidi, 394. Eccleſiæ ſententia in hoc maximè attendenda, 395. Rex quiuis Chriſtianus reipub. Chriſtianæ membrum, 396. a.
Verum tyrannum à quouis priuato rectè occidi, probatur ex ordine naturæ, 396. b. 397. a. ex philoſophia Roman. & Græcorum, 397. b. 398. a. ex multiplici praxi reipub. Rom. 87. a. 398. b. 399. 400. 401. a. Tyrannus non eſt rex ſed priuatus, 399. b. 400. a. Ex praxi reipub. Hetruſcæ ante Romanorum tẽpora, 401. b. ex praxi rerumpub. Græciæ, 402. 403. b. Conſenſus Rom. & Græcorum hac in re. 403. b. Occidere tyrannum eſt opus veræ fortitudinis. 404.

Tyrãni multi à priuatis occiſi apud Hebræos, 40 . 406. 408. b. 409. a. cum manifeſta Dei approbatione, 407. Tyrannicîdæ ampliſſimè apud Hebræos remunerati. 408.

Tyrannos occidere quare primis Chriſtianis non licebat, 409. b. 410. 411. Quãuis Cæſares eo tẽpore erant perfectè tyranni, 410. Rom. Imperator, Chriſtianus factus, ſi tyrannum ageret, eodem vel etiam meliori quàm prius iure occidi poterat, 411. b. 412. 413. a. Ita docent patres ex ſcripturis, 413. 414. Ea fuit fides eccleſiæ primitiuæ. 416. 417.

Tyranni Græci à Chriſtianis iuſtè occiſi, 417. b. 418. Latina eccleſia approbante, 419. Tyrannus Portugalliæ cæſus, 420. In præmium tyrannicidii, ſpurius fit rex Portugalliæ, 420. b. Tyranni Galliæ cæſi à ſuis 37. b. 38. a. 420. b. 421. Omnes Theologi conſentiunt hoc rectè à priuato poſſe fieri, 422. b. 423. Error eſt ſentire contrà. 423. b. Decretum Concilij Toletani contra regem tyrannum. 39.

Diligentiſſimè hîc cauendum ne erretur in tyranno diſtinguendo. 417. a. 422. a.

Vt *regicidæ* maximè deteſtandi, 428. b. ita *tyrannicîdæ* maximè honorandi, 429. erga tyrannum omnia naturæ iura & officia ceſſant. 427. 428.

Generalis Proteſtantium doctrina de tyrannis occidendis vera. 387. b. 388. 424. 425. a.

Tyrannus Cambaiæ. 154. a.

V

VAlentis Imperat. Ariani cõtra Chriſtianos immanitas. 79. b.

VVicleſus magnus Proteſtantium Apoſtolus. 391. a. eius impia de tyrannis occidendis opinio. 390. 391.

Victoriæ Catholicorum de hoſtibus. 529. b. 530. a.

Z

ZAleuci ſeueritas. 68. b.

Zuinglius in Euangeliſmo ſuo inſtructus à dæmone. 109. b. 110. quàm fuit libidinoſus. 110.

Errata quæ exciderunt, alia in omnibus, alia in quibuſdam tantùm exemplaribus, ita corrigantur.

Folium	Pagina.	Linea,	Errata.	Correctio.
9.	a.	24.	in margine.	deeſt.
	Paulus	*Æmilius.*	*lib. 2.*	
72.	b.	in marg.	Deut. 179.	17. 9.
295.	b.	in marg.	Sup. f. 17 1.	271.
393.	b.	in marg.	& Holinſh.	Holinſh. &
Ibid.		in marg.	lib. 77.	7.
510.	a.	in marg.	2. Cor. 6. 9.	9. 6.
19.	b.	17.	*aduertus*	*aduerſus*
132.	a.	7.	*theologia*	*theologi*
134.	a.	3.	*æſtimare*	*æſtimari*
144.	a.	5.	pſeadapoſtolis	pſeudapoſtolis
172.	a.	16.	*ſolitudine*	*ſolicitudine*
186.	a.	12.	Euchariſta	Euchariſtia.

Alia huius generis candidus lector vt ſperamus, per ſe ſine admonitore vbi deprehenderit, emendabit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EM...

Digitized by Google

Digitized by Google

5-6-1

Digitized by Google

image
not
available